T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI (ESKİ TÜRK EDEBİYATI)
ANABİLİM DALI

141361

KEÇECİ-ZÂDE İZZET MOLLA'NIN DİVANLARI: BAHÂR-I EFKÂR VE HAZÂN-I ÂSÂR

Doktora Tezi

Ebubekir Sıddık Şahin

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Cem Dilçin

Ankara-2004

T.C.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI (ESKİ TÜRK EDEBİYATI)

ANABİLİM DALI

KEÇECİ-ZÂDE İZZET MOLLA'NIN DİVANLARI: BAHÂR-I EFKÂR VE HAZÂN-I ÂSÂR

Doktora Tezi

İmzası

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Cem Dilçin .....

Tez Jürisi Üyeleri

Adı Soyadı

Prof. Dr. Cemâl Kurnaz .....

Prof. Dr. Hasan Özdemir .....

Prof. Dr. İsmail Parlatır .....

Doç. Dr. Abdulkadir Gürer .....

Tez Sınav Tarihi: 15.03.2005

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ / IV
KISALTMALAR / VI
GİRİŞ / IX
İZZET MOLLA'NIN YAŞADIĞI DÖNEME KISA BİR BAKIŞ / IX
III. Selim Dönemi / IX
II. Mahmud Dönemi / XIII
Vak'a-i Hayriye / XVI
Toplumsal Durum / XIX
Edebî Durum / XXI
İzzet Molla'nın Edebî Çevresi / XXIV
1. KEÇECİ-ZADE İZZET MOLLA'NIN HAYATI VE ESERLERİ / XXVIII
1.1. Ailesi / XXVIII
1.2. Hayatı / XXX
1.2.1. Çocukluğu / XXX
1.2.2. Gençlik Yılları ve İntihar Teşebbüsü / XXX
1.2.3. Halet Efendi İle Tanışması / XXXI
1.2.4. Keşan Sürgünü / XXXIII
1.2.5. Sivas Sürgünü / XXXIV
1.2.6. İzzet Molla'nın Mevlevîlik ve Nakş-bendîlikle İlişkisi / XXXV
1.2.7. Ölümü / XXXVIII
1.2.8. Çocukları ve Soyu / XL
1.3. Eserleri / XLI
1.3.1. Manzum Eserleri / XLI
1.3.1.1. *Gülşen-i Aşk* / XLI
1.3.1.2. *Mihnet-keşān* / XLII
1.3.1.3. *Nāz u Niyāz* / XLIII
1.3.1.4. Divanlar: *Bahār-ı Efkār ve Ḫazān-ı Āṣār* / XLIV
1.3.2. Mensur Eserleri / XLIV
1.3.2.1. *Devḥatü'l-Meḥāmid fī-Tercemeti'l-Vālid* / XLIV
1.3.2.2. *Iṣlāḥ-ı Niẓām-ı Devlete Dā'ir Lāyiḥa* / XLV
1.3.2.3. Savaş Aleyhinde *Lâyiha* / XLV
1.3.2.4. *Üss-i Zafer* Takrizi / XLVI
2. EDEBÎ KİŞİLİĞİ / XLVII
2.1. Edebiyat Tarihleri ve Başlıca Kaynak Eserlerde İzzet Molla / XLVII
2.2. Kaynakların Değerlendirilmesi / LX
2.3. Etkilendiği Şairler ve Nazireleri / LXII
2.4. Sonraki Şairler Üzerinde Etkisi / LXXVI
2.5. Şiir Hakkında Görüşleri / LXXVIII
3. İZZET MOLLA'NIN DİVANLARINDA BİÇİM VE İÇERİK / LXXXVI
3.1. Divanların Tertibi / LXXXVI
3.1.1. *Bahār-ı Efkār*'ın Tertibi / LXXXVI
3.1.2. *Ḫazān-ı Āṣār*'ın Tertibi / LXXXVIII
3.2. Nazım Biçimleri / XC
3.2.1. *Kaside*ler / XC
3.2.1.1. *Nesib* / XCII
3.2.1.2. *Girizgâh* / XCIII
3.2.1.3. *Medhiye* / XCV

3.2.1.4. *Arz-ı hâl* ve *Fahriye* / XCIX
3.2.1.5. *Tegazzül* / CV
3.2.1.6. *Dua* / CVI
3.2.2. Tarih manzumeleri / CXV
3.2.3. Gazel / CXXIV
3.2.3.1. Gazellerde Biçim / CXXIV
3.2.3.2. Gazellerde İçerik / CXXXII
3.2.3.2.1. Gazellerde Aşk / CXXXVI
3.2.3.2.2. Rindâne ve Şûhâne Gazeller / CXXXIX
3.2.3.2.3. Hiciv ve Mizah / CXLII
3.2.3.2.4. Sürgünler ve Umutsuzluk / CXLV
3.2.3.2.5. Günlük Hayat ve Toplumsal Çevre / CXLIX
3.2.3.2.6. Gazelde Farklı Konular / CLII
3.2.4. Musammatlar ve Diğer Şiirler / CLIV
3.2.4.1. Musammatlar / CLIV
3.2.4.2. Diğer Nazım Biçimleri / CLXI
3.3. Dil ve Üslûp Özellikleri / CLXX
3.3.1. Divanların Adı / CLXX
3.3.2. Halk Söyleyişi / CLXXII
3.3.2.1. Deyimler / CLXXIII
3.3.2.2. Atasözleri ve Atasözü Değerinde Sözler / CCXIX
3.3.3. Arkaik Kelimeler / CCXXII
3.3.4. Kültür Kelimeleri / CCXXIII
3.3.5. Arapça ve Farsça Unsurlar / CCXXVII
3.3.5.1. Arapça, Farsça Beyit ve Şiirler / CCXXVII
3.3.5.2. Tamlamalar / CCXXVIII
3.3.6. Şairin Divanlarında Dikkat Çeken İki Edebî Sanat / CCXXIX
3.4. Ahenk Unsurları / CCXXX
3.4.1. Vezin / CCXXX
3.4.2. Kafiye ve Redif / CCXXXV
3.4.2.1. Kafiye / CCXXXV
3.4.2.1.1. Kafiye Türleri / CCXXXXVII
3.4.2.1.2. Kafiye Kusurları / CCXXXVIII
3.4.2.1.3. Kafiye Kelimelerindeki Türkçe, Arapça, Farsça Unsurlar / CCXL
3.4.2.1.4. Farklı Kafiye Örnekleri / CCXLI
3.4.2.2. Redif / CCXLII
SONUÇ / CCXLIV
KAYNAKÇA / CCXLVII
DİVAN METİNLERİ / CCLVII
Bahār-ı Efkār ve *Ḫazān-ı Āṣār* Nüshalarının Değerlendirilmesi / CCLVII
Karşılaştırmalı Metinde Kullanılan Nüshalar / CCLXII
Diğer Nüshalar / CCLXVI
Metnin Kurulmasında İzlenen Yol / CCLXXV
I. Bahār-ı Efkār / 1
Dibace / 1
I. Nuʿūt-ı Risālet ve Āl-i Resūl / 8
II. Ḳaṣā'id Berāy-ı Şehen-şāh-ı Devrān / 37
III. Ḳaṣā'id Berāy-ı Kibār-ı Zamān / 75
IV. İbtidā-yı Tevārīḫ / 143

V. Tevārīḫ Berāy-ı Vuḳū'āt / 223
VI. Tevārīḫ Berāy-ı Vefeyāt / 258
VII. İbtidā-i Ġazeliyyāt / 290
VIII. Musammatlar ve Diğer Şiirler (Kıt'a, Matla' Müfred, Mısra') / 605
IX. Mesnevîler / 703
X. Cennetü'l-Bakî' Mezarlığı Hakkında Yazılan Kıt'alar / 712
II.Ḫazān-ı Āṣār / 717
I. Ḳaṣā'id Berāy-ı Şehen-şāh-ı 'Ālem / 718
II. Tevārīḫ-i Maḫṣūṣa / 731
III. Tevārīḫ-i Şettā / 754
IV. Ġazeliyyāt / 758
V. Musammatlar ve Diğer Şiirler / 787
VI. Mesnevî / 794
ÖZET / 802
ABSTRACT / 803

ÖNSÖZ

"Keçeci-zade İzzet Molla'nın Divanları: Bahâr-ı Efkâr ve Hazân-ı Âsâr" adlı bu doktora tezinin amacı, edebiyat otoritelerince divan şiirinin son büyük şairi olarak nitelendirilen İzzet Molla'nın, bugüne kadar bilimsel yöntemlerle incelemeye tabi tutulmamış iki divanının tenkitli metinlerini ortaya koyarak, şairin edebî kişiliğini ve edebiyat tarihi içindeki yerini belirginleştirmeye katkıda bulunmaktır.

Kaynaklarda "divan edebiyatının son büyük üstadı", "büyük şairler içerisinde en büyüklere en yakın" gibi nitelendirmelerle anılan şairin divanlarının, bugüne kadar ele alınarak değerlendirilmemiş olması ilginçtir. Bu durum, şairin geleneksel ölçülerle kaleme aldığı divanlarından çok, bazı açılardan geleneğin dışına çıkan *Mihnet-keşân*'ıyla tanınmasından kaynaklanıyor olmalıdır. Oysa İzzet Molla bir divan şairidir ve eserleriyle divan edebiyatının her nazım biçimi ve türünde örnekler vererek bu alandaki gücünü ve yetkinliğini göstermiştir.

Keçeci-zade İzzet Molla hakkında ilk en kapsamlı çalışma Ali Emre Özyıldırım tarafından hazırlanan *Keçeci-zade İzzet Molla'nın Mihnet-keşân'ı ve Tahlili* adlı doktora tezidir. Özyıldırım'ın çalışması şairin hayatı, eserleri, edebî kişiliği ve *Mihnet-keşân* mesnevisi hakkında son derece önemli ve yeni bilgiler içermektedir.

Ancak, bir divan şairi olarak İzzet Molla'nın edebî kişiliğinin ve edebiyat tarihi içerisindeki yerinin daha iyi değerlendirilebilmesi için, onun on bin beyti aşan şiirlerini içeren divanlarının da tenkitli metinleriyle ortaya konularak incelenmesi bilimsel bir ihtiyaçtır. Bu çalışmada söz konusu ihtiyaca cevap verilmeye gayret edilmiştir.

Çalışma, şairin yaşadığı dönemin tarih, toplum ve edebiyat açısından değerlendirildiği bir Giriş'le başlamaktadır. Daha sonra şairin hayatı ve eserlerinin incelendiği birinci bölüm yer alır. Şairin hayatı konusunda Özyıldırım'ın çalışması yeterli ve gerekli bilgileri vermektedir. Burada daha genel çizgileriyle ele alınan bu konu, divanlardan hareketle onun hayatının şiire yansıyan yanları açısından değerlendirilmiştir.

İzzet Molla'nın, ilgili kaynaklarda adı geçmeyen ve ilk kez 2002 yılında Ali Emre Özyıldırım tarafından varlığından söz edilen *Nāz u Niyāz* mesnevîsinin yaklaşık 300 beyitlik metni bu çalışma sırasında bulunmuş ve şairin eserlerinin tanıtıldığı bölümde bu mesnevînin içeriği hakkında bilgiler verilmiştir.

İzzet Molla'nın edebî kişiliği, edebiyat tarihleri ve çeşitli kaynaklarda şair hakkında yazılanlar, onun etkilendiği şairler ve yazdığı nazireleri, ondan etkilenen şairler ve divanlarından hareketle şiir hakkındaki görüşlerinin değerlendirildiği ikinci bölümde ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde divanlar, biçim ve içerik yönünden ele alınarak incelenmiştir. Burada, önce divanların tertibi ve kullanılan nazım biçimleri ile şiir sayıları belirtildikten sonra nazım biçimleri ve içerikleri ayrı ayrı ele alınarak değerlendirilmiştir. Daha sonra şiirin ahenk unsurlarından olan aruz ve kafiye açısından incelenen divanların, dil ve üslûp özellikleri de ana hatlarıyla gösterilmeye çalışılmıştır.

Dördüncü bölümde önce, nüshaların tanıtıldığı bir bölüm yer almaktadır. Burada 16 *Bahâr-ı Efkâr* ve 12 *Hazân-ı Âsâr* nüshası hakkında bilgiler verilerek tenkitli metinlerin oluşturulmasında karşılaştırılan nüshalar değerlendirilmiştir. Karşılaştırmada kullanılmayanların ise *nüsha tavsifleri* verilmiştir.

Bu bölümde daha sonra, çeşitli açılardan önemli görülen beş *Bahār-ı Efkār* ve üç *Ḫazān-ı Āṣār* nüshasının karşılaştırılmasıyla kurulan metinler yer almaktadır. Burada nüshaları farklı tertip özellikleri gösteren *Ḫazān-ı Āṣār*'ın metni, şair tarafından tertip edilmiş olan *Bahār-ı Efkār*'daki sıraya göre tekrar düzenlenmiştir. Böylece İzzet Molla'nın iki divanının tam metinleri divan edebiyatı çalışmalarında kullanılan bilimsel metotlarla ilk kez hazırlanmış olmaktadır.

Bu doktora çalışmasının başından sonuna kadar yardım ve desteklerini gördüğüm saygıdeğer hocam Prof. Dr. Cem Dilçin'e ve çeşitli konularda aydınlatıcı bilgilerinden istifade ettiğim tez izleme komitesi üyesi hocalarım sayın Prof. Dr. İsmail Ünver ve sayın Prof. Dr. Cemal Kurnaz'a sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Çalışmam sırasında çeşitli yardımlarını gördüğüm değerli meslektaşım Bilal Çakıcı'ya teşekkür borçluyum. Ayrıca şairin ailesi ile ilgili belgeleri kullanmama izin veren saygıdeğer A. Şen Keçeci Hanımefendi'ye şükranlarımı sunmak isterim.

Ebubekir Sıddık Şahin

Ankara, 01 Kasım 2004

KISALTMALAR

Genel Kısaltmalar

by. : beyit
bkz. : bakınız
C. : cilt
dn. : dipnot
haz. : hazırlayan
nu. : numara
ö. : ölümü
s. : sayfa
S. : sayı
yk. : yaprak
Yay. : Yayınları, Yayınevi
TDK. : Türk Dil Kurumu
YKY. : Yapı Kredi Yayınları
YL. : Yüksek Lisans

Bibliyografik Kısaltmalar

Akşin : Sina Akşin, "Siyasal Tarih", *Türkiye Tarihi 3 Osmanlı Devleti 1600-1908*, Yayın Yönetmeni : Sina Akşin, Cem Yay., İstanbul 1993, s. 73-187.

Atâ : Ahmed Atâ Bey, *Târîh-i Atâ,* C. III, İstanbul 1293.

BTK. : *Büyük Türk Klasikleri*, Ötüken-Söğüt Yay., 12 C, İstanbul 1985-1992.

Dilçin 1986 : Cem Dilçin, "Divan Şiirinde Gazel", *Türk Dili (Türk Şiiri Özel Sayısı-II Divan Şiiri)*, Ankara 1986, s. 78-247.

Dilçin 2000 : Cem Dilçin, "Fuzulî'nin Kasidelerinin Du'ã Bölümleri Üzerine", *Türkoloji Dergisi*, XIII. Cilt, 1. Sayı, Ankara 2000, s. 193-202.

Dilçin : Cem Dilçin, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 1992.

Esad : Esad Efendi, *Vakanüvis Esad Efendi Tarihi (Bâhir Efendi'nin İlâveleriyle)*, Haz. Ziya Kazıcı, Osmanlı Araştırmaları Vakfı, İstanbul 2000.

Fatin : Fatin, *Hâtimetü'l-Eş'âr*, İstanbul, 1271.

Gölpınarlı : Abdulbâkî Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, İnkılâp ve Aka Yay., İstanbul 1983.

HOP : E. J. W. Gibb, *A History of Ottoman Poetry*, Vol.IV, London 1967, s. 311-312.

İA : İslâm Ansiklopedisi, Milli Eğitim Bakanlığı.

İpekten : Haluk İpekten, *Eski Türk Edebiyatı (Nazım Şekileri ve Aruz)*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1994.

Lewis : Bernard Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu* (Çev. : Metin Kıratlı), Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 1991.

Lutfî : Ahmed Lutfi, *Târîh-i Lutfî*, 8 C., İstanbul 1291 [*Vakanüvis Ahmed Lutfî Tarihi*, 4 C, haz. Ahmet Hezarfen, Tarih Vakfı-Yapı Kredi Yaynları, İstanbul 1999].

Naci : Muallim Naci, *Istılâhât-ı Edebiyye (Edebiyat Terimleri)*, Haz. M. A. Yekta Saraç, Risale, İstanbul 1996, s. 134; Dilçin, s. 204.

Özyıldırım : Ali Emre Özyıldırım, *Keçeci-zade İzzet Molla'nın Mihnet-Keşan'ı ve Tahlili*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2002.

SATŞ : İbnülemin Mahmud Kemâl İnal, *Son Asır Türk Şâirleri*, Dergah Yay. c.III, İstanbul, 1998.

Tanpınar : A. Hamdi Tanpınar, 19uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi, Çağlayan Kitabevi, İstanbul 1976.

TDVİA : Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.

TOEM : Reşad Fuad, "Keçeci-zade İzzet Monla" *Târîh-i Osmânî Encümeni Mecmûası*, nu. 41, Kânun-ı evvel 1332, s. 285-297.

Üzgör 1990 : Tahir Üzgör, *Türkçe Dîvân Dîbâceleri*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1990.

Üzgör 1991 : Tahir Üzgör, *Fehim-i Kadim (Hayatı, Sanatı, Divan'ı, ve Metnin Bugünkü Türkçesi)*, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara 1991.

Yakıt : İsmail Yakıt, *Türk-İslâm Kültüründe Ebced Hesabı ve Tarih Düşürme*, Ötüken Yay. İstanbul 1992

Yenitezi : Emine Yenitezi, *Divan Şiirinde Na't*, TDV. Yay., Ankara 1993.

Yücer : H. Mahmut Yücer, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (19. Yüzyıl)*, İnsan Yay., İstanbul 2003.

Zeyl-i Devha : Hikmet Fuad, *Zeyl-i Devhatü'l-Mehâmid fî-Tercemeti'l-Vâlid*, Keçeci Ailesi Özel Kitaplığı.

NOT:

İnceleme bölümünde divanların bölümleri, Romen rakamlarıyla yazılan bölüm numaraları ile gösterilmiştir (Bu numaraların hangi bölümlere karşılık geldiği "İçindekiler" bölümünde görülebilir). Burada, metinden yapılan alıntılarda bir karışıklık olmaması amacıyla *Bahār-ı Efkār* için bir kısaltma kullanılmamış, yalnızca sırasıyla bölüm, şiir ve beyit numaraları ayraç içerisinde ve aralarında "/" işareti kullanılarak gösterilmiştir. *Ḫazān-ı Āṣār*'dan yapılan alıntılar aynı biçimde ancak başta "*HA.*" kısaltmasıyla gösterilmiştir. Örneğin (*HA.*/IV/III/5) kısaltması şu anlama gelmektedir: "Ḫazān-ı Āṣār, IV. Bölüm (Gazeliyyat), III. Gazel, 5. beyit."

GİRİŞ

İZZET MOLLA'NIN YAŞADIĞI DÖNEME KISA BİR BAKIŞ

Bir şairin eserlerini sağlıklı bir biçimde değerlendirebilmek için, o şairin içinde bulunduğu ruhsal yapı, kültürel durum, toplumsal çevre ve yaşadığı tarih sürecinin iyi bilinmesi gerekir. Bir başka deyişle şairin sanatçı kişiliğini ortaya çıkaran kültürel, toplumsal ve tarihsel şartlar göz önünde bulundurulmadan o şairin sanatı hakkında söz söylemek zordur.

İzzet Molla'nın divanlarının edebî incelemesine geçmeden önce şairin doğumundan ölümüne kadar geçen sürede meydana gelen önemli tarihsel olayları ve bu dönemin siyaset, kültür ve sanat etkinliklerini kısaca gözden geçirmek uygun olur sanırım.[1]

Osmanlı Devletinin en bunalımlı ve karışık bir döneminde yaşayan İzzet Molla, Sultan I. Abdülhamid döneminde 1786 yılında doğmuş ve II. Mahmud döneminde 43 yaşında ölmüştür (1829). I. Abdülhamid'in, 1789 yılında ölmesi üzerine yerine III. Selim tahta geçti. Şair ve musikîşinas bir padişah olan III. Selim'in saltanatı İzzet Molla'nın çocukluk ve ilk gençlik yıllarına rastlar.

III. Selim Dönemi

III. Selim tahta geçtiği sırada Osmanlı, iki ülkeyle savaş durumundadır: Avusturya ve Rusya. Çeşitli cephelerde büyük kayıplar verilmekte ve önemli şehirler tek tek elden çıkmaktadır. III. Selim'in tahta geçtiği yıl içerisinde Avusturya ve Rusya'nın birlikte hareket ettiği savaşlarda Osmanlı ordusu büyük kayıplar verdi. Sonuçta 1791'de Avusturya ile Ziştovi, 1792'de Rusya ile Yaş antlaşmaları imzalandı. Rusya'nın 1783'te ilhak ettiği Kırım'ı almak için girişilen bu savaşlar sonunda daha çok toprak kaybedilmiş üstelik ordunun güçsüzlüğü tüm çıplaklığıyla görünür olmuştu.

---

[1] Konu ile ilgili olarak başlıca şu kaynaklardan yararlanılmıştır: Ord. Prof. Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi, Nizam-ı Cedid ve Tanzimat Devirleri (1789-1856)*, V. Cilt, TTK. Yay., Ankara 1988; Bernard Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, TTK. Yay. Ankara 1991, Niyazi Berkes, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, Yayına (Hazırlayan: Ahmet Kuyaş), YKY., İstanbul 2004; Yılmaz Öztuna, *II. Mahmud*, Kültür Bakanlığı Yay. Ankara 1989; Sina Akşin, "Siyasal Tarih", *Türkiye Tarihi 3- Osmanlı Devleti 1600-1908*, (Yay. Yönetmeni: Sina Akşin), Cem Yay. İstanbul 1993., *Osmanlı Ansiklopedisi-Tarih/Medeniyet/Kültür*; (Genel Yay. Yönetmeni: Bekir Şahin), C. 6, İz Yay., İstanbul 1996.

III. Selim'in tahta çıktığı yıl aynı zamanda Fransız ihtilâlinin olduğu yıldır. Bir iç savaş sanılan bu olay ilk yıllarda Avrupa'da dikkate alınmamıştı. Fransa devrim hükümetinin, İnsan Hakları Beyannamesi'ni bütün Avrupa'ya yaymak istemesi diğer ülkelerdeki feodal yapıyı tehdit etmeye başlayınca bu ülkeye karşı ciddi huzursuzluklar baş gösterdi. 1792 yılında başlayan savaşlar karşısında Osmanlı hükümeti tarafsızlığını ilân etti. Bu durum Fransa ile Osmanlı hükümeti arasında ilişkilerin gelişmesini sağladı.

Bu olaylardan sonra imparatorluğa yeni bir düzen vermek gerektiği apaçık ortadaydı. III. Selim'in bu konuda henüz veliaht iken tasarladığı bazı düşünceleri vardı. Padişah ilk olarak 1791 yılı sonbaharında sivil, asker ve ulemadan oluşan yirmi iki kişilik bir gruba çağrı yaparak onlardan ülkenin zayıf kalmasının nedenlerini ve yapılması gereken ıslahat önerilerini bildirmelerini istedi. Gelen tüm lâyihalar askerî alanda reform yapılması noktasında birleşiyordu. Böylece III. Selim 1792-93 yıllarında, bir dizi hatt-ı hümayun çıkararak daha sonraları *Nizam-ı Cedid* adıyla anılan reformlarını uygulamaya başladı.

Yine 1792 yılında ilk kez olarak yabancı ülkelere sürekli elçiler gönderildi.

1793'te Vehhabî isyanı, 1797'de de Pazvandoğlu isyanı baş gösterdi. İçerde bu isyanlarla uğraşan padişah, dışardan da Fransızların ihaneti ile karşılaştı. 1798'de Doğu Akdeniz'e hareket eden Napolyon Bonapart komutasındaki Fransız donanması Malta'yı alarak aynı yıl İskenderiye'ye vardı. Bu olay üzerine Rusya ile ittifak kuran Osmanlı devleti Fransa'ya savaş ilan etti. 1799 yılında Mısır'dan Suriye'ye hareket eden Bonapart Akkâ önlerine kadar geldi. Burada Cezzar Ahmed Paşa'ya yenilince Mısır'a çekilmek zorunda kaldı. Fransızlar 1801'e kadar Mısır'da kaldılar. 30 Ağustos 1801'de imzalanan mütareke ile Mısır'ı boşalttılar. Fransızların Mısır'dan çekilmesinden sonra 1803 yılında imzalanan Paris antlaşmasıyla Osmanlı-Fransa ilişkileri yeniden dostluk yoluna girdi.

Bu durum Osmanlı ile eski müttefikleri Rusya ve İngiltere arasında gerginliğe neden oldu. 1806 yılında Rus ordusu Eflak ve Boğdan'ı işgal etti. 1807'de İngiliz donanması Çanakkale Boğazı'nı geçerek İstanbul önlerine kadar geldi. Halkta ve saray çevresinde büyük bir şaşkınlık ve korku uyandıran bu olay, alınan savaş tedbirleriyle fazla bir tehlikeye meydan vermeden önlenmiş oldu.

Başta askerlik alanında yapılan Nizam-ı Cedid uygulamaları, eğitim, yayımcılık, kamu yönetimi, maliye, ticaret, siyaset ve diplomasi alanlarında da önemli yenilikler getiriyordu. Ancak padişahın aldığı tüm önlemlere rağmen bu uygulamalar ulema ve Yeniçeri Ocağı'nda tedirginliklere neden oluyordu. Öte yandan Osmanlı topraklarında hemen her yerde ayaklanmalar baş gösteriyordu. Hatta Anadolu ve Rumeli'de âsi âyanlar yarı bağımsız devletçikler kurmuşlardı. Devlet kurumlarında ise işler rüşvet, kayırmacılık, kanunsuzluk ve zorbalıkla hallediliyordu.

Ulema, bütün bu bozulmanın nedeni olarak Nizam-ı Cedid uygulamalarını gösteriyordu. Camilerde Nizam-ı Cedid ve padişah aleyhine vaazlar veriyorlardı. Bir yandan da İngilizlerin yaydığı bir dedikoduya göre padişahın İngiliz ve Ruslarla anlaşıp Yeniçerileri ortadan kaldıracağı haberleri dolaşıyordu. Nizam-ı Cedid ordusuna karşı ilk Yeniçeri direnişi, 1806 yılında Edirne'de başladı. Bir iç savaş ihtimalini gören padişah, Rumeli'de bir Nizam-ı Cedid ocağı kurmak üzere gönderdiği Kadı Abdurrahman Paşa'nın geri dönmesini emretti. Olayların büyümesi böylece önlenmiş oldu. Edirne Vak'ası olarak bilinen bu olay Nizam-ı Cedid karşıtlarının bir zaferi olarak değerlendirildi.

Bu olaydan sonra Yeniçeri ağası Hilmi Paşa sadrazam, Topal Atâ'ullah Efendi de şeyhülislâm oldu. Sadaret kaymakamlığına da Köse Musa Paşa getirildi. Musa Paşa ve Ataullah Efendi gelenekçi oldukları halde padişaha yenilik taraftarı gibi göründüler ve çeşitli etrikalarla Yeniçerileri isyana kışkırttılar. Sonuçta 1807 yılı haziranında Kabakçı Mustafa'nın çevresinde toplanan Boğaz yamakları isyan ederek Et Meydanı'na kadar geldiler. Padişah ile isyancılar arasındaki iletişimi, isyanı el altından tertipleyenlerden biri olan sadaret kaymakamı Köse Musa Paşa sağlıyordu. Paşa, isyanı padişaha silik bir gösteri gibi aktarmıştı. Ancak gelişen olaylar üzerine güvenecek kimse olmadığını gören padişah Nizam-ı Cedid'in kaldırıldığına dair bir hatt-ı hümâyun yayınladı. Öte yandan Musa Paşa'nın Kabakçı Mustafa'ya gönderdiği listede adı bulunan on bir kişi kısa sürede isyancılar tarafından parçalanarak öldürülüyordu. Sıra padişahın durumunu tartışmaya gelmişti. Şeyhülislâm çağırılarak; saltanatta bağımsız olmayan, hükümeti birkaç zalimin eline veren ve kendisi zevk ü safa ile meşgul bir padişahın hilâfetinin sahih olup olmadığı soruldu. Şeyhülislâm Ataullah Efendi'den "Değildir" cevabı alındı. Hal' fetvası kendisine ulaşınca Sultan III. Selim, padişahlıktan çekildiğini bildirdi.

III. Selim'in hal'inden sonra padişah olan IV. Mustafa, bulunduğu makamın gereklerini yerine getiremeyecek kadar saf ve cahil olduğu için devletin gerçek idaresi Kabakçı Mustafa, Musa Paşa ve Ataullah Efendi'lere kalmış oldu. Onlar, işe önce, öldürülen devlet adamlarının mal, mülk ve yalılarını paylaşmakla başladılar. Kabakçı ve arkadaşlarına çeşitli rütbeler verildi.

Kabakçı Mustafa'nın bu başarısı Tuna boylarında Ruslarla savaşan Yeniçeri ordusunda büyük sevinçle karşılandı. Nizam-ı Cedid'in ihtiyaçlarını karşılamak için toplanan vergilerle kurulan İrad-ı Cedid hazinesinin kaldırılmış olması da halk tarafından sevinçle karşılandı.

Nizam-ı Cedid yanlıları Ruscuk âyânı Alemdar (Bayraktar) Mustafa Paşa'nın yanına sığınmışlardı. Okuma yazma bilmeyen Alemdar Mustafa Osmanlı Rus savaşlarında alemdarlık yapmış, bir çok savaşa katılmış ve 1806'da Ruslara karşı kazandığı başarılar dolayısıyla vezirlikle ödüllendirilmişti. Düşmanla sürekli temas halinde olması dolayısıyla orduda ıslahatın gerekliliğine inanan Alemdar, III. Selim'e büyük bir saygı duymaktaydı. Alemdar, kendisine sığınan Mehmed Said Galib, Mustafa Refik, Abdullah Ramiz, Mehmed Emin Behic ve Mehmed Tahsin Efendilerle III. Selim'i tekrar tahta çıkarma kararı aldılar ve çalışmalara başladılar. Ruscuk Yârânı olarak adlandırılan bu altı kişiden bazısı İstanbul'a gelerek saray ve Bâb-ı Âlî ile gizli temaslara başladılar. Alemdar'ın İstanbul'a çağrılması durumunda zorbaları cezalandırarak IV. Mustafa'nın hakimiyetini sağlamlaştıracağından bahsettiler. O zamana kadar, her padişah, kendisini tahta çıkaran isyancıları cezalandırdığı halde IV. Mustafa, bunu yapamadığına üzülmekteydi. Padişah Alemdar'ı İstanbul'a çağırmayı kabul etti. 28 Haziran 1808'de 16.000 kişilik ordusuyla Edirne'ye ulaşan Alemdar, orada bulunan sadrazamı ikna ederek İstanbul'a doğru yola çıktı. Önden gönderdiği 80 süvari, 13 Temmuz gecesi Kabakçı'yı evinde basıp öldürdüler. Kesik başını Çorlu'da Alemdar'a sundular.

19 Temmuz 1808'de İstanbul'a gelen Alemdar, on gün boyunca bazı önemli işler yaptıktan sonra IV. Mustafa, ona teşekkür edip Ruscuk'a dönmesini emredince 28 Temmuz sabahı 16 bin askeriyle Bâb-ı Âlî'yi basıp sadrazamdan zorla mühr-i hümâyûnu aldı. Böylece Alemdar fiilen sadaret makamına geçmiş oldu. Şeyhülislâmı padişaha gönderen Alemdar, IV. Mustafa'nın tahttan vazgeçmesini istediğini bildirdi. Ancak padişah III. Selim ve Şehzade Mahmud'un öldürülmesini emretti. Böylece

kendisinden başka Osmanoğlu kalmayacağı için Alemdar, onun hükümdarlığını kabul etmek zorunda kalacaktı. Yaklaşık otuz kişilik bir grup III. Selim'in odasına girerek onu orada şehid ettiler. Cariyelerin de yardımıyla sarayın damına çıkartılan şehzade Mahmud kurtuldu.

Sarayın kapısını kırarak içeri giren Alemdar, III. Selim'in cesediyle karşılaşınca çok üzüldü. Yakınlarının hatırlatması üzerine veliaht şehzadeyi kurtarmak üzere ileri doğru yürüdü. Yaralı ve perişan durumdaki Şehzade Mahmud'la karşılaşınca etek öperek ona biat etti ve Hırka-i Saadet dairesine geçerek Sultan Mahmud'un padişahlığını ilan etti.

II. Mahmud Dönemi

20 Temmuz 1785'te doğan ve Osmanlı tahtının 32. padişahı olan Sultan II. Mahmud, tahta oturduğunda 23 yaşında idi. Sultan Mahmud, çocuğu olmayan amcası oğlu III. Selim tarafından, öz oğlu gibi büyütülmüş; özellikle IV. Mustafa'nın saltanatı sırasında musikî öğrenmek bahanesiyle onun yanına giderek, tahta çıktığında yapması gerekenler konusunda iyice eğitilmişti.

III. Selim'in hal'inden de büyük dersler çıkaran II. Mahmud, Kanunî'den sonra en büyük Osmanlı padişahı olarak tanınır. İyi bir şair, hattat ve bestekâr olan Sultan Mahmud, "modern devrin açıcısı" sayılmıştır. O da III. Selim gibi sanatkâr ve sanat sever bir padişah olmakla birlikte kişilik özellikleri açısından III. Selim'de pek bulunmayan niteliklere sahipti. Ondaki sabır, azim, karar ve tedbir anlayışı 23 yaşında oturduğu tahtta iktidarını kısa sürede kazanmasını sağladı.

Sultan II. Mahmud ilk olarak, hayatını kurtaran ve kendisini tahta çıkaran Alemdar'ı sadrazamlığa atadı. Sadrazam Alemdar Mustafa Paşa, III. Selim'in cenaze namazı kılınıp defn edilmesinden sonra, işe olaylara karışan 1000 kadar kişiyi yakalatıp öldürmekle başladı. IV. Mustafa, Topkapı Sarayında bir daireye gönderildi.

Bâb-ı Âlî'ye taşradan gelen yeni sadrazam güçlü fakat merkezî yönetim konusunda bilgisizdi. Devletin en önemli sorunlarından biri, merkezin gücünü zayıflatan âyânların padişaha bağlılığını sağlamaktı. Bunun için ülkedeki âyânların çoğu İstanbul'a çağırılarak 29 Eylül 1808'de kendileriyle "Sened-i İttifak" olarak bilinen bir antlaşma imzalandı. Padişahın hak ve yetkilerinin sınırlandırılması olarak algılanan bu senet, sarayın pek hoşuna gitmese, başka bir çıkar yol bulunamadığı için

padişah tarafından kabul edildi. Böylece âyânların başına buyruk davranmaları engellenmiş ve merkezî hükümetin gücü artırılmış oluyordu.

14 Ekim 1808'de, kaldırılan Nizam-ı Cedid'in yerine Sekban-ı Cedid adıyla yeni bir ordu kuruldu. Öte yandan Yeniçeri Ocağında da bir takım düzenlemeler yapıldı.

Alemdar bu düzenlemeleri yaparken onunla İstanbul'a gelen gönüllüleri de Yeniçeriler gibi zobalık yapmaya başladılar. Alemdar da sadrazam olduktan sonra kendi arkadaşları dahil herkesi küçümsemeye başlamıştı. Çevresindeki dostları birer birer dağılmaya başladı.

Padişah, imzaladığı Sened-i İttifak dolayısıyla, Yeniçeriler, kurduğu Sekban-ı Cedid ocağı dolayısıyla, ulema da kendilerine değer verilmediği için Alemdar'a büyük kin duyuyorlardı. Emrindeki 16.000 askeri ve 3.000 kişilik Sekban-ı Cedid ordusuna güvenen Alemdar, dostlarının yaptığı uyarıları bile dinlemiyordu. Sonunda bir Ramazan günü Alemdar'ın hiç beklemediği bir anda isyan patlak verdi. Sekbanlar ve gönüllüler dağınık bir halde oldukları için Alemdar'a yardım edemediler. Alemdar teslim olmaktansa sonuna kadar savaşmayı tercih etti. Baş kadını ve cariyesiyle sığındığı cephane mahzeninde uzun süre direndi. Ancak yapacak bir şey bulamayınca cephaneyi ateşe verdi. Kendisiyle birlikte 300'den fazla yeniçeri, cephanenin patlamasıyla öldü (15 Kasım 1808).

İsyan giderek yayılıp asiler IV. Mustafa'yı tekrar tahta çıkarmak istediklerini haykırmaya başlayınca, II. Mahmud ağabeyini öldürtmek zorunda kaldı. Sonunda Sekban-ı Cedid'in kaldırılması ve yenilik yanlısı bir çok kişinin öldürülmesiyle yeniçeriler istediklerine kavuşmuş oldular. Ancak padişahı değiştiremediler. Bundan sonraki dönem II. Mahmud için çok hassastı.

Öte yandan Rusya ile 1807'de yapılan geçici mütareke sona ermiş, bu arada Napolyon'la anlaşan Rus çarı, Bab-ı Âlî'nin Eflak ve Boğdan'daki işgale son vermesi isteğini reddetmişti. 23 Temmuz 1809'da İstanbul'dan harekete geçen Osmanlı ordusu 24 Ekim 1809'da Tatariçe'de Rus ordusuyla karşılaştı. Çıkan savaşta 10.000 kayıp veren Rus ordusu bozguna uğradı. Ancak savaş devam etti. Rusların İsmail, İbrail, Dobruca, Hezargrad ve Silistre'yi ele geçirdiler. Varna'yı kuşatan Ruslar Şumnu'da büyük bir yenilgiye uğradı. Daha sonra Ruscuk ve Yergöğü Rusların eline geçti. Sırbistan yönüne doğru ilerleyen Ruslar çıkan Fransız Rus

savaşıyla durmak zorunda kaldılar. 28 Mayıs 1812'de Bükreş Antlaşması imzalandı. Bu antlaşmayla Beserabya, Akkerman, Kilye, İsmail gibi kaleler Ruslara geçiyor, Eflak ve Boğdan, Kalas, İbrail, İsakçı, Tulça Türklere geri veriliyordu. İç işlerinde bağımsız bir Sırbistan prensliği de bu antlaşmayla ortaya çıkıyordu.

Öte yandan Arabistan'da Vehhabîler Necd ve Hicaz'ın önemli bir bölümünü ele geçirmişlerdi. Hac yollarını kesen ve başka bölge halklarını rahatsız eden bu asileri cezalandırmak görevi Mısır valisi Mehmed Ali Paşa'ya verildi. Mehmed Ali, 19 yaşındaki küçük oğlu Mehmed Tosun Paşa'yı Hicaz'a gönderdi. 1811'den 1816'ya kadar bu bölgede önemli başarılar elde eden Tosun Paşa Medine, Mekke ve Taif'i alarak Vehhabîleri Hicaz bölgesinden çıkardı. Bu başarıdan dolayı II. Mahmud'a "Gazi" unvanı verildi.

Tosun Paşa'dan sonra, onun ağabeyi İbrahim Paşa, Vehhabîliğin merkezi olan Der'iyye'yi aldı. İbrahim Paşa esir aldığı Emir Amir Abdullah b. Suûd ve dört oğlu ile Suûd ailesinin diğer önemli isimlerini İstanbul'a gönderdi. Emir Abdullah ve oğulları 27 Aralık 1818'de idam edildiler. Vehhabîlik bundan sonra Osmanlı'nın yıkılışına kadar bir varlık gösteremedi.

II. Mahmud döneminde önemli iç sorunlardan biri de Tepedelenli Ali Paşa'nın Arnavutluk, Yunanitan ve Mora'da gittikçe artan nüfuzu idi. Görünüşte padişaha bağlı duran Tepedelenli gerçekte o topraklarda bağımsız bir devlet kurma çabasındaydı. Bu dönemde padişahla yakın bir dostluk kazanan Mehmed Said Halet Efendi, devlet içinde son derece etkin bir konumdaydı. Halet Efendi Tepedelenli'nin ortadan kalırılmasına karar vermişti. Tepedelenli'nin bütün görevleri elinden alındı. Ancak o elindeki toprakları vermek istemeyince Hurşid Ahmed Paşa'ya bu tehlikeyi ortadan kaldırma görevi verildi. Yanya'daki kalesinde Hurşid Paşa'yı uzun süre uğraştıran Tepedelenli, sonunda hayatına dokunulmamak şartıyla teslim oldu (24 Ocak 1822). Ancak İstanbuldan gelen fermanda onun idam edilmesi yazılıydı. Tepedelenli'nin kesik başı İstanbul'a gönderildi.

Hurşid Paşa, Tepedelenli ile uğraşırken, Rus çarı tarafından kışkırtılan Rumlar, Mora adasında bir isyan hazırlığına giriştiler. 12 Şubat 1821'de başlayan isyan kısa sürede yayıldı. Mora'da yaşayan 50.000 kadar Türk öldürülü. 13 Ocak 1822'de Mora ve çevresinde Yunanistan devletinin kurulduğu ilân edildi. İsyancılar kısa sürede bütün Ege adalarını ele geçirdiler. Bu isyanı bastırmak için Kavalalı

Mehmed Ali Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa görevlendirildi. İbrahim Paşa modern eğitim almış 30.000 askeriyle Mora'ya çıkartma yaptı. Asilerin elindeki topraklar birer birer alındı ve 5 Haziran 1827'de teslim olan Atina ile Yunan isyanı büsbütün bitmiş oldu.

İbrahim Paşa'nın eğitimli askerlerinin bu başarısı II. Mahmud'un kendi hayatı ve devletin bekâsı için son derece önem taşıyan yeni ve modern bir ordu kurma düşüncesini bir an önce gerçekleştirmesi gerektiğini ortaya koydu.

Vak'a-i Hayriye

II. Mahmud, III. Selim'in bütün hatalarından ders aldığı için çok tedbirli davranıyordu. Önemli noktalara, yenilik konusunda kendisiyle aynı görüşte olan sadık adamlarını atadı. Ancak bu durum o kadar kolay olmadı. Padişah bütün bu tedbirleri on yedi yılda tamamlayabildi. İbrahim Paşa'nın başarısı bütün bu gelişmelere bir ivme kazandırdı.

Sonunda 25 Mayıs 1826'da Avrupa tarzı eğitim verilmek üzere ilk aşamada Eşkinci Ocağı adıyla yeni bir askerî ocak kurulduğu ilân edildi. Bu ocağın kuruluşunda Yeniçeri gönüllülerinin tercih edilmesi de yine padişahın tedbirlerindendi. Kurulan yeni ocağa kısa sürede 500 kişi kaydoldu. 12 Haziran 1826'da eğitim başladı. Aynı gün yeniçeri kahvelerinde yeni ocak hakkında küfür propagandası başladı. Nizam-ı Cedid'in yeniden kurulduğu, yapılan eğitimin kâfirleri taklit etmek olduğu, Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılacağı söylentileri yayılmaya başladı. Bu arada İzzet Mehmed Paşa ve Ağa Hüseyin Paşa, Anadolu'dan topladıkları askerlerle çıkacak bir ayaklanmaya karşı hazır bekliyorlardı. Eğitimin üçüncü gününde (15 Haziran 1826) isyan başladı. Yeniçeriler kazanlarını Et Meydanı'na çıkardılar. Sokaklarda dolaşan münadiler sadrazamın, yeniçeri ağasının Ağa Hüseyin Paşa'nın öldürüldüğünü ilân ederek halkı Et Meydanı'na davet ediyorlardı. Meydanda büyük bir kalabalık toplandı. Bir anda yağma ve korkutma hareketi başladı. Sadrazam ve diğer birçok devlet adamının konakları yağma edildi.

Sadrazam, şeyhülislâm ve diğer devlet devlet adamları saraya koştular. Topçu, humbaracı, arabacı ve tersane ocakları ile şeyhler, müderrisler, medrese öğrencileri saraya çağrıldı. İsyancılarla saray arasında görüşmeler başladı.

İsyancılar saraya haber göndererek bu eğitimi istemediklerini eski usullerinin "testiye kurşun atmak, keçeye pala çalmak" olduğunu ve bu usule bağlı kalmak istediklerini belirttiler ve yeni eğitimi kararlaştıranların başlarını istediler. Sarayın cevablı sert oldu. "Yeni eğitim sistemi şeriata, akla ve mantığa uygundur. Ülkenin mefaati ve şerefi bu eğitimin yapılmasını gerektirir. Âsileri kahretmeye kadiriz ve hazırız." Bu cevap isyancıları çılgına çevirdi. Güçlerini göstermek için cinayetlere başladılar.

II. Mahmud kararlıydı. Sadrazam ve diğer devlet adamlarıyla savaş kararlarını görüşmeye başladılar. Padişah ulemaya asilerin durumunu sordu. Cevap Allah'ın emri yerine gelinceye kadar ayaklananlarla savaşmak gerektiği biçiminde idi. Sancağ-ı şerif çıkarıldı. Yeniçerilere büyük kin besleyen halk sancağ-ı şerif altına koştu. Zorbalıkla halka zulmeden ancak savaşlarda korkakça davranışlarıyla büyük kayıplar veren bu orduyu artık kimse istemiyordu. Topkapı'da toplanan devlet adamları, askerler ve halk Sultan Ahmed Camiine kadar yürüdü. Burada iki kola ayrılan topluluk Ağa Hüseyin Paşa komutasındaki topçu askerleri ve İzzet Mehmed Paşa komutasındaki humbaracı, lağımcı ve kalyoncu askerleri ile birlikte Etmeydan'na yürüdüler.

Yeniçeriler Etmeydanı'nda savunmaya geçerek beklemeye başladılar. Hüseyin Paşa komutasındaki topçu kuvvetleri Etmeydanı'na gelince, top ateşi başladı. Büyük kışlanın kapısı top mermileriyle kırıldı. Açılan ateşler sonucu kışlada her taraf yanmaya başlmıştı. Yeniçeriler büyük bir korkuyla kaçışmaya başladılar. Akşama kadar 6.000 Yeniçeri öldürüldü. Ertesi gün de 20.000'den fazla Yeniçeri tutuklanarak uzak yerlere gönderildiler.

II. Mahmud, bir hatt-ı hümayun yayımlayarak Yeniçerilerin o güne kadar yaptığı kötülükleri saydı ve ocağın kadırıldığını belirtti. Bu haber her tarafta büyük sevinle karşılanı. II. Mahmud'un saltanatının dönüm noktası olan bu olay tarihe "Vak'a-i Hayriye" adıyla geçmiştir.

Bundan sonra II. Mahmud iktidarında yeniliklerin hız kazanacağı yeni bir dönem başlıyordu. İç ve dış karışıklıklar dolayısıyla Yeniçerilerin yerine düzenli bir ordunun kurulması kararlaştırıldı. Ağa Hüseyin Paşa yönetiminde kurulan ve Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye adı verilen bu ordu Avrupa tarzında düzenlendi. Ordunun bölümlendirmesi gibi, kıyafeti ve eğitimi de Avrupaî idi.

Vak'a-i Hayriye Avrupa'da da büyük yankılar uyandırdı. Bir yandan padişaha tebriklerini bildiren Avrupalı hükümdarlar öte yandan bu durumdan yararlanmanın planlarını yaptılar. Özellikle Rusya, Osmanlı aleyhine faaliyetlerini artırmaya başladı. Bunun üzerine iki ülke arasında 7 Ekim 1827'de Eflak ve Boğdan prenslikleri ile Sırbistan'ın iç bağımsızlıklarını biraz daha artıran Akkerman antlaşması imzalandı.

Kavalalı İbrahim Paşa'nın Yunan isyanını bastırması Avrupa'da iyi karşılanmadı. İngiltere, Fransa ve Rusya Yunanlılar lehine elçileri aracılığıyla Bab-ı Âlî'ye baskı uygulamaya başladılar. İçlerinden en sert olan Rusya idi. Öte yandan İngiliz, Fransız ve Rus donanmaları birleşerek Yunan Denizi'ne kadar geldiler. 20 Ekim 1827 sabahı, bütün uluslar arası hukuk kurallarına aykırı olarak, savaş bayrağı çekmeden girdikleri Mora'nın Navarin limanında bulunan Türk donanmasını, top ateşine tuttu. Kısa sürede 57 Türk gemisi battı. 8.000 asker şehit oldu. Arupa'da bile çok kötü karşılanan bu olaydan sonra Türk donanması büyük oranda yok edilmiş oldu.

Rusya bu fırsatı değerlendirerek Türkiye'ye karşı savaş açtı. Padişah durumu görüşmek üzere devlet adamlarını topladı ve kararlarını bildirmelerini istedi. İzzet Molla'nın da bulunduğu bu toplantıda oy birliğiyle savaşa girme kararı çıktı. İzzet Molla'nın Sivas'a sürülmesine neden olan bu toplantı ve şairin tutumu, hayatının anlatıldığı bölümünde ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

8 Mayıs 1828'de Türk topraklarına giren Ruslar Karadenizin doğusundan ve batısından taaruza başladılar. Yeterli eğitimi almamış olan yeni askerler ve büyük bölümü gönüllülerden oluşan Türk ordusu her cephede yenilgilere uğradı. Düğşman Edirne'ye kadar gelmişti. Doğuda da Kars, Ahıska, Anapa ve Erzurum Rusların eline geçti. İstanbul halkı üzerinde büyük tedirginliklere neden olan bu olaylar sonunda Osmanlı barış istemek zorunda kaldı. Kazandığı zaferlere rağmen ülke içindeki karışıklıklar dolayısıyla zor durumda bulunan çar, barış isteğini kabul etti ve Edirne'de barış antlaşması imzalandı (14 Eylül 1829).

Osmanlı için, Kaynarca'dan sonra en ağır antlaşma olarak nitelendirilen bu antlaşma ile, Doğu Anadolu'nun kontrolünde önemli noktalar Rusların eline geçmiş oluyordu. Eflak, Boğdan ve Sırbistan'a tanınan haklar bu ülkelerin önemli ölçüde bağımsızlığını tanımak anlamına geliyordu. Ayrıca Osmanlı'nın vermeyi kabul ettiği

tazminat, ülke ekonomisine büyük kayıplar verdiriyordu. Asıl ağırlıklı konu ise Yunan devletinin bağımsızlığı idi. Böylece bağımsız bir Yunan devletinin kuruluşu kabul edilmiş oluyordu.

İzzet Molla, sürgünde yerinden büyük bir üzüntü ile izlediği bu savaş henüz devam ederken ansızın vefat etmiştir. Savaşın öngördüğü gibi sonuçlanması, onun haklılığını ortaya koymuştur.

Toplumsal Durum

İzzet Molla'nın yaşadığı dönemde, dünyada düşünce, bilim ve teknoloji yönünden çok hızlı değişme ve gelişmelerin yaşandığı görülür. Avrupa'da gerçekleşen hızlı yükselme ve ilerlemeye karşılık Osmanlı'da yıkılmaya ve dağılmaya doğru bir seyir söz konusudur. Bununla birlikte Osmanlı'da bazı değişim ve yenilik arayışlarının varlığı dikkati çekmektedir. Bu zaman dilimindeki en önemli siyasî olaylar, çağdaşlaşma yönünde Osmanlı'nın Lâle Devrinden sonra geldiği ikinci aşama olarak nitelendirilen III. Selim'in Nizam-ı Cedid uygulamaları[2] ile II. Mahmud'un Yeniçeri Ocağı'nı kaldırmasıdır.

Bu dönemde İstanbul'da kültür ve sanat hareketlerini besleyen en önemli kurumların başında tekke ve zaviyeler gelmektedir. Osmanlı'da toplum ve devlet üzerinde her zaman önemli bir etki alanı oluşturan tarikatlerin, bireylerin dinî ve toplumsal eğitiminde ağırlıklı bir yeri olduğu söylenebilir. Özellikle belirli tarikatlerin XVIII. yüzyıldan itibaren devletle daha yakın bir diyaloğa girmiş olması, toplum içerisinde hızla yayılmalarını sağlamıştır.

Şairin çocukluk ve ilk gençlik yıllarını yaşadığı dönemde Osmanlı tahtında oturan III. Selim'in Mevlevîlikle son derece sıkı bir bağı olduğu görülmektedir. Dönemin en ünlü şairi Şeyh Galib ile uzun sohbetler eden ve ona bir arkadaş gibi davranan padişahın bu tutumu Mevlevîliğin devlet erkânı arasında yayılmasında etkili olmuştur.

Yaşantısı ve karakteri III. Selim'e benzemeyen II. Mahmud'un ise Mevlevî olmakla birlikte diğer tarikatleri de koruyup gözettiği, hatta Nakş-bendîliğe intisap

---

[2] "Nizam-ı Cedid" kavramını ilk olarak İbrahim Müteferrika'nın kullandığını belirten Niyazi Berkes, onun düşüncelerini ve matbaacılık alanında yaptığı yenilikler ile o dönemde askerî ve teknik alanda ortaya konan daha çok bireysel girişimleri çağdaşlaşmanın ilk aşaması, III. Selim'in Nizam-ı Cedid'ini de ikinci aşama olarak tanımlamaktadır: Niyazi Berkes, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, Yayına haz. Ahmet Kuyaş, YKY., 6. Baskı, İstanbul 2004, s. 41-132.

ettiği söylenmektedir. II. Mahmud döneminde Mevlevîliği devlet tarikati haline getirdiği söylenen Halet Efendi'nin padişahın yanındaki konumu da bu tarikatin etkisini ve gücünü gösterir. II. Mahmud genelde tarikatlere yakın durmuş olmakla birlikte, bu dönemde dışlanan ve hatta yasaklanan tek tarikat, Yeniçerilerin mensubu bulunduğu Bektaşîlik olmuştur.

Bu dönemde en etkili tarikatlerden biri de Nakş-bendîliğin Halid-i Bağdadî'ye nisbet edilen Halidiye koludur. Ancak bu tarikatin İstanbul'daki halifelerinin de Bektaşîler gibi İstanbul'dan sürgün edildiği görülür.[3]

Bu dönemde toplum üzerinde etkili olan ikinci kurum medresedir. Medreseler, geleneksel dinî eğitimin ağırlık kazandığı kurumlar haline gelmiştir. Ciddi bir bozulma yaşanan medreslerde küçük yaşta çocuklar rüûs ve payeler almakta, ulema çocukları ilmî yükselişlerini kısa sürede tamamlayarak en önemli görevlere kadar yükselebilmektedir.

Bu değişim sürecinde ulemanın yenilikler karşısındaki tutumu da önemlidir. III. Selim ve II. Mahmud'a karşı yapılan Yeniçeri isyanlarında da görüldüğü gibi, ulema yenilikçiler ile Yeniçeriler arasında aracılık rolü üstlenmiştir. Çeşitli çıkarları uğrunda isyanları teşvik edenler yanında ülkenin kurtuluşunun, her alanda yapılacak yeniliklerle sağlanabileceğine inanan ulemanın da az olmadığı söylenebilir. Özellikle idarî ve askerî alandaki yenilikler konusunda ulemadan Tatarcık-zade Abdullah, Velizade Mehmed Emin, şeyhülislâm Abdülvehhab, Mehmed Tahir, Mustafa Asım, Mehmed Es'ad ve Mustafa Behcet Efendiler'in idareye destek oldukları, reformları planlayıp tavsiyelerde bulundukları bilinmektedir. Hatta bu reform hareketlerine tarikat şeyhleri de destek vermişlerdir. Zaten bu dönemdeki birçok şeyhülislâmın ya Nakşî ya da Mevlevî olduğu görülür.[4]

III. Selim'in Fransız ve İsveçli bilim adamlarını İstanbul'a çağırıp yeni açtığı Mühendis-hane-i Bahrî-i Hümayun'da ders verdirmesi ve Franszca ile eğitim yapılmasına izin vermesi Yeniçeriler ve bir kısım ulema tarafından şiddetle eleştirilmiştir. III. Selim'in hayatına mal olan bu uygulamalar, II. Mahmud döneminde de büsbütün kesintiye uğramadan sürdürülmüştür.[5] II. Mahmud

---

[3] Lûtfî, C. I, s. 286-287'den aktaran H. Mahmut Yücer, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (19. Yüzyıl)*, İnsan Yay. İstanbul 2003, s. 683.
[4] Yücer, *age.* s. 62-63.
[5] A. Adnan Adıvar, Osmanlı Türklerinde İlim, Remzi Kitabevi, İstanbul 1970, s. 193.

döneminde, daha sonraları köklü değişikliklere uğrayan eğitim sisteminde ilk olarak Avrupa tarzında ve derslerinin büyük kısmı Fransızca olan bir Mekteb-i Tıbbiye açılmıştır (1827). Böylece tıp alanında otopsi, karantina ve çiçek aşısı gibi önemli uygulamalar Osmanlı'da da başlayabilmiştir.[6]

İzzet Molla'nın yaşadığı dönemin tarihsel olaylarını şairin yetişmesinde önemli rol oynayan tekke ve medreselerin durumunu kısaca özetledikten sonra, dönemin sanat ve edebiyat ortamının da incelenip değerlendirilmesi yerinde olur.

Edebî Durum

XVIII. yüzyılın son çeyreğinde doğan İzzet Molla'nın şair olarak ortaya çıkışı XIX. yüzyılın başlarına rastlar. Bu dönemin en belirgin özelliği XVIII. yüzyılda Nedim'le başlayan *mahallîleşme* akımının sürdürülmeye çalışılmasıdır.[7] Ancak şiirde mahallî ögeleri ve halk söyleyişini kullanmada şairlerin aşırıya gitmiş olması, duygu ve zevkten yoksun, bayağılık düzeyindeki söyleyişlere şiirlerde yer verilmesi, Nedim'de en güzel örneklerini bulan *mahallîleşme* anlayışının yozlaşmasından başka bir şey değildir. Ancak hemen belirtmek gerekir ki şiirinde Nedim çizgisinde mahallî ögelere de yer veren İzzet Molla'nın edebî anlayışında böyle bir yozlaşma ve bayağılaşmadan söz edilemez.

XIX. yüzyılın ilk yarısındaki Türk edebiyatını değerlendiren Tanpınar, bu dönemin özelliklerini şu sözlerle dile getirmektedir: "Nedim'den sonra ârâzı iyiden iyiye görülen, fakat başlangıcı daha evvele çıkan bir zevk bozulması ve dağılışı, ilhamın umumiyetle küçük ve kelime, ifade oyunlarına dayanan buluşlardan öteye geçememesinden gelen bir yoksulluk, mesnevîlerde Nabî'den beri çalışılan fakat bir türlü sırrı bulunamayan bir yerli icat arzusu, daha ziyade nesre ait hususiyetlerin artması, bu yarım asrın şiirinin de esas vasfıdır. Hamlesini yöneltecek, dağınık tecrübelerine düzen verecek ana fikirden mahrum olduğu için bayağılıktan öteye geçemeyen bir realizm ve yerlilik zevki –Nedim'den ziyade Enderunlu Fazıl'a bağlanması doğru olur-, daha ziyade değerlerin zayıflamasından gelen bir sensualite teşhiri, söyleyecek hiçbir şeyi olmayanların yarenlik edası, ilk göze çarpan şeylerdir."[8]

---

[6] A. Adnan Adıvar, *age.*, s. 187-198.
[7] İsmail Ünver, "XIX. Yüzyıl Dîvân Edebiyatı", *BTK, C. 8*, Ötüken-Söğüt Yay. İstanbul 1988, s. 100.
[8] A. Hamdi Tanpınar, 19uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi, Çağlayan Kitabevi, İstanbul 1976, s.77.

Öte yandan dinî ve tasavvufî şiirin bu dönemde de önemini koruduğu görülmektedir. Hatta bu dönemde bir tarikate mensup olmayan şair yok gibidir.[9] Divan edebiyatı içerisinde âdâb, erkân, an'ane ve terim özellikleriyle ayrı bir yere sahip olan Mevlevî edebiyatı[10] bu dönemde de şairler yetiştirmiş, Mevlevî dergâhları şiir ve edebiyat meclisleri görevini üstlenmişlerdir. Ancak bu dergâhlarda yetişen ve tasavvufun mecaz ve telmih hazinesinden bolca yararlanan şairlerin, bu yolda eser vermiş Şeyh Galib gibi eski üstadların düzeyine ulaştıkları söylenemez.

Bu dönem divan şairlerinin büyük çoğunluğunun devlet dairelerinde çalıştıkları ve bu dairelerin başında bulunan üst düzey memurların da genellikle şair olduğu görülmektedir.

Bazı nazım biçimlerinin XIX. yüzyılda iyice azalması ve bazılarında da çoğalma görülmesi dönemin bir başka özelliğidir. Özellikle terkîb-i bend, tercî-i bend, şarkı gibi bendli biçimler ile tarih manzumelerinin büyük ilgi görmesine karşılık mesnevî nazım biçimiyle yazılmış büyük eserlere İzzet Molla'dan sonraki dönemde rastanmaması da bu nazım biçimini sürdürmeye çalışan şairin çabalarının sonuçsuz kaldığını göstermektedir. [11]

Çeşitli konularda yeniliklerin yaşandığı bu dönemde nesirde de önemli değişiklikler dikkati çekmektedir. Bu alanda verdiği az sayıdaki eserde İzzet Molla, geleneksel anlayışı devam ettirse de aynı dönemde yazılan pek çok eserin dilinin oldukça sade olduğu görülür. Özellikle Şânî-zade Atâullah ve Es'ad Efendi gibi vakanüvislerin eserlerinde dilin oldukça açık ve anlaşılır olması siyasî anlayışın bir sonucu olarak değerlendirilebilir.

Bu dönemde de çeşitli şuarâ tezkireleri hazırlanmakla birlikte bu eserlerin içerik ve anlatım bakımından eski tezkireler düzeyinde olmadığı görülmektedir. Bunlar,

I. Mahmud döneminden başlayarak 1813 yılına kadar geçen sürede 115 şairin adına yer veren Şefkat Seyyid Abdülfettah'ın kendi adıyla anılan *Şefkat Tezkiresi*;

---

[9] İsmail Ünver, *age*, aynı yer.
[10] Abdulbaki Göpınarlı, Mevlâna'dan Sonra Mevlevîlik, İnkılap ve Aka, İstanbul 1983., s. 449.
[11] İsmail Ünver, *age.*, s. 101-102.

Tevfik adlı biri tarafından hazırlanan ve hicrî ikici bin yılın (1591'den itibaren9) şairlerinden 542'sinin kısa biyografisine yer veren *Mecmû'atü'-Terâcim* adlı tezkire,

Sahhaflar şeyhi-zade Vak'a-nüvis Es'ad Mehmed Efendi'nin *Bâğçe-i Safâ-endûz* adlı ve 1722-1835 tarihleri arasında yetişmiş şairlerin kısa biyografi ve şiirlerinden örnekler veren tezkiresi,

Şeyhülislâm Ârif Hikmet Bey'in yine hicrî 1000/1591 yılından 1836 yılına kadar yaşayan bazı şairlerin kısa biyografileri ile şiirlerinden örnekler vererek hazırladığı ve sondan eksik olan tezkire,

Fatin Davud'un Salim ve Safâyî tezkirelerine zeyl olarak yazılmış olan ve dönemin en başarılı tezkiresi sayılan *Hâtimetü'l-Eş'âr* adlı tezkiresi dönemin önemli biyografik eserleridir.

Yine Mehmed Tevfik (Çaylak)'in elifbâ sırasıyla dal harfine kadar gelebilmiş olan Kafile-i Şuarâ adlı eksik tezkiresi ve Ali Enver'in, *Esrar Dede Teziresi*'nin özetleyerek oluşturduğu *Semâ-hâne-i Edeb* adlı tezkiresi bu dönem şairleri konusunda bilgi bulunan eserlerdir.[12]

Bu dönemde çeşitli meslek gruplarına göre hazırlanmış tezkireler de dikkate değerdir. Yine bu dönemde vak'a-nüvisler tarafından hazırlanan tarihlerde de dönemin edebiyatı için değerli bilgiler bulunmaktadır. Bu dönemin vak'a-nüvisleri Mütercim Âsım (1786-1807), Şânî-zade Atâullâh (1808-1821), Sahhaflar Şeyhi-zade Es'ad (1821-1826) ile Ahmed Lutfî (1826-1848)'dir. Bu kişilerin yazdığı tarihler dönemin toplumsal ve kültürel durumu konusunda ayrıntılı bilgiler içerdikleri için son derece önemlidir. Bu dönemi ele alan en önemli eserlerden biri de Cevdet Paşa'nın Osman Gazî'den başlayarak 1825 yılına kadar gelen 12 ciltlik *Tarîh-i Cevdet* adlı eseridir.

Bu dönemin kültür ve sanat hayatı üzerinde derin izler bırakan eserler arasında XVIII. yüzyıldan beri yazılmakta olan sefâret-namelerin de anılması gerekir. Mehmed Saîd Galib Efendi (1802), Seyyid Mehmed Emin Vahîd Efendi (1806) ve Seyyid Abdurrahîm Muhib Efendi (1808-1811)'nin *Fransa Sefâret-*

---

[12] İsmail Ünver, *age.*, s. 104-105. Ayrıca bkz. Haluk İpekten, *Türk Edebiyatının Kaynaklarından Türkçe Şuarâ Tezkireleri*, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Erzurum 1986, s. 167-184.

nameleri, Seyyid Mehmed Refî' Efendi'nin *İran Sefâret-namesi* (1807), Yasinci-zade Seyyid Abdülvehhab Efendi'nin *Musavver İran Sefâret-namesi* (1811) bu dönemin önemli sefâret-nameleridir.

Bu dönemde Mevlevî şairleri dışında tasavvuf ehli şairlerden Nakşî ve Kadirî olan Kuddusî (ö. 1848) ve Sivaslı Sûzî (ö. 1830) gibi şairlerin de tekke çevrelerinde çok tanındıkları ve sevildikleri bilinmektedir.[13]

XIX. yüzyılın ilk yarısı, halk şiirinde de büyük isimlerin yetiştiği bir dönemdir. Bir yandan İzzet Molla, Âkif Paşa gibi divan şairleri hece ile şiir yazmayı denerken öte yandan Erzurumlu Emrah (ö. 1860), Bayburtlu Zihnî (ö. 1859) ve Dertli (ö. 1845) gibi şairler hem aruzla hem de hece ile yazdıkları çok sayıda şiirle her iki alandaki yeteneklerini sergilemeye çalışmışlardır. Bu dönemde daha biçok halk şairi yetişmiştir. Doğum ve ölüm tarihleri net olarak bilinmeyen ancak XVIII. yüzyıl sonlarında doğduğu bilinen Dadaloğlu, Erzurumlu Emrah'ın en güçlü çıraklarından ve pek çok divan şairine nazirelerle tahmisler yazan Gedayî (ö. 1899), Darendeli Kusurî (ö. 1853'ten sonra), medrese eğitimi yanında İstanbul'da bulunduğu sıralarda hat ve nakış dersleri de alan ve divan şiirine de âşina olan Develili Seyranî (ö. 1866), yine hem aruz hem hece ile şiirler yazan Silleli Sürurî (ö. 1855) gibi şairler, dönemin ünlü halk şairleridir.[14]

İzzet Molla'nın Edebî Çevresi

İzzet Molla, ilmiye sınıfından bir aile içerisinde doğmuş, alim ve şair kişiler tarafından yetiştirilmiştir. Babası öldükten sonra onu himaye eden enîştesi Meş'alecizade Es'ad Bey'in şair olması, onun şiire yönelmesinde etkili olmuştur.

Küçük yaşta yüklendiği sorumluluklardan dolayı intihara kalkışan şairi ölümden döndüren şeyin, şiir bilgisi olduğu söylenebilir. Nitekim, şairin hayatı bölümünde de anlatıldığı gibi bir rivayete göre şair intihar etmek için kayıkla Göksu'ya doğru giderken sahildeki yalısından onu görüp, Saib Divanı'ndan çözemediği bir beytin anlamını soran Hançerli Bey, aldığı cevap üzerine evine çağırdığı genç mollanın intihar düşüncesinden vazgeçmesini sağlamakla birlikte, onu

---

[13] Abdullah Uçman, "XIX. Yüzyıl Tekke Şiiri", *BTK, C. 9*, Ötüken-Söğüt Yay., İstanbul 1989, s. 195.
[14] Saim Sakaoğlu, "XIX. Yüzyılda Anadolu ve Saz Şairleri", *BTK, C. 9*, Ötüken-Söğüt Yay., İstanbul 1989, s. 215-265; Ahmet Hamdi Tanpınar, *age.* s. 101-109.

hem devlet içerisinde güçlü hem de şair ve sanatçı dostu olan Halet Efendi ile tanıştırmıştır.

İzzet Molla'nın Halet Efendi ile tanışması, onun şiir ve edebiyat meclislerine devam etmesini sağlamıştır. Kaynaklarda, Halet Efendi'nin düzenlediği bu meclislere başka kimlerin katıldığı belirtilmemekle birlikte; İzzet Molla'nın, burada kısa sürede önemli bir konuma geldiği söylenebilir.

İzzet Molla'nın yaşadığı dönemde eser veren çok sayıda şair bulunmaktadır. Şair henüz 13 yaşındayken, 1799 yılında ölen Şeyh Galib'in İzzet Molla üzerinde çok büyük etkisi olduğu görülmektedir. Yine Şeyh Galib'in yanında önemli bir yere sahip olan Hoca Neş'et (ö. 1807) ve onun öğrencisi Muvakkit-zade Pertev (ö. 1807) ile şairin sultanu'ş-şuarâ olarak andığı Sünbül-zade Vehbî (ö. 1809-10) ve "üstadım" dediği müverrih Sürurî (ö. 1814) de İzzet Molla'nın şiire başladığı dönemde hayatta olan ünlü şairlerdir.[15]

Pek çok şair yetiştiren Hoca Neş'et, şairliğinden önce Farsça öğretmedeki başarısı dolayısıyla hocalığıyla tanınır. Yetenekli bulduğu şairlere mahlas vermekten hoşlanan Hoca Neş'et, Şeyh Galib ve Pertev gibi birçok şaire mahlas verdiği bilinmektedir. Divanını, ölümünden sonra öğrencisi Pertev tertip etmiştir.

Asıl adı Mehmed olan Pertev Muvakkit-zade sanıyla tanınır. Öğrenimini tamamlayarak hacegân sınıfına katılan Pertev, hayatının sonlarında vak'a-nüvislik yapmıştır. Hocası Neş'et'in verdiği Pertev mahlasından önce Nurî adıyla şiirler yazmıştır. Onun şiirleri daha çok Nedim tarzındanın özelliklerini taşır.

III. Selim zamanında hacegân sınıfına katılan Sünbül-zade Vehbî, kadılık ve İran elçiliği gibi devlet görevlerinde bulundu. Nâbî'nin *Hayriye*'sine nazire olarak yazdığı *Lutfiye* adlı eseri yanında *Şevk-engîz, Tuhfe* ve *Nuhbe* gibi eserleri vardır.

Tarih düşürme sanatının en büyük ustalarından biri olan Sürûrî, Adanalı olup 1779'da mülâzım olduktan sonra çeşitli kadılıklarda bulundu. İzzet Molla, kendisini

---

[15] Bu dönemin şair biyografileri konusunda başlıca şu kaynaklardan yararlanılmıştır: İsmail Ünver, İsmail Ünver, "XIX. Yüzyıl Dîvân Edebiyatı", *BTK, C. 8*, Ötüken-Söğüt, İstanbul 1988, s. 99-147; Ahmet Hamdi Tanpınar, *19uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul, 1976, s. 81-102; Haluk İpekten vd., Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara 1988; Nâil Tuman, *Tuhfe-i Nâili*, haz.: Cemal Kurnaz- Mustafa Tatçı, Bizim Büro Yay. , Ankara 2001.

üstad olarak andığına göre, görüşüp tanıştıkları ve İzzet'in tarih düşürmeyi ondan öğrendiği söylenebilir.

İzzet Molla'nın yakın dostu Enderunlu Vasıf (ö. 1824) ise yaşça Molla'dan büyük olmakla birlikte onunla aynı zamanda şiir yazmış olan dönemin en ünlü şairlerindendir. Asıl adı Osman olan Vâsıf, Enderun'da yetişmiş ve daha sonra hâcegânlık rütbesiyle saraydan ayrılmıştır. Vâsıf döneminde, Nedim tarzının en önemli temsilcilerindendir. Ancak o divan şiirinin kurallarını umursamadan yazdığı şiirlerinde hiçbir zaman Nedim'deki inceliği yakalayamamıştır.

Yine Pertev Paşa (ö. 1837) ve Âkif Paşa (ö. 1845) gibi iki önemli siyaset adamı da bu dönemin şairlerindendir. İzzet Molla'nın savaş karşıtı lâyihasına cevap yazan bu iki şair arasında daha sonraları ortaya çıkan rekabet ve husumet, Pertev Paşa'nın idam edilmesiyle sonuçlanmıştır.

Zamanın önde gelen şairlerinden olan Pertev Paşa, önceleri "Meşreb" mahlasını kullanmıştır. Mevlevî olan şairin basılmış divanında Arapça, Farsça ve Türkçe şiirler vardır. Daha çok tarih yazan Pertev Paşa, şiirlerinde başarılı bir şair olarak görülmemektedir.

Âkif Paşa ise duyuş ve söyleyiş bakımından eskiye bağlı olmakla birlikte eserleri içerisinde küçük bir yer tutan Adem Kasidesi ve torunu için hece vezniyle yazdığı mersiyesiyle yenilikçi olarak değerlendirilmiş ve bu iki şiirindeki bakış açısıyla eski düşünce dünyasının dışına çıkmıştır. Tanpınar onun Adem Kasidesi'nin bile *dil, hayal sistemi, mısraı idare ediş tarzı, mazmunların kuruluşu, skolastik bilginin hayallerde oynadığı rol, kafiyenin tesadüflerine göre gelişme* gibi konularda "eski"ye sıkı sıkıya bağlı olduğunu söylemektedir.[16] Tali'in cilveleri karşısında hayattan şikâyetin, ölüme bir kurtuluş gibi bakmanın edebiyatta ve halk dilinde türlü ifadeleri bulunduğunu belirten Tanpınar, bu şiirde yeni olanın şairin kafiyeye (redif) bağlı kalmakla da olsa altmış dokuz beyit boyunca bu iç darlığı ve şikâyetçi ruh halini sürdürmesi olduğunu dile getirmektedir. O, Adem Kasidesi'nin şairi için olduğu kadar toplumsal şartlar ve dönemi için de önemli bir psikolojik vesika olduğunu belirtmektedir.

---

[16] Tanpınar, *age.*, s. 95.

İzzet Molla'dan yaşça daha büyük olan bu şairler yanında onun akranı olan çok sayıda şair vardır. İzzet Molla ile müşaare etmiş, onu etkilemiş ya da ondan etkilenmiş olan bu şairlerin bir bölümü şunlardır:

Şairin dostu ve onu divanını tertip etmesi konusunda teşvik eden Ârif Hikmet Bey (ö. 1859), İzzet Molla ile ortak şiirler yazan Ayıntaplı Aynî (ö. 1837), şiirlerinde İzzet Molla'dan saygıyla söz eden ve yirmi beş yaşında veremden ölen Dâniş Mehmed Bey (ö. 1829-30), Dîdâr (ö.1840-41), Sünbül-zade Vehbî'nin oğlu Hayrî (ö. 1850), İhyâ (ö. 1813), Tatarcık-zade Abdullah Efendi'nin oğlu Ahmed Reşîd (ö. 1839-40), İzzet Molla'nın dostu Kanlıcalı Nihad Bey'in babası Şerif Paşa-zade Saîd Sîret Bey (ö. 1830-31), şairin saygıyla andığı Mîr Tahir Selâm Bey (ö. 1844), Tepedelenli Ali Paşa'nın torunu Selîm Sırrı Bey (ö. 1847) ve şairin yeğeni Leylâ Hanım (ö. 1847).

Özellikle biyografi ve bibliyografya alanlarında Türkçe ve Arapça eserler veren Ahmed Ârif Hikmet Bey, İzzet Molla'nın yakın dostlarından biridir. Nakşbendî tarikatine bağlı olan şair, divan edebiyatının son dönemi şairleri arasında önemli bir yere sahiptir. Şiirde eski ye bağlı olan şair, Necatî, Fuzulî, Bâkî, Nef'î, Nabî, Fehîm, Sâbit, Nedîm, Sâmî ve Ragıb Paşa'yı övgüyle anar, geri kalanları şair geçinen mazmun hırsızları olarak nitelendirir. Üç dilde şiir yazan Ârif Hikmet'in şiirleri genelde başarılı bulunmuş ve sonraki şairlerce çok sayıda nazire yazılmıştır.

Kazasker Moralı-zade Hâmid Efendi'nin kızı ve İzzet Molla'nın yeğeni olan Leylâ Hanım da dönemin ünlü şairlerinden biridir. Aile çevresinde yetişen şairin divanında her harften bir gazel bulunması şiirdeki iddiasını gösterir. Mevlevî olan Leylâ Hanım'ın Şeyh Galib'den de önemli ölçüde etkilendiği görülür. Yaşadığı dönemde özellikle dayısı İzzet Molla, babası ve kardeşi için yazdığı mersiye ve şarkıları beğenilerek okunmuştur. Şiirde eskilerin izinden giden şairin Türk edebiyatındaki yerini kadın şair olmasına borçlu olduğu söylenebilir.

Şairlerin sayıca çoğaldığı ancak nitelikli şiir örneklerinin iyice azaldığı ve Şeyhülislâm Ârif Hikmet Bey, Âkif Paşa ve Leylâ Hanım dışındakilerin daha sonraki dönemlerde büsbütün unutulduğu bu dönemde daha pek çok şair adı sayılabilir. Ancak burada özellikle İzzet Molla'nın bir şekilde ilişki içerisinde olduğu şairlerle yetinilmiştir.

1. KEÇECİ-ZADE İZZET MOLLA'NIN AİLESİ VE HAYATI

1.1. Ailesi:

Keçeci-zade İzzet Molla'nın ailesi hakkında en geniş ve kapsamlı kaynak şairin, babasının hayat hikâyesini anlattığı *Devḥatü'l-Meḥāmid fī-Tercemeti'l-Vālid* adlı mensur eseridir. Şairin dedesi hakkında da önemli bilgiler bulunan bu esere göre ailesi konusunda şunları söylemek mümkündür:

Konya'da keçecilikle uğraşan Süleyman Efendi[17] adlı bir kişinin oğlu olan dedesi Mustafa Efendi, yaklaşık olarak 1688-9 tarihinde doğmuştur. Bir ara tasavvuf ve taassup arasında gidip gelen Mustafa Efendi, aynı zamanda bir cami imamı da olan babasının telkinleriyle ilim ve fazilete yönelmiş ve henüz yirmi yaşına gelmeden medrese eğitimini tamamlamıştır. Şairin ifadesiyle "bir mutaassıb-ı nâ-mülâyim" olan Mustafa Efendi Konya'da daha fazla dayanamamış ve gizlice İstanbul'a kaçmıştır. Burada müderrislik yapmaya başlamış, fıkhî hükümler verebilecek duruma gelmiştir. Aklî ve naklî ilimlerde olgun bir seviyeye ulaşan Mustafa Efendi Pîrî-zade Sâhib Efendi ile dost olmuş ve onun oğlu Osman Molla'ya ders vermiştir. Pîrî-zade'ye olan yakınlığı sonucunda girdiği imtihanla "hâric rü'ûsu" almaya hak kazanmıştır. Yine Pîrî-zade'nin yönlendirmesiyle tasavvufa yönelmiş ve Şeyh Murad Ali Efendi dergâhına intisap etmiştir. Kırk yaşına girdiğinde Davud Paşa Camii imamının kızı ile evlenen Mustafa Efendi daha sonra Kudüs'e hakim olarak atanmıştır. Son olarak Bursa kadılığı görevinde bulunmuş ve 1767-8 yılında vefat etmiştir.

Şairin babası Mehmed Salih Efendi 1737-8 tarihinde İstanbul'da doğmuştur. İlk eğitimini babasından almış, babasının Kudüs'teki görevi dolayısıyla küçük yaşta hacca gitme imkânı bulmuştur. İstanbul'a geldiklerinde Dürrî-zade Mustafa Efendi kalemiyle müderris olmuştur. Bu sırada Tatarcık-zade Abdullah Molla, Çelebî-zade Asım Efendi, Mollacık-zade İshak Efendi, Neylî-zade Hamîd Efendi ve Es'ad-zade Şerif Efendi gibi zamanın hatırı sayılır bilgin ve aydınlarıyla dostluklar kurmuştur. Babasının Bursa kadılığı sırasında ona kethüdalık yapmış, tekrar İstanbul'a döndüğünde de başka bir ev satın alarak baba evinden ayrılmıştır. Bu arada

---

[17] Şairin dedesinin babasının adının Süleyman olduğu ve Konya'da Toprak Sokak Camii imamlığı yaptığı ve dedesinin isminin Mustafa olduğu konusundaki bilgiler Hikmet Fuad Bey'in kaleme aldığı *Zeyl-i Devha*'nın sonunda bulunan şecerede kayıtlıdır.

Fetvahanede Velî Efendi ve Çelebi-zade'ye danişmetlik ve arzuhalcilik yapmış, çeşitli mahkemelerde hakimlik ve naiplik gibi görevlerde bulunmuştur. 1785 yılında kadılık göreviyle gittiği Selanik'te Yahudi halkla ve Avrupalı konsoloslarla anlaşmazlığa düşmüş, hatta bir defasında bu elçilerin düzenlediği bir eğlence dolayısıyla çıkan tartışma büyümüş, elçilik mensuplarını mahkemenin avlusunda dövdürmüştür. Şeyhülislâmlık makamına yapılan şikâyet üzerine dönemin şeyhülislâmı Dürrî-zade Mehmed Arif Efendi önce Salih Efendi'den yana karar vermiş ancak zamanla bozguncular Arif Efendi'yi aleyhine çevirmeyi başarmışlar ve yaklaşık bir yıllık görev, azille sonuçlanmıştır. Üç yıl kadar işsiz kalan Salih Efendi 1789-90 yılında Şeyhülislâm Hamîdî-zade Efendi tarafından "hububat nazırlığı"na atanmış ve kısa zamanda tekrar yükselmeye başlamıştır. Önce Bursa rütbesi, daha sonra Mekke payesi alan Salih Efendi yine hasetçilerin fesatları sonucu İstanbul payesiyle ordu kadılığına tayin edilmiş, böylece hem İstanbul'dan hem de hububat nazırlığından uzaklaştırılmıştır. Ordu içerisindeki düzensizlik ve alınması gereken önlemler konusunda, eski dostu Hakkı Bey ile yaptığı değerlendirmelerin yanlış yansıtılması sonucu bu görevinden de azledilerek Konya'ya sürülmüştür. Konya'da on ay kadar kaldıktan sonra Bursa'da ikametine izin verilmiş beş ay da burada ikamet ettikten sonra İstanbul'a dönmüştür. Bu arada Dürrî-zade tekrar meşihat makamına gelmiştir. Salih Efendi, eski arkadaşı olan Şemseddin Efendi'nin iftiraları sonucu elde ettiği payeleri tenzil edilerek evinde ikamete mecbur bırakılmış ve dostlarıyla görüşmesi de yasaklanmıştır. Bir süre evinde çile hayatı yaşamış ve sonuçta payeleri geri verilmiş ise de kısa süre sonra "lisân-ı erâcîfini hıfz etmediğine binâen" ikinci defa Konya'ya sürülmüştür. Konya gibi uzak bir yere gidemeyeceğini söyleyerek menfasının Gelibolu olarak değiştirilmesini istemiş ve bu isteği uygun bulunmuştur. Kısa süren bu sürgünden sonra tekrar İstanbul'a dönmüş ve 1798-9 yılında Anadolu payesini Dürrî-zade'den, aynı yıl içerisinde Rumeli payesini de Şeyhülislâm Aşir Efendi'den almıştır. Salih Efendi "dirîğ دريغ" kelimesine karşılık gelen 1214 /1799-1800 tarihinde[18] hummadan ölmüş ve Avratpazarı'nda Canbaziye Camii haziresine gömülmüştür.

---

[18] Babasının ölümüne İzzet Molla bir tarih kıt'ası yazmıştır. Tarih beyti şu şekildedir:
Târîḫ-i irtiḥâlin yazdum dirîğ 'İzzet
Ṣâliḥ Efendi göçdi olsun cināna dāḫil (1214) (VI/ LXIX)

Salih Efendi'nin İzzet Molla'dan başka bir oğlu ve iki kızı dünyaya gelmiştir. *Zeyl-i Devha*'nın sonundaki şecereye göre oğlu Ataullah 1792'de ölmüştür ve mezarı Canbaziye camiinde babasına yakın bir yerdedir. Kızlarından Âbide Hanım (öl. 1781) Moralı-zade Hâmid Efendi'nin eşidir ve şair Leyla Hanım'ın (öl. 1848) annesidir. Âyişe Hanım ise Kapan naibi Abdüllatif Efendi'nin eşidir.[19]

1.2. Hayatı:

1.2.1. Çocukluğu

Keçeci-zade Mehmed İzzet Efendi, M. 1786 (H. 1200) tarihinde İstanbul'da doğmuştur.[20] İlmiye sınıfına mensup bir aileden gelmesi dolayısıyla tahsil hayatına küçük yaşta başlamış ve 1797-8'de Dürrî-zade Mehmed Arif kalemiyle henüz on bir yaşında müderris rü'ûsu almıştır. 1799-1800 (H. 1214) yılında babasının ölümü üzerine kardeşleriyle Avratpazarı'ndaki evlerinde sıkıntılı bir hayat geçiren İzzet Efendi eniştesi Kazasker Moralı-zade Hâmid Efendi ve Meş'aleci-zade Es'ad Bey'in yardımlarıyla eğitimini sürdürmeye çalışmıştır. Hamilerinden Es'ad Bey'in şair olmasının da etkisiyle olsa gerek İzzet Efendi'nin şairlik yeteneği gelişmeye başlamıştır. Küçük yaşta yüklendiği sorumluluklar ve çektiği sıkıntılar sonucunda sefahete düşmüş ve içki müptelâsı olmuştur. Bu durumu onun ilmiye sınıfından ihracına sebep olmuştur. Sonuçta düştüğü bu zor durumdan kurtulma umudu bulamayınca bunalıma girmiş ve intihara karar vermiştir.

1.2.2 Gençlik Yılları ve İntihar Teşebbüsü

İzzet Molla'nın intihar teşebbüsü konusunda İbnülemin ve Keçeci-zade Reşad Fuad Bey'in anlattıkları olay, kahramanları dışında genelde benzerlik gösteriyor. İbnülemin, bu olayı Hersekli Arif Hikmet'ten o da İzzet Molla'nın yakın arkadaşı Kanlıcalı Nihad Bey'den şu şekilde rivayet etmektedir: Yukarıda anlatılan sebeplerle bunalıma giren şair, yanına bir şişe binlik rakı da alarak Göksu'da intihar etmek üzere kayığa biner. Vaniköyü yakınlarından geçerken oradaki yalısında oturan

---

Babasının ölümünde 14 yaşında bulunan İzzet Molla'nın yazdığı diğer tarih manzumelerinin en eskisi 1223 tarihlidir. Dolayısıyla şair, bu tarih kıt'asını babasının ölümünden seneler sonra yazmış olmalıdır.

[19] *Zeyl-i Devha*'nın sonundaki şecere.

[20] İzzet Molla'nın doğum tarihinin 1200 olduğu konusunda *Zeyl-i Devha*'dan başka bütün kaynaklar ittifak halindedir. (*Takrîz*, yk 19b, *Fatîn*, s. 288, *HOP*, Vol. IV, s. 304, *TOEM* nu. 41, s. 285, *SATŞ*, C. 2, s. 735, *İA*, C.5/II, s. 1264) *Zeyl-i Devha*'da tarih 1204 / 1789-90 olarak verilmiştir (yk.1b). Özyıldırım, bu farkın sebebinin *Devha*'da İzzet Molla'nın henüz on yaşında yetim kaldığını söylemesi olabileceğini ifade etmektedir. (s. 7)

Bükreş beylerinden biri pencereden şairi görür. Okumakta olduğu *Vassaf Tarihi*'nin bazı cümlelerini anlamakta güçlük çeken Bükreş beyi ulemadan bir zatın oradan geçişini fırsat bilerek yanına gelmesini rica eder. Molla önce yolundan dönmek istemez ancak beyin ısrarlarına dayanamayarak yalıya girmeye mecbur olur. Sorduğu soruların cevabını alan bey pek memnun olur ve Molla'yı Göksu'ya kendi kayığıyla gönderir. Sahilde onu mükellef bir işret sofrası beklemektedir. Az sonra bey de oraya gelir. Sazlar çalınır, şarkılar okunur, nefis yemekler yenilir. Buralara canına kıymak için gelen İzzet Molla kendini bir rüyada zanneder. O gece beyin yalısında misafir olan Molla yaşadığı sıkıntıları anlatır ve Göksu'ya geliş sebebini de açıklar. Ancak yaşadığı bu güzel günün ve kazandığı yeni dostunun etkisiyle intihardan vazgeçer.

Reşad Fuad Bey ise Bahçekapı'dan kayığa binen İzzet Molla'nın Kuruçeşme sahilinden geçtiği sırada yalısının penceresi önünde Saib Divanı'nı okurken onu gören Hançerli Bey tarafından döndürüldüğünü dile getirmektedir. Buna göre divandaki bir beytin anlamını çıkaramayan Hançerli Bey, kıyıdan geçen genç mollanın zarif halini görünce ona, çözemediği beytin anlamını sorar. Molla'nın verdiği cevaptan onun ilim ve irfanını takdir eden bey, onu yalısına davet eder ve böylece intihar fikrinden vazgeçmesini sağlar.

1.2.3 Halet Efendi İle Tanışması

Bu olayı anlatan kaynaklara göre onu intihar yolculuğundan alıkoyan kişi (Bükreş beyi veya Hançerli Bey) aynı zamanda onu Halet Efendi gibi güçlü bir hami ile de tanıştırmış ve onun her anlamda yükselişine sebep olmuştur. Ancak Özyıldırım, şairin intihar teşebbüsü ile Halet'le tanışması arasında bir ilişki kurmanın büyük bir ihtimalle yanlış olacağını belirtmekte ve eserlerindeki ifadelerinden hareketle şairin Halet'le tanışmasının 1810'dan önce olmasının imkânsız olduğu kanısına varmaktadır. Halbuki şair 1809 yılında Bursa müfettişi olarak tayin edilmiştir. [21] Özyıldırım'ın bu tespitine katılmamak elde değildir. Yine de şairin uzaklaştırıldığı ilim yoluna tekrar kabul edilmesinde onu bu intihardan vazgeçiren kişinin de bir rolü olduğu ihtimali kuvvetlidir.

---

[21] Özyıldırım, s. 14

İzzet Molla'nın Halet Efendi ile tanışması ve ona intisap etmesi, hayatında önemli bir dönüm noktasıdır. Şair, babasının ölümünün ardından yaklaşık on yıl kadar süren zor ve bunalımlı bir hayattan sonra, II. Mahmud'un yanında önemli bir yeri bulunan Halet Efendi gibi bir haminin koruması altına girmekle rahat bir nefes almıştır denilebilir. Şair şiirlerinde bu ilişkiyi ve Halet Efendi'ye duyduğu minneti açıkça dile getirir. Şair Halet Efendi'ye yazdığı bir kasidesinin arz-ı hâl bölümünde çektiği sıkıntılı günlerini uzun uzun anlattıktan sonra ,

Şimdi sāyeñde senüñ gibi kerem-kār oldum
Ne kerīm oldıġuñı sen de bil ey merd-i kerīm (III/ XVI/ 59. by.)

diyerek minnet duygularını dile getirmektedir.

Ḥālet Efendi işte ʿazm eyledi behişte
İsterse ḫaşmı dünyā aʿdāsı ʿālem olsun

Ben nān u niʿmetiyle dil-sīrem itmem inkār
Yā Rab o ẕāt-ı mükrim ʿuḳbāda mükrem olsun (VI/ XVIII/3- 4. by.)

Aḫẕ idüp ḫur-şid-i reʾyinden fürūġ-ı terbiyet
Māh-ı rūşen-dil gibi āfāḳı ṭutdı şöhretüm

Ẕerre-i kem-ḳadriyüm ol āfitāb-ı himmetüñ
İktisāb-ı nūr içün ḫur-şide yoḳdur minnetüm

Ḥüsn-i tedbir-i ʿadū-tedmiridür Mevlā bilür
Bāʿiṣ-i ārām-ı cānum bādī-i emniyyetüm (VII/CCCLX /15, 16, 20.by.)

Bu beyitlerden de anlaşıldığına göre şair Halet Efendi'nin himayesinde maddî imkânlara kavuştuğu gibi onun, sanat ve edebiyat çevrelerinde tanınması da Halet Efendi sayesinde olmuştur. Bir sanatçı dostu olan Halet Efendi aynı zamanda şairdir ve çevresinde dönemin en önemli edebî meclislerinden birini toplayabilmiş bir devlet adamıdır. Halet Efendi'nin bütün bu nitelikleri onun "nedîm-i meclis-i hâsı" olan İzzet Molla'nın devlet adamları yanında da saygın bir yer edinmesini sağlamıştır.

Şair bu durumu şiirinde şöyle dile getirir:

Kümeyt-i ḫāmeme meydān virür mi ehl-i hüner
O yekke-tāz-ı maʿārifden almasam destūr (III/XV / 58.b.)

İzzet Molla'nın 1809'da başlayan yükselişi daha sonra "hâmise" rütbesiyle Şahkulu müderrisliği ve 1821-2 tarihinde Galata kadılığıyla devam etmiştir.

1.2.4. Keşan Sürgünü

1822 yılı İzzet Molla için yeni bir dönüm noktasıdır. Bu tarihte şairin hamisi ve yakın dostu Halet Efendi, önce padişahın gözünden düşmüş ve Bursaya oradan da Konya'ya sürülmüştür. İzzet Molla'nın tüm çabalarına rağmen başı kesilerek idam edilmiştir.[22] Artık İzzet Molla'nın on dört yıllık refah dönemi sona ermiş ve onun için tekrar sıkıntılı ve zor bir dönem başlamıştır. Halet Efendi'nin bütün çevresi İstanbul'dan uzaklaştırılmıştır. İzzet Molla önceleri her nasılsa yakayı kurtarmış ancak, belki de irsî olan sivri dilliliği yüzünden, Keşan'a sürgün edilmekten kurtulamamıştır.

28 Şubat 1823 (15 Cumadelahire 1238) tarihinde başlayan ve bir yıl süren bu sürgün *Mihnet-keşān* adıyla 4183 beyitlik bir kitapta şiirleşmiştir.[23] "Terbiye ve ıslah" amaçlı bu sürgünde mansıbının alınmamış olması onun tek övünç kaynağı olmuştur. Keşan sürgünü sırasında çeşitli arkadaşlarıyla mektuplaşan şair, burada daha çok şiirle ilgilenmek imkânı bulur. *Mihnet-keşān*'ı da burada yazmaya başlar. İstanbul'daki paşa ve diğer devlet adamlarına kasideler yazarak affedilmek için çaba gösterir[24]. Sonuçta Galib Paşa'ya yazdığı bir kaside[25] dolayısıyla paşanın ricası üzerine II. Mamud tarafından affedilir ve sürgünden tam bir yıl sonra 16 Şubat 1824 (15 Cumadelahire 1239) tarihinde İstanbul'a döner.

---

[22] İzzet Molla'nın Hurşîd Paşa'ya sunduğu bir kasidenin arz-ı hâl bölümünde Halet Efendi için duyduğu üzüntü dile getirilmektedir:

Pür-dilā āṣaf-ı İslām-penāhā bil kim
İtmedi eylediğüñ ḫıdmeti bir merd-i be-nām
Pādşāhīsini vaṣf itmeli ʿālemde hem-ān
Bir de bir bende ki Ḥālet'dür aña şöhret ü nām
Çār-çeşm olmış idi emrinüñ icrāsında
Gözine ḫʷābı ḥarām eyleyerek vaḳt-i menām
Şeb ü rūzı baña gerdūn unutdurmış idi
Görüp ol ḥālet ile anı ṣabāḥ u aḫṣām
Ṭūṭī-i lāl gibi ḫāme ḳalup ḫayretde
Jeng-i ġam āyīne-i ṭabʿuma virmişdi ġamām
Ne ḳadar eylesem itmezdi ġamından tek ü tāz
Tevsen-i ṭabʿuma mehmīz-i ḳalemle ibrām (III/II/57-62. by.)

[23] Şairin Keşan sürgünü *Bahār-ı Efkār*'da da kimi şiirlerine konu olmuştur. "Der-Rāh-ı Menfā Güfteest" başlıklı 10 beyitlik kıt'ada şair, "'İzzet ġarīḳ-i baḥr-i ḫaṭādur / Devletce yoḳdur lākin günāhı" demektedir (VIII/XXVIII).

[24] Şairin Keşan'da iken yazdığı kasideler: II/II, V; III/VI, III/XI.

[25] Şairin Galib Paşa'ya yazdığı ve affına neden olan kaside *Mihnet-keşân*'da bulunmaktadır: Özyıldırım, s. 116, 425-430, (3914-94.beyitler). Ayrıca şairin Galib Paşa'ya minnet duygularını dile getiren iki kasidesi *Bahār-ı Efkār*'dadır (III/IV, V)

İstanbul'da şair bir süre resmî bir görev almamıştır. Bu sürede yazdığı tarih ve kasidelerle sarayın dikkatlerini çekmeye çalışmış ve Keşan'dan döndüğünde büyük ölçüde tamamlamış olduğu *Mihnet-keşān* müsveddelerini temize çekip istinsah ettirmiştir.

Keşan dönüşünden yaklaşık bir yıl sonra II. Mahmud'un kendisine bir nişangâh tarihi ısmarlaması üzerine tekrar saraya yaklaşma imkânı bulmuştur.[26] Bu yakınlaşmadan bir yıl kadar sonra da 1825-6'da Mekke payesi almıştır.[27] Yeniçeri ocağının kaldırılışı sırasında devlet ricali arasında bulunan[28] İzzet Molla II. Mahmud ile ilk olarak 1826-7 yılında yüz yüze görüşme imkânı bulmuştur.[29] Aynı tarihte padişah tarafından devletin gelir giderini incelemekle görevlendirilerek Eyâlât Tevzî' Defterleri Müfettişi olmuştur. Daha sonra İstanbul payesi de alan İzzet Molla 20 Şubat 1828'de Haremeyn müfettişliğine tayin edilmiştir.[30]

1.2.5. Sivas Sürgünü

Rusya'nın Yunan isyanını gerekçe göstererek Osmanlı Devleti'ne savaş ilân etmesi üzerine fikir alış verişi için Şeyhülislâmlık makamında toplanan mecliste oy birliğiyle savaşa girilmesi kararı alınır. Bu meclise İstanbul mevleviyeti payesine sahip olan İzzet Molla da katılmıştır. İzzet Molla, bu oylamada her ne kadar savaşa katılmak yanlısı değilse de düşüncesini açıkça dile getirememiştir. Ancak kısa süre sonra yakın çevresinde, ordunun henüz yeniçerilerin yerini tutamayacak durumda

---

[26] Özyıldırım, s. 455-7. Bahsedilen nişangâh tarihi *Mihnet-keşān*'ın 4081-4092. beyitleridir.

[27] Esad, s. 546; Lutfî, C. I, s. 138; *Zeyl-i Devha*, yk. 1b.

[28] "Müẕnib ü bed-kār isem de raḥm idüp Ḥaḳ ẕelleme / Gördi ol cem'iyete şāyetse 'abd-i aḥḳarı" (*HA*. I/III/25. by.)

[29] *TOEM*'de şairin Halet Efendi sayesinde arasıra padişahla görüştüğü ve "serbestce söylediği sözler, latife tarzında telakki edilerek akvaline karşı tehevvür gösterilmediği" ifade edilmektedir. (*TOEM*, nu. 41, Kanun-ı evvel 1332, s.287; SATŞ, C.II, s.737) Ancak *Hazān-ı Āsār*'ın sonundaki mesnevî tarzında yazılmış bir manzumede bu konu ayrıntılı olarak anlatılmaktadır ("Rü'yā, "Zuhūr-ı Rü'yā" ve "Āmeden-i Māh-i Ṣıyām"). Buna göre Reşad Fuad'ın söylediği ve İbnülemin'in naklettiği bu bilgilerin doğru olması mümkün değildir (Tanpınar, s. 89, dn.12; Özyıldırım, s. 21.). Ayrıca 1233/ 1818'de yazdığı bir tarih hakkında şairin yazdıkları, padişahla şair arasındaki ilişki düzeyini göstermek açısından anlamlıdır: "Beyt-i şānîde *ẕerḫden bālā* lafẓı *'arşdan bālā* idi. Ḥażret-i ḫalîfe-i Resūl icrā-yı sünnet buyurup kemāl-i maḥviyyet-i mülūkānelerinden midād-ı sürḫle *ẕerḫden* **taḥrîr eylesün** diyü fermān buyurduḳları tārîḫdür" (IV/LXXVII). Yine aynı konuda şairin yazdığı iki kıt'a da padişahın yaptığı tashihten son derece memnun olan şairin duygularını dile getirmektedir (VIII/XXVII, LIX).

[30] Lutfî C. I, s.196, *Zeyl-i Devha*, yk. 1b, TOEM, C.II, s. 288, Özyıldırım, s. 22. Kaynaklarda İzzet Molla'nın aldığı görevlerin sıralamasında bazı değişiklikler söz konusudur. *Zeyl-i Devha*'da eyâlât tevzi defterleri teftişi görevi 4 Şaban 1243 olarak verilmekte ve Islah-ı Nizâm-ı Devlete Dair Lâyiha'sını bu görevden sonra kaleme aldığı belirtilmektedir. Reşad Fuad Bey ise bu tarihi Haremeyn müfettişliği tarihi olarak göstermektedir.

olduğunu ve bir ordu düzeninin sağlanamadığını, dolayısıyla savaşın çok tehlikeli olabileceğini dile getirmeye başlamıştır. Savaş yerine barış yollarının aranması gerektiğini savunan İzzet Molla daha sonra Defterdar Kesedarı Ömer Rasim Efendi ile birlikte savaş aleyhine bir lâyiha yazmıştır. Bir mabeynci aracılığıyla padişaha sunulan bu lâyiha İzzet Molla'nın ikinci defa sürgüne gönderilmesine neden olmuştur. Lâyiha II. Mahmud'a ulaşınca, padişah onu önce Kaimmakam Ahmed Hulusi Paşa, Serasker Hüsrev Paşa ve Reisülküttap Pertev Efendi (sonradan Pertev Paşa)'dan oluşan bir heyete havale ederek görüşlerini istemiştir.[31] Heyetin kararı olumsuz olmuş ve lâyihaya reddiye mahiyetinde bir karşı lâyiha yazılarak padişaha arz edilmiştir. Bunun üzerine II. Mahmud, Serasker Hüsrev Paşa'dan İzzet Molla'nın idam edilmesini istemiş ancak Şeyhülislâm Yasinci-zade Abdü'l-Vehhab Efendi'nin şairin idamdan affını talep eden tezkeresi üzerine bir hatt-ı hümayunla İzzet Molla'nın Kıbrıs'a sürgün edilmesini emretmiştir. İzzet Molla sürgün haberini 4 Kasım 1828 (25 Rebiülahir 1244) tarihinde Rami Kışlasında almış ve büyük bir üzüntüye kapılmış, *mâlen ve bedenen* böyle bir sürgüne dayanamayacağını söyleyerek ağlamaya başlamıştır. Dostlarının ve Şeyhülislâm Yasinci-zade Abdü'l-Vehhab Efendi'nin şefaatleriyle menfası Sivas olarak değiştirilmiştir.

1.2.6. İzzet Molla'nın Mevlevîlik ve Nakş-bendîlikle İlişkisi

Zamanın en önemli sosyal çevrelerinden biri de tarikatlerdir. Bu dönemde bir tarikate mensup olmanın pek çok yönden avantajları vardır. İzzet Molla'nın, hamisi Halet Efendi ile ortak yanlarından biri de Mevlevî olmalarıdır.

Bezm-i ḫāṣu'l-ḫāṣ-ı 'aṣḳa nuṭḳı reh-berdür baña
Ẕātıdur āyin-i Mevlānā'da Pir-i ṣoḥbetüm (VII/ CCCLX / 22. by.)

Dönemin sultanı II. Mahmud da aynı tarikate mensuptur. Aslen Konyalı olan İzzet Molla'nın Mevlevîliği ise;

Sā'il-i der-gāh-ı Pīr'em İzzetā ben ced-be-ced
Müntaḳildür bāb-ı luṭfı vālidüm maġfūrdan (s. 528, CDXXII / 9)

beytinden de anlaşıldığı üzere ona *ata yadigarı*dır. Şairin *Bahār-ı Efkār*'ını Mevlânâ'ya ithaf etmesi ve her gazelin sonunda mutlaka Mevlevîlikle ilgili bir beyit

[31] Lutfî'ye göre padişah lâyihayı alır almaz gazaba gelmiş ve ikisinin sürülmelerini emretmiştir (Lutfî, C. I, s. 216). Buna göre padişahı daha çok kızdıran şey, lâyihanın saraya sunulmadan bazı meclislerde dile getirilmiş olmasıdır. II. Mahmud Hekimbaşı Behcet Efendi'ye böyle bir lâyihanın gerçekten var olup olmadığını sormuş, o da var olduğunu bildirince hiddetlenmiştir. (*TOEM*, s. 289-90)

eklemesi de bu bağlılığın bir göstergesidir. III. Selim ve II. Mahmud dönemlerinde yükselen bir değer olan Mevlevîliğin, bu dönemde bir tür iktidar aracı olarak kullanıldığı söylenebilir.[32]

Bu dönemin iktidar ve tarikat ilişkileri konusunda İzzet Molla'nın iki divanı iki güzel örnektir. Gençlik yıllarında Mevlevîhanelere devam eden II. Mahmud'un daha sonraları diğer tarikat erbabı ile de konuşup görüştüğü bilinmektedir. Hatta onun Mevlevî olduğu aynı zamanda Nakşî tarikatine da intisap ettiği rivayet edilmektedir.[33] İzzet Molla'nın *Ḫazān-ı Āṣār*'daki şu beyti de bu rivayeti doğrular niteliktedir:

ʿİzzetā bendelerinden biridür Ḫān Maḥmūd
Ḥażret-i Şāh'a selāṭīn-i cihān-bān muḥtāc (*HA*. G. XII/ 9. by.)

"Ced-be-ced" Mevlevî olan İzzet Molla'nın ikinci divanını Bahaü'd-din Şah-ı Nakş-bend'e ithaf etmesinin nedeni padişahın bu tutumu olabilir. Ayrıca bu divanın Halet'in ölümünden sonra yazılan şiirlerden oluşmuş olması da dikkate değerdir.

XIX. yüzyıl Nakş-bendî tarikatinin en büyük atılımlarının yaşandığı bir dönemdir. Mevlânâ Halid-i Bağdadî'nin başlattığı Halidiye hareketi, Bağdat'tan

---

[32] Özyıldırım, s. 19; II. Mahmud yönetiminin ilk yıllarında son derece etkili bir devlet adamı olan Halet Efendi, tarikat içerisinde de etkin bir konumdadır. Yenikapı Mevlevihanesinin tamirinde önemli rol oynamış, Konya'da Yeşil Kubbe'nin tamirine katkıda bulunmuş, Galata Mevlevîhanesini imar etmiş, burada sebil, muvakkithane ve kütüphaneden oluşan iki katlı bir bina yaptırmıştır: Mehmet Ziya, *Yenikapı Mevlevihanesi*, haz. Yavuz Senemoğlu, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul Tarihsiz., s. 99-105, Gölpınarlı, s. 253; Kudretullah Dede'nin Galata Mevlevîhanesinde meşihate geçmesi onun sayesinde olmuştur. Mevlevîlerin devlet kademelerinde yükselmesi de Halet Efendi tarafından sağlanmıştır. Halet Efendi Mevlevîliği adeta devlet tarikati haline getirmiştir. Konağının kapısında iki Mevlevî dervişini niyazda durdurup hizmet ettirmesi ise Halet Efedi'nin tarikat içerisindeki etkinliğini gösteren ilginç bir örnektir. Bu durum ciddi eleştirilere neden olmuştur. Abdülbaki Nâsır Dede'nin "Dervişleri evliya kapısından vazgeçirdi, ağniya kapısına alıştırdı. Yar u ağyar içinde sikkeli, tennureli Mevlevîye hizmet ettirmekten utanmıyor." diyerek eleştirdiği rivayet edilmektedir. Yücer, s.709-710. (Halet Efendi'nin hayat hikâyesi ve karakter tahlili için bkz. Ayvazoğlu, Beşir, *Kuğunun Son Şarkısı*, Ötüken Yay. İstanbul 1999).

[33] Yücer, s. 679; II. Mahmud'un Yeniçeri Ocağını kaldırdıktan sonra diğer tarikatlere yakın ilgi göstermiş olması, onun çeşitli tarikatlere ait dergâhları ziyaret etmesi ve dergâhların inşası ve tamirine yardım etmesi dikkat çekicidir. Özelikle 18. yüzyılda başlayan ve 19. yüzyılda gelişerek devam eden tarikatler arasındaki yakınlaşma sonucu diğer tarikatlerle olduğu gibi Mevlevîlik ile Nakş-bendîlik arasında ciddi bir kaynaşmadan söz edilebilir. Gölpınarlı, Mevlevî-Nakşî ilişkisinde pek çok Nakşînin Mevlevî yolunu benimsediğini ancak, Nakşî olan bir tek Mevlevî'nin bile bulunmadığını ifade etmektedir (Gölpınarlı, s. 322). Oysa Mevlevî olduğundan kuşku duyulmayan İzzet Molla'nın ikinci divanını Bahâüddîn Nakş-bend'e ithaf etmiş olması ve bu divanda dile getirdiği

ʿİzzet oldum rîze-i iḥsān-ı Şāh'uñ ḳāniʿi
Dest-şūy-ı ḫʷānıyam artuḳ revā mı kīn-i çerḫ (HA. G. XVI/7. by.)
Bilmez idüm ṭarîḳ-i ḫafāya sülūke dek
Ne yana açılur der-i devlet-sarāy-ı dil (HA. G. XXXVI/10. by.)

gibi beyitler bu ilişkinin tek yönlü olmadığının açık bir göstergesidir. (Bu yüzyılda tarikatler arası ilişkiler konusunda bkz. Yücer, s. 617-632).

ortaya çıkmış, kısa sürede Osmanlı coğrafyasının her tarafında ve İstanbul'da büyük taraftar kitleleri toplamaya başlamıştır. Giderek padişahı kaygılandıracak bir boyut kazanan bu yayılmanın, İzzet Molla'yı da etkilediği anlaşılmaktadır. Şairin Halid-i Bağdadî övgüsünde yazdığı *Bahâr-ı Efkâr*'daki müseddes (VIII/XIV) bu anlamda önemli ipuçları vermektedir:

İntisâbum var ezelden şübhesiz der-gâhına
Münkeşif oldı dil-i zârum dil-i âgâhına
Şübhe itme râh-ı ḥaḳdur zâhidâ git râhına
Büy-ı 'irfânı sezerseñ düşme istiknâhına
Şeyḫ Ḫâlid'dür gül-i ruḫsâr-ı millet ḫâl-i dîn
Âstânı ḫuld-i cennet *fe'dḫulûhâ ḫâlidîn* (7. bent)

Olmasam ben bende-i Monlâ Celâlü'd-dîn eger
Tâc-ı faḳrın itmemiş olsam o şâhuñ zîb-i ser
Baş ḳoyup der-gâhına 'İzzet olurdum ḫâk-i der
'Arż-ı ḥâlüm eylesün Şâm'a revâne eşk-i ter
Şeyḫ Ḫâlid'dür gül-i ruḫsâr-ı millet ḫâl-i dîn
Âstânı ḫuld-i cennet *fe'dḫulûhâ ḫâlidîn* (9. bent)

Müseddesin bu iki bendinden, şairin bu şiiri yazdığı sırada Şeyh Halid-i Bağdadî'ye büyük bir hayranlık duyduğu hatta ona intisap ettiği ancak, Mevlevî olduğu için dergâhına devam etmediği anlaşılmaktadır. Hür Mahmut Yücer'in II. Mahmud'un tarikatlerle ilişkisi konusunda Lûtfî tarihine dayanarak verdiği bilgilerden hareketle Halidiye ve İzzet Molla'yı bir noktada buluşturmak mümkün görünmektedir. Buna göre 1827'de ölen Halid-i Bağdadî'nin halifelerinden bazıları İstanbul'da birkaç mescitte halktan gizli olarak tarikat ayini icra ettiklerinden *ulemâdan haylice zevat* bunlara intisapla giderek sayılarının çoğalması, yine Arabistan, Anadolu ve Rumeli taraflarında Halidiye uslûlünün yayılması *zahirde mahzuru yoksa da, sufiye sıfatıyla çoğalmasına itiyad gereği pek de meydan verilmemesi lüzumu* görüldüğünden İstanbul'daki bazı ünlü Halidî halifeleri avânesiyle birlikte Nisan 1828'de Sivas'a sürgün edilmişlerdir.[34] Aynı yılın sonunda (9 Aralık 1828) sürgün yeri olan Sivas'a ulaşan İzzet Molla'nın uzun zamandır bir gönül bağı olan Nakş-bendîlerle burada daha yakın bir ilişkiye girdiği düşünülebilir.

Ancak şairin Nakşî olduktan sonra Mevlevîlikten büsbütün koptuğu söylenemez. Zaten bir kişinin birden çok tarikate intisap etmesi alışılmadık bir durum değildir. Şairin *Ḫazân-ı Âṣâr*'daki son gazelinin makta' beyti şairin sahibü't-turuk kimliğini ortaya koymaktadır:

[34] Yücer, s. 683'teki 207. dn.

Ḳapudan geçmiş idüm der-geh-i Mevlānā'da
Açılur ol da reh-i Ḥaḳḳ'a der-i Pīr gibi (*HA*. IV/ XLI/15. by.)

1.2.7. Ölümü

İzzet Molla 9 Aralık 1828 (1 Cumadelahire 1244) tarihinde kalebent olarak Sivas'a ulaşmıştır. Sivas valisi Müşir İsmail Hakkı Paşa'dan büyük ilgi görmüş ve paşayla dostluk kurmuştur.[35] Buradaki sosyal hayata uyum sağlamakta zorlanmayan İzzet Molla kısa sürede etrafında sanat ve edebiyat meraklılarını toplayabilmiştir. Ancak İzzet Molla'nın Sivas sürgünü kısa sürmüş, buraya gelişinin dokuzuncu ayında Ağustos 1829 (Safer 1245)'da genç denebilecek bir yaşta vefat etmiştir. Genç yaşta ölümü dolayısıyla, öldürülmüş olması ihtimaline dair çeşitli rivayetler ortaya atılmışsa da ispat edilememiştir. Genel kabul şairin "füc'eten" öldüğü yolundadır.[36] Bazı kaynaklarda şairin II. Mahmud tarafından affedilmek üzere olduğu hatta affedildiğine dair ferman çıkartıldığı ifade edilmektedir.[37]

II. Mahmud döneminde sürgünde füc'eten ölen tek kişi İzzet Molla değildir. Dönemin gerçek bir modern hekimi olarak kabul edilen ve aritmetik, geometri, cebir hatta askerlik üzerine kitaplar yazan ve 4 ciltlik *Tarih*iyle de ünlü Şanî-zade Atâu'llâh Efendi Yeniçeriliğin kaldırılmasından sonra Bektaşî olması gerekçesiyle Tire'ye sürgün edilmiş, "her ne hal ise sonradan affolunmuşsa da, affını tebliğ eden fermanın Tire'ye erişmesi anında, katil fermanı zannıyla beyin sektesinden 'füc'eten' vefat etmiştir (1826)".[38]

Yine, İzzet Molla'nın lâyihasına reddiye yazan Pertev Paşa'nın rakibi Akif Paşa'nın hile ve yönlendirmesiyle sürgün edildiği Edirne'de padişah fermanıyla idam edilmesi olayında da benzer bir rivayet anlatılır. Buna "göre padişah bir an şüpheye düşerek bu hükmü vermiş ancak hatadan dönmekte gecikmiş, af tezkeresi taşıyan ulak Edirne'ye ulaşmadan infaz gerçekleşmişti".[39]

Bu üç olayda da padişahın affının gecikmesi söz konusudur. Bu durumda II. Mahmud döneminde sürgünde "füc'eten" ölenler konusunda daha geniş bir araştırma

---

[35] Ḥazān-ı Āṣār'daki bir kaside Müşir İsmail Hakkı Paşa'ya sunulmuştur (*HA*. I/IV).
[36] Şairin ölümü etrafındaki tartışmalar, Özyıldırım tarafından ayrıntılı olarak değerlendirilmiştir. (Özyıldırım, s. 26, dn. 89 ve 91).
[37] *Takriz*, yk. 9b; TOEM, s. 292.
[38] A. Adnan Adıvar, *Osmanlı Türklerinde İlim*, Remzi Kitabevi İstabul 1970, s.193-194.
[39] Yücer, s. 684.

yapmak gerekmektedir. Bu üç olayda da padişahın af fermanı ortada yoktur. Hatta İzzet Molla'nınki "teberrüken göğsü üstüne konularak" cenazesi ile birlikte mezara gömülmüştür.[40]

İzzet Molla'nın vefatında 193948 kuruş borcuna karşılık terekesinden 36048 kuruş çıkmış, daha sonra bu borcu silinmiştir.[41]

Şairin nâşı Sivas'ta Şemseddin-i Sivasî türbesinin yanında bulunan Garipler Mezarlığına gömülmüştür. Uzun yıllar sonra bu mezarlığın park haline getirilmesi sırasında torunları tarafından kemikleri İstanbul'a getirilerek Avratpazarı Canbaziye Mahallesindeki Mustafa Bey Mescidinin haziresinde bulunan aile kabristanına gömülmüştür.[42]

Şairin ölümü üzerine başta yeğeni Leylâ Hanım olmak üzere yakın dostları tarafından tarihler yazılmıştır. Leylâ Hanım'ın tarih kıt'ası şöyledir:

Târîḫ-i Vefât-ı Re'îsü'ş-Şu'arâ[43]

Ey felek feyâd senüñ ẓulmüñden tâ ḥaşre dek
Ḳaṣd-ı cân itmekdesin gelmez saña hîç intibâh

Sen ne cür'et ile ḳıyduñ bilmem ey gerdûn-ı dûn
Gitdi ġurbetde re'îs-i şâ'irân 'uḳbâya âh

Cism-i pâki olmış iken dürr-i baḥr-i ma'rifet
'Âḳıbet ḫâk içre pinhân itdüñ ey çerḫ-i siyâh

Ḥażret-i Ḥassân ile rûz-ı cezâda ḥaşr idüp
Ḍarb-ı nuṭḳ ile ḫalâṣ ide anı Ḥayy-ı İlâh

Ḥaḳ te'âlâ eyleyüp hem-sâye-i Monlâ-yı Rûm
Rûḥ-ı Mecdü'd-dîn-i Sivasî ile yâr u penâh

Geç günâhından anuñ yâ Rab be-'aşk-ı Mevlevî
Bâ'iṣ-i 'afv oldığı meşhûrdur cürm ü günâh

Yazdı Leylâ ḫû-ı eşk-i çeşm ile târîḫini
Hây dünyâdan meded 'İzzet Efendi gitdi âh (1245)

Şair dostu Arif Hikmet Bey'in yazdığı kıt'anın tarih beyti şöyledir:

---

[40] Reşad Fuad, "Keçeci-zade İzzet Monla" *TOEM*, nu. 41, Kânun-ı evvel 1332, s. 292.
[41] Lutfî, C. II, s. 461.
[42] TOEM, nu. 41, s. 293, SATŞ, C. II, s. 747, İA, C. 5 / II, s. 1265, Özyıldırım, s. 27.
[43] *Dîvân-ı Leylâ Hanım*, Takvim-hane-i Âmire, İstanbul 1267, s. 42.

Ḳayd-ı tārīḫi olup hüzn-ālūd
'İzzet-i şā'ire de ḳıydı cihān

Şairin divanlarının bu gün mevcut en eski nüshalarının bulunduğu Süleymaniye Kütüphanesindeki Es'ad Efendi kitaplığının sahibi ve şairin bacanağı Sahhaflar Şeyhi-zade Es'ad Efendi de aynı yıl ölen üç şairi andığı kıt'anın sonunda şu tarihi vermektedir:

Te'essüfle didüm tārīḫ Es'ad
Kirāmī, Dāniş 'İzzet göçdi ḥayfā [44]

1.2.8.Çocukları ve Soyu

Keçeci-zade İzzet Molla iki kez evlenmiş ve ilk eşinden dört oğlu dünyaya gelmiştir. İlk eşi, Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın soyundan İsmail Mekkî Bey'in kızı Hibetullah Hanım'dır (öl. 1242/1826-7). İlk eşinin vefatından sonra Sadrazam Salih Paşa'nın kızı veya kız kardeşi ile evlenmiştir ancak bu konuda ayrıntılı bir bilgi yoktur.[45] Bu eşinden herhangi bir çocuğu yoktur.

Çocukları sırasıyla Mehmed Fuad, Ali Reşad, Abdülkadir Sedad ve Ömer Murad'dır. Ömer Murad ve Abdülkadir Sedad küçük yaşta ölmüşlerdir. İzzet Molla'nın soyu büyük oğlu Mehmed Fuad ve Ali Reşad yoluyla devam etmiştir. İzzet Molla gibi Fuad da babası öldüğünde henüz 14 yaşını doldurmamıştır. Ancak Fuad Efendi bu durumda babası gibi bunalıma girmemiştir. O eğitimine devam etmiş, tıp eğitimi almış ve zamanla Osmanlı'nın en önemli devlet adamlarından biri olmuştur. Özellikle hariciye alanında Avrupa'da 19. yüzyılın en büyük diplomatlarından biri olmuştur. İzzet Molla'nın soyunun günümüze kadar kaybolmamasında onun büyük payı vardır. 1815'te doğan Mehmed Fuad Paşa, 1869 tarihinde Fransa'nın Nice şehrinde ölmüştür.[46] İzzet Molla'nın ikinci oğlu Ali Reşad

---

[44] *SATŞ*, s. 746-747.
[45] *Zeyl-i Devha*, yk. 5b-6a. Reşad Fuad, nüktelerine örnek olarak, eşinin ölümünden on beş gün sonra yeniden evlendiğini ve ölümünde evi yakmaya kalktığı ilk eşi için "keşke merhume altı ay evvel vefat etse idi" dediğini rivayet ediyor. TOEM, nu. 41, s. 292.
[46] Yılmaz Öztuna Keçeci-zâde Mehmed Fuad Paşa, Kültür ve Turizm Baanlığı Yay. İstanbul 1988, s.60. *Zeyl-i Devha*'dan sonra Fuad Paşa'nın, dolayısıyla İzzet Molla'nın soyu hakkında en geniş bilgi bu eserde bulunmaktadır. (s. 89-102)

Efendi Divan-ı hümayun mektupçusu olarak bulunduğu Bağdat'ta 1846 yılında ölmüştür.[47]

1.3. Eserleri

İzzet Molla Divan Edebiyatının son büyük şairi olarak nitelendirilir. Genç denecek bir yaşta vefat etmiş olan şairin eserlerine bakıldığında bu nitelemenin doğruluğu anlaşılacaktır. İzzet Molla velut bir şairdir. Kırk yaşlarında tamamladığı ilk divanı 9.000 beyittir. Hayatının son birkaç yılında yazdığı şiirlerin toplandığı ikinci divanında ise beyit sayısı 1.000'i aşkındır. Divanları dışında, biri yarım kalan üç mesnevî yazan İzzet Molla *Devhatü'l-Mehâmid fî-Tercemeti'l-Vâlid* adlı eseriyle nesirde de dönemin aydınlarının beğenisini kazanmıştır. Şairin eserleri şunlardır:

1.3.1. Manzum Eserleri

1.3.1.1. *Gülşen-i Aşk*

İzzet Molla'nın 27 yaşında tamamladığı bu eser şairin ilk mesnevisidir. Te'lif tarihi 1812 (1227)'dir. Şeyh Galib'in *Hüsn ü Aşk*'ından ilhamla kaleme alınan bu sembolik mesnevî yaklaşık 300 beyittir. Eseri orijinal kılan en önemli özelliği, baş kahramanın şairin kendisi olmasıdır. Böylece şair İzzet, aşkın efsanevî kahramanları Mecnûn, Ferhad, Vamık gibi kişiler ile Mevlânâ aynı zamanda ve olağanüstü bir mekânda bir araya getirilmiştir. Eser, Hüsn ü Aşk'ta olduğu gibi tasavvufî seyr ü sülûk anlayışını sembolik bir dille anlatmaya çalışmaktadır.

Eserin konusu kısaca şöyledir: Aşk Bahçesi'nde (Gül-şen-i Aşk) bir araya gelmiş ünlü âşıklar Mecnun, Ferhad, Vâmık sevgilileri de yanlarında olduğu halde sohbet etmektedirler. Bülbül İzzet'in yokluğunu fark edince onu da çağırması için bahçıvanı gönderir. Sevgilisi orada bulunmadığı için önce daveti reddeden İzzet, onu ikna etmek için gelen Mecnun'u da geri çevirir. Sonunda, sevgilisinin de orada bulunacağı sözünü veren Ferhad ile birlikte yola çıkar. Ancak yol çok tehlikelidir. Ferhad yolda ölür. İzzet, mağara zannederek sığındığı yerin bir ejderin ağzı olduğunu fark eder. Dua edip ah çekmekten başka yapacağı şey yoktur. Ahının alevleri ejderi çılgına çevirir. Yalvara yakara ejderden kurtulan İzzet kendini yeryüzünde bulur.

---

[47] Milli K. Yz. B 777 numaralı *Bahâr-ı Efkâr* nüshasının sonundaki istinsah kaydında Bağdat'ta Ali Reşad Efendi için 1262 yılında kaleme alındığı ancak Reşad Efendi'nin aynı yıl divan tamamlanmadan vefat ettiği belirtilmektedir (yk. 280a).

Hayret içerisinde etrafını seyrederken yaşlı bir adamla karşılaşır. Ona Aşk Bahçesi'ni sorar. Yaşlı adam Aşk Bahçesinin bir hayal olduğunu söyler ve onun sevgilisinin adını sorar. İzzet, sevgilisinin Aşk olduğunu söyler. Mevlânâ olduğunu belirten yaşlı adam, aşkın çile çekerek elde edilebileceğini söyler. Sıkıntı ve acı dolu bir dönem yaşayan İzzet sonunda Aşk'ın nuru ile karşılaşır. Âşık bu nura dalar ve Aşk olur. Sonunda Aşk ilahî tecellîye gark olur. Hikâye, Mevlânâ ve Mesnevî övgüsünde beyitlerle sona erer.

Eser, 1264 /1847-8 ve 1293 /1876 tarihlerinde iki kere basılmıştır.

1.3.1.2. Mihnet-keşān

İzzet Molla'nın hayatının bir yılını geçirdiği sürgün yeri olan Keşan yolculuğunu ve orada yaşadığı olayları anlatan bu mesnevî, edebî değeri ve şiirdeki yenilik ve farklılıkları açısından son derece önemli bir eserdir. Bu mesnevî kaynaklarda şairin "en orijinal eseri" olarak anılır.

Eser, İzzet Molla'nın Keşan yolculuğu sırasında gördüğü yerleri, uğradığı şehir ve kasabaları tasvir eden beşer onar beyitlik manzumeler yazması ve bu manzumelerin kaybolmaması için arkadaşı Talât'ın tavsiyeleri sonucu ortaya çıkmıştır. Şair, boş zamanlarında bir uğraşı olarak gördüğü eserini büyük oranda Keşan'da bulunduğu sırada yazmış ve sürgünün bittiği 1824 yılında tamamlamıştır.

Pek çok defa istinsah edilen eser 1269/1852'de Ceride-i Havadis Matbaasında basılmıştır.

Eser, Şeh-name vezni olarak da bilinen, mütekârib bahrinin "fa'ûlün fa'ûlün fa'ûlün fa'ûl" kalıbıyla yazılmıştır. Bununla beraber eserde farklı nazım biçimleri kullanılması farklı kalıpların da kullanılmasını gerektirmiştir.

Mihnet-keşân'ın beyit sayısı toplamı 4182'dir. Ayrıca mensur bir mektup da eser içerisinde yer almaktadır.[48] Yine eserde dikkat çeken bir özellik de şairin arkadaşı Talât'a ait manzumeleri eserine dahil etmiş olmasıdır. Bu şiirlerin tamamı Farsçadır ve 106 beyittir.

Mihnet-keşân mesnevîsi başlıca şu bölümlerden oluşmaktadır: Giriş kısmında Besmele manzumesi, tevhid, münâcât, na't, medh-i çehar-yâr ve padişah medhiyesi;

[48] Özyıldırım, s. 257-58, (1082. beyitten sonra).

İkinci bölümde konunun işlenişi sırasıyla şöyledir: Konuya giriş, Keşan yolculuğu, Keşan'a varış ve ilk izlenimler, Talât ile tanışması ve yazışmalar, Keşan günleri, bir aşk hikâyesi, Keşan'da son aylar, dönüş yolculuğu ve İstanbul'a varış. Bitiş bölümünde ise padişaha övgü, şairin eseriyle ve şairliğiye övünmesi, münâcât, dua, Mevlânâ'ya övgü ve ondan şefaat talebi ve son bölümde tarih manzumeleri.

Eser üzerine en kapsamlı çalışma 2002 yılında Ali Emre Özyıldırım tarafından yapılmıştır. "Keçeci-zade İzzet Molla'nın Mihnet-Keşan'ı ve Tahlili" adlı bu doktora çalışmasında eserin tenkitli metni ve tahililine yer verilmiştir.

1.3.1.3. Nāz u Niyāz

Mihnet-keşān'a yazdığı takrizde Vaka-nüvis Esad Efendi'nin eserden bahseden,

> Diger meşnevî ismi Nāz u Niyāz
> Uṣūli ser-ā-pāy sūz u güdāz
>
> Tamām olmadan lîk ecel ṣad dirîġ
> Meh-i 'ömrini örtdi mānend-i mîġ

beyitlerinden başka bugüne kadar bu mesnevî hakkında hiçbir bilgi bulunamamıştır. Konuya ilk olarak Özyıldırım tarafından dikkat çekilmiştir. Eserin müsveddelerinin bulunabileceği ihtimalini dile getiren Özyıldırım'ın da konu hakkında söyledikleri Es'ad Efendi'nin verdiği bu bilgiden ibarettir.

İlk defa olarak bu çalışmayla şairin *Nāz u Niyāz* mesnevîsinin kayıp olan iki nüshasına ulaşılabilmiştir.

Süleymaniye Kütüphanesi ve Mısır Millî Kütüphanesi Edebi't-Türkiyye kısmında bulunan[49] *Ḫazān-ı Āṣār* nüshaları içerisinde yer alan bu eksik mesnevî 301 beyittir. Hezec bahrinin "mef'ûlü mefâ'ilün fa'ûlün" kalıbı ile yazılmıştır.

Henüz "Sebeb-i nazm" bölümüne kadar gelebilmiş olan mesevînin başlıkları şu şekildedir:

1. Der-Na't-ı Bārī (18 beyit)

---

[49] Süleymaniye Kütüphanesi Esad Ef. 2934, yk. 37b-45b; Dârü'l-Kütübi'l-Mısriyye, Edebi't-Türkî 1839, yk. 42b-53a. Türkçe Yazma Divanlar Kataloğunda "tamamlanmamış 1 mesnevî" olarak kayıtlıdır (s.984). Esad Efendi nüshası beyit sayısı bakımından daha fazladır. Mısır nüshasında "Sebeb-i Nazm" bölümü yazılmamıştır. Hazân-ı Âsâr'ın diğer bazı yazma nüshalarında ise mesnevînin yalnızca ilk 11 beyti yazılıdır (Receb-i Buharî'ye ait nüshalar).

2. Münācāt ez-Āstāne-i Fevz u Necāt (20 beyit)

3. Der-Na'ṭ-i Resūl-i Ekrem Salla'llāhu 'Aleyhi ve Sellem (30 beyit)

4. Nūr-ı Her Sirāc Der-Menḳabet-i Mi'rāc (54 beyit)

5. Ḳaṣīde-i Āferīniş Der-Sitāyiş-i Nūr-ı Çeşm-i Bīniş (Farsça) (25 beyit)

6. Mi'raciyenin devamı (59 beyit)

7. Der-Menḳabet-i Çehār-yār-i Güzīn (25 beyit)

8. Der-Sitāyiş-i Ḫażret-i Pīr (13 beyit)

9. Der-Ẕikr-i Ba'ż-ı Evliyā-yı Süḫan (12 beyit)

10. Der-Sitāyiş-i Ḫān Maḥmūd (26 beyit)

10. Sebeb-i Naẓm (20 beyit)

Bu nüshalara göre şair eserin giriş kısmını tamamlamış ama asıl konuya geçmesine ömrü yetmemiştir. Hatta "sebeb-i nazm" bölümündeki 20 beyit de henüz şairin amacını anlamak için yeterli değildir.

1.3.1.4. Divanlar:

Bahār-ı Efkār ve Ḫazān-ı Āṣār

Bu tezin konusu, şairin divanları (*Bahār-ı Efkār* ve *Ḫazān-ı Āṣār*) olduğundan, bu iki divan hakkında ileride ayrıntılı bilgi verilecektir. Bu yüzden burada yalnızca eserlerin adı verilmekle yetinilmiştir.

1.3.2. Mensur Eserleri

1.3.2.1. *Devḥatü'l-Meḥāmid fī-Tercemeti'l-Vālid*

İzzet Molla'nın babası Keçeci-zade Salih Efendi'nin hayat hikâyesini anlattığı bu eser soyu hakkında birinci dereceden kaynak olması yanında şairin nesirdeki kudretini göstermek açısından da kayda değerdir.

İzzet Molla bu eseri 1811 yılında kaleme almıştır. Münşiyane bir üslûpla yazılan bu eser eski nesrin oldukça başarılı örneklerinden biridir. Kullanılan seci'ler ve mecazlı anlatımlar bakımından zengin olan bu metnin yalnızca biyografik bir eser olarak değerlendirilmesi doğru olmaz. Bu eser, dönemin inşa örnekleri arasında çok önemli bir yere sahiptir. Şairin torunlarından Reşad Fuad Bey'in *Târîh-i Osmânî Encümeni Mecmûası*'nda bu eseri yayımlamak istediği sırada görüşlerini almak için

gönderdiği eski sadrazamlardan Said Paşa'nın değerlendirmesi dikkat çekicidir. Tanzimatla başlayan yeni edebî anlayışa sahip olan Said Paşa, eser hakkında şunları söylemektedir: "Merhumun nazm u nesri birbirinden a'lâ olduğu anlaşıldı..... Sec' ve kafiye kullanmamak tarafdarânından bulunmasaydım yazılarınızda İzzet Molla'ya taklid buyurulmasını tavsiye ederdim."

Reşad Fuad Bey, *Devha*'nın bir nüshasını Târîh-i Osmânî Encümeni'ne hediye etmiş ve encümenin 1 Nisan 1332 tarihli ve 37 numaralı mecmuasında Said Paşa'nın söz konusu değerlendirme mektubu ile birlikte yayımlanmıştır. Eserin bir nüshası İ. Ü. Kütüphanesi T. 2970/2'de bulunmaktadır. Şairin torunlarından Hikmet Fuad Bey tarafından yazılan bir nüshası da Keçeci ailesi özel kütüphanesindedir. Hikmet Fuad Bey'in kaleme aldığı *Zeyl-i Devha* adlı eser de aynı nüshanın sonundadır. *Zeyl*'in sonundaki, soyağacı da Hikmet Fuad Bey tarafından hazırlanmış ve daha sonra gelenlerce devam ettirilmiştir.

1.3.2.2. *Iṣlāḥ-ı Niẓām-ı Devlete Dā'ir Lāyiḥa*

İzzet Molla 1826 yılında II. Mahmud tarafından ülkenin gelir ve giderlerini incelemek üzere görevlendirildiği eyâlât tevzî defterleri müfettişliği görevi sonrasında tespit ettiği ülke sorunlarını ve çözüm önerilerini sade bir dille kaleme almıştır. Bu metin edebî bir değer taşımamakla birlikte İzzet Molla'nın siyasî görüş ve düşüncelerinin tahlili ve dönemin sorunlarının tespiti açısından dikkate değerdir.[50]

1.3.2.3. Savaş Aleyhinde *Lâyiha*

İzzet Molla'nın Sivas'a sürgün edilmesine neden olan bu lâyiha daha önce de belirtildiği gibi 1828 yılında arkadaşı Ömer Rasim Efendi ile birlikte kaleme alınmış ve Silahdar Ağa aracılığıyla padişaha takdim edilmiştir.

İzzet Molla bu lâyihasında önce, savaş taraftarı olanların görüşlerini bentler halinde ele almış ve hepsini çürüterek kendi düşüncelerini açıklamıştır.

Molla'nın Sivas'ta kalebent olarak tutulduğu sırada Rusya ile yapılan savaşta Osmanlı Devleti'nin çok zor bir duruma düşmesi, onun bu lâyihada belirttiği

---

[50] Bu lâyiha üzerine İstanbul Üniversitesinde bir yüksek lisans tezi hazırlanmıştır: Lütfi Doğan, *Keçecizade İzzet Molla'nın Islah-ı Nizam-ı Devlete Ait Lâyihası*, İ. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2000.

fikirlerin haklılığını gündeme getirmiş ve padişah tarafından affedilmesi bile sözkonusu olmuştur. Ancak bilindiği gibi İzzet Molla sürgünün dokuzuncu ayında ölmüştür.

Bu lâyiha ile Akif ve Pertev Paşaların yazdığı karşı lâyiha birlikte birkaç defa basılmıştır.[51]

1.3.2.4. *Üss-i Zafer* Takrizi

Başka çalışmalarda söz edilmeyen bu metin de İzzet Molla'nın edebî değer taşıyan süslü nesrine bir örnektir. Şairin bacanağı olan Vak'a-nüvis Es'ad Efendi'nin kaleme aldığı *Üss-i Zafer* adlı vakayi'-namenin başında yer almaktadır. Mensur takrizin sonunda 16 beyitlik bir tarih manzumesi de vardır.[52]

Takriz metni kısa olmakla birlikte şairin nesirdeki yeteneğini göstermesi açısından dikkate değerdir.

Bunlardan başka İzzet Molla'ya ait olduğu söylenen *Şerh-i Lügaz-ı Rāğıb Paşa* adlı eserin Keçeci-zade İzzet'e ait olduğu kesin değildir.[53]

İzzet Molla'nın mizahçı ve nüktedan kişiliği, onun etrafında çok sayıda fıkra oluşmasına neden olmuştur. Bir çok eserde dağınık halde bulunan bu fıkraların bir araya toplanması şairin kişiliğini daha net olarak tanımaya yarayacağı gibi kültürel açıdan da faydalı bir çalışma olacaktır.

---

[51] Lutfi, C. I, s. 391-409; Atâ, C. III, s. 255-275; Ahmed Muhtar Paşa, *1244-1245 Türkiye-Rusya Seferi ve Edirne Muahedesi Yahud Vakitsiz Seferin İbret ve İntibah Dersleri*, Erkân-ı Harbiye Reisliği, C. II, Ankara 1928, s. 154-170; İhsan Sungu, "Mahmud II. nin İzzet Molla ve Asakir-i Mansure Hakkında bir Hattı", *Tarih Vesikaları*, 1941, C. I, S. 3, s. 166-183.

[52] Sahhaflar Şeyhi-zade Vak'a-nüvîs Mehmed Es'ad Efendi, *Üss-i Zafer*, İstanbul 1243,s. 1-3.

[53] Özyıldırım, s. 35.

2. EDEBÎ KİŞİLİĞİ

Kaynaklarda divan edebiyatının Tanzimat'tan önceki son büyük şairi olarak anılan İzzet Molla'nın edebiyat tarihi içerisindeki yeri ve önemi konusunda farklı görüşler vardır. Bu çalışmanın öteki bölümlerinde şairin divanlarının edebî değeri ve edebiyat tarihi içerisindeki yerine ışık tutacak bazı değerlendirmeler yapılmıştır. Ancak burada diğer bölümlerde değinilmeyen ya da yeterince açıklanamayan konular ele alınarak şairin edebî kişiliği hakkında tespit edilen bazı noktalara yer verilecektir.

Öncelikle İzzet Molla'nın yaşadığı dönem ve sanatı konusunda bugüne kadar yazılmış belli başlı kaynakların değerlendirilmesi şairin edebiyat tarihindeki yerini tespit etmede kolaylık sağlayacaktır. Burada kaynaklarda şairin edebî yönü ile ilgili olarak kaydedilen başlıca konular kronolojik sıraya göre ele alınacaktır.

2.1. Edebiyat Tarihleri ve Başlıca Kaynak Eserlerde İzzet Molla

İzzet Molla'dan söz eden ilk tezkire Fatin Efendi'nin *Hâtimetü'l-Eş'âr*'ıdır. Ancak şairin hayatı hakkında kısa bilgiler içeren bu kaynakta, edebî kişiliğine ilişkin bir değerlendirme bulunmamaktadır.

Ziya Paşa: *Harâbât Mukaddimesi*

Ziya Paşa, Harâbât Mukaddimesinde "Ahvâl-i Şuarâ-yı Rûm" başlığı altında Anadolu şairlerini değerlendirir. "Sınf-ı müte'ahhirîne serdar" olarak nitelendirdiği İzzet Molla'nın rind sözlü ve her alanda güzel bir ifadeye sahip olduğunu belirtir. Şairin *Miḥnet-keşān*'ını eşsiz bulan Ziya Paşa, onun Keşan'a gidişini anlattığı bölümde arabanın aynasından kendi görüntüsü ile sohbet ettiği bölüme dikkat çeker.[54] İzzet Molla'nın bilgi ve hikmet dolu sözlerini tebrikten başka söyleyecek söz bulamaz ve Osmanlı-Rus savaşı öncesinde yazdığı savaş karşıtı lâyihaya gönderme yaparak onun vatanseverliğini dile getirir:

Görmiş mi 'aceb sipih-i devvār
Bir öyle süḫan-ver-i fedā-kār

[54] M. Kaya Bilgegil, bu dizeler için "Belki de Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Keşan Yolundaki ayna temâşâsına ilk defa gözünü çeviren bu mısrâlar olmuştur." demektedir: *Harâbât Karşısında Nâmık Kemâl*, İrfan Yay. İstanbul 1972, s. 153.

Baş ḳoydı bu devletüñ yolında
Cān virdi bu milletüñ yolında

Nā-dānlar men‘ içün ḫaṭādan
Ḳurtarmaġa devleti belādan

Kendi başını ḳodı belāya
Sivas’da uġradı ḳażāya

Son beyitten anlaşıldığına göre Ziya Paşa, İzzet Molla’nın öldürüldüğü kanaatindedir. Şairin bir kasidesi ile birçok beytini Harâbât’a alan Ziya Paşa’nın şiirlerinde İzzet Molla’nın etkisi açık olarak görülmektedir.[55]

Namık Kemal: *Tahrîb-i Harâbât*

Namık Kemal’in, *Harâbât* eleştirisinden İzzet Molla da payını almıştır. Ziya Paşa’nın yukarıya alınan dizelerine değinen Namık Kemal, bu dizelerdeki övgülerin İzzet Molla’nın şairliğiyle ilgisi olmadığını, vatanseverlikle şairlik arasında ise bir ilişki kurulamayacağını, kötü bir şairin de pekâlâ vatansever olabileceğini belirtir (s. 108-109).

Tahrîb-i Harâbât’ta Sabrî Şakir’den bir kaside nakleden Kemal, onu İzzet Molla’nın şiirleri ile karşılaştırarak İzzet’in şiirlerini “hezeyan” olarak nitelendirmektedir (s. 72-73).

Namık Kemal’in, şairin *Harâbât*’a alınan kasidesinin bir beytinden hareketle onun zevksizliği ve yeteneksizliği konusunda söylediklerinin, daha sonraki dönem araştırmacıları üzerinde ciddi bir olumsuz etki yarattığı söylenebilir:

Kemal, İzzet Molla’nın

Bāġ-ı ma‘nā-yı ḫayālüm o ḳadar nāzükdür
Berg-i gül-berg-i ter-i ṭab‘a batar lafẓ-ı diken

beytinin “nev-heves bir şairin bile kaleminden sadır olmayacak” hatalarla dolu olduğunu belirttikten sonra, beytin 1. dizesindeki “bāġ-ı ma‘nā-yı ḫayāl” tamlamasının anlamsız olduğunu; 2. dizedeki “berg-i gül-berg” (gül yaprağının yaprağı) tamlamasının ise “bāb-ı hümāyūn ḳapısı” *galat-ı ma’rûfundan* veya Nasreddin Hoca’nın “tavşanın suyunun suyu” *hikâye-i ma’lûmesinden* bir farkının olmadığını söyler (s. 110).

---

[55] İbrahim Bülbül, “İzzet Molla ve Ziya Paşa’nın Şiirlerinde Tematik Yakınlıklar Üzerine Bazı Dikkatler”, *Prof. Dr. Necmeddin Sefercioğlu Armağanı*, Ankara 2001, s. 207-222.

Namık Kemal'in Ziya Paşa'ya hitaben sorduğu "Arabî bir kelimenin Türkî bir lafẓla izâfeti gibi zırva te'vil kabul etmek lâzım gelse bile tevcîhi kabil olmayacak bir fâhiş hatayı makbul sayabilir miyiz?" sorusundaki fahiş hata 2. dizedeki "lafẓ-ı diken" tamlamasıdır (s. 111). Kemal, muhatabını sorgulamaya devam ederek şunları söyler: "Fikrinizce on iki kelimeden ibaret iken, mânâca koskoca iki hezeyanı ve lâfzen en açık hastalığı ihtiva eden bu beyte dahi şiir demek lâzım gelir mi?"

İzzet Molla'nın "lâfz-ı diken" tamlaması ile Vâsıf'ın bir beytinde geçen "nevk-i diken" tamlamasını karşılaştıran Muallim Naci, Arapça konuşan birinin "Diken sözü Arapça değildir" demek için "lafzatu diken" demeden meramını anlatamayacağını dolayısıyla Farsçada da "lâfz-ı diken" demenin dil kurallarına aykırı olmadığını söyleyerek Namık Kemal'in bu konuda ileri sürdüğü görüşlerin hükmünün kalmadığını söylemektedir. Ancak Muallim Naci de beyitteki diğer iki kullanımın hatalı olduğunu kabul etmektedir.[56]

Namık Kemal'in "bāb-ı hümāyūn ḳapısı" veya "tavşanın suyunun suyu" türünden bir hata olarak anlamsız bulduğu "berg-i gül-berg" tamlamasının bir müstensih hatasından kaynaklandığı ve tamlamanın diğer bütün nüshalarda "reg-i gül-berg" biçiminde olduğu, bu çalışmanın "*Bahār-ı Efkār* ve *Ḫazān-ı Āṣār* Nüshalarının Değerlendirilmesi" başlıklı bölümünde ele alınmıştır.

Nümûne-i Edebiyat'ın manzum kısmı için Ebüzziya Tevfik'e gönderdiği mektupta Sultan Mahmud devrinde bir diger tarz-ı edeb zuhûr etmiş, İzzet Molla, Vâsıf bu tarz-ı edebe pîşvâ olmak istemişler; sanki 'olur bulur' yolunda şiir söylemekle Türkçe şiir yapılabilir zannında bulunmuşlar" diyen Namık Kemal, İzzet Molla'nın Vâsıf'tan daha başarılı bir şair olmasını da "daha ziyade Acem mukallidi" olmasına bağlamıştır.[57]

Muallim Naci: *Osmanlı Şairleri, Esâmî, Istılâhât-ı Edebiyye*

Muallim Naci, Esâmî adlı eserinde İzzet Molla'dan kısaca bahsetmiş, sanatı ve edebî kişiliği konusunda bir yorumda bulunmamıştır. Ancak diğer

---

[56] Muallim Naci, *Osmanlı Şairleri*, haz. Cemâl Kurnaz, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. Ankara 1986, s. 225-226.

[57] M. Kaya Bilgegil, *Harâbât Karşısında Nâmık Kemâl*, İrfan Yay. İstanbul 1972, s. 99-101.

eserlerinde, yukarıda da görüldüğü gibi edebî sanatlar ve söyleyiş konusunda şairin çeşitli beyitlerini değerlendirmiştir.[58]

Elias J. Wilkinson Gibb: *A History of Ottoman Poetry*

Gibb'in İzzet Molla hakkında verdiği bilgiler, önemli ölçüde Ziya Paşa ile Namık Kemal tartışmasına dayanır. Anlattıklarından, onun şairin divanlarını gördüğüne dair bir bilgiye rastlanmaz. Önce şairin hayatı hakkında bilgiler veren Gibb, daha çok *Miḥnet-keşān* ve *Gülşen-i Aşk* mesnevîleri üzerinde durmuştur. O, edebiyat ve sanat açısından *Mihnet-keşan*'ın *Gülşen-i Aşk*'tan geride ancak her yönden ondan daha ilginç olduğunu belirterek, geleneksel tasavvufî aşk hikâyelerinin yerine *Mihnet-keşan*'da, şairinin kişiliğinin hakim olduğunu ve yazıldığı çağın ruhunun, eserin bütününe nüfuz ettiğini söylemektedir.

İzzet Molla'nın divanlarının adı hakkındaki bilgiyi Fatin tezkiresine dayandıran Gibb, divanların içeriği konusunda tahminlerden öte bir şey söylemez. Gibb, Ziya Paşa ile Namık Kemal'in İzzet Molla'yı, anlamına önem vermeden hayli şatafatlı ifadeler kullanmış olması dolayısıyla yargıladıklarını dile getirir.

Bahār-ı Efkār ve *Ḫazān-ı Āṣār*'ı görmediği anlaşılan Gibb, şairin mesnevilerinden hareketle şu yargıya varır: "Bu eleştiriler, mesnevîlerden çok lirik şiirlerine (gazellerine) yöneliktir; mesnevîlerde özellikle *Mihnet-keşan*'da dil son derece açık ve kesindir. Bu şiirlerdeki en ciddi eksiklik özellikle yaratıcılık hevesiyle ortaya koyduğu zevksizlikler ve oldukça önemsiz konuların son derece önemli konular içerisinde ele alındığı, dolayısıyla gerçek değerlerin bazan anlaşılmama tehlikesiyle karşı karşıya kaldığı münasebetsizliklerdir."[59]

Gibb, İzzet'in, Vâsıf Bey gibi şiir dilinin Türkçeleşmesine büyük hizmetlerde bulunduğunu belirtmektedir. İzzet Molla'nın hiçbir yerde konuşma dili üslûbuna tenezzül etmediğini ancak *Mihnet-keşan*'da kendisine yenilikçiler arasında önemli bir yer sağlamaya yetecek, güçlü deyimlerle dolu çok sayıda Türkçe pasaj bulunduğunu söyleyen Gibb, buna rağmen onun, akranı olan yetenekli şairlerden çok, İranlılara borçlu olduğunu dile getirmektedir. Gibb'in bu

---

[58] Muallim Naci, age; *Edebiyat Terimleri- Istılâhât-ı Edebiyye*, haz. M. A. Yekta Saraç, Risale Yay. İstanbul 1996.

[59] E. J. W. Gibb, *HOP.*, C. IV, London 1967, s. 312. Ayrıca bkz. E. J. Wilkinson Gibb, *Osmanlı Şiir Tarihi (A History of Ottoman Poetry), C. III-V*, Çev. Ali Çavuşoğlu, Ankara 1999, s. 477.

değerendirmesi de Namık Kemal'in "Acem mukallitliği" konusunda yukarıda aktarılan görüşlerine uymaktadır. Şairin Türk dilinin özelliklerini şiir sanatının gereklerine feda ettiğini belirten Gibb, İzzet Molla'nın kendi zamanında geçerli olan sanat anlayışına göre son derece başarılı olarak değerlendirilebileceğini kaydetmektedir.

Gibb, bir şair için henüz arkasını Farsça'ya dönerek yüksek sanat değerine sahip eserler ortaya koyabileceği zaman gelmediği halde yine de İzzet Molla'nın bir orta yol bulduğu düşüncesindedir (s. 312).

Bursalı Mehmed Tahir: *Osmanlı Müellifleri*

Şairin hayatını kısaca anlatan ve eserlerinin adını veren Bursalı Mehmed Tahir'in şairin edebî kişiliği konusunda söylediği birkaç cümle önemlidir. İzzet Molla'nın çağının "reîsü'l-üdebâ"sı olduğunu belirten Mehmed Tahir Efendi, onun şiirlerinin *ekseriyet itibariyle* "hakîmâne" olduğunu ancak "şûhâne" ve "rindâne" olanlarının da var olduğunu kaydeder.[60]

İsmail Habib Sevük, *Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi*

Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'nin yazarı İsmail Habib Sevük, Tanzimat öncesi edebiyatın durumunu değerlendirirken İzzet Molla' nın,

> "Yār ile bir iki mey üç şularında atduḳ
> Dördi geçmiş idi sā'at beşe vardı yatduḳ"

matla'lı gazeliyle ilgili olarak, "İzzet Molla dahi bunun gibi bî-çâre manzûmelerle bir gazel içinde birden başlayarak yigirmiye kadar adedleri saymak hünerini göstermekle dem-güzâr idi" yorumunda bulunmaktadır.[61]

Şairin tek şiirinden hareketle yapılan bu yorumun, gerçekleri yansıttığı söylenemez; ancak yine de eskinin son büyük temsilcisi olan İzzet Mola'nın, yeni bir edebiyat anlayışına geçiş döneminde nasıl görüldüğünü gözler önüne sermek açısından dikkate değerdir.

---

[60] Bursalı Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*, C. II, Matbaba-i Âmire, İstanbul 1333, s. 320.
[61] İsmail Habib Sevük, *Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi*, Matbaa-i Amire İst. 1340, s. 98-99.

Agâh Sırrı Levend: *Edebiyat Tarihi Dersleri*

Liseler için hazırlanan ve başlangıçtan Tanzimat'a kadar Türk ve Dünya edebiyatlarını yüzyıllara göre değerlendiren bir ders kitabı niteliğindeki bu eserde Agâh Sırrı Levend, XIX. yüzyılın Tanzimat'a kadar gelen ilk kırk yılında iki şair üzerinde durmuştur: Vâsıf ve İzzet Molla.

Levend, İzzet Molla'nın sanatı konusunda ayrıntılı bilgi vermez. Yalnızca onun, zamanında çok şöhret kazandığını ancak kudretli bir şair sayılmayacağını; şairin kasidelerinde Nef'î ve Nâbî'yi, gazellerinde de Nâbî ve Şeyh Galib'i taklit ettiğini dile getirir.[62]

Şeyh Galib'in *Hüsn ü Aşk*'ından sonra mesnevî tarzında önemli sayılabilecek bir eser yazılmadığını söyleyen Levend, bu dönemde İzzet Molla'nın iki mesnevîsini anar ve kısaca özetlediği bu mesnevîlerden örnekler verir (s. 392-397).

Sadettin Nüzhet Ergun, *Tanzimata Kadar Muhtasar Türk Edebiyatı Tarihi ve Nümuneleri*

İzzet Molla'nın hayatı hakkında kimi yanlış ve tartışmalı bilgilere de yer veren[63] Sadettin Nüzhet Ergun'un şairin sanatı konusundaki görüşleri şöyledir:

"İzzet Molla Mevlevîdir. Hatta bütün gazellerinde kendi ismini makta' beytinden bir evvelki beyitte zikreder ve makta'ı Mevlana'nın manevî şahsiyetine duyduğu tazim ve hürmete hasreder. Fakat bu adam çok hayatîdir. Yani derviş-meşrep değildir. Gazellerinde bile maddiyata karşı meftun olduğu sezilir.

İzzet Molla lirik bir şair değildir. Fakat hassasiyetinin noksanını zekâsının inceliği çok kere örter. Gazellerinde Nabî'ye yakın bir hal bulunur. Kasidelerinde Nef'î'ye yaklaşmak ister. Fakat bu asrın belli başlı şairleri gibi o da kelime oyuncakçılığından kendini kurtaramamıştır." (s.633-635).

---

[62] Levend, Agâh Sırrı, *Edebiyat Tarihi Dersleri (Tanzimata Kadar)*, İstanbul, 1939, s. 388.

[63] Örneğin Ergun, Halet Efendi'ye yakınlığı dolayısıyla, onun idam edilmesinden sonra Keşan'a sürgün edilen İzzet Molla'nın bu sürgün olayı hakkında şöyle söylemektedir: "Hamisi meşhur Halet Efendi idi. Dahilî ve haricî siyasetimizde mühim roller oynamış olan bu gaddar adam, çok sevdiği, çok takdir ettiği İzzet Molla'ya bir gün kızıvermiş ve derhal iradesini çıkartarak kendisini Edirne vilâyeti dahilindeki "Keşan" kasabasına sürdürmüştür." Sadettin Nüzhet Ergun, *Tanzimata Kadar Muhtasar Türk Edebiyatı Tarihi ve Nümuneleri*, Sühulet Kütüphanesi 1931, s. 633-634.

Köprülüzade Mehmet Fuat, *Eski Şairlerimiz- Divan Edebiyatı Antolojisi*

Fuat Köprülü, *Divan Edebiyatı Antolojisi*'nin "19. Asır Anadolu Türk Şairleri" başlıklı bölümünde İzzet Molla'nın divan edebiyatının 19. yüzyılda yetişen en değerli klâsik şairi olduğunu söyler.[64] Onun Şeyh Galib, Nabî ve Nedim gibi şairlerden etkilendiğini belirten Köprülü, İzzet'in adı geçen şairlere üstünlük sağlayamadığını; ancak akranlarına üstün bir konumda olduğunu belirtir. İzzet'i, çağdaşlarından Vâsıf ve Ârif Hikmet'le karşılaştıran Köprülü, Vâsıf'tan çok üstün bulduğu şairin düzeyine Ârif Hikmet'in de erişemediğini dile getirir.

Köprülü'nün İzzet Molla hakkındaki şu cümlesi kendisinden sonraki kaynakların çoğunda tekrar edilmiştir: "Keçecizade İzzet Molla hiç şüphesiz klâsik nazmın Tanzimattan evvelki son üstadıdır." (s. 647).

Ahmet Hamdi Tanpınar: *19 uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*

XIX. yüzyılın ilk yarısındaki Türk edebiyatını değerlendiren Tanpınar, "Divan Edebiyatı" başlığı altında Vâsıf, İzzet Molla ve Âkif Paşa'yı ele alır.[65]

İzzet Molla'nın hayatını, devrinin en dikkate değer romanı olarak nitelendiren Tanpınar, önce şairin ruhsal yapısını ve yaşantısındaki önemli olayları ele alır. Ona göre şairin, bir intihar girişimiyle başlayıp sonunda genç denecek bir yaşta sürgünde ölümü ile son bulan hayatı, gerçek bir trajedidir. Zarif, nüktedan, mütevekkil bir mizaca sahip olduğunu söylediği şairin inişli çıkışlı hayat hikâyesini birkaç cümlede özetleyen Tanpınar İzzet Molla'nın, yaşadığı devri dolduran insanlardan olduğunu söyler.

Şairin *Bahār-ı Efkār*'ını ele alan Tanpınar'a göre "İzzet Molla'nın eserini birinci derecede şahsî bulmak ve onu şiirimizde bir çığır sahibi addetmek, yahut tam bir mükemmeliyete erişmiş saymak mümkün değildir. XVIII. asrın sonlarına doğru şiirimize büsbütün hâkim olan éclectique zevkin bütün hususiyetleri onda vardır, ayrıca Şeyh Galib'den gelen ince hayaller, zevki derin öteki şairlerde tesadüf ettiğimiz diğer çizgilerle beraber bu esere hakimdir" (s. 90). Onun ilhamını başta Nef'î ve Şeyh Galib olmak üzere Nâbî, Nedim, Sâbit ve Nâilî'den aldığını söyleyen

---

[64] Köprülüzade Mehmet Fuat, *Eski Şairlerimiz- Divan Edebiyatı Antolojisi*, Muallim Ahmet Halit Kütüphanesi, İstanbul 1934, s. 643.
[65] Tanpınar, Ahmet Hamdi, *19uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul 1976, s.77-100.

Tanpınar, Nef'î'nin eserinin onun için bir çeşit *mektep* niteliği taşıdığını belirterek kasidelerinin hemen çoğunun ona nazire olduğuna dikkat çeker. Tanpınar'a göre İzzet Molla'nın en kusursuz eserleri kasideleridir.

Şairin gazellerinde dönemin sanat modalarıyla Mevlevî tasavvuf anlayışını birleştirmesine değinen Tanpınar, onun tasavvuf anlayışının devrin ve feleğin cilvelerinden şikâyetlerini, zarif ve asil bir tarzda örten bir çeşit ferâgat hissi ve hayatın aksaklıkları karşısında bir dergâha ilticâdan pek ileriye gitmediğini söyler. O, birçok şair gibi İzzet Molla'nın da tasavvufu çeşitli safhalarıyla yaşamaktan çok, onu kabul ettiğini belirtir. Bununla birlikte şairin her iki divanını tasavvufî ilhama ithaf ettiğini söyleyen Tanpınar, onun *Bahār-ı Efkār* dibacesinde müstensihlere "tenbih"ini hatırlatarak "eski şiirin bütün repertuvarını içine alan ve ayrıca Mahmud II devrinin sanat hususiyetlerinden birini teşkil eden lâkayıt ve rindâne hayatın bütün şuhluklarına iştirakten çekinmeyen bu gazeller"in son beyitlerinde daima Mevlânâ'ya döndüğünü belirttikten sonra şöyle devam eder: "Bu suretle biraz yukarıda geçen bütün hayal ve mazmunlar, yaşanmış hayat serpintileri, bu son beyitle birdenbire âdeta mecazî bir ifade, "sırrî" bir derinlik kazanırlar, çok defa da, aydınlığın karşısında silinen gölgeler gibi, ezelî ve biricik hakikatin tecellisi ile kendiliklerinden kayboluverirler. İşte en maddî hazlarla "sırrî" bağlanış arasındaki bu gidip gelme, İzzet Molla'da dikkat edilecek taraftır." Ancak bu tarz gazelin kendisinden önce de var olduğunu söyleyen Tanpınar, İzzet Molla'nın özelliğinin bunda ısrarı olduğunu belirtir.

Hayata bir intihar teşebbüsüyle giren İzzet Molla'da temel olgunun "şahsen yaşanan bir sergüzeşt" olduğunu söyleyen Tanpınar, onun *Miḥnet-keşān*'ında görülen neşeli, eğlenceli ifade tarzını ve sızlanmaları sevimli bulur. Eski mesnevî ve hikâyeler arasında, diğerlerinden farklı olarak, bizzat yaşanmış olan bir huzursuzluğu dile getiren bu mesnevîde İzzet Molla'nın hiddet duyguları ve mizah anlayışına değinerek şairin hiddetini biraz yapmacık bulur. "Mizah tecrübeleri" konusunda ise fıkradan biraz yukarısına pek az çıkabilen eskilere hemen hemen hiçbir şey ilâve etmediğini söyler. Bununla birlikte hepsinin birden Molla'nın *sergüzeşti* etrafında toplanınca, "biraz zorla da olsa, yaşanan hayata açılan bir pencere tesiri yaptıkları"nı dile getirir. Tanpınar, *Miḥnet-keşān*'ın en önemli özelliğinin işte bu "yaşanan hayata açılan bir pencere" olduğunu söyler. Şairin babasının hayatını anlattığı *Devḥatü'l-*

Meḥāmid fī-Tercemeti'l-Vālid adlı risale ile *Gül-şen-i 'Aşḳ* mesnevîsindeki kahramanın kendisi oluşunu da değerlediren Tanpınar, İzzet Molla'nın eserlerinde "şahsen yaşanan bir sergüzeştin daima esas" olduğunu ifade eder. Tanpınar, eski geleneğe çok bağlı olan şairin öncelikle nazmın göreneğinden kurtulamadığı, sonra da gerçekten icat edici bir muhayyileye sahip olmadığı için *Miḥnet-keşān*'ın yarım kaldığı düşüncesindedir (s. 91-92).

Tanpınar, Şeyh Galib etkisinin açıkça görüldüğü *Gül-şen-i 'Aşḳ* mesnevîsinde yeni olanın, bütün eski aşk hikâyelerinin kahramanlarını kendi etrafında bir araya toplaması düşüncesi olduğunu söyler. "Fakat, İzzet Molla'nın icat kabiliyeti, bu buluşu hakikî bir 'vision' haline getirememiştir."

Tanpınar, İzzet Molla hakkında son söz olarak şunları söyler: "İzzet Molla'nın eseri bize bu yarım kalmış ve şeklini bulamamış hamlelerin dışında, eski şiirin orta zevkte birçok güzel mısra ve beytini verir. Mesnevî vezinlerinde ve uzun hikâyede çok ihmalci olan şair, sözle oynarken hakikî bir nâzım kudreti kazanır" (s. 91-92). Şairin kendisinden sonra gelenler, özellikle Ziya Paşa üzerinde etkili olduğunu söyleyen Tanpınar, Ziya Paşa'nın sanatını değerlendirdiği bölümde onun, kaside ve gazelde Nef'î, Nabî gibi eski şairlerden çok İzzet Molla'dan etkilendiğini belirtir ve onun Tercî-i bendi ile İzzet Molla'nın terkîb-i bendi arasındaki ilişkiye dikkat çeker (s. 313, 319).

Vasfi Mahir Kocatürk: *Büyük Türk Edebiyatı Tarihi*[66]

Kocatürk'ün *Büyük Türk Edebiyatı Tarihi*, edebiyat tarihleri arasında İzzet Molla'nın divanları konusunu en geniş biçimde ele alan ve değerlendiren kaynaklardan biridir. Onun İzzet Molla ve şiiri konusundaki görüşleri ana çizgileriyle aşağıda sıralanmıştır.

Şeyh Galib'den sonra klasik divan şiirinin şekilde ve ruhtaki eski asaletini hakkıyla temsil eden biricik büyük şair, İzzet Molla olmuştur.

Dilde ve şekilde klasik mükemmeliyeti elden bırakmayan şair, devrinin icabı olan yeni ruha zamanının şairleri kadar yer vermekle, hatta duygusundaki

---

[66] Vasfi Mahir Kocatürk: *Büyük Türk Edebiyatı Tarihi (Başlangıçtan Bugüne Kadar Türk Edebiyatının Tarihi, Tahlili ve Tenkidi)*, Edebiyat Yay., Ankara 1964, s. 569-575.

canlılıkla yeni hayatın ve sosyal-siyasî şiirin onlardan daha büyük müjdecisi olmuştur.

Dili kusursuz, ruhu renkli ve zengin, duygusu derin ve samimidir.

Kasidelerinde mahallî ve tarihî bir hayat yer almaktadır.

Kasideleri devrine göre başarılı sayılabilirse de Nef'î ve Nedim'in eserleri kadar başarılı değildir. İzzet Molla asıl "şahsiyetini", hemen yüzde sekseni divan edebiyatının muhtelif tarzda meşhur şiirlerine nazire olan gazellerinde göstermiştir. Nazirelerinde "üstün bir kudret ve şahsiyet" görülür. "Şu kadar var ki bunlarda *kudret*, *şahsiyet*ten daha barizdir."

O, gazellerinde eski şairlerden çok zaman olarak kendisine daha yakın olan Vâsıf ve Şeyh Galib'den etkilenmiş ve şahsiyetleri birbirine hiç de benzemeyen bu iki şairi ayrı ayrı tanzir etmiştir. Nevres'e de nazireler yazan şairin, "daha geriye doğru en çok benimsediği ve tanzir ettiği şairler yine esas şahsiyetleri birbirine uymayan Nedim, Samî, Nâbî ve Sâbit'tir."

"Bütün bu hususiyetler düşünülünce Molla'nın tek ve esaslı bir sahada derinleşmekten ziyade, çeşitli sahalarda heyecanlanabilen geniş kabiliyetli ve birbirine zıt ürperişlerle dolu bir ruh taşıdığı ortaya çıkıyor. Gerçek şahsiyeti aranırsa İzzet Molla'yı bu nokta üzerinde tespit edebiliriz."

"Bütün gazellerinin sonunda candan bir duygu ile Mevlana'yı zikredecek kadar dervişlik ruhu gösteren, çok kere istiğnâ ve kanaatten bahseden Molla, II. Mahmut'un sevgili bir yakını sıfatıyla memleket ve siyaset işlerine de karışmakta ve pek çok günlük hayat şiirleri arasında zaman zaman ictimaî hicve de meyletmektedir."

Divan şiirinin atasözü haline gelip halkın dilinde dolaşan mısraları arasında onun mısraları da vardır.

Şairin ikinci divanı olan *Ḫazān-ı Āṣār*, *Bahār-ı Efkār*'a hemen hemen hiçbir şey ilâve etmemektedir. *Bahār-ı Efkār*'da Mevlana'ya verilen yer, *Ḫazān-ı Āṣār*'da Bahâü'd-din Nakş-bend'e ayrılmıştır. Ancak bu yer veriş kitabın genel ruhu ile şeyhin kişiliği arasında bir bağlılık göstermemekte, yalnız adının bazı gazellerin sonunda zikrinden ibaret kalmaktadır.

"Şiirin adiliğe ve açık saçıklığa çok meylettiği bir devirde gelen İzzet Molla'nın mühim bir hususiyeti de ruhî ve ahlakî nezahetini muhafaza etmesidir."

"Molla bir yandan eski klasisizmin devrindeki en büyük mümessili, bir yandan devrine göre tekamül eden divan şiirinin asrî örneği, bir yandan da ileriki şairlerin ruha ait hakikî şiir ve sanat bakımından en büyük müjdecisidir."

Molla'nın bolluk, çeşitlilik içinde dolgunluk, dışta mükemmellik gösteren eserlerinde hakim unsur ararsak şahsiyetinin daha çok Nabî yoluna doğru gittiğini görürüz. Eğer Molla genişliği nisbetinde derin, yahut biraz daha derin olsaydı yeni bir Nabî olabilirdi. Bu haliyle yine de büyük şairler içinde en büyüklere en yakın olanlarındandır.

Fevziye Abdullah Tansel: "İzzet Molla"[67]

İslâm Ansiklopedisi'ndeki "İzzet Molla" maddesinde şair hakkında önemli bilgiler veren Tansel'in bu yazısındaki önemli noktalar aşağıda sıralanmıştır:

Diğer şiirlerine göre kasideleri bedîî kıymetçe daha zayıftır.

Şiirlerinde, Fuzulî, Bağdatlı Ruhî, Nedim ve Şeyh Galib'e mütemayil olan şairin kasidelerinde Seyyid Vehbi ve Nef'î tesiri vardır. Ayrıca Aynî, Neş'et, Yenişehirli Beliğ, Nazîm, Nevres ve özellikle Şeyhülislam Ârif Hikmet, Sâmî ve Vâsıf'a önem verdiği; Enderunlu Fâzıl'ı ise beğenmediği eserlerinden anlaşılmaktadır.

1825'te Aynî ile müşaarede bulunmuş ve karşılıklı 20 gazel yazmışlar; Bayburtlu Zihnî de 3 gazeliyle bu müşaareye katılmıştır.

Divan edebiyatı geleneğine bağlı kalmakla birlikte, kafiyelerinin orijinalliği, mazmunlarının yeniliği bakımından çağdaşlarından ayrılır.

Şiirlerinde Aşık Ömer'in mısralarını tazmin etmesi, hece ile türküler yazması gibi özellikleri, onun halk şiirine olan ilgisini göstermektedir.

Yazdığı 350'ye yakın tarih, tarihî belge niteliğinde olup çok önemlidir.

---

[67] Fevziye Abdullah Tansel, "İzzet Molla", *İA*, MEB Yay., C. 5/II, s. 1264-1267.

Daha hayatta iken büyük bir şöhret kazanan şairin şiirleri, Ârif Hikmet, Vâsıf, Osman Nevres, Hızır Ağa-zade Said, Sermed, Fehmî, Bayburtlu Zihnî, Aynî, Şeref Hanım, Leyla Hanım ve daha birçok şair tarafından tanzir edilmiştir.

Nihâd Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*

İzzet Molla'nın hayatı ve eserleri hakkındaki genel bilgileri tekrar eden Banarlı, Fuad Köprülü'nün "klâsik nazmın Tanzimattan önceki son üstadı" nitelendirmesine atıfta bulunarak İzzet Molla'nın bu nitelendirmeye lâyık; duygu ile nükteyi birleştirmiş ve kuvvetli mısralar söyleyebilmiş bir şair olduğunu söyler. İzzet Molla'nın bir bakıma mahallîleşme akımı çerçevesinde olduğunu belirten yazar, onun mesnevîlerinde ve diğer şiirlerinde mahallî renk, yerli unsurlar, yerli tasvirler ve yerli karakterlerin dikkat çektiğini belirtir.

Molla'nın eserlerinde adı geçen şairleri sıralayan Banarlı, onun dilinin temiz ve nükteli, hayallerinin çekici ve kuvvetli olduğunu söyler. Kültürü ve nazım tekniği açısından İzzet Molla'nın Vâsıf'tan üstün olduğunu söyleyen yazar, Namık Kemal ve Gibb'in aksine, onun her hâliyle İran ekolünün değil, klâsik Türk üstatlarının öğrencisi olduğunu iddia eder.

Banarlı'ya göre İzzet Molla, kaside, gazel ve mesnevîlerinde yer yer "geleceğe söz bırakmış bir şairdir." Şairin Mevlevîliğine dikkat çeken Banarlı, onun tasavvufî söyleyişlerinde bu felsefenin derinlikleri ve imanının hissedilir olduğunu dile getirir. Banarlı ayrıca şairin sürgünde yazdığı *Miḥnet-keşān*'daki mizah unsuruna dikkat çeker ve bazı örnekler verir. [68]

İsmail Ünver, "XIX. Yüzyıl Dîvân Edebiyatı"

İsmail Ünver, XIX. yüzyıl divan edebiyatı konusundaki kapsamlı çalışmasında İzzet Molla'nın eserlerine geniş yer vermiştir. [69]

Ünver, şairin hayatı ve eserleri konusunda bilgi verdikten sonra onun şiiri hakkında başlıca şu noktalara değinmiştir: İzzet Molla'nın divan edebiyatının yetiştirdiği son şairlerden olduğun söyleyen Ünver, onun kasidede Nef'î'nin

[68] Nihâd Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, MEB. Yay., C. II, Ankara 1971-1972, s. 833-836.
[69] İsmail Ünver, "XIX. Yüzyıl Dîvân Edebiyatı", Büyük Türk Klâsikleri, C. 8, Ötüken-Söğüt Yay., İstanbul 1988, s. 99-300.

etkisinde olduğunu; gazellerinde ve öteki şiirlerinde Fuzulî, Bağdatlı Rûhî, Nedîm ve Şeyh Galib'in izleri görüldüğünü belirtir. Ünver, İzzet Molla'nın nazirelerinde bu şairlere ulaşamamakla birlikte zaman zaman başarılı beyitler söylediğini ve kendi zamanı şairleri ile de ilgilenip onlara nazireler yazdığını dile getirir.

İzzet Molla'nın gazellerine mahallî renkler de katmaya çalıştığını belirten Ünver, şairin Mihnet-keşān ve bazı şiirlerindeki gözlemci yanına dikkat çekerek onun şiirde çevresini yansıtmada önemli adımlar attığını ve bu yönüyle divan şiiri sınırlarını zorladığını hatta yer yer aşmaya çalıştığını söyler. Ünver, İzzet Molla'yı orijinal kılan yönlerinden birinin de halk şairleri ve halk sanatçılarıyla ilgilenmesi ve hece ölçüsüyle türküler yazması olduğunu belirtir. (s. 117)

Naci Okçu, *"Keçeci-zade İzzet Molla"*

Naci Okçu'nun *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*'nde şairin hayatı ve eserleri konusunda belli başlı noktalara değinir. Konu ile ilgili verdiği bilgi ve yorumları yukarıda geçen kaynaklarla önemli ölçüde benzerlik gösteren Okçu'nun şairin iki divanı ile ilgili yorumu dikkate değerdir:

"Gençlik dönemi şiirlerini bir araya getirdiği *Bahâr-ı Efkâr*'daki şen şakrak havaya karşılık olgunluk devresinde yazılan *Hazân-ı Âsâr*'daki gazellerinde daha ziyade yaşadığı hayattan gelen kötümser ruh haliyle birlikte genel anlamda bir karamsarlık hakimdir." [70]

Ali Emre Özyıldırım, *Keçeci-zade İzzet Molla'nın Mihnet-keşân'ı ve Tahlili*

Şair hakkında bu güne kadar yapılan en ayrıntılı çalışma Özyıldırım'ın şairin Mihnet-keşân mesnevîsinin tenkitli metnini hazırlayıp tahlilini yaptığı doktora tezidir.[71] Burada önce *Mihne-keşân* türünde yazılmış eserlerin tanıtıldığı bir Giriş yapılmıştır. Eser üzerine yapılan inceleme ve değerlendirmelerin kronolojik olarak sunulup eleştirildiği bir bölümden sonra şairin hayatı ve eserleri konusunda ayrıntılı bir incelemeye yer verilmiştir. Daha sonraki bölümde *Mihnet-keşân*'ın ".... tamamen ait olduğu gelenek ve anlayış çerçevesinde" bir tahlilini yapan Özyıldırım, bundan sonra eserin tenkitli metnine yer vermiştir.

---

[70] Naci Okçu, "Keçeci-zade İzzet Molla", *TDVİA*, TDV Yay., Ankara 2001, C. 23, s. 562.
[71] Özyıldırım, Ali Emre, *Keçeci-zade İzzet Molla'nın Mihnet-Keşan'ı ve Tahlili*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2002.

Özyıldırım'ın şairin edebî kişiliği konusunda (s. 45) dikkat çeken en önemli açıklaması onun gazellerinin aslî unsurun Sâbit-Nedim-Vâsıf çizgisinde gelişen bir şiir anlayışı olduğu görüşüdür. Ayrıca şairin üzerinde güçlü bir Nabî etkisi olduğunu belirten Özyıldırım onun basit bir Nedim-Vâsıf taklitçisi olmadığını belirterek ondaki bu taklit izlenimi uyandıran beyitlerin dönemin edebî havası içerisindeki etkileşimden kaynaklandığını dile getirmektedir.

Özyıldırım, İzzet Molla'nın dışa dönük mizacına dikkat çekerek gazel ve kasidelerinde orijinal olanın onun bu mizacı olduğunu belirtmektedir. Şairin özellikle kasidelerindeki, dönemin siyasî havasını yansıtan beyitleri örnek veren Özyıldırım, onun iki kasidesindeki siyasî olayların hikâyesini hatırlatmaktadır.

İzzet Molla'nın şiirine yansıyan bunalım, sıkıntı, kaçış isteği, "intisab", "câh", "mansıb" gibi sosyal olgular, şairin işret düşkünlüğü, ünlü meyhaneler ve tarih merakı gibi konuları örneklerle ele alan Özyıldırım, yozlaşmaya yüz tutmuş divan şiirinde yeni mazmunlar arayan şairin bu konuda pek de başarılı olamadığını belirtmektedir.

Özyıldırım, İzzet'in şiir dilinin de Sabit-Nedim-Vâsıf çizgisinden ayrı ele alınamayacağını ifade ederek onun halk tabirlerine ve konuşma diline eğilimli olduğunu ve hece vezniyle türküler yazdığını hatırlatmaktadır (s.51).

2.2. Kaynakların Değerlendirilmesi

İzzet Molla hakkında kaynaklarda yer alan ve yukarıda özeti verilmeye çalışılan bilgi ve yorumların burada kısaca değerlendirilmesi uygun olacaktır.

Şairin yaşadığı döneme ait kaynaklarda, özellikle onun şairlik yönü ve kudreti konusunda herhangi bir kayda rastlanmamaktadır. Bu döneme ait vakayi'name türü eserlerde daha çok şairin siyasî hayatına ilişkin bilgiler yer alır. Dolayısıyla İzzet Molla'nın şiiri hakkındaki ilk değerlendirmelerin, şairin yaşadığı dönemden sonra başlayan tanzimat sürecinde ortaya çıktığı görülür. İzzet Molla, bu dönemin edebiyat anlayışını belirleyen iki şairinin (Ziya Paşa ve Namık Kemal) edebî konulardaki tartışmaları dolayısıyla gündeme gelmiş ve daha çok sübjektif değerlendirmelere maruz kalmıştır.

Daha sonra yazılan eserlerde Gibb'in, *A History of Ottoman Poetry*'sinde görüldüğü gibi bu tartışmalar etkili olmuştur.

Türkiye'de yazılan ilk edebiyat tarihleri ve benzeri çalışmalarda ise şair hakkında daha çok özet bilgilere yer verilmiştir. İsmail Habib Sevük'ün *Türk Teceddüd Edebiyatı Tarihi*, Agâh Sırrı Levend'in *Edebiyat Tarihi Dersleri*, Sadettin Nüzhet Ergun'un *Tanzimat'a Kadar Muhtasar Türk Edebiyatı Tarihi Nümuneleri* ve Fuat Köprülü'nün *Divan Edebiyatı Antolojisi* gibi eserler böyle bir niteliğe sahiptir.

Edebiyat tarihleri içerisinde Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *19 uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*'nin önemli bir yeri vardır. Bu eserinde şairin yaşadıklarıyla şiiri arasındaki ilişkiyi vurgulayan Tanpınar, onun şiirindeki belirleyici unsurun şairin bizzat yaşadıkları olduğunu söyler. Tanpınar'ın şairin tasavvuf anlayışı ve gazellerinin sonunda Mevlânâ'yı anışıyla ilgili olarak yaptığı yorumlar dikkate değerdir.

Şairin edebiyat tarihi içerisindeki konumu hakkında Vasfi Mahir Kocatürk, onu, "klâsik divan şiirinin şekilde ve ruhta eski asaletini hakkıyla temsil eden biricik büyük şair" ve "büyük şairler içinde en büyüklere en yakın" olarak nitelendirmektedir. İzzet Molla'nın şiirlerindeki çok yönlülüğe dikkat çeken Kocatürk, onun gazellerinin yüzde seksen oranında nazire olduğunu söyler. Ancak, "şekilde ve ruhta klâsik şiiri hakkıyla temsil eden" bir şairin bu çağda söyleyeceği her şey, artık devri kapanmakta olan bir edebiyat akımının yüzlerce yıllık birikiminin sonucudur. Dolayısıyla büyük ölçüde nazire olarak görülen bu gazellerin çoğunun, kimin hangi şiirine nazire olduğunu kestirmek güçtür.

Yukarıda anlatılan kaynaklardan sonra yazılan şair ve dönemini konu alan eserlerde genellikle öncekilerden farklı şeyler söylenmediği görülmektedir.

İzzet Molla hakkında değerlendirmeler içeren eserler arasında Özyıldırım'ın doktora tezi, bizzat şairi konu alan bir çalışma olması dolayısıyla doğal olarak önceki kaynaklardan daha kapsamlı tahlillere yer vermiştir.

2.3. Etkilendiği Şairler ve Nazireleri

İzzet Molla, divan şiirinin son döneminde yetişmiş bir şair olarak bu şiir geleneğinin hemen tüm özelliklerini sürdürmüştür denilebilir. Onun kasidede Nef'î'den, gazelde ise başta Şeyh Galib olmak üzere Nabî, Nedim ve Vâsıf'tan etkilendiği bilgisi yukarıda anılan kaynakların büyük çoğunluğunda kalıplaşmış bir hüküm halinde tekrar edilmektedir. "İstinsaha yakın bir tarz-ı telâkkide eskileri tanzir ettiği" söylenen[72] şair hakkında Vasfi Mahir Kocatürk ise, herhangi bir kanıt getirmeden, gazellerinin "hemen yüzde sekseninin divan edebiyatının muhtelif tarzlarda meşhur gazellerine nazire" olduğunu söylemektedir.[73]

İzzet Molla'nın etkilendiği şairler ve nazireleri konusunda, divanlardan hareketle yapılan ilk çalışma Ali Emre Özyıldırım'a aittir.[74] İzzet Molla'nın divanlarında andığı şairlerin adlarını ve divandaki yerlerini belirten Özyıldırım, onun en çok etkilendiği şair olarak Şeyh Galib'in gazelleri ile bir karşılaştırma yapmış ve şairin *Bahâr-ı Efkâr*'daki 45 gazelinin Şeyh Galib'e nazire olduğunu tespit etmiştir. Bu oran, *Bahâr-ı Efkâr*'daki 544 gazelin % 8'i kadardır.

Kaynaklarda şairin en çok etkilendiği bidirilen şairlerden biri de Bosnalı Alaeddin Sabit'tir. Sabit divanını hazırlayan Turgut Karacan'ın İzzet Molla'nın divanlarında tespit ettiği nazire sayısı 7'dir.[75]

Bu çalışmada, İzzet Molla'nın şiirlerinde önemli bir yer tutan hikemî tarzın divan şiirindeki öncüsü olan Nâbî'nin *Divan*'ı ile *Bahâr-ı Efkâr*'daki gazeller arasında yapılan bir karşılaştırmaya göre redif, kafiye ve vezin bakımından uyum gösteren ve aralarında bir nazire ilişkisi olduğu görülen gazellerin matla' beyitleri aşağıya alınmıştır:

Firūzān oldı gül-şende dilā pīrāhen-i mīnā
Gül-i ḫoş-reng ile olmış gibi pür dāmen-i mīnā (Nâbî, G. 7)[76]

Gül-i rūyuñ olınca sāḳiyā tāb-efken-i mīnā

---

[72] İbrahim Necmi (Dilmen), *Tarih-i Edebiyat Dersleri*, Matbaa-i Amire, İstanbul 1338, 1. cilt, s. 249.
[73] Kocatürk, *age.*, s. 590
[74] Ali Emre Özyıldırım, s. 36-52.
[75] Bosnalı Alaeddin Sabit, *Divan*, Haz. Turgut Karacan, Cumhuriyet Üniversitesi Yay., Sivas 1991, s. 28-29.
[76] Burada gösterilen gazel numaraları şu eserden alınmıştır: Ali Fuat Bilkan, *Nâbî Dîvânı I-II*, MEB. Yay., İstanbul 1997.

Degül mey nār-ı ḫacletden ṭutuşdı gül-şen-i mīnā (İzzet, VII/VII)

Sipihr-i himmete devr-i ḳamerdür ḥalḳa-i tevḥīd
Riyāż-ı cennete ḥavż-ı şekerdür ḥalḳa-i tevḥīd (Nâbî, G. 48)

Meẕāḳ-ı cāna top ḥelvā-yı terdür ḥalḳa-i tevḥīd
Sirişk-i çeşm ile şīr ü şekerdür ḥalḳa-i tevḥīd (İzzet, VII/LXXVIII)

Ḥişşeme ḳanda ki bir dil-ber-i meh-pāre çıḳar
Ṭāli'ümdür yā sitem-kār u yā āvāre çıḳar (Nâbî, G. 72)

Var mı bir yol 'acabā semt-i reh-i yāra çıḳar
Giceye gündüze baḳmaz dil-i āvāre çıḳar (İzzet, VII/CLX)

İtmesün mi ḫ̌āhiş-i merhem dil-i bī-çāremüz
Merheme ḥamyāze-i ḥasret çekerken yāremüz (Nâbî, G. 282)

Dönmiyor ḥarf-i müdārāya zebān-ı yaramuz
Çāreye nāz eyler oldı bu dil-i bī-çāremüz (İzzet, VII/CXCI)

Üftādesin görünce ḳaçar gül-'iẕārumuz
Gelmez bizüm ḫazāna muḳābil bahārumuz (Nâbî, G. 285)

Dāġ-ı derūndur gül-i al-i bahārumuz
Mürġ-ı semender olsa sezādur hezārumuz (İzzet, VII/CXCVII)

Kālā-yı cihān germ-nigāh itmege degmez
El irmedi ḥayfā diyü āh itmege degmez (Nâbî, G. 272)

Gerdūn sitem-i baḫt-ı siyāh itmege degmez
Bi'llāhi bu ġam-ḫāne bir āh itmege degmez (İzzet, VII/CC)

'Āşıḳ ki olur būse-i ruḫsār ile ḳāni'
Dilber daḫı ol veche rıżā virse ne māni' (Nâbî, G.371)

Olsaḳ 'acabā kimse olur mı bize māni'
Fıstıḳlı'da bir dīde-i badām ile ḳāni' (İzzet, VII/CCLI)

İtse düzdīde-tebessüm lebi ol ġonca-femüñ
Mūm-ı mühri bozulur kīse-i genc-i 'ademüñ (Nâbî, G.402)

Çākī-i sīne-siyāhī-i libāsı raḳamuñ
Bīşterdür ser-i sevdā-zedesinden ḳalemüñ (Nâbî, G. 460)

Ceyb ü dāmānumı pür eyledi naḳd-i elemüñ
Senüñ olsun senüñ ey ḫ̌āce-i gerdūn keremüñ (İzzet, VII/CCCXI)

Nüsḫā-i naḳş u kemāl olduġını bu 'ālem
Gösterür cirm-i ḳamerde görinen bīş ile kem (Nâbî, G. 496)

Ḫandesi girye ile oldı bu bāġuñ tev'em
Gül-i üşküftede keşf itdi bu sırrı şeb-nem (İzzet, VII/CCCLXXI)

Olmaz zamān-ı 'aşḳ-ı mükāfātdan emīn
'Uşşāḳuñ inkisārın alan şūḫ-ı nāzenīn (Nâbî, G. 579)

Birdür bu bezm-gāh-ı ḥamāḳatda ān u īn
Desti ḳıran deliyle Felāṭūn-ı ḫum-nişīn (İzzet, VII/CCCLXXXVIII)

Biz nişār eylemesek gevheri maḫzen maḫzen
Nā'il olmazdı varaḳ gevhere dāmen dāmen (Nâbî, G. 643)

Serdī-i fürḳat idüp sīnemi pür-dāġ-ı mihen
Lāle-ḫīz oldı zemistānda bu bāġ-ı kühen (İzzet, VII/CCCXCVIII)

Meh ders oḳur ṣaḥīfe-i ruḫsār-ı yārdan
Yem meşḳ alur debīr-i dil-i bī-ḳarārdan (Nâbî, G. 633)

Ṭoydum o rütbe ni'met-i va'd-i kibārdan
Ol şīr-den gibi ki ṭola rūzgārdan (İzzet, VII/CDIV)

Dünyā hemīşe revnaḳ alurken bahārdan
Rāḥat virür mi aña daḫı rūzgārdan (İzzet, VII/CDV)

Olmış esīr-i 'aşḳ o perī nev-cüvān iken
Yanmış firāḳa āteş-i ṣad ḫānmān iken (Nâbî, G. 584)

Bir derde uġramış nigehi derd-i cān iken
Düşmiş belāya kendi belā-yı cihān iken (İzzet, VII/CDXIV)

Ḫarf-i niyāzum ol şeh-i bī-dad işitmesün
Söz bunda ḳalsun ey dil-i nā-şād işitmesün (Nâbî, G. 590)

Ṣīt-i raḳībi 'āşıḳ-ı nā-şād işitmesün
Küh-sār-ı ġamda Ḫüsrev'i Ferhād işitmesün (İzzet, VII/CDXVII)

Olsa ḫalḳuñ rızḳı ḥāṣıl verziş-i tedbīrden
Kūdekān-ı bī-zebān maḥrūm olurdı şīrden (Nâbî, G. 644)

Ḳaddi olsa çün kemān ḫavf itme mekr-i pīrden
Atma yabana sözin al bu peyāmı tīrden (İzzet, VII/CDXXV)

Cihānuñ olmadasın sīr āb ü nānından
Nedür bu şekve zemīninden āsmānından (Nâbî, G.607)

Ne ġonçesinden eşer var ne gül-sitānından
Faḳaṭ şu dāġ-ı derūn ḳaldı gül zamānından (İzzet, VII/CDXXXII)

İtdi fetĭl deyr-i muġānuñ çerāġına
Mīnā o penbeyi ki ḳomışdı ḳulaġına (Nâbî, G. 742)

Girmezse bir şadā n'ola rindüñ ḳulaġına
Ot ṭıḳdı şaḥne mey-kedenüñ çıngıraġına (İzzet, VII/CDLXI)

Seni tebrīde benden olsa aġyār ittifāḳ üzre
Ne bāküm var ḫulūş elbette ġālibdür nifāḳ üzre (Nâbî, G. 755)

Kemer-bend-i nifāḳ olmış ḳaşuñla ittifāḳ üzre
Bıraḳdı tīġ-ı ġamzeñle beni çeşmüñ şiḳāḳ üzre (İzzet, VII/CDLXXXVII)

Ol şūḫ olıcaḳ cilve-geh-i tāze-resīde
Birbirine reşk eyler iki merdüm-i dīde (Nâbî, G. 704)

Yaz gelmeden oldı ḫaṭ-ı reyḥānı resīde
Pek çabuḳ olur ḳara ḫaber gūşa resīde (İzzet, VII/CDLXXXVIII)

Gelmişdi ḫaylī ża'f mizāc-ı maḥabbete
Çoḳdan bahāne-cūy idi cānāne fırḳate (Nâbî, G. 708)

Mā-dām şeyḫ o şūḫ ile girdükce ḫalvete
Varmaz bizüm zamāne mecāzı ḥaḳīḳate (İzzet, VII/D)

Pey-rev ol cümle peyām-berlere Cibrīl gibi
İḫtişāş itme faḳaṭ birine İncīl gibi (Nâbî, G. 848)

Ḫaṭṭ ile ḥüsni muḥarrefse de İncīl gibi
Zülfinüñ nūrına baḳ āyet-i tenzīl gibi (İzzet, VII/DXV)

Bir şiirin nazire olup olmadığını belirlemede başlıca üç nokta önem taşımaktadır: Vezin, kafiye ve eda. Ancak nazire mecmualarında genel kabul görmüş bu üç noktaya aykırı çok sayıda örnek vardır.[77] Dolayısıyla burada kaydedilenler dışında Nâbî'nin gazellerini andıran çok sayıda şiir olduğu görülmüş ancak buraya alınmamıştır. Bu şiirler içerisinde vezin ve redifi aynı olduğu halde kafiyesi farklı olan şiirlerin numaraları verilmekle yetinilmiştir. Aşağıda Arap rakamlarıyla yazılan numaralar *Nâbî Divanı*'nın gazellerini, Romen rakamları ile yazılanlar da *Bahār-ı Efkār*'daki gazelleri göstermektedir:

[77] Konu ile ilgili geniş bilgi için bkz. M. Fatih Köksal, Edirneli Nazmî Mecma'ü'n-neẓâ'ir (inceleme-Tenkitli Metin), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2001, (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ayrıca bkz. M. Fatih Köksal, "Nazire Kavramı ve Klâsik Türk Şiirinde Nazire Yazıcılığı", *Diriözler Armağanı*, Haz. M. Fatih Köksal-Ahmet Naci Baykoca, Ankara 2003.

171/XCIII, 236/CLXX, 276/CCIII, 301/CLXXXVI, 320/CCX, 321/CCIII, 361/CCXXXVII, 365/CCXLIII 411/CCCII, 444/CCCXXI, 453/CCCXX, 502/CCCLXXXVII, 509/CCCLXXX, 513/CCCLIII, 626/CDXXXIII, 655/CDXXXV, 659/CDXL, 752/CDLXXXVII, 771/CDXLVII, 781/CDLXXVII, 796/CDLXXX.

İzzet Molla'nın, yine hikemî tarzın Nâbî'den sonra en büyük temsilcilerinden Râgıb Paşa'yı şiirlerinde saygıyla anmış olması şairin ondan da bir biçimde etkilendiğini gösterir. Aşağıda verilen, iki şaire ait vezin, kafiye ve redif bakımından uygun gazellerin matla' beyitleri bu etkiyi göstermektedir:

ʿAceb muvāfıḳ-ı meşreb ṣafā-yı ʿālem-i āb
Nümūne ḫāk-i vaṭandan hevāy-ı ʿālem-i āb (Râgıb, G. 11, s. 5)[78]

Ḥabāb-ı bāde ḳadarmış beḳā-yı ʿālem-i āb
Ṣudan yapılmış esās-ı binā-yı ʿālem-i āb (İzzet, VII/XXIX)

Seni āġūşa çeken ḥāle-veş ey meh-ṭalʿat
Felegüñ yaḳdı dil-i saḫtına dāġ-ı ḥasret (Râgıb, G. 18, s. 8)

Dil-i sevdā-zededen itmem ümīd-i ṣıḥḥat
Zülfüñe bir gün olup bağlanacaḳdur elbet (İzzet, VII/XLV)

Zülf ü ḫāl-i yāre yoḳ ruḫsārın itmiş tāb-dār
Ḳurṣ-ı mehde görmedük bir aḫter-i dünbāle-dār (Râgıb, G. 57) s. 21

Āşiyānın āteş-i gülden ṭutuşdurmış hezār
Saʿy ider söndürmege saḳḳā-yı ebr-i nev-bahār (İzzet, VII/CXXI)

Virdi bezm-i şevḳa peyġām-ı ḳudūmuñ cūşlar
Oldı güller gibi leb-rīz-i tebessüm güşlar (Râgıb, G. 46)

Çerḫe itmez ser-fürū ʿaşḳ-āşinā ser-ḫoşlar
Bir çanaḳ ṣahbāya meyl eyler mi deryā-nūşlar (İzzet, VII/CXLVII)

Nigāhum gül-be-çeşm-i ḥasret-i dīdārdur sensüz
Ṣaf-ı müjgānlarum ḫār-i ser-dīvārdur sensüz (Râgıb, G. 75) s. 28

Nigāh-ı ḫūr cāna nişter-i āzārdur sensüz
Dil-i maḥrūra Kevşer şerbet-i bīmārdur sensüz (İzzet, VII/CLXXXV)

Sebük-sāmān-ı taḳlīde ḥaḳīḳat çille-pūş olmaz
Hevādan mevce-i taṣvīr-i deryāda ḫurūş olmaz (Râgıb, G. 67) s. 25

[78] Burada gösterilen gazeller için şu eserden yararlanılmıştır: Rāġıb Paşa, *Dīvān-ı Rāġıb*, Bulak 1252.

Temelluḳ itme ṣūfī ḥilm ile şeyṭān sürūş olmaz
Ḥışāl-i sāḫte ma'lūmuñ olsun 'ayb-pūş olmaz (İzzet, VII/CCVI)

Ey çeşm-i girye-ḫīz eşerüñ yoḳ mıdur senüñ
Āteş içindeyüm ḫaberüñ yoḳ mıdur senüñ (Râgıb, G. 99) s. 36

Ey ḳalb-i zārum āhlaruñ yoḳ mıdur senüñ
Ġurbetdeyüm daḫı ḫaberüñ yoḳ mıdur senüñ (İzzet, VII/CCCXXV)

Ebrūsı ṭāḳına niçe itsün yamān yemīn
Miḥrābı tīġına vaż' idemez her cebān cebīn (Râgıb, G. 113) s. 41

Birdür bu bezm-gāh-ı ḥamāḳatda ān u īn
Desti ḳıran deliyle Felāṭūn-ı ḫum-nişīn (İzzet, VII/CCCLXXXVIII)

Ārzū-yı vuşlatuñ gitmez dil-i mehcūrdan
Devr olur mı fikr-i ṣahbā ḫāṭır-ı maḫmūrdan (Râgıb, G. 126)

Fikr-i düşmen iḫtilāf-ı leşker-i mevfūrdan
Tengdür mülk-i Süleymān āşiyān-ı mūrdan (İzzet, VII/CDXXII)

Ḳābil-i 'aşḳ olsa dil ammā heves-kār olmasa
Zūd-naḳş u zūd-maḥv āyīne-girdār olmasa (Râgıb, G. 143) s. 51

Ḥaḳ dimez Manṣūr eger Ḥaḳ'dan ḫaber-dār olmasa
Dil bilür mi dil-beri zülfinde ber-dār olmasa (İzzet, VII/CDLIV)[79]

İki divanda vezin ve redifi ortak, kafiyesi farklı olan şiirler de vardır. Yukarıda da değinildiği gibi nazire mecmualarında bu tür örnekler nazire olarak kaydedilmiştir. Aşağıda matla'ı verilen gazeller, böyle bir özellik taşımaktadır:

Tevāżu'dur dem-i rīzişde çün kim meşreb-i mīnā
Degül ḫālī sa'ādetden anuñçün kevkeb-i mīnā (Râgıb, G. 3) s.3

'Aceb pākīze ṭīnet pür-ṣafādur meşreb-i mīnā
Meger rūḥ-ı mücessemdür dökülmüş ḳāleb-i mīnā (Râgıb, G. 4) s.3

Gül-i rūyuñ olınca sāḳiyā tāb-efken-i mīnā
Degül mi nār-ı ḫacletden ṭutuşdı gül-şen-i mīnā (İzzet, VII/VII)

Añılsun ḳūy-ı nā-şādı ki dil-şād oldıġum yerdür
Sipihrüñ imtinānından ser-āzād oldıġum yerdür (Râgıb, G. 29)

---

[79] Bu gazelin mahlas beytinde (7. beyit) şair, Râgıb'ın adını anmakta ve onun son dizesini tazmin etmektedir:

İddi'āsı 'İzzetā ḫaḳdur cenāb-ı **Rāġıb**'uñ
Da'vī-i Manṣūr iderdi her kişi dār olmasa

Der-i dil-dār kim yıllarca giryān oldığum yerdür
Ferāmuş-kerde-i ekdār-ı devrān oldığum yerdür (İzzet, VII/CLXX)

Muḥarrik-i dil olur dil-rubāya muḥtācuz
Zamān-ı ża'f-ı ḳuvādur 'aṣāya muḥtācuz (Râgıb, G. 71) s. 26

Degül raḳīb-i siyeh-kāsa yāra muḥtācuz
Egerçi sā'ilüz ammā kibāra muḥtācuz (İzzet, VII/CCX)

Medārı āsyā-yı devletüñ nā-dānadur şimdi
Cehālet ṣayd-ı mürġ-ı kāma dām u dānedür şimdi (Râgıb, G. 161)

Baña ye's oldı kūy-ı dil-rübādan nāme-res şimdi
Teḳā'ud iḫtiyār itdi nesīm-i bü'l-heves şimdi (Râgıb, G. 164)

Perī-zādum 'aceb kimlerle ünsiyyetdedür şimdi
Dimez mi 'āşıḳ-ı miḥnet-keşüm ġurbetdedür şimdi (İzzet, VII/DXXIII)

Kaynaklarda İzzet Molla'nın etkilendiği şairlerden birinin de Nedim olduğu kayıtlıdır. Kendinden sonra gelen şairler üzerinde önemli bir etki yaratan Nedim'in *Divan*'ı ile *Bahār-ı Efkār* arasında yapılan karşılaştırma sonucunda matla' beyitleri aşağıda verilen gazeller arasında nazire ilişkisi olduğu görülmüştür:

Gör ḳadd-i yāri serv-i çemān söylerem saña
Baḳ ol dehāna rāz-ı nihān söylerem saña (Nedim, s. 134)[80]

Baḳ rūy-i yāre tīr ü kemān söylerem saña
Kim ḳaş u göz ucıyla nihān söylerem saña (İzzet, VII/X)

Bu şeb 'uşşāḳdan ol meh yine rūyın nihān ṭutmış
Ki kūyın ser-be-ser hengāme-i şāhum amān ṭutmış (Nedim, s. 149)

O kāfir gīsuvānuñ ḳorḳaram bir Müslimān ṭutmış
Yine şāhum ser-i kūyuñ ṣadā-yı el-amān ṭutmış (İzzet, VII/CCXXXII)

Nāz olur dem-beste çeşm-i nīm-ḫ̆ābuñdan senüñ
Şerm ider reng-i tebessüm la'l-i nābuñdan senüñ (Nedim, s.155)

Cām-ı 'īşüm telḫ olup zehr-i 'iṭābuñdan senüñ
Ḫūn-ı dil oldı naṣībüm la'l-i nābuñdan senüñ (İzzet, VII/CCCXXI)

Teẕerv-i ḫoş-ḫırāmum sīnem olsun cilve-gāhuñ gel
Hümā-veş ṣāye ṣalsun başuma zülf-i siyāhuñ gel (Nedim, 159)

---

[80] Burada gösterilen gazel numaraları şu eserden alınmıştır: Halīl Nihād [Boztepe], *Nedīm Dīvānı*, İkdam Matbaası, İstanbul 1338-1340.

Düşürme dilleri ḫāke çözüp zülf-i siyāhuñ gel
Ṭaġıtma ḫānmānın niçe yüz biñ bī-günāhuñ gel (İzzet, VII/CCCXXXII)

O düzd-i ġamze ṭutdı işte ṣad çāk itdi dāmānum
Amān ey çeşm-i gīrā bārī sen ḳoyvir girībānum (Nedim, s. 161)

Ṭutuşdı āteş-i bī-dārī-i maḥşerle çeşmānum
Miṣāl-i şem‘ yanmaḳda geçen eyyāma müjgānum (İzzet, VII/CCCLXXXI)

‘Āḳıbet gönlüm esīr itdüñ o gīsūlarla sen
Hey ne cādūsuñ ki āteş baġladuñ mūlarla sen (Nedim, s. 164)

Kākülüñ bend eyleyüp zeyn itme şeb-būlarla sen
Bāġı başdan başa tesḫīr it o gīsūlarla sen (İzzet, VII/CCCXCVI)

Fitne dil-gīr şüde ġamze-i pür-kīnüñden
Şūr ḫaşyet-zede çeşm-i sitem-āyīnüñden (Nedim, s. 165)

Cānumuz yanmış idi ‘ārıż-ı rengīninden
Geldi dārū-yı tesellī ḫaṭ-ı müşkīninden (İzzet, VII/CDIX)

Ḫaṭṭ-ı sebz olmış bedīd ol gerden-i kāfūrdan
Ey ‘acb çıḳmaḳ zümürrüd ma‘den-i billūrdan (Nedim, s. 166)

Fikr-i düşmen iḫtilāf-ı leşker-i mevfūrdan
Tengdür mülk-i Süleymān āşyān-ı mūrdan (İzzet, VII/CDXXII)

Sīnede evvel ne muḫriḳ ārzūlar var idi
Lebde ser-eş āhlar āteşli hūlar var idi (Nedim, s. 179)

Dest-i pīr-i mey ile ṭolmış sebūlar var idi
Tekye-i dilde anuñçün hāy u hūlar var idi (İzzet, VII/DIV)

Sīnede bir laḥża ārām eyle gel cānum gibi
Geçme ey rūḥ-ı revān ‘ömr-i şitābānum gibi (Nedim, s. 186)

Ṣaḳlaram esrār-ı ‘aşḳı sīnede cānum gibi
Cān nedür bir gün gider ḳalur o īmānum gibi (İzzet, VII/DX)

Bir nīm neş’e ṣay bu cihānuñ bahārını
Bir sāġar-i keşīdeye ṭut lāle-zārını (Nedim, s. 184)

Gördük hezār-ġonçe-i kāmuñ bahārını
Degmez dem-i ḳarārı ġam-ı intiżārını (İzzet, VII/DXLIII)

İzzet Molla’nın divanlarında adını andığı ve etkilendiği, Fasîh (VII/CCCLXVIII), Fehîm (VII/DXXXV, DXXXV), Haşmet (VII/CXIV, CDXLII), Hayâlî (VII/DXXII), Nâbî (VII/XXIV), Nazîm (VII/CDXCIX), Nedîm (VII/DIV),

Râgıb (VII/CDLIV), Sâmî (VII/XCVI, CLXXIII, CLXXIV, CDX, CDXXV, CDXCIX, DXXXIV), Sünbülzade Vehbî (VI/XXXII), Sürûrî (VI/LI) gibi şairler dışında kendi çağdaşı şairlerin de adını andığı ve kimi şiirlerine nazireler yazıp bazan da kendilerinden şiirine nazire yazmalarını istediği görülür. Bunlar, Ârif Hikmet (VII/XCVI), Aynî (VII/CVI, CXXXVI, CCLXXI, CDXCIV, DXXXVI), Dâniş (VII/CLXXX, CXCIII, CDXCVIII), Enverî (VII/CCCLIII), Hayrî (VII/DXVI), İhyâ (VII/CXXXI), Mâhir (VII/CCXXXI), Reşîd (VII/CXXV), Saîd (VII/DXXXVII), Selîm Sırrî (VII/CDXXVII, CDXXXI, DXXXII), Tâhir Selâm (VII/XCIX, CCCLI), Vâsıf (VII/CXXXVII, CXLV, CCLXVII, CCLXXXVIII, CCCLXV, CDIII, DXIX, DXX) gibi şairlerdir.

İzzet Molla kimi şairlerin de şiirlerini tahmis, taştir, tesdis, tesbî' gibi yollarla tazmin etmiştir: Çelebî-zade Âsım (Mus. VI), Dîdâr (Mus. XIII), Fuzulî (Mus. IV, XV, XVII, XVIII), Hayalî (Mus. VII), Hayrî (Mus. I), Nef'î (Mus. VIII), Nevres (Mus. V), Sâmî (Mus. XVI)

Vādī-i tanẓīrde ey ḫāme-i ʿİzzet yine
Pīr ü üstād-ı ḫoş-güftārsın bildüm seni (VII/DVIII/6)

diye nazire yazmaktaki başarısını dile getiren şairin bunu, sonraki dönemlerde algılandığı gibi bir kusur olarak görmediği anlaşılmaktadır. Şairin yazdığı bazı gazellerinin sonunda dostlarından nazire istemesi ve onların bu yoldaki isteklerine cevap vermesi de divan şairinin gözünde nazirenin yerini göstermektedir:

Naẓīre istemez idi cenāb-ı Vāṣıf'dan
Süḫanda olmasa ʿİzzet bu mertebe māhir (VII/CXLV/6)

Piyāle-i güle döndi bu naẓm-ı ter ʿİzzet
Naẓīre isteyelüm bezm-gāh-ı bülbülden (VII/CCCXC/6)

Şāʿirlerüñ hemīşe budur de'bi ʿİzzetā
İster naẓīre naẓmına ṭabʿ-ı Selīm'den (VII/CDXXVII/5)

Olmaz naẓīre bu ġazel-i bī-ʿadīlüme
Bilmem görürse ṣafḥada aḥvel nigāh iki

Şimdi naẓīri var mı ʿaceb kilk-i şūḫumuñ
Geh bir gelür bu ʿāleme mānendi gāh iki (VII/DXXXIII/10-11)

Sırrî Beg Efendi'ye bu meydān-ı hünerde
Kim dir süḫan-ı ʿİzzet'i tanẓīr idemezsin (VII/CDXXXI/7)

Kimse tanẓīr idemez sāye-i Mevlānā'da
Obirinden bu ġazel olsa biraz sāde daḫı (VII/DXXVIII/8)

'İzzet gelür mi sāye-i Monlā-yı Rūm'da
Bu naẓmumuñ Hünūd u 'Acem'den naẓīresi (VII/DXLIV/7)

Yukarıdaki beyitlerde görüldüğü gibi İzzet Molla, değer verdiği şairlerden, hatta şiirlerinde hep büyük bir saygıyla andığı Vâsıf'tan bile şiirine nazire yazmasını istemektedir. Aşağıdaki örnekler de nazire yazmanın bir üstünlük yarışı olduğunu hissettirmektedir:

Dīvān-ı intiḫābda 'İzzet naẓīremüz
Ser-çavuşān-ı Ḫüsrev-i devrānı añdırur

Ṭāhir Selām Beg ki anuñ ḫāk-i der-gehi
'Aynü'l-Kemāl'e kuḥl-i Ṣıfāhān'ı añdırur CIX/13-14

Ḫaddüñ mi Reşīd-i süḫan-ārāya naẓīre
'İzzet seni ḫalḳ eylese ta'yīb yeridür CXXVI/9

Cenāb-ı Vāṣıf'a 'arż-ı naẓīre ḫaddi midür
Şu kilk-i bī-edebüñ 'İzzetā edāsına baḳ CCLXXXVIII/10

Dirīġ rıḥlet idince vekīl-i Mürşid-i Rūm
Cenāb-ı Ġālib-i mu'ciz-edā imiş bildük

Naẓīre söylemeyince bilinmiyor 'İzzet
Süḫan cenābına dād-ı Ḫudā imiş bildük CCCXV/7-8

Degül ḫaddüñ cenāb-ı Vāṣıf'ı tanẓīr ey 'İzzet
Anuñ gelmez naẓīri 'āleme aṣlā ne gelmişdür CXXXVII/5

Pertev-i mihr-i hünerden iktibās-ı feyżdür
Sāmī-i üstādı 'İzzet maḳṣadum tanẓīrden CDXXV/10

Bu örneklerde de görüldüğü gibi şair, kendi çağdaşlarına yazdığı nazirelerde genelde saygılı bir dil kullanır ve çoğu kere böyle bir işe kalkıştığı için kendisini ayıplar. Oysa daha önce yaşamış Nef'î, Nâbî, Nedîm gibi şairlere karşı meydan okur gibidir:

'İzzet'em Nef'ī yanumda ḳādir olmaz kim diye
Beyt-i Ma'mūr-ı ma'ānī ḫānmānumdur benüm (III/IV/44)

Nef'ī alursa tīġ-ı zebānum peyāmını
Cān ḳorkusıyla dār-ı beḳādan firār ider (III/VII/39)

İtme ḫāmemle cedel diñle beni ey Nef'î
'Āḳıbet başdıracaḳ sözde seni ey Nef'î
'İzzetüñ yoḳ mı şanursın deheni ey Nef'î
Şöz tamām oldı ḳo lāf-ı süḫanı ey Nef'î
Ġam-ı reşk ile helāk oldı yeter ḫaşm-ı 'anîd (Mus. VIII/44)

Egerçi Nābî-i üstāda taḳlîd eyledüm ammā
Benümki sebḳat itmişdür anuñ ma'nāsı mübhemdür (V/XXII/4)

Güfte-i Nābî ile naẓm-ı belîġüm bir midür
Nev-perend-i ṭab'ıma beñzer mi kālā-yı Ḥaleb (VII/XXIV/6)

Nedîm meclis-i 'irfānumuñ ṭaleb-kārı
Kelîm nūr-ı tecellî-i nuṭḳuma mecbūr (III/XV/61)

'İzzetā sen gelmeden evvel Nedîm-i şā'irüñ
Miṣli ḫalḳ olmaz diyü çoḳ güft-gūlar var idi (VII/DIV/6)

Ancak şairin,

Cenāb-ı Şeyḫ ki meşhūretü'l-menāḳıbdur
Naẓîri gelmemesi iḥtimāl-i ġālibdür (Matla' 71)

diyerek övdüğü Şeyh Galib'e karşı her zaman saygılı olduğu görülür:

Ġālib'deki feyżi baña baḫş eyledi Monlā
'İzzet nesaḳ-ārā-yı ḳalem-dān-ı cevābuz (VII/CCIX/5)

Ḫāme-i Ġālib kim olmış pey-rev-i kilk-i Nedîm
'İzzetā ḥaddin mi gezmek ol süḫan-gūlarla sen (CCCXCVI/6)

Baña bir bu yetişür sāye-i Mevlānā'da
Ḳoḳlamam Ġālib-i rengîn-maḳāl üstine gül (VII/CCCXXXI/6)

İzzet Molla arkadaşlarından ve saygı duyduğu şair dostlarından nazire istemiş ve onların isteklerine cevaplar vermiş, bir başka deyişle müşâarede bulunmuştur. Ancak kendi döneminde görülen, özellikle ondan sonraki dönemde yaygınlık kazanan müşterek şiir yazma konusunda İzzî ve Sürûrî ile birlikte Alemdar Mustafa Paşa için yazdıkları 2 beyitlik tarih kıt'ası (VI/LXXII) dışında bir eseri yoktur. Ancak bu şiirde, diğer müşterek şiirlerdeki gibi her dizeyi bir şairin yazması söz konusu değildir. Bu kıt'adaki ortaklık tarih düşürme sırasındaki yardımlaşma olmalıdır. Buna rağmen kimi kaynaklarda onun Ayıntablı Aynî ile müşâare tarzında

karşılıklı 20 gazel söylediği belirtilmektedir.[81] Bunun nedeni Aynî Divanındaki şu ifadedir: "*Keçeci-zade İzzet Molla merhûm ile müşâare ve imtihânü'ş-şuarâ nâmında yigirmi aded gazeldür ki ancak matla' kafiyesi lafzen bir ve ma'nen iki ve biribirine nazire olarak tanzim kafiyesi kafiyesine tertib ü terkim olınmışdur.*" Bu başlıktan sonra, hepsi İzzet Molla'nın "Ḳıṭ'a der-şikāyet-i irtikāb-ı zamāne" başlıklı şu ünlü,

Dest-i kūtāhumuzı itmemiş Allāh resā
Menba'-ı luṭfını yoḫsa elümüzle ḳaparuz

Bize virsün mi Ḫudā āb-ı ḥayāt-ı tevfīk
Ḫıżr'ı bulsaḳ reh-i żulmetde külāhın ḳaparuz (Mus. XCIV)

kıt'asına nazire olan 20 adet gazel yer almaktadır.[82] Başlıkta da belirtildiği gibi bu gazellerin matla' beyitleri hep "kaparuz" ifadesinin cinaslı kullanımı ile kafiyelendirilmiştir. Her biri 5 beyitli bu gazellerin diğer beyitlerindeki kafiyeler de hep "taparuz, saparuz, çaparuz, yaparuz" biçimindedir. Bu 20 gazel yalnızca Aynî'ye aittir. İzzet Molla bu imtihana katılmamıştır. Ancak *Bahār-ı Efkār*'daki matla'lar arasında bulunan,

Dil-i şeydāyı şifā-ḫāne-i 'aşḳa ḳaparuz
Sözi şaçmaysa daḫi bir iki cevher ḳaparuz (Matla. 124)

beyti şairin belki de böyle bir cevaba niyetlendiğini ancak sonu pek zevksiz tekrarlara varacak böyle bir yarışmayı sürdürmediğini düşündürmektedir.

Burada, başlıkta geçen "müşâare" kelimesinin ne anlamda kullanıldığının anlaşılması gerekmektedir. Bilindiği gibi "karşılıklı şiir söylemek veya okumak", "şiirleşme" gibi anlamlara gelen bu kelime aynı zamanda "divan şairlerinden birinin bir manzumesine diğer bir şair tarafından aynı vezin ve kafiyede nazire yazmak"tır.[83] Aynî, kelimeyi bu ikinci anlamıyla kullanmış olmalıdır. Müşâarenin müşterek şiir yazma anlamı konusunda ise İsmail Hakkı Aksoyak Farsça'da "müşâare kerden"

---

[81] Fevziye Abdullah Tansel, "İzzet Molla", *İA*, MEB Yay., C. 5/II, s. 1266. Tansel, maddenin sonundaki "Bibliyografya"da şairin Aynî'ye cevap olarak yazdığı 20 gazelin divanlarda bulunmadığını da belirtmektedir (s. 1267).

[82] Fatma Yaşar Aksoy, 'Ayıtablı 'Aynî Efendi Divanı [Hayâtı-Eserleri-Türkçe Dîvân- Farsça Dîvânçe ve Sâkî-nâme Tenkidli Metni], Erciyes Üniversitesi SBE., Kayseri 1997, (Basılmamış Doktora Tezi), s. 309-323.

[83] Tahirü'l-Mevlevî (Tahir Olgun), *Edebiyat Lugati*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1984, s. 111. M. Fatih Köksal, bu anlamı yetersiz bulmakta ve "müşâare" kelimesindeki işteşlik anlamını hatırlatarak her nazirenin müşâare olamayacağını, ancak iki şairin karşılıklı nazire yazması durumunda müşâare olabileceğini söylemektedir (Köksal, M. Fatih, "Nazire Kavramı ve Klâsik Türk Şiirinde Nazire Yazıcılığı", *Diriözler Armağanı*, Haz. M. Fatih Köksal-Ahmet Naci Baykoca, Ankara 2003, s. 245). Ancak bu durumda bir şair, şiirine yazılan nazireye nazire yazmış olur ki bu da şairin kendi şiirine nazire yazması anlamına gelir.

fiilinin müşterek şiir söylemek anlamına geldiğini ve bu tarz şiirde birinci katılımcının ilk mısraı, ikinci katılımcının ise birincinin söylediği mısraın son harfi ile başlayan yeni bir mısraı söyleyerek yarışmanın taraflardan birinin yenilmesiyle sona erdiğini bildirmektedir.[84]

Şāgird olamaz ḫāme-i 'Aynî'ye süḫanda
'İzzet ḳalemüm olsa da üstād-ı yegāne (VII/CDXCIV/7)

diyen İzzet Molla, Aynî'nin şiirlerine nazire yazmıştır ancak bu 20 şiirle ilgili olarak onun, yukarıda verilen kıt'a ve beyit dışında bir şeyler yazdığı konusunda divanlarda bir bulguya rastlanmamıştır.

Müşterek şiir konusunda, Aynî'nin görüşleri de dikkat çekicidir:

Tanṣīf edince cevher-i ḳadri şikest olur
Naẓm itme 'Ayniyā ġazel-i müşterek 'abeş[85]

İzzet Molla burada anılanlar dışında da bazı eski ve çağdaşı şairlere nazireler yazmıştır. Örneğin kasidelerinden biri Fehîm-i Kadîm'in ünlü "rūz u şeb" redifli na'tine naziredir. Burada şair, kendisinden önce Neşâtî, Yahyâ Nazîm, Vahîd-i Mahtûmî ve Şeyh Galib tarafından yine *na't-i Resûl* olarak tanzîr edilen kasideyi Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin hakkında tanzir etmiştir. [86] Yalnız bu şiir İzzet üzerindeki Fehîm etkisini göstermekle birlikte, aslında yapı ve içerik olarak bakıldığında daha çok Şeyh Galib'in şiiriyle benzerlikler gösterdiği söylenebilir. Fehîm'in kasidesi 52 beyittir. Galib ile İzzet'in eserleri ise 53 beyittir. Ayrıca Fehîm'in kasidesinde 1. dize ile 2. dize arasındaki paralel söyleyiş, Şeyh Galib ve İzzet'in şiirlerinde büyük aksamalar göstermektedir. Fehîm, redifteki "rûz u şeb" kelimeleriyle paralel olarak "mihr" ve "meh" kelimelerini hep 1. dizede kullanmıştır. Oysa aynı söyleyişi sürdürmeye çalışan Galib ve İzzet, kimi beyitlerde bu kelimeleri 2. dizede kullanmak zorunda kalmışlardır. İzzet Molla'nın bu şiirde farklı olan uygulaması, ikili kavramların paralelliği üzerine kurulmuş olan bu şiirin zemin ve diğer nazirelerde olduğu gibi yalnızca bir kişiye (Hz. Peygamber) değil, güneş ve ay, gece ve gündüz gibi her zaman ikili anılan, Peygamberin iki torunu Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'e

---

[84] Aksoyak, İsmail Hakkı, "Müşterek Şiir Söyleme Geleneği", *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 1998, S. VIII, s. 249, dn. 1.
[85] Aksoyak, *agm.*, s. 240.
[86] Yeniterzi, s. 52, Üzgör 1991, s. 67-71.

övgü olarak tertip etmiş olmasıdır. Şair böylece üç katmanlı bir söyleyiş derinliği yakalamıştır.

İzzet Molla'nın nazirelerinde çoğu zaman başarılı olduğu ve kimi şiirinde zeminden daha üstün söyleyiş güzelliğini yakaladığı söylenebilir. Örneğin Nevres-i Kadim'in ünlü,

Hacle-gāh-ı Ḫusrev'i bir şeb ki tezyīn itdiler
Ḫūn-ı Ferhād'ı ḥınā-yı pāy-ı Şīrīn itdiler

matla'lı gazeline nazire olarak yazıldığı anlaşılan,

ʿAndelībi verd-i ṣad-berg ile tekfīn itdiler
Bir Gül-istān beytini ḳabrinde telḳīn itdiler

matla'lı gazelin en az zemini kadar başarılı olduğu söylenebilir. Bu şiir de en az önceki kadar ün yapmıştır.[87]

İzzet'in çağdaşı ve genç yaşta ölen Dâniş ile de müşâre ettikleri anlaşılmaktadır.

Ḫāl itmede pür-zīb o ruḫ-ı enveri seyr it
Ḫur-şīde żiyā-güster olan aḫteri seyr it

matla'lı gazelin makta' beytinde Dâniş, kendi zemînine İzzet Molla'nın bir nazire yazmasını istemektedir:

Dāniş bu zemīnde ḳaṣabu'sebḳ olamazsın
Sen ʿİzzet-i üstād-ı hüner-perveri seyr it (G.3)[88]

Aşağıdaki beyitlerde de yine İzzet'i kendi şiirine nazire yazmaya davet etmekedir:

Menzil-i iʿcāza Dāniş taş dikerdi geçse ger
Ṭabʿ-ı ʿİzzet ʿarṣa-i tanẓīrden mānend-i tīr (G.10)

Bu ġazel bir ḳat daḫı Dāniş olurdı bī-naẓīr
Olsa ger ʿİzzet Efendi mā'il-i tanẓīrümüz (G. 19)

İzzet Molla da Dâniş'in bu davetine şu beytiyle cevap vermiştir:

Mīr-i Dāniş-pervere pey-revlik itmek güçse de
ʿİzzetā mümkin olur imdād iderse Pīr'ümüz (İzzet, VII/CXCIII)

---

[87] Örneğin Türk kültüründeki çiçek bahçelerini değerlendiren ve Türk şiirindeki gül istiarelerini derleyen Cevat Rüştü, bu matla' beytini birkaç yerde tekrar etmiştir. N. Hikmet Polat, *Türk Çiçek ve Ziraat Kültürü Üzerine Cevat Rüştü'den Bir Güldeste*, Kitabevi, İstanbul 2001, s. 121.

[88] Beyitler şu eserden alınmıştır: Süreyya Özavar, *Dâniş Mehmed Bey Hayatı, Sanatı ve Dîvânı*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 1993, (Basılmamış YL tezi).

İki şairin divanlarında nazire ilişkisi bulunan gazeller şunlardır:

Bender-i vuṣlata ẓann eyleme bir şeyle gelür
Naḳd-i cān ile o tācir-beçeyi peyle gelür (İzzet, VII/CIII)

Baña mecisde ṣafā dil-ber ile meyle gelür
Muṭribā söyle senüñ keyfüñ ʿaceb neyle gelür (G. 11)

Ẓālim demümüzden ḥaẕer itme hederüz biz
Manṣūr'umuzı kendi ipiyle çekerüz biz (İzzet, VII/CLXXXVI)

Bir başḳa cihāndan bu cihānda eşerüz biz
Āyīne-i imkānda ʿaks-i ṣuverüz biz (G. 17)

Çeşmān siyāh-mesti şereng-i nigāhınuñ
Müjgān ḫamūşı sürme-i reng-i nigāhınuñ (İzzet, CCCXIV)

Dil oldı zaḫm-ḫ ̌ārı ḫadeng-i nigāhınuñ
Cān oldı küştesi ṣaff-ı ceng-i nigāhınuñ (G. 23)

2.4. Sonraki Şairler Üzerinde Etkisi

Bilindiği gibi II. Mahmud dönemindeki siyasi gelişmelere paralel olarak edebî anlayışta da değişiklikler yaşanmış, önceleri nesir alanında başlayan değişim kısa sürede şiir alanında da kendini göstermiştir. Hatta İzzet Molla'nın *Mihnet-keşân* mesnevîsinin de bu değişimin öncülerinden olduğu söylenmiştir. İzzet Molla'nın ölümünden kısa süre sonra başlayan Tanzimat süreci yeni bir edebî anlayışı da beraberinde getirmiştir.

İzzet Molla'nın etkisi daha çok kendi dönemi şairlerinde ve Tanzimat döneminde bu yolu devam ettiren şairler üzerinde görülür. Kaynaklarda onun şiirinden etilenen ve kendisine nazire yazan şairler olarak şu isimler anılmaktadır: Ârif Hikmet, Vâsıf, Osman Nevres, Hızırağa-zade Said, Sermed, Süleyman Paşa-zade Fehmî, Zihnî, Senîh, Aynî, Şeref Hanım ve Leylâ Hanım.[89]

Şairin yeğeni Leylâ Hanım, şiir konusunda İzzet Molla'nın öğrencisi durumundadır. Gazellerinin önemli bir kısmı farklı şairlere nazire olan Leylâ Hanım'ın en çok İzzet Molla'ya nazire yazdığı ve onun kimi gazel ve beyitlerini tahmîs (s. 90)[90], tesdîs (s. 85) ve tesbî' (s. . 86) yoluyla tazmin ettiği görülür.

[89] F. Abdullah Tansel, "İzzet Molla", *İA*, C. 5/II, s. 1276.
[90] Sayfa numaraları için bkz. Leylâ Hanım, *Dīvān-ı Leylā Ḫanım*, Takvim-hâne-i Âmire 1267.

Dayısının ölümü üzerine bir mersiye (s. 16) ve bir de tarih (s. 42) yazan Leylâ Hanım'ın, şairin adını anarak tanzir ettiği gazeller aşağıda gösterilmiştir:

Bir şeker çignediler ṣoḥbet-i ḥelvāda bu şeb
Yār la'lin ṣunacaḳmış baña tenhāda bu şeb (İzzet, VII/XVII)

Dād-ı luṭfuñla idüp meclisi āmāde bu şeb
Şevḳ-i la'üñle sebūda ḳızarur bāde bu şeb (s. 53)

Bu gice ölmez isem yalvarayum yāra ṣabāḥ
Bulsun elbette şeb-i ḥicrine bir çāre ṣabāḥ (İzzet, VII/LXV)

Ḥālümi 'arż ideyüm ölmez isem yāre ṣabāḥ
Bulsun Allāh içün olsun buña bir çāre ṣabāḥ (s. 56)

Kākülüñ evṣāfıdur ta'rīf-i sünbülden ġaraż
Sünbüli ḳadḥ itmedür tavṣīf-i kākülden ġaraż (İzzet, VII/CCXLII)

'Ārıż-i ālüñ degül midür senüñ güldeñ ġaraż
Nālemi ta'rīfdür feryād-ı bülbülden ġaraż (s. 64)

Söylenen Mecnūn gibi dīvāne kim gönlümdür ol
Ḳorḳudur eṭfāli bir efsāne kim gönlümdür ol (İzzet, VII/CCCXL)

Çeşm-i maḫmūruñ gibi peymāne kim gönlümdür ol
Bir cerīḥ-i ḫancer-i āzār kim gönlümdür ol (s. 68)

Leylâ Hanım'ın divanında İzzet ile nazire ilişkisi bulunan başka gazeller de vardır. Şairin aşağıdaki matla'ı Leylâ Hanıma iki gazel ilham etmiş gibidir:

İç bāde güzel sev de ne dirlerse disünler
Mey-ḫānede yat evde ne dirlerse disünler (İzzet, Matla 34)

Ḳıl meclisi āmāde ne dirlerse disünler
İç dil-ber ile bāde ne dirlerse disünler (s. 60)

İç bādeyi gül-şende ne dirlerse disünler
'Ālemde sen eglen de ne dirlerse disünler (s. 60)

İzzet Molla, *Harâbât* mukaddimesinde kendisinden saygıyla bahseden ve bu eserinde onun çeşitli şiirlerine yer veren Ziya Paşa üzerinde de etkili olmuştur.[91] Yine Ziver Paşa'nın şairi öven 32 beyitlik bir kaside yazdığı bilinmektedir.[92]

---

[91] İbahim Bülbül, "İzzet Molla ve Ziya Paşa'nın Şiirinde Tematik Yakınlıklar Üzerine Bazı Dikkatler", *Prof. Dr. Necmeddin Sefercioğlu Armağanı*, Ankara 2001, s. 207-222.
[92] İbrahim Bülbül, Keçecizâde İzzet Mollâ, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1989.

İzzet Molla'nın şiirlerine, birçok şiir seçkisinde ve edebiyat teorisi ile ilgili eserlerde de yer verilmiş ve çeşitli konularda onun beyitleri "şahid beyit" olarak gösterilmiştir. Örneğin Recaîzade Ahmed Cevdet'in hazırladığı *Nevâdirü'l-Âsâr* ve *Zînetü'l-Mecâlis* gibi eserlerde şairin çok sayıda beyit ve dizesi yer almaktadır.[93] Yine Muallim Naci'nin *Istılâhât-ı Edebiyye*'sinde[94] ve Ahmet Talât Onay'ın *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar*[95] adlı eserinde şairin pek çok beyti konuların açıklanmasında örnek olarak gösterilmiştir.

İzzet Molla'nın etkisinde kalan şairler konusunda özellikle Tanzimat ve sonrası dönemin şiiri üzerine yapılacak daha geniş ve ayrıntılı bir araştırma kuşkusuz onun etkisini daha net ve açık olarak ortaya koyacaktır. Ancak böyle ayrıntılı bir araştırma bu çalışmanın sınırlarını aşacağı için burada kaynaklarda adı geçen şairlerle yetinilmiştir.

2.5. Şiir Hakkında Görüşleri

İzzet Molla, kasidelerinin fahriye bölümlerinde ve kimi gazellerin sonunda şiirle ilgili önemli değerlendirmelere yer verir. Burada şairin bu sözlerinden hareketle aslında pek de geleneğin dışına çıkmadığı söylenebilir.

Ḳaldı iksīr-i maʿārif baña eslāfumdan
N'ola baḫş eylesem aḫlāfuma ʿālem ʿālem

Bāz-ı diḥḳān gibi düşmişdi yed-i nā-ehle
Yāre-i naẓma midādum ile urdum merhem

Rūstāyī eline girmiş idi cevher-i naẓm
Boncuk itmişdi anı bunca ḫar-i lā-yefhem (III/I/51-53)

diyen şair dönemin şiir anlayışı konusunda edebiyat tarihlerinde belirtilen "yozlaşma"dan söz eder gibidir.

Naẓmda ḳāfiyenüñ ḥüsnine diḳḳat lāzım
Mıṣraʿ-ı ḳāmetüñe itme raḳībi terdīf (VII/CCLXVII/4. by.)

---

[93] Recâîzâde Ahmed Cevdet, *Zînetü'l-Mecâlis (Meclislerin Süsü)*, haz: Abdülkerim Abdülkadiroğlu, Ankara 1994; *Nevâdirü'l-Âsâr fî- Mütâla'ati'l-Eş'âr (Seçme Beyitler)*, haz.: Abdulkerim Abdulkadiroğlu-Mehmet Sarı, Ankara 1998.

[94] Muallim Naci, *Edebiyat Terimleri Istılâhât-ı Edebiyye*, haz. M. A. Yekta Saraç, Risale Yay. İstanbul 1996.

[95] Ahmet Talât Onay, *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar*, (haz. Cemâl Kurnaz), T.D.V. Yay., Ankara 1993.

beytiyle kafiyenin önemine değinen şairin "kafiye" redifli bir gazeli vardır. Burada kötü şiiri eleştiren şair, kendi şiiri için "nazm-ı metîn", kötü şairlerin eserine de "nazm-ı bî-meze" ifadesini kullanmaktadır:

Yā Bī-sütūn yā dil-i Şīrīn olur redīf
Naẓm-ı metīnüme olıcaḳ seng ḳāfiye

Ḥayretle keyfümüz ḳaçırur naẓm-ı bī-meze
Olsa redīf bāde aña beng ḳāfiye

kafiyenin şiirin nirengi noktası olduğunu söyleyen şair, kafiye olmadan asla şiir yazılamayacağını, nazım yeteneği olmayan şairin "akreb"i redif, "yengec"i kafiye yapacağını söyler. O, sözü uzatan şairi herze-gû (boş konuşan) olarak nitelendirir ve Türk güzelini Arab'ın Acem'in vasf edemeyeceğini söyleyerek Türk şiirinin üstünlüğünü vurgular. Şairin bu şiirini "nev-zemîn" olarak nitelendirmesi de dikkat çekicidir (VII/CDXCII). Şair,

Söyleme ol lafẓı kim muḥtāc ola Ḳāmūs'a ḫalḳ
Olsa Ḳānūnü'l-Edeb her ḥarfi yā Aḳşe'l-İreb (VII/XXXII/4)

derken Nâbî'nin ünlü,

Ey şi'r miyānında ṣatān lafẓ-ı ġarībi
Dīvān-ı ġazel nüsḫa-i ḳāmūs degüldür

beytini açıklar gibidir.

Şair, kendi şiirini çocukların kaleme kâğıda ihtiyaç duymadan kolayca ezberleyebileceğini söyler:

Ḳalem ü kāġıda muḥtāc degüldür süḫanun
Ṭıfl-ı lā-yefhem ider bir oḳunuşda ez-ber (II/XVI/20)

Şair bir başka beyitte yine şiirinin kolay ezberlenmesine dikkat çeker:

Bütün ez-berlemiş eṭfāl-i şehr āṣārını 'İzzet
Hem-ān zaḥmet-keş-i tertīb-i dīvān oldıġum ḳaldı (VII/DIX/9)

Şair kimseyi taklit etmediğini söylemektedir:

Taḳlīd idemez kimse degül kimseye taḳlīd
Bir başḳa süḫandur süḫanum başḳa edādur (II/V/23)

Kendisini "hikmet-şinas" olarak nitelemektedir:

Şā'ir-i ḥikmet-şināsam mu'ciz-i nuṭḳum ile
Cism-i lafẓ u rūḥ-ı ma'nā zindegānumdur benüm (III/IV/8)

Şair, Ruhî-i Bağdadî'ye nazire olarak yazdığı terkib-i bendin,

Rindem diyerek mürtekib-i küfr ola şā'ir
Yuf aña ki bir iki ḫarı güldüre āḫir (VIII/XVIII/XII/1)

beytiyle başlayan XII. bendinde şairleri eleştirir. Burada şairlerin "rindlik" iddiasıyla küfür işledikleri, oysa gerçek şairin şiiriyle insanları imana getirmesi gerektiğini söyler. Şairlerin asla "bikr-i mazmun" ile övünmemesi gerektiğini, günün birinde başka bir şairin gelip o mazmunları bozabileceğini, Nizamî gibi Firdevsî gibi en güçlü şairlerin bile iflas ettiğini ya da Rüstem gibi bir kahramana muhtaç olduğunu belirtir. Sözün kaya parçasına bile etki ettiğini ama ekâbiri etkilemediğini söyleyen şair boş yere onlara şiirler sunup kendilerini rahatsız etmemek gerektiğini, çünkü onlardan kiminin şiirden anladığı halde caize verme korkusuyla beğenmez göründüğünü kimisinin de şiirin inceliklerini çözemeyecek derecede anlayışsız olduğunu söyler ve şaire nazmını keşkül yapıp cerrarlık yapmamasını öğütler:

Tîr olsa süḫan ṣaḫreye te'şîr ḳılar mı
Bî-hūde yere eyleme ta'cîz-i ekābir

Kimisi bilür cā'ize fikriyle begenmez
Kimisi degül nüktesinüñ ḥalline ḳādîr

Cerrār-ı süḫan olma idüp naẓmuñı keçkūl
Boş boşına eyler mi kişi kendini medḫūl

Sonuç olarak İzzet Molla'nın edebî kişiliği için şunlar söylenebilir:

İzzet Molla, iki divanı, biri yarım kalmış üç mesnevîsiyle divan edebiyatı anlayışı içerisinde şiirler yazan son büyük şairlerdendir.

Tanpınar'ın, şiirlerinin XVIII. yüzyılın sonunda Türk edebiyatına hakim olan "eklektik zevk"in bütün özelliklerini taşıdığını söylediği İzzet Molla, kasidede Nef'î'yi; gazelde Şeyh Galib, Nâbî, Nedim, Râgıb Paşa, Sâbit ve Vâsıf gibi edebî anlayışları birbirinden farklı şairleri; divanında önemli bir yer tutan tarih manzumelerinde ise Sürûrî'yi örnek almış ve adı geçen şairlere nazireler yazmıştır.

Onun, önemli bir bölümü nazire olan kimi gazellerinde başarılı olduğu söylenebilir. Gazellerinde ağırlıklı olarak hikemî tarzın etkisi görülür. Ancak İzzet Molla, adı geçen şairlerin farklı anlayışlarının sonucu olarak âşıkâne ve rindâne üslûpla da çok sayıda şiirler yazmıştır.

İzzet Molla'nın şiirinde tasavvuf etkisinden de söz edilebilir. Ancak o, şiiriyle tasavvuf propagandası ve tebliğ yapan bir şair değildir. Onun, her birini bir tasavvuf büyüğüne (Mevlânâ ve Bahâ'üd-din Nakş-bend) adadığı divanlarında tasavvuf çoğunlukla gazellerin son beytinde, adı geçen büyükleri anmaktan ibaret kalmaktadır. Hatta şair, yer yer şûhâne beyitler içeren gazellerinin sonunda da dönüp Mevlânâ'ya iltica etmekte ve ondan feyz istemektedir. Ancak şairin Bahâ'üd-din Nakş-bend'e adadığı *Ḫazān-ı Āṣār*'da daha temkinli bir dil kullandığı ve şûhâne beyitlere hiç yer vermediği, rindâne şiirlerin sonunda da özür diler bir dil kullandığı görülür:

Dehān-ı şüsteye 'İzzet degülse de lāyıḳ
Biraz süḫan var imiş söyledük berāy-ı ḳadeḥ

Ḥużūr-ı Şāh'da şāyān degül egerçi bu söz
Füsūs gitmedi dilden daḥi ṣafā-yı ḳadeḥ (*HA.*/IV/XIV/7-8)

O, edebiyat tarihi açısından 10.000 beyit civarında şiir içeren divanlarından çok, kimi özellikleriyle geleneksel mesnevî anlayışının dışına çıkan *Mihnet-keşân* mesnevîsiyle tanınmıştır.

Yaşadığı dönemde *reisü'ş-şuarâ* olarak anılan şairin, kendi döneminde ve daha sonraları eski edebiyat anlayışıyla şiir yazan şairler üzerinde etkili olduğu ancak, ölümünden kısa süre sonra başlayan Tanzimat dönemi ve yeni edebiyat anlayışı dolayısıyla bu etkinin uzun ömürlü olmadığı görülür.

Burada İzzet Molla'nın mizahçı kişiliğinden de bahsetmek gerekmektedir. Fıkra niteliğindeki ince nükteleriyle kuşaklar boyunca anılagelen şairin bu nükteci yanı eserlerinde de kolayca görülebilir. Şairin *Mihnet-keşān* mesnevîsi böyle sayısız nükte ile doludur. Yine onun *Bahār-ı Efkār*'a aldığı kısa mesnevîlerde de hep bu mizah özelliği dikkat çeker. Özellikle çeşitli toplum kesimlerini hicveden mizahî dizelerine gazellerinde de sıkça rastlanır.

Şairin eserlerinde dikkat çeken önemli bir özellik de onun çoğu kasidelerinde görülen güncel siyasî ve sosyal olayları gerçekçi anlatımıdır. *Ḫazān-ı Āṣār*'daki iki kaside onun bu özelliğini açıkça göstermektedir (*HA.*/I/I, II). Şair bu kasidelerde yeniçeri ocağının kaldırılışını ve Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye'nin kuruluşunu

bir vakanüvis edasıyla anlatmaktadır. Şairin, gazellerinde de zaman zaman böyle siyasî olaylara değindiği görülür.

Onun önemli özelliklerinden biri de divan şiirinde telmih unsuru olarak kullanılan Arap ve İran efsanelerine ait kahramanların yerine Kanunî Sultan Süleyman, Sultan Murad, Timur, Şehzade Korkud ve onun sadık kölesi Piyâle Bey, gibi millî kahramanları şiirlerinde telmih etmesidir.

Bir alınmış aṭa olmış mı ṭokuz sā'atde
Ḫān Süleymān'a açılmadı bu bāb-ı maḳṣūd (IV/II/15)

Süleymān Ḫān olurdı müstenīr-i nūr-ı tedbīri
Ṭoġaydı 'āleme ol mihr-i burc-ı ma'dalet erken (IV/LV/2)

'Adīli Ḫān Maḥmūd'uñ Süleymān Ḫān olur olsa
O şāhen-şāha ben İskender ü Dārā'yı itmem eş (IV/LVI/1)

İde şāh-ı 'Acem'i bir 'Acemī oġlanı
Ḫānları ola Süleymān-ı zamāna Elḳāṣ (VII/CCXXXVIII/9)

Didiler ol fāżıla kim Ḫān Murād
Eyler imiş Ḫıżr ile seyr-i bilād (Mes. V/4)

Ol kadar eyleye kim feṯḥ-i bilād
Reşk ide 'ahdine Sulṭān Murād (*HA*. Rü'yâ, 25)

Ḫarāc ister 'Acem şā'irlerinden şāh-ı endīşem
Gören Sulṭān Murād' ı ẓann ider çıḳmış Revān üzre (II/III/66)

Sīnemi iç ḳal'adan ḳıldı ḫarāb-ender-ḫarāb
Yıḳdı Sivas-ı dili Timur-ı bī-inṣāf-ı 'aşḳ (*HA*./XXXIV/6)

Nice şehen-şehi Timur ḳıldı pā-der-gil
Dürüsti sebḳat ider ḳaṭ'-ı rāh itmede leng (*HA*./XXXVI/6)

Piyāle bekledi Sulṭān Ḳorḳud'uñ ḳabrin
Piyāle olmasa mümkin mi itme def'-i hirās (VII/CCXIX/2)

Şairin bu tutumu, onun tarih bilinci açısından oldukça anlamlı olmakla birlikte onun şiirinde efsane yerine gerçek hayatın ağırlıklı bir yer tutması ile de açıklanabilir. Ayrıca şairin, medhiyesinde övdüğü padişahı, savaş durumunda bulundukları bir milletin geçmiş kahramanlarıyla karşılaştırarak övmek yerine, o padişahın bizzat kendi ataları ile kıyaslaması ve onlara Rüstem yerine Kanunî'ye iltica eden Elkâs Mirza'yı hatırlatması (VII/CCXXXVIII/9) daha çarpıcı ve daha gerçekçidir.

Öte yandan Mâverâü'n-nehr'den hayli uzakta kalmış Osmanlı artık, Tuna nehrinin ötesinde kalabilme mücadelesi vermektedir. Dolayısıyla şairin muhayyilesindeki coğrafî sınırlar da değişmiştir. Onun gözyaşı Ceyhun değil Tuna'dır artık:

Ṭuna-i eşküme ġarḳ eylesün Allāh anı
Bu ḳadar 'arbedenüñ bā'iṣidür şehr-i Ḳalaş (VII/CCXXXVIII/6)

Daha çok mesnevî, gazel ve kasideleriyle anılan şairin tarihçiliği pek dikkat çekmemiştir. Oysa onun yazdığı tarih manzumeleri divanlarında oldukça önemli bir yer tutmaktadır. İzzet Molla'nın tarihleri dönemle ilgili tarih, siyaset, toplumbilim, sanat tarihi konusundaki çalışmalara ışık tutacak niteliktedir. Onun bu tarihleri Medine'den Varna'ya kadar büyük bir coğrafyadaki abideleri süslemiştir.

Şiirlerinden hareketle İzzet Molla'nın mizacı konusunda da şunlar söylenebilir: Onun şiirlerindeki renklilik ve çeşitlilik, şairin zaman zaman değişkenlik gösteren ruh yapısıyla ilgilidir. Gençliğinden itibaren çeşitli bunalımlar yaşamış olan şair, aynı zamanda çok neşeli ve nükteli bir kişiliğe sahiptir. O, tasavvufî bir çevrede bulunmasına rağmen içki meclislerine devam etmiş, birkaç defa tövbe etmişse de bu bağımlılıktan kurtulamamıştır:

Şarāba itdigümüz tevbeler müẕebẕebdür
A şeyḫ efendi geçilmez ne çāre meşrebdür (VII/CLVII/1)

Şairin özellikle son dönem şiirlerinde korkulu ve sıkıntılı bir ruh yapısı dikkat çekmektedir. Yaşadığı çağa "vakt-i nâ-ümîdî" diyen şair, hep karamsar tablolar çizmekte ve umutsuzluğunu dile getirmekedir:

Bu vaḳt-i nā-ümīdīde gülinden gül-sitān nevmīd
Şitā me'yūs ṣayfından bahārından ḫazān nevmīd (*HA.*/IV/XXI/1)

Bu bāġ-ı köhneye biz bir zamānda geldük kim
Hezār ġonçe vü ġonçe hezārdan me'yūs (VII/CCXXV/2)

Ḫudā muḥāfaẓa itsün de nerde eylerse
Cenāb-ı Yūnus'uñ oldı sarāyı baṭn-ı neheng (*HA.*/IV/XXXV/6)

Şairin ifade ettiği bu ruh hali, her savaştan yenilgiyle çıkan Osmanlı toplumunun o dönemdeki genel yapısıdır.

Şairin ifade ettiği bu ruh hali, her savaştan yenilgiyle çıkan Osmanlı toplumunun o dönemdeki genel yapısıdır.

Sonuç olarak burada İzzet Molla'nın edebî kişiliği hakkında daha çok şairin eserlerinden ve başlıca edebiyat tarihlerinden tespit edilen önemli noktalar gösterilmeye çalışılmıştır.

3. İZZET MOLLA'NIN DİVANLARINDA BİÇİM VE İÇERİK

3.1. Divanların Tertibi

3.1.1. *Bahār-ı Efkār*'ın Tertibi

İzzet Molla ilk divanı olan *Bahār-ı Efkār*'ı 1241/1825-26 yılında arkadaşı şair Arif Hikmet Bey'in teşvikiyle tertip etmiştir. Şair *Bahār-ı Efkār*'ın *Dibace*'sinde divanın tertibi ile ilgili olarak ayrıntılı bilgiler vermektedir. Bir gün, şair Arif Hikmet Bey sohbet esnasında kendisine, sakallarının ağardığını ve yaşının, kendisininki gibi kırka geldiğini, fakat -aralarındaki hukuka dayanarak- yaptığı uyarılara rağmen İzzet Molla'nın çeşitli konularda tehlikeli işlere kalkışmaktan geri durmadığını, "ne geldiğinden bir haberi ne de gitmeye dair bir eseri" olmadığını söyler. Bilgi birikiminin ilmî bir eser vermeye, mal varlığının da bir mescit veya medrese yaptırmaya yetmediğini hatırlatarak bari *na't*lerini bir araya toplaması gerektiğini ifade eder. İzzet Molla bu sözlerin divan tertip etmek anlamına geldiğini ancak, kendisinin yetenekli bir şair olmadığını ve o güne kadar henüz bir *na't* yazamadığını belirterek mazeretini dile getirir. Daha sonra Arif Hikmet Bey'in ikna edici sözleri üzerine divanın tertibine karar verir.

İzzet Molla'nın bu sözlerinden, o zamana kadar divan tertip etmek düşüncesinde olmadığı anlaşılmaktadır.[96] Oysa şiirlerine bakıldığında onun uzun zamandır böyle bir çaba içerisinde bulunduğunu anlamak kolaydır.

Niçe ṣaḥḥ oldı bu zībende ġazel
'İzzetā ḳayd idegör divāna (VII/ CDXLIV/ 5. by.)

Maḳṣadum çeşm-i siyāhuñla elif ḳaddüñdür
Geh yazar geh bozaram defter-i divānuma āh (VII/ CDLXIV/ 2)

Bütün ez-berlemiş eṭfāl-i şehr āṣārumı 'İzzet
Hem-ān zaḥmet-keş-i tertīb-i divān oldıġum ḳaldı (VII/ DIX/ 9)

Himmet-i Şems ile baḳ olmadı mı 'İzzetā
Her ġazelüm āftāb ṣafḥa-i dīvān ṣubḥ (VII/LXVI/ 8)

Dīvān ṣanur mücelled-i āsārumı gören

[96] Özyıldırım, şairin divan tertibi konusunda gecikmiş olduğu kanaatindedir: "Acaba döneminin beğenilen bir sanatçısı olan İzzet Molla'nın divan tertibinde gecikmesinin sebebi neydi? Şairin mizacının zevk ve eğlenceye düşkün olması, buna mukabil bir takım zahmetli işlerde ise ihmalkâr davranması ve titiz olamaması herhalde divan tertibinde gecikmesinin sebebi olsa gerek." (s. 28)

ʿİzzet ʿaṭā-yı ḥażret-i Pīr'e cerīdedür (VII/ CXVII/ 5. by.)

Hücūm-ı leşker-i elfāẓa virdük ʿİzzetā maʿnī
Ḳalem tertīb-sāz-ı ṣaff-ı dīvān oldıġın ṭuyduḳ (VII/CCLXXXIII/6. by.)

Bezm-i ʿirfānumda ṭabʿumdur baña ʿİzzet nedīm
Görmedüm ʿālemde bir eglence divānum gibi (VII/ DX/ 6. by.)

Gerçi bir beytinde şair,

Mecmūʿaña ḳayd it bunı ey şūḫ bulınsun
İtdürdi ġamuñ ʿİzzet'e dīvānı ferāmūş (VII/CCXXXIII/ 7. by.)

diyorsa da bu beyit bile şairin divan tertibini unutmadığını gösteriyor.

Bahār-ı Efkār dibacesindeki bu üslûp, klasik metinlerin çoğunda görülebilir. *Sebeb-i te'lif* bölümünde müellifler genelde, kendini liyakatsiz bulduğu halde, bir eser kaleme almasını arkadaşları, hocası veya öğrencilerinin teşvik ettiğini söylerler.[97]

Şairin divan tertibi konusundaki hassasiyetini anlamak için ömrünün son dört yılında kaleme aldığı şiirlerinden oluşan *Ḫazān-ı Āṣār*'ı incelemek gerekir. Buradaki *gazel*lerin alfabetik sırası ve sayısı, şairin ikinci divanını bir an önce bitirmek için ne kadar istekli ve hazırlıklı olduğunu göstermektedir. Ünlü şairlerin pek çoğunun divanlarında bazı harflerde *gazel* bulunmadığı halde, İzzet Molla'nın *Ḫazān-ı Āṣār*'da bile her harften en az bir *gazel*i vardır. Dal (د) harfine kadar, her harften en az iki, geri kalan harflerde yalnızca birer *gazel* yazılmış olması sanki şairin *gazel*lerini harf sırasına göre söylemiş olduğu izlenimini vermektedir. *Ḫazān-ı Āṣār*'da görülen bu durumun *Bahār-ı Efkār* için de geçerli olduğu söylenebilir.

Bahār-ı Efkār'ın tertibi hakkında aşağıdaki beyitler de dikkat çekicidir.

Sāye-i Monlā'da tertīb eyledüm cevherlerin
ʿİzzet'üñ gencīne-i dīvānı oldı münteḫab (VII/XXIV/5. by.)

ʿİzzetā himmet-i Şems itdi ḳarīn-i tebyīż
Vireyüm nüsḫa-i dīvānumı küttāba ṣabāḥ (VII/ LXIX/ 7. by.)

Sāye-i Monlā'da ʿİzzet cemʿ idüp cevherlerin
Eylemiş gencīne-i eşʿār dīvān ḳoymış ad (VII/ LXXXI/ 7. by.)

Şeh-i mülk-i belāġat eylemiş terṭīb āṣārın
Naẓar ḳıl ʿİzzetā nā-dīde dīvān görmek isterseñ (VII/CCCXXIII/5. by.)

---

[97] Bu konuda çok sayıda örnek bulmak mümkündür ancak yalnızca divanlarla ilgili olarak *Türkçe Dîvân Dîbâceleri*'ndeki "Dîvân dîbâcelerinde kompozisyon şemaları" başlıklı bölüm yeterlidir. Bkz. Üzgör 1990, s.14-18.

Şair dibacede divanın adının belirlenmesi ile ilgili bölüme bir *tenbih*le başlar: Osmanlı topraklarında kendisinin çağdaşı olan veya olmayan İzzet mahlaslı bir çok şair vardır. Kendisinin, onlardan farklı olarak, her *gazel*inin sonunda Mevlânâ'yı veya ona mensup bazı kişilerin isimlerini andığını belirtir ve pîrinin adı anılmayan *gazel*lerin, kendi *hatt-ı destiyle* bile olsa, divana dahil edilmemesi konusunda *müstensih*lere uyarıda bulunur.

Bahār-ı Efkār, şair tarafından şu biçimde tertip edilmiştir:

Dibace (Allah'a hamd, peygambere salât ve selam ve padişaha övgü, şairin divanı tertip etme sebebi, divan tertibi ile ilgili 11 beyitlik *tarih kıt'ası*, divanın adının belirlenmesi),

I. *Na't*ler (2 *na't-i Resul*, 1 *mi'raciye*, 1 on iki imam *na'ti*, 2 Hz. Hüseyin *mersiye*si, 1 *münacat*, toplam 7 *kaside*),

II. Sultan II. Mahmud *medhiye*leri ve Sultan II. Mahmud zamanında yapılan binalara *medhiye*ler[98] (7+11 *kaside*),

III. Devlet büyüklerine *medhiye*ler (19 *kaside*),

IV. Sultan II. Mahmud tarafından yaptırılan çeşitli yapılar ile saray mensuplarının doğum, ölüm ve tahta çıkışları için yazılan *tarih manzumeleri* (1'i Farsça, toplam 142 şiir),

V. Devlet büyüklerinin atama ve azilleri ile çeşitli olaylar hakkında yazılmış *tarih manzumeleri* (1'i Farsça, 1'i Arapça toplam 80 şiir),

VI. Vefatlar için yazılmış *tarih manzumeleri* (1'i Farsça, toplam 97 şiir),

VII. *Gazel*ler (14'ü Farsça, toplam 544 *gazel*),

VIII. Diğer nazım biçimleriyle yazılan şiirler (10 *tahmis*, 2 *taştir*, 2 *muhammes*, 4 *tesdis*, 1 *müseddes*, 2 *tesbi'*, 1 *terkib-i bend*, 24 *rubaî*, 40 *kıt'a*, 28 *nazm*, 2 *kaside* (1 *sakiname* ve 1 *silsile-i meşâyıh*), 8 kısa *mesnevi*, 1 *bahr-i tavil*, 125 *matla'*, 22 *müfred* ve 100 *mısra'*).

3.1.2. *Ḫazān-ı Āṣār*'ın Tertibi

Ḫazān-ı Āṣār'ın şair tarafından tertip edilmiş olması, şiirlerin yazıldığı süre ve şiir sayısı göz önüne alındığında, mümkün görünmemektedir. Bu durum nüshalar

[98] Matbu nüshada (M), padişah medhiyeleri ile yapılar için yazılan medhiyeler ayrı bölümler olarak düzenlenmiştir. Ancak yazma nüshaların hiç birinde bu ayırım yapılmamıştır. Şiirlerin sırası aynıdır.

arasındaki uyumsuzluktan da kolayca anlaşılıyor. Büyük bir ihtimalle çocukları veya sevenleri tarafından şairin defterinden ve müsveddelerinden derlenen nüshalar arasında önemli tertip farkları vardır.

Ḫazān-ı Āṣār'da yer alan şiirleri şöyle sıralamak mümkündür:

I. *Kaside*ler (3'ü padişaha, 1'i Müşir İsmail Hakkı Paşa'ya *medhiye* toplam 4 *kaside*),

II. *Tarih manzumeleri* (33'ü çeşitli binaların yapım ve onarımı hakkında, 6'sı atama ve vefat içerikli toplam 39 *tarih manzumesi*),

III. *Gazel*ler (41 *gazel*),

IV. Diğer şiirler (padişaha *medhiye* niteliğinde 5 dörtlükten oluşan 1 *şarkı*, 1 *müseddes-i mütekerrir*; 1 Farsça *taştir*; 14 *kıt'a*, 3 *rubaî*, 2 *ferd*, 1 *matla'*, 1 *mesnevî*).

3.1.3. Beyit Sayıları

İzzet Molla'nın divanları, nazım birimi olan beyit sayıları açısından şöyle gösterilebilir:

Bahār-ı Efkār:

I. bölümde 423,

II. bölümde 553,

III. bölümde 1035,

IV. bölümde 949,

V. bölümde 368,

VI. bölümde 294,

VII. bölümde 4045 beyit,

VIII. bölümde 707 beyit ve nazım birimi *mısra* olan musammatlarda 1176 mısra ile 100 bağımsız mısra. *Bahār-ı Efkār*'ın tüm şiir varlığı toplam 8374 beyit ve 1276 mısradan oluşmaktadır (yaklaşık 9012 beyit).

Ḫazān-ı Āṣār

Beyit nazım birimiyle;

I. *Kaside*lerde toplam 202,

II. *Tarih manzumeleri*nde 332;

III. *Gazel*lerde 349;

IV. Diğer nazım biçimlerinde toplam 130 beyit ve *mısra* nazım birimiyle yazılmış *musammatlar*da, toplam 139 *mısra*.

Ḫazān-ı Āṣār'ın şiir varlığı toplam 1013 beyit ve 139 mısradan oluşmaktadır (yaklaşık 1083 beyit).

İzzet Molla'nın divanlarındaki şiirler, toplam 10.095 beyte karşılık gelmektedir.

3.2. Nazım Biçimleri

İzzet Molla'nın divanlarında divan şiiri nazım biçimi olarak *kaside, gazel, müstezad, terkib-i bend, tahmis, taştir, muhammes, tesdis, müseddes, tesbi', kıt'a, nazm, bahr-i tavil, rubai, mesnevî, matla', müfred* ve *mısra*' yer alır.

Şairin divanlarında kullandığı nazım biçimleri ve türlerini kendi tertip ettiği divanı *Bahār-ı Efkār* içerisindeki sıraya göre incelemek uygun olacaktır.

3.2.1. *Kaside*ler

İzzet Molla'nın divanlarında 44'ü *Bahār-ı Efkār* 'ın I, II ve III. bölümlerinde, 2'si IV. bölümde, 2'si VIII. bölümde ve 4'ü *Ḫazān-ı Āṣār*'da olmak üzere *kaside* nazım biçimiyle yazılmış toplam 52 şiir vardır. Bu şiirlerin toplam beyit sayısı 1331'dir. Beyit sayısı bakımından en uzun *kaside na't*ler bölümündeki 106 beyitlik *mi'raciye*dir. İkinci uzun *kaside* de yine *na't* türünde on iki imam *na't*idir. Sultan II. Mahmud'a sunulan en uzun *kaside Ḫazān-ı Āṣār*'da yer alan 90 beyitlik *kaside*dir. *Bahār-ı Efkār*'daki 77 beyitlik *kaside* dışında padişaha sunulan diğer *kaside*ler 54 beyitten uzun değildir. Devlet büyüklerine sunulan *kaside*ler ortalama olarak daha uzundur. Zamanında "sultan-ı sânî" olan Hurşid Ahmed Paşa, Müftî-zade Es'ad Paşa ve Halet Efendi'ye sunulan *kaside*lerin beyit sayısı olarak daha uzun olduğu görülmektedir. Devlet büyüklerine yazılan *kaside*lerin en uzunu 88 beyitle Hurşid Ahmed Paşa'ya (III/II), en kısası da 22 beyitle Medine kadısı Ahmed Arif Bey'e sunulmuştur (III/XIX). Beyit sayısı bakımından en az *kaside*ler ise padişah tarafından yaptırılan bina ve kasırlar için yazılanlardır. Bu *kaside*lerin en uzunu 32 (II/IX), en kısası ise 12 (II/XI) beyittir.

İzzet Molla, Hz. Muhammed için 3, on iki imam için 1, Hz. Hüseyin için 2 *kaside* yazmış, Sultan II. Mamud'a 9 dâriye ve 3 *kaside-i tarihiye* ile birlikte toplam

22, Hurşid Ahmed Paşa'ya 3, Halet Said Efendi'ye 3, Galib Mehmed Paşa'ya 2 ve Silahdar Ali Paşa, Hüsrev Mehmed Paşa, Dürrî-zade Abdullah Efendi, Müftî-zade Es'ad Efendi, Hüseyin Paşa, Seyyid Mehmed Paşa, İzzet Mehmed Paşa, Ser-etibbâ-yı Sultanî Behcet Efendi, Nakibü'l-eşraf Sadîk Efendi, Surre emini Hayrullah Efendi, Medine kadısı Ahmed Arif Bey ile Müşir İsmail Hakkı Paşa'ya da birer *kaside* sunmuştur.

Şairin *kaside*lerinin genel düzeni içerisinde *na't*ler bölümünün özel bir yeri olduğu kanısındayım. Öncelikle *Bahâr-ı Efkâr*'ın dibacesinde nakledilen ve şairin divan tertibi konusunda arkadaşı Arif Hikmet Bey ile aralarında geçen konuşmada söylediklerinden, adeta ona göre *na't* olmadan divanını tertip etmesinin mümkün olmadığı anlaşılmaktadır. Yine bu konuşmadan İzzet Molla'nın bu bölümdeki *kaside*leri divanını tertip etmeden kısa süre önce yazdığı anlaşılmaktadır. Bu konuda *Ḫazân-ı Âṣâr*'daki şiirlere bakıldığında bir *matla'* dışında *na't* türünde hiçbir eser bulunmaması da kayda değerdir. Öte yandan *na't*ler bölümü içerisinde yer alan 7 şiirin sıralaması da dikkat çekicidir.

İlk *na't* dışında bu bölümdeki her şiirin bir adı vardır. Bu bölümdeki her başlık, sec'li olup özellikle Arapça terkipler dikkat çekmektedir.[99]

Genelde mürettep divanlarda bu bölümün sıralaması, tevhid, *münâcât*, *na't* biçiminde iken *Bahâr-ı Efkâr*'da bu sıralama farklıdır. İzzet Molla'nın tevhid türünde bir eseri yoktur. Tek *münâcât*ı ise *na't*lerin sonundadır. Bilindiği gibi *na't* ve *medhiye* türündeki *kaside*lerde *dua* bölümü sonda bulunur. Şairin, *münâcât*ı *na't*ler bölümünün sonuna koyması da *kaside*deki bu düzene uymaktadır. 7 *kaside*den oluşan bölüme bir bütünlük çerçevesinden bakıldığında şöyle bir görüntü ortaya çıkmaktadır: Önce Hz. Peygamber'in övgüsünde 50 beyitlik bir *kaside*[100], sonra onun Allah katında ve bütün insanlık içinde değerini gösteren 106 beyitlik bir *mi'raciye* (*Eslemü'l-Minhâc ilâ-Süllemi Evsâfi'l-Mi'râc*), ardından şairin onun bu yüce dergâhına bağlılığını ifade eden 39 beyitlik bir *kaside* (*El-İntisâb ilâ-Bâbi Hazreti'l-*

---

[99] Yeniterzi, Hz. Peygamberi'in medhini konu edinen şairlerin, *na't*lerinde başlıktan itibaren onun övgüsüne yer vermeyi adet edindiklerini; bu yüzden sanatkârane ve övgü dolu başlıklar tercih ettiklerini bildirmektedir. Ancak *na't* başlıklarında tercih edilen dil konusunda bir bilgi vermemektedir (Yenitezi, s. 88). İzzet Molla'nın *na't*lerinden ikisinin başlığı Arapçadır (I/II, III). Diğerleri ise iki bölüm halindedir. Önce Araça bir kelime veya izafet, ardından onunla sec' oluşturan ve şiirin içeriğini bildiren Farsça bir açıklama: "**Matla'u'l-Belâ** *der-Menkabet-i Mihr-i Sipihr-i Kerbelâ*", "**İstimdâd** *zi-Perverdigâr-ı Bî-endâd*".

[100] "Nu'ût-ı Risâlet ve Âl-i Resûl" genel başlığı altındaki bu *kaside*nin bir adı veya başlığı yoktur.

Melce' ve'l-Me'âb) , sonra 92 beyitte Peygamber soyunun övgüsü ve onların çektiği acıyı dile getiren bir *kaside* (*Mahzenü'l-Keder der-Na't-i Eimme-i İsnâ aşer*), 53 beyitte Peygamber soyunun güneşi ve ayı sayılan Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in çektiği acıları anlatan bir *kaside* (*Matla'u'l-Belâ der-Menkabet-i Mihr-i Sipihr-i Kerbelâ*) ile bu acının feryadı niteliğinde 42 beyitlik bir *kaside* (*Vâveylâ der-Na't-i Hazret-i Şehîd-i Kerbelâ*) sonunda Allah'a yakarış (*İstimdâd zi-Perverdigâr-ı Bî-endâd*).

Bütün bu ifadelerden sonra İzzet Molla'nın şiir deneyiminin sonunda yazdığı *na't*ler ve *münâcât*ı bilinçli olarak bu sırada yerleştirdiği söylenebilir.

3.2.1.1. *Nesib*

İzzet Molla'nın *kaside*lerinde en uzun *nesib* 92 beyitlik on iki imam *na't*ının (I/IV) 33 beyit tutarındaki *nesib*idir. Burada şair kendi derdini ve çektiği manevî sıkıntıları anlatmaktadır. Müftî-zade Es'ad Paşa'ya sunduğu *kaside*nin, (III/VIII) *nesib*i 23 beyittir. Beyit sayısı en kısa olan 12 beyitlik *kaside*nin (II/XI) *nesib*i ise 3 beyittir.

Şairin, Sultan II. Mahmud tarafından yaptırlan kasır ve yapıları övdüğü *dâriye kaside*lerinde övgüye konu olan yapıların soyut betimlemeleri *nesib* özelliği taşımaktadır.

İzzet Molla'nın divanlarında *nesib*inin konusuna göre *tîriye, seyfiye, şemsiye, rahşiye, kudûmiye, kaside*ler vardır. Şair bir *kaside*sine padişahın ok atmasını övmekle başlamaktadır (*tîriye*). 21 beyitlik bu *nesib*de aslında II. Mahmud övülmektedir ancak onun yalnızca atıcılıktaki üstünlüğü ele alınmıştır (II/IV). Hurşid Ahmed Paşa'ya sunduğu bir *kaside seyfiye*dir (III/III). Halet Efendi'ye sunduğu *kaside*lerden birinin *nesib*i güneş betimlemesi içermektedir (*şemsiye*) (III/XV), bir diğerinde Halet'in atlarının betimlemesi yer alır (*rahşiye*) (III/XVII). Bir *kaside*de gönül ve göz tezadı (III/VII), bir başkasında da lûtuf ve kahır tezadı (III/XII) işlenmektedir. Surre emini Hayrullah Efendi'ye sunduğu *kaside*de *nesib* hacıların dönüşünü ve onları bekleyenlerin sevincini betimler niteliktedir (*kudûmiye*) (III/XVIII). Rumeli valisi Seyyid Mehmed Paşa'ya yazdığı *kaside*nin *nesib*i ise Keşan sürgünü sırasında Paşa'nın kendisine yazdığı tesliyet mektubu dolayısıyla duyduğu sevinci anlatmaktadır (III/XI). *Mi'raciye*nin *nesib*i "İsrâ" gecesinin betimlemesine ayrılmıştır. Zamaneden şikâyet (II/XVII, III/IX) ve feleğe sitem

(III/X) de İzzet Molla'nın *nesib*lerinde işlediği konulardandır. *Kaside*lerinde Nef'î etkisi açıkça görülen İzzet Molla 4 *kaside*sine ise *fahriye* ile başlamıştır (II/ XVIII; III/IV, VIII, XIII).

*Nesib*i bulunmayan *kaside*lerde İzzet Molla genellikle ilk beyitte övdüğü kişinin (memduh) adını anarak *medhiye*ye başlar. Bu övgü sözlerinde de belirli bir düzen vardır. Şair genelde önce övdüğü kimsenin hoşa giden eylemlerini (ef'âl) sayar. Bir veya birkaç beyitlik uygun bir geçişle (*girizgâh*) onun, yüce unvanlarını ve övgüye değer bulduğu niteliklerini (evsâf) sıralamaya başlar. Bu durumda *medhiye*nin ilk kısmı *kaside*nin *nesib*i gibidir (II/I, III; III/II, IX, XII) .

3.2.1.2. *Girizgâh*

*Nesib*i olan *kaside*lerde *medhiye* bölümüne geçişlerde *girizgâh* şarttır.[101] İzzet Molla'nın *kaside*lerinde *girizgâh* genellikle tek beyittir. Ancak birden fazla beyitli örnekler de vardır.

Ağa Hüseyin Paşa'ya sunduğu *medhiye*de *girizgâh*ın içeriği 4 beyitte dile getirilmiştir:

Ḳullarından intiḫāb itdi birin aġalıġa
Ṣoñra paşalıḳla ḳıldı kām-rān u kām-bīn

Ḫüsrev-i ṣāḥib-kerāmet eyleyüp irşād anı
Ḥācı Bektaş-ı Velī'nüñ postına ḳıldı mekīn

Açdı şeh-per āşiyān-ı devlete 'anḳā gibi
Sāyesinde ḳıldı rāḥat mürġ-ı cān-ı müslimīn

Ol Ḥüseyn-ism ü Alī-şöhret müşīr-i şīr-dil
Beyẓa-i İslām'ı ḳıldı ṭa'n-ı a'dādan emīn (III/IX, 21-24. by.)

İzzet Molla'nın *girizgâh*ta zaman zaman başarılı olduğu söylenebilir. Örneğin Hurşid Paşa'ya sunduğu bir *kaside*de övgüsüne başladığı paşanın adını şöyle ima eder:

Güneş bir zer-nişāndur nāmını ḥāvī olan naḳşa
Meh-i nev ḳabża cevher tügmeler 'ıḳd-i ṣüreyyādur (III/III, 14. by.)

Yine İzzet Mehmed Paşa'ya sunduğu ve lûtuf-kahır tezadı üzerine kurulan *nesib*den *medhiye*ye geçişi de oldukça başarılıdır:

Luṭf u ḳahrında idi baḫṣümüz ol destūruñ
İdeyüm besmeleden ṣoñra bu güne taḳrīr

[101] Ali Ekber Dihhuda, "Teşbîb", Lüġat-nāme.

Yed-i beyżā-yı kerem bāriḳa-i desṭ-i ḳażā
Ebr-i midrār-ı himem ṣā'iḳa-i düşmen-gīr

Ḳulle-i mekremete dāver-i 'anḳā-şöhret
Leşker-i mefsedete sedd-i sedīd-i taḫẕīr

Ya'nī hem-nām-ı Nebī hażret-i 'İzzet Paşa
Ṣaf-der-i ḳal'a-güşā fātiḥ-i her emr-i 'asīr (III/XII, 11-14. by.)

Ancak Hurşid Paşa'ya *mersiye* olarak başlayıp Hüsrev Paşa *medhiye*sine dönen; bir başka deyişle *nesib*i Hurşid Paşa *mersiye*si, maksadı Hüsrev Paşa *medhiye*si olan *kaside*sinde (III/X),

Niçe ḳıyduñ a felek acımadan paşaya
Yandı 'ālemler o Ḫur-şīd-i cihān-ārāya

A felek senden anı kimse bu gün ṣormasa da
Ne cevāb eyledüñ āmāde yarın Mevlā'ya

dizeleriyle başlayan 23 beyit boyunca Hurşid Paşa'nın ölümüne duyduğu acıyı dile getiren şairin bir anda bütün üzüntüsünü unutup,

Öyle yüz biñ ḳulı var şāh-ı cihān ṣaġ olsun
Der-gehinde boyun egmem yine ben Dārā'ya

Biri ez-cümle anuñ Ḫüsrev-i deryā-iḥsān
Yetişür luṭfı felek gibi niçe ednāya (III/X, 24-25. by.)

diyerek bir yandan padişahı övüp onunla kendisi de övünürken öte yandan ölen paşanın yerine atanan kişinin lûtufkârlığını dile getirmesi ve sonraki beyitlerde ona *arz-ı hâl*de bulunması dikkat çekicidir. Ancak bu tutumun İzzet Molla'dan başka şairlerde de var olduğu görülmektedir.[102]

---

[102] Mersiyelerin *dua* bölümünde şairler ölen padişahın yerine tahta çıkan şehzadeye uzun ve başarılı bir ömür dilerler. Bâkî'nin ünlü Kanûnî Sultan Süleyman mersiyesinin yedinci bendi II. Selim'e, sekizinci bendi de dönemin güçlü veziri Sokullu Mehmed Paşa'ya övgü niteliğindedir. Ancak Gelibolulu Mustafa Âlî'nin yine Kanunî için yazdığı mersiyede "ölçüyü kaçırıp" zaman zaman "fırsalar yaratarak" onun yerine geçen Sultan Selim'e övgüler düzmesi ve sonunda,

"Nigâhın kesmesün Âlî kulından şâd-kâm itsün
Gözetsün ehl-i nazmı ceddi gibi ihtirâm itsün"

diyerek bitirmesi, İzzet Molla'nın bu tutumunun geleneğinin de eski olduğunu göstermektedir. İsen, bu mersiyenin "ölene duyulan üzüntüden çok, yeni padişaha yaranmak niyetiyle kaleme alındığı"nı ifade etmekte ve "şair, Kanuni Sultan Süleyman'ın ölümünü ve maiyetinde bulunduğu yeni padişahın tahta çıkışını, ele geçirilmiş bir fırsat olarak telakki etmiştir" görüşüne yer vermektedir. (Bkz. Acıyı Bal Eylemek, s. LXVIII). İzzet Molla, Keşan sürgününde Rumeli valisi Seyyid Mehmed Paşa'ya sunduğu *kaside*sinin arz-ı hâl bölümünde paşa ile iki dergâhta kapı yoldaşlıkları olduğunu belirterek bunlardan birinin padişahın; diğerinin de merhum Hurşid Paşa'nın dergâhı olduğunu, ancak feleğin hasedinden ona (Hurşid Paşa'ya) zeval eriştirdiğini söyler ve

"Ġam mıdur dā'ire-i şāh-ı cihān var olsun
Bedrümüz bulmaya noḳṣan n'ola gitdiyse hilāl" (III/XI, 38. by.)

*Kaside*nin hemen tüm bölümleri arasında bulunan geçiş beyitlerinde İzzet Molla'nın başarılı olduğu olduğu söylenebilir. Şair, *fahriye*, *tegazzül*, *dua* gibi bölümlere geçişlerde ince nükteler ve renkli hayallerle süslediği bir veya iki beyitle bu geçişi sağlar.

Degül murād temeddüḥ *girīz-gāh* araram
Niyāz-ı ḫāmem ola tā ḳarīn-i ḥüsn-i ḳabūl (III/XIV, 23. by.)

3.2.1.3. *Medhiye*

İzzet Molla'nın *kaside*lerinde *medhiye* ya da *maksad,*[103] beyit sayısı yönünden en uzun bölümdür. Bu bölüm bir çok *kaside*de şiirin yarısından fazla yer tutmaktadır. *Na't*ler içerisinde en uzun *medhiye* 106 beyitlik miraciyenin 76 beytini kapsamaktadır. Bu *medhiye*nin ilk kısmı Hz. Muhammed övgüsünü (19-32), ikinci kısım ise mirac olayını içerir (33-97). Bu bölümdeki en kısa *medhiye* 12 beyittir (I/VII). Padişah *medhiye*leri ise 54 beyit (*HA*. I/I) ile 2 beyit (II/X) arasında değişmektedir. Devlet büyüklerine sunulan *medhiye*lerin ise en uzunu 54 beyit (III/II), en kısası da 6 beyittir (III/VI).

Yukarıda *nesib* ile ilgili bölümde de belirtildiği gibi, şair *medhiye*de çoğunlukla övdüğü kişinin eylemlerini ve niteliklerini ayrı ayrı ele alır. Onun eylemlerini sıralarken genelde gerçek olayları dile getirir. Örneğin övdüğü kişi padişah veya bir paşa ise onun kazandığı zaferleri, gösterdiği başarıları, yaptığı iyilikleri tek tek, yer ve kişi adlarını belirterek, sayar. Daha sonra övülenin niteliklerini sıralayan şair, çeşitli durumlarda onun gösterebileceği tutum ve davranışlarını betimler.

Şairin, Hurşid Ahmed Paşa'ya[104] sunduğu ikinci *kaside*nin (III/II) *medhiye*si birkaç yönden önemlidir. Paşanın Yanya mutasarrıfı Tepedelenli Ali Paşa'nın isyanını bastırmasının ardından yazılan şiir, *medhiye* ile başlamaktadır. Şair ilk 5 beyitte Hurşid Paşa'ya hitaben onu İran efsanesinin iki ünlü ismi

---

diyerek aynı tutumunu devam ettirir.

[103] Yaygın olarak "medhiye" biçiminde adlandırılan bu bölümde şair her zaman övgüye yer vermediği için bölüme, "maksad" veya "maksûd" da denilmektedir. Bkz. İpekten, s. 28, Bilal Çakıcı, *Eski Türk Edebiyatında Kaside Nazım Şekli (XVI. Yüzyıl)*, Gazi Üniversitesi S.B.E., Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1996, s. 27.

[104] İzzet Molla'nın hakkında üç medhiye, bir mersiye ile ölümüne bir tarih kıt'ası yazdığı Hurşid Ahmed Paşa, sadrazamlık, Mora valiliği ve Tepedelenli Ali Paşa isyanı sırasıda seraskerlik yapmış, Rumeli'deki pekçok isyanı bastırmış güçlü bir devlet adamıdır. Bkz. *Akşin*, 98-100.

Rüstem ve Sâm ile karşılaştırmakta ve onun ötekilerden daha heybetli ve güçlü olduğunu söylemektedir. Bu beyitler şiirin *nesîb*i konumundadır.

Görmedük kim anı Ḥaḳ itmeye encāma ḳarîn
Niyyet-i ḫayr ile bir kāra ki itdüñ iḳdām (6. by)

beytiyle onun başardığı hayırlı işleri saymaya başlamaktadır.

Kinezi eyledüñ ışṭabluña Bulġar sāyis
Eyleseñ imparaṭorānı n'ola istiḫdām

'Arabistān'daki mevkib-i iclālüñde
Oldı a'yān-ı Ḥaleb meş'ale-keş bir 'akkām

Analar aġladaraḳ öyle ḳılıc çalduñ kim
Yemedi Öztemur oğlından o seyfî A'cām

Münkir-i āḫireti dūzaḫa dünyāda koyup
Gül-ḫanî Arnavud'a ḳullesin itdüñ ḥammām

Ṭavḳ-ı la'net gibi geçdi başına ḳal'aları
Bozılup ḥamle-i şîrāneñ ile ḳurdığı dām (7-11.by.)

Daha sonra iki beyitlik bir geçişle övdüğü kişinin niteliklerini (evsâf) saymaya başlıyor.

Vardı nāḳış yeri Şeh-nāme-i Firdevsî'nün
Senüñ evṣāfuñ ile eyledi ḫāmem itmām

Böyle yazsun yazan elḳābuñı fermānlarda
Ögrenüp vaṣfuñı kilk-i büleġādan aḳlām

Naḳş-ı dîbāce-i menşūruñ olup bu şeh-beyt
Ba'de-zā şebt ola vaṣfuñdaki sā'ir aḥkām

Āsmān-mertebe Cem-kevkebe Aḥmed Paşa
Ṣadr-ı ḫur-şîd-ḥaşem bedr-i kevākib-ḫuddām

Ḥırz-i bāzū-yı amān cevşen-i ehl-i îmān
Merd-i dîn-dār-ı cihān ḳuvvet-i ẓahr-ı İslām

Meş'al-efrūz-ı veġā bedraḳa-i leşger-i dîn
Ẓulmet-endāz-ı 'adem-ḫāne-i a'dā-yı li'ām

Nerre-şîr-i vüzerā kim dem-i ṣulḥ u perḫāş
Deşt ü kühsār aña birdür ideli terk-i künām (14-20.by.)

Bu bölüm, şairin de belirttiği gibi fermanların başındaki "elkab" bölümünü andırmaktadır. Nef'î'nin Şeyhülislâm Mehmed Efendi'ye sunduğu *kaside*nin;

Ger ṭoḳunsa felege ṣadme-i dest-i ḳahrı
Dökilürdi yere hep cevher-i tīġ-ı Behrām[105]

beytini iktibas eden şair, ulemaya böyle "şecîâne" bir beytin yakışmadığını, beytin gerçek yerini şimdi bulduğunu söylemektedir. (29-32)

20. beyitle başlayan bölümde Paşa'nın tutum ve davranışları ile ona ait kılıcı, tuğunun perçemi, topuzu, çadırı, atının dizgini, atı gibi nesne ve varlıklar övülmektedir. Burada daha genel ve *medhiye* konusu olan herkes için söylenebilecek abartılı övgüler yer almaktadır. Örneğin;

Ḫūn-ı düşmenden olup bir niçe dem jeng-peẕīr
Görmedi āyine-i seyfi nedür rūy-ı niyām

Perçem-i tūġına meftūn nesīm-i nuṣret
Lem'a-i tīġına pervāne fesād-ı eyyām

Şeş-cihet şeş-per-i perḫāşına bir zāviyedür
Seyfinüñ bendine bir tügme degül heft ecrām

Bir rübā'ī bulamaz bār-gehi vaṣfında
Biñ ḫazīne hüner eylerse meṣārif Ḫayyām

Çetr-i gerdūn gibi yaz ḳış ḳurılur ṣaḥrāda
Melce'-i 'āmmedür şehre ṣıġar mı o ziḥām

Ferḳadāndur o feres-rān-ı felek-peymānuñ
'Uḳde-i re'sile esbindeki zer-dūz ligām

Semt-i inṣāfa sülūk itdi dönüp cevrinden
İdeli tevsen-i gerdūn aña teslīm-i zimām

Düşmeni kendi ayaġıyla gelür ḫavfından
Tevsen-i himmetine eylemeden şedd-i ḥizām (21-28)

İzzet Molla'nın bu *kaside*sinde ikinci bir *memduh* vardır. Şairin, Hurşid Paşa'nın *çerağı* olduğunu söylediği bu kişi Seyyid Mehmed Paşa'dır. Bundan sonraki 15 beyitte paşanın Tepedelenli karşısındaki zaferi, onun kellesini saraya sunması ve dolayısıyla toplum içerisinde duyulan sevinci anlatmaktadır (38-52).

Şair, bu *kaside*de olduğu gibi zaman zaman bir *kaside* içerisinde birden fazla kişiyi övgüyle anmaktadır. Örneğin şairin Keşan sürgünü sırasında sadrazam Silâhdar Ali Paşa'ya yazdığı ve affedilmek için yardım istediği *kaside*nin *nesib*i padişah övgüsüne ayrılmıştır (III/VI). Yine Sadrazam Galib Mehmed Paşa'ya

[105] Nef'î Divanı, 50. *kaside*, 30. beyit, s. 216.

sunulan *kaside*nin *nesîb*i *fahriye* olup *nesîb*in son 6 beytinde padişah övgüsüne yer verilmiştir. Paşa'nın övgüsü bu beyitlerden sonradır. Halet Efendiye sunulan bir *kaside*de *medhiye*nin sonunda 7 beyitte de yine padişah övgüsü söz konusudur (III/XVI, 34-40) *Ḫazān-ı Āṣār*'da Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılışını anlatan üç *kaside*de bu olayda yararlık gösteren kişilerin isimleri tek tek sayılmaktadır.

Mîr ʿĀrif Mîr Yaḥyā Mîr Raḥmî cemʿ olup
Mir Ḳadrî Mîr Ṭāhir anda buldı Caʿfer'i

Geldi Saʿdu'llāh Ḫamdu'llāh Efendiler daḫi
Ol semāda ferkadān gördük o iki dāveri (HA. I/III, 21-22. by.)

Hasibe Mazıoğlu, Nedim'in *kaside*lerinin çoğunda memduhun iki kişi olduğunu söyleyerek bunun sebebini şöyle açıklar: "Buna sebep devlet ricalinin padişahın yakınları oluşu ve şairin ekseriya *kaside*sini takdim ettiği eğlence meclislerinde başta padişah olmak üzere sadrazamın, kaptan paşa, kethüda vb. devlet ricalinin de hazır bulunuşudur."[106]

İzzet Molla'nın *kaside*lerinde *medhiye* bölümü *memduh*un övgüsü yanında onun düşmanlarının yergisini de içerir. Bu konuda en iyi örnek "Vâveylâ der-*Naʿt*-i Hazreti Şehid-i Kerbelâ" başlıklı *kaside*dir (I/VI). 42 beyitlik *kaside*de *medhiye* bölümünün 14-24. beyitler arası Hz. Hüseyin'e *naʿt*, 25-37. beyitler arası ise Yezid'e lânet içermektedir. "Der-Midhat-i Şehryâr-ı Gîtî-sitân" başlıklı *kaside*nin ilk 8 beytinde Tepedelenli Ali Paşa hicv edilmektedir. Yine Ḫazān-ı Āṣār'da Yeniçeri ocağının kaldırılışını (Vak'a-yı hayriye) anlatan *kaside* büsbütün hicviye niteliğindedir. (*HA*. I/III) Şair "gazâ-yı ekber" olarak nitelendirdiği olayı bu *kaside*sinde bir vak'a-nüvis gibi açık açık anlatmaktadır. Bu *kaside*nin *medhiye*si olayların gelişim sırasını anlatır biçimdedir. Önce Yeniçerilerin isyanı (1-11.by.), Et Meydanı'na toplanıp Ağakapısını basmaları ve ağaların idamını isteyerek yağmaya başlamaları, sadrazamın makamını basıp ona ait her şeyi almaları anlatılıyor. Daha sonra sadrazamın olayı padişaha iletmesi üzerine toplanan devlet ve din adamlarının –şair kendisinin de orada olduğunu belirtiyor- aldığı önlemler ve Sultan Ahmed Camii önünde yeşil sancağın açıldığını ve kısa sürede ortalığın cesetlerle dolduğunu dile getiriyor (12-43.by.). Daha sonra, iki yüz yıldır işlevini yapmayan ocağın kaldırılışının gerekliliği, onların yüzyıllardır yapageldikleri kötü davranışları sayılarak dile getirilmekte ve padişahın bu başarısı tebrik edilmektedir (44-51.by.).

---

[106] Mazıoğlu, Hasibe, *Nedim'in Divan Şiirine Getirdiği Yenilik*, Akçağ Yay., Ankara 1992,.s. 90.

3.2.1.4. *Arz-ı hâl* ve *Fahriye*

*Medhiye*den sonra şair, uygun bir geçişle kendi durumunu anlatmaya başlar. Her *kaside*de bulunmayan bu bölüme şair, önce felekten şikâyet ederek başlar.

Ta'dād-ı miḥnet-i felegi 'arż-ı ḥālde
Şā'ir ẓerāfet-i süḫanından şümār ider (III/VII, 35)

Daha sonra *fahriye*ye geçer ve kendi üstün niteliklerini anlatarak bir ihtiyacı veya sıkıntısı varsa onu dile getirir. Bazan *fahriye, arz-ı hâl*den önce de gelebilmektedir (II/XVII; III/III, XIV). Aslında *fahriye* ile *arz-ı hâl* bölümü içiçedir. Daha doğrusu *fahriye, arz-ı hâl*in bir alt bölümü gibidir.

İzzet Molla'nın *kaside*lerinde en uzun *fahriye* sadrazam Galib Mehmed Paşa'ya yazdığı ve 18 beyitlik *nesib*i *fahriye* olan şiirdir. Bu *kaside*de *medhiye*den sonra tekrar *fahriye*ye başlayan şair 34-37. beyitlerden sonra *tegazzül*e başlamaktadır. 38-44 arasındaki *tegazzül*ün *makta*'ı ile bir sonraki beyit de *fahriye*dir. Bu *kaside*de *fahriye*, toplam 24 beyittir (III/IV). Şairin 2 *kaside*sinde *fahriye* 16 beyittir (II/II; III/I). *Fahriye* içeren diğer *kaside*lerde beyit sayısı 2 ile 10 arasındadır.

Şairin kendi hayatı ve sanat görüşü hakkında en önemli bilgiler bu bölümde bulunmaktadır. Şair burada kendisi ile ünlü şairleri karşılaştırarak, kendi yeteneğinin onlardan daha üstün olduğunu ileri sürer. Bir rekabet anlayışı içerisinde kendisinden başka şairleri, genellikle hırsız olarak niteler.[107] Şiir geleneği ve kendi şiirinin bazı özellikleri konusunda bilgiler verir. İzzet Molla'nın *kaside*lerinde çoğu zaman şiirin gerçek yazılış amacı bu bölümdür. Ancak şair genelde bu amacını örtmeye çalışır. Padişaha sunulan *kaside*lerde *arz-ı hâl* ve *fahriye* başka *kaside*lere oranla daha az sayıdadır. Bunu şairin bilinçli olarak yaptığı,

Du'ācı oldığum devlet yeter anuñ gibi şāha
Temeddüḥ eylemem naẓmumla sā'ir şā'irān-āsā (II/IV, 34. by.)

dizelerinden anlaşılmaktadır. Yine de kendini tutamayıp övünmeye başlayan şair,

---

[107] Hırsızlık suçlaması öyle anlaşılıyor ki, daha çok bir yetersizlik ve yeteneksizlik ifade ediyor. Yeteneksiz şairler derin anlamlar bulamadıkları için başkalarının hayalleriyle şiir yazmaya çalışırlar. Bu konuda XVI. yüzyılın tezkire yazarı, Lâtifî Efendi'nin sınıflandırması kayda değerdir. Ona göre şairler, gerçek şair ve hırsız (düzd) olmak üzere ikiye ayrılır. Gerçek şair mânâyı kendi bulur, hırsız ise başkalarından alır. Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Çavuşoğlu, Mehmet, "Divan Şiiri", *Türk Dili (Türk Şiiri Özel Sayısı-II Divan Şiiri)*, Ankara 1986, s.5-6.

Biraz da kendümi vaṣf eyleyem bir resm-i dīgerle
Ne naḳṣ itseñ yaraşmaz böyle nāzük perniyān üzre

Yine żımmen merāmum ẕātını tavṣīfdür yoḫsa
Güher vaṣf eylemek lāyıḳ mıdur evṣāf-ı kān üzre (II/II, 50. by.)

İtmesem ben de temeddüḥ kim ider ʿālemde
Var mı bir ben gibi meddāḥ-ı şeh-i Dārā-fer

.....

Hünerüñ yoḳsa da meddāḥ-ı şeh-i ʿālemsin
ʿÖmrüñ oldıḳca temeddüḥ saña ʿİzzet bu yeter (II/XVI, 23,25)

diyerek yapmış olduğu kabalıktan dolayı özür diler gibidir.

Şairin padişaha sunduğu iki *kaside* Keşan sürgünü dolayısıyla yazılmıştır (II/II, V).

Ehl-i süḫana besmele şīrīn ġıdadur
Ṭuṭī-i zebānuñ şekeri şükr-i Ḫudā'dur

matla'ıyla başlayan 45 beyitlik *kaside*sinde 25. beyitten sonuna kadar şair, af dilemektedir. Önce,

Cürm itmesem itmezdi efendim beni te'dīb
Lākin felegüñ ḳahrını çekmek ne belādur (II/V, 25. by.)

diyen şair daha sonra kendi sadakatini anlatmaya ve adeta yalvarmaya başlıyor.

Luṭf eyle bu dīvāneñi ġurbetde bıraḳma
Ṭavruñ ki senüñ ġıbṭa-i erbāb-ı nühādur

Bir mevsimini gözle efendim beni yād it
Ḫāşā saña taʿrīf anı ʿayn-ı ḫaṭādur

Egdürme boyun sen var iken baña sipihre
Ehl-i hünerüñ ḳāmeti maġbūṭ-ı semādur (II/V, 38-40. by.)

Yazdığı *kaside*yi padişaha Silahdar Ali Paşa aracılığıyla ulaştırmaya çalışan şair bu konuda şöyle söylüyor:

Bu bende-i ġurbet-zedenüñ ḥālin o şāha
Bir bildirecek varsa silāḥ-dārı aġadur (II/V, 29. by.)

Şair Ali Paşa'ya ayrıca bir *kaside* yazarak ondan da affedilmesi konusunda yardım istemiştir (III/VI).

Arz-ı hâl bölümünde şair, övdüğü kimse ile olan ilişki düzeyine göre bir üslûp belirlemektedir. Örneğin Halet Efendi'ye yazdığı *kaside*lerde daha içten bir anlatım dikkat çekiyor. Zaten Halet'e yazdığı üç *kaside* de teşekkür ve minnet duygularını

ifade eder niteliktedir (III/XV, XVI, XVII). İlk *kaside*de teşekkür, gelenekte pek örneği bulunmayan bir biçimde *dua* bölümünden sonradır. Şair, bu değişikliğe dikkat çekerek başlar:

Ḳaṣîde-i dîgerânda degülse de ʿâdet
Bir iki beyt ile oldum teşekküre mecbûr

Bu rütbe ḫâṣiyetin bilse bâzû-yı cerre
İder ḳaṣîdemi taʿvîẕ sâʾil-i pür-zûr

Bu luṭfı itmedi Sulṭân Murâd Nefʿî'ye
O rütbe ḳıldı ʿinâyet kim ol kerem-mevfûr

İder cerîde-i eşʿârını beḳâdan ʿarż
Ṭuyarsa baña olan luṭfı Nâbî-i mebrûr

Degül bahâ-yı ḳaṣîdem mezâda dîvânum
Virilse ʿöşrine çıḳmaz çıḳarsa dûr-â-dûr

Füsûn-ı maġribî-i himmetiyle feṭḥ oldı
Kerem kerem denilen ol defîne-i mestûr

İder müsâbaḳa iḥsânı dest-i daʿvetümi
Duʿâ-yı devletine ʿömrüm eylesem maḥsûr (II/XV, 73-79)

İkinci *kaside*de şair sıkıntılar içinde geçen günlerini hatırlayarak, kendisini o durumdan kurtaran Halet Efendi'ye minnettarlığını bildirir:

Bilmedi ḳıymetini kimse ḫaẕef-pâre ḳadar
Ṣadef-i ʿâleme ẕâtum idi bir dürr-i yetîm

Bir zamân çeşme-i zindân idi âġûş-ı peder
Görmedüm zânû-yı mâderde daḫi nâz u naʿîm

Var iken fıṭrat-ı ẕâtumda cibillî ʿiffet
Beni baḫtumdı iden mürtekib-i kâr-ı ẕemîm

Sene-i âtiyede ṭâliʿum olsa mesʿûd
Der-ʿaḳab ʿaksine devr eyler idi çerḫ-i leʾîm

Kevkebüm öyle ki ḫânem yıḳılurdı başıma
Olsa beyt-i şerefinde be-ḥisâb-ı taḳvîm

Ögrenüp rütbe-i iflâsumı ṣarrâfumdan
Virmez olmışdı baña vesvese Şeyṭân-ı racîm

Virmedi zehr alacaḳ pâre felek yoḫsa baña
Kendimi şimdiye dek çoḳdan iderdüm tesmîm

O ḳadar müflis iken gör ki belānuñ büyügin
Hey'et-i cismümi de eylemiş Allāh cesīm

Naḳşumı pāy-ı mezelletle çıḳardı a'dā
Kiçeci-zādeligüm olmış idi köhne kilīm

Ḳadrimi aṭlas-ı eflākden itdüñ bālā
Göremez mertebe-i rif'atümi çerḫ-i le'īm

Būriyā-pāre-i cebhemde sa'ādet var imiş
Çün ki ferş-i ḳademüñ olmaġa ḳıldum taḳdīm

Şimdi sāyeñde senüñ gibi kerem-kār oldum
Ne kerīm oldıġuñı sen de bil ey merd-i kerīm (II/XVI, 48-59)

Şair kimi zaman çerağ olmak (maaşa bağlanmak) istediğini açıkça söyler:

İş midür ẕātuña bir sūḫteyi itme çerāġ
Yetişür pertev-i luṭfuñ niçe biñ Mollā'ya (III/X, 49)

Luṭfuñla gelse bendeñe ger vüs'at-i ma'āş
Dāyinlerümle sāḥa-i ġabrāyı ṭār ider (III/VII, 33)

*Na't*lerde *arz-ı hâl*, daha çok şairin günahlarını itiraf ve şefaat isteğini dile getirdiği bir bölüm özelliği taşır (istişfa', istimdâd)[108]. İzzet Molla bu bölüme *na't*lerde *arz-ı niyaz* demeyi tercih etmiştir:

Yüz ḳoymaduḳ taẕarru'a 'İzzet lisān ile
Rūy-i niyāza ruḳ'añı ḳıl perde-i ḥicāb (I/III, 28)

'İzzet o şāha 'arż-ı niyāzum tükenmeden
Geldi ne çāre sözde yine mevsim-i du'ā (I/İV, 86)

N'eylersin ey ḳalem dehen-ālā-yı hicv olup
'Arż-ı niyāza belki o 'aḳd-i lisān olur (I/Vİ, 38)

Sür yüzün ḫāk-i niyāza mihr ü meh-veş ba'd ez-īn
Na'tı bitmez eyleseñ de tā-be-maḥşer rūz u şeb (I/V, 36)

Bu şiirlerde doğal olarak *fahriye* yoktur. Ancak "Vâveylâ der-*Na't*-i Hazret-i Şehîd-i Kerbelâ" başlıklı *mersiye*deki iki beyitte sezilen övünme ifadesinin *fahriye* tanımına tam olarak uyduğu söylenemez:

Meddāḥ-ı ḫānedān-ı nübüvvet olanlaruñ
Eñ 'ācizi benüm gibi mu'ciz-beyān olur

Āl-i Muḥammed-i 'Arabī na'tidür sözüm
Giryem miyāne-i süḫana tercemān olur (I/Vİ, 12-13. by.)

---

[108] *Yeniterzi*, s.49-50.

İzzet Molla'nın *kaside*lerinde *fahriye* geleneğe uygun olarak genelde *arz-ı hâl* bölümü içerisindedir ancak yukarıda da belirtildiği gibi 4 *kaside*de, şiirin başında yani *nesib*de *fahriye*ye yer verilmiştir. Şair *fahriye*ye karşılık olarak daha çok *temeddüh* kelimesini kullanmıştır:

Yeter 'İzzet *temeddüḥ* naẓm olursa böyle olsun kim
Yazıldı her iki mısrā'ı farḳ-ı Ferḳadān üzre (II/II, 69)

Artuḳ yeter zemīn-i *temeddüḥde* türk-tāz
Ādem bu rütbe kendini tavṣīfe 'ār ider (III/VII,45)

Şairin *fahriye* konusunda söyledikleri, *kaside* geleneği içerisinde *fahriye*nin anlamını açıklar niteliktedir:

Bir iki beyt ile faḫriyye degüldür ġarażum
N'ola memdūḥumı eylersem o yüzden i'ẓām (III/II, 66)

Himem-kārān-ı 'aṣruñ sāyesinde iştikā itmem
Temeddüḥden ġaraż gerçi felekden beşş-i şekvādur (III/III, 46)

Degül murād temeddüḥ girīz-gāh araram
Niyāz-ı ḫāmem ola tā ḳarīn-i ḥüsn-i ḳabūl

Naḳīb Efendimüze 'arż-ı ḥāldur ġarażum
Cihānda bir ben iken na't-gūy-i āl-i Resūl (III/XIV, 23, 24. by.)

Buna göre şair, kendisiyle övünerek *kaside* sunduğu kişiyi yüceltmek istemektedir.[109] Yine *arz-ı hâl*e geçiş (*girizgâh*) amacıyla yazılan *fahriye*de felekten şikâyet etmek de divan şiiri anlayışının gereğidir.

İzzet Molla'nın *fahriye*lerinde rakip, İran şairlerinden önce, pek çok *kaside*sine *nazire*ler yazdığı, kimi zaman dizelerini tazmin ettiği şair Nef'î'dir:

Ṭarz-ı faḫriyyede yanumda yayandur Nef'ī
Vādī-i lāfa eger tevsen-i kilki sürsem (III/I, 44. by.)

Ḥüsn-i elfāẓına yoḳdur sözümüz **Nef'ī**'nüñ
Lākin olmış ezelī şāhid-i ma'nī baña rām (III/II, 76)

'İzzet'em **Nef'ī** yanumda ḳādir olmaz kim diye
Beyt-i Ma'mūr-ı ma'ānī ḫānmānumdur benüm (III/IV, 44)

Nef'ī alursa tīġ-ı zebānum peyāmını
Cān ḳorkusıyla dār-ı beḳādan firār ider (III/VII, 39)

Yukarıda anlatılanlara göre İzzet Molla'nın *kaside*lerini *arz-ı hâl* bölümüne göre başlıca beş gruba ayırmak mümkündür:

---

[109] Şairin fahriye konusunda söyledikleri, Dilçin'in divan şirinde fahriyenin genel karakteristiğini özetleyen şu sözerine uymaktadır: "*Medhiye* bölümünde olduğu gibi burada da şair, abartmalı olarak kendini İran'ın ünlü şairleriyle karşılaştırarak över. Şırinin ve şairlik gücünün onlardan üstün olduğunu söyler. Böyle söylemekle de, *kaside* sunulan kişinin, sıradan bir şairce övülmediğini şiirinin ve şairliğinin değeri yüksek bir şairce övüldüğünü anlatmak ister." *Dilçin*, s. 157.

a. Keşan sürgünü dolayısıyla yazdığı *kaside*ler. Bunların bir kısmı şair tarafından af edilmek için padişaha ve devlet büyüklerine sunulmuştur (II/II, V; III/VI). Bazısı da şairin Keşan'da bulunduğu sırada ona tesliyetname gönderen ve ona sahip çıkan devlet büyüklerine teşekkür içeriklidir (III/ XI). Şairin affına sebep olan şiir divana alınmamıştır. Sadrazam Mehmed Said Galib Paşa'ya sunulan bu *kaside Mihnet-Keşân*'da kayıtlıdır.[110] *Bahār-ı Efkār*'da Galib Paşa'ya sunulmuş iki *kaside* vardır. Bu iki *kaside* şairin *memduh*una duyduğu minnetin ifadesidir (III/IV, V).

b. Şairin koruyucu arayışıyla "intisab arîzası" niteliğinde yazdığı *kaside*ler. Şair, Keşan sürgünü sırasında kendisine mektup yazarak teselli eden Çirmen valisi Müftî-zade Es'ad Paşa'ya *kaside*sinde

İntisāb eyledüm ez-cān-ı derūn der-gehüñe
Bu ʿarīżam ṭarafumdan ide būs-ı dāmen (III/VIII, 61)

diyerek onun himayesini istemektedir. Yine ölümünün ardından bir *mersiye* ile yad ettiği Hurşid Paşa için,

Bilürem ḳaṣduñ a ẓālim baña cevr itmekdür
İntisāb itmiş idüm ben o kerem-fermāya (III/X, 23)

diyerek feleğe seslenen şair, aynı *kaside*de Hüsrev Mehmed Paşa'dan himaye istemektedir:

Dāverā melceʾ-i erbāb-ı maʿārifsin sen
Ṣalalı üstümüze dāmen-i luṭfuñ sāye (III/X, 37)

Şairin Surre emini Hayrullah Efendi'ye sunduğu *kaside* (III/XVIII) ve Ağa Hüseyin Paşa'ya sunduğu *kaside*ler de böyle bir amaçla yazılmış gibidir. Yine Sivas sürgününden sonra Sivas valisi Müşir İsmail Hakkı Paşa'ya sunduğu *kaside* de bu amaçla yazılmış olmalıdır.

c. Şairin gördüğü iyiliklere karşı teşekür duygularını ifade eden *kaside*ler. Halet'e sunulan 3 *kaside* de bu duyguları ifade eder (III/XV, XVI, XVII).

d. Şair Hurşid Paşa'ya sunduğu bir *kaside*sinde Halet Efendi için af dilemektedir (III/II).

e. Şairin geçim sıkıntısını dile getirdiği, mansıb veya maaş istediği *kaside*ler (III/VII, XIII, XVII).

---

[110] Özyıldırım, s. 116, 425-430, (3914-94.beyitler).

f. Diğer *kaside*lerin büyük bir kısmını şairin görevi gereği yazdığı söylenebilir. Örneğin padişah tarafından yaptırılan çeşitli yapılar için yazılan dariye ve *kaside-i tarihiye*lerin böyle yazıldığını söylemek sanırım yanlış olmaz.

3.2.1.5. *Tegazzül*

İzzet Molla 7 *kaside*de 8 *tegazzül* yapmıştır. Bütün *kaside*lerinde *tegazzül medhiye*den sonra yani *arz-ı hâl* bölümü içerisinde yer alır. Şair *kaside*deki tekdüzeliği gidermek ve *gazel* tarzındaki yeteneğini göstermek amacıyla *tegazzül*e başlar. Şair bir *kaside*de *tegazzül*ü birbiri ardından iki kez tekrar etmiştir (III/VIII, 64-69, 71-76).

Bülbül-i kilki ġazel-ḫᵛān iderek ma'ẕūrum
Ġonçemüñ ḫār-ı cefāsından idersem şīven

Geçse terk eyleyemem destüme çāk-i dāmen
Çāk çāk itse girībānın o gül-pīrāhen

Bozdurur tevbeyi ṣūfīye ṣarāb-ı laʿlīn
Ḳırdurur rinde de mīnayı o sīmīn gerden

Dökemez ṣu eline çeşme-i mihr-i raḫşān
Viremez dil-berümüñ destine nāhīd legen

Būy-ı rāḥat göremez sīnesi fikriyle dimāġ
Olsa gül-bister-i endīşem eger berg-i süḫan

Dil-i zārumda görüp tīrini ol şūḫ-şiyem
Ġalat-endāz olaraḳ çeşmi didi vāfeḳa Şen

İder āvīḫte biñ cān ile ʿİzzet kendin
Görse çāh-ı ẕeḳan-i yārümi rūḥ-ı pey-zen

Oldı miʿmār-ı ḫayālüm bu ġazel bitdükde
Ḥikmet-āmīz olaraḳ dīgerine ṭarḥ-efken

Çeşm-i ʿirfānı açup ṭutmaġa baḳ bir dāmen
Oldı ḫur-şīd ile hem-mertebe çeşm-i sūzen

Ḳurı bir degnek idi çūb-ı ʿaṣādan ne çıḳar
Ne ẓuhūr itdi ise itdi yed-i beyżādan

Nāḫudā eylemese Nūḥ'ı bu keştīye Ḫudā
Mevc-i ṭufāna ne yelken ṭayanurdı ne seren

Rāst-gūyāna ḳarīn ol ki olursın ṣādıḳ
Şāhid-i ʿādil-i Yūsuf idi baḳ pīrāhen

Cevşeni istese pīrāhen ider erbābı
Penbeden nerm idi Dāvūd'uñ elinde āhen

ʿİzzetā açdı gül-i kāmumı Ḥaḳ Edrine'de
Gezmedi bülbül-i ḫāmem hele gül-şen gül-şen

Şairin ikinci *tegazzül*e başlarken *gazel*inin üslûbu konusunda söylediği "hikmet-âmîz" ifadesi de dikkat çekmektedir.

3.2.1.6. *Dua*

Medhiye veya *arz-ı hâl*den sonra bir veya birkaç beyitle geçilen *dua* bölümü, beyit sayısı açısından en kısa bölümlerdendir. Bir iki beyitlik bu bölümde şair, övdüğü kimsenin sağlıklı ve uzun ömürlü olması, gücünün devamlılığı ve düşmanları karşısında hep muzaffer olması için dua eder ve düşmanlarının kahrolmasını diler. İzzet Molla'nın *kaside*lerinde de bu genel tutum aynen devam ettirilmiştir.

*Kaside*nin bölümleri arasında geçişi sağlayan ortak söz kalıpları İzzet Molla'nın *kaside*lerinde de görülür. Şair *medhiye* veya *fahriye*den sonra kendine dönerek sözü kısa kesip *dua*ya başlaması gerektiğini hatırlatır. Pek çok divan şairinin tekrar ettiği[111] bu kalıp sözlerin İzzet Molla divanlarında görülen örneklerini şöyle sıralamak mümkündür: *Ḥamūş ey dil, geldi yine mevsim-i duʿā, duʿā mevsimidür, şimden girü eyle duʿā, naẓmuñda ıṭnāb eyleme, yeter ıṭnāb-ı süḫan, duʿāya başla yeter, artuḳ yeter, yeter ey ḫāme yeter, yeter ey ḫāme, eyle duʿā, ser-i ...şāh-ı cihānı eyledüñ taṣdīʿ, mühr-i sükūt ur dehān üzre, maḳbūldür sözüñ azı, der-geh-i Ḥaḳḳ'a niyāz eyle, ḳaṣīdem ... irdi pāyāna, ʿaczini fehm itdi ḳalem, söz tamām oldı duʿā it, söz tamām oldı yeter, irdi pāyāna ḳaṣīdeñ, nükte-i mā-ḳalle ve del, mühr-i dehānum, ḫatm-i kelām eyle, lāf u güẕāfi ḳo, der-gāh-ı Ḥudā'ya aç elüñ, ḳaṣīdeñ oldı tamām, ḳalmadı ḳāfiyenüñ vüsʿatı, söz ḫitāmında duʿā eylemedür de'b-i ḳadīm.*

[111] *Kaside* bölümleri arasındaki geçiş beyitlerinde tekrar eden söyleyiş kalıplarına ilk olarak dikkat çeken Cem Dilçin, Fuzulî'nin *kaside*lerindeki *dua* bölümlerini incelediği makalesinde, divan şiirinde yaygın olarak kullanılan bu türlü söz kalıplarını Fuzulî'nin pek kullanmadığını, onun daha çok, "var ümîdüm", "ümîd var ki", "umduğum oldur ki", "budur ümmîd" gibi kalıp sözlerle duaya başladığını belirtmektedir. Fuzulî'nin bu tutumunu divan şiirinin belli başlı şairleriyle karşılaştıran Dilçin, özellikle Nef'î'de benzer bir kullanımın hiç bulunmadığına dikkat çekmektedir. Dilçin 2000, s. 193-202. *Kaside*de Nef'î yolundan giden İzzet Molla'da da böyle bir kullanıma rastlanmaz.

Yine *dua* bölümünde de süreklilik ifade eden, *mā-dām, mā-dām ki, tā, tā ki, tā-be, tā-be*-ṣubḥ-i yevm-i dîn, *tā-be*-yevm-i nüşûr, *tā-be*-ḳıyāmet gibi edatların sık kullanımı dikkat çekicidir.

İzzet Molla'nın *kaside*lerinde en uzun *dua* bölümü 9 beyittir. Müftî-zade Es'ad Paşa'ya sunulan bu *kaside* 87 beyittir (III/VIII, 79-87):

Ṣarf idüp ed'iyeyi devlet-i memdūḥuñda
Eyle ol dürre icābet-geh-i Ḥaḳḳ'ı maḫzen

Tā ki bu levḥa-i pīrūzede kilk-i Bircîs
İde her rengde tecdîd-i meżāmîn-i kühen

Beyt-i iḳbālin ide ser-süḫan-i her dîvān
Naẓm-ı āfāḳa Ḫudā neşr-i niẓām eylerken

Göre sūrāḫ-ı tüfenginde selāmet rāhın
Cān-ı bed-ḫ'āhına sürbi ola sūr-ı düşmen

Ḫavf-ı ifnā-yı vücūdıyla gözin açamasun
Ola kendi nigehi düşmene berḳ-i ḫırmen

Dāġ-dār ola ten-i düşmeni ol mertebe kim
Geydi şansun gören ol rūbeh-i hirās cevşen

Ḫüsn-i aḫlāḳı ide ẕātı cihāna ta'rîf
Vaṣf ide ẕātını da 'āleme aḫlāk-ı ḥasen

Ola süknā-yı 'adem düşmenine meşrūṭā
Vaḳf olup her birine ġalle-i ekdār u miḥen

Tevsen-i 'azmi ile peyk-i beşāret yek-sū
Merd-i tedbîri ile şaḫṣ-ı işābet yek-ten

Nat'ler bölümündeki ilk üç *kaside*de *dua* Arapça veya Farsça'dır. Bu şiirlerde arz-ı niyâz bölümü peygambere yakarış (istişfâ' ve istimdâd) niteliğinde olduğu için ondan sonra Allah'a yönelerek *dua*ya başlayan şair, muhatabının değiştiğini göstermek amacıyla böyle bir dil farklılığına ihtiyaç duymuş olmalıdır.

Dua, *kaside*nin son bölümüdür. Ancak İzzet Molla'nın Halet Efendi'ye sunduğu bir *kaside*sinde *dua*dan sonra 7 beyitte Halet'e teşekkür etmesi dikkat çekicidir (III/xv, 73-79).

İzzet Molla'nın 5 *kaside*sinde birden çok *matla*' vardır. *Zâtü'l-metâli'* ya da *zü'l-metâli'* denilen[112] böyle *kaside*lerde şairler, konunun akışını değiştirmek amacıyla "*tecdid-i matla*'" yaparlar. İzzet Molla'nın *kaside*lerinde de *tecdid-i matla*'dan sonra böyle değişiklikler vardır. Bu değişiklik övüleni gösteren zamirde, zaman kiplerinde veya övgü sözlerinde görülmektedir. Sultan II. Mahmud övgüsündeki ilk *kaside* (II/I),

Güş it evṣāfuñı ey şāh-ı şecā'at-mu'tād
İdeyüm eyledigüñ himmeti bir bir ta'dād

beyti ile başıyor ve şair ilk 24 beyitte, başta Vehhabî isyanı olmak üzere ülkede çıkan isyanların bastırılmasını, Kâbe, Ravza-i Mutahhara ve Mescid-i Aksa'da yapılan onarım işlerini, isimlerini vererek çeşitli eşkıyaların ortadan kaldırılışını bir bir sıralıyor. 25. beyit *tecdid-i matla*'ı haber veriyor:

Şeker-i vaṣfuñ içün ṭuṭī-i endīşemdür
Ḳafes-i dilden iden maṭla'-ı dīger inşād

Bu hatırlatmadan sonra gelen *matla*' ile anlatım ve içerik değişmiş oluyor:

Ḥilm-i sulṭān-ı cihān istese cem'-i eżdād
Naḳş-ı gül-būse olur şīşede zaḫm-ı pūlād

Bundan sonraki bölümde daha çok sultanın hilmi, keremi, hıfzı, adaleti gibi övgüye değer nitelikleri ve hattatlığı, biniciliği, atıcılığı gibi kişisel yetenekleri sayılarak övülüyor.

Ḫazān-ı Āṣār'daki, 90 beyitlik *kaside*de ise iki kez *tecdid-i matla*' yapılmıştır. Burada da *matla*'ların benzer fonksiyonda olduğu görülmektedir. İlk 27 beyitte padişah ve yeni ordusu Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye övülerek, kaldırılan Yeniçeri Ocağı'nın yergisine yer veriliyor. 29. beyitteki ikinci *matla*' ile başlayan bölümde askerlerin kıyafetlerinin ve Gülhane'de yaptıkları eğitimin betimlemesinden sonra padişah övgüsüne geçiliyor. Üçüncü *matla*' ile de şair *fahriye*ye başlıyor.

*Kaside*nin bölümleri açısından İzzet Molla'nın *na't* türündeki bir *kaside*sini de örnek olarak incelemek uygun olacaktır. *Bahār-ı Efkār*'daki ilk *na't* 50 beyittir. Bu *kaside*de Hz. Muhammed'in Allah, evren ve insanlık açısından değerini ortaya koymak amacıyla bir düzenleme yapılmıştır. İlk beyit, peygamberin Allah katındaki değerini bildirmektedir:

---

[112] *Dilçin*, s. 122-123.

Yā Muḥammed mīz-bānuñdur cenāb-ı Kibriyā
Didi ẕātı ẕātuña ehlen ve sehlen merḥabā

İkinci beyitle onun evrendeki yüce şanı anlatılmaktadır:

Buldı rif'at 'arş-ı a'lā ḫāk-i pāyuñdan senüñ
Maḳdemüñle iftiḫār itse felek bir iş mi yā

Bundan sonraki 6 beyitte "levlâk sırrı" açıklanmakta ve onun varlığının evredeki her şeyden önce yaratıldığı dile getirilmektedir. 9-17. beyitler arasında onun "Seyyidü'l-mürselin" olduğu Adem, Nuh, İbrahim, İsmail, Yusuf, Yunus, Süleyman, Musa ve İsa peygamberlere olan üstünlükleri sayılarak ispat edilmeye çalışılmaktadır.[113] 18. beyit *girizgâh* niteliğindedir:

Böyle yād eyler seni ins ü melek cinn ü perī
Gökde Maḥmūd Ahmed ü yerde Muḥammed Muṣṭafā

Bu beyitten sonra, 19-24. beyitlerde peygamberin yüce sıfatları çeşitli *telmih*ler ile ayet ve hadislerden yapılan *iktibas*lar yoluyla anlatılmaktadır. Yani onun yüceliği kendi söz ve davranışları, bir başka deyişle zatı ve sıfatları ile ortaya konulmaktadır. 25-37. beyitler arasında "arz-ı hâl"de bulunan şair, peygamberden şefaat isteğini "çâr-yâr-ı güzîn" ve "sıbteyn"ini aracı kılarak dile getirmektedir. Diğer *kaside*lerinde *fahriye*ye geniş yer ayıran şair, bu *na't*te kendinden günahkârlığı ve isyânkarlığı dolayısıyla söz etmektedir. Pek çok *kasides*inde Nef'î'ye meydan okuyan şair, 38. sıradaki Farsça bir beyitle geçiş yaptığı bu bölümde kendisi hakkında şöyle söylemektedir:

Olmasaydum ümmetüñ Mevlā benümçün yalıñuz
Böyle biñ ḳavme virürdi ḳavm-i 'Ād-āsā belā

Ben gibi mest-i müdām-ı ma'şiyet gelmiş degül
Ḳonalı bezm-i eleste bāde-i *ḳālū belā*

Bundan sonra yaptığı bu itiraflardan da pişman olan şair, *dua* bölümüne geçmektedir. Şiirin son üç beyti Farsça-Arapça *mülemma*'dır. Divanın bu bölümündeki *na't* ve *mersiye*lerin *dua* kısmı genelde Arapça veya Farsça'dır.

İzzet Mola'nın Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin hakkındaki "rūz u şeb" redifli 53 beyitlik *kasides*i de Fehîm-i Kadim'in 52 beyitlik *na't-ı şerifine nazire*dir.

---

[113] *Na't kasides*inde peygamber isimlerinin sayılması yaygın bir uygulamadır. Konu ile ilgili en kapsamlı çalışmayı yapan Emine Yeniterzi bu bölümde Hz. Muhammed'in diğer peygamberlerden üstün oluşunun özellikle mucizeleri ile bağlantılı olarak ele alındığı ve âdeta "ta'dâd-ı enbiyâ" denilebilecek bir bölümün ortaya çıktığını söylemektedir (*Yeniterzi*, s. 49).

Kendisinden önce Neşatî, Yahyâ Nazîm, Vahîd Mahtûmî ve Şeyh Galib tarafından *tanzir edilen* bu *na't*e İzzet Molla'nın yazdığı *nazire* ise Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin *mersiye*sidir.[114] Bu konu ileride İzzet Molla'nın *nazire*leri incelenirken daha geniş olarak ele alınacaktır.

İzzet Molla'nın kasidelerinin bölümleri ve bu bölümlere göre beyit dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

[114] Yeniterzi, s. 52, Üzgör 1991, s. 67-71.

Sayı	Kas. No	Beyit s.	Adı	Türü	Nesib	Girizgah	Medhiye	Arzıhal	Fahriye	Dua	Tegazzül	T. Matla
			BAHĀR-I EFKĀR				(Maksad)	(Arz-ı niyaz)	(Temeddüh)			
I			**NUʿŪT-I RİSĀLET VE ĀL-İ RESŪL**									
1	I	50	[Naʿt-i Resūl]	Na't	1-17	18	19-24	26-44		48-50		
2	II	106	Eslemü'l-minhāc ilā-süllemi evşāfi'l miʿrāc	Miraciye	1-17	18	19-97	98-104		106		
3	III	39	El-intisāb ilā-bābi ḥażreti'l-melce' ve'l-me'āb	Na't	1-16	17	18-27	28-37		38-39		
4	IV	92	Maḫzenü'l-keder der-naʿṭ-i e'imme-i işnā-ʿaşer	Na't	1-33	34-39	40-72	73-85		86-92		
5	V	53	Matlaʿu'l-belā der-menḳabet-i mihr-i sipihr-i kerbelā	Mersiye			1-35	37-47		49-53		
6	VI	42	Vā-veylā der-naʿt-i ḥażret-i şehîd-i kerbelā	Mersiye	1-8	9-11	14-37		12-13	39-42		
7	VII	41	İstimdād zi-perverdigārı bī-endād	Münâcât	1-6	7	8-20			22-41		
II		**ḲAṢĀYİD BERĀ-YI ŞEHEN-ŞĀH-I DEVRĀN**										
8	I	54		Medhiye			1-50			52-54		26
9	II	77	Der-menḳabet-i ḥazret-i pādşāh-ı cihān	Medhiye			1-49	50-53	54-69	72-77		20
10	III	44	Der-sitāyiş-i ḫallfe-i cenāb-ı maʿbūd ḥażret-i sulṭān maḥmūd	Medhiye			1-29	30-39		4041		
11	IV	38	Der-vaşf-ı ḫāḳān-ı zamān ḫż. sulṭān maḥmūd ḫān	Medhiye	1-21	22	23-33			34-38		
12	V	45	Der-vaşf-ı ẓıll-i cenāb-ı kirdgār ḫān maḥmūd-ı kām-kār	Medhiye			1-19	25-43	20-24	44-45		
13	VI	24	Sitāyiş-i ḳaşr-ı hümāyūn der-üsküdār	Medhiye	1-10		11-18		19-20	22-24		

S.	K. no	B. s.	Adı	Türü	Nesib	Girizgah	Medhiye	Arzıhal	Fahriye	Dua	Tegazzül	T. Matla
14	VII	19	Sitāyiş-i ḳaṣr-ı şāhī der-şevket-serāy-ı ṭopḳapu	Medhiye	1-6	7	8-10		11-15	17-19		
15	VIII	24	Ḳasīde-i tīr u bahār der-vaṣf-ı pādşāh-ı kām-kār	Medhiye	1-5	6	7-19			23-24		
16	IX	32	Sitāyiş-i ḳaṣr-ı şāhī der-şevket-serāy-ı ṭopḳapu	Medhiye	1-11	12	13-29			31-32		
17	X	16	Sitāyiş-i kāḫ-ı hümāyūn der-beşikṭaş	Medhiye	1-7	8	9-10			12-16		
18	XI	12	Sitāyiş-i ṭāḳ-ı hümāyūn der-beşikṭaş	Medhiye	1-3	4-5	6-9			10-12		
19	XII	19	Sitāyiş-i ḳaṣr-ı hümāyūn der-beşikṭaş	Medhiye	1-5	6	7-16			17-19		
20	XIII	16	Medīḥa-i dīvān-ḫāne... der-sāḥil-serāy-ı beşikṭaş	Medhiye	1-6	7-8	9-13			14-16		
21	XIV	16	Sitāyiş-i ḳaṣr-ı şāhī der-şevket-serāy-ı ṭopḳapu	Medhiye	1-7	8	9-14			16		
22	XV	14	Der-vaṣf-ı serd-āb-ı şevket-serāy-ı ṭopḳapu	Medhiye	1-8	9	10-12			14		
23	XVI	29	Der-midḥat-i şehr-yār-ı gītī-sitān ḫż. maḥmūd ḫān	Medhiye	1-7	8	9-15		16-25	27-29		
24	XVII	47	Ḳaṣīde der-sitāyiş-i şāḥib-ḳırān maḥmūd ḫān	Medhiye	1-11	17	18-31	14-16;36-43	33-35	45-47		
25	XVIII	27	Ḳaṣīde der-sitāyiş-i sulṭān maḥmūd ḫān	Medhiye	1-12	13	14-23		1-12	25-27		
III	**ḲAṢĀYİD BERĀ-YI KİBĀR-I ZAMĀN**											
26	I	59	Zamānında sulṭān-ı şānī-i zamān olan ḫurşīd aḥmed pāşā ḥaḳḳında	Medhiye			1-31	32-40	40-55	57-59		
27	II	88	Ḳaṣīde der-sitāyiş-i vezīr-i müşārun-ileyh	Medhiye			1-54	57-65	66-77	82-88		
28	III	62	Teşekkür der-menḳabet-i ṣadr-ı müşārun-ileyh	Medhiye	1-13	14	15-32	51-59	41-50	60-62	34-40	

S.	K. no	B.s.	Adı	Türü	Nesib	Girizgah	Medhiye	Arzıhal	Fahriye	Dua	Tegazzül	T. Matla
29	IV	50	Der-menḳabet-i ṣadra'ẓam ġālib meḥemmed paşa	Medhiye	1-18	19-25	27-33		1-18;34-45	47-50	38-44	
30	V	50	Ḳaṣîde der-menḳabet-i ... ṣadr-ı müşārün-ileyh	Medhiye			1-23	24-26	29-36	46-50	39-45	
31	VI	36	Keşān menfāsından ṣadr-ı a'ẓam silaḥ-dār 'alî paşa'ya	Medhiye	1-13	14	15-20	21-33		35-36		
32	VII	49	Der-menḳabet-i müfti'l-enām-ı esbaḳ dürrî-zāde 'abdu'llāh efendi	Medhiye	1-8		9-20	30-36	37-44	46-49	22-28	
33	VIII	87	Der-vaṣf-ı müftî-zāde es'ad paşa vālî-i çermen	Medhiye	1-23	24-25	26-56	57-62	77-78	79-87	64-69;71-76	
34	IX	52	Kaşîde der-sitāyiş-i aġa ḥüseyn paşa be-hengām-ı ḳatl-i ba'ż-ı eşḳıyā	Medhiye	1-20	21-23	24-46		47-48	50-52		
35	X	58	Mersiyye-i ḫur-şîd aḥmed paşa der-vaṣf-ı ḫüsrev meḥemmed paşa	Mersiye Medhiye	1-23	24	25-35	36-52	41-45	55-58		
36	XI	60	Der-menḳabet-i seyyid meḥemmed paşa ...	Medhiye	1-14	15	16-34	35-42	45-55	57-60		
37	XII	55	Der-vaṣf-ı 'izzet meḥemmed paşa	Medhiye	1-9	10-11	12-44		45-51	53-55		
38	XIII	53	Der-vasf-ı ser-eṭibbā-yı sulṭānî ...behcet efendi	Medhiye	1-13		14-37		39-49	51-53		
39	XIV	35	Der-menḳabet-i naḳîbü'l-eşrāf ṣadîḳ efendi	Medhiye			1-15	24-33	17-22	35		
40	XV	79	K. der-ḥaḳḳ-i muḥammed sa'îd ḥālet efendi	Medhiye	1-9	10	11-56	*73-76*	59-67	69-72		50
41	XVI	74	Ḳaşîde der-sitāyiş-i müşārün-ileyh ḥālet efendi	Medhiye	1-9	10-11	12-40	41-58	59-68	71-74		
42	XVII	40	Kaşîde der-sitāyiş-i müşārün-ileyh ḥālet efendi	Medhiye	1-18	19	20-32	33-37		39-40		
43	XVIII	26	Der-menḳabet-i emîn-i şurre-i sābıḳ ḫayru'llāh ef	Medhiye	1-10	11	12-25			26		
44	XIX	22	Der-sitāyiş-i ḳāḍî-i medîne-i münevvere .... es-seyyid el-ḥāc aḥmet 'ārif beg efendi	Medhiye			1-20			22		

S.	K.no	B.s.	Adı	Türü	Nesib	Girizgah	Medhiye	Arzıhal	Fahriye	Dua	Tegazzül	T. Matla
	TARİHLER											
45	I	25	Tārīḫ-i bār-gāh-ı sulṭānī	Tarih	1-6	7	8-17			18-23		
46	II	22	Tārīḫ-i dīvān-ḫāne-i ʿālī der-sarāy-ı cedīd-i pādşāhī	Tarih	1-9	10	11-16		*19-21*	17-18		
	MUSAMMATLAR											
47	XXIII	54	Sāḳī-nāme	Sakiname			1-26	27-29	31-40	52-54	41-49	30
48	XXIV	52	Silsile-i meşāyıḫ-ı kirām	Silsilename			1-51			52		
	ḪAZĀN-I ĀṢĀR											
49	I	90	[Kaşîde berāy-ı şehenāh-ı ʿālem]	Medhiye	1-27	28	29-74		75-84	86-90		29;76
50	II	27	[ʿAsākir-i manşūre-i muḥammediyye hakkında]	Medhiye			1-26			27		
51	III	54	[Yeniçeri ocağının kaldırılması hakkında]	Hicviye			1-51			52-54		
52	IV	31	[Sivas Valisi Müşîr İsmail Ḥaḳḳı Paşa'ya]	Medhiye	1-8	9	10-20	21-30	22-23	31		

3.2.2. Tarih Manzumeleri

Türk edebiyatında, tarih düşürme sanatının yaygınlık kazanması, İstanbul'un fethinden sonradır. Fatih döneminin önemli isimlerinden biri ve ilk İstanbul şehremini olan Hızır Bey'in öncülüğünde divan edebiyatında bir sanat olarak işlenmeye başlayan *tarih düşürme* geleneği XVIII. yüzyılda büyük ilgi görmüş ve yüzyılın sonlarına doğru ortaya çıkan Sürurî (ö. 1229/1788) ile zirveye ulaşmıştır.[115]

Te'essüf eyleyüp üstāẕına 'İzzet didi tārīḫ
"Sürūrī'nüñ vefātı mūcib-i ḥüzn oldı aḥbāba" (1229)

dizelerinin sahibi İzzet Molla'nın yazdığı tarihler, şairin iki divanında önemli bir yer tutmaktadır. "Tārīḫ-i vefāt-ı Sürūrī-i şā'ir üstāẕ-ı faḳīr" başlığıyla *Bahār-ı Efkār*'da yer alan bu *tarih kıt'ası* da şairin Sürurî ile olan ilişkisini göstermek açısından önemlidir.

Kendi yaşadığı dönemdeki siyasal ve sosyal olaylara, yapım ve onarım faaliyetlerine, önemli devlet ve ilim adamlarının idarî ve ilmî yükselişlerine, çeşitli konumdaki insanların doğum ve ölümlerine *tarih*ler yazan İzzet Molla'nın divanlarındaki *tarih* bölümlerinde toplam 358 *tarih manzumesi* vardır. Beyit sayıları 2-28 arasında değişen bu manzumelerin toplam beyit sayısı 1943'tür. *Bahār-ı Efkār* dibacesinde divanın tertibi için yazılan 11 beyitlik *tarih kıt'ası*, padişaha sunulan *kaside*ler bölümündeki 54 beyitlik 1 *kaside-i tarihiye* (II/1) ve Musammatlar bölümünde Vehhabî isyanının bastırılması dolayısıyla yazılan 10 bentlik *muhammes tarih* ve bölümünün sonunda Bakî mezarlığındaki sahabe mezarları üzerine yapılan kubbeler için yazdığı 5 beyitlik *kıt'a* ile birlikte *tarih manzumeleri*nin beyit sayısı 2038'i bulmaktadır.

İzzet Molla'nın divanlarında yer alan en eski *tarih manzumesi*, şairin babasının ölüm yılı olan 1214/1799-1800 tarihli 2 beyitlik *kıt'a*dır. Bu yılda şair henüz 14 yaşındadır. Bundan sonra yazılan *tarih*ler ise 1221/1806 yılından başlamaktadır. Şairin babası öldüğü zaman şiirle ilgilendiği konusunda kaynaklarda bir bilgi yoktur. Aksine onun şiire babasının ölümünün ardından, yaşadığı bunalım sonucunda başladığı kayıtlıdır. Dolayısıyla bu şiirin sonradan yazıldığını söylemek mümkündür. Bu durumda İzzet Molla'nın *tarih* yazmaya

[115] Yakıt, s. 122-130, 198-220

1221/1806 yılında başladığı söylenebilir. Son *tarih manzumeleri* ise 1244/1828-29 yılına aittir. Bilindiği gibi İzzet Molla 1245 yılının ikinci ayında (Safer) ölmüştür (Ağustos 1829). Bir başka deyişle İzzet Molla'nın III. Selim döneminin son yılında başlayan *tarih* düşürme süreci, IV. Mustafa'nın bir yıl iki ay süren saltanatı ve II. Mahmud döneminin ilk 22 yılını kapsamaktadır. Bu süre toplam 24 yıldır.

Padişaha sunduğu bir *kaside*sinde şair, yazdığı *tarih manzumeleri*yle şöyle övünür:

Benem ol şā'ir-i māhir ki bundan bellidür ḳadrüm
Degülken ḥürmetüm vācib ḥıdīv-i nükde-dān üzre

Yazup altun ḳalemle nāmumı ḳazdurdı mermerde
Niçe ḫayrāt-ı şāhāne niçe 'ālī mekān üzre

Yazıldı nām-ı vālāsı o şāhuñ ṣaḫratul'lāh'a
Ḳazıldı naẓm-ı tārīḫüm meṭāf-ı ḳudsiyān üzre

Felekde kimseye bu mürġ-i devlet ṣalmadı sāye
Kimüñ yazdırdı naẓmın ẓıll-i Mevlā saye-bān üzre

O ebvāba kim itmez ser-fürū erbāb-ı dānişden
Bu ma'nādan tefavvuḳ eyledüm hep şā'irān üzre (II/II, 54-58)

Başta padişahın yaptırdığı kasır, sahilsaray, mahfil, divanhane, bend, suyolu, tekke, semahane, mehterhane, cami, çeşme, kabristan, havuz, tersane, un anbarı, cebehane, palanka, tabya gibi yapılar için çok sayıda *tarih manzumesi* yazan İzzet Molla, cülus ve çeşitli makamlara yapılan atamalar ile doğum ve ölüm tarihleri dışında değişik konularda *tarih manzumeleri* yazmıştır. Şair, padişahın kabza (okçuluk icazeti) alması, İran'dan sefir gelmesi, vakfiye, ev satın alma, sakal bırakma, evlilik, sünnet, bayram tebriki, ramazan tebriki, kuyruklu yıldız görülmesi, intihar, veba salgını ve sevgiliden şikâyet gibi konuları *tarih manzumeleri*nde işlemiştir.[116]

Şairlerin divanlarında yer verdiği *tarih manzumeleri* birer edebiyat ürünü olarak taşıdıkları anlam dışında mimarî, sanat tarihi, kültür tarihi, siyasal tarih, halk bilimi, din ve düşünce tarihi gibi pek çok bilimsel alanda günümüz

[116] Şairin ebced hesabını tarih düşürmek dışında da kullandığı görülmektedir. *Bahār-ı Efkār*'daki bir matla'ında "Birdür ḥisāb olunsa *'aşḳ-ı ebed*le *'İzzet*'" (Mus. 93. matla') diyen şair kendi adı ile *aşk-ı ebed* tamlamasının sayısal değerinin eşit oluşuna dikkat çekmektedir. Şairin yeğeni Leyla Hanım da, dayısının gurbette ölümü üzerine yazdığı dokunaklı mersiyesinde bu dizeye atıfta bulunarak "'Aşḳ-ı ebedle eyle ḥisāb ism-i 'İzzet'i / Yaḳmaz mı cānı meş'ale-i nār-ı firḳati" demektedir. *Divan-ı Leylâ Hanım*, s.17.

araştırmacılarına ışık tutmaktadır. Edebiyat araştırmalarında, şairin kültürel ve siyasal çevresi konusunda çok önemli veriler bu *tarih manzumeleri* içerisinde bulunmaktadır. İzzet Molla, Enderunlu Vâsıf (VI/V), İhyâ (VI/XII), Sünbül-zâde Vehbî (VI/XXXII), Vak'a-nüvis Pertev (VI/LXIII) ve Sürûrî (VI/XC) için *tarih*ler yazmıştır. Sürûrî'den üstad olarak bahseden şair, Enderunlu Vâsıf için yazdığı 7 beyitlik *tarih*inde şairin ölmeden kısa süre önce yanan evini ve bu yangında yok olan *Gülşen-i Efkâr* adlı divanını hatırlatmaktadır. Mektupçuluk yapan hattat şair İhyâ'nın ve "reisü'ş-şuarâ" Sünbülzâde Vehbî'nin uzun süre yaşadığı da İzzet Molla'nın *tarih*lerinden anlaşılıyor.

Osmanlı'nın artık yüzünü Batı'ya döndüğü, çağdaşlaşma ve batılılaşma yolunda önemli düzenlemelerin yapıldığı bir dönemde yazılan bu *tarih*ler devletin, dolayısıyla şairin siyasal tercihleri konusunda önemli ipuçları vermektedir. Şair, *Bahār-ı Efkār*'ı Yeniçeri Ocağı kaldırılmadan kısa süre önce tertip etmiştir. O güne kadar meşru bir kurum olan Ocak için yapılan yapım ve onarım faaliyetleri dolayısıyla çeşitli *tarih*ler yazan şair, bunları divanına almış ancak, Ocak kaldırılınca bu *tarih*leri de divanından kaldırmayı düşünmüş ve sonunda her *tarih*in başına "*Ocaġ-ı maḳhūruñ küfrān-ı niʿmetlerine delīl olmaġla taḥrīrden ictināb olınmadı*" ya da "*Bu daḫi küfrān-ı niʿmet-i ocaġ-ı mülġāya delālet itdiginden taḥrīr olınmışdur*" gibi açıklayıcı notlarla şiirlerini divanında tutmasının gerekçelerini yazma zorunluluğu duymuştur (IV/XXIV, XXX, XXXVI, LXXXIII, LXXXIV, LXXXV). Bektaşî dergâhının tamiri için yazdığı *tarih* için de aynı kaygılarla "*Bu daḫi maṣlahat-ı meẓkūreye binā'en ibḳā olınmışdur*" açıklamasını yazmıştır (IV/XXXVII). Yine askeri alanda yapılan faaliyetler de İzzet Molla'nın *tarih*leri arasında önemli bir yer tutar. *Bahār-ı Efkār*'da tabya, palanka, sur, mehterhane, baruthane, tüfenghane, cebehane, tersâne gibi askeri tesislerin onarım ve yapımı konusunda toplam 35 *tarih manzumesi* vardır. *Ḫazān-ı Āṣār*'da ise, çoğu yeni ordu için yapılmış kışlalara, askeri alanda yapılan faaliyetler için toplam 11 *tarih manzumesi* bulunmaktadır.

İzzet Molla'nın 28 *tarih manzumesi* de şehitler hakkındadır. Çeşitli devlet görevlerinde bulunan kişilerin ayaklanmalar ya da başka siyasal nedenlerle öldürülmeleri şairin *tarih*lerinde dile getirilmiştir. Ancak Halet Efendi gibi idam edilen bazı kişiler için şairin "şehit" kelimesini kullanmaması da dikkat çekicidir. Şair çok sevdiği ve sohbet arkadaşı olduğu Halet için bir *mersiye* yazamamıştır

ama, şu 5 beyitlik *kıt'a*nın her beyti klasik *mersiye*nin bir bölümünü andırmaktadır.

Bir kerre ölme yoḫsa dünyā ider ferāmūş
ʿĀḳil ümīd ider mi fevtinde mātem olsun

Teskīn ider mi derd-i dünyāyı şehd-i iḳbāl
Hīç zaḫma semm-i mühlik mümkin mi merhem olsun

Ḥālet Efendi işte ʿazm eyledi behişte
İsterse ḫaşmı dünyā aʿdāsı ʿālem olsun

Ben nān u niʿmetiyle dil-sīrem itmem inkār
Yā Rab o ẕāt-ı mükrim ʿuḳbāda mükrem olsun

Gitdi o kān-ı himmet tārīḫ yazdı ʿİzzet
Ḥālet Saʿīd Efendi pīrāna hem-dem olsun (1238)

İzzet Molla'nın bir hayâlînin (karagözcü) ölümüne yazdığı *tarih* halk kültürü açısından önemlidir (VI/XV). Yine, Müslüman olduktan kısa süre sonra intihar eden bir doktor için yazılan *tarih* de dikkat çekicidir (VI/III).

İzzet Molla'nın *tarih*leri, din ve tasavvuf konusunda da kayda değer bilgiler içermektedir. Sultan II. Mahmud'un yönetimi iki aşamada değerlendirilir: İlk aşama, padişahın tahta çıkışı ile Yeniçeri ocağının kaldırılışına kadar olan 1808-1826 arası süredir. Bu sürede padişah ılımlı bir politika izlemiştir. Yapacağı yenilikleri için hazırlık dönemi olarak kabul edilebilecek bu sürede padişah, özellikle Mevlevî tarikatına yakın durmuş ancak diğer tarikatlerle de iyi ilişkilerini sürdürmüştür. İkinci aşama, padişahın reformlara hız verdiği süredir. Bu dönemde ordu yapısından kendi kıyafetine kadar önemli değişiklikler yapmış ve sonunda adı "gâvur padişah"a çıkmıştır. II. Mahmud, Bektaşilik dışındaki tarikatlerle, özellikle Mevlevîlik ve Nakşbendîlikle iyi ilişkilerini bu dönemde de sürdürmüştür.[117] İzzet Molla'nın *tarih*leri padişahın bu uygulamalarının kanıtları niteliğindedir. Şair, tekke ve türbelerde yapılan yapım onarım işleri için 11 *tarih manzumesi* yazmıştır. Bunlar içerisinde Konya'daki Yeşil Türbe'nin yenilenmesi (IV/III) Bektaşî dergâhının tamiri (IV/XXXVII) ve Kulekapısı'ndaki Mevlevî dergâhına yapılan hünkâr mahfili için yazılan *tarih*ler (IV/XLV) dikkat çekicidir. Padişahın 1826 öncesinde yaptırdığı camiler de önemlidir. Kumkapı (IV/XVIII), Tersane (IV/XIX), Kartal (IV/XXVI), Tarabya (IV/XLVI), Tophane (IV/LXVI,

[117] Yücer, 679-689.

LXVII, LXVIII, LXIX, CXXXII, CXXXIII, CXXXIV, CXXXV, CXXXVI), Galata sarayı (IV/LXXXII) ve Kal'a-i Nev (IV/XCV, XCVI) camilerini yaptıran padişah, Emir Buharî (IV/LIV) camiini yeniletmiş ve Beylerbeyi'ndeki Abdülhamid Han Camiine iki minare ve çeşme yaptırmıştır. II. Mahmud, saltanatının ilk döneminde İstabul dışında da Kahire ve Yergögi'nde iki cami yaptırmıştır. *Ḫazān-ı Āṣār*'da cami yapımı için yalnızca bir *tarih* vardır (*HA*.II/I). Padişahın 1826 yılında "Vak'a-i hayriye" ile başlayan ikinci döneminde türbe, dergâh gibi yapıların yapımı ya da onarımı için *Ḫazān-ı Āṣār*'da herhangi bir *tarih* yoktur. İzzet Molla'nın, bu dönemin ilk yıllarına rastlayan *tarih*lerinde, askerî alanda yapılaşmaya önem verildiği görülmektedir.

Bahār-ı Efkār'ın "Tevārīḫ Berāy-ı Vuḳū'āt" başlıklı bölümünde 80 şiirden 40'ı atama (nasb) tarihidir. 1 *tarih* de görevden alma (azil) konusundadır(V/LXVI). Bu manzumelerden 16'sı devlet büyükleri tarafından yaptırılan çeşme, cami ve türbe gibi yapılar için yazılmıştır. Ser-berber-i Şehriyarî Ali Ağa'nın 2 vakfiyesi (V/IX, XI), Yahyâ Bey'in satın aldığı yalı (V/IV), İran'dan sefir gelmesi (V/LXVII), kuyruklu yıldızın görülmesi (V/LXVIII), evlilik (V/XLV, LXIX, LXXIV), doğum (V/XXIII, XXIV, XXXVI, LXXI), sakal bırakma (V/LI, LXXIII), sünnet (hitan) (V/LXXIII) gibi konularda yazılan *tarih*ler de bu bölüm içerisinde toplanmıştır. Bu bölümde sevgilinin tavrından şikâyet konulu ilginç bir *tarih* de vardır (V/LXXX).

İzzet Molla'nın, ölümüne *tarih* yazdığı kişiler arasında önemli devlet adamları dışında onların akrabaları (VI/X, XIII, XV, XVI, XX, XXII, XXVII, XXXV, XLVII, LXI, LXXVII, LXXVIII), şairin kendi akrabaları (VI/VIII, LXIX), kitapçı (VI/İ), şeyh (VI/VII, XXIII, XXVI, XXX, LXXXI, LXXXII, XCV, XCVI), genç yaşta ölen bir kız (VI/IX), karagözcülük yapan bir berber (VI/XXV), cariyeler (VI/XXXIX, XXIX, L) şair Sürûrî'nin kızı ve eşi (VI/Lİ, LXXV) gibi kişiler için de *tarih*ler yazmıştır. Şairin veba yılı olarak tanımladığı 1237/ 1821-22 yılı için yazdığı *tarih manzumesi* ilginçtir. Şair bu yılda ölen herkes için ortak bir *tarih* yazmıştır:

Yazılsa her birine el virür şu tārīḫüm
Na'īm-i cenneti ḳıldı Maḳām-ı İbrāhīm (1237/1821-22) (VI/XXVIII)

İzzet Molla'nın Şeyh Kemal Efendi'nin vasiyeti üzerine yazdığı tarih de şairin yaşadığı dönemde müverrih olarak sağladığı ünü göstermek açısından önemlidir:

Târîḫ-i fevtin itdi ʿİzzet baña vaṣiyyet
Tekmîl ḳıldı devrin Seyyid Kemâl Efendi (1234/1818-19) (VI/VII)

İzzet Molla manzumelerinde, tüm harflerin sayı değerinin toplamıyla tarihi veren *tam tarih*, yalnızca noktalı harflerin toplamıyla tarihi veren menkût ya da *mu'cem tarih*, bir dizedeki tüm harfler tarihi tam olarak vermediğinde eksiklik veya fazlalığın bir önceki dizede giderildiği *ta'miyeli tarih*, bir beyitteki harflerin sayı basamaklarına göre kümeler halinde bir araya getirilmesi ve beyit içerisinde birbiriyle toplanması yoluyla oluşan *nakl-i diger usûlüyle tarih*[118], kelime grubu ve tamlamalar biçiminde *tarih* çeşitlerini kullanmıştır. Nabî'ye *nazire* olarak yazdığı 5 beyitlik *menkût tarih kıt'as*ındaki her dize aynı tarihi vermektedir (V/XXII).

Bahâr-ı Efkâr'ın "Tevârîḫ-i maḫṣûṣa-i şâh-ı devrân" başlıklı IV. bölümünde, 58 *tam tarih*, 36 *menkût tarih* ve 8 *ta'miyeli tarih* vardır. Bu manzumelerden birinde *tarih beyt*inde bir dize *tam*, ikinci dize *menkût*tur (IV/III). 3 manzumede de son beytin her iki dizesi aynı tarihi vermektedir.

"Tevârîḫ berây-ı vuḳûʿât" başlıklı V. bölümde 56 *tam tarih*, her dizesi aynı tarihi veren 5 beyitlik bir *kıt'a* ile birlikte toplam 31 *menkût tarih* vardır. İzzet Molla'nın tarihleri içerisinde diğerlerine göre daha zor olan *nakl-i diger usulüyle* de 2 *tarih* vardır (V/III, VII). Bu manzumelerdeki *tarih beyt*inin her dizesi *tam tarih*i vermektedir. Ayrıca bu iki dizede bulunan birler, onlar ve yüzler basamağındaki sayı (harf) kümeleri birbiriyle toplandığında 8 farklı biçimde aynı tarih elde edilmektedir. Bu bölümdeki *tam tarih*lerden biri, dize içerisindeki bir tamlamadır (V/XLVIII).

Ölüm tarihleri ile ilgili VI. bölümde 70 *tam tarih*, 24 *menkût tarih* ve 5 *ta'miyeli tarih* vardır. Bir *tarih beyt*inde ise aynı tarih hem dizenin menkût harfleri hem de redifteki tüm hafler sayılarak elde edilmektedir (VI/XCIII).

Bu bölümde en ilginç *tarih*, üç şairin birlikte yazdıkları "Târîḫ-i şehâdet-i ʿAlem-dâr Muṣṭafâ Paşa" başlıklı 2 beyitlik *kıt'a*dır. Sultan II. Mamud'u tahta çıkaran Ruscuk âyânı Alemdar Mustafa Paşa, sadrazamlığından üç buçuk ay sonra çıkan Yeniçeri isyanında intihar edince, İzzet, İzzî ve Sürurî birlikte bir *tarih* yazarlar.

---

[118] Yakıt bu türdeki tarihleri "aktarmalı kümelerle tarih" olarak isimlendirmektedir. *Yakıt*, s. 362.

Ṣadr-ı aʿẓam eyledi ser-ḥadd-i dünyādan sefer
Herc ü merc oldı yine gitdi niẓām u intiẓām

ʿİzzet ü **ʿİzzî Sürûrî** söyledük tārīḫini
Muṣṭafā Paşa şehīden eyledi ʿadni maḳām (1223/1808) (VI/LXXII)

İzzet Molla, Alemdar'ın ölümüne bir *tarih* daha yazmıştır (VI/LXXVI). Ancak ölümünün üzerinden 20 yıl geçtiği halde nerede gömülü olduğu bilinmeyen Alemdar'ın mezarı Yeniçeri Ocağının ortadan kaldırılmasından sonra bulunabilmiştir. İzzet Molla *Ḫazān-ı Āṣār*'da bu olayı anlatır ve yukarıdaki *tarih dizesi*ni tekrarlar:

ʿİzzet ol demde dimişdüm riḥleti tārīḫini
Muṣṭafā Paşa şehīden eyledi ʿadni maḳām (1223/1808) (*HA.* III/III)

Yine Yeniçeriler tarafından öldürülen Hâmid Tahsin Efendi'nin mezarı da ölümünden yirmi yıl kadar sonra yapılmış ve İzzet Molla daha önce yazdığı (VI/XLIX) *tarih dizesi*ni bu kez onun mezarı için tekrar etmiştir.

ʿİzzet dimişdi fevtine tārīḫ-i cevheri
Taḥsīn Efendi cennet-i ʿadni maḳām ide (1223/1808) (*HA.* III/IV)

Ḫazān-ı Āṣār'da iki bölüm olarak toplanan *tarih manzumeleri*ndeki tarihlerin 23'ü *tam*, 18'i *menkût* ve 3'ü *ta'miyeli*dir. *Tam tarih*lerden 1'i ise, dize içerisindeki bir tamlamadan ibarettir.

Ḫazān-ı Āṣār'da bir de lafzen tarih vardır. Şair bir rüyasını anlattığı mesnevînin tarihini lafzen bildirmiştir:

Ḳonmadan biñ iki yüz ḳırḳa raḳam
Naẓma almışdı bu maʿnāyı ḳalem (*HA. Rü'yā*, 27. by.)

Daha önce de belirtildiği gibi *Ḫazān-ı Āṣār*'daki tarihler genelde askerî alanda yapılan yeniliklerle ilgilidir. Bu divançede *kaside*ler kadar *tarih manzumeleri* de, II. Mahmud'un yeniliklerini belgelemek açısından, önemlidir. II. Mahmud Yeniçeriliği ortadan kaldırdıktan sonra hemen yeni düzenlemeler yapmaya koyulmuştur. Bir yandan askerlerinin eğitimine önem veren padişah öte yandan toplumun eğitimi konusunda kayda değer uygulamalara başlamıştır. Askerî eğitim dışında ilk uygulama "Mekteb-i Tıbbiye"nin açılmasıdır. Avrupa'dan gelen hekimlerin ders verdiği bu okulun dili kısmen Türkçe kısmen de Fransızcadır.[119] İzzet Molla, daha

[119] Lewis, s. 86.

sonra kendi oğlunun da (Fuad Paşa) kaydolacağı bu *mekteb-i irfân*'a bir tarih yazmış ve yapılan yenilikleri övmüştür (HA. II/III).

Ṭıfl-ı mekteb-veş ḳalur yanında Hārūnü'r-Reşīd
Baḥş açılsa mebḥaş-i iẕʿān-ı Ḫān Maḥmūd'dan

Çıḳmadı bir şey ki andan olmaya dünyāya ḫayr
Çoḳ tefe''ül eyledüm dīvān-ı Ḫān Maḥmūd'dan

Dür gibi ez-cümle bu dār-ı hüner Ṭop-ḫāne'de
Oldı peyda ḳulzüm-i iḥsān-ı Ḫān Maḥmūd'dan

Cündine taʿlīm-i ceng eṭfāline taʿlīm-i ʿilm
Olmada elṭāf-ı bī-pāyān-ı Ḫān Maḥmūd'dan

ʿİzzetā üstād-ı her fendür n'ola bu naẓm ile
Āferīn me'mūl idersem şān-ı Ḫān Maḥmūd'dan

Cevher-i ʿilmüñ açıldı kānı bu tārīḫde
Dersi gel al mekteb-i ʿirfān-ı Ḫān Maḥmūd'dan (1242/1827)

İzzet Molla'nın ser-askerlere konut olarak yeniden düzenlenen eski bir saray için yazdığı *tarih manzumesi,* yapılan köklü değişiklikler hakkında kayda değer bilgiler içermektedir.

Oldı maʿmūresi sulṭān-ı cihānuñ dünyā
İtdi şanmañ yalıñuz eski serāyı iḥyā

Gül gibi tāzelenüp devlet-i Āl-i ʿOşmān
Buldı bu gül-şen-i köhne yeñiden neşv ü nemā

Vaż'-ı ḳānūn-ı mücedded ile Sulṭān Maḥmūd
Yaʿñī bu devleti itdi temelinden inşā

Şeh-nişīn eyledi ḳānūnı serāy-ı mülke
Der ü dīvārın idüp menhec-i şerʿ üzre binā

Şevket ü nuṣret ile ʿasker-i manṣūr yazup
Eyledi küngüre-i ʿarşa o şeh naṣb-ı livā

Ḳılup iḥsān bu serāyı didi ḳānūnında
Anda sākin ola ser-ʿasker olan her paşa
.....
ʿİzzetā uydı der-i fetḥe medeng-i tārīḫ
Yed-i nuṣretle güşād ide bu bābı Mevlā (1243)

*Tarih manzumeleri*nde nazım biçimi genellikle *kıt'a*dır. İzzet Molla da kasidelerinin büyük bölümünü bu nazım biçimi ile yazmıştır. Ancak, beyit sayıları ve

matla'larının kafiyesi açısından kimi manzumelerin *kaside* biçimine uyduğu, kimisinin de *gazel* nazım biçiminde olduğu görülür.

Bahār-ı Efkār'ın, padişaha ait *tarih*leri içeren IV. bölümündeki manzumelerden 105'i 2 beyitten fazladır. 2 beyitli *kıt'a*ların sayısı 33'tür. Bu bölümde beyit sayısı 15'ten fazla olup *matla*'ı ve iç bölümlemesi yönünden *kaside* nazım biçimine uyan 3 şiir vardır (IV/I, IV, CXXXVI). İlk iki *kaside nesib, girizgâh, medhiye* ve *dua* bölümleri ile padişaha sunulan *kaside*ler bölümündeki *dariye*lerle aynı özellikleri taşımaktadır. Üçüncü kasidede yalnızca *medhiye* ve *dua* bölümleri vardır. Bu bölümdeki manzumelerin en uzunu 28 beyittir (IV/II). Bu şiir *nesib, girizgâh, medhiye* ve *dua* bölümeriyle içerik açısından *kaside*ye benzediği halde, *matla*'ı *musarra* olmadığı için *kıt'a-i kebire*dir. Bu bölümde 18, 15, 14 ve 11 beyitli birer, 13 beyitli 2; 12 beyitli 4; 10 beyitli 8; 9 beyitli 7; 8 beyitli 4; 7 beyitli 9, 6 beyitli 5; 5 beyitli 21; 4 beyitli 4 ve 3 beyitli 8 *kıt'a-i kebire* vardır. Bu bölümdeki 28 *kıt'a* da *nazım* nazım biçimindedir. Bu *nazım*ların en uzunu 14 beyittir (IV/VIII).

Bahār-ı Efkār'ın atama, azil ve çeşitli olayları içeren *tarih*lerin bulunduğu V. bölümünde en uzun *kıt'a* 18 beyittir (V/i). Bu bölümde ayrıca 4, 6, 15 ve 17 beyitli ikişer; 8, 10, 11, 12 ve 13 beyitli birer; 3 beyitli 4; 5 beyitli 7 ve 9 beyitli 3 *kıt'a-i kebire* vardır. 2 beyitli *kıt'a* sayısı ise 41'dir. Bu bölümde en uzunu 9 beyit olan toplam 7 şiirin *matla*'ı *musarrâ* olup 5'inde *mahlas* bulunmaktadır.

Bahār-ı Efkār'ın, tarihler içerisinde beyit sayısı en az olan kısmı, ölüm tarihlerinin yer aldığı VI. bölümdür. Bu bölümdeki en uzun *tarih manzumesi* Kitapçı Said Efendi'nin ölümü için yazılan 15 beyitlik *kıt'a-i kebire*dir (VI/I). 97 manzumenin bulunduğu bölümde 2 beyitli 66 kıt'a vardır. Geri kalan şiirlerin ise 8'i 3 beyitli, 13'ü 5 beyitli, 1'i 6 beyitli, 2'si 7 beyitli ve 2'si 9 beyitli *kıt'a-i kebire* olup toplam 4'ü *nazım*dır.

Ḫazān-ı Āṣār'daki toplam 39 tarih manzumesi içinde en uzunu 21 beyitli *kıt'a-i kebire*dir. Bu divanda 2 beyitli tarih sayısı 4'tür. Geri kalan tarihlerin 1'i 3 beyitli, 1'i 4 beyitli, 2'si 5 beyitli, 5'i 6 beyitli, 2'si 7 beyitli, 1'i 8 beyitli, 1'i 9 beyitli, 10'u 10 beyitli, 2'si 11 beyitli, 1'i 12 beyitli, 1'i 15 beyitli, 1'i 17 beyitli *kıt'a-i kebire*dir. *Ḫazān-ı Āṣār*'daki, en uzunu 17, en kısası 5 beyitli toplam 7 manzumenin *matla*'ı *musarrâ* olup *mahlas* beyitleri vardır.

İzzet Molla *Bahār-ı Efkār*'daki 112 ve *Ḥazān-ı Āṣār*'daki 4 *tarih kıt'as*ında *mahlas* kullanmamıştır.

3.2.3. Gazel

3.2.3.1. Gazellerde Biçim

İzzet Molla'nın *Bahār-ı Efkār*'ında 14'ü Farsça, toplam 544 gazel bulunmaktadır. *Ḥazān-ı Āṣār*'da ise 41 gazel vardır. İki divandaki toplam gazel sayısı 585'tir. Beyit sayısı olarak *Bahār-ı Efkār*'daki gazeller 4045, *Ḥazān-ı Āṣār*'dakiler ise 394 beyittir. Şairin divanlarında yer alan gazellerin toplam beyit sayısı 4394'tür. Bu sayı, toplam 10.095 beyitlik iki divanın %44'ünü oluşturur.

Divan tertip etmede önemli noktalardan biri, Arap alfabesindeki her harften en az bir gazel söylemektir. Ancak her şair bu kurala uymamıştır. Nailî, Nef'î, Nedim gibi ünlü şairlerin bile divanlarında her harften gazel yoktur.[120] İlk divanını (*Bahār-ı Efkār*) kırk yaşında tertip eden İzzet Molla'nın, iki divanında da her harften en az bir gazel yer alır. Şairin yaşamının son dört yılında yazdığı şiirlerden oluşan ikinci divanında (*Ḥazān-ı Āṣār*) da her harften en az bir gazel bulunması dikkat çekicidir. Şairin bu konuya ne derece önem verdiği, aşağıdaki dizelerinden de anlaşılmaktadır:

Fā'da 'İzzet ġazelüm varsa da itmezdi vefā
Ẓılli memdūd ola imdād-ı ḥurūf eyledi zülf (CCLXV)

Bāde-i la'li gelüp yāda o māhuñ 'İzzet
Söyledüm bu ġazeli ḳāfiye-i bāde bu şeb (XVII)

'İzzet ol ḳaşı kemān vaṣfına kilk-i şu'arā
Yazmadı böyle ġazel ḳāfiye-i yāda daḫı (DXXVIII)

Ebrū-yı yāra maṭla'-ı ġarrā mıdur disem
Bilmem ki yā mı ḳāfiyesi rā mıdur disem (Matla'. 119)

Bahār-ı Efkār'da bulunan gazellerin, Arap harflerine göre dağılımı şu biçimdedir:

ا harfiyle 16, ب harfiyle 19, ت harfiyle 15, ث harfiyle 4, ج harfiyle 8, ح harfiyle 7, خ harfiyle 5, د harfiyle 11, ذ harfiyle 2, ر harfiyle 91, ز harfiyle 37, س harfiyle 10 , ش harfiyle 11 , ص harfiyle 4 , ض harfiyle 3 , ط harfiyle 3, ظ harfiyle 2, ع harfiyle 7, غ harfiyle 9, ف harfiyle 8, ق harfiyle 25, ك harfiyle 28,

[120] Dilçin 1986, s. 115.

ل harfiyle 26, م harfiyle 36, ن harfiyle 46, و harfiyle 6, ه harfiyle 64, ی harfiyle 41gazel.

Bu tabloya göre, pek çok şairin divanında da görüldüğü gibi, İzzet Molla'nın, Türkçe kafiye bulmanın kolay olduğu ر ز ك ل م ن ه ی harfleriyle daha çok gazel söylediği anlaşılmaktadır.

Ḫazān-ı Āṣār'da ise ا، ث، ج، ح، خ، harfleriyle ikişer, (ت) harfiyle üç, (ب) ve (د) harfleriyle dörder gazel vardır. Alfabe sırasına göre (د) harfinden sonraki her harften sadece birer gazel bulunmaktadır.

Beyit sayıları açısından gazellere bakıldığında *Bahār-ı Efkār*'daki en uzun gazel 22 (CCCLX); *Ḫazān-ı Āṣār*'daki en uzun gazel ise 16 beyittir (XXXI). İzzet Molla'nın divanlarında beyit sayısı 5'ten az gazel yoktur.

Bahār-ı Efkār'daki gazellerin beyit sayılarına göre dağılımı şöyledir:

5 beyitli 62; 6 beyitli 141; 7 beyitli 126; 8 beyitli 95; 9 beyitli 51; 10 beyitli 23; 11 beyitli 29; 12 beyitli 8; 13 beyitli 4; 15 beyitli 2 gazel ile 16, 17 ve 22 beyitli birer gazel vardır.

Ḫazān-ı Āṣār'da 5 beyitli gazel yoktur. Bu divanda gazellerin beyit sayısı 6-16 arasında değişmektedir. Ḫazān-ı Āṣār'daki gazellerin beyit sayısına göre dağılımı şöyledir: 6, 12, 14 ve 16 beyitli birer; 7 beyitli 15; 8 beyitli 6; 9 beyitli 8; 10 beyitli 4; 11 ve 15 beyitli ikişer gazel.

Bu sayılar İzzet Molla'nın gazelleri konusunda dikkate değer bilgiler vermektedir. Divan şiirinde gazellerin beyit sayısı, kesin bir kural olmamakla birlikte genellikle 5, 7, 9 gibi tek rakamlıdır.[121] İzzet Molla'nın divanlarında toplam sayıya bakıldığında 6 ve 7 beyitli gazellerin eşit olduğu görülmektedir. Yine 8 beyitli gazellerin toplam sayısı da 9 beyitlilerin yaklaşık iki katıdır. Bu durum şairin, divan şiirindeki yaygın eğilimin dışına çıktığını gösterirse de, beyit sayıları 5-9 arasında olan gazellerin çokluğu[122] açısından geleneği sürdürdüğü söylenebilir.

Bahār-ı Efkār'daki 11 gazelde musarra beyit sayısı birden fazladır (*zü'l-metali'*). Bunların 10'u iki matla'lı (*gazel-i dü-matla'*), (CXXVI, CXCII, CCXVII,

---

[121] Dilçin 1986, s. 88; Haluk İpekten, Eski Türk Edebiyatı (Nazım Şekileri ve Aruz), Dergâh Yayınları, İstanbul 1994, s.7.
[122] Dilçin 1986, aynı yer.

CCXLVI, CCLXXIX, CCCXXXVII, CDXXXIII, CDLXXV, CDXCIV, CDXIX,) 1'i ise üç matla'lıdır (CCCLX). Bu tür gazellerin beyit sayısının genellikle daha uzun olduğu dikkat çekmektedir. Örneğin 3 *musarra* beyitli gazel, divandaki en uzun gazeldir.

Bahār-ı Efkār'daki 9 gazelde *matla*'ın bir dizesi *mahlas* ya da *makta'* beytinde tekrar edilerek *redd-i matla'* yapılmıştır (XCIV, XCV, CLI, CLIV, CCXLVIII, CCLXI, CCCXXXIII, CCCXLV, CDVIII). Biri dışında (CCXLVIII) bütün *redd-i matla'*larda, *matla'* beytinin ikinci dizesi tekrar edilmiştir.

Gerçi gönlüm kebāb-ı hicrüñdür
Neş'e-yāb-ı şarāb-ı hicrüñdür

matla'ıyla başlayan gazel (XCV) *müzeyyel*dir ve *matla*'ın ikinci dizesi mahlas beytinde tekrar edilmiştir:

'Ālem-i āb-ı ye'sde 'İzzet
Neş'e-yāb-ı şarāb-ı hicrüñdür (7. by.)

Şeyh Galib'in

Efendimsin cihānda itibārum varsa sendendür
Miyān-ı 'āşıkānda iştihārum varsa sendendür[123]

matla'lı gazeline nazire olan ve

Benüm ey mihr-i enver her ne varum varsa sendendür
Felekde ẕerre deñlü i'tibārum varsa sendendür

beytiyle başlayan gazelde (CLIV) ise *redd-i matla' zeyl*de yer almaktadır:

Çerāġ-ı Şems-i dīnem bendeñem yā Ḫażret-i Ḫünkār
Felekde ẕerre deñlü i'tibārum varsa sendendür (9. by.)

Ḫazān-ı Āṣār'da *zü'l-metâlî'* ve *redd-i matla'* yapılmış gazel yoktur.

Şair *Bahār-ı Efkār*'daki 4 gazelde mahlas kullanmamıştır (CCVII, CCXI, CCCXCII, CDXC). Bu gazellerin ikisinde şair, Nedim'in ünlü

Ma'lūmdur benüm süḫanum maḫlaş istemez
Farḳ eyler anı şehrümüzüñ nükte-dānları[124]

beytini andıran bir eda ile kendisinin dünyaca ünlü bir şair olduğunu ve *nam u nişan* istemediğini söyler:

Maḳṭa'da daḫı eylemeyüz maḫlaşa minnet
Meşhūr-ı cihān bī-ṭaleb-i şöhret ü nāmuz (CCXI/ 7. by.)

---

[123] Abdulkadir Gürer, *Şeyh Gâlib Divanı (İnceleme-Metin)*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1993 (Doktora Tezi), s. 383.
[124] Halil Nihad, *Nedim Divanı*, İkdam Matbaası, İstanbul 1338-40, s. 182.

Bu bālāter ġazelde terk-i maḫlaş eyledüm zīrā
Olur ehline ma'lūm istemez nām u nişān mecnūn (CCCXCII/ 5. by.)

Yukarıdaki her iki beyitten sonra birer beyitle Mevlânâ'yı anan şair aslında gazelleri için bir *mahlas* durumunda olan bu beyitlerle kimliğini de ortaya koymuş olmaktadır. Aşağıdaki beyitte de şair, yine pîri Mevlânâ'yı andıktan sonra şiirinin üstünlüğünü hatırlatarak mahlas kullanmamaktan çekinmediğini imâ eder gibidir:

Şā'ir-i mu'cize-gū itdi beni himmet-i Pīr
Ḳoyamaz kimse sözin ḥüsn-i beyānum yerine (CDXC/ 5. by.)

Şair mahlasını kimi zaman *tevriyeli* olarak kullanır. *Hüsn-i tahhalüs* denilen bu kullanım İzzet Molla'nın şiirlerinde sık görülmez. Aşağıdaki ilk iki beyitte şair aynı gazel içerisinde mahlasını iki ayrı beyitte kullanmıştır. Birinci beyitte *hüsn-i tahallüs* de yapmıştır:

Göñül ki ġurbete tā çıḳmayıca *'İzzet ile*
Ne yana düşdigini bilmez idi kūy-ı ṭaleb

Derūnuma ne ki geldiyse *'İzzetā* Pīr'üm
'İnāyet eyledi bī-renc-i güft-gūy-ı ṭaleb (XXXIV/ 6-7. by.)

Hezār-ı zārdan al tesliyet biraz bārī
Gel eyle *'İzzet ile* 'azm-i gül-istān a göñül (CCCXXX/ 5. by.)

Aşağıdaki beyit *hüsn-i tahallüs*'e güzel bir örnektir. Burada şair hem kendi adını hem de Mevlânâ'nın adını tevriyeli olarak kullanmıştır.

Celāl-i 'İzzet'inüñ ḥaḳḳı ben ḳuluñ yā Rab
Ayırma ḥażret-i Monlā'nuñ āsitānından (CDXXXII/ 8. by.)

İzzet Molla'nın gazellerinin biçim yönünden en belirgin özelliği büyük çoğunluğunun *müzeyyel* olmasıdır. Divan şairlerinin çoğunda değişik sayılarda görülen *müzeyyel gazel*, İzzet Molla'nın divanlarında diğer şairlerinkine orala daha fazladır. *Bahār-ı Efkār*'da yer alan 544 gazelden 339'u *müzeyyel*dir. Bunların 312'sinde, mahlastan sonra 1 beyit, 16'sında, 2 beyit, 3'ünde 3 beyit, 4'ünde 4 beyit vardır. Ayrıca 5, 6, 9 ve 11 beyitlik *zeyil*lerle kurulmuş birer gazel vardır. Bu *zeyl*lerde şair genellikle Mevlânâ ve Mevlevî tarikatinin ulularını anmaktadır. Şair kimi gazellerinde ise *zeyl*de, *tanzir ettiği* şairin veya bir devlet büyüğünün övgüsüne yer vermektedir. Ancak *Bahār-ı Efkār*'daki, ikisi dışında, tüm *gazel*lerin *makta*'

beyitleri Mevlevîlik övgüsüne ayrılmıştır.[125] Sözü geçen gazeller, "yā Resūla'llāh" redifli Hz. Peygamber övgüsünü içeren iki *na't gazel*dir (CDXL, CDXLI).

Bu beyitlerde Mevlevîlik, Mevlânâ (öl. 1273) ve önemli tarikat ulularının adlarının, övgü ya da dua amacıyla anılması ya da Mevlevîliğe ait bazı terim ve kavramların söylenmesi biçiminde yer alır. Beyitlerde adı geçen tarikat ulularından Şems (öl. 1247-48?), Salâḥü'd-dîn-i Zer-kūb, Muînü'd-dîn Pervâne (öl. 1278), Çelebî Hüsâmü'd-dîn (öl. 1284), Sultân Veled (öl. 1312), Ulu Ârif Çelebî (öl. 1320), Bostan Çelebî (öl. 1630) ve Şeyh Galib (öl. 1799) sayılabilir.

Bu beyitlerde Mevlânâ'nın adı kimi zaman *Pîr, Monlâ, Monlâ Celâl, Monlâ Celâleddin, Mevlevî, Hüdavendigâr, Ârif-i Rum, Hünkâr* olarak da anılır. Şems de *Şems-i dîn, Şemsü'l-hüdâ, Şemü'l-Hak* gibi adlarla anılmıştır.

Şair aynı tutumunu *Ḫazān-ı Āṣār*'daki gazellerde Muhammed Bahâ'ü'd-dîn-i Nakş-bend (öl. 1389) ve Nakş-bendîlik tarikati için sürdürür. *Ḫazān-ı Āṣār*'da Bahâ'ü'd-dîn-i Nakş-bend, çoğunlukla Şâh ya da Hazret-i Şâh olarak anılmaktadır. Pîr, Hâce Bahâ, Hazret-i Hünkâr, Şâh-ı Nakş-bend gibi adlar da aynı amaçla kullanılmıştır. Tarikatin büyükleri de *hacegân, pîrân, azîzân* olarak anılırlar. Bunlardan Ya'kûb-ı Çerhî, Ubeydu'llâh-i Ahrâr (Taşkendî) (öl. 1490), Molla Câmî (öl. 1492), İmam-ı Rabbânî (öl. 1625) gibi ünlü isimler de zeyllerde anılmıştır.

Ḫazān-ı Āṣār'ın son gazelinin son beyti şairin intisap ettiği iki yolu birleştiren bir özelliktedir:

> Ḳapudan geçmiş idüm der-geh-i Mevlānā'da
> Açılur ol da reh-i Ḥaḳḳ'a der-i Pīr gibi (*HA.* XLI/15. by.)

*Müzeyyel gazel*ler içerisinde zeyli en uzun olan şiir, *Bahār-ı Efkār*'daki 22 beyitlik -en uzun- gazeldir (CCCLX). *Gazel*in mahlas ve sonraki 11 beytinde Halet Efendi övgüsüne yer verilmiştir. Beyit sayısı ve bölümlerine bakıldığında şiir, *gazel*den çok *nesib, girizgâh, medhiye, fahriye* ve *dua* bölümlerinden oluşan tam bir *kaside*yi andırmaktadır:

---

[125] İzzet Molla'nın *Bahār-ı Efkār* dibacesinde belirttiği ve başka İzzet mahlaslı şairlerden ayırt edilebilmek için seçtiği bu yöntem, başka Mevlevî şairlerce de kısmen uygulanmıştır. Örneğin Şeyh Galib'in müzeyyel gazellerinde de zeyller Mevlânâ ve Mevlevî ulularının övgüsüne ayrılmıştır. Bkz. Sedit Yüksel, *Şeyh Galip Eserlerinin Dil ve Sanat Değeri*, Türkiye İş Bankası Kültür Yay. Ankara 1980, s. 55. Mevlânâ da Divan-ı Kebir'inde Şems'in adını mahlas gibi kullanmıştır. Bkz. Abdülbaki Gölpınarlı, *Mevlânâ Dîvân*, Milliyet Yay., 1971, s. LXXXI. İzzet Molla'dan sonraki Mevlevî şairlerinde bu yolu izledikleri görülmektedir. Örneğin Mevlevî Senîh (ö. 1900) kimi gazellerinin makta' beytinde Mevlânâ ve Mevlevî ulularını anmıştır: Divân-ı Senîh, İstanbul.

Ḳadr-i memdūḥum olur ʿİzzet kemālümden ʿayān
Ṣāh-ı mülk-i naẓm iken kemter gedā-yı Ḥālet'üm

Ol kerīmü'ş-şānı vaṣf itmekle faḫr itsem n'ola
Kendimi bī-hūde medḥ itmek degüldür ʿādetüm

Kişverümdür mülk-i maʿnā leşkerüm imdād-ı ġayb
Ḫüsrev-i naẓmum ḳalemdür iʿtimād-ı devletüm

Medḥini medḥiledür tarh-ı temeddüḥ itmege
Kim anuñ medḥiyledür ʿālemde memdūḥiyyetim

Aḫẕ idüp ḫur-şīd-i reʾyinden fürūġ-ı terbiyet
Māh-ı rūşen-dil gibi āfāḳı ṭutdı şöhretüm

Ẕerre-i kem-ḳadriyüm ol āfitāb-ı himmetüñ
İktisāb-ı nūr içün ḫur-şīde yoḳdur minnetüm

Bir Felāṭūn'dur o kim ilzāma ḳādirdür beni
Ḥaḳ bilür varken Arisṭūlarla baḥşe ḳudretim

Ben ḫumum gūyā Felāṭūn'dur ḫiṭābı sırruma
Gerçi ṣıḳlet-baḫş-ı bezm-i devletidür heyʾetüm

Mihr-i reʾyi olmasa nūr-ı ṣabāḥ-ı devletüñ
İftirāḳ-ı ʿaḳl ile reh-yāb-ı şām-ı fürḳatüm

Ḫüsn-i tedbīr-i ʿadū-tedmīridür Mevlā bilür
Bāʿiş-i ārām-ı cānum bādī-i emniyyetüm

Şāh-ı ʿālem gül gibi şādān olup her dem disün
Āb-ı rūyuñla senüñ şenlendi bāġ-ı devletüm

Bezm-i ḫāṣu'l-ḫāṣ-ı ʿaşḳa nuṭḳı reh-berdür baña
Ẕātıdur āyīn-i Mevlānā'da pīr-i ṣoḥbetüm (11-22. by.)

İzzet Molla'nın *Bahār-ı Efkār*'daki, zeyli en uzun ikinci gazelinde (CDLV) övgüsüne yer verdiği kişi, şeyhülislâm (müfti'l-enâm) Fâzıl Efendi'dir.[126]

Bir ġazel taḥrīr idüp mānende-i naḳş-ı nigīn
ʿİzzetā ẕeyl eyledüm müfti'l-enāmuñ nāmına (7. by.)

mahlas beytiyle başlayan övgü bu beyitle birlikte 10 beyittir.

Bahār-ı Efkār'daki *müzeyyel gazel*lerde Mevlânâ ve Mevlevîlik dışında övgüsüne yer verilen kişi sayısı çok değildir. Bir gazelde Sultan II. Mahmud (CLXXXI), 2 gazelde Halet Efendi (öl. 1822) (XC, CCCLX), 1 gazelin 6 beyitlik

[126] Kaynaklarda II. Mahmud dönemi Osmanlı şeyhülislâmları arasında bu adı taşıyan bir kişi bulunmamaktadır (Bkz. Abdülkadir Altınsu, *Osmanlı Şeyhülislâmları*, Ankara 1972).

zeylinde Ahmed Efendi adlı bir kişi (CXXVI), yine 1 gazelde Seyyid Ahmed adlı bir kişi (CLXXIX), 1 gazelde Hurşid Ahmed Paşa (öl. 1822-23) (CDII), 1 gazelde hazret-i mahdum olarak anılan bir kişi (CDXLIX), zeyli 9 beyit olan 1 gazelde Müfti'l-enâm Fazıl Efendi (CDLV), 1 gazelde de Hekimbaşı Behcet Efendi (öl. 1834) (DXXIII) anılmıştır. İzzet Molla bunlar dışında nazire söylediği şairlerin adlarını kimi zaman mahlas beytinde kimi zaman da zeylde anmıştır.

Divan şiirinin bütün biçim ve türlerinden eserler vermeye çalışan İzzet Molla'nın *Bahār-ı Efkār*'da bir de *müstezad gazeli* vardır (CCCVI). Bu 6 beyitlik müstezad gazelde kafiye düzeni şöyledir:

a(a) a(a)- b(b) a(a)- c(x) a(a)- d(x) a(a)-e(x) a(a)- f(x) a(a)

*Müstezad*ın zor yanı *ziyade* olan dize ile asıl dize arasındaki uyumu sağlamaktır. İzzet Molla da, aşağıda matla'ı verilen *müstezad*ının bazı dizelerinde bu anlamda pek başarılı olamamıştır.[127]

Bülbül yetişür bağrumı ḫūn itdi fiġānuñ
Żabṭ eyle dehānuñ
Ḫançer gibi deldi yüregüm tīġ-ı zebānuñ
Teʾşīr-i lisānuñ

Gazelde beyitlerin bağımsız olması ve anlamın beyit içerisinde tamamlanması dolayısıyla şair çoğu zaman her beyitte farklı bir konuyu işleyebilir. Ancak çoğunlukla tema birliği ve kavramsal bütünlük sağlaması dolayısıyla divan şairlerince redifli (müreddef) gazeller tercih edilmiştir. İzzet Molla'nın divanlarında redif yanında kimi zaman beyit başlarında tekrar eden kelimelerle kurulmuş gazellerde de anlam birliği ve konu bütünlüğü söz konusudur. Örneğin şairin aşağıdaki gazelinde, her beytin başında tekrar eden "piyâle" kelimesinin redif gibi bir işlevle kullanıldığı söylenebilir:

Piyāle ile ʿaraḳ itmesün mi istīnās
Şuʿāʿını viremez foya ḳonmasa elmās

Piyāle bekledi Sulṭān Ḳorḳud'uñ ḳabrin
Piyāle olmasa mümkin mi itme defʿ-i hirās

Piyāle āyine-dār-ı ḥaḳīḳat-i dildür
Ṭutar mı ẓāhir ü bāṭında görseñe hīç pās

[127] Bkz. Muallim Naci, *Istılâhât-ı Edebiyye (Edebiyat Terimleri)*, haz. M. A. Yekta Saraç, Risale, İstanbul 1996, s. 134; Dilçin, s. 204.

Piyāle sāġar u peymānenüñ degül vaḳti
Ṣarāb dök dil-i maḥrūra sākiyā ṭās ṭās

Piyālede leb-i dil-dārı gösterüp ʿİzzet
Ḳomuş derūnına bir iki dāne kirās

Ḳoyup piyāleyi düş cām-ı ʿaşḳ-ı Monlā'ya
Serüñ o mey-kedenüñ ḳıl ayaġı ile mümās

Yine *Bahār-ı Efkār*'da yer alan ve Ragıb Paşa'nın

"Daʿvī-i Manṣūr iderdi her kişi dār olmasa"

dizesinin[128] *tazmin*i niteliğindeki gazelin (CDLIV) her beytinde Hallâc-ı Mansur'un adının anılması gazelde konu birliği sağlamaktadır. Aşağıda üç beyti verilen gazelde "Mansur" adı beyit içerisinde, "Piyâle" gazelindeki gibi dizelerin başında olmayıp farklı tef'ilelerde bulunmaktadır:

Ḥaḳ dimez Manṣūr eger Ḥaḳ'dan ḫaber-dār olmasa
Dil bilür mi dil-beri zülfinde ber-dār olmasa

Çār-emvāc-ı kütübden ḫāric itmezdi şināh
Lücce-i vaḥdetde ger Manṣūr nā-çār olmasa

İddiʿāsı ʿİzzetā ḥaḳdur cenāb-ı Rāġıb'uñ
Daʿvī-i Manṣūr *iderdi her kişi dār olmasa*

Bahār-ı Efkār'daki art arda iki gazelde de (CDLXXVIII, CDLXXIX) böyle bir durum söz konusudur. Vezni ve kafiyesi aynı olan bu iki gazel birbiriyle ilişkilidir.

Ṣaḥrāya ḳaçdı Ḳays biri çıḳdı ṭaġına
Pervāne düşdi ḥażret-i ʿaşḳuñ ocaġına

beytiyle başlayan 12 beyitlik birinci gazelde, her beytin ilk ya da ikinci dizesi "pervane" kelimesi ile başlamaktadır. Yukarıdaki gazelde Şehzade Korkud'un (öl. 1512) türbedarı Piyale Bey'in adıyla yapılan tevriyenin benzeri burada Mevlânâ'nın dostlarından Muînü'd-dîn Pervane (öl. 1278) adı ile ilgili olarak yapılmıştır.

İkinci gazel 10 beyitlidir ve

Dil düşdi deşt-i ʿaşḳda Ḳays'uñ ocaġına
Bīd-i cünūnuñ indi müsāfir otaġına

beytiyle başlar. Bu gazelin her beyti Mecnun ile ilgilidir. Pervane konulu ilk gazelin *matla*'ında Kays (Mecnun)'dan söz eden şair; her beytinde Kays'ı anlattığı ikinci gazelin *makta*'ında ise Pervane'yi anmaktadır:

---

[128] Dîvân-ı Râgıb, s. 51, 143. gaz. 7. by.

Mecnūn şimdi ʻaḳlını almış ki başına
Pervāne itdi cānını Pīr'üñ çerāġına (CDLXXIX/ 10. by.)

Bazan aynı vezin ve kafiyede birden çok gazel yazan şair, bunu şiirinde de dile getirmektedir:

Başmadan rāh-ı reg-i tāke kādem bāde daḫı
Mest idüm süfre-i çerḫ olmadan āmāde daḫı

beytiyle başlayan gazelden (DXXVII) sonra aynı vezin ve kafiyede bir gazel daha yazan şair ikincisini biraz sade bulduğunu ancak yine de kimsenin nazire yazamayacağını söyleyerek övünür:

Kimse tanẓīr idemez sāye-i Mevlānā'da
Obirinden bu ġazel olsa biraz sāde daḫı (DXXVIII/ 8. by.)

Divanda birbiri ardından gelen ve kafiye, redif ve vezin bakımından aynı olan, şu gazeller de aynı zamanda yazılmış izlenimi uyandırmaktadır: CV-CVI, CVII-CVIII, CXI-CXII, CCXXII-CCXXIII, CCLII-CCLIII, CCXCIV-CCXCV, CCCIX-CCCX, CCCLXVI-CCCLXVII, CDXXIX-CDXXX, CDLVI, CDLVII.

3.2.3.2. Gazellerde İçerik

İzzet Molla'nın gazellerinin içerik yönünden en belirgin özelliği önemli bir bölümünün *hikmet-âmîz* olmasıdır. Dönemin genel eğilimine uygun olarak konuşma dilindeki deyim ve atasözlerinin çokça görüldüğü gazellerinde hikmetli sözlere ve özdeyişlere de sık sık yer veren şairin gazelde Nabî ile zirveye çıkan *hikemî tarzı* devam ettirdiği görülmektedir. Kendisini *hikmet-şinâs* olarak tanıtan şair, gazelleri için de *hikmet-âmîz* terimini kullanmaktadır:

Şāʻir-i *ḥikmet-şināsam* muʻciz-i nuṭḳum ile
Cism-i lafẓ u rūḥ-ı maʻnā zindegānumdur benüm(III/IV/8. by.)

Oldı miʻmār-ı ḫayālüm bu ġazel bitdükde
Ḥikmet-āmîz olaraḳ dīgerine ṭarḥ-efken (III/VIII/ 70. by.)

İzzet Molla'nın çoğu gazelinde toplumsal eleştiriler, öğüt, gözlem ve deneyime dayalı özdeyişlerle örülmüş beyitlere rastlanır. Şair bu tür beyitlerinde sıklıkla *irsâl-i mesel*lere de yer verir.

Meşhūrdur ki fışḳ ile olmaz cihān ḫarāb
Eyler anı müdāhene-i ʻālimān ḫarāb

Bilmez ki iki ḳat yıḳılur kendi ḫalḳdan
İster cihān yıḳıldığını ḫānmān-ḫarāb

Bir mevsim-i bahārına geldük ki ʻālemüñ

Bülbül ḫamūş ḥavż tehī gül-sitān ḫarāb (XXVIII/ 1-2, 4. by.)

*

Dā'imā bir söyleyüp iki sükūt it ḳıl edeb
Bir zebān virdi saña nuṭḳ-āferīnüñ iki leb (XXXII/ 1. by.)

*

Herkesüñ miḳdār-ı ṣaydı ḳuvvet-i dāmıncadur
Ger hümā olsa meges olmaz ġıdā-yı 'ankebūt (XXXVII/ 3. by.)

*

Al māha baḳ da 'ibret mihr eyler aña minnet
Dīgerden umma ni'met her şeb yatur iseñ ac

Rencīde-i aḥibbā olsañ da itme merdūd
Dendānuñ eylemezler her aġrıyanın iḫrāc (LVIII/ 3-4. by.)

*

Seyl ü āteşden emīn olmaz yapılmış ḫāneler
Rāḥat isterlerse ma'mūr olmasun vīrāneler (LXXXVIII/ 1. by.)

*

Gördüm ki cāmdan idicek derd-i ser ẓuhūr
Yoḳ bir ṣafā ki itmeye andan keder ẓuhūr (XCVI/ 1. by.)

*

Ḫāne-i dīgere ṣıḳlet mi virür rūşen-dil
Baḳsaña şem'a ki kāşānesi kendindendür

Rızḳ içün fikr-i daḳīḳ itme ṣaḳın ṣıḳ dişüñi
Āsyāb-ı dehenüñ dānesi kendindendür (CXLI/ 3-4. by.)

*

Muṣḥaf-ı ḥüsnüñe noḳṣān mı virür ḫaṭṭ-ı siyāh
Megesi *görme misin* ṣafḥa-ı Ḳur'ān'a ḳonar

Mūcib-i rif'at u iḳbāl olur ża'f-ı beden
Baḳ meges bāl-i hümā-yı ser-i şāhāna ḳonar (CXLVII/ 2, 4. by.)

*

Delīl-i vaḥdet-i Ḫaḳ'dur dü-'ālem ey 'İzzet
Ki vaḳt-i ṣubḥ iki mihr-i ḫūb-rū birdür (CLXXIII/ 7. by.)

*

Bilinmez ḳıymeti rūşen-dilānuñ vaḳt-i feyżinde
Güneş tā batmaduḳça ẓulmet-i şeb āşikār olmaz

Zemistān-ı fenādan her kim isterse maṣūn olmaḳ
Miṣāl-i serv ḫalḳa sāyesiyle daḫı bār olmaz

Güşād eyler gül-i maḳsūdı bād-ı āh seyl-i eşk
Zemistān ḥükmin icrā itmese faṣl-ı bahār olmaz

Göñül bir dāġ ile faḫr eyleme dāġ üstine dāġ ur
Meşeldür gül-şen-i 'ālemde bir gülle bahār olmaz(CLXXXIII/ 2-3,7-8. by.)

*

Kedū-yı mihr ü māhı virse gerdūn itme emniyyet
Selāmet-ḫᵛāh olanlar baḫr-i devletde şināh itmez (CXCII/ 4. by.)

*

Gördüñ mi nām-ı şā'iri maṭla'da 'İzzetā
Ehl-i kemāli maḳṭa'-ı zilletde görmişüz (CCIV/ 7. by.)
*
Ṭama'-kārāndan yoḳdur ziyānı ḫ'ānçe-i faḳruñ
Ḳanā'at ehlinüñ dūlāb-ı erzāḳında mūş olmaz (CCVI/ 7. by.)
*
Fevt oldığı dem pişmedi bir ṭancıra ḥelvā
Gördük nice ḳazġan gibi dünyāyı ḳazanmış (CCXXVI/ 4. by.)
*
Aṣlına vāḳıf olan şaḫṣa tevāżu' yaraşur
Māye-i nev'-i benī-Ādemi *gör* ḫāk olmış

Ṭab'-ı ehl-i hünerüñ zīnetidür reng-i keder
Baḳ küdūret ḳaleme māye-i idrāk olmış (CCXXVII/ 6-7. by.)
*
Baḫtuñ var ise binmeden ol raḫṣa inersin
Çoḳ sürsme teper ṣāḥibini tevsen-i iḳbāl (CCCXXVII/ 2. by.)
*
Bilürüm būy-ı vefā olmadığın güllerde
Bāġı gördüm göreli bülbüli nālān gördüm (CCCLVIII/ 3. by.)
*
Ḫārını gül gülini ḫār görendür 'āḳil
Çeşm-i 'ibret naẓara başḳa gül-istāndur bu (CDXXXVI/ 2. by.)
*
Rūy-ı nifāk *olmasa* ger iştihārda
Yüz *bulmaz* āyīne ser-i ṭāḳ-ı kibārda

Şem'-i ḥayātını şaḳınan bād-ı āhdan
Bal mumı ile gezmedi bu rūzgārda (CDLXXXII/ 2-3. by.)
*
Riyāżet ile zāhid tā-hilāl-āsā ḳadīd olmaz
Ḳamer olsa yüzinden lekke-i ġam nā-bedīd olmaz
*
Ṣuver naḳḳāşa ta'rīż itmege ḳādir mi her neyse
Bu ḥikmet-ḫāne-i taṣvīrde güft ü şenīd olmaz

Meşeldür şāh-bāz-āsā şalanlar pençe-i āzı
Egerçi ḳısmeti çoḳ olsa da 'ömri medīd olmaz (*HA.* XXIV/ 1-3. by.)
*
İstemem āb-ı ḥayāt eylese işrāb-ı ġaraż
İçer icrā-yı ġaraż itmege erbāb-ı ġaraż

Kişver-i devlete düşmenlerümi nefy itmem
Yayılup 'ālemi ifsād ider aṣḥāb-ı ġaraż (*HA.* XXVIII/ 1-2. by.)

*
Ḳāmet-i ḫam-geşte-i 'aczin idenler nerdbān
Āh-ı maẓlūmān gibi itmez mi seyr-i āsmān

Eyleyen iẓhār-ı 'acz olmaz maḥall-i ser-zeniş
Peşşeden yād itmez ümmīd-i neberd-i ḳahramān

Dāġ-ı dilden bāġ-ı ʿadni ʿāşıḳ istidlāl ider
ʿĀrif oldur kim ide bir gülde seyr-i gül-sitān (*HA.* XXXVIII/ 1-3. by.)

Yukarıda iki divandan alınan örnek beyitlerde de görüldüğü gibi şair çoğu beyitlerin 1. dizesinde öne sürdüğü görüş ve düşüncelerini kanıtlamak için 2. dizede kimi zaman *darb-ı meselle*re baş vurmakta, sık sık da özdeyiş niteliğinde örnekler vermektedir.

Böyle *iddia-ispat* içeren beyitlerde şairin zaman zaman kulandığı anlatım biçimleri de dikkat çekicidir. Şair, bu tür beyitlerde sıklıkla "bak", "baksana", "gör", "ki", "görme misin", "olmasa - olmaz", "meseldür" gibi kalıp söyleyişlerle anlatımını pekiştirmektedir.

İzzet Molla'nın divanlarındaki *mesel-âmîz* ve *hikmet-âmîz* gazeller yukarıda alınan örneklerle sınırlı değildir. Örnek olarak seçilen yukarıdaki beyitleri içeren bu gazellerin birçok beyti benzer niteliktedir.

Yine şairin, oğluna öğütler içeren "ol" redifli gazeli (CCCXLIX) ile "olma" redifli gazelleri (CDLXXXI) de hikmetli sözler ve *irsal-i mesel*ler içerir.

Evc-i şafāda lāne be-dūş-i ferāġat ol
Hem-çün hümā saʿādet-i her tāc-ı devlet ol

Her saʿd u naḥs-ı ṭāliʿe Ḥaḳ ḳısmetin virür
Būm olma līk güşe-güzīn-i ḳanāʿat ol

Bāġ-ı cihānda ḳoḳlayanuñ burnı düşmesün
Gül gibi ḥüsn-i ḫulḳ ile der-dest-i raġbet ol

Rummān gibi kemālüñ eger varsa herkese
Cevher-nümā-yı dürc-i dehān-ı beşāşet ol

Bu ḳarye-i ḫarāba şaḳın itme iltifāt
Mülk-i derūnda ḫüsrev-i taḫt-ı velāyet ol

Ḥelvā gibi miyāne-i ʿālemde bul revāc
Hem-bezm-i sūr u mātem-i erbāb-ı ṣoḥbet ol

Güş eyle nuṣḥını peder-i pīrüñ ey Fu'ād
Her kārda dimem saña mānend-i ʿİzzet ol

Ayrılma bāb-ı ḥāżret-i Monlā Celāl'den
Oldur ricām maẓhar-ı feyż-i kerāmet ol

*

ʿİlāc-ı mülke düşen şaḫṣ-ı derdmend olma
Ayaḳ ṭabībi gibi vaḳf-ı kūy u kend olma (CDLXXXI/ 1. by.)

3.2.3.2.1. Gazellerde Aşk

Kaynaklarda gazelin tanımı yapılırken genelde biçim özellikleri sayıldıktan sonra içeriğinin de, aşk ve kadın güzelliği olduğu vurgulanır. Nitekim her şair gazellerinde başta aşk olmak üzere çeşitli insanca duyguları dile getirmiştir. Ayrılık (hicran), özlem (hasret), kavuşma (vuslat), kıskançlık, ağlama, hüzün, sevinç, güzellik gibi insanca duygular, gazellerde önemli bir yer tutar. Bu duyguları dile getirme tarzı her şairin ededî zevkine göre farklılık gösterir.

'Işḳ derdiyle ḫoşem el çel 'ilācumdan ṭabîb
Ḳılma dermān kim helāküm zehri dermānuñdadur[129]

diyen Fuzulî, gazellerinde *aşkın, hasretin, hicranın* acısını anlatır. Nedim, pek çok dizesinde *vuslatın* zevkini yaşadığını hissettirir. İzzet Molla'nın gazellerinde üslûp genelde hikemî olmakla birlikte ana temanın aşk olduğu söylenebilir. Onun şiirlerinde aşk, daha çok bir bilgi olarak anlatılır. Ancak şairin, "yaşadığı aşk"ı anlattığı beyit sayısı da az değildir.

Bahār-ı Efkār'da kaf (ق) harfinde 12, Ḫazān-ı Āṣār'da da 1 "aşk" redifli gazel vardır. Bu gazeller, çoğunlukla aşkın felsefesi ya da aşk üzerine özlü sözler niteliğindedir. Bu gazellerde aşkı uzun uzun anlatan şair daha çok bir gözlemci edasıyla anlattığı aşkı, tanımlar, yorumlar ve âşığın özelliklerini sıralar:

Aġladıḳça gicelerde āh idüp erbāb-ı 'aşḳ
Ḫande eyler māh-i tāba şu'le-i şeb-tāb-ı 'aşḳ

'Āşıḳān itmez 'aẕāb-ı ṣubḥ-ı maḥşerden telāş
Ḫavf-ı dūzaḫla uyanmaz mübtelā-yı ḫ'āb-ı 'aşḳ (CCLXXIII/1-2. by.)

*

Dervîşlerüz Ḫażret-i Mecnūn ḳolından
Girdük bu yola ḫırḳa kefen loḳma gam-ı 'aşḳ

Ol sîneye ben sîne dimem kimde olursa
Bir sînede kim olmaya 'İzzet elem-i 'aşḳ (CCLXXIV/3-4. by.)

*

Ḫaṭve-endāz olsa ḳāf-ı sîneden 'anḳā-yı 'aşḳ
Beyża-i çerḫi ḳırar bār-ı girān-ı pāy-ı 'aşḳ

Bîd-i mecnūnı ser-i jūlîde-mūy-ı Ḳays'dur
Ḫayme-i Leylî-i ġamdur sāye-i ṣaḥrā-yı 'aşḳ (CCLXXXV/1-2. by.)

Aşağıdaki beyitlerde şairin yaşadığı aşkı dile getirdiği görülmektedir. Bu beyitlerde şair genellikle sevgilisine seslenir:

---

[129] Fuzulî, Türkçe Divan, (haz. Prof. Dr. K. Akyüz, S. Beke, Dr. S. Yüksel, Dr. M. Cunbur), İş Bankası Kültür Yay. Ankara 1958, s. 209.

Saña ne eyleyeyüm n'işleyem amān a göñül
Benüm de ḥalümi sen eyledüñ yaman a göñül

Nedür bu āh u fiġānuñ nedür bu nālelerüñ
Baña da derdiñi itmez misin beyān a göñül (CCCXXX/1-2. by.)

*

Düşürme dilleri ḫāke çözüp zülf-i siyāhuñ gel
Ṭağıtma ḫānmānın niçe yüz biñ bī-günāhuñ gel

Ne var ey şāh-ı ḫūbānum tenezzül itseñ olmaz mı
Göñül kendi sarāyuñ sīne kendi taḫt-gāhuñ gel (CCCXXXII/1-2. by.)

*

Görmeyeli gün yüzüñ ḫayli zamān oldı gel
Ẕerrelerüñ gün-be-gün ḥāli yaman oldı gel

Görme revā 'ālemüñ böyle ḫarāb oldığın
Ḳaṭre idi eşkümüz seyl-i revān oldı gel (CCCXLVII/ 1-2. by.)

*

Sensüz ārām idemez bir gice ey māh göñül
Neyse ben ṣabr ideyüm āh göñül āh göñül

N'ola cān itse fiġān nāle-i cān-gāh göñül
Küşte-i ġamzesidür gāhice cān gāh göñül (CCCXXXVII/1-2. by.)

*

Ḳabūl eylerse ger rūḥ-ı revānum
Şikeste-beste ma'ẕūr ola cānum

Seni gördükce ḳalmaz yoḫsa ṭāḳat
Kesildi ṣanma feryād u fiġānum

Amān vir el-amān öldüm ġamuñla
Amān ey bī-amān kesdüñ amānum (CCCLIX/1-3. by.)

*

İşlesüñ tīr-i müjeñ tā cāna Allāh 'aşḳına
Bir daḫı ḫācet ḳoma peykāna Allāh 'aşḳına

Ḫāk-pā-yı şem'i bezm-i yāra sürdükce yüzüñ
Sūzişüm 'arż eyle ey pervāne Allāh 'aşḳına (CDLXXXI/ 1-2. by.)

*

İstemem görmegi kim derde giriftār oluram
Derde baḳ ṣabr idemem görmez isem gāh seni

Şu'le-i mūy-ı sefīdüm görinür neyleyeyüm
Mūm ider bir gün olur āh-ı seḥer-gāh seni (DXXVI/4-5. by.)

*

Aşağıdaki "āh" redifli gazel (CDLXIII) şairin bu yolda söylediği başarılı örneklerden biridir:

Bilürem hîç eşer itmez dil-i cânânuma âh
Âteşümden iderem kendi dil ü cânuma âh

Maḳṣadum çeşm-i siyâhuñla elif ḳaddüñdür
Geh yazar geh bozaram defter-i dîvânuma âh

Tükenürdi bu ḳadar ṣarfa göre şimdiye dek
Olsa gencîne eger bu dil-i sûzânuma âh

Bunca efġân saña kâr itmez ise ʿâlemde
İderem maḥşere dek âh-ı fîrâvanuma âh

ʿİzzet olsun o zamân aġlar acırsın şimdi
Ne disem añladamam kendimi sulṭânuma âh

Ḥamd ola sâye-i Monlâ'da ne var aġlayacaḳ
Şu ki tefhîm idemem dîde-i giryânuma âh

Nevres-i Kadîm'in

Hacle-gâh-ı Ḫusrev'i bir şeb ki tezyîn itdiler
Ḫûn-ı Ferhâd'ı ḥınâ-yı pây-ı Şîrîn itdiler

matla'ıyla başlayan 7 beyitlik ünlü gazeline[130] nazire olduğu anlaşılan ve aynı güçte bir söyleyişi yakalayan şu şiiri İzzet Molla'nın ince hayâllerinin ve duyuş zevkinin güzel bir örneğidir:

ʿAndelîbi verd-i ṣad-berg ile tekfîn itdiler
Bir Gül-istân beytini ḳabrinde telḳîn itdiler

Meclis-i şûrâ-yı ṣabra ʿandelîbi almayup
Re'yini pervânenüñ ʿuşşâḳ taḥsîn itdiler

Böyle dâmen-keş degüldi dest-i vuṣlatdan o şûḫ
Bir ṭaḳım ʿâşıḳ tek-â-pûlarla ḫod-bîn itdiler

ʿÂşıḳân aḥvâlin ü eṭvârını istidlâl idüp
Ser-güẕeşt-i Ḳays'ı benden ṣoñra tezyîn itdiler

ʿİzzet eyle yekdür Allâh yek diyüp feryâd u zâr
Ḳalʿa-i ġamda seni varoşa taʿyîn itdiler

Pâyuña düşdüm senüñ yâ Ḥażret-i Monlâ-yı Rûm
Ol zamân kim evliyâya bende taḫmîn itdiler (CXXVIII)

---

[130] Bu gazele Osman Nevres, Zîver Paşa ve Mehmed Re'fet de birer nazire yazmışlardır. Yine Namık Kemâl ve J. W. Gibb de yukarıda alınan beyti övmüşlerdir: Hüseyin Akkaya, *Nevres-i Kadîm ve Türkçe Divanı*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1994 (YL. tezi),s. 169, 171.

"İstinsaha yakın bir tarz-ı telâkkide eskileri tanzir ettiği" söylenen[131] şairin bu naziresi ile Nevres-i Kadîm'in yukarıda matla'ı verilen gazeli arasındaki ilişkinin bu güne dek fark edilmemiş olması, şairin sıradan bir taklitçi ya da "müstensih" olmadığını göstermeye yeter sanırım.

3.2.3.2.2. Rindane ve Şuhane Gazeller

Galata mevleviyeti görevine gelinceye kadar düzensiz ve rintçe bir yaşantısı olduğu anlaşılan İzzet Molla, yaşantısındaki bu havayı zaman zaman gazellerine de yansıtmıştır. Ancak görevi gereği *işret meclislerin*den uzak kaldığından bu yaşantısına duyduğu özlemini, yazdığı gazellerde dile getirmiştir.

Şair "işret" redifli gazelinde (XLIII) İstanbul'un, Gümüşhalkalı, Elmas, Servili, Sarnıçlı, Aynalı, Müsellim, Kocakarı, Çizmeci, Kapeli gibi ünlü meyhanelerini sayar. Mahlas beytinde rütbesi dolayısıyla meyaneden uzak kaldığını söyleyen şair "bari işret konusunda bir gazel yazayım" diyerek âdeta sohbetlerini terk ettiği işret arkadaşlarına duyduğu özlemi gidermeye çalışmaktadır:

Süreli sîm-tenān anda ṣafā-yı 'işret
Oldı rindāna **Gümüşḥalḳalı** cāy-ı 'işret

Kānı yāḳūt-ı meyüñ maġzesidür **Elmās'uñ**
Anda cevherle olur bey' ü şirā-yı 'işret

Ḳad-i şimşād ile raḳṣ itse n'ola muġ-beçegān
Servili mey-kededür dār-ı hevā-yı 'işret

Varup ey teşne-i ṣahbā **şuyı başdan ṣayd it**
Cereyān eyledi **Ṣarnıçlı**'da mā-yı 'işret

Hem-çü mir'āt-ı Sikender ḳadeḥ-i ṣāf-ı sirişt
Olur **Āyīneli**'de çehre-nümā-yı 'işret

Muḥtesib narḫ u terāzūya baḳar mı anda
Görsen a var mı **Müsellim**'de ġalā-yı 'işret

Duḫter-i rez yaşaduḳca olur efzūn ḥüsni
Ḳocaḳarı'ya giderler ḳudemā-yı 'işret

Ṭutmaz oldı eli ayaġı cenāb-ı rindüñ
Kesilüp **Çizmeci**'den ḥayf ki pāy-ı 'işret

[131] İbrahim Necmi (Dilmen), Tarih-i Edebiyat Dersleri, Matbaa-i Âmire, İstanbul 1338, 1. cilt, s. 249.

Ḳapeli bāri açılsaydı bu günlerde bize
Bir meserret olup ebvāb-güşā-yı ʿişret

ʿİzzetā rütbe bizi mey-kededen dūr itdi
Bir ġazel ṭarḥ ideyüm bārī berāy-ı ʿişret

Devr-i Sulṭān Veled'üñ bir demini kim görse
Neş'e-i ʿaşḳına itmez mi fedā-yı ʿişret

Aşağıdaki gazel ise *Ḫazān-ı Āşār*'dan alınmıştır. Daha önce de belirtildiği gibi *Ḫazān-ı Āşār*'daki gazeller Bahâüddin Nakş-bend adına yazılmıştır. Daha doğrusu şair *Ḫazān-ı Āşār*'ını Şâh-ı Nakş-bend'e adamıştır. Önceki gazelde görevi gereği meyhaneyi bırakan şair, "kadeh" redifli bu gazelinde "mey"i de bırakmış gibidir:

Lebüm ki oldı olaldan leb-āşinā-yı ḳadeḥ
Leb-ā-leb olmadı keyfümce imtilā-yı ḳadeḥ

Bu neş'e-gāh-ı fenā başdırup mey-i nāba
Hezār maġz-ı seri eyledi fedā-yı ḳadeḥ

Behişt ü dūzaḫa īṣāl ider mi ey zāhid
Seni tilāvet-i Ḳur'ān beni duʿā-yı ḳadeḥ

Ṭoḳunma ḫāṭır-ı ṣāḥib-dilāna kim olamaz
Defāyin-i dü-cihān naḳd-i ḫūn-behā-yı ḳadeḥ

Fütādegān-ı keder de ayaḳlanur bir dem
Dürüst başsa eger bezm-i ġamda pāy-ı ḳadeḥ

Şikeste cām-ı dile eyledük anı tebdīl
Bu bezm-i ġamda idük biz de mübtelā-yı ḳadeḥ

Dehān-ı şüsteye ʿİzzet degülse de lāyıḳ
Biraz süḫan var imiş söyledük berāy-ı ḳadeḥ

Ḥużūr-ı Şāh'da şāyān degül egerçi bu söz
Füsūs gitmedi dilden daḫi ṣafā-yı ḳadeḥ (*HA*. XIV)

Nakş-bendî tarikatine intisap ettikten sonra, şarap konusunda "ağzını yıkadığını" söyleyen şairin bunu daha önce de birkaç defa tekrar ettiği anlaşılmaktadır:

Şarāba itdigümüz tevbeler müzebzebdür
A şeyḫ efendi geçilmez ne çāre meşrebdür (CLVII/ 1. by.)

*

Rindāna başḳa keyf virür leẕẕet-i şarāb
Nūş itmem olsa ābda kefiyyet-i şarāb (XIX/1. by.)

beytiyle başlayan "şarab" redifli gazelde de şairin rindane gazellerinin güzel bir örneğidir. Aşağıdaki beyitler de yine şairin bu yolda söylediği gazellerden seçilmiştir:

Bezm-i mey ḳış gününe bāġ olsun
ʿİneb olmazsa ḳızı ṣaġ olsun

Şu papas ḳarasın īcād ḳılan
Ḳanġı ruhbānsa yüzi aġ olsun (CDXXI/1-2. by.)

Āfitāba eylerem cām-ı meyi her şeb bedel
Bādesüz bir kerre aḳşam itmedüm itmem yine

Neş'e-yāb-ı cām-ı laʿlüñ oldıġum demden berü
Ḫ'āhiş-i ṣahbā-yı gül-fām itmedüm itmem yine

Ġonçe-i āmālini pejmürde gördüm ʿālemüñ
Ārzū-yı gül-şen-i kām itmedüm itmem yine (CDLVI/2-4. by.)

*

Ḳaṭreye muḥtāc isem de rızḳ içün ben kendimi
Ġavṭa-ḫ'ār-ı baḥr-i efkār itmedüm itmem yine (CDLVII/5. by.)

Şairin mizahçı kişiliği rindane şiirlerinde daha belirgin olarak ortaya çıkmaktadır:

Ṣusuz nūş it ḥarāma ḫīle ḳatma bāde içdükce
Gözüñ ṭoysun biraz ḥürmetli ṭoldur sāde içdükce (CDLXVI/1. by.)

İzzet Molla'nın gazellerinde birkaç beyit dışında *Nedim tarz*mda *şuhane* bir söyleyişe ilgi duymadığı görülmektedir:

Ṣunmuş raḳībe ṣoḥbet-i ḥelvāda leblerüñ
Ol şūḫ bir oyun çıḳarup adı mā saña (XII/5. by.)

*

Ṭonın çıḳarmaġa ḳalur raḳībe bir gömlek
Yatınca bister-i ʿāşıḳda pek mü'eddebdür (CLVII/ 7. by.)

*

Gel ey perī bu şeb yatalum sīne sīneye
Yarın cemīʿ-i mā-meleküm ḳıl müsādere (CDLXXV/3. by.)

*

Yorġan gibi ʿāşıḳ üzerinden atılur mı
Bir sāde yelekle bu havāda yatılur mı (DXX/1. by.)

*

Yār ile bir iki mey üç ṣularında atduḳ
Dördi geçmiş idi sāʿat beşe vardı yatduḳ (CCXCVI/1. by.)

*

Laʿl-i nābında gözüm ḳaldı öperken bu gice
Merdüm-i dīde-i ḥasretdür o tebḫāle degül (CCCXXXVIII/2. by.)

*

Pederden iẕn alup bir kerrecik aḫşāma ḳalmazdı
Bu şeb luṭf itdi iḥsān itdi ḳurbān oldıġum ḳaldı

Muḳaddermiş gülüşler oynayışlar böyle cünbişler
Faḳaṭ yıllarca hicrānuñla giryān oldıġum ḳaldı (DIX/7-8. by.)

*

Bu gice Gökşu'da hem-bezm-i mey oldıḳlarumuñ
Birini söylemem ammā meh-i tābān birisi (DXII/ 3. by.)

3.2.3.2.3. Hiciv ve Mizah

İzzet Molla'nın gazellerinde toplumsal eleştiri ve hiciv önemli bir yer tutar. Daha çok rindane gazellerindeki müderris, softa, vaiz, şeyh, hacı, imam gibi ilim ve din adamlarına yönelik yergilerinde şair anlattığı kişi ve olayları karikatürize ederek gözler önüne serer.

İzzet Molla'nın yaşadığı dönemin önemli toplumsal sorunlarından biri eğitim sisteminin bozulmasıdır. Bu dönemde ulema ve hatırı sayılır kişilerin çocuklarına küçük yaşlarda paye ve rüûslar verilerek ilmî derecelerinin yükseltilmesi sonucu medreseler önemli ölçüde yıpranmıştır.[132] Şairin henüz 12 yaşında müderris rüûsu alması da böyle bir ilişki ve çevre sayesinde sağlanmış olmalıdır.[133] Alaylı bir söyleyişle "beşik uleması" da denilen bu kişilerin, yeterli bilgi ve olgunluk düzeyine erişemedikleri halde kibirli tavır ve davranışlar göstermeleri şairin dizelerine şöyle yansımıştır:

Olma ʿınnîn-i maʿārif recül-i kāmil iseñ
İftiḫār itme pederle ʿulemā-zāde gibi (DXXIX/3. by.)

Şair "ebhāş" redifli gazelinde (LIII) medresede okutulan konuları ele alır.

Gel tekyeye āsūde ol ey ṭālib-i taḥḳīḳ
Bir gün yıḳacaḳ medreseyi fetret-i ebḥāş (2. by.)

beytiyle medreselerdeki düşünsel tıkanıklığa parmak basan şair, yüz yıllardır bir sonuca vardırılamayan "imân-ı Fir'avn" konusuna değinir:

Vaż' itmek içün dūzaḫa Fir'avn'ı eliyle
Öldürdi nice sūḫteyi ʿillet-i ebḥāş (3. by.)

Sıra "izdivac bahsi"nde "mut'a"ya gelince şeyhin ağzının sulandığını ve konuyu büyük bir *iştahla* uzun uzun anlattığını söyleyen şair, "cimâ bahsi" olmasa medresede okutulan konuların bir ayda kolayca bitebileceğini söyler:

---

[132] İsmail Ünver, "XIX. Yüzyıl Dîvân Edebiyatı", *BTK, C. 8,* Ötüken-Söğüt, İstanbul 1988, s. 99.
[133] Özyıldırım, s. 9.

Aġzı şulanup mes'ele-i mut'ada şeyḫüñ
Ferrāceyi telvīş ider şehvet-i ebḥāş

Mevżū'ı ẕeker olmasa maḥmūli eger ferc
Çıḳmaz bir ayı ḫᵛācelere ġāyet-i ebḥāş (4-5. by.)

Bir sonraki gazel ise kelâm tartışmalarında önemli bir yeri olan "ḥādiş-muḥdeş" konusuna ayrılmıştır. "Ḥādiş" redifli gazelde *hulûlî* (öldükten sonra yeni bir bedende doğuşa inanan) şöyle yerilmektedir:

Ḥulūlīnüñ 'aẕābı dūzaḫīlerden de müşkildür
Ölür merkeb gelürsem ḫavfı anda ān-be-ān ḥādiş (LIV/ 4. by.)

Şair, her beyti "vā'izā" nidası ile başlayan gazelinde (CCCLXXVII) vaiz tipini eleştirir:

Vā'iẓā her ṭarafı merḳad-i ehl-i islām
Ṣaña bir yer oṭası eylemiş āmāde imām

Vā'iẓā böyle başından büyük itme ḫaltı
Ḳavuġun gibi günāhı daḫı itdüñ i'ẓām

Vā'iẓā ḫalḳı ḳatup ardına bu āteş ile
Dūzaḫa meş'ale-keş olma miṣāl-i 'akkām (1, 3-4. by.)

Şeyhin yemeye ve paraya aşırı düşkünlüğü (cerrarlığı), upuzun sakalı ve kerametleri de İzzet Molla'nın gazellerinde eleştiri konusu olmuştur:

El-mü'minü ḫulvun diyerek bulsa yalar şeyḫ
Kim la'l-i şeker-bārdan olmaz müteleẕẕiẕ

Nā-çār çeker şıḳlet-i ḥaml-i kütübi şeyḫ
Elbette eşek bārdan olmaz müteleẕẕiẕ (LXXXVII/ 3, 5. by.)

*

Kendi yerse bere-i mürdeye şeyḫüm acımaz
Sofranun başına āvāze-i yā Ḥay'la gelür (CIII/ 6. by.)

*

Her pilav zerde güni sāḥa-i dīvāna ḳonar
Şeyḫümüz aḳbabadur istedigi ḫᵛāna ḳonar (CXLVI/ 1. by.)

*

Eger üsti şekerli baḳlava yoḳsa ṭa'āmında
Ḥacildür mīz-bān şeyḫüñ yanında yüzi aġ olmaz (CCVII/ 5. by.)

*

Balīn-i peşm-i liḥye ile būriyā yeter
Ḥācet mi şeyḫ efendiye kürsīde mindere (CDLXII/ 6. by.)

*

Misvāki sıḳca ḳullanıyor diş biler gibi
Da'vetli varsa şeyḫ efendi żiyāfete (D/6. by.)

*

Şeyḫ efendi çıḳar elbette kenār-ı cerre
Ne ḳadar eylese deryā-yı kerāmetde şināh (DII/ 3. b)

*

Merāmı ḫalḳı ṣoymaḳdur açup terk-i sivādan baḥṣ
Murādınca cenāb-ı şeyḫe kimse bir mürīd olmaz (*HA*. XXIV/ 6)

Sofu, zahid, imam, hacı gibi toplumsal tipler İzzet Molla'nın nükteli hicivlerinde eleştiriye konu olmuşlardır:

Zāhid ki bāde içmeye ḫavf-ı caḥīmden
Yegdür bizüm cesāretümüz öyle bīmden (CDXXVII/1. by.)

*

N'ola pālūde tir tir ditrese ḫavfından ol şūḫuñ
Ne ḫūb olmış deyüp ḥelvāyı zāhid ḫūb gönderdi (DXXIV/3. by.)

*

Gitmiş idi żiyāfete zāhid degül ṣaḳal
Dökmiş yaḳasına gice yaġlı ḳaṭā'ifi (DXIX/5. by.)

*

Ṭanbūra acıram ser-i sūfīye acımam
İnkār idince zevḳini ursam ḳafāsına (CDLXVII/5. by.)

*

Ḥelvāya āstīnini ḫorṭūm idüp yuṭar
Ṭoġmış imām efendi bizüm 'ām-ı fīlde (CDLXXII/4. by.)

*

İdüp bir ibn-i beled şūḫa ḥacc ṣevābını baḥṣ
Ṣafāsını süriyor ḥācīler vekālelerüñ (CCC/5. by.)

Şair "tesbih" redifli gazelde (LXVIII), çeşitli benzetmelerle tesbihin ikiyüzlü kişiler elinde ne amaçla dönüp durduğunu yine alaycı bir dille anlatır:

Çeker mürāyī ki zencīr-i kāmdur tesbīḥ
Elinde ṣayd-ı murādāta dāmdur tesbīḥ

Beḳāda ḫalḳa-i la'net gibi geçer başına
O dīn-fürūşa ki dām-ı merāmdur tesbīḥ

Firāra çāre arar 'İzzetā dönüp ṭolaşup
Benān-ı zāhide sen ṣanma rāmdur tesbīḥ (1, 3, 8. by.)

Şair "cāh" redifli gazelinde (CDLXV) toplumsal bir soruna dikkat çeker ve insanlardaki makam ve mansıp tutkusunu eleştirir.

Esdürme gül-şen-i dile yā Rab hevā-yı cāh
Bāġumda bülbül olmaya fikr-i Hümā-yı cāh

Seng-i siyāh olursa da bālīn-i zilleti
İtdürme başumı bana yā Rab fedā-yı cāh

Fevtinden evvel eyleyemez 'İzzetā 'ilāc
Bilmezse derde düşdigini mübtelā-yı cāh

Gazel boyunca, makam ve mevkilerin gelip geçici olduğunu, ne kadar yüce de olsa dünyadaki makamların bir âh ile bile yıkılabileceğini, makam ve

mansıp sahiplerinin kendileri, bulundukları makamın esiri oldukları halde başkalarına karşı kurum satmalarının pek ayıp olduğunu belirten şair, yukarıya alınan son beyitte, makam mansıp bağımlısı olmuş kişinin, nasıl bir derde düştüğünü ölmeden anlayamayacağını söyler. Şairin yaşadığı dönemde kaynakların anlattığına göre bu nitelemelere en uygun kişi, şairin hâmîsi ve yakın dostu Halet Efendi gibi görünmektedir. Hemen tüm kaynakların ittifakla entrikacı olarak tanıttığı Halet Efendi, bütün bu çabalarıyla kendi sonunu hazırlamış ve idam edilmiştir. Ne zaman yazıldığı bilinmemekle birikte bu gazel, kendisinin de bir yıl boyunca sürgüne gönderilmesine neden olan bu olaydan ders alan şairin olanları değerlendirdiği bir gazel izlenimi uyandırmaktadır.

Şair "zamânede" redifli gazelinde de (CDXLIV) toplum içerisinde değişen *muhabbet, riyaset, iffet, mürüvvet* gibi kavramları ele alarak bu bozulmadan yakınır.

3.2.3.2.4. Sürgünler ve Umutsuzluk

İzzet Molla'nın gazellerinde, yaşadığı iki sürgünün izleri ve bu yaşananlar sonunda düştüğü karamsarlık ve umutsuzluk göze çarpmaktadır:

Şu iki yüzli felekden vefā ümīd itme
Dü-reng-i rūz u şebinden şafā ümīd itme

Şükūfe sebze-i bīgānedür bu bāġ içre
Dimāġa būy-ı gül-i āşinā ümīd itme

Sümūm olur nefesi bāġ-bānı olsa nesīm
Şu köhne bāġda āb u hevā ümīd itme

Çıḳar selāmete keştī-i cismi urma poça
Bu ġarḳa-gehde muvāfıḳ havā ümīd itme

Ḳanā'at eyler iken nān-ı ḫuşk-i mihre felek
Gelū-yı ṭab'a mülāyim ġıdā ümīd itme

Bulaydı zaḫm-ı dil māhına bulurdı devā
Ṭabīb-i çerḫüñ elinden şifā ümīd itme

Olursa rişte-i rīş-i sefīde 'İzzet bend
Olunca tār-ı emelden rehā ümīd itme

Cenāb-ı Pīr ḳovarsa daḫı ma'āẕa'llāh
Diger ḳapuya şaḳın ilticā ümīd itme (CDXLVII)

diyen İzzet Molla'nın Ḫazān-ı Āşār'da yer alan ve

Ġam-ı cihān ile itmem cihānı başıma teng
Yıḳılsa üstüme ʿālem gelür mi rīze-i seng

matla'ıyla başlayan gazeli (*HA*. XXXV), şairin Sivas sürgününe neden olan ve kendisinin öngördüğü şekilde sonuçlanan Osmanlı-Rus savaşından sonra yazılmış olmalıdır. Şiirin bir çok beytinde umutsuzluk ve korku duyguları hakimdir.

Ḥakīm-i muṭlaḳ ide bir ṭabīb-i ḥāẕıḳ ḫalḳ
Sirāyet eylemeden mülk-i cāna renc-i Fireg

Bu bīşe-zār-ı fenādan ḫalāṣa ṣūret yoḳ
Miṣāl-i şīr zemīni zamānı naḳş-ı peleng

Nice şehen-şehi Timur ḳıldı pā-der-gil
Dürüsti sebḳat ider ḳaṭʿ-ı rāh itmede leng

Şairin, olanlardan duyduğu üzüntü had safhadadır ve savaşta yenilip geri çekilen asker için şöyle söylemekten kendini alamaz:

Virüp zenān-ı ḳılāʿ u buḳāʿı aʿdāya
Utanmadan ḳaçaraḳ geldi bir ṭaḳım pezeveng

Belki olanları unutmak için elini şaraba uzatan şair kadehte şarap yerine şehitlerin kanını görmektedir. Aşağıdaki beyitler şairin bu psikolojisini yansıtır:

Ḫudā muḥāfaẓa itsün de nerde eylerse
Cenāb-ı Yūnus'uñ oldı serāyı baṭn-ı neheng

Getürmede o da yāda dem-i şehīdānı
Gözümde döndi ḳızıl ḳana bāde-i gül-reng

İzzet Molla'nın kaside, tarih ve kıt'alarında sıkça karşılaşılan sürgün hayatına ilişkin izler gazellerinde de görülebilmektedir.

ʿİzzet eyle yekdür Allāh yek diyüp feryād u zār
Ḳalʿa-i ġamda seni varoşa taʿyīn itdiler (CXXVIII/ 5. by.)

*

Suḳūṭ-ı şelc ile düşdi derūna āteş-i ḥasret
Bu yıl yaġdı diyār-ı Rūmili'nde berf-i āteş-bār

Kirās-ı laʿl-i cānāndan nişān yoḳ nev-bahār oldı
Ne geç geldi bu yıl şehr-i Keşān'a mevsim-i gül-zār (CLXI/ 2, 7. by.)

*

Bāġuñ ṣafāsını çıḳaran ṣuṣdı gül gibi
Düşdük lisān belāsı ile āh u zāra biz

Hep āh u zārdan ġam-ı aġyār idi ġaraż
ʿİzzet ṭoḳınmaduḳ ṣanuruz zülf-i yāra biz

Herkes penāh-ı ẓāhirine itdi ilticā
Ḳalduḳ Keşān'da Pīr-i merāḥim-şiʿāra biz (CCVIII/ 3, 5-6. by.)

*

Ser-pençe-i ḫur-şîd-i hüner oldı bu beş beyt
'İzzet ne revā burc-ı Keşān'da ola ṭāli' (CCLI/ 5. by.)

*

N'ola Miḥnet-keşān-ı rūzgāra yādigār olsa
Nesîc-i ṭab'-ı 'İzzet tuḥfe-i şehr-i Keşān'dur bu (CDXXXV/ 11. by.)

Önemli bir bölümü Sivas'ta yazılmış olan şiirlerden oluşan *Ḫazān-ı Āṣār*'da da Sivas'ın ve sürgün psikolojisinin izleri açıkça görülmektedir. "Nevmîd" redifli gazelde şair yaşadığı dönemi "umutsuzluk zamanı" olarak anmakta ve padişahın bile umutsuzluğa kapıldığını ima eden sözlere yer vermektedir.

Bu vaḳt-i nā-ümîdîde gülinden gül-sitān nevmîd
Şitā me'yūs ṣayfından bahārından ḫazān nevmîd

Felekler birbirine çeşm-i ḥayret mihr ü meh 'aynek
Cihān bir renge kim girdi cihānlıḳdan cihān nevmîd

Virür her peşşe bir ṣāḥib-ḳırān ḫükmin bu ṣaḥrāda
Olursa bād-ı nuṣretden eger şāhen-şehān nevmîd

Mükāfāt eyledi her ḳahrına biñ dürlü luṭfıyla
Beni eyler mi tekdîr-i şehen-şāh-ı zamān nevmîd (*HA*.XXI/1-2,5-6. by.)

*

Kendi kendin merdüm-i āteş-zebān ifnā ider
Bî-sebeb ṣîlî-ḫor-i miḳrāż-ı āzārum çü şem' (*HA*. XXXI/ 4. by.)

*

Sînemi iç ḳal'adan ḳıldı ḫarāb-ender-ḫarāb
Yıḳdı Sivas-ı dili Timur-ı bî-inṣāf-ı 'aşḳ (*HA*. XXXIV/ 6. by.)

Çeşitli bölgelerde ortaya çıkan isyanlar ve savaşlarla yitirdiği topraklar yanında umudunu da yitirmiş olduğu anlaşılan İstanbul'un çağına tanıklık eden şairinin aşağıdaki beyitlerinde bir gülistan (mesire) istiaresi içerisinde toplumsal bozulma, durgunluk ve karamsarlık göze çarpmaktadır. Şair, geldiği gül bahçesini harap, bülbülleri suskun, havuzu boş görmenin düş kırıklığını yaşayan bir insanın psikolojik durumu ile yaşadığı çağ içerisinde kendi durumu arasında çarpıcı bir benzerlik kuruyor ve çok beğendiği bu güzel mazmunu birkaç kez tekrar ediyor.[134]

Bir mevsim-i bahārına geldük ki 'ālemüñ
Bülbül ḫamūş ḥavż tehî gül-sitān ḫarāb (XXIII/4.b)[135]

---

[134] Ruhî-i Bağdadî'nin ünlü *Terkîb-i Bend*'inin XVI. bendindeki bir beyit de aynı söyleyiştedir:
Bir devrde geldük bu fenā 'āleme biz kim
Āṣār-ı kerem yoḳ ne beşerde ne melekde
(*Külliyāt-ı Eş'ār-ı Rūḥî-i Bağdādî*, İstanbul 1287, s. 74). İzzet Molla'nın bu şiire bir naziresi vardır.

[135] Cemâl Kurnaz, "Divan Şiirinde Belge Redifler" adlı makalesinde, redifin şiir içerisindeki fonksiyonu yanında şairin psikolojik durumu ile yaşadığı dönemin atmosferini de yansıtan bir tarihi belge olarak taşıdığı önemi anlatırken İzzet Molla'nın "harab" redifli bu gazelini de örnek olarak

*

Geldük dem-i ḫarāb-ı ḫarābāt-ı ʿāleme
Sāḳī ḫarāb bāde ḫarāb u ḳadeḥ ḫarāb (XXX/3. by.)

*

Bu bāġ-ı köhneye biz bir zamānda geldük kim
Hezār ġonçe vü ġonçe hezārdan meʾyūs (CCXXV/2. by.)

*

ʿAceb geldük bahār-ı ʿālemüñ bir ṭurfa vaḳtinde
Gül-istān ʿālem-i ġaflet zebān-ı bülbülān ḫāmūş (CCXXXV/4. by.)

*

Müşkil budur ki ġonçe-i maḳsūdı görmedük
Geldük bu ḫār-zār-ı cihāna ne çāre ḫayf (CCLXX/4. by.)

*

Gülinde reng-i vefā lālesinde bū yoḳdur
Tehī bu gül-şene geldük fiġāna ey bülbül (CCCLI/2. by.)[136]

İzzet Molla'nın yaşadığı ruhsal durumu ve içinde bulunduğu karamsar tabloyu gösteren gazellerinden biri de "yok" rediflidir (CCLXXVII):

İrdi ḫazān güşāyiş-i dilden nişāne yoḳ
Varsa nesīm-i feyż bizüm gül-sitāna yoḳ

Çoḳ serv-i ḳad-keşīdesi var bāġ-ı devletüñ
Şāḫında mürġ-ı bī-kese bir āşiyāne yoḳ

Kendi ayaġumuzla ṭutılduḳ çi fāʾide
Bildük bu dām-gehde bize āb u dāne yoḳ

Mey-ḫāneler daḫı arıyor eski demleri
Evvelki hāy u hūy o çeng ü çeġāne yoḳ

Cüzʾī vefāsı olsa göñül virdigüm güzel
Bir dil-rübā ki ḫüsnine aṣlā bahāne yoḳ

Müjgān-ı ḫūrdan olur āzürde kāküli
ʿİzzet ʿarūs-ı fikrüme şāyeste şāne yoḳ

Yek-pāre ḫānḳāhı anuñ merzbūm-ı Rūm
Der-gāh-ı Pīr'den ulu bir āstāne yoḳ

---

vermektedir: "Divan Şiirinde Belge Redifler", *Divan Edebiyatı Yazıları*, Akçağ, Ankara 1997, s. 265-276.

[136] İlk gençlik yıllarında babasının ölümü sonucu bunalıma giren şairin, çalkantılı ruh yapısı ve intihar teşebbüsünü değerlendiren Ali Emre Özyıldırım da divanlardaki bu beyitlere dikkat çekmektedir: Özyıldırım, s.12, dn. 36.

3.2.3.2.5. Günlük Hayat ve Toplumsal Çevre

İzzet Molla'nın gazellerinde toplumsal çevre ve günlük hayata ilişkin pek çok örnek bulunmaktadır. Nedim ile birlikte divan şiirinde önemli bir yer tutmaya başlayan İstanbul hayatı, günlük konuşma dili, halk söyleyişleri İzzet Molla'nın şiirinde de görülür. Yukarıda anılan ve hemen her divan şairinin şiirine konu ettiği imam, vaiz, şeyh, sofu gibi insan tipleri yanında İzzet Molla'nın gazellerinde sarraf, hokkabaz, subaşı, şahne, tiryaki, ciğerci, kalyoncu gibi toplumsal tipler de belirli bazı özellikleri açısından dile getirilmiştir:

'İzzet bu şeş beyiti ṣarrāfa rehn idersin
Yüz ḳalmadı ḳalemde yazmaġa vech-i taḥrīr (LXXXIX/ 6. by.)
*
Ruḫsār-ı ehl-i derd imiş ancaḳ ṭılā-yı nāb
Ṣarrāf-ı 'aşḳ naḳd-i cihānı miḥeklemiş (HA. XXVI/ 2.by.)
*
Defter ḥisābı gösteriyor ḫoḳḳa-bāz-ı çerḫ
Evrāḳ-ı ṣubḥ u şām ile leyl ü nehāra yūf (CCLXVI/ 7. by.)
*
Ṣubaşı başdı gibi bezm-gāh-ı rindānı
Çoġaldı mey-kedede hūy-ı hāy-ı 'ālem-i āb (XXIX/ 5. by.)
*
Şunda bir mey var idi çāre ġam-ı devrāna
Anı da baḫtumuza şaḥne-i 'aṣr itdi yasaġ (CCLX/ 2. by.)
*
Şeb-i iftārda tiryākī ile itme cedel
Atılır çehreye mānende-i mürġ-ı ḫuffāş (CCXXIX/3. by.)
*
Ḫāme-i ma'rifeti çūb-ı ciger-veş 'İzzet
Ġarażı Arnavud'un dūşına taḥmīl gibi (DXV/ 8. by.)
*

Lâle Devri'nden sonraki şairlerin dizelerinde sıkça anılan Sakız kızlarından (Sakız adasından İstanbul'a gelen küçük Rum kızları; tavşan)[137] İzzet Molla'nın da söz ettiği görülmektedir. Bu beyitler dönemin eğlence kültürü konusunda ipuçları vermektedir.

Olmış esīr bir ḳıza kendi esīr idüp
Saḳız Cezīresi'ndedür ol şeh-levend-i nāz (CLXXXVII/4. by.)
*
Ġonçe Saḳız gülinüñ duḫter-i mestüresidür
Görmedi bāġda bir bülbül-i şeydā etegin (CCCXCI/ 2. by.)
*
Muġ-beççegānı çekdi o ḳalyoncı dil-beri
Varmış Cezīre-i Saḳız'uñ tā verāsına (CDLXVII/ 8. by.)

[137] Ahmet Talât Onay, "Tavşan", *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar*, (haz. Doç. Dr. Cemâl Kurnaz), T.D.V. Yay., Ankara 1993, s. 407.

Eğlence kültürü konusunda yine Lâle Devrinde ve sonrasında büyük ilgi gören "helva sohbetleri" de[138] şairin dizelerine konu olmuştur:

Ṣunmuş raḳîbe ṣoḥbet-i ḥelvāda leblerüñ
Ol şūḫ bir oyun çıḳarup adı mā saña (XII/5. by.)

*

Bir şeker çignediler ṣoḥbet-i ḥelvāda bu şeb
Yār la'lin ṣunacaḳmış baña tenhāda bu şeb (XVII/1. by.)

*

Olduḳ medār-ı ṣohbet-i ḥelvā kibāra biz
Düşdük meges gibi 'asel-i iştihāra biz (CCVIII/2. by.)

*

Dil-dār ṣordı ṣoḥbet-i ḥelvāda dün gice
Açıldı bezme teng-i şeker-veş ẓarā'ifi (DXIX/8. by.)

*

Ḥelvā gibi miyāne-i 'ālemde bul revāc
Hem-bezm-i sūr u mātem-i erbāb-ı ṣoḥbet ol (CCCXLIX/6. by.)

İzzet Molla'nın gazellerinde düğün ve ölüm törenleri ile ilgili gelenek ve göreneklere de yer verilmiştir. Düğünde damadın geline yüz görümlüğü takması, boşandıktan sonra tekrar evlenebilmek için hülle yapılması, eğlence olarak fişek atılması; ölünün ardından helva dağıtılması gibi günümüzde de devam eden geleneklerin şairin beyitleri arasında yer alması divanların halk kültürü ve halk bilimi açısından taşıdığı değeri gösteren örneklerdir:

Yüz görümlük genc-i fikri virdi dāmād-ı ḫayāl
Ḥacle-gāh-ı vehme geldükde nigār-ı ḫūlyā (VI/2. by.)

*

N'ola eylerse ḥulle ḥüsn ü ḳubḥın görmeyen a'mā
Zen-i dünyāyı taṭlīḳ eyledüm ben üç ṭalāḳ üzre (CDXXXVIII/6. by.)

*

Şīrīn'i Ḫüsrev aldugı gün ḫalḳ acıyup
Ol sūr-gāh-ı ġamda yapıldı fişeng-i āh (DI/7. by.)

*

Fevt oldığı dem pişmedi bir ṭancıra ḥelvā
Gördük nice ḳazġan gibi dünyāyı ḳazanmış (CCXXVI/4. by.)

İzzet Molla'nın gazellerinde yemek kültürü ile ilgili dizeler de dikkat çekicidir. Şairin gazellerinde, kebap, tutmaç, güllaç, tarhana, yufka, katâif, paça, pâlûde, helva, gül-şeker gibi yiyecek ve şeftali, kiraz, incir, kestane gibi meyve adlarına rastlanmaktadır:

Ṭoñmayam bezm-i kibāra olup elmāsiyye
Eyle yā Rab fuḳarā loḳması tarḫāna gibi

[138] Bkz. Onay, *age.*, s. 202.

Kel iderler şoyup eṭfāl-i cihān āḫir-i kār
Āteş-i ʿaşḳa düşüp çatlama kestāne gibi (DXXV/3, 5. by.)

*

Sen vir de yufḳa olsun olmazsa daḫi güllac
Rūzī-resānum Allāh ġayriye itme muḥtāc (LVIII/1. by.)

*

Loḳma-i ḫ̆ān-ı ḳanāʿatde ʿaceb leẕẕet var
Nān-ı ḫuşküñ yerini ṭutmaz efendi ṭutmac (LXII/5. by.)

*

Gitmiş idi żiyāfete zāhid degül şaḳal
Dökmiş yaḳasına gice yaġlı ḳaṭāʾifi

Ancaḳ miyān-ı pāçeye iskāt-ı nefs idüp
Ṣūfī ḳurı ḳurıya ider mi maṣārifi (DXIX/5-6. by.)

*

N'ola pālūde tir tir ditrese ḫavfından ol şūḫuñ
Ne ḫūb olmış deyüp ḥelvāyı zāhid ḫūb gönderdi (DXXIV/3. by.)

*

Şeftālū ṭaʿmı virdi baña gāh gül-şeker
Laʿl-i lebüñ ne bāġ-ı leṭāfet kirāsıdur (CLXII/4. by.)

Zehrini defʿ itme ki şekker gibi dārūsı var
Ḥaẕẕ ider cām-ı ʿaraḳ nūş eyleyen incīrden (CDX/8. by.)

İzzet Molla'nın şiirlerinde yer yer devletin çeşitli nedenlerle uyguladığı yasaklar da söz konusu edilmiştir. Bir rubaisinde

Gizlice olup bāde-fürūş ile şerīk
Menʿinden ider mi ʿacebā şaḥne ferāġ
Çıḳdı yine yāḳūt bahāsına şarāb
ʿĀlemde yasāġa birisi itse yasaġ (Mus. LXXXIV)

diyen şairin gazellerinde geçen gümüş, samur, kakum, içki ve raks yasaklarına ilişkin dizeler dikkat çekicidir. Öte yandan bu dönemde içki yasaklanırken afyonun serbest olmasının halkı afyonkeşliğe yönelttiği anlaşılmaktadır:

Gümüş yasaġını güş itmemiş mi meh-rūlar
Nedür o sāʿid-i sīmīn nedür o bāzūlar

İşitmedüñ mi *yasaġ-ı samūr u ḳāḳūmı*
Nedür o sīne a zālim nedür o gīsūlar (CXLVIII/1-2. by.)

*

Şunda bir mey var idi çāre ġam-ı devrāna
Anı da baḫtumuza şaḥne-i ʿaṣr itdi yasaġ (CCLX/ 2. by.)

*

Ḫalḳ afyūna düşüp *nūş-ı ʿaraḳ oldı yasaġ*
Herkesüñ ṭaşraya urdı ḳarası yoḳ yüzi aġ (CCLXII/1. by.)

*

Devrān-ı kec-ʿaṭā Ġalaṭa Mevlevīyetin
ʿİzzet düşürdi ḥayf ki *ṣahbā yasaġına* (CDLXVIII/10. by.)

*

Verādan işlerüz muġ-beççegāna biz de maḫfîce
Hem-ān ey şaḥne sen var *raḳsı* meydānda *yasaġ* eyle (CDLXXIV/3. by.)

*

Her şeb sülāf-ı āteşe elbette ḳanmalı
Pervāne 'İzzetā baḳamaz *mey yasaġına* (CDLXXVIII/11. by.)

3.2.3.2.6. Gazelde Farklı Konular

İzzet Molla içerik olarak *tevhid, münâcât, na't* türlerine girebilecek gazeller de söylemiştir. *Bahār-ı Efkār* ve *Ḫazān-ı Āṣār*'daki "yā Rab" redifli birer gazeli (XXXI, *HA*. III) *münâcât* türündedir. *Bahār-ı Efkār*'daki iki gazel "yā Resūlallāh" redifli olup *na't-i Resûl* niteliğindedir (CDXL, CDXLI). Yine aynı divandaki "birdür" redifli gazelde çeşitli nesne ve olaylardaki birlikle Tanrı'nın birliği kanıtlanmaya çalışılmaktadır. Bu gazel ve "Allāh'uñ" redifli gazel (CCCXIII) *tevhid* içeriklidir.

Yukarıda da belirtildiği gibi İzzet Molla'nın gazellerinin çoğu müzeyyel olup zeylleri *medhiye* niteliğindedir. *Bahār-ı Efkār*'daki "aġlar" redifli bir gazelin 2 beyitlik zeylinde şair Sultan III. Selim'in haksız yere öldürüldüğünü söyleyerek duyduğu üzüntüyü dile getiriyor (CXLII). Bu şiir için *mersiye gazel* denilebilir:

Yerde ḳalursa dem-i nā-ḥaḳ-ı Sulṭān Selîm
Mihr-i ruḫsārını añduḳça şafaḳ ḳan aġlar

Ḥażret-i Şems gibi oldı şehîd-i maẓlūm
Ṣanma ẕerrāt o şehe mihr-i dıraḫşān aġlar (6-7. by.)

Nedim'den sonra divan şirinde günlük konuşma dili ve halk zevkine ait unsurlar şiirde daha sık yer bulmaya başlamış, XIX. yüzyılda bu durum daha da artarak bayağılaşma ve zevksizlik derecesine gelmiştir.[139] Konuşma diline ait bazı unsurları şiirinde başarıyla kullanan İzzet Molla az sayıdaki gazelinde akranları gibi sokak dilini kullanmayı da denemiş ancak yaptığını kendisi de beğenmemiştir. Aşağıdaki gazelde geçen "bürüncek pîrehen", "seni açdı", "fit vermek", "görümce", "elti", "abu" gibi kadın sohbetlerini hatırlatan kelime ve deyimler Enderunlu Vâsıf'ın (öl. 1824), annnesi ağzından kızına öğütler niteliğindeki ünlü, "Olma sokak süpürgesi kadın kadıncık ol" mütekerrir mısralı muhammesi ile kızının ona cevabını

[139] Hasibe Mazıoğlu, "Türk Edebiyatı-Eski", *TA*., C. XXXII, Ankara 1982, s. 132-133.

içeren muhammesini[140] hatırlatmaktadır. Şairin mahlas beytinde söylediği "sebk-i akran"dan kastının Vâsıf Efendi'nin üslûbu olduğu söylenebilir:

Teşnegānuñ cüst-cū itse n'ola her sū seni
Bir içim şu eylemiş ol ḳāmet-i dil-cū seni

Ḫāme-i bārīk-i ḳudret gül-sitān-ı 'işveye
Reng-i nāz-ı ġonçeden naḳş itmiş ey gül-rū seni

Ḳıl ḳadar ġam çekme ḫaṭṭuñdan murabba' vefḳ olup
Mekr-i a'dādan emīn eyler o çār-ebrū seni

Pehlevānum virmeseñ sen gönlüñ ol kāfir ḳıza
Tār-ı zülfe bend ide mümkin mi bir cādū seni

Başḳa bir ḫālet virür gerçi bürüncek pīrehen
Şeh-levendüm ġāyet açdı ol açuḳ bāzū seni

Biñ yıl aġla şapma ebrū fikrine söz bu imiş
Geçme nā-merd köprüsinden ḳo aparsın şu seni

Bir geliş var anda kim ḫavf eylerem ey ḫāl-i yār
Başdırur bir gün ḫaṭ-ı müşgīn-i 'anber-bū seni

Sen virürsin fit bütün gün ḳaynatañ mekkāreye
Söylemez mi yā görümceñ eltüñe abu seni

Sözlerüñ gitdükce 'İzzet sebḳ-i aḳrān itmede
Ḫażret-i Pīr'e emānet eyledüm yā hū seni (DXLI)

İzzet Molla, bir gazelinde de kendi üslûbu için "reviş-i lâubaliyane" nitelendirmesinde bulunmaktadır:

Bu teġāfül bu dil-şikenlikler
A cefā-cū a bī-vefā nemüze

İdemez Ḳays 'İzzetā taḳlīd
Reviş-i lā'ubāliyānemüze (CDL/4-5. by.)

Nâbî ve Koca Ragıb Paşa gibi *hikemî tarz*ın önemli temsilcilerine çok sayıda nazire yazan İzzet Molla'nın gazellerinde *hakîmane* üslûbun ağırlıklı bir yerinin olduğu görülmektedir. Ancak İzzet Molla için yalnız bir çizgide şiirler yazmıştır denilemez. Pek yaygın olmayan *bahr-i tavil ve müstezad tesdis* dahil divan edebiyatının başlıca nazım biçimleri ve türlerinde eserler veren şairin, gazellerinde de çok çeşitli ve renkli örnekler verdiği, yukarıda kaydedilen beyitlerden anlaşılmaktadır.

---

[140] Rahşan Gürel, *Enderunlu Vâsıf Dîvanı*, Kitabevi, İstanbul (tarihsiz), s. 537-546.

3.2.4. Musammatlar ve Diğer Şiirler

3.2.4.1. Musammatlar

Bahār-ı Efkār'daki tertibe göre son bölümde musammatlar ve kıt'a, nazm, rubaî, matla', ferd, mısra' ve mesnevî nazım biçimleriyle yazılmış şiirler yer almaktadır. Bu bölümdeki musammatlar, 10 tahmis, 2 taştir, 2 muhammes, 1'i müstezad toplam 4 tesdis, 1 müseddes, 2 tesbi' ve 1 terkib-i bendden oluşmaktadır. Musammatlardan sonra gelen ve çoğunluğu kıt'alardan oluşan bölümde 2 kaside, 40 kıt'a, 28 nazım, 24 rubaî, 1 bahr-i tavil, 125 matla', 22 ferd, 100 mısra ve 8 kısa mesnevî bulunmaktadır.

Ḫazān-ı Āşār'da ise 1 şarkı, 1 mütekerrir müseddes, 1 Farsça taştir, 3 rubaî, 14 kıt'a, 2 ferd, 1 matla' ve üç bölümden oluşan toplam 99 beyitlik bir mesnevî vardır.

Musammatlar içerisinde bent sayısı en uzun olan şiir, Nef'î'nin 48 beyitlik bir kasidesine yapılan tahmistir. Şair, Hayrî'nin bir beytini, Fuzulî, Nev-res-i Kadîm ve Hayalî'nin birer gazeli ile Şeyh Galib'in 4 manzumesini tahmis etmiştir. İzzet Molla "beyt-i meşhur" dediği bir beyti de şairini belirtmeden *tahmis* etmiştir. Şair Çelebî-zade Âsım ve Sâmî'nin birer gazeline de *taştir (tahmis-i mutarraf)* yazmıştır.

Bahār-ı Efkār'daki ilk musammat, Hz. Ali'ye *istimdad* niteliğinde olup Hayrî'nin matla'ının tahmis yoluyla tazminidir (I).

Şair, kime ait olduğunu bildirmediği aşağıdaki *matla*'ı 7 bent olarak yine tahmis biçiminde tazmin etmiştir (III):

Āh idersem bile āh itmege başlar küh-sār
Āh dir āh işidir şimdi muḥaṣṣal dil-i zār

Şair, Fuzulî nin 5 beyitik,

Yār ḥāl-i dilümi zār bilüpdür bilübem
Dil-i zārumda ne kim var bilüpdür bilübem

matla'ıyla başlayan gazelini (IV), Nev-res-i Kadîm'in

Çoḳdan ḥuṣūlini göremem müddeʿālaruñ
Teʾşīri ḳalmamışdur efendi duʿālaruñ

matla'lı 8 beyitlik gazelini (V), Hayalî'nin özdeyiş niteliğindeki ünlü

Cihān-ārā cihān içindedür arayı bilmezler
O māhīler ki deryā içredür deryāyı bilmezler

beytiyle başlayan 5 beyitlik gazelini (VII) tahmis etmiştir.

İzzet Molla, Şeyh Galib'in Mevlânâ ve Mevlevîlikle ilgili 4 şiirini tahmis etmiştir. Şairin "Nutk" olarak aldığı bu şiirlerin 2'si 18'er beyit olup kaside, 2'si de gazel biçimindedir. Bu şiirlerin matla'ları şöyledir:

Ḫoş çalınup nevbet-i Monlā-yı Rūm
Oldı ʿayān ṣavlet-i Monlā-yı Rūm (IX)

Maẓhar-ı ʿaşḳ-ı Ḫudā ḥażret-i Mevlānā'dur
Menbaʿ-ı ṣıdḳ u ṣafā ḥażret-i Mevlānā'dur (X)

Düşdüm yine ḳaldur beni yā ḥażret-i Monlā-yı Rūm
Baḳmaz diyü bildüm seni yā ḥażret-i Monlā-yı Rūm (XI)

Muʿallā dūd-mān-ı evliyādur maṭbaḫ-ı Monlā
Dil ü cāna ocaġ-ı kīmyādur maṭbaḫ-ı Monlā (XII)

İzzet Molla Nef'î'nin Şeyhülislâm Es'ad Efendi için yazdığı

Ḫamdü li'llāh yine inṣāfa gelüp çerḫ-i ʿanīd
Eyledi baḫtum ile ʿahd-i vefāyı tecdīd

matla'ıyla başlayan 48 beyitlik kasidesini Şeyhülislâm Sıdkî-zade Reşîd Ahmed Efendi (öl. 1834) için medhiye olarak tahmis etmiştir. Türk edebiyatında daha çok *tevhid, münâcât, na't-i Resul ve na't-i Mevlânâ* gibi dinî içerikli kasidelere tahmisler yazılmıştır. Türk şairlerince *Kaside-i Bürde, Bânet Suad, Kaside-i Mudariyye, Münferice, Hamriyye* gibi Arapça kasidelere yazılmış çok sayıda tahmis örneği vardır.[141] Şeyh Galib de Nef'î'nin 18 beyitlik Mevlânâ na'tini tahmis etmiştir.[142] Böyle şiirlerde övülen kişi ortaktır. Bir kişiyi övmek için yazılmış bir kasideyi başkası için *medhiye* olarak düzenlerken övülen kişilerin birbirine uygun niteliklere ve görevlere sahip olması gerekir. İzzet Molla'nın tahmisi, bu yönüyle benzeri az bulunan kaside tahmislerinden biridir. Şairin memduhu olan Reşîd Ahmed Efendi 1822-1823 yıllarında 10 ay 15 gün şeyhülislâm olarak görev yapmıştır.[143] Nef'î'nin memduhu da şeyhülislâmdır. Nef'î'nin kasidesinin aşağıda verilen girizgâh ve mahlas beyitlerinin tahmisi şairin başarısını göstermek konusunda yeterli olabilir sanırım:

---

[141] Türkçe şiirlerde hiç kullanılmayan vezin ve kafiyelerle yazılan Arapça kasidelere yazılan Türkçe tahmisler ahenk ve zevkten yoksundur. Bu konuda "Eslâfın eserleri arasında Türkçe yazılmış bir hayli Kaside-i Bürde tahmisleri görüyoruz. Hangisini lezzetle okuyabiliriz. Zaten Arapça bir şiiri Türkçe ile tahmiste ne mana vardır" diyen Muallim Naci de bu şiire yazılan bir tahmisi örnek göstererek "Uymuş mu? Bununla birlikte böyle eserlerin muktedir kimseler tarafından yine Arapça ile tahmis edilmesine bir şey denilmemesi tabiidir." demektedir (Naci, s. 160). Kimi şairler de kasideyi Türkçeye çevirdikten sonra tahmis etmişlerdir. Konuyla ilgili örnekler için bkz. Ebubekir Sıddık Şahin, *Kaside-i Bürde'nin Türkçe Şerh ve Tercümeleri*, Gazi Üniversitesi S.B.E., YL. tezi, Ankara 1997, s. 133-139.

[142] Naci Okçu, *Şeyh Galib (Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri, Şiirlerinin Umumî Tahlîli ve Divânın Tenkidli Metni)*, C.I, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1993, s. 363.

[143] Abdülkadir Altınsu, *Osmanlı Şeyhülislâmları*, Ankara 1972, s. 185.

Söyleyem sañа Reşīd Aḥmed Efendi ne dimek
Olma bābından anuñ var ise ʿaḳluñ münfek
Dār-ı fetvā-yı kemālinde emīn olsa gerek
Müftī-i devr-i zamān Esʿad Efendi ki felek

İder imżāsını pīşānī-i mühre tesvīd (21. by.)

İtme ḫāmemle cedel diñle beni ey Nefʿī
ʿĀḳıbet başdıracaḳ sözde seni ey Nefʿī
ʿİzzetüñ yoḳ mı ṣanursın deheni ey Nefʿī
Ṣöz tamām oldı ḳo lāf-ı süḫanı ey Nefʿī
Ġam-ı reşk ile helāk oldı yeter ḫaşm-ı ʿanīd (44. by.)

Bu tahmis örneği, klasikleşmiş kaside anlayışında herhangi bir kişi için kullanılan övgü sözlerinin onunla aynı sosyal statüde bulunan bir başkası için de aynen kullanılabildiğini göstermesi açısından önemlidir.[144]

Şair, Çelebî-zade Asım'ın Nedim'in,

Fırḳa-i erbāb-ı dilden zümre-i zühhāda dek
Hep esīrüñdür begüm ḥattā dil-i nā-şād'a dek

matla'ıyla başlayan gazeline nazire olarak yazdığı

Bāde-nūşān-ı hevādan zümre-i zühhāda dek
Eylemişdür şimdi bir ʿayyār-ı tersā-zāda dek

beytiyle başlayan 5 beyitlik gazelini (VI) ve Sâmî'nin

Çerḫ-i le'īm ṣāḥib-i ʿirfānı neylesün
Nā-dān olan ḥerīf süḫan-dānı neylesün

matla'lı 6 beyitlik gazelini (XVI) *taştir* etmiştir.

Ḫazān-ı Āṣār'daki tek taştir ise Halid-i Bağdadî'nin 7 beyitlik Farsça gazeline yapılmıştır (*HA*. V/III).

1817'de Vahhabîlerin merkezi Der'iye'nin ele geçirilip Abdullah ibni Suud ile dört oğlunun İstanbul'a getirilerek idam edilmesi İzzet Molla'nın 10 bentlik bir mütekerrir muhammesine konu olmuştur. Her bendin sonunda tekrar eden iki dizenin (matla') noktalı harfleri bu olayın tarihini vermektedir. Bu dizelerden ilki 1233, ikincisi 1234 tarihini vermektedir. İlk dize Abdullah ibni Suud'un yakalandığı 6

[144] Cem Dilçin, bir makalesinde Sünbülzade Vehbî ile Şeyh Galib arasında yaptığı karşılaştırmada, aynı padişaha (III. Selim) kaside yazan iki şairin övgü sözlerindeki farklılığa dikkat çekmektedir. Vehbî'nin kasidelerinin III. Selim'in adı çıkarılınca her padişah için geçerli olabileceğini söyleyen Dilçin, şiirlerinde III. Selim'in yenilikçi yönünü vurgulayan sözlere yer veren Şeyh Galib'in şiirlerinden III. Selim adı çıkarıldığında bu şiirlerin başka bir padişahın niteliklerine uymayacağını belirtmektedir (Cem Dilçin, "Şeyh Galip'in Şiirlerinde III. Selim ve Nizam-ı Cedit", Türkoloji Dergisi, C.XI, sayı 1, Ankara 1993, s. 209-219). Kasidelerinin çoğu Nef'î'ye nazire olan İzzet Molla'nın da övdüğü kişinin niteliklerini anlatırken çoğu zaman gerçekçi olduğu söylenebilir.

Eylül 1817'e ikinci dize de İstanbul'da halka teşhir edildikten sonra idam edildiği 17 Aralık 1818'e karşılık gelmektedir. [145]

"İstirḥām ez-Ḥażret-i Şems-i Felek-ġulām" başlıklı 9 bentlik mütekerrir muhammeste (XX) şair her bentten sonra,

Gedā-yı kūy-ı Monlā'yuz meded ey Şems-i Tebrîzî

diyerek Şems-i Tebrîzî'ye niyazda bulunmaktadır.

İzzet Molla'nın yazdığı bir tesdis pek yaygın olmayan bir özellik gösterir. Şair, Fuzulî'nin,

Müjgānı oḳı sîneme tā-per ṭaḳılupdur
Ṣabr eyle gönül çoġı gidüp azı ḳalupdur

beytini müstezad tesdis biçiminde tazmin etmiştir (XV). Şiirin ilk bendi şöyledir:

Gîsūsına biñ cān ile ʿālem aṣılupdur
herkes ḳapılupdur
Bî-hūde nigāhın bu dil-i zāra ṣalupdur
oḳlar atılupdur
Her birisi tā ḫāne-i cāna çaḳılupdur
el-ān ḳaḳılupdur
Dünyā közine göz göre yanup yaḳılupdur
ṣanmañ başılupdur
Müjgānı oḳı sîneme tā-per ṭaḳılupdur
al ḳana ṭalupdur
Ṣabr eyle gönül çoġı gidüp azı ḳalupdur
kim cānuñ alupdur

İzzet Molla Dîdâr'ın Mevlânâ ile ilgili bir beytini 7 bent halinde (XIII); şu âşıkane matla'ı da 5 bent olarak tesdis biçiminde tazmin etmiştir:

Āftāb aḫşāma cān atdı ḥicābuñdan senüñ
Māha noḳṣān irdi ḥüsn-i şuʿle-tābuñdan senüñ (XVII)

Şairin tesdis yoluyla tazmin ettiği son beyit, Cebriye inancına uygun bir anlam taşımaktadır ve 9 bentlik tazmin *münâcât* türündedir. Beyit şudur:

Müstaʿid ḳıl yoġ ise luṭfuña istiʿdādum
Saña güçlük mi var ey şāh-ı kerem-muʿtādum (XXI)

Şairin *Bahār-ı Efkār*'daki tek mütekerrir müseddesi Şeyh Halid-i Bağdâdî (öl. 1827)'ye medhiye niteliğindedir (XIV). Bu müseddeste şairin Nakş-bendîliğe duyduğu ilgi açıkça görülmektedir. Şairin Mevlevîlik ve Nakş-bendîlikle ilişkisi konusunda önemli ipuçları veren bu şiir ilgili bölümde değerlendirilmiştir.

---

[145] Sina Akşin, "Siyasal Tarih 1789-1908", *Türkiye Tarihi 3 (Osmanlı Devleti 1609-1908)*, Cem Yay. 1993, s. 97. Ayrıca bkz. Feridun Emecen, "Abdulla b. Suud", *TDVİA*, C. 1, s. 135.

Ḫazān-ı Āṣār'daki bir mütekerrir müseddes ise Sultan II. Mahmud övgüsündedir (*HA*. V/II). Her bendin sonunda tekrar eden beyitten de anlaşıldığına göre şair bu müseddesi padişahın sefere çıktığı zaman yazmıştır. Ancak bu şiirden padişahın hangi seferinin söz konusu edildiği anlaşılmamaktadır:

Eyā şehen-şeh-i ġāzī sefer mübārek-bād
Nesīm-i nuṣret ile bār-gāhuñ ola güşād

Şair, Fuzulî'nin

Her gören ta'yīb ḳıldı dīde-i giryānumı
Eyledüm taḥḳīḳ görmiş kimse yoḳ cānānumı

matla'ını ve ünlü,

Görmemek yegdür görüp dīvāne olmaḳdan seni

dizesini 5'er bent olarak *tesbi'* etmiştir.

Şairin, Ruhî-i Bağdadî'nin ünlü terkib-i bendine nazire olarak yazdığı terkib-i bendi vasıta beytiyle birlikte 8'er beyitlik 14 bentten oluşmaktadır. İlk bendi Ruhî'nin ilk bendi ile aynı kafiyededir. Her iki şiirinde rindane bir söyleyişle başladığı görülür:

Ṣanmañ bizi kim lāle gibi cām be-destüz
Biz ġonçe-ṣıfat ḫūn-ı dil-i zār ile mestüz

"Bakma" redifli ikinci bentte şair hakimane bir eda ile muhatabına öğütler vermeye başlar:

Bu sūr-ı ġam-encāmdaki keṣrete baḳma
Vaḥdet gözin aç perdedeki ṣūrete baḳma
....
Ḥikmet ne ise kendi bilür ḥikmetin ancaḳ
Ḥikmetse murāduñ kütüb-i ḥikmete baḳma

Bu bent şairin hikmet-amiz bir gazeli gibidir. Sonraki iki bentte sakîye seslenen şair, V. bentte yine hikmetli sözler söyler ve VI. bentte peygamberlerin dünyada çektiklerinden örnekler vererek dünya malına bağlanmanın boş bir uğraşı olduğunu dile getirir. Bir sonraki bentte yine hakikat gözüyle dünyaya bakmayı öğütleyen şair,

Ḥayvāndur o kim ġam çeke evżā'-ı felekden
İnsān olana ögrenecek var mı melekden

diyerek insanın çektiği sıkıntılara üzülmemesi gerektiğini vurgular. Bundan sonraki bentlerde şair sosyal eleştiriye yer verir. VIII. bent sufî ve şeyh tipinin eleştirisidir. Gazellerinde de sıkça görülen yergi ve ince alay bu bentte de karşımıza çıkar:

Virmezseñ eger pāre ḳomaz cennete mollā
Süknā-yı cinān ṣanki anuñ re'yine mevḳūf

IX. bent vaiz yergisiyle başlar ve insanların namaz, oruç, hac, zekât ve kelime-i şehadetten oluşan islamın beş şartını nasıl algıladıkları çarpıcı bir dille ifade edilir. Bu bölümde vaizin namazdan çok zekâttan bahsetmesi, kelime-i şehadete sadık kalmanın zorluğu, oruçta önemli olanın dili tutmak olduğu belirtildikten sonra çeşitli sahnelerde ibadet şuuru taşımayan hacıların kutsal topraklarda sergilediği davranışlar alaylı bir dille anlatılır:

Rindāna oruc nūş-ı duḫān ẕevḳi içündür
Varmaz deheni ḳahveden evvel ṣalevāta

Bender-geh-i raḥmetdür o tesbīḥ ṣatılmaz
Ḥācī baba ṭırmaşma yavaş çıḳ ʿArafāt'a

Sūḳ-ı Mine'de kāle-i raḥmet bölüşürler
Destār ise maṭlūb yıḳıl Hind ü Herāt'a

Altun oluġa ṭapma idüp sīm ü zerüñ ṣarf
Beñzetme anuñ zīnetini Lāt u Menāt'a

X. bent dergâh eleştirisine ayrılmıştır. Bu bölümde özünü yitiren tasavvufî kavram ve terimlerin dervişler tarafından nasıl algılanması gerektiği anlatılmaktadır. Buna göre şair dergâhlardaki en büyük eksikliğin *Reşehât-ı Aynu'l-Hayât, Nefehâtü'l-Üns* gibi kaynak eserlerin okunmadan dervişlere yalnızca taklide dayalı bir takım bilgilerin anlatılmasından yakınmaktadır. Ayrıca dergâhlarda kimi tasavvufî terim ve deyimlerin öğretilmesine karşılık erenlerin hikmetli sözlerinin dile getirilmemesi de şair tarafından eleştirilmektedir:

Şeyḫüm var ise söyle erenler kelimātı
Diñletme baña tekyedeki muṣṭalaḥātı

Şem'üñ gülün al ḳapuyı sırr eyle dimekle
Ḥāşā bulasın nūr-ı dili bāb-ı necātı

XI. bentte halkın müneccim, remmal, cinci, muabbir gibi kişilere inanıp malını bu uğurda harcamaları eleştirilmektedir.

XII. bent İzzet Molla'nın şiir ve şairlikle ilgili görüş ve düşüncelerini açıkladığı bir bölüm olması dolayısıyla önemlidir. Bu bent şairin sosyal konumu ve inançları açısından dikkate değerdir. İzzet Molla şairlerin rindane bir söyleyişle dinî açıdan küfür sayılacak sözler söylememesi gerektiğini belirterek şiirin insanları dine yönelten bir araç olarak kullanılması gerektiğini savunur. Kendisi de kasidelerinde uzun uzun yer verdiği fahriyelerinde ve kimi gazellerin sonunda taze mazmunları ve şair tabiatıyla övünürken burada şairlerin kendi şiirlerine fazla güvenip

övünmemesini öğütler. Firdevsî'nin şiirinde kahramanın Rüstem olmasını, büyük bir şair olan Firdevsî'nin Rüstem'e muhtaç olması biçiminde yorumlar. Bendin sonunda divan şairlerinin "ekâbir"le olan ilişkisine değinen İzzet Molla, şairleri "cerrar-ı sühan" olmamak konusunda uyarırken, caize vermek korkusuyla şiiri beğenmez görünen *ekâbir* ve şiirin inceliklerini anlayamayan cahil yetkilileri kaya parçasına benzeterek eleştirir:

Rindem diyerek mürtekib-i küfr ola şā'ir
Yuf aña ki bir iki ḫarı güldüre āḫir

Şā'ir aña dirler ki degül mürtekib-i küfr
Īmāna gele şi'rini gūş eylese kāfir

Mażmūnlaruñ bikr ise de müfteḫir olma
Bir gün bozar efsūn ile bir şā'ir-i sāḥir

Ser-pençe-i iflās ile ḫamseñ başa çıḳmaz
Olsañ daḫi naẓmuñda Niẓāmī gibi māhir

Bir Rüstem'e muḥtāc olacaḳsın bu hünerle
Firdevsī-i Ṭūsī ḳadar olsañ da bahādır

Tīr olsa süḫan ṣaḫreye te'şīr ḳılar mı
Bī-hūde yere eyleme ta'cīz-i ekābir

Kimisi bilür cā'ize fikriyle begenmez
Kimisi degül nüktesinüñ ḫalline ḳādīr

Cerrār-ı süḫan olma idüp naẓmuñı keçkūl
Boş boşına eyler mi kişi kendini medḫūl

Şiirin XIII. bendine kadar başkalarını eleştiren şair, bu bentte özeleştiri yapar. Mesnevîlerin "sebeb-i te'lif" bölümünü andıran bu bentte şair amacının halka bilgi vermek olduğunu söylemektedir:

Ben 'İzzeti ra'nā bilürem kimseye şormam
Aḥmaḳsa daḫi dāḫil-i bezm-i ẕurefādur

Maḳsūdı budur bildigini bildüre ḫalḳa
Allāh bilür kim ne ḥaḳīḳat ne riyādur

Oldı bu ḳadar rişte-keş-i cevher-i elfāẓ
Gönderse anı tuḥfe Süreyyā'ya revādur

Tekmīl ide erbāb-ı hüner varsa ḳuṣūrı
Engüşt-i ta'arruż süḫana ḳıble-nümādur

3.2.4.2. Diğer Nazım Biçimleri

Bahār-ı Efkār'da herhangi bir başlık ile ayrılmadığı halde kıt'a nazım biçiminde yazılan şiirler musammatlardan sonra bir arada bulunmaktadır. Şairin özel bir görevle Cennetü'l-Bakî Mezarlığındaki çeşitli mezarlar için yazdığı toplam 15 kıt'a diğer kıt'alardan ayrı olarak *Bahār-ı Efkār*'ın sonunda bulunmaktadır. Her iki bölümündeki toplam 95 manzumeden 2'si beyit sayısı ve diğer biçim özellikleri dolayısıyla kaside nazım biçimine uymaktadır (XXIII, XXIV). 10 manzume ise biçim olarak gazele uymakla birlikte içerikleri gazel dışındaki konularda olmaları dolayısıyla "nazm" olarak kabul edilebilirler (XXVI, XXVIII, XXIX, XXXI-XXXVI ve sondaki kıt'alardan II). Ayrıca bu bölümde yine 17 nazm vardır. *Bahār-ı Efkār*'daki kıt'alar içerisinde toplam 24 rubaî, dağınık halde bulunmaktadır. 3 beyitlik 1 nazm da rubaî vezni ile yazılmıştır (CII). Kıt'alardan 1'i bahr-i tavîldir.

Ḫazān-ı Āṣār'da 13 kıt'a ile 3 rubaî bulunmaktadır.

Bahār-ı Efkār'daki Kıt'alar içerisinde beyit sayıları bakımından en uzun şiir 18 beyitlik bir nazmdır (XXV). Bu bölümdeki toplam 19 kıt'a-i kebirenin çoğu *nazm* biçiminde olup 5-10 beyit arasındadır. 4 beyitli 3 kıt'a ve 3 beyitli 2 nazm vardır. Diğer kıt'a ve nazmlar 2 beyitlidir. *Ḫazān-ı Āṣār*'daki kıt'aların tümü 2 beyitlidir.

Bu kıt'alar çoğunlukla dinî ve tasavvufî içeriklidir. Bölüm başında iki kaside bulunmaktadır. İlk kaside 54 beyittir ve "Sâkî-name" başlığını taşımaktadır ve şaraba medhiye niteliğindedir. Burada şarabın gerçek anlamıyla kullanıldığı görülür. 52 beyitlik ikinci kaside Kulekapısı dergâhının meşayih silsilesidir. Mevlevîleri anlatan 18 beyitlik kıt'a-i kebire matla'ı musarra olduğu ve tahallüs beyti içerdiği için kaside biçimine uygundur. Ancak bütün nüshalarda şiirin başlığı kıt'adır. Bu şiirin, kasidenin yalnızca medhiye bölümüne benzemesi dolayısıyla kaside olarak değerlendirilmediği söylenebilir.

Bu bölümde Mevlânâ ile ilgili 9 beyitlik bir nazm da vardır (XXVI). Divanda Mevlevîlikle ilgili şiirlerin beyit sayılarının çoğunlukla "nezr-i Mevlevîye" uygun olarak 9 ve katları biçiminde olduğu görülmektedir. İzzet Molla'nın Şeyh Galib'in şiirlerine yazdığı tahmislerde de görüldüğü gibi Şeyh Galib ve diğer Mevlevî şairler de şiirlerinde bu sayıya özel bir önem vermişlerdir. *Bahār-ı Efkār*'daki tarih manzumeleri içerisinde padişah tarafından Mevlânâ'nın türbesinin onarılması için yazılan tarihin de 18 beyit olduğu dikkat çekmektedir.

Bu bölümde Hz. Peygamber ve halifelerden Hz. Ebubekir (XXXIII), Ömer (XXXII) ve Alî (XXXIV) için de na't içerikli birer kıt'a vardır. Tevhîd (na't-ı Bârî), münâcât, ism-i a'zam, zikru'llâha teşvik, istişfâ, Beytu'llâh (Kâbe) gibi dinî konularda kıt'a ve nazmlar ile Ak Şemse'd-din, Aziz Mahmud Hüdâî, Zâtî, Emir Sultan, Abdâl Murad, Abdü'l-Kâdir-i Geylânî gibi tasavvuf ululanını konu alan manzumeler de bu bölümde bulunmaktadır.

Şairin Hz. Peygamberden şefaat talebini dile getiren "İstişfâ" başlıklı kıt'a (LI) ilginçtir:

Eyā müẕnibīnüñ şefī'-i şefīḳi
Dem-i rūz-ı maḥşer bizi sen esirge

Şarāb-ı günāha nemekdür şefā'at
Olur rīze-i milḥ ile bāde sirke

II. Mahmud'un Hırka-i Saâdet'in örtüsünü değiştirmesi, Sadrazam Derviş Paşa, Şehremini Hayru'llâh Efendi, Muhlis Yusuf Paşa, Kaptan-ı derya Hüsrev Mehmed Paşa, Silah-dâr Ali Paşa da şairin övgü içerikli kıt'a ve nazmlarına konu olmuşlardır. Şair bu kıt'alarında Yezid, İbni Ziyâd ve Eflak voyvodası Karaca'yı da hicv etmiştir.

Bu kıt'alar içerisinde çeşitli toplumsal olaylar konusunda dikkat çekici bilgiler bulunan ilginç örnekler de vardır. İstanbul'un Ketenciler ve Tahmisönü semtlerinde çıkan yangının daha sonra başlayan yağmurla sönmesi şairin 2 kıt'asına konu olmuştur (LXXII, LXXIV). Büyük bir ihtimalle aynı yıl Antep ve Halep'te yaşanan büyük deprem için de şair iki kıt'a yazmıştır (LXXV, LXXXIX).

Oldı İstanbul ahālīsi ḥarīḳa rāżī
Yere geçdükde bu yıl şehr-i 'Ayıntāb u Ḥaleb

Ṭutuşup her birinüñ dāmen-i ṣabrı didiler
Bize yanġın yetişür zelzele virme yā Rab (LXXV)

İzzet Molla'ya bir bohça hediye eden Beyhan Sultan için şair şöyle söylemektedir:

Hemīşe sāye-bān-ı devḥa-i ḥıfẓ-ı İlāhīde
Gül-istān-ı cihānuñ revnaḳı 'Oṣmāniyān olsun

Çiçekli ṭāḳadan gül-deste-veş bir boġçe luṭf itdi
Bahār-ı devlet-i Bigẖān Sulṭān bī-ẖazān olsun (LXIX)

Şairin toplumsal çevreye ilişkin izlenimleri de dikkat çekicidir. Keşan'a sürgüne giderken söylediği "neşide"de (XXVIII) padişaha bağlılığını dile getiren

şair, orada karşılaştığı, içkiye izin veren imam ve çingene neyzen gibi ilginç tiplere esprili anlatımıyla kıt'alarında yer vermiştir:

Menfāda rāḥat eyledi güş u zebānumuz
Virsün sebeb olanlara Ḥaḳ ʿömr-i sermedī

ʿİzzet ḳoyıldı bādeye defʿ-i ġumūm içün
Fetvā virüp Keşān'ın İmām Muḥammed'i (XCII)

Oldı şehr-i Keşān'da bir Ḳıbṭī
Zāġ iken ʿandelīb-i gül-şenümüz

Çün ki küstāḫ-ı rāh-ı Monlā'yuz
N'ola çingāne olsa ney-zenümüz (XCIII)

İzzet Molla'nın kıt'alarında şairin yenilik arayışını gösteren örnekler de vardır. Şair bir kıt'ada yeni mazmunlar bulduğunu şöyle *ispatlar*:

Rubʿ-ı meskūn-veş cihān-ı naẓmı taḳsīm eyleyüp
Ancaḳ evlād-ı ʿArab żabṭ itmiş Afrīḳā'sını

Avrupa vü Āsyā'sın ġaṣb idüp Rūm u ʿAcem
Ḳalmamış yer ben de feṭḥ itdüm yeñi dünyāsını

Tāze maẓmūn kalmadı dir mi yine ışrār idüp
Ḳıṭʿa-i nev-güftemüñ ʿİzzet bilen maʿnāsını

ʿĀlem-i dīger bulur ʿālemde erbāb-ı hüner
Bulma bir işden mi maẓmūn-ı nevüñ aʿlāsını

Dört zıt şeyi bir kıt'ada bir araya getirmek olarak açıkladığı sanatın İran şairlerinin bir yarışması olduğunu söyleyen şair bu sanatla (çar-ezdad) bir rubaî ve bir nazm yazmıştır. Örneğin şair rubaîsinde (XCIX) "sîm-âb", "gül", "nişter" ve "ankâ" kelimelerini kullanmıştır.

Enderunlu Vâsıf ile birlikte söyledikleri bir kıt'ada padişaha arz-ı hâlde bulunan şair şöyle söylemektedir:

Ey Süleymān-ı zamān biz iki ehl-i süḫanuz
Cismümüz fīl gibi ḳısmetümüz mūr ḳadar

Bu cesāmet var iken bizde sen inṣāf eyle
Yoḳ cihānda yerümüz ḫāne-i zenbūr ḳadar (LXII)

Yazdığı bir tarih manzumesinde (LXXVII) padişahı överken,

Felekle farḳı yerle gök ḳadardur ol şehen-şāhuñ
Ki itmiş ḳadrini Allāh teʿālā *ʿarşdan* bālā (2. by.)

diyen şairin bu mübalağasını II. Mahmud kendi eliyle düzeltmiş ve "'arşdan" yerine "çerḫden" yazsın diye geri göndermiştir. Şairin tashihten duyduğu mutluluk, biri 9 beyitlik bir nazm (XXVII), diğeri 2 beyitlik bir kıt'a (LIX) ile dile getirilmiştir.

Padişah tarafından Cennetü'l-Bakî'de yaptırılan sahabe mezarları için birer kıt'a yazmakla görevlendirilen şair, bu konuda toplam 15 şiir yazmıştır (13 kıt'a, 1 rubaî, 1 nazm). İlk 2 beyitlik kıt'ada kendisini görevlendiren Sultan II. Mahmud'a teşekkür eden şair, 5 beyitlik nazm ile mezarlar üzerine yapılan kubbelerin tarihini veriyor. Daha sonra, Hz. Osmân, Hz. Peygamberin süt annesi Halîme, Hz. Peygamberin oğlu İbrahim, sahabeden Hz. Nâfi', Hz. Ukayl, Peygamberin eşleri, kızları, amcası Abbâs, halaları, Hz. Alî'nin annesi Fâtıma binti Esed, Malikî mezhebinin imamı İmam Mâlik ve sahabeden Saîd el-Hudrî'nin mezarları üzerine yapılan kubbeler ile II. Mahmud'un yaptırdığı Mescidü'l-Hazen için yazdığı manzumeler yer almaktadır. Bunlardan Peygamber'in oğlu İbrahim için yazılan şiir rubaî (IX/V), İmam Mâlik için yazılan şiir de *nazm* biçimindedir (IX/XIV).

Ḫazān-ı Āṣār'da bulunan 13 kıt'anın 6'sı ve 1 rubaî Yeniçeri Ocağının kaldırılması hakkındadır:

Bī-ḥisāb itdi sitem yeñ'çerīnüñ
Her birin ṣorma baña ey 'İzzet

Kim ḳaçıncınuñ ise maḥşerde
İde Mevlā 'adedince la'net (HA. V/XIII)

Ruslarla savaşa karşı lâyiha hazırlayan ve bu yüzden sürgün edilen şairin, Sultan II. Mahmud'un gaziliğine vurgu yaparak yazdığı dua niteliğindeki kıt'a dikkat çekicidir:

Ġazā-pīşe cihād-endīşe Ḫān Maḥmūd-ı Ġāzī'ye
Niçe feth u ẓaferle Ḥażret-i Ḥaḳ eylesün in'ām

Ola āyāt-ı nuṣret ḥırz-ı bāzū ol ḫudāvende
Be-cāh-ı Āyete'l-Kürsī be-ḥaḳḳ-ı Sūre-i En'ām

Şairin ölümünden sonra derlenen *Ḫazān-ı Āṣār*'daki iki kıt'a, (*HA.* V/ IX, XVIII) şairin üslûbuna ve sanat zevkine pek uymadığı halde müsveddeleri arasında bulunduğu için kimi nüshalara alınmıştır.

İzzet Molla'nın iki divanında rubaî vezniyle yazılmış toplam 28 şiir bulunmaktadır. Rubaîler Türk şairlerinin genellikle tercih ettiği ahreb kalıpları ile yazılmıştır. İzzet Molla'nın divanlarının bütün nüshalarında bu rubaîler, "kıt'a"

olarak kayıtlıdır. Şair, Halet Efendinin kütüphanesi için ahreb vezni ile 3 beyitlik bir de nazm yazmıştır. İzzet Molla'nın rubaîlerindeki kafiye düzeni genelde (x a x a) biçimindedir. Bu kafiye biçimi kimi Türkçe rubaîlerde görülürse de teorik kitaplardaki genel tanıma uymamaktadır.[146]

Şairin rubaîlerde içerik bakımından da kıt'alardan farklı konular seçtiği söylenemez. Yine tevhid münâcât gibi dinî konuları, içki yasağı, yağmur duası ve Antep depremi gibi toplumsal konuları ve yine hikmetli öğütler içeren düşüncelerini rubaîlerde de dile getirmiştir. Ancak şairin nüktedan kişiliği rubaîlerinde daha belirgin olarak görülmektedir. Şair saka kuşunun yeteneği yüzünden çocuklara oyuncak olmasını, yetenek sahibi insanların, toplum içerisinde hep daha fazla çalışmak zorunda bırakıldığı biçiminde yorumlamaktadır:

Saḳḳā ḳuşı dūlāb-ı felekde nā-çār
Zaḥmetle çeker içdigi āb-ı nābı
Bāzīçe-i ṭıfl itdi āḫir anı maʿrifeti
Yā Rab bizi itme hüner erbābı (LXXVII)

Şair aynı konuya bir de gülden örnek verir:

Varsa hünerüñ gül gibi iẓhār itme
Ḳızġın şulara ḳoysalar iḳrār itme
ʿAṭṭāra virüp būyını gül-ġonçe gibi
Āḫir varaḳuñ mezbelede ḫ̔ār itme

İçki yasağı konusunda şair, yasağa yasak getiren bir yasa düşüncesini dile getirir:

Gizlice olup bāde-fürūş ile şerīk
Menʿinden ider mi ʿacebā şaḥne ferāġ
Çıḳdı yine yāḳūt bahāsına şarāb
ʿĀlemde yasaġa birisi itse yasaġ

Şairin az sayıda örneği bulunan *bahr-i tavîl* ile de 4 dizelik bir kıt'ası vardır. Şiirin kalıbı 82 feilâtün'dür. "Hayf" redifli bu kıt'a aşk konusundadır.

İzzet Molla'nın *Bahār-ı Efkār*'ında biri müstezad biçiminde (69) olmak üzere toplam 125 matla' bulunmaktadır. Bunların 3'ü Farsçadır (26, 29, 35). 1 matla' ise mülemmâ olup her dizenin yarısı Farsça yarısı Türkçedir (30). Bir başka mülemmâ matla'da birinci dize Türkçe, ikinci dize Arapça'dır (49).

Çeşitli konularda yazılan matla'ların büyük bir bölümü binaların kapıları ve hamam, saatlik gibi özel yerler için kaleme alınmıştır. Örneğin padişahın hamamı

---

[146] Dilçin, s. 207; Dr. Mansûr Restgâr-ı Fesâyî, *Envāʿ-ı Şiʿr-i Fārsî (Mebāḥışî der-Şūrethā ve Maʿānî-yi Şiʿr-i Kühen ü Nev-i Fārsî),* İntişârât-ı Nüvîd, Şiraz 1373, s. 477.

için yazılmış 8 (1-8) ve saatlik için 4 matla' (9-12) vardır. Yine padişahın yatağı (21) ve tüfeği (75) için de birer matla' bulunmaktadır.

Şeyh Galib konusunda bir matla' (71) söyleyen şair Neş'et (37) ve Âşık Ömer'in (113) de birer dizesini matla' biçiminde tazmin etmiştir:

Cenāb-ı Şeyḫ ki meşhūretü'l-menāḳıbdur
Naẓīri gelmemesi iḥtimāl-i ġālibdür (71)

Gül gibi açıldum ammā gülmedüm
Ṣoldı gül-şen daḫi ḥālā gülmedüm (37)

Herkesüñ yanında yārı ṣalınur begler gibi
Ardına düşmüş dil-i zārum yeler segler gibi (113)

Yine şairin Kâbe'nin resmini yapan Ressam Akif Efendi için de dua niteliğinde bir matla'ı vardır (56).

Şairin bir matla'ı da mahlas konusundadır:

Bu maḫlaş ile 'āṣıḳ ümmīd ider mi rāḥat
Birdür ḥisāb olunsa *'aṣḳ-ı ebed*le *'İzzet*

Divanda belirli bir konuda yazılmış matla'lar, şiirin içeriğini belirten başlıklar taşırken daha çok gazel içeriğine uyan âşıkane ve hikmet-âmîz beyitler "ve lehû" ya da "matla'" başlığıyla kaydedilmiştir.

Bahār-ı Efkār'da 1'i Farsça toplam 22 müfred (ferd) vardır. Bu beyitlerin içeriği genelde hikmet ve aşktır. Yani matla'larda olduğu gibi bir kişi ya da olay için yazılmış müfred bulunmamaktadır.

Cānını alsun felek cānāndan çeksün elin
'İzzet'üñ bir cānı var 'ālemde bir cānānı var (16)

Ḫazān-ı Āṣār'da da 2 müfred vardır.

İzzet Molla'nın *Bahār-ı Efkār*'ında 100 bağımsız dize (mısra) vardır. Aşağıdaki birkaç örnekte de görüleceği gibi bu dizelerin hemen hepsi özdeyiş niteliğinde hikmetli sözlerdir.

Nāḫudā Nūḥ ise bin keştīye (19)

Ṭāli'i yār olanuñ yāri baḳar yarasına (21)

Göñül alur alacaḳ şey bulamazsa müflis (23)

Evinüñ ḥāline baḳ devlete ta'rīż itme (25)

İnanursañ kitābdur her berg (36)

Kendi 'aybın bilmedür ancaḳ hüner (52)

Felekden ṭaşra bir yer varsa vardur anda āsāyiş (61)

Żarar virmez imāma ardını miḥrāba döndürmek (75)

Her ʿAlī Ḥayder degül her seyfe dinmez Ẕü'l-feḳār (84)
Degmez ḫumārına felegi sāġar eyleseñ (95)

Bahār-ı Efkār'ın sonunda 8 kısa mesnevî vardır. Bu mesnevîlerin en uzunu Mollacık-zade Râif Efendi'nin bir manzumesine takrizdir ve 28 beyittir. Diğer mesnevîler nükteli diyaloglar içeren ve uzunlukları 8-21 beyit arasında değişen kısa hikâyelerden oluşmaktadır.

Bu bölümdeki ilk hikâye Hz. Yusuf'a âşık olan bir gence Yusuf Peygamberin öğüdünü anlatan 12 beyitlik bir mesnevîdir (Mes. I). İkinci kısa hikâye Abbasî halifelerinden Devanikî lakaplı Ebû Ca'fer Mansûr'un huzurunda yaşanan bir olayı anlatmaktadır. Buna göre Şam halkından biri Mansûr'un huzuruna çıkıp valilerinin zulmünden yakınır. Halife, "beldenizde taun yok ya?" diye sorar. Hazırcevap bir kişi söze karışır ve "ey halife maksadınız bizim yok olmamızsa taun yerine bu vali yeter" diye cevap verir. Halife bu cevaptan dolayı adama kin duyar ve onu zehirleterek öldürtür. Şair cimriliğiyle ünlü Devanikî'nin bu zulmünü kınayarak şöyle der:

Ger baña diseydi bu kelāmı
Baḫş eyler idüm o şaḫsa Şām'ı (Mes. II/8. by.)

Şairin anlattığı bir başka hazırcevap hikâyesi de Hârûn Reşîd ile ilgilidir (VI). Hârûn Reşîd, Hz. Osman zamanında fitnenin çıkış nedenini Halife Osman'ın hutbeyi Hz. Ebubekir'in ve Hz. Ömer'in yaptığı gibi minberde selefinin bir basamak altında durarak okumayıp Hz. Peygamber'in makamından hitap etmesine bağlar. Bunun üzerine mecliste bulunan bir şair halife Hârûn Reşîd'e "Osman'a dua edin. Eğer bu ictihadı o yapmasaydı şimdiye dek hutbe okuma yeri camiye bir menzil ötede kalmış olurdu." cevabını verir. Halife şairin bu cevabı karşısında gülerek ona büyük ihsanlarda bulunmuş.

İzzet Molla'nın anlattığı bu iki Abbasî halifesine ait iki hikâye dışında diğer 4 hikâye Osmanlı dönemine aittir. Fıkra olarak anlatılan nükteleriyle ünlü İzzet Molla'nın bu kısa mesnevîlerindeki bütün hikâyelerin ortak yanı zekâ ürünü ince nüktelerdir.

Şair 13 beyitlik bir mesnevîde (Mes. III) Semiz Ali Paşa'ya *arz-ı hal*e gelen yaşlı bir tiryakînin hap kutusunun paşanın huzurunda yere düşüp dağılması üzerine paşanın "efendi tespihin dağıldı, topla da bir mendile sar" demesi üzerine haplarını toplayan adamın bu defa afyon kutusunun düşmesi ve paşanın yine zekice bir nükte

ile "efendi kıble-nümân düştü onu da al" diyerek onu utandırmadan gösterdiği incelikle adamı kendisine hayran bıraktığını anlatır. Bir mecliste Haşmet ile Ragıb Paşa arasında geçen konuşma (Mes. IV) ve yine Sultan Murad (IV. Murad olmalı) hakkında söylenen övücü sözler duyan bir yaşlının gördüğü Sultan Murad'a ait bir hatırasını anlatması (Mes. V) gibi hikâyeler, şairin nüktedan kişiliğini gösteren güzel örneklerdir. Anadolu'nun bir köyünde halka zulm ederek zorla paralarını alan kadı hikâyesi (VII) nükteli üslûbu dolayısıyla dikkate değerdir:

ḤİKĀYE-İ RŪSTĀ'Ī DER-MECLİS-İ ḲĀŻĪ-İ ẒĀLİM

Anaṭolı'da vardı bir ḳāżī
Ḳısmetine degül idi rāżī

Eli degse iderdi devr-i ḳurā
Ẓulmine pāy-māl idi fuḳarā

İtdi bir ḳarye-i ḫarāba düḫūl
Būm idi ṣanki ḫāke ḳıldı nüzūl

Gördi bir köhne mescid-i vīrān
Anı yıḳmışdı ḫaşyeti Ḳur'ān

Mā'il olmışdı secdeye saḳfı
Saḳfdan da ḫarāb idi vaḳfı

Çār dīvār çāk çāk ü ḫarāb
Ṣan ki olmışdı her ṭaraf miḥrāb

Çün ki ḳāżī arardı ẓulme sebeb
Ḳılmış anı medār-ı aḫẕ-i ẕeheb

Cāmi'i ẓulme eyleyüp ālet
Dir imiş böyle mi olur ḥürmet

Bir iki Türk'i itdi ḍarb-ı şedīd
Ḳıldı anuñla sā'irin tehdīd

Her çubuḳ kim çalardı ol bī-dād
Cıbıbıḳ çaġırur idi [efrād]

Ḳaryenüñ iḫtiyārı bir ḳoca pīr
O da eylerdi ber-ṭaraf ta'zīr

Dirdi kim ur efendi hīç baḳma
Cevher-i eşk-i çeşme ip ṭaḳma

Nuṣḥumı ṭutmadı aḥālī-i şūm
Oldı āḫir ḳażiyyemüz maʿlūm

Ben dimişdüm ki cāmiʿi yıḳalım
Zeyt-veş ṣuyuñ üstine çıḳalım

İdelüm anı ḫāk ile yek-sān
Bilmeye tā ki n'oldığın insān

Kimseler ṭutmadı naṣīḥatümi
G..ine diñledürdi ṣoḥbetümi

Ṣanma ẓulmüñ efendi nā be-maḥal
Ṣ..ırup al biraz cezā-yı ʿamel

Ṣoḥbet-i pīrden olup rāżī
Saña bağışladum dimiş ḳāżī

İzzet Molla'nın *Ḫazān-ı Āṣār*'da "Rü'yâ", "Zuhûr-ı Rü'yâ" ve "Âmeden-i Mâh-ı Sıyâm" başlıklı üç bölümden oluşan 99 beyitlik bir mesnevîsi vardır. Bu mesnevînin konusu şairin 1240 yılında gördüğü bir rüyanın 1242 yılı ramazanında gerçekleşmesidir. Buna göre şair rüyasında padişahı (Sultan II. Mahmud) görmüş ve padişah ona kendisini eserlerinden tanıyıp sevdiğini söylemiş, şair de teşekkür ve minnet duygularını dile getirmiş. İki yıl sonra bir ramazan günü şair, arkadaşı Abdü'l-Hak Molla ile birlikte Ayasofya camiine gittikleri sırada padişahın geleceğini haber alıp heyecanlanırlar. Padişah geldiğinde şaire Fatih'teki eserini görüp görmediğini sorar. Bu iltifattan dolayı son derece heyecanlanan şair cevap vermekte zorlanır. Ancak o an padişaha bu yakınlığının hiç bitmemesini diler. Padişah oradan ayrılınca aklına daha önce gördüğü rüya gelir. Şair mesnevînin sonunda padişaha dua eder.

Şairin bu manzumesi padişahla olan ilişkisini göstermesi açısından önemlidir. Kimi kaynaklarda şairin Halet Efendi aracılığıyla II. Mahmud'un meclislerine girdiği, ona nedimlik derecesinde bir yakınlık kurduğu hatta beraberce işret ettikleri yollu rivayetlerin doğru olmadığı ortaya çıkmaktadır.[147]

[147] Bu manzumeye dikkat çeken Tanpınar, "hayatını anlatmayı çok seven İzzet Molla'da daha evvel, hükümdarla karşı karşıya geldiğini gösterecek başka bir şey yoktur" diyerek şairin 1242 yılından önce padişahla bir ilişkisinin mümkün olamayacağını söylemektedir. Tanpınar, s. 89, dn. 12.

3.3. Dil ve Üslûp Özellikleri

Kaynaklarda genel olarak, İzzet Molla'nın eserlerindeki dilin sade ve işlek olduğu söylenir. Onun, özellikle mesnevîlerinden hareketle, şiir dilinin ve kelime hazinesinin Türkçeleşmesinde önemli hizmetlerde bulunduğu belirtilir.[1] *Mihnet-keşân* mesnevisinde, çoğu yerde gündelik konuşmaya varan sade bir dil kullanarak kendi yaşamının bir dönemini anlatması; bu arada kendi ruhsal durumunu gerçekçi bir anlatımla ortaya koymuş olması şairin, geleneksel mesnevî üslûbundan ayrılan en belirgin özelliğidir.

Ancak *Mihnet-keşân*'daki İzzet Molla'ya özgü bu üslûbun divanlarında devam etmediği görülür. Şair, divanlarında dil ve üslûp olarak geleneği sürdürmektedir denilebilir. Onun dili, genel olarak Nedim'den beri süregelen *mahallîleşme* anlayışının etkisindedir; işlenen konular ve konuların ele alınışı ise daha çok Türk edebiyatında Nâbî ile temsil edilen *hikemî tarz*ın özelliklerini yansıtır.

Burada divanların dil ve üslûbu, seçilen ve karakteristik özellikler taşıyan örneklerden hareketle incelenmeye çalışılacaktır.

3.3.1. Divanların Adı

Divan edebiyatı geleneği içerisinde var olmakla birlikte "divanlara ad verme" tutumu pek az sayıdaki şairde görülür.[2] Bu edebiyat anlayışının son temsilcilerinden olan Vâsıf ve İzzet Molla'nın böyle bir tutumu benimsemiş olmaları dikkate değerdir.

Vâsıf'ın divanının adı *Gülşen-i Efkār*'dır. Onunla aynı dönemde yaşamış ve kendisinden etkilendiği bilinen İzzet Molla'nın divanlarına verdiği adlar ise *Bahār-ı Efkār* ve *Hazān-ı Āsār*'dır. Bu iki şairin divanlarına verdiği adlar, şairlerin üslûbu konusunda da önemli ipuçları taşımaktadır. *Bahār-ı Efkār* ile *Gülşen-i Efkār* adları arasındaki benzerlik, İzzet Molla üzerindeki Vâsıf etkisinin sonucu olarak yorumlanabilir. Ancak İzzet Molla'nın *Bahār-ı Efkār*'ı anlam olarak Vâsıf'ın *Gülşen-*

---

[1] Gibb, E. J. W., *A History of Ottoman Poetry*, vol. IV, s. 312.

[2] Örneğin, Türk sanat ve düşüncesinin oluşum ve gelişiminde en önemli bir yere sahip olan Ali-şîr Nevâyî'nin tertip ettiği dört Türkçe divanın adları şöyledir: *Garâ'ibü's-sıgar, Nevâdirü'ş-şebâb, Bedây'ü'l-vasat, Fevâyidü'l-kiber.* Bir de Farsça divanı bulunan Nevâyî bu beş divanı *Hazâ'inü'l-me'ânî* adıyla bir araya getirmiştir. Bkz. Ali Şir Nevayî, *Lisânü't-tayr*, haz. Prof. Dr. Mustafa Canpolat, TDK. Yay., Ankara 1995, s. XI.

i Efkār'ından daha geniş bir coğrafya ve iklimi çağrıştırmaktadır. *Gülşen-i Efkār* adı, zihinlerde rengârenk güllerle donanmış ve çevresi çitlerle ya da yüksek duvarlarla kuşatılmış bir gül bahçesi imajı oluştururken *Bahār-ı Efkār*, gül bahçeleriyle, kırlarıyla, ormanlarıyla, bahçelerin, şehirlerin, dağların, denizlerin, ülkelerin sınırlarını aşan bir iklim çağrışımı yaratmaktadır.

Bahār-ı Efkār, Vâsıf'ın *Gülşen-i Efkār*'ı karşısında böyle geniş anlamlar ifade ederken İzzet'in kendi şairlik tab'ı/tabiatı içerisinde, onun fikirlerinin filizlenip geliştiği bir gençlik mevsimi olarak kalmaktadır. O, daha ilk divanının (*Bahār-ı Efkār*) dibacesini yazarken, olgunlaşacak eserlerinin hasat mevsimini de düşünmüş ve bundan sonra yazacağı şiirleri *Ḫazān-ı Āṣār* adıyla bir araya getirmeyi tasarlamıştır. Ancak kırk yıllık *Bahār-ı Efkār* döneminden sonra, şairin ömrünün "hazan" mevsimi yalnızca dört yıl sürmüştür. Şairin, ikinci sürgün yeri olan ve soğuk kışlarıyla ünlü Sivas'ta ansızın ölümü bu olgunluk dönemi eserlerini toplamaya fırsat bırakmamıştır.

Bu iki şairin divanlarına verdiği adlarla kendi hayat hikâyeleri arasında da anlamlı bir ilişki olduğu söylenebilir: Biri, çocukluğunda girdiği Enderun'da Has Oda'ya kadar yükselmiş ve *hünkâr başlalası, peşkir ağası, anahtar ağası* ve *kiler kethüdası* olarak yüksek hizmetlerde bulunmuş; diğeri ise çocuk denecek yaşta yetim kalarak yüklendiği sorumlulukların altında ezilirken onu intihara götüren bu bunalımlı süreçten bir tesadüf sonucu kurtulmuş; bütün bu sıkıntılardan kurtulduğunu düşündüğü sırada hamisini kaybetmekle kalmamış, kendisi de sürgünden sürgüne gönderilmiş "çileli" (mihnet-keş) bir şair. Biri Nâbî gibi,

> Bāġ-ı dehrin hem *Ḫazān*ın hem *Bahār*ın görmüşüz
> Biz neşāṭuñ da ġamuñ da rūzgārın görmişüz

diye eserlerinde hep hayat tecrübelerini anlatırken diğeri Nedim gibi,

> İrişdi nev-bahār eyyāmı açıldı gül ü *Gül-şen*
> Çerāġān vaḳti geldi lāle-zāruñ dīdesi rūşen

diye şarkılar söyler gibidir.

İki şairin divanları, içerik açısından karşılaştırıldığında da bu üslûp farkının izleri açıkça görülür. Vâsıf'ın divanında sayıca şarkılar önemli bir yer tutarken İzzet Molla'nın gazel ve tarih kıt'aları ön plândadır. İzzet Molla'nın tek şarkısı ise "Şarḳī

der-Sitāyiş-i Ta'līm-i Şāh-ı 'Ālem" başlıklı Sultan II. Mahmud medhiyesidir (*HA.*, V/I). Şairin, daha çok aşk, zevk ve eğlence konularının işlendiği ve dönemin en çok ilgi gören şarkı nazım biçimiyle padişah medhiyesi yazması onun üslûbu açısından önemli bir fark olarak değerlendirilebilir.

3.3.2. Halk Söyleyişi

İzzet Molla'nın divanlarının dil ve söyleyiş bakımından en belirgin özelliklerinden birinin, bu eserlerde halk ağzı ve gündelik dile sık sık yer verilmesi olduğu söylenebilir. *Mihnet-keşân*'da daha yoğun olarak görülen bu durum, dönemin Nedim'den beri süregelen mahallîleşme akımının sonucudur.[152] Ancak İzzet Molla, akranları arasında çokça görülen bayağılık düzeyindeki kaba üslûba tenezzül etmemiştir. Aşağıdaki beyitler, şairin halk söyleyişi ve İstanbul'un günlük mahalle konuşmalarını şiirde kullanmadaki başarısını göstermektedir. Beyitlerde bu özellikleri taşıyan kelime ve kelime grupları italik olarak dizilmiştir.

Nuḫustīn ḫaṭvesinde Ḳuds'i ḳıldı raḫşı menzil-gāh
Bu vādîlerde sürme tevsen-i 'aḳlı *düşersin hā* I/II/57

Hezār-ı gül-şen-i vasfuñ iken ṭutuldı dilüm
Naşıl çıḳardıġumı bilmedüm geçen yazı II/III/36

Şaşırtdı Türkçeyi daḫi baña ġam-ı eyyām
Ne ḳoydı lafẓ-ı Derī vü ne lehçe-i Tāzī II/III/37

İbtidā gelmez raḳīb evvel o şūḫ-ı şen gelür
Bir de *ḫoş geldüñ ṣafā geldüñ* begüm dirken gelür VII/CLIX/1

Saña ne 'āşıḳ namāza ḥāżır olmış olmamış
Şeyḫ efendi bir de 'ālem kāfir olmış olmamış VII/CCXXXI/1

Dil-i zārumla yāresüz ḳalduḳ
Derde baḳ şimdi çāresüz ḳalduḳ VII/CCLXXX/1

Bellidür belli ḫamīrinde olan māye-i 'aşḳ
Daḫı aġzı süt iken anı bilür dāye-i 'aşḳ VII/CCXCIII/1

Bizüm bezm-i fenāda ẕevḳumuz ancaḳ mey içmekdür
Diler sev sevme zāhid işte böyle meşreb-i 'uşşāḳ VII/CCXCVII/4

Ḳoç başuña bu bendeñi eyle fedā-yı 'īd
Ḳurbānuñ oldıġum süreyüm bir ṣafā-yı 'īd VII/LXXXIII/1

---

[152] Mihnet-keşân'ın dil ve söyeyiş özellikleri konusunda bkz: Özyıldırım, s. 135-156.

Maḥbūblarla ülfete mi başladuñ yine
Allāh içün çıḳarma yeni bir belā göñül VII/CCCXLVIII/3

Yoḳdur *ḳurı ḳurı* arama kān riyāda
ʿUmmān-ı sirişk içre olur cevher-i iḫlāṣ VII/CCXXXVII/4

Ḫaṭı geldi daḫı dil ʿuḳde-i zülfinde ḥayretde
Biriyle uġraşurken iki oldı ʿİzzetā müşkil VII/CCCL/9

Vaṣf itse kākülin ṭolaşur rişte-i ḫayāl
Söz söylemek ḳolay mı o başlar belāsına VII/CDLXVII/2

Esrār-ı ʿaşḳdan femi bir noḳṭa söylemez
İmā iderse ḳaşı *ḳarışmam orasına* VII/CDLXVII/4

İki laḳırdıyı bir araya getürme muḥāl
Dehān-ı şekve güşāde zebān tefsīde VII/CDXCVI/2

Nāz ile boġma beni zülf-i kemendüm söyle
Cānumı üzme yeter cānum efendim söyle VII/CDXCVII/1

Manṣūr-veş bulursam eger zülf-i dil-berüm
Kendi elümle ben çekerem dāra kendimi VII/DXXXI/2

Başḳa bir ḥālet virür gerçi *bürüncek pīrehen*
Şeh-levendüm *ġāyet açdı ol açuḳ bāzū seni* VII/DXLI/5

3.3.2.1. Deyimler

Yukarıdaki beyitlerde de görüldüğü gibi İzzet Molla'nın divanları deyimler yönünden oldukça zengindir. Şair bu deyimleri nazma çekerken vezin gereği olarak kimi zaman söz diziminde değişiklikler yapmakta bazan da kelimelerin Arapça ve Farsça karşılıklarını kullanmaktadır. Divanların gazeller bölümünde tespit edilen deyimler alfabetik sıraya göre aşağıda gösterimiştir:

âb-ı rû (rûy) dökmek: yüz suyu dökmek, onurunu sarsacak kadar çok yalvarmak.

Āb-ı rū dökme şaḳın ġayrı ḳapuya yañılup
ʿİzzetā der-geh-i Pīr'üñ saña besdür bes bes VII/CCXX/10

Dökdürmedi felek de aġyāra āb-ı rūyum
Ser-çeşme-i zülāl-i elṭāf-ı Ḫażret-i Pīr VII/LXXXIX/7

ad koymak: ad vermek, adlandırmak.

ʿĀşıḳın nāmın güm eyler yār olunca bī-vefā
Ḫān-mān-ı bülbüle güller gül-istān ḳoymış ad VII/LXXXI/3

adam yerine komamak: değer vermemek.

Gördi kār itmedigin ruḳye vü efsūnumuzuñ
O perī-zād ḳomaz ʿāṣıḳın ādem yerine VII/CDLXXI/4

âgûşa çekmek: kucağına almak.

ʿİzzet ideydi dūde-i āhumdan iḫtirāz
Çekmezdi yārı göz göre āġūşa āyine VII/CDLXXXIV/9

ağı karadan seçmek: ayırt etmek.

Rūyı ister zülfi olsun gitmesün neẕẕāreden
Dīde-i erbāb-ı ḥayret seçmez aġı ḳaradan VII/CDXXXIII/1

ağına düşmek: tuzağına düşmek.

Şest eylemiş bu ḳulzüme zülfin ʿacūz-ı çerḫ
Ḥayfā neheng-i dil şaşırup düşdi aġına VII/CDLXVIII/4

ağına karasına bakmamak: ayırt etmemek.

Maṭlūb-ı dest-gāh-ı ecel tār-ı ʿömrdür
Mūyuñ baḳar mı ḳarasına hīç aġına VII/CDLXVIII/8

ağız açmak: söz söylemek, konuşmak.

Aġız açup idemez dizgin aşırı taʿrīż
Semend-i nuṭḳa licām olmaz irtikāb gibi VII/DXIV/4

ağız otu: tüfeğin ağzına konulan barut.

Kebk-i emel o aġız otuyla urulmuyor
Bī-hūde mürġ-ı ḫ̔ābı ḳaçurdı tüfeng-i āh VII/DI/5

ağzı sulanmak: (gördüğü bir şeyi) çok beğenip istemek.

ʿİzzet ne şeker çignedi ṭūṭī gibi bilmem
Açmış yeñi bir söz

Reşk ile ṣulandı aġızı ṣuʿarānuñ
Ṣınf-ı fuṣaḥānuñ VII/CCCVI/5

Görünce aġzı ṣulandı dü-çeşm-i giryānuñ
Bu rütbe eşküme bāʿiʿş turunc-i ġabġabdur VII/CLVII/5

ağzı süt olmak: çok genç ve deneyimsiz olmak.

Dāye-i ʿaşḳ ḳılup zehr ile perverde tenüm
Yandı aġzum süt iken vaḳt-i ṭufūletde benüm VII/CCCLXI/1

Bellidür belli ḫamīrinde olan māye-i ʿaşḳ
Daḫı aġzı süt iken anı bilür dāye-i ʿaşḳ VII/CCXCIII/1

ağzı yanmak: bir davranışından dolayı zarar görmek.

Dāye-i ʿaşḳ ḳılup zehr ile perverde tenüm
Yandı aġzum süt iken vaḳt-i ṭufūletde benüm VII/CCCLXI/1

ağzına almamak: söz konusu etmemek, anmamak, söylememek.

Vaṣla dā'ir alamam aġzuma ʿİzzet bir ḥarf
Edeb-āmūz-ı debistān-ı ʿiṭāb oldum ben VII/CDIII/6

ağzına bakmak: ne söyleyeceğini beklemek, onun sözüne göre davranmak.

Baḳma raḳībüñ aġzına şor yāra vaşlını
Bir ṭatlı söz alursañ o sükker-dehenden al VII/CCCXXXIX/4

ağzına bir parmak bal olmak: başkalarının eğlencesi olmak, başkalarının diline düşmek.

ʿĀlemüñ olma saḳın aġzına bir parmaḳ bal
ʿAsel-i şöhrete dil-dāde olup hem-çü meges VII/CCXX/5

ağzını bıçak açmamak: üzüntüsünden söz söyleyecek durumda olmamak.

Elbette güldürür bıçaḳ açmazken aġzını
Bilmem gülüñ ṣabā ne fışıldar ḳulaġına VII/CDLXVIII/5

âh almak: zulmettiği birinin ilencini üzerine çekmek.

Çekdi beyāża aldıġı āhuñ yekūnını
Oldı o māha defter-i ẓulm ü günāh ḫaṭ VII/CCXLVI/5

âh çekmek: derin bir üzüntü ve özelemle içten ah demek.

Gelmede ḫaṭṭ-ı siyeh belli belürsiz rūyına
Çekdigüm āh-ı seḥer-veş ẓāhir olmış olmamış VII/CCXXXI/2

âh u zârını almak: âhını almak, zulmettiği birinin ilencini üzerine çekmek.

Elbet gülinde şerḥa olur lālesinde dāġ
Aldı bu bāġ bülbülünüñ āh u zārını VII/DXLIII/3

âh vâh itmek: yanıp yakılmak, sızlanmak, şikâyet etmek.

Nedür ser-māyemüz ʿālemde āh u vāhdan ġayri
Yalandur sevdigüm dirlerse ʿāşık āh vāh itmez VII/CXCII/9

akla karayı seçdürmek: çok sıkıntı çektirmek.

Dīde-i ḫūn-bāruma seçdürdi aḳla ḳarayı
Baña çeşminden de bed-terdür o zülf ü ḫāl ü ruḫ VII/LXXI/5

aklı (kendisine) yar olmamak: aklıyla, mantığıyla davranmamak.

Āşüfte-ḥāl-i ṭurra-i cānānedür müdām
Ummam ki ʿaḳlı yār ola dīvāne ʿİzzet'e VII/D/7

aklı gelmek: aklı başına gelmek, ayılmak, kendine gelmek.

ʿAḳlı gelsün deyü zülf-i siyehe bend ideli
Dil-i sevdā-zede gitdükce perīşān olmış VII/CCXXXIV/3

aklını almak: deli etmek.

İlāhī ʿaḳlumı al çekmeyem ʿaẕāb-ı firāḳ
Ki ceẕbe itmiş idi Ḳays'ı ẕevḳ-yāb-ı firāḳ VII/CCLXXXII/1

aklını başına almak: akılsızca davranışlardan vazgeçmek.

Dil-berān çoḳ dili uşlandurdı
ʿAḳluñı başuña al dīvāne VII/CDXLIII/3

Mecnūn şimdi ʿaḳlını almış ki başına
Pervāne itdi cānını Pīr'üñ çerāġına VII/CDLXXIX/10

aklını bozmak: akılsızca davranmak, bir şey üzerine düşerek hep onunla uğraşmak.

Kimdür ol kim bozmaya ʿaḳlın meger mecnūn ola
Cümle medhūş-ı nigāhuñdur ḫıredler hūşlar VII/CXLVII/4

âlem üstine yıkılmak: büyük bir çaresizlik içinde kalmak.

Ġam-ı cihān ile itmem cihānı başıma teng
Yıḳılsa üstüme ʿālem gelür mi rīze-i seng *HA.*/IV/XXXV/1

âlemin lisanından halâs olamamak: eleştirilere, sataşmalara uğramak.

Şu eski ṭavrını terk itmeyince ol mā-dām
Ḫalāṣ olur mı felek ʿālemüñ lisānından VII/CDXXXII/5

Allâh aşkına: Allah'ını seversen.

İşlesüñ tīr-i müjeñ tā cāna Allāh ʿaşḳına
Bir daḫı ḥācet ḳoma peykāna Allāh ʿaşḳına VII/CDLXXXV/1

Allah emaneti: Allah'ın emaneti, önemle korunacak şey.

Allāh emāneti ideyüm yāre gönlümi
İncitmesün o zülf-i siyeh-kāre gönlümi VII/DXXXII/1

Allah için: Allah rızası için, ne olur.

Görenler söylesün Allāh içün ol ḳadd-i bālāyı
Tezerv-i dil hemān her gördigi şimşāda āh itmez VII/CXCII/8

aman virmek: canını bağışlamak, fırsat vermek.

Amān vir el-amān öldüm ġamuñla
Amān ey bī-amān kesdüñ amānum VII/CCCLIX/3

amanını kesmek: (birinde) yardım isteyecek güç bırakmamak.

Amān vir el-amān öldüm ġamuñla
Amān ey bī-amān kesdüñ amānum VII/CCCLIX/3

ar gelmek: utanç vermek.

Yāra biñ cānı olup ʿİzzet'üñ itseydi fedā
Bu ḳurı cānı fedā itme baña ʿār gelür VII/[CLXIX]/6

aradan çıkmak: engel olmamak, çekilip gitmek, uzaklaşmak.

Seyr iden baḫt-ı siyāhum çıḳsa bir yol aradan
İnḥirāf olmazdı ṭārī cirm-i māha ḳaradan VII/CDXXXIII/2

ardına katmak: peşine takmak, yanında götürmek.

Vāʿiẓā ḫalḳı ḳatup ardına bu āteş ile
Dūzaḫa meşʿale-keş olma miṣāl-i ʿakkām VII/CCCLXXVII/4

arkasına kanbur yapışdurmak: birine kaldıramayacağı sıkıntılar vermek, engel çıkarmak.

Arḳama ḳanburını yapışdururdı āsmān
Ḳāmetinden olmasaydı ḳamet-i ʿİzzet bülend *HA.*/IV/XIX/8

aşka düşmek: âşık olmak.

Dest-i iḥsānı ile Pīr'üm ayaḳlandursun
Düşeyüm mey-kede-i ʿaşḳına mest ü bī-hūş VII/CCXXXVI/11

ayağına dolaşmak: engel olmak.

Ḳays'uñ dolaşmadı bu ḳadar püşt ü pāda ḫayf
Bir kez mehār-ı nāḳa-i Leylā ayaġına VII/CDLXXIX/7

ayağına kapanmak: çok yalvarmak.

Bir fitne şaldı gül-şene kim ʿaks-i ḳadd-i yār
Cūlar ḳapandı serv-i sehīnüñ ayaġına VII/CDLXVIII/3

Pervāne-veş yanınca per ü bālüm āteşe
Yüz ḳızdurup ḳapandum o şemʿüñ ayaġına VII/CDLXXVIII/7

ayağını çekmek: ölmek.

Olup ber-dār-ı zülf-i yār ayaġın çekse ʿālemden
Ne ḫaḳlar söyler ādem o zamān Manṣūr görsünler VII/[CLII]/5

ayağıyla gelmek: bir zorlama olmaksızın, kendisi gelmek.

Der-i iḥsānuña düşdüm meded ey pīr-i muġān
İşte geldüm ayaġumla diler öldür diler aş VII/CCXXXVIII/2

ayak basmak: ayak diremek, bir konuda düşüncesini sonuna kadar savunmak

Ṣad-āferīn ṣābit-ḳādem böyle olmalı
Manṣūr Ḥaḳ söz üzre ayaḳ başdı dārda VII/CDLXXXII/5

ayak tabibi: gezici doktor.

ʿİlāc-ı mülke düşen ṣaḥṣ-ı derdmend olma
Ayaḳ ṭabībi gibi vaḳf-ı kūy u kend olma VII/CDLXXXI/1

aybını kapamak: bir kusurun görünmesini engellemek.

Rūy-ı siyāhuñ ḳapar ʿaybını mūy-ı siyāh
RĪş ile ruḥsāruñı eyle ber-ā-ber sefīd *HA.*/IV/XX/3

aynında olmamak: hiçbir şeye sahip olma tutkusu içinde olmamak, değer vermemek.

Olsun reh-i ʿaşḳında telef naḳd-i sirişküm
Nem var ise ʿaynumda degül yāra fedādur VII/CXXIX/2

azab çekmek: çok büyük sıkıntıya uğramak.

İlāhī ʿaḳlumı al çekmeyem ʿaẕāb-ı firāḳ
Ki ceẕbe itmiş idi Ḳays'ı zevḳ-yāb-ı firāḳ VII/CCLXXXII/1

bağrı delinmek: çok acı çekmek, canı yanmak.

Delindi baġrumuz ammā bilendi cevher-i dil
Nigāh-ı yār gibi ince tārdan geçdük VII/CCCIX/7

Yeter a bülbül-i şeydā yeter bu nālelerüñ
Delindi baġrı gülüñ yandı cānı lālelerüñ VII/CCC/1

bağrını delmek: içine işlemek, çok dokunmak, dertlenmesine yol açmak.

Sīnecigin itdi çāh āb-ı sirişk-i peder
Baġrını delmiş idi vā-esefā Yūsuf'uñ VII/CCCI/3

bağrını hûn itmek: içine işlemek, çok dokunmak, dertlenmesine yol açmak.

Bülbül yetişür baġrumı ḫūn itdi fiġānuñ
Żabṭ eyle dehānuñ
Ḫançer gibi deldi yüregüm tīġ-ı zebānuñ
Teʾşīr-i lisānuñ VII/CCCVI/1

bahs açmak: karar vermek, konuşmak.

Ḫaṭṭ u zülfüñ beni öldürmege baḥṣ açmışlar
Uydurup mesʾeleyi ikisi bir fetvāya VII/CDLXX/4

baḫtı kara: mutsuz, talihsiz.

Şeb-çerāġ-ı āhumuz ḫur-şīdini eyler ḫacīl
Çerḫe istiġnā ider eñ necm-i baḫtı ḳaramuz VII/CXCI/4

bana düşmez: benim yapmam yakışık almaz.

Dest-i cevrinden şikāyet eylemek düşmez baña
Ḫāksār olsa girībānum da dāmānum gibi VII/DX/4

bana kalsa: benim düşünceme göre.

ʿAczdür bāʿiş-i vuṣlat baña ḳalsa ʿİzzet
Cümle ʿuṣṣāḳ anı nāle-i cān-gāh bilür VII/CXLI/7

bâr olmak: (birine) yük olmak, sıkıntı olmak.

Rāh-ı miḥnetde yeter bār olduñ ey dil ʿİzzet'e
Der-geh-i Ḫünkār'a git dīvāna Allāh ʿaṣḳına VII/CDLXXXV/11

baş egmek: eğilmek, aşağıya bakmak.

Eger mi başını gerdūn zemīne bī-hūde
Bizüm içün yed-i aġyāra seng-i ṭaʿne virür VII/CLXXVIII/3

baş(ını) kaldurmamak: doğrulmamak, kalkmaya çalışmamak, (içkiden dolayı) yerinden kalkamamak.

Baş ḳaldurur mı ʿāḳil olan bezm-i çerḫde
Cem-şīd nā-be-cā mı başılmışdı ʿişrete VII/D/3

baş kesmek: (şeyhin huzurunda) saygıyla eğilmek.

Der-i Ḫüsām yeter baña ġayra baş kesmem
Dü-pāre olsa daḫı bende ser-fürū birdür VII/CLXXII/8

baş koşmak: (biriyle) rekabet etmek, yarışmak.

Ruḫ-ı pür-āteşüñle ḫāl-i müşkīnüñle baş koşmuş
Ḫayāl-i ḫāmdan ʿanberle micmer dāġ-ber-dildür VII/CXXXVI/6

baş urmak: saygıyla eğilerek (bir yere) varmak, müracaat etmek.

Eyleyüp derd-i ḫumār-ı ṣubḥ-ı maḥşerden telāş
Baş urur der-gāh-ı Pīr'e mestler medhūşlar VII/CXLVII/7

başa çıkmak: gücü yetmek, başarmak; mücadeleyi kazanmak.

Baḳalum ḳanġısı ʿİzzet çıḳacaḳdur başa
Dil-i sūzān yanar dīde-i giryān aġlar VII/CXLII/5

Çeşminüñ ḳanġısı ile başa çıḳsun ʿİzzet
Düşdi mecnūnlarınuñ ikisi bir Leylā'ya VII/CDLXX/11

başı göklere irmek: çok mutlu olmak.

İki ḫāḳān sāyesinde irdi başum göklere
Tāc-ı şāhī ile oldı sikke-i Ḥażret bülend *HA.*/IV/XIX/9

başı sıkılmak: bir güçlükle karşılaşmak, bunalmak.

Şaşırur mı yolını sālik-i rāh-ı vaḥdet
Ṣıḳılınca başı hīç olmaz ise dāra çıḳar VII/[CLX]/3

başına belâ almak: sıkıntı verici bir işe kendi isteğiyle girişmek.

Mīnā-yı çerḫ oynadıyor ʿİzzetā bizi
Alduḳ belāyı başumuza hem-çü-şīşe-bāz VII/CXCV/6

başına belâ gelmek: bir sorunla karşılaşmak.

Her bir ḳapuda dürlü belā geldi başına
ʿİzzet bulınca bāb-ı Ḫudāvendigār'ını VII/DXLIII/6

başına kıyamet kopmak: büyük bir sıkıntıyla karşılaşmak.

Ḳopar her gün ḳıyāmet başına bī-çāre şimşāduñ
Ḫırām itdükce bāġa naḫl-i nāzum cilve-gāhından VII/CDXXIV/4

başında pârelenmek: başına çarpıp parçalanmak

Başında pārelense n'ola ḫʷācenüñ kitāb
Virdi ḳarār-ı cengde encām-ı kār baḫş *HA.*/IV/X/6

başından büyük halt itmek: beceremeyeceği bir işe girişmek.

Vāʿiẓā böyle başından büyük itme ḫalṭı
Ḳavuġun gibi günāhı daḫı itdüñ iʿẓām VII/CCCLXXVII/3

başını feda itmek: amacına ulaşmak için bütün varlığını ortaya koymak.

Seng-i siyāh olursa da bālīn-i zilleti
İtdürme başumı baña yā Rab fedā-yı cāh VII/CDLXV/6

başın salmak: başını sallamak

Her biri zencīr-i cūya bend olup başın ṣalar
Servler dīvāne olmış ḳāmet-i dil-cūsına *HA.*/IV/XL/2

başlar belâsı: birine musallat olup bir türlü uzaklaştırılamayan kişi.

Vaṣf itse kākülin ṭolaşur rişte-i ḫayāl
Söz söylemek ḳolay mı o başlar belāsına VII/CDLXVII/2

başlı başına: başka şeylerden ayrı, tek başına.

'Uşşāḳa başlı başına kendi belā iken
Gīsūsı sāyesinde ider iftiḫār zülf VII/CCLXVIII/4

belâ çekmek: zorluk ve sıkıntı içinde yaşamak.

Cevher-i eşki atınca ne belālar çekdük
Ṭaḳılur rişte-i nāzük-ten-i neẕẕāremüze VII/CDLIX/4

belâya düşmek: beklenmeyen bir bela ile karşılaşmak.

Bir derde uġramış nigehi derd-i cān iken
Düşmiş belāya kendi belā-yı cihān iken VII/CDXIV/1

belâya uğramak: beklenmeyen bir bela ile karşılaşmak.

Mey-ḫāneler ḳapandı ḳalup Rūm'a münḥaşır
Mestān iki ḳat uġradı rūmuñ belāsına VII/CDLXVII/7

belli belirsüz: çok az belli olarak; zorlukla seçilen.

Gelmede ḫaṭṭ-ı siyeh belli belürsiz rūyına
Çekdigüm āh-ı seḥer-veş ẓāhir olmış olmamış VII/CCXXXI/2

benzi kızarmak: utanmak.

Ḳızardı beñzi gülüñ uçdı rengi yāsemenüñ
Olınca gülşen-i ruḫsārı rū-be-rūy-ı bahār VII/XC/6

benzi sararmak: hastalıktan dolayı yüzünün rengi solmak.

Pek ṣararmış beñzüñ ey nergis kemāl-i reşk ile
Mevsim-i gülden beri bīmārsın bildüm seni VII/DVIII/3

besmele çekmek: "bismillâhirrahmânirrahîm" demek.

Çeker mi besmele vā'iẓ yol üzre bī-hūde
Geçenler eylemese isti'āẕe yanından VII/CDXXXII/6

beyaza çekmek: temize çekmek.

Çekdi beyāża aldıġı āhuñ yekūnını
Oldı o māha defter-i ẓulm ü günāh ḫaṭ VII/CCXLVI/5

bildiginden kalmamak: hiçbir etkiye aldırış etmeyerek doğru saydığı davranışı sürdürmek.

Ḳalur bī-tāb-ı efġān bildiginden ḳalmaz ol ẓālim
Dilersen çāk çāk it sīneñ ister dāġ dāġ eyle VII/CDLXXIV/4

bin yaşasun: çok yaşasın, sağ olsun.

Çeşm-i ter biñ yaşasun Mevlā bilür kim ey göñül
Yāra çoḳ ʿarż-ı niyāz itdi ġıyābuñdan senüñ VII/CCCXXI/5

bir içim su: bir defada içilecek kadar su, bir yudum su.

Bir içim şu mı virür cām-ı meyinden geçdük
İtmeden devr-i felek ehl-i dilüñ kāmını telḫ VII/LXXII/3

bir iş mi: çok kolay, işten bile değil.

Bir iş mi baḥr-i ḳudret-i Ḥaḳḳ'a bu nüh ḳıbāb
Deryāsı mevcine göredür vüsʿat-i ḥabāb VII/XXX/1

bir kararda turmak: sürekli aynı şeyi yapmak, istikrarlı olmak.

Nā-dānuñ istedigi gibi devr ider felek
Ehl-i dile cefāda ṭurur bir ḳarārda VII/CDLXXXII/8

bir kılını cihana virmemek: bir tek kılını dünyalara değişmemek, (bir şey) bir kişi için, çok değerli olmak.

Virmem cihāna bir ḳılını öyle ṭutmuşam
Her müyum itse kendi gibi tār-mār zülf VII/CCLXVIII/5

bir mûyını değmemek: onun yanında hiç değeri olmamak.

Bir müyını deger mi ḫaṭ-ı nev-demīdenüñ
Bir de çehār-faṣl ola yek-pāre nev-bahār VII/[CLVIII]/3

bir pul yerine almamak: hiç değer vermemek.

Fānī cihānuñ alma bir pūl yerine varın
Gencīne-i derūna ḳoy cevher-i ḳanāʿat VII/XLVIII/8

bir pul yerine geçmemek: hiç değeri olmamak.

Bir pul yerine geçmedi ḫayfā nuḳūd-ı eşk
Yā Rab düşürme göz göre sen iʿtibārdan VII/CDIV/4

bir söyleyüp iki hâmûş olmak: çok konuşmamak, ölçülü olmak.

Güş ḳıl pendümi bir söyleyüp ol iki ḫamūş
Bunı söyler işidür bir dehen ile iki güş VII/CCXXXVI/1

bir söyleyüp iki sükût itmek: çok konuşmamak, ölçülü olmak.

Dā'imā bir söyleyüp iki sükūt it ḳıl edeb
Bir zebān virdi saña nuṭḳ-āferīnüñ iki leb VII/XXXII/1

bir tutmak: eşdeğer olmak.

Baḳ senüñ serv-i ser-efrāzuñla bir mi naḫl-i bāġ
Kendüñi bir ṭutma ey eşk-i revān cūlarla sen VII/CCCXCVI/5

bir yere gelmek: biraraya gelmek, toplanmak, birleşmek.

Eyyām-ı neşāṭı felegüñ bir yere gelse
Bir ān ġam-ı ʿaşḳı tebāh itmege degmez VII/CC/4

bir yol: bir kez.

Seyr iden baḫt-ı siyāhum çıḳsa bir yol aradan
İnḥirāf olmazdı ṭārī cirm-i māha ḳaradan VII/CDXXXIII/2

birbirine girmek: kavga etmek.

Perr-i mürġ-ı āhumuzdan birbirine girdi çerḫ
Iżṭırāb-ı bālden eyler şikār u dām raḳṣ *HA.*/IV/XXVII/2

boş bulunmak: söylenmesi sakıncalı olan bir şeyi dikkatsizce söyleyivermek.

Piyāle boş bulunup söyledi ḳadeḥ-kāra
Sebūnın oldıġını imtilā-yı ʿālem-i āb VII/XXIX/3

boşa çıkmak: amacına ulaşamamak.

Nīreng-i vaʿd-i yāra ḳapuldı benüm gibi
Aḫşām olunca çıḳdı yine boşa āyine VII/CDLXXXIV/5

boyun egmek: baş eğmek, yenilmek, (birinin) emrine girmek.

Hevā-yı kāma düşüp egme rūzgāra boyun
Şaḳın bu bāġçede serv-i ser-bülend olma VII/CDLXXXI/2

bozuk düzen: düzensiz, düzeni bozuk, (müzikte) ses ayarı bozuk, akordsuz.

Cevr-i zamāneden yine ʿİzzet şikāyete
Ṭanbūr geldi meclise ġāyet bozuḳ düzen VII/CDXVI/5

Girdi bozuḳ düzen yed-i zühhāda sāz-ı ʿaşḳ
Hep böyle böyle eyledük ifşā-yı rāz-ı ʿaşḳ VII/CCLXXXIV/1

bu günki gün: şimdi.

Yarın alup gider o beni Ḥaḳ ḳapusına
ʿİzzet bu günki gün ki der-i Mevlevī'deyem VII/CCCLXXXIII/5

buse almak: öpmek.

Dimiş ḳand-i lebümden būse alsun
Şekerler çignemiş şīrīn-dehānum VII/CCCLIX/4

can almak: öldürmek.

Cān almadan olmaz mı ʿaceb ġamzesi fāriġ
Ḳan tökmeye ṭoymaz mı daḫı ġamze-i seffāk VII/CCCVII/4

can evi tar gelmek: bunalmak.

Ḫāṭıra külbe-i aḥzānda ne dem yār gelür
Cān evi gibi cihān ḫaste-dile ṭār gelür VII/[CLXIX]/1

can tayanmamak (bir şeye): bir acıya katlanacak gücü kalmamak.

Tīġ-ı ebrū-yı siyeh-tābuña cān mı ṭayanur
Neñe lāzım senüñ ey şūḫ mücevher ḫancer VII/CII/8

can u gönülden: samimi ve tam olarak.

ʿİzzet der-i Monlā'ya şarıl cān u göñülden
Ben her ne ki buldum ise buldum o ḳapuda VII/CDXCV/7

can virmek: ölmek.

Atar mı kendini nār-ı ḥicāba bir ḳat da
Alur mı virdügi cānı lisāna pervāne VII/CDLI/3

Geh hevl-i merg gāhīce ḥaşri beyān idüp
Cānāna cān virmegi vāʿiẓ umūr ider VII/CLXXVII/6

can(lar) yakmak: birçok kişiye üzüntü ve acı vermek; birçoğunu kendisine âşık etmek.

Ne cānlar yaḳdı ġamzeñ baḳ ne sāġarlar şikest itdi
Götürmez bāde çün kim çeşm-i mestüñ bārī az itsün VII/CDXI/3

cana işlemek: çok etkili olmak.

İşlesüñ tīr-i müjeñ tā cāna Allāh ʿaşḳına
Bir daḫı ḥācet ḳoma peykāna Allāh ʿaşḳına VII/CDLXXXV/1

cana minnet: arayıp da bulamadığı şeylerden saymak.

Ḳalmadı ḳālıb-ı devrānda insāna melāẕ
Cāna minnetdi eger olsa beden cāna melāẕ *HA.*/IV/XXI/1

canı yanmak: acı çekmek.

Yeter a bülbül-i şeydā yeter bu nālelerüñ
Delindi bağrı gülüñ yandı cānı lālelerüñ VII/CCC/1

canı yerine gelmek: sağlığına kavuşmak, normale dönmek.

Gelmedi yār ki gelsin yine cānum yerine
Cān bedel olmadı ol rūḥ-ı revānum yerine VII/CDXC/1

canına kasd eylemek: öldürmeye niyet etmek.

Ḳaṣd eylemeden cānuma vir tevbeye ruḫṣat
Tā kim saña bār olmaya maḥşerde günāhum VII/CCCLV/2

Yārsın ẓāhirde ammā ṣūret-i ḥaḳdan gelüp
Cānuma ḳaṣd eyleyen ġaddārsın bildüm seni VII/DVIII/4

canına kasd itmek: öldürmeye niyet etmek.

Kāşḳi bir kerre ḳaṣd itse sezādur cānuma
Ülfeti müşkil kelādur şāh-bāz-ı çeşminüñ VII/CCCVIII/3

canını yakmak: acıtmak, zarar vermek.

Yaḳmasun cānumı kim cānuma cānān aġlar
Yine pervānesine şem'-i fürūzān aġlar VII/CXLII/1

cefa görmek: sıkıntı çekmek.

Revā mı devr-i bī-cevr-i hümāyūnda cefā görmek
Ḫuṣūṣā ehl-i dāniş ġāyet-i raġbetdedür şimdi VII/DXXIII/8

cevr ü cefa çekmek: sıkıntı çekmek.

Çekdigüm cevr ü cefā söyle begüm az mıdur
Yoḫsa bu diñledigüñ āḥ u fiġān sāz mıdur VII/[CLXIII]/1

cigeri kebab eylemek: çok acı çekmek.

Bu ḥasret ile kebāb eyledük cigerlerimüz
Şarāb-ı eşk içelüm ḳana ḳana ey bülbül VII/CCCLI/6

ciğeri sızlamak: derin bir acıma duygusuyla çok üzülmek.

Dönüp dönüp baña baḳduḳca sīḫ-i ġamda göñül
Yanup yürek cigerüm ṣızladı kebāb gibi VII/DXIV/9

cihânı başına teng itmek: büyük bir çaresizlik içinde bırakmak.

Ġam-ı cihān ile itmem cihānı başıma teng
Yıḳılsa üstüme 'ālem gelür mi rīze-i seng *HA*./IV/XXXV/1

cuşa gelmek: coşmak.

Dāmen-i aṭlasına ṣıçradı berḳ-i āhum
Şimdi ṭūfān gibi gelse gerek cūşa felek VII/CCCXVIII/5

Deryā-ḫurūş eyledi ṭab'um Cenāb-ı Şems
Mihrüñ ṣafāsı ile gelür cūşa āyine VII/CDLXXXIV/10

çekip gitmek: başını alıp gitmek.

Ben yāra yolladum o çeküp gitdi göklere
Şīr-i felekle cenge mi çıḳdı peleng-i āh VII/DI/4

çerağ itmek (eylemek): maaşa bağlamak, memur olarak atamak.

Eylerem bir gün çerāġ elbette anı dil gibi
Belki şem'-i meclis-i dil-dār olur āh-ı derūn VII/CCCLXXXIX/2

Ummaz idüm bu luṭfı zamān-ı ḳalīlde
İtdüñ çerāġ dāġ-ı dili bir fetīlde VII/CDLXXII/1

çeşmi toymak: çok şey isteyen birinin istediklerini elde etmesi.

Ṭoymadı tā-ḥaşr ṭoymaz çeşm-i çarḫ-ı gürsine
Çoḳ ġazāl-i mihr büryān oldı behr-i ḫ'ān-ı ṣubḥ *HA.*/IV/XV/5

çeşmini hâb almak: uyuyakalmak.

'İzzet ne meşellerle ider vuṣlatın īmā
Ḫ'āb almasa ger çeşmini efsāneden evvel VII/CCCXXVI/6

çıkar râh: çare, çıkar yol.

Reh-nümā itse Ḫudā bedraḳa-i tevfīḳın
Bir çıḳar rāh mı var kūçe-i tedbīr gibi *HA.*/IV/XLI/3

çıkar yol: çare.

O 'āḳiller ki rāhın semt-i taḳdīr eylemişlerdür
Çıḳar yol ancaḳ oldur ḥüsn-i tedbīr eylemişlerdür VII/CXLIX/1

çıkar zokak degül: çıkmaz sokak; sonuçsuz bir iş.

Ṭarīḳ-ı ḥaḳḳa varur şāh-rāh-ı istiġnā
Çıḳar zoḳaḳ degül rāh-ı cüst-cūy-ı ṭaleb VII/XXXIII/4

çıngırağına ot tıkmak: (birini) sesini çıkaramayacak, eylemini ve ününü sürdüremeyecek duruma getirmek.

Girmezse bir ṣadā n'ola rindüñ ḳulaġına
Ot ṭıḳdı ṣaḥne mey-kedenüñ çıngıraġına VII/CDLXVIII/1

çok görmek (bir şeyi bir kimseye): bir kimseyi o şeye değer bulmamak.

Çoḳ görmesün benüm gülimi baña rūzgār
Olsun hezār-ı zāra mübārek fezā-yı bāġ VII/CCLXIII/5

dâğa düşürmek: yaralamak, (dağa düşürmek: başını alıp gitmesine neden olmak).

Ġarażuñ dāġa düşürmek bu dil-i şeydāyı
Rāz-ı Monlā'yı ṣaḳın söyleme ney-zen bilürem VII/CCCLXXXIV/9

damağına bal çalınmak: gerçekleşmeyecek tatlı vaatlere kanıp oyalanmak.

Düşdi revāḳ-ı şu'leye mānende-i meges
Pervānenüñ ne bal çalınmış damağına VII/CDLXXVIII/5

dâmenine gerd-i keder yapışmak: kederlenmek, üzülmek.

Ḫarem-i ḥüsn-i dil-ārāya da toz ḳondurduḳ
Yapışup gerd-i keder dāmen-i neẕẕāremüze VII/CDLIX/3

dâmenini halâs itmek (birinden, bir şeyden): kurtulmak

Ḫalāṣ itdi 'azīz-i Mıṣr elinden dāmen-i cānın
Züleyḫā'dan mı ḳorḳar 'işmet-i merd-efgen-i Yūsuf *HA.*/IV/XXXIII/9

dâra çekmek: kendini asmak.

Manṣūr-veş bulursam eger zülf-i dil-berüm
Kendi elümle ben çekerem dāra kendimi VII/DXXXI/2

datlı söz: hoşa giden söz.

Bi'llāh ne datlı sözi varmış leb-i zaḫmuñ
İtdürdi baña ṣoḥbet-i cānānı ferāmūş VII/CCXXXIII/3

dava kesmek: aradaki sorunu çözmek, sonlandırmak.

Yuṭsaḳ kütüb-i erba'ayı diñlemiyorsın
Da'vāmuzı maḥşerde senüñle keserüz biz VII/CLXXXVI/8

def tutmak: (birine) uymak, ayak uydurmak.

Ḫażret-i Ḫünkār-ı ehlü'llāha ṭutduḳ deffümüz
Muṭrib-i evṣāfıyuz 'İzzet tükenmez pāremüz VII/CXCI/7

defterini dürmek: işini bitirmek, ortadan kaldırmak.

Dest-i mātem ile ṭayy itdi müseccel keremi
Āsmān defterini dürmede ehl-i keremüñ VII/CCCXI/5

dehânını zabt eylemek: konuşmamak, bir şey söylememek.

Bülbül yetişür bağrumı ḫūn itdi fiġānuñ
Żabṭ eyle dehānuñ
Ḫançer gibi deldi yüregüm tīġ-ı zebānuñ
Te'ṣīr-i lisānuñ VII/CCCVI/1

deli bal(ı): arıların zehirli çiçeklerden topladıkları bal.

Ya öldürür yaḫud eyler dimāġı raḫne-peẕīr
Deli balı gibidür ḳand-i cāh-ı zehr-ālūd VII/LXXVII/4

dem çekmek: uzun ve güzel ezgiler çıkarmak.

Baḳ şu hezār-ı zāra gül içün sitem çeker
Bir kāse ḫūn içün yazıḳ olsun ki dem çeker VII/CXXXI/1

dem urmak (bir şeyden): bir şeyden söz etmek.

Ḳahramānam uramaz baḫş-i şecā'atden dem
Yek-zebān olmasa ġamzeñle eger her ḫancer VII/CII/2

demağ itmek: tatmak.

Demāġ itmezsin ammā bī-dimāġ olmaḳdasın ṣūfī
Duḫān nūş itmedükce çün ki taḫṣīl-i dimāg olmaz VII/CCVII/4

demağa yanık koku gelmek: bir şeylerin olduğu haberini almak.

Geldi demāġ-ı cāna yine bir yanıḳ ḳoḳu
Geçmiş meger o serv-i revān lāle-zārdan VII/CDV/2

demi yerde kalmak: intikamı alınmamak.

Yerde ḳalursa dem-i nā-ḥaḳ-ı Sulṭān Selīm
Mihr-i ruḫsārını añduḳça şafaḳ ḳan aġlar VII/CXLII/6

Derd-i gam çekmek: sıkıntı içinde olmak.

Çekdigüm derd-i ġamı eyledüm ol şūḫa ḥelāl
'İzzetā ḳāle getürmem der-i Monlā'da daḫı VII/DXXVII/7

derdden derde düşürmek: bir sıkıntıdan kurtulmak üzereyken bir başkasını vermek.

Derdden derde düşürdüñ beni de kendiñi de
Virmesün düşmenüme sen gibi Allāh göñül VII/CCCXXXVII/4

derde düşmek: sıkıntı çekmek.

Fevtinden evvel eyleyemez 'İzzetā 'ilāc
Bilmezse derde düşdigini mübtelā-yı cāh VII/CDLXV/7

derde düşürmek: sıkıntı vermek.

Göñül didikleri ẓālim düşürdi derde bizi
Ḫudā bilür ki ne senden bu ġam ne bendendür VII/CLXXI/5

Bī-hūde a ẓālim bizi bir derde düşürme
Ṣabr it ki yeter kendimüze kendi belāmuz VII/CCXI/2

derde uğramak: bir sıkıntıyla karşılaşmak.

Bir derde uġramış nigehi derd-i cān iken
Düşmiş belāya kendi belā-yı cihān iken VII/CDXIV/1

derdini açmak: sıkıntısını söylemek, anlatmak.

Yoḳ mıdur ey gül-i ter sende hīç insāniyyet
Derdümi açsam eger verd-i gül-istān aġlar VII/CXLII/4

derine düşmek (birinin): birine yardım etmesi için çok yalvarmak.

Der-i iḥsānuña düşdüm meded ey pīr-i muġān
İşte geldüm ayaġumla diler öldür diler aş VII/CCXXXVIII/2

derûnı zahmını açmak: sıkıntısını anlatmak.

Saña açdum kimseye açmam derūnum zaḫmını
Ṭuymasun ey ġamze bir bīgāne Allāh ʻaşḳına VII/CDLXXXV/8

derûnına ateş düşmek: büyük bir acı ve üzüntünün etkisi altına girmek.

Suḳūṭ-ı şelc ile düşdi derūna āteş-i ḥasret
Bu yıl yaġdı diyār-ı Rūmili'nde berf-i āteş-bār VII/CLXI/2

derûnına toğmak: içine doğmak, malum olmak.

Ṭoġar derūnuma elbet fürūġı āteşinüñ
Verā-yı kevne ṭulū' itse āftāb-ı firāḳ VII/CCLXXXII/2

derûnını sad pare itmek: yüreğini parçalamak, çok üzmek.

Naḳl eyleyüp biraz o gülüñ reng ü būyını
İtdi derūn-ı ġonçeyi ṣad-pāre nev-bahār VII/ CLVIII/8

derûnunı büryan itmek: içini yakmak, büyük acılar vermek.

Büryān idüp derūnumu lāyıḳ mı nāza çek
Luṭf eyle rīş-ḫand ile yārı piyāza çek VII/CCCXX/1

destine geçmek: elde etmek, yakalamak, fırsat yakalamak.

Ḳıl fedā Ḫünkār-ı ʻaşḳa destine geçmiş iken
Ṣanma kim bu ʻāleme bir daḫı cān u ten gelür VII/CLIX/8

Ṣad-ḥayf yoḳmış anda da būy-ı vefā henūz
Bir ġonçe geçdi destime bunca bahārdan VII/CDIV/3

Züleyḫā ʻaşḳına ʻİzzet ḳuluñdan itme rū-gerdān
Geçince destine maḥşerde yā Rab dāmen-i Yūsuf *HA.*/IV/XXXIII/10

deşte düşürmek: çöllere düşürmek, deli etmek, deli gibi dolaştırmak.

Dil-i ber-dāruma düşmen olamaz şāne gibi
Düşüren deşte odur Ḳays'ı da dīvāne gibi VII/DXIII/1

deyn-i canı eda itmek: can borcunu ödemek, ölmek.

Ḳurtuldı dest-i dāyin-i ġamdan azar azar
İtdükce deyn-i cānı edā ceste ceste dil VII/CCCXXXIV/2

dîdesini ağartmak: kör etmek.

Żarar eyler mi nūra nūr ḥāşā ide nā-bînā
Aġartdı dîde-i pîri ḫayāl-i rūşen-i Yūsuf *HA.*/IV/XXXIII/5

dîdesini (bir şey) almak: gözünü kaplamak, başka bir şey görememek.

O rütbe dūd-ı firāḳ aldı dîdemi ʿİzzet
Degül o çeşm-i kebūd āsmān gözümde degül VII/CCCXXXVI/7

dininden dönmek: din değiştirmek, başka bir dine girmek.

Geyse aldanma gehî câme-i isfîd daḫı
Müslimān çeşmi döner ikide bir dîninden VII/CDIX/4

diş bilemek (birine, bir şeye): kötülük yapmak için fırsat kollamak.

Ḳaşdı niʿam-i āhirete diş bilemekdür
Bu fikr ile mesnūn mıdur zāhide misvāk VII/CCCVII/6

Misvāki sıḳca ḳullanıyor diş biler gibi
Daʿvetli varsa şeyḫ efendi żiyāfete VII/D/6

dişini sıkmak: bir sıkıntıya sabretmek, dayanmaya çalışmak.

Rızḳ içün fikr-i daḳîḳ itme şaḳın ṣıḳ dişüñi
Āsyāb-ı dehenüñ dānesi kendindendür VII/CXL/4

dizgin aşırı: ölçüsüz?

Aġız açup idemez dizgin aşırı taʿrîż
Semend-i nuṭḳa licām olmaz irtikāb gibi VII/DXIV/4

dört üstine: her yönüyle mükemmel, noksansız.

Ṭuydı dil aġyār ile dört üstine zevḳ itdigin
Baḳ benüm var mı suçum nā-çār olur āh-ı derūn VII/CCCLXXXIX/4

duasını almak (birinin): birinin hoşnutluğunu kazanmak.

Dil dimezdi baña böyle yār olur āh-ı derūn
Çoḳ duʿāsın aldı ber-ḫur-dār olur āh-ı derūn VII/CCCLXXXIX/1

duâ-yı kadeh: sürahiden kadehe dökülen şarabın "kulkul" sesi. ?

Behişt ü dūzaḫa îṣāl ider mi ey zāhid
Seni tilāvet-i Ḳur'ān beni duʿā-yı ḳadeḥ *HA.*/IV/XIV/1

dudağ açmak: konuşmak, söze başlamak.

Her birin laʿl-i Bedaḫşān'a degişmez sînem
Açdum ey şūḫ-ı ʿAcem fikr-i dü-dāġ ile dudaġ VII/CCLXII/3

duhan nuş itmek: tütün içmek.

Demāġ itmezsin amımā bī-dimāġ olmaḳdasın ṣūfī
Duḫān nūş itmedükce çün ki taḥṣīl-i dimāg olmaz VII/CCVII/4

dûrdan seyrine bakmak: yapacağını yaptıktan sonra ne olup bittiğini uzaktan izlemek.

Meş'al-i āhumuzı yaḳdı felek
Dūrdan seyrümüze baḳdı felek VII/CCCV/1

dünya bir yere gelse: bütün insanlar tersini savunsa bile (yine bildiğini söylemek, yapmak).

Ben dimem mecnūn Ḳays'a gelse dünyā bir yere
'Āḳıl oldur eyledi hep varını yaġmā-yı 'aşḳ VII/CCXC/4

dünyanın bârını çekmek: dünyanın sıkıntılarına katlanmak.

Çeker mi bārını tā ḥaşr olunca dünyānuñ
Olursa ehl-i tecerrüd n'ola kefen-düşmen VII/CDVIII/3

elden ayakdan düşmek: yaşlılık veya hastalık nedeniyle iş yapamaz, yürüyemez olmak.

Düşüp elden ayaḳdan bār-ı miḥnetle iki ḳatum
Yine bī-dest ü pā derdüñ ile geçmekde evḳātum VII/CCCLXIX/1

elem çekmek: acı çekmek.

Çekmez elem şedāyid-i bīgānegāndan
Vaḳt-i meserretde olanlar ġam- āşnā *HA.*/IV/I/3

eli değmemek: bir işi yapmaya vakit bulamamak.

Al destüñe cām-ı mey-i pür-ġafleti zāhid
Dünyāda elüñ başḳa günāh itmege degmez VII/CC/6

elinde kalmak: bir iş, ehil olmayanlara kalmak.

Ehven-i mevcūd 'İzzet'dür varuñ fehm eyleyüñ
Ḳaldı nā-dānlar elinde meclis-i 'irfān dirīġ *HA.*/IV/XXXII/8

elinden geleni ardına koymasun: yapabileceği bütün kötülükleri yapsın.

Ḳoymasun ardına gerdūn elinden geleni
Ḳorḳmasun eylemeyüz seng-i sitemden feryād VII/LXXXV/8

elinden giribanı halâs olmak: yakayı kurtarmak, kurtulmak.

Belkim elinden ola girībānumuz ḫalāṣ
Dāmān-ı çerḫi bu gice āhum eteklemiş *HA.*/IV/XXVI/4

eliyle ateşe atmak: bir belaya bile bile atılmak.

Bir şem'-i bezm-i ḥüsn ile germ-ülfet eyleyüp
Atdum elümle āteşe bī-çāre gönlümi VII/DXXXII/2

emegi geçmek: bir şeyin yapılmasında çalışmış olmak.

Geçmiş mi kimsenin emegi Kūh-ken ḳadar
Çoḳdur firāz-ı ġamda egerçi emeklemiş *HA.*/IV/XXVI/3

eşki ırmağ olmak: çok ağlamak.

Fażla-i vaḳf-ı dü-çeşmümdür eşk
Bāġ-ı 'aşḳa iki ırmaġ olsun VII/CDXXI/3

etegini çekmek (birinden, bir şeyden): terk etmek, bırakmak.

Çekdi benden bu gün ol saçları Leylā etegin
Ṭutayum ben de varup Ḳays ile ṣaḥrā etegin VII/CCCXCI/1

eteğini tutmak: sığınmak.

Çekdi benden bu gün ol saçları Leylā etegin
Ṭutayum ben de varup Ḳays ile ṣaḥrā etegin VII/CCCXCI/1

etrafını kesmek: etrafını sarmak, önüne çıkmak, engel olmak.

Ḳulzüm-i ḥüsninüñ eṭrāfını kesmiş kākül
Gitse keştī-i ḫayālüm öñine ḳara çıḳar VII/^{CLX}/2

fetiline su gitmek: bir şey yapamaz hale gelmek, çaresiz kalmak.

Baṭmış dirīġ revġan-ı hicrāna ṣızlıyor
Pervānenüñ ṣu gitdi fetīl-i çerāġına VII/CDLXXVIII/2

fikre gelmek: kafasında bir düşünce doğmak, hatırlamak.

Sevād-ı zülf-i şeb-gūnuñdan olsun fikre gelmez mi
Sipihri āh ile ey meh siyeh-pūş itdigüm demler VII/CLXXIX/4

fikr-i dakîk itmek: en ufak bir şeyden tasalanmak, kaygılanmak, derin düşüncelere dalmak.

Rızḳ içün fikr-i daḳīḳ itme ṣaḳın ṣıḳ dişüñi
Āsyāb-ı dehenüñ dānesi kendindendür VII/CXL/4

fit virmek (birine): birini başkasına karşı kışkırtmak.

Sen virürsin fit bütün gün ḳaynatañ mekkāreye
Söylemez mi yā görümceñ eltüñe abu seni VII/DXLI/8

fitne salmak: birbirine düşürmek.

Bir fitne ṣaldı gül-şene kim 'aks-i ḳadd-i yār
Cūlar ḳapandı serv-i sehīnüñ ayaġına VII/CDLXVIII/3

gam çekmek: sıkıntıya katlanmak, üzülmek.

ʿĀlemde salṭanat ġam-ı Leylā'yı çekmedür
Ḳays'uñ başında bāl-i Hümā'dur çeleng-i āh VII/DI/6

ʿĀşıḳ çeker mi tehyi'e-i bezm-i ʿīşe ġam
Eşkin şarāb-ı çeşmini cām-ı bilūr ider VII/CLXXVII/4

Görüp āyīnede teb-ḫāle-i laʿl-i lebüñi
Çekme ġam sükker olan yerde ẕübāb eksilmez VII/CXCVI/2

gerd kondurmamak: bir şeyde ya da bir kimsede herhangi bir kusurun bulunduğunu kabul etmemek.

Gerd-i dil ḳonduramam dāmen-i istiġnāya
Maʿden-i tīr ise de rīg-i beyābān-ı ṭaleb *HA.*/IV/IV/2

gice gündüz: sürekli.

Girye vü sūz-ı derūnum gice gündüzdür benüm
Rūzlarda şanma ārām ile bī-kārum çü şemʿ *HA.*/IV/XXXI/14

İftirāḳ-ı mihr ider gāhīce ḫākister-nişīn
Yoḫsa eyler gice gündüz ẕerre bī-ārām raḳṣ *HA.*/IV/XXVII/12

girîbânı kurtarmak: bir beladan kurtulmak.

Güvāh-ı ṣıdḳ olup dāmānı ḳurtardı girībānı
Dem-i kāẕibden olmışdı ḫacil pīrāhen-i Yūsuf *HA.*/IV/XXXIII/6

gögüs germek: bir güçlüğe karşı koymak, dayanmak.

Seng-i eṭfāle gögüs germekdedür merdānelik
ʿĀşıḳān beyninde Mecnūn bir yaban ḫaylāzıdur VII/CLXVII/3

Şāhid-i nuṣrete mir'āt gögüs germekdür
Ṣūret-i rūy-ı ẓafer ṣabr-ı sipehden görinür VII/CLIII/3

gökde ararken yerde bulmak: çok zor ele geçirebileceğini sandığı şeyi ya da kişiyi kolayca bulmak.

Yerde buldum o mehi gökde ararken bu gice
Bu kerem himmetidür ṭāliʿ-i vārūnumuzuñ VII/CCCII/3

gönlin almak: istediğini yaparak hoşnut etmek.

Raḳībüñ alma göñlin bu dil-i şeh-bāzı ṣayd eyle
Olur olmaz kelāġ u zāġı ʿanḳālar şikār itmez VII/CCXII/6

gönlini çekmek (birinin): yönlendirmek, sevdirmek.

Ġamdan mecālümüz yoġ idi naẓma ʿİzzetā
Çekdi Selīm Beg reh-i eşʿāra göñlümi VII/DXXXII/6

gönlini esir itmek: gönül bağlamak, bağlanmak.

Āzādedür ġam-ı dü-serādan didi baña
İtdüm esīr ḥażret-i Ḫünkār'a göñlümi VII/DXXXII/7

gönül eglencesi: kişiyi eğlendiren şey, kimse.

Göñül eglencesidür yār sitem-kār ise de
Miḥnet-i şūḫ-ı dil-āzārum ile eglenürem VII/CCCLXV/6

gönül virmek: sevgi ile bağlanmak.

Baḳ şu raḳībe kendini insān ṣanup köpek
Virmiş benümle yāra o da ʿādetā göñül VII/CCCXLVIII/5

Cüz'ī vefāsı olsa göñül virdigüm güzel
Bir dil-rübā ki ḥüsnine aṣlā bahāne yoḳ VII/CCLXXVII/5

Evvelki cevre biñ ḳatar elbette yüz bulup
Virsem yine o şūḫa dīger bāre göñlümi VII/DXXXII/5

göz açmak: uyanmak, görmek, bakmak.

Aç gözüñ şeb-zinde-dār-ı hecrüñem ey māh-rū
Āh u zārum diñleme efsāne Allāh ʿaşḳına VII/CDLXXXV/3

göz göre: herkesin gözü önünde.

Bir pul yerine geçmedi ḥayfā nuḳūd-ı eşk
Yā Rab düşürme göz göre sen iʿtibārdan VII/CDIV/4

ʿİzzet ideydi dūde-i āhumdan iḥtirāz
Çekmezdi yārı göz göre āġūşa āyine VII/CDLXXXIV/9

göz süzmek: baygın ve anlamlı bakmak.

Neş'e-dār-ı bezm-i bāḳī itmese sāḳī-i merg
Göz süzüp eyler mi bī-cā bismil-i nā-kām raḳṣ *HA.*/IV/XXVII/5

gözden düşürmek: kendisine değer verenlerin sevgisini yitirmesine neden olmak.

Mir'āt idi zamān ile bir ḫod-pereste dil
Gözden düşürdi ḥayf kim oldı şikeste dil VII/CCCXXXIV/1

gözi hasretde kalmak: çok özlemek.

Gözüm ḥasretde ḳaldı ṭāḳat-i taḥrīk-i müjgāna
Baña her kār-ı sehli ʿālemüñ düşvārdur sensüz VII/CLXXXV/8

gözi kalmak: istediği halde ulaşamadığı şeye karşı isteği sürmek.

Gözümüz laʿl-i ḳadeḥ-kārda ḳaldı ʿİzzet
ʿĀşıḳuz ṣanma bizim keyfümüzi meyle gelür VII/CIII/7

Laʿl-i nābında gözüm ḳaldı öperken bu gice
Merdüm-i dīde-i ḥasretdür o tebḫāle degül VII/CCCXXXVIII/2

gözi kan çanağına dönmek: gözleri çok kızarmak.

Ṣahbā-yı şuʿle şuʿle-i ṣahbāya beñzemez
Pervānenüñ döner gözi baḳ ḳan çanaġına VII/CDLXXVIII/10

gözi toymak: çok isteyen kimse, istediklerini bol bol elde ettiğinden artık daha çoğunu istemez olmak.

Gözi ṭoydı ḫaṭ-ı ruḫsārı gelüp ʿuşşāḳuñ
O çerā-geh yaradı tevsen-i neẕẕāremüze VII/CDLIX/5

Ṣusuz nūş it ḥarāma ḥīle ḳatma bāde içdükce
Gözüñ ṭoysun biraz ḥürmetli ṭoldur sāde içdükce VII/CDLXVI/1

gözinde olmak: bir şeye sahip olma tutkusu içinde olmak.

Gözinde niʿmet-i dīger olan çeker ṣıḳlet
Zebān-ı ḥāl ile söyler anı terāzūlar VII/CXLVIII/4

gözinde tütmek: çok özler, çok arar, çok ister olmak.

Kül itdi micmere-i çeşmi āteş-i ḥasret
Tüter gözümde yine dūd-ı ʿanber-i nigehüñ VII/CCXCVIII/8

gözinden kıskanmak: çok kıskanmak.

Gözümden ḳısḳanurdum bezm-i tenhāyı viṣālinde
ʿAceb ol nūr-ı çeşmüm ḳanġı cemʿiyyetdedür şimdi VII/DXXIII/2

gözine mil çekmek: mil çekmek suretiyle gözünü kör etmek.

Mīl çekse gözine nīze-i ferr-i ḫur-şīd
Ḥasret-i mihr-i ruḫuñ ile varur ḫᵛāba ṣabāḥ VII/LXIX/4

gözini açmak: dikkatli olmak.

Ḳurı āmed şud ile bāb-ı siyeh-kārana
Gözini aç yüzini ḳaralama mīl gibi VII/DXV/3

gözünde olmamak: (isteğinin dışındaki diğer şeylere) sahip olma tutkusu içinde bulunmamak.

Hezār-ı bāġ-ı ġamam āşyān gözümde degül
Degül bu köhne ḳafes gül-sitān gözümde degül VII/CCCXXXVI/1

gözümün nuru: benim için çok değerli olan.

Ben uşanmam gözümüñ nūrı cefādan ammā
Ne ḳadar olsa cefādan uşanur cāndur bu VII/CDXXXVI/3

güç belâ: zorlukla, güçlük çekerek.

Ḳurma vā'iẓ yāra dām-ı nuṣḥ u pend
Güç belā itdüm kemend-i vaṣla bend VII/LXXXII/1

gül yalamak: gül söndürmek, Rufaî dervişlerinin kızarmış demir çubukları ağzında söndürmesi.

Bahāne ile gül-i la'l-i dil-beri yalayup
Cenāb-ı şeyḫ ḳızışdurdı ḫalḳı tevḫīde VII/CDXCVI/4

güler yüz göstermek: iyi davranmak, hoş karşılamak.

Güler yüz göster ey gül rūy-ı ḫandān görmek isterseñ
Miṣāl-i şeb-nem iḥsān it gül-istān görmek isterseñ VII/CCCXXIII/1

gün görmemek: mutluluk içinde günler yaşamamak.

Mülāḳāt-ı pederden ġayrı bir gün görmedi ol māh
Nice bedr ü hilāl oldı cemāl-i aḥsen-i Yūsuf *HA.*/IV/XXXIII/7

hâbını kaçırmak: kaygılandırmak.

Aġyār fikridür ḳaçıran mürġ-ı ḫ'ābumı
Rāḥat ider mi zāġ u kelāġ-ı derūndan VII/CDXXIX/4

hacet kalmamak: gerekmemek.

Mübtelā cānlar cigerler ḫancer-i ebrūsına
Ḳalmadı ḥācet füsūn-ı ġamze-i cādūsına *HA.*/IV/XL/1

hadşe virmek: şaşırtmak, meraklandırmak.

Ziyāret ḳıl raḳībüñ ḳabrini vir ḫadşe dünyāya
Mezār-istān-ı küffār içre ey meh nūr görsünler VII/^{CLII}/2

Hak belâsı: insanlara musallat olup sıkıntı veren.

Dūd-ı siyāh-ı dūzaḫa ḳatmaḳda ḫalḳı hep
Vā'iẓ midür ne ḳara ḳatı Ḥaḳ belāsıdur VII/^{CLXII}/3

Hak var ide: sağ olsun.

Şāhumuz ẓāhirde Ḫān Maḥmūd'dur Ḥaḳ var ide
Ma'nevī Monlā Celālü'd-dīn'dür Ḫünkār'umuz VII/CLXXXI/11

halvete girmek: başbaşa kalmak.

Mā-dām şeyḫ o şūḫ ile girdükce ḫalvete
Varmaz bizüm zamāne mecāzī ḥaḳīḳate VII/D/1

halvete kapanmak: ibadet etmek ve çile doldurmak amacıyla bir odada yalnız kalmak.

Bir iş mi şeyḫ efendiye yıllarca erbaʿīn
Evvel ḳapandı ḫalvete meştā ẕaḫīresi VII/DXLIV/2

hatıra gelmek: hatırlamak.

Ḫʿāb-ı Yūsufʾdan Züleyḫā gelmemişdi ḫāṭıra
ʿAḳl ile taʿbīre gelmez ṣūret-i rüʾyā-yı ʿaşḳ VII/CCLXXXVI/6

Perīşānī-i zülfüñden gelür mi ḫāṭıra bilmem
Ġamuñla ʿaḳl u hūşı ḫāne ber-dūş itdigüm demler VII/CLXXIX/5

hatırı yıkılmak: gücenmek.

Raḳīb ile bu gice ṣoḥbet-i helvā idüp cānān
Yıḳıldı ḫāṭırum şehr-i dile bir ṭūb gönderdi VII/DXXVI/2

Yıḳıldı ḫātırum şād eyledüm ḥussādı ḥamd olsun
Anuñ nuḳżıyla çoḳ vīrāne taʿmīr eylemişlerdür VII/CXLXIX/5

havâya düşürmek: hevese kaptırmak.

Keştī-i ʿaḳlı öyle düşürdüm havāsına
Lenger bıraḳdı baḥr-i cünūnuñ verāsına VII/CDLXVII/1

havfından tir tir ditremek: çok korkmak.

Nʾola pālūde tir tir ditrese ḫavfından ol ṣūḫuñ
Ne ḫūb olmış deyüp ḥelvāyı zāhid ḫup gönderdi VII/DXXVI/3

hayâle gelmek: hatırlamak, aklına gelmek.

Perī-veşüm saña maḫṣūṣ şīşe-i çeşmüm
Ḫayāle gelse de ḥūr-ı cinān gözümde degül VII/CCCXXXVI/2

hayâlinden geçmek: hatırlamak, gözünün önüne getirmek.

Ḫayālinden geçüp dökmez mi ḳanlar hāle-i çeşmüm
O māhı tāb-ı ḥasretle der-āġūş itdigüm demler VII/CLXXIX/7

hayaline almak: hatırlamak, gözünün önüne getirmek.

Alup ḫayālüme ḳan ağladum ṣabāḥa ḳadar
O māha ḥalḳa-i çeşm oldı hāle-i gül-reng VII/CCCXXII/3

hayalini dilden çıkarmak: unutmak.

Ḫayālini daḫı dilden çıḳardı bāġ-ı derūn
Yer itse şimdi o serv-i revān gözümde degül VII/CCCXXXVI/6

hayr ile ta'bir itmek: hayra yormak, iyi bir durumun belirtisi saymak.

İşte pek müşkil olur ḫayr ile ta'bīri bunuñ
Yatdı 'āşıḳla raḳīb ikisi bir rü'yāya VII/CDLXX/9

hem-zânû olmak: diz dize olmak, çok yakın olmak.

Gülüñ ḫār ile hem-zānū-yı ülfet olduġın açma
Hezārı gül-şen-i 'ālemde şādān görmek isterseñ VII/CCCXXIII/2

hengâme kopmak: kavga, gürültü çıkmak.

Ġayb itdüricek ḳāmet-i dil-dārı ḳıyāmet
Bir gün ḳopacaḳdur bize hengāme-i a'māl VII/CCCXLV/2

hesabı görülmek: alacağı vereceği hesaplanmak.

Yüz būse ḳaldı zimmet-i dil-berde 'İzzetā
Bir kerrecik görülse yeñiden ḥisābumuz VII/CXCVIII/5

hevâ-yı nefse uymak: nefsin isteklerine boyun eğmek.

Sefīne-i dili bāḥr-ı şarāba ġarḳ itdi
Hevā-yı nefse uyup nāḫüdā-yı 'ālem-i āb VII/XXIX/4

hiçe saymak: hiç yerine koymak, biraz olsun önem vermemek.

Cihānda ni'met-i Mevlā'yı saymaduḳ hīçe
'Aẕāb olur mı beḳāda bize ḥisāb gibi VII/DXIV/3

hissesine düşmek: payına düşmek.

Varmış kevākibüñ daḫı menḥūs ṭāli' i
Bildüm düşünce ḥisseme bir baḫtı tīresi VII/DXLIV/6

i'tibardan düşürmek: değerini, saygınlığını yitirmek.

Bir pul yerine geçmedi ḥayfā nuḳūd-ı eşk
Yā Rab düşürme göz göre sen i'tibārdan VII/CDIV/4

iç kal'adan harâb kılmak: kaleyi içinden fethetmek.

Sīnemi iç ḳal'adan ḳıldı ḫarāb-ender-ḫarāb
Yıḳdı Sivas-ı dili Timur-ı bī-inṣāf-ı 'aşḳ *HA.*/IV/XXXIV/6

iki desti kandaysa: elinde, bırakamayacağı çok önemli bir işi olsa bile.

İki destüñ daḫı ḳandaysa müjgānum gibi ey dil
Ḫayāl-i taḫt-gāh-ı çeşme gelmişdür o şāhuñ gel VII/CCCXXXI/10

ikide bir: sık sık.

Geyse aldanma gehî câme-i isfîd daḫı
Müslimân çeşmi döner ikide bir dîninden VII/CDIX/4

ikide birde: sık sık.

Ḫaşm-ı erbâb-ı hüner olmasa çerḫ-i nâ-dân
Kesilür miydi başı ikide birde ḳalemüñ VII/CCCXI/4

imana gelmek: iman etmek, önce reddettiği bir şeyi sonra kabul etmek.

Allâh n'olsun zünnâr-ı zülfüñ
Gördükde geldi îmâna gönlüm *HA.*/IV/XXXVII/3

intikam almak: öç almak.

ʻUşşâḳa müjde aldum o ẓâlimden intiḳâm
Eylermiş âh bâdî-i âh u fiġân iken VII/CDXIV/6

ipligi bazara çıkmak (birinin): birinin önce belli olmayan kötü niteliği ortaya çıkmak.

Rişte-i mınṭaḳası bir gün olur kim dökülüp
Felek-i pîre-zenüñ ipligi bâzâra çıḳar VII/^{CLX}/8

isfîd ü siyahı fark itmek: bir şeyin niteliğini anlamak.

Farḳ ider ḳalmadı isfîd ü siyâhı ʻİzzet
Baña hem-râz mı var ḫâme-i niḫrîr gibi *HA.*/IV/XLI/14

iş (birine) kalmak: bir işin sonuçlanması için, ondan başka umut kalmamak.

İş bâd-ı âha ḳaldı tüketdük laḳırdıyı
Feryâdum itmedi eşer ol gül-ʻizâre ḫayf VII/CCLXX/3

iş kesmek: gizli bir plan yapmak.

Füsûn ile dil-i zâra ʻaceb ne iş kesdi
Beni bu ḥâle ḳoyınca o ġamze-i sâḥir VII/CXLIV/3

işi duman olmak: durumu çok kötü olmak.

Ḳoydı dilin ẓulmete derd-i ġam ey feyż-i Pîr
ʻİzzet-i bî-çârenüñ işi ṭuman oldı gel VII/CCCXLVII/5

işini sağlamak: amacına ulaşmak.

ʻİzzet benüm gibi der-i Monlâ Celâl'de
Irġad olaydı işini ṣaġlardı Kûh-ken VII/CDXXVIII/7

işrete basılmak: eğlenceye dalmak, içkiye yenilmek.

Baş ḳaldurur mı ʻâḳil olan bezm-i çerḫde
Cem-şîd nâ-be-câ mı başılmışdı ʻişrete VII/D/3

itdüklerini mû-be-mû bulmak: ettiği kötülüklerin karşılığını bir bir görmek, kötülüklerinin cezasını çekmek.

Mū-be-mū bulmadadur ʿāşıḳa itdüklerini
Dāʿim āşüfte-ser-i bād-ı ṣabādur perçem VII/CCCLXXVIII/6

işkeste-hâtır olmak: gücenmek, kırılmak.

Nesīm-i ʿişveden sen de ḳırıl ey naḫl-i bāġ-ı nāz
Olup işkeste-ḫāṭır ṣanma ʿāşıḳ inkisār itmez VII/CCXII/7

itiş talaş: kavga, dövüş.

İtmem raḳīb-i kelb ile artuḳ itiş ṭalaş
Ḳıldı gönül o Türk ile terk-i muḥāvere VII/CDLXXVII/3

kadeh duası: sürahiden dökülen şarabın sesi?

Ḳadeḥ duʿāsını az yaşda ez-ber itmişler
Birer birer öpeyüm aġzını piyālelerüñ VII/CCC/2

Öpdi piyāle destini şeyh-i zemīn ṣanıp
ʿİzzet ḳadeḥ duʿāsın idince beyān sebū VII/CDXXXVIII/9

kahbe dünya: dönek dünya.

Ḳaḥbe dünyā bilmez insān ḳadri kim çeksek ġamın
Merd olandan eylemezler himmetin merdān dirīġ *HA.*/IV/XXXII/6

kâle gelmek: söylemek.

Gelür elbette ḳāle laʿlüñi kim görse ey sāḳī
Senüñçün kāse kāse ḫūn-ı dil nūş itdigüm demler VII/CLXXIX/6

Uġramış yoḳ ki bu derde baña hem-rāz olsun
Ḳāle gelmez ki zebān birde süḫan-sāz olsun VII/CCCXCV/1

kalıba girmek: biçim değiştirmek.

Benem o rūḥ-ı mücerred ki cism ü ten düşmen
Olur ne ḳālıba girsem baña beden düşmen VII/CDVIII/1

kan ağlamak: bir sıkıntıdan dolayı büyük üzüntü duymak.

Alup ḫayālüme ḳan aġladum ṣabāḥa ḳadar
O māha ḥalḳa-i çeşm oldı hāle-i gül-reng VII/CCCXXII/3

Yerde ḳalursa dem-i nā-ḥaḳ-ı Sulṭān Selīm
Mihr-i ruḫsārını añdukça şafaḳ ḳan aġlar VII/CXLII/6

kan tere batmak: sırılsıklam ter içinde kalmak.

Ḫoy-kerde rūy-ı yārumı gördükce al al
Batdı çemende ġonçe ḫacāletle ḳan tere VII/CDLXII/3

kan tökmek: öldürmek.

Cān almadan olmaz mı ʿaceb ġamzesi fāriġ
Ḳan tökmeye ṭoymaz mı daḫı ġamze-i seffāk VII/CCCVII/4

kana girmek: öldürmek.

Dökme sāḳī cürʿa-i peymāneyi ser-mest olup
Girme çeşmüñ gibi nā-ḫaḳ ḳana Allāh ʿaşḳına VII/CDLXXXV/4

kanat germek: korumak, koruyuculuğu altına almak.

Āsīb-i rūzgāra ḳanat gerdi şubḥa dek
Pervāne bekçi oldı bu şeb şuʿle bāġına VII/CDLXXVIII/4

kanı bahası: canı karşılığında.

Taḥrīme gitme mesʾeleyi añla zāhidā
Ol laʿl-i nāb ʿāşıḳa ḳanı bahāsıdur VII/[CLXII]/5

kanı kurumak: cansız kalmak.

Bī-hūde aḳdı ḫūn-ı dil-i zārumuz bizüm
Cām öpdi laʿlini ḳurudı ḳanumuz bizüm VII/CCCLXXXVII/1

kanlar dökmek: öldürmek.

Ḫayālinden geçüp dökmez mi ḳanlar hāle-i çeşmüm
O māhı tāb-ı ḥasretle der-āġūş itdigüm demler VII/CLXXIX/7

kapış kapış: hızlı bir biçimde, birbirinin elinden kaparak.

Ḳapış ḳapışla almada ol nān-ı ḫuşki ḫalḳ
Ḳaḥṭ oldı keşret-i şürekādan ġıdā-yı cāh VII/CDLXV/5

kapu yoldaşı: yol arkadaşı, aynı dergâha intisap edenler.

Ḳapu yoldaşumuzdur bunca yıllar kūy-ı dil-berde
Ne kelb ise raḳībüñ bir tüyin semmūra virmem ben VII/CCCXCIX/3

Şāhlar der-geh-i Ḫaḳ'da ḳapu yoldaşıdur
Dögüşür mi ḳul olan ikisi bir Mevlāya VII/CDLXX/3

kapusında kul olmak: hizmetinde bulunmak.

Pādşehler ser-fürū itdi hem eyler dāʾimā
Ḫażret-i Şāh'uñ ḳul olmaz var mıdur ḳapusına *HA.*/IV/XL/8

kâr itmek: işe yaramak, fayda etmek.

Biñ nāle itdüñ kār itmedi hîç
Bî-hūde ey dil efġān idersin VII/CCCXCVII/7

kara gönül: talihsiz gönül.

Tā'bîr-i zülf ü dil idemem şā'irān gibi
Virdüm o ḳara saçlarına ḳara göñlümi VII/DXXXII/4

kara gün: yaslı, sıkıntılı zaman.

Necm-i baḫtum mihr-i rūyından o māhuñ ḳıldı dūr
Bir ḳara gündür baña leyl ü nehār-ı intiẓār VII/CV/4

kara katı: aşırı.

Dūd-ı siyāh-ı dūzaḫa ḳatmaḳda ḫalḳı hep
Vā'iẓ midür ne ḳara ḳatı Ḥaḳ belāsıdur VII/^{CLXII}/3

kara sevda: umutsuz, güçlü aşk.

Nihāyeti ḳara sevdā getürdi ṭālib-i 'aşḳ
Ṣabāha dek nice renge boyandı mebḥaş-i zülf VII/CCLXXI/2

kara yüz: günahkâr.

Çoḳ ḳara yüzler gelüp 'İzzet olur terbiyet
Ḫāk-i der-i Şāh'da rūyını eyler sefîd *HA.*/IV/XX/7

karar virmek: karar vermek.

Olsun ṣafāda şehrümüzüñ bî-vefāları
Virdük ḳarārı ḫāṣılı terk-i diyārda VII/CDLXXXII/6

kararını almak: iradesini kullanamaz hale getirmek.

İtdükce kākül-i siyehüñ tār u mār-ı nāz
Alduñ ḳarārumı yine ey bî-ḳarār-ı nāz VII/CCI/1

karası taşraya urmak: ayıpları ortaya çıkmak.

Ḫalḳ afyūna düşüp nūş-ı 'araḳ oldı yasaġ
Herkesüñ ṭaşraya urdı ḳarası yoḳ yüzi aġ VII/CCLXII/1

kârdan zarar eylemek: bir işten tama olarak kâr edememek.

Kārdan eyler żarar ser-māyemüz bir āhdur
'Āşıḳān def'-i belāya ḳādir olmış olmamış VII/CCXXXI/3

kardaş gibi bölüşmek: eşit paylaşmak.

Ḳardaş gibi bölüşdük anuñla 'ināyetin
Ser-māye oldı 'Ārif-i Rūm'uñ 'avārifi VII/DXIX/9

karın ağrısı: sıkıntı, dert.

O ġonçenüñ ġam-ı hicriyle ḳarnı aġrısı var
Hezār-ı ṭab'umuzuñ görmedük ḫamūş idügin VII/CDXVIII/4

kat'-ı yed itmek: reddetmek.

'İzzetā pāyına dāmen gibi düş Monlā'nuñ
Ḳaṭ'-ı yed itse de elden ḳoma ḳaṭ'ā etegin VII/CCCXCI/7

keder almak (birini): hüzünlenmek.

Alur ol māhı keder bende sürūr oldığı şeb
Vaṣla ḫ'āhiş-ger olur dilde fütūr oldığı şeb VII/XXVI/1

kendini bilmek: kendinin bilincine ermek.

'İzzet bilince kendini ögrendi ġam nedür
Eyyām-ı ġafleti idi vaḳt-i ṣafā-yı dil *HA.*/IV/XXXVI/9

kendini virmek: bağlanmak, gönül vermek.

Virdüm hevā-yı kākül-i dil-dāra kendimi
Çekdüm elümle yalvara yalvara kendimi VII/DXXXI/1

keyfi gelmek: neşelenmek.

Gözümüz la'l-i ḳadeḥ-kārda ḳaldı 'İzzet
'Āşıḳuz ṣanma bizim keyfümüzi meyle gelür VII/CIII/7

kızılca kıyamet kopmak: büyük ve aşırı gürültü, kavga.

Elbette bir ḳızılca ḳıyāmet ḳopar bugün
Ruḫsār-ı ala kim didi ol şūḫa ġāze çek VII/CCCXX/2

kızılı çıkmak: kötülüğü ortaya çıkmak.

Ḳodular duḫterini meydāna
Ḳızılı çıḳdı rezüñ meydāna VII/CDXLIII/1

kimseye bâr olmamak: kimseye sıkıntı vermemek, yük olmamak.

Mevc-i eşk-i çeşm varken kimseye bār olmayuz
Kendi zencīriyle gerden-bestedür dīvānemüz VII/CCXIV/4

koç başına: güç ve kuvvet, sağlık selamet isteği yerinde kullanılır.

Ḳoç başuña bu bendeñi eyle fedā-yı 'Īd
Ḳurbānuñ oldığum süreyüm bir ṣafā-yı 'Īd VII/LXXXIII/1

koklayanın burnı düşmek: pis koku yüzünden, burnu koku almamak.

Bāġ-ı cihānda ḳoḳlayanuñ burnı düşmesün
Gül gibi ḫüsn-i ḫulḳ ile der-dest-i raġbet ol VII/CCCXLIX/3

kolayını bulmak: kolayca yapma yolunu bulmak.

'Āşıḳlaruz bu felegüñ biz ḳolayını
Ṣabr itme güçse daḫı felāketde bulmışuz VII/CLXXXVIII/4

korkulı düş görmek: kâbus görmek, sürekli korku yaşamak.

Āsūde olur ḳorḳulu düş görme ġamından
Ser-dāde-i bālīnçe-i ḫᵛāb-ı ḳanā'at *HA.*/IV/IX/3

korkulı düş göstermek: kâbus göstermek, sürekli korku yaşatmak.

Çeşm-i inṣāfumuzı eyleye Mevlā īḳāẓ
Gösterür ḳorḳulı düş yatdıġumuz ḫᵛāb-ı ġaraż *HA.*/IV/XXVIII/5

kulağına fısıldamak: gizlice söylemek.

Elbette güldürür bıçaḳ açmazken aġzını
Bilmem gülüñ ṣabā ne fışıldar ḳulaġına VII/CDLXVIII/5

kulağına girmemek: aklında kalmamak, söylenenlere önem vermemek.

Girmezse bir ṣadā n'ola rindüñ ḳulaġına
Ot ṭıḳdı ṣaḥne mey-kedenüñ çıngıraġına VII/CDLXVIII/1

kulağına söylemek: gizlice söylemek.

Pervāne şem'a yaḳlaşabilseydi yanmadan
Esrār-ı 'aşḳı söylemek ister ḳulaġına VII/CDLXXVIII/8

kulp takmak: kusur bulmak.

Bulmaduḳ ḳulpunı ḳolayını biz
Herkese ḳulpı ḳolay ṭaḳdı felek VII/CCCV/4

kulpını kolayını bulmak: yapılması zor bir işin kolayca yapılması için bir yol bulmak.

Bir ḳulpını ḳolayını gerdūn bulup ḳırar
İtse kedū-yı mihr ü mehi mey-keşān sebū VII/CDXXXVIII/6

kurı kurıya: boş yere.

Ancaḳ miyān-ı pāçeye iskāt-ı nefs idüp
Ṣūfī ḳurı ḳurıya ider mi maṣārifi VII/DXIX/6

külah itmek: aldatmak, hile ile kandırmak.

Meger kim ola zīr-i sikke-i Pīr'üñde āsūde
Sipihri ṣanma 'İzzet tāc-dārāna külāh itmez VII/CXCII/10

kümeyti alan Üsküdar'ı geçmiş: atı alan Üsküdar'ı geçmiş, iş işten geçmiş, fırsat elden gitmiş.

Kümeyt-i kāmı alan Üsküdār'ı geçmiş idi
Der-i ümīde ki biz Üsküdār'dan geçdük VII/CCCIX/4

kütüb-i erbaayı yutmak: çok kitap okumak.

Yuṭsaḳ kütüb-i erba'ayı diñlemiyorsın
Da'vāmuzı maḥşerde senüñle keserüz biz VII/CLXXXVI/8

lâf urmak: söz etmek.

Bir nice 'Anḳāları güncişk ḳıldı Ḳāf-ı 'aşḳ
Dām-ı Ḳāf'ı görmese herkes ururdı lāf-ı 'aşḳ *HA.*/IV/XXXIV/1

lakırdıyı tüketmek: söyleyecek söz kalmamak.

İş bād-ı āha ḳaldı tüketdük laḳırdıyı
Feryādum itmedi eşer ol gül-'izāre ḥayf VII/CCLXX/3

lisan belâsı ile: dil belâsı, söyledikleri yüzünden.

Bāġuñ ṣafāsını çıḳaran ṣuṣdı gül gibi
Düşdük lisān belāsı ile āh u zāra biz VII/CCVIII/3

lisana almak: söz etmek.

Atar mı kendini nār-ı ḥicāba bir ḳat da
Alur mı virdügi cānı lisāna pervāne VII/CDLI/3

ma'nâ virmek: yorumlamak.

Va'de-i vaṣlına ma'nā virürem göñlümce
Giceler bī-hüde efkārum ile eglenürem VII/CCCLXV/4

mâ-beyni yapılmamak: araları bulunmamak, uzlaştırılmamak

Yapılmaz çerḫ ile mā-beynümüz dünyā sarāy olsa
Göñül ma'mūre-zār-ı 'aleme vīrāne gelmişdür VII/CXXXVII/2

meseleyi fetvaya uydurmak: yaptıklarına dayanak bulmak.

Ḫaṭṭ u zülfüñ beni öldürmege baḥṣ açmışlar
Uydurup mes'eleyi ikisi bir fetvāya VII/CDLXX/4

meydana çıkmak: ortaya çıkmak, anlaşılmak.

Meydāna çıḳdı baḳsaña her-cāyī oldıġı
Binmiş benefşe aḫrece ol şeh-süvār-ı nāz VII/CCI/2

minnet çekmek (çekdürmek): yaptığı bir iyilikten dolayı kendini birine borçlu saymak.

Çekdürmedi bu yıl bize minnet sürūrdan
Olduḳ kemāl-i luṭfı ile şerm-sār-ı ġam VII/CCCLXXXII/6

Būy-ı minnet çekemez şāmme-i insāniyyet
İder āzürde-demāġ ādemi reyḥān-ı ṭaleb *HA.*/IV/IV/3

İtme ḫam ḳaddümi maḥcūbı idüp ṭāli'ümüñ
Çekmeyem hem-çü felek minnet-i kevkeb yā Rab VII/XXXI/2

nam koymak: ad koymak.

Bilinse 'aşḳ-ı muṭlaḳ kimse olmaz 'İzzetā 'āşıḳ
Ḳoyup nāmın maḥabbet ḫüsn-i ta'bīr eylemişlerdür VII/CXLXIX/7

nâmını güm eylemek: adını unutmak.

'Āşıḳın nāmın güm eyler yār olunca bī-vefā
Ḫān-mān-ı bülbüle güller gül-istān ḳoymış ad VII/LXXXI/3

kendini nâra atmak : tehlikeli bir işe kalkışmak.

Atar mı kendini nār-ı ḥicāba bir ḳat da
Alur mı virdügi cānı lisāna pervāne VII/CDLI/3

nârına yanmak: ateşine yanmak, bir başkası için zarara uğramak.

Baña her kim iltifāt itdiyse yandı nāruma
Sūziş-i pervāne-i eṭrāfuma zārum çü şem' *HA.*/IV/XXXI/8

naza çekmek: nazlanmak.

Büryān idüp derūnumu lāyıḳ mı nāza çek
Luṭf eyle rīş-ḫand ile yārı piyāza çek VII/CCCXX/1

nazar salmak: bakmak.

Kenār-ı cūya yan gel sīne-i billūr görsünler
Naẓar ṣal nergise bir dīde-i maḫmūr görsünler VII/^{CLII}/1

ne yüzle: nasıl, hangi yüzle.

Geh rū-siyāh-ı ẕenb gehī sürḫ-rūy-ı 'ār
Bilmem ne yüzle varacaġum bāb-ı Ḫażret'e VII/D/8

nemek kadri bilmek: nankör olmamak, yapılan iyiliği unutmamak.

Nemek ḳadri bilür bir bendeyüm Monlā'ya ben 'İzzet
O şāhuñ maṭbaḫı cüyende-i nān oldıġum yerdür VII/^{CLXX}/5

nene lâzım: bu işle ilgilenmek sana düşmez.

Tīġ-ı ebrū-yı siyeh-tābuña cān mı ṭayanur
Neñe lāzım senüñ ey şūḫ mücevher ḫancer VII/CII/8

nerde var nerde yok: beklenmedik bir anda.

Nerde var nerde yoḳ aġyār gelür būm gibi
Ṭā'ir-i neş'e ne dem meclis-i yārāna ḳonar VII/CXLVI/3

neşv ü nemâ bulmak: yetişmek.

Kabrümde gül biter idi neşv ü nemā bulup
İtse o gül-beden baña pīrāhenin kefen VII/CDXVI/2

ni'metin kadrini bilmek:

Çıḳmayam dirseñ vaṭandan ni'metüñ bil ḳadrini
Eyle āzürde dil-i mihmānı dendānum gibi VII/DX/3

niyazını geçürmek: duasını kabul ettirmek.

Her birisi Ḫudā'ya geçürmiş niyāzını
Mümkin mi Mevlevī'lere taḫmīl-i bār-ı nāz VII/CCI/6

noksan virmek: kusur sayılmak, eksiklik sayılmak.

Muṣḥaf-ı ḥüsnüñe noḳṣān mı virür ḫaṭṭ-ı siyāh
Megesi görme misin ṣafḥa-ı Ḳur'ān'a ḳonar VII/CXLVI/2

ocağı şen olmak: mutlu olmak, evi barkı şen olmak.

Erbāb-ı derdüñ olmada dā'im ocaġı şen
Söndürmez anı bād-ı per-i şeh-bāz-ı 'aşḳ VII/CCLXXXIV/2

ocağına düşmek (birinin): sığınmak.

Pervāneye Mu'īn olur feyż-i Şems-i dīn
Düşsün seḥerde Ḫażret-i Pīr'üñ ocaġına VII/CDLXXVIII/12

Ṣaḥrāya ḳaçdı Ḳays biri çıḳdı ṭaġına
Pervāne düşdi ḫażret-i 'aşḳuñ ocaġına VII/CDLXXVIII/1

ocağını söndürmek: çoluk çocuğunu öldürmek, ailesinin dağılmasına neden olmak.

Naḫl-i gülüñ ocaġını söndürdi āhdan
Hem çalışur ki eyleye lḳād 'andelīb VII/XXI/2

Söndürdi gül-ḫanī-i felek āḫir ocaġumı
Germ-ābesinde ben aña gül-ḫanlik eyledüm VII/CCCLII/4

olur olmaz: durup dururken, sebepsiz yere.

Raḳībüñ alma göñlin bu dil-i şeh-bāzı ṣayd eyle
Olur olmaz kelāġ u zāġı 'anḳālar şikār itmez VII/CCXII/6

öküz gibi çalışmak: çok çalışmak.

Öküz gibi çalışur 'ilme ḫᵛāce-i dānā
Sevād-ı cehlini örten bir az mürekkebdür VII/[CLVII]/3

öldüm Allah: aman Allah'ım.

Baña zülf-i yāra git dir gidelüm dirüm götürmez

Götürünce öldüm Allāh ne büyük belā imiş dil VII/CCCXLIV/4

ömri çoğ ola: çok yaşasın.

Ḫʿān-ı ġama ṭoyurdı bizi ʿömri çoġ ola
Bu ṭoḳluḳ ile ṭoġrısı yenmez ʿitāb-ı çerḫ VII/LXXIII/7

papas karası: rakı

Şu papas ḳarasın īcād ḳılan
Ḳanġı ruhbānsa yüzi aġ olsun VII/CDXXI/2

parlayup sönmek: bir yanıp bir sönmek, kısa süreli yanıp yakılmak.

Parlayup sönmek giyāh-āsā ḳolaydur ʿāşıḳa
Yanmada maḥv olmada āheste-reftārum çü şemʿ *HA.*/IV/XXXI/10

pâyına düşmek: ayaklarına kapanmak, yalvarmak.

Dīde-i mestin ki yār ʿarbede-sāz eylemiş
Ḥüsn düşüp pāyına ʿaşḳ niyāz eylemiş VII/CCXXX/1

ʿİzzetā pāyına dāmen gibi düş Monlā'nuñ
Ḳaṭʿ-ı yed itse de elden ḳoma ḳaṭʿā etegin VII/CCCXCI/7

perde-bîrûn söz: açık saçık söz; açık seçik, üstü kapalı olmayan söz.

Perde-bīrūn söz ister ʿİzzet
ʿAşḳ-ı rū-pūşdan olmaz maḥẓūẓ VII/CCXLVIII/9

perde-i şermini sıyırmak: utanma duygusunu ortadan kaldırmak.

Ṣıyırmışdur felek sāzendegānuñ perde-i şermin
Anuñçün ekşeriyyā meclis-i muṭribde ʿār olmaz VII/CLXXXI/9

poça urmak: geminin başını bocaya çevirmek, yoluna devam etmek.

Çıḳar selāmete keştī-i cismi urma poça
Bu ġarḳa-gehde muvāfiḳ havā ümīd itme VII/CDXLVII/4

postunun hükmini virmek: bedeninin, canının hakkını vermek.

Efendi kendi postuñ ḥükmini virmekle faḫr eyle
Telebbüs itdigüñ semmūr zīnet-baḫş-ı düş olmaz VII/CCV/5

püşt-i leble söyleşmek: fısıldaşarak konuşmak.

Ḫaṭṭ-ı püşt-i leble söyleşdük nihānī vuşlatın
Bizden itsün būse-i laʿlin yine cānān dirīġ *HA.*/IV/XXXII/3

rahat bulmasın: rahat etmesin, dünyada rahat yüzü görmesin.

Ser-i kūy-ı dil-ārādan beni mehcūr gördükce
Raḳīb-i seg ki rāḥat bulmasun rāḥatdadur şimdi VII/DXXIII/6

rahına can nisar itmek: uğrunda bütün varlığını ortaya koymak.

Hem-vāre nişār itdügümüz rāhına cāndur
Cānuñ var ise ḫażret-i cānānı inandur VII/[CLVI]/1

recası geçmek (birine): yanında itibarı olmak.

Bu keş-me-keşi çekmez idük bāb-ı digerde
Geçseydi eger ḫażret-i Ḫünkār'a recāmuz VII/CCXI/8

reng eylemek: aldatmak, hile yapmak.

Her ne örnek cāme giyseñ yārsın bildüm seni
'Āşıḳa reng eyleyen dil-dārsın bildüm seni VII/DVIII/1

reng itmek: aldatmak, hile yapmak.

Ol kebk-i nāz 'āşıḳa biñ dürlü reng ider
Ẓann itme ber-ḳarār sefīd ü siyāh u sürḫ VII/LXXIV/3

Ṣāf-diller daḫi reng itmededür birbirine
Ṣu ḳatar bāde-i teh cür'a-i meh-tāba ṣabāḥ VII/LXIX/5

rengi uçmak: (utancından) rengi sararmak.

Ḳızardı beñzi gülüñ uçdı rengi yāsemenüñ
Olınca gülşen-i ruḫsārı rū-be-rūy-ı bahār VII/XC/6

rengine boyanmak (bir şeyin): bir şeyi bütün yönleriyle yaşamak.

Çoḳ boyanduḳ rengine lākin ḫaber-dār olmaduḳ
Geh sefīd ü geh siyeh geh zerd olur sīmā-yı 'aşḳ VII/CCLXXXVI/5

revâ görmek: uygun bulmak.

Görme revā 'ālemüñ böyle ḫarāb oldığın
Ḳaṭre idi eşkümüz seyl-i revān oldı gel VII/CCCXLVII/2

rû-be-râh olmak: yola çıkmak.

İki ḳol itdi leşkerini mülk-i Şām'dan
İḳlīm-i ḥüsn-i yāra olup rū-be-rāh ḫaṭ VII/CCXLVI/4

rû-be-rû olmak: karşı karşıya gelmek.

Ḳızardı beñzi gülüñ uçdı rengi yāsemenüñ
Olınca gülşen-i ruḫsārı rū-be-rūy-ı bahār VII/XC/6

rûy göstermek: ortaya çıkarmak.

Naḳş-ı ṣuverde görmeyeli hey'et-i ṣebāt
Gösterdi rūy-ı ḫayreti mir'āt-ı kā'ināt *HA.*/IV/VII/1

rûyı kızarmak: utanmak.

'İzzet ne 'aceb olmadı şermende-i 'işyān
Dūzaḫda mı bilmem ḳızarur rūy-ı siyāhum VII/CCCLV/6

rüyaya yatmak: bir işin hayır mı şer mi olduğu konusunda istihareye yatmak.

İşte pek müşkil olur ḫayr ile ta'bīri bunuñ
Yatdı 'āşıḳla raḳīb ikisi bir rü'yāya VII/CDLXX/9

safâ (safâsını) sürmek: mutluluğunu yaşamak, tadını çıkarmak.

Ḳoç başuña bu bendeñi eyle fedā-yı 'īd
Ḳurbānuñ oldıġum süreyüm bir ṣafā-yı 'īd VII/LXXXIII/1

İdüp bir ibn-i beled şūḫa ḥacc ṣevābını baḫş
Ṣafāsını süriyor ḥācīler vekālelerüñ VII/CCC/5

Gül-ġonçelerle sürdi ṣafāsın gelen giden
'İzzet benümle bülbüle ḳaldı cefā-yı bāġ VII/CCLXIII/6

safasını çıkarmak: mutluluğunu yaşamak, tadını çıkarmak.

Bāġuñ ṣafāsını çıḳaran ṣuṣdı gül gibi
Düşdük lisān belāsı ile āh u zāra biz VII/CCVIII/3

sağ ayakkabı degüldür: güvenilir biri değildir.

Ṣaġ ayaḳḳabı degüldür çizmeciden kaçdı yār
Nerd-bān başında ḳaldı ṭur diyüp pā-pūşlar VII/CXLVII/5

sağ ola: var olsun, yaşasın.

Şīşe-i 'işret-i devrān ḳırıldıysa ne ġam
Der-geh-i Pīr'deki cām-ı maḥabbet ola ṣaġ VII/CCLX/6

Bezm-i mey ḳış gününe bāġ olsun
'İneb olmazsa ḳızı ṣaġ olsun VII/CDXXI/1

sahralara düşmek: deli olmak.

Mecnūn bıraḳup ḫalḳı ṣaḥrālara düşmişdür
Ardınca yine 'ālem ġavġālara düşmişdür VII/^{CLV}/1

selâmete çıkmak: kurtarmak, amacına ulaştırmak.

Çıḳar selāmete keştī-i cismi urma poça
Bu ġarḳa-gehde muvāfıḳ havā ümīd itme VII/CDXLVII/4

semti düşdükce: yolu düşdükçe, fırsat buldukça.

Düşdükce yine semti dirīġ itme nigāhuñ
Ey ḳaşı kemān tīr-i cefāya siperüz biz VII/CLXXXVI/3

ser-hoşa meze olmak: eğlence, alay konusu olmak.

Bir ser-ḫoş-ı maḥabbete olmaz felek meze
Yetmez faḳīr-i ʻaşḳa bütünce nişāb-ı çerḫ VII/LXXIII/4

sevdalara düşmek: âşık olmak.

Dil neler çekdi ne sevdālara düşdi bilemez
Görmeyen dil-berümüñ zülf-i ḫam-ender-ḫamını VII/DXI/5

Reng almaduḳ ol māhuñ isfīd ü siyāhından
ʻĀşıḳları gün-ā-gün sevdālara düşmişdür VII/[CLV]/2

sıfra çıkmak: boşa çıkmak.

Gösterdi ḫālini yalıñuz setr idüp yüzin
Eyvāh ṣıfra çıḳdı ḥisāb u kitābumuz VII/CXCVIII/4

sıklet çekmek: zorluk çekmek, zorlanmak.

Gözinde niʻmet-i dīger olan çeker ṣıḳlet
Zebān-ı ḥāl ile söyler anı terāzūlar VII/CXLVIII/4

sînesi tutuşmak: içi yanmak.

Kār eylemez piyāle vü sāġar bu āteşe
Sāḳī ṭutuşdı sīne yetişdür amān sebū VII/CDXXXVIII/8

siyaset itmek: cezalandırmak, zulmetmek, ölüm cezasını uygulamak.

Cān u dile siyāset iderken sipāh-ı ġam
Geldi berīd-i āh otaġ-ı derūndan VII/CDXXIX/5

söz açmak: bir konu üzerinde konuşmaya başlamak.

Bir uzun söz açaram kākül-i yāra dolayup
Çāre var mı dil-i nā-çārum ile eglenürem VII/CCCLXV/5

ʻİzzet ne şeker çignedi ṭūṭī gibi bilmem
Açmış yeñi bir söz
Reşk ile ṣulandı aġızı şuʻarānuñ
Ṣınf-ı fuṣaḥānuñ VII/CCCVI/5

söz kesmek (kesişmek): bir konuda ortak karar almak, anlaşmak.

Sözi ġamzeyle kesişdükdi fedā-yı cāna
Baña cān soḥbeti cānān ile tekrār gelür VII/[CLXIX]/2

söz virmek: yapacağını kesin olarak söylemek.

Söz virdi bāġ-ı ḫüsnini īcāra laʻl-i yār
İsterse naḳd-i cānı ucuzdur kirāsına VII/CDLXVII/6

sözden dönmek: verdiği sözden caymak.

Dönmek revā mıdur sözümüzden felek gibi
Eṭvār-ı dehre bir de muġāyir bulınmışuz VII/CXC/6

sözi tüketmek: sözü bitirmek, söze son vermek.

Pīrāna tevessülle tüketdüm sözi ʿİzzet
Der-gāh-ı maʿānīde ḳapandı der-i elfāẓ *HA.*/IV/XXX/10

sözini sükkerle kesmek: bir hatırlatma yapmak için araya girip sözü kesmek.

Sükkerle kesdi nāy-ı ḳalem ʿİzzetā sözüm
Encāmı laʿl-i dil-bere vardı teġazzülüñ VII/CCCXVII/7

subha çıkmamak (hasta): ertesi güne kadar yaşayamamak

Yetiş aḫşāmdan ey māh ki çıḫmaz ṣubḥa
Gāh bilmez özini ḫaste göñül gāh bilür VII/CXLI/5

şanına düşmez: bunu senin yapman yakışık almaz.

ʿĀşıḳlara bī-ʿār dimek şānuña düşmez
Maḥcūb-ı kerem ḳıl bizi luṭfuñla utandur VII/^{CLVI}/2

şeker (şekerler) çignemek: hoşa gidecek şekilde imalı konuşmak, yalandan söz vermek.

ʿİzzet ne şeker çignedi ṭūṭī gibi bilmem
Açmış yeñi bir söz
Reşk ile ṣulandı aġızı şuʿarānuñ
Ṣınf-ı fuṣaḥānuñ VII/CCCVI/5

Dimiş ḳand-i lebümden būse alsun
Şekerler çignemiş şīrīn-dehānum VII/CCCLIX/4

şevke getirmek: coşturmak.

Enverī'dür meh-i gerdūn-ı maʿārif şimdi
Ḫāmemi şevḳe getürdi o süḫan-dān-ı ḳalem VII/CCCLIII/8

tağ üstine bağ itmek: kederden sevince geçmek, kötü bir şeyi iyi göstermek.

Şerer-i tīşeyi Ferhād ṣanurdı gül-nār
Fikr-i vuṣlatdur iden ʿāşıḳa ṭaġ üstini bāġ VII/CCLXII/2

tatlı canından bıkmak: canından bezmek, çektiği sıkıntılardan artık ölmek istemek.

Şeker gibi idi telḫī-i mergi Ferhād'a
O cūy-ı şīr ki bıḳdurdı ṭatlu cānından VII/CDXXXII/4

tatlı söz: hoşa giden söz.

Baḳma raḳībüñ aġzına şor yāra vaşlını
Bir ṭatlı söz alursañ o sükker-dehenden al VII/CCCXXXIX/4

tecahülden gelmek: bilmiyor gibi davranmak.

Eylemez taḥmīl-i men gerçi tecāhülden gelür
Ġonçeye ta'yīn-i şeb-nem çeşm-i bülbülden gelür VII/CLXIV/1

Ġonçeler güya degül lā'l-i lebiyle āşnā
Gelse de gül-zāra ol gül-fem tecāhülden gelür VII/CLXIV/5

toğdığına peşiman eylemek: çok eziyet ederek birini canından bezdirmek.

Rūyın o māhuñ idüp gün gibi raḫşān ṣubḥ
Ṭoġdığına eyledi mihri peşīmān ṣubḥ VII/LXVI/1

tok toyum eylemek: doyurmak.

Dūd-ı āh-ı ehl-i faḳr eyler kibārı ṭoḳ ṭoyum
Re's-i kānūn-ı gedāda cem' olur bayḳuşlar VII/CXLVII/3

toz kondurmak: kirletmek, tozlandırmak, bir kusura neden olmak.

Ḥarem-i ḥüsn-i dil-ārāya da toz ḳondurduḳ
Yapışup gerd-i keder dāmen-i nezzāremüze VII/CDLIX/3

tutduğını koparmak: giriştiği her işin üstesinden gelmek.

Ṭutduġıñ elbet ḳoparur zūr-i dest-i merd-i 'aşḳ
Baḳsaña Mecnūn'a kim vārestedür zencīrden VII/CDIX/3

ümid kesmek (bir şeyden): artık olacağını beklememek.

Bir daḫı görmek içün rūyuñ müdavāt eylerem
Yoḫsa merhem kesdi ümmīdin dil-i bī-çāreden VII/CDXXXIII/3

Git zülf-i yāra benden ümīdüñ kes ey göñül
Düş pādşāh-ı devlet-i ḥüsnüñ otaġına VII/CDLXVIII/9

ümide düşmek: umutlanmak, bir şeyin olacağı beklentisine kapılmak.

Görüp gül-güne-i rū vesme-i ebrū-yı cānānı
Düşer ümmīde 'āşıḳ ḫūn-ı çeşm-i dūd-ı āhından VII/CDXXIV/5

üstine canı gibi ditremek: çok sevdiği bir şeyi, birini özenle korumak.

Ṣanma kim bād-ı ḫazān cismin ider lerzende
Ditirer cānı gibi ġonçe-i al üstine gül VII/CCCXXXI/3

üstine gül koklamamak: sevdiği kişiyi başkasıyla aldatmamak.

Baña bir bu yetişür sāye-i Mevlānā'da
Ḳoḳlamam Ġālib-i rengīn-maḳāl üstine gül VII/CCCXXXI/6

va'dini yerine getirmek: verdiği sözü gerçekleştirmek.

Getürür va'dini elbet yerine luṭf ile Pīr
Hele ṭur maḥşer olup mevsim-i incāz olsun VII/CCCXCV/7

vakf olınmak: vakf edilmek.

Dilde fikr-i ḫāk-i dil-berden diger yoḳ mīhmān
Vaḳf olınmış merd-i hindūya ḳalender-ḫānemüz VII/CCXV/7

var olsun: devam etsin, daim olsun; sağ olsun, yaşasın.

Erkān-ı ḫarābātuñ himmetleri var olsun
İḥsānlarını gördüm devletleri var olsun VII/CDXIX/1

Nuḳre-i dāġı eli var olsun eksik eylemez
Bendegāna ol şehüñ iḥsān-ı ber-mu'tādı var VII/CXXXV/3

vara yoğa: her şeye.

Dehān-ı yāra ḳolay mı cevāhir-efşānlıḳ
Bulur mı vara yoġa söz her isteyen şā'ir VII/CXLIV/5

varını virmek: her şeyini feda etmek.

Sāḥil-i āmālden vāreste ol varuñ virüp
Al bu cevher-pāre nuṣḥı mevc-i dāmen-gīrden VII/CDXXV/5

vücud virmek: var etmek.

Virür mi keş-me-keş-i delv-i mihr ü māha vücūd
Bu çāh-ı bī-resenüñ kim bilürse boş idügin VII/CDXVIII/2

vücudını seyl-i fenaya virmek: varlığını yok etmek.

Virür vücūdını seyl-i fenāya 'āşıḳ-veş
Ḫırāş-ı sīneden āḫir olup şikest sebū *HA.*/IV/XXXVI/3

yabana atmak: önem vermemek.

Atma yabana beni bir gün ararsın elbet
Naẓar it cevherüme seng-i felāḫan degülem VII/CCCLVII/2

Ḳaddi olsa çün kemān ḫavf itme mekr-i pīrden
Atma yabana sözin al bu peyāmı tīrden VII/CDXXV/1

yâda getürmek: hatırlamak.

Getürmede o da yāda dem-i şehīdānı
Gözümde döndi ḳızıl ḳana bāde-i gül-reng *HA.*/IV/XXXV/7

yâdına gelmek: hatırlamak

Leẕẕet-i laʿlin yazarken gelse rengi yāduma
Menhelü'l-ʿaẕb-i şikāf-ı ḫāme nehr-i ḫūn olur *HA.*/IV/XXIII/2

Şīveñi şimşādda seyr eyledükce yāduma
Serv-i āzādum senüñçün itdigüm şīven gelür VII/[CLIX]/5

yağmalara düşmek: yağmaya başlamak, ganimet toplamak.

Ġārāt-ı dili terk it cān almaġa baḳ ey çeşm
Ekṣer bozılan ʿasker yaġmālara düşmişdür VII/[CLV]/5

yalın ayak: çıplak ayakla, perişan bir halde.

Felegi ṣaymaz idi ābile-i pāyı ḳadar
Deştde yalın ayaḳ gerçi ṣitābān idi Ḳays VII/CCXVIII/5

yan gelmek: uzanmak, yan gelip yatmak, tembellik etmek.

Bir āh ḳaldı şunda gül-i kāmı açmaġa
Yan geldük iʿtimād iderek rūzgāra ḥayf VII/CCLXX/5

ʿİzzet der-i Mevlevīde yan gel
Keyf-i dil-i zārı ḳıl temāşā VII/XV/6

Kenār-ı cūya yan gel sīne-i billūr görsünler
Naẕar ṣal nergise bir dīde-i maḫmūr görsünler VII/[CLII]/1

yanında bir seg kadar rağbeti olmamak: çok değersiz olmak.

ʿĀṣıḳuñ bir seg ḳadar yoḳdur yanında raġbeti
Yār bilmek şöyle ṭursun yāra aġyār olmaduḳ VII/CCLXXXV/4

yanmak yakılmak: derdini döküp sızlanmak.

Çoḳ şemʿ-i bezm-i devleti gördüm ki aġlayıp
Yandı yaḳıldı nār-ı ġam-ı iştihārdan VII/CDIV/2

yaralar açmak: derde, sıkıntıya sokmak.

Yār ḳıyās itdigüñ yaralar açdı saña
Dönsene ey bī-ḫıred oldı nümāyān ġalaṭ *HA.*/IV/XXIX/5

yazık olsun: yazıklar olsun, çok üzüldüm, kınıyorum.

Baḳ şu hezār-ı zāra gül içün sitem çeker
Bir kāse ḫūn içün yazıḳ olsun ki dem çeker VII/CXXXI/1

yek-zeban olmak: söz birliği etmek, anlaşmak.

Ḳahramānam uramaz baḫş-i şecā'atden dem
Yek-zebān olmasa ġamzeñle eger her ḫancer VII/CII/2

yer itmek: yerleşip kalmak.

Ḫayālini daḫı dilden çıḳardı bāġ-ı derūn
Yer itse şimdi o serv-i revān gözümde degül VII/CCCXXXVI/6

yerine gelmek: iyileşmek

Bāde-i fikr-i vişālüñle yapılduḳ yoḫsa
Gelemez ḫaste-i hecrüñ olan ādem yerine VII/CDLXXI/2

yıkıl(ıp) gitmek: defolup gitmek.

Yıḳıl 'uḳbāya git ey ḥāsid-i bed-bīn-i dūr-endīş
Gedā vü bayı bir sūretde seyyān görmek isterseñ VII/CCCXXIII/3

Yıḳıldı sūy-ı ḫarābāta gitdi kāse-be-kef
Ġamuñla 'İzzet olup mübtela-yı 'ālem-i āb VII/XXIX/6

yoğ olası(lar): kahrolasılar.

Dehān-ı dil-beri vardur dimiş yoġ olasılar
Faḳīre itmede aġyār yoġa vara ḫased VII/LXXIX/4

yoğa vara: gerekli gereksiz her şeye.

Gāhī dehān ü gāhīce cevrin ḫayāl idüp
Yordum cihānda ḥayf yoġa vara göñlümi VII/DXXXII/3

Dehān-ı dil-beri vardur dimiş yoġ olasılar
Faḳīre itmede aġyār yoġa vara ḫased VII/LXXIX/4

yol açmak: yol göstermek.

Yeñi açdı baña şeyṭān bir yol yā Resūlallāh
Görüp ḫālüm teraḥḥum eyle bir yol yā Resūlallāh VII/CDXLI/1

Yol(u) kesilmek: önüne engel çıkmak.

Tel-i ebrūsını geçmez nigāhum ġamze nāmında
Kesilmiş yol ḳazā-yı ḫüsni bir şīr-i jeyān ṭutmış VII/CCXXXII/4

yoldan alıkomak: engellemek.

Gitmez anı bir şey' şanaraḳ der-geh-i Pīr'e
Çoḳ müdbiri yoldan alıḳor reh-zen-i iḳbāl VII/CCCXXVII/8

'İzzetā olmasa mesṭūr ṭarīḳ-ı ḫufye
Yolumuzdan alıḳordı niçe reh-yāb-ı ġaraż *HA.*/IV/XXVIII/8

yolına can virmek: uğruna canını feda etmek.

Kār iderdi eger bilüp ʿİzzet
Yolına virse cānı Allāh'uñ VII/CCCXIII/6

yollara düşmek: önemli bir durum gereği yola çıkmak.

Gül-ġonçemüñ ḫayāli ile düşdi yollara
Beñzer gül-āb yükli olan kārbāna cū VII/CDXXXIX/4

yularını salıvirmek: serbest bırakmak, başıboş bırakmak.

Olmazdı Ḳays maḥmil-i Leylā'ya hem-ʿinān
Ṣal'virmeseydi nāḳa-i ʿaḳluñ yularını VII/DXLIII/4

yüregi yağ bağlamak: istediği bir durumun gerçekleşmesinden büyük kıvanç duymak

Yāri aġyār ile tenhāda görince eridüm
Ḫaşm-ı çerḫüñ yine ʿİzzet yüregi baġladı yaġ VII/CCLXII/5

yüregini delmek: içine işlemek, bir durumun acısını derinden duymak.

Bülbül yetişür baġrumı ḫūn itdi fiġānuñ
Żabṭ eyle dehānuñ
Ḫançer gibi deldi yüregüm tīġ-ı zebānuñ
Teʾṣīr-i lisānuñ VII/CCCVI/1

yüregini dögmek: çok üzülmek.

Şimdi bildüm dögilince yüregüm kūs gibi
Yeñi bir şāh serīr-i dile ḫākān olmış VII/CCXXXIV/4

yüreği yanmak: pek çok acımak.

Dönüp dönüp baña baḳduḳca sīḫ-i ġamda göñül
Yanup yürek cigerüm ṣızladı kebāb gibi VII/DXIV/9

yüz bulmak: ilgi görmek.

Evvelki cevre biñ ḳatar elbette yüz bulup
Virsem yine o ṣūḫa dīger bāre göñlümi VII/DXXXII/5

Rūy-ı nifāk olmasa ger iştihārda
Yüz bulmaz āyīne ser-i ṭāḳ-ı kibārda VII/CDLXXXII/1

yüz görümligi: güveyin, duvağını açarken geline verdiği armağan.

Ki ol ʿarūsa cān virilür yüz görümligi
Olmaz güşāde sāde füsūn ile rūy-ı genc *HA.*/IV/XIII/6

yüz suyı: haysiyet, onur, ar.

Nihāl-i ʿayba viren berg ü şāḫ yüz ṣuyıdur
Zemīn-i maṭlaba rīzende olma ḫūy-ı ṭaleb VII/XXIV/5

yüz sürmek: aşırı saygı göstermek için yüzünü yere sürercesine eğilmek.

Ḫāk-pā-yı şem‘-i bezm-i yāra sürdükce yüzüñ
Sūzişüm ‘arż eyle ey pervāne Allāh ‘aşḳına VII/CDLXXXV/2

yüz tutmak (bir şeye): olma yönünde ilerlemek.

Yüz ṭutmış iken āteş-i dil reng-i ḫumūda
Bir al ile itdük yeñiden şu‘le-nümūde VII/CDXCV/1

yüz virmemek: ilgi göstermemek.

Ol ḳadar mestūrdur kim şāhid-i maṭlab dirīġ
Virmedi yüz baña mir’āt-ı dil-i ṣad-pāreden VII/CDXXXIII/4

yüz(i) kalmamak: birinden daha önce birçok ricada bulunduğu için yeni bir şey istemeye sıkılmak, utanmak.

‘İzzet bu şeş beyiti ṣarrāfa rehn idersin
Yüz ḳalmadı ḳalemde yazmaġa vech-i taḥrīr VII/LXXXIX/7

Yüzümüz ḳalmadı saña Pīr’üm
Eyle luṭfuñla feyż-yāb-ı nigāh VII/CDXLVIII/6

yüzi ağ olmamak: utanacak bir durumda bulunmak.

Eger üsti şekerli baḳlava yoḳsa ṭa‘āmında
Ḫacildür mīz-bān şeyḫüñ yanında yüzi aġ olmaz VII/CCVII/5

Ḫalḳ afyūna düşüp nūş-ı ‘araḳ oldı yasaġ
Herkesüñ ṭaşraya urdı ḳarası yoḳ yüzi aġ VII/CCLXII/1

yüzi ağ olsun: sağ olsun.

Şu papas ḳarasın īcād ḳılan
Ḳanġı ruhbānsa yüzi aġ olsun VII/CDXXI/2

yüzi üstine: yüzünü yere koyarak, utanarak, mahcubiyetle.

Çūb-ı müjgānı ‘asā āhı idüp meş‘ale-keş
Yüzümüz üstüne gel ‘azm-i reh-i Pīr idelüm VII/CCCLXXVI/9

yüzini karalamak: utandırmak.

Ḳurı āmed şud ile bāb-ı siyeh-kārana
Gözini aç yüzini ḳaralama mīl gibi VII/DXV/3

yüzüni güldürmek: birini mutlu etmek.

Giceler feyż-i Ḫudā’ya nigerān oldıġıdur
Yüzini güldürecek ġonçelerüñ jāle degül VII/CCCXXXVIII/4

zebanı dönmemek: söyleyememek, anlatamamak.

Dönmiyor ḫarf-i müdārāya zebān-ı yaramuz
Çāreye nāz eyler oldı bu dil-i bī-çāremüz VII/CXCI/1

zenciri kırmak: serbest kalmak, engellerden kurtulmak.

Bu ża'f ile zencīri ḳırup deşte ḳaçılmaz
Bir tīşe alup dūşına küh-sāra gidilmez VII/CCXIII/6

zevki çıkmak: hoşa gitmek.

Sirişküm gibi bulmam ḫūn-ı dilden 'İzzetā neş'e
Şarābuñ zevḳi çıḳmazmış meger tenhāda içdükce VII/CDLXVI/6

zevkini çıkarmak: bir şeyden olabildiğince zevk almak.

Merd-i mübrem çıḳarur zevḳini ehl-i baḫalüñ
Gāh ḫandān-ı teşekkür gehī giryān-ı ṭaleb *HA.*/IV/IV/8

zülf-i yâra tokınmak: birini gücendirecek söz söylemek, davranışta bulunmak.

Hep āh u zārdan ġam-ı aġyār idi ġaraż
'İzzet ṭoḳınmaduḳ ṣanuruz zülf-i yāra biz VII/CCVIII/5

3.3.2.2. Atasözleri ve Atasözü Değerinde Sözler

İzzet Molla'nın şiirinin en belirgin özelliklerinden biri de hikemî üslûbudur. Şair bu üslûbu gereği çoğu zaman atasözlerine ve atasözü niteliğinde özlü sözlere yer verir. Şair, deyimlerde olduğu gibi atasözlerinde de şiirin veznine ve âhengine uygun olarak değişiklikler yapmıştır. Kimi zaman da atasözünün anlamını başka kelimelerle ifade etmiştir. Divanlarda tespit edilen atasözleri ve atasözü niteliği taşıyan tecrübeye dayalı kimi hikmetli sözler, alfabetik sıraya göre aşağıda gösterilmiştir:

ârife bir gül yeter

Dāġ-ı dilden bāġ-ı 'adni 'āşıḳ istidlāl ider
'Ārif oldur kim ide bir gülde seyr-i gül-sitān *HA.* IV/XXXVIII/3

âsyâb-ı dehenün danesi kendindendür

Rızḳ içün fikr-i daḳīḳ itme şaḳın şıḳ dişüñi
Āsyāb-ı dehenüñ dānesi kendindendür VII/CXL/4

âşıka Bağdad uzağ olmaz

N'ola olsam revāne āstān-ı Pīr-i Gīlān'a
Meşeldür söylenür kim 'āşıḳa Baġdād uzaġ olmaz VII/CCVII/6

bir gülle bahar olmaz

Göñül bir dāġ ile faḫr eyleme dāġ üstine dāġ ur
Meşeldür gül-şen-i ʿālemde bir gülle bahār olmaz VII/CLXXXI/8

dil-berde vefâ olmaz

Efsāne gelür baña dögüp sögmesi yārüñ
Dil-berde vefā olmama ḍarb-ı meşelince VII/CDXCIX/5

duhterin ayıbını kim setr idecek ana gibi

Meze-i bint-i ʿineb rūy-ı nigār olmalıdur
Duḫterin ʿaybını kim setr idecek ana gibi VII/DXIII/2

düşen kalkar

Gel göñül düş ki düşenler ḳalḳar
Der-i Monlā'yı merāḥim-şānā VII/CDXLIII/6

elbet bir gün devran döner

Merkez-i dā'ire-i Pīr'de dur ey ʿİzzet
Bir gün elbette döner başına devrāndur bu VII/CDXXXVI/5

encam-ı kârı âğazı haber virür

Açılmadan leb-i şekvā ʿināyetüñ ḳapadur
Virür ḫaber saña encām-ı kārı āġāzı II/III/29

geçme nâ-merd köprüsinden ko aparsın su seni

Biñ yıl aġla ṣapma ebrū fikrine söz bu imiş
Geçme nā-merd köprüsinden ḳo aparsın ṣu seni VII/DXLI/6

gün doğmadan neler doğar

Gün ṭoġmadan neler ṭoġar ey dil ṣafāda ol
Ṣubḥ oldı şimdi eyler o meh terk-i ḫᵛāb-ı nāz VII/CCII/2

haneye talib olan dellâle pey dirig itmez

Menzil-i ʿadne münādī ḳıldı Ḫaḳ sā'illeri
Ḫāneye ṭālib olan dellāle itmez pey dirīġ VII/CCLVIII/3

hased eski defter andırur

Ḫased ebnā-yı ʿasra eski defter añdurur dā'im
Anuñçün ʿİzzetā eşʿār-ı nev şöhret-şiʿār olmaz VII/CLXXXI/11

herkesün kısmeti ayağına gelür

Meger ḳısmet ayaġına gelürmiş her kesüñ bildüm
Benüm ancaḳ ḥarīṣ-i būs-ı dāmān oldıġum ḳaldı VII/DIX/6

kanaat ehlinün dolabında muş olmaz

Ṭama‘-kārāndan yoḳdur ziyānı ḫ‘ānçe-i faḳruñ
Ḳanā‘at ehlinüñ dūlāb-ı erzāḳında mūş olmaz VII/CCV/7

kara haber gûşa pek çabuk resîde olur

Yaz gelmeden oldı ḫaṭ-ı reyḥānı resîde
Pek çabuḳ olur ḳara ḫaber gūşa resîde VII/CDLXXXIX/1

kendi düşen ağlamaz

Kendi düşen bu dām-ı belāyāya aġlamaz
Her dürlü derd defter-i ḳālū belādadur VII/CXX/5

Kim ki bir rāha gider ol rehi şeh-rāh bilür

Çıḳaran ṭoġrıya Hādī-i Sübül’dür yoḫsa
Kim ki bir rāha gider ol rehi şeh-rāh bilür VII/CXLI/3

köpegi öldürene sürüdürler

Bu meṣeldür sürüdürler köpegi öldürene
Şimdiden pāy-ı raḳīb-i sege bir ip ṭaḳalum VII/CCCLXXX/6

kurı yanısıra yaş (da) yanar

Ḳurı yanı şıra yaş yandıġını seyr eyle
Ṭutuşur eşk girüp gül-ḫan-i neẕẕāremüze VII/CDLIX/2

mecânîne her gün bayram

Bayram iken gürūh-ı mecānîne her güni
‘İzzet baḳılsa olmamalı mübtelā-yı ‘īd VII/LXXXIII/5

nutuk sîm ise sükût zehebdür

Kîse-i endîşede ḥıfẓ it ki rāyicdür bu söz
Sîm ise nuṭḳuñ eger bil kim sükūtuñdur ẕeheb VII/XXXII/6

sükker olan yerde zübab eksilmez

Görüp āyînede teb-ḫāle-i la‘l-i lebüñi
Çekme ġam sükker olan yerde ẕübāb eksilmez VII/CXCVI/2

şah-bazın kısmeti çok olsa da ömri medîd olmaz

Meṣeldür şāh-bāz-āsā ṣalanlar pençe-i āzı
Egerçi ḳısmeti çoḳ olsa da ‘ömri medîd olmaz *HA.*/IV/XXIV/3

yara viren merhemini (de) virür

Bu şifā-ḫānede bir derde giriftār olagör
‘İzzet elbette viren yara virür merhemini VII/DXI/6

zemherîr hükmin icra itse bahar erken gelür

Bulsa şiddet çekme ġam ʻİzzet şitā-yı hicr-i yār
İtse ḫükmin zemherîr icrā bahār erken gelür VII/CLIX/7

3.3.3. Arkaik Kelimeler

İzzet Molla, divanında *kangı, tapı, tünek, is, toylamak, kanıkmak, gelindi, gücelmek, öreke* gibi, günümüz Türkçesine göre arkaik özellikler gösteren kelimelere de yer vermiştir:

Bilmezdüm olmayınca giriftār-ı ḫāmişi
Ḳangı ḳafesde bülbül-i her-dem nevā-yı dil (*HA.*/IV/XXXVI/6)

Rāh-ı Mevlā'da *ṭapıdan* ne ṣafādur cāna
Cilve-gerdür bu süḫan cünbiş-i mesʻāda daḫı (VII/DXXVII/2)

Ḳonar her mürġ uçmaġa *tünekdür* lāne-i ʻālem
Degüldür cāy-ı āsāyiş kebūter-ḫāne-i ʻālem (VII/CCCLIV/2)

Ey *fāl issi* dā'ire-i faḳrı boşlama
Düşdükce virse ḳurʻa-i baḫtuñ kibāra baḳ (VII/CCLXXXIX/5)

Zülf-i Leylā'da *ṭoyladı* Mecnūn
Ṣandılar ʻaḳlı tār u mār olmış (VII/CCXXVIII/4)

Başla artuḳ cigerüm pārelerinden ṣayda
Yavrı şāh-bāzsın ey ġamze biraz sen de *ḳanıḳ* (VII/CCXC/3)

Şimdi cānum ile uġraşmada derd-i cānān
Olalı cevr ü cefādan dil-i zārum *uṣanıḳ* (VII/CCXC/4)

Çemende farḳuñı göster senüñle şimşāduñ
Gelindi yanına ey serv-i ser-bülendüm gel (VII/CCXLI/4)

Gelindi gör neler itdüñ ne çekdi ʻİzzet-i zār
Beni bu ḥāle ḳoyan şūḫ-ı şeh-levendüm gel (VII/CCXLI/5)

Tevbe itmiş meye dil-dār *güceldi* vuṣlat
Bulamaz baʻżı ġamın çāresini bāde daḫı (VII/DXXVIII/3)

Bir şuʻle Ketāncılar başında
Oldı *öreke* miṣāli ser-keş (Mus. LXXIV)

Şairin bugün eski ya da yabancı kelimelerle ifade ettiğimiz bazı kelimelerin Türkçe'sini kullanması da ilginçtir. Örneğin günümüzde yaygın olarak "sebzeci" biçiminde kullanılan kelimeye karşılık şair "yeşilci" demektedir:

Bir *yeşilci* olmaġa Rıḍ vān ider ʿarż-ı niyāz
Mülkini itdi o ẓıllu'llāh mānend-i cinān (V/LXXX/4)

3.3.4. Kültür Kelimeleri:

Şairin kullandığı bazı kelimeler, dönemin kültürünün özel yanlarını göstermesi bakımından önem taşımaktadır. Örneğin "aynek" kelimesinin birkaç beyitte hep "mihr ü mâh" ile birlikte anılması o dönemde kullanılan gözlüklerin biçimi hakkında bir ipucu vermektedir. Bu beyitlerden hareketle şairin yaşadığı dönemde artık çift camlı gözlüklerin kullanıldığı söylenebilir.

Çeşmüme *ʿaynek* de olsa *mihr ü māh* itmem nigāh
Bir ḳara gündür baña ʿālemde yek-ser rūz u şeb I/V/8

Felekler birbirine çeşm-i ḥayret *mihr ü meh ʿaynek*
Cihān bir renge kim girdi cihānlıḳdan cihān nevmīd *HA.* IV/XXI/2

Fikr eylerüz ki *ʿaynek*-i çeşm olsa cām-ı mey
Zīrā ki şevḳ-i ḫāṭır-ı ʿişretde görmişüz VII/CCIII/4

Yine dönemin silahları arasında "şeş-hane" ve "tüfenk" kelimeleri dikkat çekmektedir.

İtse *şeş-ḫāne* ile meyl-i *tüfeng*-endāzī
Şeş-cihet eyleyemez beyża-i çerḫe imdād II/I/40

Düğün gibi eğlencelerde fişenk atılması da dikkat çekici bir kültür olayıdır:

Şīrīn'i Ḫüsrev aldugı gün ḫalḳ acıyup
Ol sūr-gāh-ı ġamda yapıldı *fişeng*-i āh VII/DI/7

Avrupa'dan geldiği anlaşılan ve bir çeşit silâh olarak kullanılan sapı şişli bastonun da şiire konu olduğu görülmektedir:

Müjgānı içre meç gibidür ḳıl ḥaẕer göñül
Sīḫ-i nihān-ı ġamze Fireng-i nigāhınuñ[153]

II. Mahmud döneminde muvakkithane ve saatlik yapımının yaygınlaştığı görülmektedir. İzzet Molla da bu tür muvakkithane ya da saraylardaki saatlikler için çeşitli tarih ve matla'lar yazmıştır. Dönemin en önemli hediyelerinden biri olan saatler, bu şiirlerde bazı özellikleri ile karşımıza çıkmaktadır. Avrupa ülkelerinden Osmanlı sarayına hediye olarak gelen kurmalı ve çeşitli melodiler çalan saatler, şairin dizelerinde yer bulmuştur:

[153] Bu şişli baston için bkz. Onay, age. s. 402.

Sā'at-i nüh-ṭās-ı gerdūn pür-ṭanīn-i şevķ olur
Güşına çalınsa sāz-ı bezm-i şāh-ı kām-yāb II/XIII/3

Ṭoġrı gitmezdi sipihrüñ *sā'ati* subḥ u mesā
Devrine uydurmayınca şāh-ı İskender-cenāb II/XIII/7

Devr-i maṭbū'ın görüp gerdūnda bu sā'atligüñ
Zühre oldı dil-ḫırāş-ı reşki mānend-i rebāb II/XIII/11

Perde-i çerḫe bu *sā'atden* idüp *naġme ḫurūş*
Zühre sāzıyla gelür itmege āhengini güş 9. Matla'

Eflak voyvodası Karaca'nın Osmanlı'ya baş kaldırması üzerine bir hicviye kıt'a yazan şair, daha önce ona yapılan iyilikleri sayarak padişah tarafından hediye edilen mücevher saat ve hançeri dile getirmektedir.

Eceli sā'ati olsun o *mücevher mīķāt*
Cānına batsun o *ḫancer* kim olınmışdı kerem (Mus. ^{LXVIII}/2)

XVIII. yüzyılda İstanbul'da kullanılan "ayaklı keman" da İzzet Molla'nın şiirine konu olmuştur. Yere dayayarak çalınan rebaba boyun ve perde eklenmesiyle oluşturulan ve viyolonsele benzeyen bu Türk icadı saz, Tanzimat dönemine kadar ilgi görmüş ancak daha sonra viyolonselin saraya girmesiyle terk edilmiştir.[154]

İtdi nevā-yı ķulķuli bezme revān sebū
Taķsīm-i meyle oldı *ayaķlı kemān* sebū VII/CDXXXVIII/1

İzzet Molla'nın şiirinde aynanın önemli bir yeri olduğu söylenebilir. Aşağıdaki beyitlerde gümüş ve camdan yapılmış aynalardan söz edilmektedir. Ayrıca berberlerdeki aynacı çırakları, kalelerin burçlarına ayna takılması, saray ve köşklerde taklar üzerine ayna takılması, yine üzerinin bir örtü ile kapatılması aynanın kültürdeki yerini gösteren örneklerdir:

Ḫayālüm bir sarāy-ı dil-güşādur şāh-ı ma'nīye
Gümüş āyīne endīşem ķalem ṭūṭī-i güyādur III/III/44

Cidārın itdi İskender gibi *āyīne* Ḫān Maḥmūd
O ḫāķānuñ yüzinden buldı ḥüsn-i ṣūret-i encām VII/LII/4

İskender-i devrān binā itdi bu ḥışnı
Dīvār-ı mücellāsıdur āyīne-i ġayret VII/CXIV/1

Hemīşe sāde-diller yüz bulursa bezm-i rif'atde
Aşar şāh u gedā *āyīneyi* bālā-yı ṭāķ üzre VII/CDLXXXVII/2

---

[154] Ahmet Talât Onay, Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar, Haz. Cemâl Kurnaz, TDV. Yay., Ankara 1993, s. 50.

Rūy-ı nifāk olmasa ger iştihārda
Yüz bulmaz *āyīne ser-i ṭāḳ-ı kibārda* VII/CDLXXXII/1

Ruḫ-ı zībāsı ile gerdenini fikr iderem
Resm idüp *şīşe-i āyīne*-miṣāl üstine gül VIICCCXXXI/4

Āyīneci mānend olamaz ẓıll-i İlāh'a
İskender'e teşbīh o ḫāḳānı ḫaṭādur II/V/6

Beñzetdi zülf ü gerden-i dil-dāra güyiyā
Bir perde-i siyeh çeküp dūşa *āyine* VII/CDLXXXIV/8

Panayırlarda ve kalabalık yerlerde bir çocuk oyuncağı olarak kullanılan sihirli sandık da dönemin kültürünü yansıtmaktadır[155]:

Gönül *şandūḳa-i u'cūbe-i eṭfāl-i şehr* oldı
Naẓar ḳıl revzen-i sūrāḫ-ı cism-i dāġ-dārumdan VII/CDXV/3

Şu dizelerde geçen kumaş çeşitleri, giysiler ve kumaş alışverişi ile ilgili sözler de dönemin kültürünü yansıtmaktadır:

Biñdallı şerḫa örnegi bir nev-ḳumāşdan
Giydüm biri biri üzerine *ḳabā*-yı 'īd

Çaḳmaḳlıdur başındaki destār-ı çerḫe baḳ
Īmā ider ki geldi dem-i ġam-zidā-yı 'īd VII/LXXXIII/2,4

Gicelikle başḳa bir şeydür şanup pervāneyi
Rāz-ı vaḥdetden ḫaber-dār olmadı eyvāh şem' VII/CCLIII/6

Ṭıfl-ı dil-i zāra alayum *vaṣle*-i Monlā
Giydürmesün artıḳ *ḳapama* mekteb-i firḳat VII/XLVII/6

Ucuz almış olur kālā-yı 'irfānı *maḥallinden*
İdenler der-geh-i Monlā'da 'İzzet naḳd-i cān īṣār VII/CLXII/11

Ḳıl taḥammül dāġ-ı 'aşḳa sūd u zīverdür saña
Kāle bī-tamġā olursa ey gönül bulmaz revāc VII/LVII/4

Pīşīn alış veriş ister o ṭıfl-ı nev-reste
Güzeşte tāze sevüp cünbişüñ nemāsına baḳ VII/CCLXXXVIII/4

Şehir kültürü ile ilgili "sokak", "varoş" gibi kelimeler de dikkat çekicidir.

Ṭarīḳ-ı ḫaḳḳa varur şāh-rāh-ı istiġnā
Çıḳar zoḳaḳ degül rāh-ı cüst-cüy-ı ṭaleb VII/XXXIII/4

---

[155] Onay, *age.*, s. 95.

ʿİzzet eyle yekdür Allāh yek diyüp feryād u zār
Ḳalʿa-i ġamda seni *varoşa* taʿyīn itdiler VII/CXXVIII/5

Yollarda ya da cami avlularında tabiplik yapan kişilere "ayak tabibi" denildiği de yine İzzet Molla'nın bir beytinden anlaşılmaktadır:[156]

ʿİlāc-ı mülke düşen şaḫş-ı derdmend olma
Ayaḳ ṭabībi gibi vaḳf-ı küy u kend olma VII/CDLXXXI/1

II. Mahmud döneminde sağlık alanında yapılan yeniliklerin başında "karantina" uygulaması gelmektedir. Niyazi Berkes, karantina uygulamasını gerektiren başlıca nedenin 1831-1833 arasında Hindistan'dan gelerek Yakın Doğu yoluyla Avrupa'ya yayılan korkunç kolera salgını olduğunu söylemektedir. Berkes ayrıca ilk Karantina Müdürlüğü'nün 1835'te kurulduğunu ve karantinanın haram olmadığına dair risaleler yazıldığını dile getimektedir.[157] 1829'da ölen İzzet Molla'nın, 1826'da tertip ettiği *Bahār-ı Efkār*'da yer alan ve Nakîbüleşraf Sadîk Efendi'ye yazdığı kasidede şair, veba salgını dolayısıyla karantinada olduğu için duyduğu ızdırabı dile getirmekte ve kısa bir süreliğine de olsa "izale-i vahşet" için nakib efendi ile görüşmek istediğini dile getirmektedir. Bu durumda, karantina uygulamasının bilinen tarihten daha erken başladığı söylenebilir. Şiirde konuyla ilgili beyitler aşağıya alınmıştır:

Naḳīb Efendimüze ʿarż-ı ḥāldur ġarażum
Cihānda bir ben iken naʿt-gūy-i āl-i Resūl

Tehācüm-i sitem-i rūzgārdan böyle
Revā mı ḫāmem ola güşe-gīr-i bezm-i ḫumūl

Ḳorunmadan felegüñ sehm-i ṭaʿn-ı cevrinden
Ḳurantina ġamı bir ḳat da itdi ṭabʿı melūl

Vebādan ölmedük ammā vücūdumuz giderek
Ġam-ı sirāyet-i ṭāʿūndan olur meslūl

Ġubār-ı der-gehine ḥasret itdi çeşmümi çerḫ
Ḥased idermiş o iksīr ile görüp mekḥūl

Eyā muḥīṭ-i kemālātı dürr-i muḫtāruñ
Degül cenābuña mestūr hep fürūʿ u uṣūl

Budur ʿaḳīde-i ehl-i sünen ü muʿteḳidem
Ḥulūl-i vaḳt-i ecelle olur olan maḳtūl

---

[156] Onay, *age.*, s. 52.
[157] Niyazi Berkes, Türkiye'de Çağdaşlaşma, Yayına Haz. Ahmet Kuyaş, YKY., İstanbul 2004, s. 188.

Faḳaṭ izāle-i vaḥşet içün biraz müddet
'Amel be-ruḫṣat ile yoḳ mıdur cevāz-i füḥūl

Şafā-yı ḫāṭır ile isterem seni göreyüm
Cemālüñe ḳıyamam kim baḳam melūl melūl

Bu 'arż-ı ḥāl varup ḫānedān-ı devletüñe
Ola benüm yerime ḫāk-i der-gehiñe müşūl III/XIV/24-33

Şairin, ehl-i sünnet inancına göre insanların ölümünün ecele bağlı olduğunu söylemesi tartışmanın devam ettiğini göstermektedir.

3.3.5. Arapça ve Farsça Unsurlar

3.3.5.1. Arapça, Farsça Beyit ve Şiirler

Şiirlerinde zaman zaman Arapça ve Farsça beyitlere, ayet ve hadislerden yapılmış iktibaslara yer veren İzzet Molla bu dillerde gazel ve kıt'alar da yazmıştır. Şairin na'tlerde dua bölümünü özellikle Arapça ya da Farsça olarak yazdığı görülür. İlgili bölümde de açıklandığı gibi şair, bir anlamda *istişfâ* ve *istimdâd* niyetiyle yani *memduh*undan (Hz. Peygamber) şefaat ve yardım dileyerek yazdığı bu na'tlerde Allâh'a yönelip dua ederken şiirin dilinde de bir değişiklik yaparak muhatabının değiştiğini göstermektedir (I/I/48-50; I/II/105-106. by.). Padişah ve devlet adamları için yazılan kasidelerde de birkaç Farsça dize vardır. Tarih manzumelerinde beyit ya da dize olarak Arapça ve Farsça çok sayıda örnek yanında tümü Farsça ya da Arapça kıt'alar da vardır: IV/XCVIII; V/XLVII, LXVII, III/LIX.

Bahār-ı Efkār'daki 14 gazel Farsçadır: VII/I, II, XVI, XXXV, XLVI, XLIX, LXXVI, LXXX, CXII, CLXXX, CCL, CCCXLIII, CCCLXXXV, CCCLXXXVI.

Bahār-ı Efkār'ın Musammatlar bölümünde de 3 ve 2 beyitlik birer kıt'a (XLI, XCVII) Arapçadır. Matla'lardan 1'i Farsça-Türkçe mülemmâ, 2'si Farsça ve 1'i Arapçadır.

Ḫazān-ı Āṣār'da ise Halid-i Bağdadî'nin 7 beyitlik 1 gazelinin Farsça taştiri vardır.

İzzet Molla'nın şiirlerinde bazan da halkın Arapça ya da Farsça kelimeleri kullanırken yaptığı yanlışların tekrar edildiği görülmektedir:

Görmeyeli gün yüzüñ ḫayli zamān oldı gel
Ẕerrelerüñ *gün-be-gün* ḥāli yaman oldı gel VII/CCCXLVII/1

Ṭutmış o naḫl-i nāz ile kendin *ber-ā-bere*
Şimşād-ı bī-edeb ile itdüm müşācere VII/CDLXXV/2

Taḥammül eylemez bār-ı nuḳūşa öyle nāzükdür
İder kāşāne-i iḳbāli şöhret mā'il-i idbār VII/CLXI/5

3.3.5.2. Tamlamalar

İzzet Molla'nın şiiri genelde sade olmakla birlikte şairin kimi yerde uzun Farsça tamlamalar yaptığı görülür. Özellikle kasidelerin medhiye bölümünün başında, övülen kişinin nitelik ve unvanlarının yer aldığı kısım, hemen her divanda olduğu gibi İzzet Molla'nın şiirlerinde de tamlamalar yönünden en yoğun bölümdür. Kasidelerin biçim özellikleri anlatılırken de dikkat çekilen bu durum fermanlardaki "elkab" bölümünü andırmaktadır. Aşağıdaki örneklerde bu tür tamlama ve terkiplere yer verilmiştir:

Şāh-ı Cebrā'īl-ḫadem şāhen-şeh-i Refref-serīr
Lī-ma'allāhī-'alem ḫāḳān-ı taḫt-ı ıṣṭıfā (I/I/19)

Ḥabīb-i ferd-i muṭlaḳ yekke-tāz-ı āsmān-eblaḳ
Cemāl-efrūz-ı Ḥaḳ mir'āt-ı zāt-ı Ḥayy-ı bī-hem-tā

Medār-ı süllem-i devrān temāni'-müṣbit-i lev-kān
Resūl-i ṣāḥibü'l-bürhān delīl-i cümle-i da'vā (I/II/19-20)

Emīn-i Yeṣrib ü Baṭḥā cenāb-ı Ḫān Maḥmūd
Vekīl-i şāh-ı rüsül faḫr-ı rāyet-efrāzī II/III/17

Maḥmūd Ḫān-ı Cem-sipāh ḫāḳān-ı ṣaḥib-intibāh
Şāhen-şeh-i her pādşah fermān-revā-yı her düvel (II/VII/8)

İftiḫār-ı vüzerā kām-revā-yı ümerā
Pāye-baḫş-i 'ulemā ṣadr-ı Ferīdūn-ḫadem

Merd-i meydān-ı veġā melce'-i aṣḥāb-ı hüner
Ḥāmil-i seyf-i ḳażā ṣāhib-i erbāb-ı ḳalem (III/I/10-11)

Kasidelerdeki bu bölümler dışında da şairin dörtlü hatta beşli tamlamalara yer verdiği görülmektedir:

Ḥalḳa ẓann eyleme sa'deyn-i felekdür kim ider
Der-i beytü'ş-şeref-i şāhda her gice ḳırān (I/XVI/5)

Bir çūb-ı ḫuşke baḳsa ger ol kīmyā-nigāh

Zer-mîl-i dîde-i felek-i çârümîn olur (II/V/16)

Yetiş ey feyż-i Mevlânâ dil-i güm-geşte-aḥvâle
Yem-i nâ-ḳa'r-yâb-ı ġaflete düçârdur sensüz (VII/CLXXXV/10)

Fesâne-i ser-i jûlîde-mûy-ı Ḳays açılup
Açılmaġa şeb-i ġamda utandı mebḥaş-i zülf (VII/CCLXXII/7)

Yıḳıl 'uḳbâya git ey *ḥâsid-i bed-bîn-i dûr-endîş*
Gedâ vü bayı bir sûretde seyyân görmek isterseñ (VII/CCCXXIII/3)

Ţaşlarla dögünsem n'ola dîvâne-i 'aşḳam
Gencîne-i pür-gevher-i vîrâne-i 'aşḳam

Bî-reng iderem ol büti fikrümde temâşâ
Ṣûret-şiken-i ḥüsn-i ṣanem-ḫâne-i 'aşḳam

Pür-cûş u ḫurûş olsa da dil ţaşmaġa gelmez
Mestâne-i teh-cür'a-i peymâne-i 'aşḳam (VII/CCCLXXII/1, 2, 3)

Ḫam-geşte-ḳadd-i bâr-ı ġamuz geçdi 'İzzetâ
Dâmân-ı ṣabrı çâk-ı girîbânumuz bizüm (VII/CCCLXXXVII/7)

Leẕẕet-i la'lin yazarken gelse rengi yâduma
Menhelü'l-'aẕb-i şikâf-ı ḫâme nehr-i ḫûn olur (*HA.*/IV/XXIII/2

Nuţḳ-ı şekker-bâr-ı la'l-i yârdan dîger 'aceb
Bir bedîhî var mıdur kim mevridi maẓnûn olur (*HA.*/IV/XXIII/6

Nev-perend-i dest-gâh-ı Naḳş-bendîdür sözüm
Perniyân-ı dîgerân 'İzzet görüp meftûn olur (*HA.*/IV/XXIII/7)

Bilmezdüm olmayınca giriftâr-ı ḫâmişi
Ḳanġı ḳafesde *bülbül-i her-dem nevâ-yı dil* (*HA.*/IV/XXXVI/6)

3.3.6. Şairin Divanlarında Dikkat Çeken İki Edebî Sanat

İzzet Molla, divan şiirinde yaygın olarak kullanılan pek çok edebî sanatı divanlarında kullanmıştır. Ancak bunlar içerisinde ikisi pek yaygın değildir. Bunlardan biri şairin, İran şairleri arasında bir "imtihan" olduğunu belirttiği "çâr ezdâd" sanatı, diğeri de Fehîm-i Kadîm'in ünlü "rûz u şeb" redifli na'tine nazire olarak yazdığı Kerbelâ mersiyesinde görülen ve 53 beyit boyunca tekrar eden leff ü neşr sanatıdır. Bu kasidede Fehîm, "rûz u şeb" redifine paralel olarak hep birinci dizede "mihr" ve "meh" kelimelerini kullanmıştır. Bu ünlü şiire nazire yazan Şeyh

Galib ve İzzet Molla ise "mihr" ve "meh" kelimelerini her zaman birinci dizede kullanamamışlardır. Ancak burada İzzet Molla, zeminden ve kendinden önceki dört nazireden farklı olarak şiirini Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin övgüsünde tertip etmekle bence öncekilerin ikili paralel söyleyişine Hasan ve Hüseyin ikilisini de katarak daha derin bir anlam ilişkisi yakalamıştır.

İzzet Molla birbirine zıt dört şeyi bir kıt'ada kullanmak biçiminde tanımlanabilecek olan *çâr-ezdad* sanatıyla bir rubaî ve bir kıt'a yazmıştır. Şair rubaînin başlığında (VIII/XCIX), kullandığı zıt kelimelerin *sîm-âb, gül, nişter* ve *ankâ* olduğunu belirtir:

Sīm-āb-ı sirişk itdi anı perverde
Ṭurmaz o gül-i bāġ-ı cefā bir yerde
Ḫār-ı sitemi olmasa ger nişter-i cān
ʿAnḳā daḫi bülbüllik ider ol verde

Kıt'ada ise bu zıt kelimeler belirtilmemiştir. Ancak bu kelimelerin *seng, türâb, mâhî* ve *kebâb* olduğu anlaşılmaktadır:

Olanca bergümi seng-i sitem ḫarāb itdi
Dıraḫt-ı ḳāmetümi māʾil-i türāb itdi

Gezerdi baḫr-i sirişk içre māhi-i cismüm
Ṣu içre āteş-i ʿaşḳuñ ʿaceb kebāb itdi (VIII/CI)

3.4. Âhenk Unsurları

Vezin ve kafiye şiirin âhenk unsurlarındandır. İzzet Molla'nın divanlarında vezin ve kafiyenin ustalıkla kullanıldığı görülmektedir.

3.4.1. Vezin

İzzet Molla'nın divanlarında bahr-i tavil ve rubaî kalıpları ile birlikte 12 bahirden toplam 21 aruz kalıbıyla yazılmış, *müfred* ve *mısra*lar dahil, 1386 şiir vardır. Şair, bu şiirlerinde remel bahrinin *fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün* kalıbını 265 kez kullanmıştır (%19.1). Bunu 256 şiirle yine remel bahrinin *feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün* kalıbı izler (%18.4). Bu kalıpların divan şiirinde daha çok tercih edilmelerinin sebebi âhenk ve söyleyiş kolaylığı açısından Türkçeye daha uygun olmalarıdır. Hezec bahrinin *mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün* kalıbı 207 şiirde (%14.9), Muzâri' bahrinin *mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün* kalıbı ise 190 şiirde (%13.6) kullanılmıştır. İzzet Molla'nın divanlarında ayrıca müctes bahrinin *mefāʿilün feʿilātün mefāʿilün feʿilün* kalıbı ile 117 şiir (%8.4) ve hezec bahrinin

mef'ūlü mefā'īlü mefā'īlü fe'ūlün kalıbı ile de 73 şiir (%5.4) vardır. Diğer kalıplarla yazılan şiirlerin oranı %5'ten küçüktür.

İzzet Molla'nın iki divanındaki şiirlerin toplamı için böyle bir oran ortaya çıkarken yalnızca gazeller söz konusu olduğunda durumun değiştiği görülmektedir. Divanlardaki 584 gazelin 142'si muzâri' bahrinin *mef'ūlü fā'ilātü mefā'īlü fā'ilün* kalıbı ile (%24.3), 122'si remel bahrinin *fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün* kalıbı ile yazılmıştır (%20.8). Remel bahrinin *fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün* kalıbı ise 106 gazelde kullanılmıştır (%18.15). Hezec bahrinin *mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün* kalıbı 67 gazelde (%11.4), müctes bahrinin *mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün* kalıbı da 57 gazelde kullanılmıştır (%9.7). Hezec bahrinin *mef'ūlü mefā'īlü mefā'īlü fe'ūlün* kalıbı ile yazılmış gazel sayısı 40'tır (%6.8).

Bahār-ı Efkār ve *Ḫazān-ı Āṣār*'da kullanılan aruz kalıpları konusunda ilk çalışma Haluk İpekten tarafından yapılmıştır. Ancak burada verilen bilgiler iki divanın içeriğini tam olarak göstermemektedir. İpekten'in eserinin sonunda verilen çizelgede İzzet Molla'nın gazel sayısı 41 olarak görülmektedir. Örnek alınan toplam şiir sayısı ise 541'dir[158]. Buna göre *matla'* ve *mısra*lar çalışmanın genel tutumu gereği alınmadığı gibi *Bahār-ı Efkār*'daki gazeller de değerlendirme dışında tutulmuştur.

İki divandaki aruz kalıplarının nazım biçimlerine göre dağılımını gösteren çizelge aşağıdadır:

[158] Haluk İpekten, *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, Dergâh Yay. İstanbul 1994, s. 331.

	Bahirler	Vezinler	Kaside	Gazel	Tarih Kıt'aları	Kıt'a	Nazım	Mesnevî	Rubaî	Şarkı	Tahmis	Taştir	Muhammes	Tesdis	Müseddes	Tesbi'	Müstezad	Trk.Bend	Matla,Ferd	Mısra	Toplam
1	Hezec	– – • / • – – – / – – • / • – – –		2	2		1												1	1	7
2	Hezec	– – • / • – – • / • – – • / • – –	2	40	2	5	4										3	1	10	6	73
3	Hezec	– – • / • – • – / • – –		2	1	3		1												1	8
4	Hezec	• – – – / • – – – / • – – – / • – – –	11	67	74	5	4				2	1	2	1					18	22	207
5	Hezec	• – – – / • – – – / • – –		1	8	1				1									2	4	17
6	Recez	– – • – / – – • – / – – • – / – – • –	1		14						1									1	17
7	Recez	– – • – – / – – • – –		2	1		1														4
8	Remel	– • – – / – • – – / – • – – / – • –	10	106	95	4	1				1	1		1	1	2			24	19	265
9	Remel	– • – – / – • – – / – • –		6	14														6	5	31
10	Remel	• • – – / • • – – / • • – – / • • –	14	122	56	11	5				4			1					28	15	256
11	Remel	• • – – / • • – – / • • –		6	16	14	2	3											1	10	52
12	Muzari'	– – • / – • – • / • – – • / – • –	5	142	10	2	5				1	1							19	5	190
13	Muzari'	– – • / – • – – / – – • / – • – –		3	24														4	2	33
14	Müctes	• – • – / • • – – / • – • – / • • –	7	57	18	1	3								1				23	7	117
15	Serî'	– • • – / – • • – / – • –	1	1	3			3			1										9
16	Münserih	– • • – / – • – / – • • – / – • –		8	2																10
17	Hafîf	• • – – / • – • – / • • –	1	17	13	3	1	2											11		48
18	Mütekârib	• – – / • – – / • – – / • – –			2	1	3												1		7
19	Kâmil	• • – • – / • – – / • • – • – / • – –		2	1																3
20	Ahreb						1		27										1	2	31
21	B. Tavil	82 (• • – –)				1															1
	Toplam		**52**	**584**	**356**	**51**	**31**	**9**	**27**	**1**	**10**	**3**	**2**	**3**	**2**	**2**	**3**	**1**	**149**	**100**	**1386**

Bahār-ı Efkār ve *Ḫazān-ı Āṣār'*da kullanılan aruz kalıplarının nazım biçimlerine göre dağılımı

İzzet Molla'nın, divanlarında aruzu başarıyla kullandığı görülmektedir. Divan şairlerinin elinde yüzyıllarca işlenen aruz vezni, Nedim'in şiirlerinde artık günlük konuşma dilinde bile kullanılabilir bir duruma gelmiştir. Daha sonraki dönemlerde de usta şairlerin aruzu aynı başarıyla kullandığı söylenebilir. Döneminin en başarılı şairlerinden olan İzzet Molla da aruzun bütün imkânlarından yararlanarak ahenkli ve sade şiirler yazmıştır.

Ḳalem ü kāġıda muḥtāc degüldür süḫanuñ
Ṭıfl-ı lā-yefhem ider bir oḳunuşda ez-ber (II/XVI/20. by.)

diyen şair, şiirlerindeki bu sade söyleyişe dikkat çekmektedir. Onun şiirlerinde görülen *vasl, imale, zihaf* gibi aruz uygulamaları, bütünüyle dönemin şiir anlayışına uygundur.

İzzet Molla'nın şiirlerinde vezin gereği kimi hecelerin düşürülerek ulamalar (vasl) yapıldığı görülmektedir. Ancak bu uygulamanın çok yaygın olduğu söylenemez. Böylesi ulamalar genellikle kalıplaşmış birkaç kullanımda görülür. Bunlar, daha çok "ki" ve "nice" ile "olmak", "ne" ile "eylemek", "işlemek" fiilleri ve "ve" ile "ey" ünlemi arasında yapılmıştır: k'ola (VII/VIII/6), nic'oldı (VII/CDLXV/2) n'eyleyem (VII/CLXXXV/3), n'eylesün (VII/CCCXCIV/1), n'eylersin (I/VI/38), n'işleyem (VII/CCCXXX/1) v'ey (VIII/LIV/1). Yine "ki" ile "o" ve "ol" zamirleri arasında: k'oldur (VIII/V/8e), k'odur (VIII/Kıt'a.II/2) ve "anuñçün" (VII/CCCLIX/5), "senüñçün" (VII/CLIX/5) gibi örneklerde de hece düşmeli ulamalar yapılmıştır. Bunlar dışında DXLIII. gazelin 4. beytinde "şal'virmeseydi" gibi bir örnek vardır. Farsça kelimelerde de "neş'küfte" (*HA*.IV/IV/4), "net'vān" (VII/I/3) gibi örneklerde "ne-" olumsuzluk ekinden sonra gelen kelimelerin ilk heceleri düşmüştür.

Vezin kusurlarından sayılan *imale, zihaf* gibi konularda İzzet Molla'nın divanlarında da çok sayıda örnek bulunmakla birlikte bu sayının, dönemin şiirine oranla daha fazla olduğu söylenemez. Aslında aruzla yazan her şairin az ya da çok *imale* ve *zihaf* yaptığı söylenebilir.[159] Hele uzun ünlüleri bulunmayan Türkçede *imale* yapmak şair için kaçınılmaz bir durum olmuştur.

Diğer usta şairler gibi İzzet Molla'nın da kimi zaman *imale*yi sözün anlamını pekiştirecek biçimde kullandığı görülmektedir. Ayrıca şair divanlarında *imale*yi genelde daha az kusurlu sayılan ı, i, u, ü gibi ünlülere getirmeye çalışmıştır. Ancak a,

[159] İpekten, s. 132.

e, o, ö gibi ünlülerde de *imale* yapmıştır. Aşağıdaki *mef'ūlü fā'ilātü mefā'īlü fā'ilün* vezniyle yazılmış beyitte "kara" kelimesinin ilk hecesinde *imale* yapılmıştır. İkinci dizedeki "düşdi" kelimesinin ikinci hecesinde de imale vardır:

Yā Rab ne ḳara gündür o gün görmesün gözüm
Düşd*i* zemīne dīde-i lāhūt-āşnā (I/IV/66.)

Fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün kalıbıyla yazılmış şu beyitte ise hem kelime başında hem de "e" ünlüsünde yapılan *imale* vezni iyice ağırlaştırmaktadır.

Çeşminüñ ḳanġısı *ile* başa çıḳsun 'İzzet
Düşdi mec**nūn**larınuñ *i*kisi bir Leylā'ya (VII/CDLXX/11)

Aşağıdaki beyitlerdeki italik dizilmiş hecelerde bu tür imaleler vardır:

Di*di* ey nāzenīn-*i* Rabb-i 'izzet çoḳ selām itdi
Se*ni* mih**mān**-sarāy-*ı* ḳurbe ister İzid-i yek-tā (I/II/21)

*Ni*ce Süley**mān**ları hicv eyleyen
Olmaya *mı* müttehem-*i* rūzgār (II/XVII/6)

Üşer erbāb-ı feyżüñ teşne-diller *başına* elbet
Tehī peymāneden ḫālī midür pīrāmen-*i* mīnā (VII/VII/3)

Divan nüshalarında "saña, baña" gibi kelimelerin yazımında vezin gereği uzatılan ilk hecedeki "a" sesi "elif"le gösterilmiştir: (I/I/12; III/VI/21; VII/CCCXXX/6, CDLXXXV/8. by.)

Arapça ve Farsça kelimelerde sonu ünsüzle biten uzun heceler ile sonunda çift ünsüz bulunan hecelerde *imale-i memdud* yapılır. Ancak *nun* harfiyle biten uzun heceler medli okunmaz.[160] İzzet Molla, yukarıdaki altı çizili örneklerde görüldüğü gibi bu kurala büyük oranda uymaya çalışmıştır. Ancak onun şiirlerinde, yine pek çok şairin divanlarında olduğu gibi, kurala uymayan örnekler vardır:

Bu ḳadar būy-ı ma'ānīye taḥammül idemez
'İzzetā oldı perīşān dimāġ-ı elfāẓ (VII/CCXLVII/6. by.)

Baḥr-i tem*kīn* arar cevher-i 'aşḳ
Dil-i pür-cūşdan olmaz maḥẓūẓ (VII/CCXLVIII/7. by.)

Ḳuşlarla ehl-i vaḥşet eyler mi üns ü ülfet
Mec*nūn* şanki ḳurmış 'aḳlınca dām-ı tezvīr (VII/LXXXIX/2. by.)

Perde-bī*rūn* söz ister 'İzzet
'Aşḳ-ı rū-pūşdan olmaz maḥẓūẓ (VII/CCXLVIII/9. by.)

---

[160] Haluk İpekten, "İmâle-i memdûd hece sonlarındaki "elif nun" harflerinden sonra yapılmaz; aruz hatası sayılır." demektedir (İpekten, s. 136). Bu cümleden imale-i memdudun sanki yalnızca "elif nun=ân" hecesinde yapılmaması gerektiği anlaşılmaktadır. Gerçi bir sonraki cümlede "nun ile biten uzun heceler" demektedir ancak verdiği 19 örnekten biri dışında hepsi "elif nun" biçimindedir. İzzet Molla'nın divanlarında "elif", "vav" ve "ye"den sonra "nun" geldiği halde *imale-i memdud* yapılmış çok sayıda örnek vardır.

Şair, ulama (*vasl*) gereken kimi yerde anlamı pekiştirmek ve vurguyu artırmak için ulama yapmamıştır:

Mülküñi eyledi Al*lāh* anuñçün ma'mūr
Oldı 'aḥdüñde senüñ Beyt-i Muḳaddes ābād (II/I/11. by.)

De*gül en*cüm ḳırıldı pīr-i çerḫüñ sübḥası nā-gāh
N'ola itse benān-ı māh-ı nevle virdini iḥṣā (I/II/3. by.)

Ancak gereken yerde ulama yapmamak, aşağıdaki örnekte olduğu gibi her zaman kulağa hoş gelmez:

Biz bekledük bu bāġı 'abeş ḫāra ḳaldı gül
Dāmānu*muz* oluncaya dek pāre pāre ḥayf (VII/CCLXX/2. by.)

Aşağıdaki beyitte ise "var ola" söyleyişinde vezin açısından ulamaya gerek yoktur. Ancak "va" hecesinde *imale* yapılarak kelimeler birbirine ulandığında daha ahenkli ve vurgulu bir söyleyiş ortaya çıkmaktadır:

Var ola dā'im kerem-i rūzgār
Görmedüm aṣlā sitem-i rūzgār (II/XVII/1. by.)

Şair, kimi zaman sıra cümlelerini ya da sıfatları her biri bir tef'ileye gelecek biçimde söylemeyi başarmıştır:

Devletlü / 'ināyetlü / feḫāmetlü / efendim
Maḥşerde daḫı mücrime melce' şüfe'ādur (II/V/30. by.)

İki 'ālem/de pīrümdür / efendimdür / ẓahīrümdür
Penāh u dest-gīrümdür Cenāb-ı Ḥażret-i Monlā (VII/III/7. by.)

3.4.2. Kafiye ve Redif

3.4.2.1. Kafiye

Vezin gibi kafiye ve redif de şiirde âhengi sağlayan en önemli unsurlardandır. İzzet Molla'nın şiirlerindeki kafiye ve redif konusuna geçmeden önce şairin "kafiye" redifli bir gazelinden hareketle, bu konudaki görüş ve düşüncelerine bakmak yararlı olur sanırım.

Matla'ında, sevgilinin ağzını nitelerken bir teng (dar) kafiye bulmak istediğini söyleyen şair, gerçekten de kafiye bulmanın zor olduğu *teng, reng, seng, beng* gibi kelimeleri kullandığı mukayyed kafiyeli 9 beyitlik bir gazel yazmıştır. Şairin böyle dar kafiyeli bir şiirde tekrara düşmeden 9 beyit söyleyebilmesi de dikkate değer bir başarıdır:

Bulsam dehānı vaṣfına bir teng ḳāfiye
Yoḳdur redīf-i la'line hem-reng ḳāfiye

Yā Bī-sütün yā dil-i Şīrīn olur redīf
Naẓm-ı metīnüme olıcaḳ seng ḳāfiye

Ḥayretle keyfümüz ḳaçırur naẓm-ı bī-meze
Olsa redīf bāde aña beng ḳāfiye

Naḳkāş-ḫāme-i müteşā'ir ne resm ider
Rūy-ı redīfe olmasa nīreng ḳāfiye

Bir şā'irüñ ki naẓmı kec ü mec-edā ola
'Aḳreb redīfdür aña ḫarçeng ḳāfiye

Ol herze-gū ki naẓmına pāyān olmaya
Ḥayret gelür redīfe ḳalur deng ḳāfiye

Ol şūḫ-ı Türk'i vaṣf idemezler 'Arab 'Acem
Olsa redīf Vanḳulı Ferheng ḳāfiye

'İzzet bu nev-zemīnde oldı muṣālaḥa
İtmiş redīf-i köhne ile ceng ḳāfiye

Naẓm-ı şerīf-i ḥażret-i Monlā'yı vaṣfda
Maḥcūb olur redīf ider neng ḳāfiye (VII/CDXCII)

İzzet Molla bu gazelinde kafiye ve redifin şiir için taşıdığı önemi dile getirirken yeteneksiz şairlerin de kafiye bulmada çektikleri zorlukları ve başarısızlıklarını örneklerle anlatmaktadır. Bir başka gazelinde de yine,

Naẓmda **ḳāfiye**nüñ ḥüsnine dikḳat lāzım
Mışra'-ı ḳāmetüñe itme raḳībi **terdīf** (VII/CCLXVII/4. by.)

diyen şair kafiye ile redif uyumuna ve kafiyenin, şiirin içeriğini belirlemedeki rolüne dikkat çekmektedir.

Şair kafiye darlığına genelde, kasidelerin sonunda sözü bağlarken değinmektedir.

Ḳalmadı ḳāfiyede şānına lāyıḳ elfāẓ
'Öẕrini it ki beyān tā ola memdūḥ-ı kirām (III/II/80. by.)

Sürme dizgin aşırı tevsen-i kilki 'İzzet
Ḳalmadı ḳāfiyenüñ vüs'ati çün ḥalḳa-i mīm (III/XVI/69. by.)

Uzadı Ka'be yolı gibi ṭarīḳ-i süḫanuñ
Gerçi kim ḳāfile-i ḳāfiye āsān geliyor (III/XVIII/23. by.)

Şair, bazan gazellerde de kafiye darlığından yakınır. Özellikle kafiye bulmakta zorluk çektiği kimi Arap harfleriyle yazdığı gazellerde de sözü kısa kesmek zorunda kaldığını dile getirir:

Bu ḳadar söz bulunur ḳāfiye tertībinde
ʿİzzetā itme sitem ṭabʿ-ı süḫan-dāna ʿabeş (VII/LI/7. by.)

Nice rengīn şuver eylerdi ḫayālüm terdīf
Olmasa ʿİzzet eger ḳāfiye teng āyinede (VII/CDLIII/7. by.)

Şair bir gazelinde de kafiyenin eski ve işlek olmasına rağmen yeni mazmun bulamadığı için sözü uzatmadığını söylüyor:

Arama ḳāfiye-i köhnede mażmūn-ı cedīd
Bu ḳadarcıḳ bulınur çoḳ aradum ʿİzzet ile (VII/CDLXIX/6. by.)

3.4.2.1.1. Kafiye Türleri

İzzet Molla, divanlarında en çok revî ve öncesindeki uzun ünlüden (ridf) oluşan tam kafiyeyi (kafiye-i mürdefe) kullanmıştır:

Bezm-i ḳıdemde olmış idi mürġ-i dil kebāb
Baḥr-i ʿademde beyża degülken bu nüh ḫabāb (I/III)

Ṣadīk Efendi kim oldur naḳīb-i āl-i Resūl
Gül-i riyāz-ı şeref naḫl-bend-i bāġ-ı Betūl (III/XIV)

Tā ezelden āşnā yār-ı ʿatīḳumdur belā
ʿĀzim-i rāh-ı ebed olsam refīḳumdur belā (VII/IX)

Ḳalmadı ḳālıb-ı devrānda insāna melāz
Cāna minnetdi eger olsa beden cāna melāz (*HA*. IV/XXII)

Ḫaṭṭı geldi āblar faṣl-ı bahār efzūn olur
Cedvel-i eşküm diyār-ı ḫüsnine ceyḥūn olur (*HA*. IV/XXIII)

Riyāżet ile zāhid tā-hilāl-āsā ḳadīd olmaz
Ḳamer olsa yüzinden lekke-i ġam nā-bedīd olmaz (*HA*.IV/XXIV)

İzzet Molla, yalnızca revî harfi ve eğer harekeli ise revîden önceki harfin harekesinden (tevcîh) oluşan yarım kafiyeyi (kafiye-i mücerrede) de çok kullanmıştır:

Yā Muḥammed mīz-bānuñdur cenāb-ı Kibriyā
Didi ẕātı ẕātuña ehlen ve sehlen merḥabā (I/I)

Bir şeker çignediler şoḫbet-i ḥelvāda bu şeb
Yār laʿlin şunacaḳmış baña tenhāda bu şeb (VII/XVII)

Lebüm ki oldı olaldan leb-āşnā-yı ḳadeḥ
Leb-ā-leb olmadı keyfümce imtilā-yı ḳadeḥ (*HA*. IV/XIV)

İtmeden rūḥ-ı maʿānī daḫı elfāẕ-ı beden
Nefes-i ʿİsī-i endīşem idi cān-ı süḫan (III/VIII)

Evc-i şafāda lāne be-düş-i ferāġat ol
Hem-çün hümā saʿādet-i her tāc-ı devlet ol (VII/CCCXLIX)

Şair, yukarıda verilen "kafiye" redifli gazelde görüldüğü gibi *kafiye-i mukayyede* ile de şiirler yazmıştır:

İbtidā nūş-ı mey-i laʿlüñi keyf eyle bāña
Soñra lāyıḳ mı dirīġ eyle de ḫayf eyle bāña (VII/XIII)

Eyledi gerdūn eczā-yı bahārı ṣarf-ı berf
Ḫoḳḳa-i maʿcūn-ı nev-rūziyye oldı ẓarf-ı berf (VII/CCLXXII. by.)

Göricek ḫaṭṭ-ı ruḫuñ eyleme neng āyinede
Olur elbet ne ḳadar olmasa jeng āyinede (VII/CDLIII)

Ġam-ı cihān ile itmem cihānı başıma teng
Yıḳılsa üstüme ʿālem gelür mi rīze-i seng (*HA*. IV/XXXV)

Revî ile aralarında harekeli bir harf bulunan eliften oluşan *kafiye-i müessese* de İzzet Molla'nın zaman zaman baş vurduğu bir kafiye türüdür:

Bu ḳaṣr içinde meserret hemīşe ẓāhirdür
Ruḫāmı āyine-dār-ı ṣafā-yı ḫāṭırdur (II/XI)

Ḥacc eyledi geldi yine ʿĀrif Beg Efendi
Ol ḳible-i erbāb-ı maʿārif beg efendi (III/XIX)

Raḳīb o tāze nihāle ṣarıldı ber-vāfir
Uzandı mīve-i vaṣla yetişmesün kāfir (VII/CXLIV)

Rindem diyerek mürtekib-i küfr ola şāʿir
Yuf aña ki bir iki ḫarı güldüre āḫir (VIII/XIX/XII. bend)

3.4.2.1.2. Kafiye Kusurları

İzzet Molla'nın, kafiye konusunda genellikle başarılı olduğu ancak, toplam 10.000 beyti aşkın iki divanında kimi zaman kafiye açısından kusur sayılan uygulamalara yer vermek zorunda kaldığı söylenebilir.

Özellikle kaside gibi uzun şiirlerde kafiye tekrarına sık rastlanır. Çoğunlukla tekrarlanan kafiye kelimeleri arasında en az beş beyit bulundurmaya dikkate eden şairin kimi zaman bu kurala uymadığı görülür. Örneğin I/I. kasidede 43. beyitte kafiye olan *ḫāṭā* kelimesi, 45. beyitte *naḳl-i ḫaṭā* tamlaması içerisinde tekrar edilmiştir. II. kasidenin 67. beytindeki *zehrā* kelimesi *Zühre-i zehrā* biçiminde iken, 71. beyitte aynı anlamda ancak *encüm-i zehrā* tamlaması ile kullanılmıştır. Aynı bölümdeki IV. kasidenin 48. ve 49. beyitlerinde kafiye kelimesi *etḳıyā*dır. Aynı şiirin 68. beytinde *rişte-i ḳażā* diyen şair, 71. beyitte *dāmen-i ḳażā* tamlamasını kafiye yapmaktadır. Şairin gazellerinde bu tür tekrarları genelde en az beş beyit arayla kullandığı görülmektedir. Ancak LXXXV. gazelin matla' beytindeki *Ferhād* kafiyesi 5. ve 6. beyitlerde tekrar edilmiştir:

Bī-sütūn-ı felegi yıḳmaġı itseydi merām
Bu ḳadar zaḥmete girmezdi zavāllı *Ferhād*

Ben de zencīri ḳırup tīşe iderdüm çoḳdan
Bī-sütūn-ı ġam ile başa çıḳaydı *Ferhād*

Aynı mazmun çevresinde oluşturulmuş bu iki beytin art arda gelmesi şiirin akışına pek uygun görünmemektedir. Bu durumda şairin birbirine alternatif olarak yazdığı iki beyitten, aslında birini tercih ettiği, ancak iki beytin de nüshalara kaydedildiği düşünülebilir.

Divan edebiyatında sıklıkla görülen *ikvâ, ikfâ, îtâ* gibi kafiye kusurları İzzet Molla'nın divanlarında da bulunmaktadır.

İkvâ: Aşağıdaki mukayyed kafiye örneğinde *senc, genc, şaṭranc, renc, penc, nārenc* biçiminde kafiyelenmiş şiirde *ḳūlunc*u kafiye yapan şairin *kayd*dan önceki harfin harekesinde (hazv) uyuma dikkat etmemesi *ikvâ* denen kafiye kusuruna yol açmıştır:

Çeşm olsa terāzū-yı güher-s*enc*-i ḳanā'at
Dil māl-i ġınā ile olur g*enc*-i ḳanā'at

Müsriflere itdürmede şimdi ṭaleb-i mevt
Bir rütbe şıḳışdırdı ki ḳūl*unc*-i ḳanā'at (VII/XL)

İkfâ: Şairin bir gazelinde *hep* kelimesini *leb-ā-leb, maṭlab, kevkeb, mekteb* gibi kelimelerle kafiyeli olarak kullanması yaygın bir *ikfâ* örneğidir:

Görmeyem sāġar-ı ümmīdi leb-ā-leb yā Rab
Tā ki mest eylemeye bāde-i maṭlab yā Rab

İtme Monlā ḳulınuñ ġayrıya muḥtāc beni
Ḫalḳdan rişte-i āmālümi kes hep yā Rab (VII/XXXI)

Şair aynı kafiye kusurunu terkîb-i bendin XI. bendinin vasıta beytinde *mürekkeb* ve *hep* kelimelerini kafiye yaparak tekrar etmiştir (VIII/XIX)

Îtâ: İzzet Molla'nın şiirlerinde en çok görülen kafiye kusuru *îtâ*dır. *Kafiye-i şâygân* da denilen bu kusurlu uygulama şairin uzun şiirlerinde, özellikle kasidelerinde daha çok görülür. Örneğin II/VIII. kasidenin 19. ve 20. beyitlerinde *nihāl-istān* ve *bahār-istān* kelimeleri kafiye yapılmıştır. Burada *nihāl* ve *bahār* kelimeleri kafiyeli olmadığı halde aynı işlevde kullanılan "-istān" eki kafiye yerinde kullanılmıştır. Yine II/XII. kasidenin 12. beytinde kafiye kelimesi *dilīrāne*, 14. beytinde ise *ḫakīmāne*dir. III/XVIII. kasidede ise kafiye *raḫşān, fürūzān, dıraḫşān, ḫandān,* muġaylān, *hirāsān*.... biçiminde devam etmektedir.

Gazellerde de kimi zaman Arapça ya da Farsça bir ekin gazel boyunca kafiye olarak kullanıldığı görülür:

leẕẕet, keyfiyyet, ḳıymet, ḥürmet, ḥumret, ġayret, şöhret, rü'yet, ḳıllet, minnet (VII/XIX)

ṣūret, keşret, fetret, ʿillet, şehvet, ġāyet, miḥnet (VII/LIII)

Aşağıdaki örneklerde de kafiye, çoğunlukla Farsça fiillerin öğrenilen geçmiş zaman kipinde kullanılmasıyla sağlanmıştır:

ḳāmet-keşīdedür/āfet-resīdedür, ḫamīdedür, dīdedür, *nā-şenīdedür,* cerīdedür (VII/ CXVII)

ḳaşīdemüze/neşīdemüze, *nā-resīdemüze, çekīdemüze, ḫamīdemüze, āremīdemüze,* dīdemüze, cerīdemüze (VII/CDXCI)

nā-şenīdeyem/ne-dīdeyem, ḫalīdeyem, dīdeyem, *nev-resīdeyem,* Mevlevī'deyem (VII/CCCLXXXIII)

Yukarıdaki üç örnekte de çoğunlukla aynı kelime köklerinin kullanılmış olması dikkat çekicidir.

VII/CCCLXXXVII. gazelin matla' beyti kafiyesizdir:

Bī-hūde aḳdı ḫūn-ı dil-i zārumuz bizüm
Cām öpdi laʿlini ḳurudı ḳanumuz bizüm

Bu matla'dan sonra kafiye kelimeleri *şeb-istānumuz, dāmānumuz, gül-istānumuz...* biçiminde devam etmektedir.

3.4.2.1.3. Kafiye Kelimelerindeki Türkçe, Arapça, Farsça Unsurlar

İzzet Molla şiirlerinde çoğunlukla Arapça ve Farsça kelimeleri kullanmıştır. Ancak aşağıdaki örneklerde de görüldüğü gibi o, kafiyede Türkçe kelimelerle Arapça, Farsça kelimeler arasında bir ayırım gözetmemiştir. Uzun ünlüleri bulunan Arapça, Farsça kelimelerle Türkçe kelimeleri kafiye yapmıştır.

Şair, kafiyeleri *kibriyā/merḥabā, yā, hüdā...* biçiminde devam eden kasidesinin (I/I) 24. beytinde *yaña* kelimesini kafiye yapmıştır. I/IV. kasidenin matla'ında kafiye kelimeleri *mübtelā* ve *saña* dır. Daha sonraki kafiyeler *belā, Kerbelā, cüdā, āşnā...* biçiminde devam etmektedir.

Aşağıdaki örnekler de şairin bu tutmunu göstermektedir:

ḫizānedür/*ya nedür,* yegānedür, nişānedür...*ṣāḥib-ḳırānadur, ḳahramānadur* (II/XVIII)

mihen/kühen, semen, gül-şen, çemen, *gülden,* fen, *erken* (VII/CCCXCVIII)

ḫamūş/gūş, rū-pūş, nuḳūş, medhūş, ḫurūş, nūş, *boş*, dūş, *yokuş*, ser-hūş, bī-hūş (VII/CCXXXVI)

yana, pervāne, vīrāne, mestāne dāne aşlā *ne*, āyā *ne* (VII/CXXXVII)

İzzet Molla'nın kafiyelerinin kafiyelerinin tümü Türkçe olan gazelleri de vardır:

şaşmışdur, ḳamaşmışdur, aşmışdur, şataşmışdur, şaşmışdur, ṭolaşmışdur, bulaşmışdur, yanaşmışdur (VII/CVII).

Aşağıda numaraları verilen gazellerin kafiye ve redifleri bütünüyle Türkçedir:

CVIII, CXXXIII, CCXC, CCXCII, CCXCVI, CCCLXXX, CDXLIX, DXX.

Aşağıdaki gazellerin kafiyesi Türkçe, redifi Farsça/Arapçadır:

CLI, CCLXXI, CCCV, CDXXVIII.

Şu gazellerde ise kafiyelerin çoğunluğu Türkçedir:

CLVI, CCXXVI, CCLXII, CDXXI, CDLXVIII, CDLXXVIII, CDLXXIX.

3.4.2.1.4. Farklı Kafiye Örnekleri

İzzet Molla kimi şiirinde farklı kafiye uygulamalarına yer vermiştir. Örneğin VII/CDLVIII'de her kafiye kelimesi iki kez tekrar edilmektedir:

Ġam-ı la'lüñle gezdüm bunca dem *mey-ḫāne mey-ḫāne*
Ṭolular kim içerdüm ḳan idi *peymāne peymāne*

Ḫarāb-ı bāde-i 'aşḳa 'abes peymāne teklīfi
'Aceb bi-hūde şunduñ la'lüñi *mestāne mestāne*

İzzet Molla'nın kimi şiirlerinde kafiye kelimesiyle redifin birbiriyle kafiyeli olması da dikkati çekmektedir. Şiirin âhengini artıran bu kafiye biçimi *zû-kafiyeteyn* denilen, her beyti iki kafiyeli şiir biçimine benzemektedir:

Görmeyem sāġar-ı ümmīdi leb-ā-leb yā Rab
Tā ki mest eylemeye bāde-i maṭlab yā Rab

Bāde-i 'aşḳuñ ile 'İzzeti ser-mest eyle
Der-gehüñde ola her na'resi yā Rab yā Rab (VII/XXXI)

Şu gazellerde de bu durum söz konusudur: VII/CCCXVIII, CDVIII, CDXIII, CDXXXIV, CDLXIV, CDXCVIII.

İzzet Molla şiirlerinde bazan cinaslı kafiyeyi kullanmıştır. Aşağıdaki beyitte iki cinas örneği vardır:

Mümkin *mi der-āġūş* ola 'ālemde *bel ince*
Mümkin *midür āġūş* ola 'ālemde *belince* (VII/CDXIX/1. by.)

CDLXXI. gazelde, "ādem" ve "yerine" kelimeleri üç beyitte cinaslı olarak kullanmıştır:

Bāde-i fikr-i viṣālüñle yapılduḳ yoḫsa
Gelemez ḫaste-i hecrüñ olan *ādem yerine* (2. by.)

Gördi kār itmedigin ruḳye vü efsūnumuzuñ
O perī-zād *ḳomaz* 'āṣıḳın *ādem yerine* (4. by.)

Sözlerüm gevher-i kān-ı kerem-i Monlā'dur
Ḳoyamaz 'İzzet anuñ miṣlini *ādem yerine* (7. by.)

Şu beyitlerde de Türkçe, Arapça ve Farsça kelimelerle yapılmış cinaslı kafiye örnekleri vardır:

Peder gibi yanında gezdirür ayrılmayup *lālā*
Anuñçün dirler ol dürr-i yetīme lü'lü-i *lālā* (VII/III/1. by.)

Dūd-ı āhumla idüp çerḫi siyeh *tā-be*-ṣabāḥ
Vireyüm reng-i diger eşk-i şafaḳ-*tāba* ṣabāḥ (VII/LXIX/1. by.)

İdersin āh bu yana *o yana* ey bülbül
Dimez misin gül-i alum *uyana* ey bülbül (VII/CCCLI/1. by.)

Yeñi açdı baña şeyṭān *bir yol* yā Resūlallāh
Görüp ḫālüm teraḥḥum eyle *bir yol* yā Resūlallāh (VII/CDXLI/1. by.)

Ḳodular duḫterini *meydāna*
Ḳızılı çıḳdı rezüñ *meydāna* (VII/CDXLIII/1. by.)

Yaz gelmeden oldı ḫaṭ-ı reyḥānı *resīde*
Pek çabuḳ olur ḳara ḫaber güşa *resīde* (VII/CDLXXXIX/1. by.)

3.4.2.2. Redif

Türk ve Fars şiirinde redifin çok önemli bir yeri vardır. Kısaca "revîden sonra aynen tekrarlanan bir veya birden ziyade şey" olarak tanımlanan[161] redif, İzzet Molla'nın şiirlerinde çok sık kullanılmıştır. *Bahār-ı Efkār*'daki 544 gazelden 473'ünde redif vardır (%87). Kasidelerde bu oran daha düşüktür. Toplam 51 kasidenin 24'ü rediflidir (%47).

Bahār-ı Efkār'daki gazellerde yapılan bir sayıma göre rediflerin diller açısından dağılımı şöyledir:

Türkçe ek ya da tek kelimeden oluşan redifler: 164

İki ya da daha fazla Türkçe ek ve kelimeden oluşan redifler: 81

Arapça tek kelimeden oluşan redifler: 66

[161] Naci, s. 84.

Arapça+ Türkçe kelime ya da ek biçiminde redif: 20

Türkçe kelime yada ek +Arapça kelime biçiminde redifler: 22

Farsça kelimelerden oluşan redifler: 57

Farsça +Türkçe kelime ya da ek biçiminde redifler: 17

Türkçe kelime ya da ek +Farsça kelime biçiminde redifler: 25

Geri kalan az sayıdaki redifin de Farsça+Arapça ya da Arapça+Farsça ek ve kelimelerden oluştuğu söylenebilir.

Bu durumda kafiyenin tersine şairin redifte Türkçe kelime ya da ekleri tercih ettiği görülmektedir.

Şairin ek durumundaki redifleri çoğu zaman bütün şiir boyunca sürdürmediği görülmektedir. Örneğin 58 beyitlik III/X. kasidede matla' kafiyeleri *paşaya* ve *cihān-ārāya* biçimindedir. Kasidenin diğer beyitlerinde kafiye kelimesi çoğunlukla yönelme hali eki almış olduğu halde 3, 29, 37 ve 47. beyitlerde Farsça *sāye* kelimesi, 13. beyitte *māye*, 20. beyitte *ser-māye*, 21. beyitte *ḫaṣāret-vāye* 36. beyitte *bī-vāye* 40. beyitte *endek-māye* kelimeleri kafiye olarak kullanılmıştır. Aynı durum Bahār-ı Efkār'daki XX. gazelde de söz konusudur. Kafiye ve redifi, *ḫāra 'andelīb/ aġyāra 'andelīb* biçiminde olan gazelin 3. beyti *bī-çāre 'andelīb*, 6. beyti ise *ṣad-pāre 'andelīb* biçiminde kafiyelenmiştir.

Şu gazellerde de benzer örnekler vardır: VII/XXII, LI, LXI, LXV, LXXIX, CIII, CXX, CXXVI, CLX, CLXVI, CLXVII, CCLII, CCCXLI, DXXXV, DXXXVI.

SONUÇ

Keçeci-zade İzzet Molla (1786-1829), edebiyat alanında 10.000 beyitlik iki divan, biri yarım kalmış üç mesnevî ile divan edebiyatının son döneminde yetişen en büyük şairlerinden biridir. İzzet Molla'nın yaşadığı dönem (XIX. yüzyıl), şiirde olduğu gibi siyasette ve toplumsal hayatın hemen tüm kesimlerinde ciddi dönüşümlerin ve buna paralel olarak da ciddi bunalımların yaşandığı bir süreçtir.

İlmiye sınıfına mensup olan şair, bütün bu sancılı değişmelerin yaşandığı dönemde olayları en yakından gözlemleyebilecek bir konuma sahipti. Çünkü, bu çalışmada edebî yönüyle ele alınan şair, aslında sarayda yapılan şura meclislerine katılabilen, devletin siyaseti ve ekonomisi konusunda lâyihalar yazan önemli bir devlet adamıydı. Onun yaşadığı bu deneyimlerin bir şekilde şiirlerine yansıdığı görülür. Örneğin şair, yaşadığı ilk sürgün hayatını 4.200 beyit civarındaki *Mihnet-keşân* mesnevîsinde anlatmıştır. Yine kasidelerinin çoğu, memduhları ve onların uygulamaları hakkında tarihsel gerçeklere uygun bilgiler içerir.

İzzet Molla yaşadığı dönemde reîsü'ş-şuarâ unvanını almış ancak ölümünden kısa süre sonra başlayan Tanzimat döneminde eski şiir geleneğine mensup diğer şairler gibi o da etkisini kaybetmiş ve adeta unutulmuştur. O, bu süreçte daha çok *Mihnet-keşân*'ıyla dikkat çekmiş; bu eserde kullanılan dil ve işlenen konular bakımından ilgi görmüştür.

Şairin divanları hakkında genel değerlendirmeler dışında bugüne değin önemli bir çalışma yapılmamıştır. Onun *Bahār-ı Efkār* ve *Ḫazān-ı Āṣār* adlı iki divanı ilk olarak bu çalışmada, birincisinin 16, ikincisinin 12 nüshası tespit edilerek incelenmiş ve tenkitli metinleri hazırlanmıştır.

Ayıca bu doktora tezi sırasında şairin uzun süre adından bile söz edilmeyen ve ilk kez 2002 yılında A. Emre Özyıldırım tarafından var olduğu ortaya atılan ancak metni bulunamayan eksik *Nāz u Niyāz* mesnevîsinin yaklaşık 300 beyitlik iki nüshası bulunmuş ve ilk olarak bu çalışmayla tanıtılmıştır.

Tenkitli metni hazırlanan divanlar, bu çalışmada biçim ve içerik yönünden de incelenmiş ve şairin edebî kişiliği ve divanların edebiyat tarihi içerisindeki yerini daha net olarak belirleyecek önemli konular aydınlatılmaya çalışılmıştır.

Şairin kırk yaşında 1825-26 yılında tertip ettiği ilk divanı *Bahār-ı Efkār*'dır. Bu divanın şiir varlığı 9.012 beyte karşılık gelmektedir. Bu divanda

toplam 4045 beyitlik 544 gazel vardır. *Hazān-ı Āśār*'ın beyit sayısı 1083'tür. Şairin iki divanındaki şiirlerin toplamı 10.095 beyittir.

İzzet Molla'nın divanlarında, nazım biçimi olarak *kaside, gazel, müstezad, terkib-i bend, tahmis, taştir, muhammes, tesdis, müseddes, tesbi', kıt'a, nazm, bahr-i tavil, rubai, mesnevî, matla', müfred* ve *mısra*' yer alır. Bu kadar çeşitli biçimlerde şiirler yazan şairin eserleri içerik yönünden de değişkenlik gösterir. Şair *na't, münâcât, mersiye, medhiye, hicviye* türlerinde kasideler ve çok sayıda *tarih manzumeleri* yazmıştır. Musammatları daha çok tasavvufî şiirlere *tahmis ve taştir* niteliğindedir.

Onun yaptığı bir kaside tahmisi ve padişah medhiyesi olarak yazdığı bir şarkısı şairin biçim ve içerik konusunda geleneği zorlayan uygulamalarına örnektir.

İzzet Molla'nın dili kullanmadaki başarısı dikkat çekicidir. Nedim'in bu dönemin genel dil anlayışı üzerinde çok etkili olduğu görülür. İzzet'in dili de bu etki altındadır. O, halk söyleyişlerini, deyim ve atasözlerini şiirlerinde yer yer kullanmış ancak hiçbir zaman bayağılığa düşmemiştir. Şair vezin ve kafiye konusunda da son derece başarılıdır.

İzzet Molla'nın kasideleri genelde Nef'î'ye naziredir. Gazelde ise nazireler bakımından en çok Şeyh Galib ve Nâbî'den etkilendiği görülür. Şairin Nedim'e yazdığı nazireler, onun bu tarza da büyük ilgi duyduğunu gösterir. Şairin kendisinden yaşça büyük ama yakın dostu olan Vâsıf'la da nazire ilişkisi içerisinde olduğu (müşaare ettiği) görülür. Vâsıf Nedim tarzını sürdüren bir şairdir. Ancak şiirleri bu tarzın yozlaşmasına örnek olarak gösterilen Vâsıf'ın hayal ve söyleyiş bakımından İzzet'le boy ölçüşemediği söylenebilir.

İzzet Molla, eski şairlerden beğendiği her şiire nazireler yazmıştır. O nazire konusunda kendisini başarılı bulan bir şairdir. Onun Nevres-i Kadîm, Fehîm gibi şairlere yazdığı nazireler oldukça başarılıdır.

İzzet Molla'nın edebî kişiliği açısından önemli bir yer tutan divanları, şairin yaşadığı XIX. yüzyıl edebiyatında iki farklı anlayışın arasında kalan ve bu yüzden de yeterince araştırılmaya değer bulunmadığı görülen bir dönemin dil, duyuş ve düşünce boyutları açısından göz ardı edilemeyecek bir öneme sahiptir. Bu divanlar ayrıca, yazıldıkları dönemin siyasî ve toplumsal olaylarına ilim ve

devlet adamı niteliği de bulunan bir şairin perspektifinden bakış imkânı da sunmaktadır.

Bu divanlar, düşünce, hayat tarzı, sanat anlayışı önemli ölçüde değişmekte olan Osmanlı toplumu içerisinde eski zevkin ve eski sanat anlayışını soylu birer örneğidir. Şairin nazireciliğinin de bu bağlamda değerlendirilmesi, onun daha doğru anlaşılmasını sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

A. Adnan Adıvar, Osmanlı Türklerinde İlim, Remzi Kitabevi, İstanbul 1970.

A. Hamdi Tanpınar, 19uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi, Çağlayan Kitabevi, İstanbul 1976.

Ahmed Atâ, *Târîh-i Atâ, C.III,* İstanbul, 1293.

Ahmed Cevdet Paşa, *Târîh-i Cevdet, C.V.*, İstanbul, 1309.

Ahmed Cevdet Paşa, Tezâkir, Yayılayan: Cavit Baysun, TTK Yay., Ankara, 1986.

Ahmed Lutfî, *Târîh-i Lutfî*, 8 C., İstanbul 1291 [*Vakanüvis Ahmed Lutfî Tarihi*, 4 C, haz. Ahmet Hezarfen, Tarih Vakfı-Yapı Kredi Yaynları, İstanbul 1999].

Ahmed Muhtar Paşa, *1244-1245 Türkiye-Rusya Seferi ve Edirne Muahedesi Yahud Vakitsiz Seferin İbret ve İntibah Dersleri*, Erkân-ı Harbiye Reisliği, C. II, Ankara 1928.

Akkaya, Hüseyin, *Nevres-i Kadîm ve Türkçe Divanı*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1994.

Aksoy, Fatma Yaşar, 'Ayıtablı 'Aynî Efendi Divanı [Hayâtı-Eserleri-Türkçe Dîvân- Farsça Dîvânçe ve Sâkî-nâme Tenkidli Metni], Erciyes Üniversitesi SBE., Kayseri 1997, (Basılmamış Doktora Tezi), s. 309-323.

Aksoyak, İsmail Hakkı, "Müşterek Şiir Söyleme Geleneği", *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 1998, S. VIII, s. 248-254.

Ali Cemale'd-din, *Aruz-ı Türkî*, Tarihsiz.

Ali Ekber Dehhuda, *Lugat-name.*

Ali Fuâd, "İzzet Molla Fıkarâtı", *Servet-i Fünûn*, C. 63, s.161, 1927.

Ali Fuad, "Halet Efendi Fıkarâtı", *Servet-i Fünun*, 1927, S. 161, s. 74-75; S. 162, s. 91; S. 163, s. 106-107; 110.

Ali Rıza Bey (Balıkhane Nazırı), Eski Zamanlarda İstanbul Hayatı, Haz. Ali Şükrü Çoruk, Kitabevi, İstanbul 2001.

Ali Rıza-Mehmed Galib, *XIII. Asr-ı Hicrîde Osmanlı Ricâli (Geçen Asırda Devlet Adamlarımız II)*, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul 1977.

Ali Şir Nevâyî, *Mîzânu'l-Evzân (Vezinlerin Terazisi),* haz. Kemal Eraslan, TDK Yay., Ankara 1993.

Ali Şir Nevayî, *Lisânü't-ṭayr*, haz. Prof. Dr. Mustafa Canpolat, TDK. Yay., Ankara 1995.

Altunsu, Abdülkadir, *Osmanlı Şeyhülislâmları*, Ankara 1972.

Arslan, Mehmet-Aksoyak, İ. Hakkı, *Haşmet Külliyâtı*, Sivas 1994.

Aymutlu, Ahmed, *Aruz (Türk Şiirinde Kullanılan Aruz Vezinleri ve Misalleri)*, Ahmet Halit Kitabevi, İstanbul 1943.

Ayvazoğlu, Beşir, *Kuğunun Son Şarkısı*, Ötüken Yay. İstanbul 1999.

Banarlı, Nihat Sami, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, MEB Yay., C. II, Ankara, 1972.

Belviranlı, Ali Kemal, *Aruz ve Ahenk*, Nedve Yay., İstanbul 1980.

Bernard Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, TTK. Yay. Ankara 1991

Bilgegil, M. Kaya, *Harâbât Karşısında Nâmık Kemâl*, İrfan Yayınevi, İstanbul 1972.

Bilkan, Ali Fuat, *Nâbî Dîvânı, II C.*, M.E.B. Yay. İstanbul 1997.

Bilkan, Ali Fuat, *Nâbî Hikmet-Şair-Tarih*, Akçağ Yay. Ankara 1998.

Blaskovics, Josef, *Arabische, Türkische und Persische Handschriften der Universitetsbibliothek in Bratislava*, Bratislava 1961.

[Boztepe], Halil Nihad, *Nedim Divanı*, İkdam Matbaası, İstanbul 1338-40.

Bülbül, İbrahim, "İzzet Molla ve Ziya Paşa'nın Şiirlerinde Tematik Yakınlıklar Üzerine Bazı Dikkatler", *Prof. Dr. Necmeddin Sefercioğlu Armağanı*, Ankara 2001, s. 207-222.

Bülbül, İbrahim, *Keçecizâde İzzet Molla*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1989.

Cengiz, Halil Erdoğan, *Divan Şiiri Antolojisi*, Ankara 1983.

Cengiz, Halil Erdoğan, "Divan Şiirinde Musammatlar", *Türk Dili (Türk Şiiri Özel Sayısı-II Divan Şiiri)*, Ankara 1986, s. 291-429.

Cubrân Mes'ûd, *Er-Râ'id Mu'cemun Lüğaviyyun 'Aṣriyyun*, C.1-2, Beyrut 1978.

Çakıcı, Bilal, *Eski Türk Edebiyatında Kaside Nazım Şekli (XVI. Yüzyıl)*, YL. Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1996.

Çavuşoğlu, Mehmet, "Divan Şıiri", *Türk Dili (Türk Şiiri Özel Sayısı-II Divan Şiiri)*, Ankara 1986, s.1-16.

Çavuşoğlu, Mehmet, "Kaside", *Türk Dili (Türk Şiiri Özel Sayısı-II Divan Şiiri)*, Ankara 1986, s. 17-77.

Devellioğlu, Ferit, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Aydın Kitabevi Yay., Ankara 1993.

Dilçin, Cem, "Divan Şiirinde Gazel", *Türk Dili (Türk Şiiri Özel Sayısı-II Divan Şiiri)*, Ankara 1986, s. 78-247.

Dilçin, Cem, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 1992.

Dilçin, Cem, "Şeyh Galip'in Şiirlerinde III. Selim ve Nizam-ı Cedit", *Türkoloji Dergisi*, C.XI, sayı 1, Ankara 1993, s. 209-219.

Dilçin, Cem, "Fuzulî'nin Kasidelerinin Du'ā Bölümleri Üzerine", *Türkoloji Dergisi*, XIII. Cilt, 1. Sayı, Ankara 2000, s. 193-202.

[Dilmen], İbrahim Necmi, Tarih-i Edebiyat Dersleri, Matbaa-i Âmire, İstanbul 1338, 1. cilt.

Divân-ı Leylâ Hanım, Takvim-hane-i Âmire, İstanbul 1267.

Dîvân-ı Râgıb, İstanbul 1253.

Duru, Necip Fazıl, *Mevleviyâne (Şiir Güldestesi)*, Perşembe Kitapları, İstanbul 2000.

Emecen, Feridun, "Abdulla b. Suud", *TDVİA*, C. 1, s. 135.

Ergun, Sadettin Nüzhet, *Tanzimata Kadar Muhtasar Türk Edebiyatı Tarihi ve Nümuneleri*, Sühulet Kütüphanesi, 1931.

Ergun, Sadettin Nüzhet, *Türk Şairleri*, 3. C., İstanbul 1936.

Ertaylan, İsmail Hikmet, *Türk Edebiyatı Tarihi*, C.I, Âzer-neşr, Bakü, 1925.

Es'ad Efendi, *Üss-i Zafer*, Süleyman Efendi Matbaası, İstanbul, 1293.

Es'ad Efendi, *Vakanüvis Esad Efendi Tarihi (Bâhir Efendi'nin İlâveleriyle)*, haz. Ziya Kazıcı, Osmanlı Araştırmaları Vakfı, İstanbul 2000.

Fatin, *Hâtimetü'l-Eş'âr*, İstanbul, 1271.

Flügel, Gustav, *Die Arabischen, Persischen und Türkischen Handschriften der Kaiserlich-Königlichen Hofbibliothek*, Wien 1865.

Fuzulî, *Türkçe Divan*, (haz. Prof. Dr. K. Akyüz, S. Beke, Dr. S. Yüksel, Dr. M. Cunbur), İş Bankası Kültür Yay. Ankara 1958.

Gibb, E.J.W., *A History of Ottoman Poetry*, C.IV, London 1967.

Gibb, E. J. W., *Osmanlı Şiir Tarihi (A History of Ottoman Poetry), C. III-V*, Çev. Ali Çavuşoğlu, Ankara 1999.

Gölpınarlı, Abdulbâkî, *100 Soruda Türkiye'de Mezhepler ve Tarikatler*, İstanbul 1969.

Gölpınarlı, Abdulbâkî, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, İnkılâp ve Aka Yay., İstanbul 1983.

Gölpınarlı, Abdulbâkî, *Mevlevî Âdâb ve Erkânı*, İstanbul 1963.

Gölpınarlı, Abdülbaki, *Mevlânâ Dîvân*, Milliyet Yay., 1971

Götz, Manfred, *Türkische Handschriften*, Teil 2, Wıesbaden 1968.

Gürel, Rahşan, *Enderunlu Vâsıf Divanı*, Kitabevi, İstanbul (tarihsiz).

Gürer, Abdulkadir, "Şeyh Galib'in Şiirlerinde Bir Anlatım Özelliği", *Türkoloji Dergisi*, C. XIII, S. 1, Ankara 2000, s. 99-108.

Gürer, Abdulkadir, *Şeyh Gâlib Divanı (İnceleme-Metin)*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1993.

Gürer, Abdülkadir, "İbrahim Bülbül, Keçeci-zâde İzzet Molla", *Türkoloji Dergisi*, C.IX, s.1, Ankara, 1991.

Hikmet Fuad, *Zeyl-i Devhatü'l-Mehâmid fî-Tercemeti'l-Vâlid*, Keçeci Ailesi Özel Kitaplığı.

Hüseyn Amîd, *Ferheng-i Amîd*, İntişârât-ı Emîr-i Kebîr, Tahran 1371.

İnal, İbnülemin Mahmud Kemâl, *Son Asır Türk Şâirleri*, Dergah Yay. c.III, İstanbul, 1998.

İpekten, Haluk, *Türk Edebiyatının Kaynaklarından Türkçe Şuarâ Tezkireleri*, Atatürk Üni. Fen-Edebiyat Fakültesi, Erzurum 1986

İpekten Haluk vd., *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara 1988.

İpekten, Haluk, *Enderunlu Vasıf*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1989.

İpekten, Haluk, *Eski Türk Edebiyatı (Nazım Şekileri ve Aruz)*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1994.

İsen, Mustafa, Acıyı Bal Eylemek, Türk Edebiyatında Mersiye, s. LXVIII

İsen, Mustafa-Cemâl Kurnaz, "XIX. Yüzyıl Divan Şiiri", *Türk Dünyası El Kitabı* (*Edebiyat*), C. III, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay., Ankara 1992, s. 208-223.

İsmail Ankaravî, *Miftâhu'l-Belâga ve Misbâhu'l-Fesâha*, Tarihsiz.

İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu, İstanbul 1947.

Karacan, Turgut, *Bosnalı Alaeddin Sabit, Divan*, Cumhuriyet Üniversitesi Yay., Sivas 1991.

Karal, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi, Nizam-ı Cedid ve Tanzimat Devirleri (1789-1856)*, V. Cilt, TTK. Yay., Ankara 1988.

Keçecizâde İzzet Molla, *Bahâr-ı Efkâr*, Bulak, 1255.

Keçecizâde İzzet Molla, *Devhatü'l-Mehâmid fî-Tercemeti'l-Vâlid, Târîh-i Osmânî Encümeni Mecmûası*, s.37, 1332

Keçecizâde İzzet Molla, *Gülşen-i Aşk*, Litografya Destgâhı,İstanbul,1265

Keçecizâde İzzet Molla, *Hazân-ı Âsâr*, Yayınlayan: Seyyid Muhammed, İstanbul, 1257

Keçecizâde İzzet Molla, *Lâyiha*, Atatürk Ktp. No: 351.

Keçecizâde İzzet Molla, *Lâyiha*, Topkapı Ktp. Y. 2408.

Keçecizâde İzzet Molla, *Lâyiha*, TTK Ktp. No: 556

Keçecizâde İzzet Molla, *Mihnet-keşân*, Cerîde-i Havâdis Matb., İstanbul, 1269

Kocatürk, Vasfı Mahir, *Divan Şiiri Antolojisi*, Edebiyat Yayınevi, Ankara 1963.

Kocatürk, Vasfı Mahir, *Büyük Türk Edebiyatı Tarihi (Başlangıçtan Bugüne Kadar Türk Edebiyatının Tarihi, Tahlili ve Tenkidi)*, Edebiyat Yay., Ankara 1964.

Köksal, M. Fatih, Edirneli Nazmî Mecma'ü'n-nezâ'ir (inceleme-Tenkitli Metin), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2001, (Yayımlanmamış Doktora Tezi).

Köksal, M. Fatih, "Nazire Kavramı ve Klâsik Türk Şiirinde Nazire Yazıcılığı", *Diriözler Armağanı*, Haz. M. Fatih Köksal-Ahmet Naci Baykoca, Ankara 2003.

Köprülü, Mehmed Fuad, "Millî Edebiyat Cereyânının İlk Mübeşşirleri", *Edebiyat Araştırmaları*, TTK. Ankara 1986.

Kurnaz, Cemal, "Divan Şiirinde Belge Redifler", *Divan Edebiyatı Yazıları*, Akçağ, Ankara 1997, s. 265-276.

Külliyāt-ı Eş'ār-ı Rūḥī-i Baġdādī, İstanbul 1287.

Levend, Agâh Sırrı, *Edebiyat Tarihi Dersleri (Tanzimata Kadar)*, İstanbul, 1939.

Lewis, Bernard, *Modern Türkiye'nin Doğuşu* (Çev.: Metin Kıratlı), Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 1991.

Lütfi Doğan, *Keçecizade İzzet Molla'nın Islah-ı Nizam-ı Devlete Ait Lâyihası*, İ. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2000.

Manastırlı Fâik, *Türkçe Arûz*, Alem Matbaası, İstanbul 1313.

Mansûr Restgâr-ı Fesâyî, *Envā'-ı Şi'r-i Fārsī (Mebāḥişī der-Ṣūrethā ve Ma'ānī-yi Şi'r-i Kühen ü Nev-i Fārsī)*, İntişârât-ı Nüvîd, Şiraz 1373.

Mazıoğlu, Hasibe, "Türk Edebiyatı-Eski", *Türk Ansiklopedisi*, C. XXXII, Ankara 1982, s. 80-134.

Mazıoğlu, Hasibe, *Nedim'in Divan Şiirine Getirdiği Yenilik*, Akçağ Yay., Ankara 1992.

Mehmed Memdûh, *Mir'at-ı Şu'ûnât*, İstanbul 1329.

Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, 4 C., İstanbul 1311.

Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*, C.II, İstanbul, 1333.

Mehmet Ziya, *Yenikapı Mevlevihanesi*, haz. Yavuz Senemoğlu, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul Tarihsiz.

Metin Akkuş, *Nef'î Divanı*, Akçağ Yay., Ankara 1993.

Millî Kütüphane Yazmalar Kataloğu (Türkçe Divanlar) , Kültür Bakanlığı Yay. Ankara 2001

Millî Kütüphane Yazma Divanlar Kataloğu s. 358'de Enderunlu İzzet Bey adına kayıtlıdır.

Muallim Nâcî, *Esâmî*, İstanbul, 1308.

Muallim Nâcî, *Osmanlı Şâirleri*, Haz: Cemal Kurnaz, Kültür Bakanlığı Yay. Ankara 1984.

Muallim Naci, *Edebiyat Terimleri Istılâhât-ı Edebiyye*, haz. M. A. Yekta Saraç, Risale Yay. İstanbul 1996.

Mütercim Âsım Efendi, Burhân-ı Kâtı, Haz. Prof. Dr. Mürsel Öztürk, Dr. Derya Örs, TDK. Yay, Ankara 2000.

Namık Kemal, *Tahrîb-i Harâbât*, Matbaa-i Ebu'z-ziyâ, İstanbul 1303.

Niyazi Berkes, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, haz.: Ahmet Kuyaş, YKY., İstanbul 2004.

Okçu, Naci, *Şeyh Galib (Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri, Şiirlerinin Umumî Tahlîli ve Divânın Tenkidli Metni)*, C.I, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1993.

Okçu, Naci, "Keçeci-zade İzzet Molla", *TDVİA*, Ankara 2001, C. 23, s. 562.

Onay, Ahmet Talât, *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar*, (haz. Cemâl Kurnaz), T.D.V. Yay., Ankara 1993.

Osmanlı Ansiklopedisi (Tarih/Medeniyet/Kültür), (Genel Yay. Yönetmeni: Bekir Şahin), C. 6, İz Yay., İstanbul 1996.

Özavar, Süreyya, *Daniş Mehmed Bey Hayatı, Sanatı ve Divanı*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 1993.

Özcan, Abdülkadir, "Keçecizâde İzzet Molla ve II. Mahmud'a Bir Kasîdesi", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, s.21, Aralık, 1983

Özgül, M. Kayahan, *Arayışlar Devri Türk Şiiri Antolojisi*, TDV Yay., Ankara 2000.

Özkırımlı, Atilla, "İzzet Molla", *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, C. 3, Cem Yay., İstanbul 1987, s. 694-695.

Öztuna, Yılmaz, *II. Mahmud*, Kültür Bakanlığı Yay. Ankara 1989.

Öztuna, Yılmaz, *Keçecizâde Fuâd Paşa*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara, 1988.

Öztuna, Yılmaz, *Keçeci-zâde Mehmed Fuad Paşa*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., İstanbul 1988.

Özyıldırım, Ali Emre, Keçeci-zade İzzet Molla'nın Mihnet-Keşan'ı ve Tahlili, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2002.

Pala, İskender, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yay. Ankara 1995.

Pala, İskender, *Divan Şiiri Antolojisi Dîvânü'd-Devâvîn*, Akçağ, Ankara 1995.

Pakalın, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, MEB Yay., İstanbul 1993.

Pekolcay, Necla, *İslâmî Türk Edebiyatı*, Kitabevi Yay., İstanbul 1994.

Perviz Nâtil Hanlerî, *Vezn-i Şi'r-i Fârsî*, İntişârât-ı Tûs, 1373.

Polat, N. Hikmet, *Türk Çiçek ve Ziraat Kültürü Üzerine Cevat Rüştü'den Bir Güldeste*, Kitabevi, İstanbul 2001

Râgıb Paşa, *Dîvân-ı Râġıb*, Bulak 1252.

Recâîzâde Ahmed Cevdet, *Zînetü'l-Mecâlis (Meclislerin Süsü)*, Haz: Abdülkerim Abdülkadiroğlu, Ankara 1994.

Recâîzâde Ahmed Cevdet, *Nevâdirü'l-Âsâr fî- Mütâla'ati'l-Eş'âr (Seçme Beyitler)*, haz.: Abdulkerim Abdulkadiroğlu-Mehmet Sarı, Ankara 1998.

Redhouse Sözlüğü Türkçe/Osmanlıca-İngilizce, Tahrir Heyeti: U. Bahadır Alkım vd., SEV Matbaacılık ve Yay. A.Ş., İstanbul 1999.

Reşâd Fuâd, "Keçecizâde İzzet Molla",*Târîh-i Osmânî Encümeni Mecmûası*, 1332, s.41.

Reşad Fuad, "Keçeci-zade İzzet Monla" *Târîh-i Osmânî Encümeni Mecmûası*, nu. 41, Kânun-ı evvel 1332, s. 292.

Sahhaflar Şeyhi-zade Vak'a-nüvîs Mehmed Es'ad Efendi, *Üss-i Zafer*, İstanbul 1243,s. 1-3.

Sakaoğlu, Saim, "XIX. Yüzyılda Anadolu ve Saz Şairleri", *Büyük Türk Klasikleri, C. 9*, Ötüken-Söğüt Yay., İstanbul 1989.

[Sevük] İsmail Habib, *Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi*, Matbaa-i Amire 1340.

Sungu, İhsan, "Keçecizâde İzzet Molla ile Alakalı Vesikalar", *Tarih Vesikaları*, C.I, Ekim 1941

Sungu, İhsan, "Mahmud II. nin İzzet Molla ve Asakir-i Mansure Hakkında bir Hattı", *Tarih Vesikaları*, 1941, C. I, S. 3, s. 166-183.

Şahin, Ebubekir Sıddık, *Kaside-i Bürde'nin Türkçe Şerh ve Tercümeleri*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1997.

Şarlı, Mahmut, "Medine-i Münevvere'deki Arif Hikmet Bey Kütüphanesinde Bulunan Edebiyatla İlgili Türkçe Yazma Eserler", *İlmî Araştırmalar*, S. 11, İstanbul 2001, s. 99-112.

Şemseddîn Sâmî, *Kâmûsü'l-Alâm*, C.IV, İstanbul, 1311.

Şemsü'd-din Muhammed b. Kays er-Râzî, *El-Mu'cem fî-Me'âyiri Eş'âri'l-Acem*, İntişarat-ı Firdevs, 1373.

Tahirü'l-Mevlevî (Tahir Olgun), *Edebiyat Lugati*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1984.

Tanpınar, Ahmet Hamdi, *19uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul 1976.

Tansel, Fevziye Abdullah, "Keçecizâde İzzet Molla", *Fuad Köprülüye Armağan*, DTCF Yay. İstanbul, 1953.

Tansel, Fevziye Abdullah, "Keçecizâde İzzet Molla", İA., C.V-II, s. 1264.

Tanyeri, M. Ali, *Örnekleriyle Divan Şiirinde Deyimler*, Akçağ Yay., Ankara 1999.

Tolasa, Harun, "Keçecizâde İzzet Molla",Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, C.V, Dergâh Yay. 1982

Tuman, Nâil, *Tuhfe-i Nâilî*, haz.: Cemal Kurnaz- Mustafa Tatçı, Bizim Büro Yay. , Ankara 2001.

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, C. 5, Dergâh Yay., İstanbul 1982.

Türkiye Tarihi 3 Osmanlı Devleti 1600-1908, Yayın Yönetmeni: Sina Akşin, Cem Yay., İstanbul 1993.

Uçman, Abdullah, "XIX. Yüzyıl Tekke Şiiri", *Büyük Türk Klasikleri*, C. *9*, Ötüken-Söğüt Yay., İstanbul 1989.

Unat, Faik Reşit, Hicrî Tarihleri Milâdî Tarihe Çevrime Kılavuzu, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 1994.

Ünver, İsmail, "XIX. Yüzyıl Dîvân Edebiyatı", *Büyük Türk Klasikleri, C. 8,* Ötüken-Söğüt Yay. İstanbul 1988, s. 100.

Ünver, İsmail, XIX. "Yüzyıl Divan Edebiyatı", *Büyük Türk Klasikleri*, C.8, İstanbul, 1988.

Üzgör, Tahir, *Fehim-i Kadim (Hayatı, Sanatı, Divan'ı, ve Metnin Bugünkü Türkçesi)*, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara 1991.

Üzgör, Tahir, *Türkçe Dîvân Dîbâceleri*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1990.

Yakıt, İsmail, *Türk-İslâm Kültüründe Ebced Hesabı ve Tarih Düşürme*, Ötüken Yay. İstanbul 1992.

Yeni Tarama Sözlüğü, Düzenleyen: Cem Dilçin, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 1983.

Yenitezi, Emine, *Divan Şiirinde Na't*, TDV. Yay., Ankara 1993.

Yılmaz, Mehmet, *Edebiyatımızda İslamî Kaynaklı Sözler (Ansiklopedik Sözlük)*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1992.

Yöntem, Ali Cânip, "Keçecizâde İzzet Molla ve Kaleme Aldığı Vatanperverâne ve Cesûrâne Lâyiha", *Hayat*, C.I, s.8, 1927.

Yücebaş, Hilmi, *Hiciv Edebiyatı Antolojisi*, İstanbul 1955, s. 178-180.

Yücer, H. Mahmut, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (19. Yüzyıl)*, İnsan Yay., İstanbul 2003.

Yüksel, Sedit, *Şeyh Galip Eserlerinin Dil ve Sanat Değeri*, Türkiye İş Bankası Kültür Yay. Ankara 1980, s. 55.

Ziyâ Paşa, *Harâbât*, C.I-II-III, İstanbul, 1291-1292.

BAHĀR-I EFKĀR VE ḪAZĀN-I ĀṢĀR NÜSHALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Namık Kemal, *Tahrîb-i Harâbât* adlı eserinde Ziya Paşa'yı eleştirirken İzzet Molla'nın bir beytini alır ve ondaki belâgat kusurlarını *bir bir* göstererek bu kadar zevksiz bir şiiri eserine alan Ziya Paşa'yı adeta *yerden yere vurur.*

Namık Kemal, Harâbât'tan aldığı beyit için şunları söylüyor: ".... Fakat eş'ârı müntehabâta dühûl meziyyetinden berî oldukdan başka nev-heves bir şairin kaleminden sâdır olamayacak derecelerde hatîât ile mâl-â-mâl görünüyor. Ez-cümle intihâb buyurduğunuz kasidesindeki

Bāġ-ı ma'nā-yı ḫayālüm o ḳadar nāzükdür
Berg-i gül-berg-i ter-i ṭab'a batar lafẓ-ı diken

beytinin mısrâ'-ı evvelindeki 'bâğ-ı ma'nâ-yı hayâl' terkîbinde hiç ma'nâ olmadığı gibi mısrâ-ı sanîdeki 'berg-i gül-berg' gül yaprağının yaprağı demek olarak; bunun ise İstanbulca en ziyade müsta'mel olan 'bâb-ı hümâyûn kapısı' galat-ı ma'rûfundan yahud Nasreddin Hoca'nın 'tavşanın suyunun suyu' yolundaki hikâye-i ma'lûmesinden bir farkı yoktur...."

Namık Kemal, aynı beyit dolayısıyla başka eleştiriler de getirmektedir. Ancak *nev-heves bir şairin bile kaleminden sâdır olmayacak* böyle bir hatayı İzzet Molla gibi bir şair yapar mı? Bu beyitte Namık Kemal gibi, muhatabını küçük düşürmek amacıyla bakan bir kişi için gerçekten de affedilemez bir hata söz konusudur. Hatta bu beyit böyle durdukça tarafsız bir gözle ve yalnızca sanat endişesiyle bakan Muallim Naci gibi bir otoritenin de aynı yargıda bulunması kaçınılmazdır.[162]

Namık Kemal'in Ziya Paşa'ya yönelttiği eleştirilerin kişisel nedenlerden kaynaklandığı bilinmektedir. Bu yüzden yaptığı eleştirilerin Ziya Paşa'nın edebî kişiliği açısından büyük bir *tahribat* oluşturduğu söylenemez. Ancak, bence yalnızca

---

[162] Muallim Naci, *Osmanlı Şairleri*'nde Namık Kemal'in bu beyitle ilgili eleştirilerini ele almakta ve beyitte geçen "lafẓ-ı diken" izafetinin Kemal'in düşündüğü gibi dil kurallarına aykırı olmadığını söylemektedir. Ancak "bāġ-ı ma'nā-yı ḫayāl" ve "berg-i gül-berg" konusundaki itirazlarının yerinde olduğu düşüncesindedir: *Osmanlı Şairleri*, Haz. Cemâl Kurnaz, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara 1986, s. 225-226.

bu beyit dolayısıyla söyledikleri, bir çok edebiyat tarihçisinin İzzet Molla konusundaki düşüncelerini olumsuz yönde etkilemiştir.[163]

Tenkitli metnin önemini göstermek açısından güzel bir örnek olduğunu düşündüğüm bu beyitteki "berg-i gül-berg" tamlaması *Bahār-ı Efkār*'ın yalnızca bir müstensih tarafından yazılan nüshalarında bu biçimdedir. Diğer tüm nüshalarda - matbu nüsha dahil- tamlama, "reg-i gül-berg" biçimindedir: Gül yaprağının damarı. Şairin *Bahār-ı Efkār* dibacesindeki ifadesiyle "meşşāṭegān-ı ruḫsāre-i me'āyib olan ḫoş-nüvīsān-ı zamāne" yani güzel yazılarıyla şairlerin kusurlarını örtmesi beklenen hattatlardan birisi (Hafız İsmail), yaptığı "bir harf kusuru" ile İzzet Molla'nın uzun süre, yanlış değerledirilmesine neden olmuştur denilebilir.

Tenkitli metin çalışmalarının edebiyat tarihi açısından önemini böylece belirttikten sonra, İzzet Molla'nın divanlarının tespit edilen ve metnin kurulmasında yararlanılan nüshalarla ilgili değerlendirmeler şu biçimdedir:

Kütüphanelerde tespit edilen *Bahār-ı Efkār* nüshaları, matbu nüsha ile birlikte 16'dır. Bu nüshaların istinsah tarihleri, şairin ölüm yılı olan 1245/1829 ile 1264/1848 arasındadır. *Bahār-ı Efkār*, şairin ölümünden on yıl sonra (1255/1840) basılmıştır. Matbu nüshadan sonra istinsah edilen iki nüsha tespit edilmiştir. Bu nüshaların tertip ve içeriği matbu nüsha ile aynıdır. Matbu nüshadan önce yazılan toplam 12 nüsha, üç müstensihin kaleminden çıkmıştır.[164] Karşılaştırmalı metin oluşturulurken, bu üç müstensihten birer nüsha ile birlikte matbu nüsha ve ondan istinsah edilmiş olan bir nüsha değerlendirmeye dahil edilmiştir. 1264/1848 tarihinde İzzet Molla'nın oğlu Ali Reşad için matbu nüshadan istinsah edilen son nüsha (Millî K. Yz. B. 777), oldukça güzel ve temiz olmasına rağmen dikkatsizlik sonucu olduğu anlaşılan eksik beyit ve manzumeler dolayısıyla karşılaştırmada kullanılmamıştı.

Tenkitli metin çalışmalarında, yüzyıllar boyunca istinsah edilmiş olan bir divanın nüsha şeceresini çıkarmak, sağlıklı bir değerlendirme yapabilmek için

---

[163] Örneğin, yaptığı yorumlar ve değerlendirmelere bakıldığında İzzet Molla'nın divanları hakkında yalnızca Ziya Paşa ve Namık Kemal'in görüşlerini aktaran ve çevirisini yaptığı örneklerden de Molla'nın Gül-şen-i Aşk ve Mihnet-keşan'ından başka eserlerini (divanları) görmediği anlaşılan E. J. W. Gibb, şairin yeteneği konusunda Namık Kemal'in görüşlerini belirttikten sonra, bu eleştirilerin daha çok gazellerine yönelik olduğunu; mesnevilerinin, özellikle *Miḥnet-keşān*'ın dilinin net ve kusursuz olduğunu söylemektedir: *A History of Ottoman Poetry*, Vol.IV, London 1967, s. 311-312.

[164] Hafız İsmail'in Marburg, Staatsbibliothek Ms.or.Oct.3508 nüshasının matbu nüshadan on on beş gün sonra tamamlandığı anlaşılmaktadır. Daha önce de en az bir nüsha yazmış olan müstensihin matbu nüshayı bu sürede görmüş olması ihtimali zayıftır. Dolayısıyla bu nüshanın da matbudan önce yazılmış olanlarla birlikte sayılması mümkündür.

önemlidir. Ancak, İzzet Molla'nın divanları açısından durum farklıdır. Çünkü İzzet Molla'nın divanları toplam on dokuz yıl içerisinde istinsah edilmiştir. Şairin ilk divanı olan *Bahār-ı Efkār* 1840'ta; geri kalan şiirleri de *Hazān-ı Āsār* adıyla 1842 yılında basılmıştır. Nüshaların büyük bir bölümünün aynı müstensihler tarafından çoğaltılmış olması da dikkate değerdir.

Tertip açısından, matbu nüsha ve ondan sonra istinsah edilenler dışındaki tüm *Bahār-ı Efkār* nüshaları büyük bir uyum içerisindedir. Matbu nüshadaki tek önemli fark ise kasideler bölümünde yer alan 3 kasidenin, kendinden önceki hiçbir nüshada bulunmamasıdır. Matbu nüshadan sonra istinsah edilenler de ona uymaktadır. Yeniçeri Ocağının kaldırılması ve Asakir-i Mansure-i Muhammediyye hakkında söylenmiş olan bu 3 kasidenin kronolojik olarak *Ḫazān-ı Āṣār*'da bulunması gerekirken matbu ve sonraki nüshalarda *Bahār-ı Efkār*'a alınmış olması önemli bir farktır. Eski yazmaların tümünde bu kasideler *Ḫazān-ı Āṣār* nüshaları içerisindedir. Matbu nüsha ile başladığı görülen bu yanlışlık, karşılaştırmalı metinde giderilmiştir (*HA.* I/I, II, III).

Bunun dışında, kelime düzeyindeki farklar göz önünde bulundurularak bir gruplandırma yapılacak olursa, her iki divanda da en eski nüshanın Hasan adlı müstensihin kaleminden çıktığı görülmektedir (Bu nüsha metinde "E" kısaltmasıyla gösterilmiştir). Ketebe kaydında müellif hattı nüshadan yazdığı bildirilmektedir. Mehmed Receb-i Buharî'nin nüshaları hemen tüm farklarda Hasan'ın nüshaları ile uyum içerisindedir. Hatta Hüsrev Paşa (H) nüshasındaki ketebe kaydı isim ve tarih dışında (E) nüshasının ketebe kaydı ile aynıdır. Üstelik bu nüshada "ez-nüsḫa-i nefîse-i nāẓım-ı belāġat-ʿunvān..." ibaresi de değiştirilmemiştir. Matbu nüshanın da tercihlerde genelde (E) nüshasına uyduğu, ancak kimi yerlerde farklı tercihlerde bulunduğu görülmektedir. Bu farkların da kimi zaman (E) nüshasındaki silinti ya da bozukluklardan kaynaklandığı görülmektedir.

Bu nüshalar içerisinde en farklı grup Hafız İsmail tarafından yazılan nüshalardır. Çoğu hatalı olan bu farklardan hareketle, Hafız İsmail nüshalarının müellif hattından yazıldığı söylenebilir.

Şairin ölümünden sonra derlenen *Ḫazān-ı Āṣār* nüshaları ise tertip ve içerik açısından müstensihlere göre farklılık göstermektedir. Bunlardan en eski ve içeriği en geniş olan nüsha, *Bahār-ı Efkār*'ın da elde bulunan en eski nüshasını yazan Hasan adlı müstensihe aittir. Her iki nüshanın da şairin akrabası ve yakın dostu olan Vak'anüvis Es'ad Efendi kütüphanesinde bulunması bu nüshaların önemini göstermek bakımından dikkate değerdir.

Yukarıda da belirtildiği gibi *Ḫazān-ı Āṣār* da *Bahār-ı Efkār*'ı yazan müstensihler tarafından çoğaltılmıştır. Dolayısıyla *Bahār-ı Efkār* için yapılan gruplandırma *Ḫazān-ı Āṣār* için de yapılabilir. Ancak tespit edilen *Ḫazān-ı Āṣār* sayısının *Bahār-ı Efkār*'dan az olması henüz tespit edilememiş başka *Ḫazān-ı Āṣār* nüshalarının olabileceği ihtimalini güçlendirmektedir. *Bahār-ı Efkār*'ın matbu nüshasından sonra bu divanı istinsah edenlere ait *Ḫazān-ı Āṣār* nüshası tespit edilememiştir. Eldeki Ḫazān-ı Āṣār nüshaları yalnızca 3 müstensihin kaleminden çıkmıştır. Buna göre karşılaştırmada kullanılan nüshalar şu biçimde eşleştirilebilir:

Bahār-ı Efkār E→ Ḫazān-ı Āṣār S (Hasan)

Bahār-ı Efkār H→ Ḫazān-ı Āṣār A (M. Receb-i Buharî)

Bahār-ı Efkār D→ Ḫazān-ı Āṣār Ü (Hafız İsmail)

Bu nüshalar içerisinde şiir sayısı bakımından en geniş nüshalar, Hasan (S) nüshası ile Mısır Millî Kütüphanesi nüshasıdır. Ancak maalesef Mısır'dan mikrofilm fotokopisi olarak gönderilen nüsha okunamayacak kadar kötü basılmış olduğu için içerik karşılaştırmasından başka yararlanma imkânı bulunamamıştır. Bu nüshanın içeriği Hasan ve Receb-i Buharî nüshalarına benzemektedir. Özellikle yalnızca (S) nüshasında 300 beyti bulunan *Nâz u Niyâz* mesnevîsinin büyük bir bölümünün bu nüshada da bulunması, önemini artırmaktadır.[165] Sayfa kenararı, bölüm başları oldukça süslü ve tezhipli olan bu nüshanın adı geçen müstensihin kaleminde çıktığı düşünülebilir.

Bu çalışmada *Ḫazān-ı Āṣār*'daki şiirler, *Bahār-ı Efkār*'ın tertibi göz önünde bulundurularak yeniden düzenlenmiştir.

Tespit edilen Bahār-ı Efkār nüshaları istinsah tarihlerine göre şöyledir:

	Yer	Müstensih	İstinsah Tarihi

[165] Mısır nüshasında mesnevînin "Sebeb-i Nazm" bölümü eksiktir.

1	**Sülemaniye K. Es'ad Ef. 2671**	**Hasan**	**1245**
2	**Sülemaniye K. Hüsrev Paşa 546**	**Mehmed Receb-i Buharî**	**1246**
3	Millî K. Yz. A. 2112	Mehmed Receb-i Buharî	1247
4	Topkapı Müzesi H. 897	Mehmed Receb-i Buharî	1247
5	**DTCF. Muzaffer Ozak II. 126**	**Hafız İsmail**	**1248**
6	Viyana, Kaiserlich-Königlichen Hofbibliothek 748	–	1250'de satın alınmış.
7	Süleymaniye K. Reşid Ef. 767	Mehmed Receb-i Buharî	1250
8	Bayezid Devlet K. 5654/I	Mehmed Receb-i Buharî	1251
9	DTCF. Muzaffer Ozak I. 1110	Mehmed Receb-i Buharî	1251 (eksik)
10	DTCF. Muzaffer Ozak I. 136	Hafız İsmail	Tarihsiz
11	Sülemaniye-H.Mahmud Ef. 5043	[Hafız İsmail]	Tarihsiz (eksik)
12	**Matbu**	**Bulak Matbaası**	**Zilkade 1255**
13	Marburg, Staatsbibliothek Ms.or. Oct.3508	Hafız İsmail	10 Zilhicce 1255
14	**Bratislava, Univeristäts Bibl. TE-45**	**Hacızade Hüseyn b.. Mustafa**	**1259**
15	Milli K. Yz. B. 777	Hacı Niyazi	1264
16	Medine,Arif Hikmet Bey K.168/811	?	?

Kütüphanelerde tespit edilen 12 *Hazān-ı Āsār* nüshasında genellikle istinsah kaydı yoktur. Bunların müstensihlerini tespit için *Bahār-ı Efkār* nüshaları ile hat, tezhip ve cilt gibi açılardan yapılan karşılaştırmaya göre şöye bir sıralama yapılmıştır:

	Yer	Müstensih	İstinsah Tar.
1	**Süleymaniye K. Es'ad Ef. 2934**	**[Hasan]**	**[1245]**
2	Akşehir İlçe Halk K. 325	Mehmed Receb-i Buharî	1250
3	**Atatürk Kitaplığı Belediye Yz. K.739**	**Mehmed Receb-i Buharî**	**1251**
4	Tavşanlı Zeytinoğlu K. 332	Mehmed Receb-i Buharî	1251
5	Bayezid Devlet K. 5654/II	Mehmed Receb-i Buharî	1251
6	Millî Kütüphane Yz. A. 7279	Mehmed Receb-i Buharî	1251
7	Darü'l-Kütübi'l-Mısriyye Edebü't-Türkî-175	–	Tarihsiz
8	**İstanbul Üniv. K. T.552**	[Hafız İsmail]	**Tarihsiz**
9	İstanbul Üniv. K. T.2845	[Hafız İsmail]	Tarihsiz
10	Milli K. Yz. A. 8562	[Hafız İsmail]	Tarihsiz

11	Türk Tarih Kurumu K. Y.176	[Hafız İsmail]	Tarihsiz
12	İstanbul Arkeoloji M. 1003 / I	–	1267

KARŞILAŞTIRMALI METİNDE KULLANILAN BAHĀR-I EFKĀR VE ḪAZĀN-I ĀṢĀR NÜSHALARI

1. Bahār-ı Efkār

1. Sülemaniye Kütüphanesi Es'ad Efendi 2671 (E)

Baş: Le'ālī-i ḥoḳḳā-i cevheriyān-ı beyān ve derārī-i dükān-ı dü mışrā'-ı dehān olan...

Son: Her biri yāver ola pādşehe
Raḍıya'llāhu te'ālā 'anhüm

İstinsah tarihi: Cemâziyelâhire 1245 / Aralık 1829

Müstensih: Hasan

Hat: Ta'lik

Yaprak sayısı: 296

Satır sayısı: 19

Ebat: 238x147 (176x87) mm.

Bölüm başları (1b, 5b, 63b, 95b, 122b ve 244b) müzehhep serlevhalı ve yaldız cetvelli.

Cilt: Sırtı ve deffeleri çaharkuşe vişne çürüğü renkte meşin, üstü yeşil kadife kaplı mukavva.

2. Sülemaniye Kütüphanesi Hüsrev Paşa 546 (H)

Baş: Le'ālī-i ḥoḳḳā-i cevheriyān-ı beyān ve derārī-i dükān-ı dü mışrā'-ı dehān olan...

Son: Her biri yāver ola pādşehe
Raḍıya'llāhu te'ālā 'anhüm

İstinsah tarihi: Cemâziyelevvel 1246 / Ekim-Kasım 1830

İstinsah yeri: İstanbul

Müstensih: Mehmed Receb-i Buharî

Hat: Ta'lik

Yaprak sayısı: 296

Satır sayısı: 19

Ebat: 270x165 (170x85) mm.

Bölüm başları (1b, 5b, 17b, 63b, 94b, 108b, 121b ve 243b) müzehhep serlevhalı ve yaldız cetvelli.

Cilt: Kenarları ve ortası istampa yaldızlı, vişne çürüğü renkte meşin kaplı sertaplı miklepli mukavva.

Sondaki bir yarakta İzzet Molla'nın hayatı hakkında kısa bir bilgi var.

3. D.T.C.F. Kütüphanesi Muzaffer Ozak II 126 (D)

Baş: Le'ālī-i ḥoḳḳā-i cevheriyān-ı beyān ve derārī-i dükān-ı dü mışrā'-ı dehān olan...

Son: Her biri yāver ola pādşehe
Raḍıya'llāhu te'ālā 'anhüm

İstinsah tarihi: 27 Cemâziyelâhire 1248 / 22 Kasım 1832

Müstensih: Hafız İsmail

Hat: Rik'a

Yaprak sayısı: 296

Satır sayısı: 19

Ebat:

1b, ve 121b'de realist çiçek motifli serlevhalar var. Bu sayfalar yaldız cetvelli.

Cilt: Sa'lbekli şemseli, zencirekli, sertaplı miklepli bordo meşin kaplı mukavva.

4. Matbu Nüsha (M)

Baş: Le'ālī-i ḥoḳḳā-i cevheriyān-ı beyān ve derārī-i dükān-ı dü mışrā'-ı dehān olan...

Son: Her biri yāver ola pādşehe
Raḍıya'llāhu te'ālā 'anhüm

Basım tarihi: Zilkade 1255 / Ocak 1840

Basım yeri: Bulak

Sayfa sayısı: 476 (7+20+21+14+46+50+23+21+187+87)

Satır sayısı: 25

5. Bratislava, Univeristäts Bibliothek TE-45 (B)

Baş: Le'ālī-i ḥoḳḳā-i cevheriyān-ı beyān ve derārī-i dükān-ı dü mışrā'-ı dehān olan...

Son: Her biri yāver ola pādşehe
Raḍıya'llāhu te'ālā 'anhüm

İstinsah tarihi: Receb 1259 / Ağustos 1843

İstinsah yeri: Ayntāb

Müstensih: Hâcetci-zade Hüseyn b. Mustafa b. Hüseyn

Hat: Ta'lik

Yaprak sayısı: 233

Satır sayısı: 25

Ebat: 220x160 (160x95)mm

Cilt: Kahverengi meşin kaplı mukavva.

2. Hazān-ı Āsār Nüshaları

1. Süleymaniye Kütüphanesi Es'ad Efendi 2934 (S)

Baş: Rūḥī fidāke ey gül-i gül-zār-ı Naḳş-bend
Oldum hezār-ı cānum ile zār-ı Naḳş-bend

Son: Ṣaldum kümeyt-i k..... meydān-ı k.....
Ḳaldur ḳ..... ki y.... menzilin bula

İstinsah tarihi: ?

Müstesih: Hasan

Hat: Ta'lik

Yaprak sayısı: 48

Satır sayısı: 19

Ebat: 238x146 (177x93) mm

1b ve 7b müzehhep serlevalı.

Cilt: Sırtı ve kenarları kahverengi meşin, zencirekli, deffeleri yeşil kumaş kaplı mukavva.

2. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi T.552 (Ü)

Baş: Daḫi dāmān-ı ḥaşre irmeden olduḳ girībān-çāk

Yetiş oldı perîşān ümmetüñ ey maẓhar-ı levlāk

Son: Çeşm-i bülbüldür aña gül yaraşır

Hele bu şîşeye zanbaḳ ṣıġmaz

İstinsah tarihi: ?

Müstesih: Hafız İsmail

Hat: Rik'a

Yaprak sayısı: 40

Satır sayısı: 15

Ebat: 207x153 (150x80) mm

Cilt: Sırtı meşin, deffeleri ebrulu kağıt kaplı mukavva.

3. **İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı K. 739 (A)**

Baş: Rūḥī fidāke ey gül-i gül-zār-ı Naḳş-bend

Oldum hezār-ı cānum ile zār-ı Naḳş-bend

Son: Ṣaldum kümeyt-i k..... meydān-ı k.....

Ḳaldur ḳ..... ki y.... menzilin bula

İstinsah tarihi: 1251 / 1835-1836

Müstesih: Mehmed Receb-i Buharî

Hat: Ta'lik

Yaprak sayısı: 38

Satır sayısı: 19

Ebat: 205x149 (151x81) mm

Cilt: Sırtı ve kenarları vişne çürüğü rengi meşin, sertaplı miklepli, deffeleri desenli kağıt kaplı mukavva.

DİĞER NÜSHALAR

1. Bahār-ı Efkār

Karşılaştırmalı metinde kullanılmayan nüshalar da istinsah tarihlerine göre şu biçimde sıralanabilir:

1 Millî Kütüphane Yz. A. 2112

Baş: Le'ālî-i cevheriyān-ı beyān ve derārî-i dükān-ı dü mışrā'-ı dehān olan...

Son: Her biri yāver ola pādşehe
Raḍıya'llāhu te'ālā 'anhüm

İstinsah tarihi: 1246 / 1830

Müstensih: Mehmed Receb-i Buharî

Hat: Ta'lik

Yaprak sayısı: 234

Satır sayısı: 19

Ebat: 224x142 (170x85) mm.

Taç, salkım ve haç filigranlı nohudî renkli kâğıt. İlk iki sayfa yaldızlı sonrakiler kırmızı cetvelli, mihrabiye laciverdî müzehheb, söz başları kırmızı mürekkepledir.

Cilt: Demet baskılı yeşil yerli cilt içindedir.

2 Topkapı Sarayı H. 897

Baş: Le'ālî-i ḥoḳḳa-i cevheriyān-ı beyān ve derārî-i dükān-ı dü mışrā'-ı dehān olan...

Son: Her biri yāver ola pādşehe
Raḍıya'llāhu te'ālā 'anhüm

İstinsah tarihi: 1247 / 1831

Müstensih: Receb-i Buharî

Hat: Ta'lik

Yaprak sayısı: 297

Satır sayısı: 19

Ebat: 240x145 (170x80) mm.

Abadî taklidi kâğıt. 1-6. yapraklarda başlıklar tezhipli, söz başları kırmızı, yaldız cetvelli.

Cilt: Zencirekli, sertaplı miklepli, mor meşin kaplı mukavva.

3 Viyana Kaiserlich-Königlichen Hofbibliothek, 748

Baş: Le'ālī-i ḥoḳḳa-i cevheriyān-ı beyān ve derārī-i dükān-ı dü mışrā'-ı dehān olan...

Son: Her biri yāver ola pādşehe

Raḍıya'llāhu te'ālā 'anhüm

İstinsah tarihi: 1250/1834'de İstanbul'dan satın alınmış.

Müstesih: ?

Hat: Ta'lik

Yaprak sayısı: 295

Satır sayısı: 19

Ebat: 9x6 Z.

Başlıklar kırmızı, diğer yerler siyah mürekkeple yazılmıştır.

Cilt:

4 Süleymaniye Kütüphanesi, Reşid Efendi, no: 767

Baş: Le'ālī-i ḥoḳḳa-i cevheriyān-ı beyān ve derārī-i dükān-ı dü mışrā'-ı dehān olan...

Son: Her biri yāver ola pādşehe

Raḍıya'llāhu te'ālā 'anhüm

İstinsah tarihi: Receb 1250 / Kasım 1834

Müstensih: Receb-i Buharî

Hat: Ta'lik

Yaprak sayısı: 297

Satır sayısı: 19

Ebat: 234x148 (179x93) mm.

Abadî taklidi kâğıt. 1-6. yaprak başlıları nakışlı ve tezhipli, söz başları kırmızı, yaldız cetvelli. Başta Reşid Efendi'nin mührü ile kütüphanenin resmî mühür ve damgası basıldır.

Cilt: Kahverengi meşin, zencirekli, miklepli.

5 Bayezit Devlet Kütüphanesi, 5654/I

Baş: Le'ālī-i ḥoḳḳa-i cevheriyān-ı beyān ve derārī-i dükān-ı dü mışrā'-ı dehān olan...

Son: Her biri yāver ola pādşehe
Raḍıya'llāhu te'ālā 'anhüm

İstinsah tarihi: 1251/ 1835

Müstensih: Mehmed Receb-i Buharî

Hat: Ta'lik

Yapraklar: 1b-299b

Satır sayısı: 19

Ebat: 223x135 mm.

Avrupa kâğıt, söz başları kırmızı. Başında kütüphanenin resmî mührü ile Maarif memurlarından vâkıf Mehmed Ziyaeddin b. Ahmed Ma'rufî'nin (17 Receb 1301 ve 30 Nisan 1300) tarihli temellük kaydı yazılı olup mührü basılıdır.

Cilt: Vişnerengi meşin, şemseli, kenar sulu, köşebentli.

6 DTCF. Muzaffer Ozak I. 1110

Baş: Ey vaṣf-ı la'l-i tu güher-i her süḫan-serā
Īn ma'nīst sürḫī-i reng-i zebānhā

Son: Her biri yāver ola pādşehe
Raḍıya'llāhu te'ālā 'anhüm

İstinsah tarihi: 1251/ 1835

Müstensih: Receb-i Buharî

Hat: Ta'lik

Yaprak sayısı: 174

Satır sayısı: 19

Ebat: 223x142 (170x85) mm.

Cilt: Sırtı ve kenarları vişne rengi meşin, deffeleri ebrulu kâğıt kaplı mukavva.

7 DTCF. Muzaffer Ozak I. 136

Baş: Le'ālī-i ḥoḳḳa-i cevheriyān-ı beyān ve derārī-i dükān-ı dü mışrā'-ı dehān olan...

Son: Her biri yāver ola pādşehe

Raḍıya'llāhu te'ālā 'anhā

İstinsah tarihi: Tarihsiz

Müstensih: Hafız İsmail

Hat: Rik'a

Yaprak sayısı: 297

Satır sayısı: 19

Ebat: 242x160 (170x90) mm.

Cilt: Yaldız zencirekli, sertaplı miklepli, yeşil meşin kaplı mukavva.

8 **Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi, 5043**

Baş: Dem-i her ṣubḥ-ı ferdā rūz-ı rüstāḫīz-i ū bāşed
Zi-ḫod reften be-iḳlīm-i beḳā yābest şebnem-rā

Son: Ḳoyacaḳ daḫı ise Ḥaḳ beni ac
İtmesün ġayrı ḳapuya muḥtāc

İstinsah tarihi: ?

Müstensih: Hafız İsmail ?

Hat: Rik'a

Yaprak sayısı: 157

Satır sayısı: 19

Ebat: 263x173 mm.

Başta Hacı Mahmud Efendi'nin mührüyle kütüphanenin resmî mührü basılıdır. Bu nüshada Bahār-ı Efkār'ın gazeler ve Musammatlar bölümleri vardır. Nüsha baştan eksiktir.

Cilt: Arkası meşin, üstü kırmızı renkte bez kaplı.

9 **Marburg, Staatsbibliothek, 377**

Baş: Le'ālī-i ḥoḳḳa-i cevheriyān-ı beyān ve derārī-i dükān-ı dü mışrā'-ı dehān olan...

Son: Her biri yāver ola pādşehe
Raḍıya'llāhu te'ālā 'anhā

İstinsah tarihi: 10 Zilhicce 1255/ 14 Şubat 1840

Müstensih: Hafız İsmail

Hat: Rik'a

Yaprak sayısı: 299

Satır sayısı: 19

Ebat: 235x150 (150x80) mm.

Cilt: ?

10 Millî Kütüphane Yz. B. 777

Baş: Le'ālî-i ḥoḳḳa-i cevheriyān-ı beyān ve derārî-i dükān-ı dü mışrā'-ı dehān olan...

Son: Her biri yāver ola pādşehe
Raḍıya'llāhu te'ālā 'anhüm

İstinsah tarihi: 1264 / 1847

Müstensih: Hacı Niyazi

Hat: Ta'lik

Yaprak sayısı: 280

Satır sayısı: 21

Ebat: 260x165 (180x90) mm.

Söz başları kırmızıdır. Serlevha müzehhep ve mülevven desenli, ilk 8 yaprak yaldız cetvelli.

Cilt: Sırtı müzehhep desenli, deffeleri siyah desenli kâğıt kaplı, miklepli mukavva cilt.

11. Medine Arif Hikmet Bey Kütüphanesi 168/811

Bu eser hakkında sayfa ve satır sayısı dışında bilgi yoktur. Buna göre nüsha 21 satır 253 sayfadır.[166]

2. Karşılaştırmalı metinde kullanılmayan Ḫazān-ı Āṣār nüshaları

1 Akşehir İlçe Halk Kütüphanesi, 325

Baş: Rūḥî fidāke ey gül-i gül-zār-ı Naḳş-bend
Oldum hezār-ı cānum ile zār-ı Naḳş-bend

Son: Ṣaldum kümeyt-i k..... meydān-ı k.....
Ḳaldur ḳ..... ki y.... menzilin bula

İstinsah tarihi: 1250/ 1834

---

[166] Mahmut Şarlı, "Medine-i Münevvere'deki Arif Hikmet Bey Kütüphanesinde Bulunan Edebiyatla İlgili Türkçe Yazma Eserler", *İlmî Araştırmalar*, S. 11, İstanbul 2001, s. 106.

Müstesih: Mehmed Receb-i Buharî

Hat: Ta'lik

Yaprak sayısı: 37

Satır sayısı: 19

Ebat: 223x135 (154x83) mm.

Cilt: Şemseli, zencirekli yeşil meşin kaplı mukavva.

2 **Tavşanlı Zeytinoğlu Kütüphanesi, 332**

Baş: Rūḥī fidāke ey gül-i gül-zār-ı Naḳş-bend

Oldum hezār-ı cānum ile zār-ı Naḳş-bend

Son: Ṣaldum kümeyt-i k..... meydān-ı k.....

Ḳaldur ḳ..... ki y.... menzilin bula

İstinsah tarihi: 1251/ 1835-36

Müstesih: Mehmed Receb-i Buharî

Hat: Ta'lik

Yaprak sayısı: 38

Satır sayısı: 19

Ebat: 240x141 (172x90) mm.

Cilt: Deffeleri ebru kaplı, zencirekli sırtı ve kenarları meşin kaplı mukavva

3 **Bayezit Devlet Kütüphanesi, 5654/II**

Baş: Rūḥī fidāke ey gül-i gül-zār-ı Naḳş-bend

Oldum hezār-ı cānum ile zār-ı Naḳş-bend

Son: Ṣaldum kümeyt-i k..... meydān-ı k.....

Ḳaldur ḳ..... ki y.... menzilin bula

İstinsah tarihi: 1251 / 1835-36

Müstesih: Mehmed Receb-i Buharî

Hat: Ta'lik

Yapraklar: 301b-337a

Satır sayısı: 19

Ebat: 223x135 mm.

Avrupa kâğıt, söz başları kırmızı. Başında kütüphanenin resmî mührü ile Maarif memurlarından vâkıf Mehmed Ziyaeddin b. Ahmed Ma'rufî'nin (17 Receb 1301 ve 30 Nisan 1300) tarihli temellük kaydı yazılı olup mührü basılıdır.

Cilt: Vişne rengi meşin, şemseli, zencirekli, köşebentli.

4 **Millî Kütüphane Yz. A. 7279**[167]

Baş: Rūḥī fidāke ey gül-i gül-zār-ı Naḳş-bend
Oldum hezār-ı cānum ile zār-ı Naḳş-bend

Son: Çeşm-i bülbüldür aña gül yaraşur
Hele bu şīşeye zanbaḳ ṣıġmaz

İstinsah tarihi: 1251/1835

İstinsah Yeri: İstanbul

Müstesih: Mehmed Receb-i Buharî

Hat: Ta'lik

Yaprak sayısı: 30

Satır sayısı: 19

Ebat: 230x140 (165x80) mm.

Taç filigranlı kâğıt.

Cilt: Sırtı ve sertabı vişnerengi meşin, deffeleri ebru kaplı miklepli, mukavva.

5 **Dârü'l-Kütübi'l-Mısriyye Edebü't-Türkî, no: 1839**

Baş: Daḫi dāmān-ı ḥaşre irmeden olduḳ girībān-çāk
Yetiş oldı perīşān ümmetüñ ey maẓhar-ı levlāk

Son: Ṣaldum kümeyt-i k..... meydān-ı k.....
Ḳaldur ḳ..... ki y.... menzilin bula

İstinsah tarihi: Tarihsiz

Müstesih: ?

Hat: Ta'lik

Yaprak sayısı: 55

Satır sayısı: Değişken

Ebat: 242x152 mm.

Başlıklar kırmızı, bölüm başlarında müzehheb ve müzeyyen serlevhalar vardır.

Cilt: -

---

[167] Eser, Millî Kütüphane Yazma Divanlar Kataloğu s. 358'de Enderunlu İzzet Bey adına kayıtlıdır.

6 **İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi T. 2845**

Baş: Daḫi dāmān-ı ḥaşre irmeden olduḳ girībān-çāk
Yetiş oldı perīşān ümmetüñ ey maẓhar-ı levlāk

Son: Çeşm-i bülbüldür aña gül yaraşur
Hele bu şīşeye zanbaḳ ṣıġmaz

İstinsah tarihi: Tarihsiz

Müstesih: Hafız İsmail ?

Hat: Rik'a

Yaprak sayısı: 40

Satır sayısı: 15

Ebat: 214x156 (128x82) mm.

Cilt: Sırtı meşin, deffeleri ebrulu kâğıt kaplı mukavva.

7 **Millî Kütüphane Yz. A. 8562**

Baş: Daḫi dāmān-ı ḥaşre irmeden olduḳ girībān-çāk
Yetiş oldı perīşān ümmetüñ ey maẓhar-ı levlāk

Son: Çeşm-i bülbüldür aña gül yaraşur
Hele bu şīşeye zanbaḳ ṣıġmaz

İstinsah tarihi: Tarihsiz

Müstesih: Hafız İsmail ?

Hat: Rik'a

Yaprak sayısı: 29

Satır sayısı: 15

Ebat: 204x142 (126x75) mm.

Sondaki bir yaprakta Ahmed Huldî'ye ait temellük kaydı vardır.

Cilt: Deffeler çehârkûşe bordo meşin, deffe içleri kendinden desenli kahverengi kağıt kaplı, sertaplı, miklepli.

8 **Türk Tarih Kurumu, Y. 176**

Baş: Daḫi dāmān-ı ḥaşre irmeden olduḳ girībān-çāk
Yetiş oldı perīşān ümmetüñ ey maẓhar-ı levlāk

Son: Çeşm-i bülbüldür aña gül yaraşur
Hele bu şīşeye zanbaḳ ṣıġmaz

İstinsah tarihi: Tarihsiz

Müstesih: Hafız İsmail ?

Hat: Rik'a

Yaprak sayısı: 42

Satır sayısı: 15

Ebat: 200x140 (132x85) mm.

Başlıklar kırmızı, diğer yerler siyah mürekkeple yazılmıştır.

Cilt: Yaldız tuğra şemseli, zencirekli, sertaplı, miklepli koyun yeşil meşin kaplı mukavva.

9. İstanbul Arkeoloji Müzesi Kütüphanesi 1003/I

Baş: Daḫi dāmān-ı ḥaşre irmeden olduḳ girībān-çāk
Yetiş oldı perīşān ümmetüñ ey maẓhar-ı levlāk

Son: Çeşm-i bülbüldür aña gül yaraşur
Hele bu şīşeye zanbaḳ ṣıġmaz

İstinsah tarihi: ?

Müstesih: -

Hat: Nesih

Yaprak sayısı: 1b-26b

Satır sayısı: 19

Ebat: 204x142 (126x75) mm.

Cilt: Sırtı ve kenarları meşin deffeleri ebrulu mukavva.

METNİN KURULMASINDA İZLENEN YOL

1. Metinde kullanılan transkripsiyon alfabesinde, *Türk İlmî Transkripsiyon Klavuzu*'na uyulmuştur.

2. Şiir numaraları ve nüshalardaki yerleri dipnotta gösterilmiştir.

3. Nüshalar arasında fark bulunan yerlerde vezin ve anlam dikkate alınarak tercih yapılmış, metne alınmayan biçim dipnotta gösterilmiştir. Farklar verilirken önce beyit numarası, daha sonra metne alınan kelime yazılmış ":"dan sonra tercih edilmeyen fark ve ait olduğu nüsha ya da nüshaların kısaltması verilmiştir. Aynı dizede iki nüsha farkı varsa "/", bir beytin değişik dizelerindeki nüsha farkları "//" ile birbirinden ayrılmıştır.

4. Anlam vermekte zorlandığım beyitlerin sonuna "?" eklenmiştir.

5. Vezin ya da kafiye gibi nedenlerle metinde yapılan düzeltmeler için [...] kullanılmıştır.

6. Şairin müsveddesi arasında bulunan ve kimi nüshaların sonunda kaydedilen bir kıt'a şairin genel anlayışına ve divanlarındaki hiçbir şiire uymamaktadır (*HA.* V/XVIII). Şairin divanına asla almayacağını düşündüğüm bu kıt'adaki müstehcen kelimeler "...." biçiminde gösterilmiştir.

DİVAN METİNLERİ

BAHĀR-I EFKĀR

ḪAZĀN-I ĀṢĀR

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI (ESKİ TÜRK EDEBİYATI)
ANABİLİM DALI

KEÇECİ-ZÂDE İZZET MOLLA'NIN DİVANLARI: BAHÂR-I EFKÂR VE HAZÂN-I ÂSÂR

141361

II. Cilt

Doktora Tezi

Ebubekir Sıddık Şahin

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Cem Dilçin

Ankara-2004

DĪVĀN-I ʿİZZET

(1) Bİ'SMİ'LLĀHİ'R-RAḤMĀNİ'R-RAḤĪM

Leʿālī-i ḥoḳḳa-i cevheriyān-ı beyān ve derārī-i dükān-ı dü mışrāʿ-ı dehān olan şunūf-ı cevāhir-ḥurūf maḍrūb-ı aʿdād-ı miʾāt ü ülūf olaraḳ īṣār-ı şükr-i niʿam-ı Yezdān ve niṣār-ı ḥamd-i kerem-i Mennān ḳılınmazsa keşīde-i silk-i (5)efkār-ı Ḥassān ve muntaẓam-kerde-i dest-i iḳtidār-ı Subḥān olsa maʿmūre-i dünyāda ḥazef-pāre-i vīrāne-i ḫüsrān ve maṭmūre-iʿuḳbāda ḫar-mühre-i gerden-i dūzaḫiyān olacaġı pestī-i ḳadr-i sebʿa-i muʿallaḳadan ʿayān ve edille-i semā-sümüvv-i beyyināt-ı Ḳurʾāniyye ile müstaġnī-i şevāhid ü bürhāndur el-ḥamdu lillāhi evvelen ve āḫiren baʿdehū güher-i rişte-i ferāʾid-i tehāyā ve ḥulā-i teslīmāt-ı (10)girān-bahā-i zīver-i ḳalāʾid-i ʿarūs-ı şenāyā ve ġıbṭa-endāz u şāhuʾṣ-ṣadrı suʿād u süllemi ḳılınaraḳ ṣāḥib-dīvān-ı *ve mā-yanṭiḳu ʿani'l-hevā* ve müşerref-i taḳrīẓ-i *in huve illā vaḥyu'y-yūḥā** Efendimüz ḥażretlerinüñ teslīm-i ḫizāne-i ḥarem-sarāy-ı risāletleri olunmazsa muḫaddirāt-ı nigār-ḫāne-i efkār bender-gāh-ı maḥşerde şāhid-i bāzār ve mālikleri cehennemīler miyānında āteş-i dūzaḫ-i (15)ḫacāletle şerm-sār olacaḳları ziştī-i çihre-i āṣār-ı İmriʾü'l-Ḳays'dan ẓāhir ve *el-eşyā'ü tenkeşifü bi-eżdādihā*** mirʾātında maḫṭūbe-i *inne'llāhe ve melā'ikethū yuṣallūne ʿale'n-nebī**** ruḫsāre-i pür-envārından bāhirdür *ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve ʿalā ālihī ve aṣḥābihī teslīmen keşīrā***** baʿde ḥamdi Ḫudā ve naʿt-i Resūl baḳiyye-i nuḳūd-ı duʿā maʿrūż-ı sikke-gāh-ı icābet-sarāy-ı cenāb-ı Kibriyā (20)ḳılınaraḳ maẓhar-ı kerīme-i *innā ceʿalnāke ḫalīfe****** ve imām biʾl-ḥaḳḳ-i millet-i Ḥanīfe olan ser-nāme-i mecmūʿa-i ʿadl ü dād ve dībāce-i nüsḫa-i rüşd ü sedād sulṭān-ı Maḥmūdüʾz-zamān ḫāḳān-ı memdūḥüʾl-ʿavān cenāblarınuñ maṣrūf-ı lāzıme-i rūz-merre-i ʿömr ü şevketleri ḳılınmaduḳca sihām-ı edʿiyye-i merām-ı ümmet ḳarīn-i hedef-i isticābet olmayacaġı resīde-i ser-menzil-i ḥaḳīḳatdür zīrā (25)vücūd-ı devām-ı maṭlūb-ı hümāyūnları bāʿiṣ-i ḳıvām-ı ḳıyām-ı dīn ü devlet ve bādī-i temādī-i eyyām-ı milket ü milletdür ʿale'l-ḫuṣūṣ bu bende-i direm-ḫarīdeleri ʿuhdesine elzem-i vācibāt ve aḳdem-i mefrūżātdandur ki sermāye-i

---

* Kur'ân, 53/ 3.
(15) olacaḳları: o D
** Her şey zıddı ile anlaşılır.
*** Kur'ân, 33/56.
**** Allah'ın salât ve selamı, ona ailesine ve ashabına olsun.
***** Kur'ân, 38/26.
(21) millet-i: D –
(26) milket: mülk D

(1)hüner-i mükteseb ve mā-melek ü mā-kesebüm bi-ḥaḳḳi'l-Meliki'l-Müteʿāl ol şehr-yār-ı ʿaẕīmü'n-nevāl ve tāc-dār-ı kerīmü'l-ḫiṣālüñ rīze-i nān-ı himem ve süḳāṭa-i ḫ̆ān-ı keremleri oldıġına ḳaṣā'id-i naẕīde ve tevārīḫ-i ātiyye-i ʿadīde cevā'iz-i seniyyesi leb-rīz-sāz-ı gencīne-i idrāk-i aḫlāf ve reşk-endāz-ı defīne-i (5)ḫāk-i eslāfdur *medde'llāhu teʿālā eyyāme iḳbālihī ebedā* •

Ammā baʿd bu ḥaṣīr-be-dūş-ı kāşāne-i ḫüsrān **Kiçeci-zāde ʿİzzet** didükleri kilīm-fürūş-ı kār-ḫāne-i ḥirmānuñ iżā'e-i mişkāt-ı fesādāt iżāʿa-i evḳāt-ı ḥayātdan rūşen-ter varı ve dest-gāh-ı ʿālemde şikeste-rişte-i ʿömr-i güẕerānına icāle-i minvāl-i āh itmekden dīger kārı olmayup ʿilm ü ʿamelden behresi faḳāṭ müṭālaʿa-i (10)ḫaṭṭ-ı ʿanberīn-nuḳaṭ-i ḫūbān ve perestiş-i sūy-i tefārīḳ-i būy-ı ḳıble-i ebrūy-ı cevānān olup ḥayf ṣad-ḥayf ki bu ḫār-zār-ı cihānı gül-istān-ı her dem-bahār ve bu āstāne-i bī-ḳarār-ı devrānı tekye-gāh-ı istirāḥat-medār ẓann iderek gāhīce destān-serā-yı gül-şen-i ḥüsn-i dil-berān ve gāhīce abdāl-ı ġāzel-gūy-i dervāze-i ekābir-i zamān olaraḳ manẓūme-i evḳāt-ı maʿlūmeyi bir alay türrehāt-ı ma-lā-yaʿnīye ṣarf (15) ve ḥurūf-ı enfās-ı maḳsūmeyi bir ṭaḳım muḳaddemāt-ı bī-maʿnīye ḫarf eyleyüp

Ḫaṭ-āver olup sevdigüm dil-berān
Ḫaṭā itdigüm āḫir oldı ʿayān

mefādı bād-ı ḫazān-veş vezān olmaġla ṭūbā-yı cāvidān-ı berg-i her-dem-tāze (20)bildigüm serv-ḳadān-ı çemen-istān-ı leṭāfet ber-kende-i dest-i rūzgār-ı perākende-reftār

Ne-mānde derīn dest-gāh-ı kesel
Be-cüz rīş-i kettān be-dest-i emel•

intibāhı şāne-zen-i liḫye-i efkār olup devḥa-i sāḥa-i luṭf u ʿināyetlerini sāye-bān-ı (25) gerdūn-nişān ḳıyās eyledigüm bī-çāregān-ı bādiye-i ḥayret ü heymān kendilerine kehf-i amān bulamadıḳları āşkār olduḳda sāyelerinde der-dest-i tedārik idebildigüm evrāḳ-ı müstevcibü'l-merāḳ mānende-i yāfte-i ḥoḳḳa-i tiryāḳ keyfiyyet-i ḳırā'atden müberrā ve elfāẕ u ḥurūfı raḫīḳ-ı dehān-ı taḫḳīḳ olmaġa nā-revā olmaġla kimisi rüfū-yı şikestegī-i revzene-i ḫāne-i vīrān ve kimisi kāġıd-

---

• Allah onun ikbal günlerini ebediyyete kadar uzatsım.
(15) ḫarf: ẓarf M, B
• Bu tenbellik tezgâhında arzu elinde keten (gibi ağarmış) sakal (ipliğin)den başkası kalmaz.
(25) heymān: heyecān D

(1)pāre-i süfūf-ı müsta‘mel gibi endāḫte-i ḥücre-i nisyān ḳılınmış idi ne bir ḫudāygān-ı kān-ı kerem vesāṭet-i nesīm-i raġbet ile gül-ġonçe-i ḥadīḳa-i efkārumı aradı ve ne bir bāġ-bān-ı himem meşāṭet-i dest-i himmet ile zülf-i sünbül-būy-ı şāhid-i āşārumı ṭaradı tā ol dem-i ḫurreme dek ki müverriḫ-i aḳlām-ı āsmān biñ (5) iki yüz ḳırḳ bir senesi ḥavādiṣiyle raḳam-zede-i ṣaḥīfe-i zamān olmış idi bir gün

Mu‘ammā olsa lafẓ-ı pür-ma‘ārif
Odur ‘İṣmet Beg’üñ maḫdūmı ‘Ārif

medīḥası ẕerre-i āftāb-ı kemāli ve māhtāb-ı bī-zevāl-i kemāl-i hilāl-i āsmān-(10)istīhāli olan maḫdūm-ı yegāne İbni Kemāl-i zamāne rūşen-çerāġ-ı dūdmān-ı ‘İṣmet Es-seyyid el-ḥāc Aḥmed ‘Ārif Ḥikmet Beg Efendi ḥażretlerinüñ ṭarāvet-fezā-yı ezhār-ı manṭūḳ u mefhūm ve bākūre-nemāy-ı eşcār-ı menşūr u manẓūm olan ravżatu’ṣ-ṣafā-yı nişīmen-gāh-ı efāżıl dest-gāhlarına bāde-perestān-ı mey-kede-i faẓl u ‘irfān emvāc-ı müteselsilü’l-vürūd keyfiyyet-i ṣahbā gibi ḫurūşān (15) iken nā-gāh bu ser-mest-i sülāf-i nā-dānı daḫı

Rind iseñ sen de ḳarış yārāna

demdemesiyle dehlīz-nişīn-i bezm-i bī-müdānīleri olup münāvele-i aḳdāḥ-ı ḳīl ü ḳāl ve müzāvele-i kü’ūs-ı ḥasb-i ḥāl arasında nuḳl-i şimār-ı eş‘ār-ı āb-dār naḳl-i ṭabaḳça-i süfre-i teẕkār ḳılınduḳda ser-meclis-i mey-ḫāne-i ma‘ārif *seḳāhu’llāhu* (20)*te‘ālā bi-müdāmi a‘le’l-‘avārif** ḥażretleri bu ḥarīf-i bāde-i ṣoḥbetlerinüñ sāġarçe-i āmāline rīzende-i şarāb-ı ḫoş-güvār-ı naṣīḥat olup buyurdılar ki ey zebān-ı bī-hude-gūyāsı kār-bān-ı nefes-i nefs ü hevāya ceres ve ey dest-i nāfile-temennāsı bād-peymā-yı bādiye-i heves ma‘lūmuñ olsun ki bahār-ı ḥadīḳa-i ẕübūl olan yāsemen-i müy-ı sefīdüñ demīde ve fuṣūl-i erba‘a-i sinīn-i ‘ömrüñ benüm (25) gibi derece-i erba‘īne resīdedür

Neşāṭ-ı ‘ömr bāşed der-çihil sāl
Çihil çün şud fürū-rīzed per ü bāl

---

(2) ḫudāygān: ḫānevāde M, B
(9) māh-tāb: āftāb E, H, M, B
(20) ḥarīf: ḥarīş M, B
* Allah ona şarapların en güzelini ikram etsin.
(22) nāfile: D –
(24) yāsemen-i müy: yāsemen-būy D

(1) *Eger ṣad sāl mānī der-yekī rūz*
Bi-bāyed reft ezīn kāḫ-ı dil-efrūz•

Senüñle miyānemüzde merbūṭ-ı rişte-i zamān-ı hübūṭ olan kemer-i ġayret-i ḥuḳūḳ-ı ḳadīme keş-ā-keşiyle seni her ne ḳadar ṭarīḳ-i saʿādet-refīḳ-i semt-i ṣalāḥa (5)terġīb ve rāh-ı ḥaṭar-nāk-i pür-bīm ü bāk-i fesāddan terhīb eyledümse de bildigüñden ḳalmaduñ ne geldigüñden ḫaberüñ ne gitmege dāʾir bir eşerüñ var şu ḳādar ümīd iderüm ki

Mūr ki merdāne ṣafī mī-keşed
Der-pey-i ferdā ʿalefī mī-keşed

(10) *Ādemī-i ġāfil eger kūr nīst*
Kem-ter ezīn kirm ü zīn mūr nīst•

Iḳāžıyla tedārik-i zād-ı āḫiret tūşe-i güşe-i hemyān-ı fikretüñdür lākin reʾsü'l-māl-i biżāʿat-i bī-meʾālüñ dībāce-i müʾellefāta kāfī ve nuḳūd-ı kīse-i direm-mefḳūduñ kāviş-i esās-ı ḫayrāta vāfī degüldür ki medāris-i nüh-ḳıbāb-ı semāya ṣadā-yı (15)şöhret-i taṣnīfāt ile velvele-endāz yāḥud ṣaḥn-ı başīṭ-i ġabrāya ḳubbe-i ḥabāb-ı mürekkeb ḳadar bir ders-ḫāne bināsıyla dāʾire-i ḫademe-i ʿulemāda dānende-i mesʾele-i imtiyāz olasın bārī ġavṭa-ḫʷārī-i ġavvāṣ-ı mütefekkire ile deryā-yı müteḫayyileden āverde-i sāḥil-i nāṭıḳa idebildigüñ cevāhir-i nuʿūt-ı şerīfe-i cenāb-ı Risālet-penāhī der-dest mevcūd mıdur yoḫsa anlar daḫı defter-i ḥasenātuñ gibi (20)mefḳūd mıdur dürer-i ġurer-i naṣāyiḥ-i kāşifī-pesend-i müşviḳāneleri ḳurṭa-i güş-ı hūş ve rıṭl-ı girān-ı pend-i müşfiḳāneleri ḫıred-fersā-yı hūş-ı güş olduḳda bir zamān ser-be-ceyb-i ḫırḳa-i şerm-sārī ve bir nice dem eşk-rīz-i dāmen-i güneh-kārī olup didüm ki ey veliyyü'n-niʿmetüm ve aḫ-i āḫiretüm ve ḫʷāste-gār-ı ḫayriyyet-i ʿāḳıbetüm efendim fi'l-ḥaḳīḳa naḳş-ṭırāz-ı mirʾāt-ı beyān olduḳları (25)timṣāli ṣıfat-ı kāşife-i ṣūret-i ḥāl-i pür-melālümdür bu muḳaddime-i ḫayr-netīceden murād tertīb-i dīvān-ı bende-i bī-istiʿdād ise

Be-ḳadr-i şuġl-i ḫod bāyed zeden-lāf
Ki zer-dūzī ne-dāned būriyā-bāf••

• Ömrün neşesi kırk yıldır. Kırk olunca kol kanat kırılır. Yüz yıl da kalsan günün birinde bu gönül aydınlatan köşkten gitmen gerekir.
• Karınca yiğitçe saf çekiyor. Yarın düşüncesiyle bir yiyecek taşıyor. Gafil bir adam eğer kör değilse bu kurtçuktan ve bu karıncadan daha aşağı değil midir?
(13) müʾellefāta: müʾellifānı D
(24) efendim: efendi M, B
•• Herkesin işi kadar söz söylemesi gerekir. Çünkü hasırcı sırma işlemeciliği bilmez.

(1)ma‘ẕeretiyle i‘tiẕār idecegüm āşkār ve i‘tiẕārum ‘ind-i girāmîlerinde ḳarîn-i i‘tibārdur ez-cümle bürde-i rāh-ı āḫiret ve perde-i āteş-i ḳıyāmet bildigüm kālā-yı kā’ināt-bahā-yı sitāyiş-i Resūl-i güzîn deffe-gāh-ı leb-i edebde rehîn-i tār u pūd-ı elfāẕ-ı işābet-ḳarîn olmadıysa

(5) *Çerāġ erçi zi-revġan nūr gîred*
Gehî bāşed ki ez revġan bi-mîred•••

fetîlesi müdde‘ā-yı tenvîr-i ‘öẕr-ḫᵛāhîde mişkāt-ı māhdan

Vāy ber-zer-gerî ki rūz-i şümār
Zereş ez-nuḳre kem buved be-‘ayār••••

(10)lem‘ası āftāb-ı seḥer-gāhdan żiyā-dārdur tekrār mîr-i müşārun-ileyh *esbaġa’llāhu ni‘amehū ‘aleyh•* leb-cünbān-ı dehān-ı tesliyet ve dendān-nümā-yı zebān-ı beşāret olup buyurdılar ki cenāb-ı Ḫaṭā-pūş-ı kāffe-i ümem *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* Efendimüz ḥażretlerinüñ dāru’l-ḫıyāṭa-i ‘ālem-i tekvînde dāmen-i ḫil‘at-i ḫilḳatleri ancaḳ setr-i ‘uyūb-ı mü’minîn içün baḫye-dūzî-i dest-i (15) ḳudret-i Ġaffāru’l-müẕnibîn ile ārāyiş-peẕîr ve ser-ā-ser maḳarr-ı nübüvvetleri teşrîfāt-ı *ve mā-erselnāke illā raḥmete’lli’l-‘ālemîn** ile nihāde-i ṣadr-ı bālā-ḫāne-i tebşîr iken ne ṭurursın

Mühr şud în nāme be-‘unvān-i tu
Ḫatm şud în ḫuṭbe be-devrān-i tu••

(20)‘arż-ı ḥāliyle mānend-i Ḥassān dîvān-ı iḥsān-ı Resūlu’llāh’a çıḳmayup ne oturursın işbu kelimāt-ı şefā‘at-ġāyātı münāsebet-i neseb-i şerîfleri ḥasebiyle zîver-i zebān-ı ta‘ahhüd buyurduḳlarında ben daḫî

Ey nūr-dih-i sitāre-i men
Ḫoşnūdî-i tūst çāre-i men•••

(25)inḳıyādıyla gül-güne-i eşk-i taẕarru‘ı midād-ı raḳam ve müjgān-ı dîde-i tevessüli ṣafḥa-i vecenāt-ı rūy-ı siyāhuma la‘lî ḳalem eyleyüp taḥrîr-i nu‘ūt-ı

••• Çıra her ne kadar yağdan ışık alıyorsa da bazan olur ki o yağdan dolayı ölüverir (söner).
(7) fetîlesi: fetîlesiyle D / māhdan: māh D; māhdan rūşenter M, B
•••• Vay o kuyumcuya ki hesap gününde altınının ayarı gümüşten düşük çıkar.
• Allah onun üzerine bütün nimetlerini yaysın.
(14) ḫil‘at: D –
(15) maḳarr-ı: muḳarrer E, H, M, B
* Kur’ân, 17/54.
•• Bu mektup senin adınla mühürlendi. Bu hutbe senin devranınla sona erdi.
••• Ey yıldızıma ışık veren, benim çarem senin hoşnutluğundur.

(1)şerîfeye ibtidâr ve ṭufeyl-i evṣâf-ı Nebevî olaraḳ âṣâr-ı sâ'irem daḫı ṣebt-i cerîde-i rûzgâr ḳılınup tertîb-i naẓma güyende-i besmele-i intiẓâm

Elfâẓ-ı perîşânumı cem' it yâ Rab
Alay-ı ma'ânîsini tertîb eyle

(5) Dîvânyolına reh-ber idüp tevfîḳuñ
Ehl-i hüneri seyrine terġîb eyle

istimdâdıyla cüyende-i ḥamdele-i iḫtitâm olmışuzdur

TÂRÎḪ-İ TERTÎB-İ ÎN DÎVÂN

– – • – – / – – • – –

Monlâ-yı Rûm'uñ kem-ter gedâsı
(10) İtdükde naẓmın tanẓîme himmet

Her bir ġazelde nâm-ı şerîfin
Yâd ile ḳıldı 'arż-ı maḥabbet

Mülk-i hünerde itdi beni şâh
Ol tâc-baḫş-i ṣâḥib-velâyet

(15) Dîvân yerümdür pehnâ-yı efkâr
Vardur sarây-ı ṭab'umda vüs'at

Ser-çavuşândur gûyâ zebânum
Dîvânum itdi tertîbe diḳḳat

Ebyât ṣaf ṣaf ṣaf-beste oldı
(20) Elfâẓ leşker ma'nâ ra'iyyet

Ta'yîn ḳılındı her bir merâtib
Oldı ḳaṣâ'id erkân-ı devlet

Târîḫlerdür müstevfî-i mâl
Her mıṣra'um bir kenz-i letâfet

(25) Oldı re'îs-i küttâb ḫâmem
Virdi resîd-i encâma ṣûret

Çıḳduḳca taḫt-ı naẓma ḫayâlüm
Serheng-i taḥsîn olmaz mı Şevket

Alḳış sezâdur târîḫ-i tâma
Oldı müretteb Dîvân-ı 'İzzet (1241)
اولدی مرتب دیوان عزت

(1) TA'YĪN-İ İSM-İ DĪVĀN

Tenbīh Devlet-i 'aliyye-i 'Oşmāniyye *dāmet fī-viḳāyeti'r-Rabbāniyye*de 'İzzet-maḫlaş bir nice şā'ir-i māhir bu 'İzzet-i ẕillet-ḳarīne mu'āşır ve ġayr-ı mu'āşır 'alā-ḥaddihim naḳş-perdāz-ı şafḥa-i me'āşir olmışlardur benüm anlardan (5)mā-bihi'l-imtiyāzum ancaḳ sulṭānü'l-evliyā bürhānü'l-aṣfiyā cenāb-ı Mevlānā Efendimüz ḫidmetlerinüñ ḫāk-rūyī-i āstān-ı intisābları olup binā-berīn nuḳre-i ġazeliyyāt-ı bendegānem nām-ı nāmī-i hümāyūn ve ba'ż-ı esāmī-i müntesibīn-i feyż-maḳrūnları ile sikke-ṭırāz-ı iftiḫār ḳılınmışdur ve bu maḫṭūbe-i bī-vesme vü ġāze ve maḥrūm-ı tütuḳ-ı zerrīn-şīrāzeyi ḫacle-pīrā-yı istinsāḫ itmege ṭālib (10)meşşāṭegān-ı ruḫsāre-i me'āyib olan ḫoş-nüvīsān-ı zamāneden mes'ūl-i 'abd-i faḳīrdür ki ism-i sāmī-i ḥażret-i Pīr ile tamġā-peẕīr-i i'tibār olmayan nuḳūd-ı ġazeliyyāt-ı sā'ire kendi ḫaṭṭ-ı destüm ise de bu keckūl-i iftiḳāra idḫāl buyurmayalar bu gül-deste-i üşkūfe-zār-ı feyż-i Perverdigār ***Bahār-ı Efkār*** ile beste-i tār-ı tesmiye ḳılınup bundan böyle āb-yārī-i ebr-i midrār-i tevfīḳ-i Rabbānī (15)ile ser-zede-i çemen-istān-ı ẓuhūr olacaḳ eş'ār-ı kemterāneme dīger mecelle ittiḫāẕ olunup ***Ḫazān-ı Āşār*** ile nām-āver ḳılınmışdur eger anuñ da itmāmına 'uhūd-ı 'ömr-i mu'āhid ve düşmen-i ma'ārif olan rūzgār-ı zūr-kār u mu'ānid müsā'id olursa maḫṣūṣca bir dīvānçe ḳılınmaḳ mutażarrı'-ı dīvān-ı cenāb-ı Nuṭḳ-āferīndür

20) (20) *Ve hā ene eşra'u bi-hāẕe'l-maḳāmi fi'l-merāmi bi-'avni men-efḫame naẓmu kelāmihi'l-meşāḳi'i'l-i'lāmi ve bihi'l-i'tişām*•

---

(21) meşāḳi': meşāni' D

• İşte ben, meramımı anlatmada bu makama, sözleri en yüce olanın yardımıyla başlıyorum ve dayanağım odur.

I

NUʿŪT-I RİSĀLET VE ĀL-İ RESŪL

I

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Yā Muḥammed mīz-bānuñdur cenāb-ı Kibriyā
Didi ẕātı ẕātuña ehlen ve sehlen merḥabā

2 Buldı rifʿat ʿarş-ı aʿlā ḫāk-pāyuñdan senüñ
Maḳdemüñle iftiḫār itse felek bir iş mi yā

3 Nüh felek devr itmeden ṭoġmazdan evvel āftāb
Mihr idüñ sen ʿālem-i vaḥdetde *yā nūre'l-hüdā**

4 Ẕāt-ı pāküñ itdi ẕāt-ı pākine āyīne Ḥaḳ
Sırr-ı hestī nūr-ı dīdāruñdan oldı rū-nümā

5 Küntü kenzüñ cevheridür āftāb-ı ṭalʿatüñ
Pertevüñ itdi bu ẕerrāt-ı cihānı iḳtiżā

6 Ẕātuñı mühr-i nübüvvetle be-nām itmişdi Ḥaḳ
Daḫı naḳş olmazdan evvel levḥa nām-ı Muṣṭafā

7 Kāf u nūn terkīb olınmazdan muḳaddem var idüñ
ʿİlm-i Ḥaḳ'da yine ẕātuñ idi ḫatmü'l-enbiyā

8 Ṭāḳ-ı bālā-yı sarāy-ı āsmān ḫalḳ olmadan
Āstān-ı devletüñ oldı melāẕ-ı aṣfiyā

9 Rūy-ı gendüm-gūnuñuñ fikriyle kendin itdi ġayb
ʿAmd ile ṣādır ola ḥāṣā ki Ādem'den ḫaṭā

10 Aradı deryāda sen dürr-i yetīmi sū-be-sū
Bunca dem Nūḥ oldı keştī-i ṭalebde nāḫudā

11 İbni Āzer Mekke'yi eṣnāmdan taṭhīr idüp
Maḳdemüñ şevḳiyle itdi Kaʿbetu'llāh'ı binā

12 Ḥaḳḳ ile teklīfüñüz yoḳdur tekellüf ber-ṭaraf
Cānın İsmāʿīl żımnen saña itmişdi fedā

13 Derd-i aṣlīsi senüñ ʿaşḳuñ idi itseñ sü'āl
Yūsuf'a olmışdı ṣūretde Züleyḫā mübtelā

I E: 5b, H: 5b, D: 5b, M: 1, B: 4b
1 cenāb-ı: ḥabīb-i D
* Ey hidayet ışığı.
5 cevheridür: cevheriydi M, B
10 ṭālebde: belāda B

14 Menzilüñ Yūnus ile *beyne's-semā'i ve's-semek**
ʿArşdan bālā iken miʿrāc-ı ḳadr-i enbiyā

15 Terk-i cāh-ı salṭanat eylerdi olsa āṣafuñ
Faḫr idüp ẕātuñ gibi faḳruñla şāh-ı etḳıyā

16 Reh-güẕār-ı biʿşetüñden defʿ-i eşrār eyledi
Dūr-bāş-ı ḳahr ile peyġam-ber-i ṣāḥib-ʿaṣā

17 Virdi cān mevtālara teşrīfüñ iḫbār itmege
Nuṭḳ-ı cān-baḫş-ı Mesīḥā oldı dārū-yı şifā

18 Böyle yād eyler seni ins ü melek cinn ü perī
Gökde Maḥmūd Ahmed ü yerde Muḥammed Muṣṭafā

19 Şāh-ı Cebrā'īl-ḫadem şāhen-şeh-i Refref-serīr
*Lī-maʿallāhī-*ʿalem ḫāḳān-ı taḫt-ı ıṣṭıfā*

20 Şeh-süvār-ı ʿarṣa-gāh-ı *ümmetī vā ümmetī***
Yekke-tāz-ı ṣaḥn-ı maḥşer şāh-ı maḥmūdü'l-livā

21 Ḫʷāce-i ümmī-laḳab manṭıḳ-şinās-ı ʿilm-i Rab
Mūcid-i fenn-i edeb bezm-āşnā-yı Kibriyā

22 Çāre-sāz-ı derd-mendān mültecā-yı kā'ināt
Dāver-i ṣāḥib-kerem dād-āver-i rūz-ı cezā

23 *Raḥmeten li'l-ʿālemīn* ṭuġrāsıdur menşūruñuñ***
İtdi mülk-i luṭfına Mevlā seni fermān-revā

24 Mihr-i rūyuñ seyr idüp āyīne-i *lev-lāk*de***
Baḳmaz oldı ʿİsevī'ler çerḫ-i çārümden yaña

25 Bir nigāh-ı merḥamet ḳıl dīde-i giryānuma
ʿArż-ı ḥālüm var saña ey pādşāh-ı enbiyā

26 Necm-i saʿdā ṣāḥibā tenzīh-yāb-ı mā-ġavā
Ey ki erbāb-ı ḍalāle reh-nümā-yı mā-yürā

---

14 Yūnus: Yūsuf B
* "Gökle balık arasında..."
16 defʿ: refʿ D
* Keşfu'l-hafâ, II, 226.
** "Vah ümmetim!"
*** Kur'ân, 21/107.
*** Keşfü'l-hafâ, II, 164.

27 Ḳoyma maḥşerde beni şāḥib-firāş-ı ma‘şiyet
Ey Mesīḥ-i küştegān-ı renciş-i rūz-ı cezā

28 Eyle iḥsānuñ şifā bī-çāregān-ı ümmete
‘İllet-i tekvīn-i ‘ālemdür vücūduñ hem devā

29 Ḫufyeten göster ṭarīḳ-i ṣıdḳı bu güm-rehlere
Yār-ı ġāruñ ḥażret-i Ṣıddīḳ’ı eyle reh-nümā

30 İş ḳalırsa seyfine Fārūḳ-ı Ḫaḳḳ’uñ el-amān
Hīç bu demlerde ḳalmaz olmaduḳ cāndan cüdā

31 Bulma mümkin mi anuñ şemşīr-i ḳahrından necāt
‘Özr-ḫᵛāh-ı ümmetüñ olmazsa bir Ṣāḥib-ḥayā

32 Gelmez elden feṯḥ-i bāb-ı Ḫayber-i āmālümüz
Dest-gīr olmazsa dāmāduñ ‘Aliyy-i Murtażā

33 Lāyıḳ olmaz mı na‘īm-i cennetüñ tesnīmine
Yād-ı sıbṭ-ı a‘ẓamuñla nūş iden cām-ı cefā

34 Çeşmümüñ yaşı içün maḫdūmınuñ başı içün
Raḥm ḳıl ḫūn-ı dile behr-i şehīd-i Kerbelā

35 Yā Resūla’llāh kerem vaḳti gelince ümmete
Ben gedāyı eyleme der-gāh-ı luṭfuñdan cüdā

36 Ḳorḳaram olmaz ḥicābumdan cevāba ḳudretüm
Maḥşeri ṭutduḳda bāng-i ümmetā vā ümmetā

37 Sa‘y idüp ‘işyāna destümde o ḳaldı ‘āḳıbet
Ẓāhir oldı *leyse li’l-insāni illā-mā-se‘ā* ⁎

38 *Ṭūl-i ‘ömrem bā-ḫayāl-i ḳāmet-i cānān güẕeşt*
Cilve-i serv-i mezārem mānde ez-bāġ-ı fenā

39 İki ḳat yansam gerek sā’ir güneh-kārāndan
Bār-ı ‘işyān ḳāmetüm ḳıldı cevānlıḳda dü-tā

40 Süḫre-i bezm-i ‘uşāt itdi iki kāfir beni
Bir oyun oynadılar kim baña bu nefs ü hevā

41 Olmasaydum ümmetüñ Mevlā benümçün yalıñuz
Böyle biñ ḳavme virürdi ḳavm-i ‘Ād-āsā belā

---

30 demlerde: ādemlerde D
32 Ḫayber: Ḫayder E, H, D
34 maḫdūmınuñ: maḫdūmuñuñ B
36 ṭutduḳda: ṭutduḳca M, B
⁎ Kur’ân, 53/39.

42 Ben gibi mest-i müdām-ı ma'şiyet gelmiş degül
Ḳonalı bezm-i eleste bāde-i *ḳālū belā**

43 Defter itdüm şimdilik cürm ü günāhumdan biraz
Daḫı var *Allāhu a'lem*** bir nice sehv ü ḫaṭā

44 İ'tirāf-ı cürm iderken eyledüñ cürm-i diger
Ey ḳalem itmez misin sāḥib-şerī'atden ḥayā

45 'İzzetā cürmüñ yine yazdı kirāmen kātibīn
Bir ḫaṭā-yı fāḥiş itdüñ kim idüp naḳl-i ḫaṭā

46 Câme-dūz-ı mevt-i aḥmer biçmeden şevb-i sefīd
Olmadan bend-i dehānuñ sūzen-i vā-ḥasretā

47 Ḳıl tevessül ruḥ-ı pāk-i Aḥmed-i Muḫtārına
Ḫāk-i der-gāh-ı Ḫudā'ya ferş idüp rūy-ı recā

48 *Ẕerre-i der-mānde'em unẓur bi-'ayni'l-merḥame*
Behr-i mihr-i Aḥmedī yā Rabbi nevvir ḳalbenā

49 *Mā 'alīl-i derd-i 'işyānīm dermānī zi-tu*
Eşfi merżānā İlāhī bi'n-Nebiyyi'l-müctebā

50 *Nīst şāyān-ı taḥiyyāteş zebān-ı müẓnibīn*
Min lisānī ṣalli yā Rabbi 'alā-ḫayri'l-verā

II ESLEMÜ'L-MİNHĀC İLĀ-SÜLLEMİ EVṢĀFİ'L Mİ'RĀC

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 *Ḫoşā ve'n-necmi aḫter leyle-i pür-nūr-ı şevḳ-efzā*
Ki evc-ārādur anda māh-ı burc-ı sūre-i İsrā

2 Ser-i mihr-efser-i çerḫe yaraşdı tāc-ı 'Abbāsī
Çıḳardı sādesin geydi siyeh zer-beft bir dībā

3 Degül encüm ḳırıldı pīr-i çerḫüñ sübḥası nā-gāh
N'ola itse benān-ı māh-ı nevle virdini iḥṣā

4 Kenār-ı ḳulzüm-i eflāke düşdi keştī-i ḫur-şīd
Niçe ṣāfi güher varmış kevākib eyledi yaġmā

5 Kedū-yı āftābı şaḫne-i gerdūn şikest itdi
Sülāf-ı ṣāfına peymāne ṭutdı encüm-i zehrā

---

* Kur'ân, 7/172.
** "Allah en iyi bilendir."
II E: 7a, H: 7a, D: 7a, M: 4, B: 5b
2 zer-beft: zer-bāf E, H, D

6 Felek bir lāciverdī tente çekdi gül-şen-i dehre
Çerāġan-ı nücūma lāle oldı ġurre-i ġarrā

7 Neheng-i āftābı ḥūt-ı gerdūn iltiḳām itdi
Siyeh-mevc-i libās-ı mātem oldı nīl-gūn deryā

8 N'ola gerdūn ararsa Şems-i raḫşān Şām'a ʿazm itdi
Olup ser-geşte-i devr-i firāḳı hem-çü Mevlānā

9 Ḫoşā maʿşūḳa-i dīn leyle-i müşkīn-i gīsū kim
Perīşān eyledi küfri mīṣāl-i kākül-i Leylā

10 O şeb kim zülf-i Leylī reşki Mecnūn eyleyüp rūzı
Degül ẓulmet getürdi farṭ-ı nūrından felek sevdā

11 Ne şeb nūr-ı ṣabāḥa ḫande eyler dīde-i necmi
Açıldı şeb-neminden ṣad-hezārān ġonçe-i zībā

12 Ne şeb nūr-ı siyāhı tūtyādur çeşm-i aʿmāya
Uyandı ḫʷāb-ı ġafletden o gice dīde-i dünyā

13 O şebdür ġıbṭa-i sad-rūze eyyām u leyāliyle
O şebdür eyleyen bī-şübhe ḳadrüñ ḳadrini bālā

14 Revāḳ-ı mihri zerrīn ṭabla-i māha ḳoyup gerdūn
O şeb tertīb olındı āsmānda ṣoḥbet-i ḥelvā

15 Getürmişdi remed çeşm-i kevākib eşk-i ḥaşretle
Degül şeb bir siyeh-gūn perde aşdı ṭārem-i vālā

16 Ḫarīm-i Kibriyā'ya bir ṭavāşīdür adı ʿanber
O şebdür maḫrem-i ḫalvet-sarāy-ı ḥażret-i Mevlā

17 O şeb ecrām-ı eflāk aldı fer vech-i Muḥammed'den
Şuʿā-ı āftābı n'eylesün ol leyle-i ḳamrā

18 O gice ẓāhir oldı gün gibi sırr-ı fenā-fi'llāh
O gice bāhir oldı nūr-ı Aḥmed n'oldıġı ḥaḳḳā

19 *Ḥabīb-i ferd-i muṭlaḳ yekke-tāz-ı āsmān-eblaḳ*
Cemāl-efrūz-ı Ḫaḳ mir'āt-ı zāt-ı Ḫayy-ı bī-hem-tā

20 *Medār-ı süllem-i devrān temāniʿ-müṣbit-i lev-kān*
Resūl-i ṣāḥibü'l-bürhān delīl-i cümle-i daʿvā

21 *Nebiyy-i erḥam u müşfiḳ şefīʿ-i sābıḳ u lāḥiḳ*
Nüket-dānā-yı mā-yantiḳ rumūz-āmūz-ı mā-evcā

---

7 iltiḳām: intiḳām E, H, D
8 Şām'a: Şām B

22 *Şeh-i çerḫ-āstān Aḥmed ḫıdīv-i lā-mekān-mesned*
Ebu'l-Ḳāsım Muḥammed tāc-baḫş-i sūre-i Ṭā-hā

23 *Yegāne ʿālim-i müşkil-güşā-yı mebḥaş-i vaḥdet*
Muḥaḳḳiḳ ḫᵛāce-i dārü'l-hadīṣ-i ʿālem-i maʿnā

24 *Muḥalla-pāye şāhen-şāh-ı taḫt-ı lī-maʿa'llāhī*
Ġaniyy-i her dü ʿālem pādşāh-ı mülk-i istiġnā

25 O ṣadrü'l-enbiyā kim ḥāsıl-ı mühr-i nübüvvetdür
Anuñla dest-i ḳudret eylemiş ḫatmiyyetin imżā

26 Cemīʿ-i enbiyānuñ anda rūşendür tecellīsi
Olup Firʿavn-i ḥaşma her bir engüşti yed-i beyżā

27 Ṭabīb-i kā'ināta redd-i rūḥ-ı mürde bir şey mi
Ḳudūmı çerḫ-i çārümde Mesīh'i eyledi iḥyā

28 ʿAnākib bāb-ı ġāra çekdi dībā perdesin fi'l-ḥāl
Kebūter beyżasıyla virdi zīb-i lü'lüʾ-i lālā

29 Zülāl-i ṣāf-ı engüştiyle ḳıldı ʿālemi sīr-āb
Yemiş virse n'ola bir ān içinde dikdigi ḫurmā

30 Ġılāẓ-ı müşrikīni eyledi iskāt içün yoḫsa
Behāyim nuṭḳa gelmek Ḥazret'e bir iş midir gūyā

31 Anuñ ümmetlerinden söyledür vardur cemādātı
Birisi işte ʿabd-i āstānı ḥażret-i Monlā

32 Süḫanda istiʿānet itmese nuṭḳ-ı şerīfinden
Cemād-ı ḫāme mümkin mi ola ṭūṭī gibi gūyā

33 Lebi çāk oldı dehşetden yazarken şaḳḳını māhuñ
Ne mümkin muʿcizātın eylemek ḫāmeyle istīfā

34 Gel ey kilk-i sebük-rev maḳṣad-ı aḳṣāya ʿazm eyle
İdüp miʿrācı vaṣfın eyle kesb-i pāye-i aʿlā

35 Ḥarīm-i ḫāsına bir şeb Ḥabīb'in eyledi daʿvet
İdüp bir ānına biñ leyletü'l-ḳadri fedā Mevlā

36 Gelüp Cibrīl o māhı buldı burc-ı Ümmühānī'de
Güneşden rūşen oldı çeşmine ol leyle-i ẓulmā

37 Derinde ferş idince bāl u perrin Ṭā'ir-i Ḳudsī
Zemīne indi gūyā çıḳdı maʿnen Sidre'ye ammā

---

26 olup: olur M, B
30 ġılāẓ: ġalāṭ E, H: ġalāṭa D
34 aḳṣāya: aʿlāya D // miʿrācı: miʿrāc M, B

38 Selām-ı ḥażreti teblīġ ḳıldı peyk-i Rabbānī
İdüp ādāb ile erkān-ı me'mūriyeti īfā

39 Didi ey nāzenīn-i Rabb-i ʿizzet çoḳ selām itdi
Seni mihmān-sarāy-ı ḳurbe ister Ḫzid-i yek-tā

40 Çıḳup tekrār seyr it bildigüñ menzildür ol menzil
Bilürsin sū-be-sū sen cism-i pāküñ de göre ḥālā

41 Senüñ menzil-gehüñdür ʿarş ü kürsī evvel ü āḫir
Daḫi ḫalḳ olmadan aḳdem vücūd-ı Ādem ü Ḥavvā

42 Melā'ik anda bekler āşnāyānı ḳadīmündür
Açıldı der-geh-i gerdūn döşendi ḳubbe-i haḍrā

43 Ṣabā oldı nesīm-i perr ü bāli mürġ-i lāhūtuñ
Açıldı gül-bün-i şādīde hem-çü ġonçe-i zībā

44 Münevver ṣadrını ṣaḳḳ ile ẓāhir oldı çoḳ envār
Tecerrüd cevherin ʿarż itdi ṣāḥib-kenz-i lā-yefnā

45 Muṭahharken ezelden āb-ı zemzemle vuẓū itdi
İdüp *nūrun ʿalā-nūr** āyetin tefsīr icmālā

46 Getürdi Cebra'īl ışṭabl-ı cennetden ʿaceb reh-vār
Vücūdı çār-pā şeklinde insān çehresi gūyā

47 Ṣaçında saʿd-ı ekber bir muṭalsam nüsḫa-i zerrīn
Maṣūn olmaḳ içün dīv ü perīden ol melek-sīmā

48 Düşürmiş perçemi sevdāsı nāf-ı āhū-yı çīni
Perīşān dūd-ı būy-ı kākülinden ʿanber-i sārā

49 *Ṣabaḥu'l ḫayr*-ı** pīşānīsi reşk-i ṣubḥ-ı cennetdür
Siyeh-gündur ḳuṭāsı ġıbṭasından gīsū-yi ḥavrā

50 O rütbe tīz-revdür kim gelüp cevlāna bir ānda
Olur dünbāle-i mevzūnına reng-i şafaḳ ḥınnā

51 Ayaġın başmaz ammā başsa farzā ṣaḥn-ı ġabrāya
Yetişmez vüsʿ-i naʿl-i pāyına bu ʿarṣa-i pehnā

---

41 ʿarş u kürsī: ʿarş kürsī M, B
43 bāli: bāl-i B
* Kuran, 24/35.
48 perçemi: B –
** "Sabahın hayırlı olsun!"
50 cevlāna: cevlānda B // mevzūnına: devrānına B

52 İderse ḫurde cünbiş ʿālem-i sümsümde seyr eyler
Ḳalur zīr-i süminde ẕerre deñlü sāḥa-i ġabrā

53 Mücevher sīne-bendi keh-keşān-ı zer-nişān-ı çerḫ
ʿAdīl-i sidre zīn-ḫāne rikābı ʿarş ile hem-pā

54 Başup ol raḫşa pāyın tāc-dār-ı kişver-i lev-lāk
Ġubār-ı sümmine reşk itdi taḫt-ı devlet-i Kisrā

55 Rikābı ḫidmeti peyk-i Ḫudā'yı eyledi teşrīf
Teʿāla'llāh olursa böyle olsun şevket-i ʿuẓmā

56 Mübārek destine virdi uyanı ḥażret-i Cibrīl
Uyanı virdi ol şeb ḫuftegān-ı ʿālem-i bālā

57 Nuḫustīn ḫaṭvesinde Ḳuds'i ḳıldı raḫşı menzil-gāh
Bu vādīlerde sürme tevsen-i ʿaḳlı düşersin hā

58 İdince peyk-i ḥażret müjde ṣaḫn-ı ṣaḫratu'llāha
Ḳılup tebrīk muḳaddem ẓāhir oldı sırr-ı *bāreknā**

59 İmāmü'l-enbiyāya uydı ervāḥ-ı rüsül ṣaf ṣaf
Didi *Allāhu ekber* sākinān-ı maḫfil-i bālā

60 Yöneldi mürselīnden ibtidā ol naḥv-i Mevlā'ya
Mu'aḫḫar mübtedānuñ anda oldı nüktesi peydā

61 Ṣalāt-ı şükr içün tekbīre bend-i iftitāḥ oldı
Ḳılındı żammı sūre naṣṣ-ı *subḥāne'llezī esrā* **

62 Cemāl-i pākine müştāḳ idi çoḳdan bulup furṣat
Cebīn-i Muṣtafā'ya secde itdi Mescid-i Aḳṣā

63 Gürūh-ı enbiyāya luṭf ile yā hū diyüp gitdi
Żamīrüñ merciʿ-i ḳurbin gözetdi ḫˇāce-i dānā

64 Melā'ik aldı *inne'llāhe*yi*** ol maẓhar-ı *lev-lāk***** Saʿādetle idince minber-i eflāke vazʿ-ı pā

65 Burāḳın sürdi sulṭān-ı risālet itmedi raġbet
Felek itmişdi māhın zeyn idüp gerdūne-i raʿnā

66 Güzel taḥrīr ḳılmış ẕātına menşūr-ı miʿrācı
Debīr-i āsmānı manşınbında eyledi ibḳā

---

52 ḫurde: ḫūrda B / ʿālem-i sümsümde: ʿālemi şems ile M, B.
* Kur'ân, 7/137; 17/1; 21/71; 34/18; 37/113.
** Subḥāne'llezī esrā: Kur'an: 17/1.
*** Kur'ân, 33/56
**** Keşfu'l-hafa, II, 214.

67 Recezler itdi Enṣāra naẕīre Müşterī inşād
Zenān-ı Yeṣrib-āsā çaldı deffin Zühre-i zehrā

68 Yed-i pākinde dest-enbūy idi ḥikmetle mezc olmış
Mesīḥ'e itdi ḳurṣ-ı āftābı gizlice ihdā

69 Olurdı nā'il-i pā-būsı erken gelse bir sā'at
O şāhen-şāhı istiḳbāle indi mihr-i evc-ārā

70 Ẕerāfet itdi gerdūn mihrin aldı zīr-i dāmāna
O ḫur-şīdüñ yanında ẕerreden kemter ḳalur zīrā

71 Görüp ol mihr-i burc-ı ıstıfāyı şevḳ u şādīden
Ḳırān ṣanma biri birine girdi encüm-i zehrā

72 Göçüp Behrām ile tīri hevā-veş āteş u ābı
Ṭutuşdı nār-ı inkāra olup ġarḳ-ı 'araḳ a'dā

73 Olup eyvānına Keyvān der-bān istiḳametle
Nuḥūsetden ḫalāṣ itdi niyāzın eyleyüp aṣfā

74 O şeb oldı nümāyān ṣūret-i yek-rengī-i vaḥdet
Başup kürsīye pāyın itdi reşk-i Ka'be-i 'ulyā

75 Döşendi ni'met-i elvān-ı Ḥaḳ dehlīz-i 'Arş üzre
Ṭufeyl-i ḫ'ānı oldı Aḥmed'üñ dünyā vü mā-fīhā

76 Ezelden sīr idi iṭ'ām ḳıldı ḥiṣṣesin ḫalḳa
Nevāl-i luṭfın itdi enbiyā vü evliyā yaġmā

77 Olup dehlīz-i Sidre müntehā-yı menzil-i Cibrīl
O yolda ḳaldı tenhā-rev Nebiyy-i lā-mekān-peymā

78 Ḳoyup Rūḥu'l-emīni āteş-i inbīḳ-i firḳatde
Ṣu'ud itdi demāġ-ı şīşe-i çerḫe gül-āb-āsā

79 Ḥuzūr-ı şevketinde ḳıldı Refref ḫidmetin mefrūż
Geçerken sidreyi ol pādşāh-ı Yeṣrib ü Baṭḥā

80 Görindi bir maḥal kim şeş-cihet dehlīz-i bīrūnī
Gidüp Refref de nā-būd oldı hep peydā vü nā-peydā

81 Nihāyet buldı menzil dāḫil oldı *ḳābe ḳavseyn*e*
Ḳuşı ḳoymışdı gerdūn aṭlasın meyl itmedi ammā

82 Görindi kendi sırrın keşf idüp āyīne-i vaḥdet
Ḥużūra vardı tenhāca Ḥabīb-i lā-mekān-pīrā

---

73 eyleyüp: eyledi D
79 mefrūż: ma'rūż D
* Kur'ân, 53/9.

83 Ḳadīmī āşnāsın gördigi dem bildi kim oldur
Muḳaddem daḫi yoḳdı şübhesi şek itmedi ḳaṭ'ā

84 'Aceb mi münkir olsa görmeyenler çeşm-i mā-zāġı
Ne bilsün nūr-ı mihri söyleseñ de dīde-i a'mā

85 Nedīm-i ḫāṣ-ı ḥażret oldı bunca enbiyā ancaḳ
O bezme dāḫil olmış Muṣṭafā'dan ġayrı yoḳ aṣlā

86 Degül hem-ḳadr u pāye *len-terānī** üdnü minnīyle**
Ḳalur a'lā-yı 'illiyīn zīr-i ḳurb-i *ev-ednā****

87 Cenāb-ı Muṣṭafā Allāh'ı gördi çeşm-i cismiyle
Degül mi'rāc-ı rūḥānī şaḳın ẓann eyleme rü'yā

88 Libās-ı dīger oldı ḥarf u şavta şevb-i dīvānī
Çıḳardı cāme-i elfāẓı anda Ḫüsrev-i ma'nā

89 Ṭaşup baḥr-i şefā'at cūşa geldi ḳulzüm-i raḥmet
Telāṭum-ḫīz-i ġufrān oldı birden ol iki deryā

90 Günāh-ı evvelīn u āḫirīn ġarḳ oldı bir demde
Hemān cürm ü 'uṣātı iltiḳām itdi neheng-i lā

91 Ḥabībiyle cenāb-ı Ḥaḳ bilürler her ne oldıysa
Ma'ānī-i ledünne maḥrem olmaz ḫāme-i imlā

92 Giyüp mi'rāc tācın zer-feşān oldı gül-i encüm
Yürütdi sikkesin çerḫe o sulṭān-ı kerem-fermā

93 Diyüp el-ūdü Aḥmed şefḳat itdi ẕillet-i ḫāke
Hemān oldı şeref-yāb-ı ḳudūmı Mescid-i Aḳṣā

94 Zemīn eflāke elbet 'azm iderdi farṭ-ı ḥasretden
İḳāmet itse çerḫ üzre miṣāl-i ḥażret-i 'Īsā

95 Ṣalāt-ı ḫams ile çekmiş debīr-i āsmān pençe
Berāt-ı 'afv ile mi'rācın itdi ümmete inhā

96 O gice müẕnibīnüñ defteri atıldı baṭṭāla
Yekūnın ḫāme-i taṣdīḳ-i Ṣıddīḳ eyledi imḥā

---

83 yoḳdı: yoḳdur M, B
84 söyleseñ de: söylesin de E, H, D
* Kur'ân, 7/143.
** "Bana yaklaş"
*** Kur'ân, 53/9.
87 çeşm-i cismiyle: cism göziyle D
92 gül-i: gül ü E, H: degül D

97 Çıḳardı yār-ı ġārın süllem-i miʿrāc-ı taṣdīḳa
Daḫi hicretden evvel *iz-hümā*yı**** eyledi īmā

98 Ḫudāvendā benüm de ḳalbümi mihrüñle tenvīr it
Leyāl-i rū-siyehden dil-siyehdür ʿİzzet-i rüsvā

99 Dükān-ı dilde bir ser-māye-i īmān var ancaḳ
Meṣūbātı degişdüm cürme oldum müflis-i laḳvā

100 ʿAṭāyī Nādirī Ṣābit yazup evṣāf-ı miʿrācın
Mekānın eylemiş bī-şübhe anlar cennetül-meʾvā

101 ʿİnāyet ḳıl baña raḥm eyle ancaḳ maḥż-ı luṭfuñdan
Bir iki beyt içün iḥsānuñ ümmīd eylemem ḫāṣā

102 Cihānlar baḫş iden bir şehryār-ı ṣāḥib-iḥsānsın
Güneh bağışlamaḳ bir şey mi ey şāh-ı ʿaṭā-fermā

103 Kenār-ı cennete bir sebze-i bīgānecik eyle
Ḳoma ayaḳlar altında beni ol rūz-ı vā-veylā

104 Zebānum cennet-i evṣāfınuñ rıḍ vānı olmışken
Zebānīler elinde ḳalma lāyıḳ mı Kerem-kārā

105 *Ḫamūş ey dil ki bī-pervā nigeh-dār-ı edeb bāşī*
Müheyyā-yı duʿā şud ḳudsiyān-ı maḥfil-i aʿlā

106 *İlāhī ṣalli minnā Aḥmedeʾl-muḫṭāre biʾl-miʿrāc*
Bi-envāʿīʾt-teḥāyā mā-kereʾl-eflāki devvārā *

III EL-İNTİSĀB İLĀ-BĀBİ ḪAŻRETİʾL-MELCEʾ VEʾL-MEʾĀB

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Bezm-i ḳıdemde olmış idi mürġ-i dil kebāb
Baḥr-i ʿademde beyża degülken bu nüh ḥabāb

2 Yanmışdı şevk-i mihrine bir meh-veşüñ göñül
Ẕerrāt-ı āftābda yoḳdı bu sūz u tāb

**** Kur'ân, 9/40.
99 laḳvā: taḳvā M, B
101 iḥsānuñ: iḥsān D
102 güneh: yine D
106 mā-kerre ما كر: mā-kerrere ما كرر D
* "Allah'ım, mirac için seçilmiş Ahmed'e dönüp duran feleklerin dönüşü kadar bizden salât, türlü türlü selam olsun.."
III E: 9b, H: 9b, D: 10a, M: 9, B: 8a
1 ḥabāb: ḳıbāb B

3 İtmiş idi ḫamīr-i vücūdum sirişte ʿaşḳ
Devrin ḥenūz bulmamış idi bu āsyāb

4 Ben āşnā-yı ḫarf-i teheccī-i ʿaşk idüm
Bīgāne idi lafẓ ile maʿnā-yı her kitāb

5 ʿAnḳā-yı Ḳāf-ı ʿaşḳı idüm ben bir āfetüñ
Ḳāf itmemişdi dāmen-i maʿşūḳa intisāb

6 Meydān-ı ʿaşḳdan ḳılıc aşmışdı ʿarşa dil
Seyf-i ḳażāya olmadan evvel felek ḳırāb

7 Ben ḳanlar aġladum o gülüñ būyın almaġa
İnbīḳ-i çerḫde yoġ iken şöhret-i gül-āb

8 Ser-geşte-i melāmet idüm cevr-i devr ile
Yoḳdı henūz ṭavr-ı felekde bu inḳılāb

9 Dört üstine maḥabbetümüz vardı yār ile
Mezc olmamışdı nār u hevāya türāb u āb

10 Bir *kāf u nūn* ṣadāsı gelüp gūş-ı hūşuma
Şol rütbe yandum aġladum ol rūz-ı pīç ü tāb

11 Ḫākisterümle buldı metānet zemīn-i heft
Oldı ḥabāb-ı baḥr-ı sirişküm bu nüh ḳıbāb

12 Güş eyleyince *şümme radednā*• nidāsını
İtdüm ḫıdīv-i ḫıṭṭa-i *lev-lāk*e intisāb

13 Düşdüm ḳapusına o ḫudāvendüñ itmeden
Cibrīl āstān-ı risāletde daḳḳ-ı bāb

14 Taʿbīr-i niʿmetiyle tesellī bulurdı dil
Ḫalḳ olmamışdı süfre vü bisterde ḫurd u ḫʷāb

15 Būy-ı maḥabbetiyle demāġum zükām idi
Ṣaḥrāya düşmemişdi daḫı nāf-ı müşk-i nāb

16 Ṭutmışdı dest-i-dilde ḫınā-yı maḥabbeti
Neş'küfte idi bāġ-ı-ʿademde gül-i ḫiżāb

17 Ol ḫātem-i yegāne ki ḫāḳān-ı *küntü kenz*••
İtmiş ezelde zīver-i engüşt-i intiḫāb

---

3 sirişte: birişte E, H, D
6 ʿaşḳdan: ʿaşḳa H: ʿaşḳda D
12 ḫıṭṭa: ḥoḳḳa D
• Kur'ân, 17/6.
** Keşfü'l-ḫafâ, II, 173.

18 Yaḫ-beste āb-ı luṭfı ile sūziş-i ḥamīm
Tesnīm-i cennet āteş-i ḳahrı ile serāb

19 Şehler kim āstānesine olmasa gedā
Ḳanġı ḳapuya varsa olur maẓhar-ı ʿitāb

20 Bir bende kim anuñ ḳapusından cüdā düşe
Yoḳdur iki cihānda aña melceʾ u meʾāb

21 Ḫākinde ẕerredür niçe ḫur-şīd-i evc-i nāz
Bābında bendedür niçe şāh-ı felek-cenāb

22 Ser-dāde ḫāk-pāyına Kisrā-yı ser-nigūn
Üftāde bāb-ı luṭfına her ḫān-mān-ḫarāb

23 Eflāk olursa süllem-i miʿrācı çoḳ mıdur
Mevlā ki ide ẕātına *lev-lāk* ile ḫiṭāb

24 Noḳṣān-pezīr-i pertev olur mı hilāl-i çerḫ
Raḫş-ı ḳamer diraḫşına olsaydı zer-rikāb

25 Ümmī-laḳab muḥaddiş-i dārü'l-ulūm-i ḳurb
Yek ḥücredür medāris-i faẓlında nüh-ḳıbāb

26 Sulṭān-ı dīn melceʾ-i kevneyn Muṣṭafā
Şāhen-şeh-i yegāne ḫıdīv-i güşāde-bāb

27 Ol ḥazretüñ şefāʿatidür rūz-ı rüst-e-ḫīz
Dil-teşnegān-ı vādī-i ʿişyāna āb-ı nāb

28 Yüz ḳoymaduḳ taẓarruʿa ʿİzzet lisān ile
Rūy-i niyāza ruḳʿañı ḳıl perde-i ḥicāb

29 Ey şāriʿ-i tarīḳ-i rüsül hādī-i sübül
Şeh-rāh-ı cüzʾ ü küll der-i ümmīd-i şeyḫ ü şāb

30 Nev-cāme-i saʿādet idi şevb-i fıṭratum
Ḳıldum pelās-ı maʿṣiyeti kendüm iktisāb

31 Gelmiş mi bir civāna ʿaceb genc iken ʿateh
Destinden iḫtiyārın alup bāde-i şebāb

32 İtdüm günāhını bilerek nice maʿṣiyet
Ancaḳ ḫaṭāmı bilmedüm Allāh bilür ṣavāb

33 Geçdi zamān-ı salṭanat-ı ʿömr soñradan
Şeh-bāl-i mürġ-i devleti bildüm per-i ẕübāb

---

21 ḫākinde: ḫākinden D
31 alup: B – / şebāb: şitāb D

34 Dünyāya ṣaldı seg gibi bu nefs-i bed-sigāl
Kelb-i ʿaḳūr cīfeden eyler mi ictināb

35 ʿÖmr āḫir oldı ḫayf olur olmaz kelām ile
Daʿvā-yı ʿAmr u Zeyd bitüp geldi el-cevāb

36 Ḫār u ḫas-ı vücūdı ile düşmenānınuñ
Nār-ı cehennem eyleye ol gün kim iltihāb

37 Gerden-keşān-ı salṭanat-ı dünyeviyyeden
Boynun büküp ṭura niçe biñ mālik-riḳāb

38 *Behr-i Ḫudā zi-lüṭf-i tu ey āftāb-ı dīn*
Der-ʿarṣa-gāh-ı maḫşer ez-īn ẕerre rū me-tāb

39 *Bād ez-men be-ruḫ-i tu ey cān-ı kā'ināt*
Der-her nefes taḥiyyet-i bī-ʿadd u bī-ḥisāb

IV MAḪZENÜ'L-KEDER DER-NAʿṬ-İ E'İMME-İ İṮNĀ-ʿAŞER

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Bir derde itdi kim beni bir derd mübtelā
Bir derde beñzemez ki beyān eyleyem saña

2 Ben rāżıyum egerçi belāya belā bu kim
Yanumdan *el-ʿıyāẕ* ile eyler güẕer belā

3 Bāġ-ı muṣībetümden alur feyż reng ü bū
Perverde itse bir gül-i ḫūnīn Kerbelā

4 Terk itdi ṣafvet üzre görüşdüklerüm daḫi
Timṡālüm oldı ḫāṭır-ı āyīneden cüdā

5 Ḳaldı dü dīde ḥalḳa-i bāb-ı baḫīl-veş
Gelmez sü'āl ḫāṭıruma yād u āşnā

6 Güm-nāmam ol ḳadar ki kesel-baḫş-ı ṣīt olur
Ḫamyāze-veş açılsa benümçün leb-i nidā

7 Açdı fetīl-i dāġ-ı siyāhum gül-i sefīd
Seyr it nedür bahār-ı ḫazān-dīde-i cefā

8 İtmiş ezelde tehyi'e gehvāre-i dili
Ṭıfl-ı belā-yı mübrime ābisten-i ḳażā

---

38 تو B: –

IV E: 11a, H: 11a, D: 11a, M: 10, B: 8b
1 bir derd: E'de kenarda "bu ʿaşḳ" biçiminde sah kaydı var.
8 tehyi'e: nühbe-i D

9 Rūy-ı sa‘ādeti göremez dīde ḫ‘ābdā
Bālīn-i istirāḥati olsa per-i hümā

10 Baḳsam bu ża‘f-ı cism ile mir’āta kim gelür
Timṣalümüñ baña nefesi ṣarṣar-ı fenā

11 Mümkin degül bu şekl ile ṣūret-pezīr olup
Āyīne-i Sikender’e olmaḳ beden-nümā

12 Ża‘f-ı baṣar o rütbe ki laġzīde-pāy olur
Neẓẓārem itmese ser-i müjgāna ittikā

13 Dest-i sitemle tellerini ḳırdı rūzgār
Ṭanbūr-ı köhne gibi göñül ḳaldı bī-nevā

14 Zehr-ābe virdi mey yerine cām-ı ser-nigūn
Ṣahbā-yı eşk-i çeşmümi itdüm tehī hebā

15 Gerdūn bulur fetīlini ḥaylūlet itmege
Göñlüm alursa revzene-i dāġdan żiyā

16 Minnet Ḫudā’ya ṭāli‘ümüñ yoḳ neẓāreti
Bir perde çekdi aramuza ḳāmet-i dü-tā

17 Birdür cihānda fāriġ-i naḥṣ u sa‘ādetüñ
Dünbāl-i būm ile serine Şeh-per-i hümā

18 Var mı felekde kevkebümüz kim sa‘īd ola
Bī-hūde itme yoḳ yire ṭāli‘den iştikā

19 Yeksān bahā ile ṣatılur çār-sū-yı terk
Dīhīm-i ḫüsrevān küleh-i köhne-i gedā

20 Ber-geşte itdi taḫt-ı Süleymān’ı rūzgār
‘Āḳil ider mi devlet-i dünyāya ī‘tinā

21 Dönsen kemāna çūpına meyl itme ‘ālemüñ
Bir ḳat daḫı ḫamīde ider minnet-i ‘aṣā

22 Āḫir olur naṣīb-i diger ni‘met-i ḥarīṣ
Taḥṣīl-i rızḳa ditreme mānend-i āsyā

23 Ser-sebz olur mı ḳāmet-i ‘ömri dirāz olup
Perçīde-dāmen olmasa serv-i bürehne-pā

24 Ġalṭīde-gāh-ı mezra‘a-i deşt-i miḥnetem
Ḳonmış ḫamīr-i ṭīnetüme āb-ı keh-rübā

---

18 kim: ki B
21 dönsen: dönsün B / kemāna: kemān D // ḳat: ḳāmet B / ‘aṣā: ‘aṭā D

25 Eyler hezār ḫār u ḫas-ı lānesin ṭaleb
İtdükde çūbīn ḳafesin şeh-per-i hümā

26 Bir dil ki ḳopmaduḳca yerinden bulur mı fer
Cevher ġam-ı celā-yı vaṭandan bulur cilā

27 Feryāda nāle nāleye feryād olur ceres
Ġurbetde kār-bān-ı belā istemez derā

28 Her kār-bān-sarāyı ṣanur menzil-i peder
Fürḳat dili vaṭanda idüp ġurbet-āşnā

29 Gezdüm o rütbe aġlayarak deşt ü kūhda
Nehr oldı cūy-ı eşküme āsār-ı naḳş-ı pā

30 Geh dīde gāh ābile-i pāyum aġlayup
ʻAyniyle döndi ṣu kemerine ḳadd-i dü-tā

31 Kim görse bu felāketümi bilmez aṣlını
Baḫt-ı siyāhum itdi ṣanur anı iḫtiżā

32 Mesḥūrdur diyü kimisi nüsḫa yazdurur
Ṣaġlıḳ virür cünūna kimi dārū-yı şifā

33 Bilmez mi cūş idince yem-i bī-kerān-ı ʻaşḳ
Eyler mi hīç fāʾide temkīn-i nāḫudā

34 Bir āstāna saʻy iderem kim dü mışraʻı
Āyīne-i derūna ola Merve vü Ṣafā

35 Bir āstān-ı raḥmete cān virmek isterem
Ervāḥ-ı evliyā ola ḫākinde çehre-sā

36 Bir āstān-ı raḥmet arar kim bu mürde-dil
Maʻdī Kereb gibi bula ölmiş iken devā

37 Bir āstān-ı reʾfet arar kim bu çeşm-i kūr
Ḫākinden ola dīde-i ḫur-şīde tūtyā

38 Yā Rab o āstāneyi göster bu ẕerreye
Mihr itmeden ḫacālet-i nūrından iḫtifā

39 Yoḳ kār-bān-ı ḥasretümüñ tāb u ṭāḳati
Ḳudret vir eyle meşʻal-i tevfīḳi reh-nümā

---

25 çūbın: çūpuñ E, H, D /ḳafesin: ḳafes D
27 feryāda: feyād M, B
28 kār-bān-serāyı: kār-bān-serāy D, B
34 ola: olamaz B
36 iken: iki E, H, M, B

40 Uçmaḳdadur ḥamāme-i zerrīn-per gibi
Her şeb gözümde māhçe-i ḳabr-i Murtażā

41 Göster bu ḳara yüzliye mihr-i cemālüñi
Yā nūra ʿayni Fāṭıma yā aḥsene'l-verā

42 Yansun o dil ki yaḳmaz anı mātem-i Ḥüseyn
Aḳsun o göz ki akmaya behr-i dem-i belā

43 Maʿmūrdur künişt-i naṣārā o sīneden
Bir dil ki anda itmeye Zeynü'l-ʿibād cā

44 Faḫr-ı cihān Muḥammed-i Bāḳır ki ʿilm ile
Olmış ezelde zīver-i ṣadr-ı uli'l-ʿabā

45 Miḥrāb-ı dīn Caʿfer-i Ṣādıḳ ki ḳavline
ʿİlm-i ledünde müctehidīn eyler iḳtidā

46 Üftādegān-ı vādī-i ḫirmāna dest-gīr
Mūsi'l-Kelīm-i şānī-i Ḥaḳ ṣāḥibü'l-ʿaṣā

47 Herkes fedā ider yolına cān u başını
Virmez kemāl-i merḥametinden ʿAlī Rıżā

48 Rāh-ı hüdāda muḳtefī-i işr-i ceddidür
Sulṭān-ı dīn Muḥammed o ser-dār-ı etḳıyā

49 Merd-i saḫī ʿAliy-yi Naḳī ṣāhibü'l-kerem
Şāh-ı yegāne çārüm-i kerrār-i etḳıyā

50 Dūzeḫdür ol ketībeye ser-menzil-i nuḫust
Bir fırḳadan k'ola Ḥasan-ı ʿAskerī cüdā

51 Deccāl'e pīşvā-yı ṭarīḳ-i ḍalāl olur
Kim itmese Muḥamed-i Mehdi'yle ihtidā

52 Ey ḫāme geldi ḳıṣṣa-i pür-ġuṣṣa yāduma
Feryāda eyle maṭlaʿ-ı dīgerle ibtidā

53 Çoḳ çekdi derd ü miḥneti evlād-ı enbiyā
Hīç olmadı cenāb-ı Ḥüseyn'e olan ezā

54 Laʿnet Yezīd'e kim ne utanmaz sefīhdür
Ḫayrü'l-Betūl Fāṭıma'dan itmedi ḥayā

---

42 belā: Kerbelā D
48 ceddidür: cedīddür D
51 Deccāl'e: ricāl-i D

55 Vaḥşiyken itdi ḥażret-i Ya‘ḳūb’a ma‘ẕeret
Yūsuf ḳażiyyesinde olup gürge iftirā

56 Ḥāşā ki Ādemī ola ol ḫūk-i bed-meniş
İnsān degül o serve anı itmez ejdehā

57 Muḥtāc-ı nān-pāre olup ḳalsa daḫi ac
İtmez Yehūd dīnini dünyā içün fedā

58 Mü’min ider mi devlet içün ḳaṣd-i āl-i beyt
Farżā ki olsa dehre ḫulūd üzre pādşā

59 İbnü’l-Kemāl’e yūf kim ider şi‘rini delīl
Yetmez mi ḥükm-i küfrine bürhān-ı Kerbelā

60 Zaḫm urdı būse-gāh-ı Resūl’e utanmadan
Kāfir ider mi böyle müselmānlıḳ iddi‘ā

61 Oldı ḳızıl ḳıyāmet o hengām-ı rüste-ḫīz
Pür-ḫūn ḳıldı ‘ālemi gül-bāng-i ḥasretā

62 Dünyāya āftāb-ı ḳıyāmet ṭulū‘ını
Aṣḥāb-ı Bedr’e virdi ḫaber āl-i Murtażā

63 Müstaḳbilīn olup şühedā-yı dem-i Ḥuneyn
‘Azm itdi cedd-i emcedine şāh-ı Kerbelā

64 Müşkīn-ġazāl-i vādī-i Baṭḥā’ya ḳıydılar
Oldı meṭāf-ı rūḥı ḥarem-gāh-ı Kibriyā

65 Ya‘ḳūb’a oldı merşiye-ḫᵛān ḥażret-i Ẕebīḥ
Cennetde mātem eyledi esbāṭ-ı enbiyā

66 Yā Rab ne ḳara gündür o gün görmesün gözüm
Düşdi zemīne dīde-i lāhūt-āşnā

67 Gīsū-yı ‘anberīnini āzürde eyledi
Yanmaz mı nāra ‘ūd gibi şāne-i fenā

68 Dendān-ı dür-miṣālini rencīde ḳıldılar
Düşmez mi pīç-tāba ‘aceb rişte-i ḳażā

69 Gül-berg-i la‘l-i nābını pejmürde itdiler
İtmez mi ‘ār bāġa vezān olmaġa ṣabā

70 Āb-ı ḥayātı ẓulmete ġarḳ itmesün mi Ḥaḳ
Bir ḳaṭre ṣuya degmedi mi āl-i Muṣṭafā

---

56 ola: B –
67 ‘anberīnini: ‘anberīni D

71 Ṣad-çāk olurdı hem-çü girībān-ı ehl-i derd
Bir kerre geçse destümüze dāmen-i ḳażā

72 Kesdi zebān-ı şekveyi miḳraż-ı *lā* ile
Fermān-revā-yı taḫt-geh-i mülk-i mā-yeşā

73 Ey ḫāme miṣtar-ı edebi aşdı sözlerüñ
İtdüñ yine bir olmayacaḳ kāra ictirā

74 Ser-dāde oldı ḥükm-i ḳażāya peyem-berān
Nā-çār olursa bir şey aña çāredür rıżā

75 Ḥükm-i ḳażāya çāre rıża olmasaydı ger
Eylerdi cānını melekü'l-mevt aña fedā

76 Ferş eyle ḫāk-i zillete rūy-ı tażarru'ı
Bulsun yerin cebīndeki nakş-ı būriyā

77 Düş āstān-ı ḥażretine cān u baş ile
Ḫāk-i derine ez-ser-i nev eyle ilticā

78 Ey nerre-şīr-i şaḫn-ı çemen-zār-ı Ḫayderī
V'ey āhū-yı ḥarīm-i dil-i Zübdetü'n-nisā

79 Virdüm ṭarīḳ-i ceddüñi bir çıḳmaduḳ yola
İhsānuñ eyle vādī-i ḥayretde reh-nümā

80 'Arż eyle cedd-i a'ẓamuña ilticāmuzı
Sensin 'uṣāt-ı ümmete maḥşerde mültecā

81 Ben maẓharam şefā'at-i ehl-i kebā'ire
Benden kebīre-kārı eger var ise ṣalā

82 Yanduḳ firāḳuñ āteşine yaḳma dūzaḫa
Bir çūbı iki gül-ḫana atmaḳ degül revā

83 Ḳıtmīriyüz o kehf-i emānuñ amān amān
Dūr itmesün kilāb-ı derinden bizi Ḫudā

84 Terk itmez āstāne-i cān-baḫşuñı tenüm
Tā cān tenden olmaya ten cāndan cüdā

85 'Uḳbāda dāmenüñ geçe bir kerre pençeme
Eyler elüm kesilse de müjgānum ilticā

86 'İzzet o şāha 'arż-ı niyāzum tükenmeden
Geldi ne çāre sözde yine mevsim-i du'ā

---

73 edebi: ādābı H, D
86 sözde yine: söz rūyına D

87 Mā-dām kim ṣafā-geh-i mātemdedür cihān
Ol şāha mātem eylemeyen bulmasun ṣafā

88 Virsün ciḥāna ferr-i ʿalem bāb-ı meşhedi
Geldükçe mihre gāh küsūf u geh incilā

89 Ṣaf ṣaf muḳarrebīn-i melā'ik ṭurup müdām
Ḳabrinde muḳtedā ola ol ḳıble-i vefā

90 Cibrīl olup ḫabercisi elṭāf-ı ḫażretüñ
Bir ān içinde göndere biñ kez anı Ḫudā

91 Maʿṣūmlar ki her birisidür kibār-ı dīn
Meşhedlerin münevver ide nūr-ı Kibriyā

92 Her biri ṣadr-ı ṣuffe-i cennetde şād olup
Düşmenleri muḥaḳḳar ola tā-dem-i cezā

V MATLAʿU'L-BELĀ DER-MENḲABET-İ MİHR-İ SİPİHR-İ KERBELĀ

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Mihr ü meh kim Kerbelā'dan geçmeyüp her rūz u şeb
ʿAzm iderler olsa bu ʿālemde dīger rūz u şeb

2 Mihr ü meh ṣanma arar Şimr-i laʿīni Zāl-i çerḫ
Destine almış iki gürz-i müdevver rūz u şeb

3 Mihr ü meh ṣanma idüp rūḥ-ı Ebī-müslim ʿurūc
Ḳaḳmada başına çerḫüñ iki eñser rūz u şeb

4 Devr iderler mātemī abdāl-veş bu ʿālemi
Mihr ü meh pür-teff ü tāb u dāġ-ber-ser rūz u şeb

5 Mihr ü mehdür kūs-ı riḥlet ḫastegān-ı māteme
Çalmada gerdūn anı mānend-i mehter rūz u şeb

6 Āsmān bir mihr ü māh itdi telef kim miṣlini
Olsa görmez rūz u şeb içre mükerrer rūz u şeb

7 Nūr-ı sıbṭeyn-i Resūlu'llāh'dan maḥcūbdur
Perde itmiş mihr ü meh çerḫi münevver rūz u şeb

8 Çeşmüme ʿaynek de olsa mihr ü māh itmem nigāh
Bir ḳara gündür baña ʿālemde yek-ser rūz u şeb

---

87 ṣafā-geh-i: ṣafā-gehi E, H, D
V E: 13b, H: 13b, D: 13b, M: 14, B: 10b
3 ʿurūc: ḫurūc D
4 tef ü tāb: teff-i tāb E, H

9 Ṣunmam el āb-ı ḥayāta sāġar olsa mihr ü māh
Nūş iderdi ḫūn-ı dil evlād-ı Ḥayder rūz u şeb

10 Mihre şeb-nem gitme ‘ādetker o māh-ı teşne-leb
Cüst-cū eylerdi āb-ı ṣāfı yer yer rūz u şeb

11 Anlaruñken ḥavż-ı mihr ü māh-ı enhār-ı cihān
Ḥaḳḳ-ı mecrā virmedi bir ḳatre kāfer rūz u şeb

12 Mihr içerdi ḳan şafaḳdan māh alurdı derdini
Ġarḳ-ı ḫūn-ı āl idi āl-i Peyem-ber rūz u şeb

13 Çeşme-i mihr ile ṭās-ı māhını ursun yere
Ḥacletinden aġlayup çerḫ-i sitem-ger rūz u şeb

14 Sāḳī-i Kevṣer mükāfāt eylemez miydi ‘aceb
Mihr ü mehden ṣunsa iki kāse-i zer rūz u şeb

15 Mihr ü mehden iki mühr-i a‘ẓamı şekvā içün
Āsmān itdi Resūl’e ‘arż-ı maḫżar rūz u şeb

16 Mihr ü māh itdükçe sıbṭeynin sipihr-i ṣadrına
İnḫisāfından ḫabīr idi Peyem-ber rūz u şeb

17 Mihr ü meh-veş ḳaṭre-i eşki olurdı lem‘a-pāş
Eyleyüp neclin şehādetle mübeşşer rūz u şeb

18 Mihr ü meh ẓanneyleme ġalṭān iderler iki ser
Yādına geldükçe eflāküñ dü server rūz u şeb

19 Ehl-i Şām’uñ ẓulmini yād eyleyüp her ṣubḥ u şām
Mihr ider lan‘et Yezīd’e meh ber-ā-ber rūz u şeb

20 Ḥacletinden ṣıfr-ı zā’id veş çıḳardı mihr ü māh
Ẓulmine olsaydı ger evrāk-ı defter rūz u şeb

21 Mihr ü māh-ı āsmān-ı raḥmeti ḳılduñ telef
Şimdi var ẓulmetde ḳal ey maṣdar-ı şer rūz u şeb

22 Çoḳdan istiṣḳal iderdi mihr ü māh-ı āsmān
Söylese ẓulmin o kāfir ḳaḥbenüñ ger rūz u şeb

23 Sen de mihr ü māhını vaṣf it sipihr-i raḥmetüñ
Yād idüp ol kāfiri olma mükedder rūz u şeb

24 Ḳırṭa-i güş eyleyem şems ü ḳamer-veş ‘āleme
Mihr ü māh-ı vaṣfını kişver-be-kişver rūz u şeb

---

11 anlaruñken: aylaruñken D
15 mehden: mehdi H, D
21 māh-ı: māh u M

25 Mihr ḥoḳḳa māh levḥa rīg encüm na‘tını
Söylesün bu ẕerre-i kem-ḳadr u aḥḳar rūz u şeb

26 Mihr-i burc-ı Murtażā māh-ı sipihr-i ıstıfā
Virmede dehre żiyā iki birāder rūz u şeb

27 Mihr ü mehden bu iki şeh-zādedür ancaḳ murād
Āyet-i leyl ü nehārı itdi ez-ber rūz u şeb

28 Mihr ü meh bir gösterişdür nāsı çerḫ iġfāl ider
‘Āleme Şebpīr ü Şebper’dür viren fer rūz u şeb

29 Mihr ü meh ẓanneyleme ṣāḥib-serīr-i kā’ināt
‘Arż ider şeh-zādegāna tāc u efser rūz u şeb

30 Mihri gördikce Ḥasan ẓanneylerem māhı Ḥüseyn
Olmamaḳ mümkin midür āyā mükedder rūz u şeb

31 Mihr ü meh ḥaḳḳı anı maġlūb ṣandı düşmenān
Ol idi rezm-i ḥaḳīḳatde muẓaffer rūz u şeb

32 Āsmān ḫar-gāh idi cünd-i kevākib seyrine
Mihr ü mehdi iki ṭabl-ı nevbeti her rūz u şeb

33 Olmasaydı rāyet-i iclāline mencūḳ eger
Mihr ü māha ‘ālem olmazdı musaḫḫar rūz u şeb

34 Mihr ü mehdi mühre-i mehdi o necl-i a‘ẓamuñ
Āsmān gehvāresinden buldı zīver rūz u şeb

35 Ṭıfl iken eglence itmişdi ṣafā-yı bāl ile
Mihr ü mehdi iki mürġ-i ḫāne-perver rūz u şeb

36 Sür yüzün ḫāk-i niyāza mihr ü meh-veş ba‘d ez-īn
Na‘tı bitmez eyleseñ de tā-be-maḥşer rūz u şeb

37 Māh-ı encüm-leşkerā mihr-i sa‘adet-ḫāverā
Ey ki ẕātuñ bi’t-teba‘ *lev-lāk*e mazḥar rūz u şeb

38 Mihr ü māhı eyledüm vaṣf-ı şerīfüñle tamām
Mihr-i ḥüsnüñdür ḳalan ey māh-peyker rūz u şeb

39 Mihr ü meh mikyāldür taḳsīm ider mücrimleri
Pāyuña düşdi bi-ḥamdi’llāh bu çāker rūz u şeb

40 Mihr ü māh ile siyeh-rūz eyledüñ bu ‘ālemi
Ḳıl beni envār-ı luṭfuñla mübeşşer rūz u şeb

---

27 itdüm: itdi M, B

41 Mihr ü māh-ı himmetüñ işrāḳ ḳılsun ḳalbümi
Ḳalmasun bu rū-siyeh bī-nūr u bī-fer rūz u şeb

42 Mihr ü mehdür iki dāġ-ı sīne-i sūzān-ı çerḫ
Ḫāk-pāyuñdan senüñ merhem umarlar rūz u şeb

43 Mihr ü māhın vaṣf iden leb-teşneden itmez dirīġ
Cür'a-i iḥsānını sāḳī-i Kevṯer rūz u şeb

44 Mihr ü mehdür ḳuṭra-i zerrīn-i gūş-ı māderüñ
İşler anı āsmān mānendi zer-ger rūz u şeb

45 Mihr bālīn māh pister 'arş-ı a'zam ḥacle-gāh
Vālidüñdür ḥażret-i Zehrā'ya hem-ser rūz u şeb

46 Vālideynüñden ümīd-i ẕerre-i iḥsān iden
Mihr ü māhı n'eylesün ay bedr-i enver rūz u şeb

47 Mihr ü meh naḳd olsa dest-i 'İzzet'e bir pul mıdur
Ceddinüñ iḥsānına olmazsa maẓhar rūz u şeb

48 Mihr ü māhı terk idüp şimden girü eyle du'ā
Virdüñ oldı şu iki şekl-i muṣavver rūz u şeb

49 Tā ki bu nüh āşyāndan mihr ü meh pervāz ide
Nāme-i na'tüm alup hem-çün kebūter rūz u şeb

50 Meşhedinden mihr ü māh ayrılmasun tā ḥaşre dek
Geh sefīd ü geh siyāh olduḳca ḫāver rūz u şeb

51 Mihr olup zerrīn micmer māh ḳurṣ-ı 'anberīn
Merḳad-i pür-nūrını ḳılsun mu'aṭṭar rūz u şeb

52 Mihr ü māh olsun felekde encüm-i zehrā bütün
Ḳabr-i pür-envārına ṭoġsun ser-ā-ser rūz u şeb

53 Sükker-i mihr ile şīr-i māh ḳılsun imtizāc
Olsun eṭfāl-i Ḥüseyn'e şīr ü şekker rūz u şeb

VI VĀ-VEYLĀ DER-NA'T-İ ḤAŻRET-İ ŞEHĪD-İ KERBELĀ

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Eşküm ne dem ki zaḫm-ı dilümden nişān olur
Ḫūn-ı Ḥüseyn'dür ki gözümden revān olur

2 Ben ol mükedderem degül ḫande eylemek
Meyl-i tebessüm itse dehānum fiġān olur

---

49 alup: olup M, B
VI E: 15a, H: 15a, D: 15a, M: 16, B: 11b

3 Ben bir kitāb-ı derd ü belāyam ki ez-ḳażā
Bir ḥarfini işitse ʿadū şād-mān olur

4 Ben ol mübārızam ki añup Kerbelā günin
Her mū tenümde ġıbṭa-i tīġ u sinān olur

5 Ben ṭutmasam göñülde eger dūd-ı āhumı
Şu āsmānuñ üstine bir āsmān olur

6 Ol nev-cevān içün çekilen tīr-i āhuma
Tā-ḥaşr ḳaddi pīr-i sipihrüñ kemān olur

7 Pür-āteşem o mertebe bir gül-ḫanīye kim
Ednā şerārı dūzaḫa nev-armaġān olur

8 Dünyā degül o miḫneti yād itmek ādeme
Bādī-i terk-i salṭanat-i cāvidān olur

9 Ol *mer'* ile maʿiyyet ider sırr-ı *men eḥab*•
Dünyāda kim ki müntesib-i ḫānedān olur

10 Yazsam eger o ġonçe-i dil-ḫūna bir varaḳ
Her ḫarfi bir Ḥadīḳa kadar dāstān olur

11 İtsem o naẓmı pey-siper-i rāh-ı Kerbelā
Maẓmūnı vird-i ḳāfile-i ins ü cān olur

12 Meddāḥ-ı ḫānedān-ı nübüvvet olanlaruñ
Eñ ʿācizi benüm gibi muʿciz-beyān olur

13 Āl-i Muḥamed-i ʿArabī naʿtidür sözüm
Giryem miyāne-i süḫana tercemān olur

14 Sulṭān-ı Kerbelā şeh-i ehl-i semā Ḥüseyn
Kim meşhedi melāz-geh-i ḳudsiyān olur

15 Cibrīl'dür muḥarrik-i mehd-i saʿādeti
Lālāyı gör ki eşref-i lāhūtiyān olur

16 Ḫur-şīd-i vechi eylese bir ẕerre āşkār
Revnaḳ-fürūz-ı pertev-i mihr-i cihān olur

17 Yād itsem ebruvānını ol nev-hilālümüñ
Her ḫarf-i rāsı ḫançer-i cān-ı cehān olur

18 Ol iki dīde kim ḥarem-i āl-i Aḥmed'e
Cennet ḥadīḳasında gezen āhuvān olur

• Keşfü'l-ḫafâ, II, 265.

19 Ol ġamze kim ʿadūya nigāh itse ḫışm ile
Şemşīr-i Ẕü'l-feḳār-ı ʿAlī'den nişān olur

20 Yazsam o ḫāl-i vechi o ḫaṭṭ-ı muʿanberi
Ḳur'ān-ı ʿaşḳa Sūre-i Necm ü Duḫān olur

21 Bīnī-i devleti o hümā-yı saʿādetüñ
Minḳārı mürġı cennete ḫırz-ı amān olur

22 Dürc-i dür-i kerāmet idi ḫoḳḳa-i femi
Ehl-i siyer bu sözde cevāhir-feşān olur

23 Sünbül şemīm-i zülfini gül būy-ı ḫulḳını
Neşr eyledükçe ṭoplasalar gül-sitān olur

24 Āġuşte-i ḫūn-ı ġadr olan ḳadd-i nāzenīn
Bir sīm naḫl-i nāz idi ammā revān olur

25 Bu ḥüsn ü bu bahā ile ol şāha ḳaṣd iden
Yā Rab ne seng-dil ne ḳatı bī-amān olur

26 Ḫançer-keş oldı būse-geh-i Faḫr-ı ʿāleme
Kāfirden olsa dīne bu rütbe ziyān olur

27 Biñ kerre günde ölse o kāfir dirilmeden
Ṣanma ziyān-ı āl-i Resūl'e żamān olur

28 Muḫtāc-ı şeb-nem eylediler ġonçe-i femin
Güş itse gül açılmadan evvel ḫazān olur

29 Devletli başı varmış o maḫdūm-ı aʿẓamuñ
Kim rāh-ı Ḥaḳ'da tā-be-ḳıyāmet devān olur

30 Rüsvāy ider Yehūd u Naṣārā'ya ḫaşmını
Seyr eylerüz o kāfiri biz bir zamān olur

31 Yoḳ görmeyem o günde de ol ḳanlı ẓālimi
Ṣabrum yanar da belki ḳıyāmetde ḳan olur

32 Dünyāyı dūd-ı āh ile göstermedi bize
ʿUḳbāda kāfirüñ işi gerçi dumān olur

33 İẓhār-ı laʿnet itmede biz ehl-i bāṭınuz
Ẓāhirde gerçi aña ʿadāvet nihān olur

---

23 ḫulḳını: ḫalḳını M
25 bu ḫüsn ü bu bahā: bu ḫüsn bu bahā B: bu ḫüsn ü bahā E, H, D
27 günde: B –
33 itmede biz: itmedeyüz M, B

34 Bir ḫīzdür ki itdigi eṭvār-ı fitne-ḫīz
Mevżū‘-ı baḫş-i fāḥişegān-ı zenān olur

35 Vaḳtā ki Āl-i Beyt’e gelince ihānete
Ol ḳaḥbe şanki ‘āleme bir ḳahramān olur

36 İblīs Ādem’e bu cenāb-ı Muḥammed’e
Kibr eyledükde ḳanġısı bilmem yamān olur

37 La‘net Yezīd’e kendine a‘vān u āline
La‘n eyleyen dinürse de dūzaḫ-mekān olur

38 N’eylersin ey ḳalem dehen-ālā-yı hicv olup
‘Arż-ı niyāza belki o ‘aḳd-i lisān olur

39 Yā Rab penāhum Āl-i ‘Abā ḳıl o günde kim
Zerrīn câme anda keşān-ber-keşān olur

40 Göster o nūr-ı dīde-i Zehrā’yı çeşmüme
Yā Rab o şeb ki ḫalḳ gözümden nihān olur

41 Yā Rab be-cāh-ı şāh-ı serīr-i Necef ‘Alī
Ol gün ki aña bende niçe Ḫüsrevān olur

42 ‘İzzet ḳuluñ görince unutdurma anlara
‘Āsīlere o gün ki kerem rāygān olur

VII İSTİMDĀD Zİ-PERVERDİGĀRI BĪ-ENDĀD

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

1 Devā-yı derd içün itme ṭabībe āh u enīn
Bilürse kendi ider kendi derdini teskīn

2 Ḫakīm-i muṭlaḳa ‘arż it ki nabż-ı ḥācetüñi
Benān-ı ḳudret ile derdüñ eyleye tebyīn

3 Ḫakīm-i muṭlaḳ odur kim devāsın eyleye ḫalḳ
Daḫi marīżde derd olmadan ẓuhūra ḳarīn

4 Ḫakīm-i muṭlaḳ odur kim ‘alīlin itse telef
Olur visāde-i ārām cāna ‘arş-ı berīn

5 Ḫakīm-i muṭlaḳ odur kim ḫayāt-baḫş oldı
Buṭūn-ı mürdeden iḫrāc idüp hezār cenīn

---

34 bir ḫīzdür (bir hīzdür): perhīzdür H
VII E: 16a, H: 16a, D: 16a, M: 18, B: 12b
3 ḫalḳ: Ḫaḳ D

6 Ḥakîm-i muṭlaḳ odur kim şifâyı zehr eyler
Dilerse zehri şifâ virmege ider ta'yîn

7 Cenâb-ı ḥażret-i Fermân-revâ-yı kişver iken
Yegâne şâh-ı cihân-baḫş-ı milket-i tekvîn

8 Cemâli bâġına cennet sekiz varaḳ bir gül
Celâli nârına dûzaḫ yedi şerâr-ı kemîn

9 Ḥabâb-ı ḳaṭre-i baḥr-i seḫâsı nüh eflâk
Ġubâr-ı ẕerre-i kân-ı 'aṭâsı heft zemîn

10 'İtâb-ı *fa'ḫruc•* ile yer ġarîbi bir ḳulınuñ
Ḫiṭâb-ı *üskün••* ile ḳıldı giryesin teskîn

11 Kimisi ġarḳa-i deryâ-yı *leyse min-ehlik•••*
Kimisinüñ gemisin eyledi kenâre-nişîn

12 Faḳîr-i ḫ'ânçesidür cedd-i enbiyâ-yı kirâm
Ẕebîḥ-i maṭbaḫıdur necl-i ṣâḥibü't-temkîn

13 Ṣadâ-yı peşşeye reşk itdi ṣûr-ı İsrâfîl
Unûf-ı ḫaşmına raġm itmege idüp ta'yîn

14 'Aṣâyı ḥayye ider ḥayyeyi dilerse 'asâ
Ṣadâ-yı *lâ-teḫaf*ından•••• olursa her kim emîn

15 Boġıldı ḳaṭre-i nâ-çîz baḥr-i ḳahrında
Atı ayaġı ile Nîl'i eyleyen teskîn

16 Nebiyy-i ṣâbirine ḳûtı eyleyüp ḳuvvet
O ża'f-ı ḥâlile itmezdi bisterinden enîn

17 Görürdi vechini âyîne-i cemâlinde
Degüldi Yûsuf'ına ibtilâ-yı pîr ḥazîn

18 Açar dü-dîde-i a'mâyı mîl-i vaḥdetle
Başîret-i ezelîsiyle olmayan ḫod-bîn

19 Bütün 'Arab'lara ayva yedürdi sîb gibi
İden dü-pâre şu ḳurş-ı mehi bilâ-sikkîn

20 O mihr-i a'ẓam içün maṭla'-ı sa'âdet idi
Bileydi Âdem'e İblîs olurdı ser-be-zemîn

• Kur'ân, 7/13.
•• Kur'ân, 2/35; 7/19.
••• Kur'ân, 11/46.
•••• Kur'ân, 28/31.
17 cemâlinden: cemâlinde E, D
19 yedürdi: didürdi E, H, D

21 Degül şefā'at-i 'uẓmāsını ṭaleb ḥaddüm
Olur kilābına mülḥaḳ benüm gibi miskīn

22 Bu 'abd-i rū-siyehüñ baḳma 'aybına yā Rab
Be-ḥubb-i ẕāt-ı Muḥammed be-nūr-ı vech-i mübīn

23 Be-ḥarf u lafẓ u ma'ānī-i ḥażret-i Ḳur'ān
Be-ḥaḳḳ-i āyet-i *Yā-sīn** be-ḥikmet-i *Ṭā-sīn*

24 Be-saḳf-i beyt-i mükerrem be-sa'y-i şeyḫ-i kerīm
Be-cāh-ı çāh-ı mübārek be-pāy-ı ṭıfl-ı güzīn

25 Be-naḫl-i bāġ-ı muḳaddes be-mīve-i *erinī* •
Be-nūr-ı Ṭūr-güdāz-ı şerefterīn-i zemīn

26 Be-inḳıyād-ı Ḫalīl ü be-ṣabr-ı İsmā'il
Be-çāk-i sīne-i seng ü be-ḥürmet-i sikkīn

27 Be-tār u pūd-ı ḥaşīr-i şeref-maşīr-i rüsül
Be-'arş-ı pā-be-hevā-yı Nebiyy-i taḫt-nişīn

28 Be-faḳr-i Faḫr-ı rüsül kim o maẓhar-ı *lev-lāk*
Tenezzül itmez olaydı sarāy-ı çerḫ-i berīn

29 Ben itdüm itme efendim ḳuṣūr bendendür
İnanma itdigin inkār iderse nefs-i la'īn

30 Uyar mı 'āḳil uzaḳdan mużill-i maḫlūḳa
Cenāb-ı Hādī-i Ḫallāḳ iken yanında yaḳīn

31 Çıḳınca ẓāhire Mevlā'ya itdigi 'işyān
Alur mı kimse o 'abdi mezād-ı yevmi'd-dīn

32 Beni bu ḥāl ile dūzaḫ dahi ḳabūl itmez
Görince nefret iderler ahālī-i siccīn

33 Meger ki ḫalḳ olına bir cehennem-i maḫṣuṣ
Ki luṭf u merḥametinden olınmayam nefrīn

34 Alınca orṭa yere ḳızdırup zebānīler
İder o dem bu dil-i āhenīn āh u enīn

35 Ḳalur gider çeh-i nā-ḳa'r-yāb-ı dūzahda
Eger 'ināyetüñ olmazsa aña ḥabl-i metīn

---

* Kur'an, 36/1
• Kur'ân, 7/143.
26 sikkīn: miskīn B
31 alur mı: olur mı D

36 Degül mi lāyıḳ-ı iḥsān ki defter-i keremi
Ḫalāṣ-nāme-i mücrimdür eyleyen tezyīn

37 Baġışla cürmümi yā Rab yeter baña bu ʿaṭā
Kimüñ olur ise olsun ṣafā-yı ḫuld-i berīn

38 Alınca derde ṭabībüñ cevāb-ı ṣāfīsin
Tamām benden uṣanduḳda pister ü bālīn

39 Diyār-ı ḥayrete ṭoġrı giderken urṣa poça
İdüp bu fülkeyi ʿİzzet günāh ile teşḫīn

40 Nesīm-i ʿaṭıfet-i *lā-ilāhe illa'llāh* •
O ġarḳa-gehde ola zevraḳ-ı zebāna muʿīn

41 Yekūnı defterimüñ ḳara cümledür bilürem
Ḫaṭāsını ḳalem-i ḳudretüñle ḳıl terḳīn

• Kur'ân, 47/19

II

ḲAṢĀYİD BERĀ-YI ŞEHEN-ŞĀH-I DEVRĀN

I • • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Güş it evṣāfuñı ey şāh-ı şecā‘at-mu‘tād
İdeyüm eyledigüñ himmeti bir bir ta‘dād

2 Bu ḳadar çekmez idüñ dīn uġurında zaḥmet
Yeñiden devletüñi itmiş olayduñ īcād

3 Çekmedüñ minnetini kimsenüñ Allāh bilür
Ḥaḳ’dan oldı saña her kārda Ḥak’dan imdād

4 Bundan evvel bir alay dāne-ḫor-i kişt-ṭama‘
Üşdiler mezra‘a-i ‘āleme manend-i cerād

5 Eylemişdi bir alay fırḳa-i Deccāl-meniş
Kimi ifsād-i ḳurā vü kimi taḫrīb-i bilād

6 Giydiler ḫırḳasını ḥīle ile sālūsuñ
Çekdiler sübḥasını şeyḫüñ oḳurken evrād

7 İtdi iḥyā yeñiden ‘ālemi Ḥaḳ ‘ahdüñde
Görse īman getürür münkir-i ḥaşr-i ecsād

8 Bir vezīrün olıcaḳ dāḫil-i ülkā-yı Ḥicāz
Ḫaricīlerden olındı Ḥarameyn istirdād

9 Ḫidmetüñ eyledi ḫoşnūd Ḫalīlu’llāh’ı
Ka‘be’nüñ bunca maḳāmātını ḳılduñ īcād

10 Bir sa‘ādet ki naṣīb olmadı eslāfuña da
Ravża-i ḥażret-i Peyġam-ber’i ḳılduñ bünyād

11 Mülküñi eyledi Allāh anuñçün ma‘mūr
Oldı ‘aḥdüñde senüñ Beyt-i Muḳaddes ābād

12 Çekmeseñ düşmene ġayret ḳılıcın ḳalmış idi
Yed-i a‘dāda Beliġrād gibi bir dār-ı cihād

13 Gerçi bir kerre alan var idi ecdāduñda
Oldı maḳdūr iki def‘a saña feṯḥ-i Baġdād

14 Pās-bān oġluna ordu çıḳarıldı evvel
Cā-nişīnin getürüp bāġuña itdüñ ırġād

I E: 17b, H: 17b, D: 17b, M: 2, B: 14b
3 oldı: olur M, B
4 dāne: H –

15 Ḳapudanuñ Tekeli oġlunı bir olta ile
Ṭutdı deryā-yı şecā‘atde miṣāl-i ṣayyād

16 Eşḳıyā-yı Ḥaleb endāze-i ḳahruñ ölçdi
Kāle-i mefsedeti eyleyecek var mı mezād

17 Cūş idüp ṣarṣar-ı ḳahruñ ile baḥr-i ġażabuñ
Keştī-i cismini Ḳalyoncı'nuñ itdüñ ber-bād

18 Ṭuzcı oġlı eriyüp memlaḥa-i ḳahruñda
Eyledüñ mülkini mānend-i dükān-ı ḳannād

19 Tevbe-kār oldı Naṣūḥ oġlınuñ aḥvālinden
Baġy ü ‘isyāna sülūk eyleyen erbāb-ı fesād

20 Ṣarı ‘Oṣmān Ḳara ‘Oṣmān Dede Beg Es‘ad Beg
Yaylaḳ oġlu dahi Ḥāṣ köyli Emīn-i bī-dād

21 Rūm ili ḥayṭalarından bir iki yād itdüm
Ṭaġlıyı Ṭaġ deviren oġlını itmem ta‘dād

22 Ṣafḥa-i ‘āleme ṣıġmaz o gürūh-ı mekrūh
Eylesem her birini dāḫil-i erḳām u ‘idād

23 Eşḳıyānuñ gideni gitdi diyār-ı ‘ademe
Ḳalanı var ise de emriñe oldı münḳād

24 Seyfüñe āb-ı ‘adaletle ṣu virdü Mevlā
İtmeden sefk-i dimā eyledi taṭḥīr-i bilād

25 Şeker-i vaṣfuñ içün ṭuṭī-i endīşemdür
Ḳafes-i dilden iden maṭla‘-ı dīger inşād

26 Ḥilm-i sulṭān-ı cihān istese cem‘-i eżdād
Naḳş-ı gül-būse olur şīşede zaḫm-ı pūlād

27 Keremi eyleyeli kīse-i iflāsumı pür
Cem‘-i eżdāda anuñla iderem istişhād

28 Ḥıfẓı ol mertebe eşyāda nümāyāndur kim
Seḥerī ḫ‘āba varur zānū-yı ṣarṣarda remād

29 İstese ma‘deleti rāḥatını mürġānuñ
Naḳş-ı gül-bister olur bülbüle çeşm-i ṣayyād

---

26 ḥilm-i: ḥükm-i M, B

30 İlticā itse eger ḥıfẓına āhū-yı ẓa'īf
Ḥalḳa-i zīnet olur pāyına dām-ı pūlād

31 Her hünerde anı Ḥaḳ fāyıḳ-ı aḳrān itmiş
Nedür ol farṭ-ı ẕekāvet nedür ol isti'dād

32 Ṣafvet-i āyine-i fikrine Ristū ḥayrān
Cevher-i 'aḳlına meftūn 'uḳūl-i efrād

33 Kimseler yazmadı İdrīs-i Nebī'den ġayrı
Ḥaṭṭını zīver-i evrāḳ olalı şekl-i midād

34 Oldı her cīmi birer ġonçe-i gül zār-ı hüner
İstiḳāmetde olup her elifi bir şimşād

35 Raḫş-rān-ı 'aẓametdür ki sürince esbin
Berḳler na'l-i semendinden ider istimdād

36 Raḫşı ol raḫş-ı sebük-seyr küḥeylāndur kim
Resm iderken anı ṣaḥrāya ḳaçırmış Bih-zād

37 Ürker ışṭabl-ı derūnında kümeyt-i cānı
Görse ol tevseni Rūyīn-ten-i pūlād-nihād

38 Ṣan'at-ı nīze-güẕārīde olan ḳudretini
Mümkin olsaydı eger rümḥ-i ḳalemle īrād

39 Gözümi ḥalḳa idüp nevk-i sinān-ı müjeme
'Ömrüm olduḳca alurdum ele kilk-i pūlād

40 İtse şeş-ḫāne ile meyl-i tüfeng-endāzī
Şeş-cihet eyleyemez beyża-i çerḫe imdād

41 Urılurdı yine 'āşıḳ gibi boş bögrinden
Ne ḳadar eyleseler daḫi sebūyı ib'ād

42 Āzmāyiş idicek remy-i sihāma şimdi
Ḳıldı Behrām-ı felek tīr-i kemānın i'dād

43 Birisi bed'-i hümāyūna biri ḳabżasına
İtdi ḫāmem iki tārīḫ-i muraṣṣa' inşād

44 Ḥaḳ diyüp şehlere meydān oḳudı Ḥān Maḥmūd (1223)
Pādşeh ḳabża alup oldı kemāli müzdād (1231)

حق د یوب شهلره میدان اوقودی خان محمود

پادشه قبضه الوب اولدی کمالی مزداد

---

41 urılurdı yine: urılur sırrına E, H: urılur seyrine D

45 İntihāsından ider her neye bed' eylerse
Oldı cāy-ı ḳademi menzil-i Sulṭān Murād

46 Bu ne ser kim irişür menzil-i sehmü'l-ġayba
Ber-hevā eylemeden tīrini mānende-i bād

47 Ḳapanur çeşm-i 'adū ṭāli'-i der-beste-ṣıfat
Tīrini baḫt-ı hümāyūnı gibi itse güşād

48 O şeh-i bī-bedelüñ olsa havācısı eger
Şevḳile tācını gerdūna atardı Şeddād

49 Ḳoparup sorġucını tīrine eylerdi yelek
Yayınuñ bir çilesi olsa kemer-bend-i Ḳubād

50 Kef-i iḳbāline lāyıḳ degül ammā gerdūn
Aṭlasın itse müşemma' kim ider istib'ād

51 Yeter ıṭnāb-ı süḫan eyle du'ā ey 'İzzet
Der-geh-i Ḫaḳ'dan o sulṭān içün it istimdād

52 Tā ki ḳavs-i ḳuzaḥı tīr-i şihāba gerdūn
Ḳura meydān-ı felek içre *ilā-yevmi tünād*•

53 Ola 'ālem ebedī ḳabẓa-i tesḫīrinde
Eylesün ḳuvvet-i bāzūsını Mevlā müzdād

54 Tīr-bārāna ṭutup düşmenini her sūda
Eyleye pīş-rev-i dūzaḫiyān Rabb-ı 'ibād

II DER-MENḲABET-İ ḪAZRET-İ PĀDŞĀH-I CİHĀN MEDDE'LLĀHU TE'ĀLĀ İḲBĀLEHŪ

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Yüzin sürdikce şāhān der-geh-i Maḥmūd Ḫān üzre
Müreccaḥdur zemīnüñ ḳadri şimdi āsmān üzre

2 Büküldi ḳāmet-i gerdūn ümīd-i ḫāk-būsıyla
Cülūsından beri taḫt-ı mu'allā nerd-bān üzre

3 Degüldür keh-keşān oldı felekler şevḳ-i devriyle
Kemer-bend-i ṣadāḳat ḫidmet-i şāh-ı cihān üzre

4 Ḳul olduḳ ol ḫüdāvendüñ der-i luṭfında kim min-ba'd
Felek devr itmez erbāb-ı kemāle imtinān üzre

• Kur'ân, 40/32.
II E: 19a, H: 19a, D: 19a, M: 4, B: 15b

5 O şāhuñ āb-ı cūdı cüst-cūsında helāk olsa
İder tercīḥ İskender ḥayāt-ı cāvidān üzre

6 Ṭutan ol şehryāruñ lenger-i temkīnidür yoḫsa
Baṭardı keştī-i gerdūn ḳalur mı böyle yan üzre

7 Düşerse sāye-i temkīni mevc-i ḫāne-ber-dūşa
Bilūrīn ṭāḳlar bünyād ider āb-ı revān üzre

8 Süleymān-ı Nebī'den şoñra var mı salṭanat sürmiş
Bu rütbe devlet ü şevket bu rütbe ʿizz ü şān üzre

9 Ḥużūr-ı şevketinde şehler eyler şanʿatın icrā
Teferrüc-gāha çıkṣa ʿādet-i şāhen-şehān üzre

10 İdüp faḫr u mübāhāt oynadur mīrān-ı Kürd-istān
Ṭoḳuz ṣahn-ı semāvātı ṭaḳup çūba benān üzre

11 İder destārını re'yiyle rāy-ı Hind-i-pāy-endāz
Ḳumāş almaġa gitse bir ḳulı Hindūstān üzre

12 Açar ebvāb-ı sūrı der-ʿaḳab dizdārı ḫavfından
Giderse kişverinden bir meges Māzenderān üzre

13 Aristo aldırup ʿaḳlın firār eylerdi yanından
Çıḳarsa cündini İskender-i gītī-sitān üzre

14 Ezelden ḳahramāndur kim bulındı maʿden-i yāḳūt
Dökülmiş āb-ı tīġından meger seng-i fesān üzre

15 Olup şemşīrine ʿāşıḳ niçe cān virmesün aʿdā
Ṣanur kim vesmedür mevc-i siyāhı ebruvān üzre

16 O ḫākān kim idüp Feṭḥ-i 'Ali'nüñ mülkini taḫrīb
Yine şāh itdi Īran'a niçe ʿahd ü amān üzre

17 Hem-ān bir ḥamlede Īrāniyān nīrāniyān oldı
Tümenlerle revāfiż geldi her bir sünniyān üzre

18 Demāġından hevā-yı iʿtilā fehm eylese ḫaşmuñ
Virür şemşīri rifʿat der-ʿaḳab rümḥ ü sinān üzre

19 Diger maṭlaʿla taʿrīf eyleyem vaṣf-ı hümāyūnın
Bilinsün kim neden rüchānı vardur ḫüsrevān üzre

---

7 ider: idüp D
17 her bir: bir bir M, B

20 O ḳudret kimde var kim at sürer şāh-ı zamān üzre
Zemīn-būsa gele şāhān meger ol raḫş-rān üzre

21 Berīd-i nuṣret eyler ʿafvını aʿdānuñ istirḥām
Süvār olmazdan evvel tevsen-i çāpük-ʿinān üzre

22 Gören zīn-ḫāne-i raḫş-ı felek-peymāsını dir kim
Süleymān-ı zamānun taḫtıdur bād-ı vezān üzre

23 Ne raḫş ol kūh-peyker kim ṣıġışmaz gāh āfāḳa
İder cünbiş gehī tār-ı nigehden rīsmān üzre

24 Olup ʿanḳā ber-ā-ber seyr iderler Ḳāfʾı ser-tā-ser
Düşerse şeh-perinden sāye mūr-ı nā-tevān üzre

25 Ṣıfāhān sürme-dāna döndi gird-i gerd-i naʿlinden
Daḫi şāh-ı cihān-bān sürmeden İrāniyān üzre

26 O Ḫüsrev kim faḳīr-i der-geh-i luṭfı ḳabūl itmez
Ḳoyup Bād-āverʾin Pervīz virse Ṣāygān üzre

27 Kef-i cūd-ı kerīmin naḳd-i luṭfa eylese taslīṭ
Hücūm itmiş şanursın mevce-i deryāyı kān üzre

28 Yed-i luṭfından ʿālem kān u deryāsiyle ben gördüm
Degül yek mevce-i nā-çīz-i baḥr-i bī-kerān üzre

29 Gehī luṭfı gehī ḳahrı gelür bir birine gālib
İderler bezm ü rezminde ʿaceb baḫṣ imtiḥān üzre

30 Görürdük şimdi ḥaşri olmasa ol ḳādir-endāzuñ
Nigeh-bān çeşm-i tīri fitne-i āḫir-zamān üzre

31 Meh-i nev pençe-i ḫur-şīde girmiş ẓann ider herkes
Münevver ḳabża-i şāhānesin ḳoysa kemān üzre

32 İder seyf ü ḳalemde farṭ-ı istiʿdādın istidlāl
Gören resm-i benānın ḫāme-i muʿciz-beyān üzre

33 İden tercīḥ o şāhı nazm u neṣre vāḳıf olmışdur
Gerekse şāʿirān üzre gerekse münşiyān üzre

34 Mizāc-ı ʿālemi ıṣlāḥ idince seyf ü ḫāmeyle
O şāhen-şāh-ı ḥikmet-dān ne ḳanlar dökdi ḳan üzre

---

20 raḫş-rān: Ḫusrevān M, B
26 virse: dirse D
27 deryāyı: dürri D
34 seyf ü ḫāmeyle: seyf-i ḫāmeyle D // ḥikmet-dān: ḥikmetden D

35 Amānın kesdi öyle rūzgār-ı zūr-kāruñ kim
Çemende ġālib oldı berg-i gül bād-ı ḫazān üzre

36 O rütbe intibāha geldi kim ʿahdine ẓālimler
Ceresdür güş-ı reh-zen cīd-i ḫayl-i kār-bān üzre

37 Çaḳırcı başısından teẕkireyle gitse bir güncişk
İder mihmān-nevāzī cürre şāhīn āşyān üzre

38 Emānet virse ol şeh rāy-i Hind'e itmege īṣāl
Berā-yı tecribe bir peşşeyi bād-ı vezān üzre

39 İder sürʿatle teslīm itmeden bir müyın işkeste
Ṭutup emr-i Süleymān-ı zamānı baş u cān üzre

40 Nesīm-i müşg-sādan būy-ı nāfın itse istişmām
Bir āhūya eger şīr-i jiyān olsa ziyān üzre

41 İderlerse künāmında o şīr-i ẓālimi güm-nām
Çeker iḫḳāḳ-ı ḥaḳḳa tīġ yüz biñ arslān üzre

42 Eyā şāhen-şeh-i ʿādil ki ẓālimler zamānında
ʿAdāletde ḳuṣūr isnād ider Nuşīrevān üzre

43 Sen ol şāh-ı ʿaẕīmü'l-ḳadr-i devrānsın ki bezmüñde
Ḥicāb eyler teḳaddüm itse şāhān bendegān üzre

44 Sen ol Key-ḫüsrev-i gītī-neverdānsın ki rezmüñde
Niçe Efrāsiyāb'ı gördi nevdür terk-i cān üzre

45 Senüñ eyyām-ı ʿadlüñdür bahār-ı ʿömri dünyānuñ
N'ola tercīḥ idersem āstānuñ būstān üzre

46 Vücūduñ gibi var mı būstānuñ naḫl-i bālāsı
Ki ṣalsun sāye-i elṭāfını her gül-sitān üzre

47 Bilinmezdi şükūh-ı devlet-i İslāmiyān neymiş
Cihāna gelmese ʿOṣmāniyān ʿAbbāsiyān üzre

48 Bu rütbe añlaşılmaz idi ecdād-ı kirāmuñdan
Şeref-baḫş olmasa ẕātuñ daḫi ol dūd-mān üzre

49 Degül mümkin o mihr-i şevketüñ evṣāfını taḥrīr
Uṭārīd gibi yüz biñ kātib olsa āsmān üzre

---

35 berg-i gül: bir gül E, H, D
36 cīd: cünd D
40 müşg-sādan būy: müşg-būy B
44 **nevdür terk-i cān üzre: Tūr u Türk cān üzre D (???)**

50 Biraz da kendümi vaṣf eyleyem bir resm-i dīgerle
Ne naḳş itseñ yaraşmaz böyle nāzük perniyān üzre

51 Yine żımmen merāmum ẕātını tavṣīfdür yoḫsa
Güher vaṣf eylemek lāyıḳ mıdur evṣāf-ı kān üzre

52 Cihānda āb u nānı ḫ'ān-ı iḥsānında buldum ben
İder taḳdīm-i vaṣfın ṭab'-ı pāküm āb u nān üzre

53 Odur ancaḳ medār-ı iftiḫārum şöhret ü varum
Kim itdi ẕātını ta'rīf bu ḥüsn ü beyān üzre

54 Benem ol şā'ir-i māhir ki bundan bellidür ḳadrüm
Degülken ḥürmetüm vācib ḫıdīv-i nükde-dān üzre

55 Yazup altun ḳalemle nāmumı ḳazdurdı mermerde
Niçe ḫayrāt-ı şāhāne niçe 'ālī mekān üzre

56 Yazıldı nām-ı vālāsı o şāhuñ ṣaḫratul'lāh'a
Ḳazıldı naẓm-ı tārīḫüm meṭāf-ı ḳudsiyān üzre

57 Felekde kimseye bu mürġ-i devlet ṣalmadı sāye
Kimüñ yazdırdı naẓmın ẓıll-i Mevlā saye-bān üzre

58 O ebvāba kim itmez ser-fürū erbāb-ı dānişden
Bu ma'nādan tefavvuḳ eyledüm hep şā'irān üzre

59 Nihāyet kendüm itdüm cevher-i ḳadrüm şikest eyvāh
Çıḳardum la'l-i eşki şimdi çeşm-i ḫūn-çekān üzre

60 O tenhā bülbülem kim gül-şen-i devletden ayrıldum
N'ola vaḳtüm geçerse böyle feryād u fiġān üzre

61 Cihānı būy-ı enfāsıyla gül-zār eyleyen şāhuñ
Nesīm-i luṭfı esmez mi 'aceb şehr-i Keşān üzre

62 Hüner ıḳlīmini benden ziyāde var mı feṭḥ itmiş
Degülken necm-i devlet ṭāli'ümle iḳtirān üzre

63 N'ola da'vī-i i'cāz eylese Mānī-i endīşem
Tebessüm resm ider isterse çeşm-i ḫūn-feşān üzre

64 Dilerse bir fısıldıya yazar āvāze-i ra'dı
Dilerse kūh-ı Elbürz'i çizer berḳ-i cehān üzre

---

52 nānı: tābı D
53 bu ḥüsn ü beyān: bu ḥüsn ü bu beyān M, B
63 Mānī: bānī D

65 Ḳalur ẓulmetde İskender gibi mihr-i cihān-ārā
Sevād-ı ḫāmemi ta'yīn idersem Ḫāverān üzre

66 Ḫarāc ister 'Acem şā'irlerinden şāh-ı endīşem
Gören Sulṭān Murād' ı ẓann ider çıḳmış Revān üzre

67 Biñer a'lā ḳaṣīde ṭarḥını der-'uhde itdürdüm
Şeh-i gītī-sitānum vaṣfına ḥüsn ü beyān üzre

68 N'ola bā'iṣ olursa ḳayd-ı ġamdan olmaġa āzād
Bu ḫidmet düşdi ancaḳ bende-i miḥnet-keşān üzre

69 Yeter 'İzzet temeddüḥ naẓm olursa böyle olsun kim
Yazıldı her iki mısrā'ı farḳ-ı Ferḳadān üzre

70 Çekilmez sāġar-ı faḫriyye vaṣf-ı şāhdan şoñra
Ki zīrā cür'adan kem-ter ḳalur raṭl-ı girān üzre

71 Ser-i mihr-efser-i şāh-ı cihānı eyledüñ taṣdī'
Biraz mühr-i sükūt urmaz mısın artıḳ dehān üzre

72 Du'ā-yı devlet ile intisāb it bābı Mevlā'yā
Yüzüñ sür ḫāk-i der-gāh-ı cenāb-ı Müste'ān üzre

73 Çıḳa her rūz tā kim dāver-i zer-efser-i ḫur-şīd
Şeh-i devrān gibi ṭāḳ-ı zeberced āstān üzre

74 Dü-bālā eyledükçe maḳdemiyle ḳadr-i evrengin
Melā'ik eylesün alḳış ṣadā-yı çavuşān üzre

75 'Ulüvv-i menzilet kesb eylesün bizler gibi ol da
Zemīn-būsa gelüp gerdūn resm-i bendegān üzre

76 Ber-ā-ber yaşasun şeh-zādegān-ı mihr ü meh-peyker
O kevkeblerle olsun sa'd-ı ekber iḳtirān üzre

77 Ola eyyam-ı 'ömr ü devletinden bir dem-i fīrūz
Medā-yı dehr olup munżam ḥayāt-ı cāvidān üzre

---

67 biñer: diger D

III DER-SİTĀYİŞ-İ ḪALĪFE-İ CENĀB-I MA‘BŪD ḤAŻRET-İ SULṬĀN MAḤMŪD

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

1 Eyā ḫalīfe-i ma‘būd ḫüsrev-i ġāzī
Żamīme eyle ki mülk-i ‘Irāḳ’a Şīrāz’ı

2 Sezerse sırran eger meylüñi mütārekeye
Virür saña şeh-i A‘cām ḫufyeten rāzı

3 Virür muṣālaḥa itseñ tamām-ı Īrān’ı
Görünmeyüp gözine mülkinüñ çoġı azı

4 Uçurdı kendini ol hevā-yı naḫvetde
Hümā-yı devlete taḳlīden ol yaban ḳazı

5 Bıraḳdı bāl u perin düşdi dāmen-i ‘afva
Şikār-gehde görince bir iki şeh-bāzı

6 Hümā-yı salṭanat ol şāh-bāza dirler kim
Nüh āşyānı ṭuta şeh-perinüñ āvāzı

7 Emīr-i mülk-i Ḥabeş itdi bir zamān per-ḫāş
Caḥīme sürdi nihāyet hicān u cemmāzı

8 Ḥicāz naġmelerinden işitmemiş mi ‘aceb
‘Acem didükleri ġāfil nevā-yı şeh-nāzı

9 Rübūde itmedi güy-ı zemīni sencileyin
Senüñle çerḫ idebilsün mi ṣavlecān-bāzī

10 İdüp zemīnine ser-dāde tāc-dārānı
Firāz-ı çerḫe çıḳarduñ serīr-i i‘zāzı

11 Zemīn öpüp ayaġuñ i‘tilā niyāz eyler
Sipihre tāc-ı serüñ nāz ider geçer nāzı

12 Bu şevketi ne işitdi ne gördi İskender
Bu rütbenün saña saḳlanmış ancaḳ iḫrāzı

13 Lisān-ı pādşehān-ı cihānda elḳābuñ
Zamān-ı ma‘deletüñ ḫüsrev-i ser-efrāzı

14 Zebān-ı ‘ālemiyān-ı zamānda evṣāfuñ
Cihān-ı merḥametüñ pādşāh-ı mümtāzı

III E: 21a, H: 21a, D: 21a, M: 7, B: 17a
1 Żamīme eyle ki mülk-i ‘Irāḳ’a Şīrāz’ı: Żamīme-i mülk eyle ‘Irāḳ’a Şīrāz’ı D; Żamīme mülküñe eyle ‘Irāḳ u Şīrāz’ı M, B

15 Felekde nām-ı bülendüñ bu beyt ile meşṭūr
'Ayān oḳur naẓar itdükçe her bilen yazı

16 Semiyy-i ṣāḥib-i ḥavż u maḳām-ı sāye-i Ḫaḳ
Delīl-i Zemzem ü Ka'be ḫalīfe-i ġāzī

17 Emīn-i Yeṣrib ü Baṭḥā cenāb-ı Ḫān Maḥmūd
Vekīl-i şāh-ı rüsül faḫr-ı rāyet-efrāzī

18 Hümā-yı salṭanatuñ şīr-i kūh-ı temkīni
Hizebr-i ma'rekenüñ şāh-bāz-ı pervāzı

19 O şeh-süvār-ı mu'aẓẓam ki sürmeden raḫşın
Fenā-yı mülk-i 'Acem'de ider tek ü tāzī

20 Virürdi edhemi Ḫüsrev-i emīr-āḫūra
Ṣıṭabl-ı ḫāṣ-ı hümāyūnuñ olsa cān-bāzı

21 Giderdi āḫirete dest-ber-dehān-ı veleh
Göreydi āh ki Rüstem o ḳādir-endāzı

22 Keremle Ḫātem'i vaṣf eylemiş biraz nā-dān
Bulup bu ṭāsı tehī çerḫi ṭutmış āvāzı

23 Kerīm o şāh-ı cihāndur ki dā'imā eyler
Zamān-ı va'dini sebḳat zamān-ı incāzı

24 Ṣiyāb-baḫş-ı cihān kim gelür aña hendāz
Ḳumāş-ı luṭfınuñ olmaz ẕirā' u hendāzı

25 Cihān-ı ma'rifeti nokṭa üzre naḳş iderem
Medīḥasında ṭutup resm ü rāh-ı īcāzı

26 İdince ḳaṭre-i evṣāfı ḫāmeden cereyān
Yine olur süḫanum baḥr-ı heftüñ enbāzı

27 Hezār-ı nāṭıkam olmaz sitāyişinde ḫamūş
Meger ki ḳafiyenüñ böyle lāl ide azı

28 Şehen-şehā hüner-endūz-ı ḫüsrevā sensin
Serīr-i ma'rifetüñ şāh-ı nükte-perdāzı

29 Açılmadan leb-i şekvā 'ināyetüñ ḳapadur
Virür ḫaber saña encām-ı kārı āġāzı

30 Ne söylesem saña ma'lūm-ı devletüñdür hep
Degül cenābuña maḫfī derūnumuñ rāzı

---

18 hizebr: her bir H: hüner-ber D, M, B
21 dest-ber-dehān-ı veleh: dest-bürd-i hāvenle D
29 kārı: kāruñ D

31 Faḳaṭ cefā-yı sipihr-i muḥīli bilmezsin
Ne ḥaddi var ki saña eylesün deġal-bāzī

32 Bilür ki başa çıḳar şey degüldür ol tezvīr
Senüñle eyleyemez da'vī-i ser-efrāzī

33 Murād iderse o ẓālim ider desīse ile
Ebu's-su'ūd-ı zamānı tetimme yobazı

34 Ne güne söyleyem ol mefsedet ṭaġarcığını
Ne güne añladayum mekr-i çerḫ-i ġammāzı

35 Murād ider ki vire ḫāmemi 'Uṭāridine
Diler ki Zühresi çalsun elümdeki sāzı

36 Hezār-ı gül-şen-i vasfuñ iken ṭutuldı dilüm
Naşıl çıḳardıġumı bilmedüm geçen yazı

37 Şaşırtdı Türkçeyi daḫi baña ġam-ı eyyām
Ne ḳoydı lafẓ-ı Derī vü ne lehçe-i Tāzī

38 Bahār geldi bu yıl da açılmadı gül-i kām
Ḥikāyet eyleyemem rūzgār-ı nā-sāzı

39 Ḫudā senüñ ḳılıcuñ ḳorḳusıyla ḳılsun rāst
O ṭāli'üm dinilen düşmen-i çep-endāzı

40 Du'āya başla yiter 'İzzetā bu lāf u güẕāf
Ḥużūr-ı şāhda maḳbūldür sözüñ azı

41 Cihānda tā açıla bāb-ı Ḥaḳḳ'a dest-i niyāz
Ola du'ālarumuñ ḳudsiyān dem-sāz-ı

42 Mu'īni mu'cize-i şāh-ı enbiyā olsun
'Adūları göreler dest-bürd-i i'cāzı

43 Diger sipihre ide mülkini Ḫudā muḥtāc
O rütbe eyleye tevsī' ol şeh-i ġāzī

44 Zamān-ı ḥaşre ḳadar ola tīġ u ḫāmesinüñ
Gehī ġażab gehī iḥsān nedīm ü hem-rāzı

---

34 söyleyem: söylesem D
36 iken: B –

IV DER-VAṢF-I ḤĀḲĀN-I ZAMĀN ḤAŻRET-İ SULṬĀN MAḤMŪD ḤĀN

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Eli bögrinde ḳaldı Rüstem'üñ tīr ü kemān-āsā
Gelüp meydāna Ḫān Maḥmūd-ı ġāzī Ḳaḥramān-āsā

2 Ne Rüstemlikler itdi ʿarṣa-i ʿālemde ol ḫāḳān
Sezā söylense her bir dāstānı Heft-ḫʷān-āsā

3 Kemān-ı çerḫi almış ḳabża-i tesḫīre ẓanneyler
Görenler çille-i zer-tār-ı yayın keh-keşān-āsā

4 Süleymān-ı zamāndur rūzgār olmaz mı maḥkūmı
ʿAceb mi virse sürʿat tīrine bād-ı vezān-āsā

5 Nesīc-i vaḥde-i ẕātı cemīʿ-i fende bālā-dest
Bu meydān görmedi biñ yüzci ol ṣāḥib-ḳırān-āsā

6 Hezārān atdı biñ yüzden füzūn oḳlar ki meydānda
Nümāyāndur kerāmātı degül rāz-ı nihān-āsā

7 Gelüp günlerde bir gün cāy-ı remye ʿizz ü şevketle
Felek kālā-yı pāy-endāzı oldı ḫāk-dān-āsā

8 Hilāl-i nev gibi bir ḳavs-i ḫāki eyleyüp der-dest
Girih-gīr eyledi mūy-ı kemān-ı ebruvān-āsā

9 Müderris menzilin bozmaḳ murād itdükde ol ḫāḳān
Sebaḳ-ḫʷān oldı cümle pehlevānān imtiḥān-āsā

10 Güşāde eyleyüp baḫt-ı hümāyūnı gibi tīrin
Hemān ol mürġ-i devlet ḳondı çerḫe āşyān-āsā

11 Tenezzül eyleyince āsmāndan ṣaḥn-ı ġabrāya
Dikildi kendüsi cāyın bulup seng-i nişān-āsā

12 Olup gerdūn havācı tācın atdı çerḫ-i şādīye
Melā'ik alḳış itdi bir aġızdan çavuşān-āsā

13 Çıḳarken tīri yayından sürūşān didiler müjde
Biñi çoḳ geçdi çoḳ ʿömr-i şehen-şāh-ı zamān-āsā

14 Atış yayıyla atmış vardur ammā ḳavs-ı ḫākiyle
Atan olmış mı biñ seksen yedi ol ḳahramān-āsā

IV E: 22b, H: 22b, D: 22b, M: 9, B: 18a
14 biñ seksen yedi: biñ seksen idi H, M, B

15 Gelince ʿaṣrına feṯḥ olmadı ol ḳādir-endāzuñ
Nişānı yek-süvāruñ ḳalʿa-i Māzenderān-āsā

16 Meger şāh-ı cihāna ol ṭılısmuñ feṯḥi ṣaḳlanmış
Güşād itdi yed-i ḳudretle genc-i şāygān-āsā

17 Bu menzil naṣbına bir āzmāyiş oldı aḳdemce
Diger seng-i nişān seyr eylerüz toz ḳoparan-āsā

18 Ṭoñup ḳaldı miṣāl-i seng-i menzil rāh-ı ḥayretde
Nişānın seyr iden ḳadd-i bülend-i dil-berān-āsā

19 Bilür erbābı kim heft āsmānı geçmeden güçdür
Başup geçmek sekiz seng-i nişānı nerd-bān-āsā

20 Düşüp cān ḳorḳusı ṣahrālara bīm-i ḫadenginden
Eridi dehşetinden kūhlar āb-ı revān-āsā

21 Pes itdürdi sipihr-i küşt-gīre pençe-i ḳahrı
Tefavvuḳ itmedi bir ḳahramān ol pehlevān-āsā

22 Sü'āl itdüm geçende mā' u ṭīn-i mülk-i imkāna
Didi ben görmedüm bir ḳahramān Maḥmūd Ḫān-āsā

23 Ṣaḥīḥan böyle bir ṣāḥib-ḳırān gelseydi meydāna
Yazar mı Rüstem'i Şeh-nāme'de Ṭūsī yalan-āsā

24 Çerāġıdur Demirci Gāve'nüñ bilmez mi Firdevsī
Feridūn lāfı olmaz ṣoḥbet-i gītī-sitān-āsā

25 Sipihr-i ṣavlecān-ı dest-i ḳahrı gūya döndürdi
Atup ṭutmış cihānda var mıdur ol raḫş-rān-āsā

26 Üzengi parladur şāhān-ı ʿaṣra ṣaḥn-ı devletde
Ṣıtabl-ı ḫāṣınuñ sāyisleri Sāsāniyān-āsā

27 Yelek ṣanmañ müṣelleṣ veſḳ-i nuṣretdür bi-lā-şübhe
N'ola gerdūn dikerse başa tīrin ḫırz-ı cān-āsā

28 Tezelzül gelmez artuḳ āsmān-ı köhne-bünyāda
Nişān-ı şevketi virdi metānet püştivān-āsā

29 Dinilmez ol kerīm ü kām-rāna Bermekī-iḥsān
Vezīri var anuñ Baġdād'da ʿAbbāsiyān-āsā

30 Benüm gibi bir ednā bendesinden luṭf idüp ümmīd
Baña itmez faḳīr-i der-gehi Eşkāniyān-āsā

---

16 cihāna: cihānda M, B
26 parladur: parladı M, B

31 Olur mı ḫod-ḫurūcuñ ḳadri bir sorġuc-ı şevketle
Anuñ ḳuş-ḫānesinde mākiyānlar var kiyān-āsā

32 Naẓīr-i şāh-ı ʿālem ʿālem-i imkāna gelmişdür
Eger gelmişse devlet devlet-i ʿOṣmāniyān-āsā

33 Ḳalur ol ġonçe-i bāg-ı kemālüñ vaṣfı neş'küfte
Hezārān şāʿir olsa ʿİzzet-i muʿciz-beyān-āsā

34 Duʿācı oldıġum devlet yeter anuñ gibi şāha
Temeddüḥ eylemem naẓmumla sā'ir şāʿirān-āsā

35 Ben itmem de kim eyler daʿvet-i ḫayriyye ol şāha
Niçe āmīn-ḫʷānı var duʿāmuñ ḳudsiyān-āsā

36 O rütbe ʿömrin efzūn eylesün kim ḥażret-i Allāh
Disünler bir muʿammer var mı sulṭān-ı zamān-āsā

37 O rütbe şānı bālā ola kim bī-çāre İskender
Disünler görmedi şevket şeh-i çerḫ-āstān-āsā

38 Nişān-gāh-ı icābetde bula tīr-i duʿāmuz cāy
Dü dest-i ilticāmuz ḳalmaya resm-i kemān-āsā

V DER-VAṢF-I ẒILL-İ CENĀB-I KİRDGĀR ḪĀN MAḤMŪD-I KĀM-KĀR

– – • / • – – • / • – – • / • – –

1 Ehl-i süḫana besmele şīrīn ġıdādur
Ṭuṭī-i zebānuñ şekeri şükr-i Ḫudā'dur

2 *El-minnetü li'llāhi teʿālā ve teḳaddes*•
Sulṭān-ı cihān bir şeh-i ferḫunde-liḳādur

3 Biñ şükr idelüm kim kerem-i Rabb-i kerīme
Bir şāh-ı kerem-ver bize fermān-revādur

4 Ḫamd ola ki sāḥib-ʿalem-i Aḥmed-i mürsel
Maḥmūd-şiyem bir şeh-i ıḳlīm-güşādur

5 Mehdī-i zamān ʿĪsī-i muʿciz-dem-i devrān
Rūḥ-ı beden-i ʿālemiyān ẓıll-i Ḫudā'dur

---

31 mākiyānlar var: mākiyānlardur D
32 naẓīr: naẓīre D
34 naẓmumla: naẓmile E, H, D
V E: 23b, H: 23b, D: 23b, M: 11, B: 19a
• "Minnet, yüce ve her türlü noksanlıktan uzak olan Allah'adır. "

6 Āyīneci mānend olamaz ẓıll-i İlāh'a
İskender'e teşbīh o ḫāḳānı ḫaṭādur

7 Evḳātını ṣarf itmede te'yīdine dīnüñ
Endīşesi hem pīşesi hem-vāre ġazādur

8 Saṭl-ı zeridür bindigi raḫşuñ meh-i raḫşān
Ḫur-şīd reh-i mevkibine sīm derādur

9 Bir dāneyi biñ ḫırmen ider itdigi tedbīr
Ḫayret-fiken-i fikr-i daḳīḳ-i ḥukemādur

10 Güş eyle kerāmātını ta'dād ideyüm ben
Ḫāḳān-ı velī dinse aña ṣanma riyādur

11 Mümkin mi idi alma 'aceb mülk-i Ḥicāz'ı
Şāhid sözüme Ümmi Ḳurā Beyt-i Ḫudā'dur

12 Ḳatl itdi ne Daḥḥāk'ları hem-çü Ferīdūn
Bend itdi ne Rüstem'leri ol şāh-ı bahādur

13 İncinmedi bir mūr o Süleymān-ı zamāndan
Der-gāhı anuñ kehf-i amān-ı żu'afādur

14 Ecdād-ı kirāmında olur olsa naẓīri
Şahān-ı selef her ne ḳadar varsa ṣalādur

15 Güş itse olur kendisi biñ cān ile rāżī
Dārā'ya o şāhuñ ḳulıdur dinse ṣenādur

16 Hārūn ile Me'mūn keremiyle Mütevekkil
Iḳlīm-i 'Irāḳ'ında geçinmiş fuḳarādur

17 Anaṭolı'da taḫt-geh-i Ḳayser'e vālī
Yā bir iki tuġlısı yā hod mīr-livādur

18 Faḫr idüp Eregli didigi yer ki Heraḳl'üñ
Tekfūr ṭaġı'nda zu'amāsına ḳırādur

19 İskender'i İskender iden Rūm ili mülki
İḥsān-ı şehen-şāh ile ḫāṣ-ı ümerādur

20 Ḫākān-ı kerem-ver ki bir ednā ḳulıyam ben
Ḫātem der-i luṭfumda sü'āl itse be-cādur

21 Mülk-i hüneri eylese ḫāme n'ola tesḫīr
Vaṣṣāf-ı ḫudāvend-i eḳālīm-güşādur

22 'Allāme-i fenn-i süḫanam ḳuvvet-i ṭab'um

İnkār idecek varsa bir iki cühelādur
23 Taḳlīd idemez kimse degül kimseye taḳlīd
Bir başḳa süḫandur süḫanum başḳa edādur

24 Meddāḥ-ı ḫudāvend-i cihān-bān olayum da
Meẕmūm-ı cihān olma benümçün ne revādur

25 Cürm itmesem itmezdi efendim beni teʾdīb
Lākin felegüñ ḳahrını çekmek ne belādur

26 Muḥtācı iken devr-i hümāyūndan evvel
Bir akçe eger virdi ise naḳd-i eẕādur

27 Güldi yüzüme sāye-i şāhānede bir çoḳ
Şimdi baña ʿarż eyledigi rūy-ı bükādur

28 Ġamz eylemedüm ben anı sulṭān-ı cihāna
Gerdūn ise mecrūḥ-ı zebān-ı şuʿarādur

29 Bu bende-i ġurbet-zedenüñ ḥālin o şāha
Bir bildirecek varsa silāḥ-dārı aġadur

30 Devletlü ʿināyetlü feḫāmetlü efendim
Maḥşerde daḫı mücrime melceʾ şüfeʿādur

31 Cürmüm bilürem muʿterif-i maʿṣiyetem ben
İnkār-ı ḫaṭā itme de bir güne ḫaṭādur

32 Çerḫüñ baña ḥaşr itdigi envāʿ-ı sitemden
Her neyise ḫoş imdi bu bir başḳa ḳażādur

33 Zehr içse eger dest-i veliyyün-niʿamından
Ol ḫaste eger ʿāḳil ise maḥż-ı şifādur

34 Bir bendeyi kim şāh-ı cihān terbiye itsün
Ger cevheri pāk ise celā ʿayn-ı cilādur

35 Menfāya degül gitsem eger mülk-i beḳāya
Virdüm yine biʾllāhi o ḫāḳāna duʿādur

36 Minnet idemez kimse duʿāsıyla egerçi
Zīrā o ḫudāvende duʿā farżı edādur

37 Hāk-i rehine öyle şeh-i dīn-penāhın
Müʾmīn olana vācib olan cānı fedādur

38 Luṭf eyle bu dīvāneñi ġurbetde bıraḳma
Ṭavruñ ki senüñ ġıbṭa-i erbāb-ı nühādur

39 Bir mevsimini gözle efendim beni yād it

Ḫāṣā saña ta'rīf anı 'ayn-ı ḫaṭādur

40 Egdürme boyun sen var iken baña sipihre
Ehl-i hünerüñ ḳāmeti maġbūṭ-ı semādur

41 Naḳdīne-i iḫlāṣuma gelsün mi ziyān hīç
Zīrā ki anuñ defteri ma'lūm-ı Ḫudā'dur

42 Allāh'a 'ayāndur ki cülūs itdigi günden
Evḳātum o şāhen-şehe maṣrūf-ı ṣenādur

43 İtdükçe ḳalem cennet-i evṣāfını taḥrīr
Menfāda Cehennem Deresi baña ṣafādur

44 Bir işe yarar ḳul degülem bendelerinden
Kārum faḳaṭ evlād u 'ıyālümle du'ādur

45 'İzzet ḳulınuñ kārı hemān cürm ü günehdür
Sulṭān-ı cihān maẓhar-ı ihsān-ı Ḫudā'dur

VI SİTĀYİŞ-İ ḲAṢR-I HÜMĀYŪN DER-ÜSKÜDĀR

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 'Avdet itdükde gelüp Beyt-i Ḫudā'dan züvvār
Ḳarşular ḥürmet idüp şāh-ı kerūbī-kirdār

2 Bu yolı kendi açup kendisi ḳıldı 'ādet
Eyledi rāh-ı Ḫudā'da niçe vaż'-ı āṣār

3 Ayrılık Çeşmesi'ni 'ayn-ı vīṣāl itdi o şāh
Maḳdemiyçün yapılup ḳaṣr-ı metīn-i zer-kār

4 Üç felek resmini bir ṣuffede seyr eylemedük
Tā ki bu dā'ire-i şāha irince enẓār

5 Nüh felek zāviye-i ḳaṣrına dehlīz degül
Naḳşına bir varaḳ-ı sebz olamaz cümle bahār

6 Bulamaz ḥüsn-i ṭarāvet sene-i ātiyede
Güli bu ḳaṣra bahār eylemese naḳş-ı cidār

7 Girse bir bülbül-i lā-ḳayd eger bu bāġa
Cünbişinden döyemez olsa da āzāde-i ḫār

8 Ẕerre-perverdür o ḫur-şīd-i sipihr-i şevket
Gün-be-gün itmede eṭrāfına neşr-i envār

VI E: 24b, H: 24b, D: 24b, M: 13, B: 20a
6 eylemese: eylemeye D: eyleme H

9 ʿOṣmān Aġa ḳulını ḳıldı mücedded iḥyā
İtse ol şāha revā naḳd-i ḥayātın īṣār

10 Bāġını eyledi reşk-āver-i gül-zār-ı naʿīm
Oldı rıḍvān ile hem-pāye o ʿālī-miḳdār

11 Her biri Ḫüsrev ü Dārā'ya tek-ā-pū itmez
Devletinde o şehüñ öyle niçe bendesi var

12 Böyle söyler o ḫudāvend-i cihānuñ vaṣfın
Yād idüp biñde birin gül-şen-i ʿālemde hezār

13 Gül-i gül-zār-ı ġazā ḥażret-i Sulṭān Maḥmūd
Fātiḥ-i ḳıble nümāyende-i Beyt-i Settār

14 Eyledi dūst-ı ṭabīʿī felek-i devletine ?
Düşmeni kevkebe-i devletin eyler iḳrār

15 Bāġ-ı iḳbāline pervīn-i felek yek ḫūşe
Gül-şen-i devletine mihr-i cihān bir gül-nār

16 Daʿvī-i ḳahrına aʿdāsı daḫi şāhiddür
Tīġ-ı bürrānı idüp ḳaṭʿ-ı zebān-ı inkār

17 Ḳaldı şāhān-ı cihān sebze-i bīgāne gibi
Salṭanat bāġınuñ eṭrāfına çekdikde ḥiṣār

18 Pertev-i ʿadli ile ḳaṣr-ı cihān şenlendi
Mihr-i reʾyiyle idüp bāġ-ı sipihri iʿmār

19 Öyle şeh gelmedi kim böyle ola meddāḥı
Var mı ʿİzzet gibi bir şāʿir-i Şevket-güftār

20 ʿĀşıḳam vaṣf-ı hümāyūnına ez-cān u derūn
Ṣanki ben bülbül-i şeydāyam o ḫāḳān gül-zār

21 Der-geh-i Ḥaḳḳ'a niyāz eyle açup dest-i duʿā
Çün ki her kārın o şāhen-şehüñ Allāh yapar

22 Ayrılıḳ görmez o dünyāyı seyāḥat ḳılsa
Her kim ol Ḫüsrev içün destini Mevlā'ya açar

23 Ḥac şevābı vire her maḳdemine Rabbü'l-beyt
Pāy-müzdi ola her ḫaṭvede mülk-i küffār

24 Alalar kevkebe-i salṭanatından pertev
Bendegānın ide encüm gibi Mevlā bisyār

---

9 mücedded: mücerred D

VII SİTĀYİŞ-İ ḲAṢR-I ŞĀHĪ DER-ŞEVKET-SARĀY-I ṬOPḲAPU

– – • – / – – • – / – – • – / – – • –

1 Yapdı şehen-şāh-ı cihān şevket-sarāy-ı bī-bedel
Biz görmedük miṣlin inan gördiyse Rıḍ vān muḥtemel

2 Güş it bu ḳaṣr-ı şevketi taḳrīre vardur ḳudreti
Āyet-be-āyet cenneti tefsīr iderse fi'l-meṣel

3 İẕ'ān idüp emr-i şehi naḳş itdi bu nüzhet-gehi
Gerdūn idüp ḳurṣ-ı mehi zer-kāse-i mihr içre ḥal

4 Her berg-i sebz-i müşk-fām gül-şen-ṭırāz-ı intiẓām
Her bir güli bir bāġ-ı kām her ġonçe gül-zār-ı emel

5 Gül-ġonçeler var kim inan ser-māye-i şad gül-sitān
Her dem bahār-ı bī-ḫazān bir bergine olmaz bedel

6 Geldi sipihre 'ār u neng oldı cihān başına teng
Āvīze-i elmās-reng pervīnine virdi ḫalel

7 Bu cennetüñ şānīsidür nev-ṭarḥ-ı 'Oṣmānīsidür
Zīrā anuñ bānisidür ẓıll-i Ḫudā-yı lem-yezel

8 Maḥmūd Ḫān-ı Cem-sipāh ḫāḳān-ı ṣaḥib-intibāh
Şāhen-şeh-i her pādşah fermān-revā-yı her düvel

9 Gördüm sipihrüñ ṭāḳını gezdüm bütün āfāḳını
Ḫalḳ eylemiş aḫlāḳını Mevlā güzellerden güzel

10 'Aḳlı o rütbe mu'temed eyler Felāṭūn'ı da red
Fikriyle Risṭū-yı ḫıred bī-hūde eyler mi cedel

11 Luṭf u keremle her biri oldı bu fennüñ māhiri
'İzzet gibi biñ şā'iri var devletinde lā-aḳal

12 Devrinde erbāb-ı hüner şāh-ı 'Acem'den mu'teber
Mollā başı-yı der-be-der benden umar neyl-i emel

13 Baḫş eylese Īrān'ını hiç ṣaymasa Ṭahrān'ını
Hem üste virse cānını ben ḫānemi virmem bedel

14 Aldum o şehden himmeti sürdüm semend-i ġayreti
İtmişdi kilk-i niyyeti pā-der-gil-i ḫayret kesel

VII E: 25b, H: 25b, D: 25b, M: 2, B: 24b
1 inan: anuñ M, B
13 ḫānemi: cānumı E, H, M, B

15 Ḫāmem miṣāl-i ney-şeker elfāẓı ḳıldı ḳand-i ter
Yazdı selīs ü muḫtaṣar vaṣfında nazm-ı mürtecel

16 Çek edhem-i kilki hemān teng oldı meydān-ı beyān
İtdürmez irḫā-yı ʿinān maẓmūn-ı *mā-ḳalle ve del•*

17 İtsün anı Allāh'umuz tā-ḥaşr olınca şāhumuz
Dā'im budur dil ḫᵛāhumuz der-gāhına açduḳca el

18 Müzdād idüp Ḥaḳ şevketin ḳılsun mü'ebbed devletin
Bilmezse her kim ḳıymetin alsun girībānın ecel

19 Düşmenlerin maḫzūn ide dā'im anı memnūn ide
Ẕātın ebed-maḳrūn ide iḥsān-ı Ḫallāḳ-ı ezel

VIII ḲASĪDE-İ TĪR U BAHĀR DER-VAṢF-I PĀDŞĀH-I KĀM-KĀR

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

1 Bahār irişdi güşād oldı der-geh-i meydān
Açıldı ġonçe gibi herkesüñ elinde kemān

2 Ṣadā-yı tīr virüp neş'e-i kemāl güşa
Pür oldı ḳara baṭak pīş-reviyle bāġ-ı cihān

3 Geçen ḫazān atılup nā-be-dīd olan tīri
Kemāl-i nāmiye gül-zāra itdi serv-i revān

4 Ḳonup çemende o laʿlīn yelekli pīş-revler
Açıldı atım atım sanki lāle-i nuʿmān

5 Şükūfe ṣanma görüp ḫūn-ı āl-i sermādur
Ḫadeng-i lāle ile pārelendi maġz-ı ḫazān

6 Gül oldı bād-ı ḫazānuñ elinden āsūde
Olınca ḥazret-i ṣāḥib-ḳırāna naḳş-ı kemān

7 Zamān-ı salṭanatuñ nev-bahārı Ḫān Maḥmūd
O ḫā'iz-i ḳaṣabu's-sebḳ-i ʿarsa-i şāhān

8 Kenārını gül ü sünbülle eyleyüp taḥrīr
Bu beyti tīrine itmiş nişān debīr-i cihān

9 Şeh-i güşāde-cebīn dāver-i cihād-āyīn

---

16 çek: çekse M, B
• "(Sözün iyisi) az ve anlamlı olandır."
18 mü'ebbed: mü'eyyed H, D
VIII 26a, H: 26a, D: 26a, M: 3, B: 25a
3 kemāl: kemān E, H

Gül-i ḥadīḳa-i dīn pehlevān-ı devr-i zamān

10 Açılsa ġonçe-i vaṣfı o ḳādir-endāzuñ
İrer ḫazāna gül-i medḥ-i Rüstem-i Destān

11 Yanında şāh-ı bahāruñ görince raġbetini
Ḳurar o şāha kemān-dār olmaġı ḫāḳān

12 O şāha olmadı terkeş-keş olmaġa nā'il
Bahār-ı 'ömrini ḳıldı telef Hülāgū Ḫān

13 Alınca bāġ-ı ḫayāle şanurdı serv-i sehī
Feżāda gerd-i ḫadengin göreydi Ṭozḳoparan

14 Ṣafā-yı gül-şeni terk eyledi feżāya gelüp
Hevā-yı tīrine ḫidmetdedür nesīm-i vezān

15 Ṣadā-yı yā Ḫaḳ-ı şāh-ı cihāna me'mūren
Gezer çemen-be-çemen 'andelīb-i ḫoş-elḥān

16 O ġonçeden ter olan ḳabża-i hümāyūna
Olur siperlik içün meh hilāl ü geh tābān

17 Çemende ṭoplasa būstāniyān ḫākīsin
Gören şanur anı bir deste sünbül ü reyḥān

18 Görinse maḥfaẓasından nuḳūş-ı ḳandīli
Yanardı nār-ı ḥasedle bu gül-şen-i imkān

19 O şāha tīr oluruz iḫtimāli şevḳıyle
Degül şükūfe yeleklendi hep nihāl-istān

20 Kemāna dönse daḫi dest-i ḳudretümde ḳalem
Elümde bir varaḳ olsa bütün bahār-istān

21 Ḫadeng-i ḳahrını ḫāme ne-mümkin ide raḳam
Bahār-ı luṭfını kāġıd ne ḳābil ide 'ayān

22 Du'āya başla ki ḥaddüñ degül o şāhı şenā
Bahār u tīr diyüp 'İzzet eyledüñ heẕeyān

23 Bu köhne bāġ-ı cihān tā ki tāze vü ter olup
Ṭaraf ṭaraf çıḳa saḥrālara kemān-keşān

---

10 irer: ider D / ḫazāna gül-i: ḫizāne-i gül D
11 bahāruñ: bahārın D
13 gerd: ger H, M, B
14 feżāya: ḳāżāya H
16 meh hilāl ü geh tābān: meh hilāl geh tābān D
17 sünbül ü reyḥān: sünbül-i reyḥān E, H, D
18 görinse: görince D
23 olup: ola M, B

24 Hemīşe atdıġın ursun feżā-yı ʿālemde
Bahār-ı şevketine irmesün semūm-ı ḫazān

IX SİTĀYİŞ-İ ḲAṢR-I ŞĀHĪ DER-ŞEVKET-SARĀY-I ṬOPḲAPU

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 N'ola ḳılsa neẓāre baḥr u berre ḳaṣr-ı sulṭānī
Anuñ bānīsidür berreyn ü baḥreynüñ nigeh-bānı

2 Esen dā'im nesīm-i luṭf-ı şāhīdür ki şāyeste
Gererse rūzgāra göksini kāḫ-ı Süleymānī

3 Sinimmār'uñ yetişmez bāmına endāze-i fikri
Zemīni ṭāḳ-ı Kisrā'dan dü-bālā dinse erzānī

4 Bu ḳaṣruñ oldı sünbül-beste bir gül-deste ṭāḳında
Naʿīmüñ gül-sitānı ile ʿAdnüñ sünbül-istānı

5 O sünbüller kim olmış levḥa-i sīmīne ārāyiş
Nesīm-i ṣubḥ-gāha añdırur gīsū-yı cānānı

6 O güller kim anuñ her birisi bir nev-bahāruñdur
Bu ḳaṣr-ı pāke olmış yād-gār-ı feyż-i Subḥānī

7 O şeb-būlar ki bulmaz ṣafḥa-i fikretde güncāyiş
Taḫayyül ḳılsa Mānī ḫāme-i mū ḫaṭṭ-ı ḫūbānı

8 O nergisler ki olmış her biri bir dīde-i ʿibret
Ḳarışmış naḳş olurken levnine küḥl-i Ṣıfāhānī

9 Güliyle sünbüliyle nev-bahārān geldi bu kāḫa
ʿAceb bī-hūde bekler bāġ-bān ṣaḥn-ı gül-istānı

10 Ṣarīr-i bāb-ı şevketden felekler pür-ṭanīn oldı
Verā-yı kevni ṭutdı Ṭopḳapu'nuñ şīt-i ʿunvānı

11 Tefe''ül eyledüm bāb-ı fütūḥātuñ güşādıyla
Ṭolınca Ṭopḳapu'nuñ güşuma āvāz-ı bünyānı

12 Yapılmışdur bu ḳaṣr-ı bī-ḳuṣūruñ dirdüm emṣāli
Geleydi ʿāleme ḫākān-ı bī-mānendüñ aḳrānı

13 Mülūküñ bir gelen şāhib-ḳırān-ı vaḳti Ḫān Maḥmūd
Muʿanven ṣandelī-i ʿizz ü iḳbālüñ Nerīmān'ı

IX E: 26b, H: 26b, D: 26b, M: 4, B: 25b
7 fikretde: fikrinde D
13 mülūküñ: mülūkin D

14 Yazarken vaṣfını aḳlām-ı ḳudret levḥ-i maḥfūẓa
Görenlerden işitdüm böyle yazmış aña ʿunvānı

15 ʿİmād-ı ḫāne-i şevket esās-ı beyt-i emniyet
Cihān-ı merḥamet bānī-i erkān-ı cihān-bānī

16 Ḫudāvend-i kerem-vāye ḫıdīv-i mekremet-māye
Şeh-i gerdūn-pāye sāye-i elṭāf-ı Rabbānī

17 Müreccaḥdur o mihr-i şevketüñ envārı eslāfa
Nücūma pertev-i māhuñ ne rütbe varsa rüchānı

18 Feri dündur fürūġ-ı şevketinden şems-i raḫşānuñ
Feridün olsa ol mihr-i cihānuñ n'ola ḫayrānı

19 Ġalatdur ẕātına İskender-i ṣānī dimek bi'l-ʿaks
Degül āyīne-i devrānda İskender aña ṣānī

20 Yelān-ı köhneyi ḳıldı yalancı pehlevān ol şāh
Cihānuñ şimdi oldur Ḳahramān-ı tāze destānı

21 O şehle rūḥ-ı ecdād-ı kirāmı iftiḫār itsün
Anuñ ʿahdinde buldı ḥükmini aḥkām-ı Furḳānī

22 Bu rütbe ḥükmin icrā itmedi bir pādşeh dehre
Unutdurdı cihāna saṭvet-i Sulṭān Süleymān'ı

23 Anuñla buldı zīnet ḳaṣr-ı şevket gül-şen-i devlet
Anuñla buldı revnaḳ ḥaḳ bu kim evreng-i ʿOṣmānī

24 Gidüp maġrib-zemīne bāb-ı luṭfından baʿīd olmaz
Eger ḫur-şīdüñ olsaydı felekde ẕerre iẕʿānı

25 Ḫudā dūr itmesün bir bendesin ol şāhdan yoḫsa
Anuñ ḳahrıyla birdür āḫaruñ luṭf-ı firāvānı

26 Anuñ ʿahdinde ḳurtulduḳ dürūġ-ı şāʿiriyyetden
Muḳaddem kiẕb idi medḥiyyede resm-i süḫan-dānī

27 Şehen-şāhān-ı dīger ṭop alur çevgān-ı himmetle
O ḫāḳān birden aldı ṭopı hem çevgān u meydānı

28 O ḫāḳānuñ bi-Rabbi'l-Kaʿbe muʿcizdür fütūḥātı
Murabbaʿ şāhidümdür Beyt-i Ḫaḳḳ'uñ çār erkānı

29 Güni ṭoġsa cihānuñ sebḳat itdi tecribem şimdi

---

22 ḥükmin: ḥükmüñ D
26 şāʿiriyyetden: şāʿirānīden D
27 alur: alup D

Olurmış böyle bir nūr-ı mücessem ẓıll-i Yezdānī

30 Açup dest-i niyāzı ʿİzzet-āsā der-geh-i Ḥaḳḳ'a
Duʿāsın eyler elbet her kimüñ var ise īmānı

31 Niçe kerre şehen-şāh-ı cihān-bān ola bānīsi
Mizācıyla görüp muḥtāc tecdīde bu eyvānı

32 Nihāl-i bāġı şevket gülleriyle olsun āsūde
Ḫudā şād itsün evlād-ı kirāmıyla o ḫāḳānı

X SİTĀYİŞ-İ KĀḪ-I HÜMĀYŪN DER-BEŞİKṬAŞ

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Var mı bir kāşāne bu ḳaṣr-ı neşāt-efzā gibi
Mevc urur ṣafvet içinde şu iki deryā gibi

2 Farḳ olınmaz dūrdan cennet midür dünyā mıdur
Bir gören cennet ṣanur bir baḳıma dünyā gibi

3 Virdi fer gencīne-i dehre bu ḳaṣr-ı zer-nigār
Sāḥil-i deryāya çıḳmış gevher-i yek-tā gibi

4 Gülleri ḫaclet-dih-i gül-ġonçe-i bāġ-ı cinān
Mürtesem her naḫl-i mevzūnı birer ṭūbā gibi

5 Baḥre bu kāşāne fer virdi kenār-ı cūydan
ʿAksini seyr eyleyen maḥbūb-ı müsteşnā gibi

6 İrtifāʿ-ı ṭāḳına reşk itmeden ser-geştedür
Āsmān ʿillet getürdi başına sevdā gibi

7 Ṣaḥn-ı cennetden cenāḥeyniyle pervāz eyleyüp
Sāḥil-i deryāya ḳondı gūyiyā ʿanḳā gibi

8 Söyler evṣāf-ı şehen-şāhı bu ḳaṣr-ı şevketüñ
Her mücessem berg-i sebzi ṭuṭī-i gūyā gibi

9 Nüsḫa-i merġūbedür sāḥil-sarāy-ı salṭanat
Lafẓa beñzer ḳaṣr-ı şāhī pādşeh maʿnā gibi

10 Kimse zīnet virmedi ẕātıyla taḫt-ı şevkete
ḫażret-i Maḥmūd Ḫān-ı maʿdelet-pīrā gibi

11 Vaṣf-ı ḫākān-ı cihān ḥaddüñ degüldür ʿİzzetā
Nā-be-cā naẓmuñda ıṭnāb eyleme inşā gibi

X E: 27b, H: 27b, D: 27b, M: 5, B: 26a
1 ura: urur M, B

12 Eyledükçe burc-ı ābīye gelüp bu ḳasrı cāy
Āftāb-ı salṭanat mihr-i cihān-ārā gibi

13 Olmasun vāṣıl du'ādan ġayrı şey der-gāhına
Ṣaklasun Mevlā naẓardan 'ālem-i bālā gibi

14 Dīde-i ḫur-şīd olup zer-mīḫ-i bāb-ı şevketi
Ḫāne-i a'dāsı olsun çeşm-i nā-bīnā gibi

15 Baḥri seyr itdükce kaṣr-ı devletinden şād ola
Cūy-bār üzre açılmış ġonçe-i ra'nā gibi

16 Gül-sitān-ı vaṣfınuñ müştāḳıyam tā haşre dek
Söylesün ḫāmem ḳaṣīde bülbül-i şeydā gibi

XI SİTĀYİŞ-İ ṬĀḲ-I HÜMĀYŪN DER-BEŞİKṬAŞ

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

1 Bu ḳaşr içinde meserret hemīşe ẓāhirdür
Ruḫāmı āyine-dār-ı ṣafā-yı ḫāṭırdur

2 Medīḥa-i gül-i taṣvīrin eylemiş ez-ber
Nevā-yı bülbüli gūş it bu ḳaşra dā'irdür

3 'Adīli düşde görilse ḫayāl-i ḫ'āb dinür
Naẓīri gelse eger ḫāṭıra ḫavāṭırdur

4 Viren bu ḳaşr-ı nev-āyīne her cihetden fer
Kim oldığı bilinür nūr-ı vechi bāhirdür

5 Bu āşyāne o şeh-bāz-ı şevketüñdür kim
Hümā-yı evc-i sa'ādet derinde ṭā'irdür

6 Cenāb-ı ẓıll-i Ḫudā-yı kerīm Ḫān Maḥmūd
Cihānı bir ḳulına baḫş iderse ḳādirdür

7 Sipihr-i salṭanatuñ āftābıdur ol şāh
Fürūġ-ı şevketi *ke'ş-şemsi fi'l-hevācir*dür•

8 Veliyy-i ni'met-i 'ālem ki sīr-i ni'metiyüz
Zamāne luṭfını inkār iderse kāfirdür

9 Hünerle ẓātına şīrāze-bend-i himmet olup
Vücūd-ı devleti mecmū'a-i nevādirdür

XI E: 28a, H: 28a, D: 28a, M: 6, B: 26b
• "Öğle vaktindeki güneş gibi(dir)."

10 Du'āya başla ki 'İzzet o şāh-ı ẕī-şānuñ
Zebān-ı kilk-i hüner midḥatinde ḳāṣırdur

11 Mükedderāt ola dā'im müsāfir a'dāya
Ṣafā o pādşehüñ beytine mücāvirdür

12 Binā-yı salṭanatı üstüvār ola mā-dām
Cihāna revzene-i mihr ü māh nāẓırdur

XII SİTĀYİŞ-İ ḲAṢR-I HÜMĀYŪN DER-BEŞİKṬAŞ

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Hümāyūn ola ḫākān-ı cihāna ḳaṣr-ı şāhāne
Behişti görmedük dünyāda yoḳdur böyle kāşāne

2 Naẓīri olsa da elbet yine sulṭān-ı dehrüñdür
Degül icādı mümkin rāy-ı Hind ü şāh-ı İrān'a

3 Felekler ṭarz-ı maṭbū'ın görince ḳaldı ḥayretde
Melekler eyledi taḥsīn ṭab'-ı şāh-ı devrāna

4 Eger bustāniyān redd itse daḫi bülbül-i zārı
Bu kāḫ-ı cennet-āsā var iken gitmez gül-istāna

5 Bu ḳaṣr-ı bi-ḳuṣūruñ şemse-i saḳf-ı zer-endūdı
Verā-yı revzeninden ḫande eyler mihr-i raḫşāna

6 Müzeyyen-sāz-ı evreng-i ḫilāfet aña zīnetdür
Baḳılsa nā-be-cādur naḳş-ı zer-kārī bu eyvāna

7 Gül-i gül-zār-ı şevket ḥażret-i Maḥmūd Ḫān kim Ḥaḳ
Vücūd-ı devletin pīrāye itmiş āl-i 'Oṣmān'a

8 Güneşden aḫẕ-i envār itmez oldı devr-i luṭfında
Fürūġ-ı şevketinden fer virelden māh-i tābāna

9 Ḫavāricden o ḫāḳān aḫẕ-i sār u intiḳām itdi
Begendirdi dilīrāne ġazāsın Şīr-i Yezdān'a

10 Yemīn itse be-ḥaḳḳ-i Beyt-i Mevlā ḥāniş olmazlar
Anı terciḥ idenler ġazvede Sulṭān Süleymān'a

11 'Adīlin görmedük bi'llāhi bir görmiş de yoḳ aşlā

---

10 midḥatinde: medḥinde D
XII E: 28b, H: 28b, D: 28b, M: 7, B: 27a
2 rāy: re'y E, H, D
5 zer-endūdı : zer-endūzı M, B
8 virelden: virildi D

Ṣalādur ṭarz u ṭavrı pādşāhān-ı cihān-bāna

12 Nedīmi Bayḳara'dur ḳaṣr-ı iclālinde olduḳca
Nerīmān'dur refīḳi çıḳsa meydāna dilīrāne

13 Ḳıvām-ı dīn ü devletdür devām-ı mülk ü milletdür
Ḫudā'dan mahż-ı re'fetdür vücūdı ehl-i īmāna

14 Felāṭūn müsteflīd-i lem'adur nūr-ı şu'ūrından
Cihānı eyledi işrāḳ re'yiyle ḥakīmāne

15 Olındı ḫār u ḫasdan gül-sitān-ı memleket taṭhir
Degişmem ḫānemi ben Çār-bāġ ile Ṣıfāhān'a

16 Nihāyet bulmaz evṣāfı o şāh-ı ma'delet-kāruñ
Ḳaṣīdem ṣūret-i ẓāhirde 'İzzet irdi pāyāna

17 O ḫāḳān-ı ma'ārif-perver erbāb-ı hünerdendür
Du'ā-yı devleti vācibdür el-ḥaḳ ehl-i 'irfāna

18 Demāġ-ı ḳaṣrını ḳılsun şemīm-i maḳdemi ta'ṭīr
Çıḳarduḳca gül-āsā sāye-bānın sāye-i bāna

19 Nişīmen-gāh-ı rāḥat eyleyüp bu ḳaṣr-ı vālāyı
Mübārek eylesün Allāh te'ālā şāh-ı devrāna

XIII MEDĪḤA-İ DĪVĀN-ḪĀNE-İ HÜMĀYŪN DER-SĀḤİL-SARĀY-I BEŞİKṬAŞ

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Der-geh-i kāşāne feṭḥ olduḳca mānend-i kitāb
Şerḥ ider evṣāfını Maḥmūd Ḫān'uñ bāb bāb

2 Ġıbṭa-i ḫāver-zemīn eyler bu dīvān-ḫāneyi
Revzeninden şāh-ı 'ālem baḳsa hem-çü-āftāb

3 Sā'at-i nüh-ṭās-ı gerdūn pür-ṭanīn-i şevḳ olur
Gūşına çalınsa sāz-ı bezm-i şāh-ı kām-yāb

4 Olsa şāyāndur bu dīvān-ḫānenüñ ta' ṭīrine
Micmer-i mihr içre 'anber-pāre ḳuṣr-ı māh-tāb

5 Rūşenā baḫş-i cihān ancaḳ fürūġ-ı 'adlidür
Yoḫsa nūr-ı mihre ḳalsa 'ālem olmaz şu'le-yāb

---

13 dīn ü devletdür: dīn-i devletdür D
15 ben: bi'llāh D
18 gül-āsā sāye-bānın: şeh-i gül sāye-bān D
XIII E: 29a, H: 29a, D: 29a, M: 7, B: 27a

6 Gicelerde gül-sitān-peymā olup peyk-i nesīm
Ṣubḥ-dem dehlīz-i ḳaṣr-ı şevkete eyler şitāb

7 Ṭoġrı gitmezdi sipihrüñ sā'ati subḥ u mesā
Devrine uydurmayınca şāh-ı İskender-cenāb

8 Teng ü ṭār olmışdı 'ālem ḳalb-i maḥzūnum gibi
Eyledi yek naẓre-i şāhānesiyle feyż-yāb

9 Melce'-i şāhān-ı 'ālemdür melāẕ-ı kā'ināt
'Aḳlı varsa eylesün gerdūn bu bāba intisāb

10 'Arż-ı dīdār eyler ey revzen saña ṣad el-ḥased
Pertev-efrūz-ı serīr-i salṭanat bī-irtiyāb

11 Devr-i maṭbū'ın görüp gerdūnda bu sā'atligüñ
Zühre oldı dil-ḫırāş-ı reşki mānend-i rebāb

12 Ārzū-yı rüft ü rūbıyla bu 'ālī ṣuffenüñ
Rū-nümādur mevce-i bād-ı seḥerde pīç-tāb

13 El ṣalar bād-ı çemen-peymāya zīr-i perdeden
Ṣuffe-i ḳaṣr-ı hümāyūnda hevā-yı müşk-nāb

14 Çeşm-i bedden şaḳlasun Mevlā bu rūşen-manẓarı
Dā'im olsun perde-i revzen du'ā-yı müstecāb

15 Şehr-yār-ı 'ālemüñ biñ sāl olup bir sā'ati
Ẕevḳ u şevḳin her daḳīḳa eylesün Ḥaḳ bī-ḥisāb

16 Ḥaşre dek yā Rab żiyā-pāş-ı serīr-i 'adl ola
Nūr-ı çeşm-i salṭanat ol dāver-i şevket-me'āb

XIV SİTĀYİŞ-İ ḲAṢR-I ŞĀHĪ DER-ŞEVKET-SARĀY-I ṬOPḲAPU

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Mevḳi'-i ḳaṣr-ı Süleymān-ı zamāndur bu mekān
Gözet ādāb-ı mülūkāneyi ey bād-ı vezān

2 Perde-i revzeneyi şerm idüp örter yüzine
Gelse bu ṣuffeyi seyr itmege şems-i raḫşān

3 Nūr-ı ḳandīlini taḳlīde bu nev-dā'irenüñ
Pertev-i mihri alur yanına māh-i tābān

---

10 dīdār: dil-dār D
11 reşki: reşk D
XIV E: 29b, H: 29b, D: 29b, M: 8, B: 27b
1 gözet: gören D

4 Dīde-i māha şihāb ile çeker sürme melek
'Alem-i ṭāḳına olduḳca bu bābuñ nigerān

5 Ḫalḳa ẓann eyleme sa'deyn-i felekdür kim ider
Der-i beytü'ş-şeref-i şāhda her gice ḳırān

6 Miḥver-i 'ālem olan dār-ı ḫilāfetdür bu
Ḫalḳa-i der-gehidür merkez-i aḳṭār-ı cihān

7 Bu maḥal merdümek-i dīdesidür dünyānuñ
Seyr iden anı gözinden ṣaḳınursa şāyān

8 Bir şehüñ menzilidür kim bu sarāy-ı 'ālī
Bulamam ben aña şāhān-ı selefde aḳrān

9 Gül-şen-i salṭanatuñ zīneti Sulṭān Maḥmūd
Kim odur revnaḳ-ı gül-deste-i āl-i 'Oşmān

10 Salṭanatla geçen eyyāmına Dārā acısun
Kāşki der-geh-i 'adlinde olaydı der-bān

11 Gelmiş olsaydum eger 'āleme İskender ile
Yād idüp reşk ile 'ahdin dögünürdüm el-ān

12 Nüh felek dā'ire-i devletinüñ süllemidür
Ḳaṣr-ı iclāline yek-ṣuffe feżā-yı imkān

13 Geçemez dāmen-i eyvānını būs eylemeden
Mevc-i deryā ne ḳadar sür'at ile olsa revān

14 Yapamaz sāḥa-i endīşede bānī-i ḫayāl
O şehüñ şān-ı hümāyūnına şāyān eyvān

15 'İzzetā 'aczini fehm itdi ḳalem vaṣfında
Eylesün ed'iye-i devletini vird-i zebān

16 Ehl-i īmān olanuñ ancaḳ odur dil-ḫᵛāhı
Anı dil-ḫᵛāhı ile eyleye Mevlā şādān

XV DER-VAṢF-I SERD-ĀB-I ŞEVKET-SARĀY-I ṬOPḲAPU

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

1 Mehābet-i şeh-i 'ālem cemāda itdi eşer
Ṣuyınca gitmege serd-āb dā'imā ditrer

---

4 melek: felek D
XV E: 30a, H: 30a, D: 30a, M: 9, B: 28a

2 Ṭoñup havāda olur dūd-ı micmer-i sūzān
Kemāl-i serdī-i serd-ābdan yine ʻanber

3 Miyāne-i küre-i nāra girse derleyemez
Kenār-ı revzenesinden geçen nesīm-i seḥer

4 Miṣāl-i şerbet-i gül-ter olurdı yaḫ-beste
Ḳonılsa cevfine bir pāre ḳırmızı aḫker

5 Görüp ḥarāret-i temmūzda bu serd-ābı
Şu gibi āyet-i *berd ü selām*ı ḳıl ez-ber•

6 Sürerdi şu iki deryāyı baḥr-i müncemide
Eger bürūdetini ṭutmasa şebīke-i zer

7 Göreydi rūy-ı cihāna ruḫām-ı şāfında
Atardı āyinesin seng-sāra İskender

8 Meger ki gice gele māh-tāb şeklinde
Bu cāy-gāhda yoḳ āftāb içün bir yer

9 Çeker mi ṣıḳlet-i ḫur-şīdi revzen-i serd-āb
Olınca mihr-i ḫilāfet aña żiyā-güster

10 Sipihr-i salṭanatuñ āftābı Ḫān Maḥmūd
Ḫıdīv-i rūy-ı zemīn pādşāh-ı her kişver

11 Fuṣūl-i erbaʻa vaḳtinde imtizāc itdi
Şitā vü ṣayf-ı ḥarīfi bahār idüp yek-ser

12 Sıġındı sāye-i serd-āb-ı luṭfına yoḫsa
Yaġardı ʻāleme bārān yerine şimdi şerer

13 Duʻā-yı devleti çıḳmaz derūn-ı ʻİzzet'den
Unutsa kendini ber-muḳteżā-yı ʻaḳl-ı beşer

14 Meger ki güş ide evṣāfını bu serd-ābuñ
Ṣımāḫ-ı şevketine girmesün soġuḳ sözler

---

2 olur dūd-ı: ulu dūd-ı E, H: olur verd-i D // serdī-i: ʻسرده D

• Kur'ân, 21/69.

8 ki D – / yoḳ D –

13 devleti E, H, M, B devletidür D

XVI DER-MİDḤAT-İ ŞEHR-YĀR-I GĪTĪ-SİTĀN ḤAŻRET-İ MAḤMŪD ḪĀN

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Maḥv ider istese sulṭān-ı melā'ik-leşker
İtmeden düşmeninüñ üstine sevḳ-i ʻasker

2 Bir ġażūbāne nigehle eridür aʻdāsın
Seyf ile olmasa me'mūr eger Peyġam-ber

3 Ṣaplayup her birinüñ dūşına rümḥ-i ḳahrın
Yanyalı Arnabud'uñ ʻırḳına ṣatdurdı ciger

4 Boza keyfiyle idüp refʻ-i livā-yı ʻiṣyān
Kendini merd-i ciger-dār ḳıyās itdi meger

5 Ṣıçradı dāmenine yaḳdığı nār-ı tezvīr
Lemeʻān itdi şerār miṣl-i eşirrā'ü'ş-şer

6 Devlet ü dīne sefer itdi otuz yıl ḫā'in
Ṣaḳlamış kendisini ʻahd-i hümāyūna meger

7 Yine bir rütbesi var böyle iken düşmeninüñ
Virdi ḫāḳān-ı cihān-bān gibi bir Ḫüsrev'e ser

8 Bir peleng eyleyemez sāye-i Mevlā ile ceng
Nerde ḳaldı o rūbāh-ı ḫıyānet-güster

9 Nūr-ı aʻẓamdur o Ḫur-şīd anuñ ẕerresidür
Pādşeh Ḥayder-i kerrār vezīri Ḳanber

10 Yazaram biñde birin ḫaṭıra itdükce ḫutūr
Vaṣfı ḫāḳān-ı cihānuñ olamaz müstaḫżar

11 Kim ṭurur ḳarşu kimüñ vardur iki cānı ʻaceb
O ḫudāvend iledür seyf-i ḳażā tīr-i ḳader

12 Cānı yanmaz idi dūzaḫ gibi Firdevsī'nüñ
Böyle maḥmūd-şiyem pādşehe virse eşer

13 Enverī'nün n'ola ṣancırsa beḳāda yüregi
Eylemişdi o ḳadar bī-hūde vaṣf-ı Sencer

XVI E: 30b, H: 30b, D: 30b, M: 10, B: 28b
3 birinüñ: birini D // Arnabud'uñ: Arnavud'uñ E, H, D
5 eşirrā'ü'ş-şer : eşerr-i eşer M, şerr-i eşer B
7 bir: baḳ M, B // Ḫusrev'e ser: ḫaber ü ser D
8 cebānet-güster : ḫıyānet-güster M, B
10 yazarım: yazayum D

14 Ādem ol şāhlara ʿarż-ı maʿārif mi ider
Böyle bir pādşehe itmeli kim ʿarż-ı hüner

15 Eṣeri gün gibi meşhūr olup dillerde
Ḳalmaya ẕerre ḳadar şāʿirüñ iġrāḳına yer

16 Ben düşürdüm yerine cevher-i istiʿdādı
Görmedüm ḥāṣılı ser-māye-i nuṭḳumda żarar

17 Söz tükendi ṣanuram eyler o ḫākān imdād
Ẕātın itdükçe Ḫudā feṭḥ-i cedīde maẕhar

18 Her ṭarafdan baña feṭḥ itmede bāb-ı süḫanı
Buluram söz yine oldıkca fütūḥāt-ı diger

19 Benem ol şāʿir-i māhir ki resen-bāz-ı ḳalem
Menzil-i cāde-i taḥḳīḳa gider bī-mıṣṭar

20 Ḳalem ü kāġıda muḥtāc degüldür süḫanun
Ṭıfl-ı lā-yefhem ider bir oḳunuşda ez-ber

21 Olalı şāhid-i endīşeme ʿāşıḳ ḳalemüm
Deşt-i maʿnāya düşüp gezmededür şām u seḥer

22 Yaluñuz ḫāme degül nuṭḳuma ʿālem meftūn
Eyleyüp ḥüsn-i naẕar şāh-ı ferişteh-peyker

23 İtmesem ben de temeddüḥ kim ider ʿālemde
Var mı bir ben gibi meddāḥ-ı şeh-i Dārā-fer

24 O şehüñ düşmenine tīġ-ı zebānum yetişür
Baṭar aʿdāya bu rāʾiye miṣāl-i ḫançer

25 Hünerüñ yoḳsa da meddāḥ-ı şeh-i ʿālemsin
ʿÖmrüñ oldıḳca temeddüḥ saña ʿİzzet bu yeter

26 Söz tamām oldı duʿā it ki ẓuhūr itmededür
Gün-be-gün feyż-i Ḫudā ile icābetden eṣer

27 Ḳulı ḳurbānı ide düşmen-i bed-ḫᵛāhını Ḫaḳ
Tā ki ʿālemde gehī ṣulḥ ola gāhīce sefer

28 ʿÖmrini ʿömr-i melāʾik ḳadar itsün Mevlā
Olmaya sinnine kāfī ʿaded-i sinn-i beşer

29 Ṣulasın reh-güẕer-i raḫşını ḫūn-ı düşmen
Dāʾimā ola rikābında devān peyk-i ẓafer

---

29 devān: revān D

XVII ḲAṢĪDE DER-SİTĀYİŞ-İ ṢĀḤİB-ḲIRĀN MAḤMŪD ḪĀN NAZĪRE BE-ḲAṢĪDE-İ NEF'Ī

– • • – / – • • – / – • –

1 Var ola dā'im kerem-i rūzgār
Görmedüm aṣlā sitem-i rūzgār

2 Rāyet-i re'yümle ber-ā-ber yürür
Bunca zamāndur 'alem-i rūzgār

3 Eyleye Mevlā keremin ber-devām
Varsa da gāhī elem-i rūzgār

4 Ehl-i dilüñ diḳḳat olunsa yine
Ekṣeridür muġtenem-i rūzgār

5 Kāfir-i ni'met olana n'eylesün
Olsa da az çoḳ ni'am-i rūzgār

6 Nice Süleymānları hicv eyleyen
Olmaya mı müttehem-i rūzgār

7 Olmama lāyıḳ mı siz inṣāf idüñ
Nef'Ī-ı ef'Ī dijem-i rūzgār

8 Kendi ider kendi bulur itdigin
Ṣoñra ṣanur anı ġam-ı rūzgār

9 Ḫaṣm-ı ḳavīsin bulur elbet felek
Olsa kişi Güstehem-i rūzgār

10 Gāhice çoḳ herzeleri hażm ider
Ḫayli geñişdür şikem-i rūzgār

11 Gāhice hażm eyleyemez def' ider
Mi'de-i teng-i direm-i rūzgār

12 Çıḳma revā mı bir iki ḫar içün
Ẓāhire sırr-ı ḥikem-i rūzgār

13 Rind-i sitem-ḫurde odur kim ide
Açsa da şükr-i ni'am-i rūzgār

14 Kim geçinür kedd-i yemīni ile

XVII E: 31b, H: 31b, D: 31b, M: 11, B: 29a
10 geñişdür: genişdür E, H, D
11 direm: verem D

Olmasa naḳd-i selem-i rūzgār

15 Kīse tehīdür kime ṣorsun felek
Kimdedür āyā direm-i rūzgār

16 Faḳrı ġanīmet bilürdüm kendime
İşte benem muġtenem-i rūzgār

17 Cām-ı ṣafādur baña hep şunduġı
Olalı hem-devr-i Cem-i rūzgār

18 Mehdī-i dīn ḥażret-i Maḥmūd Ḫān
Şāh-ı Ferīdūn-ḥadem-i rūzgār

19 Şāh-ı cihān-bān-ı cihān-dār-ı dīn
Ḫüsrev-i Ḥayder-ʿalem-i rūzgār

20 Rūḥ-ı mücerred gibi virdi ḥayāt
Dehre o ʿĪsī-şiyem-i rūzgār

21 Şāh-ı muʿaẓẓam ki anuñ ḳudreti
İtmese baḫş-ı ʿiẓam-i rūzgār

22 Cism-i felek elden ayaḳdan düşüp
Ẓāhir olurdı herem-i rūzgār

23 Baḫş-ı kef-i cūdına vāfī degül
Olsa güher mevc-i yem-i rūzgār

24 Eski ṭavāşīdür anuñ bābına
Ḫʷāce-sarāy-ı ḥarem-i rūzgār

25 Aṭlasını ferş-i ḳadem eylese
Çerḫi ider muḥterem-i rūzgār

26 Emrinüñ icrāsıdur ol dāverüñ
Dīdene-i mültezem-i rūzgār

27 Ḫükminüñ infāẕıdur ol Ḫüsrev'üñ
ʿUmde-i emr-i ehem-i rūzgār

28 Rezme Süleymān gibi ʿazm eylese
Birdür aña bīş ü kem-i rūzgār

29 Sām-ı ẓafer fitne-küş-i dīv-bend
Rüstem-i ṣābit-ḳadem-i rūzgār

30 Ḥamle-i merdānesinüñ küştesi

---

23 vāfī : kāfī M, B

Rūm u Fireng ü ʿAcem-i rūzgār

31 Bār-gehi ġıbṭa-i çerḫ-i berīn
Der-gehi Bāġ-ı İrem-i rūzgār

32 Vaṣf idemez kāşī-i eyvānını
İşte ḳalem Muḫteşem-i rūzgār

33 Pādşehüm var mı bu ʿİzzet gibi
Şāʿir-i muʿciz-raḳam-i rūzgār

34 Ben gibi şāʿir bulınur sen gibi
Varsa veliyyü'n-niʿam-i rūzgār

35 Vaṣfuña ḥaşr itdi ḳalem ʿömrini
Ey meh-i Yūsuf-şiyem-i rūzgār

36 Söyleyemem bir ġazel olsam daḫi
ʿĀşıḳ-ı ṣad-ġonçe-fem-i rūzgār

37 Müşkil idi ḥālümüz Allāh bilür
Olmasa ẕātuñ kerem-i rūzgār

38 Açdı biraz eyledigüñ gūşmāl
Saḫt idi ġāyet ṣamem-i rūzgār

39 Diñlemez olmışdı benüm de sözüm
Bende de var idi ġam-i rūzgār

40 Tevbe idüp der-gehüñ itdi penāh
Cevr idi evvel şiyem-i rūzgār

41 Ḥüccet olup maḥkeme-i çerḫde
Böyle yazılmış ḳasem-i rūzgār

42 Her ne ki fermān ide münḳādıyam
Ben ḳul o ṣaḥib-himem-i rūzgār

43 Ursaña mıżrābuñı ʿİzzet yeter
Terbiyet-i zīr u bem-i rūzgār

44 Ḳaldur elüñ kāse-i ṭanbūr-veş
Eyle duʿāsın niʿam-i rūzgār

45 Köhne pelās-ı felege her sabāḥ
Reng vire tā baḳam-i rūzgār

---

32 kāşī-i : kāşını M, B
36 bir ġazel : bū-ġazel M, B
45 baḳḳam E, H, M, B be-ġam D

46 ʿAhd-i hümāyūnı ola ḫaşre dek
Vaḳt-i mesā ṣubḥ-dem-i rūzgār

47 Reʾyine vā-beste ola dāʾimā
Emr-i vücūd u ʿadem-i rūzgār

XVIII ḲAṢĪDE DER-SİTĀYİŞ-İ SULṬĀN MAḤMŪD ḪĀN NAẒĪRE BE-ḲAṢĪDE-İ VEHBĪ-İ EVVEL

• • – – / • – • – / • • –

1 Şeh-i naẓmam ḫizānedür süḫanum
Dür degüldür de yā nedür süḫānum

2 Her kimüñ varsa cevheri gelsün
İşte meydān yegānedür süḫanum

3 Naḳd-i endīşemüñ ḥisābı mı var
Kenz-i dilden nişānedür süḫanum

4 Şāh-ı endīşem eyledi tevcīh
Kilküme mālikānedür süḫanum

5 Dīgerin ben ḳumāşını bilürem
Kāle-i bī-bahānedür süḫanum

6 Güldürür yāri görende biñ kere
O ḳadar nāzikānedür süḫanum

7 ʿĀşıkam şāhid-i ḫayālüme ben
Zülf-i medḥinde şānedür süḫanum

8 Ḫum-ı fikrümde her gice ḳuraram
Mey-i nāb-ı şebānedür süḫanum

9 Ṣayd olur elbet aña mürġ-ı nigāh
Dām-ı mişṭarda dānedür süḫanum

10 İdemez kör olan daḫi inkār
Sürme-i rāziyānedür süḫanum

11 Yıḳaram cānum istese felegi
Mesleki sāḥirānedür süḫanum

12 Ḳataram birbirine dünyāyı
Fitne-ḫīz-i zamānedür süḫanum

XVIII E: 32b, H: 32b, D: 32b, M: 13, B: 30a; Başlık: Faḫriyye der-menḳabet-i ḥażret-i şehriyār-ı zamān D

13 Tīġ-ı ḫāmemle ṣoñra def ‘ iderem
Çün ki ṣāḥib-ḳırānadur süḫanum

14 Şehr-yār-ı dilīr Ḫān Maḥmūd
O şeh-i ḳahramānadur süḫanum

15 Degülem şā‘ir ancak ol şāha
İntisāba bahānedür süḫanum

16 Vaṣf-ı ḫāḳān-ı dehre ḥaṣr oldı
Ġalibā Rüstemānedür süḫanum

17 Gelsün ol şehle imtiḥān olsun
Rüstem-i dāstānadur süḫanum

18 Nerde ben nerde medḥ-i şāh-ı kerīm
Baña Ḥaḳ’dan i‘ānedür süḫanum

19 Benem abdāl u ṣofī ‘ahdinde
Ġavṯ-ı çerḫ-āstānedür süḫanum

20 Buluram sāyesinde merkezümi
Ḳuṭb-ı kevn ü mekānadur süḫanum

21 Ne tenezzül ki ġayrı vaṣf ideyüm
Pādşāh-ı cihānadur süḫanum

22 Baḳamam ṭoġrısı nücūma hele
Mihr-i pertev-feşānadur süḫanum

23 Ola ma‘lūm-ı devletüñ şimdi
Şeh ḳadar āgehānedür süḫanum

24 Ḳīl ü ḳālüm saña du‘ādur hep
Sanma ki şā‘irānedür süḫanum

25 ‘Alim-Allāh devām-ı şevketüñde
Dā’imā ṣādıḳānedür süḫanum

26 Ḫaḳ bilür ben riyā nedür bilmem
Dā‘iyem dā‘iyānedür süḫanum

27 Devletüñde benümle faḫr eyle
‘İzzet’em Vehbiyānedür süḫanum

---

17 ol: o D

III

ḲAṢĀYİD BERĀ-YI KİBĀR-I ZAMĀN

I ZAMĀNINDA SULṬĀN-I ṢĀNĪ-İ ZAMĀN OLAN ḪUR-ŞĪD AḤMED PĀŞĀ ḤAḲḲINDA OLAN ḲAṢĪDEDÜR RAḤİMEHU'LLĀHU TE'ĀLĀ

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Mehçe-i rāyetüñ ey āṣaf-ı ḫur-şīd-'alem
Ṣubḥ-ı iḳbāldeki mihr ile ṭoġmış tev'em

2 Ḳıldı menşūr-ı ḳader ẕatuña taşrīḥ senüñ
Şimdi bildüñ neyimiş ma'nī-i bedr-i efḫam

3 Pençe-i ḳahruña esmā-yı benān oldı senüñ
Güstehem Zāl u Kiyūmerş Nerīmān Rüstem

4 Nehr olup ḳanṭara-i seyfüñe ḫūn-ı a'dā
Ḳāmet-i şöhretini Köprili'nüñ itdüñ ḫam

5 İtdi şüc'ān-ı 'Arab Ḳāhire ıḳlīminde
Zīver-i dūş-ı yemīn eyledigüñ seyfe ḳasem

6 Düşmenin cānına nīş urmaḳ içün Niş'e gidüp
Eyledüñ ceyşüñi zenbūr-ı belā-yı mübrem

7 Kāfire ḫāne-i zenbūr ḳadar teng oldı
Dehşet-i nīzeñ ile ma'reke-gāh-ı 'ālem

8 Āṣafā ġurre ḳıyās itme görüp māh-i nevi
Aṣdıġuñ seyfi 'ayān eyledi arş-ı a'ẓam

9 Müşterīden ḫaber aldum ki debīr-i eflāk
Böyle itmiş senüñ iḳbālüñi levḥ üzre raḳam

10 İftiḫār-ı vüzerā kām-revā-yı ümerā
Pāye-baḫş-i 'ulemā ṣadr-ı Ferīdūn-ḫadem

11 Merd-i meydān-ı veġā melce'-i aṣḥāb-ı hüner
Ḥāmil-i seyf-i ḳażā ṣāhib-i erbāb-ı ḳalem

12 Mültecā-yı 'aẓamet merci'-i 'izz ü devlet
Zīnet-i salṭanat-i şāh-ı Süleymān-ḥaşem

I E: 33b, H: 33b, D: 33b, M: 2, B: 31b
4 ḳāmet-i: ḳāmeti H, D
8 'arş-ı a'ẓam: 'arş-ı Raḥmān D

13 Żu‘afānuñ sebeb-i ḳuvveti Aḥmed Paşa
Ḥırz-ı bāzū-yı seḫā ya‘nī vezīr-i a‘ẓam

14 Ṣaf-der-i ḳal‘a-güşā dīv-küş-i Rüstem-bend
Tāze destān-ı veġā pīl-ten-i Zāl-ḳıdem

15 Ḫavf-ı şemşīri ile ḳaçmış idi dünyādan
Teng olur Rüstem’e ‘uḳbā ḳılıcın çekdigi dem

16 Var mı bu ḥoḳḳa-i gerdūnda ecelden başka
Ḍarb-ı şemşīri ile açdıġı zaḫma merhem

17 Ra‘d u berḳuñ ödi paṭlar dökilür āb gibi
Şu‘le-i tīġı ile na‘resini itse be-hem

18 Geçemez berḳ-ı cihān geçdigi āteşlerden
Ṭutamaz leşkeri pīşinde siyāvūş ‘alem

19 Vezn ider ‘arş ile temkīnini gerdūn şeb u rūz
Mihr u meh keffe-i mīzānına olmış dirhem

20 Diyemez tīġına merdān-ı ‘Acem nīst ü hest
Bulamaz seyfine ebṭāl-i ‘Arab lā vü ne‘am

21 Eylemiş seyfini maḫṭūbe-i nuṣret ebrū
Şāhid-i fetḥe olup rīşe-i tūġı perçem

22 O felek-kevkebe eyler şeb-hūn itdükçe
Gül-sitān-ı ẓafere ḫūn-ı ‘adū-yı şeb-nem

23 Ḳan mıdur reng-i şafaḳ mı seçemez a‘dāsı
Ser-i bām-ı felege mihr gibi dikse ‘alem

24 Eblaḳ-ı çerḫe oḳurlar gice gündüz meydān
Zīr-rān eyledigi raḫş-ı sefīd ü edhem

25 Biz o āsaf ile Yunan ilin itdük tesḫīr
Var sen İskender Arisṭo ile it baḥş-i ḥikem

26 Baḫt-ı erbāb-ı kemāli daḫi fetḥ eyleyecek
Yoḳladum ṭāli‘in Allāhu te‘ālā a‘lem

27 Böyle bir āṣafı olsaydı eger Cem-şīd’üñ
Ġamı olmazdı ki mey olsun aña dāfi‘-i ġam

28 Ḫavf-ı şemşīri ile ḫār-ı sitem nā-peydā
Ḥüsn-i tedbīri ile ṣaḥn-ı cihān Bāġ-ı İrem

29 Böyle paşaya revādur dinilürse destūr
Böyle destūra dinür işte niẓām-ı ‘ālem

30 Niş'den al da Beliġrād'a ḳadar żabṭ itdi
Çıḳdı Rūm ili ḫıyābānına ol şīr-i ecem

31 Ṣadr-ı iclāline ʿavd itdi semiyy-i Aḥmed
Geliyor āṣaf-ı ferḫunde-pey-i ferruḫ-dem

32 Nice teblīġ idecek ʿarż-ı ʿubūdiyyetümi
Ne cevāhir ḳılacaḳ ḫāme niṣār-ı maḳdem

33 Dāmen-i devletini gitdigi gün taḳbīle
Bendesi ʿİzzet'i ṣorduḳda o ṣadr-ı ekrem

34 Söylesün gördigün ekdārı felekden tenhā
Girmesün gūşına bir ferdüñ o rāz-ı mübhem

35 Zaḫmumuz merhem-i nā-merd ile nāsūr oldı
Olamaz ehl-i dilüñ derdine herkes maḥrem

36 O mekarim-şiyemüñ luṭfına ḳalmışdur işüm
Çāre itmez yed-i iflāsuma yüz biñ Ḥātem

37 Luṭf ile itdi niçe ehl-i kemāli gūyā
Ḳahr ile ḳıldı ne bed-gūları lāl u ebkem

38 Neyimiş ḳıymeti erbāb-ı kemālüñ bildük
Bezm-i rezminde bulup mertebesin seyf ü ḳalem

39 Ḳalma lāyıḳ mı o Ḥātem-keremüñ devrinde
Yalıñuz bende-i dīrīnesi der-dest-i sitem

40 Himmet eylerse eger ögredirem dünyāya
Sözde bir şey mi imiş nādire-gūyān-ı ʿAcem

41 Ḫāmemüñ boynını ursun getürüp meydāna
Ḫaşmumı eylemezsem iki sözle mülzem

42 Sözümüñ birisidür şāh-ı cihān-bāna duʿa
Birisi menḳabet-i ḫażret-i ṣadr-ı aʿżam

43 Nuṭḳ-ı cān-baḫşum ile mürdeler iḥyā iderem
Benem ol şāʿir-i ʿĪsi-nefes-i muʿciz-dem

44 Ṭarz-ı faḫriyyede yanumda yayandur Nefʿi
Vādī-i lāfa eger tevsen-i kilki sürsem

45 Vāridāt-ı ḳalemümdür bu cevāhir ancaḳ
Daḫı feṭh olmadı gencīne-i ṭabʿ-ı mülhem

---

30 Niş'den: Nīş'inden E, H / al da: aldı D
35 maḥrem: merhem D

46 İtmeden ṣarf-ı güher maḫzen-i endîşemden
Ṣataram kendimi ṣā'irlere dirhem dirhem

47 Miṣṭar-ı ṣafḥayı eyler ney-i şekker-güftār
Menhelü'l-azb-i Furāt-ı süḫan oldukca ḳalem

48 Ġam-ı reşkiyle virür kākül-i ḥūrāya keder
Māni'-i ḫāme-i taḥrîrüm olan mūy-ı elem

49 Ḥoḳḳa-i la'lüm ile baḫş açamaz gül-dehenān
Söz düşürmez leb-i ḫūbāna dü-şaḳḳ-i ḫāmem

50 Bender-i dürr-i hüner sāḥil-i 'irfānumdur
Uzadırsa n'ola sā'il gibi el mevce-i yem

51 Ḳaldı iksîr-i ma'ārif baña eslāfumdan
N'ola baḫş eylesem aḫlāfuma 'ālem 'ālem

52 Bāz-ı diḫḳān gibi düşmişdi yed-i nā-ehle
Yāre-i naẓma midādum ile urdum merhem

53 Rūstāyî eline girmiş idi cevher-i naẓm
Boncuk itmişdi anı bunca ḫar-i lā-yefhem

54 Eyledi üstine müstevfî-i kilküm nāẓır
Ẓabṭ idüp mîrîye her ne var ise bîş ü kem

55 Ben de ḫaṣr eyledüm evṣāfına dürr-i naẓmı
Defter-i maṣraf-ı devletde odur çünki ehem

56 İrdi pāyāna ḳasîdeñ yeter ıṭnāb-ı süḫan
Ba'd-ez-în ḫayr du'ādur sana kār-ı aḳdem

57 Gele dünyā-yı gezüp tā ki felek ṭurduḳça
Sa'd-ı ekber gibi ol ṣadr-ı hümāyūn-maḳdem

58 Ṭabl olup dūş-ı cihāna şu ṭoḳuz ḳat gerdūn
Tā-be-maḥşer çalına nevbet-i ḫükmi muḥkem

59 Niçe evṣāfını taḥrîr ider in-şā'allāh
Ḫāme yazdıysa da medḥiyyesine ḫayr ile tem

II KAṢĪDE DER-SİTĀYİŞ-İ VEZĪR-İ MÜŞĀRUN-İLEYH RAḤİMEHU'LLĀH

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Āṣafā itse n'ola ba'd-ez-in efsāne-i şām
Meşel-i Rüstem'i ṣıbyāna 'acūz-ı eyyām

2 Heybetüñden ḳaçar elbette eger naḳş itse
Seni bir safḥaya bir ṣafḥaya Sām'ı ressām

3 Ḫavf-ı tīgüñle ḳıyāmetde daḫi eyleyemez
'Adem-ābādı mekān eyledigüñ fitne ḳıyām

4 Seyf-i ḳahruñ ki emānetdür anuñ destinde
O silaḥ-dārına ḳarşu ṭuramaz Rüstem ü Sām

5 Lāyıḳ-ı cāh-ı nigīn var senüñ etbā'uñda
Var ḳıyās eyle nedür mertebeñ ey ṣadr-ı be-nām

6 Görmedük kim anı Ḫaḳ itmeye encāma ḳarīn
Niyyet-i ḫayr ile bir kāra ki itdüñ iḳdām

7 Kinezi eyledüñ ışṭabluña Bulġar sāyis
Eyleseñ imparaṭorānı n'ola istiḫdām

8 'Arabistān'daki mevkib-i iclālüñde
Oldı a'yān-ı Ḥaleb meş'ale-keş bir 'akkām

9 Analar aġladaraḳ öyle ḳılıc çalduñ kim
Yemedi Öztemur oġlından o seyfi A'cām

10 Münkir-i āḫireti dūzaḫa dünyāda koyup
Gül-ḫanī Arnavud'a ḳullesin itdüñ ḥammām

11 Ṭavḳ-ı la'net gibi geçdi başına ḳal'aları
Bozılup ḥamle-i şīrāneñ ile ḳurdıġı dām

12 Düşmen-i şāhı idüp gūra elüñle ilḳā
Kör dilenci gibi ḳaldı saña nisbet Behrām

13 Gözi aydın ki senüñ devriñi derk itdi felek
Görmedi sen gibi bir āṣafı çeşm-i eyyām

14 Vardı nāḳış yeri Şeh-nāme-i Firdevsī'nün
Senüñ evṣāfuñ ile eyledi ḫāmem itmām

II E: 35a, H: 35a, D: 35a, M: 4, B: 32b; Başlık: Der-menḳabet-i ṣadr-ı esbaḳ Ḫur-şīd Aḥmed Paşa E, H, D

7 Kinezi: كسرئى D

15 Böyle yazsun yazan elḳābuñı fermānlarda
Ögrenüp vaṣfuñı kilk-i büleġādan aḳlām

16 Naḳş-ı dībāce-i menşūruñ olup bu şeh-beyt
Ba'de-zā şebt ola vaṣfuñdaki sā'ir aḥkām

17 Āsmān-mertebe Cem-kevkebe Aḥmed Paşa
Ṣadr-ı ḫur-şīd-ḥaşem bedr-i kevākib-ḫuddām

18 Ḥırz-i bāzū-yı amān cevşen-i ehl-i īmān
Merd-i dīn-dār-ı cihān ḳuvvet-i ẓahr-ı İslām

19 Meş'al-efrūz-ı veġā bedraḳa-i leşker-i dīn
Ẓulmet-endāz-ı 'adem-ḫāne-i a'dā-yı li'ām

20 Nerre-şīr-i vüzerā kim dem-i ṣulḥ u perḫāş
Deşt ü kühsār aña birdür ideli terk-i künām

21 Ḫūn-ı düşmenden olup bir niçe dem jeng-peẕīr
Görmedi āyine-i seyfi nedür rūy-ı niyām

22 Perçem-i tūġına meftūn nesīm-i nuṣret
Lem'a-i tīġına pervāne fesād-ı eyyām

23 Şeş-cihet şeş-per-i perḫāşına bir zāviyedür
Seyfinüñ bendine bir tügme degül heft ecrām

24 Bir rübā'ī bulamaz bār-gehi vaṣfında
Biñ ḫazīne hüner eylerse meşārif Ḫayyām

25 Çetr-i gerdūn gibi yaz ḳış ḳurılur ṣaḥrāda
Melce'-i 'āmmedür şehre ṣıġar mı o ziḥām

26 Ferḳadāndur o feres-rān-ı felek-peymānuñ
'Uḳde-i re'sile esbindeki zer-dūz ligām

27 Semt-i inṣāfa sülūk itdi dönüp cevrinden
İdeli tevsen-i gerdūn aña teslīm-i zimām

28 Düşmeni kendi ayaġıyla gelür ḫavfından
Tevsen-i himmetine eylemeden şedd-i ḥizām

29 Ṣaḳlamış gizlice bu beyti anuñçün Nef'ī
Şeyḫü'l-islām-ı zamān medḥin idüp ṣanki merām

30 Ger ṭoḳunsa felege ṣadme-i dest-i ḳahrı
Dökilürdi yere hep cevher-i tiġ-ı Behrām
31 Nā-revādur 'ulemāya bu şecī'āne süḫan

---

18 merd-i dīn-dār: merd ü pindār E, D: merd-i pindār D

ʿİlm ü dāniş iledür medḥ-i mevālī-i ʿiẓām

32 Şimdi buldı yerin engüşter-i elmās gibi
Oldı perdāḫte ẕātı ile bu cevher-i ḫām

33 Cünd-i İskender'i eylerdi selāmetle güẕer
Olsa Dārā der-i iclāline aġa-yı selām

34 Degişür tācını eski külehe şevḳinden
Görse bir masḫara serhengini şāh-ı Aʿcām

35 Mālik-i lemʿa-i ḫur-şīd ḳılar kendi gibi
İtse bir ẕerresini bir iki gün istiḫdām

36 Vüzerāda niçe pertevli çerāġı vardur
Biri ez-cümle o hem-nām-ı Nebiyy-i ʿAllām

37 Maẓhar-ı feṯḥ-i mübīn yaʿnī Meḥemmed Paşa
Āṣaf-ı ḳalʿa-güşā şīr-i ġaşemşem-endām

38 Yalıñuz başına Rüstemlik idüp ʿālemde
Kārını Arnavud'uñ dīv gibi itdi tamām

39 Yaturup düşmenini pādşeh-i devrānuñ
Eyledi emr-i hümāyūnını icrāya ḳıyām

40 Pāçe-i ḫᵛān-ı ẓafer ḳıldı ġuzāta serini
Eyleyüp Arnavud'ı kendi eliyle iʿdām

41 Ḥaḳḳ-ı nān u nemegi Ḥaḳ bu ki īfā itdi
Yedigi niʿmeti Ḥaḳḳ eylemiş aña ḥarām

42 Ḳıldı bu vaḳʿayı paşa-yı Ferīdūn-mesned
Ser-i maḳṭūʿı ile devlete ʿarż u iʿlām

43 Nāme-i feṯḥi alup ṭā'ir-i ḳuds ile maʿan
Uçdı İstanbul'a tatarları hem-çü ḥamām

44 Pīr ü bernā dökilüp çār-sū-yı eṭrāfa
Dehre ʿīd oldı o peyġām-ı meserret-fercām

45 Şandı pīrān dem-i ʿömr-i güẕerān ʿavd itdi
Şaşdı ṣıbyān ki cemād içre gelince bayram

46 Oldı üşküfte cihān ġonçe-i sīr-āb gibi
Şuladı şanki bu gül-zārı şarāb-ı gül-fām

47 Olmadan faṣl-ı bahār açdı şafāsından gül

---

39 yaturup : baturup M, B
42 iʿlām : ilhām M, B

Geldi bu cünbiş ile ḳāmet-i şimşāda ḫırām

48 Ḳasvet-i bay u gedā oldı mübeddel sūra
Dā'imā olsa du'āsında n'ola ḫāṣ ile 'ām

49 Dīne bu ḫıdmeti devletde bir itmiş yoḳdur
Pādşehler vüzerāyı ideli istiḫdām

50 Bir 'ilāc eyledi tedbīri ile devlete kim
Bu ḳadar ibn-i ḥakīm itmedi def'-i esḳām

51 Ḫırz-ı cān itdi şenāsın vüzerā-yı ẕī-şān
Ḳatdı evrāda du'āsın 'ulemā-yı a'lām

52 Virdi fetvā-yı ġazāsın o meġāzī-şiyemüñ
Müftī-i dīn-i mübīn ḥażret-i şeyḫü'l-islām

53 Alsa şāyān ne ḳadar var ise 'ālemde du'ā
Görse lāyıḳ o ḳadar şāh-ı cihāndan ikrām

54 Ḳahramān-nāme diyü vaṣfını eylerdi kitāb
Gitse Firdevsī-i Ṭūsī'ye bu nuṣretle peyām

55 Meşrebümce beni mest eyleyemez evṣāfı
Bāde-i midḥatine nüh felegi itsem cām

56 'Arż-ı ḥālüm vireyüm peyk-i nesīm-i ẓafere
Eyleyüp ma'ẕeret-i ḫāmem ile basṭ-ı kelām

57 Pür-dilā āṣaf-ı İslām-penāhā bil kim
İtmedi eyledigüñ ḫıdmeti bir merd-i be-nām

58 Pādşāhīsini vaṣf itmeli 'ālemde hem-ān
Bir de bir bende ki Ḫālet'dür aña şöhret ü nām

59 Çār-çeşm olmış idi emrinüñ icrāsında
Gözine ḫ'ābı ḥarām eyleyerek vaḳt-i menām

60 Şeb ü rūzı baña gerdūn unutdurmış idi
Görüp ol ḥālet ile anı ṣabāḥ u aḫşām

61 Ṭūṭī-i lāl gibi ḫāme ḳalup ḥayretde
Jeng-i ġam āyīne-i ṭab'uma virmişdi ġamām

62 Ne ḳadar eylesem itmezdi ġamından tek ü tāz
Tevsen-i ṭab'uma mehmīz-i ḳalemle ibrām

---

55 midḥatine: medḥine D
57 be-nām: niyām D
58 pādşāhīsini: pādşāsını D

63 Gözüme ṣafḥayı teng itdi ziḥām-ı ekdār
Atım oynaġı iken vaṣfuñ ile ṣaḥn-ı kelām

64 Ḥamdu lillāh bu meserretle ṭoġup tāze süḥan
Ṭıfl-ı elfāẓumı vaṣfuñla idüp şīr-āṣām

65 Zāde-i ṭabʿuma medḥüñle gelüp nuṭk-ı kemāl
Genc iken eyledi Bābā-yı Ḫucend'i ilzām

66 Bir iki beyt ile faḫriyye degüldür ġarażūm
N'ola memdūḥumı eylersem o yüzden iʿẓām

67 Benem ol şāʿir-i rūşen dil ü esrār-şinās
Eylemiş ṭabʿumı Ḥaḳḳ āyine-dār-ı ilhām

68 Ẕihn-i çālāküme feyż-i ezelīdür ebedī
Olur aġazdan evvel baña maʿlūm encām

69 Oluram ḫilʿat-i taḥsīne sezā eylemeden
Kāle-i mebḥaṣi mākū-yı zebānum itmām

70 Ḫāmem ol seyyid-i erbāb-ı belāġatdür kim
Ḫaṣmı ʿAllāme-i Saʿd olsa da eyler ifḥām

71 Görse kürsīde girer raḳṣa Ḫüseyn-i Vāʿiẓ
Mest olup bāde-i taḥḳīḳum ile ʿĀrif-i Cām

72 Cān virür şāhid-i endīşeme ʿāşıḳ geçinüp
Girse ger ṣavmaʿa-i fikrüme Pīr-i Beşṭām

73 Şuʿarā mıṣraʿ-ı ber-cesteme taḳlīd idemez
ʿAtse-i nā-geh-i eşʿār ile ger olsa zükām

74 Mültecā-yı şuʿarāyum fuḳarā-yı naẓma
Baḫş-ı maẓmūn iderem eylemeden istirḥām

75 Ṭursa dehlīz-i nişīmen-geh-i ʿirfānumda
Ṯābit-i beẕle-ḫora eylemem emr-i iḫrām

76 Ḫüsn-i elfāẓına yoḳdur sözümüz Nefʿī'nüñ
Lākin olmış ezelī şāhid-i maʿnī baña rām

77 Āstān-ı hünerüm merciʿ-i erbāb-ı kemāl
Āstīn-i himemüm ehl-i dile kīse-i kām

78 Ser-i mihr-efser-i memdūḥuñı taṣdīʿ itme
Yeter ey ḫāme-i ʿİzzet yeter ıṭnāb-ı kelām

79 Ḫaberüñ yoḳ mı tamām oldı süḥan kendiñe gel

Gerçi bu bāde-i şevḳ itdi seni mest-i müdām

80 Ḳalmadı ḳāfiyede şānına lāyıḳ elfāẕ
'Öẕrini it ki beyān tā ola memdūḥ-ı kirām

81 El açup der-geh-i Mevlā'ya murāduñ iste
Söz tamāmında du'a itmedür aḳṣā-yı merām

82 Tā ki dünyāda añılduḳca Kiyūmerṣ ü Peşeng
Olmaya menḳabe-i rezmüñe ḥadd ü encām

83 Dāverā her neye bed' eyler iseñ 'ālemde
Ḳılsun iḥsān ḳaṣīdem gibi Ḥaḳḳ ḥüsn-i ḫitām

84 Ẕātuñı maẕhar idüp nice fütūḥāta Ḫudā
Rezm ü ṣulḥüñde disün Ḫüsrev-i Cem-şīd-ġulām

85 İki 'ālemde yüzüñ aġ ola ḫur-şīd gibi
Eylesün saña ḥelāl etmegümi Rabb-i enām

86 Düzülüp re'yüñ ile milket-i ḫāḳāniyye
Viresüñ seyfüñ ile istedigüñ gibi niẓām

87 Ḫavf-ı şemşīrüñ ile ser-be-girībān-ı ḫafā
Niçe ser-keşler ola pādşehüñ emrine rām

88 Dāstān eyleye Mevlā ġazavātuñ dehre
Tā-be-maḥşer netekim menḳabet-i Rüstem ü Sām

III TEŞEKKÜR DER-MENḲABET-İ ṢADR-I MÜŞĀRUN-İLEYH

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Felekde ḳahramān ger var ise Ḫur-şīd Paşa'dur
Şu'ā-ı tīġinüñ her ẕerresi bir 'ālem-ārādur

2 Zebān-ı tīġine ḫaşm-ı dü-nīmi iki şāhiddür
Anuñ yanında Rüstem ṣoḥbeti bī-hūde da'vādur

3 N'ola īmāna gelse düşmen-i dīn Ẕü'l-feḳār'ından
Ki nevk-i tīġi nefy-i mā-sivāda ṣūret-i lādur

4 Degüldür ṭoġrısı ḫāmeyle vaṣf itmek gibi lafẕen
Yolında pādşāhuñ cān-fedālıḳ başḳa ma'nādur

5 Terāfi' eyleseñ seyfi ḳalemle ḥaḳḳ-ı 'adl üzre

III E: 37a, H: 37a, D: 37a, M: 8, B: 34b; Başlık: Teşekkür der-menḳabet-i āṣaf-ı müşārun ileyh D

Ḳalem tercīḥ olınmaz seyfe seyfüñ ḳadri bālādur

6 Ḳalem bir rū-siyeh ʿabd-i Ḥabeş'dür aña fermān-ber
Cenāb-ı seyf-i ṣārim şehr-yār-ı ḫūb-sīmādur

7 Ḳalem dānende-i esrār-ı ʿālem merd-i maḥremse
Cihāna seyf el-ḥaḳ rāst-gū bir kār-fermādur

8 Yed-i nā-ehle girse birbirinden farḳı yoḳ ḳaṭʿā
Birisi müfsid-i ʿālem biri āşūb-ı dünyādur

9 Virürse destine erbābınuñ Ḥaḳ her biri el-ḥaḳ
Biri birine nisbetle biri birinden aʿlādur

10 Ḳalem destümde buldı terbiyet vaṣf-ı şerīfiyle
O āṣaf kim anuñ seyfi meẓālimden müberrādur

11 Ne seyf ol ḳahramāna genc-i ḫāsü'l-ḫāṣ-i şāhīden
Dem-i teşrīf taḥsīn-i ġazā żımnında mühdādur

12 Ne seyf ol pehlevāna eyledi ṣāḥib-ḳırān iḥsān
Bu ʿādet sünnet-i kürsī-nişīnān-ı muʿallādur

13 Ne seyf ol cūy-bār-ı āteşīn kim mā ile nārı
Tenūr-efsürde-i küffār ḫırmen-sūz-i aʿdādur

14 Güneş bir zer-nişāndur nāmını ḥāvī olan naḳşa
Meh-i nev ḳabża cevher tügmeler ʿıḳd-i ṣüreyyādur

15 Şuʿā-ı ġıbṭa-i berḳ-i ḳażā-yı nā-gehānīdür
Belā-yı āsmāna reng-i rūy-ı dehşet-efzādur

16 Ne dem ol merd-i meydān ṣalsa anı zīr ü bālāya
Degül cism-i zemīn ecrām-ı çerḫe raʿşe-fermādur

17 Ṭaraf-dārı olurlarsa o Rüstem-rezmüñ olsunlar
Bedīʿ ü Ḳāsım'uñ efsānesi bir köhne ġavġādur

18 Yalan gerçek Ferāmürz ü Tehemten söylenür dilde
Cihāna gelmedi miṣli eger gelmişse de nādir

19 ʿAdīl-i ẕātını görmiş mi var āyīneden başḳa
Vücūdı ṣūret ü sīretde bī-mānend ü hem-tādur

20 Şecāʿatde Nerīmān Bermekī luṭf u ʿināyetde
İki ḫaslet ki var anda medār-ı dīn ü dünyādur

21 Keremle bir eli gül-ġonçe-i nesrīn-i pür-zerdür

---

5 bālādur: aʿlādur D
7 maḥremse: maḥremdür D

Birisi ḫūn-ı düşmenle mülevven verd-i ḥamrādur

22 Bir elde naḳd-i [şābāşī] birinde tīġ-ı ḫūn-pāşī
Cihānda lutf u ḳahrı cemʿ iden bir merd-i yek-tādur

23 Zülāl-i cūdı dünyāya revān bir nehr-i sā'ildür
Nevāl-i birr ü iḥsānı cihāna ḫʷān-ı yaġmādur

24 Zemīn yek-mışraʿ-ı ber-cestedür temkīni vaṣfında
Felek mihr ile nām-ı enveriyçün bir muʿammādur

25 Fürūsetde ferāsetde naẓīri gelmeyenlerden
Feres-rān-ı bahādır ḫurde-dān-ı nükte-pīrādur

26 İder bir ḫaṭvede isterse seyrān Ḳāf'ı ser-tā-ser
Ḳuṭās-ı eşheb-i gerdūn mesīri bāl-i ʿAnḳā'dur

27 Getürse ḫurde cevlāna muḳaʿʿar dāne-i erzen
Ṣanursın zīr-i pāy-ı tevseninde deşt-i pehnādur

28 Semiyy-i Aḥmed-i mürsel meġāzī-pīşe āṣaf kim
Ḫaṭ-ı naḳş-ı cebīni āyet-i *innā feteḫnā*dur•

29 Miṣāl-i neyyir-i aʿẓam çıḳup ʿazm eylese rezme
Duʿā-gūy-ı ġazāsı rūḥ-ı Necmü'd-dīn-i Kübrā'dur

30 Cüdā-yı şāhid-i taḳdīr olamaz ḥüsn-i tedbīri
Biri birine ʿāşıḳ ṣan ki Yūsuf'la Züleyḫā'dur

31 Ḳader aḥkāmını te'yīd ider bā-emr-i Sübḥānī
Ḳażā fermānını icrāya her ān bī-muḥābādur

32 Hüner-perver maḳādīr-āşnā-yı ehl-i dānişdür
Ḳadīmī ṭabʿ-ı pāki mā'il-i eşʿār u inşādur

33 Getürdi selsebīl-i ṭabʿı cūşa āb-ı evṣāfı
Bitürdi bir ġazel kilküm gül-i gül-zār-ı maʿnādur

34 Hilāli āsmānuñ gāh pinhān gāh peydādur
Derinde ḫançer-i meh-peykerüñ her dem hüveydādur

35 Fiġānlar āhlar feryādlar itdükçe ʿuşşāḳı
O şūḫa bezm-i firḳat bezm-i muṭribden ṭarab-zādur

36 Degül āzürde senden şīşe-i dil yalıñuz ẓālim
Senüñ her seng-i cevrüñ raḫne-sāz-ı çerḫ-i mīnādur

---

22 şābāşī: sābāşī E, H, M, B: sāpāşī D, kelime "şābāşī" olmalı.
26 ser-tā-ser : ser-tā pā M, B
• Kur'ân, 48/1.

37 Alur pīr-i muġān muġ-beççeden ta‘līm içün būse
Ne yapsun oğlın eyler terbiyet elbette bābādur

38 Olurduḳ biz de vāṣıl ger olaydı vuṣlat-ı dil-dār
Viṣāl-i yār ancaḳ ‘āşıḳa lafẓ-ı tesellādur

39 Aġardı mūy-ı ser yaḳlaşdı ṣubḥ-ı maḥşer-i a‘māl
Başumdan fikr-i gīsū-yı bütān gitmez ne sevdādur

40 Ḫarāb-ı ‘aşḳıyam bir çeşm-i maḥmūruñ bu demlerde
Beni ‘İzzet gören bilmez ṣanur kim mest-i ṣahbādur

41 Ser-ā-pāy-ı süḫanda gerçi yoḳdur farḳumuz ancaḳ
Ġazel ṭavrında Nef‘ī baña nisbet bī-ser ü pādur

42 Benem ol Ḫüsrev-i ḫasm-efken-i iḳlīm-i dāniş kim
Ḳalem destümde seyf-i memleket-pīrā-yı ma‘nādur

43 Şeh-i ıḳlīm-i naẓmam ḫāmemi itdüm Niẓāmü’l-mülk
Tamāmī-i ḳalem-rev ṭab‘uma iḥsān-ı Mevlā’dur

44 Ḫayālüm bir sarāy-ı dil-güşādur şāh-ı ma‘nīye
Gümüş āyīne endīşem ḳalem ṭūṭī-i gūyādur

45 Sürūr-u ġam getürmem kimsenüñ īcāb u selbinden
Sözüm bir başḳa sözdür ḫāric ez-ḥükm-i ḳażāyādur

46 Himem-kārān-ı ‘aṣruñ sāyesinde iştikā itmem
Temeddüḥden ġaraż gerçi felekden beşş ü şekvādur

47 Felek benden şikāyet eylesün kim intiḳām aldum
Penāhum ḫamdü li’llāh melce’-i şāhān-ı dünyādur

48 Eyā destūr-ı ġāzī ṣaff-ı rezmüñ ferd-i mümtāzı
Benüm memdūḥum olmaḳ ṣanma kim maḳdūr-ı Dārā’dur

49 Olur olmaz vezīri pādşāhı eylemem tavṣīf
Benüm memdūh-ı ṭab‘um şāh-ı maḥmūdü’s-secāyādur

50 Senüñ gibi sipeh-sālārı var sulṭān-ı a‘ẓamdur
Ferīdūnlar Nerīmānlar derinde çehre-fersādur

51 N’ola etbā‘uña kişverler iḥsān eyleseñ zīrā
Veliyyü’n-ni‘metüñ ol şehr-yār-ı tāc-baḫşādur

52 Yüri ey āftāb-ı evc-i devlet şarḳdan ġarba
Zemīn fermān-berüñ maḥkūm-i emrüñ çerḫ-i ḫod-rādur

---

46 beşş ü şekvādur: başḳa şekvādur M, B

53 Felekden bir kefīl aḫẕ eyle kim devr itmesün ber-ʿaks
Cenābuñdan bu ümniyye recā-yı pīr ü bernādur

54 Ne eyler iseñ eyle neẕre kes mihr ü mehüñ rehn al
Döner bir gün sözinden ḥīle-ger ḫaṣm-i tevānādur

55 Felek şimden girü ümmīd-i iḥsān eylesün benden
Kemīne bende ʿİzzet kim ḳapuñda ʿabd-i ednādur

56 Degül ʿarż-ı hüner taʿcīz-i dīger başḳa bir maʿnā
Merāmum ḫāk-pāy-i devlete iḥsānuñ inhādur

57 Degüldür maḳṣadı iḥsān yazup evṣāfuñı dehre
Murād-ı ḫāme farż-ı ẕimmetin ḫaḳḳuñda icrādur

58 Kesilmez rişte-i vaṣfuñ zebānum çāk çāk olsa
Be-ḥaḳḳ-ı seyf-i Aḥmed şāhidüm Bārī teʿālādur

59 Tamām oldı ḳaṣīdem ṣafḥa-i naẓm-ı belīġümde
Ṣaf-ı elfāẓ ṣanmañ ḳudsiyān-ı ʿarş-peymādur

60 Ben el açduḳca āmīn-ḫān olurlar der-geh-i Ḥaḳḳ'a
Duʿāsında melā'ik dā'imā mevḳūf-ı īmādur

61 Ṭarāvet-yāb ide Ḥaḳ deşt ü kūhı ḫūn-ı tīġinden
Dem-i aʿdā ile gül-zār-ı dīn tā kim muṭarrādur

62 Ṣalub ṣubh u mesā pertev cihāna mehçe-i tūġı
Disünler maẓhar-ı nuṣret yine Ḫur-şīd Paşadur

IV DER-MENḲABET-İ ṢADR-I AʿẒAM ĠĀLİB MEḤEMMED PAŞA

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Rüstem-i endīşe kim ṣāḥib-ḳırānumdur benüm
Ḳahramān-ı ḫāme ednā pehlevānumdur benüm

2 Rüstem-i endīşeme nisbetle ednā olsa da
Ol daḫi destān-ı ṣāḥib-dāstānumdur benüm

3 Tengdür İsfendiyār-ı ṭabʿuma rūy-ı zemīn
ʿArsa-i pehnā-yı gerdūn heft-ḫᵛānumdur benüm

4 Menzil-i tīr-i ḫayālüm ʿālem-i dīgerdedür
Keh-keşān-ı āsmān toz-ı kemānumdur benüm

5 Ḳabża-i tesḫīre aldı çerḫi dest-i himmetüm

IV E: 39a, H: 39a, D: 39a, M: 11, B: 36a

Pençe-i ḫur-şīd eşkāl-i benānumdur benüm

6 Ḫüsrev-i endīşemüñ ıṣṭablıdur kevn ü mekān
Edhem-i gerdūnda dāġ-ı meh nişānumdur benüm

7 Ney-süvār-ı ṣaḥn-ı ʿirfānam şabāvetden berü
Çūb-ı ḫāme tevsen-i çāpük-ʿinānumdur benüm

8 Şāʿir-i ḥikmet-şināsam muʿciz-i nuṭḳum ile
Cism-i lafẓ u rūḥ-ı maʿnā zindegānumdur benüm

9 Fikr-i bārīküm miyān-ı yāri tedḳīḳ eyledi
Mū-şikāfān-ı ḫayāle imtiḥānumdur benüm

10 Cevher-i ferd-i leb-i dil-dārı ben farḳ eyledüm
ʿĀlem-i ġayba bu maʿnā armaġānumdur benüm

11 Cevher-i enfāsdur gencīne-i bād-āverüm
Ḫüsrev-i endīşeme dil Şāygānumdur benüm

12 Ḫānmānumdur çerāġ olsa n'ola ehl-i süḫan
Enverī meşʿal-fürūz-ı dūd-mānumdur benüm

13 Vāʿiẓ-i kürsī-nişīn ṣanmañ Ḫüseyn-i Kāşif 'i
Ṣandelī-zīb-i belāġat ḳıṣṣa-ḫᵛānumdur benüm

14 Gelse taʿẓīmen n'ola maḥşerde istiḳbālüme
Cān-ı Firdevsī cinānda bāg-bānumdur benüm

15 Zāde-i ṭabʿı yeter merd-i tecerrüd-pīşeye
Kilk-i şūḫum nev-ʿarūs-ı dil-sitānumdur benüm

16 Ḳalmadı cins-i ḳumāş-ı maʿrifet ben ṭopladum
Vāridāt-ı ġayb teng-i kārbānumdur benüm

17 Ol hümā-yı himmetem ednā tenezzül eylesem
Ẓarf-ı maġz-ı nesr-i ṭā'ir üstüḫānumdur benüm

18 Mürġ-ı evc-i lā-mekānam mīhmān-ı dām-ı ten
Ben dimem ḫāşā sipihre āşyānumdur benüm

19 Çerḫe nāz itmez miyem ḫāḳān-ı devrān kim diye
Devletümde şāʿir-i muʿciz-beyānumdur benüm

20 Ol ki raḫş-ı himmeti sürdükce şāyāndur dise
Eblaḳ-ı tünd-i sipihre zīr-i rānumdur benüm

21 Olsa gerdūn düşmenüm ḫavf eylemem kim ol şehüñ

---

10 ferd-i: ḫurd-i D

Āstān-ı ḳudreti kehfü'l-amānumdur benüm

22 Pādşāh-ı şīr-şavletdür ki Rüstem görse dir
Ben aña bir pehlevān ol Ḳahramān'umdur benüm

23 Ḥażret-i Maḥmūd Ḫān kim virse mühri āṣafa
Faḫr idüp dir kim Süleymān-ı zamānumdur benüm

24 Bir alay tatarı vaṣf itmiş yazıḳ vaṣṣāfa kim
Görse ol ḫāḳānı dir sürç-i lisānumdur benüm

25 Dirse aḫrādur o şāhen-şāh-ı Efrīdūn-ġulām
Mültecā-yı pādşāhān bendegānumdur benüm

26 Kim bu da'vāyı ider inkār kim şevketledür
Ġālib-i muṭlaḳ vezīr-i āstānumdur benüm

27 Dād-ger paşa-yı Cem-mesned ki faḫr eyler diyüp
Öyle bir gītī-sitān şāh-ı cihānumdur benüm

28 Rūḥ-ı Risṭalis ider taṣdīḳ ol İskender'i
Aña dirse müsteşār-ı kār-dānumdur benüm

29 Kendini taḥḳīr ider gerdūnı tevḳīr eyleyüp
Raḫşı dirse aṭlasa bergüstüvānumdur benüm

30 Cevhe-i evṣāfını ta'līk ḳıldum 'arşına
Gerden-i gerdūna cāy-ı imtinānumdur benüm

31 Şāhid-i evṣāfınuñ meşşāṭa-i ḫāl-i ruḫı
Nev-edā-yı ḫāme-i 'anber-feşānumdur benüm

32 Dāniş-i destūr -ı āsaf çākeri bil ḫāṣılı
Bende-i zencīsi kilk-i nükte-dānumdur benüm

33 Ṣaymam ol āṣafdan evvel sebḳ iden eyyāmumı
İşte bundan ṣoñra 'ömr-i cāvidānumdur benüm

34 Söz nedür ṣā'ir nedür bilsün cihān şimden girü
Dāmen-i ġayret bu yolda der-miyānumdur benüm

35 Der-geh-i iclāline ḳul eyleyem Dārāları
Medḥi farż-ı ẕimmet-i ḥüsn-i beyānumdur benüm

36 Şevḳ-i ebyāt-ı ḳasīde kim cihāna ṣaldı fer
Āsmān-ı midḥatinde aḫterānumdur benüm

37 Kişver-i vaṣfında şimdi bir ġazel ṭarḥ eyledüm

---

29 ider: idüp D

Ḫāmemüñ ġars-ı yemīni gül-sitānumdur benüm

38 Ḫāl-i rūy-ı yār mülk-i İsfahān'umdur benüm
Dilde sevdāsı cilā-yı çeşm-i cānumdur benüm

39 Şāh-ı 'aşḳam ben dürr ü yāḳūta çekmem iḥtiyāc
Eşk-i çeşm ü zaḫm-ı sīne baḥr u kānumdur benüm

40 Evc-gīr-i vaṣf-ı zülf-i meh-veşān olduḳca ben
Āsmān ḳaṣr-ı ḫayāle nerdbānumdur benüm

41 Kūy-ı ḫāl-i yārı fikre olamaz māni' keder
Pīç-tāb-ı mūy-ı ḫāme ṣavlecānumdur benüm

42 Göñlümüñ eglencesi ol mehdür ammā n'eyleyem
Ol mehüñ eglencesi āh u fiġānumdur benüm

43 Kimseye 'ālemde yā Rab yāri düşmen olmasun
Cānuma ḳasd eyleyen rūḥ-ı revānumdur benüm

44 'İzzet'em Nef'ī yanumda ḳādir olmaz kim diye
Beyt-i Ma'mūr-ı ma'ānī ḫānmānumdur benüm

45 Menhelü'l-'aẕb-i ḳalem pāyāna irdi şimdilik
Gerçi söz deryāsı ṭab'-ı bī-kerānumdur benüm

46 Şekker-i evṣāfına olsun du'ā miskü'l-ḫitām
Nükte-i *mā-ḳalle* kim mühr-i dehānumdur benüm

47 'Ahd-i şāh-ı 'āleme tā kim didükce rūzgār
Bādī-i āsāyiş-i emn ü emānumdur benüm

48 Ḫayme-i iḳbāli olsun ol ḳadar rif'atde kim
Ḳubbe-i gerdūn ṣanasun sāye-bānumdur benüm

49 Ṣadr-ı devlet ḳıymetin bilsün ḳıyām-ı ḥaşre dek
Ol didükce mühr-i şāhī ḥırz-ı cānumdur benüm

50 Ben daḫi midḥatleriyle ḥaşre dek faḫr eyleyem
Kim bu ma'nī rütbe-i 'ulyā-yı şānumdur benüm

V ḲASĪDE DER-MENḲABET-İ ḤAŻRET-İ ṢADR-I MÜŞĀRÜN-İLEYH

---

38 sevdāsı: sevā-yı E, H, D

44 ḫānmānumdur: Bütün nüshalarda "ḫānedānumdur" olarak kayıtlıdır. Ancak Nef'î'nin bir kasidesinden alınarak tazmin edilen bu dizede kelime, Nef'î Divanı'na göre, "ḫānmānumdur" biçimindedir. Bkz. Metin Akkuş, Nef'î Divanı, Ankara 1993, s. 86. Ayrıca bkz. Bu çalışmanın sonundaki tıpkı basım (Süleymaniye Kütüphanesi Es'ad Ef. 2701/I, v. 17a).

– – • / – • – • / • – – – • / – • –

1 Bir pādşāha kim kerem-i Ḥaḳ mu'īn olur
Bir böyle ṣadr-ı a'ẓama 'ahdi ḳarīn olur

2 Bir ṣadr-ı a'ẓamuñ ki ola ṭāli'i ḳavī
Bir böyle şehle ḳuvvet-i 'azmi metīn olur

3 Ḫāḳān-ı 'āḳilüñ bilinür ḳadri ol zamān
Kim ṣadr-ı 'ahdi böyle müşīr-i ẕehīn olur

4 Ḥüsnin beyān ider o vezīr-i ḫıred-pesend
Bir ḫayra kim irāde-i şāh-ı faṭīn olur

5 Taḥsīn ider şehen-şeh-i 'ālem dirāyetin
Ol kāra kim ifāde-i ṣadr-ı güzīn olur

6 Ḥükm-i ḳader muvāfaḳat eyler o emre kim
Birden netīce-baḫş iki re'y-i rezīn olur

7 Maḥmūd Ḫān ki Ḫüsrevi- rūy-ı zemīndür
Mā-dām kim vezīri bu dāniş-rehīn olur

8 Seyr eylerüz bu 'ālemi biz az zamānda
Ṣaḥrāsı reşk-i ravża-i ḫuld-i berīn olur

9 Gül-zārı vaṣfın eyleme maḳdūrum olmayup
Muḥtāc-ı kilk-i āṣaf-ı siḥr-āferīn olur

10 Ol rütbedür 'uẕūbeti kilk-i laṭīfinüñ
Lafẓ-ı şerengi naḳş idemez engübīn olur

11 Dā'im ṣarīr-i ḫāme-i luṭfı o āṣafuñ
Bī-çāre 'arż-ı ḫāline maḫfī enīn olur

12 Taḥrīk iderse ḫışmile i'dām-ı ẓālime
Āvāzesi resīde-i çerḫ-i berīn olur

13 Ol rütbe ḳıldı ma'deleti ḫalḳı şādmān
Yoḳ der-gehinde aġlayaraḳ müsta'īn olur

14 Ol rāygān-ı kerem ki idüp baḫş-ı şāygān
Kemter gedāsı Ḫüsrev-i Īrān-zemīn olur

V E: 40b, H: 40b, D: 40b, M: 13, B: 37a; Başlık: "Der-menḳabet-i ḥażret-i ṣadr-ı müşārün-ileyh" E, H, D
5 D –
7 ki: kim D
9 gül-zārı: gül-zār E, H, M, B
14 kerem ki: keremle D

15 Ḫur-şīd ḳılsa pertev-i ḳadrinden iḳtibās
Gitdükce cāyı mertebe-i heftümīn olur

16 Bir çūb-ı ḫuşke baḳsa ger ol kīmyā-nigāh
Zer-mīl-i dīde-i felek-i çārümīn olur

17 Ger eylese mizāc-ı ʿanāṣırda ḥall u ʿaḳd
Āteş havāya münḳalib ü āb ṭīn olur

18 Düşse şerāre-i ġażabı sūy-ı cennete
Tesnīm mevc-i şuʿle virüp āteşīn olur

19 Bir ḳaṭre āb-ı ḥilmi revān olsa dūzaḫa
Her bir şerāre laʿl-i leb-i ḥūr-ı ʿīn olur

20 Ṣahrāya düşse sāye-i seyf-i mehābeti
Ṣīr-i jeyān zāhid-i ḫalvet-nişīn olur

21 Ger varsa ḫ̆āba pençe-i tīz-i pelengde
Rūbāh-beççe ḳorḳulı düşden emīn olur

22 Ḳoyduḳca mihr-i mühr-i hümāyūnı ḳoynına
Ḫur-şīd sīne-i felege dāġ-gīn olur

23 Ol necm-i saʿdı destine alsa teberrüken
Aʿdāya ḫātem-i Züḫal engüşterīn olur

24 Ey āṣaf-ı yegāne-i dīn-dār u dīn-penāh
Vaṣfuñ senüñ ki vird-i dil-i ʿārifīn olur

25 Ṣadr-ı saʿīd-fıṭrat u ʿālī-sülālesin
Ceddüñ senüñ ki ṣāḥib-i şerʿ-i mübīn olur

26 İksīre mālik olma degül mi sitāyişüñ
Kim ḳatresi defīne-i ʿilme'l-yaḳīn olur

27 Meddāḥuñ olma devletine nā'il eyledüñ
Olmaz cihānda bencileyin kām-bīn olur

28 Kilküm n'ola müfāḫaret eylerse ḥaşre dek
Bir sen gibi vezīre sitāyiş-güzīn olur

29 Te'şīr-i maḫlaşuñ ile faḫr eyleyüp disem
Dünyāya ġālibem süḫan-i rāstīn olur

---

22 mihr-i D –
26 iksīr : esīr M, B
29 süḫan-i : süḫanum M, B

30 Ol şā'irem ki cām-ı tehī vaṣfın eylesem
Āvāzesiyle ṭās-ı felek pür-ṭanīn olur

31 Yā medḥ idince kāse-i leb-rīz-i luṭfuñı
Olmaz mı çerḫ ḥoḳḳa-i dürr-i şemīn olur

32 Pervīz-i ṭab'um öyle ki Şeb-dīz-i fikrine
Iṣṭabl olursa çerḫ aña yemlik zemīn olur

33 Tebdīle çıḳmaḳ ister ise raḫş-ı kilkine
Mihr-i sipihr zerlice bir köhne zīn olur

34 Ḫāmem o Rüstem-i sipeh-ārā-yı feyżdür
Endīşe daḫi ḫavfı ile der-kemīn olur

35 Lākin gelince vaṣfına destūr-ı a'ẓamuñ
Güyā henūz raḥm-i devāta cenīn olur

36 Medḥiyle ḫāmem eylese ḳaṣd-ı müsābaḳa
Her bir ḳaṣīde ḥüsn-i ḥitāma ḳarīn olur

37 Cem'iyyet-i sitāyişine bulmayup ẓafer
Esb-i yerā'a reh-rev-i dīger-zemīn olur

38 Gencīne-i me'ānī-i evṣāfı öyle kim
Zā'id ḥurūfı bir ġazel-i cevherīn olur

39 Ol dil-bere ne şekve ne āh u enīn olur
Yā Rab o dil ne güne dil-i āhenīn olur

40 Feryād o nāzenīnüñ elinden ki nāz ile
Geh desti perde ḥüsnine geh āstīn olur

41 Allāh mu'īni olsun o bāġuñ o güllerüñ
Eşküm o gül-sitāna ki mā'-i ma'īn olur

42 Yoḳ māha cāy dā'ire-i ḥüsn-i yārda
Ḫur-şīd olsa olsa o şūḫa cebīn olur

43 Feryāda meşḳi öyle bu demlerde kim lebüm
Meyl-i tebessüm eylese āh-ı ḥazīn olur

44 Bir āfet-i 'Irāḳ'a Sitanbul'da dil virür
Baġdād 'āşıḳa o sebebden yaḳın olur

45 'Āşık ola ġarīb ola ol kim benüm gibi
'İzzet anuñ du'āsı ḳabūle ḳarīn olur

---

42 olsa olsa : olsa belki M, B
43 meşḳi : meşḳum M, B

46 Refʿ itse desti sūz u güdāz ile şubḥ u şām
Āmīn-ḫᵛān-ı daʿveti Rūḥu'l-emīn olur

47 Tā kim cihānda pādşāhān-ı felek-serīr
Revnaḳ-fürūz-ı devlet-i dünyā vü dīn olur

48 Mā-dām ḫüsrevān-ı Süleymān-aşāletüñ
Kim bir vekīli āṣaf-ı ṣāḥib-nigīn olur

49 Şāh-ı zamānı Ḥaḳ ide taḫtında ber-devām
Kim sāyesinde ḫalḳ-ı cihān kām-bīn olur

50 Destūr-ı ekremi ola ṣadrında müstedām
Ol vaḳte dek maḥşer-i gerdūn-zemīn olur

VI KEŞĀN MENFĀSINDAN ṢADR-I AʿẒAM SİLAḤ-DĀR ʿALĪ PAŞA'YA TAḲDĪM ḲILINAN ḲAṢĪDEDÜR

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Māh-ı nev Maḥmūd Ḫān'uñ ḫāme vü şemşīridür
Āsmān ol ḫüsrevüñ maʿmūre-i tedbīridür

2 Minnet itsün çerḫe kim Behrām'ınuñ ḳullandığı
ʿArşa taʿlīḳ itdigi seyf-i ʿadū-tedmīridür

3 Ġāze-i nuṣret dem-i şemşīridür ol ḫüsrevüñ
Vesme-i devlet midād-ı ḫāme-i taḥrīridür

4 ʿİzz ü şevket fāl-i ḫayrı nüsḫa-i iclālinüñ
Feṭḥ u nuṣret gördigi maʿnālaruñ taʿbīridür

5 Mihr ü māhuñ kesbi nūr-ı vechini neşr eylemek
Āsmānuñ kārı baḫş-i vaṣfınuñ tenvīridür

6 Nesr-i ṭā'ir eblaḳ-ı iclālinüñ gerdūnda
Beste-i fitrāki olmış eżʿaf-ı naḫcīridür

7 Nerdbān-ı ṭāḳ-ı bālā-yı ḫayāl-i şāʿirān
Āsmān evrenginüñ bir pāy-gāh-ı zīridür

8 Niʿmetin inkār iderse bilmem aç gözli felek
Sofra-i iḥsānınuñ ben bildigüm dil-sīridür

9 Ḥikmet-i işrāḳınuñ ʿaṭf u himem bir mebḥaşi

---

46 refʿ itse desti: refʿ-i yed itse D: refʿ itse dü desti E
47 devlet-i dünyā : devlet ü dünyā M, B
VI E: 42a, H: 42a, D: 42a, M: 15, B: 38a; Başlık: "Der-sitāyiş-i şadr-ı aʿżam Silaḥ-dār ʿAlī Paşa" E, H, D

Āyet-i aḫlāḳınuñ luṭf u kerem tefsīridür

10 Devlet-i İslāmiyāna ol hümāyūn-maḳdemüñ
Ceddi ʿOṣmān Ḫān-ı ġāzī nāme-i tebşīridür

11 Köhne mülk-i ʿālemi taʿmīr içün Ḫaḳ ṣaḳlamış
ʿAhdinüñ bu nükte-i nev bāʿiṣ-i teʾḫīridür

12 Mürşid-i ʿālem cevān-baḫt-ı ḳaviyyü'l-iḳtidār
Genclikde şehr-yārān-ı zamānuñ pīridür

13 Yekke-tāz-ı saḥn-ı ʿirfān pādşāh-ı nükte-dān
Edhem-i Ḫüsrev zebūn-ı ḫāme-i tasṭīridür

14 Pādşāhān-ı cihānuñ luṭf u ḳahrın cemʿ iden
Bermekī-çāker ḫıdīv-i ḳahramān-tesḫīridür

15 İbni Sīnā-veş şifā-yı ṣadr-ı ʿahdi bā-ḫuṣūṣ
Bū-ʿAlī-sīret müşīr-i Müşterī-tedbīridür

16 Ṭāḳ-ı bālā-yı ṣadāret öyle zīnet buldı kim
Ṣanki ḫur-şīd-i felek bir ġonçe-i taṣvīridür

17 Gül-sitān-ı devletüñ perverdesidür gül gibi
Bīşe-zār-ı himmetüñ Ḫayder-mehābet şīridür

18 Şübhe itmem Ẕü'l-feḳār'ından aḳan ḫūn-ı ʿadū
Ḫār u ḫāşāk-i ġumūmūñ bāʿiṣ-i taṭhīridür

19 Böyle ümmīd eylerem Ḫaḳ'dan o seyf-i fitne-küş
Ḫażret'üñ dest-i ʿAlī'ye virdigi şemşīridür

20 Nāmını bi'l-irṣ ider Allāh ġāzī-iştihār
Kim meġāzī-şöhre Āṣaf māye-i taḫmīridür

21 Herkes öpsün dāmenin ben öpmeyem lāyık mıdur
Baña gerdūnuñ bu vaż'ı aʿẓam-ı tekdīridür

22 Ḫāk-pāyin derd-i cāna kīmyā itdi cihān
Dil nice ṣabr eylesün kim ez-ḳadīm iksīridür

23 Başḳa bir maʿnī degül Mevlā bilür ol ārzū
Bu perīşān ʿarż-ı ḥālüñ bādī-i taḫrīridür

24 Āṣafā ʿİzzet ḳuluñ menfīdür ammā acıma

---

10 nāme-i: müjde-i D
12 genclikde: gencliginde D
14 luṭf u ḳahrın: luṭfı ḳahrı E, H, D

Kendinüñ kesb-i yedidür kendinüñ taḳṣīridür

25 Cürmüm inkār eylemem lākin felek de cebr ider
Ben de itdümse biraz da baḫtumuñ tezvīridür

26 Bende-i şāham felek kimdür ki tekdīr eylesün
Ḥażret-i Ḥaḳḳ'uñ mücerred ṣīve-i taḳdīridür

27 Ḫāk isem de ḫāk-pāy-ı şehr-yār-ı ʿālemem
Ẕātuma dehrüñ bu nükte bāʿiṯ-i tevḳīridür

28 Dā'imā kehfü'l-emān-ı Ḥaḳ'da olsun pādşāh
Gönlüm anuñ dür u nezdīkinde bir Ḳıṭmīr'idür

29 Maḳṣadum ʿarż-ı hüner itmek degüldür ẕātuña
Nüsḫa-i naẓmumda maṭlab vaṣfuñuñ tekṣīridür

30 Sen gibi ṣadr-ı maʿārif-perveri vaṣf itmemek
Ṣāʿirüñ şerʿ-i hünerde mūcib-i taʿzīridür

31 ʿArż olınmış ḳaç kaṣīde var ise eslāfuña
Fikr-i kilküm midḥatüñde anlaruñ tanẓīridür

32 Sāye-i şāhānede iṯbātı esheldür anuñ
Güç gelen menfāda ancaḳ sürʿat-i tesyīridür

33 Ḳudretüm yoḳdı ġam-ı ġurbetle mıṣraʿ tarḥına
Bu gül-istān şevḳ-i būy-ı medḥinüñ teʾṣīridür

34 Haḳ bilür şimdi degül çoḳdan duʿā-yı devletüñ
Ḫāmemüñ gül-bāng-i ṣubḥı nāle-i şeb-gīridür

35 Der-geh-i iḥsānına dikdüm ʿaṣā-yı ilticā
Sā'ilem Ḥaḳ'dan merāmum ẕātınuñ tevḳīridür

36 Bir müṣārun bi'l-benān ol kim saña dünyā disün
Pādşāhuñ işte bu destūr-ı ʿālem-gīridür

VII DER-MENḲABET-İ MÜFTİ'L-ENĀM-I ESBAḲ DÜRRÎ-ZĀDE ʿABDU'LLĀH EFENDİ

– – • / – • – • / • – – • / – • –

---

31 eslāfuña: eslāfına D
VII E: 43a, H: 43a, D: 43a, M: 17, B: 39a

1 Gönlüm ki dūd-ı āh ile dünyāyı tār ider
Bī-hūde mihr ü māhı felek āşkār ider

2 Çeşmüm ki itmez oldı sefīd ü siyāhı farḳ
Ḥayrānam āsmān yine leyl ü nehār ider

3 Bi'llāh zülf-i yār ḳadar olma ey felek
Bir āh ile gönül seni de tār u mār ider

4 Çeşmüm ki ḳanlı yaş ile ṭolmış piyāledür
Keyf-i şarāb-ı ye'si bilen i'tibār ider

5 Çeşmüm ki gördi feyż-i gül dāġ-ı sīnemi
Her ḳatre-i sirişkini bir cūy-bār ider

6 Gönlüm ki seng-i cevr ile işkeste şīşedür
Mīnā-serā-yı çerḫe baḳup inkisār ider

7 Gönlümle çeşmüm eyledi bir kāra ittifāḳ
Āteş şaçar biri biri eşkin nişār ider

8 Behr-i icābet eşkini çeşmüm revān idüp
Gönlüm du'ā-yı seyyid-i 'ālī-tebār ider

9 Faḫr-ı zamāne silsile-zīb-i yegāne kim
Rāzī dür-i vücūdı ile iftiḫār ider

10 Ma'zūl-i cāh iken yine dārü'l-'ulūmına
İbnü'l-Kemāl'i itmege bevvāb 'ār ider

11 Muḫtār-ı Bū-Ḥanīfe vekīl-i 'Abādile
Kim ictihādı def'-i ẓunūn-ı kibār ider

12 Her luṭfı kim tefaḫḫuş idersen ṭarīḳde
Yā kendisinde yā pederinde ḳarār ider

13 Ṭoḳdur gözi o mertebe in'ām-ı Ḥaḳḳ ile
Ednā nigāhı merd-i faḳīri kibār ider

14 Maḥṣūl-i kānı eylese bir sā'ile 'aṭā
Buḫl eyledüm şanup anı gördükce 'ār ider

15 İtmez faḳīre mā-ḥażarın şarf iden heder
Gencīne-i Ḥudā'da anı iddiḫār ider

---

5 D –
7 gönlümle çeşmüm: gönlüm ki çeşmüm ile D, gönlüm ki çeşmüm M, B
11 def'-i : ref' M, B
12 **tefaḫḫuş: teḳammuş H ?**
14 sā'ile : faḳīre M, B

16 Virmiş zamān kārını dest-i meşiyyete
Ol itmez anı ḫażret-i Perverdigār ider

17 Eyvān-ı çerḫe itse tenezzül li-ḥikmetin
Pervīni ḫāk-pāyına gerdūn niṣār ider

18 Ancaḳ sipihre kevkeb-i cāhı ṣıġmayup
Sükkānı bāb-ı devletine i'tiẕār ider

19 Zincef olursa aṭlas-ı gerdūn libāsına
Tā-dāmen-i ḳıyāmete dek iftiḫār ider

20 Fetvāyī-i sefīdi semen-zār-ı bāġ-ı dīn
Destār-ı sebzi reng-i ḫazānı bahār ider

21 Baḫṣ-i bahār-ı himmeti abdāl-i kilkümi
Bir nev-ġazelle bāġ-ı hünerde hezār ider

22 Göñlüm bu çille-i ġam ile aḫẕ-ı şār ider
Gerdūnı tīr-i āha ṭutup dāġ-dār ider

23 İster mi çeşmüm itmegi gencīnesin telef
'Āşıḳ efendi giryeyi bī-iḫtiyār ider

24 Göñlüm ki ola bend-i ḫam-ı zülfüñ ey ṣanem
Artıḳ ḥamāme-i ḥarem olsun şikār ider

25 Benden ne gördi kemlige dā'ir 'aceb felek
Her demde āsyābına eşküm medār ider

26 Güller açıldı ṣoldı hezār oldı nā-bedīd
Bilmem göñül ne vaḳte ḳadar āh u zār ider

27 Çeşm oldı gül-sitān-ı taḥassürde yāsemen
Göñlüm henūz o şūḫ ile seyr-i bahār ider

28 'İzzet cihānda derd-i ġam-i dostāndur
Aġyār eylemez o cefāyı ki yār ider

29 Bezm-i faẓīletinde eger bulsa ḫāme yüz
Taḳdīm-i 'arż-ı ḥāle ḳadar ictisār ider

30 Ey āsmān-ı merḥametüñ mihr-i enveri
Gerdūn cihānı niçeye dek baña tār ider

31 Bilmez mi intisābumı āyā cenābuña
Senden utanmıyor mı beni böyle zār ider

---

17 pervīni ḫāk-pāyına gerdūn : gerdūn ḫāk-pāyına pervīn M, B

32 Der-bān-ı ḫāne-dānuña mensūb olanları
Dārā gibi felekde ẕevi'l-iḳtidār ider

33 Luṭfuñla gelse bendeñe ger vüs'at-i ma'āş
Dāyinlerüm ki sāḥa-i ġabrāyı ṭār ider

34 Al dādumı felekden eyā mihr-i evc-dār
Tā key beni bu nār-ı elem dāġ-dār ider

35 Ta'dād-ı miḥnet-i felegi 'arż-ı ḥālde
Ş'ir ẕerāfet-i süḫanından şümār ider

36 Gerdūn nedür ki bendelerüñ iştikā ide
İnsān anı lisānına almaġa 'ār ider

37 Yoḫsa melāz-gāh-ı derüñde felek benüm
Der-gāhum intisābı ile iftiḫār ider

38 Bezmüñde bā-ḫuşūş benüm gibi ş'ire
Yaltaḳlanup müdāhene eylerse kār ider

39 Nef'ī alursa tīġ-ı zebānum peyāmını
Cān ḳorkusıyla dār-ı beḳādan firār ider

40 Berḳ-ı cihān gibi ḳalemümden düşen şerer
Āvāzesiyle ra'dına çerḫüñ medār ider

41 'Urfī benümle da'vī-i naẓm itse zūr ile
Şer'an anuñ kelāmına kim i'tibār ider

42 Bulsa bahā-yı ḳadrini bezmümde Āmulī
Keçgūl-i fażlı elde gelüp iftiḳār ider

43 İbnü'l-'Amīd'i ḫāmeme itmem devāt-dār
Mānend-i çūb-ı ḫüşk anı bī-beng ü bār ider

44 Bāḳī görürse gül-şen-i naẓmum kenārına
Sünbül ḳaşīdesin getürüp yādgār ider

45 Artuḳ yeter zemīn-i temeddüḫde türk-tāz
Ādem bu rütbe kendini tavṣīfe 'ār ider

46 Dest-i niyāzı açmaġa baḳ çoḳ söz istemez
Kilk-i fuḍūl soñra seni şerm-sār ider

47 Mā-dām eşk-i çeşm-i şebān-gāhı göñlümüñ

---

33 lutfuñla gelse bendeñe ger: lutfuñla bendeñe ger E, H: lutfuñla bendeñe kerem it M, B
34 al dādumı: al varumı M, B
35 süḫanından: süḫandan D

Vaḳt-i seḥerde der-geh-i Ḥaḳ'da ḳarār ider

48 Çeşmüm göre icābet-i eşk-i tażarru'ın
Zīrā bu yolda cevher-i 'ömrin niṣār ider

49 Allāh var du'āsına meşgūldür göñül
Şübhem yoḳ anı Ḥażret-i Allāh var ider

VIII DER-VAṢF-I MÜFTĪ-ZĀDE ES'AD PAŞA VĀLĪ-İ ÇERMEN

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 İtmeden rūḥ-ı ma'ānī daḫı elfāẓ-ı beden
Nefes-i 'Īsī-i endīşem idi cān-ı süḫan

2 Gül-i rengīn-i ḫayālümden uçan berg-i ḫazān
Nāle-i şeh-per-i tāvūsa olur ḳahḳaha-zen

3 Bāġ-ı ma'nā-yı ḫayālüm o ḳadar nāzükdür
Reg-i gül-berg-i ter-i ṭab'a batar lafẓ-ı diken

4 Eylesem nāzükī-i ġonçe-i ṭab'um taṣvīr
İderem noḳṭa-i mevhūmeye naḳş gül-şen

5 Vüs'at-i sāḥa-i endīşemi itsem ta'rīf
Āsmān ḫırmen-i naẓmumda ḳalur çün erzen

6 Dest-gāh-ı ḳalemüm reşk-i benān-ı nāhīd
Perniyān-ı süḫanum lāyık-ı tamġā-yı peren

7 Noḳta-i naẓmuma ḫāl-i leb-i cānān teşne
Yūsuf-ı ṭab'umuñ üftādesidür çāh-ı zeḳan

8 Ben o şeh-bāz-ı hümā-ṭab'-ı hevā-yı naẓmım
Eylemem maġz-ı ser-i şevket içün fekk-i dehen

9 Ben o cān-bāz-ı haḳīḳat-rev-i evc-i süḫanım
İstemem menzil-i tahḳiḳe terāzū vü resen

10 Ben o ṭannāz-ı ser-i zülf-i ma'ānīyem kim
'Ukde-i pāy-ı mezāyā açılur daḫlümden

11 Benem ol şāi'r-i rūşen-dil-i gencīne-ṭırāz
Ṣadef olmaz dür-i efkāruma deryā-yı 'Aden

12 Benem ol nādire-senc-i güher-i tāze-ẓuhūr
Köhne mażmūna degül genc-i ḫayālüm medfen

VIII E: 44b, H: 44b, D: 44b, M: 19, B: 40a
3 reg: berg D

13 Benem ol kūh-ken-i maʿnī-i şīrīn-elfāẓ
Ḳalmadı tīşe-i endīşeme pinhān maʿden

14 Şuʿarānuñ eli degmezdi gül-i mażmūna
Bülbül-i ḫāme bu gül-zāra geleydi erken

15 Tār-ı yek-cevher-i eşʿārumı degmez dü cihān
Olsa ger ikisi bir pāreye kālā-yı süḫan

16 Ṣaf-şikāf-ı şuʿarāyam ki çıḳınca rezme
Ḥayretinden diyemez kimse ki kimdür bu gelen

17 Cem-meşāf-ı buleġāyam ki zamān-ı heycā
Olsa şāʿir süremez raḫş-ı ḳalem-i rūyīn-ten

18 Yed-i beyżā-yı kemālümde olur ejderhā
Sāmirī olsa zebūn-ı ḳalemümdür düşmen

19 Kişver-i maʿrifeti pā-zede eylerdi felek
Ser-i tīġ-ı ḳalemüm olmasa ger ḫaşm-efken

20 Düşmen ü dostum eyler anı farḳ u temyīz
Zehr u şekker cereyān itmededür kilkümden

21 Yūsuf-ı tabʿuma muḥtācdur iḫvān-ı zamān
Ḳand-i nuṭkumla olur Mıṣr-ı ṣafā beyt-i ḥazen

22 Maṭlaʿ-ı mihr-i tesellī dehen-i pākümdür
Süḫanum şām-ı ġaribānı ider ṣubḥ-ı vaṭan

23 Diz çöküp bezm-i kemālümde nedīm-i ḫāme
O Ḫudā-dāde-ṭabīʿat bu temeddüḥde iken

24 Geldi bir nāmesi maḫdūm-ı şeref-menḳabenüñ
Misk-i elfāẓı devā-baḫş olaraḳ Edrine'den

25 Naẓmını derc iderek vālī-i deryā-himemüñ
Dür degül çekmiş o tār-ı hünere Baḥr-i ʿAden

26 Eyledi ṭabʿ-ı güher-perver-i Esʿad Paşa
Bün-i derya-yı hünerde beni lāl ü elken

27 Ġıbṭa itdüm şeref-i ṭāliʿine Monlā'nuñ
Öyle bir kevkeb-i saʿd olmış aña tāb-efken

---

23 Ḫudā-dāde: مدادادہ E, H: müdārāda D

25 dür degül: verd-i gül E, H: dürr ü gül D

26 elken: ebkenH, M, B

27 tāb-efken: bāb-efken D

28 Niçe kevkeb dür-i ḫur-şīd-naẓīr-i āfāḳ
Niçe kevkeb güher-i maʿden-i ṣulb-i rūşen

29 Zāde-i müftī-i dīn-dār dür-i baḥr-i ʿulūm
Faḫr-i ecdād u peder tāze gül-i bāġ-ı kühen

30 Ṣāḥib-i seyf ü ḳalem fāżıl-ı Rüstem-heycā
Ḳahramān-ı vüzerā ʿālim-i her ṣoḥbet ü fen

31 Tīġ-ı ḫūnīn-raḳamı naḳş-kün-i rūy-ı ẓafer
Mū-şikāf-ı ḳalemi māşıṭa-i zülf-i süḫan

32 Kān dinür cevher-i taḥrīrine ol niḥrīrüñ
Bu ḳadar ṣarf idemez olsa devātı maḫzen

33 Bir kemān-dār-ı kepāde ḳapusında Rüstem
İki terkeş-keşi ḳavvās gibi Gīv u Peşen

34 Nāmını eyledi güm āṣaf-ı Fāẓıl-laḳabuñ
Miṣli gelmez diyü biz nāfile itmişdük ẓan

35 Mihr-i mührüñ ʿArab-istān'da olur tābı füzūn
Nām-ı vālāsına olsam diyü bir seng-i Yemen

36 Ṭabʿ-ı şīrīni olur bedraḳa-i reh yoḫsa
Bulamaz cādde-i regden fem-i p-istānı leben

37 Virse Şems-i keremi kişver-i Ḫʿarezm'e şeref
Mihr-i nev-rūz ṣanur nergisi çeşm-i gül-şen

38 Yüz bulursa ẓuʿafā ḳulzüm-i luṭfından eger
Mevc-i yek-ḳaṭre ruḫ-i çerḫe olur sīlī-zen

39 Ḥükmini ʿālem-i ervāḥa eger itse revān
Māderi ḫaşmına olmaz bilerek ābisten

40 Geçirüp ḫʿāb-geh-i ḳabre pül-i şemşīri
Uyudı Köprili'den ḳalma beḳāyā-yı fiten

41 Sürʿat-i tīrine ḥayretde ḳalup şīr-i felek
Çeşm-i naḫcīri ṣanur kendi nigāhın demren

42 Çerḫe olsa naẓar-ı heybeti ger tefriḳa-sāz
Göremez ḥaşre kadar birbirini çeşm-i peren

43 Siper-i māhı deler rümḥ-ı şuʿā-ı tīġi
İtmesün zāl-i felek bī-hūde ebri cevşen

---

35 mihr: mihre D
39 ābisten: āb-ı ten D

44 Rāy-ı Hind'üñ ne ḳumāş oldıġını bildirerek
Cāme-dūz-ı ġażabı istese biçmez mi kefen

45 Nigeh-i ḫışmı ider terbiye-i çīn-i cebīn
Bir ḫaṭā eylese mülkinde eger şāh-ı Ḫoten

46 Olsa żıddeyne eger vāsıṭa reng-i ḥilmi
Cām-ı laʿlīn-fer olur āba lehīb-i gül-ḫan

47 Ḫükmi ger istese taġyīr-i mizāc-ı eşyā
Söndürür ḫāne-i şemʿi feyeżān-ı revġan

48 İstese maʿdeletinden şeh-i ʿālem şāhid
Dikilür bāb-ı hümāyūna livā-yı Çermen

49 Dīde-i kūr-ı felek görse eger inṣāfın
Cevrini ehl-i dile bil kim iderdi ehven

50 Cānını ḳurtaramaz virse sinānın yerine
Bir sipāhīsi alursa fuḳarādan sūzen

51 Ḥasret oldı ḥarem-i bāġçe-i ḥıfẓında
Ser-i āhū-bereye ġonçe-i zaḫm-ı nāḫen

52 Mūmdan raḫş ṣanur esbini Rūyīn-ten'üñ
Zīr-rānındaki pūlād bilekli tevsen

53 Bend-i ısṭablı olan raḫş-ı felek-reftāruñ
İremez köstegine tār-ı nigāh-ı düşmen

54 Niçe tevsen ki idüp sürʿat-i seyri teʾsīr
Lafẓ-ı evṣāfı çıḳarken göremem ḫāmemden

55 Terk idüp pūyesin ol kūh-ı cihān-ı temkīn
Ṣevr-i eflāke eger eylese taʿlīm-i seken

56 Defʿaten sāḳıṭ olur gerdiş-i gerdūne-i çerḫ
Olur encāma resīde çekilen derd ü miḥen

57 Āṣafā ṭāliʿi seyr eyle ki bu āna ḳadar
İtmeyem evc-i maʿārifde senüñ vaṣfuñı ben

58 Laʿnet ol baḫta ki ẕātuñ gibi bir destūruñ
Cevher-i vaṣfı ile itmeye ṭabʿum rūşen

---

45 ḫışmı: çeşmi D
46 żıddeyne : Hindeyne D // laʿlīn : laʿli E, H, D
51 ḥarem : حرم E, H, D
56 derd ü miḥen : derd-i miḥen D

59 Ḥamdü li'llāh eşer-i feyż-i nigāhuñdur kim
Döşedüm gül-şen-i evṣāfunā bir tāze çemen

60 Çūb-ı ḫuşk olsa da ḥāşā ʿadem-i raġbet ile
Dīde-i düşmenüñe olmaġa degmez mi diken

61 İntisāb eyledüm ez-cān-ı derūn der-gehüñe
Bu ʿarīżam ṭarafumdan ide būs-ı dāmen

62 ʿÖmrüm oldukça senüñ vaṣfuña ḥaṣr itmez isem
Baʿd-ez-īn kilküm ola ehl-i kemāle maṭʿan

63 Bülbül-i kilki ġazel-ḫʷān iderek maʿẕūrum
Ġonçemüñ ḫār-ı cefāsından idersem şīven

64 Geçse terk eyleyemem destüme çāk-i dāmen
Çāk çāk itse girībānın o gül-pīrāhen

65 Bozdurur tevbeyi şūfīye şarāb-ı laʿlīn
Ḳırdurur rinde de mīnayı o sīmīn gerden

66 Dökemez şu eline çeşme-i mihr-i raḫşān
Viremez dil-berümüñ destine nāhīd legen

67 Būy-ı rāḥat göremez sīnesi fikriyle demāġ
Olsa gül-bister-i endīşem eger berg-i süḫan

68 Dil-i zārumda görüp tīrini ol şūḫ-şiyem
Ġalat-endāz olaraḳ çeşmi didi *vāfeḳa Şen*•

69 İder āvīḫte biñ cān ile ʿİzzet kendin
Görse çāh-ı ẕeḳan-i yārümi rūḥ-ı Bīzen

70 Oldı miʿmār-ı ḫayālüm bu ġazel bitdükde
Ḥikmet-āmīz olaraḳ dīgerine ṭarḥ-efken

71 Çeşm-i ʿirfānı açup ṭutmaġa baḳ bir dāmen
Oldı ḫur-şīd ile hem-mertebe çeşm-i sūzen

72 Ḳurı bir degnek idi çūb-ı ʿaṣādan ne çıḳar

---

64 geçse : geçe D

• Arapça darb-ı mesel: "Şen (Tabeka'ya) yakıştı."

69 Bīzen: Bu kelime tüm nüshalarda pey-zen okunacak biçimde yazılmıştr. Ancak A. Talât Onay, bu beyti, "Acem Kahamanları" maddesinde "Bîjen" için örnek olarak kullanmaktadır. Ahmet Talât Onay, Eski Türk Edebiatında Mazmunlar, (Haz. Doç. Dr. Cemâl Kurnaz) TDV. Yay. Ankara 1993, s.11. Beytin anlamı düşünüldüğünde Bîjen (Bîzen) kelimesi, "esir" anlamındaki "pey-zen"den daha uygun görünmektedir.

71 hem-mertebe : hem-rütbe-i D

Ne ẕuhūr itdi ise itdi yed-i beyżādan

73 Nāḫudā eylemese Nūḥ'ı bu keştīye Ḫudā
Mevc-i ṭufāna ne yelken ṭayanurdı ne seren

74 Rāst-gūyāna ḳarīn ol ki olursın ṣādıḳ
Şāhid-i ʿādil-i Yūsuf idi baḳ pīrāhen

75 Cevşeni istese pīrāhen ider erbābı
Penbeden nerm idi Dāvūd'uñ elinde āhen

76 ʿİzzetā açdı gül-i kāmumı Ḫaḳ Edrine'de
Gezmedi bülbül-i ḫāmem hele gül-şen gül-şen

77 Bilürüz ḳaldıġını saña bu meydānuñ biz
Yeter ey ḫāme yeter niceye dek lāf-ı süḫan

78 Cevher-i ṭabʿuña kān-ı ezel olmış meftūn
Viriyor istedigüñ saña Ḫudā-yı ẕü'l-men

79 Ṣarf idüp edʿiyeyi devlet-i memdūḥuñda
Eyle ol dürre icābet-geh-i Ḫaḳḳ'ı maḫzen

80 Tā ki bu levḥa-i pīrūzede kilk-i Bircīs
İde her rengde tecdīd-i meżāmīn-i kühen

81 Beyt-i iḳbālin ide ser-süḫan-i her dīvān
Naẓm-ı āfāḳa Ḫudā neşr-i niẓām eylerken

82 Göre sūrāḫ-ı tüfenginde selāmet rāhın
Cān-ı bed-ḫᵛāhına sürbi ola sūr-ı düşmen

83 Ḫavf-ı ifnā-yı vücūdıyla gözin açamasun
Ola kendi nigehi düşmene berḳ-i ḫırmen

84 Dāġ-dār ola ten-i düşmeni ol mertebe kim
Geydi ṣansun gören ol rūbeh-i hirāsı cevşen ?

85 Ḫüsn-i aḫlāḳı ide ẕātı cihāna taʿrīf
Vaṣf ide ẕātını da ʿāleme aḫlāk-ı ḫasen

86 Ola süknā-yı ʿadem düşmenine meşrūṭā
Vaḳf olup her birine ġalle-i ekdār u miḥen

87 Tevsen-i ʿazmi ile peyk-i beşāret yek-sū
Merd-i tedbīri ile şaḫṣ-ı işābet yek-ten

IX KAṢĪDE DER-SİTĀYİŞ-İ AĠA ḤÜSEYN PAŞA BE-HENGĀM-I ḲAṬL-İ BA‘Ż-I EŞḲIYĀ

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Āteş-i fitneyle reşk-i dūzeḫ olmışdı zemīn
Ḳıldı iṭfā cūy-bār-ı luṭf-ı Rabbü’l-‘ālemīn

2 Tāb-ı fitne cāmesin ḳaşdı ḳavurdı ‘ālemüñ
Bir dikiş ḳaldı çeke dāmānını çerḫ-i berīn

3 İntiẓām-ı ḥāl o rütbe fikre olmışdı ba‘īd
Rāḥati rü’yāda farḳ itmezdi çeşm-i ḫurde-bīn

4 Muḥtesib düzd-i dükān u muḥtekir mānend-i müş
Şaḥne şerbet-ḫānede pīr-i muġāna cā-nişīn

5 Ḥıfẓı nā-ḳābil idi gencīne-i endīşede
Cevher-i mażmūna şā‘ir yapmasa beyt-i metīn

6 Seyr iderdi tācını dükkānçe-i ḥallācda
Başını evden çıḳarsa zāhid-i ḫalvet-güzīn

7 Çıḳdılar bil kim menārātuñ külāhın şoymaġa
İş mi düzd-i çāpüke tāc-ı ser-i şeyḫ-i zemīn

8 Ṣūret-i sā’ilde sārıḳlar gezerdi öyle kim
Naḳd-i iḥsānı virürken ġayb olurdı āstīn

9 Düzd-i müflisden iderdi düzd-i müflis istirāḳ
Sā’ilān olmaz idi kendi çanaġından emīn

10 Naḳb iderdi ṭīşe-i endīşe-i ehl-i fesād
Ehl-i ‘ırżuñ ḫānesi olsa ḥişār-ı āhenīn

11 Meyl iderdi sū’-i ḳaşda baldırı çıplak gibi
Olsa hem-reh serv-i bāġa bir nihāl-ı nāzenīn

12 Şöhre-i bāzār olur nevbet gelince zāhide
Çıḳsa cennetden eger esvāḳ-ı şehre ḥūr-ı ‘īn

13 Sūḳa mümkin mi çıḳa ṭoḳsan yaşında bir ‘acūz
Altı biñdür yaşı çerḫuñ buldı anlardan cenīn

14 ‘İsmetinden Zühre itmezdi ḫażīż-i ḫāke meyl
Cān atardı evce hem dūşīze-i ‘iffet-ḳarīn

IX E: 47a, H: 47a, D: 47a, M: 22, B: 41b; başlık: Der-Menḳabet-i Ġāżī Ḥüseyn Paşa E, H, D
7 şoymaġa : ḳapmaġa M, B
14 ḫażīż : ḥafīż E, H, D

15 Kākül-i Leylī gibi muḫtell idi naẓm-ı cihān
‘Aḳl-ı Mecnūn’dan perīşān şāne-i re’y-i rezīn

16 Yoḳdı merhem ḥoḳḳa-i pīrūzede bu yaraya
Ya‘nī tedbīrinde ‘ācizdi Arisṭū-yı zemīn

17 Böyle geçdi vaḳtümüz bir niçe yıl kim her güni
Rūz-ı maḥşerden nişān güyā cihān dūzaḫ-nişīn

18 Niçe Cālīnūs’lar bu derd ile çekdi verem
Niçe Eflātūn’laruñ oldı ḫumı zīr-i zemīn

19 Re’yini iksīr idüp dā’ü’l-‘uḍāl-i ‘āleme
Çāresin buldı kerāmetle ḫudāvend-i faṭīn

20 Gerçi ḫidmet eyledi tīġ u sinān ammā yine
Nāḫün-i tedbīr ile feṭḥ oldı ol ‘ıḳd-ı metīn

21 Ḳullarından intiḫāb itdi birin aġalıġa
Ṣoñra paşalıḳla ḳıldı kām-rān u kām-bīn

22 Ḫüsrev-i ṣāḥib-kerāmet eyleyüp irşād anı
Ḥācı Bektaş-ı Velī’nüñ postına ḳıldı mekīn

23 Açdı şeh-per āşyān-ı devlete ‘anḳā gibi
Sāyesinde ḳıldı rāḥat mürġ-ı cān-ı müslimīn

24 Ol Ḫüseyn-ism ü Alī-şöhret müşīr-i şīr-dil
Beyẓa-i İslām’ı ḳıldı ṭa‘n-ı a‘dādan emīn

25 Dād-ger destūr-ı devlet-perver ü dīn-dār kim
Hem vezīr-i kişver-ārā hem de ḳuṭbü’l-‘ārifīn

26 Mültecā-yı zāhirīsi himmet-i ṣāḥib-ḳırān
Muḳtedā-yı bāṭınīsi rūḥ-ı faḫrü’l-mürselīn

27 Böyle ḫidmet ḳuvvet-i kudsiyyesüz mümkin midür
Tā Peyem-ber olmaya ḫoşnūd hem Mevlā mu‘īn

28 Ḥażret-i Kerrār ile yā Ḫālid-i ḳahhār ile
Şübhe yoḳ imdādına gelmişdür aṣḥāb-ı güzīn

29 Ol vezīr-i ḫāricī-küş olsa vaḳt-i Kerbelā
Tu‘me-i tīġi olurdı ibtidā Şimr-i la‘īn

30 İntiḳām-ı ḫānedān-ı Murtażā’yı almadan
Bir ḳadem atmazdı olsa menzili ḫuld-i berīn

---

27 tā : yā D
30 atmazdı : itmezdi H: gitmezdi M, B

31 Nuṣḥını evvel laṭîfe ṣandı erbāb-ı şeḳā
Ejdehā-yı tîġi zehrin gösterürdi engübîn

32 Ṣoñradan fehm itdiler iḥsānın ammā çāre ne
Bir daḫi girmez niyāmından çıḳan şemşîr-i kîn

33 Ḳoymadı ʿālemde bāġî tākden ġayrı o da
Ḫalḳı ṣahbā ile tenşîṭ itmege itdi yemîn

34 Rūy-ı fitne oldı mirʾāt-ı cihāndan nā-bedîd
Ṭutdı yüz semt-i ṣalāḥa devlet ü dünyā vü dîn

35 Ebruvānıyla işāret itse eyler der-kemend
Olsa menzil-gāh-ı fitne fevḳ-i çerḫ-i heftümîn

36 Ġamze-i fettānı çeşm-i dil-berān itmez ḳabūl
Ḳalmadı ʿahdinde zîrā düşmen-i ser-der-kemîn

37 Ehl-i diller ḳayd u bend-i fitneden buldı rehā
Kākül-i dil-berden al tā-be-diyār-ı mülk-i Çîn

38 Var mı bülbülden diger feryād ider bu bāġda
Kendi derdinden ḳarışmam ḫasta eylerse enîn

39 Āṣafā Rüstem-neberdā nerre-şîr-i pür-dilā
Ey ẓahîr-i devlet ü dîn ey muʿîn-i müstaʿîn

40 Sensin İskender ki bulduñ ʿāleme āb-ı hayāt
Mevc-i tîgüñ ile söndi bu tenūr-ı āteşîn

41 Sensin ol bābā-yı ʿālem kim ider bir ḫamlede
Ümm-i dünyā ḫavf-ı tîgüñ ile isḳāṭ-ı cenîn

42 Îʿtilā-yı dest-i ḳahruñ öyle şöhret buldı kim
Nāmuña çerḫ olsa şāyān cevher-i engüşterîn

43 Virdi ṣît-i himmetüñ tā-şarḳ u ġarba velvele
İtdi ṭabl-ı şöhretüñ ṭās-ı sipihri pür-ṭānîn

44 Reʾyüñe şāyetse Ristū-yı ḫıredden ṣad pesend
Tîġuña pā-beste Behrām-ı felekden āferin

45 İntisābum yoġ iken ḳaṭʿā der-i iclāline
Oldı farż-ı ẕimmet-i ḫāmem bu medḥ-i rāstîn

46 Gerçi olmaz lāyıḳıyla pertev-i vaṣfı ʿayān

---

34 devlet ü dünyā : devlet-i dünyā D
45 iclāline : اجالله E, H: iḥsānına D

Mihr-i ṭab‘um olsa reşk-endāz-ı çerḫ-i çārümīn

47 Ol ḳadar keyfümce taḥrīr itdi kim medḥin ḳalem
Oldı ehl-i ṭab‘a her bir noḳṭa ḥabb-ı ‘anberīn

48 Sāmirī-i ṭab‘um oldı mu‘ciz-i vaṣfında lāl
Biñ füsūn itmiş iken bu ḫāme-i siḥr-āferīn

49 ‘Āḳıbet virdüm du‘āsıyla kelāma iḫtitām
‘Aczüme inṣāf ider ‘İzzet o destūr-ı güzīn

50 Tā ki āb-ı seyf-i erbāb-ı siyāsetle bula
Dem-be-dem ḥüsn ü ṭarāvet gül-şen-i şer‘-i mübīn

51 Zaḫm-ı tīġinden diger gül görmesün ehl-i fiten
Penbe olsun bāġ-ı çeşm-i düşmeninde yāsemīn

52 Nūrı sāṭı‘ seyfi ḳāṭı‘ leşkeri tābi‘ ola
Necm-i Behrām-ı felek-veş tā-be-ṣubḥ-i yevm-i din

X MERṢİYYE-İ ḪUR-ŞİD AḤMED PAŞA DER-VAṢF-I ḪÜSREV MEḤEMMED PAŞA

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Niçe ḳıyduñ a felek acımadan paşaya
Yandı ‘ālemler o Ḫur-şīd-i cihān-ārāya

2 A felek senden anı kimse bu gün ṣormasa da
Ne cevāb eyledüñ āmāde yarın Mevlā’ya

3 Şīr-i meydān-ı veġāyı ne desīseyle ‘aceb
İtdüñ üftāde çeh-i ḳabre miṣāl-i sāye

4 Ne żarar gördüñ o destūr-ı kerem-perverden
Ne düşürdi seni bu olmayacaḳ da‘vāya

5 Niçe biñ serve ṣarılmış ‘aceb ejderhāsın
Bāri raḥm itmiş olayduñ o ḳad-i bālāya

6 Miṣlin āyīne-i devrānda gördüñ mi anuñ
Neye diktüñ gözüñ ol āṣaf-ı bī-hem-tāya

7 Bī-sütūn-ḫaymesin ey çerḫ-i denī eyle ḥaẕer
Bellidür işte ḳazıḳ ḳaḳmadıġuñ dünyāya

8 ‘Ömr-i yek-rūze içün böyle sitem lāyıḳ mı
Yoḳ mı īmānuñ a ẓālim ‘acabā ferdāya

9 Bu ḳadar āhumuzı almaz idüñ dünyāda

Olsa iḳrāruñ eger maḥkeme-i kübrāya

10 Bir iki gün daḫi baḫş eyler idüñ anı bize
Raḥmuñ olsaydı eger ẕerre ḳadar dünyāya

11 Pertev-i mihri ki eylerdi fürūġıyla medār
Tūġ-ı zerrîn-ʿalemi naṣb olunup saḥrāya

12 Raḫşınuñ naʿli idi berḳüñe ser-māye senüñ
Çoḳ yanarsın o feres-rān-ı felek-peymāya

13 Zāġsın gömdüñ anı işte mezār-istāna
ʿĀleme toḫm-ı şecāʿatdi o Ḥayder-māye

14 Ümm-i dünyāyı ṭoġurtdı ḳılıcı ḫavfından
Eylemişdi niçe ġayret ṭayanup bālāya

15 Niçe biñ deyri yıḳup çañlarına ot ṭıḳdı
Seyfini itdi çelîpā ʿunuḳ-i aʿdāya

16 Dest-gāh-ı ecele çekmiş idi rişte-i cān
Eyleyüp tīġüñi mākū Ḥalebü'ş-şehbāya

17 Gemi naḳl eyledi Yanya göline deryādan
Dem-i düşmenle virüp cūşiş-i yem ṣaḥrāya

18 Şimdi ḫaşmuñ mı ʿaceb ḳalmadı dünyāda senüñ
Kimi me'mūr ideceksin a felek ġavġāya

19 Korḳaram kevkebe-i cāhına vardı ḫasedüñ
Mehçe-i tūġını ġaṣb itmek içün zehrāya

20 ʿĀḳıbet ḳıyduñ o pertevli sipeh-sālāra
Lemʿa-i seyfini Behrām'uña ḳıl ser-māye

21 Ḫanceri sirḳat olınmışdı ṣadāretde iken
Var ise sen idüñ o düzd-i ḫaṣāret-vāye

22 İstesen pertev-i iḳbālini baḫş eylerdi
Raġbeti yoḳdı anuñ ẕerre ḳadar eşyāya

23 Bilürem ḳaṣduñ a ẓālim baña cevr itmekdür
İntisāb itmiş idüm ben o kerem-fermāya

24 Öyle yüz biñ ḳulı var şāh-ı cihān ṣaġ olsun
Der-gehinde boyun egmem yine ben Dārā'ya

---

12 berḳüñe : bezmüñe D
13 gömdüñ : görmedüñ E, H
15 çelîpā ʿunuḳ-i : çelîpā-yı ʿunuḳ D
20 pertevli sipeh-sālāra: Ḫur-şîd-i sipeh-sālāruñ M, B

25 Biri ez-cümle anuñ Ḫüsrev-i deryā-iḥsān
Yetişür luṭfı felek gibi niçe ednāya

26 Gitdi *mā-enṣarahū* var ide *enṣır bih*i Ḥak•
Ne ʿaceb gelmiş iken ikisi bir maʿnāya

27 Buldılar ikisi bir dā'ireden neşv ü nemā
Raḥmet olsun yine Ġāzī Ḫüseyin Paşa'ya

28 Ḳapudanlıḳ aña meşrūṭasıdur merḥūmuñ
Şāhidümdür ṣor inanmazsañ iki deryāya

29 Olsa şāyetse ṣu dībāları pāy-endāzı
Yine zevrakçe-i iḳbāline ṣaldı sāye

30 Buldı eski ṣuyını geldigi gün tersāne
Ḳurudup baḥri felek dönmiş idi ṣaḥrāya

31 Eski tersāneligin bilmeyen ādem bilemez
Beñzemezdi hele Allāh bilür mersāya

32 Her piyāde gözime girdi üç anbarlı ḳadar
Geldigi gün naẓar itdüm ṭaraf-ı deryāya

33 Baḥr u berr öyle musaḫḫardur anuñ emrine kim
Çevirür ḳulzümi isterse eger feyfāya

34 Çıḳsa deryāya olur fülkesi ṣu mālikesi
Raḫş-rān olsa döner tevseni ejderhāya

35 Böyle destūr-ı şecāʿat-şiyemüñ devrinde
Ser-fürū eyleyemem ṭoġrısı ben aʿdāya

36 ʿArz-ı ḥāl eylerem ol āsaf-ı deryā-ḥaşeme
Ruḳʿayı baḥre ṣunar muẓṭarib-i bī-vāye

37 Dāverā melceʾ-i erbāb-ı maʿārifsin sen
Ṣalalı üstümüze dāmen-i luṭfuñ sāye

38 Kimse egri baḳamaz sāye-i luṭfuñda senüñ
Çeşm-i nergisle ḳarışmam nigeh-i şehlāya

39 Beni ʿālemde bu ġayret idecekdür ifnā
Ḥaddini bildüremezsem felek-i ḫod-rāya

40 Bāri sen bildür eyā āṣaf-ı ṣāḥib-ʿirfān

• *mā-enṣarahū, enṣır bih* : Arapça'da hayret bildiren kalıplardır. "ne iyi yardımcı" anlamlarındadır.
34 fülkesi : felege D
37 maʿārifsin sen : maʿārif sensin M, B // luṭfuñ : luṭfın D

Bilmez ehl-i hünerüñ ḳadrin o endek-māye

41 Benem ol şā'iri-i seḫḫār ki esb-i ḳalemi
Süremem istedigüm gibi yem-i ma'nāya

42 Döndürür ḳulzüme imdād-ı midādum deşti
Zevraḳ-ı ḫāmemi ṣaldursam eger ṣaḥrāya

43 Gelse Ḳāmūs-ı Muḥīt-i hünerüm cūşa eger
Āşmān ṣan kim olur bir aṭa ol deryāya

44 Rīg-dānum güheri cevher-i ḫāl-i ġılmān
Līḳa-i ḥoḳḳamı zülf itsem olur ḥavrāya

45 İtdi neşrüm 'Acem'üñ ehl-i kemālin 'acemī
Gitdi naẓmum büleġā-yı 'Arab-i 'urbāya

46 Çün ki luṭf itdi çerāġ itdi beni şāh-ı cihān
Çalışur şem'-i fürūzānı felek iṭfāya

47 Taḫt-ı ḳahr-ı felege girme revā mı artıḳ
Farḳuma ṣalmış iken ẓıll-i İlāhī sāye

48 Var idi yañlışı bir ḳat daḫi bozdı gerdūn
Nüsḫa-i kāmumı destüñle getür imlāya

49 İş midür ẕātuña bir sūḫteyi itme çerāġ
Yetişür pertev-i luṭfuñ niçe biñ Mollā'ya

50 Her ne emr eyler iseñ eyle ki ḳarşu ḳoyamaz
Yüzi yoḳdur felegüñ ma'reke-i pehnāya

51 Ḫud'adur kārı kemīn-gāh-ı ḥiyelden dā'im
Cānı mı var ki çıḳa ẕātuñ ile ġavġāya

52 Bildi aḥvālüñi hep ḳalmadı 'İzzet söze yer
Ursañ a mühr-i sükūtı dehen-i şekvāya

53 Ba'd-ez-īn ḫatm-i kelām eyle ki ṣıġmaz süḫanuñ
Yalañuz ṣafḥa degül sāhire-i ġabrāya

54 Söz tamām oldı du'ā mevsimi geldi şimdi
Aç elüñ sür yüziñi ḫāk-i der-i Mevlā'ya

55 Tā ki dünyāda olup gāhīce mātem gehī sūr
Ṣuna dest ehl-i şikem şerbete geh ḥelvāya

56 Nūr içinde yata ḫur-şīd-i sipihr-i devlet

---

45 itdi : itdüm D
51 ḫud'adur : ḫud'a-i M, B

Vire Ḫaḳ ʿömr-i ebed āsaf-ı Ḫusrev-rāya

57 Baḥr u berde ide manṣūr livāsın Allāh
Dā'imā seçdire aḳla ḳarayı aʿdāya

58 İki boġazı Ḫudā eyleye mīzāb-ı ẓafer
Seyfinüñ ḥükmini düşmenlerine icrāya

XI DER-MENḲABET-İ SEYYİD MEḤEMMED PAŞA VĀLĪ-İ RUMİLİ SĀBIḲAN

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Vüzerā dā'iresinden açılup baḫtuma fāl
Geldi bir nāme-i destūr-ı pesendīde-ḫiṣāl

2 Didüm ey nāme beyān eyle ki tavṣīf ideyüm
Ḳanġı destūrdur ol kim seni ḳıldı irsāl

3 O kerem-menḳabe kimdür ki bu vaḳtümde beni
Luṭfen ü merḥameten eyleye mesrūrü'l-bāl

4 Didi kim saña selām itdi Meḥemmed Paşa
Ḳahramān-ı vüzerā ḫaṭıruñı ḳıldı su'āl

5 Çūbek-i destüme ḳonmışdı o mürġ-ı devlet
Āşyān-ı ser-i taʿẓīme çıḳardum fi'l-ḥāl

6 Ḳafes-i sīnemi teşrīfe idince raġbet
Der-ʿaḳab mürġ-ı ġamı eyledi dil istiḳbāl

7 Geh serümde gehī sīnemde gehī destümde
Şeh-per-i luṭfı idüp hem-çü hümā ferş-i ẓilāl

8 Dāġ-ı idbārumı sīnemde görüp gül şanmış
Başladı naġmeye ol bülbül-i bāġ-ı iḳbāl

9 Nüsḫa-i devlete ser-nāme olursa şāyān
Öyle bir ḫuṭbe ile eyledi kim basṭ-ı maḳāl

10 Münderic lafẓına envāʿ-ı ḫurūf-ı iʿzāz
Luṭf-ı maʿnāsı ser-ā-pā himem ü re'fete dāl

11 Ol ḳadar geldi güşāyiş dile enfāsından
Gül-şen-i ġonçe-i kām oldı baña gerd-i kelāl

---

56 āsaf-ı Ḫüsrev-rāya : Ḫüsrev-i Āṣaf-rāya M: Ḫüsrev-i ṣāḥib-rāya B
XI E: 50a, H: 50a, D: 50a, M: 27, B: 44a
3 beni : benüm D
7 idüp : baña D

12 Ol ḳadar buldı cilā ayine-i endīşem
Ḫavf-ı laġzīden-i pādan gelemez ʿaks-i melāl

13 Ol ḳadar buldı ṣafā kim bu dil-i ġam-gīn
Ġam-ı kīn-i felegi eyleye az ḳaldı ḥelāl

14 Eyledi tesliyeti reşk-i vaṭan menfāmı
Ḳalmadı dilde ġam-ı ḥasret-i evlād u ʿıyāl

15 Ḫırz-ı cān itdi ḳalem nāmesin ol destūruñ
N'ola evṣāfını eylerse ehemm-i eşġāl

16 Nice nāme ṣadef-i dürre-i deryā-yı kerem
Nice destūr bihīn-gevher-i kān-ı āmāl

17 Nice nāme gül-i isfīd-i bahār-ı devlet
Nice destūr sehī-serv-i riyāz-ı iḳbāl

18 Nice nāme per-i sī-mürġ-ı diyār-ı şöhret
Nice destūr ṭırāzende-i ḳāf-ı ikbāl

19 O Siyāvūş-ı vezīrān ki ne āteşlerden
Güẕerān itdi nice maʿrekede tīr-miṣāl

20 Ṣaf-der-i maʿreke-perdāz ki ṭīġin çekse
Ser-fürū eyler aña düşmeni bī-ceng ü cidāl

21 Ḳādir-endāz ki alduḳca tüfengin eline
Dānesin düşmeni ser-ḥadden ider istiḳbāl

22 ʿAẕametle olıcaḳ eblaḳ-ı iclāle süvār
Kişver-i düşmeni bir rütbe ider kim pā-māl

23 Tevseni ṣu yerine revġan ider deşte revān
Ezilüp dāne-i simsim gibi pāyında cibāl

24 Sürʿat-i ʿazmine eylerdi ḥased seyyārāt
S̱ābitāt olsa o Şeb-dīz'e eger mīḫ-i niʿāl

25 Tīz-rev-i raḫş-ı zemīn-gerd-i felek-peymā kim
Ḳomadan rākibine ḥācet-i taḥrīk-i düvāl

26 Şerer-i naʿl-i zerin gökde müneccim bulamaz

---

19 tīr D –
20 tīġin : tīguñ D
21 dānesin : dānesi M, B
25 rākibine : rākibe yoḳ D
26 zerin : zemīn D

Yerde ḫāk-i rehini farḳ idebilmez remmāl

27 Cürre şāhīn gibi ṣayd-ı ʿadūya süzilüp
Yumulınca bir olur noḳṭa miṣāli düm ü bāl

28 ʿArż-ı temkīn idüp aʿdāya direng eylerse
İki ayaġı arasında ḳalur deşt u tilāl

29 Ṣāḥibā müstenidā Rüstem-i vaḳtā sensin
Ḥāmī-i memleket-i ḫüsrev-i maḥmūdü'l-hāl

30 Dest-ber-sīne-i teslīm olur ehl-i inṣāf
Var mıdur ḫidmetüñi kimsede inkāra mecāl

31 Mālik-i dūzaḫa itmişdüñ elüñle teslīm
Nice biñ düşmenüñi kendüñ idüp istīṣāl

32 Seni terk eylemedür emr-i muḥāl ol şāha
Yoġ iken pādşeh-i ʿāleme hīç emr-i muḥāl

33 Kimsenüñ ḫidmeti ʿindinde degüldür żāyiʿ
Olsa miḳdārı gerek kūh gerek bir miṣḳāl

34 Ṣāḥib-i seyf u ḳalem az bulunur devletde
Aranur bir güni geldükde yine ehl-i kemāl

35 Āṣafā bende-i nā-çīzüñ unutma o zamān
Virür elbette saña bir gün o şeh istiḳlāl

36 Ḳapu yoldaşluġumuz vardur iki der-gehde
Birisi salṭanat-ı sāye-i Ḥaḳ celle celāl

37 Digeri dā'ire-i āṣaf-ı ḫur-şīd-envār
Ḥasedinden aña gerdūn irişdürdi zevāl

38 Ġam mıdur dā'ire-i şāh-ı cihān var olsun
Bedrümüz bulmaya noḳṣan n'ola gitdiyse hilāl

39 Terbiyet-kerde-i ḫur-şīd-i cihāndur ẕātuñ
Ki budur cevherüñe mertebe-i ʿālü'l-ʿāl

40 Ber-güẕār itdi seni ʿāleme ol merd-i dilīr
Olmasañ sen neye müncer olur āyā aḥvāl

41 Düşmen-i dīn ile bir cengüñi tavṣīf idemez
Ḥāme Şeh-nāme ḳadar eylese ıṭnāb-ı maḳāl

42 Vaṣfuñı ṭoplasa ger cevheriyān-ı āfāḳ

---

38 var olsun : ṣaġ olsun D

Der-ʿaḳab ḥoḳḳa-i fīrūze olur māl-ā-māl

43 Bendegānuñdur iden cevher-i ḳadrüñ işrāḳ
Ben bir ednā ḳuluñam rütbeñi var eyle ḫayāl

44 Ḳadr-i evṣāfumı bilmezse de gerdūn birazın
Zīver-i gerden-i āfāḳ ideyüm hem-çü leʿāl

45 Benem ol ṣaf-der-i endīşe ki Behrām-ı felek
Bīm-i tīġ-i ḳalemümden olamaz fārig̈-i bāl

46 Sipeh-ārā-yı ḫayālem ki cünūd-ı maʿnī
Ṣaf-ı şiʿrümde ṣayılmaz ṣayılur mevc-i rimāl

47 Zāhid ü rind olamaz münkir-i luṭf-ı ṭabʿum
Eylemez bāde gibi şerbeti de istiṣḳāl

48 Dil-i rūşen-güherüm mescide şemʿ-i ramażān
Tabʿ-ı ṣāfum ser-i mey-ḫānede māh-ı şevvāl

49 Cevher-i nuṭḳuma reşkinden erir laʿl-i bütān
Ṣafvet-i ṭabʿuma ġıbṭayla ṭoñar āb-ı zülāl

50 Lafẓ-ı rengīnlerüm rūy-ı beyāna her-heft
Şāhid-i maʿniye medd ü nuḳaṭı ḳākül ü ḫāl

51 Gün-be-gün şiʿrümi teslīm ider iken şuʿarā
Buluram anı teraḳḳīde yine sāl-be-sāl

52 Neye varur ʿacabā rütbe-i iʿcāzı geçüp
Ḳorḳaram nāṭıḳamı eyleye bu ḫayret lāl

53 Müşterīsidür anuñ mihr-i sipihr-i şevket
Eylemem emtiʿamı zīver-i dūş-i dellāl

54 Dest-i Etrākda ḳor mı çoban elması gibi
Cevher-i ḫātem-i evṣāfın ider mi pā-māl

55 Süḫanum ḳadrini elbette bilür şāh-ı cihān
Ḫāşe li'llāh kim ide baḫt-ı siyāhum iġfāl

56 ʿİzzetā lāf u güẕāfı ḳo duʿā mevsimidür
Eyleme vācibe-i ẕimmeti terk ü ihmāl

57 Sen mi ḳalduñ seni ʿālemde hemān vaṣf idecek

---

47 şerbeti de : şürbini de M, B
48 ser-i : der-i M, B
49 ṣafvet-i : ṣūret-i M, B
50 her-heft : gelicek M, B

Naẓm-ı pāküñden ider ḳadrüñi ḫalḳ istidlāl

58 Tā ki dünyāda iki yār-ı haḳīkāt-perver
Birbirine ide mektūb-ı maḥabbet irsāl

59 Ol ḳadar nāfiẕ ide emrini devletde ki Ḥaḳ
Vire etbā'ına baḫşiş gibi tūġ-ı iḳbāl

60 Eyleye mertebe-i farḳ-ı ḫıredden 'ālī
'Ömrini devletini ḥażret-i Ḥayy-ı müte'āl

XII DER-VAṢF-İ 'İZZET MEḤEMMED PAŞA MUḤĀFIẔ-I BOĠAZ-I ĀSTĀNE

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Āṣafā gelmedi dünyāya senüñ gibi vezīr
Luṭfı a'dāyı esīr eyleye ḳahrı tedmīr

2 Hem-demi ḥilm ola bezminde ġażab rezminde
Var mı ẕātuñ gibi ḫoş-meşreb ü hem merd-i dilīr

3 Ebruvānuñ iki ma'nāya bir eyler īmā
Dūsta luṭf u kerem düşmene tīġ u şemşīr

4 Aldıġuñ ḳal'a-i düşmenle aḥibbā göñli
'Ālem ü 'ālemiyānı n'ola itseñ tesḫīr

5 Dūstān künc-i nevāl-i keremüñde maḥbūs
Düşmenān mevce-i şemşīrüñ ile der-zencīr

6 Kāfir olmaġla bulur luṭfuña münkir çāre
Müslimānlıġla ider ḳahrıña a'dā tedbīr

7 Nām alur beste-i fitrāküñ olan mürġ-ıża'īf
Saña 'anḳālar olur cān u göñülden naḫcīr

8 Ol ḳadar luṭfuñı ümmīd ider kim a'dā
Düşde ḳahr itseñ eger ḫayr ile eyler ta'bīr

9 Çün ki nā-ḥaḳ yire ḳan dökmedi tīguñ kat'ā
'Azmüñi kişver-i a'dāya iderler tebşīr

10 Ben de pür-nūr ideyüm medrese-i āfāḳı
Eylesün āyet-i evṣafuñı ḫāmem tefsīr

11 Luṭf u ḳahrında idi baḫşümüz ol destūruñ

---

58 iki : iken D
XII E: 51b, H: 51b, D: 52a, M: 30, B: 45b
2 ḫoş-meşreb ü hem: ḫoş-meşreb hem M, B
4 ḳal'a-i : ḳal'a ki D

İdeyüm besmeleden şoñra bu güne taḳrīr

12 Yed-i beyżā-yı kerem bāriḳa-i desṭ-i ḳażā
Ebr-i midrār-ı himem ṣā'iḳa-i düşmen-gīr

13 Ḳulle-i mekremete dāver-i 'anḳā-şöhret
Leşker-i mefsedete sedd-i sedīd-i taḥẕīr

14 Ya'nī hem-nām-ı Nebī hażret-i 'İzzet Paşa
Ṣaf-der-i ḳal'a-güşā fātiḥ-i her emr-i 'asīr

15 Ḳahramān-'arbede düstūr-ı mufaḫḫam ki sezā
İtse burc-ı esedi aña ücem çerḫ-i eşīr

16 Āsmān-kevkebe paşa-yı mu'aẓẓam ki revā
Destine mihri siper itse hilāli zih-gīr

17 Felegi şāh-ı cihān cāhına ḳıldı ilḥāḳ
Mülke ṣığmaz bu ḳadar ṭanṭana-i 'alem-gīr

18 Bāreke'llāh zihī debdebe-i devlet ü cāh
Hem vezīr ola hem İskender-i Cem-şīd-serīr

19 Levḥaşe'llāhu zihī şevket-i rūz-efzūn kim
Şāh-ı devrāna müşīr itmiş anı Rabb-i ḳadīr

20 Cem-ḥaşem āṣaf-ı 'ādil ki Süleymān-ı zamān
Şān bulur her ne ḳadar şānın iderse tevḳīr

21 O kerem-kār ki baḫş itse cihānı cūdı
Dest-i luṭfı utanup anı ṣanur şey'-i ḥaḳīr

22 Daḫı gencīnesine gelmeden ibẕāl eyler
Ceybi naḳd-i kereminden olamaz hīç ḫabīr

23 Sā'il-i der-gehini ḫırḳa-i peşmīne ile
İtse de naẓre-i ūlāda görenler taḥḳīr

24 Ṣevb-i iḥsānını giydükde bilinmez şoñra
Beg mi aġa mı efendi midür ol merd-i fakīr

25 Göremez çeşm-i felek böyle mükemmel düstūr
İntiẓār ile dem-i haşre ḳadar olsa żarīr

26 Çehre-i nuṣrete gül-güne dem-i şemşīri
Dīde-i devlete gerd-i süm-i raḫşı iksīr

27 O feres-rān-ı dil-āver ki zamān-ı heycā

---

16 siper : sipihr M, B
21 cihānı: cihān E, H, M, B // ḥaḳīr : ḳalīl D

Bıraḳup Ḫālıḳ'a tedbīri iderken tekbīr

28 Kendi bir cānibe ʿazm eylese naʿl-i esbi
Cānib-i dīgeri taḫrībde itmez taḳṣīr

29 Meşelā Rus ile āheng-i cidāl eylerse
Māye-i sümm-i semendiyle olur Nemçe ḫamīr

30 Ḳan ṭamlar ḳaleminden dinilen işte budur
Çatlasa ḳādir olur mı aña kilk-i taḫrīr

31 Nūk-ı tīġiyle o Bih-zād-ı ġazā-endīşe
Ṭuymadan mevti ider cān-ı ʿadūya taṣvīr

32 Ḫulḳını eylese ser-māye-i ʿattār-ı behişt
Meclis-i maḥşere isterse ider neşr-i ʿabīr

33 Mevce-i baḥr ḳıyās itme muḥāfiẓ olalı
Āb-ı seyfi ile de düşmene çekdi zencīr

34 Oldı müstaġraḳ-ı iḥsānı sevāḥil yek-ser
Beẕl-i inʿām ile Boġaz içini eyledi sīr

35 Ẓālimüñ ḫāne-i maʿmūrın idüp vīrāne
Ḳıldı enḳāżı ile niçe ḫarābı taʿmīr

36 Ḫükminüñ öyle ki teʾşīri cemīʿ-i eşyā
Emrin icrāda daḫi eylemeden keşf-i żamīr

37 Nehy-i ṣayd eylese de virmemiş olsa haberin
Dest-i ṣayyādı urur ʿavdet idüp attıġı tīr

38 Emri ger eylese tebdīl mizāc-ı beşeri
Ṭıfl-ı nev-zāda virür ṭaʿm-ı şereng içdigi şīr

39 Çeşm-i māhī gibi sönmez dil-i yemde ʿaksi
Ḫıfẓını eylese fānūs-ı ser-i şemʿ-i münīr

40 ʿĀlem-i ḥüsne eger itse nigeh-bān ḳahrın
Ġamzenüñ cānı mı var ʿāşıḳa çeksün şemşīr

41 Olur āzāde ser-i dest-i nesīm-i luṭfı
Ne ḳadar dil var ise kākül-i dil-berde esīr

42 ʿAdli isterse mücāzāt-ı umūr-ı güẕerān
Zaḫmı mīnānuñ ider sīne-i senge teʾşīr

43 Virse ger maʿdeletinden żuʿafāya ḳuvvet

---

38 beşeri : şīri D
43 maʿdeletinden : menfaʿatinden D

Ṣayd olur āhū-yı pā-besteye gerdūndaki şīr

44 Dāverā ʿaḳl-ı beşer ʿāciz imiş medḥüñde
Birazın ben bu ḳadar eyleyebildüm taʿbīr

45 İşte meydān-ı hüner levḥ u ḳalem āmāde
Ḳudreti varsa debīr-i felek itsün tecrīr

46 ʿÖmrüm olduḳca ele kilk-i hüner almayayum
Benden aʿlā biri evṣāfuñ iderse taṣvīr

47 Nerde ḳaldı bir alay sārīḳ-ı rūbāh-ı hirās
ʿĀciz olduḳca benüm gibi süḫan-dān-ı dilīr

48 Benem ol ḫāzin-i gencīne-i dürr-i ilhām
Ṣadef-i ṭabʿuma menn eyleyemez ebr-i muṭır

49 Benem ol ḫüsrev-i endīşe ki çıḳsam rezme
Terkeş-i kilküm alur düşına Selmān u Ẓahīr

50 Benem ol şaʿir-i ʿĪsī-nefes ü Mūsī-dest
İtmede meyl-i ʿaṣā-yı ḳalemüm kūrı başīr

51 İstese ḫāmem ider hükm-i ḳażādan başḳa
Nīk ü bed her ne ise kār-ı cihānı taġyīr

52 ʿİzzetā lāfı ḳo der-gāh-ı Ḫudā'ya aç elüñ
Eyle deryūze-i elṭāf-ı Ḫudāvend-i ḳadīr

53 Tā ki devlet ṭura ṭurduḳca felek hem vüzerā
Luṭfen ü ḳahren ide mülk-i cihānı tesḫīr

54 Eyleye dostını maẓhar-ı luṭf-ı ezelī
Ebedī düşmenini Ḫaḳ ide ḳahr u tedmīr

55 Fuḳarā sāye-i ʿadlinde olup āsūde
Diyeler başın açup biñ yaşasun böyle vezīr

XIII DER-VASF-I SER-EṬİBBĀ-YI SULṬĀNĪ ḲĀḌĪ-ʿASKER BEHCET EFENDİ

---

44 medḥüñde : medḥinde D // ben M –, B – / bu E –, H –
46 almayayum : eyleyeyüm D
50 ḳalemüm : hünerüm M, B
XIII E: 53b, H: 53b, D: 53b, M: 32, B: 46b

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Baḳmasa āyine-i fikrüme ʿakl-ı evvel
Olmaz endīşesi levḥ-i ṣuver-i müstaḳbel

2 Olamaz ʿukde-i tedbīre güşāyende ʿuḳūl
İtmese nāḫün-i müjgān-ı ḳabūlüm münḥal

3 Olmasa tīġ-i zebānum ile zünnār-şiken
Bulamaz bende miyān-ı Ḥaḳ u bāṭıl fayṣal

4 Aña şān-dāde olur baña virür şān-ı ʿaẓīm
ʿAḳlımı ʿaḳl-i Felāṭūn'a iden ḍarb-ı meṯel

5 İtmese levḥ-i żamīrümden eger aḫẕ-i şuʿāʿ
Mühre-i mihr ile gerdūn alamazdı ṣayḳal

6 Rāstī cevher-i āyīne-i efkārumdur
Vaḥdet-i ṣırf görür anda dü çeşm-i aḫvel

7 Arıyor fikrümi şeh-rāh-ı desāyisde yine
Ḥīle itdüm felege eyleyeli terk-i ḥiyel

8 ʿĀlemi ḫurd u kelān itme gelür destümden
Felege ʿaḳluma rām eyledi Ḫallāḳ-ı ezel

9 Kürre-i arża ider ḫurde-i simsim ḫande
ʿĀlemün eylese tafṣīlini fikrüm mücmel

10 Başḳa dünyāya olur kilk-i ḫayālüm muḥtāc
Bulamam simsimi bu ʿarṣada tafṣīle maḥal

11 Cedvel-i nehri ḳıyās eyleme sīm-āb gibi
Eridi cilve-i temkīnüme reşk ile cebel

12 İstesem ʿālemi mesrūr iderem bir sözle
Ġam-ı dünyā ne dimekdür ki vire ṭabʿa kesel

13 Sūzen-i fikrüm ile câme dikerken ʿaḳla
Bir dikiş ḳaldı ola ṣevb-i dimāġum muḫtel

14 Ḥażret-i Behcet Efendi'nüñ eger engüşti
Olmasa vāḳıf-ı esbāb u ʿalāmāt-ı ʿilel

15 Beni dīvāne ṣanup baġlayacaḳdı cühelā
Kim iderdi ʿacabā ʿuḳde-i düşvārumı ḥal

---

6 dü : da M, B
13 dikerken : biçerken E, H, D ??

16 Cān virür ḫasteye dārū-yı şifā-yı luṭfı
Şerbet-i mergi meger kim şuna sāḳī –i ecel

17 Re'y ü tedbīrine elbette kerāmet dirdüm
Mülhemūn oldığını bilmesem erbāb-ı düvel

18 Ḥikemiyyātda taḳrīri Aristū'ya ʿadīl
Edebiyyātda taḥrīri Ḥarīrī'ye bedel

19 Mecmaʿ-ı ʿilm ü ḫıred gül-şen-i endīşesidür
Ol iki nehre Ḫudā ẕātını itmiş menhel

20 Bāde-i köhne gibi ṭıḳdı Felātūnı küpe
Ḳaldı ser-mest yanında ʿuḳalā-yı evvel

21 Çerḫden mertebe-i bīnişi bālādur kim
Ḫāk-pāyından olur çeşm-i kevākib ekḥel

22 Cifr-i ʿaḳlı ile müstaḳbeli eyler iḫbār
Olmasun gökde ʿuṭarid daḫi isterse züḫal

23 Defʿaten fikri ider ḥall-i ʿuḳūd-ı mübhem
Olmaya ʿaḳl içün ol kāra meger kim medḫal

24 Eyledüm aḫẕ-ı ḳabes meşʿal-i tedbīrinden
Urdı mir'āt-ı dil-i şāfuma re'yi sayḳal

25 Ben Felāṭun'am anuñ terbiyyet-i ʿaḳlıyla
Aña ʿāḳil dimedür rütbe-i dūn u esfel

26 Ṣūret-i āyīne-i fikri geçer fikrümden
Bir perī ḳoymış iki şīşeye üstād-ı ezel

27 Ġarażı ʿarż-ı sebaḳdur fużala-yı ʿaşra
Böyle yazmış anuñ evṣāfını kilküm mücmel

28 İftiḫār-ı ʿulemā ṣadr-ı ṣudūr-ı devlet
Pīşvā-yı ẕürefā nükte-şināş-ı efḍal

29 ʿAḳl-ı kül ḫˇāce-i dārü'l-ḥikem-i istiʿdād
Nüsḫa-i ẕātına Aḫlāḳ-ı ʿAlā'ī cedvel

30 Ehl-i dil mā-ḥaṣal-i maʿnī-i insāniyyet
Ki odur nevʿ-i benī-Ādem'e ferd-i ekmel

31 Nefʿ-i nuṭḳı ile ḳuvvet bulur inşā'-allāh
İctihādıyla anuñ şerʿ-i Nebiyy-i mürsel

---

21 bālādur : bālāterdür D
22 cifr-i : çıḳar D
31 nefʿ-i nuṭḳı ile : nuṭḳ-ı nefʿi ile E, H, D

32 Luṭfını gül-şen-i dünyāya nigeh-bān ideli
Ḳonamaz berg-i güle dāne-i bī-ḥāṣıl-i ṭal ?

33 ʻAdli bir mertebe ḳorḳutdı bu vaḥşet-gāhı
Ṣalmada şīr-i nere hezl ile āhu-bere el

34 İstese emri eger vazʻ-ı ḫilāf-ı ʻāde
Reg-i āteşde virür āb-ı ḥayāta menhel

35 Ṣāḥibā nūr-ı dilā māh-ı felek-menziletā
Ey ki güm-geştelere reʾy-i münīri meşʻal

36 Mihr-i rūşen-güher-ü ṣadr-ı felek-mertebesin
Ẕerredür ḳadriñe nisbetle füḥūl-i kümmel

37 Çekeyüm mi felegüñ ḳahrını sāyeñde senüñ
Başa çıḳsun mı girībānum ile dest-i kesel

38 Felege sen var iken kim diyecek kes elüñi
Deşne-i nuṭḳum ile ben mi diyem yoḫsa kes el

39 Cevher-i naẓmumı der-kīse-i ser-māye idüp
Müflis itdi beni eñ ṣoñra o enbān-ı ḥiyel

40 Ṭıfl-ı bī-māl ise de ḳalmaz o sāyeñde yetīm
Zāde-i ṭabʻumı itmezseñ eger müsteṣḳal

41 Senden alursa eger tīġ-i zebānum ruḫṣat
Ḥaddini bildürürem ben felegüñ keʾl-evvel

42 Bilmiyor ḳadrümi şāʻir geçinen ḫar-ṭabʻān
Ne disem anlara ben *bel-hüm eḍal*den de eḍal*

43 Benem ol şāʻir-i şāḥib-yed-i beyżā-yı hüner
Ḳalemüm Sāmirī-i ḫaṣmuma şüʻbān-ı cedel

44 Ḥāmil-i rūḥ-ı süḫān Meryem-i endīşemdür
Zāde-i ṭabʻumı inkār idemez cümle milel

45 Cevher-i naẓmumı soḳsam gözine farḳ idemez
Çeşm-i ḥussādda var ʻārıża-i rīḥ-i sebel

46 Şuʻarā naẓmumı itdükce medār-ı ṣoḥbet
Üdebā fıḳra-i inşāmı ider ḍarb-ı meṣel

---

35 münīri : münīr-i D
38 deşne : rişte D
40 yetīm : benüm D

47 Sā‘at üçden üçe dek buldı ḳaṣīdem pāyān
Ṭutsa Nef‘ī’ye n’ola perde-i nāmūs u ḫacel

48 Fikr-i yek-rūzemi teẕhībe bıraḳdum çerḫe
Cedvel-i levḥasına mihrini itsün zer-ḥal

49 Kilkümüñ devleti naḳdīne-i taḥsīnündür
Ḥaḳ bilür ḳalmadı ḫāṭırda daḫi başḳa emel

50 Yeter ıṭnāb-ı süḫan ba‘d-ez-īn olsun ‘İzzet
Naḳş-ı mühr-i dehenüñ nükte-i *mā-ḳalle ve del*

51 Ḫam-ı devrāna olup tā ki Felātūn ḫur-şīd
Ola tedbīri ile ‘ıḳd-i kevākib münḥal

52 Penbe-i maġzın ide mürġ-ı sa‘ādet sünger
İrmeye sāḥa-i iḳbāline āşār-ı vaḥal

53 ‘Ömr ü devlet ile günden güne efzūn itsün
‘Ömrini devletini ḥażret-i Ḫak ‘azze ve cel

XIV DER-MENḲABET-İ NAḲĪBÜ’L-EŞRĀF ṢADĪḲ EFENDİ

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

1 Ṣadīk Efendi kim oldur naḳīb-i āl-i Resūl
Gül-i riyāz-ı şeref naḫl-bend-i bāġ-ı Betūl

2 Kerīm u kām-revā kim ḥicāb ider keremi
Meṭālib-i dü-cihān bulsa der-gehinde ḥuṣūl

3 Nevāl-i luṭfına yoḳ ṣunmamış cihānda elin
Görür ‘ināyetini yād u āşnā mebẕūl

4 Olurdı ẕerreleri āftāb ḫur-şīdüñ
Liḥāẓa-i keremi olsa āsman-meşmūl

5 Tefekkür itme meşīllin himemde emr-i muḥāl
Taṣavvur itme ‘adīlin keremde nā-ma‘ḳūl

6 Meger ki kātib-i ḳudret ḥisāb ide keremin
Muḥāsib olsa ‘Utārid ider raḳamda ẕühūl

7 Veliyy-i ni‘metümüzdür velīk menn idemez
Ḫudā ‘ināyet ile ẕātın eylemiş mecbūl

8 Şerīḥ-i menḳabe Bedrü’ṣ-ṣudūr kim dirler
Yanında İbni Nüceym ü Fuḍayl’a şaḫs-i fuḍūl

XIV E: 55a, H: 55a, D: 55a, M: 34, B: 47b
3 yād : yār M, B

9 Mürebbī-i ʿulemādur ki dār-ı faẕlında
Kemāl-i ẕillet ile Āmülī ṭutar keckūl

10 Ḫazān irişmiş iken bāġ-i ʿilme virdi nemā
Dinürse ẕātına şāyeste āb-rū-yı fuḥūl

11 ʿUlūmda aña maʿlūm olmaduḳ bir lafẓ
ʿİbāret içre meger ola şīġa-i mechūl

12 Delīlin itmeden etyān müddeʿī-i ḫıred
Olur secencel-i fikrümde rū-nümā medlūl

13 Düşerse maʿdeleti ger reh-i beyābāna
Delālet itmege mecbūr olur dü-esbeye ġūl

14 İrāde eylese taġyīr-i şekl-i hendese ger
Olurdı ʿarża mübeddel çizilmeden daḫi ṭūl

15 Olursa mekteb-i temkīnine felek şāgird
Şamarla şaşḳın olurdı miṣāl-i ṭıfl-i ʿacūl

16 Olunca ḥalḳa-be-gūşı benüm gibi şāʿir
Cihānı itse n'ola bāb-ı iltifātına ḳul

17 Görince gerden-i iḫlāṣum üzre ribḳasını
Felek iṭāʿatini cān u dilden itdi ḳabūl

18 Benem o şāʿir-i sāḥir ki tāze naẓmumla
Murād idersem olur nev-bahār vaḳt-i ẕübūl

19 Benem o mürşid-i mecẕūb-ı naḳş u dānā-dil
Süḫanda suḫre-i bezm-i kerāmetüm Behlūl

20 Bilindi ḳadr-i hüner irtifāʿı vaḳtümde
Felekde levḥ-i dile mihri eylemem şāḳūl

21 Ḳażiyye ḫʿācelerüñ bildigi maḳāle degül
Ḳıyās olunmaya bilsün bu fenni *ḳāle yeḳūl*

22 Şeh-i cihāna begendürdi naẓmını ḳalemüm
Begenmeyen daḫi varsa bir iki şaḫs-ı cehūl

23 Degül murād temeddüḥ girīz-gāh araram
Niyāz-ı ḫāmem ola tā ḳarīn-i ḥüsn-i ḳabūl

---

13 ger reh-i : gürūh-ı D
19 naḳş u dānā-dil : nefs ü deryā-dil M, B

24 Naḳīb Efendimüze ʿarż-ı ḥāldur ġarażum
Cihānda bir ben iken naʿt-gūy-i āl-i Resūl

25 Tehācüm-i sitem-i rūzgārdan böyle
Revā mı ḫāmem ola güşe-gīr-i bezm-i ḫumūl

26 Ḳorunmadan felegüñ sehm-i ṭaʿn-ı cevrinden
Ḳurantina ġamı bir ḳat da itdi ṭabʿı melūl

27 Vebādan ölmedük ammā vücūdumuz giderek
Ġam-ı sirāyet-i ṭāʿūndan olur meslūl

28 Ġubār-ı der-gehine ḥasret itdi çeşmümi çerḫ
Ḥased idermiş o iksīr ile görüp mekḥūl

29 Eyā muḥīṭ-i kemālātı dürr-i muḫtāruñ
Degül cenābuña mestūr hep fürūʿ u uṣūl

30 Budur ʿaḳīde-i ehl-i sünen ü muʿteḳidem
Ḥulūl-i vaḳt-i ecelle olur olan maḳtūl

31 Faḳaṭ izāle-i vaḥşet içün biraz müddet
ʿAmel be-ruḫṣat ile yoḳ mıdur cevāz-i füḥūl

32 Ṣafā-yı ḫāṭır ile isterem seni göreyüm
Cemālüñe ḳıyamam kim baḳam melūl melūl

33 Bu ʿarż-ı ḥāl varup ḫānedān-ı devletüñe
Ola benüm yerime ḫāk-i der-gehiñe müṣūl

34 Bir iki gün daḫi taʿcīz itmeyen ʿİzzet
Duʿā-yı devlet ü iḳbāline olup meşġūl

35 Ola vücūd-ı şerīfi kemāl-i ṣıḥḥatde
Budur hemīşe Ḫudā-yı Kerīm'den mes'ūl

XV ḲAṢĪDE DER-ḤAḲḲ-İ MEḤEMMED SAʿĪD ḤĀLET EFENDİ RAḤİMEHU'LLĀHU TEʿĀLĀ

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

1 ʿAle'ṣ-ṣabāḥ çıḳup raḫş-rān-ı ʿālem-i nūr
Bozuldı ḥamle-i ūlāda leşker-i deycūr

2 Rimāḥ-ı pertevi mīl oldı çeşm-i dünyāya
Görince kirpügini nīze ṣandı merdüm-i kūr

---

33 der-gehiñe : der-gehüñle M, B
XV E: 56a, H: 56a, D: 56a, M:36, B: 48b

3 Cihān-ı teng açıldı o rütbe feyżinden
Feżā-yı ʿālem-i envāra döndi dīde-i mūr

4 Alınca nīze-güẕārān-ı pertev eṭrāfın
Diyār-ı ẓulmeti teshīre itdiler mecbūr

5 Niṭāḳ-bend-i vifāḳ oldı ẕerrelerle bugün
Güşād-ı kişver-i maġrib-zemīne leşker-i ḫūr

6 Ḳılāʿ-ı ẓulmeti teshīr mihre bir iş mi
Meger ki baḫt-ı siyāh-ı hüner-verān ola sūr

7 Siyāh nāmına ʿālemde ṭāliʿüm ḳaldı
Sipāh-ı ẓulmeti maḥv eyledi ṭalīʿa-i nūr

8 Hücūm-ı leşker-i envārdan rehā buldı
Sevād-ı zülf-i bütānı penāh idüp deycūr

9 Bu ferr ü şevketi ḫur-şīdden ḳıyās itme
Müdīr-i devlete oldı muḳaddemāt-ı ẓuhūr

10 Sepīde-dem meger ol āftāb-ı Ḥālet-baḫş
Olup semend-i müzerkeş-bisāṭ ile manẓūr

11 Gören o raḫşı şanur mevc-i ḳulzüm-i envār
Kemāl-i ferr ile ḳıldı cihānı ġarḳa-i nūr

12 Dinildi nāmına Sivāsī-i felek-peymā
Ki istese ider evvel ḳademde çerḫi ʿubūr

13 Dilerse ḫurde ḫırām itmegi nezāketle
Bozulmaz ayaġı altında sāye-i per-i mūr

14 Ḥışān-ı der-geh-i pür-nūr-ı Şems-i Sīvāsī
Küçüklerinden imiş şübhesüz o raḫş-ı ġayūr

15 Girince ḫalḳa-i rümḥ ü sināna ẕikr iderek
Mürīd-i tekye-i ʿaşḳ oldıġı olur manẓūr

16 Diküp sinānını pīş-i semend-i meẕkūra
O naḫl-i nūr ile ḳıldı feżāyı sāḥa-i Ṭūr

17 ʿAmūd-ı şubḥı şikest itdi ferr-i nīze-i zer
Daḫi mübāreze ḳaṣd itmeden olup manṣūr

---

8 penāh : tebāh D
10 ḫālet-baḫş: : Ḥālet imiş D
13 per-i mūr : mūr D
16 Ṭūr : nūr D

18 Yed-i mü'eyyedine aldı ḫāme-veş rümḥın
Mübārızān açıldı miṣāl-i beyne suṭūr

19 Bilürdi rümḥ-i ḳalemde cihān mahāretini
Meger bu fende de māhir imiş o merd-i cesūr

20 Ṣanur feżā-yı 'adem heybet-i semendinden
Bulursa düşmeni ṣaḥrāda āşyāne-i mūr

21 Olur ḥudūdda bir kūh-ı āhenīn peydā
Ġubār-ı na'l-i semendi iderse ḳaṭ'-ı sınur

22 N'ola gözinden esirgerse tūtiyā-ḳadrin
Odur bu mülki iden nūr-ı çeşm ile ma'mūr

23 Nedīm-i meclis-i ḫāṣı olınca fehm itdüm
Ne güne ġayret idermiş ne rütbe ṣarf-ı şu'ūr

24 Edā-yı şükrini itmek muḥāldür nāsa
Zamān-ı ḥaşre ḳadar olsa ḫayr ile meẕkūr

25 Açarsa bāl ü perin şāh-bāz-ı tedbīri
Miṣāl-i būm ḳaçar āşyānına maḫdūr

26 Ne rütbe 'aḳl ile olmaḳ tefekkür eylersin
Cenāb-ı şāh-ı ḫıredmende müsteşār-ı umūr

27 O pādşeh ki ider re'y-i vaḳt-i müstaḳbel
Muḳaddemātı daḫi olmadan ḳarīn-i ẓuhūr

28 'Aceb bu ġā'ilede mülke kim virdi niẓām
Buġātı eylememiş olsa kişverinden dūr

29 Giderse rezme o ṣāḥib-ḳırān-ı bezm-i veġā
Olur cünūdına serheng Behmen ü Şāpūr

30 Ṣıṭabl iderse revā ṣadr-ı tāḳ-ı Kisrā'yı
Olursa ṣaṭl sezā raḫşına ser-i Faġfūr

31 Olurdı sāyisi sulṭān-ı Mıṣr olan Ġavrī
Göreydi Ḫüsrev'i olmış o şāha mīr-āḫūr

32 Cihānı kendine cünd itdi ḥüsn-i tedbīri
N'ola olursa peşīmān düşmen-i maḳhūr

33 O rütbe āhene düşmen idi ahāli-i Rūm
Raḳīb ḳalbin iderdi anuñ içün mestūr

---

31 sāyisi: sāyesi E, H, M, B

34 Biri birinden ahālī-i şehr-i İstānbūl
Alurdı et ḳıyacaḳ olsa ʿariyet saṭur

35 Müsellaḥ eyledi pīr ü cevānını şehrüñ
Cihānı nīze ile itdi lāne-i zenbūr

36 Ḳolay mı kişver-i İslām'ı eylemek ifsād
ʿAceb ne kārdadur şimdi düşmen-i maḳhūr

37 Görürsüñüz ne ocaḳlar söner bu şarşardan
Ne ḫāneler yıḳacaḳdur bu bāz-güne tenūr

38 Günāhı boynuna olsun ʿadū-yı bed-ḫᵛāhuñ
Bu ṭavḳ-ı laʿneti ḳıldı ḳabūl o kelb-i ʿaḳūr

39 Ṭaḳup miyānına şerbet yerine ḳan içiyor
Üçer yaşında çoçuḳlar ṭabançe-i billūr

40 Bu kār-ı aḥseni memdūḥum eyledi iḫtār
İderdi re'yine evvel muʿānedet cumhūr

41 Ne rence eylediler pençe-i ʿinād ile ḫalḳ
Getürmedi yine bāzū-yı ihtimāma fütūr

42 Bilindi kim ġarażı pādşāha ḫidmet imiş
Duʿā-yı devletine şimdi oldılar mecbūr

43 Günāhı var ise de aldı ekşerīsini nās
Didi zamāne *le-ḳad kāne ẕenbukum maġfūr*•

44 Belī didi ʿulemā re'yin itdiler taḥsīn
Ṭaḳup miyānına ḫancer müderrisīn ü şudūr

45 İderse hüsn-i tevāfuḳ ḳaderle tedbīri
Ne ḫayrı müntic olur gör ẓuhūr iden şer ü şūr

46 Egerçi ḳāmeti döndi kemāna ġayretden
Sihām-ı re'yi degül menzil-i ḳadrden dūr

47 Beyāż-ı liḫyesidür ḫaṭṭ-ı *derruhū-lillāh* •
Yüzinde oldı muḥarrer mükerrer āyet-i nūr

48 Vekīl-i mürşid-i Rūm oldıġında şübhe mi var
İder memālik anuñ himmetiyle defʿ-i şürūr

---

40 re'yine : āyine E, āyīne H
• "Şüphesiz, günahınız bağışlanmıştır."
45 ḳaderle : ḳader ki D
• "Maşallah, bravo ona."

49 Meger bu maṭla‘-ı ġarrā medīḥasından imiş
Kitābe-i felege itmişem anı masṭūr

50 Müdīr-i devlet ü dīn müsteşār-ı ehl-i şu‘ūr
Netīce-baḫş-i ḳıyās-ı müdebbirān-ı umūr

51 Sa‘īd-fiṭrat o ẕāt-ı ḫuceste-ḥālet kim
Ḫudā sa‘adet-i ḥāl ile eylemiş mefṭūr

52 Gedā-yı ḫāme-i faẓl u kemāli Tuġrāyī
Keremde sā’il-i der-gāhı Ḫātem-i meşhūr

53 Kināyedür ġazelinden derārī-i manẓūm
Nümūnedür süḫanından le‘ālī-i menşūr

54 İderse sünbül-i gīsū-yı dil-berin tavṣīf
Midād-ı ḫāmesin eyler sevād-ı kākül-i ḥūr

55 İderse la‘lini ta‘rīf dil-berüñ sırran
İder ṣaḥīfe-i billūra naḳş-i gonçe-i nūr

56 Hünerde görmedüm aṣlā naẓīrini göremem
Medā-yı ‘ömrine żamm olsa hep sinīn ü şühūr

57 Memālik-i hüneri kilküme idüp temlīk
Yedümde nāme-i taḥsīnin eyledi menşūr

58 Kümeyt-i ḫāmeme meydān virür mi ehl-i hüner
O yekke-tāz-ı ma‘ārifden almasam destūr

59 Benümle kim girecek imtiḥāna işte kitāb
Benümle kim açacaḳ söz süḫanda işte ḫużūr

60 Benem ol şā‘ir-i sāḥir ki istesem iderem
Zebān-ı mu‘teriżi cünbiş-i süḫandan dūr

61 Nedīm meclis-i ‘irfānumuñ ṭaleb-kārı
Kelīm nūr-ı tecellī-i nuṭḳuma mecbūr

62 Göreydi Nef‘ī-i üstād ḥüsn-i terbiyetüm
Ne ḥaddi vardı ide tālī‘i anı maġdūr

63 Hirās-ı pençe-i şeh-bāz-ı nuṭḳum ile olur
Mecālis-i şu‘arā āşyāne-i ‘uṣfūr

64 Olur şikeste-zebān şanma ṭūṭi-i ḫāmem
Felek iderse de mir’āt-ı ṭab‘umı meksūr

---

52 kemāli : kemāl-i D
54 midād: medār D: murād M, B
57 nāme-i : nāmına D

65 Felekden ehl-i dilüñ iştikāsı ʿādetdür
Tenezzül eylemez Allāh bilür bu ṭabʿ-ı ġayūr

66 Felekle uġraşamaz istiḳāmet-i ṭabʿum
Yapışdırur ḳad-i kūtehle baña bir ḳanbūr

67 Degül ki merd çıḳup ʿarṣa-i mübārezeye
Elinden eyleyeyüm redd-i tāliʿ-i maḥṣūr

68 Yeter bu lāf u güzāfa temedüḥ ey ʿİzzet
Ḳaṣīdeñ oldı tamām olmasun duʿāda ḳusūr

69 Bu ʿarṣa-gāh-ı münevverde gün-be-gün tā kim
Cünūd-ı ẓulmeti der-pīş ide ṭalīʿa-i nūr

70 Felek-mesīr ide nūr-ı şuʿāʿ-ı rümḥını Ḥaḳ
Fürūġı neşr ola āfāḳa tā-be-yevm-i nüşūr

71 Kümeyt-i himmetine pāy-māl ola aʿdā
Semend-i ġayretine irmesün ġubār-ı fütūr

72 Ṣafā-yı vaḳtinüñ olsun daḳīḳası bir gün
Şühūr-ı ʿömrine munżamm ola medā-yı dühūr

73 Ḳaṣīde-i dīgerānda degülse de ʿādet
Bir iki beyt ile oldum teşekküre mecbūr

74 Bu rütbe ḫāṣiyetin bilse bāzū-yı cerre
İder ḳaṣīdemi taʿvīẕ sā'il-i pür-zūr

75 Bu luṭfı itmedi Sulṭān Murād Nefʿī'ye
O rütbe ḳıldı ʿināyet kim ol kerem-mevfūr

76 İder cerīde-i eşʿārını beḳādan ʿarż
Ṭuyarsa baña olan luṭfı Nābī-i mebrūr

77 Degül bahā-yı ḳaṣīdem mezāda dīvānum
Virilse ʿöşrine çıḳmaz çıḳarsa dūr-ā-dūr

78 Füsūn-ı maġribī-i himmetiyle feṭḥ oldı
Kerem kerem denilen ol defīne-i mestūr

79 İder müsābaḳa iḥsānı dest-i daʿvetümi
Duʿā-yı devletine ʿömrüm eylesem maḥsūr

---

69 ʿarṣa-gāh : عرکاه E, H

74 bāzū-yı : yazardı D

XVI ḲAṢĪDE DER-SİTĀYİŞ-İ MÜŞĀRÜN-İLEYH ḤĀLET EFENDİ

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Kerem oldur ki bilā-vāsıṭa-i dest-i kerīm
Ḳonılan ceybi daḫi bilmeye belkim zer ü sīm

2 Kerem oldur ki bilā-ebr-i ḥicāb-ı minnet
İtmeye eyledigi luṭfı gül-istāna nesīm

3 Kerem oldur ki bi-lā defter-i erḳām u yekūn
Yazalar ẕeyline zā'idse de ma'nī teslīm

4 Kerem oldur ki añılduḳca kerīmüñ nāmı
Diyeler Ḥātem'e engüşt uzadup şaḫs-ı le'īm

5 Var mıdur öyle kerem-kār 'aceb 'ālemde
Dehre bu luṭfı da itmiş mi Ḫudāvend-i kerīm

6 Var mı dünyāda o ḫayrü'l-ḫalef-i Bermekiyān
Beyt-i iḥsānı ide dest-i keremle termīm

7 Ḳaldı mı öyle kerem-menḳabe kim medḥinde
İde meddāḥını vāreste-i ḳayd-ı tefhīm

8 Çekmeye ḥāşılı memdūḥınuñ evṣāfında
Dür-i naẓm-ı şu'arā şıḳlet-i tār-ı tanẓīm

9 Vaṣfını 'ıḳd-ı Süreyyā gibi ümm-i dünyā
Her işitdükce ide ḳurṭa-i güş-ı tekrīm

10 Bir ṭabīb-i dil ü cān söylemek isterseñ sen
Ṣaḳlama derdiñi ey ḫāme-i rencūr u saḳīm

11 O kerem-kārı efendiñ gibi olsun dirseñ
Bilürem maṭlabuñı ben senüñ ey kilk-i fehīm

12 Ya'nī memdūḥ-ı cihān Ḥālet Efendi ki kerem
Dest-ber-sīne olup luṭfını ḳıldı teslīm

13 Ben kerīm olmadum ammā ne keremler gördüm
Görmedüm mişlini işbātına Allāh kerīm

14 Naḳd-i iḥsānı olur ser-zede-i dest-i ẓuhūr
Daḫi in'āmını gönlinden iderken taşmīm

15 Kereminden utanup def'-i ḥicāb itmek içün
Bir kerem daḫi ider kim çıḳar andan tekrīm

XVI E: 58a, H: 58a, D: 58a, M:39, B: 50a
Der-menḳabet-i müşārün ileyh E, H, D

16 Yazmamış defter-i iḥsānına ṣıfr-ı zā'id
Çizmemiş ḫaṭṭ-ı yekūn luṭfın idenler terḳīm

17 Şaşırur kendini birden bire āḫādında
İltizām eylese ta'dādını bir ẕihn-i fehīm

18 Bī-ḳarār eyler idi farṭ-ı neşāṭ-ı keremi
Bī-ḳarār olsa eger meclis-i ḫāṣında Nedīm

19 Eyleyüp maṭbaḫınuñ maṣrafı Mollā Ḫünkār
Herkesüñ ḳısmetini destine ḳılmış teslīm

20 Keremi var ola ḫaḳḳā ki bu āheng-i kerem
Muṭrib-i der-geh-i Monlā'dan olındı taḳsīm

21 Ḥarem-i ḫāṣına maḥrem idüp Allāh anı
Yedine ḳıldı mejeng-i Ḥaremeyn'i teslīm

22 Gördi miftāḥ-ı şerīfi getürürken gerdūn
Çoḳ mı maṣraf ḳarīne aṭlasını itse kecīm

23 O ne maṣraf ki yetişmez aña īrād-ı cihān
İtse bir lu'bını ücretle ḫavārī ta'līm

24 Eyleyen varsa dü 'ālemde yüzi aġ olsun
Devletün iki 'aded ḫaṣmın iki def'a dü nīm

25 Biri bi'ẕ-ẕāt biri bende-i nā-çīzi ile
Ḳıldı Baġdād gibi yerde o kārı tetmīm

26 Ümerā emrinüñ ez-cān u göñül münḳādı
'Uzemā ḳadrine itmekde derūnī ta'ẓīm

27 Ṭutar erbāb-ı ḫıred her ne ki emr eylerse
Her ne re'y itse ḳabūl eyler anı 'aḳl-ı selīm

28 Yaraşur mu'ciz-i nuṭḳıyla be-ḳavl-i Nef'ī
Olsa ger meclis-i 'irfān-ı İlāhīde nedīm

29 Olsa bir vaḳti olup maṣlaḥat-i devletden
Cevher-i naẓm ile revnaḳ-şiken-i dürr-i Naẓīm

30 Eyleyüp terbiye zer-mühre-i mihr ile mehi
Uzadur destine ḫuddām-ı felek levḥa-i sīm

---

21 mejeng : medeng E, H, D
22 ḳarīne : ḳadine D
23 lu'bını : rub'ını M, B
24 'aded : 'adū M, B
28 meclis-i : meclisi D

31 Neşr ile eylese ger neşr-i leʾālī-i ḥurūf
Her birin cevheriyān-ı hüner eyler taḳsīm

32 Ḫulḳını eylese ʿaṭṭār-ı cihān ser-māye
Yetişür bād-ı hevā eylese de neşr-i şemīm

33 Virmese nūr-ı dili sebʿa-i seyyāreye fer
Raġbet eyler mi tehī pādşeh-i heft ʿiḳlīm

34 O niẓām-āver-i aḥvāl-i cihān kim Allāh
İtmese ẕātını ārāyiş-i taḫt u dīhīm

35 Çoḳdan olmışlar idi rāh-rev-i mülk-i ʿadem
Ġayret-i devlet ü dīn ile çekenler ġam u bīm

36 Ḫaşr-i ecsādı görüp şimdiye dek reʾyü'l-ʿayn
Belki ayrılmış idi ehl-i cinān ehl-i caḥīm

37 Zen-i dünyāya eger urmasa ḥadd-i şerʿi
Ne belālar ṭoġırurdı bize bu mülk-i ʿaḳīm

38 Nūr-ı vechinde tecellī-i Ḫudā ẓāhirdür
Oldı destinde nümāyān yed-i beyżā-yı Kelīm

39 ʿİllet-i müzmine-i dehre şifā-baḫş oldı
ʿĀciz olmışdı ʿilācında Aristū-yı ḥakīm

40 Ḫükm iden şimdi felekde o şehüñ kevkebidür
Bilse bu sırrı işābet ider ehl-i tencīm

41 O ḫüdāvend-i felek-kevkebenüñ şāʿiriyem
Müşterī şānuma itmez mi ẓarūrī taʿżīm

42 Vaşf-ı ḫāḳān ile bu heşt-bihişt-i süḫanum
Ṭabʿ-ı memdūḥuma virdükce şafā-yı tensīm

43 Meyl ider āb-ı hayāt-ı süḫanum neşʾesine
ʿArż-ı ḥāle gelür ol demde maḥall-i taḳdīm

44 Melceʾā çāre-resā tesliyetā mültemisā
Ey ki der-gāhı olan ehl-i dile bāġ-ı naʿīm

45 Ḳalmadı ḥarf-i şikāyet dehen-i şekvāda
Der-i luṭf u keremüñde olalı gerçi muḳīm

---

34 taḫt u dīhīm : taḫt-ı dīhīm D
43 neşʾesine : teşnesine D

46 Söyleyem gördigüm evżā'ı felekden ancaḳ
Meclisüñde ideyüm baḫtum ile baḫş-i 'aẕīm

47 Sen de bil kim ne ḳadar mevḳi'ine luṭf itdüñ
Ki ber-ā-ber olamaz eyledigüñ cūd-ı 'amīm

48 Bilmedi ḳıymetini kimse ḫaẕef-pāre ḳadar
Ṣadef-i 'āleme ẕātum idi bir dürr-i yetīm

49 Bir zamān çeşme-i zindān idi āġūş-ı peder
Görmedüm zānū-yı māderde daḫi nāz u na'īm

50 Var iken fıṭrat-ı ẕātumda cibillī 'iffet
Beni baḫtumdı iden mürtekib-i kār-ı ẕemīm

51 Sene-i ātiyede ṭāli'um olsa mes'ūd
Der-'aḳab 'aksine devr eyler idi çerḫ-i le'īm

52 Kevkebüm öyle ki ḫānem yıḳılurdı başıma
Olsa beyt-i şerefinde be-ḥisāb-ı taḳvīm

53 Ögrenüp rütbe-i iflāsumı ṣarrāfumdan
Virmez olmışdı baña vesvese Şeyṭān-ı racīm

54 Virmedi zehr alacaḳ pāre felek yoḫsa baña
Kendimi şimdiye dek çoḳdan iderdüm tesmīm

55 O ḳadar müflis iken gör ki belānuñ büyügin
Hey'et-i cismümi de eylemiş Allāh cesīm

56 Naḳşumı pāy-ı meẕelletle çıḳardı a'dā
Kiçeci-zādeligüm olmış idi köhne kilim

57 Ḳadrimi aṭlas-ı eflākden itdüñ bālā
Göremez mertebe-i rif'atümi çerḫ-i le'īm

58 Būriyā-pāre-i cebhemde sa'ādet var imiş
Çün ki ferş-i ḳademüñ olmaġa ḳıldum taḳdīm

59 Şimdi sāyeñde senüñ gibi kerem-kār oldum
Ne kerīm oldıġuñı sen de bil ey merd-i kerīm

60 Berg-bār oldı ki ḫāmem bu nemāyı bulalı
Berg ü bārından alur ehl-i hüner feyż-i 'amīm

61 Benem ol vāḳıf-ı nev-ṭarz-ı sipihr-i 'irfān
İşte ṭūmār-ı kemālüm degül eski taḳvīm

---

46 söyleyem : söylesem D
49 çeşme-i : çeşmüm D

62 Ḳoyamaz ḫarfine bir noḳṭa-i buṭlān şaşırup
Ne ḳadar çapük ü çālāk ise de kilk-i Fehīm

63 Ḳaldı pes-mānde-i dūlābçe-i nisyānum
Köhne defter gibi mecmū'a-i 'Urfī vü Kelīm

64 Da'vī-i mülk-i süḫan eylesem istiḫḳāḳā
Ḥükm ider müdde'ī-i ṭab'uma her ṭab'-ı selīm

65 Çūb-ı ḫuşk-i ḳalemüm dūzaḫı taḥrīr itse
Eylemek cenneti mümkin aña bir berg-i heşīm

66 Bir bahāriyye ile cenneti vaṣf itsem eger
Āteş-i dūzaḫı gül-zār ider āb-ı tesnīm

67 'Aḳl-ı derrāküme iṣbāt-ı heyūlā iş mi
Fikr-i bārīküm ider cevher-i ferdi taḳsīm

68 Bār olur ḫāne-i endīşeme eşkāl-i cihān
İtmem İskender'üñ āyīnesini ferş-i ḫarīm

69 Sürme dizgin aşırı tevsen-i kilki 'İzzet
Ḳalmadı ḳāfiyenüñ vüs'ati çün ḫalḳa-i mīm

70 Eyle ey ḫāme edā vācibe-i ẕimmetüñi
Söz ḫitāmında du'ā eylemedür de'b-i ḳadīm

71 İde tedbīr ile tā kim vükelā-yı devlet
Dā'imā maṣlaḥat-ı dīn-i mübīni tanẓīm

72 Rām olup eşheb-i iḳbāl aña ber-vefḳ-i merām
Olsa sāyisleri devletde silāḥ-şor u za'īm

73 Görmeye düşmeni cem'iyyet-i eczā-yı vücūd
Bula ol dem ki ḥayāt-ı ebedī 'aẓm-i remīm

74 Eylesün merkez-i pergār-ı ṣafā ẕātını Ḥaḳ
Girmesün dā'iresinden içeri noḳṭa-i bīm

XVII KAŞĪDE DER-SİTĀYİŞ-İ MÜŞĀRÜN-İLEYH ḤĀLET EFENDİ

---

66 ider : idüp *D*
71ve 72. beyitler M ve B'de yer değiştirmiştir.
XVII E: 60a, H: 60a, D: 60a, M:43, B: 51b

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 ʿAnber aġa ṭorusıyla tütelüm ṣaḥrāya
Çıḳalum ṣaḥn-ı çemen-zāra binüp ḫaḍ rāya

2 O ne ʿanber ki sefer itse diyār-ı Ḥabeş'e
Saçı sevdāsı virür ḫadşe ser-i Leylā'ya

3 Niçe ḫaḍ rā ki be-kavl-i şecere ced-ber-ced
Neseb-i pāki çıḳar ḫayl-i cinān-pīrāya

4 Açsa sünbül gibi bāl ü perini pervāza
Bu havālarda ʿaceb kim yetişür ṭurnaya

5 O ne ṭurna ki yetişmez aña nesr-i ṭā'ir
Nesr-i ṭā'ir nerede ḳaldı yetişmez sāye

6 Gelse cevlāna bulut ḳır ṣalup āvāz-ı mehīb
Şerer-i naʿli döner berḳ-i felek-peymāya

7 Nevk-i mihmīzi eger görse ʿiyāẕen bi'llāh
Ne bulutdur kim alur ʿālemi zīr-i pāya

8 Rūm'uñ esbānına meydān oḳur aḫrec Mıṣrī
Ṣıġmamış heybet ile Ḳāhire-veş ülkāya

9 Niçe aḫrec ki eger eyleseñ iḫrācı-ı ligām
Milket-i Rūm degül ṣıġmaz olur dünyāya

10 Nerm-reftār ile ṣaḥrāda gören penbe ḳırı
Beñzedür bād-ı ṣabāsıyla gül-i zībāya

11 O ne penbe ṭutuşup rezme yaḳar dünyāyı
ʿAlevinden ḳurudur sürseñ eger deryāya

12 Donanup kevkeb-i zehrā gibi seyyār ṭorı
Raḫt-ı zer-dūzı ider ḫande meh-i ġarrāya

13 Niçe seyyār ki devr itmese her ān çerḫi
Naʿli benzer mi idi mihr-i cihān-ārāya

14 Ḳoca maṣraf ḳırı da pīr-i cevān-ülfetdür
Bezm-i perḫāşa alışmış ṣoḳılur araya

15 O ne maṣraf ki zer ü sīm-i cihān ṣarf olsa
Lāyıḳıyla bulamaz ġāşiyesi pīrāye

Raḫşiyye der-menḳabet-i müşārün ileyh E, H, D
3 ḫażrā : ṣaḥrā D
14 araya : ġavġāya D

16 Meger imdād ide ma'den ḳırınuñ evṣāfı
Yoḫsa medḥinde o raḫşuñ tükenür ser-māye

17 O ne ma'den ki cevāhir çıḳarur na'liyle
Seng-i ḫārāya düşerse ḳademinden sāye

18 Dīvlerle n'ola ma'dūd ise arslan Mıṣrī
Zīr-rān itmiş anı şāh-ı Süleymān-pāye

19 Ḳıldı iḥsān anı işṭabl-ı hümāyūnından
Revnaḳ-i salṭanatı Ḥālet-i Āsaf-rāya

20 Ya'nī tevḳī'ī-i devlet ki eger olmasa ol
Çokdan sürmiş idük memleket-i 'uḳbāya

21 Niyyet-i ḫayr ile cem' eyledi bir ḫayli ḫuyūl
Heybet-i devleti göstermek içün dünyāya

22 Umaruz ḥażret-i Ḥaḳ'dan ki murādı üzere
Bildire şevket-i İslām nedür a'dāya

23 Eylerem cānı fedā rāhına bī-şübhe anuñ
İḳtiżā eyler ise ben de girüp ġavġāya

24 Ṭoġalı tevsen-i mihr itmedi dünyāda kerem
Kimse Aydın ḳırı gibi atı bir mollāya

25 Evvel itmişdi beni rā'iż-i meydān-ı hüner
Fārisü'l-ḫayl da itdi o şecā'at-māye

26 Sinn-i pīrīde bu merdāneligüñ kim görse
Çalışur cānı uġurında hemān ifnāya

27 O kerem-kār ki maḥbūb olur iḥsān itse
Ḫüsrev'üñ edhem-i Şeb-dīzini bir aġaya

28 İşte gencūrına baḫş eyledigi milli ḳıruñ
Gelse 'ālem ḳoyamaz mişlini bir araya

29 Ḳaftan aġasına luṭf eyledigi gül-günuñ
Düşse ger sāyesi gül-zāra olur ser-māye

30 Yanına tevsen-i gerdūnı ḳatup baḫş eyler
Ḫātem'üñ dīdesi meyl itse eger bir ṭaya

31 Çıḳsa esbānı çerā-gāha ne devletdür kim
Bekledür Ḫüsrev'e ışṭablını yā Dārā'ya

---

27 edhem : eşheb M, B
30 dīdesi : ṭāyesi D

32 Ḫʿān-ı iḥsānına yoḳ ṣunmaduḳ el ʿālemde
Görmemiş var mı cihānda kereminden vāye

33 Böyle bir bendesi var pādşeh-i devrānuñ
ʿAḳlumuz var ise ger ḥamd idelüm Mevlā'ya

34 Dāverā ehl-i hüner ḳadrini sensin ancaḳ
Zīr-i pāy-ı süfehādan çıḳaran bālāya

35 Bir iki sā'il ile ḥaḳḳumı Ḥaḳ eyle benüm
Ḳalmasun zehreleri şiʿrümi istihzāya

36 Saña şāyān degül ışṭabluña bir defterdür
Bu ḳaṣīdem ki çıḳar Nefʿī ile ġāvġāya

37 Belki Nefʿī baña eylerdi o yüzden sebḳat
Düşse ẕātuñ gibi memdūḥ-ı hüner-pīrāya

38 Söz tamām oldı yeter eyleme ʿİzzet işġāl
Fikri elzemdür anuñ maṣlaḥat-ı dünyāya

39 Düşmen-i dīn çerā-gāhına ılġar itsün
Çıḳa mā-dām ki esbān-ı cihān feyfāya

40 Zīr-rānı ide Ḥaḳ tevsen-i tünd-i çerḫi
Niçe ḫidmetler ide Ḫüsrev-i mülk-ārāya

XVIII DER-MENḲABET-İ EMĪN-İ ṢURRE-İ SĀBIḲ ḪAYRU'LLĀH EFENDİ

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Ḳıbleden ṭoġdı yine kevkeb-i raḫşān geliyor
Şām'a gelmiş ḫaberi şemʿ-i fürūzān geliyor

2 Bendegān pīş ü pesinden ṭutaraḳ maḥmilinüñ
Fer virüp ẕerrelere mihr-i dıraḫşān geliyor

3 Kimi teşyīʿne çıḳmış kimi istiḳbāle
Kimi giryān-ı firāḳı kimi ḫandān geliyor

4 Ḥasret-i ḫūy-ı semen-būyı ile ʿurbānuñ
Verd-i aḥmer gözine ḫār-ı muġaylān geliyor

5 Ẓālimān ḫavfa düşüp şāyiʿā-i ʿadlinden
Ġamze ḳaṣd-ı dil-i ʿuşşāḳa hirāsān geliyor

6 Ceres-i ḳāfile olmışdı göñül ḫuccāca

---

39 ılġar itsün: Bulġār olsun E, H, M, B
XVIII E: 61a, H: 61a, D: 61a, M: 44, B: 52b
2 fer virüp : ḳızdırup D

Şevḳ u şādīden idüp nāle vü efġān geliyor

7 Anı saḳḳā başı ẓann itdi ser-i rehde gören
Eşk-i şādī aḳıdup dīde-i giryān geliyor

8 Yükledüp maḥmiline ecr ü meşūbātı tamām
Ka'be hem-rāhı olup ḳıble-i 'irfān geliyor

9 Müşterī maḥmilinüñ meş'ale-keş 'akkāmı
Midḥatinde olaraḳ Zühre recez-ḫān geliyor

10 Beẕl idüp luṭf-ı firāvānın emīn-i şurre
Naḳd-i ecr ile ṭolu kīse vü hemyān geliyor

11 Şükr-i Yezdān iderek geldi veliyyü'n-ni'amum
Ka'be'den ḥācīlerüñ çoġı peşīmān geliyor

12 Seyyid-i ehl-i ḥaseb pāk-neseb Ḫayru'llāh
Ceddi rūḥından olup maḥẓar-ı iḥsān geliyor

13 Felek itmişdi beni ẕāt-ı şerīfinden dūr
Ḥamdü li'llāh o şeref-menḳabe el-ān geliyor

14 İde ḥāsidlerümüñ baġrını Allāh kebāb
Ḫ'ānçe-i faḳra yine çoḳ ni'am u nān geliyor

15 Düşmen-i dost-nümālar yine ḥamd olsun kim
Utanup eyledigi cevre peşīmān geliyor

16 Kimsesüz ḳaldı diyü gitmiş idi aḥbābum
Her biri şimdi dönüp vālih ü ḥayrān geliyor

17 Destüme bir gül-i pür-ḫārı felek çoḳ gördi
Berter olsun ḥasedi işte gül-istān geliyor

18 Sevgili bendesiyem ḥażret-i Allāh'uñ ben
Ka'be'den tesliyet-i ḫāṭır-ı vīrān geliyor

19 Ḫükemā görse virür 'avdet-i ma'dūma cevāz
İşte ben ölmiş iken cisme yine cān geliyor

20 Beni maḥẓūn işidüp iki ḳonaġı bir idüp
Baḫt ile devlet ü iḳbāl şitābān geliyor

21 Çalınup meclis-i devletde ḥicāzī naġme
Bendeler tehniyet-i maḳdeme raḳṣān geliyor

22 Ḫayr-ı maḳdem diyerek sen de git istiḳbāle

---

7 dīde-i giryān : ḳıble-i 'irfān D

ʿİzzetā eski efendiñ o himem-şān geliyor

23 Uzadı Kaʿbe yolı gibi ṭarīḳ-i süḫanuñ
Gerçi kim ḳāfile-i ḳāfiye āsān geliyor

24 Taʿab-ı rāh ile bir ḳat daḫi ṣıḳlet virme
Yetişür ʿarż-ı hüner işte süḫan-dān geliyor

25 Müjdeciler der-i iḳbāle gelüp mā-dām
Diyeler ʿavdet idüp ḫacle-i erkān geliyor

26 Der-gehi ḳıble-i āmāli ola dünyānuñ
Bu duʿā elsine-i ʿāleme her ān geliyor

XIX DER-SİTĀYİŞ-İ ḲĀḌĪ-İ MEDĪNE-İ MÜNEVVERE SĀBIḲ ʿİṢMET BEG EFENDİ-ZĀDE ES-SEYYİD EL-ḤĀC AḤMET ʿĀRİF BEG EFENDİ

– – • / • – – • / • – – • / • – –

1 Ḥacc eyledi geldi yine ʿĀrif Beg Efendi
Ol ḳıble-i erbāb-ı maʿārif beg efendi

2 Geh münzevī-i ḥücre-i sulṭān-ı rüsüldür
Gāhī ḥarem-i Kaʿbe'de ʿĀkif Beg Efendi

3 Erkānı gibi olmış idi Beyt-i şerīfüñ
Dört defʿa olup Kaʿbe'yi ṭā'if beg efendi

4 Ḳur'ān gibi geldi bize sūy-ı Ḫudā'dan
Sırr-ı sūre-i āyāt-ı leṭā'if beg efendi

5 Ekdār-ı zamān eyledi taḥvīl-i meserret
İḳbāl ile geldi müterādif beg efendi

6 Kilküm de verādan yetişüp peyk-i ẓafer de
Olmış ḫaber-i fetḥe muṣādif beg efendi

7 Ögrendi seyāḥatle eḳālīm-i cihānı
Bī-hūde mi eylerdi maṣārif beg efendi

8 Bir ẕātını bir vālid-i ẕī-şānını gördüm
Bu ʿālemüñ aḥvāline vāḳıf beg efendi

9 Gencīnesi dārü'l-kütüb-i naḳd-i maʿārif
Cemʿ itmedi bī-hūde ṭarā'if beg efendi

10 Ṭullāb-ı ʿulūm anda bulur her ne ararsa

---

24 taʿab-ı rāh : taʿab u āh D
XIX E: 62a, H: 62a, D: –, M: 45, B: 53a

Güyā ki kütüb-ḫāne-i ʿĀṭıf beg efendi

11 Cāhilleri eylerdi telef kendi eliyle
Mevlā'dan eger olmasa ḫā'if beg efendi

12 İnşāda Ḥarīrī gibi eşʿārda Şevket
Her ḳafiye-i fenne mürādif beg efendi

13 Bu mertebe ḫalḳ itmez idi medḥini evrād
Virseydi eger nāsa veẓāyif beg efendi

14 Mevḳūf-ı kelāmuñ ḥikemiyyāt u şerāyiʿ
Ey her sözi bir Şerḥ-i Mevāḳıf beg efendi

16 Rencūr bıraḳmışdı bizi derd-i fırāḳuñ
Fevt oldı Ḥalīm'üñ ile Rā'if Beg Efendi

17 Hicr āteşine mā-melekin eyledi sūzān
Ḳurtardı faḳaṭ cānını Vāṣıf Beg Efendi

18 Ḳullansam eger re'yüñ ile keştī-i cāhı
Esmezdi baña bād-ı muḫālif beg efendi

19 Rāżī niçe ġam çekmege ʿālemde aḥibbā
Sen görme hemān renc-i ʿavāṣıf beg efendi

20 Teşrīfüñ ile cismümüze geldi yeñi cān
Ey nüsḫa-i envāʿı şerā'if beg efendi

21 Levḥ-i dile naḳş itmez idi medḥüñi ʿİzzet
Evṣāfuña yetseydi ṣaḫā'if beg efendi

22 Ṭūmār-ı zamān tā dürilince ola yā Rab
Ser-defter-i aṣḥāb-ı ẓarā'if beg efendi

---

21 yetseydi : yetişeydi E

IV

TEVĀRĪḪ-İ MAḪṢŪṢA-İ ŞĀH-I DEVRĀN*

I TĀRĪḪ-İ BĀR-GĀH-I SULṬĀNĪ**

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Bāreke'llāh zihī bār-geh-i Ḫān Maḥmūd
Felek-i aṭlasa lāyıḳdur olursa maḥsūd

2 Kürevī-şekl iken oldı ḫıyemī reşkinden
Felege ḳarşu ḳurulduḳda bu çetr-i mes'ūd

3 Sünbüle tār-ı şu'ā'ıyla büküp kākülini
Eyledi çetr-i hümāyūna ṭınāb-ı memdūd

4 Görüp aḥkāmını ḳılmış raṣad-engīz ḳader
Bār-gāh-ı şeh-i devrānı felekden ma'dūd

5 Nedür ol çetr-i hümāyūnda o ḥüsn ü o behā
Zīr-i eflākde bir mişli degüldür meşhūd

6 Sāye-bān ṣanki ḫabāb oldı o baḫr-i kereme
Mevc urup ḳulzüm-i iḥsān şeh-i deryā-cūd

7 Böyle bir beyt ile yazmış o şehüñ evṣāfın
Sāye-bān-ı felege ḫāme-i ṣun'-ı ma'būd

8 Bihterīn-i ḫulefā ẓıll-i ẓalīl-i Mevlā
Sāye-bān-ı ẕu'afā sāye-i elṭāf-ı Vedūd

9 Ẕātıdur ḫayme-i gerdūna medār-ı aṣlī
'Ahdinüñ müddetidür devr-i felekden maḳṣūd

10 Şübhesüz ḳudreti İskender'e ġālibdür kim
Sed degül ḫaṣmını bir ḥükm ile eyler mesdūd

11 Düşmen-i dīne 'adem mülkini taḫṣīṣ eyler
Düvel-i sā'ire beyninde idüp ḳat'-i ḥudūd

12 Ḫaddini bildi buġāt itdi ḥudūdı icrā
Eylesün 'ömr-i hümāyūnını Ḫaḳ nā-maḥdūd

13 Rişte-i re'yini Ḫaḳ ḥabl-i metīn-i şer'a
Eylemişdür yed-i ḳudretle ezelden meşdūd

---

* Bölüm başlığı: İbtidā-yı tevārīḫ M, B
I E: 63b, H: 63b, D: 62b, M: 2, B: 54b
** Bu başlık E, H, D'de yoktur.
12 buġāt : be-ġāyet M, B

14 Ḥüsn-i eṭvārına yerden göge dek memnūnuz
Eyledi ʻadli zemīn ile zamānı ḫoşnūd

15 İşidüp vaşfını yüz sürmege geldi gerdūn
Bār-geh ṣanmasun ol dāver-i pākīze-vücūd

16 Sāye-i bār-geh-i şāh-ı cihān var olsun
Felek itdiyse de erbāb-ı kemāli maṭrūd

17 Ṣıġışur ḫayme-i sulṭān-ı cihāna dünyā
Kimseye çetr-i felek virmese de cāy-ı ḳuʻūd

18 Minnet-i çerḫ-i denīden bizi taḫlīṣ itdi
İdelüm pādşeh-i dehre duʻā nā-maʻdūd

19 Esmeye ḫayme-i iclāline bād-ı ekdār
Her ṭınābın ide Ḥaḳ beste-i evtād-ı ḫulūd

20 Dāmen-i bār-gehi gül gibi açılduḳca
Ḫaber-i nuṣret ide peyk-i nesīm ile vürūd

21 Bār-gāhında Süleymān gibi ḫükm itdükce
Ola düşmenleri ṣaḥrā-yı cihānda nā-būd

22 Rūzgār eylemesün tā-be-ḳıyāmet yā Rab
Dāmen-i bār-geh-i devletini gerd-ālūd

23 Dā'imā ḫayme-i devvār-ı felek döndükce
Ber-ḳarār eyleye ḫāḳān-ı zamānı maʻbūd

24 Ḫayme tārīḫine bir ḳubbe çevirmek ister
Ne ḳadar var ise erbāb-ı hünerden mevcūd

25 Kemterīn bendesi ʻİzzet didi bu tārīḫi
Oldı mānend-i felek ḫayme-i Sulṭan Maḥmūd (1230)
اولدی مانند فلك خیمهٔ سلطان محمود

---

14 göge : göye D
17 ḳuʻūd : ḥużūr D

II TĀRĪḪ-İ FETḤ-İ CEZĪRE-İ İPṢARA

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Bāreke'llāh yine dāver-i Ḫüsrev-çāker
Bir ġazā eyledi kim miṣli degüldür meşhūd

2 Tīġinüñ lem'ası añdurdı ġazā-yı Bedr'i
İtdi ol mihr-i cihān rūḥ-ı Resūl'i ḫoşnūd

3 Fetḥ idüp Baḥr-i Sefīd'i ḳapudan paşası
Eyledi düşmene ebvāb-ı firārı mesdūd

4 Ṣaldırup İpṣara'ya ḥamle-i merdāne ile
Gemide iplere ṣarıldı 'adū-yı merdūd

5 Ser-nigūn itdi serinde nice ser-kerdeyi Ḥaḳ
Derekāt eyledi emvāc-ı yemi nār-ı veḳūd

6 Küştenīler ile yüzden mütecāviz keştī
Dāḫil-i dest-i ẓafer oldı be-luṭf-i Ma'būd

7 Ḳıldı emvāl-i ġanīmetle ġuzātuñ Mevlā
Kīse vü ceybini gencīne-i envā'ı nuḳūd

8 Gelür īmāna naṣārā degül istīmāna
Gördiler geçdi ḳılıçdan niçe biñ gebr-i 'anūd

9 Feverān eyledi ol rütbe dem-i düşmen kim
Oldı pür şīşe-i ḥaccām gibi çerḫ-i kebūd

10 Başarak lāşeye geçdi Anatolı'ya ġuzāt
Küşteler Aḳdeñiz'i eyledi mānende-i rūd

11 Mora ḳüffārı ḳaçarsa ḳızıl elmaya n'ola
Mevce-i Baḥr-i Sefīd'i göricek ḫūn-ālūd

12 Böyle bir bād-ı ẓafer olmadı 'ālemde vezān
Rīḥ-i ṣarṣar ile ber-bād olalı ḳavm-i Ṯemūd

13 Ne yazılmış bu ġazā zā'içe-i şāhāna
Ne görilmiş şeh-i 'ālemdeki baḫt-ı mes'ūd

14 Bildiler şevket-i İslām'ı nedür düşmen-i dīn
Ne imiş ḳuvvet-i ḳudsiyye-i Sulṭān Maḥmūd

II E: 64a, H: 64a, D: 63a, M: 3, B: 55a
Tārīḫ-i muẓaffer şuden-i ḳapudan paşa ve fetḥ-i cezīre-i İpṣara E, H, D
3 firārı : fesādı D

15 Bir alınmış aṭa olmış mı ṭokuz sā‘atde
Ḫān Süleymān’a açılmadı bu bāb-ı maḳṣūd

16 İdemez emr-i hümāyūna muġāyir ḥareket
Gördi bu dehşeti çeşm-i felek-i nā-āsūd

17 Kişverinde olan āsāyişüñ alsa ḫaberin
Olur a‘dāsı esīr itmeden irsāl-i cünūd

18 ‘Adem-ābād ḳalur düşmene ancaḳ kişver
Seyfini eylese endāze-i ta‘yīn-i ḥudūd

19 İş midür İpṣara feṯḥi aña kim itmişdür
Tār-ı tedbīrini Ḫaḳ celle ḳaderle meşdūd

20 İder ol pādşehüñ ḳalbine Mevlā ilhām
Naḫün-i fikret ile eylemeden ḥall-i ‘uḳūd

21 Beẕl-i cān itse yolında n’ola ehl-i İslām
Dīn uġurında o şāh eyledi beẕl-i mechūd

22 Şāh-ı Rüstem-ẓaferüñ vaṣfına eylerdi medār
Āh Firdevsī-i Ṭūsī de olaydı mevcūd

23 Ḳahramānlıḳ neyimiş ol da göreydi bārī
Baña gösterdi o Ḫayder-şiyemi Rabb-i Vedūd

24 Şāh-ı maḥmūd-şiyem böyle şehen-şāha dinür
Bir Ayāz’ı olamaz Ġazne’deki Şeh Maḥmūd

25 Söz tamām oldı du‘ā mevsimidür yüz sürelüm
Eyleyüp der-geh-i Mevlā’ya teşekkürle sücūd

26 İde Ḫaḳ seyfi ile ayda bir ıḳlīmi güşād
Yaşasun biñ sene ḫāḳān-ı kerāmet-fermūd

27 Eyledi bendesi ‘İzzet yine tebrīk-i ġazā
İki tārīḫ ile kim biri güherden ma‘dūd

28 İbtidā İpṣara’yı aldı ḳapudan paşa (1239)
Ola manṣūr Ebü’l-feṯḥ-i zamān Ḫān Maḥmūd (1239)
ابتدااپیصاره یی آلدی قپودان پاشا
اوله منصور ابوالفتح زمان خان محمود

---

19 celle : ḫabl-i D
28 Birinci mısra 1249 çıkmaktadır. “İpṣara” kelimesi ایصاره biçiminde yazıldığı zaman 1239 tarihi çıkar.

III TĀRĪḪ-İ TECDĪD-İ ḲUBBE-İ ḪAḌRĀ DER-MERḲAD-İ MUḲADDES-İ CENĀB-I MEVLĀNĀ

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Cenāb-ı ḥażret-i Monlā ile sulṭān-ı ʿālemdür
Biri bāṭın biri ẓāhirde ḫāḳān-ı kerem-fermā

2 İki şeh birbirine ḥürmet itmek resm-i devletdür
O ḳānūn-ı ḳadīmi eyledi yek-dīgere icrā

3 Ḳılıp himmetle Monlā ḳalb-i Ḫān Maḥmūd'ı ābādān
O sulṭān-ı cihān da itdi anuñ ḳabrini iḥyā

4 Ricāl-i devletinden eyledi bir bendesin me'mūr
Nezāketle idüp ḥālet-fezā olsun diyü īmā

5 Çerāġ-ı ḫāṣına emr eyleyüp ẓāhirde tenvīrin
Dü-bālā oldı nūr-ı maʿnevī-i türbe-i ʿulyā

6 Olursa böyle olsun himmet-i merdāne eyva'llāh
Göñül aldı o şāhen-şāh bī-reyb ü riyā ḥaḳḳā

7 Revādur on sekiz biñ ʿāleme fermān-revā olsa
Be-feyż-i Mürşid-i Rūm ol ḫudāvend-i cihān-ārā

8 O pīrüñ ḫidmetiyle evliyālar iftiḫār eyler
N'ola faḫr eylese ol ḳuṭb-ı dīn ü devlet ü dünyā

9 Bu bāba ser-firāzān-ı ḥaḳīḳat ser-fürū eyler
N'ola olsa melāẕ-ı şāh-ı ʿālem der-geh-i vālā

10 Naẓar-gāh-ı Ḫudā'dur mehbiṭ-i nūrı tecellādur
Feleklerden dü-bālādur zemīn-i merḳad-i Monlā

11 Bulur mişbāḥ-ı mihr ü māhını efsürde-i ḫüsrān
Şikest eylerse gerdūn ḳaṣd idüp ḳandīlini ḫāṣā

12 O mişkātuñ sirişk-i ʿāşıḳāndur revġan-i ṣāfı
Zücācı nūr-i ḳalb-i evliyā'ullāhdur zīrā

13 Söyinmez tā-be-maḥşer keşretinden ehl-i inkāruñ
Şuʿāʿ-ı şuʿle-i vaḥdetdür ol mişbāḥ-ı nūr-efzā

14 Sürūş-ı sebz-pūşıdur anuñ ervāḥ-ı ehlu'llāh
Zemīnüñ ʿarşıdur yā hū naẓar ḳıl Ḳubbe-i Ḫaḍrā

III E:65a, H: 65a, D: 64a, M: 4, B: 55b
1 ʿālemdür : ʿādildür M, B

15 Şafaḳ çāk-i girîban eyledi der-gāhı reşkinden
Ki zîrā maṭla‘-ı mihr-i hüdādur tā-be-ḥaşr ol cā

16 İre ṣubḥ u mesā şāh-ı cihāna feyż o ḥażretden
Ola tā kim münevver merḳadinden günbed-i mînā

17 Olup maḳbūl-i der-gāh-ı ḳabūli himmet-i merdān
Şehen-şāh-ı cihān-bānı muvaffaḳ eyleye Mevlā

18 O şāh-ı aṣfiyānuñ bendesi ‘İzzet didi tārîḫ
Müzeyyen oldı el-ḥaḳ meşhed-i pür-nūr-ı Mevlānā (1232)
مزين اولدى الحق مشهد پر نور مولانا

IV TĀRÎḪ-İ DÎVĀN-ḪĀNE-İ ‘ĀLÎ DER-SARĀY-I CEDÎD-İ PĀDŞĀHÎ

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Şehen-şāh-ı cihān Maḥmūd Ḫān-ı ma‘delet-pîrā
Mu‘allā cāy-ı dîvānı mücedded eyledi iḥyā

2 Müşebbek revzeni zencîr-i ‘adlüñ bir ‘adîlidür
Bi-lā-taḥrîk ider Ḥaḳ ṣāḥibin ol Ḫüsrev’e îmā

3 Selîm Ḫān-ı cinān-menzil idüp ancaḳ zemînin ṭarḥ
Müzeyyen ḳıldı ‘adl u dād ile şāh-ı zamān ḥālā

4 Felekler bir mu‘allā ḳubbe altından ‘ibāretdür
‘Adālet olmasa olmaz sipihr-i köhne pā-ber-cā

5 Vekîl-i salṭanat ṣadreyn ü defter-dār u tevḳî‘i
Olur dîvān güni bu āsmāna encüm-i zehrā

6 Sipihr-i şevketüñ kevkebleri aḥkāmını seyre
Ṭulū‘ eyler verā-yı zer-ḳafesden ol meh-i ġarrā

7 Ḥużūr-ı ḥażret-i Ḥaḳḳ’a ḳalur zîrā müzevverdür
‘Adālet-gāh-ı ḫāḳānîde fayṣal bulmayan da‘vā

8 Bu nev-cāyuñ verāsı ḳulle-i ḳāf-ı ‘adāletdür
Ayaġı altına düşse n’ola dünyā vü mā-fîhā

9 Sipihr-i kîne-cūyı mehçesiyle dāġ-dār itdi
‘Alem-efrāz olınca ḳulle-i nev-āftāb-āsā

10 ‘Ayān itdi bu vālā ḳulleyi bünyād idüp żımnen

---

17 ḳabūli : ḳabūl-i M, B
IV E: 65b, H: 65b, D: 64b, M: 5, B: 56a

Nigeh-bān oldıġın dünyāya ol şāh-ı cihān-ārā

11 O rütbe mülke te'şīr itdi ol şehden mehābet kim
Murād itse künām-ı şīri eyler āhuvān yaġmā

12 Dilerse bīşe-zārı mehd ider bir beççe rūbāha
Dilerse bir pelengi ṭıfl-ı āhūya ider lālā

13 Ferīdūnlar o şāha ḥācetin 'arż eylesün gelsün
Penāh-ı pādşāhān eyledi der-gāhını Mevlā

14 İki zerrīn ṭāsına salṭanat tācın virürlerdi
Rikābında gelüp peyk olmış olsa Ḫüsrev-i Dārā

15 Ṣıṭablında eger Pervīz olaydı bir at oġlanı
Añar mıydı cihānda edhem-i Şeb-dīz'ini ḥāşā

16 Nüvīd-i feṯḥ içün tātār olaydı böyle sulṭāna
İder miydi Hülāgū 'ömrini ılġar ile ifnā

17 Açuñ dest-i niyāzı dā'im olsun ol şeh-i ġāzī
Sözüm ger Ḥaḳ ise ey sākinān-ı 'ālem-i bālā

18 O ḫāḳān ṣıdḳ ile ḳıldı cenāb-ı Aḥmed'e ḫidmet
Kitābu'llāhuñ itdi seyf ile aḥkāmını īfā

19 Yine çıḳdum ṣadedden ḳaldı bu cāyuñ biraz vaṣfı
Alışmış medḥ-i ḫāḳāna zebān-ı ḫāme-i imlā

20 Ṣaded bir yana ṭursun farṭ-ı şādīden gider 'aḳlum
O şāhı yād iderken mālik olmam kendime kaṭ'ā

21 Bulaydum bāri bir mışrā'-ı ra'nā cāy-ı zībāya
Ḳuṣūrum olsa da 'afv eyler ol şāh-ı kerem-fermā

22 Gören ser-dāde-i inṣāf olur 'İzzet bu tārīḫe
Mücedded eyledi dīvān yerin Maḥmūd Ḫān vālā (1234+1=1235)
مجدد ایلدی دیوان یرین محمود خان والا (انصاف)

V TĀRĪḪ-İ BEND-İ HÜMĀYŪN-I NEV-BÜNYĀD DER-ḲARYE-İ BELĠRĀD

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Mā-bihi'l-faḫr-ı selāṭīn-i cihān Ḫān Maḥmūd
Baḥr-i zeḫḫār-ı kerem dāver-i deryā-iḥsān

---

10 ḳulle : ḳubbe D
V E: 66a, H: 66a, D: 65a, M: 5, B: 56b

2 O şehen-şāh-ı felek-rütbe ki vezn eylemez
ʿAyn-ı elṭāfını mīzān-ı ʿuḳūl-i şāhān

3 Bir içim şu gibidür kāse-i fikrümde benüm
Ḳulzüm-i cūdına nisbet ile baḥr-i ʿummān

4 Āb-ı ḥayvān arayup gezmiş iken İskender
Ḳurı bir sedd ile almışdı hemān şöhret ü şān

5 Zātı İskender'e olmaz mı o şāhuñ ġālib
Sed yapup āb-ı ḥayāt eyledi dünyāya revān

6 İsterüz raḥmetini ḥażret-i Ḥaḳḳ'uñ yoḫsa
Yetişür yapdığı bend olmasa biñ yıl bārān

7 Ḳaʿr-ı nā-yābı degül mevcesi gelse fikre
Ġarḳ olur ḳulzüm-i endīşede fikr-i insān

8 Reh-güẕār üzre görüp şanma terāzū ki feżā
Oldı meydānına engüşt-i taḥayyür be-dehān

9 Ol ḳadar eyledi kim ḫāke ruṭūbet teʾşīr
Kürre-i arżuñ o bir cānibin aldı ṭūfān

10 Bend-i gerdenle görüp şāhid-i ābı tenhā
Gelmemek ḫāṭıra mümkin mi gelū-yı cānān

11 Giyinüp sāye-i şāhīde şu dībālarını
Kūhsār itdi kemer-bend ile tezyīn-i miyān

12 Ḳalmadı cūş u ḫurūş eyleyecek mülkinde
Āblar eyleye bu sedde meger kim ṭuġyān

13 Cūy-bāra daḫi ṭāġī diyemem ʿahdinde
Eyledi bend-i hümāyūna yolınca cereyān

14 Ġayr ez-bülbül-i şūrīde öter yoḳ o şehüñ
Gül-şen-i vaḳfına ilḥāḳ olalı bāġ-ı cihān

15 Ḳand-i evṣāf-ı hümāyūna ṭoyılmaz bilürüm
Eylesün edʿiye-i devleti tarṭīb-i lisān

16 Ṭā ki bu bend-i muʿallāya gelüp ṣubḥ u mesā
Ṭās-ı zerrīnini leb-rīz ide şems-i raḫşān

17 Şu gibi eyleye aḥkāmını Bārī cārī
İde her istedigin bend-i kemend-i fermān

18 ʿİzzetā bendesiyem ben de didüm tārīḫin

---

5 eyledi : eylese D
17 kemend : kemer-bend D

Cūları emrine bend eyledi şāh-ı devrān (1233)
جولری امرینه بند ایلدی شاه دوران

VI TĀRĪḪ-İ TECDĪD-İ RĀH-I ĀB-I REVĀN EZ-ḪAYRĀT-I SULṬĀN SÜLEYMĀN ḪĀN

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Yapdı Mevlā yolına bu eşeri Ḫān Maḥmūd
ʿĀlemüñ pādşeh-i dād-veri Ḫān Maḥmūd

2 Āblar Kaʿbe-i der-gāhına oldı rū-māl
Eyleyüp naḳd ile memlū kemeri Ḫān Maḥmūd

3 Döndi bir şāṭır-ı zerrīn-kemere bend-i ʿatīḳ
Ḫarc idüp şu yerine sīm ü zeri Ḫān Maḥmūd

4 Eyledi beẕl-i ʿaṭā bende-i dīrīnesine
Yaʿnī meʾmūr idüp ol muʿteberi Ḫān Maḥmūd

5 Döndi ber-vech-i leṭāfet şu yolı āyineye
Ṣūret-i ġamdan idüp anı berī Ḫān Maḥmūd

6 Eşer-i ceddine luṭf ile ḥalāvet virdi
Żamm idüp üstine şīr ü şekeri Ḫān Maḥmūd

7 Āb-gün ḳubbe-i gerdūna dönüp bu maḳsem
İki ṭās eyledi şems ü ḳameri Ḫān Maḥmūd

8 Niçe şāhān-ı cihān aldı eger çi meydān
Cümleden sürdi semendin ileri Ḫān Maḥmūd

9 Düşmeni bāl açamaz Ḳāfʾda ʿAnḳā olsa
Açsa ger şeh-per-i mürġ-ı naẕarı Ḫān Maḥmūd

10 Sū-be-sū kişverine virdi sühūletle niẓām
Çekdi şan rişteye āb-ı güheri Ḫān Maḥmūd

11 Çıkmadı kimse başa rezmde ol Ḫüsrev ile
İdeli tāc-ı zeri zīb-i seri Ḫān Maḥmūd

12 Ḳahrı ol mertebedür āteş aḳar şu yerine
Ḳosa bir maḳseme ednā şereri Ḫān Maḥmūd

13 Luṭfınuñ āb-ı zülālinden iderse icrā
Āteş içre bitürür verd-i teri Ḫān Maḥmūd

14 Virmesün ṭabʿ-ı ṣafā-nebʿine Allāh elem

VI E: 66b, H: 66b, D: 65b, M: 7, B: 57a
1 dād-veri : dāveri E, D

Görmesün rūy-ı cihānda kederi Ḫān Maḥmūd

15 İtdi ʿİzzet cereyān āb-ı güher-veş tārīḫ
Ḳıldı İstanbul'a icrā ṣuları Ḫān Maḥmūd (1235)
قیلدی استانبوله اجرا صولری خان محمود

VII TĀRĪḪ-İ MUSAMMAṬ BERĀY-I TECDĪD-İ BĀB-I VĀLĀ-YI DEFTERĪ

– – • – / – – • – / – – • – / – – • –

1 Maḥmūd Ḫān kim ḫāmesin vażʿ-ı ḳalem-dān eyledi
Köhne berāt-ı ʿālemi tecdīde fermān eyledi

2 Ṭuġrā-nüvīs-i āsmān nāmın idüp zīb-i nişān
Fermān-beri oldı cihān her emrin iẕʿān eyledi

3 Aldı ʿUṭārid kilk-i zer ol şāhuñ evṣāfın yazar
Kāġıd ṭutup şems ü ḳamer Pervīn zer-efşān eyledi

4 Sünbül ṣanur ḫaṭṭın gören beyne's-suṭūrın yāsemen
Gül-zār-ı taḥrīrātı şen ancaḳ o ḫāḳān eyledi

5 ʿAḳl u kemāli müttefaḳ eṭvārı dā'im yek-nesaḳ
Ḫāḳān yaratmış anı Ḫaḳ kim şāh-ı şāhān eyledi

6 Virdi cihānuñ kāmını ṭayy itdi Ḥātem nāmını
Mevlā kef-i inʿāmını reşk-āver-i kān eyledi

7 İrdi o şāhuñ devrine geldi nedāmet cevrine
Gerdūnı eski ṭavrına devrān peşīmān eyledi

8 Dünyā ḫarāb-ābād idi virāneden ber-bād idi
Ehl-i hüner nā-şād idi Allāh ḫandān eyledi

9 Ġaddārı maġdūr eyleyüp maġdūrı mesrūr eyleyüp
Dünyāyı maʿmūr eyleyüp ʿadlin nigeh-bān eyledi

10 Ez-cümle bāb-ı defterī olmışdı vīrān her yeri
Bulduḳca ḫüsn-i dīgeri dünyāyı ḫayrān eyledi

11 Buldı maḥallin her ḳalem cemʿ oldı erbāb-ı raḳam
Luṭf itdi şāh-ı Cem-ḫadem küttābı iskān eyledi

12 Açdı ʿināyet bābını şād eyledi küttābını

VII E: 67a, H: 67a, D: 66a, M: 7, B: 57a
Tārīḫ-i tecdīd-i bāb-ı vālā-yı defterī E, H, D

Ḳullandı hep erbābını manṣıblar iḥsān eyledi

13 Tā kim ṭura levḥ u ḳalem ṭursun o şāh-ı muḥterem
Bīrūn-ı ta'dād-ı raḳam luṭfın firāvān eyledi

14 'İzzet yazup kilk-i beyān tārīḫini ḳıldı 'ayān
Bu bābda şāh-ı cihān küttābı şādān eyledi (1231)
بو بابده شاه جهان كتابى شادان ايلدى

VIII TĀRĪḪ-İ MANṢŪR ṢUDEN-İ 'ASKER-İ İSLĀM

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Eyleyüp Rūs'ı girīzān sipeh-i Ḫān Maḥmūd
Oldılar maḥẓar-ı ġufrān sipeh-i Ḫān Maḥmūd

2 Pertev-i neyyir-i iḳbāl Żiyā Paşa'dan
Oldı encüm gibi raḫşān sipeh-i Ḫān Maḥmūd

3 Bü'l-meġāzī Baba Paşa girişüp ma'rekeye
Analar aġladur el-ān sipeh-i Ḫān Maḥmūd

4 Şimdi eyyām-ı cedel gitmiş iken tīġlerin
Der-niyām itmedi el-ān sipeh-i Ḫān Maḥmūd

5 Olsa da böyle olurdı yine fevz ü nuṣret
Rüstem ü Zāl ü Nerīmān sipeh-i Ḫān Maḥmūd

6 'Arab ile 'Acem içre añılur nāmları
'Asker-i nuṣret-i sulṭān sipeh-i Ḫān Maḥmūd

7 Çalı çırpıyla taḥaṣṣun idemez Vehhābī
Diñlemez ḫār-ı muġaylān sipeh-i Ḫān Maḥmūd

8 Şāh-ı Tūrān'uñ olur beñzi kirec ḫavfından
Eylese 'azm-i Ḫorāsān sipeh-i Ḫān Maḥmūd

9 Ṣoḳulur ditreyerek ḳoynına ehl-i küfrüñ
Ḫancerin eylese 'uryān sipeh-i Ḫān Maḥmūd

10 Āb-ı şemşīr ile ḫūn-ı dil-i düşmen ḳarışup
Ṣaldı ṣaḥrālara ṭūfān sipeh-i Ḫān Maḥmūd

11 Yed-i beyżā-yı şecā'atle olurlar ḫaşma
Ejder-āsā 'alev-efşān sipeh-i Ḫān Maḥmūd

VIII E: 67b, H: 67b, D: 66b, M: 8, B: 57b
5 yine : dīne E, H, D
7 diñlemez : añlamaz M, B

12 Zūr-ı bāzū-yı mehābetle ḳarīben eyler
Milket-i düşmeni tālān sipeh-i Ḫān Maḥmūd

13 Devletin eyleye ma'mūr Ḫudā itdükçe
Kişver-i Mosḳov'ı vīrān sipeh-i Ḫān Maḥmūd

14 Söyle bu nuṣrete mu'cem ile 'İzzet tārīh
Ḳıldı küffārı perīşān sipeh-i Ḫān Maḥmūd (1224)
قیلدی کفاری پریشان سپه خان محمود

IX TĀRĪḪ-İ TECDĪD-İ ḪĀNḲĀH-I MEVLEVĪ DER-BĀB-I CEDĪD-İ ĀSTĀNE

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Ḳıldı bu tekyeyi mānend-i cinān Ḫān Maḥmūd
Kevṣeri eyledi bābında revān Ḫān Maḥmūd

2 Eyledi ḫānḳah-i Bāb-ı Cedīd'i tecdīd
İtdi 'irfānını dünyāya beyān Ḫān Maḥmūd

3 İdüp iẓhār-ı kerāmet ne göñüller yapdı
Niçe esrār-ı nihān ḳıldı 'ayān Ḫān Maḥmūd

4 Bāylar şimdi bu der-gāha gedādur yā hū
Fuḳarāya olalı kehf-i amān Ḫān Maḥmūd

5 Dem çeker nāmına gül-bāng-keşān-ı eflāk
Ḫücerāt içre didükçe dedegān Ḫān Maḥmūd

6 Buldı ḥüsn-i dīgeri Devlet-i 'Oṣmāniyye
Virdi ān salṭanata ān-be-ān Ḫān Maḥmūd

7 Himmetin aldı yine ḥażret-i Mevlānā'nuñ
Ola elṭāf-ı Ḫudā'ya nigerān Ḫān Maḥmūd

8 Feyż alup Şems-i ḥaḳīḳatden o bedr-i tābān
Rūz ū şeb biñ sene itsün leme'ān Ḫān Maḥmūd

9 Şeref-i nām-ı hümāyūn ile şöhret buldı
Ḫāmeme olsa n'ola vird-i zebān Ḫān Maḥmūd

10 Mevlevī-ḫāneye 'İzzet didi Pīr'üm tārīḫ
Yapdı bu der-gehi sulṭān-ı cihān Ḫān Maḥmūd (1232)
یاپدی بو درگهی سلطان جهان خان محمود

---

14 1224: 1234 D
IX E: 68a, H: 68a, D: 67a, M: 9, B: 58a
1 bābında : yanında D

X TĀRĪḪ-İ TECDĪD-İ MEHTER-ḪĀNE-İ ḪAYYĀMİYE DER-ḲURB-İ SULṬĀN AḤMED

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Şecā‘at-māye nuṣret-vāye Ḫān Maḥmūd-ı ġāzī kim
Felekler mevkibinde ḫaymedür ol ẓıll-i ma‘būduñ

2 ‘İmād itdi ‘amūd-ı ṣubḥı gerdūn mihrini gül-mīḫ
Kevkākib tügme oldı çetrine ol necm-i mes‘ūduñ

3 Cihān ‘ahd-i hümāyūnında ma‘mūr oldı ol şāhuñ
Mekānı ba‘d-ez-īn mülk-i ‘ademdür ẓulm-i nā-būduñ

4 Ḫarāb-ābād yer yoḳdur meger kim ḫāne-i ẓālim
Ziyānın görmedi devrinde kimse çerḫ-i bī-sūduñ

5 Mühimmāt-ı ġazādur maḳṣadı ancaḳ o ḫāḳānuñ
Yanında pul ḳadardur ḳadri kenzüñ māl-i mevcūduñ

6 Ḳulūb-i nāsı her şeyden muḳaddem eyleyüp ta‘mīr
Binā itdi mu’aḫhar ekṣerīsin ḫayr-i mevcūduñ

7 Olup ez-cümle mehter-ḫāne-i ma‘mūre ābādān
Güvāhīdür zamānında cihāda bezl-i mechūduñ

8 Ḫudāvend-i zamānuñ eyle mehter-ḫānesin mesken
Eger rif‘at ise ey ḫayme-i gerdūn maḳsūduñ

9 Du‘āsıyla sarāyı nuṭḳuma vaż‘-ı esās itdüm
Metīn olsun binā-yı ‘ömri şāh-ı kişver-i cūduñ

10 Yazıldı sāye-bān-ı ‘arşa ‘İzzet cevherīn tārīḫ
Nevīn ṭarḥ oldı mehter-ḫānesi Sulṭān Maḥmūd’uñ (1230)
نوين طرح اولدى مهترخانه سى سلطان محمودك

XI TĀRĪḪ-İ ṬABYA-İ CEDĪD-İ NA‘RABURNI DER-BOĠAZ-I BAḤR-İ SEFĪD

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Ḫüsrev-i ġāzī mücāhid Ḫān Maḥmūd’uñ yine
Eylesün dīn-i mübīne ḫidmetin ḫāmem beyān

X E: 68a, H: 68a, D: 67a, M: 9, B: 58a
10 Tarih dizesinin mücevher harfleri 1230 çıkmaktadır. Ancak bütün nüshalarda 1232 kaydı vardır.
XI E: 68b, H: 68b, D: 67b, M: 10, B: 58b

2 Na‘reburnın yapdırup aldı cünūdından du‘ā
Ṭoldı ṣīt-i şān-ı şāhīden zemīn ü āsmān

3 Ṭabya başlanmış iken itdi bu ḥışn-ı a‘żamı
Himmet-i şāhāne reşk-i ḳal‘ā-i Māzenderān

4 Ḳal‘a fermān itmiş olsaydı zemīne ṣıġmayup
Āşmāndan ‘arşa isterdi bu şaḥn-ı ḫāk-dān

5 Girmese ‘ālem ḥişār-ı ḥıfẓına çerḫ-i ḫaşīm
Yaġdururdı ṭūp-ı ġam bārān yerine her zamān

6 Burc-ı dünyā sūr-ı ‘adlinde olup āsūde-ḥāl
Sāyesinde istirāḥatle beden itdi cihān

7 Mülk-i mevrūṣı ḫarāb olmış iken ma‘mūr olup
Şevketin tecdīd ḳıldı Devlet-i ‘Oṣmāniyān

8 Ẕāt-ı vālā-şānıdur ġayret-keşi bu ümmetüñ
Çeksün anuñ ġayretin müslim olan bī-imtinān

9 Ḳal‘ā-i eflākden olsun müşeyyed devleti
Üstümüzden sāyesin dūr itmesün Mevlā hemān

10 Oldı mışrā‘eyn-i bāb-ı ḳal‘a-mānendi metīn
İki tārīḫ-i mücevher eyledüm ‘İzzet ‘ayān

11 Bāng-i heybet ile ṭoldı ḳal‘ā-i Maḥmūd Ḫān (1234)
Na‘raburnı’n yapdı raġmen dāver-i İslāmiyān (1234)
بانگ هيبت ايله طولدى قلعهٔ محمود خان
نعره بورنن ياپدى رغما داور اسلا ميان

XII TĀRĪḪ-İ MUSAMMAṬ BERĀY-I TA‘MĪR-İ SEMĀ‘-ḪĀNE DER-ḪĀNḲĀH-I BĀB-I CEDĪD

– – • / – • – – / – – • / – • – –

1 Olmışdı bundan aḳdem vīran bu āstāne
Tecdīdi oldı mülhem ḳalb-i şeh-i cihāna

2 Der-gāh-ı ‘Ārif-i Rūm olsun mı lāne-i būm
İtmişdi çerḫ-i meş’ūm mürġāna āşyāne

3 Monlā’ya ḥürmet itdi tevsī‘a himmet itdi
Ḫaḳḳā kerāmet itdi ol Ḫüsrev-i yegāne

---

3 ṭābya: Kelime bütün nüshalarda “ṭābyaya” biçimindedir.
9 ḳal‘a-i : ḳulle-i D
XII E: 69a, H: 69a, D: 67b, M: 10, B: 58b;
Tārīḫ-i semā‘-ḫāne der-ḫānḳāh-ı Bāb-ı Cedīd E, H, D

4 Maḥmūd Ḫān-ı āgāh oldur ḫalīfetu'llāh
Devrinde bunca der-gāh feth oldı ʿāşıḳāna

5 Tevsīʿ-i mülk-i devlet itmekdür anda ḥikmet
Zīrā hümā-yı himmet ʿahdinde buldı lāne

6 Aldı semāʿ-zenler meydānını erenler
Pervāne dir görenler döndükçe yana yana

7 Ḫur-şīd ḳaldı bī-tāb yandı yanında meh-tāb
Ḳandīl-i bāb u miḥrāb fer virdi ferḳadāna

8 Şems anda Mevlevīdür tennūre pertevidür
Bir sırr-ı maʿnevīdür kim çıḳmış āsmāna

9 Baḥre dönüp bu meydān mevc urdı maġz-ı Ḳur'ān
Ṭaldı neheng-i ʿirfān deryā-yı bī-kerāna

10 Muṭrib çalup nevāyı yād eyle pīr-i nāyı
Peyveste ḳıl duʿāyı āmīn-i ḳudsiyāna

11 Döndükce çerḫ-i gerdān dönsün anuñla devrān
Mahẓar olup o ḫāḳān eltāf-ı Müsteʿān'a

12 Envār-ı Şems-i Tebrīz tārīḫum itdi leb-rīz
Devr-i semāya döndi bāb-ı semāʿ-ḫāne (1232)
دور سمایه دوندی باب سماعخانه

XIII TĀRĪḪ-İ VELĀDET-İ ŞEH-ZĀDE SULṬĀN AḤMED

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Mihr-i burc-ı maʿdelet Maḥmūd Ḫān mānend-i māh
Eyledi pertev-nümā dünyāya Sulṭan Aḥmed'i

2 Var ḳıyās it pādşāh-ı ʿālemüñ evṣāfını
Söyledükce kilk-i endek-māye Sulṭān Aḥmed'i

3 Gülde var mı bu leṭāfet kim gürūh-ı şāʿirān
Beñzedürler ġonçe-i raʿnāya Sulṭān Aḥmed'i

4 Mihr-i aʿẓam nūr-ı vech-i vālidinden ẕerredür
İş midür teşbīh ḳılmaḳ aya Sulṭān Aḥmed'i

5 Yüz çevirdi māhdan nāhīd-i gerdūn reşk ile
Zīver-i āġūş idince dāye Sulṭān Aḥmed'i

XIII E: 69a, H: 69a, D: 68a, M: 11, B: 59a

6 Cevher-i ẕātında vardur terbiyet lü'lü' gibi
İtmemiş muḥtāc Ḫaḳ lālāya Sulṭān Aḥmed'i

7 Vālidinden baḫş açup ilzām iderdi şimdiden
Virseler bir ḫāce-i dānāya Sulṭān Aḥmed'i

8 Ol ḫıdīv-i erşedüñ şeh-zādesidür re'y ider
Dāḫil itsün ṭıfl iken şūrāya Sulṭān Aḥmed'i

9 Ḳullaruñ āmālini baḫş itmegi īmā ider
Virdi Ḫaḳ şāh-ı kerem-fermāya Sulṭān Aḥmed'i

10 Necl-i vālā-şānınuñ ol şāha geçmez mi sözi
İstesem tevsīṭ idüp bir pāye Sulṭān Aḥmed'i

11 Vālid-i vālā cenābıyla maṣūn itsün Ḫudā
Kim emānet eyledüm Mevlā'ya Sulṭān Ahmed'ī

12 Pīş-gāh-ı taḫtına dāderleriyle zeyn olup
Pīr görsün Ḫüsrev-i Cem-pāye Sulṭān Aḥmed'i

13 İzzetā naḳş olsa tārīḫüñ sezā gehvāreye
İtdi mehd-i dehre Ḫaḳ pīrāye Sulṭān Aḥmed'i (1237)
ایتدی مهد دهره حق پیرایه سلطان احمدی

XIV TĀRĪḪ-İ TECDĪD-İ SARĀY-I HÜMĀYŪN-I ĠALAṬA DER-BĀB-I ḪĀRİCEŞ NÜVİŞTE

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Şehen-şāhān-ı 'ālem gerçi itmişdür eşer īcād
Ḫudāvend-i zamān itdi mücedded devletin bünyād

2 Esāsın merḥametden saḳfını yapdı 'adāletden
Binā-yı devlet-i Maḥmūd Ḫān'a reşk ider pūlād

3 Düzeltdi ḫurde-kārī-i ḫıredle naḳşını mülküñ
Ḳalır rācil bu meydān-ı hünerde ḫame-i Bih-zād

4 Esīr-i bister itmişdi mizāc-ı nās-ı dünyāyı
O şāhuñ itmese dārū-yı tedbīriyle Ḫaḳ imdād

5 Ḳader tedbīrine 'āşıḳ ḳażā müştāḳ-ı şemşīri
Cihān maḥkūm-ı emri āsmān fermānına münḳād

---

8 itsün : itseñ D
13 tārīḫüñ : tārīḫin D
XIV E: 69b, H: 69b, D: 68b, M: 11, B: 59a

6 Olaldan yeryüzi dār-ı ḫilāfet böyle ḫākānuñ
Sarāy-ı dehre miṣli gelmedi gelmez ile'l-ābād

7 Cihān-ı köhneye luṭfuyla virdi nev-be-nev ṣūret
Göñül aldı anuñ żımnında sulṭān-ı kerem-mu'tād

8 Göñülden al da Beytu'llāh'ā varınca idüp ma'mūr
Ne yapdıysa güzel yapdı o şāh-ı sāḥib-isti'dād

9 Ġalata şehrinüñ şevket-sarāyın eyleyüp tenvīr
Ẓalām-ı küfre ḳarşu eyledi miṣbāḥ-ı dīn īkād

10 Derūnı dāġ-dār-ı ġıbta oldı māh-ı gerdūnuñ
Ṭılā itdükde mihri ḥalḳa-i der-gāhına ḥaddād

11 'İmād-ı dīn esās-ı salṭanatdur ol şeh-i ẕī-şān
Cihān ṭurduḳca ṭursun eylesün Ḥaḳ şevketin müzdād

12 Ġulām-ı der-gehi 'İzzet didi itmāmına tārīh
Yeñiden bu sarāyın eyledi Maḥmūd Ḫān ābād (1235)
یکیدن بو سراین ایلدی محمود خان آباد

XV TĀRĪḪ-İ DĪGER BERĀY-I SARĀY-I VĀLĀ-YI MEẔKŪR DER-BĀB-I DĀḪİLEŞ NÜVİŞTE

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Zīb ü zīver ile buldı bu sarāy-ı Ġalaṭa
Şeh-levendāne kesim yoṣma-edā-yı Ġalaṭa

2 Böyle ṭāḳ itmedi Kisrā'ya binā mi'mārı
Cānına minnet eger olsa aġā-yı Ġalaṭa

3 Mest olur naḳşına diḳḳatle baḳan rind-i ẓarīf
Gelemez ḫāṭırına başḳa ṣafā-yı Ġalata

4 Maḳsem-i feyz-i cihāndur bu sarāy-ı 'ālī
Semt-i Taḳsīm'e çıḳar çün ki verā-yı Ġalaṭa

5 Öyle ıṣlāh-ı cihān itdi ki Sulṭān Maḥmūd
Oldı cāy-ı ṣuleḥā dār-ı ṣafā-yı Ġalata

6 O şehüñ bendeligi neş'esin idrāk idemez
Cem eger mā-melekin itse fedā-yı Ġalaṭa

---

10 mihri : zerle D
XV E: 70a, H: 70a, D: 69a, M: 12, B: 59b

7 Tengdür dā'ire-i ṭavr-ı te'eddüb yoḫsa
Niçe mażmūn gelür fikre berāy-ı Ġalaṭa

8 Ne ḳadar cānına kār itse de bīm-i şāhī
İtmemek şā'ire mümkin mi şenā-yı Ġalaṭa

9 Niçe def'a o şehen-şāh-ı cihān-ı keremüñ
Ola tecdīdine muḥtāc binā-yı Ġalaṭa

10 'İzzetā ḫurde-i elmās ile naḳş it tārīḫ
Ḳondı bir resm-i nev-īcāda sarāy-ı Ġalaṭa (1235)
قوندی بر رسم نو ایجاده سرای غلطه

XVI TĀRĪḪ-İ ÇEŞME-SĀR DER-BĀB-I SARĀY-I MEẒKŪR

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Feyż-yāb-ı āb-ı cūd eyler cihānı dā'imā
Dāver-i şevket-me'ābuñ meşreb-i nāzükteri

2 Ḫıżr idüp tevfīkini İskender-i devrāna Ḫaḳ
Kendi oldı kendine āb-ı ḥayatuñ reh-beri

3 Gice gündüz çeşme-sār-ı cūdın eyler cüst-cū
Mihr ü mehdür teşne-i çerḫüñ iki ṭās-ı zeri

4 Eyledi icrā-yı Kevṣer Āl-i Beyt'üñ rūḥına
Cān-ı şıbṭeyn ile şād itdi revān-ı Ḫayder'i

5 Ḳıldı bu āb-ı beḳāya çeşme-i dil-cū binā
Ṭāsına müstaḥfıẓ eylerse n'ola İskender'i

6 Āb-şārından aḳan ābuñ şafāsın bulmadı
Mezc idenler şīr ü şekker ile 'ūd u 'anberi

7 Sāḳ-ı sīmī üstine bu beyti taḥrīr eylemiş
Naḳş iderken ṭāsını resm-i nev üzre zer-geri

8 Kevṣerüñ maḫdūm-ı nev-zādı zülālüñ ḫ'āheri
Zemzemüñ süd ḳardeşi āb-ı ḥayātuñ dāderi

9 Āb-rūy olsun ayaġından aḳan bu çeşmenüñ
Ḳaṭre-i iḥsānına muḥtāc ola düşmenleri

10 Reşḥa-pāş-ı ḳand olup 'İzzet didi tārīḫini
Eyledi Maḥmūd Ḫān icrā bu güne kevṣeri (1235)

---

9 ola : oldı D
XVI E: 70b, H: 70b, D: 69a, M: 12, B: 59b
7 sāḳ-ı sīmī : ṭās-ı sīmī M, B

ایلدی محمود خان اجرا بو گونه کوثری

XVII TĀRĪḪ-İ FETḤ-İ ṬABYA-İ ṬAYYİBE VÜ GÜŞĀDĪ-İ RĀH-I MEKKE-İ MÜKERREME

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Hāricīlerden yedi yıl rāh-ı Ḥac mesdūd olup
Fitne-i āḫir-zamān olmışdı ḳavm-i şūr u şer

2 Kūr ola a‘dā ki Ḥaḳ gösterdi ehl-i sünnete
Tūtyā olmışdı çeşme Ravża-i ḫayrü’l-beşer

3 ‘Aḳl-ı maḫlūk üzre virdi istivā ma‘nāsını
İtdi iṣbāt-ı mekān-ı Ḥālıḳ ol dūzaḫ-maḳar

4 İtmedi kāfir ihānet böyle dīn-i Ahmed’e
Ḳāfiri seyr it ki kāfirden de eşna‘mış meger

5 Ẕü’l-feḳār-ı Şāh-ı merdān’ı çeküp ḫāḳān-ı dīn
Girdiler biri birine ḫāricī vü sürḫ-ser

6 Tevbe itdi kimisi oldı daḫīl-i Murtażā
Kimisi dūzaḫda İbnü Mülcem’e virdi ḫaber

7 Şād ide ez-her cihet vālī-i Mışr’ı pādşāh
Sāye-i şāhānesinde eyledi def‘-i keder

8 Cūy-bār-ı luṭfını şāh-ı cihānuñ neşr idüp
Bīşe-zār itdi keremle çölleri ol şīr-i ner

9 Nāmı şāh-ı ‘ālemüñ ġāzī oḳındı ḫuṭbede
Ḥażret-i Kerrār’dan fetvāsını almış meger

10 Āl-i ‘Oṣmān iftiḫār itsün ḳıyām-ı ḥaşre dek
Ḥaḳ bu kim Āl-i Resūl’üñ intiḳāmın aldılar

11 Fetḥ olup Ümmü’l-ḳurā açıldı Baṭḥā yolları
Yazdı ‘İzzet şu iki tārīḫi kilk-i ney-şeker

12 Nāmı şāh-ı ‘ālemüñ oldı Medīne fātiḥi (1227)
Mekke’nüñ açdı ṭarīḳın şāh-ı Maḥmūdü’s-siyer (1227)

نامی شاه عالمك اولدی مدینه فاتحی

مكه نك اچدی طریقن شاه محمود السیر

XVII E: 70b, H:70b , D:69b , M:13 , B: 60a
9 ‘ālemüñ D –

XVIII TĀRĪḪ-İ CĀMİ‘-İ ŞERĪF DER-ḲURB-İ ḲUMḲAPU

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Cāmi‘u’l-ḫayrāt-ı Ḫān Maḥmūd-ı Ġāzī’nüñ Ḫudā
Ẕātını ḳıldı şehen-şāhān-ı ‘aṣra muḳtedā

2 Muṣḥaf-ı miḥrāb-ı şevketdür vücūd-ı devleti
Fāl-i ḫayr-ı salṭanat vechinden oldı rū-nümā

3 Ḫānḳāhlar ḫāneler ma‘bedler ābād eyleyüp
Ḫaḳ muvaffaḳ eyledi āṣār-ı ḫayra dā’imā

4 Şimdi bu nev-cāmi‘i yapdı o ḫāḳān-ı kerīm
Naḳdini gencîne-i iḫlāṣdan ḳıldı ‘aṭā

5 Bā‘iṣ-i iḥyāsı oldı luṭf ile bānīsinüñ
Mescid olmış muḥteriḳ ḳalmışdı vaḳfı bī-nümā

6 Naḳşına dil-bend olurdı görse Dülbendī Ḫüsām
Yādına gelmiş degüldi resmi eylerken binā

7 Ġıbṭa eyler maḥfil-i zībāsına Gül Cāmi‘i
Olsa şāyāndur mü’eẕẕin bülbül-i dil-keş-nevā

8 Cālis-i seccāde-i peyġam-berīnüñ emridür
Sünnet üzre eyle beş vaḳti cemā‘atle edā

9 Eylesün maẓhar sevādü’l-vechü fi’d-dāreyne Ḫaḳ
Her kim itmezse imāmü’l-müslimîne iḳtidā

10 İmtidād-ı ‘ahdidür şimdi niyāz-ı kā’ināt
Eylemişdük vaḳtini Mevlā-yı ekremden recā

11 ‘İzzet ol beyt-i Ḫudā’nuñ söyledüm tārīḫini
Yapdı ‘ālī cāmi‘i Maḥmūd Ḫān’a ḳıl du‘ā (1231)
ياپدى عالى جامعى محمود خانه قيل دعا

XIX TĀRĪḪ-İ CĀMİ‘İ ŞĀHĀNE DER-DĪVĀN-ḪĀNE-İ TERSĀNE

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Şem‘-i miḥrāb-ı ḫilāfet pertev-i İslāmiyān
Maḥfil-ārā-yı ‘adālet cāmi‘ül-ḫayr-ı cihān

XVIII E: 71a, H: 71a, D:70a, M: 13, 60a
XIX E: 71b, H: 71b, D: 70a, M: 14, B: 60b

2 Ḥażret-i Sulṭān Maḥmūd-ı kerāmet-pīşe kim
Ferş ider seccādesin ʿarş-ı berīne ḳudsiyān

3 Mülk-i ẓāhir kişver-i bāṭında oldur pādşāh
Hem velī itmiş anı Allāh hem ṣāḥib-ḳırān

4 ʿAskerī'sin eyleyüp ışlāḥ ol Mehdī-i dīn
Ḳuvvet-i Ḥayder-pesendin ʿāleme kıldı ʿayān

5 Ḳulzüm-i ġufrāna nev-keştī idüp bu maʿbedi
Eyledi tersāne ḫalḳın cānib-i Ḥaḳḳ'a revān

6 Cāmiʿ-i pür-nūr-ı şāhī ḳalb-i dīvān-ḫāneye
Oldı īmān-ı ġuzāt-ı dīn-veş pertev-feşān

7 Keşti-i mülki maşūn olsun ṣalāt-ı ḫavfdan
Tā ola bād-ı duʿā baḥr-i icābetden vezān

8 Cevher-i baḥr-i remeldür ʿİzzetā tārīḫ-i tām
Ḳıldı cāmiʿ mescidi tersānede Maḥmūd Ḫān (1236)
قیلدی جامع مسجدی ترسانه ده محمود خان

XX TĀRĪḪ-İ TECDĪD-İ TEKYE-İ MEYDĀN-I TĪR

– • – – / – • – – / – • –

1 Ḳahramān-ḳuvvet Nerīmān-menzilet
Şāh Maḥmūd ibn-i Ḫān ʿAbdü'l-Ḥamīd

2 Ḳabża-i tesḫīre aldı mülkini
Seyfin itdi düşmene sedd-i sedīd

3 Şimdi tīr-endāz olup Rüstem gibi
Oldı meydān-ı şecāʿatde ferīd

4 Alsa heybetle kemānın destine
Tir tir ditrer gören mānend-i bīd

5 Semt-i mıḳnāṭīs-ı cān-ı düşmene
Müncezib tīrinde peykān-ı ḥadīd

6 Sırr-ı Saʿd ibn-i Ebī-Vaḳḳāṣ'dan
Eyledi āgāh anı Rabb-ı Mecīd

7 Burc-ı ḳavsa āftāb-ı salṭanat
Naḳl idince oldı envārı bedīd

XX E: 71b, H: 71b, D: 70b, M: 14, B: 60b
5 semt-i : himmet-i D

8 Emr idüp bu der-gehüñ tecdīdini
Ḫalḳa bir bāb açdı ḫāḳān-ı re-şīd

9 Eylesün ʿİzzet yed-i ḳudretle Ḥaḳ
Ḳuvvet-i bāzūsın ol şāhuñ mezīd

10 Yāyile nakş eyledüm tārīḫini
Tekye-i Meydān-ı Tīr oldı cedīd (1223+10=1233)
تكيهٔ ميدان تير اولدى جديد

XXI TĀRĪḪ-İ TECDĪD-İ MAḲĀM-I HIRḲA-İ ŞERĪFE DER-SARĀY-I CEDĪD-İ HÜMĀYŪN

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Ḥabībi dāmenin bir ḳul ṭuta dest-i tażarruʿla
Girībān-çāk-i vāveylā ider mi Ḥaḳ dem-i mevʿūd

2 Ḥabāb-ı baḥr-i fānīdür olur dürr ü güher zā'il
Fenā bulmaz fenā bulsa cihān bu cevher-i maḳsūd

3 Şehen-şāh-ı risālet şād olup *Bānet Suʿād* ile
Bu ḫilʿat ile Kaʿb'uñ itdi necm-i baḫtını mesʿūd

4 Olup Maḥmūd Ḫān'a ḥırz-ı cān ol ḫırḳa-i sündüs
O şāhı ḳıldı maẓhar *en-tü'eddū* • sırrına Maʿbūd

5 Mürūr-ı devr ile bulmışdı raḫne ḳubbe-i pāki
Emānet ḥıfẓına ḳādir midür bu çerḫ-i nā-āsūd

6 Muvaffaḳ eyleyüp tecdīdine ol bende-i ḫāṣın
Yine bu ḫidmet ile eyledi eslāfına maḥsūd

7 O şāha sāye-bāndur dāmen-i ṣevb-i Resūlu'llāh
Cihāna ẓıllini Bārī teʿālā eylesün memdūd

8 Gedāy-ı der-gehi olmaġla faḫr eyler serīrinde
O şāhen-şāhdan rūḥ-ı Resūlu'lāh ola ḫoşnūd

9 Sezā-vār oldı ʿİzzet ḫilʿat-i taḥsīne tārīḫüm
Mekān-ı Bürde'yi yapdı bi-hamdi'llāhi Ḫān Maḥmūd (1238)
مكان برده يى ياپدى بحمدالله خان محمود

---

10 yāyile : bābına M, B
XXI E: 72a, H: 72a, D: 71a, M: 15, B: 61a
2 fānīdür : fenā'īdür D
4 sündüs : سندل D
• Kur'ân, 4/58.

XXII TĀRĪḪ-İ DĪGER BERĀY-I CĀY-I ŞERĪF-İ MEẔKŪR

• – – – / • – – – / • – –

1 Emīrü'l-mü'minīn Sulṭān Maḥmūd
Ḫudāvend-i yegāne faḫr-i ecdād

2 O şāhen-şāhuñ oldı ḥamdü li'llāh
Cihān ʿahd-i hümāyūnında ābād

3 Zamānında olup maʿmūr Kaʿbe
Ḳılındı Ravża-i Peyġam-ber īcād

4 Nihādında cibillīdür kerāmet
Ezelden eylemiş Ḫaḳ ḫayra muʿtād

5 Yapıldı şimdi cāy-ı ḫırkā-i pāk
Resūlu'llāh ide ol şāhı dil-şād

6 Bu şevbüñ dāmenidür mültecāmuz
İki ʿālemde andan olur imdād

7 Muʿīn olsun Ḥabību'llāh o şāha
Ẓahīr ü dest-gīri āl ü evlād

8 Şehen-şāh-ı cihānuñ sāyesinde
Ne-şīde eyledüm ol cāya inşād

9 Medār-ı faḫr-ı ʿİzzet'dür bu tārīḫ
Maḳām-ı ḫırḳa bālā oldı bünyād (1238)
مقام خرقه بالا اولدی بنیاد

XXIII TĀRĪḪ-İ SEBĪL-İ VĀLİDE SULṬĀN ʿALEYHE'R-RAḤMETİ VE'L-ĠUFRĀN

– • – – / – • – – / – • –

1 Ḳıldı īfā ḥaḳḳını Maḥmūd Ḫān
Māderiyçün eyleyüp iḥyā sebīl

2 İtmek üzreyken o ümmü'l-mü'minīn
Fī-sebīli'llāhi cūdın selsebīl

3 Ārzū-yı ḥavż-ı kevŝer eyleyüp
Gitdi ol Ṣıddīḳa-i Zehrā-ʿadīl

XXII E: 72a, H: 72a, D: 71a, M: 15, B: 61a
XXIII E: 72b, H: 72b, D: 71b, M: 16, B: 61b
2 üzreyken o : üzre iki M, B

4 Evvel Allāh ṣoñra nūr-ı çeşmini
Eyledi ḫayrātın icrāya vekīl

5 Ḫayr-i cārīsin şeh-i şevket-me'āb
Yapdırup aldı aña ecr-i cezīl

6 Duysa bu āb-ı ḥayātı bulmaġa
Ḫıżr'ı İskender yine eyler delīl

7 Āb-ı cennet oldığında şübhe yoḳ
Var mizācında şafā-yı zencebīl

8 Eylemiş ḫāṣiyet-i iksīr-veş
Ḳaṭresin Mevlā şīfā-sāz-ı 'alīl

9 'Āyn-ı raḥmet aḳdı sūy-ı Fātiḥ'e
Sū-be-sū içdükce ebnā-yı sebīl

10 Māder-i sulṭan-ı 'ālem ḫayr ile
Yād olup şād eyleye Rabb-i Celīl

11 Aşdı miḳyās-ı ḳalemden sözlerüñ
Cūşa geldüñ 'İzzetā mānend-i Nīl

12 Ehl-i cennet söylesün tārīḫini
Vālide Sulṭāna kevṣerdür sebīl (1233)
والده سلطانه كوثردر سبيل

XXIV TĀRĪḪ-İ AĠAḲAPUSI

(Ocaġ-ı maḳhūruñ küfrān-ı ni'metlerine delīl olmaġla taḥrīrden ictināb olınmadı)

– – • / • – • – / • – –

1 Sulṭān-ı cihān Ḫān Maḥmūd
Şāhen-şeh-i 'adl ü dād-mu'tād

2 Mümtāz-ı ecille-i selāṭīn
Ḫākān-ı yegāne faḫr-i ecdād

3 Dünyāya ḥayāt-ı tāze virdi
Ol cān-ı cihān o rūḥ-ı ecsād

4 Ma'mūr ḳılup ḳulūbı yek-ser
Çok cāy-ı ḫarābı ḳıldı ābād

---

12 1233: 1234 M, B
XXIV E: 73a, H: 73a, D: 72a, M: 16, B: 61b; başlık E –, H –, D –

5 Maʿmūre-i kevni ṣaysun evvel
Āṣārını kim iderse taʿdād

6 ʿĀlem sevinüp ḫilāfetinde
Aġaḳapusı da oldı dil-şād

7 ʿAhdinde memālik oldı maʿmūr
Batmışdı ʿadālet itdi īcād

8 ʿİzzet didi cevherīn tārīḫ
Aġaḳapusı olındı bünyād (1234)
اغا قپوسی اولندی بنیاد

XXV TĀRĪḪ-İ TECDĪD ŞUDEN-İ BĀRŪT-ḪĀNE-İ ĀZĀDLU

– – • – / – – • – / – – • – / – – • –

1 Maḥmūd Ḫān-ı Cem-ẓafer ḳaṣd-ı cihād itse eger
Bārūtına şems ü ḳamer iki kedūdur sīm ü zer

2 Şāh-ı ġazā-endīşedür ḫākān-ı nuṣret-pīşedür
Sergisine bir şīşedür mīnā-yı çerḫ-i şuʿle-ver

3 Yapdurdı her vīrāneyi ez-cümle bārut-ḫāneyi
Bu himmet-i şāhāneyi görmiş degül çeşm-i beşer

4 Bir çerḫ-i nev īcād idüp miḥverlerin pūlād idüp
Gerdūn gibi bünyād idüp oldı sipihr-i muḫtaṣar

5 Ya Rab ilā-yevmi'l-ḳıyām eyle o şāhı ber-devām
Alsun ʿadūdan intiḳam tā kim ola ṣulḥ u sefer

6 Yazdı der-i zībendeye ʿİzzet ḳulı tārīḫini
Sulṭān-ı Dārā-bendeye Āzādlu oldı eşer (1233)
سلطان دارا بنده یه آزادلو اولدی اثر

XXVI TĀRĪḪ-İ CĀMİʿ-İ ŞERĪF DER-ḲAṢABA-İ ḲARTAL

– – • – / – – • – / – – • – / – – • –

1 Sulṭān-ı ṣāḥib-intibāh ḫayrātı muʿtād eyledi
Açdı ṣalāḥa şāh-rāh dünyāyı irşād eyledi

2 Herkes ṭutup rāh-ı ḳażā bulmışdı bu ʿālem fenā
Virān idi şehr ü ḳırā tekrār bünyād eyledi

XXV E: 73a, H: 73a, D: 72a, M: 17, B: 62a
XXVI E: 73b, H: 73b, D: 72b, M: 17, B: 62a
2 bulmışdı bu : bulmuş idi D

3 Mesrūr olup her memleket oldı ser-ā-pā mültefet
Şimdi hümā-yı salṭanat Ḳartal'ı dil-şād eyledi

4 Yā Rab o nūr-ı lāmi'i ḥıfẓ it o bedr-i sāṭı'ı
Tecdīd ḳıldı cāmi'i ḳandīlin īḳād eyledi

5 Raḥm itdi ḥāl-iża'fına virdi meṭānet saḳfına
İlḥāḳ idince vaḳfına ta'yīn-i īrād eyledi

6 Bā-emr-i ḫāḳān-ı cihān tārīḫ yaz 'İzzet hemān
Bu cāmī'i Maḥmūd Ḫān vaḳfından ābād eyledi (1234)
بو جامعی محمود خان وقفندن آباد ایلدی

XXVII TĀRĪḪ-İ ẒUHŪR-I MERḲAD-İ ŞEYḪ AḤMED-İ BUḪĀRĪ VE BİNĀ KERDEN-İ ḤAŻRET-İ ŞEHRYĀRĪ

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Sırrına Maḥmūd Ḫān'uñ keşf ile bildürdi Ḥaḳ
Şeh Murād-ı ṣaliṣüñ devrindeki Şeyḫ Aḥmed'i

2 Ḳubbesi hem-çün ḥabāb uçmış o baḥr-i raḥmetüñ
Maḥv olup seyl-i ḥavādiṣden ruḫām-ı meşhedi

3 Açmamış bir pādşāha sırrın ol merd-i Ḫudā
Eyledi kendinden āgeh şehryār-ı erşedi

4 Būy-ı 'irfān şemm idüp buldı Buḫārī merḳadin
Baḳ o sulṭān-ı velāyet-rütbe daḫi n'eyledi

5 Ḫānḳāh-ı Naḳş-bendī eyleyüp ol ḫāneyi
Ancak ehlu'llāha ḫidmetmiş bilindi maḳṣadı

6 Eyleyüp mihmānını tekrīm o ḫākān-ı kerīm
Ber-murād oldı yine 'uḳbāda cedd-i emcedi

7 Olsa biñ ḫākān-ı 'ādil zīver-i mülk-i cihān
Münḥaṣırdur ẕatına şer'an ḫilāfet mesnedi

8 İsti'ānet eylerüz kim rūḥ-ı ehlu'llāhdan
Reşk ide 'ömr-i hümāyūna beḳā-yı sermedī

9 Yazdı 'İzzet ḫāme-i mu'ciz-nefes tārīḫini
Eyledi Maḥmūd Ḫān iḥyā bulup bu merḳadi (1232)
ایلدی محمود خان احیا بولوب بو مرقدی

---

4 ḥıfẓ it o bedr-i : ḥıfẓ eyle şems-i M, B
XXVII E: 73b, H: 73b, D: 72b, M: 17, B: 62a
5 ḫidmetmiş : متمش H, ḥırfetmiş D

XXVIII TĀRĪḪ-İ DEFTER-ḪĀNE-İ ʿĀMİRE DER-NEZD-İ CĀMİʿ-İ SULṬĀN AḤMED

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Sipihr-i maʿdelet mihr-i ḫilāfet Ḫān Maḥmūd'uñ
Felekde beyża-i ṭuġrāsı dāğ-ı āftāb oldı

2 Eger mihr istese envārın istirdād ider mehden
Fürūġ-ı nūr-ı ʿadlinden felekler ḥişşe-yāb oldı

3 İdince nāmına taşḫīḫ Mevlā mülk-i mevrūşın
Raʿiyyet milket-i ḥıfẓında rāḥat-iktisāb oldı

4 Esāsından cihān-ı bī-esāsı eyledi taʿmīr
Faḳaṭ ʿahdinde ẓulmet-ḫāne-i ẓālim ḫarāb oldı

5 Ḫuṣūṣā ḳıldı defter-ḫāne-i maʿmūreyi ābād
Muʿallā ṭāḳ-ı bābı reşk-i çerḫ-i nüh-ḳıbāb oldı

6 Ḳavānīn-i ʿatīḳi ḳıldı şerʿ-i Aḥmed'e taṭbīḳ
Degül evvelki defter-ḫāne bir dārü'l-kitāb oldı

7 Melā'ik eyleyüp tebşīr-i ʿİzzet bendesin dā'im
Disünler itdigüñ ḫayr u duʿā hep müstecāb oldı

8 Muḥarrirler ḥurūf-ı cevherīden yazdılar tārīḫ
Bu defter-ḫāne-i emvāle ṣarf-ı bī-hisāb oldı (1234)
بو دفترخانهٔ امواله صرف بی حساب اولدی

XXIX TĀRĪḪ-İ BİNĀ-YI PALANḲA DER-BOĠAZ-I BAḤR-İ SEFĪD

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

1 Şehen-şehān-ı cihānūñ mīṣāl-i Ḫān Maḥmūd
Ġazāya meyl ideni böyle ser-firāz oldı

2 Cihāna geldi ne ṣāḥib-ḳırānlar ammā
O ḳahramān-ı zamānuñ naẓīri az oldı

3 İşitse nāmını Maḥmūd-ı Ġaznevī nā-gāh
Ṣanurdı kendin o şāhen-şehe Ayāz oldı

XXVIII E: 74a, H: 74a, D: 72b, M: 18, B: 62b
5 ṭāḳ-ı bābı : ṭāḳ-ı yārı D
7 ḫayr u duʿā: ḫayır duʿā E, H, M, B
8 Mısraın toplamı 1236 çıkmaktadır.
XXIX E: 74a, H: 74a, D: 73a, M: 18, B: 62b; binā-yı E –, H –, D –

4 Zamān-ı salṭanatında nice ḫuṣūn u ḳılā
Resīde-i felekü'l-burc-ı imtiyāz oldı

5 Dizildi ṭop ṭolu ṭabya kenār-ı deryāya
Boġaz'da her biri a'dāya cān-güdāz oldı

6 Bekā-yı şevketi ol şehryār-ı ġāzīnüñ
Hemīşe der-geh-i Ḥaḳ'dan bize niyāz oldı

7 Mücevher olmalı 'İzzet medeng-i tārīḫi
Bu nev-palanḳa kilīd-i der-i Boġaz oldı (1233)
بو نو پلنقه كليد در بوغاز اولدى

XXX TĀRĪḪ-İ TA'MĪR-İ YEÑİ OṬALAR

(Ocaġ-ı mülġānuñ ni'am-i şāhāneye küfrānlarına delīl oldığından taḥrīr olındı)

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Yeñ'çeri ḳışlaların ḳıldı binā Ḫān Maḥmūd
Oldı ecdād-ı ḳirāmı bu eṣerden ḫoşnūd

2 Sāye-perverlik idüp anlara ḳıldı tekrīm
Rūḥ-ı Sulṭān Süleymān'ı o ẓıll-i Ma'būd

3 Rişte-i ṭā'ate bir ḳılla idüp ḳırḳını bend
Ḥācī Bektāş-ı Velī sırrını ḳıldı meşhūd

4 Eski ḳullar yeñiden raġbetini gördükce
Ḥaḳḳ-ı nān u nemek-i şāhı iderler ma'dūd

5 Der-gehinde bir ocaġ eskisi ḳuldur gerdūn
İtmede ḳāmet-i ḫam-geşte ile beẕl-i vücūd

6 Böyle āsūde olur 'ahd-i hümāyūnı anuñ
'Ālemüñ rāḥatı bir şāha olınca maḳṣūd

7 O ḫudāvend-i 'Alī-himmetüñ eyyāmında
Eşḳıyā def' olınup oldı ḫavāric merdūd

8 Fāyıḳ itdi anı her kārda eslāfına Ḫaḳ
Eyleyüp ṭavrını şāhān-ı cihāna maḥsūd

9 Eylemiş şāh-reh-i mülk-i selāmetde refīḳ
Ḫıżr-ı tevfīḳ ile İskender-i re'yin Ma'būd

---

7 medeng : meddinüñ E, H: مڈنك M, B

XXX E: 74b, H: 74b, D: 73a, M: 19, B: 63a; başlık E –, H –, D –

10 Şer‘an u ‘aklen o ḫākāna du‘ā vācibdür
Oldı ẕātında anuñ şarṭ-ı ḫilāfet mevcūd

11 ‘Ömr ü iḳbāline ol rütbe teraḳḳī vire Ḥaḳ
Bu bināya ne ḳadar itdi ise ṣarf-ı nuḳūd

12 Yazıla ḳışlalaruñ bābına ‘İzzet tārīḫ
Ḳıldı iḥyā bu yeñi oṭaları Ḫān Maḥmūd (1232)
قیلدی احیا بو یکی اوطهلری خان محمود

XXXI TĀRĪḪ-İ GÜŞŪDEN-İ TÜR‘A-İ EŞREFİYYE DER-MIṢR-I ḲĀHİRE

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 ‘Alī Paşa ḳulı sulṭān-ı cihānuñ yolına
Beẕl-i cān eylese şāyeste degül ṣarf-ı nuḳūd

2 Ḳuvvet-i ḳāhiresi himmet-i şāhānesidür
Gelmedi miṣli anuñ ḫalḳ olalı Mıṣr-ı vücūd

3 Niçe āṣāra idüp anı muvaffaḳ Mevlā
Ḫidmeti eyledi sulṭān-ı zamānı ḫoşnūd

4 Aḳıdup sīm ü zeri ṣu yerine ol āṣaf
Yapdı ḫākānı içün nev-eṣer-i ‘ālem-sūd

5 Eşrefī tür‘asına itdi yine Nīl’i revān
Eylemişken yolını seyl-i ḥavādiṣ mesdūd

6 O şehüñ bir ḳula cūş itse muḫīt-i keremi
Çevirür istese deryāları mānende-i rūd

7 Def‘ iderdi daḫi sed yapmasa Ye’cūc-ı şeri
Vüzerāsı ile İskender olaydı ma‘dūd

8 Nīl-i iḥsānını vezn itme gelür mi fikre
Öyle miḳyās mı var ‘aḳl-ı beşerde mevcūd

9 Vüzerā sāye-i ‘adlinde olup āsūde
Ola her emrini icrāda o ẓıll-i Ma‘būd

10 Cereyān eyledi ‘İzzet ḳalemümden tārīḫ
Yine Nīl aḳdı yapup tür‘ayı Sulṭān Maḥmūd (1234)
ینه نیل اقدی یاپوب ترعه یی سلطان محمود

XXXI E: 74b, H: 74b, D: 73b, M: 19, B: 63a

XXXII TĀRĪḪ-İ DĪGER BERĀ-YI TÜR'Ā-İ MEẔKŪRE DER-RAḤMĀNİYYE-İ İSKENDERİYYE

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Ḳıldı icrā Nīl'i Raḥmāniyye'den Maḥmūd Ḫān
Eyledi eṭrāfı Mıṣr'uñ feyż-i raḥmet iktisāb

2 Cem' olup İskenderiyye şehrinüñ limanına
Oldı baḥr-i cūd-ı şehden Nīl ü deryā ḥişşe-yāb

3 Eşrefiyye tür'asından Nīl'i icrā itdigin
Görse İskender iderdi yapdıġı sedden ḥicāb

4 Bir avuç ḫāk-i siyehdür kān-ı luṭfında zemīn
Āsmān deryā-yı iḥsānında ednā bir ḥabāb

5 Bir ḳula baḫş itse Genc-i Şāygān-ı Ḫüsrev'i
Cūdına nisbetle olmaz mālik-i naḳd-i nişāb

6 Öyle şeh kim bir vezīri emrinüñ icrāsına
Ṣarf ider gencīne gencīne nuḳūd-ı bī-ḥisāb

7 Yād idüp nām-ı 'Alī Paşa-yı Ḫayder-ḳudreti
Müdde'āmuñ ḳādirem īṣbātına bī-irtiyāb

8 İşte bu ḫayr-ı 'aẓīmi nāmına iḥyā idüp
Aldı ḫāḳān-ı cihānından du'ā-yı müstecāb

9 Kendi deryā-veş olup āsūde-ḥāl ol dāverüñ
Mevce-i nā-çīz-i a'dāsında olsun pīç-tāb

10 Söyledüm 'İzzet bu yoldan cevherīn tārīḫini
Nīl'i ifrāz itdi Ḫān Maḥmūd açup rāh-ı ṣavāb (1234)
نیلی افراز ایتدی خان محمود اچوب راه صواب

XXXIII TĀRĪḪ-İ ḲAṢR-I ŞĀHĀNE DER-ŞEVKET-SARĀY-I BEŞİKṬAŞ

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Ḳaṣrını eyledi hem-ṭāḳ-ı felek Ḫān Māḥmūd
Mihr ü meh ḥalḳa-i bābında olur cilve nümūd

2 Bilemez vüs'atini dā'ire-i şevketinüñ

XXXII E: 75a, H: 75a, D: 74a, M: 20, B: 63b
10 cevherīn : cevherī E, H, D
XXXIII E: 75b, H: 75b, D: 74a, M: 20, B: 63b
1 hem-ṭāḳ : sīm-ṭāḳ D

Ne ḳadar eylese pergārını gerdūn memdūd

3 Ḳurre-i a'yün-i 'ālem o şeh-i ẕī-şāna
Dīde-i 'ālemīyān olsa sezā cāy-ı ḳu'ūd

4 Köhne ṭāḳ-ı felegi istese ta'mīr eyler
Bāni-i fikrine ī'mār-ı cihāndur maḳṣūd

5 Baḥr-ı iḥsānı muḥīṭ-i kerem-i Ḥātem'dür
Bir midür lücce-i deryā ile hīç mevce-i rūd

6 Dūr olup mevce eger ḳaṣrına yüz sürmez ise
Kef-i efsūs ile deryālar ider maḥv-i vücūd

7 Ḥaşre dek dār-ı cihān içre cihān-dār olsun
Taḫt-ı şevketde idüp ẕātını Mevlā mevcūd

8 'İzzetā ṭāḳ-ı mu'allāsına yazdum tārīh
Şāh-ı dehre ola kāşāne-i 'ālī mes'ūd (1231)
شاه دهره اوله كاشانهٔ عالى مسعود

XXXIV TĀRĪḪ-İ ÇEŞME-SĀR-I ḤAZĪNE-DĀR USTA 'ALEYHE'R-RAḤME

– – • / – • – – / – – • / – • – –

1 Deryā-yı şān u şevket Maḥmūd Ḫān-ı ekrem
Mecrā-yı āb-ı re'fet şāhen-şeh-i mükerrem

2 Mānend-i āb-ı bārān cūdın idince rīzān
Nehreyn-i luṭf u iḥsān her sūda buldı maḳsem

3 Cūy-ı 'adāletinden mülk oldı hem-çü gül-şen
Dünyāyı gül gibi şen sükkānın itdi ḫurrem

4 Ez-cümle bendegānı beẕl eyleyüp cihānı
Her biri bī-müdānī yapdurdı ḫayr-ı a'ẓam

5 Merḥūme Usta ḥattā itmişdi 'azm-i 'uḳbā
Kevşerle nāsı irvā eyler yine dem-ā-dem

6 Dīvān Yolı'nda cārī görse bu çeşme-sārı
Gül-şende cūy-bārı ister mi görmek ādem

7 Gel bundan eyle iẕ'ān cān virmek oldı āsān
Mevtāya eyler īḥsān zīrā ki şāh-ı 'ālem

---

8 'ālī : 'ālem D
XXXIV E: 75b, H: 75b, D: 74b, M: 21, B: 64a; 'aleyhe'r-raḥme M –, B –

8 ʿAṭşānı ḳıldı ʿİzzet tārīḫi ile daʿvet
Merḥūme Ustanuñ iç rūḥıyçün āb-ı zemzem (1235)
مرحومه اوسته نك ايچ روحيچون آب زمزم

XXXV TĀRĪḪ-İ CÜLŪS-I MEYMENET-ME'NŪS ḤAŻRET-İ PĀDŞĀHĪ

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Beliñlerse n'ola aʿdā ki hengām-ı cülūsında
Çalındı gūşına bāng-i mehīb-i kūs-ı Ḫān Maḥmūd

2 Mehüñ noḳṣānı var yoḫsa sezā-yı meclisi olsa
Felek eylerdi her şeb şemʿa-i fānūs-ı Ḫān Maḥmūd

3 Ferīdūn salṭanat sürdüm diyüp lāf u güzāf itmiş
O bī-baḫta müyesser oldı mı pā-būs-ı Ḫān Maḥmūd

4 Cinān-āsā cihānı eyledi alayı reng-ā-reng
Kim anda peyk-i zerrīn-ṭāsdur ṭāvūs-ı Ḫān Maḥmūd

5 Ḥakīmāne ider her ʿazl u naṣbın ḥikmete taṭbīḳ
Felāṭūn baḫṣ iderse işte Cālīnūs-ı Ḫān Māḥmūd

6 Ne cānibden ʿadū baş ḳaldırursa ser-nigūn olsun
Ḳral-ı Rus'ı Mevlā eylesün maḥbūs-ı Ḫān Māḥmūd

7 Şeh-i devrāna buldum ʿİzzetā cevher gibi tārīh
Hümāyūndur cülūs-ı meymenet-me'nūs-ı Ḫān Māḥmūd (1223)
همايوندر جلوس ميمنت مأنوس خان محمود

XXXVI TĀRĪḪ-İ TAʿMĪR-İ AĠAḲAPUSU

(Bu daḫi küfrān-ı niʿmet-i ocaġ-ı mülġāya
delālet itdiginden taḥrīr olınmışdur)

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Meġāzī-pīşe Ḫān Māḥmūd'dan itseydi istimdād
Bozup İskender'i Dārā iderdi mülkin istirdād

2 Meh-i burc-ı ḫilāfet kim cenāb-ı Aḥmed-i mürsel
Şuʿāʿ-ı tīġine Aṣḥāb-ı Bedr ile ider imdād

3 O ḫāḳān-ı Feridūn-şāna lāyıḳ salṭanat ḥaḳḳā
Cihānı ḳıldı luṭf u ḳahr ile fermānına münḳād

XXXV E: 76a, H: 76a, D: 74b, M: 21, B: 64a; meymenet-me'nūs: cennet-me'nūs D
7 buldum: bulmadum E, H
XXXVI E: 76a, H: 76a, D: 75a, M: 21, B: 64a; başlık E –, H –, D –

4 Virürdi cān şolaġı olmaġa Hārūn ṣaġ olsa
Re-şīd-i pādşāhāndur iderdi andan istirşād

5 Süleymān Ḫān göreydi cebhesin taḳbīl idüp dirdi
Ḫelāl olsun saña ey nūr-ı çeşmüm devlet-i ecdād

6 Cihān-ı köhneyi luṭfıyla ābādan idüp ol şāh
Yeñiden devlet-i ʿOṣmāniyānı eyledi īcād

7 Sarāyı āṣafı hem bāb-ı defter-dārı yapdurdı
Mücedded eyledi şimdi Aġaḳapusı'nı bünyād

8 Kim olmaz ḳul ṣafā-yı ḫāṭır ile böyle ḫāḳāna
Emek-dārān-ı ecdād-ı kirāmın eyledi dil-şād

9 Ḫisāba gelmesün feṭḥ itdigi yer ʿahd-i ʿadlinde
Yañılsun ʿömr-i iḳbāl-i hümayūnın iden taʿdād

10 Bu der-gāhuñ mücevher yazdı ʿİzzet tām tārīḫīn
Aġaḳapusı'nı Sulṭān Maḥmūd eyledi ābād (1234)
اغاقاپوسنی سلطان محمود ایلدی آباد

XXXVII TĀRĪḪ-İ TAʿMĪR-İ DER-GEH-İ BEKṬAŞİYĀN

(Bu daḫi maṣlahat-ı meẕkūreye binā'en ibḳā olınmışdur)

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Süleymān-salṭanat Sulṭān Maḥmūd-ı cihān-bānuñ
Ser-ā-pā oldı ʿahd-i devletinde ʿālem ābādān

2 Şaşar maʿmūre-i dünyāya baḳsa çeşm-i ʿibretle
Ḫarāb-ābād-ı dehrüñ köhne vaḳtin seyr iden insān

3 Zamāna maʿdalet-ʿunvān getürmek secʿ idi evvel
Ḫaḳīḳat oldı devrinde zamān-ı maʿdelet-ʿunvān

4 Veliyyü'n-niʿmet-i ʿālem dimek ol şāha lāyıḳdur
Ki itmiş ʿāleme Bārī teʿālā niʿmetin erzān

5 Ḫuṣūṣā zümre-i Bektāşyāna maḫż-ı luṭfından
Hümā-yı evc-i şevket-āşyāna eyledi iḥsān

6 Selāma münḥarif ṭurmışdı gūyā reh-güẕār üzre
O şāha ʿarż-ı ḥāl itmek içün bu der-geh-i vīrān

---

10 der-gāhuñ : der-gāha M, B
XXXVII E: 76b, H: 76b, D: 75b, M: 22, B: 64b; başlık E –, H –, D –
3 zamāna : zamān-ı M, B

7 Maḳāl-i hey'etinden fehm idüp ḥāl-i perīşānın
O ḫāḳān-ı dil-āgāh eyledi tecdīdini fermān

8 Şeh-i çerḫ-āstāndur bāni-i iclāli bu bābuñ
Felek ṭāḳ-ı bülendin seyr idüp olsa n'ola ḥayrān

9 Beni biñ yıl idüp vaṣfında istiḫdām 'aczümle
O şāhuñ 'ömrini 'ömrümden efzūn eylesün Yezdān

10 Bulursa böyle āṣāra yine 'İzzet bulur tārīḫ
Yapup Maḥmūd Ḫān zībende oldı der-geh-i meydān (1233)
یاپوب محمود خان زیبنده اولدی درگه میدان

XXXVIII TĀRĪḪ-İ ÇEŞME-SĀR-I ḲAL'A-İ TELLİ ṬABYA DER-BOĠAZ-I BAḤR-İ SİYĀH

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Sū-be-sū zemzem revān itse n'ola şāh-ı cihān
Fātiḥidür Mekke'nüñ çün kim o ḫāḳān-ı zamān

2 Ḳalmadı tefsīde-leb 'ahdinde tāb-ı ẓulm ile
Çeşme-sār-ı 'adline dil-teşnedür Nūşīn-revān

3 Kān-ı elṭāfında bir pīrūzedür çerḫ-i kebūd
Ḳulzüm-i iḥsānınuñ ednā ḥabābı āsmān

4 Āb-rūy-ı pādşāhāndur naẓīrin görmedük
Şu gibi ez-berdedür eṭvār-ı şāhān-ı zamān

5 Telli Ṭabya ḥışnı muḥtāc-ı zülāl-i luṭf idi
Şāh-ı 'asker-perver itdi baḥr-i iḥsānın revān

6 Telli pullı şanki bir maḥbūbdur nev çeşme-sār
Olmada gūyā 'ıṭāş-ı vaṣlına şekker-feşān

7 Menba'-ı āb-ı ḥayātı Ḫızr-ı tevfīḳiyle Ḫaḳ
İtmedi İskender-i devrāna luṭfından nihān

8 Sür'at ögretsün İlāhī dā'imā ol ḫüsrev'üñ
Reh-güẕārından geçen seyl-āba 'ömr-i düşmenān

9 'İzzetā tārīḫin it işrāb o dil-cū çeşmenüñ
Hem-çü zemzem cūdın icrā eyledi Maḥmūd Ḫān (1230)
همچو زمزم جودین اجرا ایلدی محمود خان

XXXVIII E: 77a, H: 77a, D: 75b, M: 22, B: 64b

XXXIX TĀRĪḪ-İ ṬABYA-İ DEGİRMENBURNI DER-BOĠAZ-I BAḤR-İ SEFĪD

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Degirmenburnı ile raġm olındı enf-i aʿdāya
Meġāzī-pīşe Ḫān Mahmūd yapdı sūr-ı kişver-sūd

2 O ḫākān-ı Süleymān-ḳudretüñ āṣārıdur ancaḳ
Ne var ise bu kişverde ḳılāʿ u ṭabyadan mevcūd

3 Sipihri ṭabya itdi burc u bārūsıyla seyr eyle
Olursa böyle olsun baḫt-ı yāver ṭāʿliʿ-i mesʿūd

4 Ḫalāṣ itdi cihānı pençe-i dīv-i meẓālimden
Olup mülkinde āṣār-ı sitem ʿanḳā gibi nā-būd

5 Bulınmaz zīr-i bārū-yı felekde aña āsāyiş
Derinden Ḫaḳ teʿālā itmesün bir bendesin merdūd

6 Kevākibden füzündur sāyesinde ẓıll-i Mevlā'nuñ
Ḫudūd-ı kişverinde böyle burc-ı āsmān-maḥsūd

7 Sefāyin şöyle ṭursun loḳma geçmez bīm-i ḳahrından
Boġazı öyle bend itdi o sulṭan-ı ġazā-fermūd

8 Melūl olsun işitdükce ʿadūsı ṣīt-i iḳbālin
Verā-yı ḳālʿa-i gerdūnı ṭutsun nām-ı Ḫān Maḥmūd

9 Ḥisāb it dāne-i bārūt ile ʿİzzet bu tārīḫi
Degirmenburnı'n itdi ṭabya-i Maḥmūd Ḫān mesdūd (1234)
دكرمن بورنن ايتدى طابيهٔ محمود خان مسدود

XL TĀRĪḪ-İ ENBĀR-I ŞAʿĪR DER-TERSĀNE-İ ʿĀMİRE

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Cihāna sāye-i rūzī-resān Sulṭān Maḥmūd'uñ
Vücūd-ı lāzımü'l-mevcūdı oldı niʿmet-i Bārī

2 Olur mı kimse toḫm-efşān bu arż-ı şūre-zār üzre
Eger enhār-ı cūdı olmasaydı ʿāleme cārī

3 Felek devr itse mikyāl-i ḳamerle dāne-i necmi
Olur mı kişt-zār-ı luṭf-ı şāhuñ ʿöşr-i miʿşārı

XXXIX E: 77a, H: 77a, D: 76a, M: 23, B: 65a
XL E: 77b, H: 77b, D: 76a, M: 23, B: 65a; şaʿīr E –, H –, D –

4 O ḫāḳānuñ ögünsün ḫidmetiyle āsyāb-ı çerḫ
İdince ḫᵛān-ı şāha nān-ı mihrin ḫāṣ-ı ḫünkārī

5 Yıḳılmışduḳ o ḫāḳān ṭutmasa dest-i kerāmetle
Murādu'llāh imiş bu ʿālemüñ tekrār-ı īʿmārı

6 Bu enbār-ı cesīmi ḳıldı inşā kim ḥubūbātı
Ḥisāb olınma ḳābildür degül taʿdād-ı āṣārı

7 Ṣaʿīr itse felek şiʿrāyı şāyāndur bu enbāra
Ṣıtabl-ı ḫāṣına taʿyīn olup kesb eyler envārı

8 Miṣāl-i sünbüle tārīḫ-i ʿİzzet dāne-dār oldı
Mücedded ḳıldı Ḫān Maḥmūd inşā ḥınṭa enbārı (1235)
مجدد قیلدی خان محمود انشا حنطه انباری

XLI TĀRĪḪ-İ ṬABYA-İ ÇAMLIBURUN DER-BOĠAZ-I BAḪR-İ SEFĪD

– – • / • – – – / – – • / • – – –

1 Bu ṭabyayı yapdurdı ḫākān-ı meġāzī-şān
Seyr it ne binādur bu ḫayretde ḳalur insān

2 Ḳoydı niçe ṭoplar kim bir dānesi düşdükde
Pür-cūş olup deryā dünyāyı alur ṭūfān

3 Ḥıfẓ oldı o sulṭānuñ ʿahdinde ṣüġūr-ı dīn
İslāmī olan añlar şarṭınca odur ḫākān

4 İskender ü Dārā'dan Key-ḫüsrev ü Kisrā'dan
Geçmiş gelecek varsa ol dāvere yoḳ aḳrān

5 Bir ḳul ki buñalmazsa Ḫıżr aña yetişmezmiş
Bu ümmete vaḳtinde Ḫaḳ itdi anı iḥsān

7 Mismār-ı ʿadāletle yoḳ belki kerāmetle
Her cānibini yapdı mülk olmış iken vīrān

8 Yā Rab o ḫudāvendi luṭfuñla mü'eyyed ḳıl
Ḳāfirlere itdürsün peyġam-berüñe īmān

9 İtmāmına emr oldı ʿİzzet ḳulına tarīḫ
Nev ṭabya binā itdi sāḥilde şeh-i devrān (1235)
نو طابیه بنا ایتدی ساحلده شه دوران

---

4 ögünsün : ögütsün M, B // nān-ı : ḳurṣ-ı M, B
8 ḥınṭa : arpa M, B
XLI E: 77b, H: 77b, D: 76b, M: 24, B: 65b

XLII TĀRĪḪ-İ ÇEŞME-SĀR DER-ḲARYE-İ ṬAṬAVLA

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Ḫān Maḥmūd'uñ ide sa'yini Mevlā meşkūr
Kim bu zemzem eşer-i himmetidür ol şāhuñ

2 Āb-ı nā-çīz olamaz maḥbereme baḥr-i muḥiṭ
Yazsa ḫayrātını ḫāmem o Süleymān-cāhuñ

3 Getürüp çeşme-i ḫur-şīdi o ḫāḳān-ı 'aẓīm
Ḳodı bir mevḳi'-i rūşenterine şeh-rāhuñ

4 Ṭās-ı zerrīni olur boynına zencīr ṭaḳup
Kesb-i nūr eylemege 'aḳlı olaydı māhuñ

5 Şaḳlamış āb-ı hayātı meger ol şāha Ḫudā
Görmedi luṭfını İskender o istiknāhuñ

6 Çeşme-i şāh-ı felek-cāhı gözüñ görmez mi
Gice gündüz nedür ey teşne-dil āh u vāhuñ

7 Ḳaṭreler itmeye ta'dādına deryāda vefā
Ol ḳadar 'ömri füzūn olsun o şāhen-şāhuñ

8 'İzzetā müjdecisi oldı 'ıṭāşuñ tārīḫ
Gel al iç zemzemini fātiḥ-i Beytu'llāhuñ (1236)
گل آل ایچ زمزمنی فاتح بیت اللهك

XLIII TĀRĪḪ-İ ŞEVKET-SARĀY-I ṬOPḲAPU DER-BĀB-I DĀḪİLEŞ NÜVİŞTE

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Virdi fer dā'ire-i salṭanata Ḫān Māhmūd
Olalı pertev-i iḳbāli ḫilāfet-pīrā

2 Revnaḳ-ı tāze bulup mülk-i cihān şenlendi
Böyle bir himmete muḥtāc idi çoḳdan dünyā

3 Kişver-i devletini eyledi ma'mūr evvel
Ṣoñra itdi leb-i deryāda bu eyvānı binā

4 Öyle eyvān kim anuñ bāmına taḳlīd idemez
Mühre-i mihr ile gerdūn ne ḳadar alsa cilā

XLII E: , H: , D: 76b, M: , B: 65b
5 şaḳlamış : şaḳlamamış M, B
8 1236: 1234 E, H, D
XLIII E: 78a , H: 78a, D: 77a, M: 24, B: 65b

5 Ṭopḳapu dinmesinüñ şimdi bilindi sebebi
Bunda ṭopdan açılur herkese ebvāb-ı ṣafā

6 Her ne söylense o ḫāḳān-ı zamān medḥinde
Bī-riyādur *ʿalim'allāhu teʿalā ve kefā**

7 ʿĀcizem ben o şehüñ vaṣfını eylersem de
Sen de bil ʿaczüñi ey ḫāme açup dest-i duʿā

8 Rām olup biñ sene dünyā aña ber-vefḳ-i merām
Baḫş ide anı da dünyāya cenāb-ı Mevlā

9 Fātiḥ-i Kaʿbe'ye şāyeste bu beyt-i maʿmūr
Eylesün bendesi ʿİzzet iki tārīḫ imlā

10 Patlasun düşmeni kim Ṭopḳapu oldı bālā (1233)
Şeh-i devrāna sezādur bu sarāy-ı aʿlā (1233)
پاتلسون دشمنی کیم طوب قپو اولدی بالا
شه دورانه سزادر بو سرای اعلا

XLIV TĀRĪḪ-İ NUṢRET DER-ḲAṢABA-İ YERGÖGİ

– • – – / – • – – / – • –

1 Ḫān Māḥmūd-ı cihād-endīşenüñ
Seyf-i ḳahrıyla ʿadū maḳhūr ola

2 Her ḫudāvende ġazā olmaz naṣīb
Leşkeri ister ise mevfūr ola

3 Ḥażret-i Yūsuf Żiyā Paşa gibi
Mevkibinde yā meger destūr ola

4 Yergögi'de bozdı cünd-i düşmeni
Saʿyi nezd-i şāhda meşkūr ola

5 İnhizām-ı Rus-ı rüsvāyı görüp
Ser-fürūya sā'iri mecbūr ola

6 Gelmedi dünyāya öyle pādşāh
Kim cihādı böyle dūr-ā-dūr ola

7 Reşk ile Sulṭān Süleymān'un daḫi
Ḫāṭırı ḳalur ise maʿẕūr ola

---

5 Bu beyit E, H, M, B'de yok
* Doğrusunu Allah bilir. O her şeye yeter.
7 ḫāme açup : ḫāme-i çūb D
XLIV E: 78b, H: 78b, D: 77b, M: 25, B: 66a; Tārīḫ-i nūṣret-i şāh-ı cihān E, H, D

8 Görmesün düşmenleri ṣıḥḥat yüzin
'İllet-i şemşīr ile rencūr ola

9 Rus'a ġālib oldı bu tārīḫde
Dā'imā Maḥmūd Ḫān mansūr ola(1225)
دائما محمود خان منصور اوله

XLV TĀRĪḪ-İ BİNĀ-YI MAḤFİL-İ ḪÜMĀYŪN DER-ḪĀNḴĀH-I BĀB-I ḴULLE

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

1 Şeh-i serīr-i ḫilāfet cenāb-ı Ḫān Maḥmūd
Penāh olursa revā āstānı şāhāna

2 Vücūd-ı devletidür nūr-ı dīde-i āfāḳ
Fürūġ-ı şevketidür lem'a şems-i raḫşāna

3 Lisān-ı ḥāl ile der-gāh-ı bāb-ı ḳulle-i 'aşḳ
İfāde eyledi ḥālin o şāh-ı devrāna

4 Hemān bu tekyeyi meydān-ı çerḫe döndürdi
Olursa böyle ola himmet-i mülūkāne

5 Görünce ṭāḳını şems-i münīr şevḳinden
Semā'-ḫāne-i çerḫ içre geldi devrāna

6 'Ale'l-ḫuṣūṣ yapıldı o şāha nev-maḥfil
Felek iderse n'ola ser-fürū bu eyvāna

7 Medār-ı Ṭā'ir-i ḳudsī de āşyāne-i feyż
Hümā-yı himmete şāyeste oldı bu lāne

8 Yorulma vaṣfına ey muṭrib-i ḳalem o şehüñ
Nevā-yı kevkebesi ṣıġmaz evc-i imkāna

9 O pādşāh-ı süḫan-dāna 'İzzet'üñ nazmı
Hediyyesi gibidür nemlenüñ Süleymān'a

10 Du'āya başlayalum gel senüñle ey ḫāme
Açup dü-dest-i niyāzı cenāb-ı Mennān'a

11 Semā' ide o şehüñ şevḳi ile tā kim ola
Felekde hālesi tennūre māh-i tābāna

---

9 Mısraın toplamı 1224 çıkmaktadır.
XLV E: 79a, H: 79a, D: 78a, M: 25, B: 66a; binā-yı E –, H –, D –

12 Bulup maḳāmını nāy-ı ḳalem didi tārīḫ
Yapıldı maḥfil-i zerrīn-i Mevlevī-ḫāne (1234)
یاپلدی محفل زرین مولویخانه

XLVI TĀRĪḪ-İ CĀMİ‘-İ ŞERĪF DER-ṬABYA-İ ṬARABYA

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Muṭī‘-i Ḥaḳ ṣelāṭīn içre el-ḥaḳ āl-i ‘Oṣmān’dur
Ki taḳvā ile mevṣūf oldılar anlar eben-‘an-ced

2 Ḫuṣūṣā ḫüsrev-i dīn-dār Ḫān Maḥmūd-ı Ġāzī kim
Anuñ ‘ahdinde revnaḳ buldı ṣer‘-i Ḥażret-i Aḥmed

3 Ḫaṭīb-i minber-i çerḫe oḳutdı nāmını ġāzī
Felek fermān-beri olsa degüldür emr-i müsteb‘ad

4 Ḥadīṯ-i *men benā*’ya vāḳıf itdi ẕātını Mevlā•
Yazup vaḳfiyye-i levḥ üzre nāmın a‘ḳal ü erşed

5 Ṭarabya ṭabyasında cāmi‘-i rūşen binā itdi
Müzeyyen-sāz-ı miḥrāb-ı ḫilāfet ol şeh-i emced

6 Zamān-ı devletinde fātiḥ-i ebvāb olan Allāh
Der-i taḳvāyı açdı bāb-ı fısḳı eyleyüp münsed

7 İdüp iḥsānını ta‘dād o ḫākāna du‘ā itmek
Degül ṭavḳ-ı beşer beş vaḳt olaydı beş daḫi mümted

8 Vücūd-ı pādşāhī resm-i ‘Oṣmānī berātıdur
Ola miḥrāb-ı ḥıfẓ-ı Ḥaḳ’da hem-vāre budur maḳṣad

9 İder tārīḫümi maḥfilde bülbül ‘İzzetā ta‘rīf
Leb-i deryāda Ḫān Maḥmūd yapdı gül gibi ma‘bed (1230)
لب دریاده خان محمود یاپدی کل گبی معبد

XLVII TĀRĪḪ-İ ÇEŞME-SĀR DER-ḲURB-İ CĀMİ‘-İ ŞERĪF-İ MEẔKŪR

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Dāver-i deryā nevālüñ meşreb-i şāhānesi
Eylemekdür ḫayr-ı cārīden meṣūbāt iktisāb

---

12 Mısra 1230’a tekabül etmektedir. Birinci mısradaki “maḳām” kelimesi ile eksik olan 4’ün tamamlandığını düşünüyorum. ?
XLVI E: 79a, H: 79a, D: 78a, M: 26, B: 66b
2 ‘ahdinde: vaḳtinde M, B
• Keşfü’l-hafâ, II, 409
XLVII E: 79b, H: 79b, D: 78b, M: 26, B: 66b

2 Miḥver-i bālā-yı gerdūn evvelīn miḳyāsıdur
Pür-ḫurūş olduḳça Nīl-i luṭf-ı şāh-ı Cem-cenāb

3 Öyle şeh kim āb-ı cūdıyla serābı baḥr ider
Āteş-i ḳahr ile isterse ider baḥri serāb

4 Faḫr ider olsa Ṭarabya ḳaryesi ṣubaşısı
Yol bulup Nūşirevān itse o şāha intisāb

5 Çeşme bünyād eyleyince ol şeh-i ḳulzüm-kerem
Şevḳ ile küh-sārdan düşdi yola bu āb-ı nāb

6 Ḳıldı istiḳbāl o şehd-i cenneti āb-ı ḥayāt
Birbirine mezc olup oldı bu sūya rāh-yāb

7 Buldı Ḫıżr-ı himmeti āb-ı ḥayāt envā'ını
Eyledi İskender-i ṭab'ı bu ābı intiḫāb

8 Ebr-i raḥmetdür o şāhuñ üstümüzde sāyesi
Reşḥa-i bārān ḳadar Ḥaḳ 'ömrin itsün bī-ḥisāb

9 Reh-neverd-i vādī-i ḫiẕlān olup düşmenleri
Eylesünler bir içim şu cüst-cūsıyçün şitāb

10 Teşnegāna müjde itdüm 'İzzetā tārīḫ ile
Cūdın icrā eyledi Maḥmūd Ḫān mānend-i āb (1230)
جودین اجرا ایلدی محمود خان مانند آب

XLVIII TĀRĪḪ-İ VELĀDET-İ ŞEH-ZĀDE SULṬĀN MURĀD

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Maḥmūd Ḫān murādına irdi 'ibād ile
Şeh-zāde geldi 'āleme rüşd ü sedād ile

2 Görseydiler o zīver-i mehd-i 'adāleti
Lālā olurdı Ḫüsrev ü Cem Key-ḳubād ile

3 Ḥaḳ ümmet-i Muḥammed'e bağışlasun anı
Olsun şafāda şāh-ı 'adālet-nihād ile

4 Ol pādşeh ki gelmedi dünyāya bir eşi
Nūşirevān'a ḫande ider 'adl u dād ile

5 Ẓıll-i ẓalīl-i Ḥażret-i Ḥak'dur ki şübhesiz
Dünyāyı rūşen eyledi nūr-ı reşād ile

---

5 āb-ı nāb: āb u tāb D
XLVIII E: 80a, H: 80a, D: 78b, M: 27, B: 67a
2 'adāleti: sa'ādeti M, B

6 Bād-ı şedīd-i ḳahrını Allāh vezān idüp
A‘dāsı söylenürse n’ola ḳavm-i ‘Ād ile

7 Nezd-i Ḫudā’da rif‘ati çoḳ pādşāhdur
Maḥbūbınuñ şerī‘atine inḳıyād ile

8 Tārīḫ-i şāh-zādesini söyle ‘İzzetā
Ḥaḳ virdi kevne revnaḳı Sulṭān Murād ile (1226)
حق ویردی کونه رونقی سلطان مراد ایله

XLIX TĀRĪḪ-İ ḲAṢR-I VĀLĀ-YI ALAY

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Budur tertīb-sāz-ı ṣalṭanat Sulṭān Maḥmūd’uñ
Gelüp erkānını seyr itdigi ḳaṣr-ı felek-der-gāh

2 O gündür ‘īdümüz kim bendegāna fer virür gāhī
Verā-yı revzeninden mihr-i raḫşān-veş o ẓıllu’llāh

3 Küriyyü’ş-şekl olup bu şeş-cihetli kāḫ-ı gerdūn-ṭāḳ
Yanında Key-ḳubād’uñ kaṣrı ḳaldı köhne bir ḫar-gāh

4 Ber-ā-berken bu ṭāḳuñ irtifā‘ı bām-ı gerdūna
Yaḳın itdürdi rāh-ı dād-ḫᵛāhāna o şāhen-şāh

5 Murādı istimā‘-ı ‘arż-ı ḥālidür berāyānuñ
Ṣadā-yı pest ile olduḳca maẓlūmān ‘adālet-ḫᵛāh

6 Getürsün pīş-gāh-ı ḳaṣra pā-bend ile a‘dāsın
Ser-i bed-ḫᵛāhını Ḥaḳ eylesün ġalṭīde-i şeh-rāh

7 Dizildi rişte-i tārīḫe ‘İzzet ḥarf-i cevher-dār
Alay köşkin müretteb ḳıldı resm-i şāh-ı gerdūn-cāh (1235+3=1238)
آلای کوشکن مرتب قیلدی رسم شاه گردونجاه

L TĀRĪḪ-İ TEKYE-İ ḤAŞIRĪ-ZĀDE DER-ḲARYE-İ SÜDLİCE

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Dāver-i dervīş-ḫaṣlet şāh-ı Dārā-şevketüñ
Var mı ehlu’llāha mensūb oldıġında iştibāh

---

8 1226: 1224 M, B
XLIX E: 80a, H: 80a, D: 79a, M: 27, B: 67a
7 1238: 1231 D
L E: 80b, H: 80b, D: 79a, M: 28, B: 67b

2 Hāy u hūdan sīne-çāk olmış der ü dervāzesi
Ḳalb-i ʿāşıḳ-veş ḫarāb-ābād idi bu ḫānḳāh

3 Rūḥına pīr-i Cebāvī'nüñ tevessül eyleyüp
Ḥāliyā ḳıldı binā ol ḫüsrev-i pür-intibāh

4 Tekye oldı maḥẓar-ı iḥsān ḳudūm-ı şāhdan
Şeyḫ ü dervīşān duʿāsın itdi vird-i ṣubḥ-gāh

5 Tā ki devrān eyleye gerdūn o şāh-ı ekremi
Cālis-i seccāde-i peyġam-berī itsün ilāh

6 Ḍarb-ı destiyle niçe kişverleri fetḥ eylesün
Himmet-i pīrān ile şāh-ı kerāmet-dest-gāh

7 ʿİzzetā ol ḫānḳāha cevherī tārīḫdür
Nuṭḳ-ı Ḫān Maḥmūd ile maʿmūr oldı tekye-gāh (1230)
نطق خان محمود ایله معمور اولدی تکیه گاه

LI TĀRĪḪ-İ MUSAMMAṬ BERĀY-I TEKYE-İ MEẒKŪRE

– – • – / – – • – / – – • – / – – • –

1 Ḫāḳān-ı manṣūrü'l-livā Maḥmūd Ḫān-ı Cem-sipāh
Der-gāhını itmiş Ḫudā şāhān-ı dünyāya penāh

2 Ḥaḳ ẕatın itmiş bi'ş-şeref eslāfına ḫayru'l-ḫalef
Ser-tāc-ı şāhān-ı selef pīrāye baḫş-ı taḫt-gāh

3 Vaḳt-i cülūsından beri taʿmīr idüp maʿbedleri
Ṣarf eyledi sīm ü zeri ḫayrāt içün ol pādşāh

4 Bānīsi oldı her yerüñ şānīsidür İskender'üñ
Göñlin alup Saʿdīlerüñ yapdı mücedded tekye-gāh

5 Saḳfın görince āsmān ḫayretde ḳaldı bir zamān
Olduḳca seyyāḥ-ı cihān meddāḥı oldı mihr ü māh

6 Ḫaḳ ʿömrini müzdād ide dā'im eşer bünyād ide
Düşmelerin ber-bād ide ol maẓhar-ı luṭf-ı İlāh

7 Ṣarf itdi ḫarf-i cevheri ʿİzzet didi tārīḫini
Sulṭān Maḥmūd eyledi himmetle iḥyā ḫānḳāh (1230)
سلطان محمود ایلدی همتله احیا خانقاه

LI E: 80b, H: 80b, D: 79b, M: 28, B: 67b; muşammaṭ: ??

LII TĀRĪḪ-İ DİGER BERĀY-I TEKYE-İ MEẔKŪRE

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Maḥmūd Ḫān ki ẓıll-i Ḫudā'yı Kerīm'dür
Ḳıldı fürūġ-ı himmeti tenvīr-i ḫānḳāh

2 Ṣāḥib-kerāmet oldığına şāh-ı 'ālemüñ
Besdür lisān-ı ḥāl ile taḳrīr-i ḫānkāh

3 Mümkin degül zamān-ı ḫilāfet-me'ābda
Ta'dād-ı ma'bed eyleme taḥrīr-i ḫānḳāh

4 Naḳd-i himemle göñlini aldı o şehryār
Eyler du'ā-yı devletini pīr-i ḫānḳāh

5 Sa'dīler itdi cevher-i tārīḫini ḥisāb
Sulṭān-ı 'ālem eyledi ta'mīr-i ḫānḳāh (1230)
سلطان عالم ايلدى تعمير خانقاه

LIII TĀRĪḪ-İ CĀY-I MÜBĀREK-İ ḪIRḲA-İ ŞERĪFE DER-ḲURB-İ ESKİ 'ALĪ PAŞA

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Baḫş idüp ḫırḳasını Veys'e Nebiyy-i 'allām
Ḫil'at-i vaṣl ile müştāḳına ḳıldı ikrām

2 Āl-i 'Oṣmān'a olup zīnet-i kenz-i şevket
Ḫırz-ı cānı gibi ṣaḳlardı selāṭīn-i 'iẓām

3 Yapışup dāmen-i iḥsānına Sulṭān Maḥmūd
Yapdı gencīnesin ol Ḫüsrev-i Pervīz-ġulām

4 Maṭla'-ı şems-i hüdādur bu münevver bürde
Bir şafaḳdur ki müsāvīdür aña ṣubḥ ile şām

5 Āstīn-i keremi kīse-i naḳd-i raḥmet
Ceyb-i pür-mekremeti ümmete kān-ı in'ām

6 Aḫẕ-ı nisbet idüp ol şāh Üveysiyyet ile
Ḳıldı peyġam-ber anı ḫidmetine istiḫdām

7 Bā'iṯ-i 'izzetüm olsun şu mücevher tārīḫ
Ḫırḳa-i pāk-i Resūl eyledi tecdīd-i maḳām (1235)
خرقهٔ پاك رسول ايلدى تجديد مقام

LII E: 80b, H: 80b, D: 79b, M: 28, B: 67b; berāy-ı tekye-i meẓkūre M –, B –
3 eyleme: ile D
LIII E: 81a, H: 81a, D: 80a, M: 29, B: 68a
4 bürde: perde M, B

LIV TĀRĪḪ-İ TECDĪD-İ CĀMİ‘-İ ŞERĪF VE MERḲAD-İ MÜNĪF VE TEKYE-İ LAṬĪF-İ EMĪR BUḪĀRĪ

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Gedā vü pādşeh muḥtācıdur Sulṭān Maḥmūd'uñ
Keremde birdür ol ḫāḳāna dervīşān ile şāhān

2 Buḫārī kim Emīr-i taḫt-gāh-ı mülk-i ma‘nīdür
Bu ‘ālī ḫānḳāha şāh-ı ‘aṣrı eylemiş mihmān

3 Mürūr-ı ezmineyle indirāsa mā'il olmışdı
Olup ḳabr-i şerīfi tekyesi hem cāmi‘i vīrān

4 Şehen-şāh-ı cihāna ṣaḳlamış der-gāhı tecdīdin
Baḳuñ ‘arż-ı kerāmet itdi ol pīr-i velāyet-şān

5 Muḳaddem vālid-i cennet-mekānı eylemiş iḥyā
Muvaffaḳ oldı naḫl-i a‘ẓamı tecdīdine el-ān

6 Muraṣṣa‘ ḳıldı ‘İzzet bu müṣelleṣ veḳ-i tārīḫi
Emīrüñ türbe ma‘bed ḫānḳāhı oldı ābādān (1236)
اميرك تربه معبد خانقاهى اولدى آبادان

LV TĀRĪḪ-İ ṬABYA DER-BOĠAZ-I BAḤR-İ SEFĪD

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Mücāhid Ḫān Maḥmūd'un naẓīri gelmedi dehre
Gelince ẓāt-ı vālā-şānına ‘Oṣmān-ı Ġāzī'den

2 Süleymān Ḫān olurdı müstenīr-i nūr-ı tedbīri
Ṭoġaydı ‘āleme ol mihr-i burc-ı ma‘dalet erken

3 O dāver ile Dārā ḳaṣd-ı heycā itmiş olsaydı
Ṣanurdı dehşetinden mevkib-i İskender'i me'men

4 ‘Adūda ḳalmadı toḫm-ı fesādı ekmege ḳudret
Olup bu ṭabya ile ḫırmen-i ā‘dāya āteş-zen

5 İdüp ḥıfẓ-ı şüġūr-ı dīn ü devlet ḳıldı ol ḫāḳān
Niẓām-ı mülke şarf-ı ‘ömr iden ecdādı rūḥın şen

6 İde Allāh şekl-i hendesīden ‘ömrini müzdād
Bu nev-ṣūret kim oldı iḫtirā‘-ı şāh-ı mu‘ciz-fen

LIV E: 81a, H: 81a, D: 80a, M: 29, B: 68a
6 1236 : 1234 M, B
LV E: 81b, H: 81b, D: 80a, M: 29, B: 68a

7 Fetīl-efrūz olunca ḫāme-i ʿİzzet didüm tārīḫ
Yapıldı sūy-ı deryāda bu ṭabya patladı düşmen (1233)
ياپلدى سوى دريادە بو طابيه پاتلدى دشمن

LVI TĀRĪḪ-İ BİNĀ-YI ṬABYA-İ ÇİMENLİK DER-BOĠAZ-I BAḤR-İ SEFĪD

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 ʿAdīli Ḫān Maḥmūd'uñ Süleymān Ḫān olur olsa
O şāhen-şāha ben İskender ü Dārā'yı itmem eş

2 Tevārīḫ-i selef mażbūṭumuzdur diñlemem lāfı
Anuñ emṣāl ü ecdādında daḫi gelmedi üç beş

3 Ḳılāʿ u ṭabya itdi mülkinüñ eṭrāfını mesdūd
Meger baş ḳaldura mülk-i ʿademden düşmen-i ser-keş

4 Metānet virdi Boġaz'a burūc-āsā yapup ṭabya
Müşeyyed eyledi her bir ṭarafdan serv-i gerdūn-veş

5 Verā-yı kişver-i ʿālemde ḳalsun milket-i aʿdā
Müseddes ṭabya olsun mülkini ḥıfẓa cihāt-ı şeş

6 Ser-i aʿdāyı yaḳsun kelle-i sürḫi didüm tārīḫ
Çimenlik'de bu ṭabya oldı dā'im bir gül-i āteş (1237-1=1236)
چمنلكده بو طابيه اولدى دائم بر كل آتش

LVII TĀRĪḪ-İ ṬABYA-İ ṬOP-ḪĀNE DER-BOĠAZ-I BAḤR-İ SEFĪD

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Böyledür niyyet-i ḫayriyyesi Ḫān Maḥmūd'uñ
Dā'imā itmede esbāb-ı cihādı tekmīl

2 Ceng ü ṣulḥ ile idüp düşmenini emrine rām
Eyleye mülk-i cihāndan şürekāyı taḳlīl

3 Azdur ol pādşeh-i ʿāleme bu heft-iḳlīm
Baḫş ider bir ḳula bir mülk Ḫudāvend-i Celīl

4 Nev-eşer eyledi bu ṭabya-i Ṭop-ḫāne'yi kim
Olamaz burcına bārū-yı felek miṣli ü ʿadīl

LVI E: 81b, H: 81b, D: 80b, M: 30, B: 68b
6 dā'im: dāyim M, B
LVII E: 82a, H: 82a, D: 80b, M: 30, B: 68b

5 Düşmeni ṭopdan ola bī-siper-i rāh-ı ʿadem
Ḳalmaya dāne eṣer eyleye Mevlā tenkīl

6 ʿİzzet'üñ parladı gevher-çile-veş tārīḫi
Virdi aʿdāya bu nev ṭabya-i Ṭop-ḫāne fetīl (1236)
ویردی اعدایه بو نو طابیهٔ طوپخانه فتیل

LVIII TĀRĪḪ-İ ÇEŞME-SĀR VE SĀ'İR ĀṢĀR-I ŞEHRYĀRĪ DER-ḲAṢABA-İ ÇORLI

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Ḥaḳ Ebü'l-fetḥ'üñ ide Sulṭān Süleymān Ḫān ile
Rūḥını sīr-āb ḥavż-ı kevṣer-i mevrūddan

2 Ol iki ḫāḳān-ı aʿẓam çeşmeler ḳılmış binā
Eyleyüp irvā bu şehri cūy-bār-ı cūddan

3 Ṣoñra olmış ṣuları güm-rāh-ı ṣaḥrā-yı ʿadem
Yol bulup sūy-ı ḫilāfa menhel-i maḳṣūddan

4 Her birin sulṭān-ı maḥmūdü'ş-şiyem taʿmīr idüp
Fażla icrā eyledi bu çeşmeyi mevcūddan

5 Āb-ı rūy-ı ḫüsrevān ecdādın iḥyā eyledi
Ẕātını ḫalḳ eylemiş Ḥaḳ ḫayr-ı ʿālem-sūddan

6 Eylesün eslāfı ġıbṭa ʿömrine ḫayrātına
Dā'imā oldur recāmuz ḥażret-i Maʿbud'dan

7 Söyledüm ʿİzzet bu ʿālī çeşmenüñ tārīḫini
Buldı Çorlı āb-ı aʿlā cūd-ı Ḫān Maḥmūd'dan (1231)
بولدی چورلی آب اعلی جود خان محموددن

LIX TĀRĪḪİ DİVĀN-ḪĀNE-İ TERSĀNE-İ ʿĀMİRE

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Baḥr-i pür-cūş-ı veġā Ḥażret-i Sulṭān Maḥmūd
Ḳulzüm-i ḳudretinüñ ḳaṭresidür tersāne

2 Gel de tersāneye zevraḳçe-i İskender'i gör
Bir de baḳ fülke-i zer-dūz-ı şeh-i devrāna

3 Ḥayretüñden yem-i efkāra düşüp añlarsın
Ne imiş ṣalṭanat-ı Ḥażret-i Ḥaḳ subḥāne

LVIII E: 82a, H: 82a, D: 81a, M: 30, B: 68b
4 çeşmeyi: çeşme D
LIX E: 82b, H: 82b, D: 81a, M: 31, B: 69a

4 Baḥr-i elṭāf-ı İlāhīde bulur güncāyiş
Keştī-i himmeti ṣığmaz bu yem-i imkāna

5 Bir ḳapudanına baḫş itdigi eyvāndur bu
Var ḳıyās eyle anuñ şevketini şāhāna

6 Leb-i deryāda görüp söyledi ʿİzzet tārīḫ
Fülke-i baḥr-i cinān oldı bu dīvān-ḫāne (1236)
فلكۀ بحر جنان اولدى بو ديوانخانه

LX TĀRĪḪ-İ MUVAḲḲİT-ḪĀNE DER-CĀMİʿ-İ BEGLERBEGİ EŞER-İ VĀLİD-İ ŞĀH-I CİHĀN-I CENNET-MEKĀN ʿABDÜ'L-ḤAMĪD ḪĀN

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Cenāb-ı Ḫān Maḥmūd itdi iḥyā vālidi rūḥın
İdüp tecdīd ḫayrātın bu nev ṭarz-ı behīn üzre

2 Mürūr-ı ezmineyle miḥver-i ʿālem bozılmışdı
Mücedded eyledi şimdi esās-ı āhenīn üzre

3 Muvaḳḳit-ḫānenüñ de geldi vaḳt ü sāʿati şimdi
Müreccaḥ eyledi mīḳat-ı çerḫ-i pür-ṭanīn üzre

4 Alınca irtifāʿı mehçe-i ṭāḳ-ı bülendinden
Düzeltdi sāʿatin ḫur-şīd çerḫ-i çārümīn üzre

5 O ḫāḳān merkezin buldurdı el-ḥak rişte-i şerʿüñ
Ola memdūd yā Rab ẓılli farḳ-ı mü'minīn üzre

6 Kevākible müzeyyen itdi ʿİzzet burc-ı tārīḫin
Muvaḳḳit-ḫāne hem-resm-i sipihr oldı zemīn üzre (1236)
موقتخانه هم رسم سپهر اولدى زمين اوزره

LXI TĀRĪḪ-İ DÜ MİNĀRE BİNĀ FERMŪDEN-İ ŞĀH-I CİHĀN BE-CĀMİʿ-İ ʿABDÜ'L-ḤAMĪD ḪĀN DER-BEGLERBEGİ

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Cennet-mekān Ḥażret-i ʿAbdü'l-Ḥamīd Ḫān
İtsün beḳāda şevket-i necliyle iftiḫār

2 Bir pādşāha itmedi ḫayrü'l-ḫalef Ḫudā
Maḫdūm-ı aʿzamı gibi şevketlü şehryār

LX E: 82b, H: 82b, D: 81b, M: 31, B: 69a
LXI E: 82b, H: 82b, D: 81b, M: 31, B: 69a

3 Ḫayrātını mükemmel idüp nūr-ı dīdesi
Oldı ḥayāt-ı ṣanīye maẓhar o tāc-dār

4 Çıḳduḳca çerḫe ṣīt-i ezān-ı Muḥammedī
Olsun menār-ı devlet ü iclāli ber-ḳarār

5 Refʿ eyleyüp ʿatīḳini tārīḫ söyledüm
Maḥmūd Ḫān bu maʿbede yapdı iki menār (1237-1=1236)
محمود خان بو معبده یاپدی ایکی منار

LXII TĀRĪḪ-İ ÇEŞME-SĀR DER-ḲURB-İ CĀMİʿ-İ ŞERĪF-İ MEẒKŪR

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 İdüp fermānın icrā āb-ı şemşīr ile Ḫān Maḥmūd
Ḥarīm-i beytini taṭhīr ḳıldı Ḥayy-i Maʿbūd'uñ

2 Getürdi zemzemi emr eyleyince fātiḥ-i Kaʿbe
Bu yolda saʿyi meşkūr oldı el-ḥaḳ ebr-i pür-cūduñ

3 Revān-ı vālidiyçün eyledi bu çeşmeyi īcād
O şāhen-şāhuñ oldı ekẓerisi ḫayr-ı mevcūduñ

4 İlāhī vālid-i şāh-ı cihāna ṣaḥn-ı cennetde
Nişīmen-gāh ola sūy-ı kenārı ḥavż-ı mevrūduñ

5 Be-ḥaḳḳ-i Merve yoḳdur bir sözüm ʿİzzet bu tārīḫe
Ṣafā-yı bāl ola iç zemzeminden Ḫān Maḥmūd'uñ (1237-1=1236)
صفای بال اوله ایچ زمزمندن خان محمودك

LXIII TĀRĪḪ-İ ḤAVŻ-I KEBĪR BERĀY-I DEFʿ-İ ḤARĪK DER-ŞEHR-İ ĠALAṬA

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Eylemiş Maḥmūd Ḫān'uñ ṭabʿ-ı himmet-nebʿine
ʿĀlemüñ āsāyişin Bārī teʿālā mültezem

2 ʿArż-ı ḥāl itmişdi bu belde o şāh-ı āʿẓama
Başına ḫavf-ı ḥarīk ile yaḳup nār-ı elem

3 Cūş idüp iḥsān-ı bī-pāyānı deryālar gibi
Baḫre fermān eyledi ol dāver-i ḳulzüm-kerem

LXII E: 83a, H: 83a, D: 81b, M: 32, B: 69b
2 ebr-i pür-cūduñ: İzid-i cūduñ D
5 1236: 1234 M, B
LXIII E: 83a, H: 83a, D: 82a, M: 32, B: 69b
2 şāh: baḥr D

4 Cerr-i eṣḳāl ehlinüñ māhirlerinden cem‘ olup
Ẕirve-i küh-sāra efrāz itdiler bir ḳıṭ‘a yem

5 ‘İzzetā cevherle memlū eyledüm tārīḫini
Yapdı dil-cū ḥavż-ı nev sulṭān-ı maḥmūdü’ş-şiyem (1235)
یاپدی دلجو حوض نو سلطان محمود الشیم

LXIV TĀRĪḪ-İ VELĀDET-İ ḪADĪCE SULṬĀN

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Nesli encüm gibi efzūn ola Ḫān Maḥmūd’uñ
Oldı bir duḫteri ārāyiş-i mehd-i devrān

2 Şevket-i vālid-i ẕi-şānını seyr itmek içün
Geldi ol mihr-i cihān ‘āleme rūz-ı dīvān

3 Virdi Ḥaḳ şāha o gencîne-i luṭf u keremi
Ḳulların naḳd-i mevācible iderken şādān

4 Mehd-i elmāsda buldı o dür-i şehvārı
‘Avdet itdükde Beşikṭaş’a şehen-şāhı cihān

5 Maḳdem-i şāh-ı cihāna atılan ṭoplar ile
İmtizāc eyledi āvāze-i kūs-ı i‘lān

6 Dūd-ı bārūt olup sürme-i çeşm-i ḫur-şīd
Ṣīt-i ṣūr eyledi Nāhīd-i sipihri raḳṣān

7 Oldı eṣdāf-ı mesāmi‘ gibi leb-rīz-i güher
Bu du‘ā ile icābet-geh-i Rabb-i Mennān

8 Ḥaşre dek yā Rab ola pādşeh-i meh-ṭal‘at
Necm-i evlādı miyānında ḳamer-veş raḫşān

9 Çāker-i kemteri ‘İzzet didi bu tārīḫi
Mehde zeyn oldı muḥarremde Ḫadīce Sulṭān (1241)
مهده زین اولدی محرمده خدیجه سلطان

LXIV E: 83a, H: 83a, D: 82a, M: 32, B: 69b

LXV TĀRĪḪ-İ BİNĀ-YI MAḤFİL-İ HÜMĀYŪN DER-CĀMİ‘-İ ŞERĪF

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Bu bābı maḥfil-ārā-yı ḫilāfet Ḫān Maḥmūd'a
Güşāde itmege ḳılsun medeng-i feṭḥi Ḥaḳ ta‘yīn

2 Binā itdi niçe cāmi‘ o şāh-ı şāḥibü'l-cum‘a
Merāmın her birinde eyledi bir resm ile tebyīn

3 Bu ma‘bedden murādı cündini talṭīfdür ancaḳ
Yolında çünki anuñ ser virür ol serverān-ı dīn

4 Ṣalāḥ ile cihādı maḥfil ü ḳaṣrıyla cem‘ itdi
İdüp i‘mār-ı dīn ü devlet ol ḫāḳān-ı ‘adl-āyīn

5 Yiter ol āftāb-ı şevketüñ envārı āfāḳa
N'ola mihrin ezüp gerdūn iderse maḥfilin tezyīn

6 Güşād olduḳca bu der-geh ḳudūm-ı şāh-ı devrāna
Du‘ā itdükce cündi ḳudsiyān birden disün āmīn

7 Didüm bu maḥfil-i vālāya ‘İzzet cevherī tārīḫ
Hümā-yı devlete şāyeste bāb u lāne-i zerrīn (1241)
همای دولته شایسته باب و لانهٔ زرین

LXVI TĀRĪḪ-İ BĪNĀ-YI CĀMİ‘-İ ṬOP-ḪĀNE

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Her biri şāh-ı meġāzī-şiyemüñ himmetidür
Ṣaḥn-ı Ṭop-ḫāne'de mevcūd eṣer-i meşhūduñ

2 Müslimīn üstine beş vaḳti edādan şoñra
Farżdur ed‘iyesi ol şeh-i ṣāḥib-cūduñ

3 Cündini eylemedür semt-i ṣalāḥa terġīb
Ẕikr ü fikri o ḫudāvend-i ġazā fermūduñ

4 Ḳıldı bu Ka‘be'yi Ṭop-ḫāne'ye ez-cümle binā
Cem‘ idüp ḥacc u ġazā menhecini Ma‘būd'uñ

5 Nīze olsun gözine pertev-i zerrīn-‘alemi
Düşmen-i dīn ile bed-ḫᵛāhı olan merdūduñ

LXV E: 83b, H: 83b, D: 82b, M: 33, B: 70a;
Tārīḫ-i maḥfil-i hümāyūn der-Cāmi‘-i Nuṣret E, H, D
1 medeng: meddinüñ E, H: mejeng M, B
LXVI E: 84a, H: 84a, D: 82b, M: 33, B: 70a; başlık: Tārīḫ-i Cāmi‘-i Şerīf-i Nuṣret E, H, D
5 nīze: tīre D

6 Böyle dir kim ki bu dervāzeden eylerse duḫūl
Pādşāhum vire Allāh senüñ maḳṣuduñ

7 Aṣdı ḳandīl-i Süreyya gibi ʿİzzet tārīḫ
Oldı zībende eşer-i maʿbedi Ḫān Maḥmūd'uñ (1241)
اولدی زیبنده اثر معبدی خان محمودك

LXVII TĀRĪḪ-İ DĪGER BERĀY-I CĀMİʿ-İ ŞERĪF-İ MEẒKŪR

• • – – / • – • – / • • –

1 Dā'imā itmede muvaffaḳ anı
Ola Ḥaḳḳ'a sipās-ı Ḫān Maḥmūd

2 Tācı nūrü'l-hüdādur ol şāhuñ
Oldı taḳvā libās-ı Ḫān Maḥmūd

3 Ḫayrdur ḥaḳ bu kim der-i Ḥaḳ'dan
Dā'imā iltimās-ı Ḫān Maḥmūd

4 Naẓar-ı himmet itdi ṭopcılara
Çeşm-i ḫidmet-şinās-ı Ḫān Maḥmūd

5 İtdi bu cāmiʿe cevāhir ṣarf
Dest-i deryā-ḳıyās-ı Ḫān Maḥmūd

6 Ola ẕātıyla ḥaşre dek bāḳī
Taḫt-ı gerdūn-mümās-ı Ḫān Maḥmūd

7 ʿİzzetā ʿarşa yaz bu tārīḫi
Cāmiʿ-i nūr-esās-ı Ḫān Maḥmūd (1241)
جامع نور اساس خان محمود

LXVIII TĀRĪḪ-İ DĪGER BERĀY-I CĀMİʿ-İ ŞERĪF-İ MEẒKŪR

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Eger Mevlā'ya ʿāsī olmayam dirseñ ṭutup emrin
İmāmü'l-Müslimīni ẓıll-i Ḥaḳ bil iḳtidā eyle

2 Delīl-i rāh-ı Mevlā oldıġın ol mürşid-i ʿālem
ʿAyān itdi bu maʿbedle gelüp ẕikr-i Ḫudā eyle

LXVII E: 84a, H: 84a, D: 83a, M: 33, B: 70a
5 deryā-ḳıyās: dür-ḳıyās D
6 ola: oldı D
LXVIII E: 84a, H: 84a, D: 83a, M: 34, B: 70b

3 Merāmuñ būy-ı cennetse yapıldı gül gibi cāmi‘
Ḳonup gül-desteler üstinde ey bülbül nevā eyle

4 Ḳıyām-ı ḥaşre dek bānīsini miḥrāb-ı şevketde
Şehen-şāhān-ı devrāna İlāhī muḳtedā eyle

5 Bu tārīḫ ile ‘İzzet itdi ehl-i sünneti terġīb
Namāzı cāmi‘-i Maḥmūd Ḫān’da ḳıl du‘ā eyle (1241)
نمازی جامع محمود خانده قیل دعا ایله

LXIX TĀRĪḪ-İ CĀMİ‘-İ MEẒKŪR DER-BĀBI ḤARĪMEŞ NÜVİŞTE

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Ṭopdan Ṭop-ḫāne’yi ābād ḳıldı pādşāh
Mışra‘ıyla eylemişdüm vaṣf-ı āsār-ı bihīn

2 Cāmi‘i ḳalmışdı ancaḳ anı da tekmīl idüp
Secde-i şükr itdi Mevlā’ya cünūd-ı müslimīn

3 Görmedük miṣlin bi-Rabbi’l-Ka‘be bu nev-cāmi‘üñ
İşte dünyā işte āṣār-ı selāṭīn-i güzīn

4 Varsa çerḫüñ Beyt-i Ma‘mūr’ı bu da ṣanīsidür
Ba‘d-ez-īn eflāke faḫr itse n’ola rūy-ı zemīn

5 Eyledi miḥrābına çāk-i girībān āsmān
Oldı mānend-i ṣafaḳ ol maṭla‘-ı nūr-ı mübīn

6 Minber oldı ‘arş-ı Raḥmān’a mu‘allā nerdbān
Gelse şāyāndur ḫiṭābet itmege Rūḥü’l-emīn

7 Oldı her bir nemc-i zer-kārı birer mihr-i felek
Zīnet-i kürsīsidür reşk-i sipihr-i çārümīn

8 İki serv-i bāġ-ı dīn oldı menāreyn-i bülend
Ser-nigūn-ı reşkidür Ṭūbā-yı Firdevs-i berīn

9 Cāmi‘-i Nuṣret ola nāmı bu vālā ma‘bedüñ
Eyleye bānīsini manṣūr Rabbü’l-‘ālemīn

10 Ḫaşre dek der-gāhını ẕātıyla Mevlā eylesün
Ḳıble-i āmāl-i ‘ālem muḳtedā-yı ehl-i dīn

11 Vaḳtini ḫayr u ġazāya ṣarfdan dūr olmadı
Ḳışlada bu ma‘bedinden farḳ ider ehl-i yaḳīn

LXIX E: 84b, H: 84b, D: 83b, M: , B: 70b
1 behīn: mübīn D

12 ʿİzzet ol beyt-i Ḫudā'nun söyledüm tārīḫini
Cāmiʿ-i Maḥmūd Ḫān oldı meṭāf-ı mü'minīn (1241)
جامع محمود خان اولدی مطاف مؤمنین

LXX TĀRĪḪ-İ BİNĀ-YI ÇEŞME-SĀR DER-RĀH-I NÜZHET-GĀH-I ÇUBUḲLI

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Zülāl-i luṭfını Maḥmūd Ḫān'uñ içmeden geçme
Çubuḳlı'da degül Gökṣu'da yoḳdur böyle elṭaf ṣu

2 Çaḳalburn'ın künām-ı şīre döndürdi o şāhen-şāh
Yapup nev-ṭabya ḳıldı ḳışlasın ʿasker ile memlū

3 Ṣuyun bulmış Çubuḳlı devr-i Ḫān Aḥmed'de ḥamd olsun
O şāhuñ ʿahd-i iḳbālinde bulmışdur ṣuyın her-sū

4 ʿİdād-ı ʿömri olsun ḳatre-i deryā ḳadar efzūn
Budur dil ḫᵛāhumuz der-gāh-ı Mevlā'dan degül şu bu

5 Bu tārīḫümle çeşme ṣanki ʿİzzet şīr ü şekkerdür
Leb-i deryāda Ḫān Maḥmūd yapdı menbaʿ-i dil-cū (1237)
لب دریاده خان محمود یاپدی منبع دلجو

LXXI TĀRĪḪ-İ TAʿMĪR-İ ḲALʿA-İ VARNA

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Bāʿiṣ-i ġayret olup maʿnī-i *in-tenṣurukum* *
Nuṣret-i dīn-i mübīn eyledi Sulṭān Maḥmūd

2 Her ṭaraf sūr-ı ʿadālet çevirüp kişverine
Meger aʿdādan emīn eyledi Sulṭān Maḥmūd

3 Varna'nuñ ḳalʿası ez-cümle ḫarāb olmış iken
Yapdırup ḥıṣn-ı ḥaṣīn eyledi Sulṭān Maḥmūd

4 Burc u bārūsın idüp dīn gibi müstaḥkem
Cünd-i İslām'a kemīn eyledi Sulṭān Maḥmūd

5 Sūr idüp ʿİzzet ahālīsi didüm tārīḫin
Varna'yı ḥıṣn-ı metīn eyledi Sulṭān Maḥmūd (1233)
وارنه یی حصن متین ایلدی سلطان محمود

LXX E: 85a, H: 85a, D: 83b, M: 34, B: 70b
LXXI E: 85a, H: 85a, D: 84a, M: 35, B: 71a
* Kur'an: 47/7.

LXII TĀRĪḪ-İ DĪGER BERĀY-I SŪR-I MEẔKŪR

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Süġūr-ı dīni ḥıfẓ itmek içün şāhen-şeh-i İslām
Metānetle ḳılā'-ı Rumili'ye virdi istiḥkām

2 Ḫarāb-ābād Varna ḳal'ası ḳalmış idi ancaḳ
Lisān-ı ḥāl ile eylerdi dā'im böyle istirḥām

3 Eyā şāhen-şeh-i ġāzī cihānuñ şāh-ı mümtāzı
Benüm de göñlümi yap tā ki ben de ḳalmayam güm-nām

4 Cidārın itdi İskender gibi āyīne Ḫān Maḥmūd
O ḫāḳānuñ yüzinden buldı ḥüsn-i ṣūret-i encām

5 Bu tārīḫ-i metīnüm himmet-i şāh iledür 'İzzet
Yapıldı sūr-ı Varna şāh-ı 'ālem eyledi iḳdām (1233)
یاپلدی سور وارنه شاه عالم ایلدی اقدام

LXIII TĀRĪḪ-İ DĪGER BERĀY-I ḲAL'A-İ MEẔKŪR

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Ḫażret-i Maḥmūd Ḫān'a mülkinüñ i'mārıdur
Cümle dārāt-ı ḫilāfetden muḳaddem mültezem

2 Her ṭarafdan çekdi sed a'dāya yapdı ḳal'alar
Sebḳ idüp İskender'i ol ḫüsrev-i Dārā-ḫadem

3 Burc-ı Varna burc-vār ne oldı fülk-i düşmene
Dāne-i ṭop u tüfenginden gelince cūşa yem

4 Üstüvār olsun ḥişār-ı devleti eflāk ile
Āsmān ṭurduḳca ṭursun ḫüsrev-i nuṣret-'alem

5 'İzzet ol ḥışn-ı ḳavīnüñ söyledüm tārīḫini
Yapdı Varna ḳal'asın sulṭān-ı maḥmūdü'ş-şiyem (1233)
یاپدی وارنه قلعه سن سلطان محمود الشیم

LXII E: 85a, H: 85a, D: 84a, M: 35, B: 71a
LXIII E: 85b, H: 85b, D: 84a, M: 35, B: 71a
4 eflāk ile: eflāk-veş D

LXXIV TĀRĪḪ-İ ṬABYA-İ BİĠALI DER-BOĠAZ-I BAḤR-İ SEFĪD

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Yapılmaz ḫāne-i vīrāne-i ẓālim zamānında
Ḫarāb-ābād bir yer ḳoymasa dünyāda Ḫān Maḥmūd

2 Esīr itmiş iken a'dāsını ṣulḥ u ṣalāḥ ile
Yine eyler ġazā esbābını āmāde Ḫān Maḥmūd

3 Kilīd aṣdı Biġalı ṭabya ile bāb-ı deryāya
İdüp bī-ġā'ile iẓhār-ı ḫarḳu'l-'āde Ḫān Maḥmūd

4 Mü'eyyed eylesün Mevlā ki itdi devletin iḥyā
Yetişdi ceyş-i himmetle gelüp imdāda Ḫān Maḥmūd

5 Mu'anven ḳıldı İstanbul ḳapusın 'İzzetā tārīḫ
Müzeyyen ṭabya yapdı sāḥil-i deryāda Ḫān Maḥmūd (1233)
مزين طابيه ياپدى ساحل دريادە خان محمود

LXXV TĀRĪḪ-İ BİNĀ-YI ṬABYA DER-SEDDÜ'L-BAḤR

• • – – / • • – – – / • • – – – / • • –

1 Düşmeni var ise maḳḫūr ola Ḫān Maḥmūd'uñ
Biñ sene baḫtı gibi devlet aña yār olsun

2 İtmek ister ise seyf-i ẓaferi āyīne
Gelüp İskender o ḫāḳāna silaḥ-dār olsun

3 Bülbül-i ṭab'ı o sulṭān-ı ḥamiyyet-kāruñ
Öyle ister ki cihān ġıbṭa-i gül-zār olsun

4 Ḳıldı bir ṭabya binā kim anı seyr itdükce
Zīr-i bārū-yı felek düşmenine ṭar olsun

5 Yazdı tārīḫini 'İzzet der-i Seddü'l-baḥre
Yapdı nev-ṭabya ḫudāvend-i zamān var olsun (1233)
ياپدى نو طابيه خداوند زمان وار اولسون

LXXIV E: 85b, H: 85b, D: 84b, M: 36, B: 71b
LXXV E: 85b, H: 85b, D: 84b, M: 36, B: 71b; başlık: Tārīḫ-i Ṭabya der-Boġaz-i Baḥr-i Sefīd E, H, D

LXXVI TĀRĪḪ-İ BİNĀ-YI ŞEVKET-SARĀY-I ṬOPḴAPU DER-BĀB-I RİKĀB NÜVİŞTE

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Görince raḫşını raḫşende Ḫān Maḥmūd Ġāzī'nüñ
Felek ḫur-şīdini seng-i rikāb itdi bu eyvāna

2 Selāṭīne üzengi parladup ol dāver-i mümtāz
Rikāb-ı esbin itdi būse-cā efvāh-ı şāhāna

3 Görüp ol şeh-süvār-ı sāḥa-i iclāli şevketle
Açar dest-i niyāzı der-'aḳab bu bāb-ı kāşāne

4 İder āheng-i ebvāb-ı icābet-ḫāne-i Mevlā
Ṣarīrinden çıḳan bang-i *edāma'llāhu sulṭāneh*•

5 Bu der-gāhuñ kemīne bendesi 'İzzet didi tārīḫ
Şerāy-ı Ṭopḳapu olsun hümāyūn şāh-ı devrāna (1233)
سرای طوپ قپو اولسون همایون شاه دورانه

LXXVII TĀRĪḪ-İ BİNĀ-YI CĀMİ' DER-YERGÖGİ

(Beyt-i şānīde çerḫden bālā lafẓı 'arşdan bālā idi. Ḥażret-i ḫalīfe-i Resūl icrā-yı sünnet buyurup kemāl-i maḥviyyet-i mülūkānelerinden midād-ı sürḫle çerḫden taḥrīr eylesün diyü fermān buyurduḳları tārīḫdür)*

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Şeh-i rūy-ı zemīn Maḥmūd Ḫān-ı āsmān-temkīn
Ḥisār-ı Yergögi'de ḳıldı iḥyā ma'bed-i a'lā

2 Felekle farḳı yerle gök ḳadardur ol şehen-şāhuñ
Ki itmiş ḳadrini Allāh te'ālā *çerḫden* bālā

3 Bu şehrüñ yapdırup ḥışnın muḳaddem ol şeh-i ġāzī
Muvaffaḳ eyledi bu ḫayra daḫi ẕātını Mevlā

4 Oḳunsun minber-i şevketde dā'im nām-ı sāmīsi
Menār-ı devlet ü iḳbāli yā Rab ola pā-ber-cā

5 Didi ehl-i semā sükkān-ı arża 'İzzetā tārīḫ
Yapıldı Yergögi'de cāmi'-i Maḥmūd Ḫān vālā (1233)
یاپلدی یرگوگیده جامع محمود خان والا

LXXVI E: 86a, H: 86a, D: 84b, M: 36, B: 71b
• "Allah saltanatını daim etsin."
LXXVII E: 86a, H: 86a, D: 85a, M: 36, B: 71b
* maḥviyyet: mürüvvet M, B

LXXVIII TĀRĪḪ-İ VİLĀDET-İ FĀṬIMA SULṬĀN

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Ḫidīv-i ced-be-ced Maḥmūd Ḫān'uñ ṣulb-i pākinden
Ẓuhūr-ı nesl ile Ḥaḳ itdi iḥsān behceti kevne

2 Bi-ḥamdil'llāh ki burc-ı salṭanatdan rū-nümā oldı
Şeh-i encüm-sipāhuñ duḫter-i meh-ṭal'ati kevne

3 Ṭulū' itdi meh-i ẕi'l-ḥiccede mihr-i münir-āsā
Meseretle feraḥ-baḫş oldı sūr-ı devleti kevne

4 İlāhī duḫteriyle pādşāhı ḳıl mu'ammer kim
Birisi mehde fer virdi birisi rāḥatı kevne

5 Didüm gehvāre-zīb-i şān olunca 'İzzetā tārīḫ
Ḳudūm-ı Fāṭıma sulṭān virdi zīneti kevne (1223)
قدوم فاطمه سلطان ویردی زینتی کونه

LXXIX TĀRĪḪ-İ CÜLŪS-I ŞEHRİYĀR-I ZAMĀN

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Ḫażret-i Maḥmūd Ḫān oldı kemāl-i 'adl ile
Şehryār-ı bī-mu'ādil 'ādil-i şāhen-şehān

2 Ḫaşyetinden tīġini mirrīḫ itdi der-niyām
Eyleyüp taḳlīd-i seyf ol ḫüsrev-i şāḥib-ḳırān

3 Sikkesin ser-māye ḳıldı Müşterī eflākde
Ḫuṭbede ẕikr eyledi ismin ḫaṭīb-i āsmān

4 Şavletiyle dā'imā ġālib olup a'dāsına
Sāyesinde şād ide dünyāyı Rabb-i Müste'ān

5 Nāsı taṭyīb eyledüm ben de bu tārīḫüm ile
Oldı memnūn Ḫān Maḥmūd'uñ cülūsında cihān (1223)
اولدی ممنون خان محمودك جلوسنده جهان

LXXX TĀRĪḪ-İ BİNĀ-YI CĀY-I SER-İ BOSTĀNİYĀN

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Gül-şen-ārā-yı ḫilāfet ḥażret-i Maḥmūd Ḫān
Virdi bülbül-veş ser-i bostāniyāna āşyān

LXXVIII E: 86b, H: 86b, D: 85a, M: 37, B: 72a
LXXIX E: 86b, H: 86b, D: 85b, M: 36, B: 72a
LXXX E: 86b, H: 86b, D: 85b, M: 37, B: 72a

2 Sāyesinde zümre-i bostāniyān buldı nemā
Sebze-i bīgāne-veş ḳalmışdı bī-nām u nişān

3 İşte ocaġ-ı ḥadīḳa şāhidümdür ḥıfẓına
Ġonçeyi āteşle cem‘ eyler o ḫākān-ı zamān

4 Bir yeşilci olmaġa Rıḍvān ider ‘arż-ı niyāz
Mülkini itdi o ẓıllu’llāh mānend-i cinān

5 Necl-i ṭab‘um açdı ‘İzzet gül gibi tārīḫini
Yapdı sulṭān-ı güzīn bosṭāncıbaşıya mekān (1235)
یاپدی سلطان کزین بوستانجی باشی یه مکان

LXXXI TĀRĪḪ-İ BİNĀ-YI ÇEŞME-SĀR DER-ḲURB-İ LİMĀN-I ĠADIRĠA

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Yād idüp Maḥmūd Ḫān’un ḳulzüm-i elṭāfını
And içerler cūdına deryālar itdükce ḳasem

2 Mevce şanma defter-i iḥsānınuñ bir ‘aynını
Ṣafḥa-i nehre ṣabā zencīr idüp eyler raḳam

3 Ḳulzümi meyl itdürür her sūya cebr-i rūzgār
Sū-be-sū baḫş eyler isterse o deryā-yı kerem

4 Şimdi āb-ı luṭfı meyl itdi bu semt irvāsına
Rāh-ı Ḥaḳ’da bī-terāzū eyleyüp ṣarf-ı direm

5 Teşnegāna ‘İzzet işrāb eyledüm tārīḫini
Çeşme-i vālā binā-yı şāh-ı maḥmūdü’ş-şiyem (1235)
چشمهٔ والا بنای شاه محمود الشیم

LXXII TĀRĪḪ-İ BİNĀ-YI CĀMİ‘-İ ŞERĪF DER-SARĀY-I HÜMĀYŪN-I ĠALAṬA

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Vekīl-i Aḥmed-i mürsel cenāb-ı Ḫān Maḥmūd’uñ
Nümāyāndur cebīn-i enverinde pertev-i īmān

2 Mübārek ebruvān-ı pāki miḥrāb-ı ḫilāfetdür
Oḳundı ol ḫudāvendüñ yüzinden āyet-i Raḥmān

LXXXI E: 87a, H: 87a, D: 85b, M: 37, B: 72b
LXXII E: 87a, H: 87a, D: 86a, M: 38, B: 72b
2 yüzinden: yüzüñden D

3 Cihān devrinde ābād oldı o şāh-ı felek-cāhuñ
Sarāy u cāmi‘i ḳalmışdı bu şehrüñ hemān vīrān

4 Yine nām-ı hümāyūn maḥfil-ārā-yı ḫulūd oldı
Bu rūşen ma‘bedüñ de eyleyüp tecdīdini fermān

5 Cevāhirle müzeyyen eyledüm mişbāḥ-ı tārīḫin
Sarāyın itdi nev-cāmi‘le Ḫān Maḥmūd ābādān (1235)
سراين ايتدى نو جامعله خان محمود آبادان

LXXXIII TĀRĪḪ-İ TA‘MĪR-İ BAŞ OṬA DER-SARĀY-I ĠALAṬA

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Eyledi kişverini şāh-ı cihān-bān tecdīd
Yed-i ḳudretle idüp ẕātını Mevlā te’yīd

2 Ġalaṭa dā’iresi lafẓ-ı ġalaṭ-veş ḳalmış
İ‘tibār eylemeyüp şehler aña ‘ahd-i medīd

3 Şimdi taṣḥīḥ idüp eṭrāfı ile çıḳdı dürüst
Ṣıḥḥate münḳalib itdi o şehen-şāh-ı vaḥīd

4 Bu sarāyı gibi ‘ālī ide Ḫaḳ kişverini
Zīr-i pāyında ḳala milket-i küffār-ı ‘anīd

5 Didüm itmāmına mu‘cem ile ‘İzzet tārīḫ
Dār-ı feyż eyleye Allāh baş oṭa oldı cedīd (1235)
دار فيض ايليه الله باش اوطه اولدى جديد

LXXXIV TĀRĪḪ-İ TA‘MĪR-İ ORṬA OṬA DER-SARĀY-I MEẔKŪR

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Yine sulṭān-ı cihān bendelerin eyledi şād
Ġalaṭa dā’ire-i şevketin itdi bünyād

2 Eyledi üç oṭa erbābına birden himmet
Olamaz luṭfına vāfī bu ḥisāb üzre ‘idād

3 O civān-baḫt u ḳavī-şevkete nisbet ḳılsañ
İki key ṣaḥibi ādem idi Ḫüsrev’le Ḳubād

4 Niçe biñ böyle eşer ṭarḥına tevfīḳ ḳılup
İde Ḫaḳ ‘ömrini erḳām-ı ‘adedden müzdād

---

4 ma‘bedüñ: ma‘bedin D
LXXXIII E: 87a, H: 87a, D: 86a, M: 38, B: 72b
4 ‘ālī: ‘ālemde D
LXXXIV E: 87b, H: 87b, D: 86b, M: 38, B: 72b

5 ʿİzzetā resme güzel geldi gelince tārīḫ
Ḳıldı orṭa oṭayı şāh-ı cihān-bān ābād (1235) 842 ?
قیلدی اورطه اوطه یی شاه جهانبان آباد

LXXXV TĀRĪḪİ TAʿMĪR-İ KÜÇÜK OṬA DER-SARĀY-I MEẔKŪR

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Her ḫarāb-ābādı Mevlā ṣaḳlamışdı ʿahdine
ʿĀlemüñ ʿumrānına Maḥmūd Ḫān oldı sebeb

2 Bu sarāya raġbet eylerlerdi şāhān-ı selef
Eyledi ecdādına ḥürmet şeh-i ʿālī-neseb

3 Ṣarf idüp gencîne gencîne ʿināyet maʿdenin
Bendegāna kān-ı ʿirfān oldı bu kenz-i edeb

4 Bu nihāl-iṣṭān-ı feyż olsun muṭarrā dā'imā
Bulsun āb-ı cūd-ı şāhî ile her şāḫı ṭarab

5 ʿİzzetā cevherle tanẓīm eyledüm tārīḫini
Resm-i dîgerle küçük oṭa ḳılındı münteḫab (1235)
رسم دیکرله کوچك اوطه قیلندی منتخب

LXXXVI TĀRĪḪ-İ VİLĀDET-İ ŞEH-ZĀDE SULṬĀN MEḤEMMED BİN MAḤMŪD ḪĀN

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Geldi Bü'l-feṭḥ-i cihān Maḥmūd Ḫān'ı şād idüp
Müjde-i nuṣret ile bir necl-i memdūḥu'ṣ-ṣıfāt

2 Maḳdemi ḳıldı tesādüf ḳatʿ-ı re'ṣ-i düşmene
Fāl-i ḫayr-āsā gelüp şeh-zāde-i Ḫayder-simāt

3 Bāʿiṯ-i fevz ü felāḥ olsun ḳudūmı ʿāleme
Tā ki dehre vālidi olduḳca bādî-i necāt

4 Nev-be-nev mesrūr olup şāh-ı cihān sūr eylesün
Ṣulb-i pākinden gelüp gāhî ẕükūr u geh benāt

5 Tāze cān buldı cihān ʿİzzet didi tārīḫini
Mevlid-i Sulṭān Meḥemmed virdi devrāna ḥayāt (1237)
مولد سلطان محمد ویردی دورانه حیات

---

5 gelince: gelinci E, H: ikinci D
LXXXV E: 87b, H: 87b, D: 86b, M: 39, B: 73a
LXXXVI E: 87b, H: 87b, D: 86b, M: 39, B: 73a

LXXXVII TĀRĪḪ-İ İRTİḤĀL-İ ŞEH-ZĀDE SULTĀN ḤAMĪD ṬAVVELA'LLĀHU ʿÖMRE EBĪHİ

– – • – / – – • – / – – • – / – – • –

1 Faṣlı-bahārı bilmedük biz mātem-i şeh-zādeden
İtdükçe ḫāḳān-ı zamān fevtinde anuñ āh u vāh

2 Gitdi çiçekden derdine şeh-zāde dermān bulmayup
ʿĀḳil olan eyler mi hīç bu bāġ-ı fānīye nigāh

3 Ṭurduḳca bu bāġ-ı cihān yatduḳca ol serv-i revān
Maḥmūd Ḫān'ı Ḥaḳ ide gül-zār-ı dehre pādşāh

4 Virsün o şāhen-şāha Ḥaḳ encüm ḳadar şeh-zādegān
Lākin baña göstermesün ʿālemde andan ġayrı şāh

5 ʿİzzet gören tārīḫümi bülbül gibi eyler fiġān
Gül-naḫl idi Sulṭān Ḥamīd şoldı çiçekden geçdi āh (1240)
كلنخل ايدى سلطان حميد صولدى چيچكدن كچدى آه

LXXXVIII TĀRĪḪ-İ VEFĀT-I FĀṬIMA SULṬĀN ṬAVVELA'LLĀHU ʿÖMRE EBĪHĀ

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Bir nihāl-i bāġ-ı şevket keşret-i üşkūfeden
İtdi reʾs-i nāzenīnin vażʿ-ı bālīn-i melāl

2 Buldı mı baḳ derde çāre ḥükm-i Ḥak'dan māʿ-adā
Vālid-i ẕī-şānına hīç yoġ iken emr-i muḥāl

3 Var idüp Maḥmūd Ḫān'ı sā'ir evlādı ile
Ümmet-i merḥūmeye baḫş ide Ḥayy-ı lā-yezāl

4 Dāġ-dār-ı ḥüzn olup ʿİzzet didi tārīḫini
Fāṭıma Sulṭān çiçekden ʿadne kıldı intiḳāl (1240)
فاطمه سلطان چيچكدن عدنه قيلدى انتقال

LXXXVII E: 88a, H: 88a, D: 87a, M: 39, B: 73a
LXXXVIII E: 88a, H: 88a, D: 87a, M: 40, B: 73b

LXXXIX TĀRĪḪ-İ BİNĀ-YI ḲAṢR-I ŞĀHĀNE DER-SARĀY-I ĠALAṬA

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Sarāy-ı ʿāleme şāhān egerçi her zamān geldi
Binā-yı devletin teʾsīs iden Maḥmūd Ḫān geldi

2 Bu şeh-beyt-i ḫilāfet zāde-i ṭabʿ-ı hümāyūndur
İki mıṣrāʿ-ı bābı maṭlaʿ-ı şevket-beyān geldi

3 Ḳudūm-ı şevketinden bendegānı şād olup gāhī
Disünler biñ sene devletle sulṭān-ı cihān geldi

4 Olup tārīḫ-i ʿİzzet cevherīn-āvīze-i ṭāḳı
Mücedded bu sarāya ḳaṣr-ı ḫāḳān ile şān geldi (1235)
مجدد بو سرایه قصر خاقان ایله شان کلدی

XC TĀRĪḪ-İ TAʿMĪR-İ ŞEVKET-SARĀY-I ṬOPḲAPU MUḤARRER DER-BĀB-I LEB-İ DERYĀ

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Bānī-i şānī-i devlet olalı Ḫān Maḥmūd
Ḳıldı her köhneyi tecdīd ḫarābı ābād

2 Virilür ẕāt-ı hümāyūnına biʾl-istiḫḳāḳ
İtse Mevlā yeñiden ʿālem-i dīger īcād

3 Leb-i deryāda yapup böyle sarāy-ı dil-cū
Şehr-i İstanbul-ı ḳıldı yine maḥsūd-ı bilād

4 Yazıla bābına ʿİzzet ḳulınuñ tārīḫi
Ḳıldı ḫākān-ı cihān Ṭopḳapu'yı nev-bünyād (1233)
قیلدی خاقان جهان طوپقپویی نوبنیاد

XCI TĀRĪḪ-İ BİNĀ-YI DĀʾİRE-İ HÜMĀYŪN

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Ḥażret-i Maḥmūd Ḫān-ı maʿdalet-pīrā imiş
Şimdi bildük Mehdī-i devrān çıḳdı ẓāhire

2 Kül olup erbābı sönmişken yeñi ḳıldı çerāġ
Niʿmeti şevḳiyle şenlendi ocaġ-ı ʿāmire

LXXXIX E: 88b, H: 88b, D: 87a, M: 40, B: 73b
4 āvīze: āvāze D
XC E: 88b, H: 88b, D: 87b, M: 40, B: 73b
XCI E: 88b, H: 88b, D: 87b, M: 40, B: 73b
1 ḫān: zamān D

3 Cündini seyr itmege yapdı bu ṭāḳ-ı şevketi
Nuṣret-ābād ile virdi nām-ı ḳaṣr-ı fāḫire

4 Bendesi ʿİzzet didi cevher ile tārīḫ-i tām
Dāver-i dīn yapdı Aġaḳapusı'nda dā'ire (1234)
داور دین یاپدی اغا قاپوسنده دائره

XCII TĀRĪḪ-İ TECDĪD-İ MEKTEB-İ CENNET-MEKĀN ʿABDÜ'LḤAMĪD HĀN

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Sezā Beglerbegi'nde şāh-ı şāhāna eṣer yapmaḳ
Aña olmış muvaffaḳ vālidi sulṭān-ı devrānuñ

2 Cenāb-ı Ḫān Mahmūd itdi iẓhār *el-veled* sırrın
İdüp ḫayrātın iḥyā vālid-i firdevs-me'vānuñ

3 Bulup bir dürr-i yek-tā eyledi genclne-i Ḳur'ān
Cenāḥ-ı Cāmiʿü'n-nūr idi cāyı kenz-i Furḳān'uñ

4 İder eṭfāl ʿİzzet cevher-i tārīḫümi-ez-ber
Ne vālā buldı mevḳiʿ mektebi ʿAbdü'l-Ḥamīd Ḫān'uñ (1236)
نه والا بولدی موقع مکتبی عبدالحمید خانك

XCIII TĀRĪḪ-İ ANBĀR-I ḲALʿA-İ VARNA

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Yerinde ḫayr idüp yapdurdı nev-anbār-ı ʿālem-sūd
Veliyyü'n-niʿmet-i ʿālem ḫudāvend-i kerem-fermūd

2 Mükemmel ḳıldı esbāb-ı cihādı ol şeh-i ġāzī
Bu nev-ḥışn-ı metīne her ne lāzımsa idüp mevcūd

3 Ḫurūf-ı dāne-dārından ḥisāb itdüm bu tārīḫi
Mücedded Varna'ya anbār inşā ḳıldı Ḫān Maḫmūd (1235)
مجدد وارنه یه انبار انشا قیلدی خان محمود

XCIV TĀRĪḪ-İ CEBE-ḪĀNE-İ VARNA

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Ḫüsrev-i devr-i zamān ḥażret-i Sulṭān Mahmūd
Pādşāh-ı ʿaẓamet-güster ü Dārā-şevket

XCII E: 88b, H: 88b, D: 87b, M: 41, B: 74a
4 1236: 1235 D: 1235 D
XCIII E: 89a, H: 89a, D: 88a, M: 41, B: 74a
XCIV E: 89a, H: 89a, D: 88a, M: 41, B: 74a

2 Varna'nuñ ḳıldı mühimmātın o ḫākān tekmīl
İbtidā itmiş idi ḥışnına ḥüsn-i himmet

3 Şayıla dāne-i bārūt ile ʿİzzet tārīḫ
Varna'ya oldı cebe-hāne bu kenz-i nuṣret (1234+1=1235)
وارنه یه اولدی جبه خانه بو کنز نصرت

XCV TĀRĪḪ-İ CĀMİʿ-İ ŞERĪF DER-ḲALʿA-İ NEV

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Şehryār-ı pāk-ṭīnet kim ġubār-ı pāyına
Yüz sürer ḳaṣd-ı teyemmüm itse şāhān-ı zamān

2 Ḳalʿa-i nevde mücedded maʿbed iḥyā eyledi
Sevḳ ide daḫi niçe ḫayrāta Rabb-i müsteʿān

3 Secde-i şükr eyleyüp ʿİzzet didi tārīḫini
Ḳıldı nev-īcād cāmiʿ kullede Maḥmūd Ḫān (1236)
قیلدی نو ایجاد جامع قله ده محمود خان

XCVI TĀRĪḪ-İ DĪGER

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Muḳtedā-yı ehl-i sünnet zīnet-i miḥrāb-ı dīn
Minber-ārā-yı ḫilāfet ḥırz-ı şerʿ-i Aḥmedī

2 Ḳullenüñ ḳıldı ʿatīḳ olmış maḥallin hep cedīd
İtdi bu nev-cāmiʿi ez-cümle ḫayr-ı sermedī

3 Ḳıldı ʿİzzet zīb-i ṭāḳı cevherī tārīḫini
Ḳullede Maḥmūd Ḫān itdi binā bu maʿbedi (1236)
قله ده محمود خان ایتدی بنا بو معبدی

XCVII TĀRĪḪ-İ İBḲĀ-YI BĀB U ḤÜRMET-İ ŞĀH-I CİHĀN BE-SULṬĀN AḤMED-İ ĠĀZĪ

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Yapdurup bu bābı Sulṭān Aḥmed-i cennet-mekān
Vehbī-i merḥūm evṣāfın yazup ḳılmış beyān

XCV E: 89a, H: 89a, D: 88a, M: 41, B: 74a; Başlık: nev: ḳulle E, H, D
XCVI E: 89b, H: 89b, D: 88a, M: 41, B: 74a
XCVII E: 89b, H: 89b, D: 88b, M: 42, B: 74b

2 Seng-i tārīḫin idüp ta‘mīr bu dervāzenüñ
Ḳıldı ibḳā nām-ı cedd-i emcedin şāh-ı cihān

3 Yüz yıl evvel fevt olan Vehbī gibi bir şā‘iri
Żımnen itdi kendine meddāḥ o memdūḥü’z-zamān

4 Der-geh-i dīgerde āṣār-ı hümāyūnın yazup
Eyledüm bu bābda ‘irfānın ol şāhuñ ‘ayān

5 Şevket ü iclālini gūş eyledükce ol şehüñ
Rūḥ-ı ecdād-ı kirāmın eylesün Ḫaḳ şādmān

6 Böyle yaz ‘İzzet o ḫayruñ cevherī tārīḫini
Ḳıldı ḥürmet ceddi Sulṭān Aḥmed’e Maḥmūd Ḫān (1233)
قیلدی حرمت جدی سلطان احمده محمود خان

XCVIII TĀRĪḪ-İ ḲAṢR-I SÜRŪR-ĀBĀD DER-ÇAMLICA-İ ṢAĠĪR

• • – – / • – • – / • • –

1 Pādşāhān be-gül-sitān-ı cihān
Heme kerdend ṭāḳhā bünyād

2 Hem-çünīn kāḫ-ı bāġ-ı Ḫān Maḥmūd
Kes ne-dīde be-gül-şen-i īcād

3 Ḫāme mesrūr şud zi-tārīḫeş
Ḳaṣr-ı şāhāne-i sürūr-ābād (1227)
قصر شاهانهٔ سرور آباد

XCIX TĀRĪḪ-İ VİLĀDET-İ MÜNĪRE SULṬĀN

– – • / – • – – / – – • / – • – –

1 Maḥmūd Ḫān’a Mevlā bir duḫter itdi i‘ṭā
Ḳıldı cihānı iḥyā ‘ālem mübeşşer oldı

2 Gül-naḫl-i bāġ-ı şevket açdı be-feyż-i nuṣret
Bir ġonçe-i leṭāfet a‘dā mükedder oldı

3 ‘İzzet yazarsa şāyān tārīḫ-i cevher-efşān
Ṭoġdı Münīre Sulṭān dünyā münevver oldı (1240)
طوغدی منیره سلطان دنیا منور اولدی

XCVIII E: 89b, H: 89b, D: 88b, M: 42, B: 74b
3 1227: 1231 D
XCIX E: 90a, H: 90a, D: 88b, M: 42, B: 74b

C TĀRĪḪ-İ İRTİḤĀL-İ MÜŞĀRÜN İLEYHĀ

– – • / – • – – / – – • / – • – –

1 Bir şāh-zāde iki sulṭān gidüp çiçekden
Bir ayda üç muṣībet gördi bu çeşm-i giryān

2 Maḥmūd Ḫān'a Mevlā ecr-i ʿaẓīm virsün
Şāyestedür o şāha elṭāf-ı Rabb-i Mennān

3 İşkeste oldı ḫāmem ʿİzzet yazınca tārīḫ
Ṣad-ḥayf kim çiçekden gitdi Münīre Sulṭān (1241)
صد حیف کیم چیچکدن کتدی منیره سلطان

CI TĀRĪḪ-İ VİLĀDET-İ SULṬĀN MEḤEMMED BİN MAḤMŪD ḪĀN

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Nüvīd-i fetḥ ile hem-nām-ı Fātiḥ ṣulb-i şāhīden
Gelüp demler dükān-ı kā'ināta baḫş-ı cān itdi

2 Sevindürdi cihānı bā-ḫuṣūṣ erbāb-ı dīvānı
Ṭoġup dīvān güni mehd-i muʿallāyı mekān itdi

3 Bu güne söyledüm tārīḫini şeh-zādenüñ ʿİzzet
Bu kevni mevlid-i Sulṭān Meḥemmed şādmān itdi (1237)
بو کونی مولد سلطان محمد شادمان ایتدی

CII TĀRĪḪ-İ BİNĀ-YI PALANḲA DER-BĀRŪT-ḪĀNE-İ ʿĀMİRE

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Ḫażret-i Sulṭān Maḥmūd-ı meġāzī-pīşenüñ
Eylesün ʿömr-i hümāyūnın Ḫudā medd-i medīd

2 Ḳalʿalar bünyād idüp aʿdādan aḫz-ı şār içün
Raḫşınuñ ḳıldı ḫırām-ı ʿazmini şedd-i şedīd

3 Noḳṭa-i tārīḫ-i ʿİzzet dāne olsun düşmene
Bu palanḳa oldı bārūt-ḫāneye sedd-i sedīd (1243)
بو پلنقه اولدی باروتخانه یه سد سدید

C E: 90a, H: 90a, D: 89a, M: 42, B: 74b
CI E: 90a, H: 90a, D: 89a, M: 43, B: 75a
CII E: 90a, H: 90a, D: 89a, M: 43, B: 75a
3 1243: 1236 E, H, D

CIII TĀRĪḪ-İ CÜLŪS-I HÜMĀYŪN

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Şehīden gitdi ibn-i ʿammi ḳıldı dāderi ʿuzlet
Şeh-i āfāḳa bīʿat eyledi erkān-ı mevcūde

2 Olup evreng-zīb-i maʿdalet ʿİzzet didüm tārīḫ
Serīri virdi Mevlā ʿadl içün Sulṭān Maḥmūd'a (1223)
سریری ویردی مولی عدل ایچون سلطان محموده

CIV TĀRĪḪ-İ VİLĀDET-İ FĀṬIMA SULṬĀN

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 N'ola Maḥmūd Ḫān'uñ nesli işrāḳ itse āfāḳı
Ki zīrā ʿālem-i imkāna ol ḫāḳān şeref virdi

2 Müşerref oldı dünyā söyledüm tārīḫini ʿİzzet
Gelüp mehd-i vücūda Fāṭıma Sulṭān şeref virdi (1226)
کلوب مهد وجوده فاطمه سلطان شرف ویردی

CV TĀRĪḪ-İ VİLĀDET-İ ŞEH-ZĀDE SULṬĀN MEḤEMMED

– – • / – • – – / – – • / – • – –

1 Maḥmūd Ḫān'a Mevlā şeh-zāde ḳıldı iḥsān
Bu mıṣraʿ-ı laṭīfi söylerse n'ola bi'ẕ-ẕāt

2 Tārīḫ-i cevherīni şāh-ı cihāna lāyıḳ
Sulṭān Meḥemmed'ümdür şeh-zāde-i fütūḥāt (1237)
سلطان محمدمدر شهزاده فتوحات

CVI TĀRĪḪ-İ CÜLŪS-I HÜMĀYŪN

• – – – / • – – – / • – –

1 Olup ser-tāc-ı şāhān bir şehen-şāh
Şuʿā-ı efserin Ḫaḳ itdi memdūd

CIII E: 90b, H: 90b, D: 89a, M: 43, B: 75a
1 dāderi: dāveri E, D
CIV E: 90b, H: 90b, D: 89b, M: 43, B: 75a
1 işrāḳ: eşrāf E, H, D
2 Tarih M, B'de 1224 olarak yazılmıştır. Fāṭıma Sulṭān'ın doğumu için yazılmış olan LXXVIII numaralı tarih 1223 çıkmaktadır.
CV E: 90b, H: 90b, D: 89b, M: 43, B: 75a
CVI E: 90b, H: 90b, D: 89b, M: 43, B: 75a

2 Cevāhirle müzeyyen oldı tārīḫ
Ṭaḳındı sorġucı Sulṭān Maḥmūd (1223)
طاقندی سرغوجی سلطان محمود

CVII TĀRĪḪ-İ MANṢŪR ŞÜDEN-İ ʿASĀKİR-İ ŞĀH-I CİHĀN DER-DERʿİYYE

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Oġlını ṭutdı Suʿūd'uñ leşker-i Maḥmūd Ḫān
Ḳaṭʿ olındı ḳavm-i Aʿrāb'uñ eli Derʿiyye'de

2 Seyf-i cevher-dārına naḳş eyledüm tārīḫini
İntiḳām aldı Ḫavāric'den ʿAlī Derʿiyye'de (1233)
انتقام الدی خوارجدن علی درعیه ده

CVIII TĀRĪḪ-İ FETḤ-İ MEDĪNE-İ MÜNEVVERE

• • – – / • • – – / • • –

1 Vālī-i Ḳāhire-veş ʿālemde
Kimse seyf aşmadı ḥāşā ʿarşa

2 Ḳudsiyān söyledi ʿİzzet tārīḫ
Ḳılıc aşdı ʿAlī Paşa ʿarşa (1227)
قلج اصدی علی پاشا عرشه

CIX TĀRĪḪ-İ CÜLŪS-I HÜMĀYŪN

– – • – / – – • – / – – • – / – – • –

1 Sulṭān-ı maḥmūdü'ş-şiyem oldı şeh-i ʿālī-himem
Evrenge başduḳda ḳadem itdi ekābir dest-būs

2 Tezyīn-i taḫt-ı ābanūs itdükde tārīḫin didüm
Maḥmūd Ḫān ḳıldı cülūs ʿadliyle şād oldı nüfūs (1223)
محمود خان قیلدی جلوس عدلیله شاد اولدی نفوس

CX TĀRĪḪ-İ TECDĪD-İ MESCİDÜ'L-AḲṢĀ DER-ḤAREM-İ MAḲDİS-İ KİBRİYĀ

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Ṣaḫratu'llāhı idüp maʿmūr sulṭān-ı cihān
Yād olındı nāmı Beytü'l-Maḳdis-i Maʿbūd'da

CVII E: 90b, H: 90b, D: 89b, M: 44, B: 75b; başlık: şüden D –
CVIII E: 91a, H: 91a, D: 89b, M: 44, B: 75b
CIX E: 91a, H: 91a, D: 90a, M: 44, B: 75b
CX E: 91a, H: 91a, D: 90a, M: 44, B: 75b

2 Ḳudsiyān ilhām ḳıldı ʿİzzetā tārīḫini
Mescidü'l-Akṣā yapıldı ʿahd-i Ḫān Maḥmūd'da (1233)
مسجد الاقصی یاپلدی عهد خان محموده

CXI TĀRĪḪ-İ VİLĀDET-İ ŞEH-ZĀDE SULṬĀN MEḤEMMED

– – • – / – – • – / – – • – / – – • –

1 Şeh-zādeler ḳılsun ḳudūm gelsün ḫaberler nev-be-nev
Şāh-ı cihān mesrūr ola yā Rab ilā-yevmi't-tünād

2 Bu cevherī tārīḫ ile ʿİzzet nidā ḳıl ʿāleme
Sulṭān Meḥemmed müjde-i nuṣretle itdi mülki şād (1237)
سلطان محمد مژدهٔ نصرتله ایتدی ملکی شاد

CXII TĀRĪḪ-İ VİLĀDET-İ MİHR-MĀH SULṬĀN

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Duḫter-i aḫter-şuʿāʿı pādşāh-ı aʿẓamuñ
Āsmān-ı şevket ü iclālden itdi suṭūʿ

2 Pertev-efşān oldı mehde söyledüm tārīḫini
Mihr-māh-ı burc-ı şāhī ʿāleme ḳıldı ṭulūʿ (1227)
مهر ماه برج شاهی عالمه قیلدی طلوع

CXIII TĀRĪḪ-İ BİNĀ-YI ḲALʿA-İ SİLİSTRE

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Ṣarf idüp ḥıfẓ-ı şüġūra himmetin şāh-ı cihān
Ḳıldı bu ḥışn-ı ḥaşīni ġıbṭa-i Māzenderān

2 Söyledüm tārīḫini ʿİzzet yazılsun ṭāḳına
Mülkin iḥyā eyledi bu ḳalʿadan Maḥmūd Ḫān (1231)
ملکن احیا ایلدی بو قلعه دن محمود خان

CXIV TĀRĪḪ-İ DĪGER BERĀY-I SŪR-I MEZBŪR

– – • / • – – • / • – – • / • – –

1 İskender-i devrān binā itdi bu ḥışnı
Dīvār-ı mücellāsıdur āyīne-i ġayret

CXI E: 91a, H: 91a, D: 90a, M: 44, B: 75b
CXII E: 91a, H: 91a, D: 90a, M: 44, B: 75b
2 Mihr-māh: Mihr ü māh H, M, B / 1227: D –: 1237 M, B
CXIII E: 91b, H: 91b, D: 90a, M: 45, B: 76a; başlık: binā-yı E –, H –, D –
CXIV E: 91b, H: 91b, D: 90b, M: 45, B: 76a

2 Erbāb-ı ġazā söyledi ʿİzzet tārīḫ
Dā'im gele bu ḳalʿaya Ḥaḳ'dan nuṣret (1231)
دائم كله بو قلعه يه حقدن نصرت

CXV TĀRĪḪ-İ DĪGER BERĀY-I ḤIṢN-I MEZBŪR

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Ḳalʿa-i ḳāf-ı fütūḥāt oldı bu ḥışn-ı ḥaṣīn
Burcına olmaḳdadur sī-mürġ-ı nuṣret rū-be-rāh

2 Ḳuş dili söyler bu tārīḫ-i mücevher ʿİzzet'e
Mürġ-ı naṣra bāb-ı ḥışn oldı müzeyyen lāne-gāh (1231)
مرغ نصره باب حصن اولدى مزين لانكاه

CXVI TĀRĪḪ-İ DĪGER BERĀY-I ḲALʿA-İ MEZBŪRE

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

1 Bu ḳalʿa vaḳt-i ẓaferde işitdirür ṭopdan
Nüvīd-i nuṣret-i şāhı beşer degül melege

2 Görince resmini ʿİzzet didi aña tārīḫ
Silistre yapılup döndi ḳalʿa-i felege (1231)
سيلستره ياپلوب دوندى قلعهٔ فلكه

CXVII TĀRĪḪ BERĀY-I CÜLŪS-I ḤAŻRET-İ ŞEHRİYĀRĪ

– – • – / – – • – / – – • – / – – • –

1 Sulṭān-ı memdūḥü'l-ḫiṣāl oldı şeh-i rūy-ı zemīn
Hem-vāre Mevlā ẕātını itsün ḫaṭālardan emīn

2 Ṣaf-bestedür ḫalḳ-ı cihān emrine bu tārīḫde
Maḥmūd Ḫān'ı eyledi Allāh imāmü'l-Müslimīn (1223)
محمود خانى ايلدى الله امام المسلمين

CXVIII TĀRĪḪ-İ DĪGER

– – • – / – – • – / – – • – / – – • –

1 Döndi sipihr-i kīne-cū ber-veḳ-i dil-ḫᵛāh-ı enām
Bir ḫüsrev-i çerḫ-āstān oldı şeh-i encüm-sipāh

CXV E: 91b, H: 91b, D: 90b, M: 45, B: 76a
CXVI E: 91b, H: 91b, D: 90b, M: 45, B: 76a
2 Silistre: Nüshalardaki yazılışa göre (سلستره) tarih 1221 çıkmaktadır.
CXVII E: 92a, H: 92a, D: 90b, M: 45, B: 76a
CXVIII E: 92a, H: 92a, D: 91a, M: 45, B: 76a

2 Evreng-zīb-i dād olup ʿİzzet didi tārīḫini
İtsün hümāyūn devrini Sulṭān Maḥmūd'uñ İlāh (1223)
ايتسون همايون دورينى سلطان محمودك اله

CXIX TĀRĪḪ-İ DĪGER

– – • / – • – • / • – – – • / – • –

1 İtdi serīre dāder-i saʿd-aḫteri cülūs
Ḫān Muṣṭafā'ya luṭf ide ṣabr u şekīb Ḫaḳ

2 Tārīḫüm oldı zīnet-i dīvān ʿİzzetā
Maḥmūd Ḫān'ı eyledi evrenge zīb Ḫaḳ (1223)
محمود خانى ايلدى اورنكه زيب حق

CXX TĀRĪḪ-İ DĪGER

– – • / – • – – / – – • / – • – –

1 Bir tāc-dār-ı āgāh oldı ḫalīfetu'llāh
Yüz sürdi mihr ile māh der-gāhına bi-lā-şek

2 Tārīḫ-i ʿİzzet aʿlā oldı cülūsa ḫālā
Maḥmūd Ḫān'a Mevlā mülki ide mübārek (1223)
محمود خانه مولى ملكى ايده مبارك

CXXI TĀRĪḪ BERĀY-I TAḲALLÜD-İ SEYF-İ ḪAŻRET-İ ḪUDĀVENDİGĀR

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Cenāb-ı şāh-ı maḥmūdü's-siyer taḳlīd-i seyf itdi
Yeñiden ḫāṭır-ı küffāra geldi ḫamle-i Kerrār

2 Ġılāfında yazılsun ḫurde-i Yāḳūt ile tārīḫ
Miyān-ı Ḫān Maḥmūd'a yaḳışdı seyf-i cevher-dār (1223)
ميان خان محموده ياقشدى سيف جوهردار

CXIX E: 92a, H: 92a, D: 91a, M: 45, B: 76a
1 dāder: dāver E, D
CXX E: 92a, H: 92a, D: 91a, M: 46, B: 76b
CXXI E: 92a, H: 92a, D: 91a, M: 46, B: 76b
2 ġılāfında: ḫilāfetde D

CXXII TĀRĪḪ-İ VİLĀDET-İ FĀṬIMA SULṬĀN

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Duḫter-i Maḥmūd Ḫān aḫter gibi itdi ṭulūʿ
Sūr-ı şāhiyle meserret oldı sārī ʿāleme

2 ʿİzzetā zīb-i ḳımāṭ olduḳda tārīḫin didüm
Fāṭıma Sulṭān ile luṭf itdi Bārī ʿāleme (1223)
فاطمه سلطانله لطف ايتدى بارى عالمه

CXXIII TĀRĪḪ-İ VİLĀDET-İ ĀYİŞE SULṬĀN VE VEFĀT-I FĀṬIMA SULṬĀN DER-YEK RŪZ

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Fāṭıma Sulṭān ile gitmişdi dehrüñ revnaḳı
Der-ʿaḳab Ḫaḳ dīgerin ḳıldı sebeb ārāyişe

2 Ḥüzn ü şādī cemʿ olup ʿİzzet didi tārīḫini
Geldi dehre Fāṭıma Sulṭān yerine ʿĀyişe (1224)
كلدى دهره فاطمه سلطان يرينه عايشه

CXXIV TĀRĪḪ-İ TAʿDĪL-İ ERKĀN-I ŞĀH-I CİHĀN

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Cāmiʿ-i Sulṭān Meḥemmed'de imāmü'l-Müslimīn
Maḥfil-i zerrīnine itdi ṣalāt içün duḫūl

2 Söyledüm taʿdīl-i erkānın görüp tārīḫini
Eylesün Yezdān namāz-ı Ḫān Maḥmūd'ı ḳabūl (1223)
ايلسون يزدان نماز خان محمودى قبول

CXXV TĀRĪḪ-İ BİNĀ-YI AĠAḲAPUSI

(Küfrān-ı niʿam olanlara ʿibreten taḥrīr olunmışdur)

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Uyandurdı yeñiden beẕl idüp luṭf-ı firāvānın
Ocaḳlı ḳulları oldı çerāġı Ḫān Maḥmūd'uñ

CXXII E: 92b, H: 92b, D: 91a, M: 46, B: 76b
1 şāhiyle: şādiyle M, B
2 olduḳda: olduḳça D
CXXIII 92b, H: 92b, D: 91b, M: 46, B: 76b
CXXIV 92b, H: 92b, D: 91b, M: 46, B: 76b
CXXV 92b, H: 92b, D: 91b, M: 46, B: 76b; başlık: E –, H –, D –

2 Olup bānī-i şānīsi didüm cevherle tārīḫin
Bināsı oldı Aġaḳapusı Sulṭān Maḥmūd'uñ (1234)
بناسی اولدی اغا قاپوسی سلطان محمودك

CXXVI TĀRĪḪ-İ BİNĀ-YI CĀMİ'-İ ḪĀN-GEH DER-MIṢR-I ḲĀHİRE

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 'Alī Paşa-yı ġāzī Mıṣr'a yapdı ma'bed-i 'ālī
İmāmü'l-Müslimīn şāh-ı zamān Sulṭān Maḥmūd'a

2 Yazılsun ṭāḳ-ı miḥrābına 'İzzet tām tārīḫüm
Yerinde cāmi'-i vālā yapıldı Ḫān Maḥmūd'a (1234) ?
يرنده جامع والا ياپلدی خان محموده

CXXVII TĀRĪḪ-İ ḲAṢR-I PĀDŞĀHĪ DER-BĀB-İ 'ĀLĪ

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Bundan aḳdem muḥteriḳ olmışdı cāy-ı āṣafī
Yapdı evvelkinden a'lā şāh-ı maḥmūdü's-siyer

2 Ṭāḳ-ı vālāsın görüp 'İzzet didi tārīḫini
Bāb-ı 'Ālī ḳaṣr-ı şāhī ile buldı zīb ü fer (1225)
باب عالی قصر شاهی ايله بولدی زيب و فر

CXXVIII TĀRĪḪ-İ ḲAL'A-İ YERGÖGİ

– – • – / – – • – / – – • – / – – • –

1 Sulṭān-ı maḥmūdü'l-ḫiṣāl olsun muẓaffer dāi'mā
Sed yapdı cünd-i düşmene ol şāh-ı İskender-livā

2 Faḫr eylesem yerden göge tārīḫ-i cevherle n'ola
Ḳal'ayla oldı Yergögi reşk-āver-i arż u semā (1240)
قلعه يله اولدی يركوكی رشك آور ارض و سما

CXXIX TĀRĪḪ-İ DİGER

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

---

2 1234: 1224 M, B
CXXVI 92b, H: 92b, D: 91b, M: 47, B: 77a; başlık: Tārīḫ-i Cāmi'-i Şerīf der-Mıṣr-ı Ḳāhire E, H, D
2 E ve D nüshalarında tarih 1236; H, M ve B'de 1234 yazılı olduğu halde mısra toplamı 1232 çıkmaktadır.
CXXVII E: 93a, H: 93a, D: 91b, M: 47, B: 77a
2 1225: 1235 M, B
CXXVIII E: 93a, H: 93a, D: 92a, M: 47, B: 77a
CXXIX E: 93a, H: 93a, D: 92a, M: 47, B: 77a

1 Yergögi Maḥmūd Ḫānuñ sāyesinde mihr-veş
Ḳal'a-i ẕātü'l-burūca ṣaldı pertev ḥışn ile

2 Böyle sengīn sūra 'İzzet cevherī tārīḫ olur
Ḫande itsün Yergögi yerle göge nev-ḥışn ile (1240)
خنده ایتسون یرکوکی یرله کوکه نو حصنله

CXXX TĀRĪḪ-İ DĪGER

• • – – / • – • – / • • –

1 Yergögi'ye baḳup zemīn ü zamān
N'ola itse du'ā-yı Ḫān Maḥmūd

2 'İzzet itmāmına didüm tārīḫ
Ḥışn-ı gerdūn-binā-yı Ḫān Maḥmūd (1240)
حصن کردون بنای خان محمود

CXXXI TĀRĪḪ-İ DĪGER

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Minnet Allāh'a ki şāhen-şeh-i ġazīnüñdür
Kişverinde ne ḳadar var ise sūr mevcūd

2 'İzzet ez-cümle bu tārīḫ-i mücevherden işit
Yergögi ḥışnı da oldı eşer-i Ḫān Maḥmūd (1240)
یرکوکی حصنی ده اولدی اثر خان محمود

CXXXII TĀRĪḪ-İ BİNĀ-YI CĀMİ' DER-ṬOP-ḪĀNE

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Ḳıldı nev-cāmi' binā nāmın oḳutdı 'arşda
Minber-ārā-yı ḫilāfet ḥażret-i Maḥmūd Ḫān

2 Müjde cennet Müslimīne 'İzzetā tārīḫ ile
Cāmi' īcād eyledi Ṭop-hāne'ye şāh-ı cihān (1241)
جامع ایجاد ایلدی طوپخانه یه شاه جهان

CXXX E: 93a, H: 93a, D: 92a, M: 47, B: 77a
CXXXI E: 93a, H: 93a, D: 92a, M: 47, B: 77a
CXXXII E: 93b, H: 93b, D: 92a, M: 48, B: 77b
2 1241: 1240 M, B

CXXXIII TĀRĪḪ-İ DĪGER

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Ḳıldı Ṭop-hāne'yi bir ḳālıb-ı nūra ifrāġ
Ḳışla meydānına dökdi güheri Ḫān Maḥmūd

2 Maʿbedin itdi bu tārīḫde Mevlā itmām
Ḳıldı tenvīr-i cihān cāmiʿ-i Sulṭān Maḥmūd (1241)
قیلدی تنویر جهان جامع سلطان محمود

CXXXIV TĀRĪḪ-İ MAḤFİL-İ CĀMİʿ-İ ŞERĪF-İ MEZBŪR

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

1 Ṭurınca cāmiʿ-i gerdūn eylesün Maʿbūd
Hümā-yı salṭanata āşyānesin mesʿūd

2 Kitābe-i felege naḳş olundı tārīḫüm
Yapıldı maḥfil-i zerrīn-i evc-i Ḫān Maḥmūd (1241)
یاپلدی محفل زرین اوج خان محمود

CXXXV TĀRĪḪ-İ DĪGER BERĀY-I CĀMİʿ-İ MEẒKŪR

• • – – / • • – – / • • –

1 Yapdı Ṭop-hāne'de sulṭān-ı zamān
Maʿbed-i nev ola Mevlā ḫoşnūd

2 Ḳıldı tārīḫ ile ʿİzzet taʿrīf
Cāmiʿ-i pāk eşer-i Şeh Maḥmūd (1241)
جامع پاك اثر شه محمود

CXXXVI TĀRĪḪ-İ SEBĪL-İ BĪ-ʿADĪL DER-NEZD-İ CĀMİʿ-İ ṬOP-ḪĀNE

– – • – / – – • – / – – • – / – – • –

1 Ḳıldı ḥıyaż-ı himmete şāh-ı cihān icrā sebīl
Yapdı riyāz-ı nuşrete bir gül gibi raʿnā sebīl

2 Āb-ı revānı bendinüñ resm-i laṭīfi kendinüñ

CXXXIII E: 93b, H: 93b, D: 92b, M: 48, B: 77b
CXXXIV E: 93b, H: 93b, D: 92b, M: 48, B: 77b
2 yapıldı: yapdı D
CXXXV E: 93b, H: 93b, D: 92b, M: 48, B: 77b
CXXXVI E: 94a, H: 94a, D: 92b, M: 48, B: 77b

Şerbeti ʿālem ḳandinüñ olmaz mı yā aʿlā sebīl

3 Yoḳdur cihānda sū-be-sū boş boşına bir ḳaṭre şu
Ol ḫüsrev-i ḫayrāt-cū yā çeşme yapdı yā sebīl

4 Ey kāse-i ḫur-şīd boş gezme bu ābı eyle nūş
Ṭop-ḫānede ḳıldı ḫurūş mānende-i deryā sebīl

5 Oldı o şāhuñ bendeler sīr-āb-ı luṭfı ser-be-ser
Bir ḳaṭre içmem yapsa ger İskender ü Dārā sebīl

6 Yoḳ ḥad nevāl-i cūdına ġāyet kemāl-i cūdına
Yetmez zülāl-i cūdına ger olsa bu dünyā sebīl

7 Olduḳca desti dür-niṣār luṭfın umar ebr-i bahār
ʿAhdinde her bir çeşmesār dünyā vü mā-fī-hā sebīl

8 Cūdın gören ins ü melek deryā ḳıyās itmek gerek
Emvāc-ı luṭfından felek kendin ṣanur güyā sebīl

9 Reşk eylemem kim Şāh Cem itmezdi meyl-i defʿ-i ġam
Yapılmış olsaydı o dem böyle neşāt-efzā sebīl

10 İkisinüñ bir ṣafveti bil kim müreccaḥ lezzeti
Āb-ı ḥayāta şirketi itmez mi yā daʿvā sebīl

11 Meşşāṭa mihr-i āsmān ṭāsı ṭılāsından nişān
Maḥbūb-ı āba oldı ṣan bir sīmden meclā sebīl

12 Teşbīh olundı yek-sere zer-ṭāṣlar ṭāliblere
Virmekde naṣṣ-ı Kevṯer'e tefsīr ile maʿnā sebīl

13 Şīrīn-zebāndur lūlesi ʿaẕbü'l-beyāndur lūlesi
Güyā lisāndur lūlesi ʿaṭşāna dir kim mā sebīl

14 Cāmiʿ ki bir firdevs ola ümmet gelüp ṣaf ṣaf ṭola
Bulsa civārında n'ola tesnīmden mecrā sebīl

15 Baḳma zülālüñ lāfına beñzer mi āb-ı ṣāfına
Ġāyet budur evṣāfına aʿlā sebīl aʿlā sebīl

16 Mā-dām aḳa ʿālemde mā bulduḳça bu gül-şen nemā
Āb-ı bekāyı dā'imā şāha ide Mevlā sebīl

17 Maʿbedle ʿİzzet ol zamān tārīḫin itmişdüm beyān
Yapdı civār-ı cāmiʿe Maḥmūd Ḫān bālā sebīl (1241)
یاپدی جوار جامعه محمود خان بالا سبیل

---

2 laṭīfi: luṭfı M, B

CXXXVII TĀRĪḪ-İ İNTİḲĀL-İ EMĪNE SULṬĀN

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Āh gitdi yine bir naḫl-i riyāz-ı şevket
Berg-i ruḫsārını pejmürde idüp bād-ı ḫazān

2 Ḳalmadı acımaduḳ kimse felekden ġayrı
Var mı bir aġlamaduḳ dīde miṣāl-i ṭūfān

3 Belini bükdi sipihrüñ de bu tīr-i mātem
Gösterür ḳāmet-i ḫam-geştesini hem-çü kemān

4 Mātem-i Āl-i ʿAbā'yı yine tecdīd itdi
Bir siyāh câme biçüp ʿāleme ḫayyāṭ-ı zamān

5 Deşne-i hicri ile sīnemüzi yaralayup
Ḳanda gitdi o ciger-güşe-i sulṭān-ı cihān

6 Mürġ-ı rūḥı süzülüp ḳuş gibi bāġ-ı ḫulde
Türbe-i māderine şimdilik oldı mihmān

7 İde ṣıbyān-ı behişti aña eglence Ḫudā
Tā ki ḥāżır ide gehvāre-i ʿAdn'i Rıḍvān

8 Pāyidār eyleye Ḫaḳ naḫl-i vücūd-ı şāhı
Yerde yatduḳca o gül-gonçe-i gül-zār-ı cinān

9 Maḳṣad-ı ʿālem odur ṣaġ ola Sulṭān Maḥmūd
Eyleye niceleriyle anı Mevlā şādān

10 Ḳadr-i şāhānesine lāyıḳ olan mertebede
Eylesün ḥażret-i Allāh mükāfāt iḥsān

11 Ṭura şeh-zādeler encüm gibi eṭrāfında
Ḳām ala pertev-i neslinden o bedr-i tābān

12 Sevgili ḳullarına şīve-i Ḫaḳ'dur bunlar
Bulur elbette tesellī şeh-i ṣāḥib-ʿirfān

13 Kāşkī yazmamış olsaydı ḳalem tārīḫin
Dāyesin ḥūr-ı cinān itsün Emīne Sulṭān (1231)
دایه سن حور جنان ایتسون امینه سلطان

CXXXVII E: 94b, H: 94b, D: 93a, M: 49, B: 78a

CXXXVIII TĀRĪḪ-İ İRTİḤĀL-İ FĀṬIMA SULṬĀN

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Ben ölürdüm yerine duḫter-i Ḫān Maḥmūd'uñ
Cān fedā itmege Ḥaḳ virmiş olaydı ruḫṣat

2 Ben degül ben gibi yüz biñ ḳulı ḳurbān olsun
Tek o ḫāḳān-ı cihān görmeye ḫüzn-i fürḳat

3 Meyve-dār eyleye Allāh nihāl-i ẕātın
Yerde yatduḳca bu nev-bāve-i naḫl-i şevket

4 Ḫoşça ṭutsun anı ḳabrinde ḳımāṭ-ı sündüs
Dāyesi ḥūr ola eglencesi dürr-i cennet

5 Didi eṭfāl-i cihān aġlaşaraḳ tārīḫin
Mehd-i laḥd içre ide Fāṭıma Sultān rāḥat (1224)
مهد لحد ایچره ایده فاطمه سلطان راحت

CXXXIX TĀRĪḪ-İ VEFĀT-I ŞEH-ZĀDE SULṬĀN SÜLEYMĀN

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Ḳopdı gül-naḫl-i ḫilāfetden yine bir berg-i ter
Pāyidār olsun nihāl-i ḳāmet-i Maḥmūd Ḫān

2 Ḳaṭre-i eşkümle yazdum 'İzzetā tārīḫini
Aġladı Sulṭān Süleymān'a perī vü ins ü cān (1235)
اغلدی سلطان سلیمانه پری و انس و جان

CXL TĀRĪḪ-İ İRTİḤĀL-İ ŞEH-ZĀDE SULṬĀN AḤMED

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Āftāb-ı şevketüñ bir ẕerresi oldı telef
Ḫaḳ te'ālā eylesün tābende mihr-i a'ẓamı

2 'İzzetā ḳıldum te'essüf söyleyüp tārīḫini
Oldı devrāna keder Sulṭān Aḥmed mātemi (1235)
اولدی دورانه کدر سلطان احمد ماتمی

CXXXVIII E: 94b, H: 94b, D: 93b, M: 50, B: 78b
CXXXIX E: 95a, H: 95a, D: 93b, M: 50, B: 78b
CXL E: 95a, H: 95a, D: 94a, M: 50, B: 78b

CXLI TĀRĪḪ-İ İNTİḲAL-İ ŞEH-ZĀDE SULTĀN ʿABDU'LLĀH

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Muṭīʿ-i ehl-i Ḥaḳ Maḥmūd Ḫān-ı āsmān-şānuñ
Ufūl itdi yine bir kevkeb-i tābendesi ṣad āh

2 Gelüp gitdi cihāndan nā-gehān ʿİzzet didüm tārīḫ
Cinānı ḳıldı menzil der-aḳab şeh-zāde ʿAbdu'llah (1235)
جنانی قیلدی منزل در عقب شهزاده عبد الله

CXLII TĀRĪḪ-İ VEFĀT-I ḤAMĪDE SULṬĀN

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

1 Görince duḫterini böyle şāh-ı devrānuñ
Taḥammüli tükenür aġlamaḳdan insānuñ

2 Veliyy-i niʿmetümüz ṣaġ ola didüm tārīḫ
Behişt menzili olsun Ḥamīde Sulṭān'uñ (1234)
بهشت منزلی اولسون حمیده سلطانك

CXLI E: 95a, H: 95a, D: 94a, M: 50, B: 78b
CXLII E: 95a, H: 95a, D: 94a, M: 50, B: 78b

V

TEVĀRĪḪ BERĀY-I VUḲŪʿĀT*

I TĀRĪḪ-İ ṢADR-I RŪM ŞÜDEN-İ SER-EṬİBBĀ-YI ḪÜNKĀR

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Muʿīn-i şerʿ-i ʿAḥmed ḫażret-i Maḥmūd Ḫān'uñ Ḥaḳ
İde ẕātın serīr-i ʿāfiyetde düşmenin maʿdūm

2 Vücūdından muḳaddem ḫidmet-i şerʿi ṭutup merʿī
Ḥekīmbaşısın itdi ṣadr-ı Rūm-ı maʿdalet-mersūm

3 Ne devletdür bu kim hem şerʿe hem ḥāmīsine ḫidmet
Ne ḫidmetlerdür ol kim birbiriyle lāzım u melzūm

4 O niḫrīr-i zamāna manşıb-ı kevn ü mekān şāyān
Efāżıl çünki anuñ bāb-ı luṭfından degül maḥrūm

5 Olurdı taḫta başı ṣuffe-i dīvān-ı fażlında
Eger ṣaġ olmış olsa faḫr idüp Ṭaḥtāvī-i merḥūm

6 Muʿallā pāye ḳāḍī-ʿasker-i gerdūn-rif ʿatdür
Felek mihriyle eyler ḥüccet-i aḥkāmını maḫtūm

7 Şifā-yı ṣadr-ı devletdür vücūd-ı behcet-efzāsı
Ṣavaşdı ḫüsn-i tedbīriyle olmışken cihān maḥmūm

8 Dirāyet müsteşārı ʿilm ü ʿirfān hem-dem ü yārı
Ḫıred ḫidmet-güzārı var mı gelmiş böyle bir maḫdūm

9 Öküz gibi ḳalur feyfā-yı derkinde Ḥakīm-i Ṭūs
Arisṭo der-gehinde Türkce bilmez bir ġulām-ı Rūm

10 Ḫıredmendān-ı ʿālem intisāb eyler mi bī-hūde
ʿUḳūlüñ iʿtibārı der-gehinden olmasa maḳsūm

11 Li-ecli'l ḥikme ger tebdīl-i māhiyet murād itse
Meẕāk-ı cānı telḫ eylerdi ṭaʿm-ı rāḥatü'l-ḥulḳūm

12 Murād itse şerengi terbiyet gül-şekker ṭabʿı
Virürdi rāḥatü'l-ḥulḳūm ẕevḳin dāne-i zaḳḳūm

---

* Bölüm başlığı: E –, H –, M –, B –
I E: 95b, H: 95b, D: 94a, M: 2, B: 79b; başlık: E –, H –, D –
1 Ḫaḳ D –
2 şadr D –
11 rāḥatü'l-ḥulḳūm: rāḥat-ı ḥulḳūm M, B
12 rāḥatü'l-ḥulḳūm: rāḥat-ı ḥulḳūm M, B

13 Fürūzān baḫt-ı dünyā ḥikmetü'l-işrāk-ı re'yinden
Felekler rūşenā yoḳ iştikā-yı ṭāli'-i meş'ūm

14 O ṣadr-ı Bū-'Alī-fen gösterince şer' ü ḳānūnı
Cihānı naklen ü 'aḳlen ider aḥkāmına maḥkūm

15 Naẕīri gelmeyenlerdendür ol ẕāt-ı feżā'ilmend
Tevārīḫ-i selef mażbūṭumuzdur her gelen ma'lūm

16 Du'ā-yı devletidür zīnet-i tesbīḥ-i evḳātum
Gerek menṣūr ola dür-veş gerek cevher gibi manẓūm

17 Efendimdür veliyyün-ni'metümdür dest-gīrümdür
Ḳıyām-ı ḥaşre dek var itsün anı Ḳādir ü Ḳayyūm

18 Yazardı İbnü Sīnā 'İzzetā Ḳānūn'a tārīḫüm
Felāṭūn-ı zamānı pādşāhuñ oldı ṣadrü'r-Rūm (1239)
فلاطون زمانی پادشاهك اولدی صدر الروم

II TĀRĪḪ-İ TEŞRĪF-İ NAḲĪBÜ'L-EŞRĀF BE-ṢADĀRET-İ RŪM

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

1 Ḥekīmbaşı Efendi'ye ṣadr-ı Rūmili'de
Naḳīb-i fāżılı şāh-ı cihān ḳıldı ḫalef

2 Hemīşe ehline eyler ḥükūmeti tefvīz
Bu müdde'āma ḫalefle güvāhum oldı selef

3 Ṣadīḳ Efendi kim oldur imām-ı cümle fünūn
Fuḥūl gelse sezā ders-i fażlına ṣaf ṣaf

4 Muḥīṭ ḥāşiyedür baḥr-i 'ilm ü dānişine
Kenār-ı nüsḫa-i fażlında Münye gibi nütef

5 Leṭāfet-i süḫanından rivāye nuṭḳ-ı ḫaṭīb
Ḥalāvet-i deheninden ḥikāye Mustaẕraf

6 Vera'da ẕātını görse Cüneyd-i Baġdādī
Diyār-ı Rūm'a iderdi o ṣadrı müstaḫlef

7 Ḳuḍ āt-ı Rūmili'ye müjde kim zamānında
Muḥāldür cühelāya menāṣıb olma telef

8 Muvaffaḳiyet aña olmasun mı māder-zād
Olınca duḫter-i tevfīḳ o dürr-i pāke ṣadef

II E: 96a, H: 96a, D: 94b, M: 3, B: 80a

9 O mün‘im-i ‘ulemā-kim nevāl-i ‘āṭıfetin
İder maḥalline maṣraf degül be-vech-i seref

10 Gelince eyler idi ḫ‘ān-ı luṭfına gerdūn
Yüzinde māḫuñ eger olmamış olaydı kelef

11 O mihr-i burc-ı keremden ümīd-i pertev ile
Sü’āl ider der-i cūdında māh-ı kāse-be-kef

12 Girerdi destümüze kāle-i maḳāṣıdumuz
Olursa dāmen-i iclāline felek zincef

13 Ḫazīne-dārı ‘aṭā ketḫudāsıdur iḥsān
Vekīl-ḫarcı ‘ināyet mürüvveti maṣraf

14 Bu rütbe itmez idük re’s-i devletin taṣdī‘
Geleydi yāduñā ‘İzzet me’āl-i zār u ḥaf

15 Du‘ā-yı devleti nüşābe-i merāmumdur
Der-i icābet-i Ḫaḳ da ola o tīre hedef

16 Mu‘īn-i Āl-i ‘Abā’dur ẓahīr-i dervīşān
Anuñ da ola mu‘īn ü ẓahīri şāh-ı Necef

17 Ḳonursa ṣadra sezā berg-i sebz-i tārīḫüm
Naḳīb efendi ile cāh-ı Rūm buldı şeref (1239)
نقیب افندی ایله جاه روم بولدی شرف

III TĀRĪḪ-İ MÜFTİ’L-ENĀM ŞÜDEN-İ ṬĀHİR EFENDİ

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Cem‘ olup i‘lām-i ‘ahd-i devlet-i Maḥmūd Ḫān
Her biri mā-fi’ż-żamīrin eyledi ma‘nen beyān

2 Ḳavl-i ḳāḍī-zāde müftā-bih olup naḳl eyledi
Mesned-i fetvāya ṣadr-ı Anaṭolı’dan hemān

3 Ehl-i ‘ilme girye-i şādī olup āb-ı vużū
Secde-i şükr itdi Ḫaḳḳ’a zümre-i dānişverān

4 Men‘ iderlerken semā‘ı var ḳıyās it ẕevḳi kim
Raḳsa girdi şevḳ u şādīden gürūh-ı ‘ālimān

---

10 eger D –
14 devletin: devletüñ D
16 Āl-i ‘Abā’dur: Āl-i ‘Abā vü M, B
III E: 96b, H: 96b, D: 95a, M: 3, B: 80a
4 it D –

5 Müşterī taḳrīr idüp dārü'l-'ulūm-ı çerḫde
Böyle yazmış vaṣfını kilk-i debīr-i āsmān

6 Pīr-i aṣḥāb-ı ṭarīḳat ḥāmī-i dīn-i mübīn
Pīşvā-yı ehl-i sünnet şeyḫü'l-İslām-ı zamān

7 'İlm-i ẓāhir nāmına bir cevher ile müntesib
Sırr-ı bāṭın ẕātına maḫṣūṣ bir kān-ı nihān

8 Baḥr-i rā'iḳ ḳaṭre-i deryā-yı fażlı olmasa
Naḳli andan yazsalar ḳanmaz dil-i müsteftiyān

9 Kimse andan istemez şāhid ḳasem Allāh'a kim
Eylese da'vā-yı istiḥḳāḳ o niḥrīr-i evān

10 Geçmese Ṭaşköprī-zāde cisr-i fānīden eger
Eylemezdi dīgerānuñ cūy-ı tavṣīfin revān

11 Āb-ı rūyın ġonçe-i evṣāfına ḥaṣr eyleyüp
Şīşe-i medḥinde görmezdük şaḳāyıḳdan nişān

12 Ol gül-i bāġ-ı kemālüñ būy-ı teşrīfin süzüp
Mültecām olmışdı bir gün merḳad-i Sünbül Sinān

13 Ḥamdü li'llāh varmadan bir māha ḫur-şīd-i ümīd
Oldı ḫāṭır ḫāne-i vīrāneme pertev-feşān

14 İdemez baḫtum kemā-fi's-sābıḳ icrā-yı ġaraż
Eylerem müşkil-güşā-yı 'āleme 'öẕrin beyān

15 Sāye-i devletde ẕātı sāyesinde bendeler
Olsun elṭāf-ı Ḫudā'dan kām-baḫş u kām-rān

16 'İzzetā mir'āt-ı ṭab'umdan vücūh-ı heşt ile
Ṣūret-i meşhūdede tārīḫini ḳıldum 'ayān

17 Ṭāhir-i 'allāme oldı sa'd ola müfti'l-enām (1239)
Ehldür Ṭahir Efendi oldı müftī-i cihān (1239)
طاهر علامه اولدی سعد اوله مفتی الانام
اهلدر طاهر افندی اولدی مفتیٔ جهان
(Naḳl-i āḥād u 'aşerāt u mi'āt ile sekiz tārīḫdür)

16 meşhūdede: meşhūrede E, H: meşhūdda D

IV TĀRĪḪ-İ TEMELLÜK KERDEN-İ YAḤYĀ BEG SĀḤİL-SARĀY-I DİL-GÜŞĀ

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Ṣadr-ı Rūm-ı ma'dalet-mersūm alup devlet-serā
Sāḥil-i Anaṭolı'ya ṣaldı kim envār-ı şevḳ

2 Cānibeyn-i devleti ma'mūre-zār-ı feyż idüp
Her ṭarafdan rū-nümā olsun didi āṣār-ı şevḳ

3 Devlet ü iḳbāl olup beglerbegine müjde-res
Sūr u şādī eyledi yek-dīgere iḫbār-ı şevḳ

4 'Avdet itdi bülbülān geldi yine faṣl-ı bahār
Ṭab'ı tanẓīm-i gül-istāna idüp iẓhār-ı şevḳ

5 Rūy-ı ḫur-şīdi görür mi dīde-i maġrib-zemīn
Gice gündüz ger murād eylerse istiḳrār-ı şevḳ

6 Āsmān olsa sezā şāgird-i ders-i ḥikmeti
Meş'al-i re'yinden eyler mihr istifsār-ı şevḳ

7 Aldıġı rūşen-sarāyı görmedi çeşm-i felek
Ḫāne-i ḫur-şīde bennā olalı mi'mār-ı şevḳ

8 Cenneti gördük yalan dünyāda dirlerse ṣaḥīḥ
Menhel-i tesnīm her sū her ṭaraf gül-zār-ı şevḳ

9 Şemse-i zerrīn-tāḳı çerḫe istiġnā ider
Mihr-i enverden n'ola olmazsa minnet-dār-ı şevḳ

10 Mīve-i taşvīrine olmaz mümāṣil ḳaṣrınuñ
Ṣāḫ-ı billūr üzre bitse fi'l-meṣel eşmār-ı şevḳ

11 Görmesün rūy-ı keder ol ṣadr-ı şāḥib-menzilet
Ḳalbi olsun gün-be-gün āyīne-i dīdār-ı şevḳ

12 Kendi mihr evlād u aḥfādı olup encüm gibi
Birbirinden eylesünler dā'im istiş'ār-ı şevḳ

13 Cedd-i vālā-şānı Pīrī-zāde'dendür feyżümüz
Ẕāt-ı 'ālī-ḳadri de virmekdedür tekrār-ı şevḳ

14 'İzzet ifrāṭ-ı sürūrumdan iki tārīḫ ile
Oldı mir'āt-ı derūnda cilve-ger esrār-ı şevḳ

IV E: 97a, H: 97a, D: 95b, M: 4, B: 80b
3 sūr u şādī: sūr-ı şādī M, B
13 'ālī-ḳadri: 'ālī-ḳadr M, B

15 Aldı ṣadr-ı Rūm nüzhet-gāhın Anaṭolı'da(1239)
Ḥaḳ ide Yaḥyā Beg'üñ saḥil-sarāyın dār-ı şevḳ (1239)
آلدی صدر روم نزهتگاهن اناطولیده
حق ایده یحیی بك ساحلسراین دار شوق

V TĀRĪḪ-İ TEKERRÜR-İ KAPUDANÎ-İ ḪÜSREV MEḤEMMED PAŞA

• • – – / • • – – / • • –

1 Eyledi dāver-i Dārā-bende
Ḫüsrevin maẓhar-ı iḥsān u ʿaṭā

2 Getürüp itdi ḳapudan baḥre
Aña maḫṣūṣ idi fenn-i deryā

3 Rāyet-i düşmeni eyler menkūs
Nereye gitse o Mansūr-livā

4 Seyfi İrān'da uyutdı ʿAcemi
Şimdi nīrānda görürler rü'yā

5 Umarız kim ider inşā'allāh
Aṭa kāfirlerine ḳahr-i Ḫudā

6 Cān virürler ḳılıcı ḫavfından
Çıḳmadan baḥre o şīr-i vüzerā

7 Āṣafā ṣanma riyā vü sümʿa
ʿAlim'allahu teʿālā ve kefā•

8 Dāmen-i devletüñi öpmiş idüm
Ḳaldı aġzumda o leẕẕet ḥālā

9 Yedi aydur baḳaram maḳdemüñe
Ġalaṭa şehrine oldum monlā

10 Ḥamdü li'llāh senüñ ṣadruñda
Baña göstermedi ġayrı Mevlā

11 ʿĀḳıbet geçdi yine şükr olsun
Elüme dāmen-i şeyḫü'l-vüzerā

12 Alamaz kimse elümden etegin
Öyle ṣarıldum aña bī-pervā

V E: 97b, H: 97b, D: 96a, M: 5, B: 81a
• "Allah bilir ki. (Zaten) onun bilmesi yeterlidir."

13 Şer‘-i ‘ālīsinüñ icrāsıyiçün
Anı Ḫaḳ yolladı bī-şübhe baña

14 Kıldı dā‘ī-i ḳadīmi ‘İzzet
Cevherī beyt ile tārīḫ imlā

15 Yine oldı ḳapudan-ı deryā
Baḥr-i iḳbālde Ḫüsrev Paşa (1238)
ینه اولدی قپودان دریا
بحر اقبالده خسرو پاشا

VI TĀRĪḪ-İ ṢADĀRET-İ SELĪM MEḤEMMED PAŞA

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Mührini Maḥmūd Ḫān’uñ aldı hem-nām-ı Nebī
Olalar feṭḥ-i mübīn ile mübeşşer ‘an-ḳarīb

2 Bulmamışdur ‘ahd-i ‘Oṣmān Ḫān-ı Gāzī’den beri
Ṣadr-ı a‘lā ṣadr-ı a‘lā olalı bir böyle zīb

3 Maḥż-ı ilhām-i Ḫudā’dur naṣbı şāh-ı ‘āleme
İtmede her ḥālde tedbīrini Mevlā muṣīb

4 Öyle bir āṣafdur ol kim mecma‘-ı envā‘-ı ḥüsn
Hem bahādur hem hünerver hem vaḳūr u hem edīb

5 Destine vā-beste ıṣlāḥ-ı mizāc-ı kā’ināt
Şimdi buldı nabż-ı ‘ālem vāḳıf-ı ‘illet ṭabīb

6 Ḳıldı ḥabl-i emrine çerḫ-i eṣīri beste kim
Ṭavr-ı nā-hemvār ile tā itmeye devr-i ‘acīb

7 Ḳıldı mātem-ḫāne-i dünyāyı ‘adli sūr-gāh
Ḳalmadı āġuşte-i ḫūn ġayr ez-dest-i ḫażīb

8 Cānı mı var kimsenüñ bir kimseyi tekdīr ide
Ola ‘āṣıḳlar meger rencīde-i mekr-i raḳīb

9 Emn ü rāḥat öyle kim vaḳtinde yoḳ muḫtāc-ı tīġ
Seyfini minberde der-pīş eyleyen ancaḳ ḫaṭīb

10 Lāyıḳıyla olmadı destān-serā-yı midḥati
Mürġ-ı kilki eyledüm bāġ-ı du‘āya ‘andelīb

11 Günde biñ ḫidmet begendirsün uġur-ı dīnde
Her umūrında muvaffaḳ eyleyüp Rabb-i Mücīb

VI E: 98a, H: 98a, D: 96b, M: 6, B: 81b
8 kimsenüñ: kimse E, H: kimse kim M, B

12 Dā'ī-i dīrīnesi 'İzzet didi tārīḫini
Ḳıldı paşa-yı selīmü'ṭ-ṭab'a Ḥaḳ mühri naṣīb (1240)
قیلدی پاشای سلیم الطبعه حق مهری نصیب

VII TĀRĪḪ-İ ŞEYḪÜ'L-İSLĀM ŞÜDEN-İ SEYYİD 'ABDÜ'L-VEHHĀB EFENDİ

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 'Abdine Vehhāb ḳıldı ṣadr-ı fetvāyı kerem
Seyyid-i 'allāme oldı müftī-i 'ālī-maḳām

2 İşte Ḫān Maḥmūd-ı nām-āver gibi bir Ḫüsrev'üñ
Şeyḫü'l-islāmı gerekdür böyle bir ḫayr-i be-nām

3 Müftī-i dīn gerçi evvel daḫi ol niḫrīr idi
Olmamışlardı faḳaṭ ilbās-ı ḫil'atle be-kām

4 Öyle fāżıldur o kim müsteftiyān baḫş açmadan
Yek işāretle ider iftāda tefhīm-i merām

5 Fikrine ilhām-ı Rabbānī olur āyīne-dār
Eylese bir ṣūret-i düşvār ḥallin iltizām

6 Müsteşāru'd-devle olmışdı kemāl-i 'aḳl ile
Ḫüsn-i tedbīriyle bulmışdı memālik intiẓām

7 Eyledi sebz-i muṭarrā-veş niḳābet cāhını
Şimdi cūy-ı 'adli ḳıldı bāġ-ı 'ilmi şād-kām

8 Ol mu'allā-şāna çoḳ mı itse gerdūn aṭlasın
Zānū-yı iḳbāline iḥrām-ı sündüs-iḥtirām

9 Pençe-i ḳahrında erbāb-ı hüner maḳhūr idi
Ḫamdü li'llāh eyledük gerdūndan aḫz-i intiḳām

10 Dīni te'yīd eyledi ol cihbiẕ-i mümtāz ile
Ḥażret-i Allāh'a ḥamd olsun ḳabūl oldı du'ām

11 Āsmān seyr eyledükce seyr ide iclālini
Ḳubbe-i gerdūnesi olsun bu çerḫ-i sebz-fām

12 'İzzetā āḥād u 'aşrāt u mi'ātı naḳl idüp
Şu iki mışrā' ile yazdum sekiz tārīḫ-i tām

13 Ṣadr-ı fetvā seyyid-i ehl-i 'ulūma oldı sa'd (1234)

VII E: 98a, H: 98a, D: 97a, M: 6, B: 81b
12 idüp: ile D

Ḳıldı Ḥaḳ Yāsînci-zāde bendesin müfti'l-enām (1234)
صدر فتوی سید اهل علومه اولدی سعد
قیلدی حق یسنجی زاده بنده سن مفتی الانام

(Nakl-i āḥād u ʿaşerāt ü miʾāt ile sekiz tārîḫdür)

VIII TĀRÎḪ-İ MÜFTİ'L-ENĀM ŞÜDEN-İ ṢIDḲÎ-ZĀDE REŞÎD AḤMED EFENDİ

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Ne ġam gitdiyse bir ʿallāme geldi dîgeri ṣadra
Yine Allāh ḥürmet ḳıldı ḳadr-i cāh-ı iftāya

2 Gidüp Seyyid yerine saʿdı iḳʿād itdi Ḫān Maḥmūd
Sezādur böyle müftî öyle şāh-ı maʿdelet-rāya

3 İṣābet eyleyüp reʾyinde el-ḥaḳ dāver-i devrān
Muḳaddem daḫi meʾmūr eylemişdi anı şūrāya

4 İki defʿa olup devletde ṣadrü'r-Rūm ol fāżıl
Kemāl-i iʿtinā itmişdi el-ḥaḳ şerʿ-i Mevlāʾya

5 O niḥrîr-i zamānuñ ḫāme-i Bircîs-taḥrîri
Sezādur āftābı naḳş iderse cāy-ı imżāya

6 Cevāb-ı ḫaṣm-ı cāḥid naḳş olurdı ḳalbine fi'l-ḥāl
Ṣürūʿ itmezden evvel müddeʿî taḳrîr-i daʿvāya

7 Ḥükūmetde olup îfā-yı meʾmūriyyete sāʿî
Taṣaddî itdi fetvāsıyla şimdi ḥükmin icrāya

8 Emel-baḫşā-yı ʿālem eyleyüp Ḫaḳ ḫāme-i luṭfın
Ne iḥsānlar ider nice efendi nice monlāya

9 Yine cühhāle meydān virmedi Allāh'a ḥamd olsun
İrer erbāb-ı dāniş sāyesinde cāh-ı vālāya

10 Mü'eyyed eylesün ṣadrında ol ʿallāme-i ʿaṣrı
Vücūd-ı devletin itdük emānet Ḫaḳ teʿālāya

11 Olunca ḳavli müftā-bih yazıldı ʿİzzetā tārîḫ
Eṣaḥḥü'l-ḳavl-i Ṣıdḳî-zāde virdi zîb fetvāya (1238)
اصح القول صدقی زاده ویردی زیب فتوایه

VIII E: 98b, H: 98b, D: 97b, M: 7, B: 82a
2 öyle şāh-ı: olsa şāyān D
9 Allāh'a: Allāh E, H, D

IX TĀRĪḪ-İ TAḪṢĪṢ-İ VAḲF EZ-ṬARAF-İ %ALĪ AĠA SER-BERBER-İ ŞEHRYĀRĪ BERĀY-I AĠAYĀN-I NEVBETCİYĀN

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Şehen-şāh-ı cihānuñ ser-tirāş-ı pāk-girdārı
ʿAlī-heybet o Selmān-menḳabet Aġa-yı bī-hem-tā

2 Bu maṭlaʿdan o necm-i burc-ı devlet rū-nümā oldı
Seferli oṭası gūyā ṣadefdür ol dür-i yek-tā

3 Nice āṣār ile taḥdīṣ-i niʿmet itmede el-ān
Olup mā-beynī-i Maḥmūd Ḫān-ı maʿdelet-pīrā

4 Recebde biñ ġuruş taḫṣīṣ idüp vaḳf-ı şerīfinden
Olındı oṭa nevbetcisi olan dört aġa iḥyā

5 Yarımşar kīse taḳsīm eyledi ol çār-erkāna
Ki nevbet aḳcesine itmesünler vaż'-ı yed ḳatʿā

6 Bu da şāh-ı cihāna işte bir başḳa kerāmetdür
Odur bu ḫayrı ʿabd-i ḫāṣına fermān iden zīrā

7 Muḳaddem resm idi altı ġuruş nevbet içün virmek
Aġalardan o aḳce baʿd-ez-īn alınmaya aṣlā

8 Ḫudāvend-i zamānuñ cünbiş-i ebrū-yı elṭāfı
ʿAyāndur rāh-ı Ḥaḳḳ'ı bendegāna itdigi īmā

9 O ḫāḳān aṣdiḳā-yı devletiyle ber-devām olsun
Budur dil-ḫᵛāhumuz ancaḳ be-ḥaḳḳ-i ḥażret-i Mevlā

10 Ṣenā-gūy-ı ḳadīmi ʿİzzet'üñdür cevherī tārīḫ
İdüp vaḳf-ı cedīd ihyā duʿā aldı ʿAlī Aġa (1235)
ايدوب وقف جديد احيا دعا الدى على آغا

X TĀRĪḪ-İ ÇEŞMESĀR-I SER-BERBER-İ ḤAŻRET-İ ŞEHRYĀRĪ

– • – – / – • – – / – • –

1 Ḥażret-i Maḥmūd Ḫān kim virdi fer
Çeşme-i ḫur-şīde ol nūr-ı celī

2 Yapdı bir nev-çeşme kim āb-ı beḳā
Ḥażret-i Ḫıżr'uñ olur müsteṣḳali

IX E: 99a, H: 99a, D: 97b, M: 7, B: 82a; başlık: Tārīḫ-i vaḳf-ı ser-berber-i şehriyārī be-ḫāne-i Seferli E, H, D
X E: 99a, H: 99a, D: 98a, M: 8, B: 82b

3 Ser-tirāş-ı ekremin iḥyā idüp
Aña emr itdi bu ḫayr-ı ekmeli

4 Eylerem re's-i hümāyūna ḳasem
Ḫayra āletdür anuñ dā'im eli

5 Bunca ḫidmet itdi Ḳuṭb-ı A'zam'a
Çok mıdur olsa kerāmetle velī

6 Oldı cārī āb-ı luṭf-ı şāhdan
Kimsenüñ bir ḳaṭre yoḳdur medḫali

7 Āb içün bir ḳaṭre īmānı olan
Elbet ol şāhuñ du'āsın itmeli

8 Baḥr olur tafṣīl idersem vaṣfını
Ḫayrınuñ bu çeşmedür eñ mücmeli

9 Nūş idüp 'İzzet didi tārīḫini
Kevṣer icrā eyledi el-ḥaḳ 'Alī (1235)
كوثر اجرا ايلدى الحق على

XI TĀRĪḪ-İ VAḲF-I SER-BERBER-İ ḪAZRET-İ ŞEHRYĀRĪ BE-ḪĀNE-İ ḪAZĪNE-İ HÜMĀYŪN

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Gevher-i kān-ı kerem ḥażret-i Sulṭān Maḥmūd
Ẕātı gencîne-i imkānda müsteṣnādur

2 Eyledi anı sebeb 'ālemüñ i'mārına Ḫaḳ
Şimdi iṣbāt iderem ṣanma ḳurı da'vādur

3 Mülk-i mevrūṣı ḫarāb olmış iken ḳıldı binā
Yıḳılan eskisi bu başḳaca bir dünyādur

4 Aṣdikādan o şehüñ bendeleri vardur kim
Dā'imā ḫidmete cān baş ile pā-ber-cādur

5 Biri ez-cümle ki berberbaşı aġa ḳulıdur
Ḫadd-i ẕātında o aġa dinecek aġadur

6 Biñ ġuruş her receb ayında virüp vaḳfından
Oṭa nevbetcilerine keremi vālādur

---

6 luṭf-ı: luṭfa D
XI E: 99b, H: 99b, D: 98b, M: 8, B: 82b
6 keremi vālādur: kerem-i vālādur E, H, D

7 Kimsenüñ ḳalmaya nevbet eṣeri cisminde
Aḳçe alınmamaḳ ancaḳ sebeb-i i‘ṭādur

8 Nice biñ sāl umaruz kim yaşasun şāh-ı cihān
Anı bağışlayacaḳ ḳullarına Mevlā’dur

9 Cevherī yazmalı tārīḫini genc-i ḫāṣuñ
Yılda biñ çil esedī vaḳf-ı ‘Alī Aġa’dur (1235)
بیلده بیك چل اسدی وقف علی آغادر

XII TĀRĪḪ-İ VAḲF-I SER-BERBER-İ ḤAŻRET-İ ŞEHRYĀRĪ BE-ḪĀNE-İ KĪLĀR-I HÜMĀYŪN

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Cihān ḫulvü’l-mezāḳ-ı luṭfıdur Sulṭān Maḥmūd’uñ
İder dil-teşnegāna şerbet-i iḥsān ile imdād

2 O ḫāḳānuñ mübārek başı içün eyledi īṣār
Cihāna varını ser-berberī itmeksizin ta‘dād

3 Du‘āsı nāsa farż-ı ẕimmet oldı ḫidmet itdükce
Mizācı üzre rūḥ-ı ‘āleme ol ṣāḥib-isti‘dād

4 Odur ġayret-keşi hep bendegān-ı şāh-ı devrānuñ
Görüp elṭāfın oldı her biri bir luṭf ile dil-şād

5 Şeh-i ṣāḥib-kerāmetden yine ḫayr du‘ā aldı
Sarāy-ı pādşāhīde idüp bir nev-eṣer īcād

6 Be-her yıl nevbet içün aḳce aḫẕın eyledi ibṭāl
Oṭa nevbetcisi aġalara ta‘yīn idüp īrād

7 Recebde bin ġuruş ifrāz idüp her sāl vaḳfından
Yarımşar kīse aḳce dört aġaya eyledi mu‘tād

8 Cihān der-gāhına muḥtāc ola vefḳ-i murād üzre
O şāhuñ bendesinden pādşehler itsün istimdād

9 Teleẕẕüẕ eyledüm ‘İzzet yazup mu‘cemle tārīḫin
‘Alī Aġa mücedded vakf idüp kīlāra virdi dād (1235)
علی آغا مجدد وقف ایدوب کیلاره ویردی داد

XII E: 100a, H: 100a, D: 98b, M: 9, B: 83a

XIII TĀRĪḪ-İ ṢADR-I ANAṬOLI ŞÜDEN-İ ḪAṬṬĀṬ RĀḲIM EFENDİ

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Şehryār-ı bende-perver ḥażret-i Maḥmūd Ḫān
Ḳıldı bir yüzden yine ehl-i ʿulūmı şādmān

2 Dāʿī-i dīrīnesin ṣadr-ı Anaṭolı idüp
Eyledi mümtāz-ı aḳrān pādşāh-ı ḳadr-dān

3 Muṣṭafā Rāḳım Efendi kim sezā her vech ile
Hem laṭīf ü pāk-meşreb hem ẓarīf ü nükte-dān

4 Behre-dār-ı şiʿr ü inşādur ṣunūf-ı faẓl ile
Ẕātı bir mecmūʿadur fihris aña ʿilm-i cihān

5 Ḫaṭṭı ol mühr-i celīdür kim sipihr-i ṣafḥaya
Miṣlini bir kimse yazmış yoḳ meger şāh-ı zamān

6 Maʿnevī tevḳīʿī-i dīvāndur ol ṣadr-ı güzīn
Kim anuñdur resm-i ṭuġrā-yı şeh-i gītī-sitān

7 Münḥaṣır oḳur yazar taʿbīri ẕāt-ı pākine
Ḳadrini levḥ u ḳalemdür eyleyen anuñ beyān

8 Pādşāh-ı ʿāleme alsun ḳuḍātından duʿā
Maẓhar-ı tevfīḳ idüp ṣadrında Rabb-i müsteʿān

9 Eyledi tārīḫ-i naṣbın ḫāme-i ʿİzzet raḳam
Anaṭolı cāhına Rāḳım Efendi virdi şān (1238)
اناطولی جاهنه راقم افندی ویردی شان

XIV TĀRĪḪ-İ MEKTEB-İ CEVRĪ USTA

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Emr-i Ḥaḳ'dan ṣoñra her kim ḫayrın eylerse murād
Ḥażret-i Maḥmūd Ḫān'a bende-i fermān ola

2 İşte Cevrī Usta'ya dehr eylemişken ġadr u ḫayf
Kim umardı rūḥına böyle eşer bünyān ola

3 Hīç ider mi ḫāk-i fānī cevher-i ẕātın telef
Ol ki gencūr-ı ḥarīm-i Ḫüsrev-i devrān ola

4 Vaḳfın ilḥāḳ eyledi evḳāfına ol pādşāh
Ḫak bu kim iḥsān olursa böyle bī-pāyān ola

XIII E: 100a, H: 100a, D: 99a, M: 9, B: 83a
XIV E: 100b, H: 100b, D: 99a, M: 10, B: 83b; başlık: Cevrī: ḫazīne-dār E, H, D

5 Cān fedā itmek yolında maṣlaḥat mı bir ḳuluñ
Ḫayrı ḫāṭır-ḫᵛāh-ı ḫāḳān-ı kerīmü'ş-şān ola

6 Olmayup żāyi' bu ḫayr-ı a'ẓamuñ yek ẕerresi
Her ruḫāmı deng-i seng-i keffe-i mīzān ola

7 Kendi seyr-i bāġ-ı cennet eyledükce mektebi
Āşyān-ı bülbül-āsā mecma'-ı ṭıflān ola

8 Yazdı 'İzzet ḫarf-i cevher-dār ile tārīḫini
Mektebiyle rūḥı Cevrī Usta'nun şādān ola (1235)
مكتبيله روحى جورى اوسته نك شادان اوله

XV TĀRĪḪ-İ ṢADĀRET-İ DERVĪŞ MEḤEMMED PAŞA

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Bezm-i dehre ma'nevī bir neş'edür Maḥmūd Ḫān
Görse devrin terk ider Cemşīd nūş u 'īşini

2 Oldı mülhem ḳalbine Dervīş Paşa bendesi
Ḳaṣd idince ṣadra lāyıḳ ḳullaruñ teftīşini

3 Āṣaf-ı dervīş-ḫaṣletle ider te'yīd Ḫaḳ
Pādşāhān-ı cihānuñ böyle ḫayr-endīşini

4 Vālid-i mācidleri 'ahdinde de Mevlā yine
Nāmdaşıyla gidermiş 'ālemüñ teşvīşini

5 Müsteşār-ı salṭanatdur ki umūr-ı devletüñ
Ṣaḳladı Ḫaḳ vaḳtine pes-mānde vü der-pīşini

6 Dāver-i 'āli-tebārı āṣafiyle şād idüp
Eylesün maḥzūn Allāh düşmen-i bed-kīşini

7 'İzzetā virdi ricālü'l-ġayb tārīḫin ḫaber
Ḳuṭb-ı 'ālem ṣāḥib-i mühr eyledi Dervīş'ini (1233)
قطب عالم صاحب مهر ايلدى درويشنى

XVI TĀRĪḪ-İ ÇEŞMESĀR-I ḪĀLET EFENDİ DER-KÜTĀHİYYE

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Ḫażret-i Ḫālet Efendi o kerīmü'l-meşreb
Āb-ı luṭfıyla ḳomaz dilde ġam u gerd-i melāl

---

6 ẕerresi: rīzesi E, H, D
XV E: 100b, H: 100b, D: 99b, M: 10, B: 83b
XVI E: 101a, H: 101a, D: 99b, M: 10, B: 83b

2 Yüzini görmeden eyler İskender'i ḥayrān
Ṣafvet-i ṭab'ı ṣafā-neb'ine āyīne miṣāl

3 Genc-i tedbīre güher-senc-i niżām olduḳca
Cevher-i nuṭḳına ser-rişte virür 'ıḳd-i le'āl

4 Ḫilḳati menfa'at-i 'ālem içündür şu gibi
Ḫayr-ı cārīye Ḫudā ṭab'ını ḳılmış meyyāl

5 Āb-ı dil-cūya ḳatup lezzet-i güftārından
Ḳıldı nev-çeşme binā şīr ü şeker māl-ā-māl

6 Āb-ı rūyıyla olup çeşme-i ḫur-şīde naẓīr
Gün-be-gün pertevin efzūn ide Rabb-i müte'āl

7 'İzzetā söyledüm ebnā-yı sebīle tārīḫ
Çeşme-i Ḫālet Efendi'den al iç 'ayn-i zülāl (1230)
چشمهٔ حالت افندی دن آل ایچ عین زلال

XVII TĀRĪḪ-İ VĀLĪ-İ ḤALEB ŞÜDEN-İ RĀĠIB PAŞA

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Şān-ı ibḳā-yı vezāret ile Rāġıb Paşa
Kendini Ḫüsrev-i Dārā'ya muḳābil görsün

2 Ṣāḥib-i cūd u kerem Bermekī-i merḥūmı
Görmek ister var ise işte mümāṣil görsün

3 Vüzerā çoḳ 'ulemā gördi Ḥaleb şehrinde
Baḳup anlar daḫi bir vālī-i fāżıl görsün

4 Meclisi eh-i hüner ile leb-ā-leb memlū
Ḥaddi mi var ki anuñ bezmini cāhil görsün

5 Ṣūret ü sīretini eylemiş Allāh ma'mūr
Ẕātını añlamayan şekl ü şemā'il görsün

6 Söyledüm vālī-i şehbā olıcaḳ tārīḫin
Gözi şehr-i Ḥaleb'üñ āṣaf-ı 'ādil görsün (1226)
كوزی شهر حلبك آصف عادل كورسون

---

3 'ıḳd-i le'āl: 'uḳde-i lāl M, B
7 'ayn: āb D
XVII E: 101a, H: 101a, D: 100a, M: 11, B: 84a
1 ibḳā: Ifā D
2 merḥūmı: mevḥūmı D
6 Mve B nüshalarında tarih 1224 olarak kayıtlıdır.

XVIII TĀRĪḪ-İ MÜFTİ'L-ENĀM ŞÜDEN-İ MEKKĪ-ZĀDE MUṢTAFĀ ʿĀṢIM EFENDİ

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Var iken ʿĀṣım Efendi ʿiffet ü taḳvā ile
Kim olur fetvā-penāh-ı devleti Maḥmūd Ḫān

2 Lāyıḳ-ı mesned be-cāh-ı Kaʿbe Mekkī-zāde'dür
Cāhına ẕāt-ı şerīfiyle be-cādur imtinān

3 Müftī-i ʿahdin bulup dünyāya tefsīr eyledi
En-teʾuddū• naṣṣınuñ maʿnāsını şāh-ı cihān

4 Ḫak'dan ümmīdüm odur kim ʿahd-i Ḫān Maḥmūd'da
Yüz sene der-gāhı olsun melceʾ-i müsteftiyān

5 Ḳıble-i āmālinüñ ʿİzzet didi tārīḫini
İtdi Mekkī-zāde'yi Yezdān müftī-i zamān (1233)
ایتدی مکی زاده یی یزدان مفتیٔ زمان

XIX TĀRĪḪ-İ MEŞĪḪAT-I İSLĀMİYYE ES-SEYYİD ʿABDU'LLĀH EFENDİ DÜRRĪ-ZĀDE

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Şeyḫü'l-İslām oldı ʿAbdu'llāh Efendi kim ʿibād
Secde-i şükr içün itdi ser-fürū seccādeye

2 Buldı taḳvā taḳviyet vaḳtinde kim şimden girü
Mey-perestān and içerler zevḳ-i nūş-ı bādeye

3 Ṣadr-ı iftāda müʾeyyed eyleye Ḫaḳ ẕātını
Himmeti hem-vāre olsun dest-gīr üftādeye

4 Mıṣraʿ-ı dīger bulup vaṣfında elbet beyt ider
Olsa mālik şāʿirān bir mıṣraʿ-ı āzādeye

5 Ben de ʿİzzet söyledüm iftāsınuñ tārīḫini
Virdi Mevlā mesned-i fetvāyı Dürrī-zādeye (1223)
ویردی مولی مسند فتوایی دری زاده یه

XVIII E: 101b, H: 101b, D: 100a, M: 11, B: 84a
• Kur'ân, 14/34.
XIX E: 101b, H: 101b, D: 100b, M: 11, B: 84a
4 vaşfında: vaşfına D

XX TĀRĪḪ-İ TEKERRÜR-İ ṢADĀRET-İ ŻİYĀ YŪSUF PAŞA

• • – – – / • • – – – / • • – – – / • • –

1 Eyleyüp şāh-ı cihān-bāḫtı muvaffaḳ Mevlā
Ṣāniyen ṣadrı maḳām eyledi şeyḫü'l-vüzerā

2 Nāmdaş-ı meh-i Ken'ān ki anuñ teşrīfi
Eyledi devleti rūşen dil-i Ya'ḳūb-āsā

3 Mıṣr'ı feṯḥ eyleyüp olmış idi devletde 'azīz
Tāzelenmişdi Züleyḫā gibi ümm-i dünyā

4 Gün gibi rūşen olup re'y-i münīriyle cihān
Dā'imā ṣadra vire pertev-i iḳbāli żiyā

5 Virilüp mühr-i hümāyūn didi 'İzzet tārīḫ
Ṣadra rūḥ oldı yine yümn ile Yūsuf Paşa (1224)
صدره روح اولدی ینه یمنله یوسف پاشا

XXI TĀRĪḪ-İ ṢADĀRET-İ 'ALEM-DĀR MUṢṬAFĀ PAŞA

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Deyince şāh-ı 'ālem mührümi virdüm saña paşa
Buġātı ḳırdı ol dem virdi dünyāya ṣafā paşa

2 Bulandı mi'desi fāsid-mizācān-ı zamānuñ kim
İder ol rence şemşīriyle tedbīr ü devā paşa

3 Dimiş ṣadr-ı ṣadāret çoḳ zamāndur beklerem ẕatuñ
Ṣafā geldüñ eyā hem-nām-ı maḥbūb-i Ḫudā paşa

4 Niẓāmü'l-mülkini seyr itsün a'dā Ḫān Maḥmūd'uñ
Ki görsün kör gözi bir şīr-i meydān-ı veġā paşa

5 Didüm tārīḫ 'İzzet nām-dār-ı 'adl ide Allāh
Gelüp Āṣaf gibi mühri ṭaḳındı Muṣṭafā Paşa (1223)
کلوب آصف کبی مهری طاقندی مصطفی پاشا

XXII TĀRĪḪ-İ MU'CEM-İ MUṢANNA' BERĀY-I CÜLŪS-I SULṬĀN MUṢṬAFĀ ḪĀN 'ALEYHİ'R-RAḤMETİ VE'L-ĠUFRĀN
(Naẓīre be-Nābī Efendi ve her mıṣrā'eş tārīḫest)

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Şehen-şāh itdi sulṭān Muṣṭafā-yı Rābi'i Allāh
Şeh-i sābıḳ sarāy-ı istirāḥat ile mükremdür

XX E: 101b, H: 101b, D: 100b, M: 12, B: 84b; başlık:tekerrür-i: def'a-i şāniye M, B
XXI E: 102a, H: 102a, D: 100b, M: 12, B: 84b
XXII E: 102a, H: 102a, D: 101a, M12: , B: 84b

شهنشاه ایتدی سلطان مصطفای رابعی الله

شه سابق سرای استراحت ایله مکرمدر

2 Muvaffaḳ oldı bir mıṣra‘da kilkim iki tārīḫe
Bir elf iki elifde Muṣṭafā Ḫān şāh-ı ‘ālemdür

موفق اولدی بر مصرعده کلکیم ایکی تاریخه

بر الف ایکی الفده مصطفا خان شاه عالمدر

3 Bu bālā ḳıṭ‘anuñ her mıṣra‘ı tārīḫ-i mu‘cemdür
Mu‘ammā-günesinde ḳuvvet-i ḳudsiyye munżamdur

بو بالا قطعه نك هر مصرعی تاریخ معجمدر

معما کونه سنده قوت قدسیه منضمدر

4 Egerçi Nābī-i üstāda taḳlīd eyledüm ammā
Benümki sebḳat itmişdür anuñ ma‘nāsı mübhemdür

اکرچه نابئ استاده تقلید ایلدم اما

بنمکی سبقت ایتمشدر انك معناسی مبهمدر

5 Temeddüḥ eylemem ben ‘İzzetā lāf u güzāf itmem
Sürūrī-i müverriḫ farḳ u temyīzinde a‘lemdür (1222)

تمدح ایلمم بن عزتا لاف و کزاف ایتمم

سرورئ مورخ فرق و تمییزنده اعلمدر

XXIII TĀRĪḪ-İ VİLĀDET-İ YAḤYĀ BEG-ZĀDE EZ-AḲRABĀ-YI FAḲĪR

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Cenāb-ı Mīr Yaḥyā mevlidiyle şād-mān oldı
Olınca sūy-ı Bārī’den ‘ināyet Muṣṭafā-güne

2 Miṣal-i māh kevne virdi fer şehr-i rebī‘ içre
Semiyy-i mihr-i eflāk-i risālet Muṣṭafā-güne

3 Mübārekdür ḳudūmı leyle-i işneynde geldi
Kim olmışdur o şebde ‘ayn-i raḥmet Muṣṭafā-güne

4 İlāhī vālidiyle ola dā’im zīver-i ‘ālem
Ḳımāṭ-ārā-yı şāndur virdi zīnet Muṣṭafā-güne

5 Yazılsun ‘İzzetā mehdinde mīlādı içün tārīḫ
Ṣafā-yāb oldı dünyā geldi ‘iffet Muṣṭafā-güne (1224)

صفایاب اولدی دنیا کلدی عفت مصطغفی کونه

XXIII E: 102a, H: 102a, D: 101a, M: 12, B: 84b

XXIV TĀRĪḪ-İ VİLĀDET-İ MEḤEMMED EFENDİ-ZĀDE EZ-VÜCŪH-I KEŞĀN

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Bir gül-i bāġ-ı hüner ġonçesini itdi ʿayān
Ṣanma üşkūfe ile bāġ-ı cihān zeyn oldı

2 Yaʿnī Ḥaḳ Kāmil Efendi'ye virüp bir ferzend
Nev-bahār irdi gül-istān hemān zeyn oldı

3 Dir ki sükkān-ı Keşān beldeye aʿyān iken ol
Şehrümüz Bāġ-ı İrem-veş o zaman zeyn oldı

4 Ṣaḳlasun ġonçesin āsīb-i ḫazāndan Bārī
Gül açup tā diyeler kevn ü mekān zeyn oldı

5 Yazdı mīlādına hem-maḫlası rengīn tārīḫ
ʿİzzet-i maḳdem-i Aḥmed'le Keşān zeyn oldı (1238)
عزت مقدم احمدله كشان زين اولدى

XXV TĀRĪḪ-İ ÇEŞMESĀR-I SER-BERBER-İ ḤAŻRET-İ ŞEHRYĀRĪ

– – • – – / – – • – –

1 Kevṣer getürdi hem-nām-ı Ḥayder
Ḫoşnūdı olsun rūḥ-ı Peyem-ber

2 Ser-berberidür şāh-ı cihānuñ
Selmān-ṣadāḳat ol pāk-gevher

3 Oldı bu sūya iḥsānı cārī
Devletle Bārī ḳılsun muʿammer

4 Yapdı Çubuḳlı rāhında çeşme
Bār- āver oldı her ḫuşg u her ter

5 Dil-cū degül mi tārīḫ-i ʿİzzet
ʿAyn-ı ʿAlī'dür iç hem-çü Kevṣer (1238)
عين عليدر ايچ همچو كوثر

XXIV E: 102b, H: 102b, D: 101a, M: 13, B: 85a
2 hemān: yamān M, B
3 Keşān E –, H –: beled M, B
XXV E: 102b, H: 102b, D: 101b, M: 13, B: 85a

XXVI TĀRĪḪ-İ TEBRĪK-İ RAMAŻĀN-I ŞERĪF BERĀY-I ḤĀLET EFENDİ

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Meh-i burc-ı ʿināyet Ḥażret-i Ḥālet Efendi kim
Göreydi pertevin Caʿfer ḳıyardı kendi kendine

2 Sarāy-ı genc-i fikri maʿden-i elmās-ı ḥikmetdür
Deger ʿilmiyle seng-endāz olursa Ṭaşkendī'ye

3 Efendim olduġıyçün vaṣfın itmem ḥadd-i ẕātında
Müreccaḥdur kemāl-i faẓl u dānişle Ḫucendī'ye

4 Miṣāl-i māh-ı rūze ḳadr-i necm-i baḫtı ʿālīdür
Odur zīnet viren şimdi maḳām-ı ser-bülendīye

5 Didüm ifṭār idince meclisinde ʿİzzetā tārīḫ
Saʿīd ola ḳudūmı rūzenüñ Ḥālet Efendi'ye (1233)
سعید اوله قدومی روزه نك حالت افندی یه

XXVII TĀRĪḪ-İ ÇEŞMESĀR DER-ḪĀN-I VĀLİDE BĪNĀ-YI İSMĀʿĪL AĠA EZ-TĀCİRĀN-I BAĠDĀD

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Ḳıldı Baġdād'ı revān behr-i Şehīd-i Kerbelā
Şīr-i māder gibi aḳdı Vālide Ḫānı'nda mā

2 Teşnegān içdükce ābın Kerbelā'yı yād idüp
Şād ola ʿuḳbāda sıbṭeyn-i Resūl-i Kibriyā

3 Şanki bir āyīne-i ʿālem-nümādur çeşmesār
Rü'yetinden ʿayn-ı ʿaṭşāna gelür elbet cilā

4 Āb-ı ḥayvān aḳdıġın bu çeşmeden güş eylese
Teng olur İskender'e reşkinden iḳlīm-i beḳā

5 Oldı tārīḫin yazarken kilk-i ʿİzzet reşḥa-pāş
Āb-ı ṣāf-ı zemzem icrā ḳıldı İsmāʿīl Aġā (1229)
آب صاف زمزم اجرا قیلدی اسماعیل آغا

XXVIII TĀRĪḪ-İ TEFTĪŞ-İ NİDĀYĪ MOLLĀ EFENDİ

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

1 Müfettiş oldı Nidāyī Efendi ḫāmesini
İder ʿimād-ı metānet binā-yı evḳāfa

XXVI E: 103a, H: 103a, D: 101b, M: 13, B: 85a
XXVII E: 103a, H: 103a, D: 102a, M: 13, B: 85a
XXVIII E: 103a, H: 103a, D: 102a, M: 14, B: 85b

2 Kerāmet eyledi ḥaḳḳā cenāb-ı ṣadr-ı güzīn
Baḳılmamışdı biraz muḳteżā-yı evḳāfa

3 Mezāri‘-i fuḳarā reşk-i gül-sitān oldı
İdince ḥükmini icrā ḳırā-yı evḳāfa

4 Ḳalem cevābını yazmaḳda ‘āciz olmışdı
Küçük büyük ḳarışup iḳtiżā-yı evḳāfa

5 Muvaffaḳ oldı idüp diḳḳat ol ma‘ārifmend
Du‘ā-yı vāḳıfa hem de ṣena-yı evḳāfa

6 Yazıldı levḥa-i vaḳfiyye üzre tārīḫüm
Müfettiş oldı Nidāyī nemā-yı evḳāfa (1240)
مفتش اولدی ندایی نمای اوقافه

XXIX TĀRĪḪ-İ TA‘MĪR KERDEN-İ ṢĀLİḤ PAŞA CĀMİ‘-İ MURĀD HĀN-I ṢĀNĪ

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Ḫān Murād-ı Ṣānī-i ‘Oṣmāniyān bu cāmi‘i
Yapdırup ta‘mīre maḳrūn olmamış ‘ahd-i medīd

2 Şimdi bir ṣāliḥ ḳulın Mevlā muvaffaḳ eyleyüp
Nā’il-i ecr-i cezīl oldı o destūr-ı vaḥīd

3 Dīn uġurında cihād itmekdedür manṣūr ola
Daḫi niçe ḫayra maẓhar eylesün Rabb-i Mecīd

4 Sāye-i şāhānesinde oldı bu ‘ālī eşer
Ḥażret-i Maḥmūd Ḫān’uñ ‘ömri olsun ber-mezīd

5 Kenz-i raḥmetdür bu ‘İzzet cevherī tārīḫ yaz
Şeh Murād-ı kām-baḫşuñ cāmi‘i oldı cedīd (1238)
شه مراد كامبخشك جامعی اولدی جدید

XXX TĀRĪḪ-İ VAK‘A-NÜVĪS ŞÜDEN-İ ES‘AD EFENDİ BĀ-CENĀḪ-I FAḲĪR

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Dest-i meşşāṭa-i taḳdīr ile Şānī-zāde
Bir zaman görmiş idi dest-i veḳāyi‘den sūd

XXIX E: 103b, H: 103b, D: 102a, M: 14, B: 85b
2 bir D –
XXX 103b, H: 103b, D: 102b, M: 14, B: 85b

2 Bā-cenāḥ olmaġile naẓm ile neşr itdi kerem
Bā-cenāḥam ḳulına şimdi şeh-i ṣāḥib-cūd

3 Naẓmen ü neşren o ḫāḳāna ẓafer-nāme yazup
Ne imiş bildürelüm şevket-i Sulṭān Maḥmūd

4 Yazmadan ʿāciz ola vaḳʿa-nüvīs ü şāʿir
Ol ḳadar eyleye kim ʿömrini Bārī memdūd

5 Nuṣret-i şāh-ı cihānı yaza her tārīḫe
Ḫāme-i vaḳʿa-nüvīsi ide esʿad Maʿbūd (1241)
خامۀ وقعه نويسى ايده اسعد معبود

XXXI TĀRĪḪ-İ EMĪN-İ TERSĀNE ŞÜDEN-İ ḪĀCĪ SAʿĪD EFENDİ

– – • / – • – – / – – • / – • – –

1 Ḫācī Saʿīd Efendi ḥazretlerin şehen-şāh
Ḳıldı emānet ile her ḫānenüñ emīni

2 Şayestedür olursa nāmı emīn-i devlet
Kim ẕātı oldı ẕāt-ı şāhānenüñ emīni

3 Bennā-yı fikri eyler taʿmīr anı der-ḥāl
Eylerse pādşeh bir vīrānenüñ emīni

4 ʿİzzet görince kendi tārīḫümi begendi
Oldı Saʿīd Efendi tersānenüñ emīni (1237)
اولدى سعيد افندى ترسانه نك امينى

XXXII TĀRĪḪ-İ BİNĀ-YI CĀMİʿ-İ SELĪM PAŞA DER-SİLİSTRE

– – • / – • – – / – – • / – • – –

1 El-ḥaḳ Selīm Paşa bu şehri ḳıldı iḥyā
Ẕātın muvaffaḳ itdi bir niçe ḫayra Mevlā

2 Ol cāmiʿ-i müberrāt yapdurdı bunca ḫayrāt
İtdi gelen ṣevābın geçmişlerine ihdā

3 Resm-i ṣalāt üzre ḳıldı vużūyı taḳdīm
İtmişdi bundan aḳdem nev çeşmesār icrā

---

2 olmaġile: olmaġa D
XXXI E: 103b, H: 103b, D: 102b, M: 15, B: 86a
XXXII E: 104a, H: 104a, D: 102b, M: 15, B: 86a
3 nev: bu D

4 Tārīḫ ile ṣalā ḳıl ehl-i ṣalāḥa ʿİzzet
Gel maʿbed-i şerīfi yapdı Selīm Paşa (1237)
كل معبد شريفى ياپدى سليم پاشا

XXXIII TĀRĪḪ-İ TÜRBE-İ CEMĀLÜ'D-DĪN ʿUŞŞĀḲĪ BİNĀ-YI ḪĀLET EFENDİ

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 El-ḥaẕer mürde ḳıyās itmeyüñ ehlu'llāhı
Reşk ider anlaruñ emvātına rūḥ-ı aḥyā

2 İşte ez-cümle biri ḥüsn-i cemāl-i ʿuşşāḳ
Feyż alur bunca muḥibbānı yüzinden ḥālā

3 Ḥamdü li'llāh kim anuñ türbesini taʿmīre
Ḫāk-pāy-ı fuḳarā Ḥālet'i ḳullandı Ḫudā

4 ʿİzzetā faḫr iderem ben de yazup tārīḫin
Kerem-i Ḥaḳḳ ile bu türbe ḳılındı iḥyā (1232)
كرم حقله بو تربه قلندى احيا

XXXIV TĀRĪḪ-İ ṢADĀRET-İ SEYYİD ʿALĪ PAŞA

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Mihr-i evc-i ʿaẕamet Ḥażret-i Sulṭān Maḥmūd
Nūr-ı mühri ile fer virdi bu gün bir bedre

2 ʿAdl ile Mora-i maʿmūreyi itdi iḥyā
Ẕātını itmeyüp Allāh muḳārin ʿöẕre

3 Bursa'dan mühre gelüp söyledi ʿİzzet tārīḫ
ʿAlī Paşa'yı şifā eyledi Allāh ṣadra (1235)
على پاشايى شفا ايلدى الله صدره

XXXV TĀRĪḪ-İ KETḪÜDĀ ŞÜDEN-İ ṢĀDIḲ EFENDİ

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Ġālib-i Āṣaf-şiyem oldı vekīl-i salṭanat
Baʿż-ı tebdīlāt ile tedbīr ḳıldı ol müşīr

2 ʿİzzetā tevfīḳine maḳrūn ide her ḥālde
Ketḫüdāsıyla vezīr-i aʿzamı Rabb-i ḳadīr

XXXIII E: 104a, H: 104a, D: 103a, M: 15, B: 86a
XXXIV E: 104a, H: 104a, D: 103a, M: 15, B: 86a
1 bir: M –, B –
2 itdi: ḳıldı D // ʿöẕre: ġadre M, B
XXXV E: 104b, H: 104b, D: 103a, M: 16, B: 86b
2 tevfīḳine: tevfīḳe D

3 Aṣdiḳā-yı devletüñ tārīḫi cevher-dār olur
Kendine ʿālemde ṣādıḳ keṯḫüdā buldı vezīr (1239)
كندينه عالمده صادق كتخدا بولدى وزير

XXXVI TĀRĪḪ-İ VİLĀDET-İ ḤAFĪD-İ ḤĪKMETĪ-ZĀDE EZ-MEŞĀYIḪ-I BURŪSA

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

1 Sütūde-menḳabe dāmād-ı Ḥikmetī-zāde
Şerīf Ḥācī Meḥemmed Efendi-i dānā

2 Ẓuhūr-ı necl-i necībiyle şādmān oldı
Anı erenlere baġışlasun cenāb-ı Ḫudā

3 Yazıldı mevlid-i maʿṣūma ʿİzzetā tārīḫ
Ḳudūm-ı ʿİṣmet'i dehre saʿīd ide Mevlā (1234)
قدوم عصمتى دهره سعيد ايده مولى

XXXVII TĀRĪḪ-İ TEKRĀR-I MEŞĪḪAT-İ ṢĀLİḤ-ZĀDE ESʿAD AḤMED EFENDİ

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Cāh-ı iftā çoḳ mıdur Ṣāliḥ Efendi-zāde'ye
Ḫilʿat-i teşrīf ola ol giydigi fetvāyıdür

2 Aña şāyāndur meşīḫat söyledüm tārīḫini
Mesned-i fetvā yine Esʿad Efendi cāyıdur (1223)
مسند فتوى ينه اسعد افندى جاييدر

XXXVIII TĀRĪḪ-İ ṢADR-I RŪM ŞÜDEN-İ ʿĀṢİR-ZĀDE ḤAFĪD EFENDİ

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

1 Muḳaddem itmiş idi pādşāh anı taġrīb
Getürdi mesned-i Rūm ili eyledi taṭyīb

2 Menāṣıb ehline naṣbında söyledüm tārīḫ
Ḥafīd Efendi'ye Ḫaḳ ṣadr-ı Rūm-ı ḳıldı naṣīb (1234)
حفيد افندى يه حق صدر رومى قيلدى نصيب

XXXVI E: 104b, H: 104b, D: 103b, M: 16, B: 86b
1 sütūde-menḳabe: süṭūde-i menḳabe E, H
XXXVII E: 104b, H: 104b, D: 103b, M: 16, B: 86b
2 cāyıdur: cāhıdur D
XXXVIII E: 104b, H: 104b, D: 103b, M: 16, B: 86b
1 taġrīb: taḳrīb M, B

XXXIX TĀRĪḪ-İ MEŞĪḪAT-İ ʿARAB-ZĀDE ʿĀRİF EFENDİ

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 ʿİlme taḥṣīl-i vuḳūf eyledi erbāb-ı ṭarīḳ
Ṣadr-ı fetvāya gelüp vāḳıf-ı aḥvāl-i ʿulūm

2 ʿİzzetā ḳavl-i eṣaḥ ile yazıldı tārīḫ
Oldı müftī-i zamān ʿĀrif-i aḥvāl-i ʿulūm (1223)
اولدی مفتئ زمان عارف احوال علوم

XL TĀRĪḪ-İ MEŞĪḪAT-İ ŞERĪF EFENDİ-ZĀDE ʿAṬĀ'ULLĀH EFENDİ

– • – – / – • – – / – • –

1 ʿİlm ile müfti'l-enām oldı naḳīb
Necl-i Esʿad-zādedür müşkil-güşā

2 Zeyd ü ʿAmr'a söyledüm tārīḫini
İtdi Ḥaḳ ehline fetvā-yı ʿaṭā (1221)
ایتدی حق اهلینه فتوایی عطا

XLI TĀRĪḪ-İ TEKERRÜR-İ MEŞĪḪAT-İ SĀLİḪ-ZĀDE EFENDİ

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Cenāb-ı Esʿad-ı Aḥmed-şiyem müfti'l-enām oldı
Revādur müşkilātın Bu's-suʿūd eylerse istiftā

2 Olur olmaz müverriḫ añlamaz ʿİzzet bu tārīḫi
Yine Ḥaḳ eyledi Esʿad Efendi nuṭḳını fetvā (1223)
ینه حق ایلدی اسعد افندی نطقنی فتوی

XLII TĀRĪḪ-İ TEKRĪR-İ MEŞĪḪAT-İ ŞERĪF EFENDİ-ZĀDE

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Ḥaḳ yerin buldı yine müfti'l-enām-ı sābıḳı
Mesned-i iftāya şāyān gördi Sulṭān Muṣṭafā

2 ʿİzzetā yazdum Dürer'den naḳl idüp tārīḫini
Ṣāniyā fetvāya Allāh ṣāḥibin ḳıldı ʿaṭā (1222)
ثانیا فتوایه الله صاحبن قیلدی عطا

XXXIX E: 105a, H: 105a, D: 103b, M: 16, B: 86b
XL E: 105a, H: 105a, D: 103b, M: 16, B: 86b
2 اهلینه : اهلنه E, H, M, B
XLI E: 105a, H: 105a, D: 104a, M: 17, B: 87a
XLII E: 105a, H: 105a, D: 104a, M: 17, B: 87a

XLIII TĀRĪḪ-İ MEŞĪḪAT-İ ṬĀHİR EFENDİ

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Dimişdi Es‘ad-i cennet-mekāna ‘Āṣım-i merḥūm
Bu bālā mıṣra‘ı teşrīf idince ṣevb-i iftāyı

2 Yine ḳıldı teşādüf öyle bir niḥrīre tārīḫi
Boyınca cāmedür Ṭāhir Efendi giydi fetvāyī (1239)
بوينجه جامه در طاهر افندى كيدى فتوايى

XLIV TĀRĪḪ-İ DĪGER

1 Telebbüs itdi bir ‘allāme-i dīn ferve-i beyżā
Giyince birbiri üzre libās-ı faẓl u taḳvāyı

2 Ḥurūf-ı cevherīdür tügme-bend-i cāme-i tārīḫ
Giyüp zeyn eyledi Tāhir Efendi ṣevb-i fetvāyı (1239)
كيوب زين ايلدى طاهر افندى ثوب فتوايى

XLV TĀRĪḪ-İ İZDİVĀC-I ṢĀLİḤ BEG

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Duḫter-i müfti’l-enāmı necline ḳā’im-maḳām
‘Aḳd idüp mihr ile meh ḳıldı şerefle iḳtirān

2 İzdivāc itsün ma‘ānī ‘İzzetā tārīḫde
Yümn ile Ṣaliḥ Beg oldı ṣıhr-ı müftī-i cihān (1222)
يمنله صالح بك اولدى صهر مفتئ جهان

XLVI TĀRĪḪ-İ MÜFETTİŞ ŞÜDEN-İ FAḲĪR BE-BURŪSA

• • – – / • • – – / • • –

1 Ḳıldı teftīş-i Burūsā’yı kerem
Saña müftī-i cihān ey ‘İzzet

2 Eyle tārīḫ ile teblīġ-i du‘ā
Müstedām ola veliyyü’n-ni‘met (1224)
مستدام اوله ولى النعمت

XLIII E: 105a, H: 105a, D: 104a, M: 17, B: 87a
XLIV E: 105b, H: 105b, D: 104a, M: 17, B: 87a
XLV E: 105b, H: 105b, D: 104a, M: 17, B: 87a
XLVI E: 105b, H: 105b, D: 104b, M: 17, B: 87a
1 ḳıldı: D –

XLVII TĀRĪḪ BERĀY-I İSTİRḤĀM-İ NUṢRET

– – • – / – – • – / • – –

1 *Yā Rabbi irḥam bi-cāhi Muḥammedin*
Ve'stür ʿuyūbe'l-Müslimīne bi'ṣ-ṣafḥi•

2 *ʿĀmun etā bi'l-ḫayri tārīḫuhū*
Beşşir livā'e'l-mü'minīne bi'l-fetḥi•• *(1239) ?*
بشر لواء المؤمنين بالفتح

XLVIII TĀRĪḪ-İ DUḪŪL-İ ḤĀLET EFENDİ BE-BAĠDĀD

• • – – / • • – – / • • –

1 Eyledi Dār-ı Selām'a dāḫil
Ḳıldı Ḥālet ḳulına Ḥaḳ imdād

2 Ṣordılar Rūḥī-i Baġdādī'den
Didi tārīḫini rūḥ-ı Baġdād (1225)
روح بغداد

XLIX TĀRĪḪ-İ ṢADĀRET-İ EL-ḤĀC ṢĀLİḤ PAŞA

• • – – / • • – – / • • –

1 Ḳā'im olmışdı maḳām-ı ṣadra
Ḳıldı tedbīr-i meṣāliḥ paşa

2 Mühr alup şimdi didüm tārīḫin
Zīnet-i ṣadr ola Ṣāliḥ Paşa (1236)
زينت صدر اوله صالح پاشا

L TĀRĪḪ-İ ṢADR-I RŪM ŞÜDEN-İ İMĀM-I EVVEL-İ ŞEHRYĀRĪ

• • – – / • – • – / • • –

1 Ṣadr-ı Rūmı imām-ı evveline
Muḳtedā-yı şehen-şāhān virdi

XLVII E: 105b, H: 105b, D: 104b, M: 18, B: 87b
• "Rabbim, Muhammed'in şanıyla acı ve müslümanların kusurlarını büsbütün ört."
2 Bu beyitteki tarihin nasıl hesap edileceği anlaşılamamıştır.
•• "Hayır getiren yılın tarihi (şudur): Müminlerin sancağını zaferle müjdele."
XLVIII E: 106a, H: 106a, D: 104b, M: 18, B: 87b
XLIX E: 106a, H: 106a, D: 104b, M: 18, B: 87b
2 M ve B nüshalarında tarih 1234 olarak kayıtlıdır.
L E: 106a, H: 106a, D: 105a, M: 18, B: 87b

2 Didi tārīḫ-i naṣbın ehl-i kemāl
Ḳāmilī ṣadr-ı Rūm'a şān virdi (1227)
كاملى صدر رومه شان ويردى

LI TĀRĪḪ-İ İRSĀL-İ LİḤYE-İ AḤMED AĠA EZ-MEḤĀBĪB-İ ĀSTĀNE

• • – – / • • – – / • • –

1 Bir gülüñ gül-şen-i ruḫsārında
Sünbül-i ḫaṭṭ-ı siyeh oldı bedīd

2 Ne güzel söyledi ʿİzzet tārīḫ
Liḥye-i Aḥmed Aġa ola sepīd (1227)
لحيهٔ احمد اغا اوله سپيد

LII TĀRĪḪ-İ ʿĪD-İ EḌḤĀ BEHR-İ TEBRĪK-İ SULṬĀN MUSṬAFĀ

• • – – / • • – – / • • –

1 Muṣtafā Ḫān-ı kerīmü't-ṭabʿuñ
Her günin herkese ʿīd eyleye Ḥaḳ

2 Didi bayramda ʿİzzet tārīḫ
ʿĪd-i aḍḥā-yı saʿīd eyleye Ḥaḳ (1222)
عيد اضحايى سعيد ايليه حق

LIII TĀRĪḪ-İ ṢADĀRET-İ EMĪN RA'ŪF PAŞA

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

1 Ḫudā'ya ḥamd ola kim ṣadr-ı meclis-i devlet
Ẓarīf ü ehl-i hüner bir elūf paşadur

2 Vezīrler didi inṣāf idüp bu tārīḫi
Sezā-yı mühr-i hümāyūn Ra'ūf Paşa'dur (1231)
سزاى مهر همايون رؤف پاشادر

LIV TĀRĪḪ-İ ṢADĀRET-İ MUṢṬAFĀ PAŞA DER-ORDU-YI HÜMĀYŪN

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Bir vezīre mührini irsāl idüp Ḫān Muṣṭafā
Şimdi buldı Āṣaf'ın şāh-ı Süleymān-iḥtişām

---

2 naṣbın: D –
LI E: 106a, H: 106a, D: 105a, M: 18, B: 87b
LII E: 106a, H: 106a, D: 105a, M: 18, B: 87b
LIII E: 106b, H: 106b, D: 105a, M: 19, B: 88a
LIV E: 106b, H: 106b, D: 105a, M: 19, B: 88a

2 Şöhret-āver oldı orduda didüm tārīḫini
Aldı mühri Muṣṭafā Paşa cihānda virdi nām (1222)
آلدی مهری مصطفی پاشا جهانده ویردی نام

LV TĀRĪḪ-İ ṢADĀRET-İ MEMİŞ PAŞA

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Virüp ser-çavuşāna mührini der-ḥāl Ḫān Maḥmūd
Vekālet mesnedine elyaḳ oldı müjde āfāḳa

2 Olup defʿ-i fiten naşbında ʿİzzet söyledüm tārīḫ
Memiş Paşa vekīl-i muṭlaḳ oldı müjde āfāḳa (1223)
ممش پاشا وکیل مطلق اولدی مژده آفاقه

LVI TĀRĪḪ-İ ṢADĀRET-İ MUṢTAFĀ PAŞA DER-ORDU-YI HÜMĀYŪN

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Nām ile mührin virüp hem-nāmına şāh-ı cihān
Ẕātını itdi sipeh-sālārlıḳ ile be-nām

2 Nām-dārān didi ol nām-āverüñ tārīḫini
Aldı mühri Muṣṭafā Paşa virüp dünyāda nām (1222)
آلدی مهری مصطفی پاشا ویرب دنیاده نام

LVII TĀRĪḪ-İ ṢADĀRET-İ İBRĀHĪM PAŞA

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Aldı mühri nāmdaş-ı cedd-i sulṭān-ı Rüsül
Kaʿbe-āsā eyleyüp ṣadr-ı muʿallāyı maḳām

2 Böyle taḥrīr eyledüm ol āṣafuñ tārīḫini
Aldı İbrāhīm Paşa gevher-i mühr ile nām (1221)
آلدی ابراهیم پاشا کوهر مهر ایله نام

LVIII TĀRĪḪ-İ ṢADĀRET-İ ĠĀLİB MEḤEMMED PAŞA

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Mühr alup ṣadrı maḳām eyledi Ġālib Paşa
İde tevfīḳe maḥal ẕāt-ı şerīfin Mevlā

LV E: 106b, H: 106b, D: 105b, M: 19, B: 88a
LVI E: 106b, H: 106b, D: 105b, M: 19, B: 88a
2 mühri: mührini D
LVII E: 106b, H: 106b, D: 105b, M: 19, B: 88a
LVIII E: 107a, H: 107a, D: 105b, M: 19, B: 88a

2 Cevher-i ḥarf ile tārīḫini ḳıldum tezyīn
Ġālib-i muṭlaḳı Ḥaḳ eyledi ṣadrü'l-vüzerā (1239)
غالب مطلقی حق ایلدی صدر الوزرا

LIX TĀRĪḪ-İ TEKERRÜR-İ ṢADĀRET-İ ŻİYĀ YŪSUF PAŞA

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Bi-ḥamdi'llāh yine eyyām-ı ṣādī vü ẓafer geldi
Sitanbūl'a meserret ḳalb-i a'dāya keder geldi

2 Yazılsun levḥ-i mühre noḳṭa-i encüm ile tārīḫ
Żiyā Paşa alup mühr iki kerre ṣadra fer geldi (1223)
ضیا پاشا الوب مهر ایکی کره صدره فر کلدی

LX TĀRĪḪ-İ ḲAPUDĀNĪ-İ ÇARḪACİ 'ALĪ PAŞA

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Şeh-i ḳulzüm-kerem ḳā'im-maḳām-ı ṣadr-ı ẕī-şānı
Nesīm-i 'āṭıfetle eyledi sāḥil-res-i maḳṣūd

2 Çıḳardum 'İzzetā baḥr-i hezecden dür gibi tārīḫ
Ḳapudan itdi deryāya 'Alī Paşa'yı Şeh Maḥmūd (1224)
قپودان ایتدی دریایه علی پاشایی شه محمود

LXI TĀRĪḪ-İ ÇEŞMESĀR-İ %ALEM-DĀR MUṢṬAFĀ PAŞA DER-ESKİ OṬALAR

• – – – / • – – – / • – –

1 Gelür elbet cilā bu 'ayn-i ṣāfuñ
Fürūġ-ı ṭās-ı zerrīniyle çeşme

2 Aḳıtdı nāv-dān-ı ḫāme tārīḫ
Vekīl-i muṭlaḳ icrā itdi çeşme (1223)
وکیل مطلق اجرا ایتدی چشمه

---

2 cevher-i: cevherī D
LIX E: 107a, H: 107a, D: 105b, M: 19, B: 88a
LX E: 107a, H: 107a, D: 106a, M: 20, B: 88b
LXI E: 107a, H: 107a, D: 106a, M: 20, B: 88b

LXII TĀRĪḪ-İ DİGER BERĀY-I ÇEŞME-İ MEẒKŪR

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Vekīl-i salṭanat kim āb-rūy-ı dīn ü devletdür
Yeñiden itdi eski oṭalarda çeşmesār icrā

2 Ṣafā-yı ḫāṭırından teşnegān ʻİzzet didi tārīḫ
İçüñ māyı muṣaffā çeşme yapdı Muṣṭafā Paşa (1223)
ایچك مایی مصفی چشمه یاپدی مصطفی پاشا

LXIII TĀRĪḪ-İ DİGER BERĀY-I ÇEŞME-İ MEẒKŪR

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Muṣṭafā Paşa idüp elṭāfın icrā sū-be-sū
Ḳıldı eski oṭalarda çeşmesār-ı nev binā

2 Teşnegān-ı ʻaskeri muʻcemle tārīḫin didi
Ṣadr-ı ʻālī itdi icrā ḳışlaya mā'u'ş-şifā (1223)
صدر عالی ایتدی اجرا قشله یه ماء الشفا

LXIV TĀRĪḪ-İ ÇEŞMESĀR-I ḪĀLET EFENDİ DER-KÜTĀHİYYE

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Yapdı Kütāhiyye'de Ḫālet Efendi çeşmesār
Müjde Ḫıżr'a gezmesün āb-ı beḳā oldı revān

2 Eyleyüp işrāb bānīsin didüm tārīḫini
Āb-ı dil-cū çeşme-i ḫālet-fezā oldı revān (1230)
آب دلجو چشمهٔ حالتفزا اولدی روان

LXV TĀRĪḪ-İ MOLLĀ ŞÜDEN-İ MORAVĪ-ZĀDE ḪĀMİD EFENDİ BE-ĠALAṬA

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

1 Menāṣıb ehline tevcīh olındı devrinde
Ḫudā ḫıdīv-i cihānı düşürmeyüp ġalaṭa

2 Şüyūʻ buldı şu tārīḫ-i muʻcem ez-cümle
Virildi Ḫāmid Efendi'ye manṣıb-ı Ġalaṭa (1222)
ویرلدی حامد افندی یه منصب غلطه

LXII E: 107a, H: 107a, D: 106a, M: 20, B: 88b
LXIII E: 107b, H: 107b, D: 106a, M: 20, B: 88b
LXIV E: 107b, H: 107b, D: 106a, M: 20, B: 88b
2 çeşme-i: D –
LXV E: 107b, H: 107b, D: 106b, M: 20, B: 88b

LXVI TĀRĪḪ-İ MÜSTEVFĪ ŞÜDEN-İ ḤASAN TAḤSĪN EFENDİ DER-ORDU-YI HÜMĀYŪN

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Sipeh-sālār-ı ekrem şıḳḳ-ı evvel itdi orduda
Ricāl-i devletüñ müstaḥsenü'l-eṭvārını tekrār

2 Ḥisāb it ḥarf-i menḳūṭ ile ʿİzzet yolda tārīḫin
Yine Taḥsīn Efendi'dür sefer-berlikle defter-dār (1222)
ینه تحسین افندی در سفربرلکده دفتردار

LXVII TĀRĪḪ-İ ĀMEDEN-İ SEFĪR-İ ʿACEM RIŻĀ ḪĀN

• – – / • – – / • – – / • – –

1 *Rıżā-cūy-ı şāhān süḫan-dān-ı ḫānān*
Neyāyed naẓīreş zi-Īrān u Tūrān

2 *Ḳalem güfte tārīḫ-i mihmānī-i ū*
Sefīrī be-Rūm āmed ez-şāh-ı Īrān (1229)
سفیری بروم آمد از شاه ایران

LXVIII TĀRĪḪ-İ ṬULŪʿ-I KEVKEB-İ DÜNBĀLE-DĀR

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Ḫayra taḥvīl eylesün Bārī teʿāla ḥükmini
Ṭoġdı semt-i ġarbdan bir kevkeb-i āteş-feşān

2 Burc-ı tārīḫümde kevkeb noḳtalardur ʿİzzetā
Āsmāndan aḫter-i dünbāle-dār oldı ʿayān (1222)
آسماندن ا ختر دنباله دار اولدی عیان

LXIX TĀRĪḪ-İ İZDİVĀC-İ ʿİṢMET BEG EFENDİ-ZĀDE

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Teʾehhül itdi ʿİṣmet Beg Efendi-zāde-i mükrim
Ġınā-yı ḳalbi vardur Ḫaḳ aña göstermesün ʿayle

2 O niḫrīr-i zamānun izdivācunda didüm tārīḫ
İlāhī ʿĀrif Aḥmed Beg tezevvüc ḳıldı saʿd eyle (1222)
الهی عارف احمد بك تزوج قیلدی سعد ایله

LXVI E: 107b, H: 107b, D: 106b, M: 21, B: 89a, başlık: Tārīḫ-i defterī-i ordu fer? şüden-i Ḫasan Taḥsīn Efendi der-ordū-yı hümāyūn M, B
LXVII E: 108a, H: 108a, D: 106b, M: 21, B: 89a
LXVIII E: 108a, H: 108a, D: 106b, M: 21, B: 89a
LXIX E: 108a, H: 108a, D: 106b, M: 21, B: 89a

LXX TĀRĪḪ-İ ḪİTĀN-I EDHEM EFENDİ

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Sūr idüp necli ḫitānında rıżā‘an ‘ammüm
O da ḥaddince aḥibbāsını ḳıldı mükrem

2 İrticālen didi bu mışra‘ı ‘İzzet tārīḫ
Sünnet-i Edhem’i sa‘d eyleye Rabb-i ekrem (1223)
سنت ادهمی سعد ایلیه رب اکرم

LXXI TĀRĪḪ-İ VİLĀDET-İ DUḪTER-İ ŞEYḪ NŪRÜ’D-DĪN

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Ṭoġup bir māh-ı enver Şeyḫ Nūrü’d-dīn ṣulbinden
Cihānı ser-be-ser ol ṭıfl-i pāküñ ṭutdı envārı

2 Münevver oldı ‘ālem söyledüm mu‘cemle tārīḫin
Münīre Ḫānum ile mehdi tenvīr eyledi Bārī (1222)
منیره خانم ایله مهدی تنویر ایلدی باری

LXXII TĀRĪḪ-İ ÇEŞMESĀR-I SELĪM PAŞA DER-SİLİSTRE

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Oldı paşa-yı selīmü’t-tab‘a bu menba‘ eşer
Şād ola ol āṣafuñ ‘uḳbāda rūḥ-ı māderi

2 Ṭāsına cevherle naḳş it ‘İzzetā tārīḫini
Rābi‘a Ḫanum içürdi nāsa āb-ı kevşer’i (1234)
رابعه خانم ایچوردی ناسه آب کوثری

LXXIII TĀRĪḪ-İ İRSĀL-İ LİḤYE-İ ḪĀLİD MOLLA HEM-ŞİRE-ZĀDE-İ FAḲĪR

– – • / – • – – / – – • / – • – –

1 Maḫdūm-ı pür-ma‘ārif Ḫāmid Efendi-zāde
Ārāyiş-i cemālin liḥyeyle itdi ikmāl

2 Tārīḫ-i ḫāl-dārı bu vech ile yazıldı
Ḫālid Efendi ḳıldı ṣa‘bānda liḥye irsāl(1222)
خالد افندی قیلدی شعبانده لحیه ارسال

LXX E: 108a, H: 108a, D: 107a, M: 21, B: 89a; başlık: Edhem Efendi E –, H –, D –
LXXI E: 108a, H: 108a, D: 107a, M: 21, B: 89a
LXXII E: 108b, H: 108b, D: 107a, M: 22, B: 89b
2 ṭāsına: ṭaşına E, M: ṭāsa B
LXXIII E: 108b, H: 108b, D: 107a, M: 22, B: 89b

LXXIV TĀRĪḪ-İ İZDİVĀC-I DĀMĀD-I MÜFTİ'L-ENĀM ṢĀLİḤ BEG EFENDİ

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Duḫterin ḳıldı ʿaṭā mīr-i muʿallā nesebe
Göre yā Rab nice aḥfād cenāb-ı müftī

2 ʿİzzetā sūr-ı zifāfında didüm tārīḫin
İtdi Ṣāliḥ Beg'i dāmād cenāb-ı müftī (1222)
ایتدی صالح بکی داماد جناب مفتی

LXXV TĀRĪḪ-İ ŞEYḪ ŞÜDEN-İ ḤÜSNĪ DEDE BE-ḪĀN-ḲĀH-I BĀB-I CEDĪD

• • – – / • – • – / • • –

1 Şimdi şād itdi necl-i muḫteremi
Aḳıdup çeşm-i eşk-rīzüm şeyḫ

2 Dedegān ʿİzzetā didi tārīḫ
Oldı Ḥüsnī Dede ʿazīzüm şeyḫ (1232)
اولدی حسنی دده عزیزم شیخ

LXXVI TĀRĪḪ-İ TÜRBE-İ AŞCI DEDE BİNĀ-YI ḤĀLET EFENDİ

– – • / • – – • / • – – • / • – –

1 Aḥmed Dede'ye türbe-i pür-nūr yapıldı
Envār-ı kerāmet ile gerdūn yine ṭoldı

2 Çoḳ ḳubbe yapılmışdı bu tārīḫe gelince
Mānend-i cinān türbe-i Aşcı Dede oldı (1235)
مانند جنان تربهٔ آشجی دده اولدی

LXXVII TĀRĪḪ-İ DĪGER

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Ḫādim-i maṭbaḫ-ı dāru'n-niʿam-i Mevlānā
İtdi ḳabrinde daḫi süfre-i iḥsānı güşād

2 Yapdırup bendesi Ḥālet didi ʿİzzet tārīḫ
Aşcıbaşı Dede'nüñ ḳabri ḳılındı īcād (1235)
آشجی باشی دده نك قبری قیلندی ایجاد

LXXIV E: 108b, H: 108b, D: 107a, M: 22, B: 89b
LXXV E: 108b, H: 108b, D: 107b, M: 22, B: 89b
LXXVI E: 108b, H: 108b, D: 107b, M: 22, B: 89b
LXXVII E: 109a, H: 109a, D: 107b, M: 22, B: 89b

LXXVIII TĀRĪḪ-İ DĪGER

– • • – / – • – / – • • – / – • –

1 Gevher-i kān-ı kerem ḥażret-i Aḥmed Dede
Buḳʿasınuñ sengidür cennetüñ aʿlā ṭaşı

2 Cümle kerāmātına işte bu bürhān yeter
Meşhedi tārīḫidür türbe-i Aşçı başı (1235)
تربهٔ اشجی باشی

LXXIX TĀRĪḪ-İ ÇEŞMESĀR-I ZEYNÜ'L-ʿĀBİDĪN EFENDİ İMĀM-I ṢĀNĪ-İ ḤAŻRET-İ TĀC-DĀR

– – • / – • – – / – – • / – • – –

1 Maḥmūd Ḫān'uñ olsun şu gibi ʿömri efzūn
İtdükce bendegānı şehd-āb u ḳandi çeşme

2 Zeynü'l-e'imme ḳıldı her sūda cūdın icrā
Oldı sebīl-i Ḥaḳ'da güyā ki kendi çeşme

3 Dil-teşnegāna ʿİzzet tārīḫin itdüm işrāb
Yapdı imām-ı ṣānī Zeynī Efendi çeşme (1240)
یاپدی امام ثانی زینی افندی چشمه

LXXX TĀRĪḪ DER-ŞİKĀYET-İ ṬAVR-I CĀNĀN

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Maḥrem-i derd-i derūn olmadı ancaḳ ol şūḫ
Söyledi ʿāleme esrārumı aġyār benüm

2 Remz ider cevrini ʿİzzet şu mücevher tārīḫ
Ṭuymadı kendine yār oldıġumı yār benüm (1222)
طویمدی کندینه یار اولدیغمی یار بنم

LXXVIII E: 109a, H: 109a, D: 107b, M: 23, B: 90a
2 Bu beyitteki tarihin nasıl hesap edileceği anlaşılamamıştır.
LXXIX E: 109a, H: 109a, D: 107b, M: 23, B: 90a
LXXX E: 109a, H: 109a, D: 108a, M: 23, B: 90a

VI

I TĀRĪḪ-İ VEFĀT-I KİTĀBCI SA'ĪD EFENDİ

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

1 Sa'īd Efendi'nüñ elbet yazardı tārīḫe
Göreydi ḫāme-i inşāsını eger Vaṣṣāf

2 Ġarīb-i terceme ḳıldı lüġāt-ı Ḳur'ān'ı
Muvaffaḳ olmamış ol emre pīş ez-īn eslāf

3 İdüp tevessül-i rūḥ-ı rüsül siyer yazdı
Faḳīre eyledi evvelki nüsḫasın itḥāf

4 İdince ismini zīb-i süṭūr-ı dībāce
Bu kemteri daḫi luṭfıyla eyledi irdāf

5 Egerçi nuṭḳı perīşān idi muḥāverede
Bulurdı tāze süḫan istese degül ḳurı lāf

6 Vücūdı nüsḫa-i merġūbe-i faẓīlet idi
Kitābcı şöhretini ẕātı eyledi işrāf

7 Söker diker boy idi saḫtiyān-ı elfāẓı ?
Dükān-ı 'ilme ağızdan degül idi ḫaffāf

8 Yazardı gīsū-yı ḥavrāyı noḳṭa-i ḫāle
Olınca ḫāme-i bārīki ile mūy şikāf

9 Naẓīrini göremez kimse öyle inşānuñ
Meger ki miṣlini naḳş ide kāġıd-ı neşşāf

10 Hüner defīnesi gencīne-i ma'ārif idi
Nuḳūd-ı nuṭḳını itmezdi nā-be-cā isrāf

11 لواديه يى şeh-i 'ālem idüp aña te'bīd ?
Keremle itdi o ḫāḳān maṭlabın is'āf

12 Bir aylığın yemeden mübtelā-yı 'illet olup
O ẕātı gözle yediler ḥased idüp eşrāf

13 Mükedder idi sevād u beyāżı farḳ ideli
İdüp sitem gice gündüz sipihr-i bī-inṣāf

14 Nihāyet itdi fenādan mükedderen rıḥlet
Beḳāda eyleye Allāh maẓhar-ı elṭāf

I E: 109b, H: 109b, D: 108a, M: 2, B: 90b
1 elbet: el-ḥaḳ M, B
14 mükedderen: mükedder M, B

15 Kemāl-i ḥüzn ile ʿİzzet didüm bu tārīḫi
Saʿîd-i pür-hüneri eyledi cihān itlāf (1237)
سعید پر هنری ایلدی جهان اتلاف

II TĀRĪḪ-İ VEFĀT-I ZEYNÜ'L-ĀBİDĪN BEG KETḪÜDĀ-YI ESBAḲ

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Mürġ-ı zīrek aldanur mı dām-gāh-ı ʿāleme
Dānesi maḥṣūl-i ḫāṣ-ı ḫırmen-i tezvīr iken

2 Bu ḫarāb-ābād dünyāyı çalışma yapmaġa
Āḫiret menzil-gehin yap ḳābil-i taʿmīr iken

3 Ḫ̔ān-ı yaġmā-yı cihān ḳalur bu mihmān-ḫānede
ʿĀḳil oldur zād-ı rāhın fikr ide dil-sīr iken

4 Buldı mı dermānını derd-i cihānuñ ʿaḳl ile
İşte Zeynü'l-ābidīn Beg ṣāḥib-i tedbīr iken

5 Bir avuç ḫāk-i siyeh setr itdi mihr-i şöhretin
Gün gibi ʿOṣmān Paşa-zāde ʿālem-gīr iken

6 Ketḫüdā-yı devlet olmışdı o devletli yine
Vaḳtini ṭavr-ı gedāyīde geçürdi mīr iken

7 ʿĀḳıbet oldı güsiste rīsmān-ı ʿömri ḫayf
Ḫabl-i rāyı beste-i ser-rişte-i taḳdīr iken

8 Ḍarb-ı nuṭḳıyla ḫalāṣ olsun İlāhī ḳabrde
Münkirīnüñ pençe-i ḫavfı girībān-gīr iken

9 Söyledüm tārīḫ ʿİzzet aġlayup bī-iḫtiyār
ʿAdni menzil itdi Zeynü'l-ʿābidīn Beg pīr iken (1236)
عدنی منزل ایتدی زین العابدین بك پیر ایکن

III TĀRĪḪ-İ İʿDĀM KERDEN-İ ṬABĪB-İ MÜHTEDĪ Ḫ̔ĪŞ-RĀ

– • – – / – • – – / – • –

1 Müslimān olmışdı gūyā bir ṭabīb
Olmadan İslām aña bir ay naṣīb

2 Ḫabl-i İġvā-yı şeyāṭīne çeküp
Kendini aşmaḳ ḳurarmış çün ṣalīb

II E: 110a, H: 110a, D: 108b, M: 2, B: 90b
9 M, B'de tarih 1234 olarak kayıtlıdır.
III E: 110a, H: 110a, D: 108b, M: 3, B: 91a

3 Rişte-i fikri olınca tār u mār
Bulmamış ʿaḳlınca bir uyġunca ip

4 Fenn-i cerrāḥîde çoḳ üstād imiş
Miṣli meşhūd olmadı vaḳt-i ḳarîb

5 Ḳıydı kendi neşteriyle kendine
Çāk idüp ḥabl-i verîdin bî-şekîb

6 Şükr kim kendiñde itdi tecrübe
Ḫastegānı ṣaḳladı Rabb-i Mücîb

7 Küfr ü İslām'a yarar ādem degül
Baña ḳalsa oldı reʾyinde muṣîb

8 ʿAzm idüp dāru'ş-şifā-yı berzaḫa
Bir ḥikāye oldı bu emr-i ʿacîb

9 Ḫāme-i tārîḫüm oldı ġarḳ-ı ḫūn
Neşteriyle kendiye ḳıydı ṭabîb (1241)
نشتریله کندی یه قیدی طبیب

IV TĀRÎḪ-İ İRTİḤĀL-İ ḤĀCÎ NAẒÎF EFENDİ EZ-RİCĀL-İ DEVLET

• • – – / • – • – / • • –

1 Ḳıldı Ḥācî Naẓîf Efendi vefāt
Ḳabrini nūr ide cenāb-ı ilāh

2 Şāh-ı devrāna idi mā-beynî
Bir zamān ol yegāne-i eşbāh

3 Zümre-i ḫˇācegāndan olmış idi
İdüp anı çerāġ ẓıllu'llāh

4 Ḳıldı ṣoñra emîn-i tersāne
Oldı maʿmūr-ı saʿyi keştî-gāh

5 Şehr-emîni idi muḳaddemce
Oldı āḫir binā-yı cāhı tebāh

6 Ṣoñra oldı emîn-i İznikmid
Eyleyüp nāẓır-ı kerāste-i şāh

7 Ḫidmet itmiş idi olıncaya dek
Sāl-i ʿömri resîde-i pencāh

---

4 D –
7 ādem degül: ādem ādem degül D
IV E: 110b, H: 110b, D: 109a, M: 3, B: 91a

8 Ḳıldı tersāne-i beḳāya revān
Çekdirüp fülk-i cismini nā-gāh

9 Acıyup söyledüm bu tārīḫi
Āh göçdi Naẓīf Efendi āh (1240)
آه كوچدى نظيف افندى آه

V TĀRĪḪ-İ İNTİḲĀL-İ ŞĀʿİR-İ MUʿCİZ-BEYĀN VĀṢIF BEG EZ-ḪʷĀCEGĀN

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Mīr Vāṣıf dem-i fevtinden olınca āgāh
Yaḳdı āşarını da cān-ı aḥibbā gibi āh

2 ʿAzm-i dīvān-ı Ḫudā eyleyene āsāndur
Yaʿnī mecmūʿa degül eyleme dünyāyı tebāh

3 Düşmen-i şöhret imiş ancaḳ o dervīş-nihād
Bu ḳadar olsa olur maḥv-i vücūd eyva'llāh

4 İki cevherden ayırdı bizi bir günde felek
Biri mecmūʿa-i z̲ātı biri naẓmı eyvāh

5 Baḳsaña Gül-şen-i Efkār'ını itdi sūzān
Eylemiş bāġ-ı fenādan ne ḳadar istikrāh

6 Enderūn'dan anı itmişdi çerāġ-ı ḫāṣı
Ḫʷacegān zümresine mülḥaḳ idüp şāhen-şāh

7 Şuʿarā mātem idüp yazdı mücevher tārīḫ
Rūḥ-ı ʿOṣmān'a ide Vāṣıf'ı terfīḳ ilāh (1240)
روح عثمانه ايده واصفى ترفيق اله

VI TĀRĪḪ-İ İRTİḤĀL-İ CAʿFER AĠA MÜṢĀḤİB-İ ŞEHRYĀRĪ

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Çerḫ-i ser-mestüñ elinden dād bir feryād iki
Virmede bezm-i cihāna ikide birde kesel

2 Dād elüñden ey felek feryād cevrüñden senüñ
Senden āsāyiş degül pīr ü cevāna muḥtemel

3 Bermekī-ḫaşlet Müṣāḥib Caʿfer Aġa'yı niçün
Eyledüñ ser-dāde-i bālīn-i esḳām u ʿilel

V E: 110b, H: 110b, D: 109a, M: 4, B: 91b; başlık: Tārīḫ-i Vefāt-ı Mīr Vāṣıf ez-Şuʿarā M, B
VI E: 111a, H: 111a, D: 109b, M: 4, B: 91b; başlık: Tārīḫ-i İrtiḥāl-i Müṣāḥib Caʿfer Aġa E, H, D

4 ʿĀḳıbet itdüñ telef ol gevher-i yek-tāyı ḥayf
Seng-i ḳabriyle dögünsün ḥaşre dek her ān maḥal

5 Sen de bilseñ ʿaczüñi olmaz mı ey gerdūn-ı dūn
Cümle aḥkāmuñ iken maḥkūm-ı fermān-ı ezel

6 Ol vücūd-ı muḥterem yatduḳca yerde eylesün
Pādşāhuñ ʿömrini efzūn Ḫudā-yı lem-yezel

7 Aġladum ʿİzzet yazarken cevherī tārīḫini
Genc iken aldı Müşāḥib Caʿfer Aġa'yı ecel (1231)
كنج ايكن آلدى مصاحب جعفر آغايى اجل

VII TĀRĪḪ-İ İRTİḤĀL-İ ŞEYḪ KEMĀL EFENDİ

– – • / – • – – / – – • / – • – –

1 Göçdi Şihāb Efendi ardınca pīrdaşı
Ṣāḥib-kemāl olanlar bir bir gidüp tükendi

2 Yaḳmış idi çerāġın Rūşen Efendi'müzden
Bir nūr idi mücessem gūyā cihānda kendi

3 Divānçe-i ḥayātın ḳıldı telef zamāne
Ḳaldı zebānumuzda eşʿār-ı dil-pesendi

4 Taʿlīḳ iderdi herkes bir ḥarfi yazsa ḫurde
Vaḳtinde ḥüsn-i ḫaṭṭın ʿālem görüp begendi

5 Gül-zār-ı ʿadne gitdi ser-sebz-i āl-i Hāşim
Biz nār-ı hicrüñ olduḳ tā ḥaşre dek sipendi

6 Göster cemāl-i paküñ dīdār-ı tāb-nāküñ
Vaṣluñla ḳıl şifā-yāb yā Rab o derdmendi

7 Tārīḫ-i fevtin itdi ʿİzzet baña vaṣiyyet
Tekmīl ḳıldı devrin Seyyid Kemāl Efendi (1234)
تكميل قيلدى دورين سيد كمال افندى

VIII TĀRĪḪ-İ İRTİḤĀL-İ REŞĪD EFENDİ EZ-AḲRABĀ-YI FAḲĪR

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

1 Semiyy-i cedd-i Nebī keṯḫüda ḫalīfesinüñ
Vefātı oldı ġam-ı ḫᵛācegān u şākirdān

VII E: 111a, H: 111a, D: 109b, M: 5, B: 92a
VIII E: 111b, H: 111b, D: 110a, M: 5, B: 92a

2 Ḳalemde elli sene ḫidmet eyleyüp ol pīr
Elinde ḫāme idi istiḳāmetiyle cevān

3 O ẕāt-ı pāk-neseb ibn-i uḫt-i ceddüm idi
Tükenmede bu gidişle birer birer ḫ'īşān

4 Ẓarīf ü nükte-şinās u edīb ü kāmil idi
Naẓīrini getürür mi ʿaceb anuñ devrān

5 Ṭutulsa rūz-ı cezāda şehādet-i fāsıḳ
Ṣalāḥ-ı ḥāline şāhid olur güneh-kārān

6 Ḳılup namāzını ʿİzzet didüm bu tārīḫi
Maḳāmını ide yā Rab Reşid Efendi cinān (1237)
مقامنی ایده یا رب رشید افندی جنان

IX TĀRĪḪ-İ VEFĀT-I CEMĪLE ḪANIM DER-HENGĀM-I CEVĀNĪ

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

1 Gül-i bahārını berg-i ḫazān gören insān
Bu gül-istān-ı fenāya olur mı toḫm-efgen

2 Ne çeşm-i nergise baḳdı ne gül-cemāl ḳodı
Zübūl-i mevt ile ṣoldurdı bir nice gül-şen

3 Yetişdirüp büyüdüp serve beñzedüp āḫir
İder fütāde-i ḫāk-i fenā bu bāġ-ı kühen

4 Birisi işte bu dūşīze-i gül-endāmı
Ayırdı ġonçe iken naḫl-i ḳadd-i māderden

5 Ṣolup şükūfe-i ruḫsārı söyledüm tārīḫ
Cemīle gitdi çiçekden fidān-ı tāze iken (1241)
جمیله کتدی چیچکدن فدان تازه ایکن

X TĀRĪḪ-İ VEFĀT-I MĀDER-İ SAʿĪD AĠA EZ-AḲRABĀ-YI ḪĀLET EFENDİ

• • – – / • • – – / • • –

1 Böyledür böyle bu mihmān-ḫāne
Olamaz kimseye şarṭınca mekān

2 Baba meşrūṭasıdur Ādem'den
Vaḳf olındı bize süknā-yı cinān

IX E: 111b, H: 111b, D: 110a, M: 5, B: 92a
X E: 111b, H: 111b, D: 110b, M: 6, B: 92b

3 Her gelen gitmese bu ʿālemden
Ḫaşri dünyāda görür çeşm-i cihān

4 Māderi işte Saʿīd Aġa'nuñ
Eyledi rūḥını ʿuḳbāya revān

5 Didi menḳūṭ ile ʿİzzet tārīḫ
İde cennātı maḳām İsmiḫān (1223)
ایده جناتی مقام اسمیخان

XI TĀRĪḪ-İ ŞEHĀDET-İ İBRĀHĪM NESĪM EFENDİ KETḪÜDĀ-YI ṢADR-İ ʿĀLĪ

• • – – / • – • – / • • –

1 Sābıḳan ketḫüdā-yı ṣadr-ı güzīn
Nāmdaş-ı Ḫalīl İbrahīm

2 ʿAḳl u rüşd ü sedādı olmış idi
Bādī-i intiẓām-ı heft-iḳlīm

3 Oldı aʿżā-yı cismi ser-tā-pā
Seyf-i erbāb-ı mefsedetle dü-nīm

4 İrtiḥāl eyledi şehādet ile
Meşhedin nūr ide Ḫudā-yı kerīm

5 Jāle-dār oldı ġonçe-veş tārīḫ
Gül-istān-ı behişte esdi Nesīm (1222)
کلستان بهشته اسدی نسیم

XII TĀRĪḪ-İ İRTİḤĀL-İ ŞĀʿİR-İ MEŞHŪR ḪAṬṬĀṬ-I TAʿLĪḳ İḤYĀ EFENDİ

• • – – / • • – – / • • –

1 Ḳıldı mektūbī-i Ṣāliḥ-zāde
Nāme-i rūḥını irsāl-i beḳā

2 Aña maḫṣūṣ idi nesḫ ü taʿlīḳ
Kimseler itmedi miṣlin imlā

3 Ẕātı mecmūʿa-i merġūbe idi
Gitdi anuñ ile şiʿr ü inşā

XI E: 112a, H: 112a, D: 110b, M: 6, B: 92b
XII E: 112a, H: 112a, D: 110b, M: 6, B: 92b
2 nesḫ ü taʿlīḳ: nesḫ taʿlīḳ E, H, D

4 Pīr iken eyledi terk-i fānī
Eylesün rūḥına raḥmet Mevlā

5 Şu'arā fevtine yazdı tārīḫ
İntiḳāl eyledi şā'ir İḥyā (1228)
انتقال ایلدی شاعر احیا

XIII TĀRĪḪ-İ İRTİḤĀL-İ ṬĀHİR AĠA-ZĀDE 'İZZÜ'D-DĪN EFENDİ

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Meşāhīr-i cihāndan Ṭāhir Aġa kim bu sūḳ içre
Cevāhirci diyü vaḳtinde ḳılmışlar laḳab ta'yīn

2 Olup devrānı Sulṭān Muṣṭafā-yı Sāliş'üñ devri
Gelince 'ahd-i dīger nāmını dehr eylemiş terḳīn

3 Birisi şimdi rıḥlet itdi aḥfād-ı kirāmından
Dür ü gevherle ḳılsun Ḫaḳ te'ālā ḳabrini tezyīn

4 Taḳarrüb eylemişken mevleviyyet gitdi ol nā-kām
Budur gerdūn-ı ġaddāra hemīşe 'ādet ü āyīn

5 Elinden 'ālemüñ ḳurtuldı yazdum cevherī tārīḫ
Amān buldı cihāndan Ṭāhir Aġa-zāde 'İzzü'd-dīn (1239)
امان بولدی جهاندن طاهر اغا زاده عز الدین

XIV TĀRĪḪ-İ ŞEHĀDET-İ YŪSUF AĠA DER-CEZĪRE-İ MORA

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Hizebr-i ma'reke Yūsuf Aġa'nuñ itdigi cengi
Felek görmiş degül bu 'ālemüñ şīr ü pelenginde

2 Nihāyet sürdi raḫşın cismini ṣaḥrā-yı 'uḳbāya
Bu rütbe rezm olur olsa cihānuñ ṣaḥn-ı tenginde

3 Ġazālar eylemişdi niçe dem āḫir şehīd oldı
Gözi ḳalmış sipihrüñ var ise zerrīn çelenginde

4 Ḳapudan-ı felek-fülk āṣaf-ı ḫüsrev-şiyem anı
Çerāġ itmiş idi görmek dilerdi kendi denginde

5 Bu tārīḫe n'ola aġlarsa 'ālem pīr-i Ken'ān-veş
Çeh-i laḥde şehīden düşdi Yūsuf Mora cenginde (1238)
چه لحده شهیدا دوشدی یوسف مورە جنگنده

XIII E: 112b, H: 112b, D: 111a, M: 6, B: 92b
XIV E: 112b, H: 112b, D: 111a, M: 7, B: 93a
1 hizebr: hüner-ber D
5 tarih M, B'de 1237 olarak kayıtlıdır.

XV TĀRĪḪ-İ VEFĀT-I NESĪBE ḪĀNUM DUḪTER-İ ŞEYḪÜ'L-İSLĀM-I ESBAḲ

– – • / – • – – / – – • / – • – –

1 Müfti'l enām-ı esbaḳ Zeynī Efendi'nüñ ben
Nāzende duḫteriydüm ḫāk eyledüm mekānum

2 Yüz biñ ṭabīb ü ḫˇāce kār itmez emr-i Ḥaḳḳ'a
Biñ derd ile cihānda geçdi benüm zamānum

3 Bī-çare ḳaldı āḫir bir çāre bulmayup ḥayf
Hem vālid-i şefīḳüm hem ümm-i mihribānum

4 Bir gün olur geçersin sen de bu reh-güzerden
Bir fātiḥayla şād it baḳup da geçme cānum

5 Tārīḫ-i irtiḥālüm mu'cemle yazdı 'İzzet
Menzil-geh-i na'īme gitdi Nesībe Ḫānum (1239)
منزلکه نعیمه کیتدی نسیبه خانم

XVI TĀRĪḪ-İ VEFĀT-İ %AṬĀ MOLLA ḤAFĪD-İ DÜRRĪ-ZĀDE

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Āsmān-ı āl-i Dürrī'den felek bir kevkebi
Ḳıldı semt-i Mekke'de üftān be-ḥükm-i Lā-yezāl

2 Beyt-i ma'mūr eylesün cāhın Ḫudā kim eyledi
Ḳāḍī-i Mekke'yken emr-i *irci'ī*ye• imtiṣāl

3 Ülfet eylerdük ṣabāvetden berü merḥūm ile
Virdi bezm-i ṣoḥbet-i aḫbāba fevtiyle kelāl

4 İki tārīḫ ile 'İzzet itdi īfā-yı ḥuḳūḳ
İrtiḥāl itdükde 'uḳbāya bi-emri Ẕi'l-celāl

5 Ḥacc idüp ḳādī-i Mekke 'azm-i me'vā eyledi
Ḫayf kim ḳıldı 'Aṭā Molla fenādan intiḳāl (1240)
حج ایدوب قاضئ مکه عزم مأوی ایلدی
حیفکیم قیلدی عطا ملا فنادن انتقال

XV E: 112b, H: 112b, D: 111b, M: 7, B: 93a
XVI E: 113a, H: 113a, D: 111b, M: 7, B: 93a
• Kur'ân, 89/28.

XVII TĀRĪḪ-İ İRTİḤĀL-İ ṢADR-I ESBAḳ ḪUR-ŞĪD AḤMED PAŞA

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Semiyy-i Aḥmed-i mürsel meġāzī-pīşe paşanuñ
Vefātı bādī-i āh-ı ciger-sūz oldı şüc'āna

2 Degül burc-ı esed her gāhvāre ṭoġan arslān
Ṭoġurmaz öyle şīri ṣūret-i insānda her ana

3 Ne Rūyīn-ten'leri mūm eyledi bezm-i şecā'atde
Ne başlar kesdi ḳanlar dökdi Rüstem gibi merdāne

4 Bula dār-ı beḳāda seyfinüñ ẓıllında cennātı
Cemī'-i seyyi'ātın maḥv ide Allāhu sübḥāne

5 Üfūl itdükde 'İzzet söyledüm cevher gibi tārīḫ
Felek çoḳ gördi Ḫur-şīd-i cihān-pīrāyı devrāna (1238)
فلك چوق كوردى خورشيد جهان پيرايى دورانه

XVIII TĀRĪḪ-İ İNTİḲĀL-İ ḤĀLET SA'İD EFENDİ EZ-MEŞĀHĪR-İ RİCĀL-İ DEVLET

– – • / – • – – / – – • / – • – –

1 Bir kerre ölme yoḫsa dünyā ider ferāmūş
'Āḳil ümīd ider mi fevtinde mātem olsun

2 Teskīn ider mi derd-i dünyāyı şehd-i iḳbāl
Hīç zaḫma semm-i mühlik mümkin mi merhem olsun

3 Ḥālet Efendi işte 'azm eyledi behişte
İsterse ḫaşmı dünyā a'dāsı 'ālem olsun

4 Ben nān u ni'metiyle dil-sīrem itmem inkār
Yā Rab o ẕāt-ı mükrim 'uḳbāda mükrem olsun

5 Gitdi o kān-ı himmet tārīḫ yazdı 'İzzet
Ḥālet Sa'īd Efendi pīrāna hem-dem olsun (1238)
حالت سعيد افندى پيرانه همدم اولسون

XVII E: 113a, H: 113a, D: 111b, M: 8, B: 93b
XVIII E: 113a, H: 113a, D: 112a, M: 8, B: 93b

XIX TĀRĪḪ-İ İNTİḲĀL-İ ṬOSUN PAŞA İBN VĀLĪ-İ MIṢR

– • – – / – • – – / – • –

1 Eyledi iḳlīm-i Mıṣr'ı Kerbelā
Fevt-i necl-i āṣaf-ı Ḥayder-ṣıfāt

2 Ḳanlar aġlatdı cihāna mātemi
Cūşa geldi Nīl-i eşk-i kā'ināt

3 Cidde-i ma'mūreye vālī iken
Gitdi 'adne çaldurup ṭabl-i memāt

4 Hem ġazā hem ḥacc idüp ol merd-i Ḥaḳ
Şübhesüz itmişdi maḥv-ı seyyi'āt

5 Şerḥa çekdüm sīne-i tārīḫüme
Genc iken ḳıldı Ṭosun Paşa vefāt (1230 1)
كنج ايكن قيلدى طوسون پاشا وفات

XX TĀRĪḪ-İ RIḤLET-İ İBRĀHĪM AĠA BİRĀDER-İ SER-BERBER-İ ŞEHRYĀRĪ

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Dāder-i ser-berber-i şāh-ı cihāndur ey felek
Sen ne cür'et ile ḳıyduñ böyle bir aġaya āh

2 Ḳapucılar ketḫüdāsıyken der-i iḳbālde
İltifātı bir idi a'lā ile ednāya āh

3 Yandı fiḳdān-ı aḥibbādan cigerler cānlar
Gelmeseydüñ kāşki bu 'ālem-i dünyāya āh

4 Ḥaḳ te'ālā ḳabrini gencīne-i envār ide
Aġlayup duḫterleriyle eyledükce dāye āh

5 Yazdı menḳūṭ ile 'İzzet fevtinüñ tārīḫini
Cān-ı İbrāhīm Aġa oldı revān 'uḳbāya āh (1237)
جان ابراهيم اغا اولدى روان عقبايه آه

XIX E: 113b, H: 113b, D: 112a, M: 8, B: 93b
XX E: 113b, H: 113b, D: 112a, M: 8, B: 93b
1 cihāndur ey: cihān-dārı D

XXI TĀRĪḪ-İ VEFĀT-I ḪĀLİD EFENDİ ḪAZĪNE-DĀR-I ḪĀLET EFENDİ

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Güm itdi genc iken gencūrını Ḫālet Efendi'nüñ
Sezüp naḳd-i ẕerāfet bu sipihr-i mürtekib yā Rab

2 İki ma'ṣūmesiyle māderin terk eyledi gitdi
Ola bārī cihānda nesli anuñ münṣa'ib yā Rab

3 Efendisi gibi 'āciz güẕer ḳıldı ḥuḳūḳından
Kerīm-i ẕü'l-'aṭāsın olma sen de muḥtesib yā Rab

4 Muḥāsibler yazarken defter-i cürm ü me'āṣīsin
Ṣavāba eyle luṭfuñla ḫaṭāsın münḳalib yā Rab

5 Ḫurūf-ı ḫāl-dārından didüm tārīḫini 'İzzet
Ola Ḫālid cinānda İbnü Zeyd'e müntesib yā Rab (1236)
اوله خالد جنانده ابن زيده منتسب يا رب

XXII TĀRĪḪ-İ VEFĀT-I REYḤĀNE ḲADIN DĀYE-İ ŞEFİḲ BEG

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Bāġ-ı dünyāyı fedā itdi bu mestūre-i Ḫaḳ
Būy-ı ezhār-ı cinānı idicek istişmām

2 'Uteḳāsından idi Kesriyeli-zādelerüñ
Ḳayd-ı tenden daḫi āzāde olup itdi ḫırām

3 Fevtine bülbül-i ḳudsī didi 'İzzet tārīḫ
Ḳıla Reyḥāne Ḳadın gül-şen-i me'vāda maḳām (1222)
قيله ريحانه قدين كلشن مأواده مقام

XXIII TĀRĪḪ-İ VEFĀT-I ŞEYḪ EMĪN SECCĀDE-NİŞĪN-İ ḪĀNEḲĀH-I ḲĀDİRİYĀN DER-ḲASṬAMONİ

– • – – / – • – – / – • –

1 Ḳasṭamoni'nüñ idüp şeyḫi vefāt
Ḳādirīler ḳıldı feryād u enīn

2 Ma'den-i misde o sīm-i ḫālişi
Ḫāzin-i çerḫ eyledi ḫāke defīn

XXI E: 114a, H: 114a, D: 112b, M: 9, B: 94a
1 güm itdi: kim itdi M, B
XXII E: 114a, H: 114a, D: 112b, M: 9, B: 94a
XXIII E: 114a, H: 114a, D: 112b, M: 9, B: 94a

3 Levḥa yaz tārīḫ-i fevtin ʿİzzetā
ʿArşı mesken eylesün rūḥ-ı Emīn (1222)
عرشی مسکن ایلسون روح امین

XXIV TĀRĪḪ-İ ŞEHĀDET-İ RE'İSÜ'L-KÜTTĀB ṢAFĪ EFENDİ

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

1 Ṣafī Efendiye ḳā'im-maḳām paşanuñ
Muḳaddemā var imiş buġżı eyledi iʿlān

2 O server-i şühedā ser virüp riyāsetde
Ser-ā-ser oldı cihān mātemiyle eşk-efşān

3 Ḫurūf-ı muʿcem ile ḳatline didüm tārīḫ
Re'īs Efendi şehīden behişte oldı revān (1222)
رئیس افندی شهیدا بهشته اولدی روان

XXV TĀRĪḪ-İ VEFĀT-I ḪAYĀLĪ BERBER SAʿĪD

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Saʿīd Aġa ḫayālī-i hünerver idi cān virdi
Baḳınca ṣūret-i ḥayret-fezā-yı bezm-i firdevse

2 Cihānuñ ẓıll-i zā'il oldıġın fehm eyleyüp āḫir
Degişdi ẕevk-i dünyāyı ṣafā-yı bezm-i firdevse

3 Behişti seyr idenler söyledi muʿcemle tārīḫin
Ḫayālī perde ḳurdı tā verā-yı bezm-i firdevse (1231)
خیالی پرده قوردی تا ورای بزم فردوسه

XXVI TĀRĪḪ-İ VEFĀT-I ŞĀRİḤ-İ MEŞNEVĪ YŪSUF EFENDİ ŞEYḪ-İ ḪĀNEḲĀH-I BEŞİKṬAŞ

– • • – / – • – / – • • – / – • –

1 Şāriḥ-i ʿilm-i ledün Yūsuf Efendi ki Ḥaḳ
İtmiş idi ẕātını maẓhar-ı ism-i ʿAlīm

2 Merd-i dil-āgāh idi ʿārif-i bi'llāh idi
Sırrını taḳdīs ide ḥażret-i Ḫayy-ı kerīm

3 Ḫāneḳah-i cennete göçdi bu tārīḫde
Pīr idi Yūsuf Dede itdi maḳāmın naʿīm (1232)
پیر ایدی یوسف دده ایتدی مقامن نعیم

XXIV E: 114a, H: 114a, D: 113a, M: 9, B: 94a
XXV E: 114b, H: 114b, D: 113a, M: 10, B: 94b
XXVI E: 114b, H: 114b, D: 113a, M: 10, B: 94b

XXVII TĀRĪḪ-İ İRTİḤĀL-İ ʿÖMER ṬĀHİR DEDE BİRĀDER-İ ḤĀLET EFENDİ

– • – – / – • – – / – • –

1 Dāder-i Ḥālet Efendi bir zamān
ʿAşḳ ile olmış idi ḥayret-zede

2 Eyledükde ʿazm-i gül-zār-ı viṣāl
Hicri ḳıldı ʿālemi āteş-gede

3 Acıyup cānlar didi tārīḫini
Eyledi rıḥlet ʿÖmer Ṭāhir Dede (1231)
ایلدی رحلت عمر طاهر دده

XXVIII TĀRĪḪ-İ SĀL-İ VEBĀ

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

1 Havāyı eyledi tesmīm bir ʿufūnet ile
Beḳāya bir niçe mihmān şavurdı çerḫ-i leʾīm

2 Bu yıl ki sāl-i vebādur gidüp bi-emriʾllāh
Bu ism ile niçe ādem olur cinānda muḳīm

3 Yazılsa her birine el virür şu tārīḫüm
Naʿīm-i cenneti ḳıldı Maḳām-ı İbrāhīm (1237)
نعيم جنتى قيلدى مقام ابراهيم

XXIX TĀRĪḪ-İ VEFĀT-I DİL-CŪ ḲADIN EZ-CEVĀRĪ-İ ḤĀLET EFENDİ

• – – – / • – – – / • – –

1 Ḫazān oldı nihāl-i ḳadd-i Dil-cū
Daḫi bār-āver-i feyż olmadan āh

2 İdüp āzād anı Ḫalet Efendi
Çerāġ itmek ümīdindeydi nā-gāh

3 Oḳundı bāġ-ı ʿālemde bu tārīḫ
Fütāde oldı Dil-cū ḫāke eyvāh (1233)
فتاده اولدى دلجو خاكه ايواه

XXVII E: 114b, H: 114b, D: 113a, M: 10, B: 94b
2 viṣāl: cinān D
XXVIII E: 114b, H: 114b, D: 113b, M: 10, B: 94b; başlık: Tārīḫ Berāy-ı İntiḳāl-i İbrāhīm der-Sāl-i Vebā E, H, D
3 Tarih, M, B'de 1227 olarak kayıtlıdır.
XXIX E: 115a, H: 115a, D: 113b, M: 10, B: 94b

XXX TĀRĪḪ-İ VEFĀT-I AŞÇI-ZĀDE

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Mün‘im-i ṣınf-ı mevālī sāl-ḫurdeyken dirīġ
Ḫ‘ān-ı ‘ömre ṭoymayup ‘uḳbāyı menzil eyledi

2 Söndi kānūn-ı ḥayātı söyledüm tārīḫini
Aşçı-zāde maṭbaḫ-ı me’vāyı menzil eyledi (1232)
آشجی زاده مطبخ مأوایی منزل ایلدی

XXXI TĀRĪḪ-İ ŞEHĀDET-İ EMĪN-İ ḌARB-ḪĀNE EBŪ BEKR EFENDİ EL-MEŞHŪR Bİ-ṢĀḤİB-‘AYĀR

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Ḳıldı maḳtūlen emīn-i ḍarb-ḫāne intiḳāl
Ḥaşr ide Ṣıddīḳ ile ‘uḳbāda Ḥayy-ı Ẕü’l-celāl

2 ‘İzzetā tīz-āb-ı eşk-i terle yaz tārīḫini
Sābıḳā Ṣāḥib-‘ayāruñ naḳd-i ‘ömri oldı ḳāl (1232)
سابقا صاحبعیارك نقد عمری اولدی قال

XXXII TĀRĪḪ-İ İNTİḲĀL-İ RE’İSÜ’Ş-ŞU‘ARĀ SÜNBÜL-ZĀDE VEHBĪ EFENDİ

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 İntiḳāl itdi re’īsü’ş-şu‘arā Vehbī-i pīr
Ḥaşr ide ḥażret-i Ḥassān ile Ḥaḳ ‘uḳbāda

2 Rıḥlet itdükde rebī‘ içre yazıldı tārīḫ
Gül-şen-i cennet ola mesken-i Sünbül-zāde (1224)
کلشن جنت اوله مسکن سنبل زاده

XXXIII TĀRĪḪ-İ ŞEHĀDET-İ SULṬĀN SELĪM ḪĀN ‘ALEYHİ’R-RAḤME

– – • / – • – – / – – • / – • – –

1 Ṣāḥib-serīr-i sābıḳ ‘azm eyledi şehīden
Olmış idi muḳaddem ḫal‘ine ḥilmi bā‘iṣ

XXX E: 115a, H: 115a, D: 113b, M: 11, B: 95a
XXXI E: 115a, H: 115a, D: 113b, M: 11, B: 95a
1 Ẕü’l-celāl: Lā-yezāl D
XXXII E: 115a, H: 115a, D: 114a, M: 11, B: 95a
XXXIII E: 115b, H: 115b, D: 114a, M: 11, B: 95a

2 Tārīḫ-i irtiḥālin cevherle yazdı ʿİzzet
Oldı revān cināna Sulṭān Selīm-i Ṣāliṣ (1223)
اولدی روان جنانه سلطان سلیم ثالث

XXXIV TĀRĪḪ-İ İRTİḤĀL-İ SULṬĀN MUṢṬAFĀ ḪĀN

– • – – / – • – – / – • –

1 Şāh-ı sābıḳ ḳıldı māh-ı rūzede
Genc iken firdevs-i aʿlāya sefer

2 Terk-i ʿālem itdi bu tārīḫde
Oldı Sultān Muṣṭafā cennet-maḳar (1223)
اولدی سلطان مصطفی جنت مقر

XXXV TĀRĪḪ-İ VEFĀT-İ %ĀRİF MOLLĀ MAḪDŪM-I DÜRRĪ-ZĀDE ʿABDU'LLĀH EFENDİ

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 İrtiḥāl eyledi maḫdūm-ı naḳībü's-sādāt
Sā'ir evlādı ile ḥıfẓ ide ẕātın Mevlā

2 Ṭıfl iken ʿazm-i beḳā itdi didüm tārīḫin
Dār-ı firdevsi maḳām eyledi ʿĀrif Mollā (1222)
دار فردوسی مقام ایلدی عارف ملا

XXXVI TĀRĪḪ-İ İRTİḤĀL-İ VELĪ BEG-ZĀDE SAʿDĪ BEG

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 İrtiḥāl itdi Velī Beg-zāde māh-ı rūzede
ʿĪd-gāh-ı vaṣl-ı Ḥaḳḳ'a eyleyüp rūḥın revān

2 Ehl-i maḥşer ʿİzzetā tārīḫini ḳılsun ḥisāb
İtdi Saʿdī Beg Efendi menzilin dār-ı cinān (1222)
ایتدی سعدی بك افندی منزلن دار جنان

XXXVII TĀRĪḪ-İ VEFĀT-İ %İṢMET BEG EFENDİ

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 İrtiḥāl itdi naḳīb-i zümre-i sādāt iken
Rā'if İsmāʿīl Paşa-zāde-i reʾfet-penāh

XXXIV E: 115b, H: 115b, D: 114a, M: 11, B: 95a
XXXV E: 115b, H: 115b, D: 114a, M: 11, B: 95a
XXXVI E: 115b, H: 115b, D: 114a, M: 12, B: 95a
XXXVII E: 115b, H: 115b, D: 114b, M: 12, B: 95b

2 ʿİzzetā tārīḫ-i fevtin yazsun erbāb-ı ʿulūm
Eyledi firdevsi ʿİṣmet Beg Efendi cāy-gāh (1222)
ایلدی فردوسی عصمت بك افندی جایکاه

XXXVIII TĀRĪḪ-İ ŞEHĀDET-İ MĪR AḤMED NEDĪM-İ ŞEHRİYĀR-I SĀBIḲ

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 İrtiḥāl itdi nedīm-i şeh-i sābıḳ ʿadne
Eyleyüp ceyş-i fiten ṭuʿme-i şemşīr-i ḥased

2 ʿİzzetā vaḳʿa-i ḳatlinde didüm tārīḫin
Hem-dem olsun şühedā zümresine Mīr Aḥmed (1222)
همدم اولسون شهدا زمره سنه میر احمد

XXXIX TĀRĪḪ-İ VEFĀT-I NEZĀKET ḲADIN

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Çerāġı eyleyüp hem-şīremüñ vażʿ-ı cenīn nā-gāh
Fiġān kim irtiḥāl itdi cihāndan māh-ı mātemde

2 Didüm tārīḫ-i fevtin zümre-i nisvāna ey ʿİzzet
Naʿīm oldı Nezāket Ḳadın'a me'vā muḥarremde (1223)
نعیم اولدی نزاکت قادینه مأوی محرمده

XL TĀRĪḪ-İ ŞEHĀDET-İ SER-BOSTĀNİYĀN ŞĀKİR BEG

• • – – / • • – – / • • –

1 Ḥayf bostāncıbaşı aġanuñ
Ḳatline oldı sebep ehl-i fiten

2 ʿİzzetā söyledi Rıḍ vān tārīḫ
Oldı Şākir Beg'e cennet mesken (1222)
اولدی شاکر بکه جنت مسکن

XLI TĀRĪḪ-İ ŞEHĀDET-İ İBRĀHĪM NESĪM EFENDİ KETḪÜDĀ-YI ṢADR-İ ʿĀLĪ

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Ketḫüdā-yı sābıḳı ḳatl itdi erbāb-ı fiten
Eylesün iḥsān şehādet rütbesin Rabbü'l-enām

XXXVIII E: 116a, H: 116a, D: 114b, M: 12, B: 95b
XXXIX E: 116a, H: 116a, D: 114b, M: 12, B: 95b
1 cenīn: cebīn H, D
XL E: 116a, H: 116a, D: 114b, M: 12, B: 95b
XLI E: 116a, H: 116a, D: 115a, M: 12, B: 95b

2 ʿİzzetā ḫūn-ı şehīdān ile yaz tārīḫini
Ḳıldı Ḥaḳ firdevsi İbrāhīm Efendi'ye maḳām (1223)
قیلدی حق فردوسی ابراهیم افندی یه مقام

XLII TĀRĪḪ-İ ŞEHĀDET-İ ʿALĪ PAŞA VĀLĪ-İ BAĠDĀD

• • – – / • • – – / • • –

1 Vālī-i Dār-ı Selām oldı şehīd
Ḥaḳ teʿālā ide dāḫil ḫulde

2 Gitdi cāmiʿde didüm tārīḫin
ʿAlī Paşa ola vāṣıl ḫulde (1222)
علی پاشا اوله واصل خلده

XLIII TĀRĪḪ-İ İRTİḤĀL-İ ʿALĪ PAŞA VĀLĪ-İ BAĠDĀD

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Eyledi vālī-i Baġdād sefer dünyādan
Rūḥına eyleye Allāhü teʿālā raḥmet

2 Yazdı menḳūṭ ile tārīḫ-i vefātın ḫāmem
Ḳıldı firdevse şehīden ʿAlī Paşa rıḥlet (1222)
قیلدی فردوسه شهیدا علی پاشا رحلت

XLIV TĀRĪḪ-İ VEFĀT-I ḤALEBĪ ḲUDSĪ EFENDİ

• – – – / • – – – / • – –

1 Gelüp İstanbul'a ḳāḍī-i Mekke
Meh-i şaʿbānda itdi terk-i nāsūt

2 Sürūşān söyledi tārīḫ-i fevtin
Maḳarr-ı rūḥ-ı Ḳudsī oldı lāhūt (1221)
مقر روح قدسی اولدی لاهوت

XLV TĀRĪḪ-İ VEFĀT-I ḤASAN PAŞA-ZĀDE ḤÜSEYN BEG EZ-MEVĀLĪ

• • – – / • • – – / • • –

1 İrtiḥāl eyleyicek dünyādan
Virdi aḥbāba keder Mīr Ḥüseyn

XLII E: 116b, H: 116b, D: 115a, M: 12, B: 95b
XLIII E: 122a, H: 122a, D: 115a, M: 21, B: 100a (Bu şiir D nüshası dışında bölüm sonundadır. Konu birliği açısından D tercih edildi)
2 ḫāmem: ʿİzzet D
XLIV E: 116b, H: 116b, D: 115a, M: 13, B: 96a
XLV E: 116b, H: 116b, D: 115a, M: 13, B: 96a

2 Didi tārīḫ-i vefātın ʿİzzet
Ḳıla firdevsi maḳar Mīr Ḥüseyn (1223)
قیله فردوسی مقر میر حسین

XLVI TĀRĪḪ-İ ŞEHĀDET-İ SIR KĀTİBİ AḤMED EFENDİ

– • • – / – • • – / – • –

1 İtmesün erbāb-ı fiten pā-zede
Aḥmed Efendi gibi bir kātibi

2 Yazdı ḳalem ṭaşına tārīḫini
ʿAdni maḳar eyledi sır kātibi (1222)
عدنی مقر ایلدی سر کاتبی

XLVII TĀRĪḪ-İ VEFĀT-I MĪR KĀMİL NECL-İ RÜŞDĪ EFENDİ

– • – – / – • – – / – • –

1 Zāde-i Rüşdī Efendi eyledi
Ṭıfl iken gül-zār-ı firdevse ḫırām

2 Söyledüm tārīḫ-i fevtin ʿİzzetā
Mīr Kāmil eyleye ḫuldi maḳām (1222)
میر کامل ایلیه خلدی مقام

XLVIII TĀRĪḪ-İ ŞEHĀDET-İ REFĪḲ EFENDİ KETḪÜDĀ-YI ṢADR-İ ʿĀLĪ

– – • / – • – – / – – • / – • – –

1 Ey çerḫ-i bī-mürüvvet virdüñ ḳıtāle ruḫṣat
Kim ketḫüdā-yı devlet ṣad pāre oldı ḥayfā

2 Aḥbāb-ı ġuṣṣamendī tārīḫümi begendi
Ḳılsun Refīḳ Efendi dār-ı naʿīmi meʾvā (1233)
قیلسون رفیق افندی دار نعیمی مأوی

XLIX TĀRĪḪ-İ ŞEHĀDET-İ ḤĀMİD TAḤSĪN EFENDİ MÜSTEVFĪ-İ DEVLET

– • – – / – • – – / – • –

1 ʿAḳlını taḥsīn iderdi kāʾināt
Pārelendi hāy defter-dār hāy

XLVI E: 116b, H: 116b, D: 115b, M: 13, B: 96a
XLVII E: 116b, H: 116b, D: 115b, M: 13, B: 96a
XLVIII E: 117a, H: 117a, D: 115b, M: 13, B: 96a
XLIX E: 117a, H: 117a, D: 115b, M: 13, B: 96a

2 ʿİzzetā tārīḫ-i fevtin ḳıl raḳam
Pārelendi hāy defter-dār hāy (1233)
پاره لندی های دفتردار های

L TĀRĪḪ-İ VEFĀT-I MÜNEVVER ḲADIN

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Ḥarem-ārā-yı cinān Fıṭnat-i şīrīn-süḫanuñ
Aldı bir cāriye-i muʿteḳasın ehl-i ḳubūr

2 Sönicek şemʿ-i ḥayātı didi ʿİzzet tārīḫ
Merḳad-i pāk-i Münevver Ḳadın'ı Ḥaḳ ide nūr (1222)
مرقد پاك منور قادینی حق ایده نور

LI TĀRĪḪ-İ VEFĀT-I ṢĀFİYE ḤĀNIM DUḪTER-İ SÜRŪRĪ EFENDİ

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Sürūrī'nüñ cihāna duḫteri gelmişdi şulbinden
İki sāʿat muʿammer oldı ancaḳ mehd-i ʿālemde

2 Didüm gehvāre-i laḥde girince ʿİzzetā tārīḫ
Mekān-ı Ṣāfiye cennāt-ı ʿadn oldı muḥarremde (1223)
مكان صافیه جنات عدن اولدی محرمده

LII TĀRĪḪ-İ İRTİḤĀL-İ CENNET-MEKĀN SULṬĀN MUṢṬAFĀ ḪĀN-I RĀBİʿ

– – • – / – – • – / – – • – / – – • –

1 Şāhen-şeh-i İslāmiyān ḳılmışdı ʿuzlet bir zamān
El-ān idüp terk-i cihān ʿazm eyledi ʿuḳbāya vāy

2 Tārīḫ-i fevtin ʿİzzetā hātif nidā itdi baña
Dördünci Sulṭān Muṣṭafā ḳıldı sarāy-ı ʿadni cāy (1223)
درد نجی سلطان مصطفی قیلدی سرای عدنی جای

L E:117a, H: 117a, D: 115b, M: 14, B: 96b
LI E:117a, H: 117a, D: 116a, M: 14, B: 96b
LII E:117a, H: 117a, D: 116a, M: 14, B: 96b
1 vāy: vāh D
2 Muṣṭafā: D – / cāy: cāh D

LIII TĀRĪḪ-İ VEFĀT-İ ʿÖMER MOLLĀ

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Kātib-i ḳassām idi göçdi vaḥīd-i pür-hüner
Genc iken ḳaṭʿ eyleyüp Rezzāḳ-ı ʿālem ḳısmetin

2 ʿİzzetā tekmīl-i ʿömr itdükde tārīḫin didüm
Eyledi Bārī ʿÖmer Mollā'ya me'vā cennetin (1224)
ایلدی باری عمر ملایه مأوی جنتن

LIV TĀRĪḪ-İ VEFĀT-İ %ĀSIM EFENDİ EZ-NÜVVĀB

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Bir süḫanver münşī-i ṣāḥib-hüner ḳıldı vefāt
Geyve'de çoḳ müddet itmişdi ḥükūmet āh āh

2 Hātif-i ġaybī didi tārīḫ-i sāl-i rıḥletin
Ḫuldi menzil eyledi ʿĀṣım Efendi'ye İlāh (1223)
خلدی منزل ایلدی عاصم افندی یه اله

LV TĀRĪḪ-İ MUḤTERİḲ ŞÜDEN-İ ḲAPUDAN ʿALĪ PAŞA

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Ṭutuşup ḳalyonı āteş gemisiyle nā-gāh
Ḳulzüm-i raḥmete ṣaldurdı Ḳapudan Paşa

2 Şerer-efşān olup āteş gibi yazdum tārīḫ
Keştī-i cismini aldurdı Ḳapudan Paşa (1237)
کشتیئ جسمنی الدردی قپودان پاشا

LVI TĀRĪḪ-İ ŞEHĀDET-İ ḤĀMİD TAḤSĪN EFENDİ

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Müstevfī-i hünerver idi itdiler şehīd
Ḥāmid Efendi kim aña Ḥaḳ iḥtirām ide

2 Tārīḫ-i intiḳālini menḳūṭ ile didüm
Taḥsīn Efendi cennet-i ʿadni maḳām ide (1223)
تحسین افندی جنت عدنی مقام ایده

LIII E:117b, H: 117b, D: 116a, M: 14, B: 96b
LIV E:117b, H: 117b, D: 116a, M: 14, B: 96b
LV E:117b, H: 117b, D: 116a, M: 14, B: 96b
LVI E:117b, H: 117b, D: 116b, M: 15, B: 97a

LVII TĀRĪḪ-İ ŞEHĀDET-İ ṢAFĪ EFENDİ

••– –/••– –/••–

1 Aṣfiyādan birisi ḳatl olınup
Eyledi rūḥını Ḥaḳ raḥmet-yāb

2 Şühedā söyledi ʿİzzet tārīḫ
Gitdi meʾvāya reʾīsül-küttāb (1222)
كتدى مأوايه رئيس الكتاب

LVIII TĀRĪḪ-İ İRTİḤĀL-İ MEKKĪ BEG-ZĀDE

••– –/•–•–/••–

1 Dāder-i hem-serüm bi-emriʾllāh
Rıḥlet itdi cināna sāl-i vebā

2 Aġlayup ḫˇāheri didüm tārīḫ
İtdi Yaḥyā Beg irtiḥāl-i beḳā (1228)
ايتدى يحيى بك ارتحال بقا

LIX TĀRĪḪ-İ İRTİḤĀL-İ İBRĀHĪM EFENDİ EZ-MAḤREMĀN-I SULṬĀN SELĪM

–•– –/–•– –/–•–

1 Bendeʾī ez-maḥremān-ı Şeh Selīm
Kerde vaḳt-i ʿuzleteş ʿazm-i beḳā

2 Hātif-i ġaybem çünīn tārīḫ güft
Reft İbrāhīm Efendi ez-fenā (1223)
رفت ابراهيم افندى از فنا

LX TĀRĪḪ-İ ŞEHĀDET-İ MĀ-BEYNCİ AḤMED BEG

••– –/•–•–/••–

1 Gelen elbet gider bu ʿālemden
Ne ʿAlī Beg ne ḫod Meḥemmed Beg

2 ʿİbret olsun bu cevherī tārīḫ
Ḫāke düşdi şehīden Ahmed Beg (1222)
خاكه دوشدى شهيدا احمد بك

LVII E:117b, H: 117b, D: 116b, M: 15, B: 97a
2 كيتدى : كتدى B
LVIII E:118a, H: 118a, D: 116b, M: 15, B: 97a
LIX E:118a, H: 118a, D: 116b, M: 15, B: 97a; başlık: Tārīḫ-i İrtiḥāl-i İbrāhīm Efendi Seher-i Ḳahve-i Vālide Sulṭān E, H, D
LX E:118a, H: 118a, D: 116b, M: 15, B: 97a

LXI TĀRĪḪ-İ VEFĀT-I KĀMİLE ḪĀNUM DUHTER-İ KETḪÜDĀ-YI KETḪÜDĀ-ZĀDE

• • – – / • – • – / • • –

1 Ketḫüdā-zāde ketḫüdāsınuñ
Duḫter-i necli itdi terk-i cihān

2 Fevtine söyledüm bu tārīḫi
Kāmile Ḫānum oldı ʿadne revān (1224)
كامله خانم اولدى عدنه روان

LXII TĀRĪḪ-İ İRTİḪĀL-İ VĀLĪ-İ BAĠDĀD

– • • – / – • • – / – • –

1 Vālī-i Baġdād iken eyledi
ʿAzm-i cinān āṣaf-ı Ḫayder-ṣıfāt

2 Fevtine menḳūṭ ile tārīḫdür
Ḳıldı şehīden ʿAlī Paşa vefāt (1222)
قيلدى شهيدا على پاشا وفات

LXIII TĀRĪḪ-İ VEFĀT-I VAḲʿA-NÜVĪS PERTEV EZ-ŞUʿARĀ

• • – – / • – • – / • • –

1 Merg ile söndi cān-ı vaḳʿa-nüvīs
Şuʿlesi bitdi şemʿ-i aḳlāmuñ

2 Şuʿarā yazdı cevherī tārīḫ
Pertev'i gitdi şemʿ-i aḳlāmuñ (1222)
پرتوى غتدى شمع اقلامك

LXIV TĀRĪḪ-İ İNTİḲĀL-İ ŞÜRBĪ MUṢṬAFĀ EFENDİ EZ-MEVĀLĪ

• • – – / • – • – / • • –

1 Kāse-i mevti nūş idüp bir pīr
Ẕevḳ-i bezm-i cihāna virdi kesel

LXI E:118a, H: 118a, D: 117a, M: 15, B: 97a
LXII E:118b, H: 118b, D: 117a, M: 15, B: 97a
2 menḳūṭ ile: menḳūṭ D
LXIII E:118b, H: 118b, D: 117a, M: 16, B: 97b
LXIV E:118b, H: 118b, D: 117a, M: 16, B: 97b

2 Dem-i fevtinde söyledüm tārīḫ
Şundı Şürbī'ye cām-ı mevti ecel (1222)
صوندی شربی یه جام موتی اجل

LXV TĀRĪḪ-İ VEFĀT-İ %İŞMET BEG EFENDİ EZ-MEŞĀHİR-İ ŞUDŪR

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Yetīm itdi cihānı bā-ḫuṣūṣ erbāb-ı 'irfānı
Olup reh-yāb-ı 'uḳbā hāy 'İsmet Beg Efendi hāy

2 Didüm fevtinde ifrāṭ-ı te'essüf ile tārīḫin
Revān oldı cihāndan vāy 'İṣmet Beg Efendi vāy (1222)
روان اولدی جهاندن وای عصمت بك افندی وای

LXVI TĀRĪḪ-İ İNTİḲĀL-İ ṬAYYĀR MEḤEMMED PAŞA

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Düşürdi āb u dāne ḳayd-ı dām-ı ḳatle Ṭayyār'ı
Beḳāda mürġ-ı rūḥı eyleye yā Rāb mekān 'adni

2 Dimiş ṭāvūs-ı cennet bülbül-i ḳudsī gibi tārīḫ
İlāhī eylesün Ṭayyār Paşa āşyān 'adni (1223)
الهی ایلسون طیار پاشا آشیان عدنی

LXVII TĀRĪḪ-İ VEFĀT-I MĪR-İ 'ALEM 'ALĪ BEG

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Ḳapucıbaşı 'Alī Beg recebü'l-ferd içre
Başdı 'uḳbāya ḳadem eyledi firdevsi maḳām

2 İḫtiyārı gidüp elden didi 'İzzet tārīḫ
Pīr idi mīr-i 'alem eyledi firdevsi maḳām (1223)
پیر ایدی میر علم ایلدی فردوسی مقام

LXVIII TĀRĪḪ-İ VEFĀT-İ 'ALĪ EFENDİ EZ-ḲUŻĀT

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Elbette naḳd-i cānı ider rāhına fedā
Bir 'abdi kim behişte Ḫudā da'vet eylesün

LXV E:118b, H: 118b, D: 117b, M: 16, B: 97b
1 yetīm: ne'yleyem D
LXVI E:118b, H: 118b, D: 117b, M: 16, B: 97b
LXVII E:119a, H: 119a, D: 117b, M: 16, B: 97b

2 Tārīḫden murād aḥibbā duʿāsıdur
Cān-ı ʿAlī Efendi'ye Ḥaḳ raḥmet eylesün (1237)
جان علی افندی یه حق رحمت ایلسون

LXIX TĀRĪḪ-İ İRTİḤĀL-İ ṢĀLİḤ EFENDİ VĀLİD-İ FAḲĪR

– – • / – • – – / – – • / – • – –

1 Rūmili pāyesiyle olmış idi mübeccel
Gitdi peder cihāndan maḳṣūda ola vāṣıl

2 Tārīḫ-i irtiḥālin yazdum dirīġ ʿİzzet
Ṣāliḥ Efendi göçdi olsun cināna dāḫil (1214)
صالح افندی کوچدی اولسون جنانه داخل

LXX TĀRĪḪ-İ İNTİḲĀL-İ ŞEMSÜ'D-DĪN EFENDİ

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Münʿim-i meşhūr idi olmışdı ṣadr-ı Rūmili
Sīr ide Maḥmūd-ı Çavuş-zāde'yi Rabb-i Kerīm

2 Fevt olup menfāda yazdum ʿİzzetā tārīḫini
Oldı Şemsü'd-dīn Efendi vāṣıl-ı dārü'n-naʿīm (1224)
اولدی شمس الدین افندی واصل دار النعیم

LXXI TĀRĪḪ-İ VEFĀT-I CEMĀLÜ'D-DĪN EFENDİ

– – • / – • – – / – – • / – • – –

1 Necl-i Celāl Efendi terk itdi üç yetīmin
Ḳaldı gözi cihānda ʿazm-i beḳā iderken

2 Dīdār-ı Ḥaḳ'la mükrem olsun yazıldı tārīḫ
Ḳılsun Cemāl Efendi cennāt-ı ʿadni mesken (1223)
قلسون جمال افندی جنات عدنی مسکن

LXXII TĀRĪḪ-İ ŞEHĀDET-İ ʿALEM-DĀR MUṢṬAFĀ PAŞA

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Ṣadr-ı aʿẓam eyledi ser-ḥadd-i dünyādan sefer
Herc ü merc oldı yine gitdi niẓām u intiẓām

LXIX E:119a, H: 119a, D: 117b, M: 17, B: 98a
LXX E:119a, H: 119a, D: 118a, M: 17, B: 98a
LXXI E:119a, H: 119a, D: 118a, M: 17, B: 98a
2 ḳılsun: ḳalsun H, ḳıldı D
LXXII E:119b, H: 119b, D: 118a, M: 17, B: 98a

2 ʻİzzet ü ʻİzzī Sürūrī söyledük tārīḫini
Muṣṭafā Paşa şehīden eyledi ʻadni maḳām (1223)
مصطفی پاشا شهیدا ایلدی عدنی مقام

LXXIII TĀRĪḪ-İ İNTİḲĀL-İ SULṬĀN MUṢṬAFĀ ḪĀN-I RĀBİʻ

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Şāh-ı sābıḳ eyledi evreng-i firdevse cülūs
Dāder-i saʻd-aḫteri ḳılsun serīrinde ṣafā

2 Göçdi māh-ı rūzede muʻcemle tārīḫin didüm
Ḫulde rıḥlet eyledi Dördünci Sulṭān Muṣṭāfā (1223)
خلده رحلت ایلدی دردنجی سلطان مصطفی

LXXIV TĀRĪḪ-İ VEFĀT-İ %ĀṬIF EFENDİ RE'ĪS-İ DEVLET

– – • / – • – – / – – • / – • – –

1 ʻAzm eyledi seḥer-gāh dār-ı cināna āgāh
Ṣınf-ı ricalüñ eyvāh bir ercümendi göçdi

2 İtdükde ʻazm-i cennet tārīḫ yazdı ʻİzzet
Esbaḳ re'īs-i devlet ʻĀṭıf Efendi göçdi (1222)
اسبق رئیس دولت عاطف افندی کوچدی

LXXV TĀRĪḪ-İ VEFĀT-İ %ĀYİŞE ḲADIN ḪALĪLE-İ SÜRŪRĪ

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Sürūrī-i müverriḫ kim ḳużāt-ı Rūmili'dendür
Vefāt-ı hem-seri īrāṣ-ı ḥüzn itdi aña ḥayfā

2 Ola hem-sāye-i Ṣıddīḳa ʻİzzet söyledüm tārīḫ
Ṣaferde ʻĀyişe Ḳadın naʻīmi eyledi me'vā (1222)
صفرده عایشه قادین نعیمی ایلدی مأوی

LXXVI TĀRĪḪ-İ VEFĀT-I ṢADR-I AʻẒAM ʻALEM-DĀR MUṢṬAFĀ PAŞA

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Āteş-i fitneyle dünyā oldı mānend-i saḳar

LXXIII E:119b, H: 119b, D: 118a, M: 17, B: 98a
LXXIV E:119b, H: 119b, D: 118a, M: 17, B: 98a
LXXV E:119b, H: 119b, D: 118b, M: 18, B: 98b
LXXVI E:119b, H: 119b, D: 118b, M: 18, B: 98b

Ṣadr-ı a‘ẓam leşkeriyle itdi ‘ālemden sefer

2 Ṣıġmadı dünyāya ‘İzzet söyledüm tārīḫini
Muṣṭafā Paşa’ya iḳlīm-i beḳā oldı maḳar (1223)
مصطفی پاشایه اقلیم بقا اولدی مقر

LXXVII TĀRĪḪ-İ VEFĀT-I MAḪDŪM-I NAḲĪBÜ’L-EŞRĀF

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Cenneti ḳıldı mekān zāde-i Dürrī-zāde
Peder ü dāderini ḥıfẓ ide dā’im Mevlā

2 Şürefā söyledi āh eyleyerek tārīḫin
Vāy maḫdūm-ı naḳīb eyledi ‘azm-i ‘uḳbā (1223)
وای مخدوم نقیب ایلدی عزم عقبی

LXXVIII TĀRĪḪ-İ VEFĀT-I DUḪTER-İ SEYYİD ‘AṬĀ’U’LLĀH EFENDİ MÜFTİ’L-ENĀM SĀBIḲAN

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

1 Fiġān ki duḥteri Seyyid ‘Aṭā Efendi’nüñ
Cihānı mātemine ḳıldı maḥşer-i şīven

2 Bükā idüp ḳalemüm yazdı ‘İzzetā tārīḫ
Zübeyde Ḫānum’a ‘adn oldı genc iken mesken (1223)
زبیده خانمه عدن اولدی گنج ایکن مسکن

LXXIX TĀRĪḪ-İ İRTİḤĀL-İ ṢADR-I ESBAḲ SEYYİD ḤĀFIẒ İSMĀ‘ĪL PAŞA

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Seyyid-i ṣınf-ı vezīrān ṣadr-ı esbaḳ ḫayf kim
Eyledi boġazı ḥıfẓ eyler iken terk-i fenā

2 Ḥāfıẓ-ı Ḳur’ān idi göçdi didüm tārīḫini
Oldı İsmā‘īl Paşa vālī-i şehr-i beḳā (1223)
اولدی اسماعیل پاشا والیٔ شهر بقا

---

2 maḳar: sefer D
LXXVII E:120a, H: 120a, D: 118b, M: 18, B: 98b
1 dāderini: māderini D
LXXVIII E:120a, H: 120a, D: 118b, M: 18, B: 98b
LXXIX E:120a, H: 120a, D: 118b, M: 18, B: 98b

LXXX TĀRĪḪ-İ VEFĀT-I SİLĀḤ-DĀR-I SĀBIḲ RECEB PAŞA-ZĀDE

• – – / • – – / • – – / • – –

1 Muḳaddem şeh-i ʿālem itmişdi taġrīb
Meḥemmed Beg idi muvāfıḳ silāh-dār

2 Didi fevt olınca bu tārīḫi ʿİzzet
Maḳāmın beḳā itdi sābıḳ Silāḥ-dār (1225)
مقامن بقا ايتدى سابق سلحدار

LXXXI TĀRĪḪ-İ VEFĀT-I AŞÇI DEDE ḲUDDİSE SIRRUHŪ

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Aşçıbaşı virdi cānın niʿmet-i dīdār içün
Feyż-i Mevlānā ile olmışdı dil-sīr-i ḥayāt

2 ʿİzzetā vaḥdet-güzīn olduḳda tārīḫin didüm
Hū diyüp Seyyid Ṣaḥīḥ-i Mevlevī itdi vefāt (1228)
هو ديوب سيد صحيح مولوى ايتدى وفات

LXXXII TĀRĪḪ-İ İNTİḲĀL-İ ŞEYḪ ʿABDÜ'L-BĀḲĪ ḲUDDİSE SIRRUHŪ

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Onsekiz yıl şeyḫ olup Bāḳī Dede ʿazm eyledi
Vālidi Bū-bekr Efendi'den yaña Allāh diyüp

2 İtdi ʿİzzet dāne-i sübḥayla tārīḫin ḥisāb
Şeyḫ Bāḳī buldı fānīden rehā Allāh diyüp (1237)
شيخ باقى بولدى فانيدن رها الله ديوب

LXXXIII TĀRĪḪ-İ VEFĀT-I ḲUYUCAḲLI-ZĀDE EZ-MÜDERRİSĪN

• • – • – / • – – / • • – • – / • – –

1 Bu ḫarābe bi'r-i bī-āb niçe şīre medfen oldı
Biri birini görürken yine kimse eylemez terk

2 Resen-i ḫayāle ʿİzzet ṭolı geldi delv-i tārīḫ
Teh-i çāh-ı laḥde ṣoḳdı Ḳuyucaḳlı-zāde'yi merg (1227)
ته چاه لحده صوقدى قيوجقلى زاده يى مرگ

LXXXI E:120a, H: 120a, D: 119a, M: 19, B: 99a
LXXXII E:120b, H: 120b, D: 119a, M: 19, B: 99a
LXXXIII E:120b, H: 120b, D: 119a, M: 19, B: 99a

LXXXIV TĀRĪḪ-İ İRTİḤĀL-İ ŞÜRBĪ MUṢṬAFĀ EFENDİ EZ-MEVĀLĪ

• – – – / • – – – / • – –

1 Bu meclisden çekildi gitdi bir pīr
İdince ārzū aḥbāb-ı ʿadni

2 Oḳunsun bezm-i fānīde bu tārīḫ
İçe Şürbī şarāb-ı nāb-ı ʿadni (1222)
ایچه شربی شراب ناب عدنی

LXXXV TĀRĪḪ-İ VEFĀT-I ḲAŞLI MUṢṬAFĀ EFENDİ EL-MEŞHŪR Bİ-ŞĀFİYECİ

•• – – / •• – – / •• – – / •• –

1 Kesdi geldükde receb dersini bir ʿallāme
Nüsḫa-i ʿömrini ḫatmüñ sebebi mevt oldı

2 Bulmayup derde şifā söyledi ʿİzzet tārīḫ
Aʿlem-i nās idi Şāfiyeci fevt oldı (1223)
اعلم ناس ایدی شافیه جی فوت اولدی

LXXXVI TĀRĪḪ-İ VEFĀT-İ %ARAB-ZĀDE ZEKĪ MOLLĀ

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Necl-i ṣādıḳ ḳıldı ẕātü'l-cenb-i kāẕibden vefāt
Maḳʿad-ı ṣıdḳ ile ikrām ide bu mevtāya Ḥaḳ

2 Genc iken gitdi cihāndan söyledüm tārīḫini
Eyleye raḥmet ʿArab-zāde Zekī Mollā'ya Ḥaḳ (1224)
ایلیه رحمت عرب زاده زکی ملایه حق

LXXXVII TĀRĪḪ-İ VEFĀT-I ṢADR-I ESBAḲ İSMĀʿĪL PAŞA

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Göçdi hem-nām-ı Zebīḥu'llāh Paşa-yı kerīm
Miṯli anuñ zīver-i ṣadr-ı cihān heyhāt ola

2 Söyledüm tārīḫ-i fevtin eyleyüp ʿİzzet duʿā
Seyyid İsmāʿīl Paşa menzili cennāt ola (1222)

LXXXIV E:120b, H: 120b, D: 119b, M: 19, B: 99a
LXXXV E:120b, H: 120b, D: 119b, M: 19, B: 99a
1 ḫatmüñ: şanmañ D / mevt: ders D
LXXXVI E:121a, H: 121a, D: 119b, M: 19, B: 99a
LXXXVII E:121a, H: 121a, D: 119b, M: 19, B: 99a

سید اسماعیل پاشا منزلی جنات اوله

LXXXVIII TĀRĪḪ-İ ŞEHĀDET-İ MEMİŞ EFENDİ KETḪÜDĀ-YI RİKĀB-I HÜMĀYŪN

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

1 Rikāba olmış idi ketḫüdā iki üç māh
Ser-i-bürīdesi oldı bi-ġayr-ı ḥaḳ ġalṭān

2 Teraḥḥum eylememiş kimse söyledüm tārīḫ
Memiş Efendi şehīden beḳāda ḳıldı mekān (1222)
ممش افندی شهیدا بقاده قیلدی مکان

LXXXIX TĀRĪḪ-İ ŞEHĀDET-İ EL-ḤĀC İBRĀHĪM EFENDİ

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Ḥācī İbrāhīm Efendi gitdi seyf-i ḥayf ile
Eşḳıyādan dādını alsun ʿAzīz-i ẕü'ntiḳām

2 Şeb-nem-i eşk ile yazdum ʿİzzetā tārīḫini
Gül-şen-i ḫuld oldı İbrāhīm Efendi'ye maḳām (1222)
کلشن خلد اولدی ابراهیم افندی یه مقام

XC TĀRĪḪ-İ VEFĀT-I SÜRŪRĪ-İ ŞĀʿİR ÜSTĀẔ-I FAḲĪR

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Sürūrī-i müverriḫ kim uyurken bulmasa tārīḫ
Ġamından bir daḫi varmazdı aşlā ʿālem-i ḫᵛāba

2 Teʾessüf eyleyüp üstāẕına ʿİzzet didi tārīḫ
Sürūrī'nüñ vefātı mūcib-i ḥüzn oldı aḥbāba (1229)
سروریڭ وفاتی موجب حزن اولدی احبابه

XCI TĀRĪḪ-İ VEFĀT-I SER-ÇEŞME MUṢṬAFĀ BEG DER-MIṢR-I ḲĀHİRE

– – • / – • – – / – – • / – • – –

1 Vālī-i Mıṣr'uñ eyvāh fevt oldı ḳayını āh
İtmişdi feṯḥ-i Yeṣrib ʿaskerle bī-muḥābā

2 Tārīḫ-i fevtin itdi işrāb hātif-i ġayb
Ser-çeşme Muṣṭafā Beg itdi vedāʿ-ı dünyā (1230)

LXXXVIII E:121a, H: 121a, D: 119b, M: 20, B: 99b
LXXXIX E:121a, H: 121a, D: 120a, M: 20, B: 99b
XC E:121a, H: 121a, D: 120a, M: 20, B: 99b
XCI E:121b, H: 121b, D: 120a, M: 20, B: 99b

سر چشمه مصطفی بك ایتدی وداع دنیا

XCII TĀRĪḪ-İ İNTİḲĀL-İ DÜRRİ-ZĀDE SĀLİM MOLLĀ

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Ayrılur iki birāder bir güẕer-gehden bu kim
Bilse itmezlerdi yek-dīgerle istīnās nās

2 Kevkeb-i Dürrī üfūl itdi didüm tārīḫini
Sālim'üñ fevtiyle ḳıldı dāderi İlyās yas (1228)
سالمك فوتیله قیلدی دادری الیاس یاس

XCIII TĀRĪḪ-İ ŞEHĀDET-İ PEHLEVĀN AĠA BĀ-HÜCŪM-I LEŞKER DER-ORDU-YI HÜMĀYŪN

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Ḳażā kārın ider itmām ādem pehlevān olsa
Hücūm-ı leşkeriyle yaralandı orduda Aġa

2 Redīf ü mu'ceminden söyledüm 'İzzet iki tārīḫ
İderken ḳahr-ı a'dā pārelendi orduda Aġa (1222)
ایدرکن قهر اعدا پاره لندی اردوده اغا

XCIV TĀRĪḪ-İ İRTİḤĀL-İ YŪSUF ĀGĀH EFENDİ

– – • / – • – – / – – • / – • – –

1 Bir Yūsuf'ı düşürdi gerdūn çāh-ı ḳabre
Olmışdı bunca yıllar pīr-i ricāl-i devlet

2 Ref'-i benān-ı tevḥīd itdükde geldi tārīḫ
Yūsuf Efendi Āgāh ḳıldı beḳāya rıḥlet (1238 +1=1239)
یوسف افندی آگاه قیلدی بقایه رحلت

XCV TĀRĪḪ-İ RIḤLET-İ ŞEYḪ 'UBEYDU'LLĀH

– • • – / – • • – / – • –

1 Ḳanlıcaġuñ pīri idüp 'azm-i ḫuld

XCII E:121b, H: 121b, D: 120a, M: 20, B: 99b
1 güẕer-gehden: güẕer-gehdür D
XCIII E:121b, H: 121b, D: 120a, M: 20, B: 99b
1 yaralandı: pārelendi H, D, M, B
2 اردوده : اوردوده H
XCIV E:121b, H: 121b, D: 120b, M: 21, B: 100a
XCV E:121b, H: 121b, D: 120b, M: 21, B: 100a

Ḫūn-ı dilin ḳıldı mürīdān revān

2 Muḫlişi ʿİzzet didi tārīḫini
Şeyḫ ʿUbeyd ide cinānı mekān (1241)
شیخ عبید ایده جنانی مکان

XCVI TĀRĪḪ-İ İRTİḤĀL-İ ŞEYH MESʿŪD EZ-ZÜREFĀ-YI ÜSKÜDAR

• • – – / • • – – / • • –

1 ʿAzm-i ḥacc itdi Naṣūḥī-zāde
Reh-i maḳṣūdda cāndan geçdi

2 Söyledüm fevtine ʿİzzet tārīḫ
Şeyḫ Mesʿūd cihāndan geçdi (1240)
شیخ مسعود جهاندن کچدی

XCVII TĀRĪḪ-İ RIḤLET-İ ḤĀCĪ SELĪM-ZĀDE EMĪN EFENDİ

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 ʿÖmr-i Emīn Efendi sefāletle geçdi ḥayf
Düşmişdi ḫāke dāderi fevtinde aḫteri

2 Tārīḫi gibi düşdi sır-i ḫāke ol güher
Oldı revān beḳāya Naẓīf'üñ birāderi (1224)
اولدی روان بقایه نظیفك برادری

---

2 E nüshasında 1241 tarihindeki 4 rakamı silik çıkmıştır. H nüshasında tarih 12... şeklinde eksik yazılmıştır. D nüshasında 1240 yazılıdır. M ve B nüshalarında ise 1221 yazılıdır.
XCVI E:122a, H: 122a, D: 120b, M: 21, B: 100a
XCVII E:122a, H: 122a, D: 120b, M: 21, B: 100a

VII

İBTİDĀ-İ ĠAZELİYYĀT*

ḤARFÜ'L-ELİF

I

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 *Ey vaṣf-ı laʿl-i tu güher-i her-süḫan-serā*
Īn maʿnī est sürḫī-i reng-i zebānhā

2 *Ez-bes girifteem ki be-dām-i belā-yı ʿışḳ*
Raḥmī nümūd ber-ser-i men zülf-i dil-rübā

3 *Meylī küned meger ber-ser-i meşhedem künūn*
Net'vān girift dāmen-i ān serv-i nāz-rā

4 *Tengest ān ḳadr dehen-i dil-berān-ı ʿaṣr*
Mī-rīzed ez-lebeş süḫanī ger şeved vefā

5 *Der-mülk-i bī-ḫodī ṭaleb-i sāye nā-revāst*
Minnet ne-mī-keşed serem ez-şeh-per-i hümā

6 *Eymen meşev be-zīr-i felek ez-şikestegī*
Īn dāne-i vücūd yekest ü nüh āsiyā

7 *ʿİzzet faḳīr-i tūst eyā Pīr-i dest-gīr*
Fermā naẓar zi-behr-i Ḫudā ber-men-i gedā

II

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 *Hem-çün fürūġ ḫūy-i tu ser-zed niḳāb-rā*
Me'vā girift çeşme-i rūşen seḫāb-rā

2 *Mā ġāfilīm der-heme-çīzī ki ḫalḳ dāşt*
Ḫʷāndīm ez-ḫaṭ-ı leb-i sāġar kitāb-rā

3 *Şüstem dü dest-i ḫʷāhiş ezīn süfre-i gül-āb*
Ḳāniʿ şudem be-dil ne-ḫorem her kebāb-rā

4 *Ḫʷāb-ı men ez-fesāne-i zülfet remīde est*
Gerçi remīde mī-kuned efsāne ḫʷāb-rā

---

* Dīvān-ı belāġat-ʿunvān-ı Keçeci-zāde ʿİzzet Molla raḥimehu'llāhu teʿālā
I E: 122b, H: 122b, D: 121b, M: 2, B: 100b
1 süḫan-serā: süḫan-rā D
II E: 122b, H: 122b, D: 121b, M: 2, B: 100b

5 *Zencīr nīst ʿayb be-Mecnūn ki bāġ-bān*
Bended nişān hemīşe gül-i intiḫāb-rā

6 *ʿİzzet ḫamūş-ı medrese-i Pīr-i ʿārifem*
Kerdem fidā be-ḫˇāce suʾāl u cevāb-rā

III

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Peder gibi yanında gezdürür ayrılmayup lālā
Anuñçün dirler ol dürr-i yetīme lüʾlü-i lālā

2 Olur rūşen-dilān yek-dīgerüñ faẓlıyla revnaḳ-yāb
Miṣāl-i çeşm ü ʿaynek şuʿle vü revġan meh ü deryā

3 Olup deryā-yı ʿirfān kūhlar setreyle sīneñde
Ṣaḳın fāş itme esrār-ı derūnuñ cūy-bār-āsā

4 Bütün māhīleri māh eyledi ʿaks-i cemāliyle
Bu şeb meh-tāba çıḳmış var ise ol māh-ı evc-ārā

5 ʿAceb ḳopmaz mı ol şāḫ-ı bilūruñ ġonçe-i alı
Elüñden sāḳiyā çekmez miyüz bir sāġar-ı ṣahbā

6 Bināgūşındaki mengūşa diḳḳat eyledüm ʿİzzet
Ne işitmiş ne görmüş gūş-ı ʿālem dīde-i dünyā

7 İki ʿālemde pīrümdür efendimdür ẓahīrümdür
Penāh u dest-gīrümdür Cenāb-ı Ḥażret-i Monlā

IV

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Her dāġ-ı sīne bir Cebel-i Ṭūr'dur bana
Ḥayfā o nūr-ı bāṣıra mestūrdur bana

2 İfşā-yı rāz-ı ʿaşḳ ile bend oldı dāra eşk
Tār-ı nigehde her biri Manṣūr'dur bana

3 Cām-ı ümīdüm eyledi işkeste seng-i yeʾs
Keff-i yedüm piyāle-i faġfūrdur bana

4 Serdī-i iftirāḳuñ ile ditredükce dil
Her ḳanda olsam arż-ı Nişābūr'dur bana

III E: 123a, H: 123a, D: 122a, M: 3, B: 101a
IV E: 123a, H: 123a, D: 122a, M: 3, B: 101a

5 Virdükce dūd-ı āhum ile āsmāna reng
Baḫt-ı siyeh ḳararmaġa mecbūrdur bāña

6 ʿAkluñ verāsı menzilümüñ ibtidāsıdur
Mecnūn refāḳat itmese maʿẕūrdur bāña

7 Kendi ḫarāb-ı bāde göñül mest-i neş'esi
Ḥayret viren o dīde-i maḫmūrdur bāña

8 Nūş-ı lebiyle nīş-i ʿitābın ḫayāl idüp
Ol gül-ʿiẕār ṭūṭī-i zenbūrdur bāña

9 Tār-ı ümīde bend olamam olsa zülf-i ḥūr
Ṭūl-i emel o mertebe menfūrdur bāña

10 Şehd-i ḥayāt nīş-i firāḳuñla zehr olur
Sensüz cihān ḫāne-i zenbūrdur bāña

11 Ḳayd eyledi görince sevād-ı lebin ḳalem
Āzādī-i ġama ḫaṭ-ı menşūrdur bāña

12 Mānend-i zerre ṭutmışam etrāf-ı dāmenin
ʿİzzet şanur ki şems-i hüdā dūrdur bāña

13 Maġlūb iken hünerde o sulṭān-ı aʿẓamuñ
Ġālib ḳadar ʿināyeti mevfūrdur bāña

V

• • – – / • – • – / • • –

1 Yine düşdüñ mi ʿaşḳa vāh saña
A göñül gelmez intibāh saña

2 Cürmdür maʿnevī şefīʿ ey dil
Sebeb-i ʿafv olur günāh saña

3 Tāc-ı zerrīn virür dimāġa şudāʿ
Yetişür köhne bir külāh saña

4 Yāruñ almış yolın ḫarāmīler
Yine bend oldı şāh-rāh saña

5 Ḳıyamam yoḫsa bu ḫarāret ile
Yetişür sevdigüm bir āh saña

---

6 menzilümüñ: menzilüñ D
7 kendi: gitdi M, B
V E: 123b, H: 123b, D: 122b, M: 3, B: 101a

6 Ṣubḥ-ı maḥşer beyāż-ı rīşüñdür
İzzetā gelsün intibāh saña

7 Der-i Ḫünkār-ı ʿaşḳa gel yā hū
Yetişür melceʾ ü penāh saña

VI

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Gülşen-i ümmīde aḳdı cūy-bār-ı ḫūlyā
Bād-ı efkār ile açıldı bahār-ı ḫūlyā

2 Yüz görümlük genc-i fikri virdi dāmād-ı ḫayāl
Ḫacle-gāh-ı vehme geldükde nigār-ı ḫūlyā

3 Nice biñ keştī-i yeʾsi bir nefesde ġarḳ ider
Himmet-i bād-ı emel ile bahār-ı ḫūlyā

4 Biñ ḫayālāt ile biñ farż-ı muḥāl eyler göñül
Olmadı dīvāne bir kez kām-kār-ı ḫūlyā

5 Devr-i ḫüsn-i yār ʿİzzet gelmedi bir gün ḳadar
Zülf ü rūyıyla geçüp leyl ü nehār-ı ḫūlyā

6 Kān u deryā der-geh-i Monlāʾdadur gel ara bul
Bendegānı eylemez ʿazm-i diyār-ı ḫūlyā

VII

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Gül-i rūyuñ olınca sāḳiyā tāb-efken-i mīnā
Degül mey nār-ı ḫacletden ṭutuşdı gül-şen-i mīnā

2 Seni meysüz meyi sensüz gözüm görmez ki farḳ itsem
Ruḫ-i aluñ mı sāḳī mey midür pertev-zen-i mīnā

3 Üşer erbāb-ı feyżüñ teşne-diller başına elbet
Tehī peymāneden ḫālī midür pīrāmen-i mīnā

4 Nʾola şevḳ-i derūnından semāʿ eylerse meclisde
Fürūġ-ı bādeden tennūrelendi dāmen-i mīnā

5 Taġayyür bulmaz aṣḥāb-ı derūnuñ rengi ṣahbādan
Bu maʿnāyı ider tenvīr ẕāt-ı rūşen-i mīnā

VI E: 123b, H: 123b, D: 122b, M: 4, B: 101b
5 rūyıyla: derdiyle D
VII E: 124a, H: 124a, D: 123a, M: 4, B: 101b
3 teşne: neşʾe D

6 Sīfāl-i köhne-i mey-ḫāne ṣaġ olsun bu demlerde
Ḳırılmış bir de keyf-i dil-ber-i nāzük-ten-i mīnā

7 Kümeyt-i bāde-i taḫḳīḳi sür ʿİzzet bu meydāna
Feres-rān-ı ḫayālüñ oldı ṣāḥib-tevsen-i mīnā

8 Gül-i sīr-ābıyam mey-ḫāne-i gül-zār-ı Monlā'nuñ
Ṭutuşsun nār-ı reşkinden derūn-ı gül-ḫan-i mīnā

VIII

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 ʿAḳluñ olsaydı olurduñ sen daḫi meftūn saña
Sen o Leylā'sın ki cān Mecnūn cihān Mecnūn saña

2 Necm-i iḳbālüñ füzūndur naḥsı saʿdından göñül
Ḫidmet itmişdür bilürsin ṭāliʿ-i vārūn saña

3 Ḫʿāce-i bender-geh-i miḫnetsin ey dil el virür
Ḥaşre dek şu fülke-i çeşm-i güher-meşḫūn saña

4 Mā-cerā-yı Ḳays u Ferhād'ı ne bilsün şehr-i ʿaşḳ
Al ḫaber kühsārdan ḳılsun beyān hāmūn saña

5 Bir ṭarafdan gösterüp bir zaḫm-ı merhem-nā-peẕīr
ʿĀḳıbet bir derd açar ʿİzzet dil-i pür-ḫūn saña

6 Erġanūn-ı nāle itmez derd-iʿaşḳa fā'ide
Merḥamet itmezse ey dil Hazret-i Erġūn saña

IX

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Tā ezelden āşnā yār-ı ʿatīḳumdur belā
ʿĀzim-i rāh-ı ebed olsam refīḳumdur belā

2 İntiḫāb itdüm ezelde ben anı rūz-ı elest
İştikā itmem cezā-yı mā-yelīḳumdur belā

3 Köhne saḳf-i ẓulmetüñ berḳ-i ḳażādur şuʿlesi
Rūşenā-baḫşende-i ḳalb-i mużīḳumdur belā

4 Günde biñ kez ḫāṭır-ı nā-şādum istifsār ider
Yār-i ġār-i müşfiḳum ġāyet ṣadīḳumdur belā

VIII E: 124a, H: 124a, D: 123a, M: 4, B: 101b
IX E: 124a, H: 124a, D: 123a, M: 5, B: 102a
3 şuʿlesi: düşmeni D

5 Çeşm-i ḫışmum ʿİzzetā deryā-yı ṭūfān-ḫīz olup
Mevce-i eşkümde ġayb oldı ġarīḳumdur belā

6 İbtilā-yı ʿaşḳdan yoḳ māʿadā ekdārumuz
Sāye-i Monlā'da merdūd-i tarīḳumdur belā

X

– – • / – • – • / • – – – • / – • –

1 Baḳ rūy-i yāre tīr ü kemān söylerem saña
Kim ḳaş u göz ucıyla nihān söylerem saña

2 Bir dāġ-ı ʿaşḳ görsem o bāzū-yı sīmde
Derd-i derūnı ben o zamān söylerem saña

3 Telḫ eylemem ṣafāmuzı gül-geşt-i bāġda
Cūy-ı sirişki āb-ı revān söylerem saña

4 Cellādı küşte bilmeden ey dil ne fā'ide
Çeşmi eger virürse amān söylerem saña

5 Hicrüñle çekdigüm ġamı ʿömrümde çekmedüm
İster inanma ister inan söylerem saña

6 Ey dil geçende zaḫmın o tīrüñ bilürsin a
Yaḫşıysa da nigāhı yaman söylerem saña

7 ʿİzzet çürütdi bister-i gerdūnı ṭāliʿum
Baḫt-ı siyāh ḫʷāb-ı girān söylerem saña

8 Der-gāh-ı Pīre vāṣıl olursam eger göñül
Esrār-ı ʿaşḳı anda ʿayān söylerem saña

XI

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Her ne dem kim yār sell-i seyf-i nāz eyler baña
Cān-ı şīrīn telḫī-i mergi niyāz eyler baña

2 Vaḳt-i ḫʷāb-ı yāre dek sūziş ʿaceb bir iş midür
Bī-ḥayādur şemʿ kim ʿarż-ı güdāz eyler baña

3 Mürġ-ı cāndur dīdesin dām-ı dile meyl itdüren
Ez-ḳażā güncişk ṣayd-ı şāh-bāz eyler baña

X E: 124b, H: 124b, D: 123b, M: 5, B: 102a
XI E: 124b, H: 124b, D: 123b, M: 5, B: 102a

4 Cāhilem üftāde-i kūy-i dil-ārā olmada
Duḫter-i rez gāh ta'līm-i namāz eyler baña

5 Yıḳmadum ḳābildi yıḳmaḳ zūr-ı dest-i āh ile
Her ne cevr itse felek bi'llāhi az eyler baña

6 Āteş-i reng-i ḥınāsı dāġ urur 'İzzet dile
Yār ise vaż'-ı benān-ı imtiyāz eyler baña

7 Pestden ümmīd-i iḥsān eylemez bālā-revān
Her ne kim eylerse Pīr-i ser-firāz eyler baña

XII

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Bir cānı vardı itdi hezāruñ fedā saña
İnṣāf virsün ey gül-i ra'nā Ḫudā saña

2 Bād-ı nesīme ṣor varup ol ġonçeden ḫaber
Ey peyk-i āh düşdi yine ilticā saña

3 Ey ṭıfl-ı nev-resīde yarar bir gün işine
Ögretdi kār-ı 'aşḳı göñül güç belā saña

4 'Ālem şarāb-ı leblerinüñ mübtelāsıdur
Sāġar mı sāḳiyā yalıñuz mübtelā saña

5 Ṣunmuş raḳībe ṣoḫbet-i ḥelvāda leblerüñ
Ol şūḫ bir oyun çıḳarup adı mā saña

6 'Uḳbāda ḥaḳḳ-ı kāfiri ṣaymam mı ey raḳīb
İtmem viṣāl-i yārum ile iftirā saña

7 Ta'bīri vaṣl-ı perçem-i cānāndur ey göñül
Ṣalmışdı şāye dün gice perr-i hümā saña

8 Düşmez şikāyet itme ġam-ı zülf-i yārdan
Bu kesb-i yeddür ey dil-i zārum bükā saña

9 Ey dil pelās-ı sīnede ḳanlar içindesin
Meyl eylemez bu ḥāl ile bir dil-rübā saña

10 Ṣad pāre itse liḫyeñi tār-ı ketān gibi
Ol māhdan düşer mi göñül iştikā saña

---

5 yıḳmadum: yaḳmadum D / zūr-ı: rūz-ı E, H, D
XII E: 125a, H: 125a, D: 124a, M: 6, B: 102b
5 şūḫ: D –
7 ta'bīri: ta'bīr-i D

11 ʿİzzet ġulām-ı der-geh-i Monlā Celāl'sin
İtmez dirīġ feyżini Şems-i hüdā saña

XIII

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 İbtidā nūş-ı mey-i laʿlüñi keyf eyle baña
Soñra lāyıḳ mı dirīġ eyle de ḫayf eyle baña

2 Ḳahramānum saña bir iş mi raḳīb öldürmek
Niçe kāfir ḳırayum ġamzeñi seyf eyle baña

3 Şu ḳışı şunda ber-ā-ber çıḳarup tenhāca
Ṣoñra var dūzaḫı kāşāne-i ṣayf eyle baña

4 Didi bir sūḫte dil-dāra ʿiyāẕen bi'llāh
Kendiñi medrese-i vaṣlda żayf eyle baña

5 Yā Rab evhām u ḫayālātı gider ʿİzzet'den
Pīrümüñ ṣūret-i der-gāhını ṭayf eyle baña

XIV

– – • / – • – • / • – – – • / – • –

1 Bir dāġ var derūnda baña her dem āşnā
Kim baña acır olsa o da merhem-āşnā

2 Ḳanlı bıçaḳlı olsa da yaramla ġamzesi
Gördükce çeşmini çıḳaram olsam āşnā

3 Ben aġladuḳca güldi cihān güldüm aġladı
Bīgānedür bu sūr-gehe mātem-āşnā

4 Olmazdı ʿāşıḳ olmasa dünyāda derd ü ġam
ʿĀşıḳ revā mı olmaya derd ü ġam-āşnā

5 Maḥcūb-ı maʿsiyet ṭururam bāb-ı Pīr'de
Bīgāneyem o der-gehe ʿİzzet hem āşnā

XIII E: 125a, H: 125a, D: 124a, M: 6, B: 102b
4 kendiñi: kendüñüz E, H, D
XIV E: 125b, H: 125b, D: 124b, M: 6, B: 102b
1 acır: açar D
3 sūr-gehe: sūrken D

XV

– – • / • – • – / • – –

1 Ḫaṭṭ-ı ruḫ-ı yāri ḳıl temāşā
Āteşde bahārı ḳıl temāşā

2 Āhū-yı nigāha ġamze der-pey
Ṣayyād u şikārı ḳıl temāşā

3 Gūş it güli ey raḳīb-i kec-ṭabʿ
Gül-şende hezārı ḳıl temāşā

4 Ferdāyı düşün bu ḫʷāb-gehde
Leylinde nehārı ḳıl temāşā

5 İrmezse sipihre dest-i ʿaḳluñ
Evżāʿ-ı kibārı ḳıl temāşā

6 ʿİzzet der-i Mevlevīde yan gel
Keyf-i dil-i zārı ḳıl temāşā

XVI

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Ṣafā-yı bezm-i gül-şen der-dem-i ḫʷābest şeb-nem-rā
Naṣīb ez-bāġ-ı fānī çeşm-i pür-ābest şeb-nem-rā

2 Dem-i her ṣubḥ-i ferdā rūz-i rüst-ā-ḫīz-i ū bāşed
Zi-ḫod reften be-iḳlīm-i beḳā bābest şeb-nem-rā

3 *Tu ger rūşen-dilī cāy-ı perestiş hest der-nezdīk*
Şikest-i berg-i gülhā ṭāḳ-ı miḥrābest şeb-nem-rā

4 Gehī bā-gül nişīned geh şeved ḫur-şīd-rā mihmān
Sebük-rūḥī sürāġ-ı bezm-i aḥbābest şeb-nem-rā

5 Be-zūr-i ʿışḳ-ı ʿunṣur cāy-ı yek-dīger büved ḳā'im
Dil-i pür-āteş-i ḫur-şīd gird-ābest şeb-nem-rā

6 ʿAṣā-yı maʿnevī dāred żaʿīfān bā-vücūd-i ḫod
Sebük-seyrī zi-feyż-i cism-i bī-tābest şeb-nem-rā

7 Bisāṭ-ı gül şeved ber-çīde-i dest-i fenā āḫir
Ezīn maʿnī-i rengīn ḫāne der-ābest şeb-nem-rā

XV E: 125b, H: 125b, D: 124b, M: 7, B: 103a
2 nigāha: نگاه E, H
XVI E: 125b, H: 125b, D: 124b, M: 7, B: 103a
3 hest der-nezdīk: der-nezdīk E, H; dūr nezdīkest M, B

8 *Dil-āgāhān zi-feyż-i bī-ḫodī yābed şarāb-ı şevḳ*
Güdāz-ı sāġar-i ten bāde-i nābest şeb-nem-rā

9 *Gehī der-tengnāy-ı ġonçe gāhī der-feżā-yı mihr*
Cihān yek mebḥaṣ-i īcāz u ıṭnābest şeb-nem-rā

10 *Çü*-Bī-dil *ʿİzzetā ez-feyż-i ṭabʿ-ı şūḫ mī-cūşem*
Kemīne ḳaṭre-i dil mevc-i deryābest *şeb-nem-rā*

11 *Güdāz-ı cevherem ez-tāb-ı Şemsü'd-dīn-i Tebrīz est*
Be-nezd-i neyyir-i raḫşān kücā tābest şeb-nem-rā

ḪARFÜ'L-BĀ'

XVII

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Bir şeker çignediler ṣoḥbet-i ḥelvāda bu şeb
Yār laʿlin ṣunacaḳmış bana tenhāda bu şeb

2 Var imiş ṣanki femi ḫayrdur in-şā'allāh
Öpmüşem ḳoḳlamışam ġonçemi rü'yāda bu şeb

3 Dil-i dīvāne ṭutuşdurmasun eflāki ṣaḳın
Bir ḳızıllıḳ var idi dāmen-i ṣaḥrāda bu şeb

4 O mehüñ ʿaşḳına bir mertebe içdüm ki şarāb
Ḳalmadı ḫumda ne destīde ne mīnāda bu şeb

5 Alup āġūş-ı ḫayāle niçe fikr-i bārīk
Ṣardum ol müy-miyānı hele maʿnāda bu şeb

6 Ṣubḥa ḳalsun şafaḳ-ı sīnedeki tāb-ı beyān
Dūde-i āh-ı dili göstereyüm sāde bu şeb

7 Bāde-i laʿli gelüp yāda o māhuñ ʿİzzet
Söyledüm bu ġazeli ḳāfiye-i bāde bu şeb

8 Didi var der-geh-i Monlā'da namāzı ögren
Ṣubḥ olunca bana nuṣḥ eyledi seccāde bu şeb

XVII E: 126a, H: 126a, D: 125a, M: 7, B: 103a
1 ṣunacaḳmış: ṣunagelmiş D
4 destīde: deştīde D

XVIII

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Virsün mi şevḳ bezme bu peymāne-i ḥabāb
Olmaz ḳarār-ı neş'e-i mey-ḫāne-i ḥabāb

2 Bir bād-ı āh ile tükenür ʿömr-i yek-deme
Bī-hūdedür nigāh-ı ġażūbāne-i ḥabāb

3 Mānend-i mevc gözle zemīn-i tenezzüli
Vīrān-ı rifʿat olmada kāşāne-i ḥabāb

4 İtmez cihānda mürġ-ı hevā ḫār u ḫas ṭaleb
Bir çūbdan şikeste olur lāne-i ḥabāb

5 Bu çerḫ-i āb-gīnede yapmañ tehī binā
ʿİbret degül mi çeşm-i dile ḫāne-i ḥabāb

6 Çeşmümde bir dem eylemez eşk-i terüm ḳarār
Yā Rab ne ābdur k'ola bīgāne-i ḥabāb

7 Erbābı anı cevher-i efserle bir ṭuṭar
Tāc-ı ḳadeḥde kim görilür dāne-i ḥabāb

8 Bī-neş'edür felek o zaman derk iderdi ḫalḳ
Bir kerrecik baḳılsa şu ḫum-ḫāne-i ḥabāb

9 Cism-i laṭīfdür o ḳadar ʿİzzetā o māh
Füsḥat-serādur aña perī-ḫāne-i ḥabāb

10 İtdük nesīm-i luṭfına Monlā'nuñ ilticā
Besdür bize taḥaṣṣuna vīrāne-i ḥabāb

XIX

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Rindāna başḳa keyf virür lezzet-i şarāb
Nūş itmem olsa ābda kefiyyet-i şarāb

2 Yoḳ ḳaṭre bāde laʿl-i bütān-veş ʿilāc içün
Yāḳūtı geçdi nedret ile ḳıymet-i şarāb

3 Sāḳīnüñ öpmeden elin alduñ ayaġını
Vāʿiẓ efendi böyle midür ḥürmet-i şarāb

XVIII E: 126a, H: 126a, D: 125a, M: 8, B: 103b
4 olur: olup M, B
XIX E: 126b, H: 126b, D: 125b, M: 8, B: 103b
2 ḳaṭre: ḳaṭre-i D

4 Rūyuñ ṣafāsıdur ʿaraḳı eyleyen sefīd
La'lüñ ḥicābıdur sebeb-i ḥumret-i ṣarāb

5 Maḫmūrı ṣubḥ-ı maḥşere dek mest-i ḫ'āb olur
Ḳaldurmasa fütādesini ġayret-i ṣarāb

6 İbḳā-yı nāmdur ġaraż ancaḳ ḥayātdan
Cem-şīd'e oldı āb-ı beḳā şöhret-i ṣarāb

7 Ḫum-ḫāne-i felekde daḥi nīm cür'a yoḳ
ʿUsretli oldı ġurre gibi rü'yet-i ṣarāb

8 Dehrüñ yübūset eyledi muḫtel dimāġını
ʿİzzet ḳurutdı ʿālemi gör ḳıllet-i ṣarāb

9 Bir bāde ṣundı ʿĀrif-i Rūm'uñ ʿināyeti
Mest itdi ʿaşḳ ile dili bī-minnet-i ṣarāb

XX

– – • / – • – • / • – – – • / – • –

1 Gülden şikāyet eylemedi ḫāra ʿandelīb
Zaḫm açdı derdin açmadı aġyāra ʿandelīb

2 Bir āferīne degmedi şāh-ı bahārdan
Cārūb ḳıldı bālini gül-zāra ʿandelīb

3 Mecnūn gibi o dala bu dala ḳonup gezer
Aldanmış al ġonçeye bī-çāre ʿandelīb

4 Ḳuşluḳ nevālesi ider āmāde güllere
Her gice ṣaplayup cigerin ḫāra ʿandelīb

5 Girse ṣımāḫ-ı ġonçeye maʿnā-yı rāz-ı ʿaşḳ
Mecbūr olur mı ṣanʿat-ı tekrāra ʿandelīb

6 Aġlar sümūm-ı āhdan öldü ḳıyās idüp
Gördükce berg-i ġonçeyi ṣad-pāre ʿandelīb

7 Her biri āb-rū-yı recā tökdi gül-büne
Naḳl itdi mā-cerāsını enhāre ʿandelīb

8 ʿİzzet olurdı belki gül-i kāma dest-res
Saʿy itmese benüm gibi eşʿāra ʿandelīb

---

9 mest itdi: mest eyledi D
XX E: 127a, H: 127a, D: 126a, M: 9, B: 104a
7 naḳl itdi: naḳl eyledi D
8 itmese: itmezse D

9 Güyā olur mı her sene bir Gül Ḳaṣīdesi
‘Arż itmeseydi Ḥażret-i Ḫünkār’a ‘andelīb

XXI

– – • / – • – • / • – – – • / – • –

1 Oldı muḳallid-i dil-i nā-şād ‘andelīb
Göñlümce şimdi eyledi feryād ‘andelīb

2 Naḫl-i gülüñ ocaġını söndürdi āhdan
Hem çalışur ki eyleye īḳād ‘andelīb

3 Güllerle içli ṭışlı olup aldı ġonçeyi
Gül-zāra itdi oġlunı dāmād ‘andelīb

4 Miḳdār-ı cismine göredür zūrı ‘āşıḳuñ
Yetmez mi kūh-ı gül-büne Ferhād ‘andelīb

5 Bāġ-ı vaṭanda ġonçeme ḫār olmış āşnā
‘İzzet revā mıdur ki ola yād ‘andelīb

6 Bāġ-ı Merām-ı Ḥażret-i Ḫünkār’a ‘azm idüp
İster nevā-yı nāydan imdād ‘andelīb

XXII

– – • / – • – • / • – – – • / – • –

1 Ṭāḳat getürse tāb-ı ruḫ-ı yāra āftāb
İtmez şu‘ā‘ı destine ġaddāra āftāb

2 Enfās-ı pīr-i ṣubḥa teveccühle fer bulur
Bī-hūde mi girer giceler ġāra āftāb

3 Āġūş-ı ṣubḥı bir nefes içre fedā ider
Ġāyet şebīhdür o fedā-kāra āftāb

4 Māhuñ bitürdi kārın o ḫur-şīd-i evc-i nāz
Bilmem ‘aceb ne ḥālde bī-çāre āftāb

5 Pā-māl ider zemīni tenezzülde pertevin
Her gün gelürse n’ola ser-i kāra āftāb

6 Şeb-nem gedā-yı gül-şen-i eyyāmdur o da
Her gün baḳar ‘ināyet-i gül-zāra āftāb

XXI E: 127a, H: 127a, D: 126a, M: 9, B: 104a
2 gülüñ: gül D
XXII E: 127a, H: 127a, D: 126a, M: 9, B: 104a

7 Sevdāsı nūr-ı vaḥdeti inkārdur yine
Çerḫ olsa çeşm-i münkire yek-pāre āftāb

8 ʿİzzet felek ḳurutmış anuñ çeşmesin daḫi
Cüyende feyż-i ḫāmemi hem-vāre āftāb

9 Gördi bu gülşenüñ niçe evc ü ḥażīżini
Gül-mīḫ olunca der-geh-i Ḫünkār'a āftāb

XXIII

– – • / – • – • / • – – – • / – • –

1 Meşhūrdur ki fışḳ ile olmaz cihān ḫarāb
Eyler anı müdāhene-i ʿālimān ḫarāb

2 Bilmez ki iki ḳat yıḳılur kendi ḫalḳdan
İster cihān yıḳıldığını ḫānmān-ḫarāb

3 Aʿmāl-i ḫayr süllemidür ḳaṣr-ı cennetüñ
Mümkin mi çıḳma olsa eger nerd-bān ḫarāb

4 Bir mevsim-i bahārına geldük ki ʿālemüñ
Bülbül ḫamūş ḥavż tehī gül-sitān ḫarāb

5 Çıḳmaz bahāra degmede bīçāre ʿandelīb
Pejmürde bāl vaḳt şitā āşyān ḫarāb

6 Elbette bir sütūnı olurdı bu ḳubbenüñ
ʿİzzet nihāyet olmasa kevn ü mekān ḫarāb

7 Teslīm olursa Pīr'e medeng-i idāresi
Olmaz diyār-ı Rūm'da bir ḫānedān ḫarāb

XXIV

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Çehresinden bellidür ister mi iṯbāt-ı neseb
Ḫʿāher-i maʿrūfıdur muġ-beççenüñ bintü'l-ʿineb

2 Aḫẕ u ḳabża ḫumlaruñ sāḳī vekīlidür sebū
Bādeyi itme tehī mīnā vü sāġardan ṭaleb

3 Ḳorḳaram bir reng alur güller dehānuñ ḳoḳlayup
Pek açılduñ bādeden ey ġonçe-i bāġ-ı edeb

XXIII E: 127b, H: 127b, D: 126b, M: 10, B: 104b
XXIV E: 127b, H: 127b, D: 126b, M: 10, B: 104b

4 Bir veled ādem diyü ikrām iderler müfside
Kār-ı ebnā-yı zamān oldı bu vaż‘-ı bü’l-‘aceb

5 Sāye-i Monlā’da tertīb eyledüm cevherlerin
‘İzzet’üñ gencīne-i dīvānı oldı münteḫab

6 Güfte-i Nābī ile naẓm-ı belīġüm bir midür
Nev-perend-i ṭab‘ıma beñzer mi kālā-yı Ḥaleb

XXV

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Gülşen ki ġarḳ-ı ḳulzüm-i meh-tābdur bu şeb
Āġūş-ı ġonçe bülbüle gird-ābdur bu şeb

2 Feyż aldı ḫāk cür‘a-i ṣahbā-yı māhdan
Her seng-i bāġ cevher-i nā-yābdur bu şeb

3 Mest-i ‘araḳ-feşānī-i ruḫsār-ı yār olup
Gül bisterinde jāle girān-ḫᵛābdur bu şeb

4 Ḫur-şīd oldı ṣūret-i nergiste rū-nümā
Gülşende māh bir gül-i şād-ābdur bu şeb

5 Şeb-nemler oldı şād-revān bāġa sū-be-sū
Her berg bir ḥadīḳa-i sīr-ābdur bu şeb

6 Geh bāde gāh ġonçeyi vaṣf itmeden ġaraż
Būs-ı lebin o meh-veşe işrābdur bu şeb

7 Bir ‘ömr-i cāvidān deger bir ḳadeḥ şarāb
Āb-ı ḥayāt ‘āşıḳa zehr-ābdur bu şeb

8 Hep şem‘-i āh ile iriyor ṣubḥ-ı fırḳati
‘İzzet esīr-i zülf-i siyeh-tābdur bu şeb

9 Bāġ-ı fenāda münkir-i Monlā Celāl içün
Her berg-i bīd tīġ-ı cilā-yābdur bu şeb

XXVI

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Alur ol māhı keder bende sürūr oldıġı şeb
Vaṣla ḫᵛāhiş-ger olur dilde fütūr oldıġı şeb

---

6 nev-perend: ez-perdend D
XXV E: 128a, H: 128a, D: 127a, M: 10, B: 104b
6 lebin: lebini D / meh-veşe: meh-veşin M, B
XXVI E: 128a, H: 128a, D: 127a, M: 11, B: 105a
1 alur ol māhı: olur ol māha M, B

2 N'ola vuṣlat gicesi āh-ı derūn olsa füzūn
Ṣem' keşretle yanar ḫānede sūr oldığı şeb

3 Senden ayrıldığı günden beridür 'āşıḳınuñ
Var mı ser-dāde-i bālīn-i ḥużūr oldığı şeb

4 Ṣaḳlaram ḳoynuma kim görmeye baḫt-ı siyehüm
O meh-i burc-ı sitem sīneme nūr oldığı şeb

5 Dil-i sevdā-zede az ḳaldı ki kendin boġsun
Zülf-i dil-dārdan āvāre vü dūr oldığı şeb

6 'İzzet'e ḫ'ān-ı Süleymān ola Pīr'üñ keremi
Cesedi ḳabre düşüp ṭu'me-i mūr oldığı şeb

XXVII

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Hem-dem-i Bektāşyān-ı rūz-ı mātemdür şarāb
Bezm-i nefrīn-i Yezīd-i hīze elzemdür şarāb

2 Olsa bezm-ārā ḳıyām it sāḳiyā mīnā-be-kef
Ḥürmet eyle yādigār-ı Ḥażret-i Cem'dür şarāb

3 Āb-ı nīsān-veş baḳar her şaḫsuñ isti'dādına
'Āşıḳa ikşīr-i a'ẓam zāhide semdür şarāb

4 On sekiz biñ 'ālemüñ keyfiyyetinden neş'e-yāb
Kimse bilmez neydügin bir başḳa 'ālemdür şarāb

5 Baḫş-i reng-i alı 'İzzet gül gibi ĭżāḥ ider
Nüsḫa-i yāḳūt-ı aḥmerden mütercemdür şarāb

6 'Aşḳ-ı Mevlānā ile ser-mest olan almaz ele
'Āşıḳa dirlerse de ikşīr-i a'ẓamdur şarāb

XVIII

– • • – / – • • – / – • –

1 Gönlüm olaldan ḳafes-i ıżṭırāb
Çıḳmadı mürġ-ı nefes-i ıżṭırāb

2 Bismil-i mürġāndan aldum ḫaber
Deşne imiş çāre-res-i ıżṭırāb

XXVII E: 128b, H: 128b, D: 127b, M: 11, B: 105a
XVIII E: 128b, H: 128b, D: 127b, M: 11, B: 105a

3 Ḳāfile-i ʿaşḳa derādur sükūt
Oldı tehī-dil ceres-i ıżṭırāb

4 Gāh ḳonar evc-i saʿādetde de
Re's-i hümāya meges-i ıżṭırāb

5 Kāşki ḳurtarsa beni alsa da
Cān ise ger mültemes-i ıżṭırāb

6 Kāmumı aldum ġam-ı eyyāmdan
Ḳalmadı ʿİzzet heves-i ıżṭırāb

7 Maṭbaḫ-ı Monlā'da yanarsın eger
Sīnede olmaz ḳabes-i ıżṭırāb

XXIX

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

1 Ḥabāb-ı bāde ḳadarmış beḳā-yı ʿālem-i āb
Ṣudan yapılmış esās-ı binā-yı ʿālem-i āb

2 Ḳırıldı şīşe-i dil bezm-i yāri neyleyeyüm
Şikeste cām ile olmaz ṣafā-yı ʿālem-i āb

3 Piyāle boş bulunup söyledi ḳadeḥ-kāra
Sebūnın oldıġını imtilā-yı ʿālem-i āb

4 Sefīne-i dili bāḥr-ı şarāba ġarḳ itdi
Hevā-yı nefse uyup nāḫüdā-yı ʿālem-i āb

5 Ṣubaşı başdı gibi bezm-gāh-ı rindānı
Çoġaldı mey-kedede hūy-ı hāy-ı ʿālem-i āb

6 Yıḳıldı sūy-ı ḫarābāta gitdi kāse-be-kef
Ġamuñla ʿİzzet olup mübtela-yı ʿālem-i āb

7 Ṣafā-yı vaḳti bulup kendi ʿāleminde olur
İder mi bende-i Pīr ilticā-yı ʿālem-i āb

XXX

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Bir iş mi baḥr-i ḳudret-i Ḥaḳḳ'a bu nüh ḳıbāb
Deryāsı mevcine göredür vüsʿat-i ḫabāb

---

5 ger: eger D
XXIX E: 128b, H: 128b, D: 127b, M: 12, B: 105b
3 imtilā: ibtilā D
5 hūy-ı hāy: būy-ı hūy-ı hāy M, B
XXX E: 129a, H: 129a, D: 128a, M: 12, B: 105b

2 Çevgān-ı ebruvānı ile şāhid-i ḳażā
Dönmez bu ṭop itmese īmā-yı inḳılāb

3 Geldük dem-i ḫarāb-ı ḫarābāt-ı ʿāleme
Sāḳī ḫarāb bāde ḫarāb u ḳadeḥ ḫarāb

4 Pür-şevḳ ider mi māhını her dem bu mey-kede
Nūş itse de piyāle-i ḫur-şīdden şarāb

5 ʿİzzet-veş eñ gedāsı şeh-i mülk-i nāẓm olur
Her kim iderse Ḥażret-i Monlā'ya intisāb

XXXI

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Görmeyem sāġar-ı ümmīdi leb-ā-leb yā Rab
Tā ki mest eylemeye bāde-i maṭlab yā Rab

2 İtme ḫam ḳaddümi maḥcūbı idüp ṭāliʿümüñ
Çekmeyem hem-çü felek minnet-i kevkeb yā Rab

3 Eyle taʿlīm aña dārü'l-ḥikem-i feyżüñden
Çekmesün ṭıfl-ı dilüm ṣıḳlet-i mekteb yā Rab

4 Nüsḫa-i ẕātuma tehẕīb gibi raġbet vir
Eyle aḫlāḳumı luṭfuñla müheẕẕeb yā Rab

5 Ḳarışuḳ yazsun anı luṭfuñ ile dest-i kerem
İtme mecmūʿā-i ʿişyānı müretteb yā Rab

6 Yazıla eşk-i nedāmetle berāt-ı ʿafvum
Yüzümüñ ḳarasını itme mürekkeb yā Rab

7 Bāde-i ʿaşḳuñ ile ʿİzzeti ser-mest eyle
Der-gehüñde ola her naʿresi yā Rab yā Rab

8 İtme Monlā ḳulınuñ ġayrıya muḥtāc beni
Ḫalḳdan rişte-i āmālümi kes hep yā Rab

XXXII

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Dā'imā bir söyleyüp iki sükūt it ḳıl edeb
Bir zebān virdi saña nuṭḳ-āferīnüñ iki leb

---

2 ṭop: D –
4 mey-kede: mey-kedenüñ D
XXXI E: 129a, H: 129a, D: 128a, M: 12, B: 105b
4 müheẕẕeb: müẕehheb D
XXXII E: 129b, H: 129b, D: 128b, M: 12, B: 105b

2 Lebleri bī-hūde-gūyānuñ kef-i efsūsıdur
Cevher-i enfāsı itlāf itdiginden bī-sebeb

3 Ḥoḳḳa-i femden saḳın ʿarż-ı cevāhir eyleme
Nūk-ı engüşt-i zebānuñ itmeyince münteḫab

4 Söyleme ol lafẓı kim muḫtāc ola Ḳāmūs'a ḫalḳ
Olsa Ḳānūnü'l-Edeb her ḥarfi yā Aḳṣe'l-İreb

5 Şaḫṣ-ı pür-gūnuñ dehānı yaymacı dükkānıdur
Ḥoḳḳasın cevher-fürūş itmez güşāde bī-taʿab

6 Kīse-i endīşede ḥıfẓ it ki rāyicdür bu söz
Sīm ise nuṭḳuñ eger bil kim sükūtuñdur ẕeheb

7 Seng-i ḫārādan ider ʿİzzet gehī cevher ẓuhūr
Maʿden-i esrār-ı Monlā'dur sözüm bā-feyż-i Rab

8 Çün ki cevherdür biraz aġır da gelse ey Reşād
Ḳurṭa-ı güş eyle kim fikrüñde ḳalsun nuṣḥ-ı eb

XXXIII

• — • — / • • — — / • — • — / • • —

1 Şarāb-ı ye'sile dil itdi şüst ü şūy-ı ṭaleb
Kebāb olursa da artuḳ virür mi būy-ı ṭaleb

2 Düşer mi ẕüll ü hevān ṣunʿ-ı bī-niyāz olana
Zemīn-i nāza ṣaḳın itme ferş-i rūy-ı ṭaleb

3 İlāhī ṣūret-i dil-ḫᵛāhı sil bu āyīneden
Derūna girmeye tā ḫūb u zişt rūy-ı ṭaleb

4 Ṭarīḳ-ı ḥaḳḳa varur şāh-rāh-ı istiġnā
Çıḳar zoḳaḳ degül rāh-ı cüst-cūy-ı ṭaleb

5 Şarāb-ı ye'sile pür-neş'eyem bu demlerde
Şikeste olsa daḫi keyfine sebūy-ı ṭaleb

6 Cihānda aç ḳalayum ʿİzzetā degülse naṣīb
Bulursa kendine bir loḳmacıḳ gelū-yı ṭaleb

7 Olur nihāl-i emel az zamānda bār-āver
Dökülse der-geh-i Monlā'ya āb-rūy-ı ṭaleb

---

5 pür-gūnuñ: bed-gūnuñ D
XXXIII E: 129b, H: 129b, D: 128b, M: 13, B: 106a

XXXIV

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

1 Ser-i edeb be-zemīn der-baġal sebūy-ı ṭaleb
Türāb-ı mey-kedeye dökdüm āb-rūy-ı ṭaleb

2 ʿAlīl-i şaḥv-nümāyam faḳīr-i şāh-eṭvār
Şikestelik getürür destüme rüfū-yı ṭaleb

3 Zemīn-i ʿacze eger şeh-süvārlar daḫi ser
Olur mı zūr ile çevgān-rübūde gūy-ı ṭaleb

4 Güşāyiş-i gül-i maṭlab görüldi ḳaç kerre
Bu bāġa esdigi yoḳ bād-ı ārzū-yı ṭaleb

5 Nihāl-i ʿayba viren berg ü şāḫ yüz şuyıdur
Zemīn-i maṭlaba rīzende olma ḫūy-ı ṭaleb

6 Göñül ki ġurbete tā çıḳmayıca ʿİzzet ile
Ne yana düşdigini bilmez idi kūy-ı ṭaleb

7 Derūnuma ne ki geldiyse ʿİzzetā Pīr'üm
ʿİnāyet eyledi bī-renc-i güft-gūy-ı ṭaleb

XXXV

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 *Nümūd ez-zīr-i zülfeş āşnāyī ḫāl-i yār imşeb*
Saʿādet şud be-men ān aḫter-i dünbāle-dār imşeb

2 *Zi-dāġ-ı dil çerāġān mī-nümūdem ḥīle mī-kerdem*
Be-hem reftīm bā-cānān ṭarf-ı lāle-zār imşeb

3 *Bi-şū ez-girye-i mestāne aḥvāl-i ḳıyāmet-rā*
Zi-bīm-i rūz-ı ferdā nīst lāyıḳ āh u zār imşeb

4 *Sevād-ı ṭāliʿ-i Mecnūn çerāġ-ı ḫānmānem şud*
Füzūn ez-zülf-i Leylī tārumārem tārumār imşeb

5 *Zi-her sū yek gül-i ḫur-şīd ser-zed bezm-i gül-şen-rā*
Ḫacil şud ez-ṣafā-yı meh-veşān ṣubḥ-ı bahār imşeb

XXXIV E: 130a, H: 130a, D: 129a, M: 13, B: 106a
XXXV E: 130a, H: 130a, D: 129a, M: 13, B: 106a
1 āşināyī: āşinā-yı M, B
2 zi-dāġ: ne dāġ D / bā-cānān: bā-cān D
5 zi-her sū: ne her sū D

6 *Çünīn bāyed be-merd-i bī-nevā taḫt-ı Süleymānī*
Be-bād-ı āh kerdem ʿİzzetā terk-i diyār imşeb

7 *Be-Şemsü'l-Ḥaḳ fikendem ṣubḥ-dem pervāne-i cān-rā*
Ki şud ez-bes zi-fikr-i āstāneş bī-ḳarār imşeb

ḤARFÜ'T-TĀ

XXXVI

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Nev-be-nev ābād olur her gün sarāy-ı ʿankebūt
Ġāyet-i fikrinden olmışdur ġınā-yı ʿankebūt

2 Külbe-i maẓlūma dest-endāz olan vīrān olur
Baḳ perīşān itdi cārūbı duʿāy-ı ʿankebūt

3 Herkesüñ miḳdār-ı ṣaydı ḳuvvet-i dāmıncadur
Ger hümā olsa meges olmaz ġıdā-yı ʿankebūt

4 Ṣayd ider rızḳın çıḳınca zāhid-i ḫalvet-güzīn
Ḥīledendür ḫānesinde iḫtifā-yı ʿankebūt

5 İrtifāʿ-ı süllem-i eyvānına nisbetledür
N'ola ʿādetden ziyāde olsa pāy-ı ʿankebūt

6 Ḫāne-i vīrāne-i dünyāya eñser ḳaḳmadı
Bir Ebü'd-derdā olup rāz-āşnā-yı ʿankebūt

7 Olmasun mı ṭāḳ-ı şevket-ḫāne-i şāhānda
İrtifāʿ-ı ḳadr ile devlet-sarāy-ı ʿankebūt

8 Aḫmed-i Muḫtār'a oldı perde-dār-ı bāb-ı ġār
ʿİzzet olsam kāşkī kemter gedā-yı ʿankebūt

9 Çalışur tā kim ide nesc-i külāh-ı Mevlevī
Rişte-keş olmaḳda dā'im dest ü pāy-ı ʿankebūt

XXXVII

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Ġam-ı laʿlüñ ile mecrūḥ dimāġ-ı yāḳūt
Görinür hem-çü ṣadef penbe-i dāġ-ı yāḳūt

2 Çün ki yāḳūt daḫi ḫūn-ı dilin nūş eyler
Olsa destümde n'ola her dem ayaġ-ı yāḳūt

XXXVI E: 130b, H: 130b, D: 129a, M: 14, B: 106b
XXXVII E: 130b, H: 130b, D: 129b, M: 14, B: 106b

3 Eşk-i çeşmümle bulur feyż gül-i dāġ-ı derūn
Kendi ṣuyundan açar ġonçe-i bāġ-ı yāḳūt

4 Ḳabża ḳabża cigerüm pārelerinden donanur
O şehüñ bend-i miyānında bu cāġ-ı yāḳūt

5 İstemez sūziş içün rīşe-i ġam ṣāf-dilān
Ḫār u ḫasdan olur efsürde ocaġ-ı yāḳūt

6 Bu şeb engüşter-i elmās ṭaḳup ol meh-rū
Serdī-i reşk ile buzlandı çerāġ-ı yāḳūt

7 Şu'lesi ḫande ider çetr-i zümürrüd-fāma
Ḳurılup ṣaḥn-ı nigīn-dāna otaġ-ı yāḳūt

8 Dā'imā dīde-i 'İzzet gibi pür-āteş ü āb
Bilmedük ḫuşk midür ter mi dimāġ-ı yāḳūt

9 Āteşi ḫande ider gevher-i kān-ı dehre
Maṭbaḫ-ı enver-i Mollā'dur ocaġ-ı yāḳūt

XXXVIII

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Keştī-i cāmı ḳullanalum sāḳiyā gözet
Gör çār-mevce-i ġamı ey nāḫüdā gözet

2 Ey ḫᵛāce bī-edeb ṣaḳınup alma yek-nefes
Her bir żamīre merci'i ḳurb-ı Ḫudā gözet

3 Rīg-i Ḥicāz'ı çeşm-i dil ü cāna sürme gör
Ḥācī o yolda olmaya sa'yüñ hebā gözet

4 Ṣayd-ı hümā-yı maṭlabı ḳoy deşt-i dīgere
Bu dām-gāh-ı fitnede mürġ-ı belā gözet

5 Ādāb-ı ḫidmet-i der-i Monlā'yı mū-be-mū
Çārūb-ı rīşüñ al elüñe 'İzzetā gözet

XXXIX

– – • / • – – • / • – – • / • – –

1 Biz muḫtaṣır-ı miḥneti tīmāra ne ḥācet
Dil-ḫūn-ı ġamuz la'l-i leb-i yāre ne ḥācet

---

6 meh-rū: mihre D
XXXVIII E: 131a, H: 131a, D: 129b, M: 15, B: 107a
2 ḫᵛāce: ḫᵛāce-i D
XXXIX E: 131a, H: 131a, D: 130a, M: 15, B: 107a

2 Cem-şīd gibi pādşeh itmişdi tenezzül
Pāy-ı ḫum-ı meydür yerüm inkāra ne ḥācet

3 Müjgānlarıñı ḫār u ḫas-ı seyl-i sirişk it
Keşretle aḳan cūlara fevvāre ne ḥācet

4 İtme ecelüm ġamze-i ḫūn-rīze ḥavāle
Çeşmüñ bitirür kārum o ġaddāra ne ḥācet

5 ʿİzzet idelüm merḥametin yāra ḥavāle
Bir kerre didüñ olmadı tekrāra ne ḥācet

6 Bir bende-i efkendesine ʿarż-ı niyāz it
Taṣdīʿ-i ser-i Ḥażret-i Ḫünkār'a ne ḥācet

XL

– – • / • – – • / • – – • / • – –

1 Çeşm olsa terāzū-yı güher-senc-i ḳanāʿat
Dil māl-i ġınā ile olur genc-i ḳanāʿat

2 Müsriflere itdürmede şimdi ṭaleb-i mevt
Bir rütbe ṣıḳışdırdı ki ḳūlunc-i ḳanāʿat

3 Ferz itse fedā luʿbına aldanma cihānuñ
Pek az yeñilür lāʿib-i şaṭranc-i ḳanāʿat

4 İmsāk ile eyle maraż-ı ḥırṣı izāle
Dārū-yı şifādur bilene renc-i ḳanāʿat

5 Azdan bilinür cevher-i naẓmuñ çoġu ʿİzzet
El virdi süḫan gencine bu penc-i ḳanāʿat

6 Çoḳ meyvesi var devḥa-i Monlā'da Ḫudā'nuñ
Ḫur-şīd olamaz bāġına nārenc-i ḳanāʿat

XLI

– – • / • – – • / • – – • / • – –

1 Bir perdede dil itdi ki āġāz-ı maḥabbet
Bilmem ṭayana zīr ü bem-i sāz-ı maḥabbet

2 Çıḳdıysa biraz ẓāhire de ḳāle gelür mi
Mestūr gerek maʿden-i mümtāz-ı maḥabbet

XL E: 131a, H: 131a, D: 130a, M: 15, B: 107a
2 müsriflere: muşrıflara M, B
3 yeñilür: geliyor M, B
XLI E: 131b, H: 131b, D: 130b, M: 15, B: 107a

3 Ḫayr itmez olur ṣāḥibine ḳalsa da zinde
Bir dil ki göre renciş-i şeh-bāz-ı maḥabbet

4 Esrārumıza perde-keş-i ḫaṭṭ-ı siyehdür
Yoḳdur bize laʿlüñ gibi hem-rāz-ı maḥabbet

5 Bir sürme çeküp kendisini eyledi pinhān
Cādū gibi gözden o füsūn-sāz-ı maḥabbet

6 ʿİzzet der-i Monlā'da giyer başına sikke
Her kim olayum dirse ser-efrāz-ı maḥabbet

XLII

– – • / • – – • / • – – • / • – –

1 Muḫtell olalı bender-i āşūb-ı maḥabbet
Düşdi şemen-i kāle-i merġūb-ı maḥabbet

2 Ḳurtulmadı zincīr-i sitemden daḫi Mecnūn
Ḫaḳ düşmenümi itmeye maʿyūb-ı maḥabbet

3 Mengūş-ı mücevher gibidür dārda Manṣūr
Ḫoşdur bize neẕẕāre-i maṣlūb-ı maḥabbet

4 Mey-ḫāne-i ʿuḳbāda olur ʿilleti maʿlūm
Her ḫaste ider daʿvī-i Eyyūb-ı maḥabbet

5 Maḳṣūd ḳolaylıḳla ʿazīzüm ele girmez
Çeşm itdi fedā Yūsuf'a Yaʿḳūb-ı maḥabbet

6 ʿİzzet ḳulına nāmesidür ʿĀrif-i Rūm'uñ
Elden ele gezmez mi bu mektūb-ı maḥabbet

XLIII

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Süreli sīm-tenān anda ṣafā-yı ʿişret
Oldı rindāna Gümüşḫalḳalı cāy-ı ʿişret

2 Kānı yāḳūt-ı meyüñ maġzesidür Elmās'uñ
Anda cevherle olur beyʿ ü şirā-yı ʿişret

3 Ḳad-i şimşād ile raḳṣ itse n'ola muġ-beçegān
Servili mey-kededür dār-ı hevā-yı ʿişret

XLII E: 131b, H: 131b, D: 130b, M: 16, B: 107b
XLIII E: 131b, H: 131b, D: 130b, M: 16, B: 107b

4 Varup ey teşne-i ṣahbā ṣuyı başdan ṣayd it
Cereyān eyledi Ṣarnıçlı'da mā-yı 'işret

5 Hem-çü mir'āt-ı Sikender ḳadeḥ-i ṣāf-ı sirişt
Olur Āyīneli'de çehre-nümā-yı 'işret

6 Muḥtesib narḫ u terāzūya baḳar mı anda
Görsen a var mı Müsellim'de ġalā-yı 'işret

7 Duḫter-i rez yaşaduḳca olur efzūn ḥüsni
Ḳocaḳarı'ya giderler ḳudemā-yı 'işret

8 Ṭutmaz oldı eli ayaġı cenāb-ı rindüñ
Kesilüp Çizmeci'den ḫayf ki pāy-ı 'işret

9 Ḳapeli bāri açılsaydı bu günlerde bize
Bir meserret olup ebvāb-güşā-yı 'işret

10 'İzzetā rütbe bizi mey-kededen dūr itdi
Bir ġazel ṭarḥ ideyüm bārī berāy-ı 'işret

11 Devr-i Sulṭān Veled'üñ bir demini kim görse
Neş'e-i 'aşḳına itmez mi fedā-yı 'işret

XLIV

– – • / • – – • / • – – • / • – –

1 Cem olmuş idi bunca zamān mīr-i ḫarābāt
İmkān-peẕīr olmadı ta'mīr-i ḫarābāt

2 Kāşāne-i dünyā gibi çoḳdan yıḳılurdı
'Āḳillere ḳalsaydı tedābīr-i ḫarābāt

3 Vardur dil-i vā'iẓde efendi ne babalar
Bir Meryem Ana'dur ṭopı taṣvīr-i ḫarābāt

4 Ma'mūre-i eflāki ḫarāb itme bir iş mi
Bir ṣubḥa ḳomaz āh-ı şebān-gīr-i ḫarābāt

5 Vīrāne-i 'ālemdeki neyler ne düdükdür
Güş it ne imiş gel de mezāmīr-i ḫarābāt

6 'İzzet bitürüp mülk-i cünūn-ı şeh-i 'aşḳı
Çıḳdı ḳalemüm itmege taḥrīr-i ḫarābāt

7 'Ālemde tecerrüd ile ẕevḳ ise murāduñ
Gel der-geh-i Monlā'da ol ey pīr-i ḫarābāt

XLIV E: 132a, H: 132a, D: 131a, M: 16, B: 107b
6 ḳalemüm: ḳalemi M, B

XLV

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Dil-i sevdā-zededen itmem ümīd-i ṣıḥḥat
Zülfüñe bir gün olup bağlanacaḳdur elbet

2 ʿArṣa-i kāmına çekmekdedür atuñ başını
Her kimüñ destine girdiyse zimām-ı devlet

3 Hele şeyḫüñ küçük oġlu büyüsün bir kerre
Küçülür ḫānḳah-i ʿaşḳdaki cemʿiyyet

4 Devr-i ebvāba çıḳar mebḥaṣ-i bābü'ṣ-ṣadaḳa
Cerr olur vāʿiẓe kürsīde medār-ı ṣoḥbet

5 Düşecek yer arayorsañ seni yoḳdur ister
Der-geh-i Pīr-i kerem-kāra yıḳıl git ʿİzzet

XLVI

• • – – / • • – – / • • –

1 Ḳays bīgāne-i ṣaḥrā-yı menest
Bī-sütūn ābile-i pāy-ı menest

2 Ān ḥabābī ki şeved işkeste
Sāġar-ı bezm-i temennā-yı menest

3 Yāftem ferdī-i ū ez keşret
Nefesem şāhid-i daʿvā-yı menest

4 Cān-ı şīrīn ki dārem der-ten
Ḫüsrevī rütbe-i ednā-yı menest

5 Ḫāk-dān dürd-i teh-i sāġar-i üst
Āsmān mevce-i ṣahbā-yı menest

6 Ġayr ez-Yeşrib ü Baṭḥā ʿİzzet
Mültecā der-geh-i Monlā-yı menest

XLV E: 132a, H: 132a, D: 131a, M: 17, B: 108a
4 şadaḳa: şūfe E, H, D
XLVI E: 132b, H: 132b, D: 131b, M: 17, B: 108a

XLVII

– – • / • – – • / • – – • / • – –

1 Bilmez giceyi gündüzi tāb u teb-i firḳat
Bir geldi bu dil-ḫasteye rūz u şeb-i firḳat

2 Dīvānçe-i vuṣlatdan eger açsa göñül fāl
Engüşt-i ḳażā ile çıḳar maṭlab-i firḳat

3 Rīzende idüp reng-i ḥicābı araya ḥayf
Bir ṣūret-i nev dökdi yine ḳāleb-i firḳat

4 Maḫmūr-ı dem-i hicriñe laʿlüñ pek uzaḳdur
Rüʾyāda o peymāneyi görmez leb-i firḳat

5 ʿİzzet ide aḥkāmını Ḥaḳ vuṣlata taḥvīl
Ol māh gidüp ṭoġdı bu şeb kevkeb-i firḳat

6 Ṭıfl-ı dil-i zāra alayum vaṣle-i Monlā
Giydürmesün artıḳ ḳapama mekteb-i firḳat

XLVIII

– – • / – • – – / – – • / – • – –

1 Ḳıl āstān-ı yāre vażʿ-ı ser-i ḳanāʿat
Ögren köpeklerinden ol maẓhar-ı ḳanāʿat

2 Biñ kāle olsa almam Tebkāle körfezinde ?
Renc-i ḳadem ider mi şeh-bender-i ḳanāʿat

3 Devletli başdur ol baş bir başda kim olursa
Hem tāc-ı pādşāhī hem efser-i ḳanāʿat

4 Her üstüḫʿāna māʾil olmaz hümā-yı himmet
Her ṣayd içün açılmaz bāl ü per-i ḳanāʿat

5 Bir meyve kim olursa bī-seng-i minnet olsun
Eyle nihāl-i faḳrı bār-āver-i ḳanāʿat

6 Gerdūn tügme itse ḫur-şīdini begenmem
Virdüm libās-ı faḳra zīb ü fer-i ḳanāʿat

7 İtdi çeleng-i faḳrı zīb-i ser-i tefāḫur
Oldı Nebiy-yi Ekrem ser-ʿasker-i ḳanāʿat

XLVII E: 132b, H: 132b, D: 131b, M: 17, B: 108a
5 ol māh: o māh D
XLVIII E: 132b, H: 132b, D: 131b, M: 18, B: 108b
3 bir başda kim olursa: kim bir külāh olursa M, B

8 Fānī cihānuñ alma bir pūl yerine varın
Gencîne-i derūna ḳoy cevher-i ḳanā'at

9 Erbāb-ı faḳra 'İzzet der-gāh-ı Monla Ḫünkār
Hem āşyān-ı devlet hem de der-i ḳanā'at

XLIX

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 *Merdüm-i çeşm-i bütān bîgāne-i būy-ı vefāst*
Z'āhū-yı taşvîr ümîd-i müşg-baḫşāyî ḫaṭāst

2 *Gerçi pindār-ı dūçār-ı mevc-i ġam ez-nāḫüdā*
İnḳılāb-ı keştî-i 'ālem zi-emvāc-ı ḳażāst

3 *Ḥāl-i ehl-i derd-rā ez-ḥāl-i ehl-i derd pürs*
Iżṭırāb-ı kāh ez-zerdî-i rūy-ı keh-rübāst

4 *Güft-gūy-ı āferînîş şud me'āl-i derd-i 'ışḳ*
İbtilāhā-yı cihān der-defter-i ḳālū belāst

5 *Āteş-i dūzeḫ ne-bîned gūşe-i dāmān-i mā*
'İzzetā fîrdevs-i cennet bāb-ı Mevlānā-yı māst

L

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Bî-sütūn'ı şanmasun Ferhād ancaḳ gūy-ı dūst
Eşk-i terdür cūy-ı Şîrîn ber-ṭarafdur kūy-ı dūst

2 Bî-demāġāna şemîm-i vaḫdeti ta'rîf güç
Var mı bu gül-şende bir gül olmaya bî-būy-ı dūst

3 Kākülinden Leyle-i İsrā'nuñ oldum maḫremi
Ḳıldı îmā *ḳābe ḳavseyni* baña ebrū-yı dūst•

4 Dūstāna cevr ider kim düşmenān itmez anı
Rāżıyuz 'āşıḳ ne çāre böyle olmuş ḫūy-ı dūst

XLIX E: 133a, H: 133a, D: 132a, M: 18, B: 108b
1 bütān D –
5 ne-bîned: be-bîmed D
L E: 133a, H: 133a, D: 132a, M: 18, B: 108b
1 cūy-ı Şîrîn: cevher-i Şîrîn H / ber-ṭarafdur: her ṭarafdur D
• Kur'ân, 53/9.

5 Bāb-ı Şemsü'l-Ḥaḳ'dadur āyîne-i vaḥdet-nümā
Baña ol der-gāhdan ʿİzzet göründi rūy-ı dūst

ḤARFÜ'Ş-ŞĀ'

LI

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Şandı Ferhād ile Mecnūn dil-i vîrāne ʿabeş
Deşt ü kühsāra boşandı iki dîvāne ʿabeş

2 Āteş-i ʿaşḳ gerek dilde ki āh eyleyesin
Şemʿ-i efsürde-i bî-şuʿleye pervāne ʿabeş

3 Ey felek ehl-i dile itme cefāñı isrāf
Telef-i peşşe içün ḥamle-i şîrāne ʿabeş

4 Bendeñüz muṭrib u sāḳî gül ü bülbül mey-i nāb
Nūr-ı çeşmüm bu gice merdüm-i bîgāne ʿabeş

5 ʿĀşıḳuz ʿāşıḳa aḥvāl-i perîşān yaraşur
Merḥamet eyleme aḥvāl-i perîşāna ʿabeş

6 Bādeyi eşk-i nemek-rîz ider ḫille-firîb
Bezm-i ʿişretde degül girye-i mestāne ʿabeş

7 Bu ḳadar söz bulunur ḳāfiye tertîbinde
ʿİzzetā itme sitem ṭabʿ-ı süḫan-dāna ʿabeş

8 Sāġar-ı Şems-i hüdādan ṭolular iç ṭolular
Mest olup biz dönelüm gerdiş-i peymāne ʿabeş

LII

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Olıcaḳ bāʿiş-i îcād olan ādem muḥdeş
Muḳtażîdür kim ola ḫāne-i ʿālem muḥdeş

2 Kişver-i miḥnet olur derd-i belādan maʿmūr
Oldı gönlüm gibi çoḳ şehr-i muʿaẓẓam muḥdeş

3 Yine bir şekl-i muṭalsam diyüp inkār eyler
Dikili ṭaş gibi bir āh da itsem muḥdeş

---

5 rūy: kūy D
LI E: 133b, H: 133b, D: 132b, M: 18, B: 108b
LII E: 133b, H: 133b, D: 132b, M: 19, B: 109a

4 Derd-i hicrāndur iden ṣıḥḥat-i vaṣlı taḥṣīl
Zaḫm içün oldı bu ṭıb-ḫānede merhem muḥdeṯ

5 Deşte ḳaçmaḳ ne revā ʿaşḳa taḥammül lāzım
Bidʿat itmiş anı Ḳays oldı muḳaddem muḥdeṯ

6 Ṣāḥib-i evveli Ādem ne belālar çekdi
ʿİzzetā ḫāne-i ʿālemde degül ġam muḥdeṯ

7 Mevlevī olmasa gerdūn ider mi devrān
Ṣandı münkir ki bu āyīn ola bu dem muḥdeṯ

LIII

– – • / • – – • / • – – • / • – –

1 Āyīne-i tevḥīde girüp ṣūret-i ebḥāṯ
Ḥayretde bulur ġāyetini keṯret-i ebḥāṯ

2 Gel tekyeye āsūde ol ey ṭālib-i taḥḳīḳ
Bir gün yıḳacaḳ medreseyi fetret-i ebḥāṯ

3 Vażʿ itmek içün dūzaḫa Firʿavn'ı eliyle
Öldürdi nice sūḫteyi ʿillet-i ebḥāṯ

4 Aġzı ṣulanup mes'ele-i mutʿada şeyḫüñ
Ferrāceyi telvīṯ ider şehvet-i ebḥāṯ

5 Mevżūʿı ẕeker olmasa maḥmūli eger ferc
Çıḳmaz bir ayı ḫᵛācelere ġāyet-i ebḥāṯ

6 İşkālüñi Sulṭān'ına ʿārż it ʿulemānuñ
ʿİzzet niçe bir keş-me-keş-i miḥnet-i ebḥāṯ

LIV

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 O bālā ḳadden oldı fitne-i āḫir-zamān ḥādiṯ
Olur maḥşerde daḫi bir belā-yı nā-gehān ḥādiṯ

2 Rübūde olmadı bir ṣavlecāna ṭopı gerdūnuñ
Bu meydān içre oldı bir niçe ṣāḥib-ḳırān ḥādiṯ

3 Beḳā-yı cismine bir çāre bul ey dehrī-i ġāfil
Saña bir luṭfı var mı olmasa kevn ü mekān ḥādiṯ

LIII E: 134a, H: 134a, D: 132b, M: 19, B: 109a
LIV E: 134a, H: 134a, D: 133a, M: 19, B: 109a
1 ḳadden: ḳadd-i yāra D

4 Ḫulūlīnüñ ʿaẕābı dūzaḫīlerden de müşkildür
Ölür merkeb gelürsem ḫavfı anda ān-be-ān ḥādiṯ

5 *Metā vü eyne*• ḥükminden şu keyfiyyet bilinmişdür
Sözi dehrīlerüñ bāṭıl mekān muḥdeṯ zamān ḥādiṯ

6 Bu żaʿf ile saña bir lāne yapmaḳ mümkin olmış yā
Ne var ey mürġ-ı bī-ʿaḳl olsa bu nüh āşyān ḥādiṯ

7 Bıraḳmam der-geh-i Monlā'yı ʿİzzet ḫaşre dek ḥattā
Muḥāl ammā olursa andan aʿlā āstān ḥādiṯ

ḪARFÜ'L-CĪM

LV

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 ʿAks-i ḳadd-i yāre çekdi cūyda zencīr mevc
Lānesiyle itdi ḳumrī-i dili naḫcīr mevc

2 Pīç-tāb-ı rişte-i āmāli zā'il-naḳş idüp
Seyl-i ʿömri eyledi āb üstine taşvīr mevc

3 Rūzgār itmiş anı bir serv ayaġından cüdā
Çāre-cūy-ı derd-i hicrāndur arar tedbīr mevc

4 Üstine ḫār u ḫas-ı ekdār-ı dehr eyler hücūm
Sāḥil-i āmālden de olsa dāmen-gīr mevc

5 Çeşm ü gūş ol gör işit gel sen de mānend-i ḥabāb
İtmede baḥṯ-i ḥudūṯ-i ʿālemi taḳrīr mevc

6 Nāme-i şāh-ı bahārı ṣafḥa-i berg-i güle
Ḫaṭṭ-ı reyḥān ile eyler sū-be-sū taḥrīr mevc

7 İtmez enḳāżın telef bir şekl-i nev ibdāʿ idüp
Ḫāne-i dünyāyı eyler nā-be-cā taʿmīr mevc

8 Celb idüp sūy-ı maʿānīye midād-ı ḫāmemi
Mevc urup gösterdi ʿİzzet ṣanʿat-ı tekrīr mevc

9 ʿĀşıḳān-ı ḥażretüñ gözyaşıdur deryā-yı heft
Çaġlayup itmekde her sū cüst-cūy-ı Pīr mevc

• "Ne zaman ve nerede?"
LV E: 134a, H: 134a, D: 133a, M: 20, B: 109b
3 serv: ser M

LVI

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Eşküm gibi ne mümkin ola dür-niṣār mevc
Tā çekmeyince ḥasret-i būs-ı kenār mevc

2 İmdād-ı bād-ı āh ile sür'at bulur sirişk
İster vüṣūl-i maṭlab içün rūzgār mevc

3 Ḳāni' olaydı nevbetine ḫᵛāhiş itmeyüp
Çekmezdi ḳaṭre deñlü ġam-ı intiẓār mevc

4 Sīlī-i rūzgār taḥammül-güdāz olup
Mānend-i eşk itmede terk-i diyār mevc

5 Baḳmaz sirişk çūpına müjgān-ı çeşmümüñ
Eyler yol üzre ḫār u ḫası ḫāksār mevc

6 Başdurmasa sirişküm eger gerd-i āhumı
Rūy-ı felekde şimdi ururdı ġubār mevc

7 'Aks itmese seḥāb-ı ġam-ı āh-ı 'andelīb
'İzzet alur mı kāle-i al-i bahār mevc

8 Nehr-i Merām-ı Ḥażret-i Monlā'da aġlasun
Bulmaz hücūm-ı şarṣar ile inkisār mevc

LVII

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Eylemem bir cān içün cānāna 'arż-ı iḫtiyāc
Derd-i 'aşḳa lā-'ilāc olmaġla bulmışlar 'ilāc

2 Küfr ü dīn çeşminde bulmuş perveriş efsūn ile
Eylemiş la'l-i lebinde āb u āteş imtizāc

3 Yalıñuz başına sulṭāndur bürehne-pāy olan
İstemez şāhen-şeh-i mülk-i maḥabbet taḫt u tāc

4 Ḳıl taḥammül dāġ-ı 'aşḳa sūd u zīverdür saña
Kāle bī-tamġā olursa ey göñül bulmaz revāc

5 Eyleme mihrin görüp gerdūndan ümmīd-i nān
Loḳma-i dūnāna şunma destüñi ḳalsañ da ac

LVI E: 134b, H: 134b, D: 133b, M: 20, B: 109b
1 dür-niṣār: niṣār D
4 rūzirār: rūzigāra D
LVII E: 134b, H: 134b, D: 133b, M: 21, B: 110a
5 gerdūndan: kendünden D

6 Ḳa'r-ı dilden cevher-i 'aşḳı ider cünbiş-nümā
Başḳa bir ḥālet virür deryā-yı ḳalbe iḫtilāc

7 Ölsem itmem derd-i dilden yāre 'İzzet iştikā'
Eylemem bir cān içün cānāna 'arż-ı iḫtiyāc

8 Kişver-i Monlā Celāl'e gel de gör rāḥat nedür
Ḳullarından ol ḫudāvend istemez bāc u ḫarāc

LVIII

– – • / – • – – / – – • / – • – –

1 Sen vir de yufḳa olsun olmazsa daḫi güllac
Rūzī-resānum Allāh ġayriye itme muḫtāc

2 Besdür külāh-ı köhne zīrā cihānda degmez
Bir kehle-i sefīde biñ dāne lü'lü'-i tāc

3 Al māha baḳ da 'ibret mihr eyler aña minnet
Dīgerden umma ni'met her şeb yatur iseñ ac

4 Rencīde-i aḥibbā olsañ da itme merdūd
Dendānuñ eylemezler her aġrıyanın iḫrāc

5 Çoḳ kişver-i ḫıred var pā-māli şāh-ı 'aşḳuñ
'Aḳl ile yoḳdur itmiş mülk-i cünūnı tārāc

6 'Aşḳuñ ḳıyāsa gelmez yüz biñ ḳażiyyesi var
İşkāl-i manṭıḳ itmez ḳavl-i cünūnı intāc

7 Ol ẓālim itdi 'İzzet vīrāne göñlüm ābād
Tekrār yapdı güyā beyt-i Ḫudā'yı Ḫaccāc

8 Monlā'ya bende olsa esrārın itmeyüp fāş
İmdād-ı Ḫaḳ'la el-ḥaḳ manṣūr olurdı Ḫallāc

LIX

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Ḫafī bir rāz vardur söylesem esrār ḳalmaz hīç
Ruḫından perde-endāz olsa yār aġyār ḳalmaz hīç

---

7 iştikā: iştikār M
LVIII E: 135a, H: 135a, D: 134a, M: 21, B: 110a
2 kehle: köhne M, B
3 eyler: ile D
4 aġrıyanın: aġzı yanan M
LIX E: 135a, H: 135a, D: 134a, M: 21, B: 110a

2 Zamān-ı nā-ümīdī ehl-i ẕikre ẕevḳ-i vuṣlatdur
Bilinse ism-i aʿẓam leẕẕet-i eẕkār ḳalmaz hīç

3 Ẓalām-ı küfr içinde rūşenādur şuʿle-i tevhīd
Eger ʿālemde inkār olmasa iḳrār ḳalmaz hīç

4 İden sensün seni āzürde-pāy-ı gül-şen-i keşret
Cefā-yı ḫārı kendinden bilürsen ḫār ḳalmaz hīç

5 Bu derd-i bī-ḥisāba kendini ṣaydurmadan düşdüñ
Görünseñ ʿāleme yoḳluḳ yüzinden var ḳalmaz hīç

6 Virüp kālā-yı cismi al ḳumāş-ı maʿrifet yoḫsa
Metāʿı aṣlına virmiş olursan kār ḳalmaz hīç

7 Yıḳup dünyā-yı çeşmüñ daʿvī-i dād itme lāyıḳ mı
Eger var ise anda merḥamet ġaddār ḳalmaz hīç

8 Ḥaḳīḳat dīdesiyle görseler āyīn-i Monlā'yı
Derūn-ı münkirānda ʿİzzetā inkār ḳalmaz hīç

LX

– – • / – • – • / • – – – • / – • –

1 Afyon laḳırdısın kim ider bezm-i ġamda hīç
Ṣaḥbā gibi müṣāḥib olur mı bu demde hīç

2 Bozdı uṣūl-i ʿālemi sāzende-i felek
Yoḳdur ḳuṣūr terbiyet-i zīr ü bemde hīç

3 Āyīne-i Sikender'i bir şīşeye degiş
Seyr eyle var mı ṣūret-i ġam cām-ı Cem'de hīç

4 Ḫūbān-ı bī-vefā-yı cihān gelse bir yere
Sulṭānumuñ naẓīri gelir mi sitemde hīç

5 Baḳ ṭavr-ı ḫāle zülf-i perīşāna ḥişşe al
Gördüñ mi bir bozulmışı ṣābit-ḳademde hīç

6 ʿİzzet ḳul oldı öyle Ḫudāvendigār'a kim
Gelmez naẓīri ʿāleme luṭf u keremde hīç

---

3 ẓalām: kelām D
4 bilürsen: bilür D
LX E: 135b, H: 135b, D: 134b, M: 22, B: 110b

LXI

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Meẕheb-i ʿuṣṣāḳda yoḳ yāra ʿarż-ı iḥtiyāc
Ḥāşe li'llāh kim ola aġyāra ʿarż-ı iḥtiyāc

2 Mancınıḳ-ı İbn-i Āzer'den alup ders itmedi
Aşılup Manṣūr aşlā dāra ʿarż-ı iḥtiyāc

3 Bāb-ı Ḥaḳ'dan ġayrı her der-gāhdan merdūddur
Bir ḳabāḥat eylemiş bī-çāre ʿarż-ı iḥtiyāc

4 Gül-şen-i sīneñde yitmez mi gül-i dāġun saña
Eyleme bülbül gibi gül-zāra ʿarż-ı iḥtiyāc

5 Terk-i kenz-i ʿālem it feṯḥ-i ṭılısm-ı faḳr idüp
Yalvarup bīhūde itme māra ʿarż-ı iḥtiyāc

6 Bāġ-ı kāmuñ ḥavżıdur āġūş-ı erbāb-ı kerem
Selsebīli āb-rev fevvāre ʿarż-ı iḥtiyāc

7 Ḳarż virmiş aḳçesin Ḳārūn'a gūyā kā'ināt
Sūḳ-ı ʿālemde geçen yek-pāre ʿarż-ı iḥtiyāc

8 Kendi iḥsān itdigi arżın alur ʿöşrin yine
Şāh ider ʿālemde ḫidmet-kāra ʿarż-ı iḥtiyāc

9 Ḳāżiyü'l-ḥācātdan itmez misin ʿİzzet ḫicāb
Yoġa ʿarż-ı iḥtiyāc it vara ʿarż-ı iḥtiyāc

10 Naḳd alur gencūr-ı ḫāṣ-ı himmeti Zer-kūb'dan
Eyleyenler Ḥażret-i Ḫünkār'a ʿarż-ı iḥtiyāc

LXII

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Güli dil-teşne mi ḳor olmasa çerḫüñ gözi ac
Jāle-i çeşme-i ḫur-şīdi degülken muḥtāc

2 Rīze-i seng-i mezār oldugı rūşen görinür
Ser-i şāhān-ı cihāna ḳonılan gevher-i tāc

3 Çille-i ʿaşḳa taḥammül idemez olmış idi
Penbe-i cismini āḫir göge atdı Ḥallāc

LXI E: 135b, H: 135b, D: 134b, M: 22, B: 110b
1 ʿuṣṣāḳda: ʿuṣṣāḳa D
LXII E: 136a, H: 136a, D: 135a, M: 22, B: 110b

4 Ṭaleb-i cennet içün itme ʿibādet Ḥaḳḳ'a
Meẕheb-i ehl-i ḥaḳīḳatde odur istidrāc

5 Loḳma-i ḫᵛān-ı ḳanāʿatde ʿaceb leẕẕet var
Nān-ı ḫuşküñ yerini ṭutmaz efendi ṭutmac

6 Nuḳre-i dāġ-ı ġamuñ farḳı ḳırıḳ pāre degül
Sāde cāndur şeh-i ʿaşḳa virilen bāc u ḫarāc

7 Ne bulur anda Hülāgū-yı nigāhuñ bilmem
Günde biñ kerre ider mülk-i derūnum tārāc

8 Şübhesüz terbiyet-i Şems-i hüdādur ʿİzzet
Cevher-i naẓmuma kānında viren böyle revāc

ḤARFÜ'L-ḤĀ'

LXIII

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Her ṣubḥ-dem boyanmada ḳana ḳabā-yı ṣubḥ
İtsün hezār-ı şāmı felek ḫūn-behā-yı ṣubḥ

2 Uyḫum açılmamışdı degül ġonçe-i ümīd
Bī-hūde geçdi ḥayf dem-i cān-fezā-yı ṣubḥ

3 Bir dāne ile ḫırmen-i nūr itmese ümīd
Çerḫ eylemezdi loḳma-i mihri ġıdā-yı ṣubḥ

4 Rūz-ı viṣāle māye-i ferdür şeb-i firāḳ
Ṣabr-ı ġam-ı leyāl iledür incilā-yı ṣubḥ

5 Ġāfil me-bāş göçmededür kār-bān-ı feyż
Ḫur-şīdi ḫᵛāce-i felek itdi verā-yı ṣubḥ

6 Ferzend-i āftābını itdükce terbiyet
Biñ oġlu olsa çerḫüñ iderdi fedā-yı ṣubḥ

7 İtmez dirīġ çeşme-i ḫur-şīdi ʿāleme
Ẓulmetde ḳalmasa n'ola āb-ı beḳā-yı ṣubḥ

8 ʿİzzet diyār-ı ẓulmeti tesḫīr ider mi rūz
Şems itmeseydi feyżini rāyet-nümā-yı ṣubḥ

---

5 ṭutmaç: güllaç D
LXIII E: 136a, H: 136a, D: 135a, M: 23, B: 111a

LXIV

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Feyż-i nesīm-i āh iledür nev-bahār-ı ṣubḥ
Āb-ı sirişk ile açılur lāle-zār-ı ṣubḥ

2 İşrāḳ-ı ẓulmet-i felege itmez āftāb
Ehl-i derūnuñ olmasa āhı medār-ı ṣubḥ

3 Her başḳa dām ḳurmasa rūşen-dilān içün
Gerdūn ġazāl-i mihri ider mi şikār-ı ṣubḥ

4 Gencīne-i felekde nüh efserler olmalı
Gün başına ʿamāme giyer tāc-dār-ı ṣubḥ

5 Setr eylemezdi perde-i ḥ̔āb ile çeşmini
Erbāb-ı ġaflet olmasa ger şerm-sār-ı ṣubḥ

6 Āheste-revlik olmasa mihrüñ ṭabīʿati
Mümkin mi başlu başına feṭḥ-i diyār-ı ṣubḥ

7 Der-bān-ı mihr eylemeden red duʿāda ol
Açıldı āstāne-i devlet-medār-ı ṣubḥ

8 ʿİzzet de çekdi gīsū-yı dil-dārdan elin
Gerdūn idince zülf-i şebi tār-mār-ı ṣubḥ

9 Der-gāh-ı Şems'i gezmede er geç tecessüse
Mīḳāt-ı vāḥid üzre degüldür ḳarār-ı ṣubḥ

LXV

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Bu gice ölmez isem yalvarayum yāra ṣabāḥ
Bulsun elbette şeb-i ḥicrine bir çāre ṣabāḥ

2 Ḳanaram cām-ı mey-i vaṣluna mīrüm bu gice
Beni öldürdecek olsañ daḫi ḫünkāra ṣabāḥ

3 Şām-ı fürḳatden uṣandum ne olursa olsun
Varup ibrām ideyüm vaṣlını dil-dāra ṣabāḥ

LXIV E: 136b, H: 136b, D: 135b, M: 23, B: 111a
3 her: bir D
6 M ve B'de bu beyitle 7. beyit yer değiştirmiştir.
7 red: rūz D
8 çekdi: geçdi D
LXV E: 136b, H: 136b, D: 135b, M: 25, B: 111a

4 Fāş olursa bu gice çekdigim āzār u sitem
Ne disem ben ne yalan söylesem aġyāra ṣabāḥ

5 Mihr-i ruḫsārını gösterdi ser-i zülfinden
Reşk ile itdi girībānın iki pāre ṣabāḥ

6 ʿİzzetā mihr-i ruḫ-i yārı nihān itdükce
İnfiʿāl itse sezā zülf-i siyeh-kāra ṣabāḥ

7 Böyle rūşen mi olur Şems-i hüdādan dolayı
Müntesib olmasa ger Ḫażret-i Ḫünkār'a ṣabāḥ

LXVI

– • • – / – • – / – • • – / – • –

1 Rūyın o māhuñ idüp gün gibi raḫşān ṣubḥ
Ṭoġdığına eyledi mihri peşīmān ṣubḥ

2 Gün ṭoġup ol māh-rū bezme vedāʿ eyledi
İtdi bir āteş ḳoyup ḫānemi sūzān ṣubḥ

3 Mihr-i ruḫuñdur iden bisteri mānend-i rūz
Yat uyu ey meh-cebīn olmadı el-ān ṣubḥ

4 Külbemi terk eyledi çın seḥer ol āftāb
İtse benümle n'ola çāk-i girībān ṣubḥ

5 Ẓulmet-i zülfüñ ṭaġıt tā görelüm ruḫlaruñ
Ey gül-i ter yaraşur seyr-i gül-istān ṣubḥ

6 Bir gice gül-bisterüñ üzre seni gördiler
Birbirin itdi fedā mihr-i dıraḫşān ṣubḥ

7 Ẓulmet-i küfr içre şeb ḳaldı baḳup zülfüñe
Nūr-ı cemālüñ görüp eyledi īmān ṣubḥ

8 Himmet-i Şems ile baḳ olmadı mı ʿİzzetā
Her ġazelüm āftāb ṣafḥa-i dīvān ṣubḥ

---

4 söylesem: söyleyem E, H, M, B
6 sezā: ser-i D
7 rūşen: düşmen D
LXVI E: 137a, H: 137a, D: 136a, M: 24, B: 111b
3 mihr-i: mihri D
4 çin: çün M, B
7 nūr-ı: nola D
8 ġazelüm: ġazel M, B

LXVII

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

1 Bulur mı küçe-i teng-i dili berîd-i ferah
Varur mı ḫāne-i ḳalbe ʿaceb nüvîd-i ferah

2 Ne dest ḳaldı ne nāḫün ne fikr-i pîç-ā-pîç
Açılmadı yine endîşe-veş kilîd-i ferah

3 Ya sūra eyle mübeddel bu mātemi yā Rab
Ya eyle ḫāṭır-ı maḥzūnı nā-ümîd-i ferah

4 Ḳumāş-ı köhne-i ẕevḳ-i güẕeştedür sürilen
Toḳundığı yoġ imiş kāle-i cedîd-i ferah

5 Ḫaṭ-ı piyāle çevirdi yekūnına ḫalḳa
Çekildi defter-i ġam ẕeyline resîd-i ferah

6 Ḳapandı mey-kedeler ḳaldı var ise anda
Görinmedi niçe dem rind-i nā-bedîd-i ferah

7 Nevā-yı ḫāme-i ʿİzzet ki nāy-ı Monlā'dur
Virür şımāḫlara şevḳ-i nā-şenîd-i ferah

LXVIII

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

1 Çeker mürāyî ki zencîr-i kāmdur tesbîḥ
Elinde ṣayd-ı murādāta dāmdur tesbîḥ

2 Anuñla tevsen-i nefsi zebūn ider ehli
O esb-i tünd ü ḫarūna licāmdur tesbîḥ

3 Beḳāda ḫalḳa-i laʿnet gibi geçer başına
O dîn-fürūşa ki dām-ı merāmdur tesbîḥ

4 Olursa rişte-i zer-dūz-ı tāziyāne-i şevḳ
Degül efendiye mesnūn ḫarāmdur tesbîḥ

5 Uyur yılan gibidür ḫābbe-i zümürrüd ile
Ṭılısm-ı gevher-i genc-i ʿavāmdur tesbîḥ

6 Zamānemüz neye varmış ki ḫar ẕarîflere
Medār-ı sevḳ-i kümeyt-i kelāmdur tesbîḥ

LXVII E: 137a, H: 137a, D: 136a, M: 24, B: 111b
LXVIII E: 137b, H: 137b, D: 136b, M: 25, B: 111b

7 Kesel gelür ise nevm ile żikr-i ḳalbīden
Mürīde ḥabl-i metīn-i devāmdur tesbīḥ

8 Firāra çāre arar ʿİzzetā dönüp ṭolaşup
Benān-ı zāhide sen ṣanma rāmdur tesbīḥ

9 Şemīmidür nefes-i ḳuds-i evliyāʾu'llāh
Virür mi būy-ı ṣafā ʿūd-ı ḫāmdur tesbīḥ

LXIX

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Dūd-ı āhumla idüp çerḫi siyeh tā-be-ṣabāḥ
Vireyüm reng-i diger eşk-i şafaḳ-tāba ṣabāḥ

2 Vaṣl-ı dil-dārda çoḳ himmeti oldı bu gice
Bir teşekkür idebilsekdi mey-i nāba ṣabāḥ

3 Bu şeb ol māh ile ḥelvāda idük ṭuydı raḳīb
Ḳotarur ḫʿān-ı fesādı yeñi bir ḳāba ṣabāḥ

4 Mīl çekse gözine nīze-i ferr-i ḫur-şīd
Ḥasret-i mihr-i ruḫuñ ile varur ḫʿāba ṣabāḥ

5 Ṣāf-diller daḫi reng itmededür birbirine
Ṣu ḳatar bāde-i teh cürʿa-i meh-tāba ṣabāḥ

6 Ḥaḳ girībānın ider maṭlaʿ-ı ḫur-şīd-i emel
Açmadan dest-i ṭaleb dāmen-i esbāba ṣabāḥ

7 ʿİzzetā himmet-i Şems itdi ḳarīn-i tebyīż
Vireyüm nüsḫa-i dīvānumı küttāba ṣabāḥ

8 Kesb-i nūr eyleyemez der-geh-i Şemsü'l-Ḥaḳ'dan
İntisāb eylemese her gice ol bāba ṣabāḥ

ḤARFÜ'L-ḤĀʾ

LXX

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Cūşişinden görür elbette żarar meşreb-i şūḫ
Çeşme-i ṭabʿa virür gerd-i keder meşreb-i şūḫ

2 Yıḳmasa burc-ı ġamı mevce-i seyl-i ḫande
Bulamaz ḳalʿa-i endūha ẓafer meşreb-i şūḫ

LXIX E: 137b, H: 137b, D: 136b, M: 25, B: 112a
LXX E: 138a, H: 138a, D: 137a, M: 25, B: 112a

3 Ḫum gibi olma mubaṭṭın ki virürsin ṣıḳlet
Cām-ı ṣahbā gibi ol elde gezer meşreb-i ṣūḫ

4 Ne bilür eyledigüm ma'ṣıyeti zāhid-i ḫar
Neş'e-i meyle ḫaber virmese ger meşreb-i ṣūḫ

5 'İzzetā yoḳ kederüm sāye-i Mevlānā'da
Kilk-i ṣūḫumla olup şīr ü şeker meşreb-i ṣūḫ

LXXI

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Āsmān-ı ḥüsne zīverdür o zülf ü ḫāl ü ruḫ
Ebr ü necm ü mihr-i enverdür o zülf ü ḫāl ü ruḫ

2 Dūd-ı āh u dāġ-ı sīne tābiş-i ḫur-şīd ile
Āyet-i kübrā-yı maḥşerdür o zülf ü ḫāl ü ruḫ

3 Biri kāfir biri hindū biri gūyā müslimān
Dīni ayrı üç birāderdür o zülf ü ḫāl ü ruḫ

4 Her biri perverde-i bāġ-ı ḫayālümdür benüm
Fülfül ü şebbū gül-i terdür o zülf ü ḫāl ü ruḫ

5 Dīde-i ḫūn-bāruma seçdürdi aḳla ḳarayı
Baña çeşminden de bed-terdür o zülf ü ḫāl ü ruḫ

6 La'l-i yāre söyleyem var yoḳ bulup mażmūn-ı nev
'İzzetā zīrā mükerrerdür o zülf ü ḫāl ü ruḫ

7 Himmet-i Monlā ile vech-i digerdür maṭlabum
Derd-i ser şekl-i müdevverdür o zülf ü ḫāl ü ruḫ

LXXII

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 İtdi ṣahbāya biraz rom ḳatup cāmını telḫ
Ṣundı sāḳī-i felek sāġar-i encāmını telḫ

2 Sāġar-i ṣubḥa ḳomaz ṣāf-ı ṣabūḥı gerdūn
Derd-i ẓulmetle eger eylemese şāmını telḫ

3 Bir içim ṣu mı virür cām-ı meyinden geçdük
İtmeden devr-i felek ehl-i dilüñ kāmını telḫ

LXXI E: 138a, H: 138a, D: 137a, M: 26, B: 112b
6 söyleyem: söylesem D / bulup: olup M, B
LXXII E: 138a, H: 138a, D: 137a, M: 26, B: 112b

4 La‘lini ġamzesi zehr itdi mezāḳ-ı cāna
Ṭatlı buldum lebini dīde-i bādāmını telḫ

5 Ṣunma ‘İzzet elüñi hem-dem-i Mevlānā ol
Bu kühen sāġar ider ‘īş-i mey-āşāmını telḫ

LXXIII

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Dūd-ı dilümden oldı füzūn pīç-tāb-ı çerḫ
Döndükce döndürür beni bu ıżṭırāb-ı çerḫ

2 Ben Ḳahramān-ı ‘arsa-i iflāsam istemem
Geçsün yere defāyin-i Efrāsyāb-ı çerḫ

3 Bir ḳatre āb mezra‘a-i kāma istemem
Ger ṭutsa kişt-zār-ı cihānı seḥāb-ı çerḫ

4 Bir ser-ḫoş-ı maḥabbete olmaz felek meze
Yetmez faḳīr-i ‘aşḳa bütünce nişāb-ı çerḫ

5 Yoḳ himmetiyle gūy-ı murādı atup ṭutan
Çevgān gibi neden bu ḳādar inḳılāb-ı çerḫ

6 Cühhāle luṭfı ḳanġı kitāb eylemiş beyān
Var mı baña bu mes’elede bir cevāb-ı çerḫ

7 Ḫ‘ān-ı ġama ṭoyurdı bizi ‘ömri çoġ ola
Bu ṭoḳluḳ ile ṭoġrısı yenmez ‘itāb-ı çerḫ

8 ‘İzzet bolay ki ṣūr-ı Serāfil uyandıra
Geldi ṣabāḥ-ı ḥaşre ne saḫt oldı ḫ‘āb-ı çerḫ

9 Der-gāh-ı Şems-i dīne gelüp iste ḥaḳḳuñı
Ma‘lūmıdur bütünce ḥisāb u kitāb-ı çerḫ

10 Her bir semā‘-zen n’ola eflāke itse nāz
Meydān-ı ‘aşḳ-ı Pīr’de yoḳdur ḥisāb-ı çerḫ

LXXIII E: 138b, H: 138b, D: 137b, M: 26, B: 112b
4 yetmez: itmez M, B /bütünce: bütün D
6 beyān: ‘ayān D
7 ṭoyurdı: ṭoyururdı D
8 Bu beytin ilk dizesi D’de unutulmuştur. Bundan dolayı 8 ve 9. beyitlerdeki dizeler yer değiştirmiş, 9. beytin ilk dizesi boş bırakılmıştır.

LXXIV

– – • / – • – • / • – – – • / – • –

1 Ebr oldı āşkār sefīd ü siyāh u sürḫ
Reng aldı nev-bahār sefīd ü siyāh u sürḫ

2 Dāġ-ı derūn u penbe-i dāġ ile oldı dil
Mānend-i lāle-zār sefīd ü siyāh u sürḫ

3 Ol kebk-i nāz ʿāşıḳa biñ dürlü reng ider
Ẓann itme ber-ḳarār sefīd ü siyāh u sürḫ

4 Ḫūy-kerde ḫaṭṭ-ı laʿlüñe biʾllāhī beñzemez
Seyr eyledüm hezār sefīd ü siyāh u sürḫ

5 Vaḥdet-sarāy-ı dil ki müberrā-yı naḳşdur
Yoḳ renge iʿtibār sefīd ü siyāh u sürḫ

6 ʿĀşıḳ nigāh-ı cürʾetüñe infiʿālden
Olmaz mı rūy-ı yār sefīd ü siyāh u sürḫ

7 ʿİzzet de başḳa güne edā-yı merām ider
Söylense de ne var sefīd ü siyāh u sürḫ

8 Sen reng-i faḳr-ı Ḫażret-i Pīrʾe boyana gör
Giysün göñül kibār sefīd ü siyāh u sürḫ

ḪARFÜ'D-DĀL

LXXV

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Olmasa ḫāk-i tevāżuʿdan eger māye-i bīd
Rū-nümā olmaz idi tāze iken sāye-i bīd

2 Sāye ẓann eyleme gehvāre-i gül-bünde görüp
Ferş ider ġonçelere kākülini dāye-i bīd

3 Bir içim şu içün enhāra temelluḳlar ider
ʿAḳldan her ne ḳadar yoḳsa daḫi vāye-i bīd

4 Sāye-perverlik ile çeşm-i ḫaḳāyıḳ-bīne
Ṣūretā pest ise bālā görinür pāye-i bīd

LXXIV E: 138b, H: 138b, D: 137b, M: 27, B: 113a
3 ol: o D
LXXV E: 139a, H: 139a, D: 138a, M: 27, B: 113a

5 Rūzgār itmez idi ʿİzzet anı der-zencīr
Cūy-ı dīvāne eger olmasa hem-sāye-i bīd

6 Rīşe-dār eyle dili gül-şen-i Mevlānā'da
Olur eṭvār-ı perīşān-şüde pīrāye-i bīd

LXXVI

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 *Şerār-ı tīşe-i Ferhād bāġ-ı ʿışḳ-rā gül şud*
Der-ān cā nāle-i zencīr-i Mecnūn ṣavṭ-ı bülbül şud

2 *Zi-bes sevdā-yı zülf-i meh-veşān dārem ki der-şebhā*
Perīşān ḫ ʿābī-i men ber-ser-i deycūr-ı kākül şud

3 *Keşīdem der-şeb-i hicr-i tu her āhī ki bī-zülfet*
Şerāreş der-çemen-zār-ı belāyem toḫm-ı sünbül şud

4 *Zi-mecnūnān yekī kühsār-rā dīger be-ṣaḥrā reft*
Dil-i dīvāne-i men gerçi gerdān-ı taḥammül şud

5 *Zi-seyl-i ḥādiṣāt eymen güẕār dil-şekker-i ʿömrem*
Ḳad-i ḫam-geşteem der-maʿber-i mülk-i fenā pül şud

6 *Be-hengām-ı cevānī ḳāmetem ez-cüst ü cū ḫam-geşt*
Felek āḫir be-dest-i raʿşe-dārem sāgar-ı mül şud

7 *Men ān bīgāne-i vaḥşet-enīsem āhū-yı dil-rā*
Nigāh-ı āşnāyī-i bütān tīr-i teġāfül şud

8 *Be-zūr-ı fikr-i ʿİzzet mī-güşāyed Ḫayber-i maʿnī*
Feres-rān-ı ḫayāleş-rā kümeyt-i ḫāme Düldül şud

9 *Zi-evc-i pādşāhī fāriġem der-sāye-i Monlā*
Hümā-yı dil be-kūyeş āşyān-gīr-i tevekkül şud

LXXVII

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

1 Derūna işledi tīġ-ı nigāh-ı zehr-ālūd
Görindi al yeşil dūd-ı āh-ı zehr-ālūd

LXXVI E: 139a, H: 139a, D: 138a, M: 27, B: 113a
1 der-ān cā: der-īn cā D
2 zi-bes: ne bes D
4 zi-mecnūnān: ne mecnūnān D
LXXVII E: 139b, H: 139b, D: 138b, M: 28, B: 113b

2 Görince ḫaṭṭuñı ʿuşşāḳ kendini öteler
Bitürdi gül-şen-i ḥüsnüñ giyāh-ı zehr-ālūd

3 Ḫayāl-i zülfi ile ḳan ḳuşar dil-i mecrūḥ
Girüp derūna o mār-ı siyāh-ı zehr-ālūd

4 Ya öldürür yaḫud eyler dimāġı raḫne-peẕīr
Deli balı gibidür ḳand-i cāh-ı zehr-ālūd

5 Ġıdā-yı loḳma-i Pīr'e ḳanāʿat it ʿİzzet
Virür vücūda ziyān nān-ı şāh-ı zehr-ālūd

LXXVIII

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Meẕāḳ-ı cāna top ḥelvā-yı terdür ḥalḳa-i tevḥīd
Sirişk-i çeşm ile şīr ü şekerdür ḥalḳa-i tevḥīd

2 Ne devletlidür ol baş kim girer meydān-ı vaḥdetde
Niçe biñ tācdan bir tāc-ı serdür ḥalḳa-i tevḥīd

3 Dür-i deryā-yı eşk-i ʿāşıḳāndan zeyn olur dā'im
Miyān-ı Ḫüsrev-i ʿaşḳa kemerdür ḥalḳa-i tevḥīd

4 Girenler derleyüp oldı şifā-yāb-ı ġam-ı keşret
ʿAceb germ-ābe-i rāḥat-eşerdür ḥalḳa-i tevḥīd

5 Güşāde süfre-i inʿām-ı ehlu'llāhdur zāhid
Miṣāl-i ṭabla-i ḳand u şekerdür ḥalḳa-i tevḥīd

6 Maḳām-ı cemʿ-i cemʿi farḳ iden erbāb-ı temyīze
Güvāh-ı ḥaḳ delīl-i muʿteberdür ḥalḳa-i tevḥīd

7 Müşārun bi'l-benān olmışdur engüşt-i şehādetde
ʿAceb bir ḫātem-i ṣāfī-güherdür ḥalḳa-i tevḥīd

8 Zebān-ı iʿtirāża zehr ile ṣu virse kār itmez
Rimāḥ-ı ehl-i inkāra siperdür ḥalḳa-i tevḥīd

9 Degül rümḥ ü sinān ṭop işlemez bir sūr-ı muḥkemdür
Kemend-i ḥayret-i ṭavḳ-ı beşerdür ḥalḳa-i tevḥīd

10 Ḳulaġın ʿālem-i bālā-yı feyż-i Ḫaḳḳ'a açmışdur
Kelām-ı münkirāndan bī-ḫaberdür ḥalḳa-i tevḥīd

---

4 yā öldürür: yār öldürür D
LXXVIII E: 139b, H: 139b, D: 138b, M: 28, B: 113b
1 ṭūb: ṭutub D / top ḥelvā-yı terdür: tūb-i ḥulv-i terdür E, H

11 Görüp ejder ṣanursın zāhid anı ser-fürū-bürde
Muṭalsam kenz-i Ḥaḳ'dur pür-güherdür ḥalḳa-i tevḥīd

12 O deryāda gezenler zevraḳ-ı inkār ile āḫir
Rehā bulsun mı gird-āb-ı ḫaṭardur ḥalḳa-i tevḥīd

13 Dönüp faṣṣ-ı nigīne himmet-i Zer-kūb ile ʿİzzet
Bu gevher-pāre-i ḳalbe maḳardur ḥalḳa-i tevḥīd

LXXIX

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

1 İder mi kimse bülendī-i ḳadd-i dāra ḥased
Delidür ol kim ider rütbe-i kibāra ḥased

2 Bülend-pāyelerüñ ḥıḳdıdur bu gün bilmez
Zamānemüzde ider minbere mināre ḥased

3 Biri birine ʿuyūbuñ olur muʿāveneti
Getürdi kāle-i ḥırṣı bu iştihāra ḥased

4 Dehān-ı dil-beri vardur dimiş yoġ olasılar
Faḳīre itmede aġyār yoġa vara ḥased

5 Bu bender-i sitemüñ kālesin alup ṣatmış
Ġam-ı cihāndan ider genc iḫtiyāra ḥased

6 Murādumuz niʿam-i Ḥaḳḳ'a ġıbṭadur diyerek
Ṣuver-nümā-yı ṣalāḥ oldı āşkāre ḥased

7 Kederle buldı göñül perveriş bu gül-şende
Ḫazān-ı ġonçeye ġıbṭa ġam-ı hezāra ḥased

8 Açıḳda oldı vücūdum sihām-ı cevre hedef
Kemīn-i zülfine girdi dil-i nizāra ḥased

9 Bir iki şerḥa ile ḳaldı bu bahār göñül
Hezār-ı dāġ ile zeyn oldı lāle-zāra ḥased

10 Dükel ʿamel evini yaḳdı baʿżı ḥuṣṣāduñ
Şebīhdür biline fi'l-ḥaḳīḳa nāra ḥased

11 Ḫafī yanan bize gelsün miṣāl-i pervāne
İderse gül-şene gitsün kim iştihāra ḥāsed

---

11 anı: D –
13 Zer-kūb: Ser-kūb M, B
LXXIX E: 140a, H: 140a, D: 139a, M: 28, B: 113b

12 Gücenmem eylese ʿİzzet hüner-verān-ı zamān
Bu ṭābʿ-ı pākdeki feyż-i Kird-gāra ḥased

13 İder güşāde dilin cūy-bār-ı himmet-i Pīr
Merām Bāġı'na düşmiş gül-i bahāra ḥased

LXXX

• • – – / • – • – / • • –

1 *Şeb ki bī-derd-i tu beden bāşed*
Cāme-ḫʿābem merā kefen bāşed

2 *Maṭlabem zīn cihā cihān-ı dilest*
Çi künem īn cihān zi-men bāşed

3 *Āb-ı maḳṣūd cūşed ez-çeh-i ye's*
Nā-resāyī merā resen bāşed

4 *Rāst-gūyī dehed zebān-be-zebān*
Çākī-i ḫāme ez-suḫen bāşed

5 *Kār-ı pākān-rā güvāh-ı dürüst*
Çāk-i dāmān pīrehen bāşed

6 *Büt-perestān çi ī-küned Ḥaḳ-rā*
Ḥaḳ-perestān büt-şiken bāşed

7 *Seng-i ḫārā ne-mī-şeved ḫātem*
Gerçi der-maʿden-i Yemen bāşed

8 *Ne-şeved güş-vāre-i ḫūbān*
Süḫanem ger dür-i ʿAden bāşed

9 *Şād ez-ānem ki miḫnet-i yārem*
ʿİzzetā münḥaşır be-men bāşed

10 *Ger künem vaḳf-ı rāh-ı Mevlānā*
Ān zamān cān mülk-i ten bāşed

LXXXI

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Ḳulzüm-i ṭūfāna ʿāşıḳ çeşm-i giryān ḳoymış ad
Dūzaḫı çekmiş derūna ḳalb-i sūzān ḳoymış ad

LXXX E: 140b, H: 140b, D: 139a, M: 29, B: 114a
LXXXI E: 140b, H: 140b, D: 139b, M: 29, B: 114a

2 ʿĀşıḳın nāmın güm eyler yār olunca bī-vefā
Ḫān-mān-ı bülbüle güller gül-istān ḳoymış ad

3 Ben yetişdürdüm diyü faḫr itmesün cūy-ı bahār
Bāġ-bān ʿaks-i ḫaṭ-i dil-dāra reyḥān ḳoymış ad

4 Öldürürken daḫi aldatmaḳ içün ẓālim beni
Tīr-i ser-tīz-i ḳāżā-yı Ḥaḳḳ'a müjgān ḳoymış ad

5 Nūrdan fevvāreli billūr bir fısḳiyyeyi
Ḥüsni īcād eyleyüp çāh-ı zeneḫ-dān ḳoymış ad

6 Laʿl-i dil-ber var iken dīvānelikdür nūş-ı mey
Şāʿirān dār-ı şifāya bezm-i mestān ḳoymış ad

7 Sāye-i Monlā'da ʿİzzet cemʿ idüp cevherlerin
Eylemiş gencīne-i eşʿār dīvān ḳoymış ad

LXXXII

– • – – / – • – – / – • –

1 Ḳurma vāʿiẓ yāra dām-ı nuṣḥ u pend
Güç belā itdüm kemend-i vaṣla bend

2 Çeşmidür bir ejder-i āhū-neseb
Ġamzeler zehrinden olmış ḥiṣṣe-mend

3 Görmedüm şehr-i derūnumdan ḫarāb
Bunca dem ʿaşḳuñla gezdüm kūy u kend

4 Bend olur her bendi bend-i zülfüñe
Bendenem bend olsa göñlüm bend bend

5 Bizde de hicrāna ṭāḳat ḳalmadı
Ṭabʿ-ı yāra virmedük ammā gezend

6 Câme-i ṣabr oldı artıḳ çāk çāk
Dest-gāh-ı şekveye çekdük perend

7 Ḫaṭṭı geldi ʿİzzetā var mı ṣuçum
Ben de itsem yāra şimdi rīş-ḫand

8 Şevḳ-i Mevlānā ile raḳṣāndur
Āteş-i ʿaşḳında olmış cān sipend

LXXXII E: 141a, H: 141a, D: 139b, M: 30, B: 114b

LXXXIII

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Ḳoç başuña bu bendeñi eyle fedā-yı ʿĪd
Ḳurbānuñ oldıġum süreyüm bir ṣafā-yı ʿĪd

2 Biñdallı şerḥa örnegi bir nev-ḳumāşdan
Giydüm biri biri üzerine ḳabā-yı ʿĪd

3 Bi'llāhi ʿömri mātem ile geçse ġam degül
Bir kerre olsa pāyına dil çehre-sā-yı ʿĪd

4 Çaḳmaḳlıdur başındaki destār-ı çerḫe baḳ
İmā ider ki geldi dem-i ġam-zidā-yı ʿĪd

5 Bayram iken gürūh-ı mecānīne her güni
ʿİzzet baḳılsa olmamalı mübtelā-yı ʿĪd

7 Mātem-sarāy-ı ʿālemi geşt itme ey göñül
Der-gāh-ı Pīr'e gel çalalum def ü nāy-ı ʿĪd

LXXXIV

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Yā Rab yıḳılsa bārī şu mey-ḫāne-i ümīd
Ṭolsa şarāb-ı ye's ile peymāne-i ümīd

2 Baḫt-ı siyāh perde-keş oldı merāmına
Şemʿ-i ḥuṣūli görmedi pervāne-i ümīd

3 Dest-i ḳader ki ʿuḳde vire zülf-i maṭlaba
Bī-hūdedür müdāfaʿa-i şāne-i ümīd

4 Rāḥat yüzin görür mi cihānda ser-i ṭaleb
Ye's olmasa visāde-i kāşāne-i ümīd

5 Maḥṣūl-i ye'se żayʿa-i ʿömrin tebāh ide
Bu mezraʿ-ı fenāya eken dāne-i ümīd

6 ʿİzzet ḳalur iseñ daḫi esvāḳ-ı ye'sde
İtme saḳın müsāferet-i ḫāne-i ümīd

LXXXIII E: 141a, H: 141a, D: 140a, M: 30, B: 114b
4 geldi: geldi mi M, B
LXXXIV E: 141a, H: 141a, D: 140a, M: 30, B: 114b
4 ṭaleb: maṭlab D

7 Ey mürġ-ı dil ne çıḳdı bu āvāre gezmeden
Der-gāh-ı Pīr'e düş ki odur lāne-i ümīd

LXXXV

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Kūh-kenlik ile faḫr eylemesün kim Ferhād
Tīşe-i āh ile ben 'ālemi ḳıldum ber-bād

2 Şu zen-i köhne içün çekme revā mı ḳahrın
İç güveysi gibidür çerḫe olanlar dāmād

3 Gül-şen-i nāzda yoḳ cūy-ı sirişke raġbet
Bendesi ḳadrini bilsün mi o serv-i āzād

4 Dest-i şekvāmuzı çekdük eteginden el-ān
Yaḳamuzdan elini çekmedi çerḫ-i bī-dād

5 Bī-sütūn-ı felegi yıḳmaġı itseydi merām
Bu ḳadar zaḥmete girmezdi zavāllı Ferhād

6 Ben de zencīri ḳırup tīşe iderdüm çoḳdan
Bī-sütūn-ı ġam ile başa çıḳaydı Ferhād

7 Ḳays u Ferhād'a varur silsilemüz ced-ber-ced
Deşt ü küh-sār-i cünündur bize vaḳf-i ecdād

8 Ḳoymasın ardına gerdūn elinden geleni
Ḳorḳmasun eylemeyüz seng-i sitemden feryād

9 Yaşayam dirsen eger yaraya merhem bulma
Ḥoḳḳa-i köhne-i gerdūn beni itdi irşād

10 Ma'nevī dāderidür zāde-i ṭab'-ı 'İzzet
N'ola tanẓīrine sa'y eyler ise oġlu Fu'ād

11 Üçini Ḥażret-i Monlā'ya ḳul itdüm birden
Ber-Murād ola Fu'ād'um ile 'ālemde Reşād

ḤARFÜ'Z-ZĀL

LXXXVI

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Cevr-i cānān geldi cāna leẕẕet-i cāndan leẕīẕ
Ṭurfe bīmaram ki derdüm baña dermāndan leẕīẕ

LXXXV E: 141b, H: 141b, D: 140b, M: 31, B: 115a
LXXXVI E: 141b, H: 141b, D: 140b, M: 31, B: 115a

2 Ḳāmet-i cānān gibi bir servi yoḳdur gül-şenüñ
Bir kirāsı var mı bāġuñ laʿl-i ḫūbāndan leẕīẕ

3 Çāşñī-i vaṣl-ı dil-berden olunca nā-ümīd
Nesne gelmez ʿāşıḳa telḫī-i hicrāndan leẕīẕ

4 Ādemīler māʾil-i ʿişyān-ı māder-zāddur
Gelmez envāʿ-ı niʿam bir kimseye nāndan leẕīẕ

5 Söyledüp kilk-i şeker-güftārı ẕevḳ it ʿİzzetā
Var mı bir şeyʾ ṣoḥbet-i erbāb-ı ʿirfāndan leẕīẕ

6 Çāşnī-baḫş-i meẕāḳ-ı cān olaldan Meşnevī
Bāña bu ʿālemde bir şeyʾ gelmedi andan leẕīẕ

LXXXVII

– – • / • – – • / • – – • / • – –

1 ʿAşḳ ehli ki iḳrārdan olmaz müteleẕẕiẕ
Ṭūṭīleri güftārdan olmaz müteleẕẕiẕ

2 ʿĀşıḳ mı olur çekmeyen aġyār belāsın
Bülbül midür ol ḫārdan olmaz müteleẕẕiẕ

3 *El-müʾminü ḫulvun*• diyerek bulsa yalar şeyḫ
Kim laʿl-i şeker-bārdan olmaz müteleẕẕiẕ

4 Bend itme anı rişte-i pend ile ne mümkin
Ṣūfī-i ḫar efsārdan olmaz müteleẕẕiẕ

5 Nā-çār çeker ṣıḳlet-i ḫaml-i kütübi şeyḫ
Elbette eşek bārdan olmaz müteleẕẕiẕ

6 ʿİzzet bilemez şükr-i esrār-ı Ḫudāʾyı
Her kim ney-i Ḫünkārʾdan olmaz müteleẕẕiẕ

ḪARFÜ'R-RĀ

LXXXVIII

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Seyl ü āteşden emīn olmaz yapılmış ḫāneler
Rāḥat isterlerse maʿmūr olmasun vīrāneler

LXXXVII E: 142a, H: 142a, D: 141a, M: 32, B: 115b
• "Mümin tatlıdır."
LXXXVIII E: 142a, H: 142a, D: 141a, M: 32, B: 115b

2 Bir gelen bir daḫi gelmez baḳsaña ey dehr-i dūn
Böyle tekdīr eylemez mihmānı ṣāḥib-ḫāneler

3 Ṣaḫn-ı teng-i ʿaḳla ṣıġsa tevsen-i ḥālāt-ı ʿaşḳ
Eylemezdi ʿazm-i ṣaḥrā-yı cünūn dīvāneler

4 Hüsn ü ʿaşḳuñ şuʿlesi birdür nigāh-ı vaḥdete
Yandı bilmezlikle kendi nārına pervāneler

5 Būy-ı dāmān-ı şarāb-ālūdum eyler ḫalḳı mest
Ben o ser-ḫoşam ki gezdüm bunca yıl mey-ḫāneler

6 Pāre pāre olmayınca irmedi maḳṣūdına
Tesliyetdür sīne-i ṣad-çāke ʿİzzet şāneler

7 Maṭbaḫı ḫākisteri Monlā-yı Rūm'uñ var ola
Bir de yanmış nār-ı ġamdan ḫāneler kāşāneler

LXXXIX

– – • / – • – – / – – • / – • – –

1 Pūlād-ı saḫt-ı ʿaşḳı taḳsīm idince taḳdīr
Ferhād'a ḳıldı tīşe Mecnūn'a itdi zencīr

2 Ḳuşlarla ehl-i vaḥşet eyler mi üns ü ülfet
Mecnūn şanki ḳurmış ʿaḳlınca dām-ı tezvīr

3 Gerdūn şafaḳdan eyler şanmañ ki refʿ-i ẓulmet
Ḳaṣd-ı cefāya eyler dāmān-ı saʿyi teşmīr

4 Almış raḳīb-i kelbi yanınca şeh-süvārum
Ḥaḳḳumda her ne dinmiş bildüm naḳīr ü Ḳıṭmīr

5 Vaḳt-i şebāb ʿavdet eylerdi ʿarż iderse
Bir māh-ı sāde-rūya rīş-i ketānını pīr

6 ʿİzzet bu şeş beyiti ṣarrāfa rehn idersin
Yüz ḳalmadı ḳalemde yazmaġa vech-i taḥrīr

7 Dökdürmedi felek de aġyāra āb-ı rūyum
Ser-çeşme-i zülāl-i elṭāf-ı Ḥażret-i Pīr

XC

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

LXXXIX E: 142b, H: 142b, D: 141b, M: 32, B: 115b
2 dām-ı tezvīr: dām u tezvīr D
5 ʿavdet: daʿvet D
XC E: 142b, H: 142b, D: 141b, M: 32, B: 115b

1 İderdi ol gül içün göñlüm ārzū-yı bahār
Demāġ-ı bāġa henūz irmemişdi būy-ı bahār

2 Ayaġına düşeyüm bir nihāl-i tāze-resüñ
İdüp sirişküm ile ben de cüst-cūy-ı bahār

3 Nihāl ḳaddiñe eşküm gibi fütāde imiş
İki gözüm seni gözler çemende cūy-ı bahār

4 Ne tābiş-i gül olurdı ne nāliş-i bülbül
Teveccüh itmese ol mihr-i ḥüsne rūy-ı bahār

5 İdüp inābeti tecdīd Gül-şenīler'den
Hezāra vird-i zebān oldı hāy u hūy-ı bahār

6 Ḳızardı beñzi gülüñ uçdı rengi yāsemenüñ
Olınca gülşen-i ruḫsārı rū-be-rūy-ı bahār

7 Nevā-yı ḫāme-i Ḥālet-pesend-i 'İzzet'de
N'ola hezār gibi olsa güft-gūy-ı bahār

8 Utandı nükhet-i ḫulḳından ol kerem-kāruñ
Göründi jāle-ṣıfat rūy-ı gülde ḫūy-ı bahār

9 Anuñladur bu gül-istānda ẕevḳı ehl-i dilüñ
Cenāb-ı Pīr'e emānet o āb-rūy-ı bahār

XCI

• • – – / • – • – / • • –

1 Dil ḫaṭ-ı sebz-i yāra mā'ildür
Bülbül elbet bahāra mā'ildür

2 Sen niçün eşk-i çeşme baḳmazsın
Servler cūy-bāra mā'ildür

3 Lebi itmez ḥaẕer nigāhumdan
Cevher elbette tāra mā'ildür

4 Ḳays-veş nām-dār 'āşıḳ arar
Dil-berān iştihāra mā'ildür

5 Pek seffīh oldı merdüm-i çeşmüm
Dürr-i eşkin niṣāra mā'ildür

6 Ben Ḫudāvendigār'ayam 'İzzet

---

6 ḳızardı: ḳızar D
XCI E: 143a, H: 143a, D: 142a, M: 33, B: 116a

Her kişi bir kibāra mā'ildür

XCII

• • – – / • – • – / • • –

1 O siyeh-çerde āha mā'ildür
Nūr ammā siyāha mā'ildür

2 Ekşeri neş'e-i meyi bilmez
Ḫalḳ ancaḳ günāha mā'ildür

3 Günde biñ kec-nigāh iderse daḫi
Dil o āhū-nigāha mā'ildür

4 Bilmez iḫvān ne çekdigin Yūsuf
Düşmeyen çāha cāha mā'ildür

5 Merdüm-i dīde ġarḳ olur bir gün
Ekşeriyā şināha mā'ildür

6 Olsa efser başında mihr-i felek
Yine ʿİzzet külāha mā'ildür

XCIII

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Maşūn-ı seng-i cevr-i dil-berān bir ser mi ḳalmışdur
O cevherle müzeyyen olmaduḳ efser mi ḳalmışdur

2 Görülmiş mi ʿaceb bir şızmaduḳ peymāne-i dīde
Bu bezm-i ġamda işkest olmamış sāġar mı ḳalmışdur

3 Bulur erbāb-ı himmet naḳd-i cündi istemez mīrāş
Pederden Rüstem'e gencîne vü leşker mi ḳalmışdur

4 Niçe fısḳiyyeden ḳanlar aḳıtdı gülşen-i devrān
Cihānda seng-i meşhed olmamış mermer mi ḳalmışdur

5 Cihānı luṭf-i Monlā kām-kār-ı naḳd-i feyż itdi
ʿAceb bī-vāye ʿİzzet ḫāric ez-defter mi ḳalmışdur

XCIV

• • – – / • – • – / • • –

XCII E: 143a, H: 143a, D: 142a, M: 33, B: 116a
3 o: D –
XCIII E: 143a, H: 143a, D: 142a, M: 33, B: 116a
XCIV E: 143b, H: 143b, D: 142b, M: 34, B: 116b

1 Sīneler dāġ-dār-ı hicrüñdür
Mevsim-i lāle-zār-ı hicrüñdür

2 Ġam-ı leyl ü nehārumuz ancaḳ
Ġam-ı leyl ü nehār-ı hicrüñdür

3 Gül-i dāġ ile bülbül-i dil zār
Şād-mān-ı bahār-ı hicrüñdür

4 Sübḥamuz cevher-i sirişk-i firāḳ
Derdümüz āh u zār-ı hicrüñdür

5 Āh u efġān ki gönderür saña dil
Ḥāṣılāt-ı diyār-ı hicrüñdür

6 ʿİzzet'üñ dāġ-ı sīnesin seyr it
Mevsim-i lāle-zār-ı hicrüñdür

7 Eyle ey Şems-i dīn ẕerre naẓar
Şeb-nemüñ ḫāksār-ı hicrüñdür

XCV

• • – – / • – • – / • • –

1 Gerçi göñlüm kebāb-ı hicrüñdür
Neş'e-yāb-ı şarāb-ı hicrüñdür

2 Şerḥalar kim ṣaḥīfe-i dilde
Faṣl u bāb-ı kitāb-ı hicrüñdür

3 Sāye-i şāh-ı ʿaşḳda ancaḳ
Ġamımuz ıżṭırāb-ı hicrüñdür

4 Bāde-i nābdan yapılma muḥāl
Ol ḳadar dil ḫarāb-ı hicrüñdür

5 Şu ṭoḳuz lāne-gāh mürġ-ı dile
Ḳafes-i pīç-tāb-ı hicrüñdür

6 İdemem çekdigüm ġamı taʿbīr
Gördigüm cümle ḫʷāb-ı hicrüñdür

7 ʿĀlem-i āb-ı ye'sde ʿİzzet
Neş'e-yāb-ı şarāb-ı hicrüñdür

8 Eyle sīr-āb-ı vuṣlatuñ Pīr'üm

XCV E: 143b, H: 143b, D: 142b, M: 34, B: 116b

Āteş-i sīne tāb-ı hicrüñdür

XCVI

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Gördüm ki cāmdan idicek derd-i ser ẓuhūr
Yoḳ bir ṣafā ki itmeye andan keder ẓuhūr

2 Sen ḫayra maẓhar olmaġa baḳ şerden it ḥaẕer
Ḥükm-i ḳaderle gerçi ider ḫayr u şer ẓuhūr

3 Elbette ṣoñradan açılandur reh-i ṣavāb
Şaşırma yolda itse iki reh-güzer ẓuhūr

4 Mektūb-ı ḫaṭ yazar ḳara sevdā getürdigin
Dīvāne dilden itmedi dīger ḫaber ẓuhūr

5 Estār-ı ḳalbe şem'-i inābetle vir żiyā
Seyr it verā-yı perdeden eyler neler ẓuhūr

6 Mānend-i māh bir ṭoġurur anı analar
Ey kāş ideydi böyle perīler beşer ẓuhūr

7 İtmez ẓuhūra tābi' olan fikr-i ātiye
Her neyse çāresüz ider emr-i ḳader ẓuhūr

8 Geç geldi ṣanma himmet-i Monlā Celāl ile
'İzzet gibi bu fende ider niçe er ẓuhūr

9 Sāmī gidüp tehī mi ḳalur baḥr-i ma'rifet
Mānend-i ṭab'-ı 'Ārif ider bir güher ẓuhūr

10 Ber-ceste mıṣra'ın gören ol ṣāf gevherüñ
Elmāsdan dimez mi ki itmiş şerer ẓuhūr

11 Fāżılterīn-i ṣınf-ı mevālī ki bir işi
Gelmiş degildür ideli ehl-i hüner ẓuhūr

XCVII

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Tūtyā-yı çeşm-i vaḥdet ḫāk-i idrākümdedür
Ṣanma 'ālem dīde-i derrāk-i idrākümdedür

2 Ṣayd-ı şöhret olma 'anḳā-veş olursun bī-vücūd

XCVI E: 144a, H: 14a, D: 142b, M: 34, B: 116b
9 bir güher: pür-güher D
XCVII E: 144a, H: 144a, D: 143a, M: 35, B: 117a

Kim bu ma'nī gūşe-i fitrāk-i idrākümdedür

3 Ẕihn-i pāküm ḳaṭre ṣahbā-yı ṣafā itmez ümīd
Ḫūşe-i pervīn-i gerdūn tāk-i idrākümdedür

4 Görmedüm bir ehl-i dil kim ṭāli'i mes'ūd ola
Necm-i baḫt-ı kā'ināt eflāk-i idrākümdedür

5 Baş ḳalem kilk-i hüner elfāẓ gūyā kūy u kend
Mülk-i dāniş defter-i emlāk-i idrākümdedür

6 Şu'le-i efkārum eyler teng-nāy-ı 'aḳlı şen
Şeb-çerāġı baḥr-i gevher-nāk-i idrākümdedür

7 Tīġı aḥkām-ı ḳażādur şāhid-i endīşemüñ
Kesme biçme ġamze-i seffāk-i idrākümdedür

8 Kec sürünsün ṣavlecān-ı fikretüm māni' degül
Ṭūb-ı 'ālem pençe-i çālāk-i idrākümdedür

9 Āṣaf-ı müşkil-pesend itmez mi taḥsīn 'İzzetā
Feyż-i Monlā çün ki ṭab'-ı pāk-i idrākümdedür

10 İḳtibās-ı nūr-ı re'yiyle o necm-i es'aduñ
Hem-çü kevkeb āsmān eflāk-i idrākümdedür

11 Rūşenī-i re'yini derk itmedüm bir ferde de
Cevher-i idrāk-i 'ālem ḫāk-i idrākümdedür

12 Nāmına naḳş itmedür fikrüm anı ṣubḥ u mesā
Mühr-i ḫāḳān-ı cihān ḥakkāk-i idrākümdedür

XCVIII

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Ḳadri yoḳdur cāhilüñ a'lāsı bir ednāsı bir
Olsa muḥtāc-ı 'abā ger giyse de a'lāsı bir

2 Çār-bend āyīne ammā ṭūṭī-i gūyāsı bir
Güft-gūy-ı bī-nihāyet olsa da ma'nāsı bir

3 Pāy-ı serv-i vaḥdete peyvestedür zencīr-i eşk
Herkesüñ Mecnūn'ı gerçi başḳadur ṣahrāsı bir

4 Biñ bütüñ taṣvīri var ammā ki göñlüm sendedür

---

8 sürünsün: görünsün D
XCVIII E: 144b, H: 144b, D: 143b, M: 35, B: 117a
1 ḳadri: ḳadr M, B
3 serv: sırr M, B

Deyr pür-naḳş olsa da ʿĪsī-i rūḥ-efzāsı bir

5 Bir ṭarafdur küfr ü dīn bī-hūş-ı rāh-ı ʿaşḳına
Bir gelür Beytü'l-Ḥarām u Mescid-i Aḳṣā'sı bir

6 Reng-i vaḥdet ẕātına bi'ẕ-ẕāt maḥṣūṣ olmasa
Rūy-ı dünyāda olurdı herkesüñ sīmāsı bir

7 Güft-gū-yı keşrete aldanma bu gül-zārda
Ṣad-hezārān ʿandelīb ammā gül-i raʿnāsı bir

8 Var mıdur güncāyiş-i āyīne-i dil dīgere
Ḫāne kim eczāsı bir mebnāsı bir bennāsı bir

9 Dārdan maʿlūm olur ten-perverān u cān-sipār
Ḫalḳ ile Manṣūr'uñ olmaz rütbe-i ʿulyāsı bir

10 Naḳş-ı gün-ā-gün-ı ẕenbe tevbe-i vāḥid yeter
Kālede biñ dürlü reng olsa olur tamġası bir

11 Her kesüñ bir kaç efendisi begi paşası var
Īzid-i yek-tāya minnet ʿİzzet'ün Monlā'sı bir

XCIX

– – • / • – – • / • – – • / • – –

1 Gül-zār-ı cihān cāy-ı ferāġ-ı emelümdür
Bī-berg ü nevāyī gül-i bāġ-ı emelümdür

2 Virmem ḫazefin cevhere mey-ḫāne-i ye'sin
Ṣanmañ ser-i faġfūr ayaġ-ı emelümdür

3 Āyā nerede māh-ı şebistān-ı merāmum
Gerdūn eşer-i dūd-ı çerāġ-ı emelümdür

4 Bir zülfde kim rāyiḥa-i minnet olursa
Sünbüle de menfūr-ı demāġ-ı emelümdür

5 Ol mürde-i şevḳam ki ser-i meşhed-i tende
Her dāġ-ı derūn naḳd-i çerāġ-ı emelümdür

6 Merhemlik ider zaḫm-ı dil-i zāra nevāziş
Nermī-i süḫan penbe-i dāġ-ı emelümdür

7 Bülbül ki ḳafes-bend ola bu sūḳ-ı ṭalebde
Her naġmesi dellāl-i yasaġ-ı emelümdür

XCIX E: 145a, H: 145a, D: 143b, M: 36, B: 117b
4 sünbüle: sünbülse D

8 Bī-dām-ı ṭaleb mürġ-ı merāmı iderem ṣayd
Bülbül baña nāz eylese zāġ-ı emelümdür

9 Encümdür iden Ka'be-i maḳṣūda delālet
'İzzet şerer-i āh sürāġ-ı emelümdür

10 Ṭāhir Beg Efendi ki melāẕ-ı şu'arādur
Destüm der-i luṭfında çanaġ-ı emelümdür

11 Bu bāġ-ı Merām içre küleh-pāre-i Monlā
Bī-minnet-i gerdūn otaġ-ı emelümdür

C

– – • / • – • – / • – –

1 Eşküm şerer-i cihān-ı dildür
Yanġın yeri ḫān-mān-ı dildür

2 Eyyām-ı cünūnı geçdi Ḳays'uñ
Şimdi ṣayılan zamān-ı dildür

3 'Aşḳuñ öñine ṭurur Nerīmān
Varsa yine pehlevān-ı dildür

4 Görsün mi o hīç rūz-ı rūşen
Kim zülf-i siyeh mekān-ı dildür

5 Her ṭarzı sürāġ-ı āfet-i cān
Her ṭavrı belā-resān-ı dildür

6 Cān ṣoḥbetidür enīn ü feryād
Efġān-ı neġam kemān-ı dildür

7 'İzzet bu ḳadarca söylenür 'aşḳ
Bāḳīsi anuñ nihān-ı dildür

8 Ḳabrinde lisān-ı ḥāl-i Ġālib
Hem-ṣoḥbet-i bī-zebān-ı dildür

CI

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Bütān kim sāz-ı cevri perde-bīrūn eylemişlerdür

---

9 encümdür: encümden D
10 B: – / şu'arādur: şu'arāda M
C E: 145a, H: 145a, D: 144a, M: 36, B: 117b
8 ḳabrinde: her ānda M, B
CI E: 145b, H: 145b, D: 144b, M: 37, B: 118a

Fetîl-i zaḫmumuzdan târ-ı ḳânûn eylemişlerdür

2 Felâṭûn'ı esîr-i ḫum görüp Mecnûn'ı ṣaḥrâda
Cihânuñ kârını bildüm ki vârûn eylemişlerdür

3 Niçe eczâ-yı zehr-âlûd girmiş şehd-i iḳbâle
Yuṭarken añlaşılmaz başḳa ma'cûn eylemişlerdür

4 Selâmet mücrimîne ḳulzüm-i ġufrâna batmaḳdur
Güneh keştîsini rindân meşḫûn eylemişlerdür

5 Süveydâ-yı derûndan şüst ü şûy-ı cürm idenler hep
Sirişkin ṣu beyâż-ı çeşmi ṣâbûn eylemişlerdür

6 Cihândan 'İzzetâ resm-i maḥabbet Ḳays ile gitdi
Anı dîvâneler 'aḳlınca ḳânûn eylemişlerdür

7 Cenâb-ı Şems'e leşker oldılar ṣubḥ-ı maḥabbetde
Diyâr-ı 'aşḳa kim derd ehli şeb-ḫûn eylemişlerdür

CII

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Meh-i nevle çeküp ebrûsı ber-â-ber ḫancer
Oldı 'uşşâḳına gök ḫancer ü hem yer ḫancer

2 Ḳahramânam uramaz baḫş-i şecâ'atden dem
Yek-zebân olmasa ġamzeñle eger her ḫancer

3 Ḥıfẓ içün düzd ü ḥarâmîden o şâh-ı ḥüsnüñ
Cevher-i genc-i miyân-bendini bekler ḫancer

4 Alma sînemden a ẓâlim bir iki gün ṭursun
Faḫr idüp göstereyüm ben de mücevher ḫancer

5 Rûḥumı ḳabża yeter tîġ-ı şu'â'-ı güheri
Pâdşâhum ḳuluña çekme mükerrer ḫancer

6 Ḳurtuluş yoḳ biri itmezse ide dîgeri kâr
Ḳaşınuñ her ḳılı bir tîġ-ı ser-â-ser ḫancer

7 Künc-i ḫulyâda der-âġûşına imkân bulamam
Girer elbette miyâna hep o kâfer ḫancer

8 Tîġ-ı ebrû-yı siyeh-tâbuña cân mı ṭayanur

---

2 vârûn: vâjûn M, B
5 süveydâ-yı: sevâyidi M // çeşmi: çeşmini D
7 ehli: ehl-i M
CII E: 145b, H: 145b, D: 144b, M: 37, B: 118a

Neñe lāzım senüñ ey şūḫ mücevher ḫancer

9 Ḳana ʿİzzet leb-i zaḫmuñ ʿacebā ḳanmadı mı
Niçe dem vird-i zebāndur saña ḫancer ḫancer

10 Ḳalemüm luṭf-ı Ḥüsām ile yeter düşmenüme
Olamaz tīġ-i zebānumla ber-ā-ber ḫancer

CIII

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Bender-i vuṣlata ẓann eyleme bir şeyle gelür
Naḳd-i cān ile o tācir-beçeyi peyle gelür

2 Devlet-i ʿaşḳda minnet idemez dīdeye eşk
Baḳma ol cevherüñ isrāfına ṣarf eyle gelür

3 Bilürem ben geçeninden gelecek eyyāmı
Miḥnet-i dem-be-dem ü derd-i pey-ā-peyle gelür

4 Çekdük esrār-ı ḫaṭ u bāde-i laʿlinden ġam
Keyfümüz bezm-i cihānda bilemem neyle gelür

5 Boşuna ölçer anı fikret-i erbāb-ı raşad
Ḥırmen-i encümi ẓann eylediler keyle gelür

6 Kendi yerse bere-i mürdeye şeyḫüm acımaz
Sofranun başına āvāze-i yā Ḥay'la gelür

7 Gözümüz laʿl-i ḳadeḥ-kārda ḳaldı ʿİzzet
ʿĀşıḳuz ṣanma bizim keyfümüzi meyle gelür

8 Bendeki şevḳ u ṭarab bende-i Monlā iledür
Ṣanma kim bendesine şevḳ u ṭarab neyle gelür

CIV

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Ṣūr-ı maḥşer dāmen-i reftārıña meftūn olur
Ḳāmetüñ seyr itse Ṭūbā bīd-veş mecnūn olur

2 Öyle naḳş-ı ḫāṭırum olmış dehān-ı yār kim
Vaṣf-ı ḳaddinde elif yazsam żarūrī nūn olur

3 Ḳāmet-i bālāñ ile reftāruñ itdükce ḫayāl

CIII E: 146a, H: 146a, D: 145a, M: 37, B: 118a
8 bende-i: bendegī M, B
CIV E: 146a, H: 146a, D: 145a, M: 38, B: 118b

Yazsa ḫāmem iki lafẓı bir yere mevzūn olur

4 Var düşün aḥvālini Ḳays'uñ olan dīvānenüñ
Vādī-i ʿaşḳuñda Leylā'lar senüñ Mecnūn olur

5 Necm-i baḫtuñ āsmānı kākül-i cānān iken
Ben dimem kim ṭāliʿüm bilmem neden vārūn olur

6 Ḫoḳḳa-i laʿleyn-i femde görse müşg-i ḫālini
Āhuvān-ı mürdenüñ tekrār baġrı ḫūn olur

7 ʿİzzetā ḫāk-i der-i Monlā'yı ḥāşā terk idüp
Pādşāh olsam serīr-i çerḫe pāyem dūn olur

CV

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Bāde-i maḳṣūd içün olmam düçār-ı intiẓār
Cām-ı nevmīdi çeküp çekmem ḫumār-ı intiẓār

2 Meclis-i ʿālemde yoḳ evvelki demler gibi keyf
ʿĀḳile olmaz ḫam-ı gerdūn medār-ı intiẓār

3 Ṭāḳatüñ ḳalmaz dür-i eşk-i nedāmet çekmege
Çekme ey tār-ı nigeh bī-hūde bār-ı intiẓār

4 Necm-i baḫtum mihr-i rūyından o māhuñ ḳıldı dūr
Bir ḳara gündür baña leyl ü nehār-ı intiẓār

5 Nesc-i pāy-endāz ḳıl tār-ı şuʿāʿ-ı çeşmüñi
Belki bir gün eyler ol meh ʿazm-i dār-ı intiẓār

6 Ḫayf kim müjgānum itdi yāre īhām-ı viṣāl
Gāh olur āmāle dāmen-gīr ḫār-ı intiẓār

7 Ḫūn-ı dildür eşkümüz ey ġonçe-i bāġ-ı cefā
Ḥasret-i rūyuñla olduḳca fişār-ı intiẓār

8 Şunda bir vehm-i mücerred ḳaldı fikr-i vuṣlata
Oldılar ʿaḳl u şuʿūrum tār u mār-ı intiẓār

9 Rişte-i ṭūl-i emelden bulma mümkin mi rehā
Ṣarmasun çerḫ-i dili bir kerre tār-ı intiẓār

10 Şāhid-i maḳṣūdını kendinde buldı ʿāḳıbet
Oldı çeşm-i ġaflet-i dil şerm-sār-ı intiẓār

---

5 vārūn: vājūn M, B
CV E: 146a, H: 146a, D: 145a, M: 38, B: 118b
1 D'de ikinci dize yerine CVI. gazelin 1. beytinin ikinci dizesi yanlışlıkla yazılmıştır.

11 İrdi ʿālem ʿİzzetā şimdi ruḫ-ı dil-dārına
Yaḳdı bu pervāneyi bī-hūde nār-ı intiẓār

12 Muṭrib-i Monlā'da enfās-ı Mesīḥā olmasa
Ser-be-ser olmazdı neyler çeşm-dār-ı intiẓār

CVI

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Çeşm-i pür-ḫūndur gül-i bāġ-ı diyār-ı intiẓār
Sürḫ açar nergisleri feyż-i bahār-ı intiẓār

2 Çeşm-i sūzān ḥalḳa-i der-gāh-ı yāra bend olup
Ṣubḥa dek yaḳdum reh-i ġamda fenār-ı intiẓār

3 Gerd-i rāh-ı yārdur çeşm-i ümīdüñ sürmesi
Olsa bī-cā mı nigāhum ḫāksār-ı intiẓār

4 Ġonçe-i maḳṣūd açınca gitdi dilden ārzū
Bir ʿaceb mevsimdi geçdi rūzgār-ı intizār

5 Ġonçe-i laʿlinden aldum ben cevāb-ı ye'sümi
Bülbül-i dil varsun olsun zār zār-ı intiẓār

6 Ḳāniʿ-i ṣevb-i müheyyā-yı fenāyuz bār olur
Düş-ı faḳra ḫilʿat-i zerrīn-tār-ı intiẓār

7 Sen hem-ān Mecnūn-ı deşt-i ḫᵛāhiş ol bir gün çeker
Nāḳa-i Leylā-yı maḳṣūdı mehār-ı intiẓār

8 Ḳanġı cānibden meh-i ḫüsnüñ ṭulūʿ eyler diyü
Bī-ḳarāram bī-ḳarāram bī-karār-ı intiẓār

9 Nār-ı ḥasret ẓulmet-i ye'süñ yanında nūr imiş
Şimdi dil çekmekde ʿİzzet intiẓār-ı intiẓār

10 Sevḳ-i ye'se çıḳdı āḫir semt-i rāh-ı ārzū
Ben de ʿAynī gibi oldum kām-kār-ı intiẓār

11 Bāġ-ı Monlā'da erenler ḥāżıra ḳalmış duʿā
Ġonçe-i maṭlūba çekme ḫārḫār-ı intiẓār

CVII

CVI E: 146b, H: 146b, D: 145b, M: 39, B: 118b
5 ben: bir D
9 nār: tār M, B
11 ḳalmış: ḳılmış D
CVII E: 147a, H: 147a, D: 146a, M: 39, B: 119a

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 ʿAyāndur mihr-i rūy-ı yār ammā ḫalḳ şaşmışdur
Kemāl-i pertevinden dīde-i dünyā ḳamaşmışdur

2 Ġarīḳ-i ḳaṭre-i vaḥdet olup keştī-i mevcūdāt
Degüldür çerḫ nīlī baḥr-i ḥayret başdan aşmışdur

3 Şataşdum bir perīnüñ görmeden ruḫsārını derde
Ne görmiş kimse bu derdi ne bir ʿāşıḳ şataşmışdur

4 Ne mümkin cilvesi āyīne-pīrā-yı mecāz olmaḳ
Cemāl-i yāra mirʾāt-ı ḥaḳīḳat daḫı şaşmışdur

5 Bilenler ceẕbe-i ḳullāb-ı ʿaşḳı böyle ḳayd itmiş
Ḫam-ı zencīr-i Ḳays'a kākül-i Leylā ṭolaşmışdur

6 N'ola her bir ġubār-ı bāġ-ı ʿālem olsa bir gül-şen
Sirişk-i alumuz kim dāmen-i yāra bulaşmışdur

7 Utanma bender-i Monlā'ya git ʿİzzet naṣīb iste
O keştīgāh-ı iḥsāna ne müflisler yanaşmışdur

CVIII

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Verā-yı Bī-sütūn-ı ʿaşḳı şanma kimse aşmışdur
Niçe Ferhād'lar ol kūh-ı miḥnetde savaşmışdur

2 Bu sevdādur iden Mecnūnı muḫtellü'd-dimāġ ancaḳ
Şanur kim kākül-i Leylā'sına herkes ulaşmışdur

3 Degüldür lekke-i mey ġonçe-i destār-ı faḳrumdur
Boyumdan sāḳī-i gül-çehrenüñ iḥsānı ṭaşmışdur

5 Ḫaḳīḳatle mecāzı eyledi bir ṣūrete ifrāġ
Cenāb-ı şeyḫe cānān varsa bir būse yanaşmışdur

6 Cem-i ḫoş-meşreb-āsā kimseye rām olmıyor devlet
Kümeyt-i bāde-i iḳbāl o demlerde yavaşmışdur

7 Bu Leylī-zār-ı ḥayret dām-gāh-ı mürġ-ı eblehdür
Yapup gerdūn yuvasın bir niçe Mecnūn şaşmışdur

8 Cihānuñ dürlü dürlü kālesin seyr eyledüm ʿİzzet

---

6 bāġ-ı: D –
CVIII E: 147a, H: 147a, D: 146a, M: 39, B: 119a
6 olmıyor: olmayup M, B

Gürūh-ı Mevlevī'ye rengi istiġnā yaraşmışdur

CIX

– – • / – • – • / • – – – • / – • –

1 Eşküm dimem ki mevce-i ṭūfān-ı añdırur
Ṭūfān belki dīde-i giryānı añdırur

2 Gül-zāruñ iştihārına bādī nedür ʿaceb
Bir servi var mı ḳāmet-i ḫūbānı añdırur

3 Ṭūbānuñ iftiḫārına bilmem nedür sebeb
Bir şāḫı var mı sāʿid-i cānānı añdırur

4 Naḳl itmiş āh u zārumı yāra raḳīb-i seg
Ḥayvān var ki ṣoḥbeti insānı añdırur

5 Çekdükce ʿāşıḳı o Cezāyirli şūḫa āh
Mevc-i sirişki sübḥa-i mercānı añdırur

6 Kūy-ı ḥabībi Beyt-i Ḫudā'dan nişān virür
Verd-i raḳīb ḫār-ı muġaylān-ı añdırur

7 Laʿlüñ kelāmı baḥşin açar gül zamānınuñ
Ḫaṭṭuñ peyāmı mevsim-i reyḥānı añdırur

8 Āhum şerāresi getürür yāda leblerüñ
Dūd-ı siyāhı ḥāl-i perīşānı añdırur

9 Żaʿfum o rütbelerde ki ḫāşāk-i cismüme
Bir ḳatre eşk mevce-i ʿummānı añdırur

10 Dūzaḫde yoḳdur āteş-i hicrānı kāfirüñ
Dil-dārsız cinān baña nīrānı añdırur

11 Ḫaṭṭ-ı siyāhı anda ḳarınca ayaġıdur
Gīsūsı bār-gāh-ı Süleymān'ı añdırur

12 Yoḳ dilde ārzū-yı Züleyḫā-yı kā'ināt
Ḳaṣr-ı ʿAzīz-i ṭabʿuma zindānı añdırur

13 Dīvān-ı intiḫābda ʿİzzet naẓīremüz
Ser-çavuşān-ı Ḫüsrev-i devrānı añdırur

14 Ṭāhir Selām Beg ki anuñ ḫāk-i der-gehi

CIX E: 147b, H: 147b, D: 146b, M: 39, B: 119b
6 Bu beyitteki "verd-i raḳīb" tamlaması, E, H, M, B'de "derd-i raḳīb"; D'de ise "dest-i raḳīb" şeklindedir. Bu iki kullanım da beytin anlamı göz önünde bulundurulduğunda yanlıştır.
13 intiḫābda: iftiḫārumuz E, H, M, B ??

ʿAynü'l-Kemāl'e kuḥl-i Ṣıfāhān'ı añdırur

15 Eyvān-ı şāh-ı ʿāleme virdükce zīb ü fer
Gitdükce ʿahdi ʿahd-i Süleymān'ı añdırur

16 Feyż-i cenāb-ı Şems'i bu kemterde seyr idüñ
Gāhīce ẕerre mihr-i dıraḫşānı añdırur

17 İḳbāli ola sāye-i Monlā'da ber-devām
Zirā ki luṭfı baña o sulṭānı añdırur

CX

• • – – / • – • – / • • –

1 Kim ki bir şūḫ-ı dil-rübā ister
Bilerek kendiye belā ister

2 Bī-Ḫudā keştī-i cihān olamaz
Bir çürük tekne nāḫudā ister

3 Ṭatmamışdur meger senüñ ġamuñı
Varsa ʿālemde bir şafā ister

4 Rāh-ı Ḥak bī-ġubār-ı keşretdür
Reh-neverdin bürehne-pā ister

5 Düşmen-i ādemiyet oldı göñül
Ne gedā vü ne pādişā ister

6 Görmeye kendi kendini ʿİzzet
Ḫalḳdan öyle iḫtifā ister

7 Şanma pervāne nāra ʿāşıḳdur
Maṭbaḫ-ı Pīr'e ilticā ister

CXI

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

1 Sipihre eyledi kār inkisārum āḫir-i kār
Ṭutar o māhı daḫı āh u zārum āḫir-i kār

---

14 Ṭāhir Selām Beg ki anuñ ḫāk-i der-gehi: Ẓāhir سلاخنك ke-ẕālik ḫāk-i der-gehin H; Ẓāhir melāḥatüñ gizleme ḫāk-i der-gehin M, B
15 eyvān-ı: dīvān-ı D
16 Şems'i: Şems D / seyr idüñ: seyr it D
CX E: 148a, H: 148a, D: 147a, M: 41, B: 119b
3 senüñ ġamuñı: seng-i ġamı D
CXI E: 148a, H: 148a, D: 147a, M: 41, B: 120a
1 o māhı: evhāmı M, B

2 Alınca kāle-i ṣabrum o ḫᵛāce-i ʿişve
Ṣatıldı hīçe metāʿ-ı ḳarārum āḫir-i kār

3 Bu bezme bir daḫı gelsem de neş'e-yāb olamam
Sebū-yı meyde olursa ġubārum āḫir-i kār

4 Şikenc-i zülfde me'vā ṭutan ider mi ḳarār
Göñül bilür ki bunı tār u mārum āhir-i kār

5 Ḳalur ḥażīż-i meẕelletde levḥ-i dil ʿİzzet
Müsāʿid olmaz ise rūzgārum āḫir-i kār

6 Şu nefs-i şūmla başlardum ibtidā rezme
Muʿīn olursa Ḫudāvendigār'um āḫir-i kār

CXII

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

1 Bi-sūḫt şuʿle-i dil kişt-zārem āḫir-i kār
Şudest ḫırmen-i āteş şerārem āḫir-i kār

2 Şeved be-gerden-i men āsmān çü-ḫalḳa-i dām
Eger zi-dest bi-perred şikārem āḫir-i kār

3 Sevād-ı küfr bih-ez ṣad hezār naḳş-ı riyāst
Zi-reng-i ṭāʿat-i ḫod şerm-sārem āḫir-i kār

4 Zi-ḫūb-ı zişt-i beden ṣūretī ne-mī-māned
Merā şud āyine seng-i mezārem āḫir-i kār

5 Zi-tīġ-i nāz-i bütān bī-niyāzī-i ser-i men
Şeved miyāne-i ḫalḳ iftiḫārem āḫir-i kār

6 Şikenc-i zülf-i siyeh būd meskenem ʿİzzet
Fütāde kerd merā rūzgārem āḫir-i kār

7 Bi-gīr dest-i men ey Pīr-i dest-gīr bi-gīr
Şudest bāb-ı tu cāy-ı ḳarārem āḫir-i kār

CXIII

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Güller açup ṣolınca olur ḫurrem-i bahār

---

5 meẕelletde: meẕelletle D
6 başlardum: başlaram D
7 bāb-ı tu cāy-ı: bāb-ı ḫudāyī D
CXIII E: 148b, H: 148b, D: 147b, M: 41, B: 120a

Ḳışlar başında bülbülüñ āḫir ġam-ı bahār

2 Olma rebī‘-i ‘ömriñe ġırre bu bāġda
Ḳadd-i nihāl-i bīd degül mi ḫam-ı bahār

3 Ġafletle itme gül-şeker-i vaḳt-i feyż-i telḫ
Şīrīnter gelürse de ḫˇāb-ı dem-i bahār

4 Bu gül-sitāna ġonçesi būy-ı ciger virür
Eyler güşād-ı gül ḫaber-i mātem-i bahār

5 Ol ġonçenüñ ne rūyını gördük ne la‘lini
Geçdi bu yıl da bī-gül ü mül ‘ālem-i bahār

6 Nāz eylesün mi sāye-i Monlā’da ‘İzzetā
Zaḫm-ı derūn-ı ġonçemüze merhem-i bahār

CXIV

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Yavrı bülbül lānesinden dāstān söyler yatur
Az yaşında çekdigi cevri hem-ān söyler yatur

2 Göz ucıyla ġamzenüñ itdiklerin bir bir baña
Gizlenüp āġūş-ı çeşme merdümān söyler yatur

3 Sen de ey dil kendine rāz-āşnā bul baḳsaña
Sīne-i muṭribde esrārın kemān söyler yatur

4 Belki raḥm eyler diyü düşkünliginden baḥṣ idüp
Ḫāk-pāy-i yārda üftādegān söyler yatur

5 Vaṣf-ı kūy-ı dil-beri her gice vird itsem n’ola
Ḫāciyān eṣnā-yı ḫaccın bir zamān söyler yatur

6 Ṭıfl-ı ḫāmem ‘İzzetā mehd-i devātımdan çıḳup
Ḫaşmet-i merḥūma olmuş tercemān söyler yatur

7 Noḳṭa-i vaḥdet ki la‘l-i dil-ber-i muṭribdedür
Nāy-ı Mevlānā bu esrārı inan söyler yatur

CXV

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Begüm tīr-i nigāhı ṣanma atmaḳ pehlevanlıḳdur

CXIV E: 148b, H: 148b, D: 147b, M: 42, B: 120a
1 yavrı: zārī M, B
CXV E: 149a, H: 149a, D: 148a, M: 42, B: 120b

Kemān-ı ebruvāna ḳarşu ṭurmaḳ ḳahramānlıḳdur

2 Çıḳarmış pehlevān-ı ġamzeyi başbuġ idüp zülfi
Murādı pādşāh-ı ḥüsnünüñ ṣāḥib-ḳırānlıḳdur

3 Ḥarīm-i ḥüsne dā'ir 'āşıḳa baḥş itme töhmetdür
Baña esrār-ı ḥaṭṭ u ḫāli ol şāhuñ ḳaranlıḳdur

4 Görenler keh-keşānuñ āteşinden eyler istidlāl
Şu ḫar-gāh-ı felek iştabl-ı 'aşḳa bir şamanlıḳdur

5 Feżā-yı sīnede ġars-ı yemīnüñ şerḥalar var kim
Bahār-istān-ı 'aşḳa her biri bir erġuvānlıḳdur

6 Senüñ aḥvalüñe aġyār āḫir gülmesün yoḫsa
Ġamuñla aġlamaḳ yıllarca cānā şādmānlıḳdur

7 Degüldür lāyıḳ ammā şimdilik şu aṭlas-ı gerdūn
'Arūs-ı fikre 'İzzet sāde-rūca bir tavanlıḳdur

8 Düşüp der-gāh-ı Monlā'ya kesildüm mīr ü paşadan
O ḫünkāruñ ḳapusunda gedālıḳ baña ḫānlıḳdur

CXVI

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Eşkümi itsem revān deryā o baḥre nehr olur
Sāḥilinde āsmān ol ḳulzümüñ bir şehr olur

2 Şöyle ṭursun bāde-i nāb istemem āb-ı ḥayāt
Her ne içsem sensüz ey rūḥ-ı revānum zehr olur

3 Şevher-i nā-dāna virmem ben 'arūs-ı fikrümi
Ḫacle-gāhı āsmān dirlerse dünyā mehr olur

4 Neyleyem ben şimdiden kesdüm ḥayātumdan ümīd
Düşmenüm de gerçi ḳahrından nihāyet ḳahr olur

5 İstirāḥat bāb-ı ehlu'llāhda düşmekdedür
Ḫāk-i Monlā düşgüne 'İzzet penāh u ẓahr olur

CXVII

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Bu bāġ-ı ġamda her ne ki ḳāmet-keşīdedür

---

4 keh-keşānuñ: keh-keşān-ı M, B
CXVI E: 149a, H: 149a, D: 148a, M: 42, B: 120b
CXVII E: 149a, H: 149a, D: 148a, M: 43, B: 120b

Ṭūbā-yı cennet olsa o āfet-resīdedür

2 Tīr itse ser-fürū o da gitmez kemān gibi
Rāḥat-resān bu ʿarṣada ḳadd-i ḫamīdedür

3 Setr eyler idi ḫūn-ı dili ḳalsa sīneme
İfşā-yı rāz-ı ʿaşḳa sebeb cümle dīdedür

4 Her bir kelāmı ṣaçmadur ammā ki vāʿiẓüñ
Yāruñ dehānı var dimesi nā-şenīdedür

5 Dīvān ṣanur mücelled-i āsārumı gören
ʿİzzet ʿaṭā-yı ḥażret-i Pīr'e cerīdedür

CXVIII

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Ey dil-i zār yeter nāle-i cān-gāh yeter
Ġarażuñ ʿālemi yıḳmaḳ ise bir āh yeter

2 İstemez ḫüsrev-i ʿaşḳ-ı dīgeri cünd-i derūn
Dil gibi kişver-i vīrāneye bir şāh yeter

3 Oldı naḳdīne-i dāġuñ ile pür ceyb-i dilüm
Var ise ʿömrüm eger ḥaşre dek ey māh yeter

4 İmtiḥāndur ġarażı ḫalḳı Ḫudā'nuñ yoḫsa
Müslim ü kāfire der-gāhına bir rāh yeter

5 İzzetā eyleme dīgerden ümīd-i iḥsān
Sen gibi ẕerreye bir Şems-i felek-cāh yeter

CXIX

– – • / – • – • / • – – – • / – • –

1 Her kes yanında tāzeleri ʿālemindedür
Nev dāġ-ı hicr ile göñül eski demindedür

2 Bulduḳ fesinde nüsḫa-i siḥr ü füsūnı biz
Mektūb-ı fitneyi arayuñ perçemindedür

3 Bir luṭfını görürsek ider nice biñ cefā
Nāsūr-ı yaramuz felegüñ merhemindedür

4 Biñ kerredür sürūr u ġamın itdi tecribe

CXVIII E: 149b, H: 149b, D: 148b, M: 43, B: 121a
CXIX E: 149b, H: 149b, D: 148b, M: 43, B: 121a
4 ḫod: D –

Dehrüñ göñül ne sūr ne ḫod mātemindedür

5 Bir ferde ṣorma cevher-i esrārı ʿİzzetā
Monlā-yı Rūm ḥażretinüñ maḥremindedür

CXX

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Her şey'üñ aṣl-ı ḳıymeti sūḳ-i beḳādadur
Zer-dūz cāme sāde kefen bir bahādadur

2 Vaṣf-ı dehānı eylemeden maḥşer-i süḫan
Maʿdūm laʿl-i yārı murādum iʿādedür

3 Mīzān-ı ʿadl-i Ḥaḳ'da lisānlar dürüst olur
Ḳanṭār-ı ḥīle sūḳ-ı diyār-ı fenādadur

4 Ṣıddīḳ odur ki maḳṣad-ı aʿlāyı ḥaḳ bile
Herkes ḥarīm-i Ḳuds'e ḳadar pā-nihādedür

5 Kendi düşen bu dām-ı belāyāya aġlamaz
Her dürlü derd defter-i *ḳālū belā*dadur•

6 Olmaz fenā-pezīr nuḳūş-ı ḳumāş-ı faḳr
Diḳḳat ile baḳ ki naḳş-ı beḳā būriyādadur

7 Dürc-i dehende gevher-i dendān ḳalmadı
Ḥālā lebüm o laʿl ile beyʿ ü şirādadur

8 Naḫcīr-i dilde ḳalmadı cān bīm-i merg ile
Bī-hūde şāh-bāz-ı nigeh iʿtilādadur

9 ʿİzzet dikildi sūzen-i ʿĪsī gibi müjem
Çeşm-i ümīd dāmen-i Şemsü'l-hüdādadur

CXXI

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Āşyānın āteş-i gülden ṭutuşdurmış hezār
Saʿy ider söndürmege saḳḳā-yı ebr-i nev-bahār

2 Bülbülüñ söndi ocaġı bir ṭarafdan bāġda
Berg-i gül devşirmede yaġmā-gerān-ı rūzgār

---

5 şorma: sürme M, B // ḥażretinüñ: ḥażretüñ D
CXX E: 149b, H: 149b, D: 148b, M: 43, B: 121a
• Kur'ân, 7/172.
CXXI E: 150a, H: 150a, D: 149a, M: 44, B: 121b

3 Ser-be-ser gül-şen yanardı sūziş-i gül-ġonçeden
Ḫavżı leb-rīz itmemiş olsaydı ḳışdan cūy-bār

4 Bülbülüñ ḫākisterin gül-bünde buldı bāg-bān
Ḳaldılar kül öksüzi eṭfāl-i gül-şen zār zār

5 ʻİzzetā bāġ-ı Merām-ı ḥażret-i Ḫünkār'da
Sūz-ı dilden cūy-ı elṭāf ile ḳurtuldı çenār

CXXII

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Dilde ol gencīneler kim bende vardur kimde var
Eşk-i çeşm[üm]-veş güher kim bende vardur kimde var

2 Ẕevḳ-i vaṣlı fikr-i hicrān ile telḫ itmekdeyem
Vaḳt-i şādīde keder kim bende vardur kimde var

3 Gelmeden biri gider birisi peyk-i āhumuñ
Kūy-ı cānāndan ḫaber kim bende vardur kimde var

4 Sūz-ı hicr-i yārdan şermendedür nār-ı caḥīm
Āteş-i dūzaḫ-şerer kim bende vardur kimde var

5 Sikke vü destār ile ʻİzzet olunmaz iftiḫār
ʻAşḳ-ı Monlā'dan eşer kim bende vardur kimde var

CXXIII

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Çekdüklerüm ḥisāb olınursa kitāb olur
Her ḥarfi bī-vefālara lafẓ-ı ʻitāb olur

2 Gitmez ḥicāb-ı hālesi mehden o māh-rū
Mā-dām māh-tāba çıḳup bī-niḳāb olur

3 Olsam ʻaceb mi ġarḳ-ı ʻārak her dem eşk-bār
Manẓūr-ı çeşm-i āfeti dirler ki āb olur

4 Şeyḫüm kerāmet ister iseñ Pīr'ümi de gör
Bir dem nefes iderse ḳadeḥde ḥabāb olur

5 Şāʻir ki Meṣnevī'den ola feyżi ʻİzzetā
Her beyti muʻteriżlere faṣlu'l-ḫiṭāb olur

---

5 sūz-ı dilden: sūzdan D
CXXII E: 150a, H: 150a, D: 149a, M: 44, B: 121b
2 hicrān: hicrānı D
CXXIII E: 150b, H: 150b, D: 149a, M: 44, B: 121b

CXXIV

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Sîlî-i rūzgāra taḥammül ider kibār
Çekmez bu ġarḳa-gehde ġam-ı mevc-i kūhsār

2 Deryā-yı bî-kerān olur olmaz nesîm ile
İtmez ferā'id-i ṣadef-i ḳalbin āşkār

3 Ṣabr u sükūnı lenger-i temkîn iden kişi
Atmaz ḥamūle-i dil-i zārın sefîne-vār

4 Bir dāġdur faḳaṭ görinen derd-i 'aşḳdan
Mestūrdur bu sîne-i sūzānda her ne var

5 Ṣad pāre olsa 'İzzet ider ketm-i rāz-ı Pîr
Virmez telāş-ı erre ile mevc her çenār

CXXV

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Açdıġuñ gül-ġonçe-i zaḫmı bahār olsun da gör
Ṭur ḳızarsun dāġ-ı sînem lāle-zār olsun da gör

2 Acımazken elbet acırsın dil-i bî-çāreye
Tār u mār olsun da zülfüñ tār-mār olsun da gör

3 Bir iki dāġ-ı derūn ḳaldı daḫı açılmaduḳ
Lāle-zār-ı rāz neymiş āşkār olsunda gör

4 Şimdiden bir āh ile ifşā idersin 'āleme
Sevdigüm kimdür göñül olduḳça yār olsun da gör

5 'İzzetā senden de aṣlā ḳalmadı emniyyetüm
Ṣorma kimdür dil-berüm şöhret-şi'ār olsun da gör

6 Mültecā kimdür görürsin ġurbet-i maḫşerde sen
Pîr neymiş mevsim-i terk-i diyār olsun da gör

CXXVI

– – • / • – – • / • – – • / • – –

CXXIV E: 150b, H: 150b, D: 149b, M: 44, B: 121b
CXXV E: 150b, H: 150b, D: 149b, M: 45, B: 121b
2 acırsın: āḫir sen M
CXXVI E: 151a, H: 151a, D: 149b, M: 45, B: 122a

1 ʿAşḳ āteşi kim dūzaḫ anuñ bir şereridür
Dūd-ı siyehi ʿāşıḳuñ āh-ı seḥeridür

2 Ol nūr-ı cihān burc-ı hidāyet ḳameridür
Māh-ı felegüñ varsa da ḥüsni naẕarīdür

3 Virāne-i ʿālemde ʿimāret mi ararsın
Baḳ cāy-ı ḫarābāta ki maʿmūr yeridür

4 Zāhid heves-i kān-ı fenā eylemez ammā
Bir pāre ṭamaʿ eyledigi sīm ü zeridür

5 Bir gün aranur itme telef cevher-i eşki
Her birisi gencīne-i ʿaşḳuñ güheridür

6 Var sīne-i sūzānda bir ḳulzüm-i āteş
Hem ḳatresidür eşk-i terüm hem şereridür

7 Pīr olmış iken ḳaṣd-ı cefāda yine gerdūn
Ḳavs u ḳuzaḥa baḳsaña ġayret kemeridür

8 Ednā şerer-i dilden alup sīne ṭutuşdı
Hīç sönmemesi ṣarṣar-ı āhuñ eşeridür

9 Ḫaddüñ mi Reşīd-i süḫan-ārāya naẕīre
ʿİzzet seni ḫalḳ eylese taʿyīb yeridür

10 Memdūḥ-ı meḫādīm-i kirām Aḥmed Efendi
Kim ʿilm ü faẕīlet aña irş-i pederīdür

11 Ẕātında olan mīve-i ʿirfān u feżā'il
Ol naḫl-i berūmend-i kemālüñ şemeridür

12 Mümtāz-ı ṣudūr-ı ʿulemā olmaġa bāʿiş
Çoḳ ḫaşleti var ṣanma ki ancaḳ hüneridür

13 Nessāc-ı maʿārif ki o arż eylese kālā
Zer-bāf-ı ṭabīʿatle Ḫarīrī'ye ḫarīdür

14 Bu bende-i dīrīneye itse n'ola raġbet
Mirāş-ı peder vārişinüñ muʿteberidür

15 Medḥ itmem anı olmasa ger müntesib-i Pīr
Allāh bilür vaṣfı riyādan da berīdür

---

2 hidāyet: bedāhet D
6 hem ḳaṭresi: her ḳaṭresidür D
10 irş-i pederīdür: irşen pederīdür D
13 ḫarīrīye: ḫarīrīyi M, B
15 medḥ itmem anı: medḥ itmez idüm D

CXXVII

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Seyr idüp rūyın nigāhın tār-ı kākülden geçer
Kārbān-ı gül-fürūşān şevḳ-i sünbülden geçer

2 Bir perīdür kim o gül-ruḫsār ṭurmaz dīdede
Ṣan ḫayāl-i ġonçe-i ter çeşm-i bülbülden geçer

3 Bu müselsel derd-i zülfüñle görince āhumı
Çoḳ ḥakīm-i ʿāḳil ibṭāl-i teselsülden geçer

4 Vaṣf-ı ḫaṭṭ-ı laʿl içün gencīne-i endīşede
Her güher biñ rişte-i rīş-i teʾemmülden geçer

5 Bitmedi mecrā-yı miḥnet ṭolmadı deryā-yı ʿaşḳ
Bunca demdür cūy-ı eşküm şu iki pülden geçer

6 Naẓm-ı ʿİzzetʾle Sitanbul oldı reşk-i her diyār
Ṭālib-i maʿnā olan elbette Āmülʾden geçer

7 Sāye-i Monlāʾda gelmez rızḳı çün kim yādına
Reh-revān-ı der-gehi evvel tevekkülden geçer

CXXVIII

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 ʿAndelībi verd-i ṣad-berg ile tekfīn itdiler
Bir Gül-istān beytini ḳabrinde telḳīn itdiler

2 Meclis-i şūrā-yı ṣabra ʿandelībi almayup
Reʾyini pervānenüñ ʿuşşāḳ taḥsīn itdiler

3 Böyle dāmen-keş degüldi dest-i vuṣlatdan o şūḫ
Bir ṭaḳım ʿāşıḳ tek-ā-pūlarla ḫod-bīn itdiler

4 ʿĀşıḳān aḥvālin ü eṭvārını istidlāl idüp
Ser-güẕeşt-i Ḳaysʾı benden ṣoñra tezyīn itdiler

5 ʿİzzet eyle yekdür Allāh yek diyüp feryād u zār
Ḳalʿa-i ġamda seni varoşa taʿyīn itdiler

6 Pāyuña düşdüm senüñ yā Ḥażret-i Monlā-yı Rūm
Ol zamān kim evliyāya bende taḫmīn itdiler

CXXVII E: 151a, H: 151a, D: 150a, M: 46, B: 122b
CXXVIII E: 151b, H: 151b, D: 150b, M: 46, B: 122b
2 almayup: eyleyüp D

CXXIX

– – • / • – – • / • – – • / • – –

1 Düzd-i nigehüñ pençesi tā cāna resādur
Hem-pāsı olan ġamzeyi bilseñ ne belādur

2 Olsun reh-i ʿaşḳında telef naḳd-i sirişküm
Nem var ise ʿaynumda degül yāra fedādur

3 Bir şāh-ı kerem-kāra ḳul oldum ki efendi
İḥsānı sitem bendeye inʿāmı cefādur

4 Şehr-i ḫıredi vüsʿat-i ṣaḥrā-yı cünūna
Mecnūn ki fedā eyledi kār-ı ʿuḳalādur

5 Taʿrīf idecek ḳāmet-i bālāsın o şūḫuñ
Şāʿir var ise ʿİzzet-i pākīze-edādur

6 Tūb ile yıḳılmaz der-i Monlā'da ṭuranlar
Ṭıfl-ı dilümi ṭaşlayan elbet budalādur

CXXX

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Düşünce sāye-i zülfüñ zemīne sünbül olmışdurn
O sünbül ṣoñra ḫūbān-ı cihāna kākül olmışdur

2 Gel ey pervāne meşḳ-i ʿaşḳ idüp sūziş nedür ögren
Semender-veş göñül yanmaḳda üstād-ı kül olmışdur

3 Ḫayāl-i yār cūy-ı eşkümi seyr itmeden geçmez
Dü dīdem ebruvānumla iki göz bir pül olmışdur

4 Dizüp tār-ı çemenle ġonçelerden sübḥa-i mercān
Cezāyir dayısı gülşende gūyā bülbül olmışdur

5 Mizācınca idüp ol raḫşa ḫidmet Ḳanber-i ṭabʿum
Ḳalem pehnāver-i maʿnāya ʿİzzet Düldül olmışdur

6 Cenāb-ı Mevlevī'nüñ cām-ı zerrīn-i külāhıdur
O keyfiyet ki ṭabʿa bādī-i terk-i mül olmışdur

CXXXI

CXXIX E: 151b, H: 151b, D: 150b, M: 46, B: 122b
CXXX E: 152a, H: 152a, D: 150b, M: 47, B: 122b
CXXXI E: 152a, H: 152a, D: 151a, M: 47, B: 123a

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Baḳ şu hezār-ı zāra gül içün sitem çeker
Bir kāse ḫūn içün yazıḳ olsun ki dem çeker

2 Erbāb-ı ʿaşḳı üştür-i ser-der-hevā gibi
Deşt-i cünūna ḳafile-sālār-ı ġam çeker

3 Büt-ḫāne-i cihānda Berehmen gibi raḳīb
Her gice deyr-i vaṣlına bir nev-ṣanem çeker

4 Biz çekmeyüz bu ṣevb-i felāketle minnetin
Evżāʿ-ı aṭlas-ı felegi muġtenem çeker

5 İḥyā süḫan-verāna reʾīs olsa ʿİzzetā
Bir gün seni o mesnede ehl-i ḳalem çeker

6 Girmez ṣımāḫ-ı bende-i Monlā'ya ṣīt-i ġam
Gül-bang-i Pīr'i çekmeyen ādem elem çeker

CXXXII

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Ḳan itdi gitdi yār yine ḳan idüp gelür
Ẓālim gelürse de telef-i cān idüp gelür

2 ʿAzm itdi ḳatl-i ʿāma Hülāgū-yı ġamzesi
Her menzilinde biñ seri ġalṭān idüp gelür

3 Bi'llāh Çāh-ı Bābil'e ʿazm itmesün o şūḫ
Cādūları füsūnına ḫayrān idüp gelür

4 Ṭūfān gibi temevvüc idüp eşk-i Kūh-ken
Maʿmūre-zār-ı ʿālemi vīrān idüp gelür

5 ʿİzzet mi yoḫsa gül-şene bülbül midür gelen
Bir nā-murād nāle vü efġān idüp gelür

6 Olmaz füsürde maṭbaḫ-ı Monlā'nuñ āteşi
Herkes ocaġ-ı cānını sūzān idüp gelür

CXXXIII

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Gül-zāra çıḳma gülleri rūyuñ utandurur

---

2 ḳafile-sālār: ḳāfile sār D
CXXXII E: 152a, H: 152a, D: 151a, M: 47, B: 123a
CXXXIII E: 152b, H: 152b, D: 151b, M: 47, B: 123a

Feryādumuz hezārı da cāndan uşandurur

2 ʿAks-i cemāl-i yāra naẓar itsem ābda
Parmaḳ şoḳup raḳīb anı daḫı bulandurur

3 Yansun dili demāġı ḳo nār-ı taʿaşşuba
Añma şarāb zāhidüñ aġzın şulandurur

4 Feryād ḳıldı baḫt-ı girān-ḫᵛāba ʿāşıḳuñ
Ḫavfum budur giceyle raḳībi uyandurur

5 İflāsa çıḳdı naḳd-i sirişkin hebā idüp
Ġayrı ḳumāş-ı vuṣlatı ʿİzzet dolandurur

6 İtmez bu ẕerre çeşme-i ḫur-şīde iltifāt
Dünyāda ḳandururbut anı Pīr'i ḳandurur

CXXXIV

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Ben aġladukça çaġladı gül-şende cūy-bār
Oldum hevā-yı ʿaşḳa uyup ben de cūy-bār

2 Çeşmüm gelür o naḫl-i revān ile yādıma
Görsem bahār mevsimi her ḳanda cūy-bār

3 Olmış revāne deşt-i cünūna benüm gibi
Bir serve kendin eyleyüp efgende cūy-bār

4 Neẓẓāre eyle sīne-i sūzānda eşküme
Seyr itmedüñse āteş-i gül-ḫanda cūy-bār

5 Ben bir gül içün aġlaram ol gül-sitān içün
Olmaz mı görse eşkümi şermende cūy-bār

6 Mecnūn-ı eşküm ile boşanmışdı bāġdan
Āḫir çekildi şehre girüp bende cūy-bār

7 ʿİzzet midād-ı ḫāmemüñ olmazdı pey-revi
Ger Pīr evini olmasa cūyende cūy-bār

CXXXV

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

CXXXIV E: 152b, H: 152b, D: 151b, M: 48, B: 123a
2 M ve B nüshalarında 2 ve 3 numaralı beyitler yer değiştirmiştir•
4 eyle: eylese D
5 bir: E –, H –, M –, B –
CXXXV E: 152b, H: 152b, D: 151b, M: 48, B: 123b

1 Bir iki dīvāne-i ʿaşḳuñ cihānda adı var
Deşt ü kūh-ı ḳalbümüñ biñ Ḳays u biñ Ferhād'ı var

2 Bī-vücūd olmaḳ gibi yoḳdur cihānuñ rāḥatı
Gör ki Sī-mürġ'uñ ne dāmı var ne ḫod şayyādı var

3 Nuḳre-i dāġı eli var olsun eksik eylemez
Bendegāna ol şehüñ iḥsān-ı ber-muʿtādı var

4 Müjdeler küllābī-i dār-ı şifā-yı ʿaşḳa kim
Gönlümüñ Mecnūnlıġa ḫaylīce istiʿdādı var

5 Var ise bir ġonçe açmış gül-şen-i endīşede
ʿAndelīb-i ṭabʿumuñ ʿİzzet yine feryādı var

6 Rütbe-i iʿcāzdan bālāter oldı sözlerüm
Ḫażret-i Pīr'üñ tükenmez bendeye imdādı var

CXXXVI

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Ġam-ı laʿlüñ ile yāḳūt-ı aḥmer dāġ-ber-dildür
Degül yāḳūt-ı aḥmer kān-ı gevher dāġ-ber-dildür

2 Ġılāf-ı dīdeden tīġ-ı nigāhı çekme aġyāra
Sen āġūşumda olduḳca ʿadūlar dāġ-ber-dildür

3 Senüñ ol ḥalḳa ḥalḳa gördigüñ eşkāl ey ḫūnī
Degül cevher ġam-ı ġamzeñle ḫançer dāġ-ber-dildür

4 Baḫīlüñ ḥalḳa-i bābından itdüm anı istidlāl
Güşāde olmaduḳca dā'imā der dāġ-ber-dildür

5 Berīdür seng-i keşretden külāh-ı köhne-i dervīş
Degül cevher ġam-ı ġıbṭayla efser dāġ-ber-dildür

6 Ruḫ-ı pür-āteşüñle ḫāl-i müşkīnüñle baş koşmuş
Ḫayāl-i ḫāmdan ʿanberle micmer dāġ-ber-dildür

7 Görüp Şems-i hüdā'nuñ feyżini ʿİzzet bu kemterde
Degüldür mihr ü meh çerḫ-i sitem-ger dāġ-ber-dildür

CXXXVII

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

5 feryādı: Ferhād'ı H, M, B
CXXXVI E: 153a, H: 153a, D: 152a, M: 48, B: 123b
CXXXVII E: 153a, H: 153a, D: 152a, M: 49, B: 123b

1 Maḥabbet şem‘ine gerçi göñüller yana gelmişdür
Benüm göñlümce bir ben bir de pervāne gelmişdür

2 Yapılmaz çerḫ ile mā-beynümüz dünyā sarāy olsa
Göñül ma‘mūre-zār-ı ‘aleme vīrāne gelmişdür

3 Ḫumār u neş’esinden fāriġüz bezm-i cihānuñ biz
Ezel mey-ḫānesinden göñlümüz mestāne gelmişdür

4 Niçe dür-dāneler baḥr-i melāḥat āşkār itdi
Cihān-ı ḥüsne bir dānem benüm bir dāne gelmişdür

5 Degül ḥaddüñ cenāb-ı Vāṣıf’ı tanẓīr ey ‘İzzet
Anuñ gelmez naẓīri ‘āleme aṣlā ne gelmişdür

6 Fenā fi’llāha maẓhar olmayanlar bāb-ı Monlā’da
Bu dehr-i bī-beḳāya bilmezem āyā ne gelmişdür

CXXXVIII

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Mekteb-i gül-şende eṭfāl-i hezārān ders alur
Bu dil-i nā-şāddan olmış sebaḳ-ḫᵛān ders alur

2 Öyle üstād oldı kim ḥūbānı devrān fitnede
Görse eñ ednāsını eṭfāl-i Şeyṭān ders alur

3 Ḫᵛāce olmış yāra fenn-i fitnede mel‘ūn raḳīb
Hey ne günlerdür ki kāfirden müselmān ders alur

4 Her seḥer ṣahhāflar şeyḫiyle ülfet eyleyüp
Ḫᵛāce-i tezvīr-i dolāb-ı bedestān ders alur

5 Ben o ḫāk-i ‘arṣa-i aşḳam ki ‘İzzet söylesem
Dāstān-ı şeh-süvārumdan Nerīmān ders alur

6 Ḥā’il olmaz anlara ḫāk-i mezārı her ṣabāḥ
Cebhe-i Şems-i hüdā’dan mihr-i raḫşān ders alur

CXXXIX

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Dem-ā-dem sīnesin mıżrāb-ı miḥnetle döger ṭanbūr

---

4 bir dāne: bir āna D
6 bilmezem: bilmez D
CXXXVIII E: 153b, H: 153b, D: 152b, M: 49, B: 124a
CXXXIX E: 153b, H: 153b, D: 152b, M: 49, B: 124a

ʿAceb mi olsa bezm-i ʿāşıḳānda muʿteber ṭanbūr

2 Delindi sīnesi derd-i derūnı āşkār oldı
Yiyüp dest-i sitemden ḫayli mıżrāb-ı keder ṭanbūr

3 Başından mīḫ-i tevbīḫ-i felāket eksük olsun mı
İder sīlī-i mıżrāb-ı felekden nāleler ṭanbūr

4 Gelüp ney ḫāṭırın ṣormaz kemānlar tesliyet ḳılmaz
Yatur āġūş-ı muṭribde zebūn u muḥtażar ṭanbūr

5 Teline degme ʿİzzet rāḥat itsin bir zamān olmış
Kemānuñ nālesinden mübtelā-yı derd-i ser ṭanbūr

6 Ḳulaġı naġme-i esrār-ı ʿaşḳa maḥrem olmazdı
Eger kim almasaydı nāy-ı Monlā'dan ḫaber ṭanbūr

CXL

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Çeşm-i mestāne ki mey-ḫānesi kendindendür
Nuḳl-i bādām ile peymānesi kendindendür

2 Bir görür ʿāşıḳ u maʿşūḳı nigāh-ı vaḥdet
Şuʿle-i ʿaşḳ ki pervānesi kendindendür

3 Ḫāne-i dīgere ṣıḳlet mi virür rūşen-dil
Baḳsaña şemʿa ki kāşānesi kendindendür

4 Rızḳ içün fikr-i daḳīḳ itme ṣaḳın ṣıḳ dişüñi
Āsiyāb-ı dehenüñ dānesi kendindendür

5 Raġbet eyler mi ḫas u ḫāra hümā-yı himmet
ʿİzzetā mürġ-ı dilüñ lānesi kendindendür

6 Der-i Monlā'da ider ʿaḳlını Ristū zā'il
O şifā-ḫāne ki dīvānesi kendindendür

CXLI

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Kimse bilmez dil-i zārumda ne var āh bilür
Maḥrem itmem anı her-bār o daḫı gāh bilür

2 Leb-i maḥbūbumı peymāne öperken gördüm
O ḫarāmīye ḫelāl eylemem Allāh bilür

CXL E: 153b, H: 153b, D: 152b, M: 49, B: 124a
CXLI E: 154a, H: 154a, D: 153a, M: 50, B: 124a

3 Çıḳaran ṭoġrıya Hādī-i Sübül'dür yoḫsa
Kim ki bir rāha gider ol rehi şeh-rāh bilür

4 ʿAksini ḳulzüm-i eşkümde görüp tā-be-ṣabāh
Ne ḳadar aġladıġum her gice ol māh bilür

5 Yetiş aḫşāmdan ey māh ki çıḫmaz ṣubḥa
Gāh bilmez özini ḫaste göñül gāh bilür

6 Semt-i kākülde ṣabā ile esenleşmişdür
Ṣorayum ḥāl-i dili āh-ı seher-gāh bilür

7 ʿAczdür bāʿiş-i vuṣlat baña ḳalsa ʿİzzet
Cümle ʿuşşāḳ anı nāle-i cān-gāh bilür

8 Derdümi ḥażret-i Ḫünkār'a ne taḳrīr ideyüm
Ḳulıyam ḥālümi elbet o şehen-şāh bilür

CXLII

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Yaḳmasun cānumı kim cānuma cānān aġlar
Yine pervānesine şemʿ-i fürūzān aġlar

2 Cigerüm ḳanı degüldür görinen nūkinde
Acıyup ḥāl-i dil-i zāruma peykān aġlar

3 Ol ḳadar acıdı kim ġonçe-i dāġ-ı dilüme
Bülbülüñ ḥālini görse gül-i ḫandān aġlar

4 Yoḳ mıdur ey gül-i ter sende hīç insāniyyet
Derdümi açsam eger verd-i gül-istān aġlar

5 Baḳalum ḳanġısı ʿİzzet çıḳacaḳdur başa
Dil-i sūzān yanar dīde-i giryān aġlar

6 Yerde ḳalursa dem-i nā-ḥaḳ-ı Sulṭān Selīm
Mihr-i ruḫsārını añduḳça şafaḳ ḳan aġlar

7 Ḥażret-i Şems gibi oldı şehīd-i maẓlūm
Ṣanma ẕerrāt o şehe mihr-i dıraḫşān aġlar

CXLIII

– – • / • – – • / • – – • / • – –

---

6 esenleşmişdür: esenlenmişdür D
CXLII E: 154a, H: 154a, D: 153a, M: 50, B: 124b
CXLIII E: 154b, H: 154b, D: 153b, M: 50, B: 124b

1 Hengām-ı fırāḳuñ ḳi dem-i ʿişretümüzdür
Ḫūn-ābe-i ḥasret mey-i bī-minnetümüzdür

2 ʿĀşıḳlaruñ andan bilinür ḳadr-i bülendi
Manşūr bizim de sebeb-i rifʿatümüzdür

3 Uçmaġa sezā-vār iderüz dāmen-i faḳrı
Her pāresi bir bāl u per-i himmetümüzdür

4 Laʿn eylemek aġyāra añup rūz-ı firāḳı
Ümmīd iderüz kim sebeb-i raḥmetümüzdür

5 Çamur olıcaḳ māye-i aṣliyyemüz ey dil
Bādī yine gerd-i kedere ṭīnetümüzdür

6 Şemʿ-i ruḫuñı zülf ile setr eyleme luṭf it
Pervānelerüz bāʿiṣ-i cemʿiyyetümüzdür

7 Öldürmemek aġyārı bu meẕhebde ḥaṭādur
Ol farżı edā vācibe-i ẕimmetümüzdür

8 Taḳsīm olınur derd-i derūnlar dilümüzden
Ser-çeşme-i ekdār-ı cihān miḥnetümüzdür

9 Olmış dolayısından o da zülfine ʿāşıḳ
Bāʿiṣ buña ʿİzzet'le bizüm ülfetümüzdür

10 Ḫāḳān bilürüz sā'il-i der-gāhını Pīr'üñ
Bābında tefaḳḳur sebeb-i devletümüzdür

CXLIV

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

1 Raḳīb o tāze nihāle ṣarıldı ber-vāfir
Uzandı mīve-i vaṣla yetişmesün kāfir

2 Öpül raḳībe ḫafī yoḳ mıdur benüm cānum
Ḳuluñ da ister efendim o mīveden ẓāhir

3 Füsūn ile dil-i zāra ʿaceb ne iş kesdi
Beni bu ḥāle ḳoyınca o ġamze-i sāḥir

4 O mürġı ṣayda ne şeh-bāzlar süzülmiş idi
Ṭutıldı dām-ı ḫam-ı zülfine göñül āḫir

CXLIV E: 154b, H: 154b, D: 153b, M: 51, B: 125a
2 ḫafī: ḥaḳḳı D // ister: isterem D
4 süzülmişdi: süzülmişdür D

5 Dehān-ı yāra ḳolay mı cevāhir-efşānlıḳ
Bulur mı vara yoġa söz her isteyen şā'ir

6 Naẓīre istemez idi cenāb-ı Vāṣıf'dan
Süḫanda olmasa 'İzzet bu mertebe māhir

7 O bāb-ı luṭfa olup dīde-dūz ḫalḳa gibi
Melāẕ u melce'ümüz āstān-ı Monlā'dır

CXLV

– – • / – • – • / • – – – • / – • –

1 Yārüm ki çeşmi perde-i kākülde gösterür
Şeh-bāzını o evc-i teġāfülde gösterür

2 Taḳvīm-i nev-bahār-ı ḫaṭṭ-ı yāra baḳdılar
Hengām-ı vaṣlı mevsim-i sünbülde gösterür

3 Gitsem ḫayāl-i ḫālüñ ile Hind'e fi'l-meṣel
Efsūn-ger-i ḫaṭuñ anı Kābül'de gösterür

4 Ḫaşm-ı felek ne rütbe bülend ise ḫīleden
Dāmānını zemīn-i tenezzülde gösterür

5 Vāḥdet-nigāha cilve-i 'aşḳı bu gül-sitān
Gāhīce gülde gāhīce bülbülde gösterür

6 Vaṣf-ı ruḫında 'İzzet ider medḥ kākülüñ
Bih-zād-ı ḫāme sünbüli ki gülde gösterür

7 Der-gāh-ı Pīr'den ne zamān eylesem sü'āl
Her ber-murādı bāb-ı tevekkülde gösterür

CXLVI

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Her pilav zerde güni sāḥa-i dīvāna ḳonar
Şeyḫümüz aḳbabadur istedigi ḫ'ᵛāna ḳonar

2 Muṣḥaf-ı ḥüsnüñe noḳṣān mı virür ḫaṭṭ-ı siyāh
Megesi görme misin ṣafḥa-ı Ḳur'ān'a ḳonar

3 Nerde var nerde yoḳ aġyār gelür būm gibi
Ṭā'ir-i neş'e ne dem meclis-i yārāna ḳonar

CXLV E: 155a, H: 155a, D: 154a, M: 51, B: 125a
3 Hind'e: ben de M, B
7 ber-murādı: ber-murād D
CXLVI E: 155a, H: 155a, D: 154a, M: 51, B: 125a

4 Mūcib-i rif'at u iḳbāl olur ża'f-ı beden
Baḳ meges bāl-i hümā-yı ser-i şāhāna ḳonar

5 Öyle āvāre-i vaḥşīye nigeh dām olamaz
Şanma kim mürġ-ı ḫayāli ser-i müjgāna ḳonar

6 Ye'sdür mā-melek-i mülk-i ḥakīḳat 'İzzet
Vāz geçen genc-i emelden o büyük kāna ḳonar

7 Mīhmān-ḫāne-i Monlā'da çıḳar nān-ı şifā
Niçe dīvāne gelüp bir niçe dīvāna ḳonar

CXLVII

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Çerḫe itmez ser-fürū 'aşḳ-āşnā ser-ḫoşlar
Bir çanaḳ ṣahbāya meyl eyler mi deryā-nūşlar

2 Dā'imā zülfüñ perīşān olmamaḳ mümkin midür
İntiẓām-ı ḥāli bilmez ḫānmān-ber-dūşlar

3 Dūd-ı āh-ı ehl-i faḳr eyler kibārı ṭoḳ ṭoyum
Re's-i kānūn-ı gedāda cem' olur bayḳuşlar

4 Kimdür ol kim bozmaya 'aḳlın meger mecnūn ola
Cümle medhūş-ı nigāhuñdur ḫıredler hūşlar

5 Ṣaġ ayaḳḳabı degüldür çizmeciden kaçdı yār
Nerd-bān başında ḳaldı ṭur diyüp pā-pūşlar

6 Ḫāme vāz geçmez ḫaṭ-āver sevdigüm 'İzzet bilür
Ḫaṭṭ ider lafẓ-ı ġalaṭ daḫı ise maṭrūşlar

7 Eyleyüp derd-i ḫumārı ṣubḥ-ı maḥşerden telāş
Baş urur der-gāh-ı Pīr'e mestler medhūşlar

CXLVIII

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

1 Gümüş yasaġını gūş itmemiş mi meh-rūlar
Nedür o sā'id-i sīmīn nedür o bāzūlar

2 İşitmedüñ mi yasaġ-ı samūr u ḳāḳūmı

---

7 şifā: şafā D
CXLVII E: 155a, H: 155a, D: 154a, M: 52, B: 125b
1 itmez: istemez D
CXLVIII E: 155b, H: 155b, D: 154b, M: 52, B: 125b

Nedür o sīne a zālim nedür o gīsūlar

3 Revā mı çeşmüñi tatar-ı ġamze ḫaste ide
Helāk-i tīr-i nigāhūn iken Hülāgū'lar

4 Gözinde ni'met-i dīger olan çeker ṣıḳlet
Zebān-ı ḥāl ile söyler anı terāzūlar

5 Cenāb-ı Pīr-i muġāndan yapılduḳ encāmı
Kibāra bī-hude itdük tehī tek-ā-pūlar

6 Der-i ümīd ḳalup ancaḳ āstāne-i Pīr
Ḫudā'ya ḥamd ola 'İzzet ḳapandı ḳapular

CXLIX

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 O 'āḳiller ki rāhın semt-i taḳdīr eylemişlerdür
Çıḳar yol ancaḳ oldur ḥüsn-i tedbīr eylemişlerdür

2 Şerār-ı āhı dāne eşk-i çeşmi āb ḳılmışlar
O ṣayyādān ki mürġ-ı kāmı naḫcīr eylemişlerdür

3 Me'āl-i 'aşḳ çıḳmaz sözlerinden Ḳays u Ferhād'uñ
O baḥṣi her biri bir başḳa taḳrīr eylemişlerdür

4 Kimüñ başında sevdā varsa bir bir ṭoplayup 'uşşāk
Gelince tā-ser-i Mecnūn'a zencīr eylemişlerdür

5 Yıḳıldı ḫātırum şād eyledüm ḥussādı ḥamd olsun
Anuñ nuḳżıyla çoḳ vīrāne ta'mīr eylemişlerdür

6 Raḳīb olsun sevindi sāyesinde baḫt-ı bī-dāduñ
Felekden gördigüm cevr ile tebşīr eylemişlerdür

7 Bilinse 'aşḳ-ı muṭlaḳ kimse olmaz 'İzzetā 'āşıḳ
Ḳoyup nāmın maḥabbet ḥüsn-i ta'bīr eylemişlerdür

8 Olanlar genc-i lā-yefnāya mālik künc-i rāḥatda
Ḳoyup dünyāyı 'azm-i der-geh-i Pīr eylemişlerdür

CL

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Ḫūbān egerçi cām-ı maḥabbetle mest olur
Bezm-i vefāda ekṣeri sāġar şikest olur

CXLIX E: 155b, H: 155b, D: 154b, M: 52, B: 125b
CL E: 156a, H: 156a, D: 155a, M: 53, B: 125b

2 Eyler niyāz baña ecel ḫavf-i merg ile
Yāruñ ne dem ki dīdesi ḫançer be-dest olur

3 Peymāne-i mu'āhedeyi itmeyen şikest
Dūzaḫda ḳalsa mest-i şarāb-ı elest olur

4 Pesti bülend olıncaya dek çerḫ-i devletüñ
'Ādet budur ki bir niçe bālāsı pest olur

5 Monlā o pādşāh-ı cihāndur ki 'İzzetā
Şāhāna bāb-ı şevketi cāy-ı nişest olur

CLI

– – • / – • – • / • – – – • / – • –

1 Ey verd-i nāz gūşuña girmez mi rūzgār
Benden peyām-ı ḥasreti virmez mi rūzgār

2 Dilden ḫaber getürmedi ḳaṭ'ā berīd-i āh
Bilmem ḥarīm-i zülfüñe irmez mi rūzgār

3 Virmezse ḳad-keşīde olup sāye bir nihāl
Ṭūbī de olsa anı devirmez mi rūzgār

4 İksīr-veş ġubār-ı reh-i yārı ṭoplayup
Çeşm-i 'alīle ḥişşe ayırmaz mı rūzgār

5 Yoḳ mı medārı gerdişine bād-ı āhumuñ
Hīç āsiyā-yı baḫtı çevirmez mi rūzgār

6 'İzzet cenāb-ı Ġālib'e bāġ-ı behiştde
Benden peyām-ı ḥasreti virmez mi rūzgār

CLII

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Kenār-ı cūya yan gel sīne-i billūr görsünler
Naẓar şal nergise bir dīde-i maḫmūr görsünler

2 Ziyāret ḳıl raḳībüñ ḳabrini vir ḫadşe dünyāya
Mezār-istān-ı küffār içre ey meh nūr görsünler

3 Dil-i vīrānemi tezyīn ḳıl kim dāġ-ı cevrüñle

---

5 nişest: şikest M, B
CLI E: 156a, H: 156a, D: 155a, M: 53, B: 126a
CLII E: 156a, H: 156a, D: 155a, M: 53, B: 126a
1 nergise: nergis D

Görenler ol ḫarāb-ābāduñı ma'mūr görsünler

4 Felekler şīşe-i dārū-yı ḥikmet olsa nūş itmem
Eṭibbā-yı felāket böyle bir rencūr görsünler

5 Olup ber-dār-ı zülf-i yār ayaġın çekse 'ālemden
Ne ḥaḳlar söyler ādem o zamān Manṣūr görsünler

6 Ayaġ-ı köhne-i mey-ḫāne zīb-i dest-i faḳrumdur
Dem-ā-dem isteyenler 'işret-i faġfūr görsünler

7 İdüp Şems-i hüdā'dan iḳtibās-ı pertev-i şöhret
Felekde 'İzzetā bir şā'ir-i meşhūr görsünler

CLIII

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Şanma ebrūlarını ṭarf-ı külehden görinür
Zülfe baḳ kim meh-i nev ebr-i siyehden görinür

2 Maẓhar-ı ḥüsn-i Ḫudā-dād olanuñ Yūsuf-veş
Tābiş-i māh-ı ruḫı tā bün-i çehden görinür

3 Şāhid-i nuṣrete mir'āt gögüs germekdür
Ṣūret-i rūy-ı ẓafer ṣabr-ı sipehden görinür

4 Semt-i nā-refteye gitmezse eger 'aḳla uyup
Naḳş-ı pāy-ı ḳudemā 'āḳile rehden görinür

5 Ne ḳadar itse cebān 'arż-ı şeca'at baḳma
Ṣūret-i vaḥşeti mir'āt-ı velehden görinür

6 Mihre teşbīh idemem pertev-i ḥüsnin zīrā
Urdıġı sīlī-i rū çehre-i mehden görinür

7 Pek ḳararmış yine 'āşıḳlara çeşm ü ḫaṭ u ḫāl
Bize bir tāze belā baḫt-ı siyehden görinür

8 Ḳıldı fānūs çerāġānına Monlā Ḫünkār
'İzzet ol pādşehüñ ḥıfẓı külehden görinür

CLIV

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Benüm ey mihr-i enver her ne varum varsa sendendür
Felekde ẕerre deñlü i'tibārum varsa sendendür

CLIII E: 156b, H: 156b, D: 155b, M: 54, B: 126a
CLIV E: 156b, H: 156b, D: 155b, M: 54, B: 126b

2 Senüñ dāġ-ı ġamuñdur çaġladan ḫūn-ābe-i eşküm
Bahārum lāle-zārum cūy-bārum varsa sendendür

3 Ḫayālüñdür iden kāşāne-i efkārı şūret-yāb
O devlet-ḫānede naḳş u nigārum varsa sendendür

4 Bilürsin ʿāriyetdür câme-i cān cism-i ʿāşıḳda
Bir iki gün ḥayāt-ı müsteʿārum varsa sendendür

5 Hemān teslīm-i cāndur yazılan edvār-ı ʿaşḳuñda
Bu muṭrib-ḫānede bir dem ḳarārum varsa sendendür

6 Nuḳūd-ı eşkümi ser-māye itdüm kāle-i ʿaşḳa
Bu bender-gāh-ı ġamda kesb ü kārum varsa sendendür

7 Ne mümkin itmesin īmā-yı vuṣlat ṭutma zülfüñden
Eger destümde cüz'ī iḫtiyārum varsa sendendür

8 Ḳapuñdan ġayrı yoḳdur bir penāhı ʿİzzet'üñ Pīr'üm
Bu kişverde eger dār u diyārum varsa sendendür

9 Çerāġ-ı Şems-i dīnem bendeñem yā Ḫażret-i Ḫünkār
Felekde ẕerre deñlü iʿtibārum varsa sendendür

CLV

– – • / • – – – / – – • / • – – –

1 Mecnūn bıraḳup ḫalḳı ṣaḥrālara düşmişdür
Ardınca yine ʿālem ġavġālara düşmişdür

2 Reng almaduḳ ol māhuñ isfīd ü siyāhından
ʿĀşıḳları gün-ā-gün sevdālara düşmişdür

3 Ḳaʿr-ı yem-i vaḥdetden yoḳdur ḫaber almış hīç
Biñ Nūḥ bu ḥayretle deryālara düşmişdür

4 Hep mebḥaṣ-i vaḥdetdür keşretde ḳoyan ḫalḳı
Her birisi bir başḳa daʿvālara düşmişdür

5 Ġārāt-ı dili terk it cān almaġa baḳ ey çeşm
Ekṣer bozılan ʿasker yaġmālara düşmişdür

6 Nev-zāde-i ṭabʿumdur ʿİzzet nefes-i ḳudsī

---

7 itmesin: itmeseñ D
9 bendeñem: ben de D
CLV E: 157a, H: 157a, D: 156a, M: 54, B: 126b
2 māhuñ: cāhuñ D
3 Nūḥ: kerre E, M, B

Ebnā-yı zamān dīger ma'nālara düşmişdür

7 Gel der-geh-i Monlā'ya ta'bīr ü tesellī al
Bī-hūde zevāhir-bīn rü'yālara düşmişdür

CLVI

– – • / • – – • / • – – • / • – –

1 Hem-vāre nişār itdügümüz rāhına cāndur
Cānuñ var ise ḥażret-i cānānı inandur

2 'Āşıḳlara bī-'ār dimek şānuña düşmez
Maḥcūb-ı kerem ḳıl bizi luṭfuñla utandur

3 Naḳd-ı emele mālik olur sā'il-i pür-zūr
Āh eyle fiġān eyle hemān yāri uşandur

4 Āl eyle düşür māhī-i maḳsūdıñı şeste
Baḥr-i emeli ḫūn-ı sirişküñle bulandur

5 Şāhum bir iki manḳıra istekli olursa
Abdāl-ı dile nuḳre-i dāġ-ı ġamı yandur

6 Lāyıḳ mıdur aġyāra olup gergef-i maṭlūb
'Āşıḳlaruñı sūzen-i ġamla oyalandur

7 Baḳ mişṭar-ı manẓūmdaki şerḥaya 'İzzet
Zaḫm-ı dili şā'irlerüñ andan da 'ayāndur

8 Ḫāşā ki ḳalem ḳādir ola vaṣfına Pīr'üñ
Maḳsūd hemān ḳulluġumı 'arż-ı beyāndur

CLVII

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

1 Şarāba itdigümüz tevbeler müẕebẕebdür
A şeyḫ efendi geçilmez ne çāre meşrebdür

2 Cenāb-ı şeyḫe ṣoruñ pāk yaldız altunı
Cemī'-i derde devā nüsḫa-i mücerrebdür

3 Öküz gibi çalışur 'ilme ḫ'āce-i dānā
Sevād-ı cehlini örten bir az mürekkebdür

4 'Amelde pīr-i muġān ile farḳı yoḳ şeyḫüñ
Hemān merāmı ḳurı iddi'ā-yı meẕhebdür

CLVI E: 157a, H: 157a, D: 156a, M: 55, B: 126b
CLVII E: 157b, H: 157b, D: 156b, M: 55, B: 127a

5 Görünce aġzı ṣulandı dü-çeşm-i giryānuñ
Bu rütbe eşküme bā'i'ṣ turunc-i ġabġabdur

6 Bu devr-i ġamda ṭayansun piyāle-i dīde
Kedū-yı sīne mey-i eşk ile leb-ā-lebdür

7 Ṭonın çıḳarmaġa ḳalur raḳībe bir gömlek
Yatınca bister-i 'āşıḳda pek mü'eddebdür

8 Degül sitāre-i ḫālüñ felekde meşhūdum
Nehār-ı ḥüsnüñe maḫṣūṣ başḳa kevkebdür

9 Şarāba ḫūn-ı raḳībi izāfe eyleseler
Kitāb-ı 'aşḳa göre nūşı ḥille aḳrebdür

10 O yolda vardur eṣerden mü'eṣṣire cādde
Delīli deşt-i Ḥicāz'uñ sitāre-i şebdür

11 Ġulām-ı der-gehi 'İzzet kemīne bendesidür
Cenāb-ı Pīr'e ḳalem çāker-i mükātebdür

CLVIII

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Ser-māye itdi ebr-i güher-bāra nev-bahār
Ḳādir mi feyż-i eşkümi inkāra nev-bahār

2 Gül-ġonçem ile zeyn iderem gül-sitānı
Da'vet iderse yalvara yalvara nev-bahār

3 Bir müyını deger mi ḫaṭ-ı nev-demīdenüñ
Bir de çehār-faṣl ola yek-pāre nev-bahār

4 Ẕevḳ-i çemen o naḫl-i gülüñ sāyesindedür
Gelmezdi gonçem olmasa gül-zāra nev-bahār

5 Biñ naḫl-i tāze ḳoymış anuñ rāh-ı 'aşḳına
Mā'il olup o ḳāmet ü reftāra nev-bahār

6 Mevsim bilür mi ġonçe-i āḫir-zamāndur
'Uşşāḳına ḫazān olur aġyāra nev-bahār

7 Bīmārı oldı ḳışdan o nergis baḳışlınuñ
Bilmem ki ṣaġ bāġa bu yıl vara nev-bahār

---

6 eşk ile: eşkümle D
7 mü'eddebdür: mü'ebbeddür D
CLVIII E: 157b, H: 157b, D: 156b, M: 56, B: 127a
6 ġonçe-i āḫir-zamāndur: ġonçeme āḫir-zamāndur M, B

8 Naḳl eyleyüp biraz o gülüñ reng ü būyını
İtdi derūn-ı ġonçeyi ṣad-pāre nev-bahār

9 Bu berg-i sebzi ʿarż ide ʿİzzet faḳīrden
Bāġ-ı Merām-ı Ḫażret-i Ḫünkār'a nev-bahār

CLIX

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 İbtidā gelmez raḳīb evvel o şūḫ-ı şen gelür
Bir de ḫoş geldüñ ṣafā geldüñ begüm dirken gelür

2 Şu gibi gelmez kemerlerden gözüm ḫūn-ı sirişk
Tā göñüldür menbaʿı seyr eyle kim ḳandan gelür

3 Ṣūret-i hestī degül mir'āt-ı ṭabʿa āşnā
Büt-perestī ḫod-perestīden baña ehven gelür

4 Gül-şen olsun bir de ʿālem baña sensüz sevdigüm
Her güli bir kāse ḫūn her ġonçesi gül-ḫan gelür

5 Şīveñi şimşādda seyr eyledükce yāduma
Serv-i āzādum senüñçün itdigüm şīven gelür

6 Reng-i ebnā-yı zamānı Ḫażret-i Yaʿḳūb'a ṣor
Külbeden Yūsuf yerine ḳanlı pīrāhen gelür

7 Bulsa şiddet çekme ġam ʿİzzet şitā-yı hicr-i yār
İtse ḫükmin zemherīr icrā bahār erken gelür

8 Ḳıl fedā Ḫünkār-ı ʿaşḳa destine geçmiş iken
Ṣanma kim bu ʿāleme bir daḫı cān u ten gelür

CLX

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Var mı bir yol ʿacabā semt-i reh-i yāra çıḳar
Giceye gündüze baḳmaz dil-i āvāre çıḳar

2 Ḳulzüm-i ḫüsninüñ eṭrāfını kesmiş kākül
Gitse keştī-i ḫayālüm öñine ḳara çıḳar

3 Şaşırur mı yolını sālik-i rāh-ı vaḥdet

CLIX E: 158a, H: 158a, D: 157a, M: 56, B: 127b
1 o: ol D
3 ṣūret-i hestī degül: ṣūret-i hestī-i gül M, B
CLX E: 158a, H: 158a, D: 157a, M: 56, B: 127b

Ṣıḳılınca başı hīç olmaz ise dāra çıḳar

4 Dil-i ṣad-pāreye bir pāre daḫı żamm itdi
Almaḳ istermiş o meh-pāre didüm pāra çıḳar

5 Naḳd-i cān elde göñül vaṣluña ḫᵛāhişgerdür
Elbet ey şūḫ bu bāzāra çıḳan kāra çıḳar

6 Ḳahramān-ı nigeh-i yāra mübāriz mi çıḳar
Çıḳacaḳ varsa yine bu dil-i bī-çāre çıḳar

7 Ḳapudan baḳdıġumuz yerde cenāb-ı vā'iẓ
Ḥarem-i ġayra nigāh itmege dīvāra çıḳar

8 Rişte-i mıntaḳası bir gün olur kim dökülüp
Felek-i pīre-zenüñ ipligi bāzāra çıḳar

9 Zaḫm-ı aġyārdan itsem n'ola 'İzzet feryād
Bülbülüñ şekvesinüñ 'aḳıbeti ḫāra çıkar

10 Bāb-ı 'ālīsine mensūbsın ey ḥażret-i 'aşḳ
'Arż-ı ḥālümle beni ḫidmet-i Ḫünkār'a çıḳar

CLXI

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Vaḥal-zār oldı eşk-i çeşmümüzden reh-güẕār-ı yār
O serv-i nāza oldı farṭ-ı ḫᵛāhiş māni'-i reftār

2 Suḳūṭ-ı ṣelc ile düşdi derūna āteş-i ḥasret
Bu yıl yaġdı diyār-ı Rūmili'nde berf-i āteş-bār

3 Felekden aḫẕ-ı şār-ı intiḳāma eylerem teşmīr
Geçerse destüme dāmān-ı vaṣlı yārümüñ tekrār

4 Telebbüs itdigi cāme edīm-i āsmānīdür
Felekden dūşına 'āḳil umar mı ḫil'at-i zer-tār

5 Taḥammül eylemez bār-ı nuḳūṣa öyle nāzükdür
İder kāşāne-i iḳbāli şöhret mā'il-i idbār

6 Sevenler pādşāhı şekve itmez cevr-i leşkerden
Olur gül-şende bir gül-ġonçenüñ yanında yüz biñ ḫār

7 Kirās-ı la'l-i cānāndan nişān yoḳ nev-bahār oldı
Ne geç geldi bu yıl şehr-i Keşān'a mevsim-i gül-zār

---

5 bāzāra: bāzārda M
CLXI E: 158b, H: 158b, D: 157b, M: 57, B: 127b
6 gül ġonçenüñ: ġonçenüñ D

8 Niçe mürġānı var faṣl-ı bahāruñ kimseler bilmez
Lisāna bā'iṣ itmişdür hezārı keşret-i güftār

9 Kerem ḳadri bilür bir bende-i dīrīneyem cānā
Bir iki būseñi aġyār itmez baña istikṣār

10 İdüp bir dīgerin maḥrem ṭuyulsa saña 'azv eyler
Belādur olma şaḫs-ı herze-gūya ḥāmil-i esrār

11 Ucuz almış olur kālā-yı 'irfānı maḥallinden
İdenler der-geh-i Monlā'da 'İzzet naḳd-i cān īṣār

CLXII

– – • / – • – • / • – – – • / – • –

1 Yāruñ cefāsı 'āşıḳ-ı zāruñ ṣafāsıdur
Ġāretger-i ṣafāsı raḳībüñ cefāsıdur

2 İḳlīm-i 'aşḳı Ḳays ile ḳılduḳ muḳaseme
Ser-ḥaddümüz diyār-ı cünūnuñ verāsıdur

3 Dūd-ı siyāh-ı dūzaḫa ḳatmaḳda ḫalḳı hep
Vā'iẓ midür ne ḳara ḳatı Ḥaḳ belāsıdur

4 Şeftālū ṭa'mı virdi baña gāh gül-şeker
La'l-i lebüñ ne bāġ-ı leṭāfet kirāsıdur

5 Taḥrīme gitme mes'eleyi añla zāhidā
Ol la'l-i nāb 'āşıḳa ḳanı bahāsıdur

6 Īrādumuz ki ṣayraf-ı ġamdan gelür bizüm
Bu āh u zār naḳd-i sirişküñ nemāsıdur

7 'İzzet zebāne-i 'alev-i āh-ı āteşīn
Gönlümdeki semender-i 'aşḳuñ cefāsıdur

8 Tekmīl-i ḫidmet ile degüldür çerāġlıḳ
Der-gāh-ı Mevlevī'de o eñ ibtidāsıdur

CLXIII

• • – – / • • – – – / • • – – – / • • –

1 Çekdigüm cevr ü cefā söyle begüm az mıdur

CLXII E: 159a, H: 159a, D: 158a, M: 57, B: 128a
1 yāruñ cefāsı: yārüñ cefāsıdur D
3 ḳara ḳatı: ḳara ḳata E, H, D
CLXIII E: 159a, H: 159a, D: 158a, M: 58, B: 128a

Yoḫsa bu diñledigüñ āḥ u fiġān sāz mıdur

2 Şīve ta'bīr olınurmış hele bildük cevre
Sitemüñ şehr-i melāḥatde adı nāz mıdur

3 Hep ḳurı nāz ideni düşdi bizüm ḥissemize
Vaḳtümüz tāzesinüñ her biri ḳurnāz mıdur

4 Yoḳ mıdur bülbülüñüñ ey gül-i ter ārāmı
Saña 'āşıḳ olanuñ nālesi ḳış yaz mıdur

5 Muṭribā ḳalmadı 'uşşāḳda bi'llāhi karār
Perde-i naġme-i vaṣluñ daḫı şeh-nāz mıdur

6 Biñ süḫanver bilürem ṭūṭī-i bāġ-ı 'irfān
Bilemem her biri 'İzzet gibi mümtāz mıdur

7 Tāc-baḫşālar arar köhne küleh maḥşerde
Mevlevī'ler o zamān gör ki ser-efrāz mıdur

CLXIV

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Eylemez taḫmīl-i men gerçi tecāhülden gelür
Ġonçeye ta'yīn-i şeb-nem çeşm-i bülbülden gelür

2 Būy birdür bir de yüz biñ gül-sitān olsun 'ayān
Nükhet-i vaḥdet meşām-ı fikrete gülden gelür

3 Nāle-i maḫfīsine pervānenüñ biz vāḳıfuz
'Āşıḳāna ol ṣadā semt-i taḥammülden gelür

4 Būy-ı 'anberle şemīm-i sünbüli farḳ eylerüz
Ḳoḳladuḳ bād-ı ṣabāyı ṭarf-ı kākülden gelür

5 Ġonçeler güya degül lā'l-i lebiyle āşnā
Gelse de gül-zāra ol gül-fem tecāhülden gelür

6 Bāde-i vaḥdet ile mestem ki 'İzzet güşuma
Ḳul hüve'llāhu aḥad• fermānı ḳulḳulden gelür

7 Yalıñuz bir ben miyem Monlā-yı Rūm'uñ 'āşıḳı
Hind ü Sind ü Ḳandehār u Belḫ u Kābül'den gelür

CLXV

CLXIV E: 159b, H: 159b, D: 158a, M: 58, B: 128b
• Kur'ân, 112/1.
CLXV E: 159b, H: 159b, D: 158b, M: 58, B: 128b

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 İtmişdi pūte cānumı ol pehlevān-ı tīr
Seng-i mezārum eyledi āḫir nişān-ı tīr

2 Sırr-ı kemān-keşān dimek ol ebruvān dimek
Olmış nigāhı maḥrem-i rāz-ı zebān-ı tīr

3 Bir kez o ḳaşı yā ele alsa kemānını
Yoḳdur meger ki cān ola cāy-ı amān-ı tīr

4 Söndi nesīm-i bāl u periyle fetīl-i cān
Ḳandīl-i cismümüz olalı āşyān-ı tīr

5 ʿİzzet getürdi ḳaşı kemānum nüvīdini
Tā geldi ḳondı cān evine mīhmān-ı tīr

6 Gerçi anuñ da naġmesi yā Ḥaḳ ṣadāsıdur
Uymaz nevā-yı nāyına Pīr'üñ fiġān-ı tīr

CLXVI

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Ṣanmayuñ ḳānūn-ı ʿaşḳı her gedānuñ sāzıdur
Nāle-i cān-gāh-ı Ḫüsrev perde-i şeh-nāzıdur

2 Tāb-dār olmaz siyeh-rūzān-ı ʿaşḳuñ āteşi
Servler ṣaḥrāda Ḳays'uñ şuʿle-i āvāzıdur

3 İʿtilā-yı evc-i kāma ye's olur gāhī sebeb
ʿĀşıḳānuñ dest-i efsūsı per-i pervāzıdur

4 Şöhret-i ʿuşşāḳdan dil-gīrdür ḥüsn-i bütān
Nāmumı seng-i mezārum üzre görse ḳazıdur

5 Rūz-ı mātem sūr-ı mevliddür cihān-ı ʿaşḳda
ʿĀlemüñ encām-ı kārı ʿāşıḳuñ āġāzıdur

6 Kār-ı ʿaşḳı eyleme taʿyīb olsa bī-uṣūl
ʿĀşıkuñ bezminde muṭrib ṭāliʿ-i nā-sāzıdur

7 Cānları āgāh ider vaḳt-i ḳıyām-ı ḥaşrden
Nāy-i Monlā bāng-i sūruñ ʿİzzetā dem-sāzıdur

---

1 eyledi: eyledüm M, B
CLXVI E: 159b, H: 159b, D: 158b, M: 59, B: 128b
2 servler ṣaḥrāda: servler de E; servler de daḥi M, B
5 ʿālemüñ: ʿālem D
7 ḥaşrden: ḥaşre dek D

CLXVII

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Dildeki feryāddan bu itdigüm eñ azıdur
Böyle ḳalursa ġamuñ göñlüm fiġānı azıdur

2 Şāh-bāz-ı kūh-sār-ı ʿaşḳa nisbet eyleseñ
Ḳays-ı nā-dān bir beyābān-ı ḥamāḳat ḳazıdur

3 Seng-i eṭfāle gögüs germekdedür merdānelik
ʿĀşıḳān beyninde Mecnūn bir yaban ḥaylāzıdur

4 Gerçi vardur zülfinüñ imdādı ammā dūrdan
Ṣayd iden şīr-i dili çeşm-i kemend-endāzıdur

5 Ḳaçma ey güncişk-i dil rāh-ı nigāh-ı yārdan
Şāh-ı ḥüsnüñ nāzdan perverde bir şeh-bāzıdur

6 Sāye-i Monlā'da Ġālib gerçi bulmış iʿtibār
Şimdi bu devrin de ʿİzzet şāʿir-i mümtāzıdur

CLXVIII

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 İdbār-ı saḫt ʿāḳili dīvāne gösterür
İcbār-ı baḫt cāhili ferzāne gösterür

2 Mir'āt-ı devletüñ bu da bir sırr-ı mübhemi
Manṣıbda āşnāları bīgāne gösterür

3 Zīr-i felekde ṭālib-i gevher ḫaṭā ider
Ġavvāṣa āb lü'lü'-i şeh-dāne gösterür

4 Ehl-i kemāle cevre gelince cevān olur
Çerḫ-i ʿacūz ḳaddini pīrāne gösterür

5 Mir'ātı eylemez mi ḥaẕer dūd-ı āhdan
Virmez de būse sīnesini yā ne gösterür

6 Baʿżā viṣāl būseden evvel olur biter
Gāhī nihāl-i bergi ḳoyup dāne gösterür

7 Gül-güne ʿarż ider ruḫına ḫūn-ı çeşmümüz
Her üstüḫᵛān kāküline şāne gösterür

CLXVII E: 160a, H: 160a, D: 159a, M: 59, B: 129a
5 rāh-ı: āh-ı M, B
CLXVIII E: 160a, H: 160a, D: 159a, M: 59, B: 129a
6 baʿżā: baʿż-ı

8 Monlā-yı Rūm ḫażretinüñ luṭfı ʿİzzetā
Çeşm-i ḥasūda külbemi kāşāne gösterür

CLXIX

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Ḫāṭıra külbe-i aḥzānda ne dem yār gelür
Cān evi gibi cihān ḫaste-dile ṭār gelür

2 Sözi ġamzeyle kesişdükdi fedā-yı cāna
Baña cān soḥbeti cānān ile tekrār gelür

3 Penbe-i ġaflet ile eyledi gūşum ülfet
Vāʿiẓüñ sözleri cevherse daḫı bār gelür

4 Heves-i kāle-i iḳbāl ile cān virdi çoġı
Ḫalḳa bender-geh-i devletde ziyān kār gelür

5 Var mı bir zehrini nūş eyleyeninden gelmiş
Ḫalḳ bir kerre bu bezm-i ġama nā-çār gelür

6 Yāra biñ cānı olup ʿİzzet'üñ itseydi fedā
Bu ḳurı cānı fedā itme baña ʿār gelür

7 Devr-i Sulṭān Veled'i pek çoḳ ararsın ey çerḫ
Ne keremver bulınur öyle ne Ḫünkār gelür

CLXX

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Der-i dil-dār kim yıllarca giryān oldıġum yerdür
Ferāmuş-kerde-i ekdār-ı devrān oldıġum yerdür

2 Çeker dest ü girībānından ol meh vaṣla aġyārı
Benüm bu baḫt ile dest ü girībān oldıġum yerdür

3 Niçün mir'āta itmiş iʿtibār İskender-i ḫod-bīn
Ṭururken sīne-i billūr ḫayrān oldıġum yerdür

4 Düşeydüm āh kim üftān u ḫīzān kūy-ı cānāna
Ne ġamlarla ne miḥnetlerle şādān oldıġum yerdür

5 Nemek ḳadri bilür bir bendeyem Monlā'ya ben ʿİzzet
O şāhuñ maṭbaḫı cūyende-i nān oldıġum yerdür

CLXIX E: 160b, H: 160b, D: 159a, M: 59, B: 129a
6 bu: bir D
CLXX E: 160b, H: 160b, D: 159b, M: 60, B: 129a

CLXXI

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

1 Şikest-i cünd-i nefes leşker-i süḫandandur
Ziyān-ı ḥışn-ı beden raḫne-i dehendür

2 Firāz-ı kūh-ı ġama Ḳays'ı ḳovsalar gitmez
Bu yolda hep çekilen derd Kūh-ken'dendür

3 Faḳīr-i 'aşḳ olanuñ eñ gedāsıdur bülbül
Çemende bister ü bālīni yāsemendendür

4 Bu zehr-i eşki şeker ḫandelerle itdi revān
Disem ġamum kim inanur o şūḫ-ı şendendür

5 Göñül didikleri ẓālim düşürdi derde bizi
Ḫudā bilür ki ne senden bu ġam ne bendendür

6 Sükūt ider der-i Monlā'da 'İzzetā Manṣūr
Ḳıyās olınmaya kim ḫavfumuz resendendür

CLXXII

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

1 Hezār sūya nigāh itsem ārzū birdür
İki göz olsa daḫı resm-i hā'da Hū birdür

2 Ta'addüd eylemez īcāb menba'-ı feyże
Piyāle olsa hezārān yine sebū birdür

3 Bulur nihāyetini ḳīl ü ḳāl-i vaḥdetde
Dü-esbe-i nefese cādde-i gelū birdür

4 Ne gūşe-gīrleri nā'il-i emel gördük
Cihānda terk-i meṭālible cüst-cū birdür

5 Bu gül-sitān-ı fenāda cemāl 'āşıḳıyuz
Nezẓāremüzde ḫaṭ-āverle sāde-rū birdür

6 Düşün bu āyinede sırr-ı *ḳul hüve'llāhı*•
Hezār ṭūṭīyi ta'līme güft-gū birdür

CLXXI E: 160b, H: 160b, D: 159b, M: 60, B: 129b
5 bizi: beni D
CLXXII E: 161a, H: 161a, D: 160a, M: 60, B: 129b
4 nā'il-i emel: te'emmül-i emel D
• Kur'ân, 112/1.

7 Delīl-i vaḥdet-i Ḥaḳ'dur dü-'ālem ey 'İzzet
Ki vaḳt-i ṣubḥ iki mihr-i ḫūb-rū birdür

8 Der-i Ḥüsām yeter baña ġayra baş kesmem
Dü-pāre olsa daḫı bende ser-fürū birdür

CLXXIII

– – • / – • – • / • – – – • / – • –

1 Ḫaṭ gelse la'li būse virür iḥtimāldür
Taṣḥīfsüz güşād-ı mu'ammā muḥāldür

2 Ṣahbā-yı la'l-i yāri ḥarām eyledi bize
Ḫūn-ı raḳib-i kāfiri içsek ḥelāldür

3 Bir rengi var mı kim bu cihānuñ boyana ḫalḳ
Bā'iṣ libās-ı māteme baḳ ḫūn-ı aldur

4 Baḫtumda olsa nesr-i felek gibi per ü bāl
Biñ uçsa āşyānesi burc-ı vebāldür

5 Eşküm tehī şular mı anı ḥavż-ı sīneden
Şeb-būy-ı fikr-i zülfine çeşmüm sifāldür

6 'İzzet ider mi rütbe-i Sāmī'ye iltifāt
Ednā gedā-yı der-geh-i Monlā Celāl'dür

CLXXIV

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

1 O rütbe çeşmi ki rām-ı nigāhum olmışdur
Nüket-şinās-ı merām-ı nigāhum olmışdur

2 Ḫaṭuñ ki 'anber-i ḫām-ı nigāhum olmışdur
Cihān ḥarām-meşām-ı nigāhum olmışdur

3 Degül nevāzil-i bārān idüp eṣer giryem
Meşām-ı çerḫ zükām-ı nigāhum olmışdur

4 Ḳonar günüñ biri şāh-bāz-ı merg sīnemüze
Cenāḥı ṭurra-i bām-ı nigāhum olmışdur

5 Ḫadeng-i ġamzeñe güyā perestiş itmedeyüz
Ḫalef müjemde imām-ı nigāhum olmışdur

6 Degül nücūm dil-i çerḫi dāġ dāġ itdüm

CLXXIII E: 161a, H: 161a, D: 160a, M: 61, B: 129b
CLXXIV E: 161b, H: 161b, D: 160a, M: 61, B: 130a

Zebūn-ı zaḫm-ı sihām-ı nigāhum olmışdur

7 O ṭıfl-ı nāza fedā mürġ-ı dil hezār hezār
Disün fütāde-i dām-ı nigāhum olmışdur

8 Çekince ġamzesi āfāḳa tīġ-ı sā'iḳa-bār
Neẕẕāre-bend-i tamām-ı nigāhum olmışdur

9 Naẓar ki Pīr ide 'İzzet ne ḫavf Sāmī'den
Hünerde küşte-i Sām-ı nigāhum olmışdur

CLXXV

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Neş'e ẓanneyleme kim sāġar-i āmāldedür
'Ālemüñ derd-i seri meclis-i iḳbāldedür

2 Niceler pest ü bülend oldı der-i devletde
Güşe-gīrān-ı ḳanā'at yine bir ḫāldedür

3 Cevher-i 'aḳlı vefā eylemedi bir ferdüñ
Yūsuf-ı keffe-i devlet daḫı dellāldedür

4 Daḫı cünbişli olur ṣoḥbet-i erbāb-ı sükūt
Bu süḫan mıṣra'-ı ebrūsı ile lāldedür

5 Kākülüñ nāḫün-i efkār ile ḫal mümkindür
'Uḳde-i merdüm-i erbāb-ı naẓar ḫāldedür

6 'İzzetā bendesiyem bāb-ı Celālü'd-dīn'üñ
Eñ gedāsı o derüñ rütbe-i iclāldedür

CLXXVI

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Cevher-i la'li ki ser-māye-i mażmūnumdur
Gūyiyā ḫaṭṭ-ı lebi mıṣra'-ı mevzūnumdur

2 O şifā-ḫāne-i 'aşḳam ki dü-çeşm-i pür-ḫūn
Mevce-i eşk ile baġlı iki mecnūnumdur

3 Gelmesün ḫāṭıra bir yer ṣavul ey serv-i revān
Ṣalınan bāġda ol ḳāmet-i mevzūnumdur

4 Çıḳamaz dā'ireden bir ḳadem ehl-i vaḥdet
Sāḫa-i dil dil-i divāneme hāmūnumdur

CLXXV E: 161b, H: 161b, D: 160b, M: 61, B: 130a
CLXXVI E: 161b, H: 161b, D: 160b, M: 62, B: 130a

5 Beyt-i Maʿmūr-i Ḫudā'dur dil-i meksūr u ḫarāb
ʿİzzetā tesliyetüm ḫāṭır-ı maḥzūnumdur

6 Bāʿiṯ-i pertev-i dil ḥażret-i Mevlānā'dur
Ẕerre ben mihr odur himmeti gerdūnumdur

CLXXVII

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Her kim derūn-ı ḥışn-ı felekde ẓuhūr ider
Dervāzesinde tīġ-ı ecelden mürūr ider

2 Rü'yā bilen bu bister-i pür-ḫᵛāb-ı ġafleti
Seng-i cefāyı bāliş-i ḫᵛāb-ı ḥużūr ider

3 Bī-çāre kebşe mesken olur ẓulmet-i ʿadem
Şeyḫüm hemān nevāle-i büryānı nūr ider

4 ʿĀşıḳ çeker mi tehyi'e-i bezm-i ʿīşe ġam
Eşkin şarāb-ı çeşmini cām-ı bilūr ider

5 Baḳduḳça zülf ü ḫaṭṭuña mānend-i gūr-gīr
Ḳalbin raḳīb cāy-gehi mār u mūr ider

6 Geh hevl-i merg gāhīce ḥaşri beyān idüp
Cānāna cān virmegi vāʿiẓ umūr ider

7 Ḫaḳ maẓhar-ı tecellī-i ʿaşḳ itse ʿİzzet'i
Her āh-ı āteşīni birer naḫl-i Ṭūr ider

8 Efzūndur bañа bilürem feyż-i Mevlevī
Lākin der-i ʿināyete ʿişyān dūr ider

CLXXVIII

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

1 Ṣafā-yı ʿişrete zāhid o rütbe raḫne virür
Ne muḫtesib virür ol şıḳleti ne şaḫne virür

2 Neden şoyundı nedür tāb-ı ʿaşḳ Ḳaysa şoruñ
Peyām-ı sūz-ı dili merdüm-i bürehne virür

---

5 meksūr u ḫarāb: meksūra ḫarāb D
CLXXVII E: 162a, H: 162a, D: 161a, M: 62, B: 130b
4 tehyi'e-i: tehiyye-i D
7 ʿaşḳ: ʿaşḳa D
8 bañа: bıñar B
CLXXVIII E: 162a, H: 162a, D: 161a, M: 62, B: 130b

3 Eger mi başını gerdūn zemīne bī-hūde
Bizüm içün yed-i aġyāra seng-i ṭa'ne virür

4 Bilindi dād u sitādı sipihrüñ Edhem'den
Alursa tāc-ı mücevher külāh-ı köhne virür

5 Cihānı der-geh-i Monlā'ya 'İzzetā almam
Düşün ki bendelerine o pādşeh ne virür

CLXXIX

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Añılsun leblerüñ vaṣfıyla mey nūş itdigüm demler
İdüp medḥ-i benānuñ nāyı ḫāmūş itdigüm demler

2 'Aceb maḥşerde olsuñ yāduña gelmez mi ey ẓālim
Senüñçün dār-ı dünyāyı ferāmūş itdigüm demler

3 Yoluñda cān virür var mıydı ḳurbān oldıġum söyle
Dil-i zārı saña biñ cān ile dūş itdigüm demler

4 Sevād-ı zülf-i şeb-gūnuñdan olsun fikre gelmez mi
Sipihri āh ile ey meh siyeh-pūş itdigüm demler

5 Perīşānī-i zülfüñden gelür mi ḫāṭıra bilmem
Ġamuñla 'aḳl u hūşı ḫāne ber-dūş itdigüm demler

6 Gelür elbette ḳāle la'lüñi kim görse ey sāḳī
Senüñçün kāse kāse ḫūn-ı dil nūş itdigüm demler

7 Ḫayālinden geçüp dökmez mi ḳanlar hāle-i çeşmüm
O māhı tāb-ı ḥasretle der-āġūş itdigüm demler

8 Dil-i ferzāneyi 'İzzet mey-i pür-cūş-ı 'aşḳ eyle
Gelür mey-ḫāne-i Monlā'da bī-hūş itdigüm demler

9 İdüp sebzāb-ı naẓm-ı Seyyid-i Aḥmed-şiyemden mest
O esrār ile oldı kilki medhūş itdigüm demler

ḪARFÜ'Z-ZĀ'

CLXXX

---

5 ne virür: neler virür D
CLXXIX E: 162b, H: 162b, D: 161a, M: 63, B: 130b
2 senüñçün dār-ı dünyāyı: senüñ içün bu dünyāyı D
9 sebzāb-ı naẓm: sīrāb-ı naẓmum D
CLXXX E: 162b, H: 162b, D: 161b, M: 63, B: 131a

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 *Behr-i bāġ-ı bī-ḫazānī hem-çü mürġānest sebz*
Zīn gül-istān-ı fenā bāl ü per-efşānest sebz

2 *Ḥācet-i elvān-ı ney behr-i ḫarīm-i vaḥdeteş*
Der-feżā-yı kibriyā bāl-i sürūşānest sebz

3 Der-cihān cūy-i nuḫust eşk-i Ṣafiyyu'llāh būd
Geşt īn deşt-i fenā ez-çeşm-i giryānest sebz

4 *Nāz-perverdān zi-ḫāşāk-i ta'azzüz* mānde est
Reh-neverdān-ı Ḫudā-rā ḫār-ı dāmānest sebz

5 *Evvel ez-vaḳt-i ḫazān ber-çīde-dāmānī ḫoşest*
Zīn sebeb der-çār-mevsim serv-i bostānest sebz

6 *Ān ḳadar mürdem ki her müyem dīger cān dādeend*
Ḫār-zār-ı meşhedem ez-mevce-i cānest sebz

7 *Ḳays-ı sevdāyī gül-i bāġ-ı maḥabbet çün şeved*
Der-beyābān-ı belā ḫār-ı muġaylānest sebz

8 *Men ki bī rūy-i tu gül-geşt-i bahārī mī-kunem*
Kāse-i ḫūn-ı dilem gül tīġ-i bürrānest sebz

9 *Ḫākiyān-rā āsmān ta'līm-i renciş mī-kuned*
Reng-i ef'ī-ṭīnetān ez-bāġ-ı devrānest sebz

10 *'İzzet ez-ġars-ı yemīn-i şā'ir-i Dāniş-ḳarīn*
Hem-çü ṭarḥ-ı bāġ-ı cennet saṭr-ı dīvānest sebz

11 *Ḳubbe-i Ḫaḍrā-yı Monlā mevc-i raḥmet mī-zened*
Ger şeved mehcūr ezū ḫāşāk-i sūzānest sebz

CLXXXI

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Nīm bir peymāne şunsa mest olurduḳ yārümüz
Müstai'ddür ol ḳadar ser-ḫoşluġa hüşyārumuz

2 Müşkilāt-ı dehri ḳılduḳ nāḫün-i 'aḳl ile ḥal
Şunda bir kākülde ḳaldı 'uḳde-i düşvārumuz

3 Dāġ-ı dildür mihrümüz āh-ı derūndur māhumuz
'Āşıḳuz yoḳdur sipihre ẕerre deñlü bārumuz

CLXXXI E: 163a, H: 163a, D: 162a, M: 63, B: 131a

4 Sende zāhid var ise cānuñ getür ḫātūnuñı
İşte maḥbūb işte mey meydānda cümle varumuz

5 Biz devāyı renciş-i ʿilletde bulduḳ ey ṭabīb
Derd içün Loḳmān'a minnet eylemez bīmārumuz

6 Çeşm-i giryān mā-cerā-yı ʿaşḳı ifşā eyledi
Cümlenüñ maʿlūmı oldı meşreb ü mişvārumuz

7 Maḥrem-i rāz-ı maḥabbet añlar añlarsa yine
Añlaşılmaz ʿaşḳa dā'ir fāş olan esrārumuz

8 Düşmeniyle dostın farḳ eylemez erbāb-ı ʿaşḳ
Ḫaşmıdur cān u dilüñ cānān dinen dil-dārumuz

9 Naḳş-ı eyvān-ı fenāyı almaduḳ levḥ-i dile
Reng-i ḥayretdür bahār-ı ġonçe-i dīvārumuz

10 Şāʿirān ḫoşlanmasun Yūnus ilāhīsi gibi
Nuṭḳ-ı pīrān ile ʿİzzet söylenür eşʿārumuz

11 Şāhumuz ẓāhirde Ḫān Maḥmūd'dur Ḥaḳ var ide
Maʿnevī Monlā Celālü'd-dīn'dür Ḫünkār'umuz

CLXXXII

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 ʿĀşnā-yı ʿaḳlı biz bīgāne itmişlerdenüz
Niçe Eflāṭūn'ları dīvāne itmişlerdenüz

2 Neş'esi degmez bu ʿişret-ḫānenüñ bir cürʿaya
Biz sipihri bezmine peymāne itmişlerdenüz

3 Ḫānmān virdük olunca kenz-i ʿaşḳa dest-res
Biz anuñçün bu dili vīrāne itmişlerdenüz

4 Pertev-i iḳbālden gördük ne gördükse żarar
Mihri şemʿ-i baḫtına pervāne itmişlerdenüz

5 Ḫaşm-ı çerḫi aldayup ʿİzzet bu luʿbet-gāhda
Çoḳ piyāde dilleri ferzāne itmişlerdenüz

6 Āstān-ı Ḥażret-i Monlā'da bulduḳ cām-ı feyż
ʿĀlemüñ her güşesin mey-ḫāne itmişlerdenüz

CLXXXIII

---

8 dūstın: dostını D
CLXXXII E: 163a, H: 163a, D: 162a, M: 64, B: 131b
4 şemʿ-i baḫtına: şemʿi baḫtına D

•– – –/•– – –/•– – –/•– – –

1 Niçe Cem'ler ayaġ itmişdür anı pāy-dār olmaz
Sipihri sāġar itseñ zīb-i bezm-i iftiḫār olmaz

2 Bilinmez ḳıymeti rūşen-dilānuñ vaḳt-i feyżinde
Güneş tā batmaduḳça ẓulmet-i şeb āşkār olmaz

3 Zemistān-ı fenādan her kim isterse maṣūn olmaḳ
Miṣāl-i serv ḫalḳa sāyesiyle daḫı bār olmaz

4 Gezer pervāne-veş sā'iller eṭrāfında teşhīre
Kerem gibi fürūġ-efzā-yı şem'-i iştihār olmaz

5 İdenler istiḳāmet bir ḳarāra ḫāl-i dil-ber-veş
Miṣāl-i kākül āḫir tār u mār-ı rūzgār olmaz

6 Viren derd-i seri sīmīn ḳadeḥdir bezm-i devletde
Sifāl-i köhne-i mey-ḫānede ḳaṭ'ā ḫumār olmaz

7 Güşād eyler gül-i maḳsūdı bād-ı āh seyl-i eşk
Zemistān ḥükmin icrā itmese faṣl-ı bahār olmaz

8 Göñül bir dāġ ile faḫr eyleme dāġ üstine dāġ ur
Meṣeldür gül-şen-i 'ālemde bir gülle bahār olmaz

9 Ṣıyırmışdur felek sāzendegānuñ perde-i şermin
Anuñçün ekṣeriyyā meclis-i muṭribde 'ār olmaz

10 Meṣārifden o rütbe aġlar oldı dīde-i dünyā
Nuḳūd-ı eşk-i çeşmi alsa dāyinler medār olmāz

11 Ḥased ebnā-yı 'asra eski defter añdurur dā'im
Anuñçün 'İzzetā eş'ār-ı nev şöhret-şi'ār olmaz

12 O cān kim olmaya tā dāġ-dār-ı 'aşḳ-ı Mevlānā
Miṣāl-i sīm-i bī-sikke ḳarīn-i i'tibār olmaz

CLXXXIV

–•– – /–•– – /–•– – /–•–

1 Māyemüz ḫākister-i ġamdur mükedder-ṭīnetüz
Aṣlımuz gerçi türāb ammā semender-ṭīnetüz

2 Āb-ı çeşm ü āteş-i dil māyesidür 'āşıḳuñ

CLXXXIII E: 163b, H: 163b, D: 162b, M: 64, B: 131b
CLXXXIV E: 163b, H: 163b, D: 162b, M: 65, B: 131b
2 çeşm ü āteş: çeşm-i dāniş D

İki ʿunṣurdan mürekkeb öyle cevher-ṭīnetüz

3 Nūr iken perverde-i ḫāk olduḳ a bir kerre biz
Ḥaşri inkār itmeyüz çün kim mükerrer-ṭīnetüz

4 Sāḳiyā mey ṣun ki keh-gildür ḫamīr-i aṣlumuz
Zāhid-i ḫuşk olma düşmez bizlere ter-ṭīnetüz

5 Ḫoş gelür ḫāk-i Ṭarabya ʿİzzetā rindāna kim
Bende-i pīr-i ḫarābātuz ḳalender-ṭīnetüz

6 Ḫāk-i rāhından alınmışdur bizim ṭopraġımuz
Kelb-i der-gāhıyla Monlā'nuñ ber-ā-ber-ṭīnetüz

CLXXXV

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Nigāh-ı ḫūr cāna nişter-i āzārdur sensüz
Dil-i maḥrūra Kevṣer şerbet-i bīmārdur sensüz

2 ʿAceb mi berg-i taʿbīrāt-ı ḥasret dāġ-dār olsa
Gül-i isfīd-i nāmem üzre ḫāmem ḫārdur sensüz

3 Fürūġ-ı mihr ü māhı n'eyleyem vādī-i firḳatde
Tecellī-ḫāne-i dil düşmen-i envārdur sensüz

4 N'ola her müyum āh u zār idüp aġlarsa hicrüñle
Ṣaf-ı müjgān-ı çeşmüm bāña mūsīḳārdur sensüz

5 Enīsümdür ḫayālüñ külbe-i ḥasretde bir ānum
Eger geçmiş ise muḥtāc-ı istiġfārdur sensüz

6 Görüp yanumda bülbül reşk iderken baḫt-ı dem-sāza
Bāña bu gül-şen-i ʿālemde gezmek ʿārdur sensüz

7 N'ola girsem iki ḳat külbe-i aḥzāna ġam çekmem
Bāña bālā-yı gerdūn yüz ḳat olsa ṭardur sensüz

8 Gözüm ḥasretde ḳaldı ṭāḳat-i taḥrīk-i müjgāna
Bāña her kār-ı sehli ʿālemüñ düşvārdur sensüz

9 Şeb-istān-ı fenāda ḫʷāb-ı mergi arıyor ʿİzzet
Bu ḥasretle ṣabāḥ-ı ḥaşre dek bīdārdur sensüz

10 Yetiş ey feyż-i Mevlānā dil-i güm-geşte-aḥvāle
Yem-i nā-ḳaʿr-yāb-ı ġaflete düçārdur sensüz

CLXXXV E: 164a, H: 164a, D: 163a, M: 65, B: 132a
1 ḫūr cāna: ḫūr-ı cināna D
3 düşmen-i envārdur: şimdi bī-envārdur M, B

CLXXXVI

– – • / • – – • / • – – • / • – –

1 Ẓālim demümüzden ḫaẕer itme hederüz biz
Manṣūr'umuzı kendi ipiyle çekerüz biz

2 Sen nā'ire-i 'aşḳı çalış itmege iṭfā
Ey eşk nedür fā'ide ednā şererüz biz

3 Düşdükce yine semti dirīġ itme nigāhuñ
Ey ḳaşı kemān tīr-i cefāya siperüz biz

4 Mānend-i fenār eyledi sūzān bizi devrān
Döndükce ḫayāliyle o şūḫuñ dönerüz biz

5 Eṭfāl-i cihān ḳorḳusudur bā'iş-i temkīn
'Āḳil görinürsek daḫı dīvāne-serüz biz

6 Gördi gözümüz gül-şen-i ma'nāyı ezelden
Bu bāġçe-i lafẓda kūteh-naẓaruz biz

7 Güm-geşteyüz ammā bilirüz cādde-i 'aşḳı
Pervānelere meş'ale-keş rāh-berüz biz

8 Yuṭsaḳ kütüb-i erba'ayı diñlemiyorsın
Da'vāmuzı maḥşerde senüñle keserüz biz

9 'İzzet'le geçen gice olan işleri ṭuyduḳ
Ey şūḫ ḳıyās itme saḳın bī-ḫaberüz biz

10 Gelsün der-i iḥsānumuza Şems arayanlar
Ḫur-şīd gibi ṣanma cihānı gezerüz biz

CLXXXVII

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Vaḥşī ġazāl-i çeşmine atdı kemend-i nāz
Bir şey mi itme mürġ-ı dili zülfī bend-i nāz

2 Geldükce ḫaṭṭı şīveyi arturdı ol perī
Nev dest-gāh-ı ḥüsnine çekdi perend-i nāz

3 Timṣāline ḫuṣūmet ider çeşm-i ḫışm-nāk

CLXXXVI E: 164a, H: 164a, D: 163a, M: 65, B: 132a
1 ẓālim demümüzden: ẓālim ü maḥzūn D
3 semti: شنعتی E, H; شعتی D
CLXXXVII E: 164b, H: 164b, D: 163b, M: 66, B: 132b

Mir'āta baḳmaḳ istemez ol ḫod-pesend-i nāz

4 Olmış esīr bir ḳıza kendi esīr idüp
Saḳız Cezīresi'ndedür ol şeh-levend-i nāz

5 Şimşād-ı ḫāme şīvede ṭūbāya nāz ider
'İzzet begense nāẓmum o serv-i bülend-i nāz

6 İtmez niyāz bende-i Monlā kimesneden
Ḫ'ān-ı ḳanā'atinde idüp ekl-i ḳand-i nāz

CLXXXVIII

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Esbāb-ı cem'-i ḫāṭırı vaḥdetde bulmışuz
Erbāb-ı terki güşe-i rāḥatda bulmışuz

2 Aḫẕ u 'aṭāyı kenz-i tevekkülden uydurup
Nān-pāre-i şehānı ḳanā'atde bulmışuz

3 Gerdūn görürse aḫmaḳı bir pāre nān virür
Ekṣer ẓarīfi ṭarz-ı ḥamāḳatde bulmışız

4 'Āşıḳlaruz bu felegüñ biz ḳolayını
Ṣabr itme güçse daḫı felāketde bulmışuz

5 Esrār-ı Pīr'den neyi kim araduḳsa biz
Elbet anı cerīde-i 'İzzet'de bulmışuz

CLXXXIX

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Biz rüfū-yı luṭf-ı nā-merdāndan işkesteyüz
Derd-i cān-gāh-ı tesellī-i gedādan ḫasteyüz

2 Söylenürdük bir zamān dillerde şimdi gūyiyā
Köhne bir mecmū'a-i edvār içinde besteyüz

3 Bendeyüz evreng-i nāz üzre cülūsuñdan beri
Pādşāhum luṭfa bir dil bir ḳuluñ şāyesteyüz

4 Cāyumuz gerçi ḫażīż-i ḫāk-i zilletdür velī

---

3 timṣāline: timṣāle D
5 şimşād-ı: şimşāda D
CLXXXVIII E: 164b, H: 164b, D: 163b, M: 66, B: 132b
2 şehānı: şānı D
CLXXXIX E: 165a, H: 165a, D: 163b, M: 66, B: 132b
2 söylenürdük: söylenürken D

Evc-i çerḫe rīsmān-ı āh ile peyvesteyüz

5 ʿİzzet efvāh-ı bütānda nāmumuz güm-kerdedür
Yād olınsaḳ meclis-i dil-dārda اوف نسته یز ?

6 Āb-ı cevher dāne-i dür dökseler ṣayd olmayuz
Āşyān-ı der-geh-i Monlā'da biz pā-besteyüz

CXC

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Biz ġarḳ-ı baḥr-ı miḥnete ḥāżır bulınmışuz
Dūçār-ı çār-mevc-i ʿanāṣır bulınmışuz

2 Evżāʿ-ı bārid-i felege eylerüz sükūt
Bir iki gün ne çāre müsāfir bulınmışuz

3 Pinhān-sarāy-ı vaḥdet iki ḥayf cāyumuz
Güm-kerde-rāh-ı semt-i meżāhir bulınmışuz

4 Dürd-i şarāb-ı ʿaşḳ-ı Ḫudā'dur türābumuz
Ḥācet midür teyemmüme ṭāhir bulınmışuz

5 Dünyāda aramaḳla bulınmaz naẓīrümüz
Gencīne-i ẓuhūrda nādir bulınmışuz

6 Dönmek revā mıdur sözümüzden felek gibi
Eṭvār-ı dehre bir de muġāyir bulınmışuz

7 Var yoḳ dehānı vaṣfına bir nükte bulmalı
ʿİzzet ne çāre şāʿir-i māhir bulınmışuz

8 Mevcūddur nevāle-i Ḫünkār ḥaşre dek
Ḫʷān-ı keremde bir de ki āḫir bulınmışuz

CXCI

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Dönmiyor ḥarf-i müdārāya zebān-ı yaramuz
Çāreye nāz eyler oldı bu dil-i bī-çāremüz

2 Öyle bir rem-kerde mürġānuz ki ḫavf-ı dām ile
Vaḥşetinden āşyān-gīr olmıyor āvāremüz

CXC E: 165a, H: 165a, D: 164a, M: 67, B: 132b
5 ẓuhūrda: ẓuhūra D
CXCI E: 165b, H: 165b, D: 164a, M: 67, B: 133a

3 Zer-nişānıdur şerār-ı āhumuz bir bir anuñ
Sübḥa-i vird-i ġamuñ oldı dil-i ṣad-pāremüz

4 Şeb-çerāġ-ı āhumuz ḫur-şīdini eyler ḫacīl
Çerḫe istiġnā ider eñ necm-i baḫtı ḳaramuz

5 Ḫancer-i ḫūn-rīzinüñ zerrīn-bendi ḳarışup
Mū-miyān-ı yār ile artuḳ bozıldı aramuz

6 Secdetü's-sehv itmede ta'līm her şeb vā'iẓe
Başını seccādeden ḳaldurmayup mey-ḫ'āremüz

7 Ḥażret-i Ḫünkār-ı ehlü'llāha ṭutduḳ deffümüz
Muṭrib-i evṣāfıyuz 'İzzet tükenmez pāremüz

CXCII

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 O meh-rūdan diger bir ġonçeye çeşmüm nigāh itmez
Gül-i ḫur-şīdi 'āşıḳ zīver-i ṭarf-ı külāh itmez

2 Görenler zülf-i yārüm şekve-i baḫt-ı siyāh itmez
Dil-i zāruñ bilenler ḥālini ḥālinden āh itmez

4 Kedū-yı mihr ü māhı virse gerdūn itme emniyyet
Selāmet-ḫ'āh olanlar baḥr-i devletde şināh itmez

5 Azardı çoġı ḫalḳuñ ger bilinseydi kemāliyle
Kemāl-i raḥmet-i Mevlā'yı kim bilse günāh itmez

6 Vücūd-ı vācibe mümkin mi istidlāl mümkinle
Bilenler ẕātını ẕātıyla eşyāyı güvāh itmez

7 Perī-zādem ne gördüñ bunca demler giryeden başḳa
Niçün bilmem ḫayālüñ çeşmümüzde cāy-gāh itmez

8 Görenler söylesün Allāh içün ol ḳadd-i bālāyı
Tezerv-i dil hemān her gördigi şimşāda āh itmez

9 Nedür ser-māyemüz 'ālemde āh u vāhdan ġayri
Yalandur sevdigüm dirlerse 'āşık āh vāh itmez

10 Meger kim ola zīr-i sikke-i Pīr'üñde āsūde
Sipihri şanma 'İzzet tāc-dārāna külāh itmez

11 Kerem anda 'ināyet anda iḥsān anda luṭf anda

CXCII E: 165b, H: 165b, D: 164b, M: 67, B: 133a
4 itme: itmem D
8 tezerv: titirer M, B / şimşāda: şimşād E, H; şimşādı M, B

Der-i Monlā'yı var mı rub'-ı meskūnda penāh itmez

CXCIII

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Şāh-bāz-ı ġamze kim ḳaṣd eyleye tesḫīrümüz
Raḳs ider pā-beste-i fitrāk olup naḫcīrümüz

2 Dersümüz tīġ-i nigāhuñdur bu bismil-gāhda
Mevce-i şemşīr ile birdür leb-i taḳrīrümüz

3 Kimseye bār olmayuz dāru'ş-şifā-yı 'aşḳda
Kendi dūd-ı āhumuzdandur bizim zencīrümüz

4 İrtifā'-ı rütbe-i Manṣūr'ı gördük dārda
Olmasun ṣaġlıḳla 'aşḳuñ maḳṣadı tevḳīrümüz

5 Ża'f-ı ehl-i 'aşḳı gör Ferhād'ı Ḫüsrev itdi zār
Giryeden eyler ḥażer kūh-ı belāda şīrümüz

6 İltifātuñla yapılmaz 'āşıḳ-ı işkeste-dil
Minnet-i mi'mārdan vārestedür ta'mīrümüz

7 Āhdan evvel düşer dīvāne gönlüm kūyına
Ol sebebden yāra te'şīr itmez oldı tīrümüz

8 Vāḳıf olsaḳ aḳlumuzca 'ālemüñ her sūyına
Cādde-i taḳrīre çıḳmaz kūçe-i tedbīrümüz

9 Mīr-i Dāniş-pervere pey-revlik itmek güçse de
'İzzetā mümkin olur imdād iderse Pīr'ümüz

CXCIV

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Bu 'ālemüñ ki ṣūreti bir şey'e beñzemez
Seyr eylerüz nihāyeti bir şey'e beñzemez

2 Teşbīh olınsa noḳṭaya dirler ve fīhi baḥṣ
Yāruñ dehānı ṣoḥbeti bir şey'e beñzemez

3 Ḫūn-ı sirişk-i çeşm ile eylerler iġtisāl
'Āşıḳlaruñ ṭahāreti bir şey'e beñzemez

CXCIII E: 166a, H: 166a, D: 164b, M: 68, B: 133a
8 olsaḳ: olduḳ D
9 dāniş-perver: āteş-perver D
CXCIV E: 166a, H: 166a, D: 165a, M: 68, B: 133b

4 Şemşīr-i āhdan ḫaẕer itmez küçük büyük
Dil-berlerüñ cesāreti bir şey'e beñzemez

5 Geh rind ü gāhīce muta'aṣṣıb görinmeden
İtdi zamāne 'İzzet'i bir şey'e beñzemez

6 Deryā vü kān nedür ki ola lāyıḳ-ı miṣāl
Pīr'üñ baña 'ināyeti bir şey'e beñzemez

CXCV

– – • / – • – • / • – – – • / – • –

1 Gördükce ḳadüñ eyler iki cānibe niyāz
Pā-mālüñ olmaġa çabalar serv-i ser-firāz

2 Cāmi' mi ḫüsni büt-kede mi farḳ olınmadı
Miḥrāb-ı ebruvānı idüp ḫalḳı bī-niyāz

3 Bī-hūde itdi cūş şarāb-ı niyāzumuz
İtmez nigeh piyāle-i çeşme o mest-i nāz

4 Gencīne-i sirişküñi bī-hūde itme ṣarf
Geçmez diyār-ı nāzda naḳdīne-i niyāz

5 Gül-gūn nişān-ı zaḫma ne ḫācet yeter bu dāġ
Kālā-yı çeşm-i 'āşıḳa tamġā-yı imtiyāz

6 Mīnā-yı çerḫ oynadıyor 'İzzetā bizi
Alduḳ belāyı başumuza hem-çü-şīşe-bāz

7 Mensūb-ı Pīr'i başda külāh-ı bülend ile
Ẓāhirde daḫī itmede Allāh ser-firāz

CXCVI

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Ṭaleb-i vaṣl ile mā-dām ḫiṭāb eksilmez
Yār ile 'āşıḳı beyninde 'itāb eksilmez

2 Görüp āyīnede teb-ḫāle-i la'l-i lebüñi
Çekme ġam sükker olan yerde ẕübāb eksilmez

3 Dil-i bīdāra virür ġafleti toḫm-ı ḫaşḫāş

CXCV E: 166a, H: 166a, D: 165a, M: 68, B: 133b
1 ser-firāz: efrāz D
2 bī-namāz: bī-niyāz M, B
5 cism:çeşm M, B
CXCVI E: 166b, H: 166b, D: 165b, M: 69, B: 133b

Fikr-i ḫālüñ var iken dīdede ḫᵛāb eksilmez

4 Ḫaṭ-ı ruḫsāruñ iki cānibi būs itdigüm
Olsa ger ṣafḥa işaretli kitāb eksilmez

5 Sā'ilān-ı der-i mey-ḫāne du'ā itdükçe
'İzzetā nūş idegör bāde-i nāb eksilmez

CXCVII

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Dāġ-ı derūndur gül-i al-i bahārumuz
Mürġ-ı semender olsa sezādur hezārumuz

2 'Uryānlaruz ki cildümüzi ṣoydı dest-i ġam
Ḳays-ı bürehne-tendür efendi kibārumuz

3 Dünyā yıḳıldı daḫı yıḳılmaz mısın 'aceb
Ey Kūh-ken'den arta ḳalan kūhsārumuz

4 Deşt-i belāda şol mütemekkinlerüz ki biz
Lerzende itdi Ḳāf'ı ṣadā-yı veḳārumuz

5 Sāḳī benān-ı cisme ḫalel virme bāde ṣun
İki ayaġ olmasa olmaz ḳarārumuz

6 'İzzet cenāb-ı Şems'e ki bir ẕerreyüz bu gün
Vardur felekde mihr ḳadar iştihārumuz

CXCVIII

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Sāḳī sebūyı boşlama bitmez şarābumuz
Vardur cenāb-ı pīr-i meye intisābumuz

2 Laḫt-ı ciger mizāca muvāfıḳsa sevdigüm
Dönsün göñülde sīḫ-i müjeñle kebābumuz

3 'Azm-i reh-i vaṭan iden elbette şād olur
Yoḳdur ḫayāl-i mevt ile hīç ıżṭırābumuz

4 Gösterdi ḫālini yalıñuz setr idüp yüzin

CXCVII E: 166b, H: 166b, D: 165b, M: 69, B: 134a
2 dest: deşt D
5 benān-ı cisme: binā-yı cisme D
CXCVIII E: 167a, H: 167a, D: 165b, M: 69, B: 134a
1 bitmez: yetmez M, B
4 ḫālini: ḫālüñ D

Eyvāh ṣıfra çıḳdı ḥesāb u kitābumuz

5 Yüz būse ḳaldı zimmet-i dil-berde ʿİzzetā
Bir kerrecik görülse yeñiden ḥisābumuz

6 Olmaz ḥażīż-i ẕillete üftāde necm-i baḫt
Himmet iderse Şems-i muʿallā cenābumuz

CXCIX

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Perde-i dilden ḫayāl-i yārdur eglencemüz
Giceler de ṣūret-i dil-dārdur eglencemüz

2 Ṭıfl-ı vaḥdet-bīn baḳmaz zīnet-i gehvāreye
Mehd-i dilde bir dür-i şeh-vārdur eglencemüz

3 Söndürür gündüzleri saḳḳā-yı çeşm-i eşk-rīz
Gicelerde āh-ı āteş-bārdur eglencemüz

4 Geh fetīl-i dāġ gāhī merhem-i zaḫm arayup
Kendi derd-i sīnemüzden vardur eglencemüz

5 Söyleşürsek ʿİzzetā Ġalib'le bu naẓmın n'ola
Şāʿirüz biz ṣoḥbet-i eşʿārdur eglencemüz

6 Eyledük āh u fiġānı sāye-i Monlā'da terk
Deff ü ṭabl u nāy u mūsīḳārdur eglencemüz

CC

– – • / • – – • / • – – • / • – –

1 Gerdūn sitem-i baḫt-ı siyāh itmege degmez
Bi'llāhi bu ġam-ḫāne bir āh itmege degmez

2 Āḫir kef-i ümmīde giren cevher-i maḳṣūd
Deryā-yı taḥassürde şināh itmege degmez

3 Biñ kerre gelüp bezme gider şāhid-i maṭlab
Ardınca anuñ medd-i nigāh itmege degmez

4 Eyyām-ı neşāṭı felegüñ bir yere gelse
Bir ān ġam-ı ʿaşḳı tebāh itmege degmez

5 Bu bāġ-ı ġamuñ mīve-i āmālini gördük

CXCIX E: 167a, H: 167a, D: 166a, M: 70, B: 134a
CC E: 167a, H: 167a, D: 166a, M: 70, B: 134b
3 gelüp: gelür D

Naḫl-i dil-i āzādı dü-tāh itmege degmez

6 Al destüñe cām-ı mey-i pür-ġafleti zāhid
Dünyāda elüñ başḳa günāh itmege degmez

7 Monlā gibi ḫākān-ı kerīm olmalı ʿİzzet
Her pādşehüñ bābı penāh itmege degmez

CCI

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 İtdükce kākül-i siyehüñ tār u mār-ı nāz
Alduñ ḳarārumı yine ey bī-ḳarār-ı nāz

2 Meydāna çıḳdı baḳsaña her-cāyī oldıġı
Binmiş benefşe aḫrece ol şeh-süvār-ı nāz

3 Muḫtāc olurdı feyż-i sirişk niyāzuma
Serv-i revānum olmasa her dem bahār-ı nāz

4 Çāh-ı derūnum oldı raṣad-gāh bunca māh
Āyā düşer mi bana da bir meh-ʿizār-ı nāz

5 Gāhīce ḳıl niyāzına bārī müsāʿade
İzzet'dür eyleyen seni şöhret-şiʿār-ı nāz

6 Her birisi Ḫudā'ya geçürmiş niyāzını
Mümkin mi Mevlevī'lere taḫmīl-i bār-ı nāz

CCII

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Düşkünlerüñdenem senüñ ey āftāb-ı nāz
Luṭf eyle gel bu ẕerreñi itme ḫarāb-ı nāz

2 Gün ṭoġmadan neler ṭoġar ey dil ṣafāda ol
Ṣubḥ oldı şimdi eyler o meh terk-i ḫᵛāb-ı nāz

3 Oldı şefīʿ ümmet-i ʿaşḳuñ niyāzına
Ḫaṭṭuñ olup peyem-ber-i ṣāḥib-kitāb-ı nāz

4 Rü'yet güç oldı kişver-i ʿāşḳuñ umūrını
Bīmār çeşmi ġamzesi mest-i şarāb-ı nāz

5 Naḳd-ı niyāzdur ḳonan ol gence ʿİzzetā
Der-gāh-ı Pīr kim ḳapanur anda bāb-ı nāz

CCI E: 167b, H: 167b, D: 166b, M: 70, B: 134b
CCII E: 167b, H: 167b, D: 166b, M: 71, B: 134b

CCIII

– – • / – • – • / • – – – • / – • –

1 ʿAks-i cihānı dīde-i ʿibretde görmişüz
Biz muḳbilānı ṣūret-i nekbetde görmişüz

2 Peymāne-veş virür mi ḫum-ı mey ne görse reng
Ehl-i dili ne ġam ne şetāretde görmişüz

3 Şeyḫüm uçurma kendini ʿilm-i nücūm ile
Biz çoḳ ḫażīżi evc-i kerāmetde görmişüz

4 Fikr eylerüz ki ʿaynek-i çeşm olsa cām-ı mey
Zīrā ki şevḳ-i ḫāṭır-ı ʿişretde görmişüz

5 Bulduḳ ḫam-ı felekde Felāṭūn'ı teh-nişīn
Erbāb-ı ʿaḳlı gūşe-i vaḥdetde görmişüz

6 İḫsānı bār-ı minnetüñ aġrıncadur velī
Gerdūndan egerçi ʿināyet de görmişüz

7 Gördüñ mi nām-ı şāʿiri maṭlaʿda ʿİzzetā
Ehl-i kemāli maḳṭaʿ-ı żilletde görmişüz

8 Var mı ḫudāygān-ı keremde naẓīr-i Pīr
Biz bendegāna luṭfı o Ḥażret'de görmişüz

CCIV

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Ḳurṣ-ı ḫur-şīd o mehüñ zülfine tenzū olamaz
Yansa bu āteşe ʿanber yine hem-bū olamaz

2 Ne ḳadar maʿnī-i müşkil var ise ʿālemde
Ser-i kilk-i ḳadere cümlesi bir mū olamaz

3 Meger evvelce Keşiş Ṭāġı'nı taḫmīl ideler
Kūhlar cürmümüze seng-i terāzū olamaz

4 Gülini sünbülini bāġ-ı cihānuñ bilürüz
Bāġ-ı ruḫsārına bir sebze-i ḫod-rū olamaz

5 Ġam-ı reşk ile daḫı her ne ḳadar incelse
Māh-ı nev cebhe-i pür-nūrına ebrū olamaz

CCIII E: 167b, H: 167b, D: 166b, M: 71, B: 134b
CCIV E: 168a, H: 168a, D: 167a, M: 71, B: 135a

6 Eyledüm ṭab'umı vāreste-i gerd-i şöhret
Bāl-i 'anḳā ḥarem-i sīneme cārū olamaz

7 Gerçi ṭuṭī ile ba'żā ḳarışur ṣohbet-i zāġ
İsteyen şā'ir olur 'İzzet-i ḫoş-gū olamaz

8 Der-geh-i Pīr'de ümniyye-i dīger yoḳdur
Der-i dil-dārda aġyāra tek-ā-pū olamaz

CCV

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Kimsenüñ tār-ı nigāh-ı luṭfına bār olmayuz
İntiẓām-ı ḥāle cevher-veş giriftār olmayuz

2 Gül-sitān terk eylerüz nūk-i zebān-ı minnete
Ġonçe-i maḳṣūd içün āzürde-i ḫār olmayuz

3 Sāde-rūya şūḫ-ı çār-ebrūyı tercīḥ eylerüz
Sinn-i pīrīde ġam-ı ṣıbyāna dūçār olmayuz

4 Vā'iẓ-i kürsī-nişīni çār-pā 'addeyleyüp
Eylesek teşbīh fīle merdüm-āzār olmayuz

5 Ḳal'a-i Devr-i Veled'de 'İzzetā āsūdeyüz
Biz esīr-i leşker-i gerdūn-ı devvār olmayuz

CCVI

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Temelluḳ itme ṣūfi ḥilm ile şeyṭān sürūş olmaz
Ḫıṣāl-i sāḫte ma'lūmuñ olsun 'ayb-pūş olmaz

2 Ḳanā'at 'āleminde başḳa gül-şen başḳa cünbiş var
Sarāy-ı mülk-i istiġnāda gerdūn taḫta-pūş olmaz

3 Ṭurulmaz zāhid-i ḫar-meşreb-āsā devr-i güldür bu
Kim öpmez la'li cānānı 'aceb kim bāde-nūş olmaz

4 Nesīm-i būy-ı cānāndur sirişküm itdiren ṭuġyān
Hevā deryāyı taḫrīk itmese cūş u ḫurūş olmaz

5 Efendi kendi postuñ ḥükmini virmekle faḫr eyle
Telebbüs itdigüñ semmūr zīnet-baḫş-ı dūş olmaz

6 İdenler zīnet-i dünyāya raġbet sāde-dillerdür

CCV E: 168a, H: 168a, D: 167a, M: 71, B: 135a
CCVI E: 168b, H: 168b, D: 167a, M: 72, B: 135a

Bulan zīb-i derūnı mā'il-i reng-i nuḳūş olmaz

7 Ṭama'-kārāndan yoḳdur ziyānı ḫ'ānçe-i faḳruñ
Ḳanā'at ehlinüñ dūlāb-ı erzāḳında mūş olmaz

8 Demāġa almaduḳca şekker-i evṣāf-ı Monlā'yı
Ney-i ḫāmemle 'İzzet ṭūṭī-i ṭab'um ḫamūş olmaz

CCVII

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Ṣabāh-ı ḥaşre dek yansun o dil kim dāġ dāġ olmaz
Fetīl-efrūz-ı bezm-i 'aşḳ olup rūşen çerāġ olmaz

2 Ḳızıyla şimdilik meştāda ṣoḥbet eylerüz tenhā
'İneb tā olmaya cem'iyyet-i gül-geşt-i bāġ olmaz

3 Görince şuḳḳa-i destār ṣandum zāhid arduñda
Benī-Ādemde böyle güş-ı ḫar deñlü ḳulaġ olmaz

4 Demāġ itmezsin ammā bī-dimāġ olmaḳdasın ṣūfī
Duḫān nūş itmedükce çün ki taḥṣīl-i dimāg olmaz

5 Eger üsti şekerli baḳlava yoḳsa ṭa'āmında
Ḫacildür mīz-bān şeyḫüñ yanında yüzi aġ olmaz

6 N'ola olsam revāne āstān-ı Pīr-i Gīlān'a
Meşeldür söylenür kim 'āşıḳa Baġdād uzaġ olmaz

CCVIII

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Olduḳ medār-ı ṣohbet-i ḥelvā kibāra biz
Düşdük meges gibi 'asel-i iştihāra biz

2 Herkes yedi ṭabaḳçe-i iḳbālden şeker
Ser-süfre-i ḳażāda bulınduḳ ne çāre biz

3 Bāġuñ ṣafāsını çıḳaran ṣuṣdı gül gibi
Düşdük lisān belāsı ile āh u zāra biz

4 Aġyār elinden aldı bizi *dūr-baş*-ı yār
Muḥtāc idük bu olmasa terk-i diyāra biz

CCVII E: 168b, H: 168b, D: 167b, M: 72, B: 135b
6 uzaġ: ıraġ D
CCVIII E: 169a, H: 169a, D: 167b, M: 72, B: 135b
3 şuṣdı: ṣoldı M, B

5 Hep āh u zārdan ġam-ı aġyār idi ġaraż
‘İzzet ṭoḳınmaduḳ ṣanuruz zülf-i yāra biz

6 Herkes penāh-ı ẓāhirine itdi ilticā
Ḳalduḳ Keşān’da Pīr-i merāḥim-şi‘āra biz

CCIX

– – • / • – – – • / • – – – • / • – –

1 Gerçi *erinī•* ile feraḥ-yāb-ı ḫiṭābuz
Lākin ṭaleb-i vaṣlda maḥcūb-ı ‘itābuz

2 Bulduḳ güher-i vaḥdete bir noḳṭayı deryā
Ġavvāṣ-ı yem-i ma‘rifet-i çār-kitābuz

3 Görmez bizi ma‘nāda daḫı lafẓ-ı teyaḳḳuẓ
Bu ġaflet ile perde-keş-i dīde-i ḫ˅ābuz

4 Olmaz mı ‘aceb sīnemüze kimse nemek-pāş
Ser-bezm-i ezelden beri āteşde kebābuz

5 Ġālib’deki feyżi baña baḫş eyledi Monlā
‘İzzet nesaḳ-ārā-yı ḳalem-dān-ı cevābuz

CCX

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

1 Degül raḳīb-i siyeh-kāsa yāra muḥtācuz
Egerçi sā’ilüz ammā kibāra muḥtācuz

2 Raḳībe ol gül içün eylerüz temelluḳı biz
Berāy-ı ḫāṭır-ı cānān ḫāra muḥtācuz

3 Diyār-ı ḥüsn ü melāḥatde geçmiyor ġam-ı ‘aşḳ
Ziyān iderse de bir başḳa kāra muḥtācuz

4 Olur mı pādşeh-i mülk-i ‘aşḳ efġānsuz
Ne çāre leşker-i ġayret-şi‘āra muhtācuz

5 Açılma yüzlerini ṭutdı ‘İzzetā gül-i baḫt
Nesīm-i luṭf-ı Ḫudāvendigāra muḥtācuz

CCXI

---

6 żāhirine: ظاينه D

CCIX E: 169a, H: 169a, D: 168a, M: 73, B: 135b
• Kur’ân, 7/143.
CCX E: 169a, H: 169a, D: 168a, M: 73, B: 136a
4 efġānsuz: imtināsuz D

– – • / • – – • / • – – • / • – –

1 Mecnūn ile baḥṣ itmege gitdi ʿuḳalāmuz
Var aña ḳıyās eyle ne söyler budalāmuz

2 Bī-hūde a ẓālim bizi bir derde düşürme
Ṣabr it ki yeter kendimüze kendi belāmuz

3 Başında yuva yapdı hümālar kümesiyle
Mecnūn'dur eñ efḳar u bī-berg ü nevāmuz

4 *Kün*• emrini ṣarf itmez idi kān-ı ezelden
Maḳṣūd-ı Ḫudā olmasa ey ḫᵛāce bināmuz

5 Yek-mevc degüldür şu ṭoḳuz ḳulzüm-i pür-cūş
Bu fülke-i vaḥdetde eger uysa hevāmuz

6 Bu keş-me-keşüñ hep sebebi dāne-i dildür
Naḫcīrüz o şeh-bāzumuza hem daḫı dāmuz

7 Maḳṭaʿda daḫı eylemeyüz maḫlaṣa minnet
Meşhūr-ı cihān bī-ṭaleb-i şöhret ü nāmuz

8 Bu keş-me-keşi çekmez idük bāb-ı digerde
Geçseydi eger ḥażret-i Ḫünkār'a recāmuz

CCXII

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Ser-i Mecnūn'da fikr-i kākül-i Leylī ḳarār itmez
O vīrān āşyāna mürġ-ı devlet iʿtibār itmez

2 O rütbe tīz-revdür kim göñül ṣaḥrā-yı keşretde
Ġubār-ı pāyını çeşm-i hevāya āşkār itmez

3 Göñül maḥv-ı vücūd itmek diler ḳāf-ı kanāʿatde
Per-i ʿanḳā-yı meşhūrı çeleng-i iştihār itmez

4 Görürse ṭāliʿ-i menḥūsuma bir sāʿat-i mesʿūd
Felek taḥvīl-i şūret eyleyüp leyl ü nehār itmez

5 Güşād-ı ġonçe-i maḳṣūdumı sezse bu gül-şende
O yıl gerdūn kemāl-i reşk ü ḥıḳdından bahār itmez

6 Raḳībüñ alma göñlin bu dil-i şeh-bāzı ṣayd eyle

CCXI E: 169b, H: 169b, D: 168a, M: 73, B: 136a
• Kur'ân, 36/82.
CCXII E: 169b, H: 169b, D: 168b, M: 73, B: 136a

Olur olmaz kelāġ u zāġı ʿanḳālar şikār itmez

7 Nesīm-i ʿişveden sen de ḳırıl ey naḫl-i bāġ-ı nāz
Olup işkeste ḫāṭır ṣanma ʿāşıḳ inkisār itmez

8 Merāḥim maʿdeni der-gāh-ı Mevlānā'dur ey ʿİzzet
Bilen dīger ḳapuya cevher-i eşkin niṣār itmez

CCXIII

– – • / • – – – • / • – – – • / • – –

1 Cūş itdigi dem gözyaşı dil-dāra gidilmez
Hengām-ı şitā ṣoḥbet-i gül-zāra gidilmez

2 Terk-i edeb itmiş oluruz kelbi uyansa
Bu āh ile ey dil giceler yāra gidilmez

3 İḳlīm-i maḥabbetde budur resm-i ʿıyāde
Bī-tuḥfe-i cān dīde-i bīmāra gidilmez

4 Ḳıl sefte reh-i Ḥaḳ'da nuḳūduñ fuḳarāya
Zīrā o yola ceybe ḳonup para gidilmez

5 Ṣarrāf gibi ṭoplama envāʿ-ı nuḳūdı
Ey ḥācī Ḫudā'nuñ evine kāra gidilmez

6 Bu żaʿf ile zencīri ḳırup deşte ḳaçılmaz
Bir tīşe alup dūşına küh-sāra gidilmez

7 Giy vaşle-i taḳvāyı çıḳar ṣevb-i riyāyı
ʿİzzet bu ḳıyāfet ile Ḫünkār'a gidilmez

CCXIV

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 İḫtifādur āsmāndan ḥamle-i merdānemüz
İnzivādur düşmenāndan ṣavle-i şīrānemüz

2 Fāriġ-i neşv ü nemāyuz zīr-i ḫāk-i terkde
Berḳ-i ḫırmen-sūzdan āsūde-serdür dānemüz

3 Biz ḫarāb-ābād-ı dünyāya degişdük cenneti
Mużmaḥildür tā esāsından esās-ı ḫānemüz

4 Mevc-i eşk-i çeşm varken kimseye bār olmayuz

CCXIII E: 169b, H: 169b, D: 168b, M: 74, B: 136a
4 sefte: ṣarf M, B
CCXIV E: 170a, H: 170a, D: 169a, M: 74, B: 136b

Kendi zencīriyle gerden-bestedür dīvānemüz

5 ʿAks-i cām-ı bāde-i vaḥdetde olsun mı vücūd
Çerḫi yek-peymāne taʿdād eylemez mey-ḫānemüz

6 Sāḳiyā gelmez ġam-ı ferdā ḫayāl-i ḫāṭıra
Öyle pürdür bāde-i dūşīneden peymānemüz

7 Kūçe-i tedbīri ḳo ʿİzzet reh-i Monlā'dayuz
Cādde-i taḳrīre açıldı der-i kāşānemüz

CCXV

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Dīde-i Mecnūn'umuzdur şemʿ-i vaḥşet-ḫānemüz
Leyl-i pür-veyli perīşān-ḫʿāb ider efsānemüz

2 Şuʿle-i āvāzumuzdan kūh-ı Ḳāf eyler ḫaẕer
Öyle şöhret-sūz-ı ʿanḳādur semender-ḫānemüz

3 Mürġ-ı miḫnet-pervere itmez żarar berḳ-i ḳażā
Ḫār-ı ġam ḫāşāk-i mātemdür bisāṭ-ı lānemüz

4 Āb-ı āhen cūy-bār-ı deşt-i ʿişretdür bize
Dāne-i zencīrdür bu dām-gehde dānemüz

5 Çāk çāk oldı ser-i zülfi ucından cān u dil
Ḫayfdur merdūd-ı dest-i yār olursa şānemüz

6 Ġamzesi eyler siḫāb-ı dīdeyi ṭūfān-ḫīz
Şuʿle-i berḳ-i ḳażādur nāvek-i tāzānemüz

7 Dilde fikr-i ḫāk-i dil-berden diger yoḳ mīhmān
Vaḳf olınmış merd-i hindūya ḳalender-ḫānemüz

8 ʿİzzetā der-gāh-ı Mevlānā yeter düşginlere
Ḫāk ile yeksān olursa ġam mıdır kāşānemüz

CCXVI

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 İftiḫār itsün felekde kevkeb-i menḫūsumuz
Şemʿ-i mihri söndürür bād-ı kef-i efsūsumuz

2 Dest-şūy-ı bezm-i āmāl eyledi devrān bizi

---

7 taḳrīre: taḳdīre D
CCXV E: 170b, H: 170b, D: 169a, M: 74, B: 136b
CCXVI E: 170b, H: 170b, D: 169b, M: 75, B: 136b

Nāz ider mīnā-yı çerḫe sāġar-i ma‘kūsumuz

3 ‘Āşıḳuz dāmān-ı ṣabrı eylesek de çāk çāk
Hetk olur ẓanneyleme pīrāhen-i nāmūsumuz

4 Ey felek büt-ḫāne-i vaḥdetde çıḳmaz yoḫsa ses
Deyrüñi bi’llāh yıḳar āvāze-i nāḳūsumuz

5 ‘Avdet-i tīr-i nigāh-ı ye’sine āmāc olur
Bir ‘aceb ṣayyāddur kim dīde-i me’yūsumuz

6 Başda tāc sāġar-ı mey ḫırḳa terk-i ṣevb-i ‘ār
Mürşid-i mestān mürīd-i bādedür sālūsumuz

7 Ḥalḳa-i der-gāh-ı Pīr olmazsa ‘İzzet rūz u şeb
Giryeden vāreste olmaz çeşm-i ġam me’nūsumuz

ḤARFÜ’S-SĪN

CCXVII

– – • / • – – • / • – – • / • – –

1 Zaḫm-ı dile zaḥmet mi çeker ḫancer-i elmās
Her şu‘lesidür sīnede bir nişter-i elmās

2 İtmezse eger zīb-i serin efser-i elmās
Ol şāhuñ olur efseri zīb-i ser-i elmās

3 Biñ şerḫa gerek sīnede tā dil ala pertev
Kim zaḫmuñ olur keşreti rūşenger-i elmās

4 Pür-zehr olur elbet dil-i erbāb-ı tekebbür
Bi’l-ḫāṣṣa şāhiddür aña cevher-i elmās

5 Engüşt-i şehādet gibi ol nefy-i sivāda
Kim çekmeyesin ṣıḳlet-i engüşter-i elmās

6 Olmaz sebeb-i şu‘le-i dil zīnet-i ẓahir
Yoḳ sūzişe bir fā’ide-i micmer-i elmās

7 Erbābı bilür māye-i cāndur ḳadeḥ-i ḫāk
Pür-zehr-i sitemdür görilen sāġar-i elmās

8 Ẓāhirde olan zaḫm eşer itmez dil-i ṣāfa
Ṣūretde terāşīde olur peyker-i elmās

9 Bī-hūde ‘arūs-ı felege cevher-i encüm

CCXVII E: 170b, H: 170b, D: 169b, M: 75, B: 137a
2 zīb-i ser-i elmās: zīb ü ser-i elmās

Zînet mi virür pîre-zene zîver-i elmās

10 Sengîn dil ile başa çıḳar ṭab‘-ı mülāyim
Üsrübdür olan raḫne-nümāy-ı ser-i elmās

11 Sen gördigüñ elvān-ı ma‘ānîye naẓar ḳıl
Bir sāde nigîn-dān ise de bister-i elmās

12 Ruḫsāra olur zülfi ‘araḳ-rîz-i leṭāfet
Şebdür kim o gül-zāra döker aḫter-i elmās

13 ‘İzzet yetişür köhne külāhı saña yoḫsa
Monlā kime baḫş itse ider efser-i elmās

CCXVIII

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Kendi taḫt-ı diline bir ulu sulṭān idi Ḳays
Kişver-i ‘aşḳa oża‘f ile nigeh-bān idi Ḳays

2 Eylese āyine-i sîne-i Leylā’ya naẓar
Ṣūret-i vaḥdet-i ṣırf üzre nümāyān idi Ḳays

3 Görse Leylā’yı iderdi yine Leylā’yı su’āl
Ṣafvet-i āyine-i vaḥdete ḥayrān idi Ḳays

4 Sūziş-i ‘aşḳ ile itmişdi semender peydā
O sebebden ki dinür lāne-i mürġān idi Ḳays

5 Felegi ṣaymaz idi ābile-i pāyı ḳadar
Deştde yalın ayaḳ gerçi şitābān idi Ḳays

6 Olmaz efsürde-ser-i bād-ı fenā şu‘le-i ‘aşḳ
Başlı başına beyābānda fürūzān idi Ḳays

7 Dāġdan oldı zirih-pūş-ı ẓafer ser-tā-pā
Leşker-i derd ü belā ṣandı ki ‘uryān idi Ḳays

8 Düşdigi yerde arar gā’ibi ‘İzzet arayan
Ka‘be’den semt-i beyābāna girîzān idi Ḳays

9 Himmet-i Şems ile Leylā’yı bulanlar buldı
Vādî-i nāfilede bî-hüde pūyān idi Ḳays

CCXIX

CCXVIII E: 171a, H: 171a, D: 170a, M: 76, B: 137a
7 ser-tā-pā: ser-tā-ser D
CCXIX E: 171b, H: 171b, D: 170a, M: 76, B: 137b

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

1 Piyāle ile ʿaraḳ itmesün mi istīnās
Şuʿāʿını viremez foya ḳonmasa elmās

2 Piyāle bekledi Sulṭān Ḳorḳud'uñ ḳabrin
Piyāle olmasa mümkin mi itme defʿ-i hirās

3 Piyāle āyine-dār-ı ḥaḳīḳat-i dildür
Ṭutar mı ẓāhir ü bāṭında görseñ e hīç pās

4 Piyāle sāġar u peymānenüñ degül vaḳti
Şarāb dök dil-i maḥrūra sākiyā ṭās ṭās

5 Piyālede leb-i dil-dārı gösterüp ʿİzzet
Ḳomuş derūnına bir iki dāne kirās

6 Ḳoyup piyāleyi düş cām-ı ʿaşḳ-ı Monlā'ya
Serüñ o mey-kedenüñ ḳıl ayaġı ile mümās

CCXX

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Eylemez Nīl-i kerem düşmenine ḥasb-i nefes
Mevc-i *āmentü*• ile geldi o deryādan ses

2 Bu dil-i zārumı üz sen ser-i zülfüñ kes sen
Yine bir tārına elbette olur bend üzkes

3 Mürġ-ı bī-ʿaḳla giriftārlıġın bildürmez
Vüsʿat-i dām-ı felek niʿmet-i bī-kesb-i ḳafes

4 Reh-nümā-yı dīgerāndur meges-i müstaġraḳ
Bu belā ile düşer şehd-i fenāya herkes

5 ʿĀlemüñ olma saḳın aġzına bir parmaḳ bal
ʿAsel-i şöhrete dil-dāde olup hem-çü meges

6 Bize mi kalmış idi sevḳ-i ḳaṭār-ı ʿālem
Dilümüzdür düşüren yollara mānend-i ceres

7 Bād-ı tevfīḳ gerek keş-me-keş-i dest-i ṭaleb
Eylemez keştī-i baḥr-i emeli sāḥil-res

8 Ḫayf ṣad ḥayf şu mey-ḫāneye geldük gitdük
Görmedük bir meyi kim olmaya bī-ḫavf-i ʿases

CCXX E: 171b, H: 171b, D: 170b, M: 76, B: 137b
• Kur'ân, 10/90.

9 Cild-i mār oldı ne Ḍaḥḥāk'lara ol cāme
Eylemez ʿāḳil olan ḫilʿat-i iḳbāle heves

10 Āb-ı rū dökme ṣaḳın ġayrı ḳapuya yañılup
ʿİzzetā der-geh-i Pīr'üñ saña besdür bes bes

CCXXI

– – • / – • – • / • – – – • / – • –

1 Raḥm itdi dāġ-ı sīneme cānān ẓamān-ı ye's
Būy-ı ümīd virdi gül-i būstān-ı ye's

2 Ednā faḳīri mā'ide-i çerḫe nāz ider
Bir ḳutlu āstāne imiş āstān-ı ye's

3 İtmez güşāde ġonçemüzi şeb-nem-i emel
Āb-ı ḥayāt-ı Ḫıżr'a açılmaz dehān-ı ye's

4 İtdi ribāṭ-ı ḫāṭırı vīrāne-i ġumūm
Āmed şud-i ḳaṭār-ı emel kār-bān-ı ye's

5 Gerdūn içinde ḥalḳa-i mīm-i ʿadem ḳadar
Vāsiʿ göründi baña o rütbe cihān-ı ye's

6 Ümniyye-ḫᵛāh-ı himmetüm olmaḳda ṭāliʿüm
Bir başḳa baḫt virdi baña āsmān-ı ye's

7 Çeşmümde nesr-i ṭā'ir-i gerdūn sinek ḳadar
İtmez nigāh peşşeye ṣāhib-ḳırān-ı ye's

8 ʿİzzet kim itdi Ḥazret-i Monlā'ya ilticā
Yoḳdur derinde bār-ı emel imtinān-ı ye's

CCXXII

– – • / – • – • / • – – – • / – • –

1 Leylā ḫayāl-i ḫᵛāb olup efsāne oldı Ḳays
Leylā o māh bu dil-i dīvāne oldı Ḳays

2 Leylā'ya itdi ḳuş tüy-i bālīn tehyi'e
Mürġān-ı deşte bī-hüde mi lāne oldı Ḳays

3 Bir tel mi ḳırdı neyledi dīvāne ʿāḳibet
Maḥrūm-ı bend-i kākül-i cānāne oldı Ḳays

4 Leylā'yı gāhī ġonçe ḳıyās itdi gāhī şemʿ

CCXXI E: 171b, H: 171b, D: 170b, M: 77, B: 138a
CCXXII E: 172a, H: 172a, D: 171a, M: 77, B: 138a

Gāhī hezār gāhīce pervāne oldı Ḳays

5 Bulmış kemāl feyż-i bahār-ı cünūn ile
Bāġ-ı belāda ḥāṣılı bir dāne oldı Ḳays

6 Tā düşmeyince deşte felek virmedi ḥużūr
Şehr-i belāda ḳāni‘-i vīrāne oldı Ḳays

7 ‘İzzet ḫayāl-i ṭurra-i destār-ı Pīr ile
Leylā’sını bıraḳdı o sulṭāna oldı Ḳays

CCXXIII

– – • / – • – • / • – – – • / – • –

1 Dārü’ş-şifā-yı ‘aşḳda efsāne oldı Ḳays
Mecnūn’laruñ yanında da dīvāne oldı Ḳays

2 Setr itdi bādesin leb-i Leylā’yı gösterüp
Ṣahbā-yı ma‘nevī ile mestāne oldı Ḳays

3 Dest-i sitemle pāreleyüp üstüẖ̆ānların
Güyā ki zülf-i dil-berine şāne oldı Ḳays

4 Bīgānegān-ı deşte olup āḫir āşnā
Ṣad ḥayf āşnāsına bīgāne oldı Ḳays

5 Zencīrlerle żabṭ idemez kimse ‘āşıḳı
Bend oldı gerçi kākül-i cānāna oldı Ḳays

6 Mürġ-ı merāma yavrı çıḳardur mı rūzgār
Bī-hūde zāġ-ı deşt-i ġama lāne oldı Ḳays

7 ‘İzzet olaydı ḥalḳa-i der-gāh-ı Pīr’e bend
Çoḳdan dinürdi ‘āḳil ü ferzāne oldı Ḳays

CCXXIV

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

1 Hemīşe ṭāḳ-ı ḥabābı ider ḫarāb nefes
Sipihre kār idemez mi şu bī-ḥisāb nefes

2 İder ḫum-ı dile ‘āşıḳ taḥammüli ser-pūş
Bozar mizācın alursa eger şarāb nefes

3 Ḳaçurma ġaflet ile raḫş-ı ‘ömre ol nigerān

---

4 gāhī ġonçe: gāhīce ġonçe D
CCXXIII E: 172a, H: 172a, D: 171a, M: 78, B: 138a
CCXXIV E: 172b, H: 172b, D: 171b, M: 78, B: 138b

İder şikeste ʿinānın zamān-ı ḫᵛāb nefes

4 Sebeb bülendī-i āha nigāh-ı serdüñdür
Bulur zamān-ı bürūdetde āb u tāb nefes

5 Nişīb-i terk-i meṭālibde vardur āsāyiş
Firāz-ı kām gibi çekmez ıżṭırāb nefes

6 Reh-i gelūda olursa delīli ẕikr-i Ḫudā
İder mi āmed ü reftinden ictināb nefes

7 Virür dürūġına cān kendini Mesīḥ ṭutup
Zamānemüzde urur dem niçe ḫarāb nefes

8 Teneffüs itme bu baḥr-i kederde ey ʿİzzet
Degül mi eyle naẓar düşmen-i ḥabāb nefes

9 Zidūde eylemese tāb-ı ʿaşḳ-ı Şemsü'd-dīn
Olur secencel-i cān u dile ḥicāb nefes

CCXXV

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

1 O gül-şenem ki dem-i nev-bahārdan me'yūs
Güşād-ı ġonçe-i dil vaṣlı yārdan me'yūs

2 Bu bāġ-ı köhneye biz bir zamānda geldük kim
Hezār ġonçe vü ġonçe hezārdan me'yūs

3 O nā-ümīd-i ʿināyet benem degül incāz
Ẓuhūr-ı vaʿde-i luṭf-ı kibārdan me'yūs

4 Vireyle kāfire teslīm olındı ḳalʿa-i dil
İdüp hücūm ġamı ol ḥisārdan me'yūs

5 Cemāli bāġını biz bekledük gelince ḫaṭı
Revā mıdur olalum cevr-i ḫārdan me'yūs

6 Bu rütbe düşmeye sevdā-yı zülfe bir kimse
O leyl-i ġamda ki göñlüm nehārdan me'yūs

7 N'ola iderse anı pāre pāre ḫᵛāce-i ġam
O kāledür ki göñül iʿtibārdan me'yūs

8 Budur cihānda murādum ki dönmeyen ʿİzzet
Der-i cenāb-ı Ḫudāvendigār'dan me'yūs

---

5 çekmiz: çekilmez D
CCXXV E: 172b, H: 172b, D: 171b, M: 78, B: 138b
6 bir kimse: her kimse M, B

ḤARFÜ'Ş-ŞIN

CCXXVI

– – • / • – – • / • – – • / • – –

1 Virsün yolına var ise cānından uşanmış
Ẓālim ser-i laḥdinde dimez kim bu da cānmış

2 Ḳays'uñ daḫı maḫdūmını zencīre ururlar
Yoḳ şehr-i maḥabbetde fülān ibni fülānmış

3 Ḍaḥḥāk-nesebdür kim ider giryeye ḫande
Farḳ eylemez ol şeh bu fiġānmış bu amānmış

4 Fevt oldığı dem pişmedi bir ṭancıra ḥelvā
Gördük nice ḳazġan gibi dünyāyı ḳazanmış

5 Sāḳī-i felek almayıcaḳ ṭāsını elden
Yoḳ gördigümüz çeşme-i iḳbālde ḳanmış

6 Ṭoprakṣa da her gice bulur zādını varsa
Ḫur-şīd gibi nānını ḫākistere banmış

7 Rencūr-ı kelāl olmış idi ḫāme-i ʿİzzet
Bālīnçe-i ḥoḳḳaya bir pāre ṭayanmış

8 Ḫ'ābīde ider mi anı efsāne-i ʿālem
Ol dīde ki Şems'üñ ola nūrıyla uyanmış

CCXXVII

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Mürġ-ı ḫaṭuñ ne zamān çāpük ü çālāk olmış
Ṭā'ir-i ḥüsne ṣalar pençe ne bī-bāk olmış

2 Ḥasedinden saña ey verd-i terüm gül-şende
Çatlamış ġonçe girībānı gülüñ çāk olmış

3 Gözi ol şāh-süvārı yine ṣayd itmededür
Sürinür mürġ-ı dilüm beste-i fitrāk olmış

4 Şunda bir bülbüli gördük o da mecnūn gibidür
Görmedük ʿāşıḳ olup hem de feraḥ-nāk olmış

5 İrmemiş küngüre-i ḳaṣrına yāruñ yoḫsa

CCXXVI E: 173a, H: 173a, D: 172a, M: 79, B: 138b
CCXXVII E: 173a, H: 173a, D: 172a, M: 79, B: 139a

Āhdan geldi ḫaber vāṣıl-ı eflāk olmış

6 Aşlına vāḳıf olan şaḫṣa tevāżu‘ yaraşur
Māye-i nev‘-i benī-Ādemi gör ḫāk olmış

7 Ṭab‘-ı ehl-i hünerüñ zīnetidür reng-i keder
Baḳ küdūret ḳaleme māye-i idrāk olmış

8 Terk idüp şevb-i ẕünūbı baña yā Rab diyeler
Der-geh-i Pīr’de ‘İzzet ṣoyınup pāk olmış

CCXXVIII

• • – – / • – • – / • • –

1 Ṭutalum mürġ-ı dil şikār olmış
Var mı zülfinde ber-ḳārar olmış

2 Almasun mı ‘aṣā-yı āhı ele
Genc iken göñlüm iḫtiyār olmış

3 Sen gibi var mı bī-vefā bir gül
Çeşmine ‘andelībi ḫār olmış

4 Zülf-i Leylā’da ṭoyladı Mecnūn
Ṣandılar ‘aḳlı tār u mār olmış

5 Nāle çıḳmazdı bulsa ‘İzzet yer
O ḳadar dil ḫarābe-zār olmış

6 Sikke-i Pīr gibi var mı külāh
Şehlere tāc-ı iftiḫār olmış

CCXXIX

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Mihre gelmiş idi hengām-ı zevālinde telāş
Ġālibā şūḫ-ı güẕeştem ḫaṭın eylerdi terāş

2 Virse de ḫāl-i ruḫı ẕevḳ-i şarāb-ı lebini
Nice tercīh olınur bādeye toḫm-ı ḫaşḫāş

3 Şeb-i iftārda tiryākī ile itme cedel
Atılır çehreye mānende-i mürġ-ı ḫuffāş

4 İçümüzde var imiş ḳaçdı raḳīb-i cāsūs

CCXXVIII E: 173b, H: 173b, D: 172b, M: 79, B: 139a
4 ṭuyıldı: ṭopladı M, B
CCXXIX E: 173b, H: 173b, D: 172b, M: 80, B: 139a

Cünd-i esrārumuzı virdi ele ḳal'a-i fāş

5 Maṭbaḫ-ı Pīr'deki nāna ḳanā'at eyler
Olsa bir loḳma bu 'İzzet'de eger 'aḳl-ı ma'āş

CCXXX

– • • – / – • – / – • • – / – • –

1 Dīde-i mestin ki yār 'arbede-sāz eylemiş
Ḫüsn düşüp pāyına 'aşḳ niyāz eylemiş

2 Ḳaşları miḥrābını şandı çelīpā-yı deyr
Şekke düşüp zāhidān terk-i namāz eylemiş

3 Yaḳmasa ger cānumı şanmış idüm cüy-bār
Tāb-ı dilüm tīġını şu'le-güdāz eylemiş

4 Maḥşer idüp 'ālemi dūzaḫa ister ḳoya
Ḳıṣṣayı bī-hūde şıḫ dūr u dirāz eylemiş

5 Söyledi esrārumı āh-ı derūn 'āleme
Ḫayf ki gönlüm anı maḥrem-i rāz eylemiş

6 Sevdi gönül 'İzzet ol ẓālimi biñ cān ile
Her birin alsa direm cevrini az eylemiş

7 Ḫuṭbe-i iclālini muṭrib oḳur Pīr'ümüñ
Ḫażret-i Ḫaḳ nāmını sikke-ṭırāz eylemiş

CCXXXI

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Saña ne 'āşıḳ namāza ḥāżır olmış olmamış
Şeyḫ efendi bir de 'ālem kāfir olmış olmamış

2 Gelmede ḫaṭṭ-ı siyeh belli belürsiz rūyına
Çekdigüm āh-ı seḥer-veş ẓāhir olmış olmamış

3 Kārdan eyler żarar ser-māyemüz bir āhdur
'Āşıḳān def'-i belāya ḳādir olmış olmamış

4 Tīġ-ı ser-tīz-i ḳażā meftūnını āsān bulur
Bu siyāset-gehde başlar ḥāżır olmış olmamış

5 'Āşıḳuñ bir cānı var cānāna virmiş ḳaydı mı

CCXXX E: 173b, H: 173b, D: 172b, M: 80, B: 139b
6 direm: dirdüm D
CCXXXI E: 174a, H: 174a, D: 173a, M: 80, B: 139b

Ḳatline dünyā vü mā-fīhā bir olmış olmamış

6 Ḥażret-i Monlā'ya vaṣṣāf olduġı devlet yeter
'İzzet-i şā'ir süḫanda māhir olmış olmamış

CCXXXII

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 O kāfir gīsuvānuñ ḳorḳaram bir Müslimān ṭutmış
Yine şāhum ser-i kūyuñ ṣadā-yı el-amān ṭutmış

2 Niçe ṣāhib-ḳırānlar var senüñ meydān-ı 'aşḳuñda
Nerīmān tīr virmiş destine Rüstem kemān ṭutmış

3 Ġamuñla sīneme ġars eyledüm çoḳ naḫl-i āteş-berg
O gül-şende göñül dirler faḳat bir erġuvān ṭutmış

4 Tel-i ebrūsını geçmez nigāhum ġamze nāmında
Kesilmiş yol ḳazā-yı ḥüsni bir şīr-i jeyān ṭutmış

5 Çıḳar mı farḳ iden pest ü bülendi zīr u bālāyı
Felekler ḫāne-i iḳbāle bir de nerdübān ṭutmış

6 Ṣıḳılmış zāde-i ṭab'um biraz mecmū'adan 'İzzet
O maḫdūma ḳalem Dīvānyolı'nda bir mekān ṭutmış

7 Ölürsem de elimden dāmen-i Monlā ḫalāṣ olmaz
Ṣarılmış aña göñlüm tā ezelden dest-i cān ṭutmış

CCXXXIII

– – • / • – – • / • – – • / • – –

1 Ẓulmetde ḳalur şeb idüp iḥsānı ferāmuş
Ṣubḥ itdi mi baḳ mihr-i dıraḫşānı ferāmūş

2 Biñ şīvesi vardur bu Züleyḫā-yı cihānuñ
Ey Yūsuf-ı ḥüsn eyleme zindānı ferāmūş

3 Bi'llāh ne datlı sözi varmış leb-i zaḫmuñ
İtdürdi baña ṣoḥbet-i cānānı ferāmūş

4 Cebrā'il-i zülfüñ göreli āyet-i ḫattuñ
Ḥayretde ḳalup eyledi Ḳur'ān'ı ferāmūş

CCXXXII E: 174a, H: 174a, D: 173a, M: 81, B: 139b
4 tel: pül M, B
CCXXXIII E: 174b, H: 174b, D: 173a, M: 81, B: 139b
3 bi'llāh :Allāh E, H, D

5 Gül ḳoḳlayamaz şekve-i ḫār eylemeden ḫalḳ
Ḳays itmiş idi zaḫm-ı muġaylānı ferāmūş

6 Düşmez ṭaleb-i bāl-i hümā Ḫüsrev-i ʿaşḳa
Ḳays eyledi başındaki mürġānı ferāmūş

7 Mecmūʿaña ḳayd it bunı ey şūḫ bulınsun
İtdürdi ġamuñ ʿİzzet'e dīvānı ferāmūş

8 Gel bāġ-ı Merām'ında açıl ḥażret-i Pīr'üñ
İtmekse merāmuñ ġam-ı devrānı ferāmūş

CCXXXIV

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Bu gice görmiş idüm ḫānemi vīrān olmış
Çıḳdı taʿbīri ḫaṭ-ı yār nümāyān olmış

2 Ḳurı bir şöhreti var ṭāḳ-ı zer-endūde ile
Var mı bir çeşme-i ḫur-şīdde reyyān olmış

3 ʿAḳlı gelsün deyü zülf-i siyehe bend ideli
Dil-i sevdā-zede gitdükce perīşān olmış

4 Şimdi bildüm dögilince yüregüm kūs gibi
Yeñi bir şāh serīr-i dile ḫākān olmış

5 O bütüñ güşe-i ebrūsını ḳılmış miḥrāb
Kāfir-i zülfine şaşdum ki müselmān olmış

6 Olmaz iḳrār-ı ḫaṭā şūḫ-ı ḫaṭ-āverde daḫı
Görmedük eyledigi cevre peşīmān olmış

7 Her biri behre-i iḥsānını görmiş ʿİzzet
Bāb-ı Monlā'da çoḳ abdāl ġazel-ḫān olmış

CCXXXV

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Fiġān leb-rīz dilde nāle çoḳ ammā zebān ḫāmūş
Egerçi ḥavż pür gül-zār ġamda nāv-dān ḫāmūş

2 Leb-i şekvāyı ḳıldum beste feryādı idüp maḫbūs
ʿAceb bir derd imiş olmaḳ zebān-gūyā dehān-ḫāmūş

CCXXXIV E: 174b, H: 174b, D: 173b, M: 81, B: 140a
CCXXXV E: 175a, H: 175a, D: 173b, M: 82, B: 140a

3 Gelür bir mevḳi'-i güftār elbet bezm-i dil-bedre
Belā-yı ḫavf-ı aġyār ile olduḳ bir zamān ḫāmūş

4 'Aceb geldük bahār-ı 'ālemüñ bir ṭurfa vaḳtinde
Gül-istān 'ālem-i ġaflet zebān-ı bülbülān ḫāmūş

5 Nigāhı itmedi efġānumı ta'rīf ol şāha
Belāyı gör zebān şekve-gūyā tercemān ḫāmūş

6 Zebān-ı tīg-i ġamzeñ açsa bir söz bahş-i çeşmüñden
Olur cān ḳorḳusından fitne-i āḫir-zamān ḫāmūş

7 Yetişdür meclis āḫir olmadan bir iki peymāne
Olur ney 'āḳibet dem-beste ey sāḳi kemān ḫāmūş

8 Niçe āteş-zebānlar münkirīni itmedi ifḥām
İder 'allāmeyi gāhīce bezm-i imtiḥān ḫāmūş

9 Bu bāġuñ sebze-i bīgānedür ṭūṭīleri bāġa
Cihān āyīne-i ḥayret zemīn ü āsmān ḫāmūş

10 Bir iki bed-zebānuñ ṭa'ne-i cāhil-pesendinden
Revā mı olma 'İzzet şā'ir-i mu'ciz-beyān ḫāmūş

11 Varup bāġ-ı Merām'a nāle itsün kim olur bir gün
Ḳafes vīrāne-i dest-i fenā bu mürġ-ı cān ḫāmūş

CCXXXVI

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Güş ḳıl pendümi bir söyleyüp ol iki ḫamūş
Bunı söyler işidür bir dehen ile iki güş

2 Gāhīce perde-ber-endāz olur dest-i niyāz
Len terānī• gibi dil-dārda varken rū-pūş

3 Ḳalbüñi reng-i meẓāhirle çiçeklendirme
Ḫāne-i āyīneye raḫne virür ṭarḥ-ı nuḳūş

4 Ḳulzüm-i ḳudret-i Mevlā'da şināverlik iden
Şu ṭoḳuz mevce-i ednāda olur mı medhūş

5 Fikr idüp aşlını ḫayrān-ı yem-i vaḥdet olur
Ḳaṭrede mevc-i tekellümle gören cūş u ḫurūş

6 'Aks ider cām-ı mey-i vaḥdete āḫir eşyā

CCXXXVI E: 175a, H: 175a, D: 174a, M: 82, B: 140b
• Kur'ân, 7/143.

Sırrı seyr eyle ki bir ḳatre olur deryā-nūş

7 Māhı pür-gerd-i keder mihrini gör pür-tef ü tāb
Ḫum-ı mey-ḫāne-i gerdūn-ı denī boşdur boş

8 Bulmayup köhne kilīm indi zemīn-i ḳabre
Bir niçe aṭlas-ı gerdūnı iden zīver-i dūş

9 İbtidā tīşesini anda deñerdi Ferhād
Bī-sütūn-ı felegüñ olmasa eṭrāfı yokuş

10 Başlamaz girye-i mestāneye ṭıfl-ı nev-zād
Gelmeseñ mey-kede-i ʿāleme ʿİzzet ser-hūş

11 Dest-i iḥsānı ile Pīr'üm ayaḳlandursun
Düşeyüm mey-kede-i ʿaşḳına mest ü bī-hūş

ḪARFÜ'Ṣ-ṢĀD

CCXXXVII

– – • / • – – • / • – – • / • – –

1 Dür-dāne-i eşküñle virüp ziver-i iḫlāṣ
Giy tāc-ı maḥabbet başuña ez-ser-i iḫlāṣ

2 Gelmez zübed-i zühde ʿibādetle ḥalāvet
Olmazsa derūnında eger şekker-i iḫlāṣ

3 Pervīz'e naṣīb oldı mı baḳ tāc-ı hidāyet
Her ḫüsreve maḳdūr mıdur efser-i iḫlāṣ

4 Yoḳdur ḳurı ḳurı arama kān riyāda
ʿUmmān-ı sirişk içre olur cevher-i iḫlāṣ

5 Zāhid ne ḳadar kendüñ uçursa bilirüz biz
ʿAnḳā-yı ʿibadet uçamaz bī-per-i iḫlāṣ

6 Dīvār-ı ʿubūdiyete ṭırmaşmadadur hep
Zühhāda güşād oldığı yoḳdur der-i iḫlāṣ

7 Teshīr ider elbette anı düşmen-i sümʿa
Ḥışn-ı dile ḳonmazsa eger leşker-i iḫlāṣ

8 Elmās gibi olmaya renginde televvün
Bir ṣuda gerek cevher-i engüşter-i iḫlāṣ

9 Bāġ-ı kerem-i ḥażret-i Ḫünkār'da ʿİzzet

CCXXXVII E: 175b, H: 175b, D: 174b, M: 83, B: 140b

Gösterdi nihāl-i ḳalemüm nevber-i iḫlāṣ

CCXXXVIII

• • – – / • • – – – / • • – – – / • • –

1 Şāh-ı ʿaşḳ eyledi iḳlīm-i dili kendine ḫāṣ
Eyledüm nuḳre-i dāġ-ı ġamı mīrīye taḳāṣ

2 Der-i iḥsānuña düşdüm meded ey pīr-i muġān
İşte geldüm ayaġumla diler öldür diler aṣ

3 Nuḳre-i nā-sere-veş geçmedi bir pāreye dāġ
Telef oldı bu ḳadar naḳd-i sirişk-i iḫlāṣ

4 Cevher-i eşki hemān dīde götürsün dilden
Ḳaʿr-ı yemde seçemez ḫurd u kelānı ġavvāṣ

5 Bir dem-i neş'e gelüp mey-kedeler açılsa
Romdan bezm-i ġamı eylese ʿİzzet de ḫalāṣ

6 Ṭuna-i eşküme ġarḳ eylesün Allāh anı
Bu ḳadar ʿarbedenüñ bāʿiṣidür şehr-i Ḳalaṣ

7 Panaboṭ kāfiri bu ʿālemi ifsād itdi
Ne oyun oynadı seyr eyle o şūḫ raḳḳāṣ

8 İsteyüp ḥażret-i İbnü'l-ʿArabī'den imdād
Fitne-i Rūm u ʿAcem'den idelüm istiḫlāṣ

9 İde şāh-ı ʿAcem'i bir ʿAcemī oġlanı
Ḫānları ola Süleymān-ı zamāna Elḳāṣ

CCXXXIX

– – • / • – – • / • – – • / • – –

1 Ṣordum yine gül-şende bugün güllere maḫṣūṣ
ʿUşşāḳına reng itme o verd-i tere maḫṣūṣ

2 Şekker mi disem gül mi disem gül-be-şeker mi
Var başḳaca bir ẕevḳ leb-i dil-bere maḫṣūṣ

3 Aġlatdı ne Ḍaḥḥāk'ları nermī-i maẓlūm
O kār degül Gāve-i āhengere maḫṣūṣ

4 Cennet mi diler şuḳḳa-i destār ile ṣūfī
Ẓann itmeye uçmaḳ ola bāl ü pere maḫṣūṣ

CCXXXVIII E: 175b, H: 175b, D: 174b, M: 83, B: 141a
CCXXXIX E: 176a, H: 176a, D: 175a, M: 83, B: 141a

5 ʻİzzet beni bir cānla mı ḳorḳudur ol şūḫ
Bir baña baḳup bir de baḳar ḫancere maḫṣūṣ

6 Yoḳ köhne külāhındaki zīnet fuḳarānuñ
Baḳdum yine dürr ü güher-i efsere maḫṣūṣ

CCXL

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

1 Nigāh-ı luṭfı dile olsa da berīd-i ḫalāṣ
İder mi ġamze-i cellāddan ümīd-i ḫalāṣ

2 Diyār-ı ġurbetüñ eṭrāfı hep güşāde iken
Yine meşiyyet-i Mevlā'dadur ḳilīd-i ḫalāṣ

3 Yaḳīn bil ki rehā yoḳdur ölmeden başḳa
Kemend-i zülfe düşenler olur baʻīd-i ḫalāṣ

4 Geçerse destine fermān-ı ʻafvumuz sevinüp
Re'īs efendi çeker ṣıdḳ ile resīd-i ḫalāṣ

5 Rehā bulursam eger ʻİzzetā bu miḥnetden
Ḫulūṣ ile ideyüm Pīr evinde ʻīd-i ḫalāṣ

ḪARFÜ'Ż-ŻĀD

CCXLI

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Olduḳca dūd-ı āh ile ḥāṣıl sehāb-ı feyż
Mecrā-yı eşk-i çeşme gelür āb-ı nāb-ı feyż

2 Tā görmeyince nüsḫa-i noḳṣānını tamām
Ol ṭālib-i kemāle açılmaz kitāb-ı feyż

3 Gördük ḳumāş-ı himmeti dūşında āḫerüñ
Geldük bu sūḳa biz ḳapanurken dolāb-ı feyż

4 Mey-ḫānelerde gördigümüz bāde ʻādetā
Şeyḫüñ içüp de ṣundıġı ḫalḳa şarāb-ı feyż

5 Dervāze-i sipihre gelüp hem-çü āftāb

CCXL E: 176a, H: 176a, D: 175a, M: 84, B: 141a
5 ḫulūş ile: ḫalāş ile M, B
CCXLI E: 176b, H: 176b, D: 175a, M: 84, B: 141b
1 āb-ı nāb: āb u tāb D
2 ol: o D

Rūşen-dilān seḥerde ider daḳḳ-ı bāb-ı feyż

6 Sen dāmen-i ta'alluḳı ṭopla felek gibi
Elbet ṭoġar sipihr-i dile āftāb-ı feyż

7 'İzzet bahār-ı himmet-i Monlā'da çoḳ mıdur
Mīzāb-ı ḫāmeden ne ḳadar aḳsa āb-ı feyż

CCXLII

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Kākülüñ evṣāfıdur ta'rīf-i sünbülden ġaraż
Sünbüli ḳadḥ itmedür tavṣīf-i kākülden ġaraż

2 Nāle-i 'āşıḳ ruḫ-ı ḫūbān leb-i cānāndur
Ṣavt-ı bülbül nükhet-i gül neş'e-i mülden ġaraż

3 Ṭurma ey gāv-ı zemīn n'olsun tekāsülden murād
'Ālemi yıḳmaḳ ise gāhī tezelzülden ġaraż

4 Sevdigüm bilmez miyüz bīgāne-meşreb oldıġuñ
'Āşıḳa n'olsun yine ṭarz-ı teġāfülden ġaraż

5 Zāde-i ṭab'ıyla bir dil-ber yeter şā'irlere
Nesl ile ibḳā-yı nām ise te'ehhülden ġaraż

6 Maḳṣaduñ dūçār-ı ümmīd itmedür vuṣlat degül
Serv-i nāzum 'İzzet'e gāhī temāyülden ġaraż

7 Dūzaḫ u cennet degül ancaḳ rıżā-yı Pīr'dür
Bābına ḫavf u recā ile tevessülden ġaraż

CCXLIII

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Rengi gül-ġonçe-i la'linden alur bülbüle ḳarż
Devr idüp rīḥi ile ol da virürmiş müle ḳarż

2 Bāġda bād u hevā eyleyemez neşr-i şemīm
Būyını virmese gīsūsı eger sünbüle ḳarż

3 Böyledür kār-ı cihān nef'-i gül-āb olmasa ger
Virmez inbīḳ-i felek şeb-nemi berg-i güle ḳarż

4 Bilse gerdūn aña yılduz ḳadar iḥsānuñ var
Pertevi kevkeb-i ḫālüñden alur sünbüle ḳarż

CCXLII E: 176b, H: 176b, D: 175b, M: 84, B: 141b
CCXLIII E: 177a, H: 177a, D: 175b, M: 85, B: 141b

5 Baña naḳd-i süḫanı ʿĀrif-i Rūm'uñ yetişür
ʿİzzetā bu ġazeli göndereyüm Āmül'e ḳarż

ḤARFÜ'Ṭ-ṬĀ

CCXLIV

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Āyet-i nūr-ı ruḫ-ı yāri nihān eyledi ḫaṭ
Küfrini ʿāḳıbetü'l-emr ʿayān eyledi ḫaṭ

2 Nükte-i ḫill-i mey-i laʿlini ḥall itdi gelüp
Ḥüsn-i taʿbīr ile bir ḫoşça beyān eyledi ḫaṭ

3 Baḫşümüz noḳṭa-i ḫālinde idi ġayb itdük
Sūre-i Necm'de tefsīr-i Duḫān eyledi ḫaṭ

4 Felek-i ḥüsnüñüñ ey meh bu da bir ḥīlesüdür
ʿAdetā mihr-i cemālüñle ḳırān eyledi ḫaṭ

5 Beslenüp sükker-i laʿl ile niçe mūr-ı żaʿīf
O şeh-i ḥüsni Süleymān-ı zamān eyledi ḫaṭ

6 Ṭıfl-ı nev-sālede ʿİzzet bu ḳadar müy olmaz
Çeküp esrār-ı lebin ṭayy-ı zamān eyledi ḫaṭ

7 O füsūn-kāra devā-cūy olayum Monlā'dan
Beni Mecnūn gibi rüsvāy-ı cihān eyledi ḫaṭ

CCXLV

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Var mı başdan başa baḳ bir gül-i bī-ḫār-ı neşāṭ
İdesin tā kim anı zīver-i destār-ı neşāṭ

2 Az içer rıṭl-ı girān-ı ġamını bu bezmüñ
Ḳāniʿ-i cürʿa olan rind-i sebük-bār-ı neşāṭ

3 İtme bu mey-kedenüñ derd-i ġamından şekvā
Çekmek istersen eger sāġar-ı ser-şār-ı neşāṭ

4 Şevḳ-i sāġardan alur pertevi ḳaṣr-ı neş'e
Cāmdan rūşen olur revzene-i dār-ı neşāṭ

---

5 Āmül'e: Allāh E, H; bülbüle M, B
CCXLIV E: 177a, H: 177a, D: 176a, M: 85, B: 141b
CCXLV E: 177a, H: 177a, D: 176a, M: 85, B: 142a

5 Dil-i ma'mūr ḫarābāta yaraşmaz 'İzzet
Yapmasun ḫāṭır-ı vīrānemi mi'mār-ı neşāṭ

6 Bulamazsın bu fenā bāġda sebz-āb-ı şafā
Der-geh-i Pīr'dedür ne'şe-i esrār-ı neşāṭ

CCXLVI

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Göstermez oldı rūyını gitdükce āh ḫaṭ
Olmış o māha var ise baḫṭ-ı siyāh ḫaṭ

2 Oldı o şūḫa itdigümüz āh u vāh ḫaṭ
Yā Rab vireydi bārī biraz intibāh ḫaṭ

3 Hemşīreysiyle farḳ idemezdük geçen sene
Oġlan mı ḳız mı virdi bu yıl iştibāh ḫaṭ

4 İki ḳol itdi leşkerini mülk-i Şām'dan
İḳlīm-i ḥüsn-i yāra olup rū-be-rāh ḫaṭ

5 Çekdi beyāża aldıġı āhuñ yekūnını
Oldı o māha defter-i ẓulm ü günāh ḫaṭ

6 Ḫaylūlet itdi kāfir-i zülfi nigāhına
İḫṭār-ı vaṣl iderse diyü gāh gāh ḫaṭ

7 Bir şemme vir o sebze-i bīgāneden n'olur
Oldı kenār-ı bāġ-ı ruḫuñda giyāh ḫaṭ

8 Baḫṭ-ı siyāhumuzdur anı ḳara gösteren
Deryā-yı nūr içinde iderken şināh ḫaṭ

9 'İzzet ġulām-ı bāb-ı Ḫudāvendigār'dur
Virdi ḳulum diyü baña ol pādşāh ḫaṭ

ḪARFÜ'Ẕ-ẒĀ'

CCXLVII

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Şeb-i vuṣlatda gelür bezme ferāġ-ı elfāẓ
Oldı mi'rācda ḫāmūş çerāġ-ı elfāẓ

2 Nuṭḳ-ı Manṣūr'ı ne sözlerle iderdük te'vīl
Baḥṣ-i vaḥdetde eger olsa mesāġ-ı elfāẓ

CCXLVI E: 177b, H: 177b, D: 176a, M: 85, B: 142a
CCXLVII E: 177b, H: 177b, D: 176b, M: 86, B: 142a

3 Nerden örgendüñ o düşnāmı a ṭıfl-ı nāzum
Sözlerüñken gül-i neş'küfte-i bāġ-ı elfāẓ

4 İstemez ṭoġrı giden menzil-i maḳṣūda delīl
Var mıdur cāde-i misṭarda sürāġ-ı elfāẓ

5 Gül-i mażmūn açılur la'lini yād itdükçe
Zeyn olup ma'nī-i rengīn ile bāġ-ı elfāẓ

6 Bu ḳadar būy-ı ma'ānīye taḥammül idemez
'İzzetā oldı perīşān dimāġ-ı elfāẓ

7 Olsa Ġālib gibi bu ḫāke de Şems'üñ naẓarı
Baḳ ne güller bitürür bāġ-ı belāġ-ı elfāẓ

CCXLVIII

• • – – / • • – – / • • –

1 'Aşḳ-ı rū-pūşdan olmaz maḥẓūẓ
Sūdī-i hūşdan olmaz maḥẓūẓ

2 Gāhīce ṣamṭı sever ḫażret-i 'aşḳ
Gāh ḫāmūşdan olmaz maḥẓūẓ

3 Çekemez sāmi'a bār-ı nuṣḥı
Güş-ı mengūşdan olmaz maḥẓūẓ

4 Görmedük içmese de bāde-i nāb
Leb-i mey-nūşdan olmaz maḥẓūẓ

5 Ṣayraf-i dīne riyā kār itmez
Naḳd-i maġşūşdan olmaz maḥẓūẓ

6 Fer viren hāleye mehdür kimse
Sāde āġūşdan olmaz maḥẓūẓ

7 Baḥr-i temkīn arar cevher-i 'aşḳ
Dil-i pür-cūşdan olmaz maḥẓūẓ

8 Göz siyeh-mest dudaḳlar ḳanzil
Kim o ser-ḫoşdan olmaz maḥẓūẓ

9 Perde-bīrūn söz ister 'İzzet
'Aşḳ-ı rū-pūşdan olmaz maḥẓūẓ

CCXLVIII E: 178a, H: 178a, D: 176b, M: 86, B: 142b
7 temkīn: ġam-gīn D
8 dudaḳlar ḳanzil: dudaḳlar ḳan ḳızıl E; dudaḳlar da ḳızıl M, B

10 Pîr-i āgāha ḳul āgāh gerek
Mest-i medhūşdan olmaz maḥẓūẓ

ḤARFÜ'L-'AYN

CCXLIX

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Baña olsaydı eger neyyir-i a'ẓam ṭāli'
'Āleme çerḫ anı itmez idi her dem ṭāli'

2 Yār bî-raḥm u mürüvvet olıcaḳ sulṭānum
Ne yapar ādeme sa'd olsa da bilmem ṭāli'

3 Böyle zār oldığumı ey felek itme ta'yîb
Sen bilürsin elüme geçmedi ḫurrem ṭāli'

4 Reşk ile simsiyāh oldı güneş şanma küsūf
Zîr-i fesden olıcaḳ rūyına perçem ṭāli'

5 Ne cefā gördi ise ol gül-i terden gördi
Eylemiş 'İzzet'i Ḥaḳ bülbül ile hem-ṭāli'

6 Kevkeb-i baḫtum alur Şems-i hüdā'dan pertev
Dinemez devlet-i Monlā'da baña kem-ṭāli'

CCL

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 *Şeved ez-reng-i ruḫet gül-şen-i me'vā ḳāni'*
Gül-i ḫur-şîd-i ḳıyāmet be-temāşā ḳāni'

2 *'Āḳil ān merd ki ez-ḫavf-i ḥisāb-i 'uḳbā*
Şud be-yek-ḫāl-i tu ez dāne-i dünyā ḳāni'

3 *Nîst ḫavfem zi-dil ez-cān-ı cihān mî-tersem*
Ne-şeved ġamze der-în ḥamle be-yaġmā ḳāni'

4 *Yūsuf i'rāż u tevellā ne-küned ez-luṭfeş*
Ger be-dāmān büdî dest-i Züleyḫā ḳāni'

5 *Cāy-ı yek-būse bi-dih şemme be-'İzzet ki şudest*
Ḳısmet-i endek ü bisyār-i Ḫudā-rā ḳāni'

6 *Ni'met-i süfre-i dāreyn ḥarāmest merā*
Ne-şevem tā ki be-yek luḳme-i Monlā ḳāni'

CCXLIX E: 178a, H: 178a, D: 177a, M: 87, B: 142b
CCL E: 178b, H: 178b, D: 177a, M: 87, B: 143a

CCLI

– – • / • – – • / • – – • / • – –

1 Olsaḳ ʿacabā kimse olur mı bize māniʿ
Fıstıḳlı'da bir dīde-i badām ile ḳāniʿ

2 Hem-pāy-ı nigāhı olalı küfr ile īmān
ʿĀlemde ne büt-ḫāne ḳodı çeşmi ne cāmiʿ

3 Ṣūret bulamaz āyet-i vaḥdetde vücūhāt
Ol yüzde degül İbni Keşīr'üñ sözü nāfiʿ

4 Ağırca gelür cevher-i deryā-yı *ene'l-Ḥaḳ*•
İtmezse taḥammül n'ola eṣdāf-ı mesāmiʿ

5 Ser-pençe-i ḫur-şīd-i hüner oldı bu beş beyt
ʿİzzet ne revā burc-ı Keşān'da ola ṭāliʿ

6 Üftādesidür ẕerre gibi ḥażret-i Şems'üñ
Bir dilde ki envār-ı ḥaḳīḳat ola lāmiʿ

CCLII

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 ʿArż ider sūz u güdāzum her gice cānāna şemʿ
Nā'ib olmış ḳalb-i sūzān dīde-i giryāna şemʿ

2 Hem-zebān-ı şuʿle-i āhum olup tā-vaḳt-i ṣubḥ
Söyledi sūz-ı derūnın baña yana yana şemʿ

3 Āyet-i ḫüsnüñ çıḳup kürsīye tefsīr eyledi
Fā'iḳ oldı meclis-i cānānda aḳrāna şemʿ

4 Ṣoḥbet-i şebden eşer ḳalsa zebān-ı şuʿlede
Her gice olmazdı maḥrem meclis-i şāhāna şemʿ

5 Dīgerānuñ ḫānesin şevḳiyle rūşen itmese
Kendine bulmazdı her şeb şuʿleden kāşāne şemʿ

6 Çāre ṣandı zaḫmına tār-ı fetīl-i miḥneti
Dāġ yaḳdı āteşinden sīne-i sūzāna şemʿ

CCLI E: 178b, H: 178b, D: 177b, M: 87, B: 143a
2 hem-pā-yı nigāhı: pā-nigāhı E; pā-māl-i nigāhı D; pā-bend-i nigāhı M, B
• "Ben Hakk'ım "
CCLII E: 178b, H: 178b, D: 177b, M: 88, B: 143a
5 şuʿleden: şuʿle-i D

7 ʿĀşıḳ u maʿşūḳ birdür süziş-i tevḥīdde
ʿİzzetā geh şemʿ olur pervāne geh pervāne şemʿ

8 Dil-ḫarāb-ı ʿaşḳ-ı Monlā'yuz sipihrüñ māhına
Minnet itmez ḳalb-i sūzān istemez vīrāne şemʿ

CCLIII

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Maḫrem-i ḫalvet-sarāy-ı yārdur şeb-gāh şemʿ
Nā-be-cā yanmazdı cānum ben olaydum āh şemʿ

2 Perde eyler zülfini baḫt-ı siyāhum araya
Bir de olmış bezm-i yāra her gice yüz māh şemʿ

3 Mürşid-i dilden uyandı ḫānḳāh-ı ʿaşḳda
Süziş-i cān-gāhdan nā-gāh olup āgāh şemʿ

4 Şuʿle-i bālā-rev eyler āḫir ifnā-yı vücūd
Gösterür erbāb-ı iḳbāle muʿayyen rāh şemʿ

5 Laʿl-i dil-berden olur mı çāre-cūy erbāb-ı derd
Gösterür āb-ı ḥayāta ṣūret-i ikrāh şemʿ

6 Gicelikle başḳa bir şeydür ṣanup pervāneyi
Rāz-ı vaḥdetden ḫaber-dār olmadı eyvāh şemʿ

7 Mihr-i ümmīdüñ ṭulūʿında bulınduḳ ḫʷābda
Giceler bī-hūde ʿİzzet aġladum ben gāh şemʿ

8 Pertev-i dünyāya raġbet eylese Monlā-yı Rūm
Ḳabr-i pür-envārına ḫur-şīd olur bi'llāh şemʿ

CCLIV

– • • – / – • – / – • • – / – • –

1 İtmeden ol meh-veşüñ mihrine devrān semāʿ
Şevḳine raḳṣān idüm eylerem el-ān semāʿ

2 Maḫmil-i ḫünkār-ı ʿaşḳ olmasa ṣaḥrā-neverd
Bī-hüde eyler mi hīç gerd-i beyābān semāʿ

3 Virmede pervāneler dūd-ı dil[üm]den nişān

CCLIII E: 179a, H: 179a, D: 178a, M: 88, B: 143a
7 giceler: gice D
CCLIV E: 179a, H: 179a, D: 178a, M: 88, B: 143b
2 gerd-i beyābān: kerrūbiyān E, H, M, B
3 dilümden: Tüm nüshalarda dilden // itmededür: itmedür E, H, M, B

İtmededür şevḳ ile şem‘i fürūzān semā‘

4 Gülgülī tennūreden olmada āteş-feşān
Ḳaldı mı cānlarda cān eyledi cānān semā‘

5 Olmasa nüh-āşyān ḫānḳah-i Mevlevī
Nesr-i felek eylemez bāl ü per-efşān semā‘

6 Tā ki ola lāyıḳ-ı feyż-i Ḫudāvendigār
Ẕerrelere itdirür şems-i dıraḫşān semā‘

7 Cān-ı tenümdür benüm ẕerre-i Şems-i hüdā
İtse n’ola ‘İzzetā raḳs-ı ten ü cān semā‘

CCLV

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 İsterse ḳadd-i ‘ömrin eger pāyidār şem‘
Olsun ayaġı altına pertev-niṣār şem‘

2 ‘Ākil ider mi efser-i zerrīne i‘tibār
Maḥv-ı vücūd eyler iken ber-ḳarār şem‘

3 Tenhā-nişīn idi bu şeb ol māh-rū ile
İtsün ṣabāḥ-ı ḥaşre ḳadar iftiḫār şem‘

4 Maṭlab bu bezm-i ġamda fenā-yı vücūddur
Fānūs istemez mi ṣanur rūzgār şem‘

5 Āh-ı derūna ḥaddi mi olmaḳ zebān-dırāz
Bezmümde baḫṣ-i sūzişe itmez mi ‘ār şem‘

6 Āsīb-i rūzgārdan itsün Ḫudā maṣūn
Oldı bu gice bezmüme gül-şende yār şem‘

7 Rūşen-dilān naṣīḥatin ister mi muḳbilān
‘İzzet degül mi ḫāne-i a‘māya yār şem‘

8 ‘Arz eylesün o ḥażrete sūz u güdāzumı
Yanduḳça behr-i ḳabr-i Ḫudāvendigār şem‘

ḪARFÜ’L-ĠAYN

CCLVI

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

CCLV E: 179b, H: 179b, D: 178b, M: 89, B: 143b
CCLVI E: 179b, H: 179b, D: 178b, M: 89, B: 144a

1 Ḫayli ser-māye idi bu dil-i bī-çāreye dāġ
Geçse bender-geh-i miḥnetdeki ḳırḳ pāreye dāġ

2 Ṣunup aġyāra lebüñ açma dile zaḫm-ı diger
Urma bir ḳat daḫı ẓālim şu ḳızıl yāreye dāġ

3 Dil-i erbāb-ı sitem zaḫmı digerden aramaz
Kendinüñ cevheridür sīne-i ġaddāreye dāġ

4 Zaḫm-ı necliyle mükāfātını az ḳaldı göre
Ḫācer açmışdı ġam-ı ġıbṭa ile Sāre'ye dāġ

5 'İzzetā mürġ-ı dilüñ yāresini tāzele kim
Gül-i ter-veş yaraşur bülbül-i āvāreye dāġ

6 'Aşḳ-ı Monlā ile sūzān ideyüm ḳurtulsun
Tā-be-key ḫaste göñül 'illetine araya dāġ

CCLVII

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

1 Cebīni mehçe gibi ṣaldı evc-i nāza fürūġ
Emīr-i ḫüsne o şāh itdi zülfini iki ṭuġ

2 Boġıldı 'āşıḳınuñ başı ḥabl-i zülf ile
Olur beḳāda şehīdān-ı 'aşḳına başbuġ

3 Şu genç uşaġı alurdı 'ıyālini boşadup
Elinde olsa eger ḥākimüñ ḫıyār-ı bülūġ

4 Ḳarışdurur seni kirli müneccimān āḫir
Ḳarışma işine Ḫaḳḳ'uñ miṣāl-i Zīc-i Uluġ

5 O beyt-i şā'ire beñzer ki 'İzzetā dünyā
Medār-ı saḳfı müdārā ola zemīni dürūġ

6 O 'āşıḳuñ dil ü cānı olur sipihr-i ṣafā
Cenāb-ı Şems'den eylerse çeşmi aḫẕ-i fürūġ

CCLVIII

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 İtdi sāḳī-i felek bizden dirīġā mey dirīġ

---

1 bender-geh-i miḥnetde ki: bender-i miḥnetde ki E, H, D; bender-geh-i miḥnetde M, B
4 Ḫācer: hācir D, B
CCLVII E: 180a, H: 180a, D: 178b, M: 89, B: 144a
4 ḳarışdurur: ḳarışdur D
CCLVIII E: 180a, H: 180a, D: 179a, M: 90, B: 144a

Görmeseydük kāşkī bu dem ne demdür hey dirīġ

2 ʻĀşıḳuñ bir cān içün minnet-keş-i tīġ eyleme
Senden ey rūḥ-ı revānum eylemem bir şey' dirīġ

3 Menzil-i ʻadne münādī ḳıldı Ḥaḳ sā'illeri
Ḥāneye ṭālib olan dellāle itmez pey dirīġ

4 ʻĀḳıbet ḳaldı o şān ʻurbān-ı uryān-cisme ḥayf
Ḥāṭem'üñ bir kimse nāmın itmemişdür ṭay dirīġ

5 Ṣāḥibi senden su'āl itmez mi bir gün virdügin
Rāh-ı Mevlā'dan idersin varuñı tā-key dirīġ

6 Mürde-dildür naḳd-i rūḥın itmeyen īṣār-ı Pīr
Cānını cānāndan eyler mi ʻİzzet ḥay dirīġ

CCLIX

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Şevḳ-i ʻaraḳla ẓāhir olur bādeden fürūġ
Yāḳūta foya ḳonsa alur sādeden fürūġ

2 Ṣūret-pereste nūr-ı ʻibādet virür mi fer
Gelsün mi naḳş-ı şemʻ ile seccādeden fürūġ

3 Ḥāk-i niyāzı mışḳale ḳıl sīm-i cebheñe
Almaz cebīn zīnet-i dil-dādeden fürūġ

4 Ḳalmaz kömürde şuʻle-i aṣliyyeden eṣer
Gelmez ocāġ-ı faḫre fülān-zādeden fürūġ

5 ʻİzzet ki bezm-i Pīr'de rūşen-çerāġ idi
Ẓāhir degüldi şemʻ-i ʻale'l-ʻādedan fürūġ

CCLX

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Sāġar-i sīme ne ġam olmasa fetvāda mesāġ
El virür baña ḫarābātdaki köhne ayaġ

2 Şunda bir mey var idi çāre ġam-ı devrāna
Anı da baḫtumuza şaḫne-i ʻaṣr itdi yasaġ

3 Ẓulmet-i sümʻa-i zühhāda ider mi çāre

---

4 cisme: cism M, B
CCLIX E: 180a, H: 180a, D: 179a, M: 90, B: 144a
CCLX E: 180b, H: 180b, D: 179a, M: 90, B: 144b

Mescide cām-ı meyi eylese mey-ḫāne çerāġ

4 Paṭlamaz ġamdan a çatlarsa ʿaraḳdan bārī
Bādeden ʿaḳlı olan ölse de eyler mi ferāġ

5 Ḳurıdı maḥbereler sāġar-ı mey-ḫāne gibi
Ḳodı eyyām ne ʿİzzet'de ne kilkinde dimāġ

6 Şīşe-i ʿişret-i devrān ḳırıldıysa ne ġam
Der-geh-i Pīr'deki cām-ı maḥabbet ola ṣaġ

CCLXI

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Baña itdürdi ġam-ı eyyām her şeyden ferāġ
Ben de raġmen gicelerde eylemem meyden ferāġ

2 Bī-zebān-ı ḳīl u ḳāl eyler ḥikāyet derdini
Eylemez dem-bestegān-ı miḥnetüñ neyden ferāġ

3 Def gibi pür-teff ü tāb-ı ḥasretüñdür sīneler
Eylemez ḫᵛānendegān-ı derd hey heyden ferāġ

4 Cānumı redd eyle de süknā-yı vaṣluñ ṣoñra ṣat
Müşterī eyler mi cānā virdigi peyden ferāġ

5 Günler oldı virmedi ʿİzzet felek bir ḳaṭre āb
Ben de raġmen gicelerde eylemem meyden ferāġ

6 Kīmyā-yı faḳr-ı Zer-kūb'a olanlar dest-res
Eylemez mi naḳd-i cūd-ı Ḥātem-i Ṭāy'dan ferāġ

CCLXII

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Ḫalḳ afyūna düşüp nūş-ı ʿaraḳ oldı yasaġ
Herkesüñ ṭaşraya urdı ḳarası yoḳ yüzi aġ

2 Şerer-i tīşeyi Ferhād şanurdı gül-nār
Fikr-i vuṣlatdur iden ʿāşıḳa ṭaġ üstini bāġ

3 Her birin laʿl-i Bedaḫşān'a degişmez sīnem
Açdum ey şūḫ-ı ʿAcem fikr-i dü-dāġ ile dudaġ

---

4 ġamdan a: ġamdan o M, B
CCLXI E: 180b, H: 180b, D: 179b, M: 90, B: 144b
CCLXII E: 181a, H: 181a, D: 179b, M: 91, B: 144b
1 ṭaşraya: ṭaşra D
3 fikr-i dü-dāġ ile: fikrde dāġ D

4 Bār-gāh-ı felege çirkeden ednā baḳarum
Ḫüsrev-i mülk-i maḥabbet ḳuralı dilde otaġ

5 Yāri aġyār ile tenhāda görince eridüm
Ḫaşm-ı çerḫüñ yine ʻİzzet yüregi baġladı yaġ

6 Dil temessük ideli der-geh-i Mevlānā'ya
Ḫāne-i ʻālemi ṭāliblerine ḳıldı ferāġ

CCLXIII

– – • / – • – • / • – – – • / – • –

1 Virdi şitāda sünbül-i zülf-i şafā-yı bāġ
İrdi yine meşām-ı ḫayāle hevā-yı bāġ

2 Bād-ı hevā nesīm anı ʻanber gibi ḳapar
ʻĀlem şemīm-i zülfine eyler fedā-yı bāġ

3 Yandı ṭutuşdı sūziş-i tezvīr-i ġonçeden
Āh itmesün mi bülbül-i āteş-nevā-yı bāġ

4 Vīran olurdı şimdiye dek tāb-ı āh ile
Eşk-i hezār olmasa āb-ı beḳā-yı bāġ

5 Çoḳ görmesün benüm gülimi baña rūzgār
Olsun hezār-ı zāra mübārek fezā-yı bāġ

6 Gül-ġonçelerle sürdi ṣafāsın gelen giden
ʻİzzet benümle bülbüle ḳaldı cefā-yı bāġ

7 Yā Rab olur mı ġonçe-i ümmīdüm açılup
Semt-i Merām'da baña bir reh-nümā-yı bāġ

CCLXIV

– – • / – • – • / • – – – • / – • –

1 Zāhid alur mı cām-ı mey-i nābdan fürūġ
Gelmez derūn-ı ḫāreye meh-tābdan fürūġ

2 Şevḳ olmaduḳça şarṭ iderem *külle-mā* ile•
Bulmaz cebīn şemʻa-i miḥrābdan fürūġ

CCLXIII E: 181a, H: 181a, D: 180a, M: 91, B: 144b
2 bād-ı hevā: bād-ı hevā-yı M, B / anı: D –
4 olurdı: oldı D // āb-ı beḳā: tāb-ı beḳā E, H, M, B
CCLXIV E: 181a, H: 181a, D: 180a, M: 91, B: 145a
• Kur'ân, 3/37.

3 Her müyum oldı ḫancer-i ebrū-yı yār-veş
Aldukça ten o tīġ-ı siyeh-tābdan fürūġ

4 Ḫālüñ ne vech ile yaḳıyor cānı bilmedük
Gelmez iken o cevher-i nā-yābdan fürūġ

5 Olmış şafāya sīne-i mir'āt müsta'id
Gelsün mi senge cevher-i sīm-ābdan fürūġ

6 Rūşen-dilān maẓhar olur istifāżaya
Almaz sifāl-i ḫāk-i siyeh ābdan fürūġ

7 Deryā-yı eşk içinde yanar çeşmi 'āşıḳuñ
Seyr eyle geldigin bün-i gird-ābdan fürūġ

8 Ḫancer-keş-i melāmet olur şem'-i çeşmüme
Gelmezse bezme dīde-i aḥbābdan fürūġ

9 Der-gāh-ı Şems'e ol müteveccih ki 'İzzetā
Her ṣubḥ mihr-i çerḫ alur ol bābdan fürūġ

ḪARFÜ'L-FĀ'

CCLXV

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Leşker-i ẓulmete tertīb-i ṣufūf eyledi zülf
Kişver-i ḫüsni hücūm ile maḫūf eyledi zülf

2 Mihr-i ruḫsāra olup perde-keş-i ḫaylūlet
'Uḳde-i re'sde taṣvīr-i küsūf eyledi zülf

3 O ḳamer çehreye bir ḫüsn-i diger virdi bu şeb
Māhı ḫᵛāhişger-i hengām-ı ḫusūf eyledi zülf

4 Ṭopladı ġamzeleri lu'bet-i şemşīre çıḳup
Ṭıfl-ı nev-reste iken bend-i süyūf eyledi zülf

5 Fā'da 'İzzet ġazelüm varsa da itmezdi vefā
Ẓılli memdūd ola imdād-ı ḫurūf eyledi zülf

6 Bulayum der-geh-i Monlā'da rehā cevrinden
Āh kim derdümi gitdükce me'ūf eyledi zülf

CCLXVI

---

7 bün-i: bir D
CCLXV E: 181b, H: 181b, D: 180b, M: 92, B: 145a
CCLXVI E: 181b, H: 181b, D: 180b, M: 92, B: 145b

– – • / – • – • / • – – – • / – • –

1 Bād-ı fiġān ile açılan gül-ʿizāra yūf
İbrām-ı ʿāşıḳ ile olan vaṣl-ı yāra yūf

2 Baḥr-i belāda buldı ṣuyın fülk-i cismümüz
Sāḥil-res-i selāmet iden rūzgāra yūf

3 Fāş eyledi maḥabbet-i cānānı gönlümüz
Bir nerre-şīri saḳlamayan bīşe-zāra yūf

4 Yandum yaḳıldum olmadı imdād-res baña
Çeşm-i terüm didükleri ḳanlı pıñara yūf

5 Ol ġonçeden getürmediler ḫayr u şer ḫaber
Bād-ı dem-i ḫazāna nesīm-i bahāra yūf

6 Āḫir fetīl-i püf-zede-i āh u vāh olur
İl revġaniyle şemʿa-i bezm-i kibāra yūf

7 Defter ḥisābı gösteriyor ḥoḳḳa-bāz-ı çerḫ
Evrāḳ-ı ṣubḥ u şām ile leyl ü nehāra yūf

8 Ben istemem ʿilācını derd-i maḥabbetüñ
ʿİzzet derūnı zaḫmına isterse çāre yūf

9 Bildüm düşince der-geh-i Monlā'ya ḳadrümi
ʿĀlemde gördigüm şeref ü iʿtibāra yūf

CCLXVII

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Var mı ṣahbā gibi hem-bezm idecek rind-i ẓarīf
Görmedük varsa ʿaraḳdan daḥi bir rūḥı ḫafīf

2 Noḳṭa-i ḫāl-i lebinde tükenür cümle süḫan
İdemem ḥüsnini yāruñ saña bir bir taʿrīf

3 Şekker-āb olmış idi laʿl-i lebüñle dehenüm
Ḳıldı efsūn-ı ḫaṭuñ beyne-hümāyı teʾlīf

4 Naẓmda ḳafiyenüñ ḥüsnine diḳḳat lāzım
Mıṣraʿ-ı ḳāmetüñe itme raḳībi terdīf

5 O zamāndan beri būs-ı lebüni ʿahd itdüm
Çoḳ şenā eyledi sulṭānumı bir ẕāt-ı şerīf

CCLXVII E: 182a, H: 182a, D: 180b, M: 92, B: 145b
3 efsūn: efsūs D
5 bir:bu M, B

6 Noḳṭa-i ḫāli mu‘ammā-yı dehānında gören
Ṣanki buldum mı ṣanur bilse de güyā taṣḥīf

7 Añdırur ġonçeyi ammā ki ṣarābîye baḳar
İdebildüm mi ‘aceb la‘lüñi sāḳî ta‘rīf

8 Ḫaṭ-ı sebz içre gören dir o siyeh ḫāl-i ruḫı
Ḥarem-i Kābe’ye cem‘ eyledi sādātı ṣerîf

9 Ra‘şe geldi eline ‘İzzet aġardı saḳaluñ
Bārî sev köhnesini tāze seversin a ḫerîf

10 Kendi āṣārını furṣat bulamaz taḥrîre
Vāṣıf’uñ itmeden eş‘ārını ḫāmem tavṣîf

11 Maẓhar-ı luṭfı ola Şems-i felek-der-gāhuñ
Ḥażret-i Pîr’e emānet o süḫan-dān-ı laṭîf

CCLXVIII

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Gül gibi mihr-i rūyuñ idüp āşkār zülf
Ṣubḥ-ı bahārı her gün ider şerm-sār zülf

2 ‘Anḳā gibi açup per ü bālin havālanur
Āhū-yı çeşmüñ eylemek ister şikār zülf

3 Ebrūlar ara yirde virür kāra rābıṭa
Maḫfîce küfr-i çeşmine eyler medār zülf

4 ‘Uşşāḳa başlı başına kendi belā iken
Gîsūsı sāyesinde ider iftiḫār zülf

5 Virmem cihāna bir ḳılını öyle ṭutmuşam
Her müyum itse kendi gibi tār-mār zülf

6 Seyr itdirür yılancı gibi nev-heveslere
Zen-pāre gezdirür ḳuṭuda yādigār zülf

7 Ṣaḳḳ-ı zebān-ı ḫāme eger şāne olmasa
Bulmazdı ‘İzzetā bu ḳadar iştihār zülf

8 Cārūb olaydı der-geh-i Monlā’ya dil gibi
Bulmışdı müy-ı ḫūr ḳadar i‘tibār zülf

CCLXIX

CCLXVIII E: 182a, H: 182a, D: 181a, M: 93, B: 145b
CCLXIX E: 182b, H: 182b, D: 181b, M: 93, B: 146a

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 İtme çeşm-i kāfirüñ ġamzıyla cān u ser telef
Pādşehler eylemez nā-ḥaḳ yere leşker telef

2 Nām-dārān hem-çü elmās istemez taḥṣīl-i nām
Āb-rūyın eylemez ḫakkāke her cevher telef

3 Müşterīler cem'ine ser-māyedür dükkānda
Eylemez ol māhuñ ednā mūyını berber telef

4 Baḥr u kān itmez vefā dünānı taṭyīb itmege
Maṣraf-ı gerdūna diḳḳat eyledüm ekşer telef

5 Kevkeb-i iḳbāl-i erbāb-ı hünerdür hep düşen
Yoḫsa itmez āsmān biñ şaḫsa bir aḫter telef

6 Bulmadı ḥālā bahāsın kāle-i ḫüsn-i bütān
Oldı bāzār-ı cihānda bir niçe cānlar telef

7 Germ ü serd-i rūzgāra alışup 'İzzet gibi
Lāne-i 'ālemde olmaz mürġ-ı ġam-perver telef

8 Çeşme-sār-ı feyż olurdum ḫānḳāh-ı Pīr'de
Der-geh-i dīgerde eşküm olmasaydı ger telef

CCLXX

– – • / – • – • / • – – – • / – • –

1 Aġyār şundı destini ruḫsār-ı yāra ḥayf
Zāġ-ı siyāh ḳondı gül-i nev-bahāra ḥayf

2 Biz bekledük bu bāġı 'abeş ḫāra ḳaldı gül
Dāmānumuz oluncaya dek pāre pāre ḥayf

3 İş bād-ı āha ḳaldı tüketdük laḳırdıyı
Feryādum itmedi eşer ol gül-'izāre ḥayf

4 Müşkil budur ki ġonçe-i maḳsūdı görmedük
Geldük bu ḫār-zār-ı cihāna ne çāre ḥayf

5 Bir āh ḳaldı şunda gül-i kāmı açmaġa
Yan geldük i'timād iderek rūzgāra ḥayf

6 Bī-çāre 'İzzet'e açılur mı gül-i Merām
Geçmez ise niyāzı Ḫudāvendgār'a ḥayf

---

5 şaḫşa: şaḫne D
CCLXX E: 182b, H: 182b, D: 181b, M: 94, B: 146a

CCLXXI

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

1 Bu gice baḫş-i cünūna ṭayandı mebḥaş-i zülf
Netîce başına Ḳays'uñ dolandı mebḥaş-i zülf

2 Nihāyeti ḳara sevdā getürdi ṭālib-i 'aşḳ
Ṣabāha dek nice renge boyandı mebḥaş-i zülf

3 Muṭavvelāt-ı fünūn-ı maḥabbeti dökdük
Kitāb-ı ruḫda arandı ṭarandı mebḥaş-i zülf

4 O itdi ṭoġrısı taḳrîr mū-be-mū ḫalḳa
Gelince 'ahdine Ḳays'uñ yalandı mebḥaş-i zülf

5 Ḳarār virdi teselsülde nāle-i şeb-gîr
Henūz āhı uyutdum uyandı mebḥaş-i zülf

6 Ḳarışdı āh-ı şebān-gāha nāle-i zencîr
Açıldı ṣoḥbet-i Mecnūn boşandı mebḥaş-i zülf

7 Fesāne-i ser-i jūlîde-mūy-ı Ḳays açılup
Açılmaġa şeb-i ġamda utandı mebḥaş-i zülf

8 Keserse anı keser nāzükāne meşşāṭa
Miyān-ı ḫalḳa bî-cā uzandı mebḥaş-i zülf

9 Ḫaṭı gelürse daḫı ḳîl u kāl olur giderek
Ṣanur mı ḫāme-i 'İzzet ḳapandı mebḥaş-i zülf

10 Getürdi ḫāṭıra mākū-yı ḫāme-i 'aynı
Nesîc-gāh-ı süḫanda ulandı mebḥaş-i zülf

11 Kesildi sāye-i Monlā'da dil o sevdādan
Olaydı 'uḳde-i ḫāṭır yamandı mebḥaş-i zülf

CCLXXII

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Eyledi gerdūn eczā-yı bahārı ṣarf-ı berf
Ḫoḳḳa-i ma'cūn-ı nev-rūziyye oldı ẓarf-ı berf

2 Kuş başı ḳar yaġdıġın seyr itdi bülbül bāġda

CCLXXI E: 183a, H: 183a, D: 181b, M: 94, B: 146a
2 sevdā: D –
10 mākū: mākūk M, B
CCLXXII E: 183a, H: 183a, D: 182a, M: 94, B: 146b

Beyżalar gösterdi dūdü'l-ḳaz gibi şengerf-i berf

3 Yaz gelince itdigi bī-dād içün şāyestedür
Bezm-i meyde ḳa'r-ı mīnā olsa bi'r-i jerf-i berf

4 Şīşe-i gerdūna virdi lerze ḫavf-i incimād
Çeşm-i ḫur-şīd eylemez oldı nigāh-ı ṭarf-ı berf

5 Feyż-i Şemsü'l-Ḥaḳḳ ile açıldı mīzāb-ı ḳalem
'İzzetā tefsīde-leb itmişdi fikr-i ṣarf-ı berf

ḤARFÜ'L-ḴĀF

CCLXXIII

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Aġladıḳça gicelerde āh idüp erbāb-ı 'aşḳ
Ḫande eyler māh-i tāba şu'le-i şeb-tāb-ı 'aşḳ

2 'Āşıḳān itmez 'aẕāb-ı ṣubḥ-ı maḥşerden telāş
Ḫavf-ı dūzaḫla uyanmaz mübtelā-yı ḫ'āb-ı 'aşḳ

3 Pür-şerer çıḳsa n'ola her na'rası ser-ḫoşınuñ
Nār-ı miḥnetden çekilmişdür şarāb-ı nāb-ı 'aşḳ

4 Bir perī-veşdür anuñ ḳufl-i derūnın bend iden
Zūr-ı bāzū-yı medeng ile açılmaz bāb-ı 'aşḳ

5 Bende 'İzzet varayum üftān u ḫīzān ḫidmete
'Āstiān-ı Ḥażret-i Monlā'dadur aḥbāb-ı 'aşḳ

CCLXXIV

– – • / • – – • / • – – • / • – –

1 Ḫūbān-ı zamāndan çekilür mi sitem-i 'aşḳ
A'dāmuzı Ḥaḳ eylemeye müttehem-i 'aşḳ

2 Muṭrib çek elüñ biz düzelüm sāz-ı fiġānı
Uymaz ney ü ṭanbūr u kemāna neġam-ı 'aşḳ

3 Dervīşlerüz Ḥażret-i Mecnūn ḳolından
Girdük bu yola ḫırḳa kefen loḳma gam-ı 'aşḳ

4 Fermān-berüm oldı benüm iḳlīm-i maḥabbet
Kim sīnemi ṭabl eyledüm āhum 'alem-i 'aşḳ

---

3 bi'r: berd D
CCLXXIII E: 183b, H: 183b, D: 182a, M: 95, B: 146b
CCLXXIV E: 183b, H: 183b, D: 182b, M: 95, B: 146b

5 Ol sīneye ben sīne dimem kimde olursa
Bir sīnede kim olmaya ʿİzzet elem-i ʿaşḳ

6 Nā-sāza virür terbiyeti muṭrib-i Monlā
Neyden düzilür keş-me-keş-i zīr ü bem-i ʿaşḳ

CCLXXV

– – • / – • – • / • – – – • / – • –

1 Üşküfte itdi dāġ-ı dili ʿālem-i firāḳ
Meştāda lāle açdı nesīm-i dem-i firāḳ

2 Söyler lisān-ı ḥāl ile devrān-ı āsiyā
Vuṣlatla bir gelür ḫaber-i maḳdem-i firāḳ

3 Ḳābil şifā-peẕīr-i her derd-i cān-güdāz
İtmez ḳabūl-i edviye renc-i ġam-ı firāḳ

4 Dīvāne şandı bilmeyen evżā-ı firḳati
Mecnūn'ı eylemişdi felek sersem-i firāḳ

5 ʿAzm-i viṣāl-i der-geh-i Pīr itdi bendegān
ʿİzzet mübārek ola saña mātem-i firāḳ

CCLXXVI

• • – – / • • – – / • • –

1 Sīnedür ṣadr-ı ḥarem-ḫāne-i ʿaşḳ
Maḥrem olmaz aña bīgāne-i ʿaşḳ

2 Gülelüm derd-i ġam olduḳca füzūn
Ḫandedür girye-i dīvāne-i ʿaşḳ

3 Ḳūt-ı ʿanḳā olamaz zāġa naṣīb
Giremez her dehene dāne-i ʿaşḳ

4 Görmedi bencileyin mihmānı
Ḳurulaldan beri ġam-ḫāne-i ʿaşḳ

5 ʿİzzetā āh-ı şebān-gāhumdur
Müdhiş-āvāz-ı perī-ḫāne-i ʿaşḳ

6 Nūş iden bende-i Mevlānā'ya
ʿAşḳ ola bāde-i peymāne-i ʿaşḳ

CCLXXV E: 183b, H: 183b, D: 182b, M: 95, B: 147a
CCLXXVI E: 184a, H: 184a, D: 182b, M: 95, B: 147a

CCLXXVII

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 İrdi ḫazān güşāyiş-i dilden nişāne yoḳ
Varsa nesīm-i feyż bizüm gül-sitāna yoḳ

2 Çoḳ serv-i ḳad-keşīdesi var bāġ-ı devletüñ
Şāḫında mürġ-ı bī-kese bir āşyāne yoḳ

3 Kendi ayaġumuzla ṭutılduḳ çi fā'ide
Bildük bu dām-gehde bize āb u dāne yoḳ

4 Mey-ḫāneler daḫı arıyor eski demleri
Evvelki hāy u hūy o çeng ü çeġāne yoḳ

5 Cüz'ī vefāsı olsa göñül virdigüm güzel
Bir dil-rübā ki ḥüsnine aṣlā bahāne yoḳ

6 Müjgān-ı ḫūrdan olur āzürde kāküli
'İzzet 'arūs-ı fikrüme şāyeste şāne yoḳ

7 Yek-pāre ḫānḳāhı anuñ merzbūm-ı Rūm
Der-gāh-ı Pīr'den ulu bir āstāne yoḳ

CCLXXVIII

• • – – / • – • – / • • –

1 Kendidür pādşāh-ı milket-i 'aşḳ
Kime itsün göñül şikāyet-i 'aşḳ

2 Bī-sütūn-ı seng rīzesidür anuñ
Böyle meşhūrdur raṣānet-i 'aşḳ

3 Çāşnī-senc-i vaṣl u hicr olana
Datlı acı gelür merāret-i 'aşḳ

4 İbtidāsı fedā-yı cāndur anuñ
Terk-i cānāndur nihāyet-i 'aşḳ

5 Zehr-i ef'ī yanında sükkerdür
Beni diñlersen içme şerbet-i 'aşḳ

6 Niçe 'Anḳā göñül şikār oldı
Ḳāf'ı bir dām ḳıldı ṣūret-i 'aşḳ

7 Nā-ümīd eylemekle itdi 'ilāc

CCLXXVII E: 184a, H: 184a, D: 183a, M: 96, B: 147a
CCLXXVIII E: 184b, H: 184b, D: 183a, M: 96, B: 147b

Ḫastegāna ṭabīb-i ʿillet-i ʿaşḳ

8 Rāh-ı Leylā'yı gice geçdük biz
İtme Mecnūn'dan ḥikāyet-i ʿaşḳ

9 Bulınurdı ne āteşīn sözler
Leb-i taḳrīre gelse ḥālet-i ʿaşḳ

10 Yeter ey dil yeter saña düşmez
Bu ḳadar iştikā-yı miḥnet-i ʿaşḳ

11 Çıḳarur āh u zār ile ʿİzzet
Kor mı bu güft ü gūyı ġayret-i ʿaşḳ

12 Bir şehüñ düş sarāyı ḫākine kim
Çalına der-gehinde nevbet-i ʿaşḳ

13 Yine geldi görindi Mevlānā
Baḳ ne yüzden açıldı ṣoḥbet-i ʿaşḳ

14 Bir Ḫudāvendigār'dur ol kim
Ḳulları şehryār-ı devlet-i ʿaşḳ

15 Nūr-ı ḳandīl-i bābı ḫidmet-i şevḳ
Bende-i āstānı ḥażret-i ʿaşḳ

CCLXXIX

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

1 Ne ḫoş olur idi bir yerde cān u ten ʿāşıḳ
Benüm gibi saña olsayduñ āh sen ʿāşıḳ

2 Görülmedük nesi var istemez kefen ʿāşıḳ
Gider diyār-ı viṣāle derīde-ten ʿāşıḳ

3 Şehādet itdi iki defʿa ṣıdḳ u ṣıḥḥaṭine
Vücūd-ı Yūsuf'a olmışdı pīrehen ʿāşıḳ

4 Ḳadīm bir bütüñ olmış Berehmen'i ʿālem
Olur bu deyr-i cefāya gelen giden ʿāşıḳ

5 Felekde miḥrine ʿĪsī daḫı perestişde
Degül hemān o büt-i ḫüsne Berhemen ʿāşıḳ

6 Benüm gibi der-i Monlā'da yan gelüp ʿİzzet
Ṣafā-yı rūḥ ile itse n'ola beden ʿāşıḳ

CCLXXIX E: 184b, H: 184b, D: 183b, M: 97, B: 147b

CCLXXX

• • – – / • – • – / • • –

1 Dil-i zārumla yāresüz ḳalduḳ
Derde baḳ şimdi çāresüz ḳalduḳ

2 Kesdi bizde selāmet ümmīdin
Baḥr-i ġamda kenāresüz ḳalduḳ

3 Künc-i gül-ḫanda dāġ-dār olsun
Ne mekānsız ne pāresüz ḳalduḳ

4 Dögilürdi ġamuñla sīne vü dil
Şimdi ṭabl u naḳḳāresüz ḳalduḳ

5 Baḫtumuzdan şerār-ı āh da yoḳ
Çerḫüz ammā sitāresüz ḳalduḳ

6 Meyi terk eyledük idāre içün
Şimdi ʿİzzet idāresüz ḳalduḳ

7 Var ola āstān-ı Mevlānā
Ṣanma ʿālemde çāresüz ḳalduḳ

CCLXXXI

– • – – / – • – – / – • –

1 Bir bilinmez āşnā kim adı ʿaşḳ
Hem ṣafā vü hem cefā kim adı ʿaşḳ

2 Kendinüñ de ʿāşıḳ u maʿşūḳı var
Hem belā hem mübtelā kim adı ʿaşḳ

3 Kāfir-i nefs iledür ġavġāsı hep
Şāh-ı erbāb-ı ġazā kim adı ʿaşḳ

4 Nār-ı dūzaḫ nūr-ı cennet ber-ṭaraf
Fāriġ-i ḫavf u recā kim adı ʿaşḳ

5 Zīver-i gehvāre-i ṣubḥ-ı elest
Ṭıflı ḫoş-gū-yı belā kim adı ʿaşḳ

6 ʿİzzetā her ṣūrete āyīnedür
Ḫāṣılı sırr-ı Ḫudā kim adı ʿāşḳ

7 Ḳullıġından ʿıtḳ u āzād istemez

CCLXXX E: 185a, H: 185a, D: 183b, M: 97, B: 147b
CCLXXXI E: 185a, H: 185a, D: 184a, M: 97, B: 148a

Çāker-i Şems-i hüdā kim adı ʿaşḳ

CCLXXXII

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

1 İlāhī ʿaḳlumı al çekmeyem ʿaẕāb-ı firāḳ
Ki ceẕbe itmiş idi Ḳays'ı ẕevḳ-yāb-ı firāḳ

2 Ṭoġar derūnuma elbet fürūġı āteşinüñ
Verā-yı kevne ṭulūʿ itse āftāb-ı firāḳ

3 Mey-i viṣāle degişmem ḫumār-ı hicrānı
Beni o mertebe mest itdi kim şarāb-ı firāḳ

4 Buḫūr-ı āhı yaḳar dil gidince ġonçe-lebüm
O bezm-i ġamda sirişküm olur gül-āb-ı firāḳ

5 Yazınca kilk-i ḳażā ser-niviştümi ʿİzzet
Ḳomışlar adını dībāçe-i kitāb-ı firāḳ

6 Degül mi maʿnī-i devrān viṣāl-i ṣarfa delīl
Muḫāldür gire ʿayne'l-yaḳīne ḫ˅āb-ı firāḳ

CCLXXXIII

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Lebüñde küfr-i ḫaṭṭuñ ʿayn-ı īmān oldıġın ṭuyduḳ
O ẓulmet içre pinhān āb-ı ḥayvān oldıġın ṭuyduḳ

2 Sirişk-i şemʿa baḳduḳ çeşm-i ʿāşıḳdan ḫaber virdi
Olup vaḥdet-naẕar pervāne giryān oldıġın ṭuyduḳ

3 İdince kelb-i rāhı ol seg-i bīgāneden feryād
Raḳībüñ reh-neverd-i kūy-ı cānān olduġun ṭuyduḳ

4 Gidüp biñ cān ile tenhāca ʿavdet itdiginden dil
Ser-i kūyuñda şāhum günde biñ ḳan oldıġın ṭuyduḳ

5 Dil-i güm-geştemüzden bir ḫaber-dār olmaduḳ ancaḳ
Perīşānī-i zülfüñden perīşān oldıġın ṭuyduḳ

6 Hücūm-ı leşker-i elfāẓa virdük ʿİzzetā maʿnī
Ḳalem tertīb-sāz-ı ṣaff-ı dīvān oldıġın ṭuyduḳ

---

7 ʿıtḳ: ʿunḳ E, H; ʿaşḳ D, B
CCLXXXII E: 185b, H: 185b, D: 184a, M: 97, B: 148a
6 şarfa: ḳurba M, B
CCLXXXIII E: 185b, H: 185b, D: 184b, M: 98, B: 148a
5 dil-i: biz ol D

7 Şehen-şāhān-ı dehrüñ ilticā-yı dest-i faḳrından
Der-i Monlā'yı Rūm'uñ kān-ı iḥsān oldıġın ṭuyduḳ

CCLXXXIV

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Girdi bozuḳ düzen yed-i zühhāda sāz-ı ʿaşḳ
Hep böyle böyle eyledük ifşā-yı rāz-ı ʿaşḳ

2 Erbāb-ı derdüñ olmada dā'im ocaġı şen
Söndürmez anı bād-ı per-i şeh-bāz-ı ʿaşḳ

3 Ferhād u Ḳays ṭıfl-i nev-āmūz-ı nāzdur
Gitdükce başḳalanmada baḫş-i niyāz-ı ʿaşḳ

4 Her biri şikenc-i ṭurrayı bir maḫşer eyledi
Cān almada o mertebe kim ḥırṣ u āz-ı ʿaşḳ

5 Ḳayd itme çerḫ ḳadriñi pest itse ʿİzzetā
Giy sikke-i bülendüñi ol ser-firāz-ı ʿaşḳ

CCLXXXV

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Ġonçe-i ḫur-şīdine şeb-nem ḳadar bār olmaduḳ
Biz bu bāġ-ı ʿāleme bilmem neden yār olmaduḳ

2 Cevher-i genc-i dilüñ düzd-i nefesmiş düşmeni
Āmed ü reftinden ol ḫaşmuñ ḫaber-dār olmaduḳ

3 Yalıñuz bir sen misin bülbül yeter bu āh u zār
Var mıdur bu bāġda āzürde-i ḫār olmaduḳ

4 ʿĀşıḳuñ bir seg ḳadar yoḳdur yanında raġbeti
Yār bilmek şöyle ṭursun yāra aġyār olmaduḳ

5 Pāy-māl-i ḫār-ı cevr olmaḳ neden bu bāġda
Gül gibi bālā-nişīn-i ṭarf-ı destār olmaduḳ

6 Ġamze-i cellād eṭibbā minnetin çekdürmedi
Derdnāk olduḳsa da muḥtāc-ı tīmār olmaduḳ

7 Pādşāh-ı Rūm Monlā'dan ümīd-i luṭf ider
Var mı ʿİzzet ṭālib-i iḥsān-ı Ḫünkār olmaduḳ

CCLXXXIV E: 185b, H: 185b, D: 184b, M: 98, B: 148b
1 yed-i zühhāda: يز زهاده E, H; bu zühhāda D
CCLXXXV E: 186a, H: 186a, D: 184b, M: 98, B: 148b

CCLXXXVI

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Ḫaṭve-endāz olsa ḳāf-ı sīneden ʿanḳā-yı ʿaşḳ
Beyża-i çerḫi ḳırar bār-ı girān-ı pāy-ı ʿaşḳ

2 Bīd-i mecnūnı ser-i jūlīde-mūy-ı Ḳays'dur
Ḫayme-i Leylī-i ġamdur sāye-i şaḥrā-yı ʿaşḳ

3 Reşk ider ṭūfān u dūzaḫ eşk-i çeşm-i ʿāşıḳa
Āteş-i tennūr-ı dilde mevce-i deryā-yı ʿaşḳ

4 Ketm-i miʿrāc eylemek mümkin midür Manṣūr'a hīç
Keşf-i esrār eylemişken Sūre-i İsrā-yı ʿaşḳ

5 Çoḳ boyanduḳ rengine lākin ḫaber-dār olmaduḳ
Geh sefīd ü geh siyeh geh zerd olur sīmā-yı ʿaşḳ

6 Ḫʿāb-ı Yūsuf'dan Züleyḫā gelmemişdi ḫāṭıra
ʿAḳl ile taʿbīre gelmez ṣūret-i rüʾyā-yı ʿaşḳ

7 Vāriş-i mülk-i maḥabbet yalıñuz Mecnūn mıdur
Deşti yazdı ḥişşe-i ġāʾib aña fetvā-yı ʿaşḳ

8 Nā-murād-ı vuṣlatam iki elüm boynındadur
Ḫaşre ḳalmışdur benümle ʿİzzetā davʿā-yı ʿaşḳ

9 Mehbit-i nūr-ı hüdādur Kaʿbetü'l-ʿuşşāḳdur
Bāb-ı Monlā'dur meṭāf-ı ḳudsiyān mesʿā-yı ʿaşḳ

CCLXXXVII

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Dīdeden dilden geçer mest-i mey-i pür-cūş-ı ʿaşḳ
İstemez mey-ḫāne vü peymāne deryā-nūş-ı ʿaşḳ

2 Ṭavr-ı istiġnādadur Ṭūr-ı maḥabbet bekleyen
Eylemez ṣoḥbet Kelīmu'llāh ile ḫāmūş-ı ʿaşḳ

3 Gāh bir vīrān göñül setr eyler ammā gāhice
Perde-bīrūndur semāvāt olamaz rū-pūş-ı ʿaşḳ

4 Var mıdur yāruñ dehānı var dimekden başḳa söz
İtmemiş olsun cihānda hīç ḳarʿ-ı gūş-ı ʿaşḳ

CCLXXXVI E: 186a, H: 186a, D: 185a, M: 99, B: 148b
CCLXXXVII E: 186b, H: 186b, D: 185a, M: 99, B: 149a
4 cihānda: cihān D

5 Bilmeye deştüñ selāmet oldığın mecnūn odur
'İzzetā 'aḳlumca ṣaymam Ḳays'ı ben bī-hūş-ı 'aşḳ

6 Hep şifā-yāb oldılar seyf-i Ḥüsāmü'd-dīn'den
Sāye-dār-ı kākül olmış ḫaste-i medhūş-ı 'aşḳ

CCLXXXVIII

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

1 Viṣāle cān mı diler baḳma hīç rıżāsına baḳ
Bitür şu maṣlaḥatı ey dil iḳtiżāsına baḳ

2 Fenāya virme ṣaḳın seyl-i eşk-i şekve ile
Göñülde cevher-i 'aşḳuñ gözüm beḳāsına baḳ

3 Hilāl görme dilersen sipihr-i ḥüsninde
Sehāb-ı zülfi ile çeşminüñ arasına baḳ

4 Pīşīn alış veriş ister o ṭıfl-ı nev-reste
Güzeşte tāze sevüp cünbişüñ nemāsına baḳ

5 Ḳul oġlanı saña keyfiyetin ḫaber virmez
Efendi çizmecinin eskimiş şirāsına baḳ

6 Biter teraḳḳī-i vaṣla gelince iş soñra
Yeñiçeri seveyüm dirsen ibtidāsına baḳ

7 Raḳībe ḫˇāhiş-i būs-ı lebüñ neden düşmiş
Şu kelbüñ aġzına baḳ itdigi recāsına baḳ

8 'Aṣā-yı reddi urunca kemük ṣanup ḳapdı
Raḳīb-i kelb-i 'aḳūruñ şu iştihāsına baḳ

9 Hele şu güşe-i çeşmindeki siyeh ḫabbe
O ser-ḫoş-ı ezelüñ 'anberīn ḫadāsına baḳ

10 Cenāb-ı Vāṣıf'a 'arż-ı naẓīre ḫaddi midür
Şu kilk-i bī-edebüñ 'İzzetā edāsına baḳ

11 Ḳabāḥaṭ-i dil-i bed-kārı görme ey zāhid
Cenāb-ı Pīr'e olan ḫüsn-i intimāsına baḳ

CCLXXXIX

– – • / – • – • / • – – • / – • –

CCLXXXVIII E: 186b, H: 186b, D: 185b, M: 99, B: 149a
9 hele şu: hele D
CCLXXXIX E: 187a, H: 187a, D: 185b, M: 100, B: 149a

1 Rūyında mūy-ı ḫaṭṭını gör ḫurde-kāra baḳ
Āteşde ṣan'at-i ḳalem-i Kird-gār'a baḳ

2 Ey dil güşād-ı ġonçe-i vaṣla gözet ḫaṭuñ
Sünbül zamānı mevsim-i evvel bahāra baḳ

3 Gülden şikāyet eyleme al tesliyet gelüp
Ey 'andelīb-i zār bizüm yādigāra baḳ

4 Geçmez bu beldede yüzi kör manḳıra gözüm
Naḳd-ı sirişk rāyic olan bir diyāra baḳ

5 Ey fāl issi dā'ire-i faḳrı boşlama
Düşdükce virse ḳur'a-i baḫtuñ kibāra baḳ

6 Bitdi zemīn-i āh u fiġān nāle vü amān
Düş ḫāk-pāy-i yāra göñül çāre ara baḳ

7 Aldanma sūr u māteme devrān degişmede
'İzzet libās-ı mevsim-i leyl ü nehāra baḳ

8 Al taḳye ver külāhı bıraḳ sikke-pūş olup
Der-gāh-ı Mevlevī'de geçer kesb ü kāra baḳ

CCXC

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Mest olup çeşmi hele ġamzesi ḳaldı ḳapanıḳ
Çıḳmadı bezmde bir fitne bulınduḳ uyanıḳ

2 Cigerümdür yeri ol dāġ-ı siyāhuñ ancaḳ
Sevdigim sā'id-i sīmīnine lāyıḳ mı yanıḳ

3 Başla artuḳ cigerüm pārelerinden ṣayda
Yavrı şāh-bāzsın ey ġamze biraz sen de ḳanıḳ

4 Şimdi cānum ile uġraşmada derd-i cānān
Olalı cevr ü cefādan dil-i zārum uṣanıḳ

5 Rīze rīze dökülüp cāme-i cism oldı heder
Ḳalmadı kāle-i cānumda da artuḳ ṭayanıḳ

6 Ḫāme gerd-i keder-i ṭab'a şıḳıldı 'İzzet
Ṭıḳanur lūlesi ser-çeşme olunca bulanıḳ

---

5 issi: hestī M, B
6 fiġān: fiġān u D
CCXC E: 187a, H: 187a, D: 186a, M: 100, B: 149b

7 Ṭaraf-ı der-geh-i Monlā'ya biraz revzene aç
Zāhidā ḫāne-i ḳalbüñ güzel amma ḳapanıḳ

CCXCI

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Ḳays dirler şunda bir Mecnūn var ednā-yı ʿaşḳ
Fehm olunmaz sözlerinden de anuñ maʿnāyı ʿaşḳ

2 Ḳıl tetebbuʿ defter-i teşrīf o ednādadur
Ḫilʿat-i ḳadd-i maḥabbet rütbe-i ʿulyā-yı ʿaşḳ

3 Biz anı Mecnūn-ı bī-hūş u ḫıredden itdük aḫẕ
ʿAḳl ile tefsīre gelmez āyet-i kübrā-yı ʿaşḳ

4 Ben dimem mecnūn Ḳays'a gelse dünyā bir yere
ʿĀḳıl oldur eyledi hep varını yaġmā-yı ʿaşḳ

5 Keştī-i hestī ile bir nāḫudā varmış degül
Tā dil-i baḥr-i fenādur sāḥil-i deryā-yı ʿaşḳ

6 Cānı mı var kimsenüñ ol tīġa sāḥib çıḳmaġa
Eylemek mümkin mi istiḫḳāḳ ile davʿā-yı ʿaşḳ

7 Bir ramaḳ ḳalmışdı ʿİzzet ḳeşf-i esrār itmege
Yaḳmasaydı ger leb-i taḳrīrümi ṣaḥbā-yı ʿaşḳ

8 Remz ider bu nükteyi zerrīn külāh-ı Mevlevī
Āteş-i kānūn-ı dilden zerd olur sīmā-yı ʿaşḳ

CCXCII

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 İçdigüm ṣuyı felek başıma āḫir ḳaḳacaḳ
Bārī sāḳī baña mey bul ṣu yerine çaḳacaḳ

2 Köhne-bāġ-ı günehüm ḥāsılı ḫarcın ḳurumaz
Dest ü pāyum ḳocamış iki kütükdür yaḳacaḳ

3 Ġurre-i ebrū-yı dil-dāra nigeh-bānlıḳ ider
Ḳarye-i çeşminüñ adın ḳodı ʿāşıḳ baḳacaḳ

4 Bir gice daʿvet idüp ol iki ṭıflı ḫʿāce
Birer ayaḳ ikisin bir falaḳaya ṭaḳacaḳ

CCXCI E: 187b, H: 187b, D: 186a, M: 100, B: 149b
1 ednā-yı: دنای E, H; dānā-yı D
CCXCII E: 187b, H: 187b, D: 186b, M: 101, B: 149b

5 Gül-şen-i der-geh-i Monlā'ya revān eyle revān
Cūy-ı eşküñ niçe bir boşına ʿİzzet aḳacaḳ

CCXCIII

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Bellidür belli ḫamīrinde olan māye-i ʿaşḳ
Daḫı aġzı süt iken anı bilür dāye-i ʿaşḳ

2 ʿAynek-i mihr ü mehiyle göremez çeşm-i felek
Mürtefiʿdür o ḳadar menzilet-i pāye-i ʿaşḳ

3 Ḫānmānuñ yaḳar ocaġınuñ ednā şereri
Ṣaḳın olma dil-i zārum gibi hem-sāye-i ʿaşḳ

4 Rāh-ı miḥnetde niṣār itdigümüz cānlardur
Sūḳ-ı bender-geh-i āfāḳda ser-māye-i ʿaşḳ

5 Der-i Monlā'da ne ġam yaġsa felekden āteş
ʿİzzetā eyledi āsūde bizi sāye-i ʿaşḳ

CCXCIV

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Bilmeyüz ḫüsni ʿaceb nerde ḳodı cilve-i ʿaşḳ
Felegi çeşmümüze perde ḳodı cilve-i ʿaşḳ

2 Orṭaya bir gül-i pejmürde atup bülbül içün
Ġonçe-i maṭlabı dillerde ḳodı cilve-i ʿaşḳ

3 Sūr-ı Leylā'da ṣararmış idi Ḳays'uñ beñzi
Ṭabla-i derde ʿaceb zerde ḳodı cilve-i ʿaşḳ

4 Nāz ile dārda bī-hūde ṣalınmaz Ḫallāc
Cünbişi terk-i ġam-ı serde ḳodı cilve-i ʿaşḳ

5 Bī-nişānlıġla nişān virdi cemāl-i ḫüsne
Lā-mekān nāmına bir yerde ḳodı cilve-i ʿaşḳ

6 Mevsim-i vuṣlat-ı gülde yine eyler feryād
Bilmeyüz bülbüli bir derde ḳodı cilve-i ʿaşḳ

7 Sikke-i Pīr bize tāc-ı güherdür ʿİzzet
Zīnet-i ḫüsni o efserde ḳodı cilve-i ʿaşḳ

CCXCIII E: 187b, H: 187b, D: 186b, M: 101, B: 150a
CCXCIV E: 188a, H: 188a, D: 186b, M: 101, B: 150a
1 çeşmümüze: cismümüze M, B

CCXCV

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Dili ḫāl-i ruḫ-ı dil-berde ḳodı cilve-i ʿaşḳ
Āteşi ʿaksine ʿanberde ḳodı cilve-i ʿaşḳ

2 İtmemiş ḥalḳa-i dūd-ı dil-i ʿuşşāḳı telef
Ṭoplayup kākül-i dil-berde ḳodı cilve-i ʿaşḳ

3 Cānların bülbül ü pervāne emānet virdi
Reng-i gül şuʿle-i aḫkerde ḳodı cilve-i ʿaşḳ

4 Yine bir ḳara güne iṭdi tesādüf ʿāşıḳ
Adını māh-ı siyeh-çerde ḳodı cilve-i ʿaşḳ

5 Ḳaṭre-i çeşmüm idüp ābile-i pāy-ı nigāh
Dīde-i ḥasreti yollarda ḳodı cilve-i ʿaşḳ

6 Ġam-ı Şīrīn ile Ḫüsrev'den aḳan ḳanlı yaşı
Düşürüp laʿl-veş efsürde ḳodı cilve-i ʿaşḳ

7 Ḫaddümüz olmayaraḳ ʿĀrif-i Rūm'uñ ʿİzzet
Vaṣfını kilk-i hünerverde ḳodı cilve-i ʿaşḳ

CCXCVI

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Yār ile bir iki mey üç ṣularında atduḳ
Dördi geçmiş idi sāʿat beşe vardı yatduḳ

2 Altımermer'de Yediḳulleli bir seng-dile
Sekinzinci yıla gelmiş ḳatı pek güç çatduḳ

3 Ṭoḳuz on yıl beni aldatdı o tācir-beççe
Kāle-i vaṣla bu şeb cān virüp aldatduḳ

4 Var idi on bir on iki on üç on dördünde
Pek küçükdür diyüp aġyārı hele aldatduḳ

5 On beşinci gice ol māh ile meh-tāba çıḳup
Felegüñ encümini biri birine ḳatduḳ

6 Nedür on altıda bu on yedi yıllıḳ ʿişve
Sitemüñ böyle tedāḫülle giderse batduḳ

CCXCV E: 188a, H: 188a, D: 187a, M: 102, B: 150a
3 bülbül ü pervāne: bülbül pervāne E, H, M, B
CCXCVI E: 188a, H: 188a, D: 187a, M: 102, B: 150b
6 batduḳ: yanduḳ D

7 On sekiz süfre-i iḥsāna degişmem ʿİzzet
Nān-ı Monlā'yı ki biz niʿmet-i ġayre ṭatduḳ

CCXCVII

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Ne rütbe perde-bīrūn olsa şīt-i meẕheb-i ʿuşşāḳ
Ḳarārı rāstda virmez mi bāng-i yā Rab-i ʿuşşāḳ

2 Çerāġ-ı dāġı yaḳduḳ sīneye bī-minnet-i ḫur-şīd
Senüñ rūzuñdan ey gerdūn rūşendür şeb-i ʿuşşāḳ

3 Bulanlar mebḥaṣ-i ʿaşḳı bulurlar bī-nişānlıḳda
Kenār-ı nüsḫa-i şöhretde yoḳdur maṭlab-ı ʿuşşāḳ

4 Bizüm bezm-i fenāda ẕevḳumuz ancaḳ mey içmekdür
Diler sev sevme zāhid işte böyle meşreb-i ʿuşşāḳ

5 N'ola olsa girīzān benden ol rūḥ-ı revān zīrā
Virür ṣıḳlet hemīşe ṭıfl-ı cāna ḳāleb-i ʿuşşāḳ

6 Hemān olsun da ṣābit necm-i ḫāl-i dil-berān ʿİzzet
Suḳūṭ itmez felek ber-geşte olsa kevkeb-i ʿuşşāḳ

7 Bişürdi ders-i ʿaşḳı müntehīler hep o der-gehde
Cenāb-ı Mevlevī'nüñ maṭbaḫıdur mekteb-i ʿuşşāḳ

ḤARFÜ'L-KĀF

CCXCVIII

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

1 Olursa ġamze-i cādū ber-ā-ber-i nigehüñ
Ṭutar füsūn ile āfāḳı leşker-i nigehüñ

2 Görindi dīde-i mestüñde sürḫī-i mey-i nāb
Ṭonandı laʿl ile yek-pāre ḫancer-i nigehüñ

3 Hevālanur yine dil hem-çü mürġ-ı āvāre
Ḳonarsa bām-ı ḫayāle kebūter-i nigehüñ

4 Füsūnda olmasa babası ġamze-i pür-zehr

CCXCVII E: 188b, H: 188b, D: 187b, M: 102, B: 150b
1 rāstda: rāsta D
3 bulurlar bī-nişānlıḳda: bulurlardı nişānlıḳda D
CCXCVIII E: 188b, H: 188b, D: 187b, M: 103, B: 150b
1 leşker-i: şekker-i E, H, M

Ṭoġar mı āhū-yı çeşmüñden ejder-i nigehüñ

5 Çıḳınca kāfer-i ġamzeñ beter o kāferden
Sevād-ı sürmeye gizlendi kāfer-i nigehüñ

6 Çalardı sürmesini gizli düzd-i meşhūruñ
Göreydi çeşmüñe lāyıḳ füsūnger-i nigehüñ

7 Ne āşnā ḳodı öldürmedük ne bīgāne
Bir oldı tīġ-ı teġāfülle ḫancer-i nigehüñ

8 Kül itdi micmere-i çeşmi āteş-i ḥasret
Tüter gözümde yine dūd-ı ʿanber-i nigehüñ

9 Dönerdi Ġālib'e ey Şems-i ẕerre-perver-i dīn
Olursa ʿİzzet-i nā-çīz maẓhar-i nigehüñ

CCXCIX

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Herkes felekde sāyesin ister kemālinüñ
Maḥzūnıdur güneş daḫı vaḳt-i zevālinüñ

2 Ez-cümle ḫaṭṭ-ı laʿl-i lebüm öpme dir o şāh
Fermān ider ki çāresi yoḳ imtiṣālinüñ

3 Ümmīd-i vuṣlat itme ki vaʿd-i viṣāl ile
Biñ ʿuḳde var ucunda göñül dest-mālinüñ

4 Ẓulmet içinde menhel-i āb-ı ḥayātdur
Zülf-i siyāh ile arası püşt-mālinüñ

5 Ḳābil olursa berg-i güle resm-i āftāb
Naḳş-i fürūġı mümkin olur rūy-ı alınuñ

6 Ḫalḳuñ muḥarremātına daḫl u iṭāleden
Vāʿiẓ efendi yanına varmaz ḥelālinüñ

7 Taḥvīl ide celālini Mevlā cemāline
ʿİzzet cemāli ʿaşḳına Monlā Celāl'inüñ

CCC

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

1 Yeter a bülbül-i şeydā yeter bu nālelerüñ

CCXCIX E: 189a, H: 189a, D: 188a, M: 103, B: 151a
5 olur rūy-ı: olurdı M, B
CCC E: 189a, H: 189a, D: 188a, M: 103, B: 151a

Delindi baġrı gülüñ yandı cānı lālelerüñ

2 Ḳadeḥ du'āsını az yaşda ez-ber itmişler
Birer birer öpeyüm aġzını piyālelerüñ

3 O māh-rū bize geldükce nāz ider yoḫsa
Olur şafā-dih-i āġūşı niçe hālelerüñ

4 Ḳumāş-ı vuṣlatı ey şūḫ ṣıḳca nesc idelüm
Belürsüz olmalıdur tār u pūdı kālelerüñ

5 İdüp bir ibn-i beled şūḫa ḥacc ṣevābını baḫş
Ṣafāsını süriyor ḥācīler vekālelerüñ

6 Döşendi yollara kim görmedüñ mi ey 'İzzet
Rübūde oldıġını sūy-ı Şems'e jālelerüñ

CCCI

– • • – / – • – / – • • – / – • –

1 Pīrehenin pīre rehn itdi Ḫudā Yūsuf'uñ
Cevher-i cismi telef oldı mı yā Yūsuf'uñ

2 Ḳāmet ü gīsūsını gördüm Elif-lām'da
Ḳaşların īmā ider ḫancer-i rā Yūsuf'uñ*

3 Sīnecigin itdi çāh āb-ı sirişk-i peder
Baġrını delmiş idi vā-esefā Yūsuf'uñ

4 Ḳoynına alduḳca çāh delv-i felek çekdi āh
'Āşıḳ idi ḥüsnine arż u semā Yūsuf'uñ

5 Olmaz idi 'āşıḳı Pīr'üm anuñ 'İzzetā
Olmasa ger ẕerresi Şems-i hüdā Yūsuf'uñ

CCCII

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 'Aḳl-ı küll vālihidür na're-i Mecnūn'umuzuñ
Ḫam-ı gerdūn olamaz bezmi Felāṭūn'umuzuñ

2 Gül-şen-i sīnede yaz ḳış bulunur lāle-i dāġ
Şu ḳadar feyżini gördük dil-i pür-ḫūnumuzuñ

---

6 Şems'e: Şems D
CCCI E: 189b, H: 189b, D: 188a, M: 104, B: 151a
* Elif lām rā: Kur'an 12/1.
CCCII E: 189b, H: 189b, D: 188b, M: 104, B: 151a

3 Yerde buldum o mehi gökde ararken bu gice
Bu kerem himmetidür ṭāli‘-i vārūnumuzuñ

4 O faḳīrüz ki ṣoyar cildümüzi dest-i fenā
‘Āriyetdür kefen-i ḳāmeti Ḳārūn’umuzuñ

5 Ḳaraġol bekler imiş zülfi reh-i ḫüsninde
Olmadı fā’idesi ḫayf ki şeb-ḫūnumuzuñ

6 Ṣu virür fikr-i lebüñ gül-şen-i endīşemüze
Beñzemez sā’irine ġonçesi mażmūnumuzuñ

7 ‘İzzetā sāye-i Monlā’da keder mi çekilür
Himmeti tesliyetidür dil-i maḥzūnumuzuñ

CCCIII

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Micmer-i ruḫsāra dök mānend-i ‘anber perçemüñ
Āteş-i ḫüsnüñde ḳoy yansun o kāfer perçemüñ

2 Niçe diller var kim anda tīġdan ser-tīzdür
İstemez ey āfet-i raḳḳāṣ ḫancer perçemüñ

3 Hem perīşān hem siyeh hem mā’il-i ruḫsār-ı al
Ḳırmayam bir tel dil-i ‘uşşāḳa beñzer perçemüñ

4 Eyledi bir dūşdan bir dūşa yüz biñ cān esīr
Olalı iḳlīm-i ḫüsn ü āna server perçemüñ

5 Sāye-perverlik yüzinden niçe diller itdi kim
Yādına gelmez ḥesāb-ı rūz-ı maḥşer perçemüñ

6 Leşker-i Sūdān-ı ḫaṭṭ u ḫāli gördüm zīr-i dest
Ḳaralar iḳlīmini ḳılmış müsaḫḫar perçemüñ

7 Çoḳdan ol kāfirde olmışdur dil-i zārum esīr
Müslimānsın müslimān bir kere göster perçemüñ

8 Reşk-i sünbül-zār-ı ‘ālem oldı ṭab‘ı ‘İzzet’üñ
Sāha-i endīşesin ḳılmış mu‘aṭṭar perçemüñ

9 Sikke-i Ḫünkār-ı ‘aşḳuñ eylemem müyın fedā
Başıma bi’llāhi şāhum olsa efser perçemüñ

CCCIV

---

5 reh-i: rehi E, H, M, B
CCCIII E: 189b, H: 189b, D: 188b, M: 104, B: 151b
CCCIV E: 190a, H: 190a, D: 189a, M: 105, B: 151b

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 ʿĀlem-i bālāya ṭoġrı bir belādur ḳāmetüñ
Ḥāṣılı yerden göge ḥayret-fezādur ḳāmetüñ

2 Gül-zemīn-i şīvede sāyeñ meger taẓmīn ide
Mısraʿ-ı ber-ceste ṭarḥ-ı nā-resādur ḳāmetüñ

3 Senden örgendi ḫırām-ı nāzı eṭfāl-i cihān
Fitne-i āḫir-zamāna reh-nümādur ḳāmetüñ

4 Baḳmayup pest ü bülend-i nāleye gitdükce sen
Baña medd-i naġme-i vā-ḥasretādur ḳāmetüñ

5 Şiddet-i sermā-yı hicrüñden māṣūnü'l-ġā'ile
Gül-şen-i endīşede serv-i ṣafādur ḳāmetüñ

6 Ḥikmeti ancaḳ budur naẓmuñ elifden bed'inüñ
Cilve-i eşʿāra ḫüsn-i ibtidādur ḳāmetüñ

7 Naḫl-i nāzum eyleme Ṭūbā'ya artıḳ ser-fürū
Sidre-i ḫüsn-i bahāda müntehādur ḳāmetüñ

8 İḫtiyārī saña yaḳlaşmaz o naḫl-i tāze-res
Ḳadd-i dil-dāruñ sehī şeyḫüm dü-tādur ḳāmetüñ

9 Ser-bülend olsa n'ola ʿİzzet gibi ḳadrüñ senüñ
Ey ḳalem perverde-i Şems-i hüdādur ḳāmetüñ

CCCV

• • – – / • • – – / • • –

1 Meşʿal-i āhumuzı yaḳdı felek
Dūrdan seyrümüze baḳdı felek

2 Güş idüp naʿre-i mestānemüzi
Sāġar-i berḳi bu şeb çaḳdı felek

3 Çüridür köhne ḥaṣīr-i ḫāki
Fuḳarā-ḫāne gibi aḳdı felek

4 Bulmaduḳ ḳulpunı ḳolayını biz
Herkese ḳulpı ḳolay ṭaḳdı felek

5 Yolladum ṣevb-i siyāh-ı āhı
Acıdum bu gice çıplaḳdı felek

---

8 yaḳlaşmaz: yaḳışmaz M, B
CCCV E: 190a, H: 190a, D: 189a, M: 105, B: 152a

6 Bir zamān mel‘abe-i ṣıbyān-veş
Dest-i ḳahrumda yuvarlaḳdı felek

7 Olmadı ṭāli‘üme luṭfı naṣīb
Naṭ‘-ı bezmümde fırıldaḳdı felek

8 Loḳma-i Pīr’e ne minnet ‘İzzet
Ni‘metin başımıza ḳaḳdı felek

MÜSTEZĀD

CCCVI

– – • / • – – • / • – – • / • – –
– – • / • – –

1 Bülbül yetişür baġrumı ḫūn itdi fiġānuñ
Żabṭ eyle dehānuñ
Ḫançer gibi deldi yüregüm tīġ-ı zebānuñ
Te’şīr-i lisānuñ

2 Āh eylemege başladı āyā ne bu ḥālet
N’olsun bu ḥarāret
Bilmem yine bir derdi mi var bülbül-i cānuñ
Ol mürġ-ı nihānuñ

3 Āh itse n’ola bülbül-i dil meşhedüm üzre
Tā maḥşer olunca
Çoḳ çekdi ġam-ı ḫārını gül-zār-ı cihānuñ
Bu bāġ-ı fenānuñ

4 Ben uġramışam ẓannum odur ‘illet-i ‘aşḳa
Hīç eyleme şübhe
Bir fā’idesi olmadı zīrā ḥükemānuñ
Tedbīr ü devānuñ

5 ‘İzzet ne şeker çignedi ṭūṭī gibi bilmem
Açmış yeñi bir söz
Reşk ile şulandı aġızı şu‘arānuñ
Ṣınf-ı fuṣaḥānuñ

6 Maḳṣūduñ eger rūşenī-i baḫt ise ey dil
Vazgeç şu felekden
Düş ẓerre gibi der-gehine Şems-i hüdānuñ
Ol mihr-i vefānuñ

CCCVII

CCCVI E: 190b, H: 190b, D: 189b, M: 105, B: 152a
CCCVII E: 191a, H: 191a, D: 189b, M: 106, B: 152a

– – • / • – – • / • – – • / • – –

1 Yūsuf gibi dāmānını bülbül idemez pāk
Pīrāhen-i gül-ġonçede varken o ḳadar çāk

2 Bī-hūşlaruñ menzilidür kişver-i vaḥdet
Ol rehde olur cünd-i ḫıred reh-zen-i idrāk

3 Yā Rab bizi şeh-rāh-ı şerī'atden ayırma
Der-gāhuña vardur nice biñ rāh-ı ḫaṭar-nāk

4 Cān almadan olmaz mı 'aceb ġamzesi fāriġ
Ḳan tökmeye ṭoymaz mı daḫı ġamze-i seffāk

5 Şīr-i dil-i 'uşşāḳa virür pençesi rence
Seyr eyle ne vādīde gezer ġamze-i bī-bāk

6 Ḳaṣdı ni'am-i āhirete diş bilemekdür
Bu fikr ile mesnūn mıdur zāhide misvāk

7 Vāsi'se daḫı tengdür 'iḳlīm-i maḥabbet
Bir pādşehüñ kişveridür ḫıṭṭa'-i *lev-lāk*•

8 Evṣafını 'İzzet kim ider ḫażret-i Pīr'üñ
İẓhār idicek 'aczini bu ḫāme-i çālāk

CCCVIII

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Her nigāhı cān-fezādur şāh-bāz-ı çeşminüñ
Rencişi ancaḳ bañadur şāh-bāz-ı çeşminüñ

2 'Ālem-i bālā-yı zülfe eylemez bī-cā nigāh
Ḳaṣdı naḫcīr-i hümādur şāh-bāz-ı çeşminüñ

3 Kāşḳi bir kerre ḳaṣd itse sezādur cānuma
Ülfeti müşkil kelādur şāh-bāz-ı çeşminüñ

4 Ġamze kim kār itmede berḳ-i belādan tīzdür
Tīġı enbāz-ı ḳażādur şāh-bāz-ı çeşminüñ

5 Olsa biñ cānı virür müjgānına güncişk-i dil
Pençesine mübtelādur şāh-bāz-ı çeşminüñ

• Keşfu'l-hafa, II, 214.

CCCVIII E: 191a, H: 191a, D: 190a, M: 106, B: 152b

3 sezādur: تزور E, H, تذور D

6 Şunda bir laḫt-ı ciger yir dām-ı dilde ḳan içer
Şaydı ʿuşşāḳa şafādur şāh-bāz-ı çeşminüñ

7 Müjde ʿİzzet mürġ-ı maṭlab açdı perr ü bālini
Baḳışı birden sañadur şāh-bāz-ı çeşminüñ

8 Der-geh-i Monlā'daki mürġān-ı ʿaşḳun şaydına
Dest-i cevri nā-resādur şāh-bāz-ı çeşminüñ

CCCIX

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

1 Bu bāġ-ı köhnede biz berg ü bārdan geçdük
Şikāyet-i sitem-i rūzgārdan geçdük

2 Teşādüf eylemedük bir bülend-himmete ḫayf
Hezār Ḥaḳ diyerek semt-i dārdan geçdük

3 O rütbe tīz geçer küşteler ki tīġından
Şanur beḳāda pül-i āb-dārdan geçdük

4 Kümeyt-i kāmı alan Üsküdār'ı geçmiş idi
Der-i ümīde ki biz Üsküdār'dan geçdük

5 Bize bu bāġ-ı ġamuñ çār-faşlı yek-sāndur
Ġam-ı ḫazān şafā-yı bahārdan geçdük

6 Sipihri ḫalḳa-i nūk-i sinān idinceye dek
Hezār çenber-i gerdūn-medārdan geçdük

7 Delindi baġrumuz ammā bilendi cevher-i dil
Nigāh-ı yār gibi ince tārdan geçdük

8 Bu gül-sitānda yoḳmış güşād-ı ġonçe-i kām
Nüvīd-i ye'si alup intiẓārdan geçdük

9 Metāʿ-ı maʿrifetüñ ʿİzzet olmasa żararı
Bu çār-sūy-ı cehāletde kārdan geçdük

10 Ümīd ider miyüz iḥsān bāb-ı dīgerden
Der-i ʿaṭā-yı Ḫudāvedigār'dan geçdük

CCCX

---

6 laḫt-ı: laḥd E, H
CCCIX E: 191b, H: 191b, D: 190a, M: 107, B: 152b
1 köhnede: köhne D
9 çār-sūy-ı: çehār-sūy-ı M
CCCX E: 191b, H: 191b, D: 190b, M: 107, B: 153a

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

1 Degül ki nām alalum nām-dārdan geçdük
Miṣāl-i seng-i Yemen iştihārdan geçdük

2 Ne nīşe ṭaḳatümüz var ne iştahā-yı ʿasel
Belā-yı menn ile luṭf-ı kibārdan geçdük

3 Faḳaṭ ḫasāret-i dāmān-ı pāre pāre ile
Hezār şükr ola bu ḫār-zārdan geçdük

4 ʿAceb mi Ḳays ile davʿā-yı şirket eylersek
Bu deşte biz daḫı dār u diyārdan geçdük

5 Siḥāb-ı āhdur eşkümi ḳıldı perverde
Güher-feşānī-i ebr-i bahārdan geçdük

6 Bizim içün felek eyler mi terk ʿādetini
Şikāyet-i ġam-ı leyl ü nehārdan geçdük

7 Firāra çāre bulunsa ṭurur mı ʿāḳil olan
Bu köhne dār-ı şifāda ḳarārdan geçdük

8 Göñül diyārı imiş semti Ḳaṣr-ı Şīrīn'üñ
Sorup o ṭaġı niçe kūhsārdan geçdük

9 Külāh-püş-ı der-i Pīr kim bizüz ʿİzzet
Degül ki tāc-ı ser-i iftiḫārdan geçdük

CCCXI

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Ceyb ü dāmānumı pür eyledi naḳd-i elemüñ
Senüñ olsun senüñ ey ḫᵛāce-i gerdūn keremüñ

2 Ḫāk-pāy ḳadr-i kerem bilmedigi ẓāhirdür
Naẓar it dāmen-i ṣad-pāresine mevc-i yemüñ

3 Pest ider ḳadri televvün ne ḳadar olsa bülend
Ḫāke meyl itmededür şuḳḳası elbet ʿalemüñ

4 Ḫaşm-ı erbāb-ı hüner olmasa çerḫ-i nā-dān
Kesilür miydi başı ikide birde ḳalemüñ

5 Dest-i mātem ile ṭayy itdi müseccel keremi
Āsmān defterini dürmede ehl-i keremüñ

CCCXI E: 192a, H: 192a, D: 190b, M: 107, B: 153a

6 Gösterür dāġ-ı dilin ḥażret-i Şems'e ʿİzzet
Bilürem çāk-i girībānını ben ṣubḥ-demüñ

CCCXII

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 ʿUḳde-i ser-bedel-i rişte-i cāndur kemerüñ
Çözmedüñ cānum üzüldi ne zamāndur kemerüñ

2 Ḳāmetüñ orṭada bir tīr-i muṣavver gibidür
Baş başa virmiş iki resm-i kemāndur kemerüñ

3 Gicelik bend-i miyān tār-ı nigāhum yetişür
Saña hem ʿāşıḳuña bār-ı girāndur kemerüñ

4 İder ol ince beli tār-ı nigāh āzürde
İtdi dirlerse de āġūş yalandur kemerüñ

5 Belde der-bend gibi rāh-ı viṣālüñ keseli
Ne ḥarāmīlere āfet-res-i cāndur kemerün

6 Zīb-i āġūş-ı ḫayāl itme miyānuñ var imiş
Ḫalḳa-i çeşmümüze müjde-resāndur kemerüñ

7 Sū-be-sū cevher-i elmās ile mevc-āver olur
Kūh-ı billūrda ṣan āb-ı revāndur kemerüñ

8 Böyle ġayretle gidilmez reh-i Pīr'e ʿİzzet
Bunca demdür daḫı mehcūr-ı miyāndur kemerüñ

CCCXIII

• • – – / • – • – / • • –

1 Bildiler ʿāşıḳānı Allāh'uñ
Lā-mekānmış mekānı Allāh'uñ

2 İtme bī-hūde iftirā dehre
Yaḫşısıyam yamanı Allāh'uñ

3 Ḳırdı perr-i meges gibi ḳahrı
Niçe ṣāḥib-ḳırānı Allāh'uñ

4 Ẕātıdur perde-dār-ı ġayb u şühūd
Āşkār u nihānı Allāh'uñ

5 Ẕāt-ı pāki maḳūleden ʿārī

CCCXII E: 192a, H: 192a, D: 191a, M: 108, B: 153a
CCCXIII E: 192b, H: 192b, D: 191a, M: 108, B: 153b

Olamaz īn ü ānı Allāh'uñ

6 Kār iderdi eger bilüp ʿİzzet
Yolına virse cānı Allāh'uñ

7 Kereminden ola der-i Monlā
Baña dāru'l-emānı Allāh'uñ

CCCXIV

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Çeşmān siyāh-mesti şereng-i nigāhınuñ
Müjgān ḫamūşı sürme-i reng-i nigāhınuñ

2 İtmez bu mürġ-ı dām-ı ġama çeşmi iltifāt
ʿĀlem helāki olsa ḫadeng-i nigāhınuñ

3 Ṣahbā-yı vaṣlı fikrin ider mi gedā-yı ʿaşḳ
Şāhān iken ḳalenderi beng-i nigāhınuñ

4 Her biri niçe mülk-i dil itmiş iken ḫarāb
Müjgān esīridür ṣaf-ı ceng-i nigāhınuñ

5 Ṣāḥib-ḳırān-ı ġamzeye ḥācet bıraḳmadı
Oldum helāki tīġ-ı peşeng-i nigāhınuñ

6 Fikr eyle ḥāl-i mürġ-ı dil-i nā-tüvānumı
Şeh-bāz-ı çeşmi ḫastesi çeng-i nigāhınuñ

7 Müjgānı içre mec gibidür ḳıl ḥaẕer göñül
Sīḫ-i nihān-ı ġamze Fireng-i nigāhınuñ

8 Yek-rişte-i neẕāresi biñ naḳd-i cāndur
Biçdük bahā ḳumāşına teng-i nigāhınuñ

9 ʿİzzet olaydı yek naẕar-ı Pīr ile ḫalāṣ
Olmış esīri şāhid-i şeng-i nigāhınuñ

CCCXV

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

1 Ümīd-i şemme-i zülfüñ ḫaṭā imiş bildük
Bu ġamlaruñ bize bād-ı hevā imiş bildük

2 Degül kirişme vü ġunc u delāl maḳṣūdı

CCCXIV E: 192b, H: 192b, D: 191b, M: 108, B: 153b
CCCXV E: 192b, H: 192b, D: 191b, M: 109, B: 153b
1 bād-ı hevā: bād u hevā M

Murād nāzdan ancaḳ cefā imiş bildük

3 Ḫalāṣ-ı mürġ-ı dile çāre var mıdur ṭutalum
Felek didükleri dām-ı belā imiş bildük

4 Görince çeşmin üzüldi kesildi dünyādan
O derde zülfi daḫı mübtelā imiş bildük

5 Görince cānları mānende-i dür-i menşūr
Nuḳūd-ı eşk yolında hebā imiş bildük

6 Girüp derūna eliyle ḳomış gibi buldı
Ḫadeng-i ġamze dile āşnā imiş bildük

7 Dirīġ-ı rıḥlet idince vekīl-i Mürşid-i Rūm
Cenāb-ı Ġālib-i mu'ciz-edā imiş bildük

8 Naẓīre söylemeyince bilinmiyor 'İzzet
Süḫan cenābına dād-ı Ḫudā imiş bildük

CCCXVI

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Sāḳiyā bildük nedür keyfiyyet-i cām-ı lebüñ
Naḳl-i meclis it biraz nuḳl ile sīb-i ġabġabuñ

2 İstemezler nuḳl-i zā'id sāḳiyā 'ayyāşlar
Ḳāni'üz biz bir lebe ḳalsun ṭabaḳda leblebüñ

3 Yoḳ seni şu ḳubbenüñ altında şeyḫüm bir sever
'Ālemüñ başında dönseñ muḳteżā-yı kevkebüñ

4 Gerçi ḫar-meşreb dinür zāhid senüñ emṣālüñe
Yoḳ naẓīrüñ ṭoġrısı ḫardan da beddür meşrebüñ

5 Tercemānü'l-ġaybdur bā-himmet-i Monlā Celāl
Söyle kendi ḫāmeñe her neyse 'İzzet maṭlabuñ

CCCXVII

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Sa'y it hemān güşādına bāb-ı tevekkülüñ

---

2 murād: murādı D
4 zülfi: D –
CCCXVI E: 193a, H: 193a, D: 192a, M: 109, B: 154a
2 bir: D –
CCCXVII E: 193a, H: 193a, D: 192a, M: 109, B: 154a
1 nerd-i: nezd-i D, cebr ü M, B

Olmaz medārı nerd-i ḳaderde te'emmülüñ

2 Enḳāżını ocaġ-ı güle ḳıldı ḫār u ḫas
Bir köhne āşyānesi ḳalmışdı bülbülüñ

3 Lā-ḳayd-ı bār-ı keşret olup hem-çü naḫl-i ḫuşk
Ey dil çıḳar şafāsını terk-i tecemmülüñ

4 Ben açamam çemende begüm vaṣf-ı perçemüñ
Olsun mı düdmānı perīşān sünbülüñ

5 Ey dil enīne başladuñ efġānı terk idüp
Bildüm cefāya ḳalmamış artıḳ taḥammülüñ

6 Esb-i ḫarūnı merd-i feres-rān berḳ ider
Evṣāf-ı Murtażā iledür şānı Düldül'üñ

7 Sükkerle kesdi nāy-ı ḳalem 'İzzetā sözüm
Encāmı la'l-i dil-bere vardı teġazzülüñ

8 İtmem cihāna der-geh-i Monlā'da iltifāt
Geçdi elime ḫalḳası bāb-ı tevekkülüñ

CCCXVIII

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Eylemez dāmān-ı pāk-i Yūsuf'ı bī-bāk çāk
Olmasa pīrāhen-i cān-ı Züleyḫā çāk çāk

2 Vuṣlat-ı dil-dār bī-zaḫm-ı derūn olmaz naṣīb
Gördi mi'rācında ṣadrın maẓhar-ı *lev-lāk* çāk

3 Nām-dārāndur çeken dest-i ḳāżādan zaḫmeti
Eylemez her seng-i ḫāmın sīnesin ḫakkāk çāk

4 Cins-i kāmildür o kim hem-cinsine ġayret çeke
Mürdegāna sīnesin ḫüzninden eyler ḫāk çāk

5 Olmasa kūtah-ı istiġnā eger dest-i ṭaleb
Çoḳdan olmışdı elümde dāmen-i eflāk çāk

6 Göñlümi çoḳdan ḫarāb itmiş idi ṭūfān-ı ḫūn
Sīnemi gāh itmeseydi ġamze-i seffāk çāk

7 Aġlamaḳdur sūz-ı dilden çāre zaḫm-ı sīneye
Tābiş-i germādan olmaz sāḥa-i nem-nāk çāk

CCCXVIII E: 193b, H: 193b, D: 192a, M: 110, B: 154a
4 ġayret: 'İzzet D

8 Böyle ʿuryān-ten gezer mi ʿālemi dīvāneler
Olmasa dest-i ḳażādan cāme-i idrāk çāk

9 Ḳayd u bend-i Sīne-çāk'üz yoḫsa kim ʿİzzet olur
Pençe-i naḫcīrümüzden sīne-i fitrāk çāk

CCCXIX

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Ṭolı şunmış idi Cem-şīd-i ḳadeḥ-nūşa felek
Şimdi devr itmede bu bezm-gehi boşa felek

2 Birisi anlaruñ āyīneci İskender'dür
Şundı mir'āt-ı ṣafā bir iki bī-hūşa felek

3 Şanʿatıyla geçinürdi bu kühen mey-kedede
Niçe ḳıymış ʿacabā Cem gibi ser-ḫoşa felek

4 Nālemüzden ḫaẕer itmez mi ṣanursın ʿāşıḳ
Ebrini bī-ḥūde mi penbe ider gūşa felek

5 Dāmen-i aṭlasına şıçradı berḳ-i āhum
Şimdi ṭūfān gibi gelse gerek cūşa felek

6 Ser-bülendāna budur ḳā'idesi devrānuñ
Gāhice tāca döner gāhice pā-pūşa felek

7 Ḫalḳ andan o da ḫalḳuñ siteminden bıḳdı
Bulsa ʿİzzet ṣığınur kendiye bir güşe felek imla

8 Ḫażret-i Pīr'e teveccühle bükā itmededür
Ebrden ḫırḳa-i peşmīne çeküp dūşa felek

CCCXX

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Büryān idüp derūnumu lāyıḳ mı nāza çek
Luṭf eyle rīş-ḫand ile yārı piyāza çek

2 Elbette bir ḳızılca ḳıyāmet ḳopar bugün
Ruḫsār-ı ala kim didi ol şūḫa ġāze çek

3 Miḥrāb-ı ebruvānuña zülf-i siyāhı dök

CCCXIX E: 193b, H: 193b, D: 192b, M: 110, B: 154b
2 bir iki: Bermekī D
4 bī-hūde mi: bī-hude D
8 ebrden: ebruvān M, B
CCCXX E: 194a, H: 194a, D: 192b, M: 111, B: 154b

Bir dek ile o kāfiri semt-i namāza çek

4 Pīrāne-ser düşer mi saña ṭıfl-ı tāze sev
Var ey göñül bu derd-i seri tāze tāze çek

5 Der-gāh-ı Pīr'e düşmege baḳ 'İzzet hemān
Cemmāze-i merāmı zemīn-i niyāza çek

CCCXXI

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Cām-ı 'Işüm telḫ olup zehr-i 'iṭābuñdan senüñ
Ḫūn-ı dil oldı naṣībüm la'l-i nābuñdan senüñ

2 Ḳoyma destüñ sīne-i dil-ḫaste-i hicrānuña
Āteşi efzūn olur reng-i ḫižābuñdan senüñ

3 Şeh-süvārum itme lāyıḳ mı raḳībi hem-'inān
Faḫr iderken şāhlar būs-ı rikābuñdan senüñ

4 Yāra te'ṯīr itmedi āhuñ neden bilmem göñül
Mużṭaribken cism-i 'ālem ıżṭırābuñdan senüñ

5 Çeşm-i ter biñ yaşasun Mevlā bilür kim ey göñül
Yāra çoḳ 'arż-ı niyāz itdi ġıyābuñdan senüñ

6 Görmemişdi yār ile kimse hem-āġūş oldıġuñ
Var ise 'İzzet ṭuyıldı pīç-tābuñdan senüñ

7 Devr-i Mevlānā'da itme düşmenāna ser-fürū
Ḫavf ider gerdūn o şāha intisābuñdan senüñ

CCCXXII

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

1 Virüp nümāyiş-i dīger piyāle-i gül-reng
Açıldı gül-şen-i ḫüsnüñde lāle-i gül-reng

2 Beyān içün o güle mā-cerā-yı ḫūn-ı dili
Midād-ı eşk ile yazdum ḳabāle-i gül-reng

3 Alup ḫayālüme ḳan aġladum şabāḥa ḳadar
O māha ḥalḳa-i çeşm oldı hāle-i gül-reng

CCCXXI E: 194a, H: 194a, D: 193a, M: 111, B: 154b
4 cism-i: çeşm-i M, B
5 M ve B'de 5• ve 6• beyitler yer değiştirmiştir•
CCCXXII E: 194a, H: 194a, D: 193a, M: 111, B: 155a

4 Cerîde-i çemene yazdı ḫᶜāce-i gül-şen
Piyāle ḫaḳḳına dā'ir risāle-i gül-reng

5 Ṣafā-yı vaḳt-i bahārı bu ʿālemüñ degmez
İki piyāle şarāb-ı dü-sāle-i gül-reng

6 Nihāl-i ʿaşḳa dil-i āteşînüm olmışdur
Dem-i bahār-ı ezelden sifāle-i gül-reng

7 Ḳumāş-ı ṭabʿumı ʿİzzet bilen aḥbāba
Hediyyedür bu bahāriyye kāle-i gül-reng

8 Ocaġ-ı gülde ider bendegān-ı Monlā'ya
Şeh-i bahār müheyyā nevāle-i gül-reng

CCCXXIII

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Güler yüz göster ey gül rūy-ı ḫandān görmek isterseñ
Miṣāl-i şeb-nem iḥsān it gül-istān görmek isterseñ

2 Gülüñ ḫār ile hem-zānū-yı ülfet olduġın açma
Hezārı gül-şen-i ʿālemde şādān görmek isterseñ

3 Yıḳıl ʿuḳbāya git ey ḫāsid-i bed-bîn-i dūr-endîş
Gedā vü bayı bir sūretde seyyān görmek isterseñ

4 Naẓar ḳıl cām-ı meyde ʿaks-i ḫaṭṭ-ı laʿl-i sāḳîye
Zemînı gül-sitān-ber-sünbül-istān görmek isterseñ

5 Şeh-i mülk-i belāġat eylemiş terṭîb āṣārın
Naẓar ḳıl ʿİzzetā nā-dîde dîvān görmek isterseñ

6 Uyar mı nāyına bir pādşāhuñ ṣît-i ḳānūnı
Der-i Monlā'ya gel āyîn ü erkān görmek isterseñ

CCCXXIV

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Ṭālib-i Ḥaḳ olana şanma ki bir pîşe gerek
Pîşe-i ṣānīʿ-i bî-tîşesin endîşe gerek

2 Yoḳ perî-ḫāne-i ʿālemde münāsib bir yer
Saña fānūs-ı ḫayālüm gibi bir şîşe gerek

---

5 bu ʿālemüñ: dü-ʿālemüñ D
CCCXXIII E: 194b, H: 194b, D: 193b, M: 111, B: 155a
CCCXXIV E: 194b, H: 194b, D: 193b, M: 112, B: 155a
1 olana: yoluna D

3 Nāvek-i āhumı itdürme telef lāzımdur
Sevdigüm bir gün olur düşmen-i bed-kīşe gerek

4 ʻAşḳ-ı Mevlā olamaz ḥubb-ı sivā ile refīḳ
Başlı başına o şīr-i ner içün mīşe gerek

5 Bī-sütūn-ı reh-i dil-dār o ḳadar nāzükdür
ʻİzzetā nāvek-i müjgān gibi bir tīşe gerek

6 Düşgünem düşgün eyā pādşeh-i dervīşān
Luṭf u iḥsān u kerem ben gibi dervīşe gerek

CCCXXV

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Ey ḳalb-i zārum āhlaruñ yoḳ mıdur senüñ
Ġurbetdeyem daḫı ḫaberüñ yoḳ mıdur senüñ

2 Bī-hūde çekme bu ḳafes-i tende ıżṭırāb
Ey mürġ-ı rūḥ bāl ü perüñ yoḳ mıdur senüñ

3 Dendān-ı dil-beri niçün itdüñ müṭāla'a
Ey ḫ˘āce baḳmaġa düreriñ yoḳ mıdur senüñ

4 Zünnār-ı tār-ı āhdadur dā'imā gözüñ
Kāfir belüñde bir kemerüñ yoḳ mıdur senüñ

5 ʻİzzet o şūḫa itmedi te'şīr sözlerüñ
Şi'rüñden özge bir hünerüñ yoḳ mıdur senüñ

6 Çeşm-i ʻalīle ḫāk-i derinden getür ṣabā
Monlā-yı Rūm'dan eşerüñ yoḳ mıdur senüñ

ḪARFÜ'L-LĀM

CCCXXVI

– – • / • – – • / • – – • / • – –

1 Dil mest idi ʻaşḳuñla bu mey-ḫaneden evvel
Düşmişdi yola laġziş-i mestāneden evvel

2 Ekdār-ı cihānuñ o sürer anda ṣafāsın
ʻUḳbāya giden kimse bu ġam-ḫāneden evvel

CCCXXV E: 195a, H: 195a, D: 193b, M: 112, B: 155a
3 düreriñ: D nüshasında kelime harekelidir•
CCCXXVI E: 195a, H: 195a, D: 194a, M: 112, B: 155b

3 Dendāneler açdı aña meşşāṭa-i taḳdīr
Ṣad-çāk idi dil zülfüñ içün şāneden evvel

4 Yap anı muḳaddem bu kühen-ḫāneyi yap yap
Yā Rab yıḳılan varsa bu vīrāneden evvel

5 Mürġ-ı dili gīsū şaşırup ḳalmadı ḫāle
Dām eyledi üftāde beni dāneden evvel

6 ʿİzzet ne meşellerle ider vuṣlatın īmā
Ḥʿāb almasa ger çeşmini efsāneden evvel

7 Yā Rab beni bu silsile-i Pīr'e revā gör
Var ise de mecnūnı bu dīvāneden evvel

CCCXXVII

– – • / • – – • / • – – • / • – –

1 Gül-ḫan gibidür bülbüline gül-şen-i iḳbāl
Gül-şen görinür bilmeyene gül-ḫan-i iḳbāl

2 Baḫtuñ var ise binmeden ol raḫşa inersin
Çoḳ sürsme teper ṣāḥibini tevsen-i iḳbāl

3 Ol üştür-i ser-meste binen pāyını görmez
Her pest ü bülende ṭoḳunur mihcen-i iḳbāl

4 Ṣad-pāre ider keş-me-keş-i ḫalḳ anı āḫir
Āsūde-i ḫār olsa daḫı dāmen-i iḳbāl

5 Ḥıfẓ eylemedür maʿrifet aġyārdan anı
Her bezme gelür dil-ber-i nāzük-ten-i iḳbāl

6 Ḳārūn dibini deldi anuñ olmaz o leb-rīz
Dünyāyı alur ḳoysañ eger maḫzen-i iḳbāl

7 Ḳalmaz ebedī ʿİzzet olur ġayrıya cāme
İl penbesidür rişte-i pīrāhen-i iḳbāl

8 Gitmez anı bir şey' ṣanaraḳ der-geh-i Pīr'e
Çoḳ müdbiri yoldan alı ḳor reh-zen-i iḳbāl

CCCXXVIII

---

6 ḫʿāb: ḫūb D
7 bu: E –, H –, D –
CCCXXVII E: 195b, H: 195b, D: 194a, M: 113, B: 155b
2 sürsme: sürse H, D, M, B
CCCXXVIII E: 195b, H: 195b, D: 194b, M: 113, B: 155b

• • – – / • – • – / • • –

1 Şāh-ı efġān-ı sipāh ya‘nī dil
‘Alem-efrāz-ı āh ya‘nī dil

2 Mürşid-i tekye-gāh-ı faḳr u fenā
Tārik-i ṣadr-ı cāh ya‘nī dil

3 Ḫüsrev-i ‘aşḳa Genc-i Bād-āver
Maḫzen-i āh u vāh ya‘nī dil

4 Sūr-ı endūh-ı ḳal‘a-i mātem
Cünd-i ‘aşḳa penāh ya‘nī dil

5 ‘İzzetā ġayrıya mekān olmaz
Dār-ı feyż-i İlāh ya‘nī dil

6 Żerre-i şems ġıbṭa-i ḫur-şīd
Reşk-i nūr-ı siyāh ya‘nī dil

CCCXXIX

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Tā olunca ‘āşıḳuñ çeşmānı me’yūs-ı ḫayāl
Ol perī-rūyuñ peyinde gezdi cāsūs-ı ḫayāl

2 Cennet-i kūy-ı dil-ārā ḳaldı naḳş-ı ḫāṭırı
Ḥasretinden reng reng olmaḳda tāvūs-ı ḫayāl

3 Fikr-i bādām-ı dü-çeşmüñle ḳanā‘at eyleyüp
Girdi ḫalvet-ḫāne-i ḫulyāya sālūs-ı ḫayāl

4 Yāri hem-bezm-i raḳīb olmış görüp rü’yāda ḫayf
Pençe-i müjgānum oldı dest-i efsūs-ı ḫayāl

5 Eyleyüp ‘İzzet taḫayyül şem‘-i ḳabr-i Pīr’i ḳıl
Eşk-i çeşmi incilā-baḫşā-yı fānūs-ı ḫayāl

CCCXXX

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

1 Saña ne eyleyeyüm n’işleyem amān a göñül
Benüm de ḫalümi sen eyledüñ yaman a göñül

CCCXXIX E: 195b, H: 195b, D: 194b, M: 113, B: 156a
1 peyinde: pesinde D
2 ḳaldı: ḳıldı M, B // reng reng: reng-cū M, B
CCCXXX E: 196a, H: 196a, D: 194b, M: 114, B: 156a

2 Nedür bu āh u fiġānuñ nedür bu nālelerüñ
Baña da derdiñi itmez misin beyān a göñül

3 Alup seni gideli görmedüm o āfeti ben
Görüp de söylememek eylemem inan a göñül

4 Yanında āteş-i ʿaşḳa sen istedüñ bulduñ
Naṣīḥat eyler idüm saña her zamān a göñül

5 Hezār-ı zārdan al tesliyet biraz bārī
Gel eyle ʿİzzet ile ʿazm-i gül-istān a göñül

6 Ne düşdüñ arduma erbāb-ı Pīr'e eyle niyāz
Degül mi saña güşāde o āstān a göñül

CCCXXXI

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Döşeyüp bister ü bālīn-i viṣāl üstine gül
Örterem gelse o nev-reste nihāl üstine gül

2 Verd-i aḥmer varaḳ-ı ala olınmaz tersīm
Meger ol şūḫ ide āvīze cemāl üstine gül

3 Ṣanma kim bād-ı ḫazān cismin ider lerzende
Ditirer cānı gibi ġonçe-i al üstine gül

4 Ruḫ-ı zībāsı ile gerdenini fikr iderem
Resm idüp şīşe-i āyīne-miṣāl üstine gül

5 Müjdeler sāde nihāl-i ḳalemüñ zeyn oldı
ʿİzzetā aşladı bir ehl-i kemāl üstine gül

6 Baña bir bu yetişür sāye-i Mevlānā'da
Ḳoḳlamam Ġālib-i rengīn-maḳāl üstine gül

CCCXXXII

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Düşürme dilleri ḫāke çözüp zülf-i siyāhuñ gel
Ṭaġıtma ḫānmānın niçe yüz biñ bī-günāhuñ gel

2 Ne var ey şāh-ı ḫūbānum tenezzül itseñ olmaz mı
Göñül kendi sarāyuñ sīne kendi taḫt-gāhuñ gel

---

4 yanında: yanındı M, B; yanuñdı D ?
CCCXXXI E: 196a, H: 196a, D: 195a, M: 114, B: 156a
CCCXXXII E: 196a, H: 196a, D: 195a, M: 114, B: 156b
2 itseñ: eyleseñ D

3 Feżā-yı sīneden ḳıldı güẕer tā menzil-i cāna
Aranma bendedür ey ḳaşı yā tīr-i nigāhuñ gel

4 Geçer cünd-i nigāhuñ nīze ber-kef dest ber-ḫancer
Serīr-i sīneden seyr itmege şāhum sipāhuñ gel

5 Çemende gice gündüz iki nergis gibi gözlerler
Ṣarardı ṣoldı rūyı ḥasretüñle mihr ü māhuñ gel

6 ʿAzīzüm cürʿa-i bezm-i kibāra olma peymāne
Mürīdān eyledi mey-ḫāne yā hū ḫānḳāhuñ gel

7 Suʾāl it dīdeden taḳrīr ḳılsun dem-be-dem eşküm
Eger ʿaşḳumda varsa ḳatre deñlü iştibāhuñ gel

8 Yetiş seyl-i sirişküm bād-ı āhum itmeden ifnā
Niçe demler ki cānā cānum oldı ḫāk-i rāhuñ gel

9 Göñül āvāre gezme meyl-i vuṣlat itdi dil-dāruñ
Derūn-ı yāre teʾṣīr eylemişken āh u vāhuñ gel

10 İki destüñ daḫı ḳandaysa müjgānum gibi ey dil
Ḫayāl-i taḫt-gāh-ı çeşme gelmişdür o şāhuñ gel

11 Yetişmez mi tabaşbuṣ āstān-ı mīr ü paşaya
Der-i Monlāʾdan özge var mı ʿİzzet bir penāhuñ gel

CCCXXXIII

– • – – / – • – – / – • –

1 Sırr-ı Mevlāʾya maḥremdür göñül
Sırr-ı sırruʾllāh-ı aʿẓamdur göñül

2 Beyt-i Ḥaḳʾdur ḫalḳ-ı Ādemʾden ʿatīḳ
Ṣanma yā hū ibn-i Ādemʾdür göñül

3 Ḥażret-i ʿaşḳuñ çeker gerçi ġamın
Sāyesinde hem de ḫurremdür göñül

4 Çāre eyler kendisi nā-çār iken
Derddür hem derde merhemdür göñül

5 Bir nefesle mürdeler iḥyā ider
Hem-zebān-ı İbn-i Meryemʾdür göñül

6 Būy-ı kāmı dāġdan ümmīd ider

CCCXXXIII E: 196b, H: 196b, D: 195b, M: 115, B: 156b

Sūr bilmez merd-i mātemdür göñül

7 ʿİzzetā benden girīzāndur faḳaṭ
Her dem ehl-i derde hem-demdür göñül

8 Ḫażret-i Monlā bilür ancaḳ anı
Sırr-ı sırru'llāh-ı aʿẓamdur göñül

CCCXXXIV

– – • / – • – • / • – – – • / – • –

1 Mir'āt idi zamān ile bir ḫod-pereste dil
Gözden düşürdi ḫayf kim oldı şikeste dil

2 Ḳurtuldı dest-i dāyin-i ġamdan azar azar
İtdükce deyn-i cānı edā ceste ceste dil

3 Zülfüñ ucından āh çeküp bāġ-ı miḫnetüñ
Gösterdi tāze sünbülini deste deste dil

4 Ḫaḳ'dur enīsi münkesirü'l-ḳalb olanlaruñ
Miḫrāba baḳ o şevḳ ile oldı şikeste-dil

5 Zencīr-i ʿaḳlı itmiş idüm pāre pāre ben
Ḳays olmamışdı kākül-i Leylā'ya beste-dil

6 Loḳmān'dan ümīd-i devā ʿİzzet eylemem
Bir kerre düşse bābına Pīr'üñ bu ḫaste-dil

CCCXXXV

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Bu gül-şende senüñ de bī-vefā mı yāruñ ey bülbül
Dil-i zārum gibi bitmez mi āh u zāruñ ey bülbül

2 Henūz olmışdı güller ġonçe-i bāline ser-dāde
Nedür bu nāle-i şeb-gāh yoḳ mı ḫāruñ ey bülbül

3 ʿAceb baḫt-ı siyeh kim nāleden yoḳ bir dem ārāmuñ
Maḥall-i inbisāṭ-ı nās iken gül-zāruñ ey bülbül

4 Seni berg-i ḫazān-ı gül ṣanup reşk eyler aġyāruñ
Ṣararsa ġam degül endūhdan ruḫsāruñ ey bülbül

CCCXXXIV E: 197a, H: 197a, D: 195b, M: 115, B: 156b
CCCXXXV E: 197a, H: 197a, D: 196a, M: 115, B: 157a
1 bitmez mi: yetmez mi M, B
3 siyeh kim: siyehsin M, B

5 Yaḳarsın ḳorḳaram devlet-sarāy-ı ġonçeyi bir dem
Ṭutuşdurdı cihānı āteş-i güftāruñ ey bülbül

6 Bulursın derd-i ʿaşḳa ʿİzzet-āsā sen de bir çāre
Cenāb-ı Pīr'e varsa ez-derūn iḳrāruñ ey bülbül

CCCXXXVI

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

1 Hezār-ı bāġ-ı ġamam āşyān gözümde degül
Degül bu köhne ḳafes gül-sitān gözümde degül

2 Perī-veşüm saña maḫṣūṣ şīşe-i çeşmüm
Ḫayāle gelse de ḥūr-ı cinān gözümde degül

3 Sevād-ı dīde reh-i intizāra oldı ġubār
O nūr-ı çeşmi görürsem cihān gözümde degül

4 Ġaraż o gül-ruḫuñı görme yoḫsa feyż-i sirişk
Müjemde ġonçe bitürse inan gözümde degül

5 Bu feyżi dūzaḫ-ı āh ile buldı bāġ-ı derūn
Sirişküm olsa da nehr-i cinān gözümde degül

6 Ḫayālini daḫı dilden çıḳardı bāġ-ı derūn
Yer itse şimdi o serv-i revān gözümde degül

7 O rütbe dūd-ı firāḳ aldı dīdemi ʿİzzet
Degül o çeşm-i kebūd āsmān gözümde degül

8 Ḳapanmasun da baña bāb-ı luṭf-ı Mevlānā
Ḫudā bilür bunı bir āstān gözümde degül

CCCXXXVII

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Sensüz ārām idemez bir gice ey māh göñül
Neyse ben ṣabr ideyüm āh göñül āh göñül

2 N'ola cān itse fiġān nāle-i cān-gāh göñül
Küşte-i ġamzesidür gāhice cān gāh göñül

3 Pāy-māl oldı ġam-ı ʿaşḳa reʿāyā-yı ḫavās

CCCXXXVI E: 197a, H: 197a, D: 196a, M: 115, B: 157a
3 çeşmi: çeşmümi D
6 şimdi: çeşm E, H, D
CCCXXXVII E: 197b, H: 197b, D: 196a, M: 116, B: 157a
1 āh göñül āh göñül: vāh göñül āh göñül M, B

Olalı memleket-i tende şehen-şāh göñül

4 Derdden derde düşürdüñ beni de kendiñi de
Virmesün düşmenüme sen gibi Allāh göñül

5 Oldı güm-kerde-i şeh-bāz-ı nigāhuñ dil ü cān
Gitdi cān bir ṭarafa ṭutdı dīger rāh göñül

6 ʿİzzetā āh iderek ḥażret-i Mevlānā'nuñ
Ārzū itmede der-gāhını her gāh göñül

CCCXXXVIII

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Ruḫ-ı dil-dārdur ol āteş-i cevvāle degül
Ey çerāġān-ı bahār añladıġuñ lāle degül

2 Laʿl-i nābında gözüm ḳaldı öperken bu gice
Merdüm-i dīde-i ḥasretdür o tebḫāle degül

3 İtdigiyçün beni ol māh-veşümden mehcūr
Dāġ açdum felegüñ sīnesine hāle degül

4 Giceler feyż-i Ḫudā'ya nigerān oldıġıdur
Yüzini güldürecek ġonçelerüñ jāle degül

5 Çürür ol tāze kefen ṣaġ cevāb isterler
Münkereynüñ sözi tābūtdaki şāla degül

6 Muḳbilānuñ baña baḫş eyleseler ḫānesini
Nerdbānın çıḳamam süllem-i iḳbāle degül

7 ʿİzzet ol şūḫa faḳat derdümi bildürmekdür
Ṭaleb-i merḥamet içün ġarażum nāle degül

8 Bender-i himmet-i Monlā'da olur böyle ḳumāş
Dest-gāh-ı şuʿarāda bulınan kāle degül

CCCXXXIX

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Bī-hūde virme tīġuña ṣıḳlet bedenden al
Ey ṣūḫ cān degül mi ġaraż anı benden al

2 Düşīze-i merāmuma gerdūn ögüt virür

---

5 rāh göñül: āh göñül M, B
CCCXXXVIII E: 197b, H: 197b, D: 196b, M: 116, B: 157b
CCCXXXIX E: 198a, H: 198a, D: 196b, M: 116, B: 157b

Yā Rab şu intiḳāmumı ol pīre-zenden al

3 Fincān-ı la'lden eger olmazsa deste-gül
Eñ soñra mühr-i būseyi ẓarf-ı ẕeḳandan al

4 Baḳma raḳībüñ aġzına şor yāra vaṣlını
Bir ṭatlı söz alursañ o sükker-dehenden al

5 Geh fikr-i ḫām gāhī ḫayāl-i muḫāle şor
'İzzet peyām-ı vaṣlı gelenden geçenden al

6 İfşā-yı rāz-ı Pīr ideni dāra çekdiler
Manṣūr'a şorma ol ḫaberi sen resenden al

CCCXL

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Söylenen Mecnūn gibi dīvāne kim göñlümdür ol
Ḳorḳudur eṭfāli bir efsāne kim göñlümdür ol

2 Çoḳ zamān itdi perestiş-gāh anı Hindū-yı 'aşḳ
Köhne bir vīrāne āteş-ḫāne kim göñlümdür ol

3 Gāh ser-şār-ı sitem gāhice pür-cūş-ı elem
Dem-be-dem leb-rīz-i ġam peymāne kim göñlümdür ol

4 'Aşḳı sevmez teşne-i cām-ı maḥabbet dem-be-dem
Düşmen-i mey-ḫāne bir mestāne kim göñlümdür ol

5 Sūzişinden gāhice 'āşıḳ gehī ma'şūḳ olur
'İzzetā hem şem' ü hem pervāne kim göñlümdür ol

6 Āşnālıḳdan anı maḥrūm ḳıldı ma'şiyet
Der-geh-i Monlā'da bir bīgāne kim göñlümdür ol

CCCXLI

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

1 Begenmedüñ mi beni ben seni begendüm gel
Saña ben eyleyemem intisāb efendim gel

2 Revā mı böyle ḳala nīm-bismil-i hicrüñ
Çözülmeden bu keş-ā-keşle pāy-bendüm gel

---

6 sen: D –
CCCXL E: 198a, H: 198a, D: 197a, M: 117, B: 157b
4 teşne-i: neş'e-i D
CCCXLI E: 198a, H: 198a, D: 197a, M: 117, B: 157b

3 Üzülmesün ten ü cān eyle kārını tekmīl
Üzüldi keş-me-keş-i hicr ile kemendüm gel

4 Çemende farḳuñı göster senüñle şimşāduñ
Gelindi yanına ey serv-i ser-bülendüm gel

5 Gelindi gör neler itdüñ ne çekdi ʿİzzet-i zār
Beni bu ḥāle ḳoyan şūḫ-ı şeh-levendüm gel

6 Gel eyle ḥalḳa-i der-gāh-ı Pīr'i ḳurṭa-i güş
Göñül tesāmuḥa gelmez bu nuṣḥ u pendüm gel

CCCXLII

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Ḫālinden iştikā iderek yāra dāġ-ı dil
Fāş itdi ḥayf derdini aġyāra dāġ-ı dil

2 Şol rütbe zaḫm-ı ḫanceri ġamzeñ çoġaldı kim
Gizlendi ḳaldı sīnede bī-çāre dāġ-ı dil

3 Elbette bir gün eyleyecekdür ʿilācını
Olmışdur āh-ı zārum o ġaddāra dāġ-ı dil

4 Āġūşa aldum ol gül-i bāġ-ı melāḥati
Gül-ġonçe oldı sīne-i gül-zāra dāġ-ı dil

5 Setr eyledükce ʿİzzet rāz oldı āşkār
Yer ḳoymadı maḥabbeti inkāra dāġ-ı dil

6 Bir āh çekdi āteş-i reşk-i derūndan
Ḳandīl-i bāb-ı ḥażret-i Ḫünkār'a dāġ-ı dil

CCCXLIII

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 *Sāde levḥīst merā ṣūret-i cānāne-i dil*
Ḫālī ez-naḳş buved zīnet-i büt-ḫāne-i dil

2 *Maṭlabem nīst ki ḥāṣıl şude ez-himmet-i kes*
Nebved ez-buḫl u kerem şekve vü şükrāne-i dil

3 *Rāżī-i ẓulmet-i Ḫaḳ geşteem ey şeyḫ bi-rev*
Minnet-i şemʿ-i inābet ne-keşed ḫāne-i dil

CCCXLII E: 198b, H: 198b, D: 197a, M: 117, B: 158a
CCCXLIII E: 198b, H: 198b, D: 197b, M: 118, B: 158a
3 geşteem: geşte D

4 *Ṣūret-i ferdī-i ū ẕikr-i Ḫudā-rā vāfīst*
Nīst muḥtāc-ı ʿaded sübḥa-i yek-dāne-i dil

5 *Keşret-i sünbüle est āfet-i kişt-i tevḥīd*
Dāneʾī yāb derīn mezraʿa ez-dāne-i dil

6 *Ḫācet-i sūz-ı dīger nīst be-luṭf-i Monlā*
ʿİzzet ez-şuʿle-i ḫod sūḫte pervāne-i dil

CCCXLIV

• • – • – / • – – / • • – • – / • – –

1 Ezelī ḥarīm-i ʿaşḳa meger āşnā imiş dil
Beni maḥrem itmedi hīç ḳatı bī-vefā imiş dil

2 O sevād-ı aʿẓamuñ ḫalḳ adını ḳomış süveydā
Meger ehl-i ʿaşḳ görmiş ḳoca bir feżā imiş dil

3 Ser-i zülf-i yāra ey āh varup it sü'āl-i ḫāṭır
Ne ʿaceb viṣāl içinde ġama mübtelā imiş dil

4 Baña zülf-i yāra git dir gidelüm direm götürmez
Götürünce öldüm Allāh ne büyük belā imiş dil

5 Bıraḳup sevād-ı küfri ḫaṭ u ḫāl-i yāra ʿİzzet
Der-i Şems'e kim düşelden hele rūşenā imiş dil

CCCXLV

– – • / • – – • / • – – • / • – –

1 Engüşt-i şehādet olıcaḳ ḫāme-i aʿmāl
Ḫavf itme ḫaṭā olsa daḫı nāme-i aʿmāl

2 Ġayb itdüricek ḳāmet-i dil-dārı ḳıyāmet
Bir gün ḳopacaḳdur bize hengāme-i aʿmāl

3 İtmezse taʿallüm burada ʿilm-i ḫulūşı
Cāhil ḳalacaḳdur niçe ʿallāme-i aʿmāl

4 Ḥıfẓ eyleyemez olmasa ger çāder-i iḫlāş
Bārān-ı riyādan bedeni cāme-i aʿmāl

5 ʿİzzet düzelür himmet-i Mollā ile bir gün

---

5 sünbüle est: sünbüle best M, B
CCCXLIV E: 198b, H: 198b, D: 197b, M: 118, B: 158a
4 Beyit D'de yok•
CCCXLV E: 199a, H: 199a, D: 197b, M: 118, B: 158b
3 itmezse: itmez D

Ḫavf itme ḫaṭā olsa daḫı nāme-i a'māl

CCCXLVI

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

1 Dür-i sirişk ile zeyn oldı dīde ḫalḳa-miṣāl
Kebūter-i nigeh-i yāra olmadı ḫalḫāl

2 Bu ḳara baḫt ile ben mihr-i çerḫe nāz iderem
Şeb-i firāḳ ile birdür gözümde rūz-ı viṣāl

3 Bizi ḳarābet-i aṣlī ider ḳabūle ḳarīn
Zemīne her ne ki ġars itseñ eyler istiṣḳāl

4 Bulur anuñla cilā cevher-i dil-i rūşen
Ṣafādur āyine-i ḫāṭıra ġubār-ı melāl

5 Degül kim ebrū-yı cānān deger mi bir mūyın
Ḳamer ḳamer olalı her ḳaç oldı ise hilāl

6 Vücūddan mı geçerdüñ şarābdan mı 'aceb
Olınmasaydı mücāzāt-ı mey-keşān imhāl

7 Olur mı noḳṭada ḫarf-i viḳāye güncāyiş
Dehānı olsa daḫı yārumuñ be-farż-ı muḥāl

8 Bu 'İzzet'i ider elbette terbiyet vardur
Sükān-ı der-geh-i Monlā'da ġayret-i emṣāl

CCCXLVII

– • • – / – • – / – • • – / – • –

1 Görmeyeli gün yüzüñ ḫayli zamān oldı gel
Ẕerrelerüñ gün-be-gün ḥāli yaman oldı gel

2 Görme revā 'ālemüñ böyle ḫarāb oldıġın
Ḳaṭre idi eşkümüz seyl-i revān oldı gel

3 Ṭutdı ser-i rāhuñı nāle vü feryādumuz
İstediginden füzūn āh u fiġān oldı gel

4 Sen gideli çille-i hicr ile ey ḳaşı yā
'Āşıḳınuñ ḳāmeti hem-çü kemān oldı gel

CCCXLVI E: 199a, H: 199a, D: 198a, M: 118, B: 158b
4 ḫāṭıra: ḫāṭır D
7 viḳāye: vefāya D
CCCXLVII E: 199b, H: 199b, D: 198a, M: 119, B: 158b
2 ḫarāb: revān D

5 Ḳoydı dilin ẓulmete derd-i ġam ey feyż-i Pīr
ʿİzzet-i bī-çārenüñ işi ṭuman oldı gel

CCCXLVIII

– – • / – • – • / • – – – • / – • –

1 Biñ dürlü derde olmış idüñ mübtelā göñül
Yoḳdur bu rütbe eyledigüñ iştikā göñül

2 Sensin hezār-ı zār saña āşnā degül
Dinmez o gül-ʿizāra hezār-āşnā göñül

3 Maḥbūblarla ülfete mi başladuñ yine
Allāh içün çıḳarma yeni bir belā göñül

4 Biñ kerredür düşer bu ġam-ı ʿaşḳa bir degül
Bi'llāhi acımam ḳo çekerse cefā göñül

5 Baḳ şu raḳībe kendini insān ṣanup köpek
Virmiş benümle yāra o da ʿādetā göñül

6 ʿİzzet nedīm-i ṭurre-i cānāne olalı
Bir kerre ṣordı mı seni baḳ bī-vefā göñül

7 Açdurmasun baña elümi Pīr kimseye
Açdum ben el sen eyle derūnī duʿā göñül

CCCXLIX

– – • / – • – • / • – – – • / – • –

1 Evc-i ṣafāda lāne be-dūş-i ferāġat ol
Hem-çün hümā saʿādet-i her tāc-ı devlet ol

2 Her saʿd u naḥs-ı ṭāliʿe Ḫaḳ ḳısmetin virür
Būm olma līk gūşe-güzīn-i ḳanāʿat ol

3 Bāġ-ı cihānda ḳoḳlayanuñ burnı düşmesün
Gül gibi ḥüsn-i ḫulḳ ile der-dest-i raġbet ol

4 Rummān gibi kemālüñ eger varsa herkese
Cevher-nümā-yı dürc-i dehān-ı beşāşet ol

CCCXLVIII E: 199b, H: 199b, D: 198b, M: 119, B: 158b
1 rütbe eyledigüñ: rütbe ile eyledigüñ E, H, D, M
2 sensin: dirler M, B / hezār-ı zār: hezār-ı zārı E, H, D; hezār yār M, B
6 cānāne: cānān D
CCCXLIX E: 199b, H: 199b, D: 198b, M: 119, B: 159a

5 Bu ḳarye-i ḫarāba ṣaḳın itme iltifāt
Mülk-i derūnda ḫüsrev-i taḫt-ı velāyet ol

6 Ḥelvā gibi miyāne-i ʿālemde bul revāc
Hem-bezm-i sūr u mātem-i erbāb-ı ṣoḥbet ol

7 Güş eyle nuṣḥını peder-i pīrüñ ey Fu'ād
Her kārda dimem saña mānend-i ʿİzzet ol

8 Ayrılma bāb-ı ḥāżret-i Monlā Celāl'den
Oldur ricām maẓhar-ı feyż-i kerāmet ol

CCCL

•– – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Degül ẓāhirde gerçi vaṣf-ı ḳadd-i dil-rübā müşkil
Ḫırām-ı nāzına ṣūret virüp ḥüsn-i edā müşkil

2 Sirişküm ḫaşm-ı süziş süzişüm düşmen nem-i eşke
Muḫālif iki derde birden olmaḳ mübtelā müşkil

3 ʿAceb mi olsa cān fülk-i bedende naʿl der-āteş
Ten-i sūzān u ġarḳ-ābumda olmaḳ nāḫüdā müşkil

4 Cefāsı telḫterdür dostānuñ zehr-i efʿīden
Ḳolaydur miḥnet-i aġyār yār-ı bī-vefā müşkil

5 Ḳabūl itmezse cānān cāna oldur güç gelen yoḫsa
Degül erbāb-ı ʿaşḳa eylemek cānın fedā müşkil

6 Mekānı ʿarş iken cān mużṭaribdür firḳat-i tenden
Ölüm āsāndur ammā ki terk-i āşnā müşkil

7 Bu peykān-ı müşelleşdür ḫumār-ı bāde-i vuṣlat
Taḥammül güç şikāyet nā-revā tīr-i cefā müşkil

8 Ṭoḳunmaḳ muḫtemeldür bir ucı peykān-ı taʿrīżüñ
Kibār-ı ʿaşra olmışdur felekden iştikā müşkil

9 Ḫaṭı geldi daḫı dil ʿuḳde-i zülfinde ḥayretde
Biriyle uġraşurken iki oldı ʿİzzetā müşkil

10 Ne ġam erbāb-ı cāhuñ dür olursam bāb-ı luṭfından
Der-i Monlā Celālü'd-dīn'den olmaḳ cüdā müşkil

CCCLI

CCCL E: 200a, H: 200a, D: 199a, M: 120, B: 159a
CCCLI E: 200a, H: 200a, D: 199a, M: 120, B: 159a

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

1 İdersin āh bu yana o yana ey bülbül
Dimez misin gül-i alum uyana ey bülbül

2 Gülinde reng-i vefā lālesinde bū yoḳdur
Tehī bu gül-şene geldük fiġāna ey bülbül

3 Ne ḫār u ḫas ṭaşımışdur hezār mürġ-ı ḫarīş
Yapılmadı bu ḫarāb āşyāne ey bülbül

4 Merāmuñ üzre gül-i kāmı bir de biñ āh it
Açar mı ṣaḫn-ı emelde zamāne ey bülbül

5 Nesīmden olur āzürde kākül-i cānān
Cenāḫuñ eylemesün ʿarż-ı şāne ey bülbül

6 Bu ḫasret ile kebāb eyledük cigerlerimüz
Şarāb-ı eşk içelüm ḳana ḳana ey bülbül

7 Cenāb-ı Pīr'den al feyż-i luṭfı ʿİzzet-veş
İrişmeden gül-i ʿömrüñ ḫazāna ey bülbül

8 Nevā-yı ḫāmem iken pey-rev-i kelām-ı Selām
ʿAbes bu bāġda dīger terāne ey bülbül

9 Düş āstānesine Mīr-i Ṭāhirü'z-zeylüñ
Bulursa ʿırżuña güller bahāne ey bülbül

ḪARFÜ'L-MĪM

CCCLII

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Daʿvā-yı ʿaşḳ-ı yāra düşüp benlik eyledüm
Eyvāh kendi kendime düşmenlik eyledüm

2 Bıḳdum cihāndan öyle ki cism-i nizār ile
Ben câme-dūz-ı mevtüme sūzenlik eyledüm

3 Dünyā benümçün aġladığın gördi düşmenüm
İl mātem itdi mevtüme ben şenlik eyledüm

4 Söndürdi gül-ḫanī-i felek āḫir ocaġumı

---

4 gül-i kāmı: gül hengāmı M, B
6 bu: E –, H –, D –
7 luṭfı: nuṭḳı D
CCCLII E: 200b, H: 200b, D: 199b, M: 121, B: 159b
2 bıḳdım: kelime B'de harekelidir. / öyle ki: öyle kim D

Germ-ābesinde ben aña gül-ḫanlik eyledüm

5 Yek şemme-i viṣāline degmez mi ʿİzzet'üñ
Ey ġonçe bunca dem saña gül-şenlik eyledüm

6 Düşdüm ṭarīḳ-i ʿilme reh-i Pīr'i terk idüp
Ben kendi kār-bānuma reh-zenlik eyledüm

CCCLIII

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Vaṣf-ı ḥarf-i dehenüñle bilinür şān-ı ḳalem
Sūre-i Nūn'dadur āyet-i ʿunvān-ı ḳalem•

2 İtmedi ẕeylini bir kerre kederden taṭhīr
Geçeli ehl-i hüner destine dāmān-ı ḳalem

3 Ḳara sevdā getürür naḳş-ı ḫaṭ u ḫālüñ ile
Laʿlini görmese geh dīde-i giryān-ı ḳalem

4 Oldı dest-i sitemiyle vaṭanından mehcūr
N'ola her bār midād olsa girīzān-ı ḳalem

5 Yazamaz *ānını* vaṣf itse de ḥüsnüñ ḫāmem
Şīve mümkin mi ola ḳābil-i *İşān*-ı ḳalem

6 Bün-i deryā-yı kemālüñ ne ḳadardur bilürüz
Nedür ey ʿİzzet-i kem-behre bu ṭuġyān-ı ḳalem

7 Edevātıyla güm olmışdı devāt-ı fikrüm
Kilküme olma ne mümkindi ġazel-ḫᵛān-ı ḳalem

8 Enverī'dür meh-i gerdūn-ı maʿārif şimdi
Ḫāmemi şevḳe getürdi o süḫan-dān-ı ḳalem

9 Kātibem ḳādr-i kitābet ne dimekdür bilürem
Ḫᵛācedür kilküme dehlīz-nişīnān-ı ḳalem

10 Ẕeyl-i iḳbālini telşīm ide ʿālem mā-dām
Mültemiş-gāh-ı ḥurūfāt ola dāmān-ı ḳalem

11 Māye-dār-ı naġme-i kilkinde nevā-yı neyden
Bende-i Pīr'dür o ṣāḥib-i ʿirfān-ı ḳalem

CCCLIV

---

5 ʿİzzet'üñ: ʿİzzet E, H; ʿİzzetā M, B
CCCLIII E: 200b, H: 200b, D: 199b, M: 121, B: 159b
• Kur'ân, 68/2.
4 midād: ʿidād M, B

•– – –/•– – –/•– – –/•– – –

1 Şarāb-ı ye'si tā kim şunmaya peymāne-i ʻālem
Kimüñ meşrebince cāmın ṭoldurur mey-ḫāne-i ʻālem

2 Ḳonar her mürġ uçmaġa tünekdür lāne-i ʻālem
Degüldür cāy-ı āsāyiş kebūter-ḫāne-i ʻālem

3 Sirişk-i çeşm-i Ādem'dür yıḳan ṭūfāndan evvel
Esāsından ḫarāb-ābāddur vīrāne-i ʻālem

4 Tenūr-ı dilde vardur herkesüñ ḥālince ṭūfānı
Niçe biñ Nūḥ'a keştī-gāhdur tersāne-i ʻālem

5 O vaḫşet-ülfet-i mülk-i ḫarābātam ki ḫavf itmem
Ḳalup bir ben yıḳılsa başuma bu ḫāne-i ʻālem

6 Sipihrüñ bir sütūnı olsa dirdük kim ḫarāb olmaz
Bulur eñ şoñra saḳfından fenā kāşāne-i ʻālem

7 Olur vāreste ʻİzzet mürġ-ı ḳāniʻ bāb-ı Monlā'da
O cevlān-gehde yoḳdur ḳayd-ı dām u dāne-i ʻālem

CCCLV

– – •/•– – •/•– – •/•– –

1 Āh itdigümüñ vechi budur ey yüzi māhum
Ḫavfum bu ki bir gün ṭutacaḳdur seni āhum

2 Ḳaṣd eylemeden cānuma vir tevbeye ruḫṣat
Tā kim saña bār olmaya maḥşerde günāhum

3 ʻAḳlumda vaṭan ḳalmadı aḥbāb gözümde
Seglerle ser-i rāhı olup yār u penāhum

4 Derd oldı benüm vuṣlat-ı cānān yüregümde
Düşmenlerüme virmeye ol derdi ilāhum

5 Naḳdīne-i cān var idi gitdi o da elden
Geldük eli boş maḥşere maʻẕūr ola şāhum

6 ʻİzzet ne ʻaceb olmadı şermende-i ʻişyān
Dūzaḫda mı bilmem ḳızarur rūy-ı siyāhum

CCCLIV E: 201a, H: 201a, D: 200a, M: 121, B: 160a
6 dirdük: dirdi D
CCCLV E: 201a, H: 201a, D: 200a, M: 122, B: 160a
6 ḳızarur: ḳararur E, H, M, B

7 Yoḳ ṭāḳat-i taḥrīk-i ḳadem bār-ı günehden
Pīr'üm der-i iḥsānuñı eyle ser-i rāhum

CCCLVI

• • – – / • – • – / • • –

1 Mā'il-i āh u zārdur göñlüm
Baña göñlümce yārdur göñlüm

2 Ne ḳadar tār u mār ise zülfüñ
O ḳadar tār u mārdur göñlüm

3 Dāġlar içre setr ider kendin
Düşmen-i iştihārdur göñlüm

4 Dīdeler kim iki ġadīresidür
Ḳulzüm-i bī-kenārdur göñlüm

5 Nālenüñ de bülendini ister
Ne ḳadarsa kibārdur göñlüm

6 Feyż-i envār-ı Şems ile ʿİzzet
Kān-ı cevher-niṣārdur göñlüm

CCCLVII

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 İstememem nergisini mā'il-i gül-şen degülem
Çeşminüñ ʿaynı diyen ġayrısıdur ben degülem

2 Atma yabana beni bir gün ararsın elbet
Naẓar it cevherüme seng-i felāḫan degülem

3 Şanma bir cān içün aġyāra tek-ā-pū iderem
ʿĀşıḳ-ı ḫaste-dilüñ öylelerinden degülem

4 Gül-i dāġum görürem kendimi gül-şen şanuram
Baḳaram āteş-i sūzānuma gül-şen degülem

5 Dehen-ālūde-i çirk-āb-ı müdārā olamam
Rızḳ içün mülteşim-i güşe-i dāmen degülem

6 Köhne güftār-ı selef gerçi güzeldür ammā
ʿİzzetā her süḫan-i mürdeye medfen degülem

---

7 bār-ı günehden: bār-gehinden E, H, D, B
CCCLVI E: 201b, H: 201b, D: 200b, M: 122, B: 160a
CCCLVII E: 201b, H: 201b, D: 200b, M: 122, B: 160b
1 diyen: hemān M, B

7 Dönerem dāne-i iḥsānına Mevlānā'nuñ
Fikr-i nān-ı dīgerān ile degirmen degülem

CCCLVIII

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Çeşm-i dil-dārı bu şeb ḥālüme giryān gördüm
'Ālemi kevkeb-i iḳbālüme ḥayrān gördüm

2 Safḥa-gerdān-ı şeb ü rūzı olup bu bāġuñ
Gül-i neş'küftesin evrāḳ-ı perīşān gördüm

3 Bilürüm būy-ı vefā olmadıġın güllerde
Bāġı gördüm göreli bülbüli nālān gördüm

4 Çeşm-i isfīd ü siyāhı seçeli 'ālemde
Dīdesi gibi ne kāfir ne müselmān gördüm

5 Reng-i isfīd ü siyāhında degül keyfiyyet
Neş'e-i vaḥdeti ṣahbāda nümāyān gördüm

6 Leşker-i mūr-ı ḫaṭı oldılar āḫir pā-māl
Kişver-i ḥüsne göre niçe Süleymān gördüm

7 Pīr-i çerḫüñ naẓar itdüm ḳad-i ḫam-geştesine
Ḳāmet-i çerḫini dünyāya dü-çendān gördüm

8 Ser-fürū eylerem ednā segine Monlā'nuñ
'İzzetā ben o ḳapudan ni'am u nān gördüm

CCCLIX

• – – – / • – – – / • – –

1 Ḳabūl eylerse ger rūḥ-ı revānum
Şikeste-beste ma'ẕūr ola cānum

2 Seni gördükce ḳalmaz yoḫsa ṭāḳat
Kesildi ṣanma feryād u fiġānum

3 Amān vir el-amān öldüm ġamuñla
Amān ey bī-amān kesdüñ amānum

CCCLVIII E: 202a, H: 202a, D: 200b, M: 123, B: 160b
4 siyāhı seçeli 'ālemde: siyāhında degül keyfiyyet D
6 ḫaṭa: ḫaṭı M, B
8 ḳapudan: ḳapuda D
CCCLIX E: 202a, H: 202a, D: 201a, M: 123, B: 160b

4 Dimiş ḳand-i lebümden būse alsun
Şekerler çignemiş şīrīn-dehānum

5 Lisān-ı ʿaṣrı bilmem ʿİzzetā ben
Anuñçün oldı ḫāmem tercemānum

6 Cenāb-ı Mevlevī'nüñ der-gehidür
Melāẕum melceʾüm cāy-ı gümānum

CCCLX

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Cānumı cānāna ʿarż itmekdi ḥaḳḳā niyyetüm
Ḥaḳḳ'a ḥamd olsun ki ẓāhir oldı ḥaḳḳāniyyetüm

2 Zīnet-i büt-ḫāne-i ʿālem olaldan ṣūretüm
Sāye-i dīvār-ı ḥayretdür maḥall-i rāḥatum

3 Evc-i istiġnādayam ṭavḳ-ı rıżādur niyyetüm
Ḥalḳa-i pāy eylemez ḫur-şīdi mürġ-ı himmetüm

4 Ḫilḳat-i ʿāşıḳda nām olmaz şiʿār-ı ādemī
Gerçi insānam perī-rūlarladur ünsiyyetüm

5 ʿAḳl u fikrüm ṣabr u sāmānum ser-i zülfüñdedür
Ṭurfe mecnūnam perīşānlıḳdadur cemʿiyyetüm

6 Ṭālib-i püf-kerden-i ednā nesīm-i ḳahrı kim
Ḥasret-i şām-ı emel şemʿ-i ṣabāḥ-ı fürḳatüm

7 Iżṭırābum cünbiş-i gehvāredür ṭıfl-ı dile
Dāʿimā bī-rāḥat olmaḳdur cihānda rāḥatum

8 Taḫt-gāhıdur dilüñ zülf-i perīşān rūzgār
Ben fenā sulṭānıyam ber-geştelikdür devletüm

9 Fikr-i gīsū-yı bütānı tā idelden tāc-ı ser
Ben de başlı başuma ʿālemde ṣāḥib-şevketüm

10 Olmamışdum beyża-i ketm-i ʿademden ser-zede
Ḳāfʾda ʿAnḳā'yı başdurmışdı mürġ-ı şöhretüm

11 Ḳadr-i memdūḥum olur ʿİzzet kemālümden ʿayān
Şāh-ı mülk-i naẓm iken kemter gedā-yı Ḥālet'üm

12 Ol kerīmüʾş-şānı vaṣf itmekle faḫr itsem n'ola

CCCLX E: 202a, H: 202a, D: 201a, M: 123, B: 160b
6 emel: ehl E, H, D
11 olur: olup D

Kendimi bī-hūde medḥ itmek degüldür ʿādetüm

13 Kişverümdür mülk-i maʿnā leşkerüm imdād-ı ġayb
Ḫüsrev-i naẓmam ḳalemdür iʿtimād-ı devletüm

14 Medḥini medḥiledür ṭarḥ-ı temeddüḥ itmege
Kim anuñ medḥiyledür ʿālemde memdūḥiyyetüm

15 Aḫẕ idüp ḫur-şīd-i reʾyinden fürūġ-ı terbiyet
Māh-ı rūşen-dil gibi āfāḳı ṭutdı şöhretüm

16 Ẕerre-i kem-ḳadriyem ol āftāb-ı himmetüñ
İktisāb-ı nūr içün ḫur-şīde yoḳdur minnetüm

17 Bir Felāṭūn'dur o kim ilzāma ḳādirdür beni
Ḥaḳ bilür varken Arisṭū'larla baḥṣe ḳudretüm

18 Ben ḫumam gūyā Felāṭūn'dur ḫiṭābı sırruma
Gerçi ṣıḳlet-baḫş-ı bezm-i devletidür heyʾetüm

19 Mihr-i reʾyi olmasa nūr-ı ṣabāḥ-ı devletüñ
İftirāḳ-ı ʿaḳl ile reh-yāb-ı şām-ı fürḳatüm

20 Ḫüsn-i tedbīr-i ʿadū-tedmīridür Mevlā bilür
Bāʿiṣ-i ārām-ı cānum bādī-i emniyyetüm

21 Şāh-ı ʿālem gül gibi şādān olup her dem disün
Āb-ı rūyuñla senüñ şenlendi bāġ-ı devletüm

22 Bezm-i ḫāṣu'l-ḫāṣ-ı ʿaşḳa nuṭḳı reh-berdür baña
Ẕātıdur āyīn-i Mevlānā'da pīr-i ṣoḥbetüm

CCCLXI

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Dāye-i ʿaşḳ ḳılup zehr ile perverde tenüm
Yandı aġzum süt iken vaḳt-i ṭufūletde benüm

2 Bāb-ı Ḥaḳḳ'a gideyüm ṣevb-i riyādan ʿārī
Rişte-i penbe-i mīnā ola tār-ı kefenüm

3 Görmem ol pīre-zeni Yūsuf-ı ṭabʿa lāyıḳ
Çāk çāk itse Züleyḫā-yı cihān pīrehenüm

4 Ol ḳadar rūḥumuñ ünsiyyeti var vaḥşet ile
Sensüz ey mūnis-i cān ġurbete döndi vaṭanum

CCCLXI E: 203a, H: 203a, D: 201b, M: 124, B: 161a
1 ṭufūletde: ṭufūlīde M, B

5 Eyledi çāşnī-i tevbe dimāġum muḫtell
Telḫī-i meyle bulur bulsa ḥalāvet dehenüm

6 Gül-şen-i miḥnetümüñ zevḳini derd ehli bilür
Dāġdur tāze gülüm penbesidür yāsemenüm

7 Ḫūn-ı ḥāsidle zemīn-i küheni tāzeledüm
Merd-i meydān-ı hüner var ise ʿİzzet o benüm

8 Ġalle-i āh-ı derūn düşdi ocaġ-ı ʿaşḳa
Pīr'ümüñ der-gehine vaḳf olalı cān u tenüm

CCCLXII

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Nigāhum cüst-cū-yı yār içün her sūya gönderdüm
Sirişk-i çeşmi lākin müstaḳil Gökşu'ya gönderdüm

2 İrer bir kerre belkim şeb-çerāġ-ı tār-ı gīsūsı
Ne ṭursun cevher-i dil bende ol meh-rūya gönderdüm

3 Virüp çeşmüñ ḥayāliyle kemend-i ḥalḳa-i āhı
Dil-i dīvāneyi ṣayd-ı rem-i āhūya gönderdüm

4 Ṭayansun sīne artuḳ sehm-i cevre nāvek-i ġadre
Yañıldum tīr-i āhı ol kemān-ebrūya gönderdüm

5 Münāsib geldi ʿİzzet nev-perend-i naẓm-ı rengīnüm
Biraz ölçüp biçüp ol ḳāmet-i dil-cūya gönderdüm

6 Cenāb-ı Mevlevī'nüñ āstān-ı himmeti dirler
Göñül şükr it seni ben bir ulu ḳapuya gönderdüm

CCCLXIII

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Elbet ḳulın efendimi bir yerde görmişem
Sīb-i ruḫuñ gözüm ışırur nerde görmişem

2 Leb miydi neydi gül-be-şeker miydi şundı yār
Ol lezzeti ne gülde ne sükkerde görmişem

3 Reng-i lebi şarābīye māʿil görünse de
Keyfiyyetin ne meyde ne sāġarda görmişem

CCCLXII E: 203a, H: 203a, D: 202a, M: 124, B: 161b
2 irer: ider D
CCCLXIII E: 203a, H: 203a, D: 202a, M: 125, B: 161b

4 Başumda āşyān-ı hümā olsa istemem
Derd-i ser-i cihānı ki efserde görmişem

5 Naḳş u nigārını bilemem bildigüm budur
Bu şeş cihātı çeşmüme bir yerde görmişem

6 Seyf ü kitābı ḥāmil olan ser-bülend olur
Ol irtifā'-ı rütbeyi minberde görmişem

7 Pā-pūş-ı yārı silmek içün eşk-rīz olur
Gönlümce dāġ-ı sīneyi sengerde görmişem

8 Bülbül nevā-yı ḥāmemi gördükde lāl olur
'İzzet hezār ikisini bir yerde görmişem

9 Mümkin mi olma der-geh-i Ḫünkār'dan cüdā
Ey dil devā-yı derdi ben ol derde görmişem

CCCLXIV

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Dür-i vaḥdet yem-i keşretde imiş bilmez idüm
Āşnā meclis-i şoḥbetde imiş bilmez idüm

2 Şimdi bildüm çekilüp lāneme Sī-mürġ-āsā
Rāḥatum Ḳāf-ı ḳanā'atde imiş bilmez idüm

3 Kendimi bir daḫı mir'ātı bilürdüm ḥayrān
Ḫüsnine kendi de ḥayretde imiş bilmez idüm

4 Mālik-i genc-i ḳanā'at olalı ögrendüm
Kīmyā kāf-ı kifayetde imiş bilmez idüm

5 Maġribī-veş niçe vīrāne gönüller aradum
Kenz-i maṭlab dil-i 'İzzet'de imiş bilmez idüm

6 Añladum himmet-i Monlā ile itdükce ẓuhūr
Cevherüm kenz-i kerāmetde imiş bilmez idüm

CCCLXV

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Ġonçe-i dāġ-ı dil-i zārum ile eglenürem
Kendi üşkūfe-i gül-zārum ile eglenürem

CCCLXIV E: 203b, H: 203b, D: 202b, M: 125, B: 161b
1 dür-i: derd-i D
CCCLXV E: 203b, H: 203b, D: 202b, M: 125, B: 162a

2 Geh miyānın şararam gāh aluram āġūşa
Künc-i ḫūlyāda bile yārum ile eglenürem

3 Her birin tār-ı ḫayāle geçürüp külbemde
Cevher-i çeşm-i dürer-bārum ile eglenürem

4 Va'de-i vaşlına ma'nā virürem gönlümce
Giceler bī-hüde efkārum ile eglenürem

5 Bir uzun söz açaram kākül-i yāra dolayup
Çāre var mı dil-i nā-çārum ile eglenürem

6 Gönül eglencesidür yār sitem-kār ise de
Miḫnet-i şūḫ-ı dil-āzārum ile eglenürem

7 Günde biñ kerre ider cām-ı dilüm işkeste
'İzzet ol ṭıfl-ı ziyān-kārum ile eglenürem

8 Vāṣıf'uñ bir ġazel-i tāzesi varsa oḳuram
Yoḫsa mecmū'a-i eş'ārum ile eglenürem

9 Felegi hīçe şayup sāye-i Mevlānā'da
Naḳd-ı gencīne-i āşārum ile eglenürem

CCCLXVI

– • – – / – • – – / – • –

1 Ser-ḫoş-ı esrār-ı güstāḫī benem
Ma'nī-i güftār-ı güstāḫī benem

2 Rütbe-i 'ulyāmı şor Manşūr'dan
Ser-firāz-ı dār-ı güstāḫī benem

3 Görme 'ayb-ı kāle-i noḳşānumı
Ḫ'āce-i bazār-ı güstāḫī benem

4 Ḫayf baġlandum bu naḳş-ı 'āleme
Beste-i edvār-ı güstāḫī benem

5 Olmadum genc-i edebden ḥisse-yāb
Zehr-ḫ'ār-ı mār-ı güstāḫī benem

6 Herkesüñ bir ḥüsni var 'İzzet hem-ān
Maẓhar-ı iḳrār-ı güstāḫī benem

7 Eylerem iḳrār kim Monlā bilür
Reste-i inkār-ı güstāḫī benem

CCCLXVI E: 204a, H: 204a, D: 203a, M: 126, B: 162a

CCCLXVII

– • – – / – • – – / – • –

1 Mā'il-i ışrār-ı güstāḫī benem
Şerm-sār-ı kār-ı güstāḫī benem

2 Dūzaḫ-ı reng-i ḫacāletdür yerüm
Sürḫ-rūy-ı 'ār-ı güstāḫī benem

3 Virme vā'iẓ ġaflet-i dilden ḫaber
Sen uyan bīdār-ı güstāḫī benem

4 Bāġ-ı ġaybuñ ġonçe-i pejmürdesi
Çāk çāk-ı ḫār-ı güstāḫī benem

5 Ḥaḳ bu kim Manşūr'dan aḫẕ eyledüm
Kāşif-i esrār-ı güstāḫī benem

6 'İzzetā 'aybum zebānumdur faḳaṭ
Sūsen-i gül-zār-ı güstāḫī benem

7 Muḳbilān-ı der-geh-i Ḥünkār'dan
Maẓhar-ı idbār-ı güstāḫī benem

CCCLVIII

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

1 Gehī raḳībe gehī yāre kim nigāh iderem
O bī-vefā içün itdigüme āh iderem

2 Beni bu ḥāle ḳoyan fikr-i zülfidür yine ben
Şikāyet-i sitem-i ṭāli'-i siyāh iderem

3 O meh bu gicede ḳalmazsa bizde aḫşama
Ḥavāle-i eşer-i āh-ı şubḥ-gāh iderem

4 Kilāb-ı reh-güẕer aġlar benüm felāketüme
O giceler ki firāḳuñla 'azm-i rāh iderem

5 Raḳībüñ ölmesi fetvā-yı 'aşḳa uymışdur
Şanur mı 'āşıḳ-ı şeydā 'aceb günāh iderem

6 Cenāb-ı 'aşḳ virür tesliyet baña yoḫsa
Bir iki āh çeküp kendimi tebāh iderem

CCCLXVII E: 204a, H: 204a, D: 203a, M: 126, B: 162a
CCCLVIII E: 204b, H: 204b, D: 203b, M: 126, B: 162b

7 Ġazellerümde feṣāḥat o rütbe kim ʿİzzet
Benüm mi yoḫsa Faṣīh'üñ mi iştibāh iderem

8 Kilāb-ı der-geh-i Monlā'ya olmadı mülḥaḳ
Baḳar baḳar dil-i güm-geşte-ḥāle āh iderem

CCCLXIX

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Düşüp elden ayaḳdan bār-ı miḥnetle iki ḳatum
Yine bī-dest ü pā derdüñ ile geçmekde evḳātum

2 Cihānı eyledük tīr-i nigāh-ı ḳahrına āmāc
Beni de itme ol iḥsāndan maḥrūm atım atım

3 Ḳanı ol büse virmek cānlar almaḳ ʿādeti cānā
Tehī sūḳ-ı maḥabbet ḳalmamış eski alım ṣatım

4 Vücūdumdur yegāne dürr-i şeh-vār-ı yem-i vaḥdet
Degüldür āşnā-yı kān-ı keşret cevher-i ẕātum

5 O şūḫ-ı şeh-süvārum ḳanda göñlüm ḳanda ben ḳanda
Diyār-ı ġamda ʿİzzet sīnedür ṣaḥrā-yı heyhātum

6 Be-ʿaşk-ı Mevlevī maḥż-ı keremden ḳıl baña iḥsān
İlāhī itme defter-vār ise daḫı meşūbātum

CCCLXX

– • • – / – • – / – • • – / – • –

1 Pāye-i iclālümüz dār u resendür bizüm
Ḫilʿat-i teşrīfümüz şevb-i kefendür bizüm

2 Cismini cān itmege eyle riyāzetle saʿy
Rūḥı alur ṣāḥibi sādece tendür bizüm

3 Muṭrib-i ḳānūn-ı ʿaşḳ olmalıdur bī-nevā
Sessüz olur sāzumuz başḳa düzendür bizüm

4 Bāġda bülbül gibi gül-büne bār olmayuz
Ġonçe-i gül-zārumuz dāġ-ı bedendür bizüm

5 Ḫatt-ı ruḫuñ var iken menn idemez nev-bahār
Ṣayf u şitā kārumuz seyr-i çemendür bizüm

CCCLXIX E: 204b, H: 204b, D: 203b, M: 127, B: 162b
6 defter-vār: defter-dār E, H, D
CCCLXX E: 205a, H: 205a, D: 203b, M: 127, B: 162b
3 sessüz: sensüz M, B

6 Bülbül ü gül istemez bāġ-ı ḫayālātumuz
Gül-şenümüz ʿİzzetā ṭarḥ-ı süḫandur bizüm

7 Ḫażret-i Monlā-yı Rūm merḥamet itmez mi hīç
Nisbetümüz bābına ʿahd-i kühendür bizüm

CCCLXXI

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Ḫandesi girye ile oldı bu bāġuñ tev'em
Gül-i üşküftede keşf itdi bu sırrı şeb-nem

2 Gāh ider pestini bālā gehī bālāsını pest
Böyledür gerdiş-i eşkāl-i küriyy-i ʿālem

3 Berg-i nā-çīzi mi var bāġ-ı cihānın bī-ʿayb
Lālesi dāġ güli ḫār ile olmış der-hem

4 Ayırup yaralar açdı beni bir meh-rūdan
Bulmasın zaḫm-ı dil-i māhına gerdūn merhem

5 Dil mi bend oldı yaḫud zülfi mi bend itdi dili
ʿUḳde-i ḫāṭırumuz oldı bu emr-i mübhem

6 Ṣāḥib-i evveli bu ḫāneye pür-ġam geldi
İtmez ümmīd-i şafā aşlını bilse ādem

7 Ne ölenden ḫaberüm var ne ḳalandan ʿİzzet
Baña bī-hūde elemdür bu sarāy-ı mātem

8 Sikkeden özge bu ʿālemde olur mı efser
N'ola eylersem efendi ser-i Monlā'ya ḳasem

CCCLXXII

– – • / • – – • / • – – • / • – –

1 Ṭaşlarla dögünsem n'ola dīvāne-i ʿaşḳam
Gencīne-i pür-gevher-i vīrāne-i ʿaşḳam

2 Bī-reng iderem ol büti fikrümde temāşā
Ṣūret-şiken-i ḥüsn-i ṣanem-ḫāne-i ʿaşḳam

3 Pür-cūş u ḫurūş olsa da dil ṭaşmaġa gelmez

CCCLXXI E: 205a, H: 205a, D: 204a, M: 127, B: 163a
5 ḳaldı: oldı M, B
CCCLXXII E: 205a, H: 205a, D: 204a, M: 128, B: 163a
1 pür-gevher: pür-cevher M, B

Mestāne-i teh-cür'a-i peymāne-i 'aşḳam

4 Yāruñ ḫarem-i zülfine dek maḫrem iken dil
Yā Rabb ne belā kim yine bīgāne-i 'aşḳam

5 Mecnūn'ı ḫalāṣ eyledüm eṭfālüñ elinden
Bu köhne cihāna yeñi efsāne-i 'aşḳam

6 Taḫrīk idemez zelzele-i bād-ı ḳıyāmet
Ol rütbe metīn olmada kāşāne-i 'aşḳam

7 Ristū'ya ider ḫande leb-i mevce-i zencīr
Bir kerre dise 'İzzet'e dīvāne-i 'aşḳam

8 Mecnūnlıġumı Ḳays ile ṣaḫrāda bıraḳdum
Dārü'l-ḥikem-i Pīr'de ferzāne-i 'aşḳam

CCCLXXIII

– – • / – • – • / • – – – • / – • –

1 Bir yara açdı sīneme kim yara söylerem
Ṣabr eylerem ne yāra ne aġyāra söylerem

2 İdbār-ı ṭāli'ümdür iden bī-vefā seni
Ey meh gücenme çerḫ-i sitem-kāra söylerem

3 Āteşli āh itme direm āh ider göñül
Ṣabrum yanarsa bir gün anı yāra söylerem

4 Bir yār daḫı sevmege yoḳdur taḥammüli
Artuḳ yeter yeter bu dil-i zāra söylerem

5 Şāhum zekāt-ı ḫüsnüñi 'İzzet faḳīre vir
Şāyān-ı merḥamet saña bī-çāre söylerem

6 Ben sikke-i ġınāyı ḳapusında bulmışam
Maṭlūbum olsa Ḫażret-i Ḫünkār'a söylerem

CCCLXXIV

– – • / – • – • / • – – – • / – • –

1 Ol gül-'izāra eşküm idüp şeb-nem aġladum
Çerḫüñ baña bu luṭfına güldüm hem aġladum

2 İster miyem bu giryeyi ben ben miyem sebeb

---

3 teh-cür'a: nüh-cür'a D
CCCLXXIII E: 205b, H: 205b, D: 204b, M: 128, B: 163a
CCCLXXIV E: 205b, H: 205b, D: 204b, M: 128, B: 163b

Çeşm-i ʿalīli hicrüñ idüp pür-nem aġladum

3 Bülbül midür faḳaṭ döken eşkin bu bāġda
Ṣanmañ o gül-ʿizāruma ben de kem aġladum

4 Yoḳdur o şūḫa çatmanuñ imkānı ey göñül
İtdüm hemīşe ben de fiġān her dem aġladum

5 Mevlā başı ucında virür ḫasteye şifā
İtdüm sirişki zaḫm-ı dile merhem aġladum

6 ʿĀşıḳ geçindi bunca zamān ḫayf ʿİzzetā
Gül-şende ʿandelībi görüp ḫurrem aġladum

7 Monlā-yı Rūm'dur ḳulını güldüren yine
Zaḫm-ı derūna bulmadı kimse em aġladum

CCCLXXV

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Tā-be-key ḥasret ile nāle-i cān-gāh ideyüm
Düşeyüm yollara yārum arayup āh ideyüm

2 Yüzümi ferş iderek ḳāfile-i cānāna
Çeşmümi ābile-i pāyına hem-rāh ideyüm

3 Meşʿal-i āhı diküp reh-güẕerinde yer yer
Sūz-ı dilden o şehi görmeden āgāh ideyüm

4 Kim baḳar kişver-i vīrāneme andan başḳa
Ben kimi taḫt-geh-i dilde şehen-şāh ideyüm

5 Bu ḳara günde kimüñ mihrini ümmīd ḳılup
Gicelerde kimi burc-ı dilüme māh ideyüm

6 ʿİzzetā ḫādim ü maḫdūm bilinsün kimdür
Maṭbaḫ-ı Pīr'e varup ḫidmet-i der-gāh ideyüm

CCCLXXVI

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Sāḳiyā mülk-i ḫārābāta ne tedbīr idelüm
Yapılup ḫāṭır-ı vīrāneyi taʿmīr idelüm

2 Mū-şiḳāfān bilürler ne belā olduġını

CCCLXXV E: 206a, H: 206a, D: 205a, M: 129, B: 163b
6 der-gāh: ḫünkār D
CCCLXXVI E: 206a, H: 206a, D: 205a, M: 129, B: 163b

Mebḥaş-i zülfini başdan yine taḳrīr idelüm

3 Söyleyüñ nūş-ı mey-i laʿlini menʿ eyleyeni
Müslimān pīr-i muġān ise de tekfīr idelüm

4 Bir daḫı el uzadursa ser-i zülf-i yāra
Dil-i sevdā-zedeyi beste-i zencīr idelüm

5 Şimdilik bāde içüp raġmına deḫḫāllerüñ
Ramażān keyfine and içmeyi teʾḫīr idelüm

6 Beste efsūn ile leb şīşe-i dil işkeste
O perī ṭalʿati heyhāt ki tesḫīr idelüm

7 Bir kütüklüce odundur o ḫar-i dūna sezā
Zāhidi çūb-ı ḳalemle yine taʿzīr idelüm

8 Bed-duʿā eylemesün yār ṣaḳal ḳoyvirdi
ʿİzzetā teẕkire yaz vāʿiẓi tebşīr idelüm

9 Çūb-ı müjgānı ʿasā āhı idüp meşʿale-keş
Yüzümüz üstüne gel ʿazm-i reh-i Pīr idelüm

CCCLXXVII

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Vāʿiẓā her ṭarafı merḳad-i ehl-i islām
Şaña bir yer oṭası eylemiş āmāde imām

2 Vāʿiẓā sen gibi bī-ḥad cünüb itdi taṯhīr
Şu doḳuz ḳubbeli hammām-ı neẕāfet-fercām

3 Vāʿiẓā böyle başından büyük itme ḫaltı
Ḳavuġun gibi günāhı daḫı itdüñ iʿẓām

4 Vāʿiẓā ḫalḳı ḳatup ardına bu āteş ile
Dūzaḫa meşʿale-keş olma miṣāl-i ʿakkām

5 Vāʿiẓā ṣoḥbetüñ oldı bu gice ʿİzzet ile
Ṣadaḳa baḫṣi açılmış idi cerr itdi kelām

6 Vāʿiẓā der-geh-i Monlā'ya gelüp pendiñi al
Diñle bu nuṣḥumı gel eylemeden vaʿẓı tamām

CCCLXXVIII

CCCLXXVII E: 206b, H: 206b, D: 205a, M: 129, B: 164a
2 neẕāfet-fercām: ẕerāfet-fercām D
6 gelüp: gel E, H; gel ü M, B
CCCLXXVIII E: 206b, H: 206b, D: 205b, M: 130, B: 164a

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Bize ḫaṭṭuñ yetişürken ne belādur perçem
Dest-i meşşāṭa ile ḳatle sezādur perçem

2 Bize ebrū-yı siyeh derd ü belā olsa ne ġam
Ḫüsrev-i ḥüsnine otaġ-ı ṣafādur perçem

3 Ka'be-i ḥüsnine maḫṣūṣ nesîc-i ḳudret
'Ucbe-pūşîde-i esrār-nümādur perçem

4 Öyle bir ḳılla bizi bend idemezdi dünyā
Şübhe yoḳ kim eṣer-i 'aşḳ-ı Ḫudā'dur perçem

5 Mihr-i ruḫsārına geh ḥā'il olur geh olmaz
Sünbüli nāmına bir başḳa hevādur perçem

6 Mū-be-mū bulmadadur 'āşıḳa itdüklerini
Dā'im āşüfte-ser-i bād-ı ṣabādur perçem

7 'İzzetā Ḳays'ı tehî mi ḳodular zencîre
Sevdevî-ḫilḳat olan şaḫsa şifādur perçem

8 Eylese kendini cārūb-ı der-i Ḫażret-i Pîr
Bilürem ben o zamān ehl-i vefādur perçem

CCCLXXIX

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Herkesüñ rızḳını ardınca şitābān bilürem
Sa'y-i pā-yı ṭalebi bā'iṣ-i ḥırmān bilürem

2 *Mā-'arafnāk*• didi Ḫaḳḳ'ı ḥaḳîḳatle bilen
Bildigi şey'i dimez ṣāḥib-i 'irfān bilürem

3 Dîde-i ḥasretüm az mı yaşadı 'ālemde
Gerçi Nūḥ olmadum ammā niçe ṭūfān bilürem

4 Olsa her gūşesi bir ḳaṣr-ı Züleyḫā-yı emel
Yūsuf-ı ṭab'a yine 'ālemi zindān bilürem

5 Tār-ı gîsūsına ber-dār olanlar didi *Ḥaḳ*
Küfr-i zülfi hevesin ġāyet-i îmān bilürem

6 Olalı Ka'be-i maḳṣūda göñülden nigerān

CCCLXXIX E: 206b, H: 206b, D: 205b, M: 130, B: 164a

• "Sübḥâneke mā-'arafnâke ḥaḳḳa ma'rifetik": Feyzü'l-kadîr, II, 410.

Pāy-ı sa'y-i nigehi ḫār-ı muġaylān bilürem

7 Eyler elbette eşer nāle-i bülbül güline
Eylemez ġonçe tehī çāk-i girībān bilürem

8 'Āḳil āġāzdan encāma ider istidlāl
Āftāb-ı seḥeri şem'-i şeb-istān bilürem

9 Ḫāk-i der-gāhını sīm ü zere virmem 'İzzet
Der-i Monlā'yı ki ben ma'den-i iḥsān bilürem

CCCLXXX

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Nāvek-i āhūmuza ṭāḳati var mı baḳalum
Bu şeb ol mīḫi ser-i düşmen-i çerḫe çaḳalum

2 Ṣanemā cām getür şevḳ-i ruḫunla çaḳalum
Köhne deyr-i dile ḳandīl-i şeṭāret yaḳalum

3 Her ṭaraf ṣūret-i maḳṣūd ile leb-rīz ammā
Gösterür mi bize āyīne-i devrān baḳalum

4 Yaradan 'aşḳına raḥm eyle yeter yaramuza
Tā-be-key dāġ-ı ġamuñ sīneye ẓālim yaḳalum

5 Ey ṣanem eyle Berehmen ḳadar olsun ḥürmet
Fikr-i gīsū-yı bütān ile aġardı ṣaḳalum

6 Bu meşeldür sürüdürler köpegi öldürene
Şimdiden pāy-ı raḳīb-i sege bir ip ṭaḳalum

7 Reh-ber-i eşke uyup gül-şen-i Mevlānā'ya
Yüzümüz üstüne cūlar gibi 'İzzet aḳalum

CCCLXXXI

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Ṭutuşdı āteş-i bī-dārī-i maḥşerle çeşmānum
Miṣāl-i şem' yanmaḳda geçen eyyāma müjgānum

2 Ne varsa zaḫm u dāġ-ı şerḥadan gösterdi cānāna
Leb-i şekvāya ḥācet ḳoymadı çāk-i girībānum

3 Ne cevrinden o vaz geçdi ne ben terk-i fiġān itdüm

CCCLXXX E: 207a, H: 207a, D: 206a, M: 130, B: 164b
4 yeter: biraz D
CCCLXXXI E: 207a, H: 207a, D: 206a, M: 131, B: 164b

Baña ḫayretdedür dil-dār bende aña ḫayrānum

4 Bahārum fikr-i ḫaṭṭ-ı sebz ile oldı ḫazān-dīde
Ḫayāl-i ġonçe vü la'l ile vīrāndur gül-istānum

5 O māhı bir gice meclisde görsem bārī yanmazdum
Şeb-istān-ı ġamında bunca demler şem'-i sūzānum

6 Çıkar mı başa ben de eylesem Mecnūn gibi ifşā
Benüm maḫfī belādur āşyān-ı serde mürġānum

7 O kāfir ġamzenüñ bir sū-i ḳaṣdı var bu günlerde
Emānet eyledüm Mevlā'ya yā hū dīn ü īmānum

8 Baña bir vaṣl iḥsān eyle Pīr'üm kenz-i luṭfundan
Faḳīr-i kūy-ı 'aşḳuñ 'İzzet-i ber-geşte sāmānum

CCCLXXXII

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Dāġ-ı siyāhdur gül-i bāġ-ı diyār-ı ġam
Ṣolmış açar şükūfesini nev-bahār-ı ġam

2 Virdi ḳarār naġmesi aḳsaḳ semā'īye
İncitmesün hezārın ayaġını ḫār-ı ġam

3 Altında iki ḳat n'ola miḥnet çekerse ḫalḳ
İtmiş ḫamīde ḳāmet-i gerdūnı bār-ı ġam

4 Mey-ḫāne-i ümīddedür her ne var ise
Keyf-i şarāb-ı ye'sde yoḳdur ḫumār-ı ġam

5 Kālā-yı ṣabr ile degişildi metā'-ı āh
Bender-geh-i derūna çekildi ḳaṭār-ı ġam

6 Çekdürmedi bu yıl bize minnet sürūrdan
Olduḳ kemāl-i luṭfı ile şerm-sār-ı ġam

7 Düş āşyāne-i kerem-i Pīr'e 'İzzetā
Mürġ-i şafā ki olmaya dirsen şikār-ı ġam

CCCLXXXIII

– – • / – • – • / • – – • / – • –

CCCLXXXII E: 207b, H: 207b, D: 206b, M: 131, B: 164b
3 altında: elinde D // gerdūnı: kendüni D
7 düş: dü D
CCCLXXXIII E: 207b, H: 207b, D: 206b, M: 131, B: 165a

1 Ol muṭribem ki devr-i güli nā-şenīdeyem
Bāġ-ı fenāda bülbül-i gül-şen ne-dīdeyem

2 Bāġ-ı cihān benümle n'ola itse iftiḫār
Ḫāram egerçi pāyına yārın ḫalīdeyem

3 Bī-hūde açmadum dile bu dāġ u şerḥayı
Fermān-ı yār her ne ise güş u dīdeyem

4 Yüz biñ bahāra virmem o şūḫ-ı ḫaṭ-āveri
Bülbül şanur ki ʿāşıḳ-ı her nev-resīdeyem

5 Yarın alup gider o beni Ḫaḳ ḳapusına
ʿİzzet bu günki gün ki der-i Mevlevī'deyem

CCCLXXXIV

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Bilmedüñ ʿāşıḳınuñ ḳıymetini sen bilürem
Ne cefā-pīşesüñ ey şūḫ anı da ben bilürem

2 Virmeden cānını Ḳays itmedi terk-i efġān
Mevti ben ḥasret-i cānāndan ehven bilürem

3 Neye şekvā ideyüm ḫār u ḫasından ṭutuşup
Gül-ḫan-i ʿālemi ʿāşıḳlara gül-şen bilürem

4 Bülbülüñ farḳı ne sūzişde semenderler ile
Gül-şen-i ʿālemi ʿāşıḳlara gül-ḫan bilürem

5 Māniʿ-i vuṣlat-ı dil-dār olan benlikdür
Dāmen-i ḫ˅āhişüme cismümi sūzen bilürem

6 Merhem-i vuṣlata dā'ir mi degül mi süḫanı
Ḫoḳḳa-i laʿlini nāz ile açarken bilürem

7 Ḫayret-endāz-ı ʿuḳūl olsa daḫı tūb-ı felek
Ṭıfl-ı endīşeme bir seng-i felāḫan bilürem

8 Bu siyeh-rūzlıġum kākül-i dil-berdendür
ʿİzzetā baḫtumı ben kevkeb-i rūşen bilürem

9 Ġarażuñ dāġa düşürmek bu dil-i şeydāyı
Rāz-ı Monlā'yı şaḳın söyleme ney-zen bilürem

CCCLXXXV

CCCLXXXIV E: 208a, H: 208a, D: 206b, M: 132, B: 165a
CCCLXXXV E: 208a, H: 208a, D: 207a, M: 132, B: 165a

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 *Men-i güstāḫ ki fikr-i leb-i cānān dārem*
Hem-çü mūrem bedel-i mühr-i Süleymān dārem

2 *Reşk-i yāḳūt şud ez fikr-i lebeş ḫūn-ı ciger*
Bā-heme teşne-dilī cūşiş-i ṭūfān dārem

3 *Kār-bān-ı nefesem ḫayf tehī āmed ü reft*
Sālhā der-ser-i īn ḫāne ki mihmān dārem

4 *Māni'-i Ka'be-i maḳṣūd vücūdest merā*
Be-ḫodem der-reh-i ū ḫār-ı muġaylān dārem

5 *Der-geh-i Mürşid-i Rūm'est penāhem 'İzzet*
Der-ḫarīmeş dil ü cān-rā heme pinhān dārem

CCCLXXXVI

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 *Der-īn ṣaḥrā be-her gürd-i sebük-rev gül-sitān dārem*
Zi-her berg-i bahārī nefḫa-i bād-ı ḫazān dārem

2 *Çi ġam ez-gerdiş-i gerdūn çi ġam ez-ṭāli'-i vārūn*
Be-fikr-i gīsū-yı ān māh dīger āsmān dārem

3 *Ḫayāl-i ebruvāneş mī-reved bā-cān-ı men āḫir*
Ḫadeng-i ġamze-rā gerçi nişānem hem kemān dārem

4 *Merā ez-lāġarī-i ten sa'ādet ān ḳadar bāşed*
Ki behr-i ān Hümā-yı evc-i naḫvet üstüḫ'ān dārem

5 *Ne şāyed maṭbaḫ-ı Ḫünkār-rā gerçi çünīn ḳurbān*
Zi-behr-i ū zamānhā şud ki 'İzzet kebş-i cān dārem

CCCLXXXVII

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Bī-hūde aḳdı ḫūn-ı dil-i zārumuz bizüm
Cām öpdi la'lini ḳurudı ḳanumuz bizüm

2 Ḳandīl-i dāġ-ı meş'ale-i āh ile n'ola
Maḥşūd-ı rūz olursa şeb-istānumuz bizüm

---

1 mūrem: mūrīm E, H, D
CCCLXXXVI E: 208a, H: 208a, D: 207a, M: 132, B: 165b
1 bahārī: bahārek E, H; bahāreş D
CCCLXXXVII E: 208b, H: 208b, D: 207b, M: 133, B: 165b
1 Bu gazelin matla' beyti kafiyesizdir.

3 Gezdük bu ḫār-zār-ı ta'alluḳda bī-naṣib
Ṣad-pāre oldı bī-hüde dāmānumuz bizüm

4 Bu 'ālemüñ bahār u ḫazānın düşünmeden
Bī-berg ü bār ḳaldı gül-istānumuz bizüm

5 Almaz cihānı çeşmine ẓıll-i ḫayāl iken
Nāzükdür öyle keffe-i mīzānumuz bizüm

6 Deryā gibi cevāhiri el-ān tükenmedi
Bir daḫme açdı tīşe-i müjgānumuz bizüm

7 Ḫam-geşte-ḳadd-i bār-ı ġamuz geçdi 'İzzetā
Dāmān-ı ṣabrı çāk-ı girībānumuz bizüm

8 Der-gāh-ı Pīr'e eyleme ḫidmet ne ḫaddümüz
Bir kebş-i cāndur aña ḳurbānumuz bizüm

ḪARFÜ'N-NŪN

CCCLXXXVIII

– – • / – • – • / • – – – • / – • –

1 Birdür bu bezm-gāh-ı ḫamāḳatda ān u īn
Desti ḳıran deliyle Felāṭūn-ı ḫum-nişīn

2 Ümmīd olur mı mezra'a-i kāmdan nümā
Eşk-i sipihr-i nā-kese muḫtāc iken zemīn

3 Tā münḳalib oluncaya dek bāde ṭīnetüñ
Ḳuvvet bulur 'anāṣıruñ iç āb-ı āteşīn

4 La'lüñ ḫayāli keyf virür fikr-i ḫālüñe
Gül şerbetiyle neş'elenür ḫabb-ı 'anberīn

5 Ḫ'ānende-i ṣaḳīl bozar kār-ı muṭribi
Meclisde olma merdüm-i bed-güy ile ḳarīn

6 Maẓmūn-ı tāze ile bu vādī-i köhneyi
Gül-naḫl-i ḫāme 'İzzet ider reşk-i nev-zemīn

7 Maġribde ḳalsun ister ise āftāb-ı çerḫ
Fer virdi maşrıḳ-ı dilüme nūr-ı Şems-i dīn

CCCLXXXIX

---

7 bār: yār D
CCCLXXXVIII E: 208b, H: 208b, D: 207b, M: 133, B: 165b
CCCLXXXIX E: 209a, H: 209a, D: 208a, M: 133, B: 166a

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Dil dimezdi baña böyle yār olur āh-ı derūn
Çoḳ du'āsın aldı ber-ḫur-dār olur āh-ı derūn

2 Eylerem bir gün çerāġ elbette anı dil gibi
Belki şem'-i meclis-i dil-dār olur āh-ı derūn

3 Nāvek-i tīr-i recā dil-dāra te'ŝīr eylemez
Nāleden dil vazgeçer bī-zār olur āh-ı derūn

4 Ṭuydı dil aġyār ile dört üstine zevḳ itdigin
Baḳ benüm var mı suçum nā-çār olur āh-ı derūn

5 Fikr-i ḫāl-i yārdur toḫm-ı şerārı sīnede
Ṣaḳla ey dil saña fülfül-zār olur āh-ı derūn

6 Pādşāh-ı kişver-i 'aşḳuñ emek-dārıdur ol
Ṣanma 'İzzet gayra ḫidmet-kār olur āh-ı derūn

CCCXC

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

1 Ṭutuşdı gül şerer-i dūd-ı āh-ı bülbülden
Ne āteş aldı baḳın lāne-gāh-ı bülbülden

2 Bu yıl benüm de gülüm baña bī-vefā ḳopdı
Sirāyet eyledi baḫt-ı siyāh-ı bülbülden

3 Cihānuñ āline aldanma gülse açılsa
Bu dersi belle dem-i ṣubḥ-gāh-ı bülbülden

4 Şu rütbe neş'e-i gül çeşmin eylemiş ḳanzil
Piyāle ġonçeye döndi nigāh-ı bülbülden

5 İder ḫazāna ḳadar naḳd-i eşk ile taẓmīn
Żarar görürse şeh-i gül sipāh-ı bülbülden

6 Piyāle-i güle döndi bu naẓm-ı ter 'İzzet
Naẓīre isteyelüm bezm-gāh-ı bülbülden

7 Bahār-ı himmet-i Būstān'adur nevā-yı ḳalem
Çi sūd tābiş-i gül āh u vāh-ı bülbülden

CCCXCI

---

4 dört üstine: devr üstine E, H
CCCXC E: 209a, H: 209a, D: 208a, M: 134, B: 166a
CCCXCI E: 209b, H: 209b, D: 208a, M: 134, B: 166a

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Çekdi benden bu gün ol saçları Leylā etegin
Ṭutayum ben de varup Ḳays ile ṣaḥrā etegin

2 Ġonçe Saḳız gülinüñ duḫter-i mestūresidür
Görmedi bāġda bir bülbül-i şeydā etegin

3 Cūy-ı eşkümden ider öyle ḫaẕer kim seyr it
Ḳaldırur bāġda ol serv-i semen-sā etegin

4 O tecerrüdle bile görmedi bu gül-şende
Sūzen-i ḫārdan āzāde Mesīḥā etegin

5 Pāk-dāmen olur āzāde-ser-i dest-i ḫazān
Serve beñzetse n'ola ol ḳad-i bālā etegin

6 Vakt-i ḥuccācda züvvārını eyler ta'ẓīm
Düşürür merḥameten Ka'be-i 'ulyā etegin

7 'İzzetā pāyına dāmen gibi düş Monlā'nuñ
Ḳaṭ'-ı yed itse de elden ḳoma ḳaṭ'ā etegin

CCCXCII

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Lisān-ı 'āşıḳānda söylenürdi bir zamān Mecnūn
Benem sūḳ-i maḥabbet içre şimdi rāyegān mecnūn

2 Unutdurdı egerçi Ḳays'ın ismin şöhret ü şānum
Benüm nāmum güm olmaz olsa da ehl-i cihān mecnūn

3 Başında ḥubb-ı Leylī var iken 'aşḳa münāfīdür
Ser-i bī-devletin mürġāna itdi āşyān Mecnūn

4 İder da'vā-yı 'aşḳı cān-varlar ile ṣaḥrāda
Gelüp olsun benümle cānı varsa imtiḥān Mecnūn

5 Bu bālāter ġazelde terk-i maḫlaş eyledüm zīrā
Olur ehline ma'lūm istemez nām u nişān mecnūn

6 Düşer miydi tehī ṣaḥrālara gerd-i beyābān-veş
Der-i Monlā gibi bulsaydı 'ālī āstān Mecnūn

CCCXCIII

---

7 etegin: iken D
CCCXCII E: 209b, H: 209b, D: 208b, M: 134, B: 166a
6 gerd-i beyābān-veş: kerrūbiyān bā-veş M

– – • / – • – • / • – – – • / – • –

1 Bir gül-sitān var mı ḫazān-dīde olmasun
Dest-i fenā ile gili ber-çīde olmasun

2 Mażmūn-ı laʿlini öyle edā itme ki dil-berüñ
Efvāh-ı şāʿirānda ḫāyīde olmasun

3 Zīr-i fesinden eyle ḫalāṣ ey ṣabā meded
Maḥbesde būy-ı kāküli rencīde olmasun

4 Çoḳdan suʾāl ḫāṭır-i mecrūḥa gelmedi
Ġamzeñ niyām-ı dīdede ḫ˘ābīde olmasun

5 ʿİzzet gibi felek bulur elbet zevālini
Bir ādemüñ kemāli pesendīde olmasun

6 Maḫrūm-ı āb-ı feyżi olup ḫayf Pīr'iniñ
ʿĀlemde kimse ben gibi tefsīde olmasun

CCCXCIV

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Olmasun da ʿāzim-i mey-ḫāne göñlüm n'eylesün
Meclis-i zühhādda bīgāne göñlüm n'eylesün

2 Tāze tāze sāḳiyā varken mey-i laʿlüñ senüñ
Bāde-i ṣad-sāleyi mestāne göñlüm n'eylesün

3 İtmesün mi ʿandelīb-i zārdan meşḳ-ı fiġān
ʿĀşıḳ olmış bir gül-i ḫandāna göñlüm n'eylesün

4 Çekmesün āh-ı şerer başında n'itsün söyle sen
Ḥasretüñle oldı āteş-ḫāne göñlüm n'eylesün

5 ʿİzzetā sīm-āb-veş dil-ber olunca bī-ḳarār
Gitmesün bir yandan bir yana göñlüm n'eylesün

6 Ḥażret-i Sulṭān-ı Dīvānī'den ümmīd-i şifā
İtmesün de derdine dīvāne göñlüm n'eylesün

CCCXCV

CCCXCIII E: 209b, H: 209b, D: 208b, M: 135, B: 166b
2 ḫāyīde: Bütün nüshalarda خوابيده biçimindedir.
3 maḥbesde: meclisde D
6 Pīr'iniñ: Pīr'üñ D
CCCXCIV E: 210a, H: 210a, D: 208b, M: 135, B: 166b
4 āh-ı şerer başında: āh-ı şerer-pāş da M, B

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Uġramış yoḳ ki bu derde baña hem-rāz olsun
Ḳāle gelmez ki zebān birde süḫan-sāz olsun

2 Nice āvārelerin ḳumrī-i cānın ṣaḳlar
Nerde bir serv-i sehī varsa ser-efrāz olsun

3 Reh-revān-ı ʿadem-ābāda azıḳ yoḳluḳdur
Ḥırṣ u āzuñ var ise bārī biraz az olsun

4 ʿĀrdur ey nigeh-i yār bu güncişk-i zaʿīf
Lāyıḳ-ı keş-me-keş-i pençe-i şeh-bāz olsun

5 Perde-i āhum ile nālemi ḳıldum āheng
Naġmeler taʿne-zen-i ṭāliʿ-i nā-sāz olsun

6 Kem-revācī-i hünerde kim umardı ʿİzzet
Dürr-i naẓmuñ yine bu mertebe mümtāz olsun

7 Getürür vaʿdini elbet yerine luṭf ile Pīr
Hele ṭur maḥşer olup mevsim-i incāz olsun

CCCXCVI

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Kākülüñ bend eyleyüp zeyn itme şeb-būlarla sen
Bāġı başdan başa tesḫīr it o gīsūlarla sen

2 Dirhem eyler cevher-i cānın Züleyḫā-yı cihān
Yūsuf-āsā vezn olunsayduñ terāzūlarla sen

3 Bir nigāh-ı nāzdur bir nāfedür ser-māyesi
Sevdigüm nisbet ḳabūl itmezsin āhūlarla sen

4 Pehlevānum eyledüñ ser-dāde-i ḫāk-i helāk
Nice Rūyīn-ten'leri sīmīn-bāzūlarla sen

5 Baḳ senüñ serv-i ser-efrāzuñla bir mi naḫl-i bāġ
Kendüñi bir ṭutma ey eşk-i revān cūlarla sen

6 Ḫāme-i Ġālib kim olmış pey-rev-i kilk-i Nedīm
ʿİzzetā ḥaddin mi gezmek ol süḫan-gūlarla sen

7 Ey göñül der-gāh-ı Mevlānā'da istiġnāda ol

CCCXCV E: 210a, H: 210a, D: 209a, M: 135, B: 166b
7 hele ṭur: hele ṭurur D
CCCXCVI E: 210a, H: 210a, D: 209a, M: 135, B: 167a

Mīr u paşadan ne kām alduñ tek-ā-pūlarla sen

CCCXCVII

– – • – – / – – • – –

1 Sūzānuñ olsam giryān idersin
Giryānuñ olsam sūzān idersin

2 Gel ḳıyma bī-cā bu kebş-i cāna
Bir ʿīd-i şevḳe ḳurbān idersin

3 Bir Müslimān'da yoḳ bendeki derd
Görseñ a kāfir īmān idersin

4 Kemter gedāyam şāham ḳapuñda
ʿĀşıḳ şanursañ bühtān idersin

5 Esrār-ı ʿaşḳı dilden çıḳarma
Gencīneñi hā vīrān idersin

6 Ġamzen yeterken her bir belāya
İsrāf-ı tīr-i müjgān idersin

7 Biñ nāle itdüñ kār itmedi hīç
Bī-hūde ey dil efġān idersin

8 Gāhī atarsuñ ʿuşşāḳı çāha
Gāhice Mışr'a sulṭān idersin

9 Esrār-ı ʿaşḳa maḫremlerüz biz
Rūyuñ niçün sen pinhān idersin

10 ʿİzzet gubār-ı pāyuñ olurken
Ḫāk ile anı yek-sān idersin

11 Uy devr-i ʿaşḳa gel Mevlevī ol
Seyrān-ı bezm-i ʿirfān idersin

CCCXCVIII

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Serdī-i fürḳat idüp sīnemi pür-dāġ-ı mihen
Lāle-ḫīz oldı zemistānda bu bāġ-ı kühen

2 Şuladı bāġ-ı ḫazān-dīdemi cūy-ı eşküm

CCCXCVII E: 210b, H: 210b, D: 209b, M: 136, B: 167a
5 gencīneñi: gencīneyi D
CCCXCVIII E: 211a, H: 211a, D: 209b, M: 136, B: 167a

Şerḥalar serv-i sehī penbe-i dāġ oldı semen

3 Açılup yaralarum hem gül ü hem nehr oldı
Sāye-i ʿaşḳda itdüm yine seyri gül-şen

4 Nāḫün-i ġayret ile sīnemi pür-rīşe idüp
Döşedüm baġçe-i miḥnete bir tāze çemen

5 Yaḳmaduḳca elin āteş gibi gül-ġonçe-i dāġ
Cismümi farḳ idemez kimse nihāl-i gülden

6 Sīnemi āteş-i hicrāna idüp ḥavż-ı ʿacīb
Āhumı eyledi fevvāre dil-i nādire-fen

7 Gül-şen-i ʿömr olup ābiş-hor-i ġamdan sīr-āb
Sünbül-i rīş-i sefīd açdı bahārın erken

8 ʿİzzetā sāye-i Monlā'da nihāl-i ḳalemüm
Bitirür gül-şen-i maʿnī ḳor ise tāze süḫan

CCCXCIX

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Mükedderdür göñül ammā dil-i mesrūra virmem ben
O mātemler ki var anda ṣafā-yı sūra virmem ben

2 Nice sūrāḫlar var celb-i nūr-ı ʿālem-i feyże
Ḫarāb-ābāddur gerçi göñül maʿmūra virmem ben

3 Ḳapu yoldaşumuzdur bunca yıllar kūy-ı dil-berde
Ne kelb ise raḳībüñ bir tüyin semmūra virmem ben

4 Sebūdur neş'eyi taḳsīm iden āġāze şahbādur
Ṣafā-yı cāmı muṭrib kāse-i ṭanbūra virmem ben

5 Şikest-i şāne-i cevrüñ olan bir mū-yı nā-çīzi
Dil-i ʿİzzet ki vardur anda zülf-i ḫūra virmem ben

6 Faḳīr-i der-geh-i Monlā olan Cem-şīd'den ḳalmaz
Sifāl-i bezm-i ʿaşḳı kāse-i faġfūra virmem ben

CD

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Ḫande düşmen lebüme çeşmüme hem nem düşmen
Sūr düşmen baña bu ḫānede mātem düşmen

CCCXCIX E: 211a, H: 211a, D: 210a, M: 137, B: 167b
CD E: 211a, H: 211a, D: 210a, M: 137, B: 167b

2 Gizlenüp ṭurdığına baḳma kemīn-i zülfe
Cāna ḳaṣd eylemede ḫālī degül kem düşmen

3 Dāġ-ı dilden ölürem būs idemem laʿl-i lebin
Olmasun kimselerin yarası merhem-düşmen

4 Nefsümüñ baña ʿadū oldığını fehm iderem
Ben daḫı nefsüme yā Rab olabilsem düşmen

5 Acıram münkire ʿİzzet geçüre Ḥażret-i Ḥaḳ
Ne büyük derd ola Monlā-yı muʿaẓẓam düşmen

CDI

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Mest-i nāzum başını ḳaldur şarāb-ı ʿişveden
Bir ḫaber al bezm-i dilden bu ḫārāb-ı ʿişveden

2 Ġonçe-i ṣad-berge dīger perde-i şerm istemez
Fāriġ ol bī-hūde ey gül-rū niḳāb-ı ʿişveden

3 Gülleri şermende ḳılduñ itmeyüp refʿ-i niḳāb
Ben utandum bāġda bī-cā ḥicāb-ı ʿişveden

4 Her birisi dīgere üstād-ı fenn-i nāz olur
Yek-sebaḳ eṭfāle virseydüñ kitāb-ı ʿişveden

5 Nāzenīnüm gāh dest-i luṭfuñı at boynuma
ʿİzzet-i bī-çāreyi ḳolla nişāb-ı ʿişveden

6 Fāriġ-i nāz u niyāzam ʿaşḳ-ı Mevlānā ile
Şükr kim ḳurtuldı gönlüm pīç-tāb-ı ʿişveden

CDII

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Buldum şarāb-ı zevḳi leb-i laʿl-fāmdan
Var mı iki günāha giren bir ḥarāmdan

2 Āh-ı derūn ḫażret-i ʿaşḳa ḳonaḳcıdur
Virdi o şīr-i ner ḫaberin tā künāmdan

3 Çeşmüñ füsūnıdur nigeh ü ġamze ḳoymış ad

CDI E: 211b, H: 211b, D: 210a, M: 137, B: 167b
4 nāz olur: nāz ider D
CDII E: 211b, H: 211b, D: 210b, M: 137, B: 168a
2 ʿaşḳa ḳonaḳcıdur: ʿaşḳ ḳonaḳcısıdur

Gördüñ mi iki tīġ çıḳa bir niyāmdan

4 Serheng-i āha biçdi yine āteşīn ḳabā
Geçmez göñül faḳīr ise de iḫtişāmdan

5 Ṣad-pāre itme seng-i melāmetle sevdigüm
Geçdi şikest-i şīşe-i dil iltiyāmdan

6 Her ḥarfi ḥırz-ı ʿillet-i iflās ʿİzzetā
Bir nāme geldi destüme ṣadr-ı be-nāmdan

7 Altun-ı rīgi maʿden-i luṭfuñ berrādesi
Ṣandum görince kāġıdını sīm-i ḫāmdan

8 ʿĀlem deger şanurdı biñ altun ḳaşīdemi
Ṭutdı ziyāde bir iki ḳat ol kelāmdan

9 Ḫur-şīd-i evc-i devlete Ḫaḳ virmesün zevāl
Oldur merām edʿiyye-i ṣubḥ u şāmdan

10 İḫsān-ı Pīr gül-şen-i āmālinüñ vire
Gül-ġonçe-i ḫuşūlini bāġ-ı Merām'dan

CDIII

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Bāde-i ʿaşḳı içen içdi kebāb oldum ben
Sen yapılduñ göñül ammā ki ḫarāb oldum ben

2 Ḫarem-i ḥüsnini aġyāra niçün keşf ideyüm
Kendüme perde-i āhumla niḳāb oldum ben

3 Ne ḳadar cevr ü cefā eyledi taʿbīr idemem
Bister-i yārda ḥasret-keş-i ḫʿāb oldum ben

4 Reng-i şahbāyı görüp yāduma geldi laʿlüñ
Ṣandı meclisde gören mest-i şarāb oldum ben

5 Tā olunca eşerüm sürme-i çeşm-i ʿurefā
Pāy-ı erbāb-ı maʿārifde türāb oldum ben

6 Vaṣla dā'ir alamam aġzuma ʿİzzet bir ḥarf
Edeb-āmūz-ı debistān-ı ʿiṭāb oldum ben

---

6 iflās: iflāsı D
7 berrādesi: bu rāddesi M, B
9 merām: murādum M, B
10 āmālinüñ: āmālüñ D
CDIII E: 212a, H: 212a, D: 210b, M: 138, B: 168a

7 Ḥaḳ bu kim rütbe-i i‘cāz-ı süḫan böyle gerek
Vāṣıf’uñ naẓmına mebhūt-ı cevāb oldum ben

8 Olmadum ġavrına vāṣıl yine Mevlānā’nuñ
Ġark-ı emvāc-ı yem-i çār-kitāb oldum ben

CDIV

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Ṭoydum o rütbe ni’met-i va‘d-i kibārdan
Ol şīr-den gibi ki ṭola rūzgārdan

2 Çoḳ şem‘-i bezm-i devleti gördüm ki aġlayıp
Yandı yaḳıldı nār-ı ġam-ı iştihārdan

3 Ṣad-ḥayf yoḳmış anda da būy-ı vefā henüz
Bir ġonçe geçdi destime bunca bahārdan

4 Bir pul yerine geçmedi ḥayfā nuḳūd-ı eşk
Yā Rab düşürme göz göre sen i‘tibārdan

5 İmdād-ı ma‘neviyyesi pek āşkārdur
Buḫl u kerem degülse de ‘usr u yesārdan

6 Biñ mürġ-i cāna pençe şalar evc-i nāzda
Ṭoymaz mı şāh-bāz-ı nigāhuñ şikārdan

7 Farḳ itmedür sevād u beyāż-ı ḥaḳīḳatı
‘İzzet merām ṣūret-i leyl ü nehārdan

8 Seyf-i kerem ile Ulu ‘Ārif Efendi’müz
Ḥamd olsun ilticāmızı kesdi kibārdan

CDV

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Dünyā hemīşe revnaḳ alurken bahārdan
Rāḥat virür mi aña daḫı rūzgārdan

2 Geldi demāġ-ı cāna yine bir yanıḳ ḳoḳu
Geçmiş meger o serv-i revān lāle-zārdan

3 Ol mehden iftirāḳ ile yanıḳ ḳapudayız
Ḥıfẓ eyle ḫāne-i dili yā Rab şerārdan

CDIV E: 212a, H: 212a, D: 211a, M: 138, B: 168a
8 ulu: olur D
CDV E: 212b, H: 212b, D: 211a, M: 139, B: 168b

4 Mürġān ki oldı Ḳays'ı görüp ʿaşḳa āşnā
Devletlidür hümā-yı ser-i tāc-dārdan

5 ʿĀkil olur mı şöhrete dil-beste ʿİzzetā
Bir naġmedür bu şīt cihān-ı müsteʿārdan

6 Besdür bes ey göñül saña der-gāh-ı Mevlevī
Ayrılma āstāne-i gerdūn-medārdan

CDVI

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 ʿAceb bu āteş-i fürḳatle kimler yana göñlümden
Dimem kim baḳma zīrā ḳorḳaram dīvāne göñlümden

2 Vaṭandan ḳalmadı āmed-şud eyler āhdan ġayrı
Ne ol meh-rūdan aldum bir ḫaber ḥālā ne göñlümden

3 Olur rencīde-ḫāṭır geçse göñlümden daḫı vuṣlat
Nihān bir yol mı vardur ḫāṭır-ı cānāna göñlümden

4 Yaḳup yıḳdı temelden ḫüsrev-i ʿaşḳuñ sipāhīsi
Ümīd itmem ʿimāret bir daḫı vīrāne göñlümden

5 Büyük devletlidür ṣāḥib-derūn ehl-i melāmetdür
Ṣaḳın sāḳī ṣaḳınma bādeyi mestāne göñlümden

6 Ne ḳara günlerinde maḥremiydi zülfünüñ şimdi
O şūḫa var mı ʿİzzet başḳa bir bīgāne göñlümden

7 Kilāb-ı der-geh-i Monlā'ya ben mensūb olur mıydum
Tevessül itmeseydüm himmet-i merdāne göñlümden

CDVII

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

1 Alırsa bir kişi ser-rişte kendi kendinden
Diyār-ı vaḥdetüñ ol reng alur perendinden

2 Yıḳılmaduḳça ḫalāṣ olmayuz felekden biz
Olan daḫı çıḳamaz ẓālimüñ kemendinden

3 Hezār cān içün itmez niyāz pervāne
Gelür mi āteş-i ʿaşḳuñ ṣadā sipendinden

4 Olursa çeşmine hem-pā neler ider kāfir

CDVI E: 212b, H: 212b, D: 211b, M: 139, B: 168b
CDVII E: 212b, H: 212b, D: 211b, M: 139, B: 168b

Ḫalāṣ bulmaya zülf-i siyāhı bendinden

5 Devā-yı ḫaste-dilān ḫāk-i pāyidür ʿİzzet
Cenāb-ı Pīr'e ḫaber vir derdmendinden

CDVIII

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

1 Benem o rūḥ-ı mücerred ki cism ü ten düşmen
Olur ne ḳālıba girsem bāña beden düşmen

2 Bir iki cevher-i bī-ḳadr-i Ḫüsrev'i göricek
Revā mıdur ola Şīrīn Kūh-ken-düşmen

3 Çeker mi bārını tā ḥaşr olunca dünyānuñ
Olursa ehl-i tecerrüd n'ola kefen-düşmen

4 O gül-beden var iken anda çāk çāk degül
Olur mı Yūsuf'a cān virse pīrehen-düşmen

5 Ġam-ı vücūdum ile bilmedüm ki kimdür dost
Cihānda kendime tā olmayınca ben düşmen

6 Meger ki vaṣle-i Monlā'ya ʿİzzetā gireyüm
Olur ne ḳālıba girsem bāña beden düşmen

CDIX

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Cānumuz yanmış idi ʿārıż-ı rengīninden
Geldi dārū-yı teselli ḫaṭ-ı müşkīninden

2 Çeşminüñ merḥameti olsa da itmez çāre
Bilinür ḫancer-i ġamze dil-i sengīninden

4 Geyse aldanma gehī cāme-i isfīd daḫı
Müslimān çeşmi döner ikide bir dīninden

5 Şāh-bāz-ı nigeh ister mi bahāne şayda
Mürġ-ı dil ḳurtulamaz çeşm-i ʿabes-kīninden

6 Ne ḳadar ḳātilini itse de ʿāşıḳ inkār
Ḫūn-ı nā-ḥaḳ görinür dīde-i ḫūnīninden

---

4 hem-pā neler: hem-pāyeler D
CDVIII E: 213a, H: 213a, D: 212a, M: 139, B: 169a
CDIX E: 213a, H: 213a, D: 212a, M: 140, B: 169a
1 cānumuz: cānmış D // geldi dārū-yı: geldi vardı: H; gelmedi vardı D

7 ʿArż-ı ḥāl eyleyem ol şāha ki yoḳ zād-ı ġamum
Leşkeri şekve ider şehlere taʿyīninden

8 Menzili sīne iken niyyeti cāndan geçdi
Aşırı düşdi o şūḫuñ oḳu taḫmīninden

9 ʿİzzetā ḫʷābda seyr eyle gel ol verd-i teri
Farḳı var mı hele naḳş-ı gül-i bālīninden

10 Ṭavr-ı devlet-kepenek-püş-ı reh-i Monlā'nuñ
Sürünen dāmenidür ḫırḳa-i peşmīninden

CDX

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Ol-perī-rūyı murādı var imiş tesḫīrden
Nüsḫa-i şeyḫi maṣūn itsün Ḫudā te'ṣīrden

2 Mihr-i evc-i nāzdur bilmez zevāl-i ḥüsnini
Bī-ḫaberdür Şām-ı ġamdan nāle-i şeb-gīrden

3 Ṭutduġıñ elbet ḳoparur zūr-i dest-i merd-i ʿaşḳ
Baḳsaña Mecnūn'a kim vārestedür zencīrden

4 Sen Müselmān olsan olmaz mı ḳoyup ḫalḳuñ ġamın
Bunca yıl vāʿiẓ ne buldun ʿālemi tekfīrden

5 Sāġar-ı sīmīn-i şahbāya belin göstermedür
Sāḳiyā var bir muraduñ sāʿidüñ teşmīrden

6 Nīm-bismil ḳalmadan āvīze-i fitrāk olup
Yāra hem-rāh olma ḫoşdur belledüm naḫcīrden

7 Çeşmesin isrāf idüp muḥtāc ḳaldı jāleye
Mihr-i müflis ḫʷāce-i gerdūn iken tebẕīrden

8 Zehrini defʿ itme ki şekker gibi dārūsı var
Ḫaẕẕ ider cām-ı ʿaraḳ nūş eyleyen incīrden

9 Pāye-i Sāmī-i üstādı hem-ān bildirmedür
Maṭlabum bu sāde naẓmı ʿİzzetā taḥrīrden

10 Her ne vadīden söz açsam ḫāme pey-revlik ider
Maʿnevī imdādumuz vardur Cenāb-ı Pīr'den

CDXI

---

7 şekve ider: şekve ide D
8 niyyeti: bīnī M, B
CDX E: 213b, H: 213b, D: 212a, M: 140, B: 169a

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Ṣalın ey serv-i nāzum ḳāmetüñ şimşāda nāz itsün
Ḫırāmuñ seyr idüp ṭūbā ġamından ihtizāz itsün

2 Kesüp dünyā vü ʿukbādan ümīdin ḳaldı ḥayretde
Göñül maḳṣūdını bilmez ki Mevlā'dan niyāz itsün

3 Ne cānlar yaḳdı ġamzeñ baḳ ne sāġarlar şikest itdi
Götürmez bāde çün kim çeşm-i mestüñ bārī az itsün

4 Ḳarışmam ġamzesin ben mest iken ġamz eylemiş yāra
Göñül şimden girü gördükce çeşmin iḥtirāz itsün

5 O zāhidler ki miḥrāb itmeye ebrū-yı dil-dārı
Müsāvīdür gerek ḳılsun gerek terk-i nāmaz itsün

6 Ayaġından geçen cū-yı sirişke meyl ider bir gün
Ḫudā ol serv-i nāzuñ ḳāmet-i ömrin dırāz itsün

7 Zemīn vāsiʿ de olsa ʿİzzetā pā-bend olur maḳṭaʿ
Ḳomazsın edhem-i kilki biraz kim türk-tāz itsün

8 Ölürsem de Ḫudā dūr itmesün der-gāh-ı Monlā'dan
Ney-i her üstüḫ̌ānum muṭribān-ı ʿaşḳı sāz itsün

CDXII

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Göñül mirʾāt-ı pür-jengārdur çeşm-i kebūdından
Gözümde çerḫ-i nīlī tārdur çeşm-i kebūdından

2 Sipihr engüşter-i fīrūze olsa dest-i ḥükmümde
Yine gör kim gözümde ḫ̌ārdur çeşm-i kebūdından

3 Bu sünbül-zār-ı ʿālem bir şeb-istān-ı cünūnumdur
Serümde öyle sevdā vardur çeşm-i kebūdından

4 Siyeh-çeşmān-ı ḫūbān-ı zamāne eylemez mi ʿār
Diyār-ı fitne sünbül-zārdur çeşm-i kebūdından

5 Felek-meşrebligin ister mi itmek göz göre iʿlān
O şūḫuñ kendi de bīzārdur çeşm-i kebūdından

CDXI E: 213b, H: 213b, D: 212b, M: 141, B: 169b
CDXII E: 214a, H: 214a, D: 212b, M: 141, B: 169b
1 pür-jengārdur: pür-zer-nigārdur D
4 ʿār: ḫār D

6 ʿAceb mi āsmān ser-dāde-i bālīn-i ḫāk olsa
Ser-ā-pā-yi cihān bīmārdur çeşm-i kebūdından

7 Nigāhıdur hemīşe reng-i bī-dādı viren çerḫe
Dimem gerdūna kim ġaddārdur çeşm-i kebūdından

8 Virürdi ḳara sevdā gerçi ammā cāna ḳıymazdı
Bāña zülf-i siyāhı yārdur çeşm-i kebūdından

9 Nigāh-ı feyż-i Ġālib ḳıldı ʿİzzet naẓmumı rengīn
Ṣalā kim söylemek düşvārdur çeşm-i kebūdından

CDXIII

– – • / – • – • / • – – – • / – • –

1 Yaḳduñ göñül kitābını itdüñ yaman amān
Bir kāfir itmedi bunı ey Müslimān amān

2 İki gül-i piyāleye yoḳ daḫı ṭāḳatüñ
Ey nev-nihāl-i mest düşersin amān amān

3 Bir ḫayli dem ki teşne-lebi idi yaralar
Ḳansun ḳo āb-ı ḫancerüñe bir zamān amān

4 Yaḳduñ cihānı öyle ki ḫākister olmaduḳ
Ey bī-amān ḳalmadı bir dūdmān amān

5 Ey ḳaşı yā yeter baña sehm-i nigāh-ı nāz
Bī-hūde alma destüñe tīr ü kemān amān

6 Fermān-ı ʿaşḳ her ne ki oldıysa ḫaḳḳuma
İcrāsına müsāraʿat eyle hem-ān amān

7 Dīvānedür bilür mi o sūd u ziyānını
İsterse virme ʿİzzet'e ey bī-amān amān

8 Bāb-ı cenāb-ı Pīr'dedür büsbütün ümīd
Sedd olmasaydı yā Rab o cāy-ı gümān amān

CDXIV

– – • / – • – • / • – – – • / – • –

1 Bir derde uġramış nigehi derd-i cān iken
Düşmiş belāya kendi belā-yı cihān iken

2 Bir gül cemāle ʿāşıḳ olup āh u zār ile

CDXIII E: 214a, H: 214a, D: 213a, M: 141, B: 169b
CDXIV E: 214b, H: 214b, D: 213a, M: 142, B: 170a

Bülbüllik itmede ne ʿaceb gül-sitān iken

3 Bir nev-resīde şūḫ ile meydān-ı ʿaşḳda
Ceng eyleyüp bozuldı şeh-i ḥüsn ü ān iken

4 Bir kāfir eylemiş anı zünnār-ı küfre bend
Erbāb-ı ʿaşḳa daḫl idici Müslimān iken

5 Ẓālim unutmasın baña cevr itdigi güni
Şimdi amān amān dir imiş bī-amān iken

6 ʿUşşāḳa müjde aldum o ẓālimden intiḳām
Eylermiş āh bādī-i āh u fiġān iken

7 ʿİzzet yazıḳ o şāha ki eyler mübāreze
Bir ṭıfl-ı ney-süvār ile ṣāḥib-ḳırān iken

8 Sīnemde ḥırz-ı cān idi rāz-ı derūn-ı Pīr
Esrār-ı ʿaşḳ ketm-i ʿademde nihān iken

CDXV

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Oñılmaz yara açdı tīġ-ı fürḳat cism-i zārumdan
Fetīl-i dāġ-ı ḥasret işlesin çāk-i mezārumdan

2 Vücūdum gird-bād-āsā hevā-yı ʿaşḳa virdüm kim
Zemīn ü āsmān incinmesün ednā ġubārumdan

3 Göñül ṣandūḳa-i uʿcūbe-i eṭfāl-i şehr oldı
Naẓar ḳıl revzen-i sūrāḫ-ı cism-i dāġ-dārumdan

4 Dem-ā-dem aġladuḳca fikr-i laʿl-i āb-dāruñla
Mey-i gül-gūn akar dā'im dü-çeşm-i eşk-bārumdan

5 Bilinsün ḫᵛāce-i bāzār-ı ʿaşḳuñ geldigi ʿİzzet
Muḳaddem kār-bān-ı nāle gitsün reh-güẕārumdan

6 Seg-i bīgāne oldum ġıbṭa-ı Ḳıṭmīr iken evvel
Der-i Monlā'da düşdüm ḥayf ṣad-ḥayf iʿtibārumdan

CDXVI

– – • / – • – • / • – – • / – • –

---

2 bülbüllik: bülbülüñ H, D, M, B
4 küfre: zülfe M, B
CDXV E: 214b, H: 214b, D: 213b, M: 142, B: 170a
2 virdüm kim: virdi kim E, H, D
CDXVI E: 215a, H: 215a, D: 213b, M: 142, B: 170a

1 Ey ṭıfl-ı nāz ʿāşıḳuñ öldürme şimdiden
Ṣabr eyle saña çoḳ bulınur cānını viren

2 Kabrümde gül biter idi neşv ü nemā bulup
İtse o gül-beden baña pīrāhenin kefen

3 Ebr olmaz idi berḳ ile hem-pāye çerḫde
Āb-āver ile olmasa yek-sān sebū-şiken

4 Gül bī-vefālık eylese de ḫāra ḫaml idüp
Eyler fiġān tā-be-maḥal mürġ-ı lāf-zen

5 Cevr-i zamāneden yine ʿİzzet şikāyete
Ṭanbūr geldi meclise ġāyet bozuḳ düzen

6 Der-gāh-ı Pīr'de gül-i maḳṣūdı buldı dil
Bī-hūde gezdi bülbül-i şeydā çemen çemen

CDXVII

– – • / – • – • / • – – – • / – • –

1 Ṣīt-i raḳībi ʿāşıḳ-ı nā-şād işitmesün
Küh-sār-ı ġamda Ḫüsrev'i Ferhād işitmesün

2 İtmişdi zīr-i sāyesine diller ictimāʿ
Yāruñ niẓām-ı kākülini bād işitmesün

3 Ednā tebessümüñ aluruz biñ selāma biz
Luṭf eyle āşnālıġuñı yad işitmesün

4 Ġāyet nühüfte olmalıdur kārı ʿāşıḳuñ
Feryādı nāle nāleyi feryād işitmesün

5 Çaġlatma eşk-i girye-i şādiyi ʿİzzetā
Deryā-yı luṭf-ı Pīr'iñi ḫussād işitmesün

CDXVIII

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

1 Añar mı bizlere zāhid riyā-fürūş idügin
Ṭuyurdı ḫayf aña mestān-ı bāde-nūş idügin

2 Virür mi keş-me-keş-i delv-i mihr ü māha vücūd
Bu çāh-ı bī-resenüñ kim bilürse boş idügin

CDXVII E: 215a, H: 215a, D: 214a, M: 143, B: 170b
3 āşınālıġuñı: āşinālıġı D
CDXVIII E: 215a, H: 215a, D: 214a, M: 143, B: 170b

3 Hezār dāġ ile bülbül ne nāleler eyler
Görürse ġonçelerüñ böyle çeşm ü güş idügin

4 O ġonçenüñ ġam-ı hicriyle ḳarnı aġrısı var
Hezār-ı ṭab'umuzuñ görmedük ḫamūş idügin

5 Faḳīr 'İzzet'i tāc-ı şehān ile göreyüm
Ḫaber virüñ baña der-gehde sikke-pūş idügin

CDXIX

– – • / • – – – / – – • / • – – –

1 Erkān-ı ḫarābātuñ himmetleri var olsun
İḥsānlarını gördüm devletleri var olsun

2 Olsun mı esīr-i ġam devrinde anuñ göñlüm
'Ālemde hem-ān ṣahbā ḫażretleri var olsun

3 Ṭard itse de muḳbiller maḥżūn mı olur rindān
Meydān-ı ḫarābātuñ nekbetleri var olsun

4 Yoḳdur dehen-i cānān ṣordum niçe biñ kerre
Ehl-i süḫanuñ bir de ṣoḥbetleri var olsun

5 'İzzet reh-i 'uḳbāda ġam yime bulursın zād
Merdān-ı İlāhīnüñ ni'metleri var olsun

CDXX

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Kimsenüñ yā Rab benüm tek ḳalbi vīrān olmasun
Ḫānmānı 'aşḳ odıyla böyle sūzān olmasun

2 Ben peşīmān olmam āh u zārdan derdüm o kim
İtdigi bī-dāda ol ẓālim peşīmān olmasun

3 Ḳurb-ı āteşden olur elbette dāmen-çīde berg
Men dimen ol gül-beden menden girīzān olmasun

4 Āb-rū-yı 'aşḳı pā-māl eylemekdür göz göre
Dīde-i 'uşşāḳ kör olsun da giryān olmasun

5 Bunca dem terkeş-keş oldı dil sihām-ı cevriñe

CDXIX E: 215b, H: 215b, D: 214a, M: 143, B: 170b
4 bir de: bezmde M, B
CDXX E: 215b, H: 215b, D: 214b, M: 143, B: 170b
5 luṭfuña şāyān: luṭfuñla şādān M, B

Ey kemān-ebrū neden luṭfiña şāyān olmasun

6 Gördigüñ zülf-i perīşān tār-ı bī-ḳayd ey şabā
ʿAḳl u fikr-i ʿİzzet-i ber-geşte sāmān olmasun

7 Men Fużūlī-pey-rev oldum sāye-i Būstān'da
Külbe-i vīrān yeter seyr-i gül-istān olmasun

CDXXI

• • – – / • • – – / • • –

1 Bezm-i mey ḳış gününe bāġ olsun
ʿİneb olmazsa ḳızı şaġ olsun

2 Şu papas ḳarasın īcād ḳılan
Ḳanġı ruhbānsa yüzi aġ olsun

3 Fażla-i vaḳf-ı dü-çeşmümdür eşk
Bāġ-ı ʿaşḳa iki ırmaġ olsun

4 Baña zaḫm açdı eliyle dil-dār
Sīne-i düşmenüme dāġ olsun

5 Rāh-ı Ferhād'a sülūk it ʿİzzet
Seyr-i bāġ olmaz ise ṭaġ olsun

6 O zamān Pīr'i bilürsin bu cihān
Ḳālıb-ı āḫara ifrāġ olsun

CDXXII

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Fikr-i düşmen iḫtilāf-ı leşker-i mevfūrdan
Tengdür mülk-i Süleymān āşyān-ı mūrdan

2 Āsmān-veş ser-fürū eylerse müşkildür ʿadū
Merd-i ʿāḳil şādmāndur düşmen-i maġrūrdan

3 Gizli her müyında bir tīġ-ı siyeh-tāb-ı ḳażā
Müctenibdür düş-ı ʿāḳil ferve-i semmūrdan

4 Sūr-nāsı neş'e-i mātem virür nezdīkine
Ḫoş gelür āvāze-i ṭabl-ı vezāret dūrdan

5 Mübtelā-yı ḫ̆āb-ı ʿaşḳ añlar o bālā-rütbeyi

CDXXI E: 215b, H: 215b, D: 214b, M: 144, B: 171a
CDXXII E: 216a, H: 216a, D: 214b, M: 144, B: 171a
3 müctenibdür: muḥabbebdür

Bī-ḫaber bī-dārlardur pāye-i Manṣūr'dan

6 Olmaz imdād-ı ʿasā üftādegān-ı rāhına
İtdi ʿuṣṣāḳa yed-i beyżā işāret Ṭūr'dan

7 Levn-i gūn-ā-gūn-ı eşyā çeşmine yek-rengdür
Rū-nümādur meẕheb-i erbāb-ı vaḥdet kūrdan

8 Şehd-i bī-tīġ-ı sitem yoḳ şeş-cihetde arama
Al peyāmın telḫ u şīrīn ḫāne-i zenbūrdan

9 Sā'il-i der-gāh-ı Pīr'em ʿİzzetā ben ced-be-ced
Müntaḳildür bāb-ı luṭfı vālidüm maġfūrdan

CDXXIII

• • – • – / • – – / • • – • – / • – –

1 A gönül sipihre ḳarşu niye bilmem āh idersin
Ḥaẕer it ki ṭāliʿinden daḫı pek siyāh idersin

2 Leb-i dil-ber olmayınca şaḳın itme nūş-ı şahbā
Biri bitmeden günāhuñ yeni bir günāh idersin

3 Bu kemāl ile a kāfir büte eyleme perestiş
Saña ḥüsni beñzemezken niye sen ilāh idersin

4 A felek bu gerdişüñden saña Mevlevī dinilmez
Nice ser-fürūlar itseñ yine bir külāh idersin

5 Bu ḫarābe āsiyāba ḳoma dāne-i ümīdüñ
Dönemez murāduñ üzre anı da tebāh idersin

6 Der-i Mevlevīde ʿİzzet ne revā taẕallüm itmek
Neñi aldı virmiyor çerḫ niçün āh u vāh idersin

CDXXIV

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Ümīd-i üns ider mi mürġ-ı dil çeşm-i siyāhından
İderken meşḳ-i vaḥşet āhuvān reng-i nigāhından

2 Teġāfül eylemiş güncişk-i dilden deşt-i sīnemde
Tehī-hemyān geldi şāh-bāzum şayd-gāhından

CDXXIII E: 216a, H: 216a, D: 215a, M: 144, B: 171a
3 büte eyleme perestiş: itme perestiş büte M; büte itme gel perestiş B
CDXXIV E: 216b, H: 216b, D: 215b, M: 145, B: 171b
2 tehī-hemyān: tehī-hemyāna D

3 Süvār-ı tevsen-i āh olsa göñlüm fikr-i ḳaddüñle
Olur şimşādlar peydā çemende gerd-i rāhından

4 Ḳopar her gün ḳıyāmet başına bī-çāre şimşāduñ
Ḫırām itdükce bāġa naḫl-i nāzum cilve-gāhından

5 Görüp gül-güne-i rū vesme-i ebrū-yı cānānı
Düşer ümmīde ʿāşıḳ ḫūn-ı çeşm-i dūd-ı āhından

6 Degişmişdür tehī peymāneye şahbā-yı ʿirfānı
Sipihrüñ neş'e ümmīd eyleyenler cām-ı māhından

7 Zen-i dünyāyı var mı bir ṭoyurmış ehl-i devletden
Şikāyet itmede her şevherinüñ żaʿf-ı bāhından

8 Dil-i dīvāneme iḳlīm-i ʿaşḳı eylemiş ser-best
Baña bir nāme geldi mülk-i ʿaşḳuñ pādşāhından

9 Ayırma ʿİzzet'i Monlā ḳuluñdan rūz-ı maḥşerde
Beni ol pādşāhuñ add idüp yā Rab sipāhından

CDXXV

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Ḳaddi olsa çün kemān ḫavf itme mekr-i pīrden
Atma yabana sözin al bu peyāmı tīrden

2 İtmeyince dest-i naḳḳāş-ı ḳażā ṣūret-peẕīr
Rū-nümā olmaz ecel āyīne-i şemşīrden

3 Bir de itmiş çāh-ı ġamdan günde biñ Bīzen ḫalāş
Rüstem'i kim ḳurtarur ser-pençe-i taḳdīrden

4 Bulmaz Eflāṭūn bu çāh-ı ser-nigūnda ḳaṭre āb
Dönse ger dūlāb-ı gerdūn kuvvet-i tedbīrden

5 Sāḥil-i āmālden vāreste ol varuñ virüp
Al bu cevher-pāre nuşḫı mevc-i dāmen-gīrden

6 Çerḫ ġāfildür verā-yı perde-i esrārdan
ʿAks ümīd itmek ḫaṭā āyīne-i taşvīrden

7 Ḫüsn-i teʾvīlin şafāsın naḳl ider zindāniyān
Ḫʿāb-ı muẕlim rūşenāyī-baḫş olur taʿbīrden

8 Vüsʿat-i deşt-i cünūnı fehm ider seyr eyleyen

CDXXV E: 216b, H: 216b, D: 215b, M: 145, B: 171b
3 [Bīzen]: pey-zen E, H, D: reh-zen M, B. (Bkz. III/VIII/69. by.)
7 rūşenāyī-baḫş olur: rūşenāyī baḫş ider D

Tengnā-yı mülk-i ʿaḳlı ḥalḳa-i zencīrden

9 Bir de olmış telḫī-i ʿaşḳuñ ṣoñı şīrīnter
Zehr içürdi neyleyem Ferhād'a cüy-ı şīrden

10 Pertev-i mihr-i hünerden iktibās-ı feyżdür
Sāmī-i üstādı ʿİzzet maḳṣadum tanẓīrden

11 Gencüz ammā kāndan ümmīd-i cevher itmeyüz
Her ne kim biz istedükse istemişdük Pīr'den

CDXXVI

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Seyr eyle baḥr-ı merḥametüñ cūşa geldigin
Bī-saʿy-ı dest o cevherüñ āġūşa geldigin

2 İtmiş eşer ṣımāḫına āhūm ne fāʿide
Ḫaṭṭ-ı lebin ṭuyunca bināgūşa geldigin

3 Bildük reh-i fenāda dökildükce perr ü bāl
Mürg-ı dilüñ bu dām-gehe boşa geldigin

4 Eyler hücūm ṣavmaʿadan gözleri gibi
Zāhid ṭuyarsa sofraya efrūşa geldigin

5 Bir dem ayılsa cām-ı ecel virmeden ḫaber
Nevbet bu mest-i bī-ḫıred u hūşa geldigin

6 Hemyān-ı luṭfı rāh-ı bekāda güşād ider
Monlā görince ʿİzzet-i bī-tūşe geldigin

CDXXVII

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Zāhid ki bāde içmeye ḫavf-ı caḥīmden
Yegdür bizüm cesāretümüz öyle bīmden

2 Ey bād-ı ṣubḥ ḥālüme rahm eyle bārī sen
Vir bir ḫaber o kākül-i ʿanber-şemīmden

3 Bir kār-bān-ı müşk gelür Çīn'den didi
Ṣordum peyām-ı ḫaṭṭuñı bād-ı nesīmden

---

9 Ferhād'a Ferhād D
CDXXVI E: 217a, H: 217a, D: 216a, M: 145, B: 172a
5 ecel: ehl D
CDXXVII E: 217a, H: 217a, D: 216a, M: 146, B: 172a

4 ʿAks itdi cāmdan ser-i engüşt-i yāra mey
Gördük kirās bitdigini naḫl-ı sīmden

5 Şāʿirlerüñ hemīşe budur deʾbi ʿİzzetā
İster naẓīre naẓmına ṭabʿ-ı Selīmʾden

6 Sırrī Selīm Beg kim odur rāz-dān-ı Pīr
Bir āstāne bendesiyüz tā ḳadīmden

CDXXVIII

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Ġayret virince kendine aġlardı Kūh-ken
Ḫūn-ı cigerle tīşeyi yaġlardı Kūh-ken

2 Ḫavf-ı raḳīb idi ġamı Şīrīnʾden degül
Taşlarla rāh-ı Ḫüsrevʾi baġlardı Kūh-ken

3 Küh-sār-ı ʿaşḳa tīşesi ṭākat getürmeyüp
Berʿaks olunca baġrını dāġlardı Kūh-ken

4 İtdükce zūr-ı tīşe ʿaraḳ-rīz-i ıżṭırāb
Cūlar yerine kendisi çaġlardı Kūh-ken

5 Ferhadʾuñ āh-ı serdine ṭaşlar iderdi āh
Mecnūn şanurdı deştde ṭaġlardı Kūh-ken

6 Deşt-i cünūnda şöhretüm eylerdi anı pest
Ḳalsaydı bu zamāna aşaġlardı Kūh-ken

7 ʿİzzet benüm gibi der-i Monlā Celālʾde
Irġad olaydı işini ṣaġlardı Kūh-ken

CDXXIX

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Ḫoşlandı yār ġonçe-i dāġ-ı derūndan
Eksik ider miyem anı bāġ-ı derūndan

2 Mey-ḫāne-i derūnda laʿlin ṣaḳlamasın
Būy-ı şarāb geldi demāġ-ı derūndan

3 Olmış sipāh-ı āhuma muḥtāc şāh-ı ʿaşḳ
Varken niçe çerāġı ocaġ-ı derūndan

CDXXVIII E: 217a, H: 217a, D: 216b, M: 146, B: 172a
CDXXIX E: 217b, H: 217b, D: 216b, M: 146, B: 172b

4 Aġyār fikridür ḳaçıran mürġ-ı ḫ̔ābumı
Rāḥat ider mi zāġ u kelāġ-ı derūndan

5 Cān u dile siyāset iderken sipāh-ı ġam
Geldi berīd-i āh otaġ-ı derūndan

6 ʿİzzet nigāh-ı merḥamet-i Şems'e ḳaldı iş
Ümmīd yoḳ fetīl-i çerāġ-ı derūndan

CDXXX

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Aldum fetīli penbe-i dāġ-ı derūndan
Yaḳdum çerāġ-ı āhı ocaġ-ı derūndan

2 Olmış zebūn leşker-i āhum göñül gibi
Çıḳsun mı şāh-ı ʿaşḳı otaġ-ı derūndan

3 Çeşm-i siyāh-mesti ne ḳanlar döker müdām
Ḳorḳar mı inkisār-ı ayaġ-ı derūndan

4 Çıḳmaz ḳıyām-ı maḥşere dek öyle yerlidür
Fikr-i nihāl-i ḳāmeti bāġ-ı derūndan

5 ʿİzzet kelālden olalı ḫāme vaḳf-ı ġam
Beyt aldı şāʿirān ferāġ-ı derūndan

6 Aṣl-ı ḫamīr-i ḳurs-ı beden ḫāk-i Ḳonya'dur
Ḥālā gelür şemīmi demāġ-ı derūndan

CDXXXI

– – • / • – – • / • – – • / • – –

1 Baḳ derde ki derd-i dili taḳrīr idemezsin
Taḳrīre mecāl olsa da taʿbīr idemezsin

2 Yüz revzene açduñ ṭaraf-ı şirk-i ḫafīye
Vaʿiẓ bizi bir cehl ile tekfīr idemezsin

3 Dünyāyı ḫarāb eyleme bir sözle ḳolaydur
Bir ḫāne-i vīrāneyi taʿmīr idemezsin

4 Ḥāżır olagör deşte varup dersine Ḳays'uñ
ʿAşḳ āyetini ʿaḳl ile tefsīr idemezsin

CDXXX E: 217b, H: 217b, D: 216b, M: 147, B: 172b
6 şemīmi: şemmi D
CDXXXI E: 218a, H: 218a, D: 217a, M: 147, B: 172b

5 Vā'iẓ bize bu 'aşḳ-ı bütān ḥükm-i ḳażādur
Taḳdīrümüzi nuṣḥ ile tāġyīr idemezsin

6 Vā'iẓ saña biz ehl-i cehennem dirüz ammā
Sen bizleri cennet ile tebşīr idemezsin

7 Sırrī Beg Efendi'ye bu meydān-ı hünerde
Kim dir süḫan-ı 'İzzet'i tanẓīr idemezsin

8 Dervīşligi ögren o maḫdūmdan ey dil
Bī-terbiye sen 'azm-i der-i Pīr idemezsin

CDXXXII

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

1 Ne ġonçesinden eşer var ne gül-sitānından
Faḳaṭ şu dāġ-ı derūn ḳaldı gül zamānından

2 Ṣırāṭ köprisini geçme iş midür vā'iẓ
Geçilse āh o bütüñ ṭāḳ-ı ebruvānından

3 Ḫadeng-i ġamze de ḳaşından iḥtirāz eyler
Ṭurur mı tīr gibi ḳurtılan kemānından

4 Şeker gibi idi telḫī-i mergi Ferhād'a
O cūy-ı şīr ki bıḳdurdı ṭatlı cānından

5 Şu eski ṭavrını terk itmeyince ol mā-dām
Ḫalāṣ olur mı felek 'ālemüñ lisānından

6 Çeker mi besmele vā'iẓ yol üzre bī-hūde
Geçenler eylemese isti'āẕe yanından

7 Dirīġ-i cān idermiş dimiş baña cānān
İşitmeden öleyüm ol sözi lisānından

8 Celāl-i 'İzzet'inüñ ḥaḳḳı ben ḳuluñ yā Rab
Ayırma ḥażret-i Monlā'nuñ āstānından

CDXXXIII

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Rūyı ister zülfi olsun gitmesün neẕẕāreden

---

7 kim dir: kimdür D
8 der-i Pīr: reh-i Pīr D
CDXXXII E: 218a, H: 218a, D: 217a, M: 147, B: 172b
5 ol: E –, H –, D –
CDXXXIII E: 218b, H: 218b, D: 217b, M: 148, B: 173a

Dīde-i erbāb-ı ḥayret seçmez aġı ḳaradan

2 Seyr iden baḫt-ı siyāhum çıḳsa bir yol aradan
İnḥirāf olmazdı ṭārī cirm-i māha ḳaradan

3 Bir daḫı görmek içün rūyuñ müdavāt eylerem
Yoḫsa merhem kesdi ümmīdin dil-i bī-çāreden

4 Ol ḳadar mestūrdur kim şāhid-i maṭlab dirīġ
Virmedi yüz baña mir'āt-ı dil-i şad-pāreden

5 Görmedük bir ṭıfl-ı kāma nā'il olmaḳ zevḳini
İtdük istidlāl ancaḳ cünbiş-i gehvāreden

6 Zāhid āh eylerse de 'āşıḳ gibi çıḳmaz güher
Bir şerer ancaḳ düşer nā-baḫta seng-i ḫāreden

7 Eşk-i çeşm ü āh-ı dil teshīr ider ol kāfiri
Eyledüm irsāl-i leşker hem deñiz hem ḳaradan

8 'Aybdur erbāb-ı 'aşḳa şekve-i zaḫm-ı derūn
'İzzetā ḫavf eylemez ṣāḥib-ḳırānlar yaradan

9 Der-geh-i Monlā'da gāhi āşyān-gīr olmasa
Çoḳdan ümmīdüm keserdüm bu dil-i āvāreden

ḤARFÜ'L-VĀV

CDXXXIV

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Ṣahbā-yı nābı itmeden āb-ı vużū sebū
İtmez zemīn-i mey-kedeye ser-fürū sebū

2 Āḫir atıldı mezbele-gāh-ı mezellete
Bī-hūde dökdi mey-kedeye āb-ı rū sebū

3 Peymāne olmayınca ḫarābāta ḫurdesi
Bulmaz şikest-i ḫāṭır-ı zāra rüfū sebū

4 Meclisde mey tükendiye beñzer ki başbaşa
İtmez piyāle ile tehī güft-gū sebū

5 İtmez mi būs-ı la'lini peymānenüñ 'aceb
Sāḳī zamānlar oldı daḫı ārzū sebū

CDXXXIV E: 218b, H: 218b, D: 217b, M: 148, B: 173a
2 mey-kedeye: mey-kede D
4 mey: D –

6 Şahbā-yı şāfi illere şundı ḫum-ı felek
Çekmekde derd-i derūnını ʿİzzet sebū sebū

7 Yā hū ḫum-ı maḥabbeti gör bāb-ı Pīr'de
Bī-hūde itme neş'e içün cüst-cū sebū

CDXXXV

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Görüp eşküm dime ey naḫl-i nāz āb-ı revāndur bu
Niṣār-ı ḫāk-pāyüñ itdigüm iksīr-i cāndur bu

2 Giribānum gibi çāk olmayınca ḳor mıyam elden
Geçer dāmān-ı vaṣluñ destüme bir gün cihāndur bu

3 Biri kār eylemezse elbet eyler dīgeri te'ṣīr
Enīn ü nāledür feryāddur āh u fiġāndur bu

4 Demīde olmamışdı sünbül-i sīr-āb-ı ruḫsārı
Geçen yıl Gökṣu'da seyr itdigüm nev-res fidāndur bu

5 Geçenlerde seni āmāc-ı tīr-i ġamze itmişdi
Göñül ḫāṭır-nişānuñ olsun ol ḳaşı kemāndur bu

6 Süleymān'lar bıraḳmazdı nüʿūmet olsa ʿālemde
Nice mürġ-ı Hümā'dan arta kalmış üstüḫᵛāndur bu

7 Uçurma kendin ey mürġ-ı felek-peymā-yı evc-i cāh
Nice ʿAnḳā'ları güm-kerde itmiş āşyāndur bu

8 ʿAceb mi olsa artuḳ pāre pāre aṭlas-ı gerdūn
Nice Şeb-dīz u Gül-gūn'dan ḳalan bergüstüvāndur bu

9 O kāfir mā-cerāyı Müslimānlar güş idüñ benden
Diyār-ı ʿaşḳda bir nā-şenīde dāstāndur bu

10 Amān bilmez fiġāndan bī-ḫaber feryāddan ġāfil
O yaḫşılar ki sevdüm her birisinden yamandur bu

11 N'ola Miḥnet-keşān-ı rūzgāra yādigār olsa
Nesīc-i ṭabʿ-ı ʿİzzet tuḥfe-i şehr-i Keşān'dur bu

12 ʿİnāyet eyle Pīr'üm ḳovma bu güstāḫı bābından
Olur elbette ʿaṣī bendeler āḫir zamāndur bu

CDXXXVI

---

6 çekmekde: çekmede E, H, D / derd-i derūnını: çekmededür dürdini D; derd ü miḥneti M, B
CDXXXV E: 219a, H: 219a, D: 218a, M: 148, B: 173a
1 nāz: nāzum D // ḫāk-pāyuñ: ḫāk-pāyinüñ D

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Gerçi ṣabret diyemem āteş-i hicrāndur bu
Var ise ṣabruñ eger vaṣldan āsāndur bu

2 Ḫārını gül gülini ḫār görendür ʿāḳil
Çeşm-i ʿibret naẓara başḳa gül-istāndur bu

3 Ben uşanmam gözümüñ nūrı cefādan ammā
Ne ḳadar olsa cefādan uşanur cāndur bu

4 Çerḫe teʾşīr iden ey meh saña itmez mi eşer
Ḫaẓer it āh-ı dil-i sīne-i sūzāndur bu

5 Merkez-i dāʾire-i Pīrʾde dur ey ʿİzzet
Bir gün elbette döner başına devrāndur bu

CDXXXVII

– • – – / – • – – / – • –

1 Bār virmez naḫl-i bāġ-ı ārzū
Eylesem bārī ferāġ-ı ārzū

2 Câme-ḫˇāb-ı yeʾsi mesken eyledüm
Söndi vaḳtiyle çerāġ-ı ārzū

3 Eyledükce ʿazm-i şeh-rāh-ı emel
Āh-ı ḥasretdür sürāġ-ı ārzū

4 Māliḫulyāya ḳarışmaz pādşāh
Olma mümkin mi yasaġ-ı ārzū

5 Ṭolsa ʿālem būy-ı zülf-i yār ile
Ḳalmadı ʿİzzet demāġ-ı ārzū

6 Sāye-i Monlā'da geçdüm kāmdan
Sīnem olmaz dāġ dāġ-ı ārzū

CDXXXVIII

– – • / – • – • / • – – – • / – • –

1 İtdi nevā-yı ḳulḳuli bezme revān sebū
Taḳsīm-i meyle oldı ayaḳlı kemān sebū

CDXXXVI E: 219a, H: 219a, D: 218a, M: 149, B: 173b
5 başına: başuña M, B
CDXXXVII E: 219b, H: 219b, D: 218b, M: 149, B: 173b
CDXXXVIII E: 219b, H: 219b, D: 218b, M: 149, B: 174a

2 İtmiş ṭolu yaġar diye rindān tecribe
Necm-i ḳadeḥle meh gibi itse ḳırān sebū

3 Mey-ḫāne-i cihānda o da ḳan yuṭar müdām
Bir toprāḳ āferīdesi ʿāşıḳla şan sebū

4 Rifʿat bulur tevāżuʿ iden kendi dūnına
Īmā ider bunı ḳadeḥe her zamān sebū

5 Atdı havāya burc-ı cebe-ḫāne-i ġamı
Mānend-i ḫumbara olup āteş-feşān sebū

6 Bir ḳulpını ḳolayını gerdūn bulup ḳırar
İtse kedū-yı mihr ü mehi mey-keşān sebū

7 Ḫavf eylemez faḳīr-i ḫarābāt şaḥneden
Dāmān-ı pāre pārede olmaz nihān sebū

8 Kār eylemez piyāle vü sāġar bu āteşe
Sāḳī ṭutuşdı sīne yetişdür amān sebū

9 Öpdi piyāle destini şeyh-i zemīn şanıp
ʿİzzet ḳadeḥ duʿāsın idince beyān sebū

10 Der-gāh-ı Şems'e gel ḫum-ı ṣahbā-yı feyżden
Daldur hemīşe kāseñi ṭoldur hem-ān sebū

CDXXXIX

– – • / – • – • / • – – – • / – • –

1 Ol serv-ḳaddi görmege olmış bahāne-cū
Eşküm görince gül-şene oldı revāne cū

2 Uydurdı çaġlayanlarını aġlayanlara
İtdi uṣūl-i eşkümüz üzre terāne cū

3 Gül-zār-ı ʿaşḳa yaydı ḳaṭār u bahārını
Düşdi sirişkümüz gibi bir ṣārbāña cū

4 Gül-ġonçemüñ ḫayāli ile düşdi yollara
Beñzer gül-āb yükli olan kārbāna cū

5 Açıldı dāġ-ı sīne gözüm girye vaḳtidür
Faṣl-ı bahārda yaraşur gül-sitāna cū

6 ʿİzzet o ḳaṭre oldı delīl-i muḥīṭ-i ġam

CDXXXIX E: 219b, H: 219b, D: 219a, M: 150, B: 174a

Gösterdi baḫr-ı eşküm o serv-i revāna cū

7 Olmış rübūde şeb-nem-i eşküm sürāġ idüp
Gitmekde sū-yı Şems-i felek-āstāna cū

ḪARFÜ'L-HĀ'

CDXL

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Ḥaḳīḳat bāġına aç baña revzen yā Resūlallāh
Şenīden key büved mānend-i dīden yā Resūlallāh

2 Zamānum olmadı fikr-i daḳīḳa ma'şiyetden ḫayf
Çürütdi dāne-i 'ömri bu ḫırmen yā Resūlallāh

3 Baña būy-ı ḥaḳīḳatden ḫaber vir gül cemālüñçün
Ṣararup ṣolmadan bu köhne gül-şen yā Resūlallāh

4 Derüñde İbn-i Edhem bir gedāy-ı bī-ser ü sāmān
Ḳapuñdur şāh-ı dervīşāna me'men yā Resūlallāh

5 Düşeydüm yollara bir kerre 'aşḳ-ı āstānuñla
Girībān-çāk ten ṣad-pāre dāmen yā Resūlallāh

6 Ḫayāl-i vech-i pāküñ eyle mūnis 'İzzet-i zāra
Bu vaḫşet-zār-ı ġafletden giderken ya Resūlallāh

CDXLI

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Yeñi açdı baña şeyṭān bir yol yā Resūlallāh
Görüp ḥālüm teraḥḥum eyle bir yol yā Resūlallāh

2 İder İblīs iġvā bir ṭarafdan nefs-i emmāre
Ḥiṣār-ı ḳalbi düşmen ṣardı ḳol ḳol yā Resūlallāh

3 Yemīnümden yesārum farḳa ḳudret ḳoymadı 'işyān
Baña oldı müsāvī ṣaġ ile ṣol yā Resūlallāh

4 Nigāhum pūte-i ekvāna iksīr-i sa'ādetdür
Az iḥsānuñ yiter dünyāya bol bol yā Resūlallāh

5 Çıḳardı ḫabl-i şer'üñ 'İzzet-i bī-çāre destinden
Çeh-i 'işyānda ḳaldı dest-gīr ol yā Resūlallāh

CDXL E: 220a, H: 220a, D: 219a, M: 150, B: 174a
6 vaḫşet-zār: vaḫş-zār E, vaḫşī-zār H, M, B
CDXLI E: 220a, H: 220a, D: 219a, M: 150, B: 174b

CDXLII

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Yeter du'ā-yı vuṣlata Allāh yol vire
Menzil-geh-i icābete Allāh yol vire

2 Tā ortasındadur ecelin gāhvāresi
Cān-bāz-ı ḥabl-i devlete Allāh yol vire

3 Şehr-i viṣāle ceyş-i fiġān ile ṣubḥ dem
Niyyetliyüz 'azīmete Allāh yol vire

4 Cüz'ī görindi sāḥil-i deryā-yı vaṣl-ı yār
Keştī-i baḥr-i fürḳate Allāh yol vire

5 Reh-berlik itdi 'İzzet'e bu nev-zemīnde
Firdevse ṭoġrı Ḥaşmet'e Allāh yol vire

6 Olduḳ revāne maḥmil-i Monlā-yı Rūm ile
Ser-menzil-i ṭarīḳate Allāh yol vire

CDXLIII

• • – – / • • – – / • • –

1 Ḳodular duḫterini meydāna
Ḳızılı çıḳdı rezüñ meydāna

2 Zāhid-i ḫuşki mey itmez terṭīb
Ḳurısa kendi gibi mey-ḫāne

3 Dil-berān çoḳ dili uṣlandurdı
'Aḳluñı başuña al dīvāne

4 Dolanur āhınuñ eṭrāfında
Şem'i efsürde olan pervāne

5 Niçe ṣaḥḥ oldı bu zibende ġazel
'İzzetā ḳayd idegör dīvāna

6 Gel göñül düş ki düşenler ḳalḳar
Der-i Monlā'yı merāḥim-şānā

CDXLII E: 220b, H: 220b, D: 219b, M: 151, B: 174b
2 ortasınadur: ortasında D / gāhvāresi: gehvāresi D
4 vaşl: viṣāl D
CDXLIII E: 220b, H: 220b, D: 219b, M: 151, B: 174b
5 niçe: pençe D

CDXLIV

– – • / – • – • / • – – – • / – • –

1 Pek incelendi rişte-i ülfet zamānede
Nesc olmuyor ḳumāş-ı maḥabbet zamānede

2 A'dāmuzı Ḫudā ser-i kāra getürmesün
Başlar belāsı oldı riyāset zamānede

3 'Anḳā ol ister iseñ eger zāġ-ı lāşe ol
Yek-sāndur irtikāb ile 'iffet zamānede

4 Bir kimse yoḳ i'ānet ider bī-nevālara
Ṣarrāfa ḥaşr olındı mürüvvet zamānede

5 'Anḳā ta'azzüz itmek içün ḳıldı inzivā
Lāzım degül mi 'İzzet'e 'uzlet zamānede

6 İ'cāza vardı sāye-i Monlā'da sözlerüm
Bundan büyük olur mı kerāmet zamānede

CDXLV

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Ser-i zülfüñ kesüp it ḫalḳı emīn-i fitne
'Āḳibet ejder olur mār-ı kemīn-i fitne

2 İ'tinā itmese hem-cinsine çıḳmazdı yüze
Perçemüñdür ḫaṭuña ḥabl-i metīn-i fitne

3 Cümle fettān-nigehān muntażır-ı teşrīfüñ
Ḳaldı ḫālī buyuruñ şāh-nişīn-i fitne

4 Aranur ehl-i fiten ḳurtaramaz çeşmüñ anı
Niçün ebrūlaruñ olmışdı ḳarīn-i fitne

5 Ḫavf-ı tīġ-ı ḳalemüñ ile düzeldi 'İzzet
'Āḳıbet şaḥn-ı şalāḥ oldı zemīn-i fitne

6 Ḳonya ḫalḳı gibi fettānı uyutdı Monlā
İdemez Rūm'da feryād cenīn-i fitne

CDXLVI

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

CDXLIV E: 220b, H: 220b, D: 219b, M: 151, B: 174b
CDXLV E: 221a, H: 221a, D: 220a, M: 152, B: 175a
CDXLVI E: 221a, H: 221a, D: 220a, M: 152, B: 175a

1 Yapdı Mecnūn atılan ṭaşlar ile kāşāne
İstemem Kūh-ken'i bir yıḳıcı dīvāne

2 Ḳays u mürġān gibi sen de bu vaḥşet-gehde
Āşnā ister iseñ 'aḳl ile ol bīgāne

3 Gönlüñi bülbüle-i bāde-i taḥḳīḳ gözet
Göziñi eyleme gül-mīḫ-i der-i mey-ḫāne

4 Mār u mūrından ider bāġ-ı cihānuñ rāḥat
Eyle mürġ-ı dilüñe kendi cenābuñ lāne

5 Olamaz cām-ı ḳanā'atde bir işkeste ḥabāb
Nüh-ḳıbāb-ı felegi eyleseler ḫum-ḫāne

6 Ṭarayup ṭurrelerin şeh-per-i mürġ-ı āhum
Söylesin çāk-ı dil-i zārum o 'ālī-şāna

7 Naḫvetinden o perī ḥüsnine de nāz eyler
Biñ niyāz ile düşer ṭurreleri dāmāna

8 At sürer ḳalmadı pehnā-ver-i deşt-i süḫana
Tevsen-i ḫāme-i 'İzzet çıḳalı meydāna

9 Ne çıḳar olsa daḫı *kāne*nüñ aṣlı *kevene*
Ṭālibā der-geh-i Zer-kūb'a gelüp baḳ kāna

CDXLVII

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

1 Şu iki yüzli felekden vefā ümīd itme
Dü-reng-i rūz u şebinden şafā ümīd itme

2 Şükūfe sebze-i bīgānedür bu bāġ içre
Demāġa būy-ı gül-i āşnā ümīd itme

3 Sümūm olur nefesi bāġ-bānı olsa nesīm
Şu köhne bāġda āb u hevā ümīd itme

4 Çıḳar selāmete keştī-i cismi urma poça
Bu ġarḳa-gehde muvāfiḳ havā ümīd itme

5 Ḳanā'at eyler iken nān-ı ḫuşk-i mihre felek
Gelū-yı ṭab'a mülāyim ġıdā ümīd itme

---

9 kānenüñ: kānuñ eger M, B
CDXLVII E: 221b, H: 221b, D: 220b, M: 152, B: 175a
1 dü-reng-i: devrinüñ B

6 Bulaydı zaḫm-ı dil-i māhına bulurdı devā
Ṭabīb-i çerḫüñ elinden şifā ümīd itme

7 Olursa rişte-i rīş-i sefīde ʿİzzet bend
Olunca tār-ı emelden rehā ümīd itme

8 Cenāb-ı Pīr ḳovarsa daḫı maʿāẕa'llāh
Diger ḳapuya şaḳın ilticā ümīd itme

CDXLVIII

• • – – / • – • – / • • –

1 Baḳup aġyāra ḳıl ʿiṭāb-ı nigāh
Eyle ʿuşşāḳı şevḳ-yāb-ı nigāh

2 Uyudı fitne-i cihān olalı
Pīle-i çeşmi cāme-ḫᵛāb-ı nigāh

3 Biñ füsūn aḫẕ iderdi bir demde
Ġamzesi itse intisāb-ı nigāh

4 Degmez ol çeşm-i fitne-sāza naẕar
Ḳılmasun kākülüñ niḳāb-ı nigāh

5 ʿİzzet aġyār-ı dīvi recm itsün
O melek-ḫū atup şihāb-ı nigāh

6 Yüzümüz ḳalmadı saña Pīr'üm
Eyle luṭfuñla feyż-yāb-ı nigāh

CDXLIX

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Aldanup kiẕbine yāruñ oyalandum bu gice
Vaʿd-i ferdā gibi mevhūma inandum bu gice

2 Kūy-ı dil-ber mi disem cennet-i aʿlā mı disem
Bilemem ṭoġrısı bir bāġı dolandum bu gice

3 Çekdüm āġūşuma ol ḥīle-geri ber-taḳrīb
Siḥr-kār oldıġuma ben de inandum bu gice

4 Bezm-i ʿaşḳ içre yerin boş ḳomadı yan molla
Ṣubḥa dek şemʿ-i şeb-ārā gibi yandum bu gice

CDXLVIII E: 221b, H: 221b, D: 220b, M: 153, B: 175b
6 eyle luṭfuñ ile: eyleye luṭf ile D
CDXLIX E: 221b, H: 221b, D: 221a, M: 153, B: 175b
1 mevhūma: mevʿūda D

5 ʿİzzetā varmış idüm baḫt ile ḫᵛāb-ı kehfe
Ṭāliʿüm uyḫuda ḫālā ben uyandum bu gice

6 Meclis-i ḥażret-i maḫdūm-ı hüner-perverde
Bayḳara ṣoḥbetüñ açmaġa utandum bu gice

7 Derdümi Şems'e yarın söyleyem inşā'allāh
Yanmadan ḥāl-i dili şemʿe uşandum bu gice

CDL

• • – – / • – • – / • • –

1 Ḳondı aġyār āşyānemüze
Bayḳuş oldı faḳīr-ḫānemüze

2 Şaded-i ʿaşḳa eyleyen āġāz
Uydurur naġmesin terānemüze

3 Ḳısmet-i rūz-merremüz yoḳsa
Ḳāniʿüz bāde-i şebānemüze

4 Bu teġāfül bu dil-şikenlikler
A cefā-cū a bī-vefā nemüze

5 İdemez Ḳays ʿİzzetā taḳlīd
Reviş-i lā'ubāliyānemüze

6 Ṣayd-ı der-gāh-ı ḫażret-i Pīr'üz
Rāżıyuz anda āb u dānemüze

CDLI

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

1 Duyurdı āteş-i ʿaşḳı cihāna pervāne
Gerekdi sūz-ı derūnıyla yana pervāne

2 Murādı yanmaḳ olaydı yanardı bencileyin
Arar o şemʿe bu şemʿe bahāne pervāne

3 Atar mı kendini nār-ı ḫicāba bir ḳat da
Alur mı virdügi cānı lisāna pervāne

4 Maḳām-ı sūz-ı dil-ārāda beste-i ʿaşḳı

CDL E: 222a, H: 222a, D: 221a, M: 153, B: 175b
1 āşiyānemüe: şebānemüze D
6 der-gāh-ı ḫażret-i: ḫażret-i der-gāh-ı D
CDLI E: 222a, H: 222a, D: 221a, M: 153, B: 176a

Oḳur uṣūli ile bī-terāne pervāne

5 Yanar da soñra ider pāy-ı şem‘e ‘arż-ı niyāz
Ḥased kim olmış edebde yegāne pervāne

6 Cenāb-ı ‘aşḳa ṭoḳur bir perend-i āteş-reng
Fetīl-i şem‘i çeküp tār-ı cāna pervāne

7 Dolarsa başına şem‘üñ metā‘-ı cānı n’ola
Baḳar mı sūḳ-ı fenāda ziyāna pervāne

8 O şem‘-i ḥüsn ile görseydi sūzişüm ‘İzzet
Gelürdi nār-ı ḥasedden fiġāna pervāne

9 Ta‘aşşuḳ eylemiş āyīn-i Pīr’e devr iderek
Ḥikāyet itmededür yana yana pervāne

CDLII

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Ṭoldı şevḳ-i mey-i la‘lüñ ile mīnā-yı nigāh
Başladı cünbiş-i mestāneye a‘żā-yı nigāh

2 Pertev-i rūyına baḳma olamaz tāb-āver
Pençe-i mihr-i cihāna yed-i ṭūlā-yı nigāh

3 Olsa da zülf-i girih-gīri buḥūr-ı Meryem
Baḳmaz ārāyiş-i nisvāna Mesīḥā-yı nigāh

4 Oldı ṣaf-beste-i ḥayret reh-i neẓẓāre bütün
Fikr-i āmed-şud-ı dil-dār ile alay-ı nigāh

5 İntisāb eyleyeli ‘İzzet o şāh-ı ḥüsne
Oldı müjgānlarum dest-i temennā-yı nigāh

6 Sen düşün ḥāl-i dil-i mürdeñi ey zāhid-i kūr
Bir naẓarda beni Pīr’üm ider iḥyā-yı nigāh

CDLIII

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Göricek ḫaṭṭ-ı ruḫuñ eyleme neng āyinede
Olur elbet ne ḳadar olmasa jeng āyinede

2 Ġamze ḫancer-keş olup ḳarşı çıḳınca ‘aksi

CDLII E: 222b, H: 222b, D: 221b, M: 154, B: 176a
4 neẓẓāre bütün: neẓẓāremde E, neẓẓāre ben H
CDLIII E: 222b, H: 222b, D: 221b, M: 154, B: 176a

Ḳalmadı çehre-i ʿāşıḳ gibi reng āyinede

3 Naḳş-ı bārīk-i ḫaṭuñ baḳ ne ḳadar nāzükdür
ʿAksi maʿlūm degül kār-ı Fireng āyinede

4 Bir sitemli sözüñ eyler dili yüz biñ pāre
Gösterür ṣūretini raḫne-i seng āyinede

5 ʿAks-i ḫaṭṭ-ı siyehüñdür ki ḳafā-dār oldı
Ṭā'ir-i ḥüsnüñe mānend-i küleng āyinede

6 Çıḳamaz ʿaksi daḫı bīm-i ecelden ḳarşı
Eli ḫancerde iken itse direng āyinede

7 Nice rengīn ṣuver eylerdi ḫayālüm terdīf
Olmasa ʿİzzet eger ḳāfiye teng āyinede

8 Şeker-i terbiyet-i Pīr'üm ile güyāyam
Ṭūṭī-i ṭabʿumı Ḥaḳ itmedi deng āyinede

CDLIV

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Ḥaḳ dimez Manṣūr eger Ḥaḳ'dan ḫaber-dār olmasa
Dil bilür mi dil-beri zülfinde ber-dār olmasa

2 Çār-emvāc-ı kütübden ḫāric itmezdi şināh
Lücce-i vaḥdetde ger Manṣūr nā-çār olmasa

3 Eylemezdi ṭaʿne-i ḫaḳ-nā-şināsāndan ḥicāb
Çehre-i Manṣūr'a Şiblī'nüñ güli ʿār olmasa

4 Ḳullanurdı şāne-i tedḳīḳ-i ehl-i keşreti
Kakül-i dil-dār eger Manṣūr'a yek-tār olmasa

5 Ehl-i Ḥaḳḳ'a penbeden nerm idi Ḥallāc'uñ sözi
Münkirānuñ başına ṭoḳmaḳ gibi bār olmasa

6 Rifʿat-i menzille bulmazdı ʿalāyıḳdan rehā
Dāmen-i Manṣūr keşretden sebük-bār olmasa

7 İddiʿāsı ʿİzzetā ḫaḳdur cenāb-ı Rāġıb'uñ
Daʿvī-i Manṣūr iderdi her kişi dār olmasa

CDLIV E: 223a, H: 223a, D: 222a, M: 155, B: 176b
1 dil: ol M, B
2 itmezdi: itmezi E, H
3 ʿār olmasa: ḫār olmasa M, B
6 bulmazdı: bulmazdan M, B

8 Ḫavf u bīm-i dār ile ḥaḳ söylemekden kim ḳaçar
Ḫażret-i Pīr'üñ ṭarīḳı ketm-i esrār olmasa

CDLV

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Bu deli dīvānenüñ baḳ şu ḫayāl-i ḫāmına
Fikr ider el urma yārüñ zülf-i ʿanber-fāmına

2 Kāse-i meh ḫırmen-i necminde āb u dānemüz
Var şanup bī-hūde gerdūnuñ ṭutulduḳ dāmına

3 Görmedük zīn-ḫāne-i ʿuzletdeki ārāmı biz
Bindük esb-i devletüñ hem tündine hem rāmına

4 Zülf ü rūyın seyr idüp gördüm zamān içre zamān
ʿĀlem-i ḫüsnüñ naẓar itdükde ṣubḥ u şāmına

5 Ṣābit oldı ṭāliʿüm ḫāl-i siyāhuñmış meger
Ġayrı baḳmam encüm-i seyyārenüñ aḥkāmına

6 Ṣanma ʿaks-i yārdur ṣūret bulan āyīnede
Āyine taḳlīd ider āyīne-i endāmına

7 Bir ġazel taḥrīr idüp mānende-i naḳş-ı nigīn
ʿİzzetā ẕeyl eyledüm müfti'l-enāmuñ nāmına

8 Fāżıl-ı Seyyid-ḫıred kim bir ḫuṣūṣı fikr ide
Ẕihni eyler intiḳāl āġāzdan encāmına

9 Böyle bir ʿallāme fetvā virmedi evvel meger
Ṣaḳlamış Sulṭān Maḥmūd'uñ Ḫudā eyyāmına

10 Keşf ider Baġdād'da ẓulm itse bir ḳāżī eger
Maṣlaḥat Hārūn-ı vaḳtüñ ḳalmaz istiʿlāmına

11 Müddeʿī fetvāsını ʿarż itse ḫaşm-ı cāḥide
Ḫasm olur daʿvāsı ḳalmaz ḥākimüñ iʿlāmına

12 Öyle pür eyler ki naḳd-i luṭfı bezm-i himmetin
Sā'il-i iḥsānınuñ yer ḳalmaz istirḥāmına

13 Belledi Aʿcām dersin açmadı baḫş-i diger
Yek-sebaḳ Īrān u Tūrān'ın virüp iʿlāmına

14 Bü's-Suʿūd'ı görmeyüp derk itmeyen bir Fāżıl'ı

CDLV E: 223a, H: 223a, D: 222a, M: 155, B: 176b
1 deli dīvānenüñ: dil-i dīvānenüñ M, B
12 luṭfı: lafẓı D

Ḥaşre dek ḳılsun te'essüf ʿömr-i bī-hengāmına

15 İftiḫār ise murād ey aṭlas-ı bālā-yı çerḫ
Yüz sene faḫr it sürüp yüz güşe-i iḥrāmına

16 Maẓhar-ı ikrām ḳıldı ʿabd-i Monlā'dur diye
Maẓhar olsun ḥażret-i Pīr'üñ o da ikrāmında

CDLVI

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Vaşlını dil-dāra ibrām itmedüm itmem yine
Ben bu mātem-gehde bayram itmedüm itmem yine

2 Āftāba eylerem cām-ı meyi her şeb bedel
Bādesüz bir kerre aḳşam itmedüm itmem yine

3 Neş'e-yāb-ı cām-ı laʿlüñ oldıġum demden berü
Ḫᵛāhiş-i ṣahbā-yı gül-fām itmedüm itmem yine

4 Ġonçe-i āmālini pejmürde gördüm ʿālemüñ
Ārzū-yı gül-şen-i kām itmedüm itmem yine

5 ʿAczümi bildürmedüm ol nā-kes-i ʿāciz-küşe
Miḫnetinden çerḫe düşnām itmedüm itmem yine

6 ʿİzzetā Monlā ḳadar bir şeh-süvāruñ vaşfına
Esb-i tünd-i ḫāmemi rām itmedüm itmem yine

CDLVII

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Eşkümi ol ġonçeye bār itmedüm itmem yine
Sūy-ı minnetden ḫaber-dār itmedüm itmem yine

2 Hep ḳuşūrı kendümüñ noḳṣān-ı ʿaşḳumdan bilüp
İştikā-yı yār u aġyār itmedüm itmem yine

3 Bāde-i cām-ı ene'l-Ḥaḳ ʿaşḳ ola erbābına
Mestem ammā keşf-i esrār itmedüm itmem yine

---

15 iftiḫār ise: iftiḫār itse D / murād ey: murādı: D, B; merd ey M
CDLVI E: 223b, H: 223b, D: 222b, M: 156, B: 177a
1 vaşlını: vuşlatı D
5 ʿāciz-küşe: ʿāşıḳ-küşe M, B
CDLVII E: 223b, H: 223b, D: 223a, M: 156, B: 177a
2 hep ḳuşūrı kendümüñ noḳṣān-ı ʿaşḳumdan bilüp: hep ḳuşūrı kendinüñ noḳṣān-ı ʿaşḳdan bulup E, H; hep ḳuşūrı kendinüñ noḳṣān-ı ʿaşḳından bulup M; hep ḳuşūrı kendine noḳṣān-ı ʿaşḳından bilüp B

4 Olmaduḳca ruḫṣat-ı neẕẕāre tā ol ġonçeden
Pāyına müjgānumı ḫār itmedüm itmem yine

5 Ḳaṭreye muḥtāc isem de rızḳ içün ben kendimi
Ġavṭa-ḫʿār-ı baḥr-i efkār itmedüm itmem yine

6 Sā'il-i der-gāh-ı Monlā oldıġumdan ʿİzzetā
Naẓmumı keşkül-i cerrār itmedüm itmem yine

CDLVIII

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Ġam-ı laʿlüñle gezdüm bunca dem mey-ḫāne mey-ḫāne
Ṭolular kim içerdüm ḳan idi peymāne peymāne

2 Ḫarāb-ı bāde-i ʿaşḳa ʿabes peymāne teklīfī
ʿAceb bī-hūde ṣunduñ laʿlüñi mestāne mestāne

3 Meger her bir ṣanem ol āfet-i cānın nişānıymış
Arardum ṣūret-i dīger gezüp büt-ḫāne büt-ḫāne

4 Ne maʿnālar çıḳar her bir nigāhından o fettānuñ
Nihānī āşnālıḳlar ider bīgāne bīgāne

5 Ḫarāb olmış göñüldür medfen-i kenz-i Ḫudā ʿİzzet
Tehī gezme miṣāl-i Maġribī vīrāne vīrāne

6 Felāṭūn'lar velīsidür gürūh-ı Mevlevīyānuñ
Gezerler ʿālemi añlar velī dīvāne dīvāne

CDLIX

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Ḫārlar didi ki pīrāmen-i neẕẕāremüze
Baḳsa gerdūn utanur gül-şen-i neẕẕāremüze

2 Ḳurı yanı şıra yaş yandıġını seyr eyle
Ṭutuşur eşk girüp gül-ḫan-i neẕẕāremüze

3 Ḫarem-i ḥüsn-i dil-ārāya da toz ḳondurduḳ
Yapışup gerd-i keder dāmen-i neẕẕāremüze

4 Cevher-i eşki atınca ne belālar çekdük
Ṭaḳılur rişte-i nāzük-ten-i neẕẕāremüze

5 Gözi ṭoydı ḫaṭ-ı ruḫsārı gelüp ʿuşşāḳuñ

CDLVIII E: 224a, H: 224a, D: 223a, M: 156, B: 177a
CDLIX E: 224a, H: 224a, D: 223a, M: 156, B: 177b

O çerā-geh yaradı tevsen-i neẕẕāremüze

6 Bize ʿİzzet baḳacaḳ yer ḳomadı sūzen-i ġam
Bir dikiş dikdi ki pīrāhen-i neẕẕāremüze

7 Ḳalmadı minnetümüz mihre fürūġın şalalı
Şems-i Ḥaḳ revzene-i rūşen-i neẕẕāremüze

CDLX

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

1 Dolaşdı ḥalḳa-i zülfe kilīd-i endīşe
Mübārek ola bu ʿıḳd-i cedīd-i endīşe

2 Ḫayāl-i yār girüp çıḳmadan ḳolaydı baña
Olaydı ḥalḳa-i çeşmüm ḥadīd-i endīşe

3 Miyānı fikri gelür ḫāṭır-ı dil-i zāra
İderse ʿazm-i reh-i nā-bedīd-i endīşe

4 Alurdı gāh miyānın ḫayāle vehm ise de
O rişteden de kesildi ümīd-i endīşe

5 Şarıldı dāmen-i yāra ḥavās-ı pençe gibi
Baḳar mı ardına artuḳ berīd-i endīşe

6 Söz añlar oldı ḫayālüm o rütbe kim ʿİzzet
Gelür şımāḫuma güft ü şenīd-i endīşe

7 İlāhī fikrümi Monlā'ya eyle ancaḳ ṣarf
Ḫayāl-i dīger ola nā-resīd-i endīşe

CDLXI

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Vaṣf-ı laʿlinde tükendi güher-i endīşe
İtmedi ḫayf vefā baḫr u ber-i endīşe

2 Bu gice öyle dolaşmış ki ser-i ḫüsninde
Pīçiş-i zülf-i siyehdür eṣer-i endīşe

3 Ol ḳadar şām-ı firāḳında siyeh-rūzam kim
Ġıbṭa-i kāküli oldı seḥer-i endīşe

---

7 şalalı: şaldı D
CDLX E: 224b, H: 224b, D: 223b, M: 157, B: 177b
7 nā-resīd: nā-bedīd D
CDLXI E: 224b, H: 224b, D: 223b, M: 157, B: 177b
2 ḫüsninde: rāhında M, B

4 Dil-i zārum ile endīşem idüp ʿazm-i vişāl
Döndi dil gelmedi ḥālā ḫaber-i endīşe

5 Bāġ-ı ümmīdümüze bād-ı ḫazān oldı vezān
Ḳurudı naḫl-i emel hem-semer-i endīşe

6 Ḫūlyā ile de erbāb-ı maʿārif geçinür
Ṭūṭī-i ṭabʿumı besler şeker-i endīşe

7 Bāb-ı Monlā'ya düşelden beri gönlüm ʿİzzet
Mīhmān-ı ġama sedd oldı der-i endīşe

CDLXII

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Gösterdi dūd-ı fürḳati efsürde maḥbere
Şükr itdi bezm-i vaşlda yanduḳca micmere

2 İtmez zebān-ı zaḫmumuz ol gülden iştikā
Şu virse eşk-i bülbül ile nūk-i ḫancere

3 Ḫoy-kerde rūy-ı yārumı gördükce al al
Batdı çemende ġonçe ḫacāletle ḳan tere

4 Emr eyle kendi nefsüñe maʿrūfı ʿārif ol
Vāʿiẓ çalışma nāfiledür nehy-i münkere

5 Rücḥānı bādeye lebinüñ günden āşkār
Sāḳī ḳodı ikisini dün gice bir yere

6 Balīn-i peşm-i liḫye ile būriyā yeter
Ḫācet mi şeyḫ efendiye kürsīde mindere

7 ʿİzzet ġulām-ı der-geh-i Şems-i ʿināyetüz
Yoḳdur felekde minnetümüz bāb-ı dīgere

CDLXIII

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Bilürem hīç eşer itmez dil-i cānānuma āh
Āteşümden iderem kendi dil ü cānuma āh

2 Maḳşadum çeşm-i siyāhuñla elif ḳaddüñdür
Geh yazar geh bozaram defter-i dīvānuma āh

CDLXII E: 224b, H: 224b, D: 224a, M: 157, B: 178a
5 lebinüñ: lebüñ D
CDLXIII E: 225a, H: 225a, D: 224a, M: 158, B: 178a

3 Tükenürdi bu ḳadar ṣarfa göre şimdiye dek
Olsa gencîne eger bu dil-i sūzānuma āh

4 Bunca efġān saña kār itmez ise ʿālemde
İderem maḥşere dek āh-ı firāvanuma āh

5 ʿİzzet olsun o zamān aġlar acırsın şimdi
Ne disem añladamam kendimi sulṭānuma āh

6 Ḥamd ola sāye-i Monlā'da ne var aġlayacaḳ
Şu ki tefhîm idemem dîde-i giryānuma āh

CDLXIV

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Perestiş-gāh-ı naḫvetdür büt-i ḫod-bîne āyîne
ʿİbādetdür virilmezse o bed-āyîne āyîne

2 Serîr-i ḫüsnidür şāhen-şehān-ı kişver-i nāzuñ
Sezādur cevher-i enẓār ile tezyîne āyîne

3 Nigāh-ı ḫışmına eyler nigāh-ı ḫışm neẓẓāruñ
Degüldür feyż-yāb-ı sîne-i bî-kîne āyîne

4 Gören iki ḳıyāmet ḳopdı bir maḥşerde żann eyler
Alur mışrāʿ-ı ḳaddin sāḥa-i tażmîne āyîne

5 Nice gencîne-i esrār gördü ʿāşıḳān anda
Demişlerdür anuñçün sîne-i sîmîne āyîne

6 Nice İskender'i ol bāba ḫayrān görmişüz ʿİzzet
Gerekmez der-geh-i Monlā Celāle'd-dîn'e āyîne

CDLXV

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Esdürme gül-şen-i dile yā Rab hevā-yı cāh
Bāġumda bülbül olmaya fikr-i Hümā-yı cāh

2 ʿİfrît bilmez anı Süleymān olan bilür
Mührüñ şıḳındısıyla nic'oldı şafā-yı cāh

3 Maʿlūmdur metāneti Ẕātü'l-ʿimād'dan
Ednā nesîm-i āha ṭayanmaz binā-yı cāh

CDLXIV E: 225a, H: 225a, D: 224a, M: 158, B: 178a
CDLXV E: 225b, H: 225b, D: 224b, M: 158, B: 178a

4 Pek ʿaybdur ḳurulması ṣāḥib-mesānidüñ
Kendi iken girifte-i dām-ı belā-yı cāh

5 Ḳapış ḳapışla almada ol nān-ı ḫuşki ḫalḳ
Ḳaḥṭ oldı keşret-i şürekādan ġıdā-yı cāh

6 Seng-i siyāh olursa da bālīn-i zilleti
İtdürme başumı baña yā Rab fedā-yı cāh

7 Fevtinden evvel eyleyemez ʿİzzetā ʿilāc
Bilmezse derde düşdigini mübtelā-yı cāh

8 Mesned-nişīn-i faḳr u fenādur Cenāb-ı Pīr
İtmez derinde bende olan ittikā-yı cāh

CDLXVI

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Ṣusuz nūş it ḫarāma ḫīle ḳatma bāde içdükce
Gözüñ ṭoysun biraz ḫürmetli ṭoldur sāde içdükce

2 Yatur bī-hūş-ı keyf-i ʿaşḳ olup ḫāk-i mezelletde
Şarāb-ı eşkini ʿāşıḳlaruñ seccāde içdükce

3 Ṭurur ḫūn-ı derūnum bir ḳarāra eşk-i çeşm artar
Şarābı bü'l-hevesdür żamm iden muʿtāda içdükce

4 Hele mevcūdı ḳullan soñra iste ḳısmetüñ Ḥaḳ'dan
İder sāḳī daḫı ratl-ı meyi āmāde içdükce

5 Bilürdüm böyle ḳanlar yuṭmadur hecrüñle taʿbīri
Şarāb-ı laʿlüñi dün gice ben maʿnāda içdükce

6 Sirişküm gibi bulmam ḫūn-ı dilden ʿİzzetā neş'e
Şarābuñ zevḳi çıḳmazmış meger tenhāda içdükce

7 Ḳalup dil-teşne yā Hū şimdi bildük mā-ʿarafnāki
Mey-i ʿirfānı biz der-gāh-ı Mevlānā'da içdükce

CDLXVII

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Keştī-i ʿaḳlı öyle düşürdüm havāsına
Lenger bıraḳdı baḥr-i cünūnuñ verāsına

CDLXVI E: 225b, H: 225b, D: 224b, M: 159, B: 178b
5 şarāb-ı: şürb-i D
6 şarābuñ: şarāb-ı D
CDLXVII E: 225b, H: 225b, D: 225a, M: 159, B: 178b

2 Vaṣf itse kākülin ṭolaşur rişte-i ḫayāl
Söz söylemek ḳolay mı o başlar belāsına

3 Īhām-ı vaşla cür'et iderdüm nigāhına
Dil şabr iderse sīne ṭururşa ḳażāsına

4 Esrār-ı 'aşḳdan femi bir noḳṭa söylemez
Īmā iderse ḳaşı ḳarışmam orasına

5 Ṭanbūra acıram ser-i sūflye acımam
İnkār idince zevḳini ursam ḳafāsına

6 Söz virdi bāġ-ı ḥüsnini īcāra la'l-i yār
İsterse naḳd-i cānı ucuzdur kirāsına

7 Mey-ḫāneler ḳapandı ḳalup Rūm'a münḥaşır
Mestān iki ḳat uġradı rūmuñ belāsına

8 Muġ-beççegānı çekdi o ḳalyoncı dil-beri
Varmış Cezīre-i Saḳız'uñ tā verāsına

9 Manşūr ḳıldı pādşeh-i 'ālemi Ḫudā
Tārīḫler yazar yine 'İzzet ġazāsına

10 Eyler fürūġ-ı seyfi ile şarḳ u ġarbı feṭḥ
Maẓhardur ol cenāb-ı Ḥüsām'uñ du'āsına

CDLXVIII

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Girmezse bir şadā n'ola rindüñ ḳulaġına
Ot ṭıḳdı şaḥne mey-kedenüñ çıngıraġına

2 Süknā-yı cismi ġamzeñe va'd eylemişdi cān
Rehn aldı kākülüñ dil-i zārı ferāġına

3 Bir fitne şaldı gül-şene kim 'aks-i ḳadd-i yār
Cūlar ḳapandı serv-i sehīnüñ ayaġına

4 Şest eylemiş bu ḳulzüme zülfin 'acūz-ı çerḫ
Ḫayfā neheng-i dil şaşırup düşdi aġına

5 Elbette güldürür bıçaḳ açmazken aġzını
Bilmem gülüñ şabā ne fışıldar ḳulaġına

---

6 naḳd-i cānı: ne ḳadar cānı D
7 mey-ḫāneler: mey-ḫāne D
8 çekdi: çigner E, H, D / ḥizāsına: verāsına M, B
CDLXVIII E: 226a, H: 226a, D: 225a, M: 159, B: 179a

6 Pür-āteş olsa ġonçe olur bī-fürūġ-ı ʿaşḳ
Bülbül ḳomazsa revġan-ı eşki çerāġına

7 Bilmezdi bāġı bu dil-i şaḥrā-neverd-i ʿaşḳ
Bir sünbül-i siyeh anı bend itdi bāġına

8 Maṭlūb-ı dest-gāh-ı ecel tār-ı ʿömrdür
Müyuñ baḳar mı ḳarasına hīç aġına

9 Git zülf-i yāra benden ümīdüñ kes ey göñül
Düş pādşāh-ı devlet-i ḥüsnüñ otaġına

10 Devrān-ı kec-ʿaṭā Ġalaṭa Mevlevīyetin
ʿİzzet düşürdi ḥayf ki şahbā yasaġına

11 Monlā'yı derd-i ʿaşḳa göñül bilmese ṭabīb
Merhem umar mı sīne-i pür-zaḫmı dāġına

CDLXIX

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Manşıb-ı dehri ṭaleb ʿayb mıdur rüşvet ile
Virilür cāh-ı beḳā daḫı ʿubudiyyet ile

2 Lāne-i devleti tenhā ḳoduk āḫir ḳaçırup
Nice ʿanḳāları ḳāf-ı ʿademe şöhret ile

3 Kūh-ken-veş deliler var idi ṭaġlar devirür
Var mı itmiş ʿuḳalādan bunı bir himmet ile

4 Menzil-i dīgeri de döndereyüm dir o yine
Uġraşur ḫānesi vīrāne olan devlet ile

5 Ne ḳadar itse de mākū-yı ṭabīʿat diḳḳat
Ḥüsnini kāle-i eşʿār bulur raġbet ile

6 Arama ḳāfiye-i köhnede mażmūn-ı cedīd
Bu ḳadarcıḳ bulınur çoḳ aradum ʿİzzet ile

7 Devlet-i terbiyet-i ḥażret-i Mevlānā'dur
Rūm'da pāyemi hem-rütbe iden Şevket ile

CDLXX

---

9 ümīdüñ: ümīdi M, B
11 bilmese ṭabīb: ṭabīb bilmese D
CDLXIX E: 226b, H: 226b, D: 225b, M: 160, B: 179a
1 ṭaleb: D –
CDLXX E: 226b, H: 226b, D: 225b, M: 160, B: 179a

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Olmasa ʿaşḳ u cünūn ikisi bir maʿnāya
Gelemez Ḳays u ḳabes ikisi bir imlāya

2 Ḳoma seyf üstine seyf iki gözüm sūziş olur
Gelmesün ġamzelerüñ ikisi bir araya

3 Şāhlar der-geh-i Ḥaḳ'da ḳapu yoldaşıdur
Dögüşür mi ḳul olan ikisi bir Mevlāya

4 Ḫaṭṭ u zülfüñ beni öldürmege baḥş açmışlar
Uydurup mes'eleyi ikisi bir fetvāya

5 Ḳana dā'ir olan aḥkāma girer ġamzelerüñ
Dā'imā şāhid olur ikisi bir daʿvāya

6 Kūh-ı ġamdan dolaşup ḫūn-ı dil-i zārum ile
Nehr-i eşküñ dökülür ikisi bir ṣaḥrāya

7 Cevher-i baḥr-i derūnı getürür dīdelerüm
İşler ol fülkelerin ikisi bir deryāya

8 Geldi Ḳays'uñ yerine ʿālem-i ʿaşḳa Ferhād
Ṣıġamaz öyle şehüñ ikisi bir dünyāya

9 İşte pek müşkil olur ḫayr ile taʿbīri bunuñ
Yatdı ʿāşıḳla raḳīb ikisi bir rü'yāya

10 Meyde varken bu ġalā olsa da dīger Ġalaṭa
Yine yetmez şanuram ikisi bir Mollā'ya

11 Çeşminüñ ḳanġısı ile başa çıḳsun ʿİzzet
Düşdi mecnūnlarınuñ ikisi bir Leylā'ya

12 Luṭf-ı Zer-kūb u Ḫüsām ile olurdum ḫāḳān
Eylese nīm-nigāh ikisi bir ednāya

CDLXXI

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Dīdeden ḫūn-ı dil-i zār aḳıdup nem yerine
Gelmege başladı şimdi cigerim dem yerine

2 Bāde-i fikr-i viṣālüñle yapılduḳ yoḫsa

---

6 ṣaḥrāya: deryāya D
CDLXXI E: 227a, H: 227a, D: 226a, M: 161, B: 179b
1 zār: zārum D

Gelemez ḫaste-i hecrüñ olan ādem yerine

3 Dem-i hicrānda göñlümce devā itmiş olur
Zehr ekenler dil-i mecrūḥuma merhem yerine

4 Gördi kār itmedigin ruḳye vü efsūnumuzuñ
O perī-zād ḳomaz ʿāşıḳın ādem yerine

5 Ḳurı şöhretle fürū-māye Süleymān olamaz
Mühr-i ḫur-şīdi felek virse de ḫātem yerine

6 Bīşe-zār-ı felegüñ ʿādetidür gāhī ḳoyar
Gürbeyi şīr-i ecem peşşeyi Rüstem yerine

7 Sözlerüm gevher-i kān-ı kerem-i Monlā'dur
Ḳoyamaz ʿİzzet anuñ miṣlini ādem yerine

CDLXXII

– – • / – • – • / • – – – • / – • –

1 Ummaz idüm bu luṭfı zamān-ı ḳalīlde
İtdüñ çerāġ dāġ-ı dili bir fetīlde

2 Cevher bulınmaz eşk-i riyāsında vāʿiẓüñ
Çıḳmaz ṣadef mübārek ise daḫi Nīl'de

3 Meccānen eyle merḥamet artuḳ iki gözüm
Bitdi nuḳūd-ı eşk bu çeşm-i ʿalīlde

4 Ḥelvāya āstīnini ḫorṭūm idüp yuṭar
Ṭoġmış imām efendi bizüm ʿām-ı fīlde

5 Der-gāh-ı Pīr ʿāleme ʿİzzet güşādedür
Yoḳ ḳudret intisāba bu ʿabd-i ẕelīlde

CDLXXIII

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Dil gülerdi zaʿferān-ı rūy-ı zerd-i ʿāşıḳa
Şimdi ḳan aġlar olup hem-derd derd-i ʿāşıḳa

2 Bir civānuñ āteş-i ʿaşḳı ḫarāb eyler seni
Ey zen-i dünyā ṣaḳın daḫl itme merd-i ʿāşıḳa

---

6 ḳoyar: ḳor E, H, D
CDLXXII E: 227a, H: 227a, D: 226a, M: 161, B: 179b
4 imām efendi bizüm: bizüm imām efendi D
CDLXXIII E: 227a, H: 227a, D: 226a, M: 161, B: 179b
1 gülerdi: güler D

3 Āh dirler nāmına ol raḫş-ı gül-gūn peykerüñ
Bād erişmez tevsen-i gerdūn-neverd-i ʻāşıḳa

4 Kaʻbeteyn-i çeşmi naḳd-ı vaṣl içün üftādedür
Mihr ü meh iki pul olmaz bāb-ı nerd-i ʻāşıḳa

5 Āsmān daḫı hevā-yı ʻaşḳ ile ser-geştedür
Bī-hüde ebrin boyar mı reng-i gerd-i ʻāşıḳa

6 İki raḫşuñ ceng ü peykārında merkeb mürd olur
Girmesün aġyār yār ile neberd-i ʻāşıḳa

7 ʻİzzetā bilmem ne ḥikmetdür söyünmez sūz-ı dil
Eylemez dūzaḫ taḥammül āh-ı serd-i ʻāşıḳa

8 İstemez yüz biñ ḳaşīde olmaya tā anda ʻaşḳ
Rūḥ-ı Mevlānā ider taḥsīn ferd-i ʻāşıḳa

CDLXXIV

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Şeh-i mülk-i maḥabbetsin varup zülfi otaġ eyle
Alup neẕẕāreye ruḫsāruñ ey dil seyr-i bāġ eyle

2 Refū-yı tesliyet olsun da yüz biñ dāġa rāżīdür
Dil-i mecrūḥa cānā sīnemi daġ üstü bāġ eyle

3 Verādan işlerüz muġ-beççegāna biz de maḫfīce
Hem-ān ey şaḥne sen var raḳsı meydānda yasaġ eyle

4 Ḳalur bī-tāb-ı efġān bildiginden ḳalmaz ol ẓālim
Diler sen çāk çāk it sīneñ ister dāġ dāġ eyle

5 Alışdı ġamzesi mihmān olaldan saña ḫayr itmez
O şūḫa ʻİzzetā dil-ḫāneyi katʻī ferāġ eyle

6 Görürseñ āteş-i ʻaşḳuñ ṣafāsın anda ey ʻāşıḳ
Erenler maṭbaḫında sīneñi göz göz ocaġ eyle

CDLXXV

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Bir iki dāġ ile göñül itme mükābere
Geçmez diyār-ı ʻaşḳda ol naḳd-i nāsere

CDLXXIV E: 227b, H: 227b, D: 226b, M: 162, B: 180a
CDLXXV E: 227b, H: 227b, D: 226b, M: 162, B: 180a

2 Ṭutmış o naḫl-i nāz ile kendin ber-ā-bere
Şimşād-ı bī-edeb ile itdüm müşācere

3 Gel ey perī bu şeb yatalum sīne sīneye
Yarın cemī‘-i mā-meleküm ḳıl müsādere

4 Başdan başa döküp o siyeh zülfi sīneye
Semmūruñ eyle dūḫte-i ‘ömrüm ser-ā-sere

5 Mecrūḥ ḳıldı māhı ġam-ı reşk-i sīnesi
Göstermede ṭabīb-i sipihre ḳara bere

6 Vardur sipāh-ı zülfine imdād-ı dīdesi
Bir fitne olsa Çīn’de eyler muḫābere

7 Şahbāyı şu ḳapusına ta‘yīn eyledüm
‘İzzet olunca ḳal‘a-i ġamda muḥāṣara

8 Monlā-yı Rūm kim fuḳarānuñ melāẕıdur
Muḥtāc ider mi bendelerin hīç āḫara

CDLXXVI

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Çeşmiyle ġamze itmede maḫfī müşāvere
Mülk-i dile göründi yine bir muḫāṭara

2 İtmiş bu gice māddetü’l-aṣl-ı ḫilḳati
Şākirdi ile ḫˇāce efendi müẕākere

3 İtmem raḳīb-i kelb ile artuḳ itiş ṭalaş
Ḳıldı göñül o Türk ile terk-i muḥāvere

4 Bilmem ki şeyḫ efendi ne kāferlik eyledi
Güldürdi şöyle böyle yanaşdı o kāfere

5 Muġ-beççegāna ders virür bir ḳadeḥ meye
Ṣarf eylemez kemālini vā‘iẓ fenā yere

6 Naẓmum efendi-zāde-i ebnā-yı ‘aṣrıdur
‘İzzet n’ola ṭabī‘at iderse mükābere

7 Bir ẕerreyem ki Şems-i hüdā’dan fütādeyem
Bi’llāhi mihr-i çerḫ ile ḳalmam ber-ā-bere

CDLXXVII

CDLXXVI E: 228a, H: 228a, D: 227a, M: 162, B: 180a
3 muḥāver: mütāreke D
CDLXXVII E: 228a, H: 228a, D: 227a, M: 163, B: 180b

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Sāḳiyā sīb-i ruḫuñdan meze ḳıl āmāde
Āteşīn gül-ʿaraḳ-ı laʿlüñ içilmez sāde

2 Dāne-i ḫāl-i ruḫuñ āb-ı leb-i laʿlüñdür
Bizi bu dām-geh-i cevre iden üftāde

3 Kāfirüñ ṭabʿ-ı şeh-i ʿaşḳa mülāyim sözi var
Vuṣlatın ilçisi olmış ḫaṭı fevḳa'l-ʿāde

4 Gicelerde görilen miḫneti taʿbīr idemem
Görmez oldı gözüm ol māh-veşi rü'yāda

5 Gördügi ancaḳ anuñ cebhemizüñ ṣūretidür
Maḥrem olmaz ser-i ṭāʿātümüze seccāde

6 Mest-i ṣahbā-yı cünūn ser-ḫoş-ı lā-yaʿḳildür
Neş'e ümmīdi idenler şu tehī mīnāda

7 Ḳāmeti itmede iḫtār-ı ḳıyāmet yoḫsa
Getürür lebleri ṣahbāyı dem-ā-dem yāda

8 ʿAcabā ben ne yapardum bu ġam-ı ġurbet ile
Rūḥı şād ola Cem'üñ olmasa ʿİzzet bāde

9 Cāy-ı ārāmı felek itse cihāndan nā-būd
Bize bir yer bulınur der-geh-i Mevlānā'da

CDLXXVIII

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Ṣaḥrāya ḳaçdı Ḳays biri çıḳdı ṭaġına
Pervāne düşdi ḫażret-i ʿaşḳuñ ocaġına

2 Baṭmış dirīġ revġan-ı hicrāna ṣızlıyor
Pervānenüñ şu gitdi fetīl-i çerāġına

3 Var mı ṭabīb-i ʿaşḳda ġayr ez-fetīl-i şemʿ
Pervānenüñ ʿilāc-ı dil-i dāġ dāġına

4 Āsīb-i rūzgāra ḳanat gerdi ṣubḥa dek
Pervāne bekçi oldı bu şeb şuʿle bāġına

5 Düşdi revāḳ-ı şuʿleye mānende-i meges

CDLXXVIII E: 228b, H: 228b, D: 227b, M: 163, B: 180b
3 şemʿ: ʿaşḳ // dāġına: zāġına D
4 ḳanat: ḳanāʿat D

Pervānenüñ ne bal çalınmış damaġına

6 Pervānegān olmasa ḫoşnūd-ı şem‘-i ‘aşḳ
İmdād ider mi revġan-ı cānıyla yaġına

7 Pervāne-veş yanınca per ü bālüm āteşe
Yüz ḳızdurup ḳapandum o şem‘üñ ayaġına

8 Pervāne şem‘a yaḳlaşabilseydi yanmadan
Esrār-ı ‘aşḳı söylemek ister ḳulaġına

9 Pervānegān-ı şu‘le-i ‘aşḳa ‘abeş ‘aẕāb
Geldi şanur cehenneme gitse ḳonaġına

10 Ṣahbā-yı şu‘le şu‘le-i ṣahbāya beñzemez
Pervānenüñ döner gözi baḳ ḳan çanaġına

11 Her şeb sülāf-ı āteşe elbette ḳanmalı
Pervāne ‘İzzetā baḳamaz mey yasaġına

12 Pervāneye Mu‘în olur feyż-i Şems-i dîn
Düşsün seḥerde Ḥażret-i Pîr’üñ ocaġına

CDLXXIX

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Dil düşdi deşt-i ‘aşḳda Ḳays’uñ ocaġına
Bîd-i cünūnuñ indi müsāfir otaġına

2 Terk eylemez ṣafāsını deşt-i belāhetüñ
Mecnūn’ı da‘vet itse Aristū ḳonaġına

3 İsfîd-i çeşmi deşt-i ġamuñ māh-ı tābıdur
Mecnūn nigāh ider mi sipihrüñ çerāġına

4 Leylā’ya yaraşurdı degül eylemek şikest
Cān-ı leẕîẕini ḳosa Ḳays’uñ çanaġına

5 Aġyār ṭa‘nı dostlaruñ nuṣḥ u pendidür
Mecnūn’uñ iḫtilāl virenler dimāġına

6 Seyr eyle luṭfi itdi nigeh-bān deşte Ḥaḳ
Bir kimse bekçi itmez iken Ḳays’ı bāġına

7 Ḳays’uñ dolaşmadı bu ḳadar püşt ü pāda ḫayf

CDLXXIX E: 228b, H: 228b, D: 228a, M: 164, B: 181a
1 indi: itdi D
3 deşt: dest M, B
4 degül: dilüñ M, B

Bir kez mehār-ı nāḳa-i Leylā ayaġına

8 Dīvānedür anı yataġan ẓann idüp ḳaçar
Mecnūn'ı da'vet eylese Leylā yataġına

9 Çoḳdan olurdı 'İzzet'üñ aḥvāli dāstān
Mecnūn'uñ i'tibār olunsaydı ṣaġına

10 Mecnūn şimdi 'aḳlını almış ki başına
Pervāne itdi cānını Pīr'üñ çerāġına

CDLXXX

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Ṣabā ḳılmış tesadüf būy-ı ḫaṭṭ-ı 'anber-efşāna
Alup faṣl-ı bahārın müjdesin ṭutmış gül-istāna

2 Bu şeb bezm-i viṣāle da'vet itdüm bir perī-zādı
Buḫūr-ı āhı yaḳdum başladum efsūn u efġāna

3 Muḳārin ḥükmin aḫẕ eyler meṣeldür ey dil-i zārum
Niẓām-ı ḥāl ümīd itme düşüp zülf-i perīşāna

4 Ne ḳanlar aġladum baḥr-i muḥīṭ-i fikr-i la'linde
Dönünce pençe-i müjgān-ı çeşmüm şāḫ-ı mercāna

5 Bulanlar ḳaṭre-i la'linde buldı cevher-i kāmı
Kimi meftūn olup kāna kimisi ṭaldı 'ummāna

6 Degildür ḳıl ḳadar aḥvāl-i çerḫ-i ḥüsnden āgāh
Hilāl-i māhı teşbīh eyleyen ebrū-yı cānāna

7 Ḥarāret vaḳtini görmez bu gül-zār-ı ġamuñ 'İzzet
Olanlar dil-rübūde şeb-nem-āsā Şems-i raḫşāna

CDLXXXI

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

1 'İlāc-ı mülke düşen şaḫṣ-ı derdmend olma
Ayaḳ ṭabībi gibi vaḳf-ı kūy u kend olma

2 Hevā-yı kāma düşüp egme rūzgāra boyun
Ṣaḳın bu bāġçede serv-i ser-bülend olma

3 Nuḳūd-ı cān iledür aḫẕ-ı kāle-i enfās
Bu kār-ḫānede mümkin mi sūdmend olma

CDLXXX E: 229a, H: 229a, D: 228a, M: 164, B: 181a
CDLXXXI E: 229a, H: 229a, D: 228b, M: 164, B: 181a

4 İdüp derūnuñı merbūṭ rişte-i ḳadere
Keş-ā-keş-i ġam-ı ʻālemle bend bend olma

5 Ġam-ı sipihri ferāmūş iden olur āzād
O dām-ı cevri tefekkürle der-kemend olma

6 Bu gül-sitān ider āfet-resīde-i şöhret
Daḫı ḳaranfil olursın cihān-pesend olma

7 Ne yetmez aña nemed-pāre-i Celālü'l-Ḥaḳ
Düşer mi ʻİzzet'e hīç ṭālib-i perend olma

CDLXXXII

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Rūy-ı nifāk olmasa ger iştihārda
Yüz bulmaz āyīne ser-i ṭāḳ-ı kibārda

2 Şemʻ-i ḥayātını ṣaḳınan bād-ı āhdan
Bal mumı ile gezmedi bu rūzgārda

3 Bī-ṭāliʻem o mertebe kim necm-i baḫtumı
Çeşm-i felek de görmedi leyl ü nehārda

4 Bir reşḥa-i gül-āba daḫı nā'il olmaduḳ
Yanduḳ miṣāl-i micmere bezm-i kibārda

5 Ṣad-āferīn ṣābit-ḳādem böyle olmalı
Manşūr Ḥaḳ söz üzre ayaḳ başdı dārda

6 Olsun ṣafāda şehrümüzüñ bī-vefāları
Virdük ḳarārı ḥāşılı terk-i diyārda

7 Nār-ı ḥasedle olsa n'ola bāġ dāġ dāġ
Yoḳ dāġ dāġ-ı sīne gibi lāle-zārda

8 Nā-dānuñ istedigi gibi devr ider felek
Ehl-i dile cefāda ṭurur bir ḳarārda

9 Pā-māl-i cevrüñ olmaya degmez mi ʻİzzet'üñ
Luṭf it bıraḳma iki gözüm intiẓārda

10 Ey Şems-i ẕerre-perver-i dīn eyle merḥamet
Tāb u tüvān ḳalmadı bu ḫāk-sārda

CDLXXXIII

CDLXXXII E: 229b, H: 229b, D: 228b, M: 165, B: 181b
CDLXXXIII E: 229b, H: 229b, D: 229a, M: 165, B: 181b

•– – –/•– – –/•– – –/•– – –

1 Yıḳar bir gice çerḫi tīşe-i āhum ʿināḍ itme
ʿAmūḍ-ı ṣubḥa sen ey mihr-i envār iʿtimāḍ itme

2 Anı pālān gibi sırtında gördük çoḳ ḫar-ı dūnuñ
Felek kālā-yı cāhı ġabn-ı fāḥişle mezād itme

3 Şu dūn-perver sipihre necm-i baḫtum eyleyüp muḥtāc
Ḥuṣūl-i kām aña merhūnsa yā Rab ber-murād itme

4 Sükūtı ʿāḳilüñ aḥmaḳları iskāta ḳādirdür
Görüp sākit bizi ey çerḫ ʿāciz iʿtiḳād itme

5 Ümīd-i sāye-i dāʾim gibidür ebr-i zāʾilden
Kibār-ı devlete ʿālemde ʿİzzet istināḍ itme

6 Be-cāh-ı nūr-ı Aḥmed eyleme yā Rab niyāzum red
Beni Monlā ḳuluñdan rūz-ı vāveylāda yād itme

CDLXXXIV

– – •/– • – •/• – – •/– • –

1 İşkeste cāmdur Cem-i mey-nūşa āyine
Olsun cihān Sikender-i bī-hūşa āyine

2 Rūşen-dilāna niʾmet-i dīdārdur emel
Dil-sīrdür o şevḳ ile bī-tūşe āyine

3 ʿAks itdi rūy-ı yār dil-i pāre pāreme
Şevḳinden oldı bezmde her gūşe āyine

4 Ḫalvet-sarāy-ı ṣūret-i cānāne olmasa
Muḥtāc olur mı her gice rū-pūşa āyine

5 Nīreng-i vaʿd-i yāra ḳapuldı benüm gibi
Aḫşām olunca çıḳdı yine boşa āyine

6 Ḫaṭ gelmeden bu vālihe de eyle bir nigāh
Başlar begüm ḥuḳūḳı ferāmūşa āyine

7 ʿÖmrinde nūr u ẓulmeti bir yerde görmedi
Ḫayretdedür o zülf ü bināgūşa āyine

8 Beñzetdi zülf ü gerden-i dil-dāra güyiyā
Bir perde-i siyeh çeküp dūşa āyine

CDLXXXIV E: 230a, H: 230a, D: 229a, M: 165, B: 181b
6 başlar begüm: başlar mı kim D

9 ʻİzzet ideydi dūde-i āhumdan iḫtirāz
Çekmezdi yārı göz göre āġūşa āyine

10 Deryā-ḫurūş eyledi ṭabʻum Cenāb-ı Şems
Mihrüñ ṣafāsı ile gelür cūşa āyine

11 İnṭāḳ-ı Ḥaḳ Nebīye daḫı vāsıṭayladur
Cibrīl'dür o ṭūṭī-i ḫāmūşa āyine

CDLXXXV

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 İşlesüñ tīr-i müjeñ tā cāna Allāh ʻaşḳına
Bir daḫı ḫācet ḳoma peykāna Allāh ʻaşḳına

2 Ḫāk-pā-yı şemʻ-i bezm-i yāra sürdükce yüzüñ
Sūzişüm ʻarż eyle ey pervāne Allāh ʻaşḳına

3 Aç gözüñ şeb-zinde-dār-ı hecrüñem ey māh-rū
Āh u zārum diñleme efsāne Allāh ʻaşḳına

4 Dökme sāḳī cürʻa-i peymāneyi ser-mest olup
Girme çeşmüñ gibi nā-ḥaḳ ḳana Allāh ʻaşḳına

5 Bunca demler cūy-bāruñdur senüñ ey naḫl-i nāz
Bir nigāh it dīde-i giryāna Allāh ʻaşḳına

6 Müjde-i merg ile tebşīr eyleyüp ey tīġ-ı yār
Tesliyet vir ḫaste-i hicrāna Allāh ʻaşḳına

7 Dil ḫarāb-ābād-ı ġamzeñdür gözüñ bir ḳat daḫı
İtmesün vīrānemi vīrāne Allāh ʻaşḳına

8 Saña açdum kimseye açmam derūnum zaḫmını
Ṭuymasun ey ġamze bir bīgāne Allāh ʻaşḳına

9 Cem arar devrān ḫarābāt ehline itmez nigāh
Görmedük bezminde bir peymāne Allāh ʻaşḳına

10 Mā-cerāmuz ḥaşre ḳalmışdur o lāl-i nāb ile
Virmedi bir ḳaṭre şu ʻatşāna Allāh ʻaşḳına

11 Rāh-ı miḥnetde yeter bār olduñ ey dil ʻİzzet'e
Der-geh-i Ḫünkār'a git dīvāna Allāh ʻaşḳına

---

11 Ḫaḳ: D –
CDLXXXV E: 230a, H: 230a, D: 229b, M: 166, B: 182a
7 gözüñ: gözet M, B

CDLXXXVI

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

1 Metā‘-ı cān geçer kişver-i maḥabbetde
O alınur ṣatılur bender-i maḥabbetde

2 Delīl-i ‘aşḳ degül şeyḫ efendi sādece tāc
Çeleng-i āh gerek efser-i maḥabbetde

3 Açup bu bāġda baş baḳma ṭa‘n-ı aġyāra
Hüner urulmadadur şeş-der-i maḥabbetde

4 Olur mı dā’ire-i dil ḫālel-peẕīr-i nifāḳ
Ṣebāt olursa eger miḥver-i maḥabbetde

5 Atarsa seng-i ‘adāvet felek ne ġam ‘İzzet
Olunca sikkesi Pīr’üñ ser-i maḥabbetde

CDLXXXVII

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Kesel-baḫşā olur fikr-i sivā erbāb-ı tecrīde
İki ‘ālem leb-i ḫamyāzedür bī-tāb-ı tecrīde

2 Ḳanā‘at her gice zād olsa çekmez ṣıḳlet-i hemyān
Olur mihmān-serā deşt ü feżā reh-yāb-ı tecrīde

3 Görürsem rāḥatı rü’yāda ta‘bīr eylemem ḫayra
Yeter bālīn-i zānū mübtelā-yı ḫ‘āb-ı tecrīde

4 Çeker mi minnet-i mevc-i ‘alāyıḳ baḥr-i keṣretde
Taḥammül eyleyen deşt-i fenāda tāb-ı tecrīde

5 Tamām-ı baḥr u kānı bir ḫazef-pāreyle vezn itmez
Erenler kenz-i maḫfī cevher-i nā-yāb-ı tecrīde

6 Dehān-ı şekvemüz yoḳ ġonçe-veş berg-i ‘alāyıḳdan
‘Abeṣdür menn-i ebr-i āsmān sīr-āb-ı tecrīde

7 Der-i rif‘at-medār-ı faḳra gerdūn āstān olmaz
Degüldür mihr ü meh şāyeste ḫalḳa bāb-ı tecrīde

CDLXXXVI E: 230b, H: 230b, D: 229b, M: 166, B: 182a
2 degül: D –
5 olunca sikkesi: olıncası D
CDLXXXVII E: 230b, H: 230b, D: 230a, M: 167, B: 182b
4 ‘alāyıḳ: ḫalāyıḳ D
7 āstān: āsmān D

8 Şoyunmaḳ anda ʿİzzet ḫilʿat-i teşrīf-i devletdür
Penāh olmaz der-i Monlā gibi aṣḥāb-ı tecrīde

CDLXXXVIII

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Kemer-bend-i nifāḳ olmış ḳaşuñla ittifāḳ üzre
Bıraḳdı tīġ-ı ġamzeñle beni çeşmüñ şiḳāḳ üzre

2 Hemīşe sāde-diller yüz bulursa bezm-i rifʿatde
Aṣar şāh u gedā āyīneyi bālā-yı ṭāḳ üzre

3 Birisi necm-i baḫtumdur birisi kevkeb-i ḫālüñ
İki yıldız ki dā'im birbirinden iftirāḳ üzre

4 Düşerse üstüñe rindān ṭarılma bādesüzlükden
Ṭurur mı sāḳiyā insān düşün kim bir ayaḳ üzre

5 Bir altun köpri ḳurmışlar ṣanur cūy-bār-ı elmāsa
Mücevher ḫancerin seyr eyleyen zerrīn nitāḳ üzre

6 N'ola eylerse ḫulle ḫüsn ü ḳubḥın görmeyen aʿmā
Zen-i dünyāyı taṭlīḳ eyledüm ben üç ṭalāḳ üzre

7 Yaḳar bir gün ʿuṭārid infiʿālinden bu dünyāyı
Ḳalursa böyle necm-i baḫt-ı ḫāmem iḫtirāḳ üzre

8 Der-i Monlā ki ʿİzzet mültecā-yı ḫalḳ-i ʿālemdür
Gedā vü şāh umar anda ʿināyet bir siyāḳ üzre

CDLXXXIX

– – • / • – – • / • – – • / • – –

1 Yaz gelmeden oldı ḫaṭ-ı reyḥānı resīde
Pek çabuḳ olur ḳara ḫaber gūşa resīde

2 Ḳufl-ı der-i ʿuḳbāya yeter ḳuvvet-i pīrī
Yerleşmededür penbe-i mūyuñ o kilīde

3 Her şerḥa leb-i şekve vü her dāġ birer gūş
Ẓāhirde ne ḥācet a göñül güft ü şenīde

4 Vaḳtiyle ṣafāsın çıḳarur ʿālem-i ye'süñ

CDLXXXVIII E: 231a, H: 231a, D: 230a, M: 167, B: 182b
1 şiḳāḳ: nifāḳ M, B
7 ḳalursa: ḳalursam H / böyle: E –, H – / böyle necm-i baḫt-ı ḫāmem: necm-i baḫt-ı ḫāme böyle M, B
CDLXXXIX E: 231a, H: 231a, D: 230a, M: 167, B: 182b

Baḫt-ı siyehin sürme iden çeşm-i ümîde

5 Biñ revzeneden gül-şen-i ḥüsne nigerānam
Her ġonçe-i dāġ oldı dil-i zāruma dîde

6 Ol pîrehen-i nerme geçer tîr bulınmaz
Cevşen gibidür ādeme aḫlāḳ-ı ḥamîde

7 ʿİzzet der-i Monlāʾya idüp çeşmümi ḥalḳa
Oldum müteraḳḳıb kerem-i Rabb-ı Mecîd'e

CDXC

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Gelmedi yār ki gelsin yine cānum yerine
Cān bedel olmadı ol rūḥ-ı revānum yerine

2 Gelmesün mi bize aġyār umarken yārı
Düşdi bir tîr-i ḳażā kaşı kemānum yerine

3 Maḳdem-i yārı ḫaber virdi gelüp baña raḳîb
Baġladı kelbi felek şîr-i jeyānum yerine

4 Bāġ-bān-ı felegüñ işlerini seyr eyle
Dikdi bir naḫl-i belā tāze fidānum yerine

5 Şāʿir-i muʿcize-gū itdi beni himmet-i Pîr
Ḳoyamaz kimse sözin ḥüsn-i beyānum yerine

CDXCI

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

1 Nücūmı cāʿize virse felek ḳaşîdemüze
Ḳatar mıyuz anı Dehrî gibi neşîdemüze

2 Bu bāġ-ı ʿaşḳda Manṣūr'ı ṣanma sen ber-dār
Uzandı terbiyet-i naḫl-i nā-resîdemüze

3 Sirişk-i dîde-i Nūḥ idi ḳulzüm-i ṭūfān
Muḥîṭ-i ġıbṭa ider ḳaṭre-i çekîdemüze

4 Ḫayāl-i perçem-i şūḫ-ı güzeştedür çekilen
Muvāfiḳ oldı bu çille ḳad-i ḫamîdemüze

5 Remîde oldı yine āşyān-ı dilden āh

CDXC E: 231b, H: 231b, D: 230b, M: 168, B: 183a
CDXCI E: 231b, H: 231b, D: 230b, M: 168, B: 183a
1 dehrî: dehr D

‘Aceb şabā ne didi mürġ-ı āremīdemüze

6 Mey-i sirişk ile pürdür piyāleler ‘İzzet
Ne ġam ḳoruḳ daḫı virmezse çerḫ dīdemüze

7 Yekūnı himmet-i Monlā imiş meger bildük
Biraz kesānı ‘abeş yazmışuz cerīdemüze

CDXCII

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Bulsam dehānı vaṣfına bir teng ḳāfiye
Yoḳdur redīf-i la‘line hem-reng ḳāfiye

2 Yā Bī-sütūn yā dil-i Şīrīn olur redīf
Naẓm-ı metīnüme olıcaḳ seng ḳāfiye

3 Ḥayretle keyfümüz ḳaçırur naẓm-ı bī-meze
Olsa redīf bāde aña beng ḳāfiye

4 Naḳkāş-ḫāme-i müteşā‘ir ne resm ider
Rūy-ı redīfe olmasa nīreng ḳāfiye

5 Bir şā‘irüñ ki naẓmı kec ü mec-edā ola
‘Aḳreb redīfdür aña ḫarçeng ḳāfiye

6 Ol herze-gū ki naẓmına pāyān olmaya
Ḥayret gelür redīfe ḳalur deng ḳāfiye

7 Ol şūḫ-ı Türk’i vaṣf idemezler ‘Arab ‘Acem
Olsa redīf Vanḳulı Ferheng ḳāfiye

8 ‘İzzet bu nev-zemīnde oldı muṣālaḥa
İtmiş redīf-i köhne ile ceng ḳāfiye

9 Naẓm-ı şerīf-i ḥażret-i Monlā'yı vaṣfda
Maḥcūb olur redīf ider neng ḳāfiye

CDXCIII

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Keşf itdi sırr-ı vaḥdeti aġyāra āyine
Manşūr-veş çekildi baḳuñ dāra āyine

---

6 virmezse: şıḳmazsa M, B
7 yazmışuz: yazduḳ D
CDXCII E: 232a, H: 232a, D: 231a, M: 168, B: 183a
4 müteşā‘ir ne: müteşā‘irāne D
CDXCIII E: 232a, H: 232a, D: 231a, M: 169, B: 183b

2 Olmaz cemal-i şāhid-i maḳṣūddan cüdā
Sīnem miṣāli olsa da ṣad-pāre āyine

3 Yāruñ nigāh-ı çeşmine tāb-āver olmayıp
Ḫayretle virdi püştini dīvāra āyine

4 Ḳoydum elümle sīne-i mecrūḥa destini
Virdüm dirīġ o ṭıfl-ı ziyān-kāra āyine

5 Pūlāddan mısın ne bu tāb ü tüvān didi
Bir baña baḳdı bir nigeh-i yāra āyine

6 Zer-bāf cāme gerden-i sīmīne yaraşur
Ḳonmaḳ tehī mi levḥa-i zer-kāra āyine

7 ʿİzzet verā-yı perdedür üstād-ı dil
Ṭūṭī miṣāli gelse de güftāra āyine

8 Andan ẓuhūra geldi fütūḥāt-ı Meṣnevī
Olmış Ḫüsām ḥażret-i Ḫünkār'a āyine

CDXCIV

– – • / • – – • / • – – • / • – –

1 Gelmez süḫan-ı mūy-miyān şerḥ u beyāna
Ol rişte-i nāzük ṣarılur tīġ-ı zebāna

2 Ṣarf eyleme enfāsını ʿömr-i güẕerāna
Aldırma ṣaḳın cevherini āb-ı revāna

3 Biñ bülbüli nālende-i ḫār-ı sitem eyler
Bir ġonçeyi güldürme murād itse zamāne

4 Ġafletde bulur feyż-i seḥer bī-ḫıredānı
Bāʿiṣ olur āsāyiş-i ser ḫʷāb-ı girāna

5 Gönlümce ḫarīdār olamaz kāle-i ʿaşḳa
Bu bender-i miḥnetde baḳan sūd u ziyāna

5 Peymūde-i endāze-i ḫayyāṭ ḳadardur
Yeksān biçilür şevb-i ecel ḫurd u kelāna

6 İtsün dil-i ṣad-pāremi bir mūyına hem-rāz
Maḥrem geçinürmiş ḫarem-i ḫüsnüne şāne

---

5 pūlāddan mısın: pūlād mısın D
CDXCIV E: 232b, H: 232b, D: 231b, M: 169, B: 183b
5 olamaz: ola D

7 Şakird olamaz ḫāme-i ʿAynī'ye süḫanda
ʿİzzet ḳalemüm olsa da üstād-ı yegāne

8 Güş eyle beḳā naġmesini Hem-dem-i nāy ol
Bir gün tükenür bezm-i fenāda bu çegāne

CDXCV

– – • / • – – • / • – – • / • – –

1 Yüz ṭutmış iken āteş-i dil reng-i ḫumūda
Bir al ile itdük yeñiden şuʿle-nümūde

2 Ḳurtardı beni pençe-i şeh-bāz-ı nigehden
Mürġ-ı dil olup dām-geh-i zülfe rübūde

3 Her millete miḥrāb-ı perestişdür o ebrū
Yer mi bulunur cāmiʿ-i ḥüsninde sücūda

4 Āġāz-ı sürūd itmiş idüm bāġ-ı belāda
Bülbüller idi gül-bün-i imkānda ġunūde

5 Cān-dāde-i teslīm-i rıżādur aña herkes
Muḥtāc degül pādşeh-i ḥüsni cünūda

6 Gencīne-i dil ġıbṭa olur baḫr-ı muḥīṭe
Bir kerre gözüm başlar ise ṣarf-ı nuḳūda

7 ʿİzzet der-i Monlā'ya ṣarıl cān u göñülden
Ben her ne ki buldum ise buldum o ḳapuda

CDXCVI

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

1 Olup neẕẕāre-i gülden nigāhı rencīde
Remed getürdi o bīmār-ı nāzānīde

2 Sirişki şerbet-i al itdi mīzbān-ı ḫayāl
Müsāfirin baña virdi o merdüm-i dīde

3 İki laḳırdıyı bir araya getürme muḫāl
Dehān-ı şekve güşāde zebān tefsīde

4 Bahāne ile gül-i laʿl-i dil-beri yalayup
Cenāb-ı şeyḫ ḳızışdurdı ḫalḳı tevḥīde

5 Efendi ḳorḳuluġı olmasa minārelerin

CDXCV E: 232b, H: 232b, D: 231b, M: 169, B: 183b
CDXCVI E: 233a, H: 233a, D: 232a, M: 170, B: 184a

Alup o ṭıflı mü'ezzin çıḳar mı temcīde

6 Medāyiḥ-i ḫaṭ-ı dil-dārdur sebeb ʿİzzet
Ṣuṭūra cebhesini kilk ider mi mālīde

7 Kudūmı şevḳi ile muṭribān-ı Monlā'nuñ
Felekde minnetümüz var mı deff-i nāhīde

CDXCVII

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Nāz ile boġma beni zülf-i kemendüm söyle
Cānumı üzme yeter cānum efendim söyle

2 Vaʿd-i vuṣlat mı idi būse mi virsem der idüñ
Ne şeker çiġnedüñ ey lebleri ḳandüm söyle

3 Bir dil-i güm-şudemi yār görüp ṭard itmiş
Ey ṣabā zülf-i siyeh-kāra gücendüm söyle

4 Ḳanġı mekkāreye düşdüñ kime dūş olduñ sen
Kim zebūn itdi seni şāh-ı levendüm söyle

5 Nuṭḳ-ı cān-baḫş ile cānlara cānlar ḳataram
Dise ʿİzzet baña cānān begendüm söyle

6 Der-geh-i Pīr'e çözülsün ser-i zülfi bıraḳup
Yüri ey āh-ı seḥer göñlüme pendüm söyle

CDXCVIII

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Olmış iken saña o gümüş sīne āyine
Lāzım mı alma deste her-āyīne āyine

2 ʿAks-i lebüñ degül görinen genc-i nūrdan
Cevher getürdi laʿlini taḫmīne āyine

3 Zaḫmet çekerdi ḥüsnini taʿrīfe Kūh-ken
Fūlād tīşe olmasa Şīrīn'e āyine

4 Yoḳdur vücūdı varsa da ḫāricde mümkināt
Beñzer meşelde ʿālem-i tekvīne āyine

CDXCVII E: 233a, H: 233a, D: 232a, M: 170, B: 184a
5 nuṭḳ-ı cān-baḫş ile cānlara cānlar ḳataram: nuṭḳ-ı cān-baḫş ile cānlarla cānlar ḳataram E, H; naḳd-i cān-baḫşum ile cānlarıña cān ḳataram D
CDXCVIII E: 233a, H: 233a, D: 232a, M: 170, B: 184a
1 olmış iken: almış iken D / deste: destine D

5 Yoḳdur nigār-ḫāne-i ʿālemde ḥüsn-i yār
ʿAzm itse miṣlini göremez Çīn'e āyine

6 Naḳş-ı cihāna ṣāf-dilān itmez iʿtibār
Muḥtāc olur mı baḳsaña tezyīne āyine

7 ʿİzzet ḫayāl-i ḥüsnī-i Dāniş-rehīnden
Şāyeste oldı ṣūret-i taḥsīne āyine

8 Virdük ġubār-ı der-geh-i Monlā'dan incilā
Bir anda oldı evc-i dil-i bī-kine āyine

CDXCIX

– – • / • – – • / • – – • / • – –

1 Mümkin mi der-āġūş ola ʿālemde bel ince
Mümkin midür āġūş ola ʿālemde belince

2 Mecnūn gibi ʿāşıḳları var zülfi telince
Leylā sözü efsānedür ol māha gelince

3 Baġrum gibi bir deşti mi var ḫūn ola nehri
Bir kūh mı var dāġ-ı derūnum cebelince

4 Urdı yüzine itdigi ẓulmi ʿalev-i āh
Tīr-i nigehi sīne-i sūzānı delince

5 Efsāne gelür baña dögüp sögmesi yārüñ
Dil-berde vefā olmama ḍarb-ı meṣelince

6 Ümniyyede merkūz iken lafz-ı meniyye
Kim kāmın alur ölmeden evvel emelince

7 Bir ḥācetümüz ḳalmadı çevgān-ı felekden
Güy-ı ṭalebi dest-i ḳanāʿatle çelince

8 Bir seng-i sitem olsun atar başına ey dil
Ardınca o şūḫuñ yelegen gibi yelince

9 ʿİzzet yücedür mertebe-i naẓm-ı bülendüm
Olmazsa da Sāmī vü Naẓīm'üñ ġazelince

10 Her bir nefesi yūf borusın çaldı cihāna
Abdāl-i dilüm der-geh-i Pīr'e yönelince

CDXCIX E: 233b, H: 233b, D: 232b, M: 171, B: 184b
2 gelince: bilince M, B
3 baġrum gibi bir deşti mi: yārüm gibi bir deşti mi E, H; yārüm gibi bir düşmeni M, B
8 yelegen: yeleyen E, H, D

D

– – • / – • – • / • – – – • / – • –

1 Mā-dām şeyḫ o şūḫ ile girdükce ḫalvete
Varmaz bizüm zamāne mecāzī ḥaḳīḳate

2 Ḫayyāṭ-ı çerḫ biçmededür kūteh ü dirāz
Bir cāme görmedük uya ḳadd-i liyāḳate

3 Baş ḳaldurur mı ʿāḳil olan bezm-i çerḫde
Cem-şīd nā-be-cā mı başılmışdı ʿişrete

4 Nīreng-i kā'ināt ki bī-rengdür bize
Yoḳ iʿtibār deyr-i ḥaḳīḳatde ṣūrete

5 Manẓūrı olsa da reh-i tedbīr sū-be-sū
Mestūrdur feżā-yı ḳader çeşm-i diḳḳate

6 Misvāki sıḳca ḳullanıyor diş biler gibi
Daʿvetli varsa şeyḫ efendi żiyāfete

7 Āşüfte-ḥāl-i ṭurra-i cānānedür müdām
Ummam ki ʿaḳlı yār ola dīvāne ʿİzzet'e

8 Geh rū-siyāh-ı ẕenb gehī sürḫ-rūy-ı ʿār
Bilmem ne yüzle varacaġum bāb-ı Ḥażret'e

DI

– – • / – • – • / • – – – • / – • –

1 Kār eylemekde ẓālime olsun mı deng-i āh
Bir ḫāne var mı açmaya anı medeng-i āh

2 Ḫur-şīdi ṭutdı ṭutmadı ol māh-peykeri
Çıḳdı sipihr-i çārüme ṣaff-ı küleng-i āh

3 Bilmem ki söndi yoḫsa yeñiden mi aldı dil
Gāhī sefīd gāh siyāh oldı reng-i āh

4 Ben yāra yolladum o çeküp gitdi göklere
Şīr-i felekle cenge mi çıḳdı peleng-i āh

D E: 233b, H: 233b, D: 232b, M: 171, B: 184b
3 nā-be-cā mı başılmışdı: nā-be-cā pāyı başmışdı M, B
8 ʿār: yār D
DI E: 234a, H: 234a, D: 233a, M: 171, B: 185a
2 M ve B nüshalarında 2. ve 3. beyitlerin ikinci dizeleri yer değiştirmiştir.

5 Kebk-i emel o aġız otuyla urulmuyor
Bī-hūde mürġ-ı ḫ‘ābı ḳaçurdı tüfeng-i āh

6 ‘Ālemde salṭanat ġam-ı Leylā’yı çekmedür
Ḳays’uñ başında bāl-i Hümā’dur çeleng-i āh

7 Şīrīn’i Ḫüsrev aldıġı gün ḫalḳ acıyup
Ol sūr-gāh-ı ġamda yapıldı fişeng-i āh

8 Derd-i derūn-ı ‘İzzet'e Monlā'dadur devā
Ben varmaduḳca Ḳonya’ya olmaz direng-i āh

DII

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Ayda bir kerre ṭolarken güc ile sāġar-ı māh
İtme ümmīd bu mey-ḫānede meşrebce günāh

2 Şeb-i vuṣlatda gelür ḫaṭṭı gelürse o mehüñ
Perde-i āyine-i maṭlab olur baḫt-ı siyāh

3 Şeyḫ efendi çıḳar elbette kenār-ı cerre
Ne ḳadar eylese deryā-yı kerāmetde şināh

4 Zāhidüñ ni‘met-i cennet dökülür aġzından
Ṣoḥbet-i bī-mezesi rinde virür istikrāh

5 Başına bir gün iner sā’iḳa-i ḳahr-ı Ḫudā
İtme mānend-i mināre ḥarem-i ġayra nigāh

6 Viremem kūy-ı ḫarābātı cihāna ‘İzzet
İtseler dehre ḫulūd üzre beni şāhen-şāh

7 Ẕikr-i cehrī-i Celāl ile be-ḥaḳḳ-ı Monlā
Eyleye ṣoñ nefesüm ḥażret-i Allāh Allāh

DIII

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Zehr eker taḥrīk-i müjgānuñ dil-i ṣad-pāreye
Ḳalmadı yaramda ṭākat penbe-i neẕẕāreye

2 Yār āġūşumda ben teb-lerze-dār-ı hicriyem
‘Āşıḳı o ṭıfl-ı teng-ḫū döndürür gehvāreye

---

6 çekmedür: çekmededür E, H, D
DII E: 234a, H: 234a, D: 233a, M: 172, B: 185a
DIII E: 234b, H: 234b, D: 233b, M: 172, B: 185a

3 Fikr-i gīsūsı iderken ḫāli geldi yāduma
Düşdi keştī-i ḫayālüm gice vaḳti ḳaraya

4 Dā'imā reh-yābın eyler ser-bülend ü ser-nigūn
Beñzedür ʿāḳil mużīḳ-i manṣıbı devvāreye

5 Mū-miyānı ḫasretiyle ḳılca ḳaldı cānumuz
Ġamzesi ḫancer gibi bī-hūde girdi araya

6 Daḫı mektebdeyken olmışdum düçār-ı zaḫm-ı ʿaşḳ
Dāġdan gül naḳş iderdüm levḥa-i sī-pāreye

7 Zaḫm-ı miḥnet çeşm-i ḫasret āh-ı fürḳat olmasa
Kim acır aġlar yanar ʿİzzet dil-i bī-çāreye

8 Maṭbaḫ-ı Monlā'nuñ olsun cān u dil ḫākisteri
Āşyān ḫāżırlayam mürġ-ı dil-i āvāreye

ḪARFÜ'L-YĀ

DIV

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Dest-i pīr-i mey ile ṭolmış sebūlar var idi
Tekye-i dilde anuñçün hāy u hūlar var idi

2 Ḥūlyā-yı ḳāmetüñ ber-geşte itdi her birin
Bāġ-ı fikrümde nihāl-i ārzūlar var idi

3 Tuḥfe mi itdüñ anı mülk-i Ḫıṭā ḫūbānına
Nev-terāşum sende ḫaṭṭ-ı müşk-būlar var idi

4 Serv-i nāzum itmedüñ gül-zāra ednā iltifāt
Pāyuña yüz sürmege cūyende cūlar var idi

5 Oldı seyl-i ʿişveden ḳaç gül-şen-i dil pāy-māl
Serv-i nāzum dün yanuñda fitne-cūlar var idi

6 ʿİzzetā sen gelmeden evvel Nedīm-i şāʿirüñ
Miṣli ḫalḳ olmaz diyü çoḳ güft-gūlar var idi

7 Ḥamdü li'llāh der-geh-i Monlā'ya dökdüm ḳalmadı
Bende evvel bāb-ı ġayra āb-ı rūlar var idi

DV

– – • / – • – • / • – – • / – • –

DIV E: 234b, H: 234b, D: 233b, M: 172, B: 185b
DV E: 235a, H: 235a, D: 234a, M: 173, B: 185b

1 Ḫaṭ gelmeden o laʿl-i lebe mey-fürūş idi
Göñlüm bu vaḳti fikr iderek bāde-nūş idi

2 Güş eylerem fiġānını cān u derūndan
Ben söyledükce derdümi bülbül ḫamūş idi

3 Giydi ḫaṭuñla Kaʿbe gibi cāme-i siyāh
Geçdi o gün ki deyr-i ruḫuñ şuʿle-pūş idi

4 Göñlüm varurdı ḫʿāba ḫam-ı zülfi fikr ile
Bālîn-i istirāḥatı bāl-i sürūş idi

5 Dil ḫānḳāh-i Pîr'e şoyunduḳda ʿİzzetā
Gerdūn henūz o tekyede tennūre-pūş idi

DVI

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Dāḫil olduḳda ḥarîm-i ḫāş-ı Mevlānā'ya ney
ʿĀşıḳāne ḥālini ḳılmış recā Mevlā'ya ney

2 Feyż-i enfās-ı Mesîḥā'dan teneffüs itmese
Leb-güşā olmaz dem-ā-dem ʿālem-i bālāya ney

3 Ġonçe-femler leb-be-leb rāz-āşnā-yı nālesi
Bilmem efsūn mı oḳur her dil-ber-i raʿnāya ney

4 Bir ḳamışken zāhidā duymış ṣadā-yı himmetin
İntisāb itmiş cenāb-ı ḥażret-i Monlā'ya ney

5 Güş-ı hūşuñ var ise āyîn-i Mevlānā'ya ṭut
ʿİzzetā esrār-ı Ḥaḳḳ'ı söyliyor dünyāya ney

DVII

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

1 Ne ṣabra çāre ne terk-i diyāra yer ḳaldı
ʿAdem vilāyetine şunda bir sefer ḳaldı

2 Be-haḳḳ-i ḥażret-i Mecnūn izāle eyleye Ḥaḳ
Serümde derd-i ḫıredden biraz eṣer ḳaldı

3 Ne öldürür ġam-ı fürḳat ne ḳaldurur ṣıḥḥat
Göñül firāş-ı derūnumda muḥtażār ḳaldı

DVI E: 235a, H: 235a, D: 234a, M: 173, B: 185b
DVII E: 235a, H: 235a, D: 234a, M: 173, B: 185b

4 Tüketdi şanma hezārān ḥikāyet-i ʿaşḳı
O ḳıṣṣadan daḫı söylenmedük neler ḳaldı

5 Muʿīd-i ders-i viṣālüñ olur mıyuz diyerek
Ṣatılmaduḳ ne Muṭavvel ne Muḫtaṣar ḳaldı

6 Zamāne itdi tehī-dest öyle ʿİzzet'i kim
Elinde māl olaraḳ ḫāme-i hüner ḳaldı

7 Dil ü serüm düşeli āstān-ı Monlā'ya
Ne dilde gerd-i keder var ne derd-i ser ḳaldı

DVIII

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Her ne örnek cāme giyseñ yārsın bildüm seni
ʿĀşıḳa reng eyleyen dil-dārsın bildüm seni

2 Çeşm-i yāra gizlenüp ey ġamze itme iḫtifā
Sînemi tārāc iden Tātār'sın bildüm seni

3 Pek ṣararmış beñzüñ ey nergis kemāl-i reşk ile
Mevsim-i gülden beri bîmārsın bildüm seni

4 Yārsın ẓāhirde ammā ṣūret-i ḥaḳdan gelüp
Cānuma ḳaṣd eyleyen ġaddārsın bildüm seni

5 Aġlamaḳdan gözlerüm farḳ itmez ammā ey raḳîb
Sedd-i rāh-ı vaṣl iden dîvārsın bildüm seni

6 Vādī-i tanẓîrde ey ḫāme-i ʿİzzet yine
Pîr ü üstād-ı ḫoş-güftārsın bildüm seni

7 Kimseden ümmîd-i merhem itmedüñ ey zaḫm-ı dil
Dāġ-ı ʿaşḳ-ı ḥażret-i Ḫünkār'sın bildüm seni

DIX

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 İçüp buzlı şarāb āzürde-dendān oldıġum ḳaldı
Kebābuñ āteş-i ḥırşıyla büryān oldıġum ḳaldı

2 Yapıldı bunca demler köhne göñlüm gerçi şahbādan
Düşüp soñra ḫarābāt içre vîrān oldıġum ḳaldı

3 Açılmazmış meger gül-ġonçe-i kāmum bu gül-şende

DVIII E: 235b, H: 235b, D: 234b, M: 174, B: 186a
DIX E: 235b, H: 235b, D: 234b, M: 174, B: 186a

Benüm ḥasret-keş-i faṣl-ı bahārān oldıġum ḳaldı

4 Meger Leylā derūnum ḫānesinde eylemiş mesken
Benüm Mecnūn gibi ṣaḥrāda pūyān oldıġum ḳaldı

5 Süpürdüm günc-i dilden gerçi genc-i māliḫülyāyı
Miṣāl-i kenz-i köhne cāy-ı mārān oldıġum ḳaldı

6 Meger ḳısmet ayaġına gelürmiş her kesüñ bildüm
Benüm ancaḳ ḥarīṣ-i būs-ı dāmān oldıġum ḳaldı

7 Pederden iẕn alup bir kerrecik aḫşāma ḳalmazdı
Bu şeb luṭf itdi iḥsān itdi ḳurbān oldıġum ḳaldı

8 Muḳaddermiş gülüşler oynayışlar böyle cünbişler
Faḳaṭ yıllarca hicrānuñla giryān oldıġum ḳaldı

9 Bütün ez-berlemiş eṭfāl-i şehr āşārını ʿİzzet
Hem-ān zaḥmet-keş-i tertīb-i dīvān oldıġum ḳaldı

10 Der-i Monlā imiş mirʾāt-ı vaḥdet şimdi bildüm ben
Nice ṣūretlere ʿömrümce ḥayrān oldıġum ḳaldı

DX

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Ṣaḳlaram esrār-ı ʿaşḳı sīnede cānum gibi
Cān nedür bir gün gider ḳalur o īmānum gibi

2 Yoḳ vücūdumdan eṣer bilmem yanan nemdür yine
Görmedüm bir bitmez āteş cism-i sūzānum gibi

3 Çıḳmayam dirseñ vaṭandan niʿmetüñ bil ḳadrini
Eyle āzürde dil-i mihmānı dendānum gibi

4 Dest-i cevrinden şikāyet eylemek düşmez baña
Ḫāksār olsa girībānum da dāmānum gibi

5 Geçmezem neẕẕāre-i ḫüsnüñden olsa tīrinüñ
Her biri pīrāmen-i çeşmümde müjgānum gibi

6 Bezm-i ʿirfānumda ṭabʿumdur baña ʿİzzet Nedīm
Görmedüm ʿālemde bir eglence dīvānum gibi

7 Cevher-i iḥsān-ı Monlā ile oldı kām-bīn
Sāʾil-i pür-zūr olur mı çeşm-i giryānum gibi

---

4 ṣaḥrāda: ṣaḥrāları D
DX E: 236a, H: 236a, D: 235a, M: 174, B: 186a
2 bitmez: sönmez M, B

DXI

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Şaḳlaram ketm-i ʻademden beri sırr-ı femini
Ḳıl ḳadar ḳalsa da cānum açamam perçemini

2 Ġonçe-i laʻlini peymānede gördüm bu gice
İstemem bāġ-ı cihānuñ gülini şeb-nemini

3 Dem-be-dem laʻlini peymāne öperken gördüm
ʻAhdüm olsun içeyüm dem-be-dem anuñ demini

4 Cām şevḳin virür işkeste sifāl-i faḳra
Degişen rind-i ḫarābāta bu bezmüñ Cem'ini

5 Dil neler çekdi ne sevdālara düşdi bilemez
Görmeyen dil-berümüñ zülf-i ḫam-ender-ḫamını

6 Bu şifā-ḫānede bir derde giriftār olagör
ʻİzzet elbette viren yara virür merhemini

7 Minnet-i sāḳī-i devrānı çeküp çekme ḫumār
Çeke gör mey-kede-i ḥażret-i Pīr'üñ demini

DXII

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Zülf ü ḫālüñ ki degül hīç Müselmān birisi
Birisi ḫā'in-i dīn düşmen-i īmān birisi

2 Şu iki derd idecekdür beni āḫir ifnā
Dil-i sūzān birisi dīde-i giryān birisi

3 Bu gice Gökşu'da hem-bezm-i mey oldıḳlarumuñ
Birini söylemem ammā meh-i tābān birisi

4 Gerçi itdi güẕerān mevsim-i tīr-i sitemüñ
Çıḳmadı ḫāṭır-ı mecrūḥdan el-ān birisi

5 Ne ḳadar şūḫ-ı cefā-pīşe ki sevdüm ʻİzzet
Olmadı eyledigi cevre peşīmān birisi

6 Āftābı ikidür burc-ı sipihr-i keremüñ
Ḥażret-i Pīr biri Şems-i dıraḫşām birisi

DXI E: 236a, H: 236a, D: 235a, M: 175, B: 186b
DXII E: 236b, H: 236b, D: 235b, M: 175, B: 186b

DXIII

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Dil-i ber-dāruma düşmen olamaz şāne gibi
Düşüren deşte odur Ḳays'ı da dīvāne gibi

2 Meze-i bint-i ʿineb rūy-ı nigār olmalıdur
Duḫterin ʿaybını kim setr idecek ana gibi

3 Ol perī-zād ile ülfet ḳatı pek nāzükdür
Ṭoḳunan mūyına ṣad-pāre olur şāne gibi

4 Āşnālıḳlar içinde ne tecāhüller ider
Ṣoraraḳ ḥāl-i dil-i zārumı bīgāne gibi

5 Sīne mecrūḥ ciger ḫūn göñül ṣad-pāre
Bu sefer ġamzesinüñ ḳaṣdı hem-ān cāna gibi

6 Ne tükenmez mey imiş ḫūn-ı dil-i ʿİzzet-i zār
Geh ṭolar geh boşalur dīdesi peymāne gibi

7 Sā'il-i der-geh-i Monlā'da keremler var kim
Ḥātem'üñ güş iderem luṭfını efsāne gibi

DXIV

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

1 Olur mı medfen-i genc-i emel türāb gibi
Yıḳılmayınca kişi bu dil-i ḫarāb gibi

2 Fetīl-i şemʿi ider şeb-külāh-ı pervāne
Merāmı pādşeh-i ʿaşḳa intiṣāb gibi

3 Cihānda niʿmet-i Mevlā'yı saymaduḳ hīçe
ʿAẕāb olur mı beḳāda bize ḥisāb gibi

4 Ağız açup idemez dizgin aşırı taʿrīż
Semend-i nuṭḳa licām olmaz irtikāb gibi

5 Olur şecāʿat-i Rüstem maḳāleden maʿlūm
Ḳurulma bī-hüdedür ṣūret-i kitāb gibi

6 Ḳarīn-i nūr ise de rū-siyāh olur naẓar it
Ḥarīm-i ġayra nigāh eyleyen niḳāb gibi

DXIII E: 236b, H: 236b, D: 235b, M: 175, B: 186b
5 bu sefer: Yūsuf-ı M, B
DXIV E: 236b, H: 236b, D: 235b, M: 176, B: 187a

7 Dinür o ġonçe-i bāġ-ı kemāle ibn-i fülān
Virürse būy-ı nesebden ḫaber gül-āb gibi

8 Yıḳardı ḫayme-i gerdūnı bād-ı efġānum
Ṣarılmasa resen-i āhuma ṭınāb gibi

9 Dönüp dönüp baña baḳduḳca sīḫ-i ġamda göñül
Yanup yürek cigerüm ṣızladı kebāb gibi

10 Şemātet-i cühelā i'tirāz nā-ḳābil
Ṣımāḫ-ı naẓma gelür 'av'av-ı kilāb gibi

11 Tecessüs itmededür hep gelen giden zāruñ
Açılma herkese 'İzzet ṣarīr-i bāb gibi

12 Ümīd-i himmet ile muṭribān-ı Monlā'dan
Enīnümi iderem naġme-i rebāb gibi

DXV

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Ḫaṭṭ ile ḥüsni muḥarrefse de İncīl gibi
Zülfinüñ nūrına baḳ āyet-i tenzīl gibi

2 Şu'le-i vaḥdeti rūşen-dil olan sirḳat idüp
Aşılur büt-kede vü mescide ḳandīl gibi

3 Ḳurı āmed şud ile bāb-ı siyeh-kārana
Gözini aç yüzini ḳaralama mīl gibi

4 Cānuñı eyleme cānāna emānet kim olur
Ḫaşmını maṣlaḥat-ı ḫ'īşine tevkīl gibi

5 Herkesüñ meżra'a-i kāmına vir neşv ü nemā
Tā ki 'ālemde mübārek olasın Nīl gibi

6 İdesin tā-ser-i dīvār-ı bülendīye ṣu'ūd
Dā'imā 'āleme ni'met ṭaşı zenbīl gibi

7 Nānı aġyār umar dā'ire-i 'āşıḳdan
O ḳadar aç ki köpek nāle ider zil gibi

8 Ḫāme-i ma'rifeti çūb-ı ciger-veş 'İzzet
Ġarażı Arnavud'un dūşına taḥmīl gibi

9 Erḥam ü eşfaḳ ü ekrem dinilür Monlā'ya
Ṣīġa var mı keremi bābına tafḍīl gibi

DXV E: 237a, H: 237a, D: 236a, M: 176, B: 187a
4 ḫ'Işine: ceyşine M, B

DXVI

• • – – / • – • – / • • –

1 Sāḳiyā eyledüñ ḫarāb beni
Bu ḳadar yıḳmadı şarāb beni

2 Ġama bed' itdürür elif bādan
Heves-i ḫaṭṭ-ı müşk-i nāb beni

3 Mütevellī-i ʿaşḳı ḫūbānuñ
Eyledi vaḳf-ı ıżṭırāb beni

4 Fikr it ey şūḫ rūz-ı maḥşer var
İtme aġyār ile ḥisāb beni

5 Görmedüm dāne-i ümmīdi yine
Eşk-i çeşm itdi āsyāb beni

6 Ḳalmadı sūz-ı sīneye ḥācet
Bitirür dīde-i pür-āb beni

7 ʿİzzetā āferīn Ḫayrī'ye
Eyledi ʿāciz-i cevāb beni

8 Pederinüñ duʿā-yı ḫayrıdur
İtdüren şiʿre intiṣāb beni

9 Pīr'ümüñ feyż-i Meşnevī'sinden
İtdi Allāh behre-yāb beni

DXVII

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Āhum tükendi fürḳat-i cānān tükenmedi
Gencīne bitdi maṣraf-ı ḫūbān tükenmedi

2 Daḫı döner mi ʿaksine peymāne-i felek
Bezm āḫir oldı miḥnet-i devrān tükenmedi

3 Başumda ḳaldı şunda bir ot bitmedük yine
Sevdā-yı tār-ı zülf-i perīşān tükenmedi

4 İl öpdi pāyını baña dāmānı düşmedi
Bayram irişdi rūze-i hicrān tükenmedi

DXVI E: 237b, H: 237b, D: 236b, M: 177, B: 187b
DXVII E: 237b, H: 237b, D: 236b, M: 177, B: 187b

5 Mażmūn-ı nev bulur arayan ḫatt-ı yārdan
Sen bir de bulma maʿnī-i Ḳur'ān tükenmedi

6 ʿİzzet kümeyt-i ḫāmeye maġrūr olan çıḳar
Sürdüñse esb-i ḫāmeyi meydān tükenmedi

7 Gel sen de eyle ḥażret-i Monlā'ya intişāb
Aṣḥāb-ı ʿacze himmet-i merdān tükenmedi

DXVIII

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Ḳaṣd-ı cān u dile ebrūları peyveste idi
İki şemşīr-i każā birbirine beste idi

2 Ḫam-ı ebrūsı idüp cism-i hilāle teʾşīr
Gördüm aḫşām ṣabāḥa çıḳamaz ḫaste idi

3 Göñlüm ol ġonçe lebüñ nālesin eylerdi henüz
Bülbülān gül-şen-i tekvīnde dem-beste idi

4 Feyż-i ṣaḥbā-yı ezelden de tehī-destem ḥayf
Sāġar-ı dil ki o demlerde de işkeste idi

5 Ben ʿalīl oldıġum eyyāmda derdüñle senüñ
ʿİllet-i ʿaşḳuñ eṭibbāsı daḫı ḫaste idi

6 Mū-miyāna ṣarılup söyledigüm beste bu şeb
Ḳaddine rāst ḳulından ne güzel beste idi

7 Bāl-i mürġān-ı ḳażā Ḳays'a degüldi lāyıḳ
Per-i ʿAnḳā'yı çeleng eylese şāyeste idi

8 Kesmiş aġyār yolın ṣanki Keşīş Ṭaġı gibi
O mehüñ bezme ṭulūʿı bu şeb āheste idi

9 Gerçi bend olmış idi zülfine göñlüm ammā
Ḳayd-ı hestī-i cihāndan o zamān reste idi

10 Şarṭ-ı İslām'ı raḳībe ṣora düştüm ʿİzzet
Kāfirüñ sözleri hep neste idi beste idi

11 Girmemişdi o zamān Ḳays daḫı zencīre
Ḥalḳa-i der-geh-i Monlā'ya göñül beste idi

DXIX

---

6 maġrūr: maʿẕūr D
DXVIII E: 238a, H: 238a, D: 237a, M: 177, B: 187b
DXIX E: 238a, H: 238a, D: 237a, M: 178, B: 188a

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Virdüm kesemle kilküme mülk-i maʿārifi
Vaḳf eyledüm mecālise andan leṭā'ifi

2 Āh-ı derūn bağlı imiş maʿbed-i ġama
Ḥammām-ı sīneden virilürmiş veẕā'ifi

3 Gitmezse ḫᵛāce ḥacca ne ġam ḥırṣ-ı māldan
Beytüñ yanında ṣāḥibi ḫalḳ itdi Ṭā'if'i

4 Gencīne-i bahārı urup leşker-i ḫazān
Meştāya ṣarf olundı telīd ü ṭarā'ifi

5 Gitmiş idi żiyāfete zāhid degül ṣaḳal
Dökmiş yaḳasına gice yağlı ḳaṭā'ifi

6 Ancaḳ miyān-ı pāçeye iskāt-ı nefs idüp
Ṣūfī ḳurı ḳurıya ider mi maṣārifi

7 ʿİzzet ʿaceb ne ḥāldedür mīr-i muḥterem
Çoḳ oldı görmedük eşer-i kilk-i Vāṣıf'ı

8 Dil-dār ṣordı ṣoḥbet-i ḥelvāda dün gice
Açıldı bezme teng-i şeker-veş ẕarā'ifi

9 Ḳardaş gibi bölüşdük anuñla ʿināyetin
Ser-māye oldı ʿĀrif-i Rūm'uñ ʿavārifi

DXX

– – • / • – – • / • – – • / • – –

1 Yorġan gibi ʿāşıḳ üzerinden atılur mı
Bir sāde yelekle bu havāda yatılur mı

2 Ebrū ki silaḥ-dārı ola ḫüsrev-i ḥüsnüñ
Hīç aña sarāyında açıḳdan çatılur mı

3 Deryā-yı ġamı bister-i vuṣlatda düşünme
Līmān-ı selāmetde yaturken batılur mı

4 Keştī-i cihān muẕṭarib-i mevc-i kederdür
Bī-lenger-i ġaflet bu havāda yatılur mı

5 Olmış ḳamara-ber-ḳamara burc-ı leṭāfet
Yüz iryāle āyā ḳapudana çatılur mı

DXX E: 238b, H: 238b, D: 237b, M: 178, B: 188a
2 ebrū ki siaḥdārı olsa: ebrūña silaḥ-dār olalı D

6 Feryād-ı Züleyḫā ile germ oldı o bazār
Her bir zen-i mekkāreye Yūsuf ṣatılur mı

7 Ṣūfi saña bu cāme-i zer-tār yaraşmaz
Sūzen gibi her telli ḳumāşa batılur mı

8 Aḳceyle degişmek ne revā zāde-i ṭab‘ı
Bāzārda evlād-ı ḥaḳīḳī ṣatılur mı

9 Vāṣıf gibi sen mīr-i kelām olma ne ḥaddüñ
Şekker sözine ‘İzzet anuñ bal katılur mı

10 Çatlatmış idi ṣoḥbetini bülbül-i ḫāmem
Bilmem yüregi ġonçenüñ el-ān ḳatılur mı

11 ‘Āriflere düşmez der-i Monlā'da söz açmaḳ
Ol ma‘den-i ‘irfāna ma‘ārif ṣatılur mı

DXXI

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Olsañ dögüşme ḫalḳ ile ṣāḥib-ḳırān daḫı
Vardur cihānda sen gibi bir ḳahramān daḫı

2 Āb-āver ile bir idi evvel sebū-şiken
Mümtāzdur zamānede destī ḳıran daḫı

3 Ol şūḫdan kimüñle peyām almalı ‘aceb
Düşdi göñül verāsına ardınca cān daḫı

4 Şeh-bāz-ı çeşmi eyledi mürġ-ı dili helāk
İnkār ider mi pençe-i müjgānı ḳan daḫı

5 Ḳandīl-i dilde eksigi var tīġ-ı ġamzenüñ
Açmaz mı zaḫm bir kez o ḳaşı kemān daḫı

6 Va‘d it viṣālüñ eyleme incāz sevdigüm
Fikriyle tesliyet bulayum bir zamān daḫı

7 Yazdum dehān-ı dil-beri ma‘dūm ‘İzzetā
Bilmem ne rütbe olmalı ḥüsn-i beyān daḫı

8 Der-gāh-ı Pīr’e itmiş idi ittikā göñül
Ḫalḳ olmamışdı tekye-i kevn ü mekān daḫı

---

10 ġonçenüñ: ġonçe D
DXXI E: 238b, H: 238b, D: 237b, M: 179, B: 188b
3 peyām: ḫaber D
4 eyledi: eylerse D

DXXII

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Bir perī şordı bu şeb ḫāne-i endīşemüzi
Ḥāżır itdük aña kāşāne-i endīşemüzi

2 Bu gice çoḳ arayup ṭaraduḳ ey māh seni
Gönderüp kākülüñe şāne-i endīşemüzi

3 Ḳuralum bir yeñi kāşāne ḫayāl-i yāra
Düzledüñ sāḥa-i vīrāne-i endīşemüzi

4 Nereden geldi bu şeb fikrümize zāhid-i ḫuşk
Ṣaḥne başdı yine mey-ḫāne-i endīşemüzi

5 Fikr-i ṣahbā-yı lebiyle niçe ḳanlar yutduḳ
Ṭoldurup her gice peymāne-i endīşemüzi

6 Evc-i naḫvetde uçar mürġ-ı Ḥayālī ʿİzzet
Begenür mi o hümā lāne-i endīşemüzi

7 Ḳalmadı fikr-i dīger ḫażret-i Mevlānā'nuñ
Bağladuḳ bābına dīvāne-i endīşemüzi

DXXIII

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Perī-zādum ʿaceb kimlerle ünsiyyetdedür şimdi
Dimez mi ʿāşıḳ-ı miḥnet-keşüm ġurbetdedür şimdi

2 Gözümden ḳısḳanurdum bezm-i tenhāyı viṣālinde
ʿAceb ol nūr-ı çeşmüm ḳanġı cemʿiyyetdedür şimdi

3 Olup gül-şen-sarāy-ı devlet-i dil-dārdan maḥrūm
Gül-i sīr-āb iken dil gül-ḫan-i ẕilletdedür şimdi

4 Şarāb-ı vuṣlatıyla dem-be-dem şād-āb olan göñlüm
Kebāb-āsā yazıḳlar āteş-i fürḳatdedür şimdi

5 Olup yıllarca ḫayfā ol perī-veş zīb-i āġūşum
Ḥayāli şīşe-i dil dīde-i ḥasretdedür şimdi

6 Ser-i kūy-ı dil-ārādan beni mehcūr gördükce
Raḳīb-i seg ki rāḥat bulmasun rāḥatdadur şimdi

DXXII E: 239a, H: 239a, D: 238a, M: 179, B: 188b
3 yeñi: iki M, B
DXXIII E: 239a, H: 239a, D: 238a, M: 179, B: 188b

7 Naṣîbi olmamaḳ bilmem düşer mi gūy-ı devletden
Bu meydān içre çevgān-ı hüner ʿİzzet'dedür şimdi

8 Revā mı devr-i bî-cevr-i hümāyūnda cefā görmek
Ḫuṣūṣā ehl-i dāniş ġāyet-i raġbetdedür şimdi

9 Re'îs-i ehl-i ḥikmetden şifā-yı ṣadr ümîd itme
Dü-dest-i ilticāmuz dāmen-i Behcet'dedür şimdi

10 Muʿîni ola Pîr-i dest-gîrüm ol ḫıredmendüñ
Duʿāsı vācib oldı ḫidmet-i devletdedür şimdi

DXXIV

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Baña ḫaṭṭ-ı ruḫı bir dāġ ile mektūb gönderdi
Faḳîr-i Kaʿbe-i ümmîde zer maḥbūb gönderdi

2 Raḳîb ile bu gice ṣoḥbet-i helvā idüp cānān
Yıḳıldı ḫāṭırum şehr-i dile bir ṭūb gönderdi

3 N'ola pālūde tir tir ditrese ḫavfından ol şūḫuñ
Ne ḫūb olmış deyüp ḥelvāyı zāhid ḫup gönderdi

4 Baḳup ol ḳaşı yāya sîneden bir āh gönderdüm
Nigāhı ḳarşılıḳ bir tîr-i cān-āşūb gönderdi

5 Yeter ʿİzzet o devlet mührini açmazsa da cānān
Şu mektūbı dimez mi ʿİzzet mektūb gönderdi

6 Diyār-ı ġurbeti reşk-i vaṭan ḳıldı bu güstāḫa
Ne itdümse cenāb-ı Pîr'den maṭlūb gönderdi

DXXV

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Vāḳıf-ı meşreb-i nās olmadı peymāne gibi
Güşesinde ḳurulanlar ḫum-ı mey-ḫāne gibi

2 ʿUḳde-i ḫāṭır-ı erbāb-ı sitem ḥallolmaz
Çāk çāk olma bu sevdāya düşüp şāne gibi

3 Ṭoñmayam bezm-i kibāra olup elmāsiyye
Eyle yā Rab fuḳarā loḳması tarḫāna gibi

DXXIV E: 239b, H: 239b, D: 238b, M: 180, B: 189a
DXXV E: 239b, H: 239b, D: 238b, M: 180, B: 189a

4 Güşe-i rāḥatını şöhrete her kim virse
Maḥv olur sünbüle fikriyle çıḳan dāne gibi

5 Kel iderler şoyup eṭfāl-i cihān āḫir-i kār
Āteş-i ʿaşḳa düşüp çatlama kestāne gibi

6 Bende-i ḥażret-i Pīr'em beri baḳ dīvānem
ʿİzzet'üñ sözlerini diñleme efsāne gibi

DXXVI

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Bu ḳadar nālelerüm itmedi āgāh seni
Kime şekvā ideyüm āh seni āh seni

2 Āhdan nāleden ümmīdümi çoḳdan kesdüm
Maḥrem itsün bu dil-i zāruma Allāh seni

3 Şanki ḳoynumda imişsin hele tāʿbīr idemem
Bir güzel görmiş idüm dün gice ey māh seni

4 İstemem görmegi kim derde giriftār oluram
Derde baḳ ṣabr idemem görmez isem gāh seni

5 Şuʿle-i mūy-ı sefīdüm görinür neyleyeyüm
Mūm ider bir gün olur āh-ı seḥer-gāh seni

6 Bāb-ı Monlā'da çerāġ olmaġa baḳ ey ʿİzzet
Ne ṭurursuñ ḳul iderse o şehen-şāh seni

DXXVII

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Başmadan rāh-ı reg-i tāke kādem bāde daḫı
Mest idüm süfre-i çerḫ olmadan āmāde daḫı

2 Rāh-ı Mevlā'da ṭapıdan ne ṣafādur cāna
Cilve-gerdür bu süḫan cünbiş-i mesʿāda daḫı

3 Tār u mār itdi niçe kākül-i Leylā'yı felek
Ḳays ile bu dil-i güm-geşte o sevdāda daḫı

4 Ḥalḳa-i bāba şebīh oldı ḳad-i ḫam-geşte
Ne belādur gözüm ol ḳāmet-i bālāda daḫı

---

4 kim: D –
DXXVI E: 240a, H: 240a, D: 239a, M: 180, B: 189a
DXXVII E: 240a, H: 240a, D: 239a, M: 181, B: 189b
2 mesʿāda: muʿtāda M, B

5 Şimdilik leblerini laʿl ile itdük tāʿrīf
Ne güherler bulınur ḥoḳḳa-i maʿnāda daḫı

6 Ne gezer bāġda bu serv-i ḳıyāmet-reftār
Olamaz böyle reviş ḳāmet-i ṭūbāda daḫı

7 Çekdigüm derd-i ġamı eyledüm ol şūḫa ḥelāl
ʿİzzetā ḳāle getürmem der-i Monlā'da daḫı

DXXVIII

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Alamaz ḥarf-i vefāyı dehene sāde daḫı
N'ola dil-dār getürmezse beni yāda daḫı

2 Çekdigüm derd ü belā her ne ise ben bilürem
Söylemem biñde birin bu dil-i nā-şāda daḫı

3 Tevbe itmiş meye dil-dār güceldi vuṣlat
Bulamaz baʿżı ġamın çāresini bāde daḫı

4 Cevher-i ṣāf olamaz ʿaks-nümā mir'āte
Görmedük miṣlini āyīne-i dünyāda daḫı

5 Kūh-ken ṭaġları giymişdi libās-ı ġam idüp
Ten-i ʿuryān ise Mecnūn gibi ṣaḥrāda daḫı

6 Āfet-i şöhret olur maḥv-ı vücūda per ü bāl
Bu sözi tecribe itdük niçe ʿAnḳā'da daḫı

7 ʿİzzet ol ḳaşı kemān vaṣfına kilk-i şuʿarā
Yazmadı böyle ġazel ḳāfiye-i yā'da daḫı

8 Kimse tanẓīr idemez sāye-i Mevlānā'da
Obirinden bu ġazel olsa biraz sāde daḫı

DXXIX

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Niyyeti ol ḳaşı yānuñ yine bī-dāda gibi
Görinür tīr-i nigāhı baña āmāde gibi

2 Olamaz keyf-i ḫamūşī ile mest-i bī-hūş
İbtidā cūş u ḫurūş eylemeyen bāde gibi

DXXVIII E: 240a, H: 240a, D: 239a, M: 181, B: 189b
DXXIX E: 240b, H: 240b, D: 239b, M: 181, B: 189b
2 mest-i bī-hūş: mest ü bī-hūş M, B

3 Olma ʿınnÎn-i maʿārif recül-i kāmil iseñ
İftiḫār itme pederle ʿulemā-zāde gibi

4 Farż idüp ʿömrini bir ḫˇāb-ı girān ʿālemde
Geçirür ʿāḳil olan miḥneti rüʾyāda gibi

5 Muḳtedā eyler anı kendüye ebnā-yı zamān
Nefsini kim ki ṭuta seng-i muṣallāda gibi

6 Çıḳaram dāʾire-i ʿaḳl u ḫıredden ʿİzzet
Bilmesem kendimi ben der-geh-i Monlā'da gibi

DXXX

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Cāh-ı devlet menʿ idüp sāġar-gedālıḳdan beni
Ḥayf kim maḥrūm ḳıldı pādşālıḳdan beni

2 Cām-ı billūr-ı Cem'e virmem sifāl-i ḫāki ben
Öyle dūr itdi ḳanāʿat ḫod-nümālıḳdan beni

3 Dāmen-i dil-dāra bu taḳrīb ile sürdüm yüzüm
Dāʾimā ḳurtarmasun Ḥaḳ ḫāk-pālıḳdan beni

4 Ölmeden öldürdi hicrānı olup bīgāne yār
Ġamze-i cellādı kesdi āşnālıḳdan beni

5 Der-geh-i Monlā'dayam tenden olınca cān cüdā
Ṣaḳlasun ʿİzzet o bāba Ḥaḳ cüdālıḳdan beni

DXXXI

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Virdüm hevā-yı kākül-i dil-dāra kendimi
Çekdüm elümle yalvara yalvara kendimi

2 Manşūr-veş bulursam eger zülf-i dil-berüm
Kendi elümle ben çekerem dāra kendimi

3 Dest-i sitemle hem-çü girībān-ı ehl-i derd
Ṣad-pāre itsem añladamam yāra kendimi

---

4 miḥneti rüʾyāda: miḥnet-i rüʾyāda
DXXX E: 240b, H: 240b, D: 239b, M: 182, B: 190a
1 idüp: D –
3 yüzüm: yüzi M, B
5 cüdā: fedā E, H, M, B
DXXXI E: 241a, H: 241a, D: 240a, M: 182, B: 190a

4 Bī-berg ü bār iken yine eyler ḥased cihān
Bāġ-ı fenāda beñzedirem ḫāra kendimi

5 Bu bāġ-ı ġamda bir gül içün eyledüm düçār
Bülbül gibi bu keşret-i güftāra kendimi

6 Bilmem ḳuṣūr nīk u bed-i ḫalḳa ʿİzzetā
İtdükce ben secencel-i neẕẕāre kendimi

7 Der-bān-ı genc-i ḥıfẓ-ı Ḫudā'dur Cenāb-ı Pīr
İtdüm vedīʿa kendine hem-vāre kendimi

DXXXII

– – • / – • – • / • – – – • / – • –

1 Allāh emāneti ideyüm yāre göñlümi
İncitmesün o zülf-i siyeh-kāre göñlümi

2 Bir şemʿ-i bezm-i ḥüsn ile germ-ülfet eyleyüp
Atdum elümle āteşe bī-çāre göñlümi

3 Gāhī dehān ü gāhīce cevrin ḫayāl idüp
Yordum cihānda ḥayf yoġa vara göñlümi

4 Tāʿbīr-i zülf ü dil idemem şāʿirān gibi
Virdüm o ḳara saçlarına ḳara göñlümi

5 Evvelki cevre biñ ḳatar elbette yüz bulup
Virsem yine o şūḫa dīger bāre göñlümi

6 Ġamdan mecālümüz yoġ idi naẕma ʿİzzetā
Çekdi Selīm Beg reh-i eşʿāra göñlümi

7 Āzādedür ġam-ı dü-serādan didi baña
İtdüm esīr ḥażret-i Ḫünkār'a göñlümi

DXXXIII

– – • / – • – • / • – – – • / – • –

1 Birdür vücūd görse de aḥvel nigāh iki
Aʿmālaruñ söziyle olur mı ilāh iki

DXXXII E: 241a, H: 241a, D: 240a, M: 182, B: 190a
2 bezm: nerm M, B
3 cevrin: rūyın M, B
DXXXIII E: 241a, H: 241a, D: 240a, M: 182, B: 190b
1 olur mı: olur D

2 Bürhāndur temānü'a ẓāhirde bu delīl
Bir mülke iḫtilāl virür olsa şāh iki

3 Birdür diyār-ı vaḥdete yol küfr ü dīnden
Açmışdur imtiḥān içün üstād rāh iki

4 Olmaz ġarīḳ bāṭın ile ẓāhiri ḳollayan
Me'mūndur olursa kedūy-ı şināh iki

5 Aḥkām-ı Ḥaḳ ki vaḥdet-i ṣırfa delīldür
Sevgend birdür olsa da gerçi güvāh iki

6 Faẓlından on ṣevāb yazar bir ṣevāba Ḥaḳ
Vā'iẓ boġul boġulma yazılmaz günāh iki

7 Ḥūr olsa ḫaṭṭı gelmez idi ol perī-veşüñ
Bilmem melek mi oldı dirīġ iştibāh iki

8 Mengūş-ı cevherine baḳ ol zülfe ḳıl nigāh
Bir āsmāndur ol ki ṭoġar anda māh iki

9 'İzzet cenāb-ı Pīr ḳanā'atle emr ider
Olmaz o şāha bende olanda külāh iki

10 Olmaz naẓīre bu ġazel-i bī-'adīlüme
Bilmem görürse ṣafḥada aḥvel nigāh iki

11 Şimdi naẓīri var mı 'aceb kilk-i şūḫumuñ
Geh bir gelür bu 'āleme mānendi gāh iki

DXXXIV

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Ġam mükerrer fikr-i dehr-i dūn bir 'uḳbā iki
Neylesün dīvāne dil Mecnūn bir ṣaḥrā iki

2 Her dü 'ālem ma'nī-i vaḥdetde eyler ittiḥād
İtdigüñ ta'bīr-i gūn-ā-gūn bir rü'yā iki

3 Göz göre itmekdeyüz ser-māye-i 'aşḳı telef
Çeşme-i dāġ-ı dil-i pür-ḫūn bir mecrā iki

4 Olamaz meftūn-ı ḫaṭṭ u ḫāline zülfüñ 'ilāc
Sevdigüm dārū-yı eftīmūn bir sevdā iki

5 Mürde oldı cān u dil ṭa'n-ı raḳīb-i şūmdan
Baḳ şu kāfir derde kim ṭā'ūn bir mevtā iki

DXXXIV E: 241b, H: 241b, D: 240b, M: 183, B: 190b

6 Levn-i vaḥdet cüz'-i a'ẓamdur ṣabāḥ u ṣāmına
Ḥoḳḳa-i fīrūzede ma'cūn bir eczā iki

7 Men' ider bürhān-ı 'aḳlī olmasa naḳlī delīl
Ḥāşe li'llāh kim ola gerdūn bir Mevlā iki

8 Ol mehüñ zencīr-i 'aşḳın ṭutdı birden cān u dil
Olma müşkil kākül-i şeb-gūn bir şeydā iki

9 Olmasun mı Ḳays mecnūn-ı cihān-ı ḥüsn ü 'aşḳ
Şaşırur ger olsa Eflāṭūn bir dünyā iki

10 Birden eyler ebruvān u ġamze īmā-yı helāk
Ma'nī-i beyt-i ḳażā mażmūn bir gūyā iki

11 'İzzetā Monlā-yı Rūm ikide birde luṭf ider
Der-gehinde ben gibi maḥzūn birdür yā iki

12 Şi'r-i Sāmī ile naẓmum bir olursa fi'l-meşel
Mışra'-ı ber-ceste-i mevzūn bir ma'nā iki

DXXXV

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Nüsḫa-i ḫaṭṭuña ḥayrān felegüñ İdrīs'i
Fikr-i la'lüñ ile cān virmede her dem 'Īsī

2 Yūsuf'a çāh-ı felāketde Züleyḫā aradur
Taḫt-ı şevketde Süleymān'a viren Belḳīs'i

3 Tīġ-ı ebrūsına cān virmiş olaydı birden
Göremez idi 'adū ḥaşre ḳadar Circīs'i

4 Çıḳarup ṣūret-i Leylā'sını deyr-i dilden
Rūḥ-ı Ḳays olsa sezādur o bütün ḳıssīsi

5 Fikr-i ebrūsı gibi tīġı derūndan çıḳmaz
Eridür cezbe-i dil reşk ile mıḳnaṭīsi

6 Ka'be'yi şekl-i ṣanevberde eger yazmaz ise
Nesḫ ider ḫāne-i dil nüsḫa-i Öklidis'i

7 Necm-i erbāb-ı hünerdür dökülen ceybinden
Naḳd-i baḫt-ı cühelādur felegüñ vergisi

---

6 levn: kevn E, H, M, B
DXXXV E: 242a, H: 242a, D: 241a, M: 183, B: 191a
1 'Īsī: iki E, H; ikisi M, B

8 Tīġ-ı Behrām gibi kilki Fehīm'üñ ʿİzzet
İtmiş işkeste felekde ḳalem-i Bircīs'i

9 Ben neyem kim ideyüm Ḫażret-i Monlā'yı şenā
Rūḥ-ı ḳudsīden ola sırlarınuñ taḳdīsi

DXXXVI

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Ṣunsa da cāmını pey-der-pey ecel sāḳīsi
Bize bezm āḫir olunca yetişür bāḳīsi

2 Ġalaṭ-ı nāmiyeden ḫaṭṭı gelüp tüylendi
Bāġ-ı ḥüsnindeki şeftālū-yı dürrāḳīsi

3 Göreyüm yārı da rü'yāda baña yek-sāndur
Enfüsīsi ile tāʿbīrinüñ āfāḳīsi

4 Ne güzel düşmiş o gül-rūya yaraşmış ġāyet
Sünbülī perçem ile câme-i Leylī Ḳaysī

5 ʿİzzetā bende-i Şems'e görinür ẕerre gibi
Ḥükemānuñ felegi ḥikmet-i işrāḳīsi

6 Devr-i Sulṭān-ı zamān ʿahd-i Süleymān gibidür
Yaʿnī ʿAynī mi degül ʿaṣrumuzuñ Bāḳī'si

DXXXVII

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Alsam āġūşuma her şeb o mehi hāle gibi
Ṣubh-ı ḥaşre ġam-ı hicrānı yine ḳala gibi

2 Ḫāl-i Hindū'sı ider anda şirā-yı cevher
Sāḥil-i laʿline baḳ bender-i Bengāle gibi

3 Sūz-ı ḥasretle idüp çerḫi dūlāb-ı āteş
Giceler gönderürem şuʿle-i cevvāle gibi

4 Dāġ-ı ġamdan göremez bāġ-ı dilin āsūde
Dīde-i ʿāleme ḫancer-keş olan lāle gibi

5 Āb-rū dökme ʿabes bāb-ı kibār-ı ʿaṣra
Der-i dil-dārda bī-hūde olan nāle gibi

DXXXVI E: 242a, H: 242a, D: 241a, M: 184, B: 191a
DXXXVII E: 242b, H: 242b, D: 241b, M: 184, B: 191a
3 giceler: gice D, B
4 lāle: nāle M, B

6 Eşkümi ḳıldı mü'eşşir o ḳadar feyż-i cünūn
Ṣulasam ḥalḳa-i zencīr açılur lāle gibi

7 Süstī-i rāya virür taḳviye ammā acıdur
Süḫanı pīrlerin bāde-i ṣad-sāle gibi

8 Tīġ-ı ġam dāġ-ı elem rişte-i hem ḳāmet-i ḫam
Ḳıldı her güne sitem baġrumı ḫūn lāle gibi

9 Görmedük bir zeni kim şevherin itsün taṭlīḳ
Ḳaḥbe dünyā denilen delle-i muḫtāle gibi

10 Mevlevīlerle gider kehf-i amāna ʿİzzet
Düşerem seglerinüñ ardına dünbāle gibi

11 Utanur Mīr Saʿīd'e Keçeci-zāde faḳīr
Bu nemed-pāreyi ʿarż eylemege kāle gibi

DXXXVIII

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Bir ġonçe var mı bāġda ol laʿl-i ter gibi
Hem būyı hem de leẕẕeti olsun şeker gibi

2 Cism-i nizār fikr-i der-āġūş-ı yār ile
Bāzū-yı zerdin eyledi zerrīn kemer gibi

3 Açduk ferāġ-ı bāl ile evc-i ḳanāʿate
Destār-ı pāre pāre-i iflāsı per gibi

4 Dil-teşne-i fürūġı olur tāc-ı ḫüsrevān
Ṣaḳlarsa āb-ı rūyını her kim güher gibi

5 Mihmān-ı feyż-i Ḥaḳḳ'a nigeh-bān olan ider
Vakt-i seḥerde çāk-i girībān der gibi

6 Bī-kesb-i ḫ'īş maṣlaḥat-ı ġayra saʿy iden
Merġūb-ı dest-i ʿālem olur sīm ü zer gibi

7 Yıllarca ḳalup eyleme ḥummāya mübtelā
Bir gün de şeyḫ efendi ṣavul derd-i ser gibi

8 Ṣoḥbet oraya gelmeye görsün ki ʿİzzetā
Ebrūları keser sözi tīġ-ı ḳader gibi

9 Ol şāʿirem ki devlet-i Monlā-yı Rūm'da

DXXXVIII E: 242b, H: 242b, D: 241b, M: 185, B: 191b
3 ḳanāʿate: ḳanāʿatle D

Īrān şā'irānını itdüm nöker gibi

DXXXIX

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Tāb-ı dilden ḥalḳa ḥalḳa olmada ejder gibi
Dūd-ı āhum eyledi heft āsmānı ser gibi

2 Sūz-ı dilden dūd-ı āhumdan ḫaber-dār olmadı
Sīnemi sūrāḫ sūrāḫ eyledüm micmer gibi

3 Ḳoḳladum öpdüm ṣarıldum oḫşadum zülfin bu şeb
Ṣaḳlamam her kim ṣorarsa söylerem 'anber gibi

4 Gösterür Hüdhüd Süleymān'uñ ne ṣıḳlet çekdigin
Derd-i ser yoḳmış cihānda ṣıḳlet-i efser gibi

5 Soñradan ma'lūm olur şīrīnī-i pend-i ḥakīm
Gerçi kim evvel lisānı acıdur nişter gibi

6 Ẓulmini ol pādşāh-ı ḥüsne i'lām itmege
Dāġ dāġ itdüm ġamıyla sīnemi maḥżar gibi

7 Genc-i ẓāhir kenz-i bāṭın 'İzzetā destinde pul
Var mı bir ḫāḳān 'aceb Pīr-i kerem-güster gibi

DXL

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Oḳuyup meclise def' eyledi ḫavf-ı 'asesi
Ḫayli te'ṣīrlidür pīr-i muġānuñ nefesi

2 Dil-i bīmārumuzuñ var mı cihānda hevesi
Cānı cānāna fedā eylemedür mültemesi

3 Mürġ-ı devlet göremez ḫ'ābda evc-i rāḥat
Olsa müjgān-ı Hümā lānesinüñ ḫār u ḫası

4 Sāye-i devlet-i 'işretde ḫarābātīler
Ḳaçırup mürġ-ı ġamı başa giyerler ḳafesi

5 Bāzgüne olur aḥvāli süḫan-gū olanuñ

DXXXIX E: 243a, H: 243a, D: 242a, M: 185, B: 191b
1 ser gibi: der gibi H, yer gibi M, B
2 olmadı: olmaduñ E, H; olmadın M, B
4 ṣıḳlet: zaḥmet M, B
7 kenz-i bāṭın: genc-i bāṭın D
DXL E: 243a, H: 243a, D: 242a, M: 185, B: 191b

Baḫt-ı vārūn ider inṭāḳ zebān-ı ceresi

6 Ḫar-menişlerdür iden şā'iri bed-gū ancaḳ
Kendi ḥālindedür anuñ işidilmiş mi sesi

7 Kim ḳarīn olsa bize çerḫ anı eyler dil-gīr
Bīş ü kem olmadadur baḳsaña māhuñ ḳabesi

8 Gelse şāhān-ı cihān bir yere tesḫīr idemez
Ḥıfẓ iderża'f-ı beden evc-i hevāda megesi

9 Kimseye kimse meded itmedigi dem 'İzzet
Ḥażret-i Pīr ola bu bī-kesüñ imdād-resi

DXLI

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Teşnegānuñ cüst-cū itse n'ola her sū seni
Bir içim şu eylemiş ol ḳāmet-i dil-cū seni

2 Ḫāme-i bārīk-i ḳudret gül-sitān-ı 'işveye
Reng-i nāz-ı ġonçeden naḳş itmiş ey gül-rū seni

3 Ḳıl ḳadar ġam çekme ḫaṭṭuñdan murabba' vefḳ olup
Mekr-i a'dādan emīn eyler o çār-ebrū seni

4 Pehlevānum virmeseñ sen göñlüñ ol kāfir ḳıza
Tār-ı zülfe bend ide mümkin mi bir cādū seni

5 Başḳa bir ḥālet virür gerçi bürüncek pīrehen
Şeh-levendüm ġāyet açdı ol açuḳ bāzū seni

6 Biñ yıl aġla şapma ebrū fikrine söz bu imiş
Geçme nā-merd köprüsinden ḳo aparsın şu seni

7 Bir geliş var anda kim ḫavf eylerem ey ḫāl-i yār
Başdırur bir gün ḫaṭ-ı müşgīn-i 'anber-bū seni

8 Sen virürsin fit bütün gün ḳaynatañ mekkāreye
Söylemez mi yā görümceñ eltüñe abu seni

9 Sözlerüñ gitdükce 'İzzet sebḳ-i aḳrān itmede
Ḥażret-i Pīr'e emānet eyledüm yā hū seni

DXLII

DXLI E: 243b, H: 243b, D: 242b, M: 186, B: 192a
4 virmeseñ: virme H, M, B
6 şapma ebrū fikrine söz bu imiş: olma fikr-i ebrū-yı dil-dārda E, H, D
DXLII E: 243b, H: 243b, D: 242b, M: 186, B: 192a

• • – – / • – • – / • • –

1 İtmeden böyle çāk çāk beni
Kāşki eyleseñ helāk beni

2 İtdi ʿuryān-ten libās-ı vücūd
Leyse fī-cübbetī sivāk beni•

3 Aġlayan neş'e-yāb olur āḫir
Ḳıldı irşād çeşm-i tāk beni

4 O ṭabībüñ elinde ġam çekmem
İtse Allāh derd-nāk beni

5 ʿİzzetüm olmasun telef yā Rab
Der-i Monlā'da eyle ḫāk beni

DXLIII

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Gördük hezār-ġonçe-i kāmuñ bahārını
Degmez dem-i ḳarārı ġam-ı intiẓārını

2 Neşv ü nemā ümīdin ider mi bu bāġda
Keçkūl-i faḳr elinde görenler çenārını

3 Elbet gülinde şerḥa olur lālesinde dāġ
Aldı bu bāġ bülbülünüñ āh u zārını

4 Olmazdı Ḳays maḥmil-i Leylā'ya hem-ʿinān
Ṣal'virmeseydi nāḳa-i ʿaḳluñ yularını

5 Dil-dār-ı genc ḳalmadı bende mecāl-i āh
Bu kār-ı ʿaşḳ beslemiyor iḫtiyārını

6 Her bir ḳapuda dürlü belā geldi başına
ʿİzzet bulınca bāb-ı Ḫudāvendigār'ını

DXLIV

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Şeyḫüñ ne rütbe olsa ẕünūb-ı keŝīresi
Olmaz ʿamāme deñlü içinde kebīresi

• "Cübbemde senden başkası yok."
3 çeşm: M –, B –
DXLIII E: 244a, H: 244a, D: 243a, M: 186, B: 192a
DXLIV E: 244a, H: 244a, D: 243a, M: 187, B: 192b

2 Bir iş mi şeyḫ efendiye yıllarca erba'în
Evvel ḳapandı ḫalvete meştā ẕaḫīresi

3 Ehl-i meẕāḳa müjde ki geldi ḫaṭṭ-ı lebi
Mezc oldı gül-şekerle benefşe ḫamīresi

4 Gezdükce aġladuḳca o çeşm-i kebūd içün
Eşk itdi ṣanki sīnemi Gökṣu mesīresi

5 Biñ kerre ṣıḳdı hūşe-i pervīni āsmān
Düşmez benüm piyāleme bir ḳaṭre şīresi

6 Varmış kevākibüñ daḫı menḥūs ṭāli' i
Bildüm düşünce ḫisseme bir baḫtı tīresi

7 'İzzet gelür mi sāye-i Monlā-yı Rūm'da
Bu naẓmumuñ Hünūd u 'Acem'den naẓīresi

4 Gökṣu: gök M
6 kevākibüñ: kevākib D // baḫtı: baḫt-ı M, B

VIII

MUSAMMATLAR*

I MÜNĀCĀT EZ-ŞĀH-I VELĀYET

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Naḳş ider nūk-i ʿalevle ḳalb-i sūzānum ʿAlī
Çaġırur cūy-ı sirişküm çeşm-i giryānum ʿAlī
Gel yetiş imdāduma ey şāh-ı merdānum ʿAlī
Dūzaḫ-i firḳatde ḳoyma yandum īmānum ʿAlī
Kevşerüñ sāḳīsisin ḳandur beni cānum ʿAlī

2 Āl-i Beytüñ ʿaşḳına söndür bu nār-ı ḥasreti
Teşnegān senden ümīd eyler şarāb-ı vuṣlatı
Gülmesün aḥvāline şāhum Muḥammed ümmeti
Dūzaḫ-i firḳatde ḳoyma yandum īmānum ʿAlī
Kevşerüñ sāḳīsisin ḳandur beni cānum ʿAlī

3 Āl-i Beyt'üñden dirīġ itdi felek mā'ü'l-ḥayāt
Çeşme-i āb-ı beḳāyı görsem itmem iltifāt
Bu dil-i sūzānuma senden olur senden necāt
Dūzaḫ-i firḳatde ḳoyma yandum īmānum ʿAlī
Kevşerüñ sāḳīsisin ḳandur beni cānum ʿAlī

4 Nūr-ı çeşm-i Fāṭıma maḫdūm-ı aʿẓam ʿaşḳına
Şāh-ı taḫt-ı Kerbelā sıbṭ-ı mükerrem ʿaşḳına
Mest-i ṣahbā-yı şehādetden aḳan dem ʿaşḳına
Dūzaḫ-i firḳatde ḳoyma yandum īmānum ʿAlī
Kevşerüñ sāḳīsisin ḳandur beni cānum ʿAlī

5 Kesmez ümmīdin yazup ʿİzzet kuluñ bu maḳṭaʿı
Çeşmüme bir der-geh-i ümniyyedür her mıṣraʿı
ʿArż-ı ḥalümdür saña Ḫayrī-i zāruñ maṭlaʿı
Dūzaḫ-i firḳatde ḳoyma yandum īmānum ʿAlī
Kevşerüñ sāḳīsisin ḳandur beni cānum ʿAlī

II TĀRİḪ-İ MUḪAMMES DER-VAḲT-İ GİRİFTEN-İ ʿABDU'LLĀH-I VEHHĀBĪ BEHR-İ MEDĪḤA-İ ḤAŻRET-İ CİHĀN-BĀNĪ

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Ḫudāvend-i cihānuñ ḳuvvet-i Ḫayder-pesendiyle
Ṭutıldı Ḫāricī'nüñ cünd-i bī-īmānı kendiyle

---

* E, H'de başlık yoktur. Muḫammes müseddes ve sā'ir eşer D; İbtidā'-i Taḫmīs M, B

I E 244b, H 244b, D 243b, M 2, B 193b;
Şiirin başlığı E, H, D'de yoktur.
Tercīʿ-i bend-i münācāt ez-şāh-ı velāyet M, B

II E 245a, H 245a, D 244a, M 3, B 194a

Ḳılā‘ı ḳabża-i teshīre girdi kūy u kendiyle
Şehen-şāh-ı cesūrun ṣaydıdur ḳudret kemendiyle
Su‘ūduñ oġlu ‘Abdu’llah’ı görsün ḳayd u bendiyle

2 Temekkün eylemişken kendi şevḳetle mekānında
O şāhuñ feth olındı Yeṣrib ü Baṭḥā zamānında
Selāṭīn-i selef ednā vezīri ḳaldı yanında
Şehen-şāh-ı cesūrun ṣaydıdur ḳudret kemendiyle
Su‘ūduñ oġlu ‘Abdu’llah’ı görsün ḳayd u bendiyle

3 O şehle faḫr ider ‘Oṣmān Ḫān’uñ āl ü evlādı
Öperdi cebhesin şābāş idüp görseydi ecdādı
Ṭaḳup zencīre taḥḳīr itdi Vehhābī-i bī-dādı
Şehen-şāh-ı cesūrun ṣaydıdur ḳudret kemendiyle
Su‘ūduñ oġlu ‘Abdu’llah’ı görsün ḳayd u bendiyle

4 Ṭutup şāh-ı cihānuñ seyl-i ‘azm-i cündi ṣaḥrāyı
İṭā‘atle çevirdi āb-ı ‘Āṣī daḫi mecrāyı
Yemezler bir daḫi aç ḳalsa ‘urbān ‘āṣī ḫurmāyı
Şehen-şāh-ı cesūrun ṣaydıdur ḳudret kemendiyle
Su‘ūduñ oġlu ‘Abdu’llah’ı görsün ḳayd u bendiyle

5 Girüp kenz-i ḥaremden düzd-i müflis-veş güher çaldı
Babası dīnsüzüñ ṭuġyānına şeyṭān şaşup kaldı
Vekīl-i Faḫr-ı ‘ālem ellerinde buldığın aldı
Şehen-şāh-ı cesūrun ṣaydıdur ḳudret kemendiyle
Su‘ūduñ oġlu ‘Abdu’llah’ı görsün ḳayd u bendiyle

6 Tasalluṭ eylemekdi kendi zu‘mı ile ḫulyāsı
Tefekkür eyledükce Şeyḫ-i Necdī idi vesvāsı
Netīce virdi seyf-i ḳahramānī ile da‘vāsı
Şehen-şāh-ı cesūrun ṣaydıdur ḳudret kemendiyle
Su‘ūduñ oġlu ‘Abdu’llah’ı görsün ḳayd u bendiyle

7 Ḫarāb oldı ḳıbāb-ı Yeṣrib’i taḫrīb iden kāfir
Cenāb-ı ḥażret-i Peyġam-ber’i tekẕīb iden kāfir
Cihānı meẕheb-i murdārına terġīb iden kāfir
Şehen-şāh-ı cesūrun ṣaydıdur ḳudret kemendiyle
Su‘ūduñ oġlu ‘Abdu’llah’ı görsün ḳayd u bendiyle

8 Aransa belki cedd-i fāsididür Şimr-i ẕi’l-cevşen
İder ‘aḳla tebādür fikr ile Der‘iyye lafẓından
Ẕirih-pūş-ı selāsil oldıġından da olur rūşen
Şehen-şāh-ı cesūrun ṣaydıdur ḳudret kemendiyle
Su‘ūduñ oġlu ‘Abdu’llah’ı görsün ḳayd u bendiyle

9 Yahūdī kārı kibrīt idi söndi meẕheb-i bāṭıl
Olınca ẓulmet-i ḳahr-ı İlāhī üstine ḥā’il

4a cündi ṣaḥrāyı: cünd-i ṣaḥrāyı E, H, D

O şem‘-i bī-fürūġı yaḳdılar dūzaḫda ve’l-ḥāṣıl
Şehen-şāh-ı cesūrūn ṣaydıdur ḳudret kemendiyle
Su‘ūduñ oġlu ‘Abdu’llah’ı görsün ḳayd u bendiyle

10 O ḫāḳān eyledi ‘ömr-i hümāyūnı ola memdūd
Ḫadīṣ-i Faḫr-i ‘ālem ile müṣbet fitneyi nā-būd
Bu cevher maṭla‘umdan yād ola ‘İzzet’le Ḫān Maḥmūd
Şehen-şāh-ı cesūruñ ṣaydıdur ḳudret kemendiyle
Su‘ūd’uñ oġlu ‘Abdu’llāh’ı görsün ḳayd u bendiyle
(1233) شهنشاه جسورك صيديدر قدرت كمنديله
(1234) سعودك اوغلو عبد اللهى كورسون قيد و بنديله

III TAḪMĪS-İ BEYT-İ MEŞHŪR

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Deşt-i ġamda beni yār eyledi cāndān bīzār
Dil-i sūzānuma yandı dil-i sūzān-ı çenār
Aġladuḳca añup ol mevsimi aġlar enhār
Āh idersem bile āh itmege başlar küh-sār
Āh dir āh işidir şimdi muḥaṣṣal dil-i zār

2 Bī-sütūn nāle-i Ferhād’a muḫaṣṣaṣ degül a
Geldi nevbet baña ey dil-ber-i şīrīn-edā
O ḳadar ‘āşıḳuñ āh eyleyemez mi gūyā
Āh idersem bile āh itmege başlar küh-sār
Āh dir āh işidir şimdi muḥaṣṣal dil-i zār

3 ‘Āşıḳa böyle sitem şūḫ-ı vefā-kār itmez
Sen idersen bunı bir ġayrı cefā-kār itmez
Nālemüz ṭaşlara kār itdi saña kār itmez
Āh idersem bile āh itmege başlar küh-sār
Āh dir āh işidir şimdi muḥaṣṣal dil-i zār

4 Gitdi Ferhād’a ḫaber gelmedi bir ses andan
Rāh-ı ‘aşḳuñ ḫaberin alamadum bir yandan
İtmedi kimse teraḥḥum bu ḳadar yārāndan
Āh idersem bile āh itmege başlar küh-sār
Āh dir āh işidir şimdi muḥaṣṣal dil-i zār

5 Ḫaber al āh degüldür de nedür mu‘tādum
Ne çeker kūh-ı belāda bu dil-i nā-şādum
Beni gūş eyleme ṣor ṭaġa taşa feryādum
Āh idersem bile āh itmege başlar küh-sār

III E 245b, H 245b, D 244b, M 4, B 194b
1c mevsimi: mevsimin M, B
2a muḫaṣṣaṣ: muḫaṣṣal D
5a degüldür de nedür: degüldür nedür E, H; degüldür nedür o M, B

Āh dir āh işidir şimdi muḥaṣṣal dil-i zār

6 İdeli ġāra girüp kūhda terk-i keşret
Her ne söylersem anı güş iderem bī-minnet
ʿĀleme redd-i suʾālüm ile virmem şıḳlet
Āh idersem bile āh itmege başlar küh-sār
Āh dir āh işidir şimdi muḥaṣṣal dil-i zār

7 Cebel-i Ṭūr-ı dil-i zārına Ḥaḳ itdi nidā
O şadā eyledi Manşūr'ı ene'l-Ḥaḳ-güyā
ʿİzzetā şāhididür bu süḫan-i pür-maʿnā
Āh idersem bile āh itmege başlar küh-sār
Āh dir āh işidir şimdi muḥaṣṣal dil-i zār

IV TAḪMĪS-İ ĠAZEL-İ FUŻŪLĪ

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Ġamzesin kendi de ġaddār bilüpdür bilübem
İtdügin itse de inkār bilüpdür bilübem
Beni cāndan daḫi bīzār bilüpdür bilübem
Yār ḥāl-i dilümi zār bilüpdür bilübem
Dil-i zārumda ne kim var bilüpdür bilübem

2 Dil-rübā şūret-i ẓāhirde vefā-dār olmaz
ʿĀşık-ı ṣādıḳa luṭf itse de her bār olmaz
Bilmeyen iç yüzini maḥrem-i esrār olmaz
Yārı aġyār bilüpdür ki baña yār olmaz
Ben daḫi anı ki aġyār bilüpdür bilübem

3 Sīnemi şīr gibi ʿaşḳı künām eyleyeli
Çeşmi āhūlara uyḫuyı ḥarām eyleyeli
Dāne-i ḫāl ile mürġ-ı dili rām eyleyeli
Zülfini ehl-i vefā ṣaydına dām eyleyeli
Beni ol dāma giriftār bilüpdür bilibem

4 İşte dil işte aḳan işte bu çeşm-i giryān
İşte gül-ḫan gibi tütmekde bu dāġ-ı sūzān
İdeyüm niçeye dil şerḥaları şerḥ u beyān
Ben ne ḥācet ki ḳılam derd-i dilüm yāre ʿayān
Ġam-ı derd-i dilümi yār bilüpdür bilübem

5 ʿİzzetā ʿāşıḳ-ı ʿāḳil diyemez n'oldı sebeb
Şoramaz menşen'ini her ne ḳadar çekse taʿab
Ne bilür bu dil-i vīrāne nedür ṭavr-ı edeb
Yār hem-ṣoḥbetüm olmazsa Fużulī ne ʿaceb

6b bī-minnet: elbet D
7c süḫan-i ġazel-i M, B
IV E 246a, H 246a, D 245a, M 5, B 195a
5c vīrāne: dīvāne D //5d ne ʿaceb: hep E, D

Özine şoḥbetümi ʿār bilüpdür bilübem

V TAḪMĪS-İ ĠAZEL-İ NEV-RES

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Gelmiş şamem ḳulaḳlarına mültecālaruñ
Bī-hūde çalma bābını devlet-serālaruñ
Yoḳdur işābet itdigi tīr-i ricālaruñ
Çoḳdan ḥuşūlini göremem müddeʿālaruñ
Teʾşīri ḳalmamışdur efendi duʿālaruñ

2 Nabż-āşnālıḳ eyleyerek yoḳladuḳ mizāc
İtdük cemīʿ-i ʿālem ile ḥüsn-i imtizāc
Kālā-yı üns ü ülfetümüz bulmadı revāc
Bīgāneler ʿināyetine düşti iḥtiyāc
Bir luṭfı olmadı bu ḳadar āşnālaruñ

3 Keştī-i baḥr-i devlete olma şaḳın süvār
Bir kerre ʿaḳla yelken idersen bu rūzgār
Eyler seni benüm gibi deryāda ġavṭa-ḫʷār
Mevc-i kederden olmadı āsāyişe medār
Tā yanına oturmış idüm nāḫudālaruñ

4 Bālīn-i ʿizz ü devlete siz iʿtimād idüñ
Lāyıḳ mı bir ḥaşīra bizi iʿtiyād idüñ
Bārī selāmuñız ile yārānı şād idüñ
Ey sākiñan-ı bezm-i vaṭan gāhī yād idüñ
Ġurbet esīri derd ü belā mübtelālaruñ

5 Güş itdüñüz nevā-yı ġarībānı hem-çü sāz
Bir kimse olmadı bize ʿālemde çāre-sāz
İtdük sizi ḥavāle-i der-gāh-ı Bī-niyāz
Ḥāżır oluñ belāya ey erbāb-ı berg-i sāz
Çıḳdı ḫadeng-i āhı göge bī-nevālaruñ

6 Ḥirmān ü yeʾs içindedür āsūdegī-i ḥāl
Erbāb-ı hicr ü firḳati rencūr ider viṣāl
Minnet de eyler ādemi bir güne bī-mecāl
İtdi kibār-ı luṭfı beni ḫaste-i melāl
Tedbīri bende żıddına düşdi devālaruñ

7 Sevḳ eylesün günāhı dilenci ḳapusına
Maḫṣūr ola penāhı dilenci ḳapusına
Çeksün fiġān u āhı dilenci ḳapusına
Muhtāc ola ilāhi dilenci ḳapusına

V E 246b, H 246b, D 245b, M 5, B 195a
Ġazel taḫmīs-i Nev-res D
2d bīgāneler: bīgāne D
5d berg-i sāz: berg ü sāz M, B

Şol kām-rān ki dādın işitmez gedālaruñ

8 ʿİzzet gibi temellüḳı az eyle Nev-resā
Terk-i reh-i nişīb ü fırāz eyle Nev-resā
Erbāb-ı cāh u devlete nāz eyle Nev-resā
Sulṭān-ı Lā-yezāl'e niyāz eyle Nev-resā
K'oldur penāhı mīrlerüñ pādşāhlaruñ

VI TAḪMĪS-İ MUṬARRAF-I ĠAZEL-İ ÇELEBĪ-ZĀDE ʿĀṢIM

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Bāde-nūşān-ı hevādan zümre-i zühhāda dek
ʿAḳl-ı külden al da Mecnūn-ı sitem-muʿtada dek
Ḥāşılı pīr-i muġāndan şāḥib-i irşāda dek
Kendine bu mekri taʿlīm eyleyen üstāda dek
Eylemişdür şimdi bir ʿayyār-ı tersā-zāda dek

2 Şuʿle-i āvāz-ı muṭrib cānına kār eyleyüp
Bang-i derdin hem-nevā-yı ʿāşıḳ-ı zār eyleyüp
Bī-nevā ṭurma diyü ṭanbūra āzār eyleyüp
Naġme-i ʿaşḳı kemān bir ḫoşça tekrār eyleyüp
Nāle-i ġam çıḳdı bām-ı perde-i feryāda dek

3 Ey sitem-ger zaḫm-ı ġamzeñ görmedük ḳaldı meger
Bir Hülāgū'sın ki küşteñdür bu ʿālem ser-te-ser
Tīġ-ı ḳahruñdan senüñ ehl-i beḳā itsüñ ḥaẕer
Renciş-i tīr-i müjeñle cism ü cānum muḥtaẕar
Dīdeden dilden geçerdük ḫāṭır-ı nā-şāda dek

4 Çamlıca seyri mükerrerdür Ḥisār ise baʿīd
Pek müferriḥdür Bahāriyye efendim rūz-ı ʿīd
Cūylarla oldıġın seyr it muʿānıḳ naḫl-i bīd
Yoġ imiş Ḳaraaġaç'da müjde aġyār-ı pelīd
Serv-i nāzum gidelüm gel bārī Saʿd-ābād'a dek

5 ʿĀşımā nā-refte rāh açmış Nedīm'e āferīn
Bād-şādān ʿİzzetā ervāh-ı eslāf-ı güzīn
Ḳul bi-ḳalbin raḥmete'l-Bārī ʿaleyhim ecmaʿīn•
Būd īşān reh-berān-ı sūy-ı ʿirfān pīş-ezīn
Kūçe-i teng-i ḳalemden mülk-i istiʿdāda dek

VII TAḪMĪS-İ ĠAZEL-İ ḪAYĀLĪ

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

---

8 mīrlerüñ: mīr-i mīrlerüñ M, B
VI E 247a, H 247a, D 246a, M 6, B 195b
2e ney: E –, H –; ġam M, B
• "Yürekten, Allah'ın rahmeti hepsinin üzerine olsun de. "
VII E 247b, H 247b, D 246b, M 7, B 196a

1 Cedel-kārān bilürler mebḥaşi da'vāyı bilmezler
Midād-āsā ḳalup elfāẕda ma'nāyı bilmezler
Girerler ḥalḳa-i tevḥīde hūy u hāyı bilmezler
Cihān-ārā cihān içindedür arayı bilmezler
O māhīler ki deryā içredür deryāyı bilmezler

2 Düşünsün bīm-i ḥaşri zühdine maġrūr olan 'ābid
Ezel yanıḳlarına āteş-i dūzaḫ olur zā'id
Geçenden bī-ḫaber ḥālā *se-ye'tī*den* nedür 'ā'id
Ḫarābāt ehline maḥşer 'aẕābın añma ey zāhid
Ki bunlar ibn-i vaḳt olmış ġam-ı ferdāyı bilmezler

3 Cihānuñ ḳarasıyla aġını seyr eyler 'āşıḳlar
Ber-ā-ber bülbüliyle zāġını seyr eyler 'āşıḳlar
Sipihrüñ sanma encüm bāġını seyr eyler 'āşıḳlar
Şafaḳ-gün ḳan içinde dāġını seyr eyler 'āşıḳlar
Güneşden ẕerre görmezler felekden ayı bilmezler

4 Ne dem meydān alur seyl-i sirişk-āsā aḳup bunlar
Şikāyet eylemezler çille-i ṣabrı yaḳup bunlar
Ṭururlar ḥaḳ diyüp ser-menzil-i sehme baḳup bunlar
Ḫamīde ḳadlerine rişte-i eşki ṭaḳup bunlar
Atarlar tīr-i maḳṣūdı nedendür yāyı bilmezler

5 Der-i dār-ı ḫarābāta virüp der-gāh-ı sulṭānı
Dolāb-ı mey-fürūşa rehn idüp bol yeñli erkānı
Bıraḳmış 'İzzet-āsā ġayret-i emṣāl ü aḳrānı
Ḫayālī faḳr şālına çekenler cism-i 'uryānı
Anuñla faḫr iderler aṭlas u dībāyı bilmezler

VIII TAḪMĪS-İ ḲAṢĪDE-İ NEF'Ī DER-MENḲABET-İ ṢIDḲĪ-ZĀDE EFENDİ

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Fer virüp maṭla'-ı iḳbālüme bir necm-i sa'īd
Farḳuma sāyesini saldı miṣāl-i ḫur-şīd
Rūşen itdi ufuḳ-ı kāmumı ber-vefḳ-i ümīd
Ḫamdü li'llāh yine inṣāfa gelüp çerḫ-i 'anīd
Eyledi baḫtum ile 'ahd-i vefāyı tecdīd

2 Çerḫ idi bunca zamāndur ki ma'ārif-düşmen
Yoḳdı ümmīdümüz aṣlā o sitem-perverden

1e o: Tüm nüshalarda "şu" biçimindedir. *Hayâlî Bey Divanı*'nda "o" biçimindedir. Bkz. Ali Nihad Tarlan, Hayâlî Bey Divanı, İstanbul, 1945, gaz. 125.
2a 'ābid: zāhid D
* "gelecektir"
5c emṣāl ü aḳrānı: aḳrān u emṣāli D
VIII E 248a, H 248a, D 247a, M 8, B 196b

Oldı bu ṭavr-ı ʿacībe yeñiden ṭarḫ-efken
Ne ʿaceb döndi murād üzre yine olmış iken
Böyle bir devr-i muvāfıḳ felege emr-i baʿīd

3 Bir ṣafā var ki bu günlerde dil-i ḫurremde
Yalıñuz bende degül nevʿ-i benī-Ādem'de
Felegüñ bir naẓar-ı reʾfeti var ʿālemde
Ol ḳadar döndi murādumca ki her bir demde
İtdi ṣad sāle telāfī-i ġam-ı ʿahd-i medīd

4 Göñline āh-ı dil-i ehl-i hüner itmiş eṣer
Müşterīden baña mektūb ile geldi bu ḫaber
Terk idüp gerdiş-i dīrīnesin ol bed-aḫter
Başladı hem yine bir devre ki gitdükce ider
Eṣeri ḳāʿide-i mihr ü vefāyı temhīd

5 ʿĀleme eyledi bir luṭf u kerem Mevlā kim
Ber-ṭaraf oldı o eski görilen rüʾyā kim
Ṣāneha'llāh ḳurıldı yeñi bir dünyā kim
Ḫabbeẓā devr-i dil-ārā-yı cihān-pīrā kim
Virdi eyyāma ser-ā-ser eṣer-i revnāḳ-ı ʿīd

6 Ḫażret-i Ḥaḳ'dan iderdük bu güni istirḥām
Ġonçe-i ḫāṭır-ı erbāb-ı hüner açdı tamām
Gül gibi oldı muṭarrā dil-i maġmūm-ı enām
Buldı zīnet ruḫ-ı dil-ber gibi rūy-ı eyyām
Oldı rūşen dil-i ḫur-şīd gibi çeşm-i ümīd

7 Bu degül bildigümüz pertev-i mihr-i sāṭıʿ
Ẕerresi sebʿa-i seyyāreyi olmış cāmiʿ
Necm-i iḳbāl-i hümāyuñ gibi her dem lāmiʿ
Levḥaşa'llāh zihī cilve-i ḫüsn-i ṭālīʿ
Bāreka'llāh zihī kevkebe-i baḫt-ı saʿīd

8 Nüh-felek devr ideli görmedi çeşm-i ādem
Böyle hengām-ı ṣafā böyle zamān-ı ḫurrem
Unudurdı bu demi görse eger ʿahdini Cem
Böyle bir mevsim-i ferḫunde-eṣer kim ʿālem
Bulur endīşe-i feyżiyle neşāṭ-ı cāvīd

9 Ḫāmemi şevḳa getürdi görilen ārāyiş
ʿArż-ı kālāya yine geldi derūnī ḫʿāhiş
Her zamān ehl-i maʿārif bulamaz āsāyiş
Niçün ol feyż-i ṣafā-güsteri ehl-i dāniş
Eylemez ṭabʿına ser-māye-i maẓmūn-ı müfīd

10 Ḫum-ı ṣahbā gibi cūş itmede dilden maʿnā

7c necm: ġam D
8d ʿālem: ʿālemde D
9d ṣafā-güsteri: güsteri H, D // 9e müfīd: cedīd H, D

Kāse kāse gele deryūzeye ṭab‘-ı şu‘arā
Mā-melek böyle dem-i neş’eye olmaz mı fedā
Bir ṣafā buldı bu taḳrīb ile kilküm güyā
Oldı bezm-i ṭarab-ı ma‘nīye cām-ı Cem-şīd

11 Dir idüm bir gün olur rāyic-i kālā-yı süḫan
Gile düşmiş hele baḳ mevsim-i dībā-yı süḫan
Dil-i dīvāne iderse n’ola da‘vā-yı süḫan
Yine düşdi ser-i endīşeme sevdā-yı süḫan
Yine ḳopdı dil ü cāndan söze bir şevḳ-i cedīd

12 Böyle bir vaḳt-i feraḫ-zā vire Rabb-i müte‘āl
Nev be-nev mümkin ola ṭab‘uma taḥṣīl-i kemāl
Sā’ir erbāb-ı ma‘ārif gibi itmem ihmāl
Bī-tereddüd ṭaleb-i feyż içün oldum fi’l-ḥāl
Evliyā-yı süḫana ṣıdḳ u irādetle mürīd

13 Süpürüldi ḥarem-i sīnedeki gerd-i miḥen
Oldı sayḳal-zede-i dest-i ṣafā jeng-i kühen
Maẓhar-ı feyż olup āyīne-i fikr-i rūşen
Ḳuvvet-i cāẕibe-i ṭab‘umı gör kim birden
Oldı āṣār-ı teveccühleri ṭab‘umda bedīd

14 Buldı Mıṣr-ı hünere Yūsuf-ı ṭab‘um cāde
Bunı iḫvān-ı ṭarīḳum göremez rü’yāda
Olamaz kesb-i ma‘ārifle ‘azīzüm sāde
Her ne müşkil işi düşdiyise de ma‘nāda
Ḳıldı endīşemi tevfīḳ-i İlāhī te’yīd

15 Olmasa mevhibe-i ḥażret-i Ḥaḳ ‘azze ve cel
Cevher olsa süḫan elbette gelür kesbe kesel
Ḥamdü li’llāh bi-lā-vāsıṭa-i dest-i ‘amel
Eyledi sun‘-ı meded-kārī-i feyyāż-ı ezel
Ḫāmemi ḳufl-i der-i genc-i ma‘ānīye kilīd

16 Cevherī-i büleġā şimdi bu devletde benem
Dür-i ‘irfān ile ārāste genc-i bedenüm
Söz mi o kān-ı Bedaḫşān gibi pürdür dehenüm
Ḫāṣılı terbiyet-i feyż ile oldı süḫanum
Müsta‘idd-i şeref-i medḥ-i ḫudāvend-i ferīd

17 Faḫr-i Cürcān-ḳalem elma‘-ı kāmil ki olur
Sa‘d-ı Bercīs-raḳam levẓa‘-ı fāżıl ki olur
Cehnebed-‘ālim-i bī-miṣl ü mu‘ādil ki olur
Bū-Ḫanīfe-şiyem ol şeyḫ-i efāżıl ki olur
Bū-‘Alī medrese-i ḥikmet-i faẓlında mu‘īd

15c ḥamdü: ḥamden M
16c söz mi o: söz mi var M, B
17c Cehenbed : ḥabbeẓā

18 Eylese ḫāmesi taḥrīr ü beyān-ı ma‘nī
Bir olur ṣūret-i peydā vü nihān-ı ma‘nī
Münkeşif ḳalbine esrār-ı cihān-ı ma‘nī
Mürşid-i ṣavm‘a-i ḫalvetiyān-ı ma‘nī
Dāniş-āmūz-ı dil ‘aḳl-ı kül o üstād-ı reşīd

19 Senedi ‘ilm-i eḥādīşde maḳbūl u ḳavī
Ez-berinde gibi cümle sünen-i Muṣṭafavī
Ḥüccet-i fażlına şāhiddür İmām-ı Nevevī
Ḥākim-i maḥkeme-i şer‘-i şerīf-i Nebevī
Maẓhar-ı sırr-ı kemāl kerem-i Rabb-i Mecīd

20 Milket-i mevhibete ḫātem-i ṣāḥib-himmet
Mesned-i merḥamete ẕübde-i ehl-i re’fet
Böyle yazmış anuñ evṣāfını kilk-i ḥikmet
Kişver-i ma‘dalete dāver-i Mehdī-sīret
‘Ālem-i cāha cihān-bān-ı Mesīḥā-tecrīd

21 Söyleyem saña Reşīd Aḥmed Efendi ne dimek
Olma bābından anuñ var ise ‘aḳluñ münfek
Dār-ı fetvā-yı kemālinde emīn olsa gerek
Müftī-i devr-i zamān Es‘ad Efendi ki felek
İder imżāsını pīşānī-i mühre tesvīd

22 Cāh-pīrā-yı kerāmet ki ṣunılmış eline
Kār-fermā-yı emānet ki ṣunılmış eline
Zīb-baḫşā-yı meşīḫat ki sunılmış eline
Mesned-ārā-yı fażilet ki ṣunılmış eline
Kilk-i fetvā-yı şerī‘at bi-ṭarīḳi’t-te’yīd

23 Kendi ḫaḳḳında daḫi ḳoysa sipihrüñ imżā
Çāresüz eyler anuñ emr-i şerīfin icrā
N’ola fermānına baş üstine dirse dünyā
Nāfiẕü’l-ḥükm-i şerī‘at ki urur dest-i ḳażā
Ṣūret-i ḥüccet-i aḥkāmına mühr-i te’kīd

24 ‘Alem-efrāz-ı evānī ki zamān-ı keremi
Naḫl-i mümtāz-ı zamānī ki evān-ı himemi
Ġıbṭa-endāz-ı devānī ki lisān-ı raḳamı
Nükte-perdāz-ı ma‘ānī ki zebān-ı ḳalemi
Ḥall ider ‘uḳde-i rāz-ı felegi bī-ta‘ḳīd

25 Femi dāru’l-ḫaber-i mekremet-i Yezdānī
Nuṭḳıdur nāme-ber-i merḥamet-i Sübḥānī
Sīnesi pür-eşer-i mevhibet-i Deyyānī
Dili genc-i güher-i ma‘rifet-i Rabbānī
Sözi miftāḥ-ı der-i maḫzen-i sırr-i tevḥīd

---

22 şerī‘at: şerī‘at ki D

26 Eṣer-i kilki dil-i noḳṭa-i pergār-ı ezel
Gül-i ser-levḥası ser-safḥa-i gül-zār-ı ezel
Cedvel-i sīmi ṣafā-güster-i enhār-ı ezel
Nāmesi nüsḫa-i mecmū'a-i esrār-ı ezel
Ḫāmesi lūle-i ser-çeşme-i feyż-i cāvīd

27 Seyr iden feyż-i Ḫudā'yı o dil-i enverde
Ḳul olur der-geh-i müftī-i felek-çāker de
Çün ki ol ṣafveti mümkin mi göre bir yerde
Görinür ḫāl-i siyeh gibi ruḫ-ı dil-berde
Düşse ger āyine-i fikrine 'aks-i ḫur-şīd

28 Kimse tezyīf idemez şāh-pesend-i re'yin
Eylese aṭlasa tercīḥ perend-i rey'in
Sürse meydān-ı muḥālāta semend-i re'yin
Atsa endīşesi ger çerḫe kemend-i re'yin
Gündüz olur gicede kāh-keşān gibi bedīd

29 İtmede re'yine tedbīr-i İlāhī imdād
Döndiler semt-i ṣalāḥa nice erbāb-ı fesād
Olmasa 'ālemüñ ıṣlāḥı eger aña murād
Ḫükmi ger istese tebdīl-i nihād-ı eżdād
'Aks olur reng-i duḫān siyeh ü nūr sefīd

30 Dā'im erbāb-ı şeḳā fikr ü ġumūm üzre olur
Gözleri ḥalḳa-i aġlāl-i hümūm üzre olur
'Unuḳ-ı ẓālime maẓlūm hücūm üzre olur
'Adli ger nehy-i fesād itse 'umūm üzre olur
Gerden-i fitnede zencīr-i cezā ḫabl-i verīd

31 Mezc ider şu'leyi bād-ı keremi sīm-āba
Baḥrı nār-ı ġażabı istese eyler tābe
Kūhlar şerm-i vaḳārıyla döner gird-āba
İtse ḫāṣṣiyyet-i temkīni sirāyet āba
Mevc olur reh-güẕer-i ṣarṣara bir sedd-i sedīd

32 Olsa cevlān-geh-i raḫş-ı ḳalemi çü semā
İtse imdād daḫi pūyesine bād-ı ṣabā
Sür'at-i zihnini mümkin mi ki yazsun şu'arā
Bulsa ger ḥiddet-i 'azminden eṣer ṭab'-ı hevā
Bāde-i pür-megesi sedd idemez kūh-ı ḥadīd

33 'Ulemā zümresinüñ gül gibi ṣāḥib-edebi
Bāġ-ı 'ilm içre odur pādşehüñ münteḫabı
İtmese ḫilḳatin Allāhu te'ālā çelebī
Olsa ger nāmiyede ḳuvvet-i ḳahr-ı ġażabı
Çāk iderdi dil-i pūlādı ser-i ḫancer-i bīd

28d endīşesi ger çerḫe: endīşesini çerḫe D
29c aña: itse // 29d ḫilmi: ḫükmi M, B

34 Olmasa mihrde nūr-ı himeminden behre
Viremez māha fürūġ-ı ʿaleminden behre
Göreyüm ben de İlāhī ḳaleminden behre
Alsa ger sāye-i dest-i ḳereminden behre
Pençe-i mihr-i zer-efşāna döner dest-i ümīd

35 Meclisinden n'ola maṭrūd ise dā'im cühelā
Müzdeḥam-gāh-ı efāżildur o bezm-i vālā
Der-i fażlında iderler şuʿarā böyle nidā
Dāniş-efrūz ḫıdīvā süḫan-ārā ṣadrā
Ey hüner-mend-i yegāne hüner-endūz-ı vaḥīd

36 Gitdigüm rāha cihān bir yere gelse gidemez
Kimseler ḳufl-i der-i buġżı baña berkidemez
Ḫuṣamā sāye-i luṭfuñda beni incidemez
Benem ol şāʿir-i ḥaḳ-gūy [u] cerī kim idemez
Ṭabʿuma nādire-sencān-ı müzevvir taḳlīd

37 Sözümi diñlese gehvārede ṭıfl-ı giryān
İder engüştini ḥayret ile pistān-ı dehān
Nuṭḳumuñ küştesidür düşmen-i ehl-i ʿirfān
Benem ol ṣaf-der-i endīşe ki ebnā-yı zamān
Fitneyi tīġ-ı zebānumla iderler tehdīd

38 Müşterī şāʿir-i gerdūn geçinür ehl-i süḫan
Naẓm-ı pervīne olur giceleri ṭarḥ-efgen
Ben uyurken olur olursa güşāyende-dehen
Nāvek-endāz-ı ḫayālüm ki benüm ḫavfumdan
İki terkeş getürür ġamze-i çeşm-i nāhīd

39 Mülk-i ṣarfum olalı milket-i Īrān-ı ḫayāl
Mālikānem gibidür ḥavza-i Tūrān-ı ḫayāl
Nāmuma dinse sezādur n'ola ḫāḳān-ı ḫayāl
Ḫüsrev-i kişver-i naẓmam ki debīrān-ı ḫayāl
İder elḳābumı her dilde bu günā tesvīd

40 Rūdekī-menḳabe Firdevsī-i Rüstem-destān
ʿAscedī-kevkebe Ḫākānī-i Şevḳet-ʿunvān
Dihlevī-debdebe Şāhī-i Niẓāmī-erkān
ʿĀlem-efrūz-ı beyān Enverī-i devr-i zamān
Süḫan-ārā-yı cihān muḫterīʿ-i ṭarz-ı cedīd

41 Ḫased eyler dil-i pür-gevherüme baḥr ile ber
Ṭabʿ-ı memdūḥ-ı kerīmüm dimeye tā ki yeter
İş midür kāna göre eyleme ṣarf-ı cevher
Ḫāmem ol ebr-i güher-pāş-ı süḫandur kim ider
Ṣadef-i sāmiʿa-i ʿālemi pür-mürvārid

---

36 luṭfuñda: luṭfuñdan D
38c olursa: o olsa D

42 Gevher-i ṭab‘umı seng-i ġam idüp ṣad-pāre
Müflis-i sūḳ-ı süḫan olsa dil-i bī-çāre
Gelemez öyle cevāhir yine bu bāzāra
Naẓmum ol silk-i güherdür kim olur hem-vāre
Ḫalḳa taḫmīn-i bahāsı sebeb-i güft ü şenīd

43 Ṭuramaz gerd-i ġam āyīne-i idrākümde
Ẕerredür mihr-i cihān fikret-i derrākümde
Pīçiş-i ḥıḳd bulınmaz şiyem-i pākümde
‘Uḳde-i reşk ü ḥased yoḳ dil-i bī-bākümde
Olmasa naẓm-ı selīsümde ‘aceb mi ta‘ḳīd

44 İtme ḫāmemle cedel diñle beni ey Nef‘ī
‘Āḳıbet başdıracaḳ sözde seni ey Nef‘ī
‘İzzetüñ yoḳ mı ṣanursın deheni ey Nef‘ī
Ṣöz tamām oldı ḳo lāf-ı süḫanı ey Nef‘ī
Ġam-ı reşk ile helāk oldı yeter ḫaşm-ı ‘anīd

45 Şükrü li’llāh bu dem kim fużalānuñ demidür
Ṣıdḳī-zāde gibi fuḥl-i ‘ulemānuñ demidür
Ḥaḳḳ’a ez-cān-ı derūn ḥamd u şenānuñ demidür
El açup ṣıdḳ u niyāz ile du‘ānuñ demidür
Eyle deryūze-i bāb-ı kerem-i Rabb-i Mecīd

46 Dönmeyüp söylediginden ide çerḫ-i devvār
Renciş-i ḫāṭır-ı ehl-i hünere istiġfār
İtmeye eyledigi cevr ü cefāya ışrār
Tā ki inṣāfa gelüp gāhī sipihr-i ġaddār
İde ehl-i dil ü ṭab‘ ile vifāḳı tecdīd

47 Keremi var ola erbāb-ı kerem gitdükce
Kendisi ṣaġ ola aṣḥāb-ı himem gitdükce
Eyleye ḳullarına beẕl-i ni‘am gitdükce
Ṣadr-ı fetvāda mü’eyyed ola hem gitdükce
Devlet ü rif‘at-i iclālini Ḥaḳ ide mezīd

48 Neyyireyn-i felek-i devlet ü dīn ü dünyā
Ferḳadān-kevkebe bedreyn-i sürūşī sīmā
Nūr-ı gül-zār-ı hüner nūr-ı dü-çeşm-i ‘ulemā
Bed-naẓardan ola āsūde-i ḥıfẓ-ı Mevlā
Ḳurretü’l-‘ayn-ı cihān ol iki maḫdūm-ı Reşīd

IX TAḪMĪS-İ NUṬḲ-I ŞEYḪ ĠĀLİB DER-MENḲABET-İ HAZRET-İ MEVLEVĪ

– • • – / – • • – / – • –

---

43 ḥıḳd: ḥoḳḳa E, H, D
46 vifāḳı: vefātı H, vefāyı D
IX E 252a, H 252a, D 251a, M 13, B 199a

1 ʿArşa çıḳup rāyet-i Monlā-yı Rūm
Çerḫi ṭutup dehşet-i Monlā-yı Rūm
Bildi nedür şevket-i Monlā-yı Rūm
Ḫoş çalınup nevbet-i Monlā-yı Rūm
Oldı ʿayān ṣavlet-i Monlā-yı Rūm

2 Olma ṣaḳın başḳa yola pey-süpür
İste ki yāḳūt virür hem de dür
Rīze-i iḥsānını yerden süpür
Ḳıldı semā-ḫāne-i gerdūnı pür
Debdebe-i himmet-i Monlā-yı Rūm

3 Merkez-i ʿālem dinilürse yeri
Andadur aḳṭāb-ı cihānuñ seri
Noḳṭa-i pergāre-i künden beri
İtdi iḥāṭā felek-i çenberi
Dā'ire-i devlet-i Monlā-yı Rūm

4 Nāyı devādur dil-i pür-ġamlara
Demdemesi cān ḳatar demlere
Şevḳ virür naġmesi mātemlere
Virdi nevā-yı ṭarab ʿālemlere
Velvele-i şöhret-i Monlā-yı Rūm

5 Küfre çıḳar yolları bī-iḥtimāl
Ḳurtaramaz kendini ehl-i ḍalāl
Ḳalʿaları olsa da gerdūn-miṣāl
Kişver-i inkārı ider pāy-māl
Leşker-i pür-heybet-i Monlā-yı Rūm

6 Ḫānḳahı mevḳif-i esrārdur
Bir köçegi vāḳıf-ı esrārdur
Eñ küçügi ʿārif-i esrārdur
Mürşid-i ḥay kāşif-i esrārdur
Meṣnevī-i ḫażret-i Monlā-yı Rūm

7 Ḫażret-i Ḫünkār olıcaḳ reh-nümūn
Ḫaşmumuz olsa ne yapar dehr-i dūn
Baş keseni çerḫ idemez ser-nigūn
Bendesini kimseye itmez zebūn
Böylecedür ʿādet-i Monlā-yı Rūm

8 Bendesine her ne ider Pīr ider
İçdigi zehr ise daḫi şīr ider
Ḳalbi ḳara olsa da tenvīr ider

1c bildi: bildür D / şevket: ṣavlet D
4b ḳatar: ḳatıyor M, B
5e heybet: himmet D
6a mevḳif: muvaffaḳ M, B
7a olıcaḳ: olıncaḳ D // 7d kimseye: kimseler M, B

Yüz süreni ḫākine iksīr ider
Gevher-i ḫāṣṣiyyet-i Monlā-yı Rūm

9 Şehler aña bende-i maḥkūm olur
İstedigi pādşeh-i Rūm olur
Şanma ki sen ʻİzzet'i maḥrūm olur
Ehl-i dile ṣıdḳ ile maḫdūm olur
Ġālib iden ḫidmet-i Monlā-yı Rūm

X TAḪMĪS-İ NUṬḲ-I ŞEYḪ ĠĀLİB DER-MENḲABET-İ ḪAŻRET-İ MEVLĀNĀ

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Gevher-i kān-ı behā ḫażret-i Mevlānā'dur
Nakd-i vaḳt-i ʻurefā ḫażret-i Mevlānā'dur
Ḫubb-i Mevlā'ya sezā ḫażret-i Mevlānā'dur
Maẓhar-ı ʻaşḳ-ı Ḫudā ḫażret-i Mevlānā'dur
Menbaʻ-ı ṣıdḳ u ṣafā ḫażret-i Mevlānā'dur

2 Ḳonya ceddüm vaṭanıdur düşeyüm şeh-rāha
Varayum bāb-ı hümāyūndan ulu der-gāha
Söyleyem ḥācetümi andaki şāhen-şāha
Ser-te-ser ḥükm iden iḳlīm-i fenā fi'llāha
Şāh-ı evreng-i beḳā ḫażret-i Mevlānā'dur

3 Buldı ḫur-şīd külāhı ile fānūs-ı ṣafā
Ḫāk-pāyın gözedüp rūy-ı zemīn aldı cilā
N'ola ẕātı ile faḫr eyler ise arż u semā
Nūr-ı ʻirfāna dil-i pāki sipihr-i vālā
Maşrıḳ-ı Şems-i hüdā ḫażret-i Mevlānā'dur

4 Virdi ʻuşşāḳına sır bezm-i ezelde ṭolı rāḥ
Cürʻası bir niçe Zer-kūb'ına baḫş itdi ṣalāḥ
Şāhid-i ḫalḳına ʻāşıḳ geçinen buldı felaḥ
Şeref-i ẕāt ile maʻşūḳ-ı gürūh-ı ervāḥ
Gevher-i baḥr-i vefā ḫażret-i Mevlānā'dur

5 Cedd-i ẕī-şānı gibi virgisi bī-lā vü neʻam
Pīrehen-baḫş-i cihāndur o veliyy-i ekrem
Ced be-ced silsile-ber-silsile aṣḥāb-ı himem
Vāriş-i ekmel-i sulṭān-ı rüsül şāh-ı kerem
Ḫātem-i ṭavr-ı seḫā ḫażret-i Mevlānā'dur

6 İden irvā odur el-ān bu kühen gül-zārı
Bāġ-bān itmiş anı gül-şen-i Rūm'a Bārī
Nehr-i iḥsānı gül ü ḫārına birden cārī

X E 252b, H 252b, D 251b, M 15, B 200a
5e ḫātem: Ḫātem M, B
6d zāhid ü rinde: zāhid-i dūnda D

Zāhid ü rinde füyūżāt-ı kemāli sārī
Mültecā-yı żu'afā ḥażret-i Mevlānā'dur

7 Cünd-i ġaybiyye ile itmese imdād-ı ricāl
Gezemez dā'ire-i 'ālemi ecnād-ı ricāl
Bestedür ḫayme-i iclāline evtād-ı ricāl
Ḫāk-i der-gāhına ruḫ-sūdedür efrād-ı ricāl
Mürşid-i her-dü-serā ḥażret-i Mevlānā'dur

8 Maḫzen-i naḳd-i kerāmet dil-i āgāhıdur
Nīstī pāy-ı nuḫustīn-i ser-i rāhıdur
Çün ki ol taḫt-geh-i faḳr u ġınā şāhıdur
Aġniyā vü fuḳarā bende-i der-gāhıdur
Şāh-ı dervīş-edā ḥażret-i Mevlānā'dur

9 'İlm ü 'irfān ile maġbūṭ-ı melā'ikdür ol
Luṭf u iḥsān ile meşhūr-ı memālikdür ol
Ceddinüñ şāh-reh-i 'ilmine sālikdür ol
Enbiyā sırrına mīrāṯ ile mālikdür ol
Maẓharü'l-'ulemā ḥażret-i Mevlānā'dur

10 Ehl-i inkāra daḫi himmeti meşhūr-ı bilād
İderem bu sözüme Ḳonyalı'dan istişhād
Bilene bilmeyene der-gehidür bāb-ı murād
Raḥmet-i maḥż-ı İlāhīden idüp istimdād
Māye-i luṭf u 'aṭā ḥażret-i Mevlānā'dur

11 Der-gehinden olınur körlere de redd-i başar
Bunı ẓanneyleme a'mā olan inkār eyler
Rūz u şeb pertevi ḳabrinde arar şems ü ḳamer
Ḫāk-pāyından alur küḥl-i cilā ehl-i naẓar
'Āleme nūr u żiyā ḥażret-i Mevlānā'dur

12 Olmadan dest-i ecel saña gelū-gīr-i ḥayāt
Dem be-dem çek demini kim odur iksīr-i ḥayāt
Eyleyemem ölsem eṭibbā ile tedbīr-i ḥayāt
Āstānından irer cānlara te'şīr-i ḥayāt
Ḫaste-i 'aşḳa şifā ḥażret-i Mevlānā'dur

13 Olsa Monlā olur elbet veled-i Rūḥu'llāh
Ki bu ümmetde odur kālbed-i Rūḥu'llāh
Andadur mu'cize-i bī-'aded-i Rūḥu'llāh
Meşnevī'dür nefes-i pür-meded-i Rūḥu'llāh
Dil-i bīmāra devā ḥażret-i Mevlānā'dur

7a ġaybiyye ile: ġaybī ile ger M, B
8b nīstī: nisbeti M, B // 8c ġınā: fenā D
9c 'ilmine sālikdür: şer'ine mālikdür M, 'aşḳına sālikdür B
11a körlere de: körlere M, B
12d irer:ider D
13b kālbed: ke'l-bedr D

14 Meşnevī olmasa ger maẓhar-ı sırr-Furḳān
Olınur mıydı aña tesmiye maġz-ı Kur'ān
Var mı bir lafẓınuñ etyānına ḳādir insān
Her iki mışra'ınuñ mā-ḥaşalıdur dü-cihān
Kām-baḫş-i dü-serā ḥażret-i Mevlānā'dur

15 İden oldur bu tekeşşürde bi-lā-nidd ü şerīk
Noḳṭa-i vaḥdeti vāreste-i ḳayd-ı tefkīk
Seng-i keşret çoġalup olsa da mānende-i rīk
Cevher-i ẕātı müberrā-yı ġubār-ı teşrīk
Ma'nī-i nefy-i sivā ḥażret-i Mevlānā'dur

16 Dā'im it ḥırḳa-i teslīmini ser-pūş-ı ḳabūl
Diñle Mecnūn-ṣıfat sāzını bā-hūş-ı ḳabūl
Naġmesin eyle cevāhir gibi mengūş-ı ḳabūl
Nāyınuñ şu'le-i āvāzına ṭut gūş-ı ḳabūl
Ṭūr u Mūsā vü 'aṣā ḥażret-i Mevlānā'dur

17 Mihre fer ẕerre-i tābendelerinden irişür
Zührenün ḥissesi sāzendelerinden irişür
Düşkünüñ çāresi efgendelerinden irişür
Ḫalḳa feyż-i ezelī bendelerinden irişür
Mebde'-i cūd u recā ḥażret-i Mevlānā'dur

18 Ḳanda ben ḳanda o ḫāḳān-ı velāyet-'unvān
Ben kimem kim ideyüm ḥālümi Ḫünkār'a beyān
Bendegānından umar derdine 'İzzet dermān
Ḫāk-pāyından ider Ġālib ümīd-i iḥsān
Kān-ı iksīr-i du'ā ḥażret-i Mevlānā'dur

XI TAḪMĪS-İ NUṬḲ-I ŞEYḪ ĠĀLİB DER-İSTİMDĀD EZ-CENĀB-I ḤAŻRET-İ MEVLEVĪ

– – • – / – – • – / – – • – / – – • –

1 Eld en çıḳardum yelkeni yā ḥażret-i Monlā-yı Rūm
Ġarḳ itdi keştī-i teni yā ḥażret-i Monlā-yı Rūm
'Afv eyle geldi küştenī yā ḥażret-i Monlā-yı Rūm
Düşdüm yine ḳaldur beni yā ḥażret-i Monlā-yı Rūm
Baḳmaz diyü bildüm seni yā ḥażret-i Monlā-yı Rūm

2 Ḫur-şīd iken bī-nūr olup ebr-i ġama mestūr olup
Bāb-ı keremden dūr olup da'vā-yı sıdḳum zūr olup
Nefsüm faḳat mesrūr olup gezdüm netīce yorulup
İḥsānına maġrūr olup cürm eyledüm ma'zūr olup

15e nefy-i sivā: nef'i sivā E, H; nefs-i hevā D
16e ṭūr u Mūsā: ṭūr Mūsā E, H, M, B
XI E 254a, H 254a, D 253a, M 17, B 201a

Geldüm saña mecbūr olup yā ḥażret-i Monlā-yı Rūm

3 Her sīne içre māhsuñ mihrüñ gibi cān-gāhsuñ
ʿĀşıḳlara dil-ḫᵛāhsuñ meẕkūr-ı her efvāhsuñ
Sulṭān-ı gerdūn-cāhsuñ şāh-ı felek-der-gāhsuñ
Ḫünkār-ı ehlu'llāhsuñ bir ʿālī şāhen-şāhsuñ
Her ḥālüme āgāhsuñ yā ḥażret-i Monlā-yı Rūm

4 Mihrüñ olup dilden nihān çıḳdum yoluñdan bir zamān
Başuma teng oldı cihān der-gāhuña dil atdı cān
Oldum peşīmān el-amān döndüm inan döndüm inan
Luṭfuñla mesrūr it hemān raḥm eylmezseñ iş yaman
Cürmüm bilüp geldüm amān yā ḥażret-i Monlā-yı Rūm

5 Ben itmişem cürm-i kebīr işler iken şandum ṣaġīr
Ṭutdum reh-i bi'se'l-maṣīr oldum hevāda evc-gīr
Düşdüm yere ḫurd u ḫamīr Allāh muʿīn sensin ẓahīr
Oldum kef-i nefse esīr ʿişyānuma Mevlā ḫabīr
Raḥm eylesün ol dest-gīr yā ḥażret-i Monlā-yı Rūm

6 Işrār idüp nefs ü hevā kārum hebā itdüm hebā
Müjgānumu itdüm ʿaṣā düşdüm yola bī-dest ü pā
Çekdüm niçe derd ü belā ṭutdum yüzüm senden yaña
El-ḥaḳ ḫaṭā itdüm ḫaṭā biñ şerm ile geldüm saña
Ṣorma günāhumdan baña yā ḥażret-i Monlā-yı Rūm

7 ʿĀşıḳlaruñ ġavġāsısın bürhānı hem daʿvāsısın
Bu ʿİzzet'üñ Monlā'sısın Ḫünkār u Mevlānā'sısın
Hem mīr hem paşasısın şāh-ı ʿaṭā-fermāsısın
Sen Ġālib'üñ mevlāsısın ser-māye-i iḥyāsısın
Luṭf u kerem deryāsısın yā ḥażret-i Monlā-yı Rūm

XII TAḪMĪS-İ NUṬḲ-I ŞEYḪ ĠĀLİB DER-ḤAḲḲ-I MAṬBAḪ-I ŞERĪF

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 ʿAceb kānūn-ı iksīr-i hüdādur maṭbaḫ-ı Monlā
Müẕehheb pūte-i Şems-i Ḫudā'dur maṭbaḫ-ı Monlā
Semāvāta medār-ı iʿtilādur maṭbaḫ-ı Monlā
Muʿallā dūd-mān-ı evliyādur maṭbaḫ-ı Monlā
Dil ü cāna ocaġ-ı kīmyādur maṭbaḫ-ı Monlā

2 Ḫaḳīḳat dīdesiyle görmeyenler hep tehī ṣanmış
Żiyāfet-ḫāne-i Mevlā bilenler sīr olup ḳanmış
Nice ehl-i ġınā ḫākisterine etmegin banmış
Çerāġ-ı pür-żiyāsı sırr-i Āteş-bāz'dan yanmış
Bütün pervānegān-ı ʿaşḳa cādur maṭbaḫ-ı Monlā

3e ḫalüme: ḫalle D
XII E 254b, H 254b, D 253b, M 18, B 201b

3 Dil-i sūzān-ı ʿuşşāḳa ider neşr-i ḫarāret hep
ʿAceb āteşdür ol kim söndi andan nār-ı firḳat hep
Şifā-yı ṣadrı ol sūzişde buldı ehl-i miḥnet hep
Aña ruḫ-sūdedür āteş-perestān-ı maḥabbet hep
Semender-ḫāne-i mihr ü vefādur maṭbaḫ-ı Monlā

4 Ṣalā eyler hezār-āsā delīl-i ḫ ʿānı āfāḳa
Açılmış gül gibidür süfre-i iḥsānı āfāḳa
Ḳızarmış tāze güyā lāledür büryānı āfāḳa
Çekilmişdür sīmāṭ-ı niʿmet-i elvānı āfāḳa
Ḫalīl-i ʿaşḳa gül-zār-ı ṣafādur maṭbaḫ-ı Monlā

5 ʿUrūc itse semāvāta biri ol ser-firāzānuñ
Meleklerle ḳalur çeşm-i beşerde farḳı az anuñ
Gelüp uçmaġını seyr eyle yā hū ʿaşḳ-bāzānuñ
Semāʿ-ı dest-efşānı ṣanursuñ nev-niyāzānuñ
Meṭār-ı ṭā'irān-ı kibriyādur maṭbaḫ-ı Monlā

6 Naṣīḥat al bu yolda kāmil iseñ mihr ile mehden
Eger sā'il iseñ ayrılma bir laḥza güẕer-gehden
N'ola ümmīd-i luṭf itse gedā gencīne-i şehden
Alur ehl-i velāyet ḳısmetin bir bir o der-gehden
Kerāmet kānıdur kenz-i Ḫudā'dur maṭbaḫ-ı Monlā

7 İdüp inkār ḳalbüñden eger ister iseñ sevme
Cesāret itme zāhid ẕāhir-i ḥāle baḳup levme
Namāz-ı ʿāşıḳānuñ endüh olmış ḳaʿdesi ḳavme
Nihāyet ibtidāya rāciʿ olmış seyyidü'l-ḳavme
Baḳılsa zīr-i ḫaṭṭ-ı istivādur maṭbaḫ-ı Monlā

8 Bu dār-ı niʿmet içre ḳāniʿ-i yek-dāne-i Pīr ol
Miṣāl-i mürġ-ı bāl-işkeste dā'im ṣayd-ı taḳdīr ol
Cihānı terk idüp vāreste-ḳayd-ı dām-ı tezvīr ol
Hevālanma ṣaḳın āvāre gezme āşyān-gīr ol
Kebūter-ḫāne-i ṣıdḳ u ṣafādur maṭbaḫ-ı Monlā

9 Tecellī eyledükde şeş-cihāta ḥażret-i Ḫallāḳ
Anı mānend-i ḳıble eylemişdür şöhre-i āfāḳ
Ḳulaḳdan ʿāşıḳ olmışdur o der-gāha gelen ʿuşşāḳ
Giren müştāḳdur ol dūdmāna girmeyen müştāḳ
Miṣāl-i Kaʿbe bir ḫayret-fezādur maṭbaḫ-ı Monlā

10 Görürler naḳş idenler mā-sivādan cismini ʿārī
Güler āyīne-i İskender'e vīrāne dīvārı

3b ol kim: oldı kim D
6a mihr ile: mihr olan E, H, D
7d olmış: olmış ol D
8d āvāre gezme: āvārelenme M, B
10a görürler: görür E, H, D

Şoyunmış câme-i şâhânesinden çün ki mi'mârı
Tecerrüd-pîşe derd-endîşe lâzımdur ṭaleb-kârî
'Aceb germ-âbe-i 'ibret-nümâdur maṭbaḫ-ı Monlâ

11 Seni terk itmeden dünyâ sen ol kim târik-i dünyâ
Cihât-ı şeşden olmışdur biri baḳ devr-i Mevlânâ
Bu taḫtuñ pâdşâhıdur 'azîzüm merd-i bî-pervâ
Yaraşmışdur gürûh-ı Mevlevî'ye ṭavr-ı istiġnâ
Ḳanâ'atden yapılmış bir binâdur maṭbaḫ-ı Monlâ

12 Zemînüñ her maḥall-i 'arş-sâyı üzre mebnîdür
Esâsı şehlerüñ bâm-ı sarâyı üzre mebnîdür
Ġınâ-yı ḳalb ile ṭavr-ı gedâyî üzre mebnîdür
Nefes-bend-i ḫamûşî bî-nevâyî üzre mebnîdür
Fenâ fi'llâhdur 'ayn-ı beḳâdur maṭbaḫ-ı Monlâ

13 Anuñ seng-i cidârı tâc-dâra dürr-i efserdür
Kemer-bend-i 'ubûdiyyet olanlar anda şehlerdür
Açılmış heft kişverde ḫalâṣa bir ulu derdür
Ṭaşarrufdan ta'arrüfden hezârân pâye berterdür
Bilür ehli ne vâlâ mültecâdur maṭbaḫ-ı Monlâ

14 Rıżâ-yı terk-i cennet âdemiyyetdür o menzilde
'Âẕâb-ı fikr-i dûzaḫ nâr-ı ḫacletdür o menzilde
Ta'abbüd ancaḳ ehlu'llâha ḫidmetdür o menzilde
'Ubûdiyyet 'ibâdet ṣırf 'ubûdetdür o menzilde
Sipihr-i bendegîye irtiḳâdur maṭbaḫ-ı Monlâ

15 O cevherler ki vardur anda yoḳdur mişli bir yerde
İder şems-i ḥaḳîḳat anları feyżiyle perverde
Bulur ol kân içinde terbiyet çün kim mis ü zer de
Dürr ü gevher de mevcûd anda ḫişt ü seng-i mermer de
Mükemmel bir sarây-ı dil-güşâdur maṭbaḫ-ı Monlâ

16 O bâġuñ berg-i sebzi terk-i esbâb-ı tecemmüldür
O gül-zâr içre cünbiş âteş-i 'aşḳa taḥammüldür
Ocaġuñ her közi nergis dûdı sünbüldür
Anuñ her dâne nârı bir enâr u ḫârı bir güldür
Cefâ resminde bir bâġ-ı ṣafâdur maṭbaḫ-ı Monlâ

17 Siyâh-ı sîm-i ḳazġanı vireydi destüme zînet
Ḥınâ-yı iftiḫârumdur elümden geldigi ḫidmet
Ḫalâṣ eyler sevâdü'l-vechi fi'd-dâreynden elbet
Yeter faḳr ehline yüzler ḳarası mâye-i raḥmet
Maḳâm-ı ḫidmet-i Âl-i 'abâ'dur maṭbaḫ-ı Monlâ

18 Göñülden 'İzzet olsun zevḳine râġıb o firdevsüñ
Na'îm-i lezzetinden olmayup ḫâ'ib o firdevsüñ

13d berterdür: ber-serdür D
14d 'ubûdetdür: 'avdetdür M, B

Ḫayālin itme yā Rab dīdeden ġā'ib o firdevsüñ
Olup ādem ṣafāsın sürmedüm Ġālib o firdevsüñ
Benüm ḥālā gözümde tūtyādur maṭbaḫ-ı Monlā

XIII TESDĪS-İ BEYT-İ DĪDĀR DER-ḤAḲḲ-I CENĀB-I MEVLEVĪ

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Bilinmez bu ḥażīż-i ḫākde aḥvāl-i Mevlānā
O rütbe mürtefi'dür pāye-i iclāl-i Mevlānā
Olursa sūy-ı lāhūta gehī iḳbāl-i Mevlānā
Gelür ṣaf ṣaf sürūṣān behr-i istiḳbāl-i Mevlānā
'Urūc-ı evc-i bāṭın eylemekdür ḥāl-i Mevlānā
Görinmezse n'ola ẓāhirde perr ü bāl-i Mevlānā

2 Cenāb-ı Mevlevī'dür ṣāḥib-i enfās-ı ḳudsiyye
Mesīḥ'üñ ḫırḳasıdur ẕātına ilbās-ı ḳudsiyye
Der-i iclāline mensūbdur ecnās-ı ḳudsiyye
Meleklerle ezelden itmiş istīsnās-ı ḳudsiyye
'Urūc-ı evc-i bāṭın eylemekdür ḥāl-i Mevlānā
Görinmezse n'ola ẓāhirde perr ü bāl-i Mevlānā

3 Gürūh-ı evliyā'u'llāha her ḥāli kerāmetdür
Cenāb-ı Mevlevī'den istemek bürhān ḥamāḳatdür
Anuñ ednā ḳulı 'Anḳā-yı kūh-ı Ḳāf-ı ümmetdür
Tenezzül eylemez bu ḫāk-dāna mürġ-ı himmetdür
'Urūc-ı evc-i bāṭın eylemekdür ḥāl-i Mevlānā
Görinmezse n'ola ẓāhirde perr ü bāl-i Mevlānā

4 Ḫudā'ya ḫan-mānın terk idende ḫān-mān olmaz
Celīs-i bezm-gāh-ı vaḥdet-i ṣırfa mekān olmaz
Olursa başḳa bir 'ālem olur bu ḫāk-dān olmaz
Hümā-yı 'arş-peymāya felekler āşyān olmaz
'Urūc-ı evc-i bāṭın eylemekdür ḥāl-i Mevlānā
Görinmezse n'ola ẓāhirde perr ü bāl-i Mevlānā

5 Ezelden maḫrem olmış idi sırrı sırr-ı levlāke
Virürken ḳadr-i bālāsıyla ḥayret çeşm-i eflāke
Neden geldi niçün gitdi ṣıġar mı ṣaḥn-i idrāke
Żarūrīdür tenezzül itmesi bu 'arṣa-i ḫāke
'Urūc-ı evc-i bāṭın eylemekdür ḥāl-i Mevlānā
Görinmezse n'ola ẓāhirde perr ü bāl-i Mevlānā

6 İki 'ālemde ger rif'atse maḳṣūduñ semā' eyle
Miṣāl-i ṣems-i raḫṣān devr idüp neṣr-i ṣu'ā' eyle

XIII E 256a, H 256a, D 255a, M 20, B 202b
2d ezelden: ezelde D
3c kūh: E –, H –, D –
4 peymāya: peymāna D, M, B
6b ṣu'ā': ṣi'ār M

Elüñle çehre-i maḳṣūddan keşf-i ḳınā‘ eyle
Ṣarıl dāmānına çıḳ sen de kesb-i irtifā‘ eyle
‘Urūc-ı evc-i bāṭın eylemekdür ḥāl-i Mevlānā
Görinmezse n’ola ẓāhirde perr ü bāl-i Mevlānā

7 Kibāra intisāba gāh olur imdādı eş‘āruñ
Anuñçün ‘İzzetā evṣāf-ı Mevlānā’dur ezkāruñ
Görür elbette rūyın āḫiretde Monlā Ḫünkār’uñ
Bu maṭla‘dur şefī‘i ‘Abdī Paşa-zāde Dīdār’uñ
‘Urūc-ı evc-i bāṭın eylemekdür ḥāl-i Mevlānā
Görinmezse n’ola ẓāhirde perr ü bāl-i Mevlānā

XIV DER-MENḲABET-İ MEVLĀNĀ ḪĀLİD ḲUDDİSE SIRRUHŪ

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Bir ṭaḳım īman-fürūşān bir alay dellāl-ı dīn
Ṣatmada sūḳ-ı riyāda kāle-i a‘māl-i dīn
Anlaruñ destinde ḳalmış muẓṭaribken ḥāl-i dīn
Bir mükemmel zāt şimdi eyledi ikmāl-i dīn
Şeyḫ Ḫālid’dür gül-i ruḫsār-ı millet ḥāl-i dīn
Āstānı ḫuld-i cennet *fe’dḫulūhā ḫālidīn*•

2 Şāh ‘Abdu’llāh-ı a‘ẓam ya‘nī Ḳuṭb-ı Dihlevī
Rūḥ-ı cism-i bendeġān cān-ı cihān-ı ma‘nevī
Bir çerāġı ile virdi ‘āleme bu pertevi
Bezm-gāh-ı ‘adne döndi ser be-ser dünyā evi
Şeyḫ Ḫālid’dür gül-i ruḫsār-ı millet ḥāl-i dīn
Āstānı ḫuld-i cennet *fe’dḫulūhā ḫālidīn*

3 Dest-gāh-ı kāle-i ‘irfāna oldur naḳş-bend
Resm ider isterse tār-ı āteşe toḫm-ı sipend
Eyle īmān kim kerāmātiyle memlū kūy u kend
Dūzaḫ-i inkārına düşme olursın derd-mend
Şeyḫ Ḫālid’dür gül-i ruḫsār-ı millet ḥāl-i dīn
Āstānı ḫuld-i cennet *fe’dḫulūhā ḫālidīn*

4 Kārı dā’im işr-i aṣḥāb-ı Resūl’e iḳtifā
Kesbi bu bender-geh-i fānīde terk-i mā-sıvā
Şām’ı teşrīf eyledi ol bülbül-i vaḥdet-nevā
Maḳṣaduñ ‘ālemde istişmām ise būy-ı vefā
Şeyḫ Ḫālid’dür gül-i ruḫsār-ı millet ḥāl-i dīn
Āstānı ḫuld-i cennet *fe’dḫulūhā ḫālidīn*

5 Ḫānḳāhı hem behişt-ābād hem dārü’s-selām

XIV E 257a, H 257a, D 256a, M 21, B 203a
1c ḥāl-i dīn: cān-ı dīn D
• Kur’ân, 39/73.
4a aṣḥāb-ı: aṣḥāba D

Çün ki ḳıldı ḥıṭṭa-i Baġdād'dan teşrīf-i Şām
Firḳatiyle dūzaḫ oldı kişver-i Dārü's-Selām
Her ne dirlerse disünler bir süri ervāḥ-ı ḫām
Şeyḫ Ḫālid'dür gül-i ruḫsār-ı millet ḫāl-i dīn
Āstānı ḫuld-i cennet *fe'dḫulūhā ḫālidīn*

6 Bestedür dest-i Resūlu'llāh'a tār-ı rābıṭa
Nerdedür el baġlayup fikr it diyār-ı rābıṭa
Ḫażret-i Īşān olup şimdi medār-ı rābıṭa
Tāzelendi ġonçe-i bāġ-ı diyār-ı rābıṭa
Şeyḫ Ḫālid'dür gül-i ruḫsār-ı millet ḫāl-i dīn
Āstānı ḫuld-i cennet *fe'dḫulūhā ḫālidīn*

7 İntisābum var ezelden şübhesüz der-gāhına
Münkeşif oldı dil-i zārum dil-i āgāhına
Şübhe itme rāh-ı ḥaḳdur zāhidā git rāhına
Būy-ı 'irfānı sezerseñ düşme istiknāhına
Şeyḫ Ḫālid'dür gül-i ruḫsār-ı millet ḫāl-i dīn
Āstānı ḫuld-i cennet *fe'dḫulūhā ḫālidīn*

8 Ḫāk-pāyı cism ü cāna tā olınca sürme-sā
Dīde-dūz-ı ḥasretem Mevlā bilür ṣubḥ u mesā
'Andelīb-i ḫāmem oldı vaṣfına destān-serā
Baña da yek-şemme luṭf itsün o gül-şenden Ḫudā
Şeyḫ Ḫālid'dür gül-i ruḫsār-ı millet ḫāl-i dīn
Āstānı ḫuld-i cennet *fe'dḫulūhā ḫālidīn*

9 Olmasam ben bende-i Monlā Celālü'd-dīn eger
Tāc-ı faḳrın itmemiş olsam o şāhuñ zīb-i ser
Baş ḳoyup der-gāhına 'İzzet olurdum ḫāk-i der
'Arż-ı ḥālüm eylesün Şām'a revāne eşk-i ter
Şeyḫ Ḫālid'dür gül-i ruḫsār-ı millet ḫāl-i dīn
Āstānı ḫuld-i cennet *fe'dḫulūhā ḫālidīn*

XV BEYT-İ FUŻŪLĪ TESDĪS Ü MÜSTEZĀD-I FAḲĪR

– – • / • – – • / • – – • / • – –
– – • / • – –

1 Gīsūsına biñ cān ile 'ālem aşılupdur
herkes ḳapılupdur
Bī-hūde nigāhın bu dil-i zāra ṣalupdur
oḳlar atılupdur
Her birisi tā ḫāne-i cāna çaḳılupdur
el-ān ḳaḳılupdur
Dünyā közine göz göre yanup yaḳılupdur
ṣanmañ başılupdur
Müjgānı oḳı sīneme tā-per ṭaḳılupdur

7c rāhına: yoluna D
XV E 258a, H 258a, D 257a, M 22, B 203b

al ḳana ṭalupdur
Ṣabr eyle gönül çoġı gidüp azı ḳalupdur
kim cānuñ alupdur

2 Ṣayd itmege çıḳmış bu gice cānumı ol şāh
açmış yeñi bir rāh
Şeh-bāzı süzülmiş ben uyurken dile nā-gāh
ferd olmadan āgāh
Birden gözüm açdum ki dil ü cān idiyor āh
gitdüm didüm eyvāh
Ol mürġ-ı ziyān-kāra olup lāne ciger-gāh
öldüm meded Allāh
Müjgānı okı sïneme tā-per ṭaḳılupdur
al ḳana ṭalupdur
Ṣabr eyle gönül çoġı gidüp azı ḳalupdur
kim cānuñ alupdur

3 Gerdūn bize cevr eylemege itmesün āġāz
ey ṭāli'-i nā-sāz
Kim ḳavsi gelür çille-i 'aşḳı çekene az
bï-hūde ider nāz
Tïr-i siteme ḳarşu varur 'āşıḳ-ı şeh-bāz
oldur bize hem-rāz
Rūḥum n'ola eylerse o şeh-bāl ile pervāz
olmaz mı ser-efrāz
Müjgānı okı sïneme tā-per ṭaḳılupdur
al ḳana ṭalupdur
Ṣabr eyle gönül çoġı gidüp azı ḳalupdur
kim cānuñ alupdur

4 Reşk itse sezā şevḳ-i dil ü cānuma yārān
ervāḥ-ı şehïdān
Dil-dār idecekmiş beni koç başına ḳurbān
maḳbūl ide Yezdān
Bu ḳara ḫaber oldı bāña müjde-i iḥsān
olsam n'ola raḳṣān
*El-minnetü li'llāh** ki bitdi dem-i hicrān
bir baḳdı ki cānān
Müjgānı okı sïneme tā-per ṭaḳılupdur
al ḳana ṭalupdur
Ṣabr eyle gönül çoġı gidüp azı ḳalupdur
kim cānuñ alupdur

5 Bu maṭla' ile bulsa Fużulï n'ola şöhret
şerḥ eyledi 'İzzet
Ol şūḫ ile gūyā ikisi eylemiş ülfet
birleşmede ṣoḥbet
Her ṭavrı belā 'āşıḳa her baḳışı āfet

---

* Minnettarlık ancak Allah'adır.

Allāh'a emānet
Virmez o kemān ḳaşları ʿAzrā'ile zaḥmet
çeksün mi yā minnet
Müjgānı okı sīneme tā-per ṭaḳılupdur
al ḳana ṭalupdur
Ṣabr eyle gönül çoġı gidüp azı ḳalupdur
kim cānuñ alupdur

XVI TAḤMĪS-İ MUṬARRAF-I ĠAZEL-İ SĀMĪ

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Çerḫ-i le'īm ṣāḥib-i ʿirfānı neylesün
İnsān olan da ol ḫar-i nā-dānı neylesün
Esb-i ṭaḥūn zīnet-i pālanı neylesün
Ḥayvān güher-fürūşī-i insānı neylesün
Nā-dān olan ḥerīf süḫan-dānı neylesün

2 Ol āftāb-ı ḥüsne nigāh eyleyen çü ṣubḥ
Āfāḳı reşk-i pertev-i māh eyleyen çü ṣubḥ
Eñ ṣoñra necm-i baḫtı siyāh eyleyen çü ṣubḥ
Ol māha iftirāḳdan āh eyleyen çü ṣubḥ
Çāk itmesün de ceyb ü girībānı neylesün

3 Zühhād-ı tīre-dil ne ʿaceb bāde görmese
Ḥavż-ı behişti ḳaṭre-i ṣahbāda görmese
Mīnūyı reng-i ġonçe-i mīnāda görmese
Kāfir ne ġam ki cenneti rü'yāda görmese
Aʿmā fürūġ-ı mihr-i dıraḫşānı neylesün

4 Ṭabʿ-ı saḳīm-i zühd idemez ʿaşḳı cilve-gāh
Zāhid ḳolay mı eyleye ʿazm-i der-i İlāh
Maḥv itmedükce kendisini tā-ki tāb-ı āh
Kendi vücūd-ı ḫāmı olur aña seng-i rāh
Ol esb-i leng vüsʿat-i meydānı neylesün

5 Kāmil ḫırāş-ı kec-nigehāndan emīndür
Zaḥmet çeken cihānda dil-i āhenīndür
Gerçi biraz da terbiye görmek muʿīndir
Ẕāt-ı aṣīl nāṣiyeden müstebīndür
Şemşīr-i ṣāf şīve-i sühānı neylesün

6 Āsān ider ʿalāyıḳı Sāmī cihānda terk
Baḳ eylemiş ḫilāfeti Edhem bir ānda terk
Gördük zamānede iki ṣāhib-ḳırānda terk
ʿİzzet iderdi cān u teni az zamānda terk

XVI E 258b, H 258b, D 257b, M 24, B 204b
2d māha: mihre E, H, D
4c tāb-ı āh: āb-ı āh E, H, M, B
5b cihānda dil: cihān dil-i M, B // 5c nāṣiyeden: nāṣiyesinden D

Ammā gönül maḥabbet-i cānānı neylesün

XVII TESDĪS-İ MAṬLA‘-I MA‘RŪF

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Şeb-çerāg ümmīd-i nūr eyler cenābuñdan senüñ
Ẕerreler ḫur-şīd olurken intisābuñdan senüñ
N’oldı āyā mihr ü meh gitmezdi bābuñdan senüñ
Var ise ḫavf eyleyüp ref‘-i niḳābuñdan senüñ
Āftāb aḫşāma cān atdı ḥicābuñdan senüñ
Māha noḳṣān irdi ḥüsn-i şu‘le-tābuñdan senüñ

2 Eyledi çoḳ ‘āşıḳı efgende tāb-ı ‘ārıżuñ
‘Aşḳı daḫi saña ḳıldı bende tāb-ı ‘arıżuñ
Heẕl ile itsün nücūma ḫande tāb-ı ‘arıżuñ
Neyyireyni eyledi şermende tāb-ı ‘arıżuñ
Āftāb aḫşāma cān atdı ḥicābuñdan senüñ
Māha noḳṣān irdi ḥüsn-i şu‘le-tābuñdan senüñ

3 Bunca demdür ‘āşıḳānuñ alduñ āh u vāhını
Ba‘d-ezīn gūş it sipihrüñ na‘re-i cān-kāhını
Pertev-i nūr-ı cemālüñ kesdi mihrüñ rāhını
Eyledüñ çoḳ ḳālıba ifrāġ cirm-i māhını
Āftāb aḫşāma cān atdı ḥicābuñdan senüñ
Māha noḳṣān irdi ḥüsn-i şu‘le-tābuñdan senüñ

4 Dünki gün baḳduñdı çerḫe ḳaldı mı ḫāṭır-nişān
Var mı baḳ Behrām’da bīm-i nigāhuñ ile cān
N’ola necm-i ḫālüñe eylerse ġıbṭa āsmān
Pertev-i rūyuñla mihr ü māhı itdüñ imtiḥān
Āftāb aḫşāma cān atdı ḥicābuñdan senüñ
Māha noḳṣān irdi ḥüsn-i şu‘le-tābuñdan senüñ

5 Şems-i ḥüsnüñ eyleyüp taḫvīl burc-ı naḫvete
Necm-i Mirrīḫi çıḳardı bām-ı evc-i dehşete
Māh-ı Naḫşeb ḳorḳusından düşdi çāh-ı miḥnete
Nūr-ı çeşmüm şor ki mihr ü māh n’oldı ‘İzzete
Āftāb aḫşāma cān atdı ḥicābuñdan senüñ
Māha noḳṣān irdi ḥüsn-i şu‘le-tābuñdan senüñ

XVIII TESBĪ‘-İ BEYT-İ FUZŪLĪ

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

XVII E 259a, H 259a, D 258a, M 24, B 204b
Bütün nüshalarda başlık “taḫmīs” olarak kayıtlıdır.
5a şems: şem‘ D // 5b çıḳardı: çıḳar D // 5d mihr ü māh: mihr ü māha M, B
XVIII E 259b, H 259b, D 258b, M 25, B 205a

1 Āhdan ġayrı bilen var mı dil-i sūzānumı
İtmedüm maḥrem derūnum derdine öz cānumı
Hīç kim şormaz cihānda bā'iṣ-i efġānumı
Bir yıḳan vardur dimezler ḫāṭır-ı vīrānumı
Sū be-sū mecrā-yı eşkümden aḳıtdum ḳanumı
Her gören ta'yīb ḳıldı dīde-i giryānumı
Eyledüm taḥḳīḳ görmiş kimse yoḳ cānānumı

2 Rāz-ı 'aşḳı itmem ifşā maḥrem ü nā-maḥreme
Eylemem āgāh āgāhı bu sırr-ı mübheme
Başlı başuma taḥammül eylerem bār-ı ġama
Açmadum derd-i derūnum 'Īsī-i mu'ciz-deme
İtmedi diḳḳat baḳan çeşmümdeki ḳanlı neme
Her gören ta'yīb ḳıldı dīde-i giryānumı
Eyledüm taḥḳīḳ görmiş kimse yoḳ cānānumı

3 Bülbülem ammā degül gül-zār verdümden ḫabīr
Geçdi biñ şayf u şitā yoḳ ḥarr u berdümden ḫabīr
Bir ṭabīb ister göñül kim ola derdümden ḫabīr
Āteş-i dilden ḫaber-dār āh-ı serdümden ḫabīr
Olmadı bir ferd ḳaṭ'ā rūy-ı zerdümden ḫabīr
Her gören ta'yīb ḳıldı dīde-i giryānumı
Eyledüm taḥḳīḳ görmiş kimse yoḳ cānānumı

4 Muḫtefīdür a'yün-i 'ālemden ol nūr-ı celī
Herkes anuñ vālih ü ḥayrānıdur bilmez velī
Görmiş olsa yārumı aġyār dirlerdi belī
Çünki yoḳdur anı derk itmekde 'aḳluñ medḫali
Nāle vü feryādumı güş eyleyen şandı deli
Her gören ta'yīb ḳıldı dīde-i giryānumı
Eyledüm taḥḳīḳ görmiş kimse yoḳ cānānumı

5 Ḥamdü li'llāh 'İzzetā keşf olmadı ma'nā-yı rāz
Mest olup Manşūr ḳılmışdı biraz ifşā-yı rāz
Raḫne-dār olmışdı seng-i ṭa'neden mīnā-yı rāz
Bir ṭarafdan eyledi çeşmüm daḫi īmā-yı rāz
Olmadı ẓāhir yine keyfiyet-i ṣahbā-yı rāz
Her gören ta'yīb ḳıldı dīde-i giryānumı
Eyledüm taḥḳīḳ görmiş kimse yoḳ cānānumı

XIX TERKĪB-İ BEND NAẒĪRE-İ RŪḤĪ-İ BAĠDĀDĪ

I

– – • / • – – • / • – – • / • – –

5c ṭa'neden: şaḫneden E, H, D

XIX E 260b, H 260b, D 259a, M 25, B 205b
Bütün nüshalarda başlık "Terci'-i Bend" olarak kayıtlıdır.

1 Ṣanmañ bizi kim lāle gibi cām be-destüz
Biz ġonçe-ṣıfat ḫūn-ı dil-i zār ile mestüz

2 Mestāneyüz ammā bilürüz ʿahd-i ḳadīmi
Ẓann itme ki sāġar-şiken-i bezm-i elestüz

3 Biz ṣızmadan evvel mey-i ümmīdi ṣızarduḳ
Mey-ḫāne-i āmālde peymāne-şikestüz

4 Pür-zehr ise de ṣundıġı mey minneti yoḳ yā
Biz sāḳī-i bezm-i ġam ile dest be-destüz

5 Olmış ebedī ʿādetümüz her büte secde
Biz ʿāṣıḳ-ı ḫüsn-i ezelüz ʿaşḳ-perestüz

6 Biz sāyesiyüz ʿālem-i bālā-yı vücūbuñ
Farḳ eylemeyen aṣlumuzı ṣandı ki pestüz

7 Biz ẕerre gibi cismi idüp aṣlına rāciʿ
Ḫur-şīd-i ḫaḳīḳat ile bī-cāy-ı nişestüz

8 Ṣad-berg ise de ġonçe-i gül-zār-ı şüʾūnāt
Bir güldür anuñ aṣlı taʿaddüd idemez ẕāt

II

1 Bu sūr-ı ġam-encāmdaki keşrete baḳma
Vaḥdet gözin aç perdedeki ṣūrete baḳma

2 İtmez müteʿaddid kütübi keşret-i evrāḳ
Mecmūʿayı gör andaki cemʿiyyete baḳma

3 Taḳlīd fürūʿāt-ı mesāʾilde gerekdür
Bil aṣluñı taḥḳīḳe çalış ʿādete baḳma

4 Ḥikmet ne ise kendi bilür ḥikmetin ancaḳ
Ḥikmetse murāduñ kütüb-i ḥikmete baḳma

5 Allāh Kelīm oldıġını gūşuña ḳarʿ it
Her sāmiʿaña vāṣıl olan ṣoḥbete baḳma

6 Zaḥmetle olur menzil-i maḳṣūda irişmek
Düş rāhına yāruñ çekilen miḥnete baḳma

7 Keşret yükidür ḳāmet-i gerdūnı iden ḫam
Dūşuñdan anı atmayıcaḳ rāḥata baḳma

I/4 yoḳ yā: yoḳ hā D
II/2 kütübi: gibi
II/6 miḥnete: zaḥmete D

8 Maḥv it ki vücūdın iresin sırrına ẕātuñ
Āyīne-i ten cevheridür kān-ı şıfātuñ

III

1 Sāḳī demidür şun bize bir bāde-i bī-ġaş
Maḥmūrı anuñ itmeye ḫur-şīdi sebū-keş

2 Pür-sūz ola bir mertebe kim maḥv ide tābı
Yaḫ-pāre gibi sāġarı içre ḳosın āteş

3 Bezm-i ḳademüñ köhne şarābından olursa
Bir sāġar-i leb-rīz yeter istemem üç beş

4 Mey-ḫāne-i elṭāf-ı İlāhī tükenür mi
Peymāne ḫum olsa ne içer bir iki ser-ḫoş

5 Maḫmūr-ı mey-i firḳatiyüz bezm-i elestüñ
Degmez mi bir iki ḳadeḥe rind-i belā-keş

6 Biz ẕerrelere şems-i ḥaḳīḳat içün olsun
İḥsānı dirīġ eyleme ey sāḳi-i meh-veş

7 Allāh bilür ṭāḳatümüz ḳalmadı sāḳī
Günden güne aḥvālümüz olmaḳda müşevveş

8 Bu derd-i seri çekmege biñ baş gerekdür
Ṭaġlar gibi her baş birer ṭaş gerekdür

IV

1 Sāḳī bize raḥm eyle ki biz raḥme revāyuz
Biz bende-i efgende-i der-gāh-ı Ḫudā'yuz

2 Ser-bezm-i ḳıdemde Cem idük meşrebümüzce
Düşdük bu ḫarābāta gedādan da gedāyuz

3 Ser-rişte-i maḳṣūdı ḳaçurduḳ elimüzden
Zencīr arayup gezmede bir çoḳ budalāyuz

4 Ḳoyduḳ der-i iḥsānını ṭutduḳ reh-i iflās
Ol şāh bize her ne cezā itse sezāyuz

5 Terk itsek eger kendiligi derd ḳalur mı
Biz kendümüze kendi belāmuzla belāyuz

6 Mecnūn bize nisbetle Felāṭūn-ı zamāndur
Baḳ müşkile kim baḥşe gelince ʿuḳalāyuz

III/1 ġaş: ʿaşḳ D

7 Biz maḥrem idük meclisine yār-ı ḳadīmüñ
Bilmem ki ne girdi araya şimdi cüdāyuz

8 Göster bize ol gül-şen-i ḫāṣı yine yā Rab
Tā-key ola cān bülbüli bu tende muaẕẕeb

V

1 Terk eyle eger ʿāḳil iseñ nānı dehenden
Her dānesi zīrā ṣorılur vaḳt ile senden

2 Ḫāk içre ḳalur saña vücūduñ olamaz yār
Ḳıl rūḥ ile ünsiyyeti kes ülfeti tenden

3 Cānāna fedā it kim anı ṣoñra bulursın
Bir gün ola kim ayrıla bu cān bedenden

4 Müstaġraḳ-ı istebraḳ iseñ de gider āḫir
Al naḳş-ı cihānı ḳalacaḳ sāde kefenden

5 Erbābı bu ʿilmüñ adına ʿilm-i ledün dir
Ḳaṭʿā ḫaberüñ yoḳ senüñ ey ḫᵛāce bu fenden

6 Maʿnāları maṭlūb-ı mecīʾetle ẕehābın
Ḫāṣā kʾola ʿilmüñ ne gelenden ne gidenden

7 Vaʾllāhi çürük āḫiri biʾllāhi çürükdür
Al diñler iseñ işte sözüñ ṣaġını benden

8 Ḫāli idemez ṭālib-i Ḥaḳ ḳāl ile taḥṣīl
Kim itmiş ola salṭanatı māl ile taḥṣīl

VI

1 Bir dāne içün girye ide bunca dem Ādem
Evlādı bu niʿmetle ne mümkin ola ḫurrem

2 Bir pul yerine ṣaydı mı naḳd-i dü-cihānı
Faḫr eyler idi faḳrı ile Mefḫar-i ʿālem

3 Bir taḫta gibi taḫtını gerdūn yele virdi
Ḥükm eyler iken bāda Süleymān-ı muʿaẕẕam

4 Mevlāʾdur atan Yūsuf-ı ṣıddīḳini çāha
Mekrinden emīn olmadı esbāt-ı müfeḫḫam

5 Ġam çekdi cihānuñ ölisinden dirisinden
Mevtālara cān virmiş iken zāde-i Meryem

6 Dāvūd'ını dem-beste iden bezm-i fenāda
Bir kimseye maṭlūbı gibi sürdüre mi dem

7 Yoḳdur o şeh-i mülk-i vücūbuñ vüzerāsı
Bir kimseyi Ḫaḳ itmedi düstūr-ı mükerrem

8 Mülkinde taṣarruf o Ḫudāvende sezādur
Bī-hūde ḳarışmaḳ işine ʿayn-ı ḫaṭādur

VII

1 Pīçīde-i efkāruñ ise ʿaşḳ-ı İlāhī
Biñ zülfe ṣarıl boynuma at varsa günāhı

2 Kes rişte-i āmālüñi dūlāb-ı felekden
Bir gerdişi sen ṣanma ki *ma-lā-yetenāhī*•

3 Nüh ḳaṭre ḳadar gelmez aña ḳulzüm-i eflāk
Her kim ki ide baḥr-i ḫaḳāyıḳda şināhī

4 Mihr ü mehi iki kedū ṣaymaz o ġavvāṣ
Bu baḥr-i ġamuñ ḳaʿrına ṭalsaydı kemāhī

5 Bir āh yeter lafẓ-*ı ilā āḫirihī*ye*
Ṣarf itme ibārātı fenāya yeter āhī

6 Bir loḳma içün itme zebūn göz göre kendüñ
Girme felegüñ şestine mānende-i māhī

7 Rūşen-dil olan baḫt-ı siyehden ḥaẕer itmez
Bir rengdedür ʿālemüñ isfīd ü siyāhı

8 Ḫayvāndur o kim ġam çeke evżāʿ-ı felekden
İnsān olana ögrenecek var mı melekden

VIII

1 Ṣūfī kim ola ḳalbi anuñ zühd ile mevṣūf
Efʿī gibi egninde ola bir de yeşil ṣūf

2 Ol sāḥil-i tezvīre hemān aḳce yanaşdur
Emvāc-ı sirişk ile ider münkeri maʿrūf

3 Diḳḳatle oḳur teẕkireyi şeyḫ-i zemīn-kār
Var ise eger aḳce varaḳ-pāreye melfūf

4 Virmezseñ eger pāre ḳomaz cennete mollā

• "Sonu gelmeyen şey (sonsuz)."
* "Sonuna kadar"
VIII/4 mollā: aṣlā D

Süknā-yı cinān şanki anuñ re'yine mevḳūf

5 Bī-hūde ʿibāretde arar haẕf-i muẕāfı
Var mes'ele-i muʿteḳadinde nice maḥẕūf

6 Merciʿ gözedür kendisini cümle ẕamīre
Hep gördigi elfāẕı ider ḳurbına maʿṭūf

7 Fıḳh ancaḳ aña mes'ele-i beyʿ u şirādur
Yuf ʿilmine kim aḫẕ u ʿaṭāya ola maṣrūf

8 ʿİndümde o ʿallāmeden efḍ aldür o cāhil
Kim ṣırf ʿibādāt ola bildigi mesā'il

IX

1 Vāʿiẓ idemez nuṭḳını isrāf ṣalāta
Ṣaḳlar ne ḳadar naḳd-i süḫan varsa zekāta

2 Engüşt-i şehādet başını ḳaldırur ammā
ʿAhdinde ṭurur mı baḳalum pāy-ı ṣebāta

3 Gerçek ṭutacaḳsañ dilüñi aña sözüm yoḳ
Evḳātuñı ṣavm ile ṣaḳın itme ifāta

4 Rindāna oruc nūş-ı duḫān ẕevḳi içündür
Varmaz deheni ḳahveden evvel ṣalevāta

5 Bender-geh-i raḥmetdür o tesbīḥ ṣatılmaz
Ḥācī baba ṭırmaşma yavaş çıḳ ʿArafāt'a

6 Sūḳ-ı Mine'de kāle-i raḥmet bölüşürler
Destār ise maṭlūb yıḳıl Hind ü Herāt'a

7 Altun oluġa ṭapma idüp sīm ü zerüñ ṣarf
Beñzetme anuñ zīnetini Lāt u Menāt'a

8 Kāfir olur ol kim dir aña Kaʿbe mekāndur
Bünyād-ı Ḫalīl oldıġı bī-reyb ü gümāndur

X

1 Şeyḫüm var ise söyle erenler kelimātı
Diñletme baña tekyedeki muṣṭalaḥātı

2 Şemʿüñ gülün al ḳapuyı sırr eyle dimekle
Ḥāşā bulasın nūr-ı dili bāb-ı necātı

XI/2 sırr eyle: setr eyle E, H, D

3 Devr āḫir olup fā'ide eyler mi ṭuraḳda
Ẕākir başınuñ yapdıġı cumhūr-ı bayāti

4 Allāh içün olmazsa eger çekdigüñ evrād
Nuṭḳuñ ṭutulınca şaşırursın ṣalavātı

5 İtme cihet-i āḫer içün Ḥaḳḳ'a 'ibādet
Bī-hūde ḳaçurma şeb-i mümtāz-ı Berātı

6 Maḫlūḳa telef itmez idüñ naḳd-i sirişki
Bir kerre gözinden geçüreydüñ Reşeḥāt'ı

7 Başuñdaki gül n'oldıġını ṭuysa demāġuñ
Şemm eyler idüñ ġonçe-i bāġ-ı Nefeḥāt'ı

8 Bilseydi niçün geldigini ḫalḳ bu bāġa
Bir başḳa gülüñ būyını almazdı demāġa

XI

1 Remmāl ki noḳṭayla ola vāḳıf-ı aḥvāl
Ṭaş başına müstaḳbeli ger itse daḫi ḥāl

2 Bī-çāre müneccim evinüñ saḳfını bilmez
Eflāki ḳarışdırmada itmez yine ihmāl

3 Cincilik ile ḫ'āce bula ġā'ibi heyhāt
Avcın yalasın kim girecek destine eşkāl

4 Ẓāhirdeki ma'nāları ta'bīr idebil kim
Virmez ḫaber-i ṣıḥḥati rü'yādaki timṣāl

5 Yetmez mi saña rızḳuñ içün kāf-ı kifāyet
Bī-hūde döküp pūteye itme telef-i māl

6 Bir derdine dermān olagör ḫaste-i 'aşḳuñ
Evfāḳı göbek yazmaḳ içün eyleme i'māl

7 Ṭālib çalışur ruḳyeyi taḥṣīle ki ancaḳ
Bir fi'l-i şenī'e çömezin eyleye iḍlāl

8 Dünyāda unut bildügüñ ol cehl-i mürekkeb
'Uḳbāda senüñle ḳalacaḳ 'ilme çalış hep

XII

1 Rindem diyerek mürtekib-i küfr ola şā'ir
Yuf aña ki bir iki ḫarı güldüre āḫir

XII/1 mürtekib: merkeb B

2 Şā'ir aña dirler ki degül mürtekib-i küfr
İmāna gele şi'rini güş eylese kāfir

3 Mażmūnlaruñ bikr ise de müfteḫir olma
Bir gün bozar efsūn ile bir şā'ir-i sāḥir

4 Ser-pençe-i iflās ile ḫamseñ başa çıḳmaz
Olsañ daḫi naẓmuñda Niẓāmī gibi māhir

5 Bir Rüstem'e muḥtāc olacaḳsın bu hünerle
Firdevsī-i Ṭūsī ḳadar olsañ da bahādır

6 Tīr olsa süḫan şaḫreye te'şīr ḳılar mı
Bī-hūde yere eyleme ta'cīz-i ekābir

7 Kimisi bilür cā'ize fikriyle begenmez
Kimisi degül nüktesinüñ ḫalline ḳādīr

8 Cerrār-ı süḫan olma idüp naẓmuñı keçkūl
Boş boşına eyler mi kişi kendini medḫūl

XIII

1 Hep 'āleme ta'rīz de bir güne ḫaṭādur
Zu'mınca bu da şā'irüme başḳa edādur

2 Müstaġraḳ-ı deryā-yı ma'āṣī olan ādem
Ter-dāmen-i 'işyāna bulaşmaḳ ne belādur

3 Güftār-ı ciger-sūzı degül āteş-i dilden
Maṭlūbı faḳaṭ dāġ-ı derūn-ı şu'arādur

4 Ben 'İzzeti ra'nā bilürem kimseye şormam
Aḥmaḳsa daḫi dāḫil-i bezm-i ẓurefādur

5 Maḳsūdı budur bildigini bildüre ḫalḳa
Allāh bilür kim ne ḫaḳīḳat ne riyādur

6 Oldı bu ḳadar rişte-keş-i cevher-i elfāẓ
Gönderse anı tuḥfe Süreyyā'ya revādur

7 Tekmīl ide erbāb-ı hüner varsa ḳuṣūrı
Engüşt-i ta'arruż süḫana ḳıble-nümādur

8 Sūdāgeri beyninde bu nev-bāf-ı Stanbūl
Olmaz mı 'aceb kāle-i Zevrā gibi maḳbūl

XII/3 ise de: ise daḫı D

XIV

1 Bālā-rev olan āhumı zīr eyleme yā Rab
Ser-māyemi noḳṣān-peẕīr eyleme yā Rab

2 Deryā-yı keremden ṣula gül-zār-ı ümīdüm
Muḥtāc-ı ġam-ı ebr-i maṭīr eyleme yā Rab

3 Naḳdīne-i īmānumı dünyāya degişmem
Ḳārūn gibi mālüm ile faḳīr eyleme yā Rab

4 ʿUḳbāda virürsin bilürem ḥulle-i sündüs
Dünyāda da maḥṣūr-ı ḥaṣīr eyleme yā Rab

5 Ḳalsun mı o kāfirde senüñ mülk-i ṣarīḥuñ
*Min-baʿd*ını* nefse esīr eyleme yā Rab

6 Monlā ile ḥaşr eyle beni rūz-ı cezāda
Merdūd-ı der-i ḥażret-i Pīr eyleme yā Rab

7 İzzet ḳuluñuñ ḥāline Şeyṭān gülecekdür
Dīn düşmeni yanında ḥaḳīr eyleme yā Rab

8 Sāḳī-i ecel kim ṣuna bir sāġar-i encām
Yā Rab mey-i ʿaşḳuñla leb-ā-leb ola ol cām

XX İSTİRḤĀM EZ-ḤAŻRET-İ ŞEMS-İ FELEK-ĠULĀM

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Ferāġat eyledük meyden bıraḳduḳ cām-ı leb-rīzi
Çıḳarduḳ-gül-şen-i endīşeden gīsū-yı gül-bīzi
Tüketdük aġlamaḳdan ḥāṣılı çeşm-i güher-rīzi
Zer-i luṭfuñ ümīdiyle unutduḳ Tibr ü İbrīz'i
Gedā-yı kūy-ı Monlā'yuz meded ey Şems-i Tebrīzī

2 Açup ser-çeşme-i iḥsānuñı deryā-yı raḥmet ḳıl
Tehīdür kāse-i deryūzemüz leb-rīz-i himmet ḳıl
Bu kemter ḳatreye ol baḥr içün luṭf u mürüvvet ḳıl
Yem-i iḥsāna geldük cevher-i ʿirfān ʿināyet ḳıl
Gedā-yı kūy-ı Monlā'yuz meded ey Şems-i Tebrīzī

3 ʿİnāyet it efendim merḥamet ḳıl çeşm-i giryāna
Yalansa çeşm-i giryān bir nigāh it dīde-i cāna
Teraḥḥum eyle düşdük ḫāk-i der-gāh-ı felek-şāna
Döküldük şeb-nem-āsā reh-güẕār-ı mihr-i raḫşāna
Gedā-yı kūy-ı Monlā'yuz meded ey Şems-i Tebrīzī

---

* "Bundan sonra(sını)"

XX E 263b, H 263b, D 262b, M 31, B 208a

4 Şefā‘at ḳıl bizi Ḫünkār iderse der-gehinden red
Saña eyler ri‘āyet cürmümüz olmışsa da bī-ḥad
O sendendür sen andansın miṣāl-i Murtażā Aḥmed
Be-‘aşk-i Mevlevī itme der-i iḥsānuñı münsed
Gedā-yı kūy-ı Monlā’yuz meded ey Şems-i Tebrīzī

5 Göñül dūr olmaz iḥsān gördigi eski penāhından
Ḫaṭādur aña luṭf ümmīdi dehrüñ pādşāhından
Ḫarābe ḥücremüz yegdür sipihrüñ bār-gāhından
Mücevher tāc-ı şāha geçmeyüz köhne külāhından
Gedā-yı kūy-ı Monlā’yuz meded ey Şems-i Tebrīzī

6 Bu ṣınfuñ en faḳīri şāh-ı dehre ser-fürū itmez
Yatur gül-ḫanda ammā pādşehlik ārzū itmez
Ṣusuz ḳalmışda olsa çeşme-i Ḫıżra ġulū itmez
Senüñ bābuñ ṭuruken ġayra ṣarf-ı āb-ı rū itmez
Gedā-yı kūy-ı Monlā’yuz meded ey Şems-i Tebrīzī

7 Lisān-ı Rāmiz-i ḥaḳ-gūdan itmiş remz anı Mevlā
Hemān ‘ayn-ı Muḥammed’le ‘Alī’dür Şems ü Mevlānā
İkidür ṣuretā ma‘nīde birdür Ẕü’l-feḳār āsā
Seni bir Pīr’i bildük kimseyi biz bilmeyüz ḳaṭ‘ā
Gedā-yı kūy-ı Monlā’yuz meded ey Şems-i Tebrīzī

8 Senüñ bābuñ cenāb-ı Mevlevī’nün ḫānḳāhıdur
Senüñle ẕāt-ı Monlā bir serīrüñ pādşāhıdur
Sipihr-i şevḳetüñ sen mihrisin şāhum o māhıdur
Degül ‘arż-ı hüner bu sā’ilāne bir İlāhīdür
Gedā-yı kūy-ı Monlā’yuz meded ey Şems-i Tebrīzī

9 Ma‘āṣī ref‘ olup der-gāhuña mensūb olanlardan
Ġārīḳ-i baḥr-i ‘işyān ḳaldı ‘İzzet ancaḳ anlardan
Dirīġ itme efendim luṭfuñı ‘āciz ḳalanlardan
Degülsin sā’ili der-gāh-ı luṭfuñdan ṣavanlardan
Gedā-yı kūy-ı Monlā’yuz meded ey Şems-i Tebrīzī

XXI TESDĪS-İ BEYT-İ MEŞHŪR DER-ṬARĪḲA-İ CEBR-İ MÜTEVASSIṬ

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Eylemem töhmetüm inkār o degül feryādum
Dest-i vüs‘umda mıdur ḫilḳat-i māder-zādum
Ḫāşe li’llāh ki benüm re’yüm ola īcādum
Yazmaġa bozmaġa ḳābil mi degüldür adum
Müsta‘id ḳıl yoġ ise luṭfuña isti‘dādum
Saña güçlük mi var ey şāh-ı kerem-mu‘tādum

4d münsed: müfsed D
9d ṣavanlardan: ḳovanlardan M, B
XXI E 264b, H 264b, D 263b, M 32, B 208b

2 Mi‘de-i ḥūtda ey Yūnus’ına ḳūt viren
Ṭıfl iken Nīl’de Mūsā’sına tābūt viren
Ḥikmetinden ten-i dil-ḫastesine ḳūt viren
Seng-i ḫārālara ḫāṣṣiyyet-i yāḳūt viren
Müsta‘id ḳıl yoġ ise luṭfuña isti‘dādum
Saña güçlük mi var ey şāh-ı kerem-mu‘tādum

3 Kimsenin meẕhebi bir kimseye meẕheb olamaz
İtse ba‘żısına taḳlīd daḫı hep olamaz
Arayan ḳudret-i cüz’iyye mü’eddeb olamaz
Ḥaḳḳ’a tefvīż-i umūr itse mu‘āteb olamaz
Müsta‘id ḳıl yoġ ise luṭfuña isti‘dādum
Saña güçlük mi var ey şāh-ı kerem-mu‘tādum

4 İtse maḫlūḳı iḥāṭa ezelī ‘ilm-i Ḫudā
Neden eyler ‘acabā anda ta‘addüd ḳudemā
Kāş ki baḥṣini terk itse gürūh-ı ‘ulemā
Ben ḳulam ḳullıġuma lāyıḳ olandur bu recā
Müsta‘id ḳıl yoġ ise luṭfuña isti‘dādum
Saña güçlük mi var ey şāh-ı kerem-mu‘tādum

5 Ḳıdem-i ẕātuña bir ān olamaz ‘ahd-i kühen
Ezelīsin ebedīsin var iken yoḳdum ben
Ḫālıḳ-ı lā-yetecezzī vü heyūlāsın sen
Ne çıḳar dest-i meşiyyetde olan ‘ācizden
Müsta‘id ḳıl yoġ ise luṭfuña isti‘dādum
Saña güçlük mi var ey şāh-ı kerem-mu‘tādum

6 Ḳeremüñ mücrimedür mu‘terif-i taḳṣīrem
İdemem cürmimi inkār o degül tezvīrüm
Yed-i taḳdīrdedür var ise de tedbīrüm
Bıraḳup ‘aḳlumı geldüm sürüyüp zencīrüm
Müsta‘id ḳıl yoġ ise luṭfuña isti‘dādum
Saña güçlük mi var ey şāh-ı kerem-mu‘tādum

7 Sen bilürsin ki degül cürmümi ḫāṣā inkār
‘Aḳl-ı cüz’ī daḫi ger olmasa teklīfe medār
Farżdur itme ‘ubūdiyetüñi leyl ü nehār
‘Aczden başḳa ne virdüñ baña destümde ne var
Müsta‘id ḳıl yoġ ise luṭfuña isti‘dādum
Saña güçlük mi var ey şāh-ı kerem-mu‘tādum

8 Bilürüz ‘aḳl ile buṭlānumuzı Ḫaḳ sensin
Ḫādd-i ẕātında ‘ubūdiyyete elyaḳ sensin
İḫtiyāruñ daḫi mu‘ṭīsi muḥaḳḳaḳ sensin
‘Abd-i ‘āciz ne yapar Ḳādir-i muṭlaḳ sensin
Müsta‘id ḳıl yoġ ise luṭfuña isti‘dādum
Saña güçlük mi var ey şāh-ı kerem-mu‘tādum

4d ḳullıġuma: ḳulluġa D

9 Mebḥaṣ-i cebr ü ḳaderden o ḳadar bīzāram
Şu ḳadar fehm iderem ben ki maʿāṣī-kāram
Ḳudretüm yoḳsa daḫi cürmüme var iḳrārum
Rabb-i ʿİzzet ne dimekdür bilürem Ḫünkārum
Müstaʿid ḳıl yoġ ise luṭfuña istiʿdādum
Saña güçlük mi var ey şāh-ı kerem-muʿtādum

XXII TESBĪʿ-İ MIṢRAʿ-İ MEŞHŪR

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Göñlümüñ āfāḳı ṭutsa āh u zār u şīveni
Günde biñ kere ṭutuşsa ṣevb-i ṣabruñ dāmeni
Āteşümden reşk-i gül-ḫan olsa dünyā gül-şeni
Nār-ı ḥasret itse büryān bülbül-i cān u teni
Ḳays-veş başın alup gitmek degül mi ehveni
Sevdigüm kim ḳurtarur zencīr-i zülfüñden beni
Görmemek yegdür görüp dīvāne olmaḳdan seni

2 ʿĀşıḳ-ı dil-ḫasteñ itmez mergden gerçi ḥaẕer
İtme bir işden mi rāhuñda fedā-yı cān u ser
İftiḫārumdur senüñçün çekme biñ derd ü keder
Ey perī-ruḫsār itmem rūyuña ammā naẕar
Ḫüsnüñe zīrā taḥammül eylemez ʿaḳl-ı beşer
Sevdigüm kim ḳurtarur zencīr-i zülfüñden beni
Görmemek yegdür görüp dīvāne olmaḳdan seni

3 Dūrdan seyr eyleyen reftārını meftūn olur
Tāb-ı rūyıñ bir gören bir görmeyen memnūn olur
Çeşmüñe āfet naẕar eylerse eşki ḫūn olur
Ṣanma kim ʿāşıḳlaruñ ʿaḳl u şuʿūrı dūn olur
Görse Eflāṭūn'lar ḥüsnüñ senüñ mecnūn olur
Sevdigüm kim ḳurtarur zencīr-i zülfüñden beni
Görmemek yegdür görüp dīvāne olmaḳdan seni

4 Pek ḫarāb-ı ʿaşḳuñam bi'llāhi pek vīrānuñam
Çeşmümüñ ḳanlı yaşın göstermeden giryānuñam
Yanmadan mihr-i ruḫ-ı pür-tābuña sūzanuñam
Baḳmadan mir'āt-ı nūr-ı vechüñe ḥayrānuñam
Görmeden ruḫsārıñı mecnūn-ı ser-gerdānuñam
Sevdigüm kim ḳurtarur zencīr-i zülfüñden beni
Görmemek yegdür görüp dīvāne olmaḳdan seni

5 Kār-ı ʿaşḳuñ evveli ṣūretde āsāndur velī
ʿUḳde-i düşvārı vardur ʿaḳl ile ḥall itmeli

XXII E 265b, H 265b, D 264b, M 34, B 209b
1b dāmeni: çenberi D
4d nūr-ı vechüñe: vech-i ḥüsnüñe M, B
5b ḥall itmeli D –

Yalıñuz bir ʿāşıḳı bend eylemez zülfüñ teli
Öyle zencīre olur ʿİzzet gibi yüz biñ deli
Kendi başı ḳaydı ile kimsenüñ degmez eli
Sevdigüm kim ḳurtarur zencīr-i zülfüñden beni
Görmemek yegdür görüp dīvāne olmaḳdan seni

XXIII SĀḲĪ-NĀME

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Merḥabā ey cennet-i dünyānuñ āb-ı kevṯeri
Rinde bir ḳaṭreñ unutdurdı ʿaẕāb-ı maḥşeri

2 Merḥabā ey müşk-i ḫoş-bū-yı demāġ-ı ehl-i derd
Sāġaruñdur meclis-i erbāb-ı ʿaşḳuñ micmeri

3 Merḥabā ey ṣanʿat-ı Cem kim o şāh-ı ṣāf-dil
Yapdıġı mir'āta ḥayrān eyledi İskender'i

4 Sensin ol iksīr kim eyvāh ḳadrüñ bilmeyüp
Āb-ı ḥayvān aradı gezdi Sikender serserī

5 Güft-gūsı riṣte-i lü'lüye beñzer mestinüñ
Bir lüġatdur kim anı yazmaz Ṣıḥāḥ-ı Cevherī

6 Ḳuvvetüñ iṣbāt ider ʿaḳlen Felāṭūn-ı ḥakīm
Kim ider mecnūn ḫumda feylesof-ı ekberi

7 Ḳahramānı peşşe eyler peşşeyi ṣāḥib-ḳırān
Gürbeden dūn gösterürsin rūbeye şīr-i neri

8 Sen ber-ā-ber ḥaşr olursın zümre-i mestān ile
Şübhe itme eylerüz mey-ḫāne ṣaḥn-ı maḥşeri

9 Taḫt-ı ʿişret üzre çıḳ al yanuña sāḳīlerüñ
Ḳalmasun Cem gibi bir şāhen-şehüñ ḫālī yeri

10 Öyle şeh kim eñ ḫarābātī ġulām-ı bābına
Baḫşiş-i yek-rūze olmaz Ḫüsrev'ün Bād-āveri

11 Sen veliyy-i ʿahd-i Cem'sin şehryār-ı mülk-i Cām
Sāġaruñdur şāh u dervīşüñ külāh u efseri

12 Şöyle gerdiş eyle kim göz irmesün devrānuña
Başı dönsün sersem olsun şu sipihrüñ çenberi

13 Bir ayaġuñ leşker-i ekdārı eyler pāy-māl
Görmemiş dür çeşm-i ʿālem sen gibi bir serveri

XXIII E 266a, H 266a, D 265a, M 35, B 210a
10 Bād-āver'i: Bāl-āver'i D

14 Zūr-ı neş'eñ eyledi biñ kişveri ber-geşte-ḥāl
Üstüvār olmaḳda mülküñ devlet-i Cem'den beri

15 Ṣāḥibā rūşen-ger-i ṭab'ā ṣafā-yı ḫāṭırā
Çekme lāyıḳ mı senüñ devrüñde bu derd-i seri

16 Nīm bir peymāneñe 'ālemde virmişlerdenüz
Tāc-ı Kisrā efser-i Dārā külāh-ı Ḳayṣer'i

17 Ṭab'-ı şūḫum böyle mi taḥrīr iderdi vaṣfuñı
Ḥasretüñle olmasa tefsīde-leb kilk-i teri

18 Biñ ḳaṣīde söylerem yek-cür'a-i peymāneñe
Sāye-i pīr-i muġānda neyleyem sīm ü zeri

19 Eyleseñ besdür baña ednā ḥabābuñ sāye-bān
Başına geçsün sipihrüñ şu ṭoḳuz ḳat çāderi

20 Aldanup virmem sifāl-i köhne-i mey-ḫāneñi
Ṣunsa sāḳī-i felek şu kāse-i nīlūferi

21 Olmamaḳ lāyıḳ mıdur iḳlīm-i bī-ḳayd-ı müdām
Devletüñde ben gedā-yı cür'anuñ fermān-beri

22 Ben gibi bī-ḫānmān gelmiş degüldür olalı
Melce'-i üftādegān mey-ḫānenüñ ḫāk-i deri

23 Düşkünem düşkünlerüñden itme iḥsānuñ dirīġ
Ey ḫarābāt ehlinüñ ḫāḳān-ı çāker-perveri

24 Bir ḳadeḥ nūş eyleyem pīr-i muġānuñ 'aşḳına
Cānuma ḳaṣd itmeden evvel o sāḳī kāferi

25 Nīm ṣaḥbā-yı nigāhı kārumı itdi tamām
Ġamzesi incitmesün bir ḳat dil-i ġam-perveri

26 Almasun ehl-i kemālüñ āhını hem-çün felek
Yerde ḳalmaz kimsenüñ şeb-nem ḳadar eşk-i teri

27 Bā-ḫuṣūṣ erbāb-ı ṭab'uñ 'İzzet-i dānā gibi
Ola mir'āt-ı dili esrār-ı Ḥaḳḳ'uñ maẓharı

28 İtme lāyıḳ mı anuñ āyīne-i ḳalbin şikest
Ṣāf-ı tevḥīd-i Ḫudā'dur mevc-i āb-ı cevheri

29 Ḫāmesi kilk-i ḳaderle müşterek taḥrīr ider
Şeh-süvār-ı ṭab'ınuñ ḥaḳḳında ferd-i dīgeri

---

17 kilk-i teri: kāmuñ teri D

30 Esb-i çūb-ı kilk-i erbāb-ı hüner ḳalur geri
Raḫş-ı ḫāmem eylese faḫriyyede cevlān-gerī

31 Şā'ir-i vaḥdet-şināsam kim perestiş farż olur
Levh-i ḳalbe eylesem taḥrīr bir meh-peykeri

32 Kilk-i lāhūt-āşnāma Ṣābit-i mülhem dimiş
Bī-tekellüf 'ālem-i endīşenüñ vaḥy-āveri

33 Rüstem-i endīşeme şāyestedür Nef'ī dise
Āferīn ey rūzgāruñ şeh-süvār-ı ṣaf-deri

34 Mālikānemdür süḫan tevḳī'-i Ḫaḳānī ile
Baña mefrūzü'l-ḳalemdür kişver-i dānişverī

35 Ebrū-yı cānāndur çevgānı şāh-ı ṭab'umuñ
Ḳurs-ı mihri görse ṭūb eylerdi rūh-ı Enverī

36 Şehryār-ı ṭab'um ile āşnā olsaydı ger
Yādına almaz idi memdūḥı Sulṭān Sencer'i

37 'Ālem-i 'irfān müsaḫḫar Ḫüsrev-i endīşeme
Münḥaşırdur kilküme mülk-i ma'ārif-perverī

38 Tācı başından düşer çerḫüñ zemīn-i ḥayrete
Kāḫ-ı bālā-yı ḫayālüm seyr iderken serserī

39 Būy-ı 'ūd-ı ḫāmemi ser-māye itse n'ola tāk
Nükhet-i ṣahbā-yı naẓmum ser-ḫoş itdi 'anberi

40 Ġonçe-i ṭab'um açıldı neş'e-i ṣahbā ile
Bir ġazel ṭarḥ eyleyüp şermende itdüm gülleri

41 'Āşıḳuñ bir pāre itmez ṭāli'-i bed-aḫteri
Necm-i baḫtum mihriñe yılduz ḳadardur müşterī

42 Görmedük bir pāy-dārı merkez-i iḳbālde
Ṭutmaz olmış varsa çerḫ-i köhne-sālüñ miḥveri

43 Şīşe-i dil ṣūreti vaḥdetle oldı āşnā
Cilve-gāhın iki çeşmüm eyleyelden bir peri

44 Eyleme mey-ḫāne-i iḳbālden bir ḳaṭre nūş
İçme destinden ṣunarsa Cem muraṣṣa' sāġarı

45 Ric'at eyler herkes isti'dād-ı aṣlīsin bulup
Şem'-dān-ı ḫāk olur pervānenüñ ḫākisteri

46 Bād-ı āhuñ cūyı eşküñ ḳıymetin bilsün direm

Ḳoḳlamam bu gül-şen-i ʿālemde her verd-i teri

47 İşte ḳaldı her birinden bir belā var indi çek
Sevme dirdüm ey göñül ben saña her bir dil-beri

48 Ḳumrī-i cān āşyān-ı sīneden āvāredür
Serv-i nāzum saña müştāḳ oldıġum günden beri

49 Ṣubḥ irüp şemʿi vişāle yanmayan pervānenüñ
Dest-i ʿİzzet-veş kef-i efsūs olur bāl ü peri

50 Yekke-tāz-ı şaḫn-ı ʿirfān oldıġuñ ʿālem bilür
Sürme esb-i ḫāmeñi vādī-i lāfa serserī

51 Der-geh-i pīr-i muġāna ḳıl teveccüh baʿd-ez-īn
Söz ḫitāmında duʿādur resm-i şāʿir ekşerī

52 Tā ki gül-zār-ı cihān maʿmūre-zār-ı tāk olup
Ḫūşe-i pervīn ola bāġ-ı sipihrüñ zīveri

53 Mihrsüñ göstermesün devrān zevālüñ ʿāleme
Ey şeb-istān-ı ġamuñ bī-lekke māh-ı enveri

54 Üstümüzden sāyeñi dūr itmesün sāḳī-i çerḫ
Olmasun bir laḥẓa senden meclis-i devrān berī

XXIV SİLSİLE-İ MEŞĀYİḪ-İ KİRĀM DER-HĀNḲĀH-I BĀB-I ḲULLE

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Müşerref itdi teşrīfiyle ʿahd-i Ḫān Süleymān'ı
Şeh-i iḳlīm-i himmet ḥażret-i Sulṭān-ı Dīvānī

2 Muḥīṭ-i bār-gāhın ḳıldı Bāb-ı Ḳulle-i merdān
Gelüp Paşa-yı İskender-naẓīrüñ oldı mihmānı

3 Sarāyın maḳdem-i şāhen-şeh-i maʿnīye şükrāne
Ṭarīḳ-i Mevlevī'ye itdi vaḳf ol Āṣaf-i ṣānī

4 Şuʿāʿ-ı āftāb-ı himmetin neşr itdi āfāḳa
Uyandurdı çerāġın birḳaç ay ol nūr-ı subḥānī

5 Muḥibbānuñ firāḳı ẓulmetiyle itdi terk āḫir
İdüp Ḳaraḥişār'a irtiḥāl ol pīr-i nūrānī

6 Ḫalīfe ḳıldı Maḥmūdü'ş-şiyem bir ẕātı der-gāha
Vekāletle idüp ḳā'im-maḳām ol Meşnevī-ḫānı

---

47 her birinden: başına her D
XXIV E 267b, H 267b, D 266b, M 37, B 211a
2 muḥīṭ: muḥaṭ E, H, D ??

7 Olup Maḥmūd Efendi anda bir müddet vekāletle
Furūnī-zāde'ye dest-i ḳader ṣunmışdur ol nānı

8 Furūnī-zāde'den 'Abdī Efendi'ye gelince tā
Biraz müddet tehī ḳalmış idi dirler bu meydānı

9 Cenāb-ı Mevlevī'nüñ yine sırrı āşkār olmış
İdüp 'Abdī Dede ol tekyede tecdīd erkānı

10 Gelüp biñ on yedide ḫānḳāhı gül-sitān itmiş
Olup ol gül-şen içre bāg-bān bā-emr-i Būstānī

11 İki yıl soñra dīger tekyeyi teşrīf ḳılduḳda
O şem'üñ başına pervāne olmışlar muḥibbānı

12 İcāzet-nāme-i Būstān ile ol gül-şen-i 'irfān
Rüsūḫī nāmına bir bülbülüñ oldı gül-istānı

13 Cenāb-ı ḥażret-i Şārīḥ ki Şerḥ-i Meşnevī'siyle
Cihānuñ beynine siñdürdi el-ḥaḳ maġz-ı Ḳur'ān'ı

14 O hem-nām-ı zebīḥu'llāh otuz üç sāl müddetde
Bu yolda cān-fedālıḳ ile sürdi anda devrānı

15 Derūn-ı ḫānḳāha ibtidā medfūn bunlardur
Biñ elli ikide 'azm eyledi ol pīr-i Rabbānī

16 Cenāb-ı Ādem oldı cā-nişīn-i ḥażret-i Şārīḥ
Ebü'l-ābā-i dervīşān olup ol ma'rifet kānı

17 İdüp on bir sene anda meşīḫat ḳıldı 'aẓm-i ḥac
Diyār-ı Mışr'da menzil-geh itdi ḳurb-i Yezdān'ı

18 Görilmiş ḳaydı aḳlāmında böyle Molla Ḫünkār'uñ
Gelüp 'arżı Muḥammed nāmına yazıldı fermānı

19 Meşīḫat eyleyüp on iki sāl ol 'ārif-i bi'llāh
Maḳāmın itdi biñ yetmiş beş içre ḫuld-i Rıḍvānī

20 Semiyy-i Aḥmed-i mürsel cenāb-ı Nācī-i müncī
İdüp beş sāl anda terbiyet yārān u iḫvānı

21 Lā-meremmā olup biñ seksen içre 'azl ile maḥzūn
Görinmiş başḳa yüzden pīrinüñ luṭf-ı firāvānı

22 Gelüp Dervīş Efendi iki yıl irşād ḳılmışlar
Neden terk eylemişler neyse ḥikmet ṣorma sen anı

---

9 olmış: oldı M, B

23 Olup biñ seksen üçde ḳuṭb-ı der-geh ḥażret-i Ġavṣī
Bu sürmişdür otuz altı yıl anda devr-i pīrānī

24 Yerine eyledi dāmādını fevtinde istiḫlāf
İdüp biñ yüz ṭoḳuzda irtiḥāl ol ḳuṭb-ı Rabbānī

25 Gelüp Nāyī Efendi eyledi ney-pāresin ḫāme
Meşīḫat muṣḥafın vaḳtinde ḳıldı resm-i ʿOṯmānī

26 Otuz üç sāl idüp ehl-i semāʿa "*bi'şnev*"i taḳrīr
Anuñdur ekṯeriyyā muṭribüñ āyīn ü erkānı

27 Mübārek ẕātı bir mecmūʿa-i esrār-ı ḥikmetdür
Ne ḥācet şerḥe Miʿrāciyye'den maʿlūm ʿirfānı

28 Gidüp biñ ḳırḳ ikide tekye-gāh-ı mülk-i fānīden
Ḳalup maḫdūmı Bāḳī cā-nīşīni ḳıldı Ḥaḳ anı

29 Yigirmi iki sāl ol da meşīḫat eyleyüp geçdi
Kime bāḳī kalur bu ḫānḳāh-ı ʿālem-i fānī

30 Muḥammed Şems-i dīn kim ibn-i Mūsā-yı Ṣafī'dür ol
Ki biñ yüz ile yetmiş dört içinde aldı meydānı

31 İdince ol sene anlar da dervīşānını teslīk
Ṭarīḳ-ı ḥacda gerdūn itdi setr ol şems-i raḫşānı

32 Mücerred ḫidmeti maḳbūl olup der-gāh-ı Mevlā'da
Meşīḫat dāderi 'İsā'ya oldı Ḥaḳḳ'uñ iḥsānı

33 O daḫi eyleyüp irşād dervīşānın on bir sāl
Zamānı buldı biñ yüz ile seksen beşde pāyānı

34 Virildi ḫānḳah şeyḫ-i Selīmü't-ṭabʿa altı sāl
O da biñ yüzle ṭoḳsan birde ḳıldı meyl-i rūḥānī

35 Oturdı postına maḫdūmı Ṣādıḳ bir sene anuñ
Hemān biñ yüzle ṭoksan ikide ḳıldı fedā cānı

36 Yerine Şeyḫ ʿAbdu'l-ḳādir-i Şāmī gelüp üç sāl
Bilinmez aşlı neymiş eylemişler münʿazil anı

37 Melek-şīme Ḥüseyn-i Cin-laḳab teşrīf idüp nā-gāh
Maḳāmın bir buçuḳ yıl ṣoñra itdi ʿarş-ı Raḥmānī

38 Gelüp Baḳḳāl-zāde Ḳonya'dan erzāḳ-ı himmetle

---

26 erkānı: elḫānı D
31 şems: mihr M, B
36 münʿazil: muʿtezil D

İki yüz birde itdi cā-nişīni Mīr Nu'mān'ı

39 İki yüzbeşde der-gehden olup Nu'mān Beg ma'zūl
Erenler yollamışlar nāmdaş-ı Şīr-i Yezdān'ı

40 Hemān bir günde ma'zūl oldı anı şanma sen ẕüldür
Ber-ā-berdür anuñ biñ sāl sulṭānlıḳla bir ānı

41 Virilmiş tekye 'Abdu'llāh Efendi-nām bir pīre
Gelürken anı Kūtāhiyye'de defn itmiş iḫvānı

42 Gelüp Ġālib Dede biñ iki yüz beş āḫiri içre
O der-gāh-ı şerīfe ẕātı oldı Şāriḥ-i şānī

43 Ma'arīf kānı 'irfān ma'deni 'ilm-i ledün baḥri
Sürilmekde daḫi ḫālā o şāhuñ resm-i dīvānı

44 Biñ iki yüz on üçde genc iken bozdı ṭılısmın mevt
Bize cevherlerin baḫş itdi gitdi ol kerem kānı

45 Dehānumdan o leẕẕet gitmedi biñ el ayaḳ öpdüm
Bi-ḥamdi'llāh baña taḳbīl-i desti oldı erzāni

46 Gelüp Rūḥī Dede cānlarla oldı cism-i vāḥīd-veş
Yeñiden itdi iḥyā sālikān-ı rāh-ı merdānı

47 On iki yıl meşīḫat eyleyüp 'Īsī-nefeslikle
Biñ iki yüz yigirmi beşde virdi Ḥażret'e cānı

48 Maḳām itdi gelüp Maḥmūd Efendi postını anuñ
Beşiḳṭaş oldı cāyı ba'd-ezīn bā-emr-i sulṭānī

49 Yedi yıl şeyḫ olup ḫālī ḳalınca cāy-ı vālāsı
Cenāb-ı Ḳudretu'llāh oldı Ḥaḳḳ'uñ anda bürhānı

50 Ne 'azl ile ne fevt ile be-kām oldı bi-ḥamdi'llāh
Bu bir sırr-i Ḫudā'dur şād ider erbāb-ı 'irfānı

51 Biñ iki yüz otuz ikide oldı ṣāḥib-i irşād
İlāhī gün be-gün efzūn ola 'ömr-i firāvānı

52 Şayılsun rūz-ı maḥşerde kilāb-ı bāb-ı Monlā'dan
Kemīne bende 'İzzet eyledi ta'dād pīrānı

XXV ḲIT'A DER-VAṢF-I GÜRŪH-I MEVLEVİYĀN

---

39 ma'zūl: 'azli D
46 merdānı: Mevlā'yı D
49 anda: ide D
XXV E 269a, H 269a, D 268a, M 39, B 212a

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Perverde ḳıldı Şems-i hüdā Mevlevīleri
Mihr itdi ṣubḥ-ı ṣıdḳ u ṣafā Mevlevileri

2 İtdi ġınā-yı sikke-i Ḫünkār-ı evliyā
Müstaġnī-i nuḳūd-ı fenā Mevlevīleri

3 Pīrāhen-i derūnları ġāyet incedür
Zīr-i ʿabāda görme ḳaba Mevlevīleri

4 Mevlā'ya Mevlevī yaraşur ḳulluḳ itmege
Yā Rab ḳapuñdan itme cüdā Mevlevīleri

5 Maḥsūbdur ʿadedde lafẓ-ı Muḥammed'e
Ṣay bu ḥisābı itme fedā Mevlevīleri

6 Almaz cihānı bir dilim etmekle virseler
Açlıḳdan ölse mülk-i ġınā Mevlevīleri

7 Bir ḫum şarāba ʿaḳl-ı Felāṭūn'ı almayuz
Mecnūn ṣanur gören ʿuḳalā Mevlevīleri

8 Her biri kişver-i ḫıredüñ pādşāhıdur
Bilseñ şu gördigüñ büdelā Mevlevīleri

9 Yek ḫatvesinde vāṣıl olur ḳurb-ı Ḥażret'e
Her kim iderse rāh-nümā Mevlevīleri

10 Anlar külehlerinde daḫi terki terk ider
Ṣoydı o rütbe nefy-i sivā Mevlevīleri

11 Mümkin mi bilme sütre-i lā-yaʿḳilūndan
Erbā-ı ṣumm u bukm u ʿamā Mevlevīleri

12 İtdüm şifā-yı şeyḫ-i reʾīsi müṭālaʿa
Yazmış cemīʿ-i derde devā Mevlevīleri

13 Hijdeh hezār-ı ʿāleme mālikdür ol gürūh
Muḥtāc ṣanma sen fuḳarā Mevlevīleri

14 Görmez mi yoḫsa gördigi bir başḳa şey midür
Münkir naṣıl görir ʿacabā Mevlevīleri

15 İnkār iderse ḥażret-i Monlā'yı eylesün
Zāhid niçün arar żuʿafā Mevlevīleri

---

13 hideh: hünerde D, serv-i hünerde M, B
15 Monlā'yı: Monlā D

16 Bi'llāhi Pīr'i görse yine itmez i'tiḳād
Göster baña diyen ḳudemā Mevlevīleri

17 Şemşīr-i i'tirāżına ḫāmem gögüs gerer
Kim ṭa'n iderse işte ṣalā Mevlevīleri

18 Mīzāb-ı feyż-i ḥażret-i Monlā degül mi kilk
'İzzet n'ola iderse ṣenā Mevlevīleri

XXVI İSTİMDĀD EZ-CENĀB-I ḤAŻRET-İ MEVLĀNĀ

– – • / • – – – / – – • / • – – –

1 Ġam başıma üşmişdür yā ḥażret-i Mevlānā
Ġayret saña düşmişdür yā ḥażret-i Mevlānā

2 Sen baḥr-i ma'ārifsin ġavr-ı dile 'ārifsin
Her ḥalüme vāḳıfsın yā ḥażret-i Mevlānā

3 Müstaġraḳ-ı 'işyānum 'afv it ki peşīmānum
Vardur saña īmānum yā ḥażret-i Mevlānā

4 Yoḳ cürmüme inkārum ġāyetle güneh-kārum
Vardur saña iḳrārum yā ḥażret-i Mevlānā

5 Olduḳ günehe tā'ib çıḳ bendelere ṣāḥib
Żilletde ḳoma ḫā'ib yā ḥażret-i Mevlānā

6 Sen itmiş idüñ her gāh biñ varṭa ile āgāh
Ṣuç bizde idi bi'llāh yā ḥażret-i Mevlānā

7 Ḥālet ne ise bitdi başın bıraġup gitdi
Der-gāhuña 'azm itdi yā ḥażret-i Mevlānā

8 Dūr oldı o şāhından ẓāhirde penāhından
Sen ṣorma günāhından yā ḥażret-i Mevlānā

9 Biz bendelerüñ yād it 'İzzet ḳuluñı şād it
Vīrāneyüz ābād it yā ḥażret-i Mevlānā

XXVII ḪĀK-İ PĀY-I ḪÜMĀYŪNA TĀRĪḪ 'ARŻ OLINDUḲDA BİR LAFẒ TAḪRĪRİNDE SEHV OLINMAĠLA MÜBĀREK ḲALEM-İ MÜLŪKĀNE İLE TAṢḤĪḤ BUYURILDUḲDA SÖYLENMİŞDÜR

– – • / • – – • / • – – • / • – –

---

18 şenā: fenā D
XXVI E 269b, H 269b, D 268b, M 40, B 212b
1 üşmişdür: aşmışdur M, B
XXVII E 269b, H 269b, D 268b, M 41, B 213a

1 Ḥācet ḳomadı biñ yaşasun sehv-i lisāna
Noḳṣānumı bildürdi ḳalem şāh-ı cihāna

2 Bir lü'lü'-i şeh-vār meger araya gitmiş
Evṣāfını çekdükde ḳalem silḳ-i beyāna

3 Ẓannum erimiş heybet-i sulṭān-ı cihāndan
Yāḫud ki çekilmiş ola bir semt-i nihāna

4 Bir baḫtı siyeh lafẓ imiş elfāẓuñ içinde
Kim olmadı manẓūr-ı şehen-şāh-ı yegāne

5 Kendinde olan cürme ḳalem mu'terif olsa
Eslāfına ḥarf atmaz idi bī-edebāne

6 Luṭfıyla o ḫāḳān-ı kerīm eyledi mestūr
Bildürmedi noḳsānumuzı 'ālemiyāna

7 Ma'nāda olan sehvümi setr itmese ol şāh
Elfāẓı şaşırdur baña ebnā-yı zamāne

8 Bir ḳul ki efendisi ide 'arżını tekmil
Cānı acımaz aña fedā itdigi cāna

9 Günden güne Ḥaḳ pertevini eyleye müzdād
Göstermeye eksikligini çeşm-i cihāna

XXVIII NEŞĪDE DER-RĀH-I MENFĀ GÜFTEEST

– – • – – / – – • – –

1 Çekdükce çerḫe şemşīr-i āhı
Ürkütdi göñlüm baḫt-ı siyāhı

2 Olduḳ revāne menfā Keşān'a
Biz bī-kesāna rahm it İlāhī

3 Maḥmūd Ḫān'uñ maġḍūbı olsun
Tenfīr idenler benden o şāhı

4 İtsün benümle da'vā-yı iḫlāṣ
Var ise benden bir ḫayr-ḫᵛāhı

5 Ḳalb-i şerīfi Ḥaḳ şāhidümdür
Yoḳdur o şāhuñ hīç iştibāhı

6 Ol māh-ı burc-ı şevḳet-medāruñ
Evṣāfın itmiş var mı kemāhī

XXVIII E 270a, H 270a, D 269a, M 41, B 213a

7 Medḥinde buldum bunca cevāhir
Baḥr-i hünerde itdüm şināhī

8 Lākin rıżāsı yoḳken o şāhuñ
Maḫfīce itdük meyl-i menāhī

9 Zār itdi āḫir bu şeş-der içre
Her üstüḫ ānum dest-i melāhī

10 ʿİzzet ġarīḳ-i baḥr-i ḫaṭādur
Devletce yoḳdur lākin günāhı

XXIX DER-NAʿT-I BĀRĪ ʿAZZE VE CELLE

• • – – / • – • – / • • –

1 Żuʿafāya ḳarīndür Allāh
Baña benden yaḳīndür Allāh

2 Dest-gīr ü muʿīni olmayana
Dest-gīr ü muʿīndür Allāh

3 Bütün anuñ iken zamān u zemīn
Bī-zamān u zemīndür Allāh

4 ʿArş muḥtāc aña o ʿarşa degül
Rabb-i ʿarş-i berīndür Allāh

5 Żuʿafāya iʿānet eylemede
Hem ḳavī hem metīndür Allāh

6 İyidür gördigüñ fenālar hep
Aḥsenü'l-ḫālıḳīndür Allāh

7 ʿİzzet itsün saña şefāʿat Pīr
Ġāfirü'l-müẕnibīndür Allāh

XXX AḲŞEMSÜ'D-DĪN HAŻRETLERİNÜÑ MAḲĀMLARINA SÖYLENMİŞDÜR

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Ḳara gün dostı imiş Fātiḥ'üñ Aḳşemsü'd-din
Ki yüzinden lemeʿān itmiş anuñ feṭḥ-i mübīn

---

7 itdüm: bendüm D
XXIX E 270b, H 270b, D 269b, M 41, B 213a
5 iʿānet: ʿināyet D
XXX E 270b, H 270b, D 269b, M 42, B 213b

2 Nuṣreti çeşm-i ḥaḳīḳatle görüp virdi ḫaber
İşte her kārı uzaḳdan görür erbāb-ı yaḳīn

3 Sebeb olmış ḳoca bir beldeyi teshīre o pīr
Eylemiş kendine ancaḳ bu maḳāmı ta'yīn

4 Aġaḳapusı'nı sulṭān-ı felek-cāh yapup
Ḳıldı envārı ile maṭla'-ı şems-i tebyīn

5 Şems'üñ iksīr bilüp himmetini kendisine
Eyledi ṣavma'asın sīm ü zer ile tezyīn

6 Eylesün mülkini Allāh erenler ma'mūr
Reşk ide 'ömr-i hümāyūnına eslāf-ı güzīn

XXXI DER-MENḲABET-İ HÜDĀYĪ ḲUDDİSE SIRUHŪ

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

1 Faḳīr-i bāb-ı Ḫudā ḥażret-i Hüdāyī'dür
Ġanī-i her dü-serā ḥażret-i Hüdāyī'dür

2 Derinde 'arż-ı mezellet ider şehen-şāhān
'Azīz-i şāh u gedā ḥażret-i Hüdāyī'dür

3 Tamāmī-i ḳalemi kişver-i fenā fi'llāh
Ḫidīv-i mülk-i beḳā ḥażret-i Hüdāyī'dür

4 Şu'ā'-ı Celvet ile virdi şem'-i Ḫalvet'e fer
Fürūġ-ı nūr-ı Ḫudā ḥażret-i Hüdāyī'dür

5 Żamīr-i pāki hüviyyet-şināsı merci'-i kül
Müşīr-i vaḥdet-i hā ḥażret-i Hüdāyī'dür

6 Gelür bu ses der-i ḳabrinde çāh-ı Zemzem'den
Dürüst-i ḳıble-nümā ḥażret-i Hüdāyī'dür

7 Odur ḥażāyir-i ḳudse ḥamāme-i dem-keş
Kebūteri 'urefā ḥażret-i Hüdāyī'dür

8 Ḫudāygān-ı keremde miṣāl-i Mevlānā
Yegāne-i küremā ḥażret-i Hüdāyī'dür

9 Ḳad-i kemān ile pīrānı görmeyen 'āciz
Hevā-yı tīr-i du'ā ḥażret-i Hüdāyī'dür

10 Bu derdmendini Monlā'ya irgürür bir gün
Fütādegāna 'aṣā ḥażret-i Hüdāyī'dür

XXXI E 271a, H 271a, D 270a, M 42, B 213b

11 Ḳavī ideydi Ḫudāvendigār'a nisbetini
Meded-res-i żu'afā ḥażret-i Hüdāyī'dür

12 Çıḳar mı Ḳonya'ya yol Üsküdār'a geçmeyicek
Bu ḫāke rāh-nümā ḥażret-i Hüdāyī'dür

13 Ne mümkin eyleye 'İzzet medāyiḥin ta'dād
Sözüñ netīcesi yā ḥażret-i Hüdāyī'dür

XXXII DER-MENḲABET-İ EMĪRÜ'L-MÜ'MİNĪN ḤAŻRET-İ'ÖMER RAḌIYA'LLĀHU 'ANHÜ

– – • / – • – • / • – – – • / – • –

1 Baṭḥā'da sanki çilleye girmişdi ehl-i dīn
Fārūḳ-ı a'ẓam eyledi tekmīl-i erba'īn

2 Şemşīri kesdi ehl-i nifāḳuñ 'arūḳını
Fārūḳın oldı himmeti tiryāḳ-ı mü'minīn

3 Dikdi firāz-ı ḳulle-i dīne 'aṣāsını
Düşdi zemīn-i zillete rāyāt-ı müşrikīn

4 Mānend-i cevşen eyledi ḥiddetle dīni ḥıfẓ
Ḫāşā ki ola ḫilḳat-i pākinde buġż u kīn

5 İtdi iḳāme ḥadd-i zinā necl-i pākine
Ḫabl-i şerī'at oldı aña dürre-i metīn

6 Ḳıldı ḳader muvāfaḳa re'y-i rezīnine
İtdi beyān işābetini āyet-i mübīn

7 Güş eyledi seriyye-i 'adlinde Sāriye
Minberde *el-cebel*• diyü ta'yīn idüp kemīn

8 İsm-i şerīfi naṣṣ-ı *le-'amrük*de•• muḫtefī
Cism-i laṭīfi ẕāt-ı Muḥammed'le hem-nişīn

9 Yoḳdur yüzüñ tażarru'a 'İzzet o ḥażrete
Olsun kemāl-i merḥametinden saña mu'īn

XXXIII DER-MENḲABET-İ ṢIDDĪḲ-İ EKBER RAḌIYA'LLĀHU 'ANHÜ

---

11 Ḫudāvendigār'a: Ḫudāvendegāna D
XXXII E 271a, H 271a, D 270a, M 43, B 214a
• Keşfü'l-hafâ, II, 514.
•• Kur'an 15/72.
9 'İzzet: D –
XXXIII E 271b, H 271b, D 270b, M 43, B 214a

– – • / – • – • / • – – – • / – • –

1 Dünyāda yār-ı gār idi Ṣıddīḳ Efendimüz
Anuñçün itdi Ravża'da terfīḳ Efendimüz

2 Īmān getürdi pīr-i sa'ādet-semīr iken
İtmezden evvel emrine teşvīḳ Efendimüz

3 İḥsān ḳıldı ẕātına Ṣıddīḳ-i muḫlişüñ
Ṣıdḳ-ı derūnın eyledi taṣdīḳ Efendimüz

4 Maḥşerde eylese n'ola yār-ı 'atīḳinüñ
Ehli cinānı re'yine ta'līḳ Efendimüz

5 Ṣāḥib çıḳarsa 'İzzet'e Ṣıddīk-i aṣdiḳā
'Uḳbāda eylemez anı taẓyīḳ Efendimüz

XXXIV DER-MİDḤAT-İ ḤAẒRET-İ 'ALİYY-İ ḤAYDER KERREMA'LLĀHU VECHEHŪ

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Derd ü ṣıḥḥat bizdedür biz 'āṣıḳān-ı Ḥayder'üz
Mürdegān-ı Ḥayder'üz dil-zindegān-ı Ḥayder'üz

2 Sırrımuzla āşnādur rāz-ı rūḥ-ı Murtażā
Ṣūretā cismüz velī ma'nīde cān-ı Ḥayder'üz

3 İbn-i 'amm-i Muṣṭafā'dur mültecā-yı 'āṣıḳān
Ḥamdü li'llāh kim aḫaṣṣ-ı bendegān-ı Ḥayder'üz

4 Dönmeyüz ḥubb-i 'Alī'den Rāfiżī dirlerse de
Biz muḥibb-i cān-fedā-yı ḫānedān-ı Ḥayder'üz

5 Ḫāricīler Ẕü'l-fiḳār-ı nuṭḳumı 'İzzet bilür
Ḫaşm-ı Āli Beyt'e seyf-i bī-emān-ı Ḥayder'üz

XXXV DER-NA'T-İ RESŪL-İ EKREM ṢALLA'LLĀHU TE'ĀLĀ 'ALEYHİ VE SELLEM

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Meded 'aṣīlerüz himmet senüñdür yā Resūla'llāh
Ne ḥāl ise yine ümmet senüñdür yā Resūla'llāh

---

1 idi D –
4 cinānı: *cenneti* D
XXXIV E 271b, H 271b, D 270b, M 43, B 214a
2 āşnādur rāz-ı: āşnā her demde M, B
4 cān-fedā-yı: ḫānedānuz D
XXXV E 272a, H 272a, D 271a, M 44, B 214b

2 Buyurmışduñ olur āḫir-zamānda ümmetüm ʿāṣī
Birisi işte ben ṣıḥḥat senüñdür yā Resūla'llāh

3 ʿİnāyāt-ı Ḫudā'ya ḳullaruñda yoḳdur istiḥḳāḳ
İki dünyādaki devlet senüñdür yā Resūla'llāh

4 Eger şemm itmeseydi būy-ı luṭfuñ bülbül ötmezdi
Gül-i raʿnādaki nükhet senüñdür yā Resūla'llāh

5 İşitmişdüm ki bir ʿāsī ḳuluñmış kendini bilmez
Naṣıl mücrim ise ʿİzzet senüñdür yā Resūla'llāh

XXXVI DER-MENḲABET-İ ḤAŻRET-İ ẒĀTĪ HALĪFE-İ ḤAŻRET-İ HAḲḲĪ ḲUDDİSE SIRRUHUMĀ

– – • / • – – • / • – – • / • – –

1 Tā zirvededür Ḳutb-ı Keşān ḥażret-i Ẓātī
Bu beldeye olmış nigerān ḥażret-i Ẓātī

2 Yek-cevher-i gencīne-i vaḥdet iken itmiş
Kendin bu ṣıfāt içre nihān ḥażret-i Ẓātī

3 İsmāʿil-i Ḥaḳḳī'ye bağışla beni pīrüm
Vardur aña iḳrārum inan ḥażret-i Ẓātī

4 Ġāfilleri ḳıl ḫ'ābdan āgāh efendim
Raḥm eyle ahālīye uyan ḥażret-i Ẓātī

5 ʿİzzet ḳuluñı eyleme red bāb-ı keremden
Mihmānuña luṭf eyle amān ḥażret-i Ẓātī

XXXVII BERĀY-I TECDĪD KERDEN-İ ŞĀH-I CİHĀN PERDE-İ ḤIRḲA-İ ŞERĪF-RĀ

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Perde-i bürde-i vālāy-ı Resūlu'llāh'ı
Ḳıldı tecdīd şehen-şāh-ı cihān Ḫan Maḥmūd

2 Pādşehlikden o sulṭān-ı cihāna bilürem
Dā'imā ḫidmet-i sulṭān-ı rüsüldür maḳṣūd

3 Ṣırma ẓann eyleme taʿẓīmen o şāh-ı aʿẓam
Zülf-i ḥavrā ile bu perdeyi ḳıldı meşdūd

---

2 ṣıḥḥat: ṣoḥbet M, B
XXXVI E 272a, H 272a, D 271a, M 44, B 214b
1 tā zirvededür: tā zirvedür D, tā zerddedür M, B
XXXVII E 272a, H 272a, D 271a, M 44, B 214b

4 Tā ki oldıḳca felek perde-i ʿarşü'r-Raḥmān
Taḫt-ı şevḳetde ide ʿömrini Bārī memdūd

XXXVIII DİGER

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Verā-yı perde-i esrārā Ḫān Maḥmūd olup vāḳıf
Göñül āyīnesin ḳıldı Üveysiyyetle perverde

2 Resūlu'llāha ḫidmet itmedür ol şāh-ı ġāz-ī-veş
Degüldür pādşehlik yalıñuz tāc-ı mücevherde

3 Ḳabādur aṭlas-ı gerdūn diyüp meyl itmedi ol şāh
O rütbe ḳıldı diḳḳat perde-i şevb-i Peyem-ber'de

4 Ḥarīm-i ḫırḳa-i sulṭān-ı dīne çün ki maḥremdür
Per-i Nāmūs-ı Ekber ile mensūc oldı bu perde

XXXIX TEMEDDÜḤ Ü İŞBĀT-I ZUHŪR-I MEŻAMĪN-İ NEV

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Rubʿ-ı meskūn-veş cihān-ı naẓmı taḳsīm eyleyüp
Ancaḳ evlād-ı ʿArab żabṭ itmiş Afrīḳā'sını

2 Avrupa vü Āsyā'sın ġaṣb idüp Rūm u ʿAcem
Ḳalmamış yer ben de feṭḥ itdüm yeñi dünyāsını

3 Tāze maẓmūn kalmadı dir mi yine ışrār idüp
Ḳıṭʿa-i nev-güftemüñ ʿİzzet bilen maʿnāsını

4 ʿĀlem-i dīger bulur ʿālemde erbāb-ı hüner
Bulma bir işden mi maẓmūn-ı nevüñ aʿlāsını

XL KIṬʿA DER-NEFRĪN-İ İBNİ ZİYĀD

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Ḳorḳaram yād olunup melʿanet-i İbni Ziyād
İtdürür Mālik'e dūzaḫda Yezīd'i āzād

2 Niçe şöhretleri müştaḳsa biri birinden

XXXVIII E 272b, H 272b, D 271b, M 45, B 215a
4 mensūc: mensūḫ M, B
XXXIX E 272b, H 272b, D 271b, M 45, B 215a
XL E 272b, H 272b, D 271b, M 45, B 215a
1 yād olunup: yād olup E, H, M, B
2 müştaḳsa: مشتسقه H, eşnaʿsa M, B / biri birinden: biri biriden D

Küfr ü ʿudvānları da biri birinden müzdād

3 Birisi kāfir-i muṭlaḳ birisi gebr-i ṣarīḥ
Birisi ẓulm-i mücessem biri maḥż-ı bī-dād

4 Biri Firʿavn'a mümāṣil biri Bū-cehl'e naẓīr
Biri Nemrūd'a muʿādil biri şibh-i Şeddād

5 Biri biri ile tā maḥşere dek paylaşalar
Laʿnetu'llāhi ʿaleyhim ve ʿalā-İbni Ziyād•

XLI DER-VAṢF-I ḤAŻRET-İ EMĪR SULṬĀN ḲUDDİSE SIRRUHŪ

• • – – / • • – – / • • –

1 ***Yā emīre'l-ümerā'i's-sādāt***
Kār-zārem çi şeved der-ʿaraṣāt

2 ***Ḫarubet ḳalʿatü ḫayri'l-ʿameli***
Der-beḳā nīst merā sūr-ı şebāt

3 ***Ḳad teḥayyertü bi-cündi'l-ʿişyān***
Bende-rā taʿbiye kün ceyş-i necāt

XLII ḲIṬʿA BERĀY-I KÜTÜB-ḪĀNE-İ ḤĀLET EFENDİ EZ-ZEBĀN-İ Ū

Ahreb

1 Ey vāḳıf-ı her ḥālüm olan Mevlānā
Ḥālet yoluña cānını vaḳf itse sezā

2 Nüh ḳubbe-i eflāk kütüb-ḫāne olur
Eylersem eger cürmümi ketb ü imlā

3 Mecmūʿa-i ʿişyānumı setr itmek içün
İtdi keremin üstine bir ḳubbe binā

XLIII DER-NAʿT-İ CENĀB-I MEVLĀNĀ

Ahreb

Ey maẓhar-ı esrār-ı hüdā Mevlānā
Mir'āt-ı beḳā naḳş-ı fenā Mevlānā
Her bir ḳula bir ṣūret ile ḳıldı kerem
Sensin baña iḥsān-ı Ḫudā Mevlānā

---

3 mücessem: cesīm M, B
• "Allah onlara ve Ziyad'ın oğluna lanet etsin!."
XLI E 273a, H 273a, D 272a, M 45, B 215a
XLII E 273a, H 273a, D 272a, M 46, B 215b
XLIII E 273a, H 273a, D 272a, M 46, B 215b

XLIV MÜNĀCĀT BE-CENĀB-I ḤAŻRET-İ ḲĀḌİ'L-ḤĀCĀT

• – – / • – – / • – – / • – –

1 İlāhī be-cāh-i Nebiyy-i güzīn
Beni nār-ı dūzaḫdan eyle emīn

2 Revā mı bu ʻİzzet cehennemde yansun
Cenābuñ iken Erḥamu'r-rāḥimīn

XLV DER-ḤAḲḲ-I İSM-İ AʻẒĀM

• • – – / • – • – / • • –

1 Şeyḫine eylemiş mürīdi sü'āl
İsm-i aʻẓamdan ala tā ki ḫaber

2 Pīr-i kāmil dimiş ki Mevlā'nuñ
Bilemem ḳanġı ismidür aṣġar

XLVI DER-TEŞVĪḲ-İ ẔİKRU'LLĀH ʻAZZE ŞĀNUHŪ

• • – – / • – • – / • • –

1 Ḳuşca cānuñ ḳalursa ẕikr eyle
İtmeyüp mürġ-ı ḳalbüñi ḫāmūş

2 Eyle ḳumrīlerüñ ṣadāsından
*Üẕkürū Rabbeküm** nidāsını güş

XLVII DER-TAḤZĪR-İ MİNNET BE-Nİʻ MET-İ RESŪL

Ahreb

Minnet ile elṭāfuñı itlāf itme
İḥsānını setr itdi Resūl-i ekrem
Gül-zār-ı cihān sāye-i luṭfuñda iken
Göstermez idi gölgesin ol naḫl-i kerem

XLVIII DER-ḤAḲḲ-I SĀYE NÜMŪDEN-İ CİSM-İ ENVER-İ NEBİYY-İ EKREM

XLIV E 273a, H 273a, D 272a, M 46, B 215b
XLV E 273b, H 273b, D 272b, M 46, B 215b
XLVI E 273b, H 273b, D 272b, M 46, B 215b
* Kur'an, 3/41.
XLVII E 273b, H 273b, D 272b, M 46, B 215b
a itme: eyleme D
XLVIII E 273b, H 273b, D 272b, M 47, B 216a

Ahreb

Ey maẕhar olan rātibe-i lev-lāke
Düşseydi eger sāye-i pāküñ ḫāke
Āsūde olur bār-geh-i ḥıfẓuñda
ʿĪsā-yı nebī çıḳmaz idi eflāke

XLIX DER-ḤAḲḲ-I SĀYE NÜMŪDEN-İ VÜCŪD-I MUḤTEREM-İ ḤAŻRET-İ RİSĀLET

Ahreb

Ey maẕhar-ı tām-ı eḥadiyyet Aḥmed
Olsun mı senüñ ḳāmetüñe sāye şerīk
Sen nūr-ı Ḫudā'sın yere düşmez sāyeñ
Zīrā olamaz ḥażret-i Mevlā'ya şerīk

L MÜNĀCĀT EZ-DER-GĀH-I ḲĀḌİ'L-ḤĀCĀT

Ahreb

Ey Ḫālıḳ-ı esbāb müsebbib sen iken
Bilmem nedür esbābda sırr-ı ḥikemüñ
Vābeste-i tedbīrüm ise itme kerem
Ancaḳ keremüñden kerem it her keremüñ

LI İSTİŞFĀʿ

• – – / • – – / • – – / • – –

1 Eyā müẕnibīnüñ şefīʿ-i şefīḳi
Dem-i rūz-ı maḥşer bizi sen esirge

2 Şarāb-ı günāha nemekdür şefāʿat
Olur rīze-i milḥ ile bāde sirke

LII DER-VAṢF-İ BEYTU'LLĀHİ'L-ḤARĀM

Ahreb

Münşī-i cihān ʿālemi te'lifinde
Dībācesine beytini ḳılmış taḥrīr
Mīzāb-ı zeri cedvel idüp levḥasına
Laʿli yerine ḫūn-ı sirişküm zencīr

XLIX E 274a, H 274a, D 273a, M 47, B 216a
L E 274a, H 274a, D 273a, M 47, B 216a
d keremüñden: keremüñdür D
LI E 274a, H 274a, D 273a, M 47, B 216a
LII E 274a, H 274a, D 273a, M 47, B 216a

LIII DER-NEFRĪN-İ YEZĪD-İ PELĪD ʿALEYHİ MĀ-YESTEḤAḲ

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Dīdeden şu yerine ḳan aḳacaḳ dem geldi
Kerbelā günleridür aġla muḥarrem geldi

2 ʿİzzet añmazdı Yezīd'i ʿacebā n'oldı sebeb
Var ise ḫāṭırına ehl-i cehennem geldi

LIV DER-NAʿT-İ EMĪR SULṬĀN ḲUDDİSE SIRRUHŪ

– – • / – • – • / • – – – • / – • –

1 Ey kişver-i velāyete sulṭān olan Emīr
V'ey milket-i ḥaḳīḳati tesḫīr iden dilīr

2 Gelseñ cihāna ʿahd-i şerīfüñde lā-cerem
Eylerdi pādşāh-ı risālet seni vezīr

LV DER-NAʿT-İ ABDĀL MURĀD ḲUDDİSE SIRRUHŪ

– – • / • – – • / • – – – • / • – –

1 Ey ʿāḳil-i mecnūn-nümā ḥażret-i Abdāl
V'ey reşk-i gürūh-ı ʿuḳalā ḥażret-i Abdāl

2 Bi'llāhi çıḳılmaz bu ṭaġuñ başına her bār
Züvvārını reddeyleme yā ḥażret-i Abdāl

LVI DER-MENḲABET-İ ʿABDU'L-ḲĀDİR-İ GEYLĀNĪ

• – – / • – – / • – – / • – –

1 Eyā Pīr-i Geylān eyā ḳuṭb-ı dünyā
ʿAleyke's-selāmu ʿaleyke's-şenā•

2 N'ola ʿarşa çıḳsañ ki süllem idüp
Uzatdı saña gerdenüñ evliyā

LVII DER-NAʿT-İ ḤAŻRET-İ ḪĀLİD BİN ZEYD

• – – / • – – / • – – / • – –

LIII E 274a, H 274a, D 273a, M 47, B 216a
2 añmazdı: añmaz mı D
LIV E 274b, H 274b, D 273b, M 47, B 216a
LV E 274b, H 274b, D 273b, M 48, B 216b
LVI E 274b, H 274b, D 273b, M 48, B 216b
• "Selam üzerine olsun, övgü de üzerine olsun."
LVII E 274b, H 274b, D 273b, M 48, B 216b

1 Yeter yā ḥażret-i Ḫālid saña bu pāye-i aʿlā
Kim oldı mīhmānuñ mīhmān-i ḳurb-i ev-ednā

2 N'ola ḫalḳ-ı cihān olsa ṭufeyl-i ḫ̔ān-ı mihmānuñ
Senüñ mihmānuña ḫalḳ oldı mihmān-ḫāne-i dünyā

LVIII DER-VAṢF-I ERBĀB-I TECERRÜD

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Diyār-ı āḫiretden müjdedür erbāb-ı tecrīde
Hümā-yı bī-mekān fevtinde eyler tāc-ı şāhī cāy

2 İki çūpı getürmez bir yere bu āşyān içre
Olup vāreste-i ḳayd-ı taʿalluḳ mürġ-ı sāḥib-rāy

LIX ŞEVKETLÜ EFENDİMÜZÜÑ YERGÖGİ CĀMİʿ-İ ŞERĪFİ TĀRĪḪİNDE ʿARŞ LAFẒINI MÜBĀREK ḲALEMİYLE ÇERḪE TAḤVĪL BUYURDUḲLARINDA İNŞĀ OLINAN ḲIṬʿADUR

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Böyledür mertebe-i ḳudret-i ẓıllu'llāhı
İstese çerḫi ider ʿarş-ı berīne hem-pā

2 Ḥaḳḳ'a maḥviyyet iden pādşeh-i ẕī-şānuñ
Çerḫ olur kevkeb-i iḳbāline ʿarş-ı aʿlā

LX DER-MENḲABET-İ ṢADR-I AʿẒAM DERVĪŞ PAŞA

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Dāverā sen gibi āṣaf yoġ iken ṣadrında
Eylemişdi şeh-i devrānı muvaffaḳ Allāh

2 Yā senüñ gibi mekārim-şiyemüñ vaḳtinde
Baḳ ne iḥsānlara maẓhar olacaḳdur ol şāh

LXI DER-MENḲABET-İ SİLĀḤ-DĀR-I ḤAŻRET-İ ŞEHRYĀR ʿALĪ BEG

– – • / • – – • / • – – • / • – –

1 Kerrār-şiyem Mīr ʿAlī kim anı Yezdān
İtdi ḳılıcı itmegi ḫünkāra silāh-dār

LVIII E 274b, H 274b, D 273b, M 48, B 216b
LIX E 275a, H 275a, D 274a, M 48, B 216b
LX E 275a, H 275a, D 274a, M 48, B 216b
LXI E 275a, H 275a, D 274a, M 49, B 217a

2 Dūşında gören seyf-i şehen-şāh-ı zamānı
Tīġ-ı şeh-i kevneyni şanur ber-kef-i Kerrār

LXII ʻARŻ-I ḤĀL EZ-ZEBĀN-I FAḲĪR Ü MĪR VĀṢIF-I ŞĪRĪN-MAḲĀL

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Ey Süleymān-ı zamān biz iki ehl-i süḫanuz
Cismümüz fīl gibi ḳısmetümüz mūr ḳadar

2 Bu cesāmet var iken bizde sen inṣāf eyle
Yoḳ cihānda yerümüz ḫāne-i zenbūr ḳadar

LXIII MÜNĀCĀT

– – • / • – – • / • – – • / • – –

1 Baḫtum gibi dünyāyı siyāh eyle İlāhī
Muḥtāc-ı żiyā-pāşī-i āh eyle İlāhī

2 Bilsün o ḳamer-çehre cevān ḳadrini anuñ
Her āhumı reşk-āver-i māh eyle İlāhī

LXIV DER- VAṢF-I ḪAYRU'LLĀH EFENDİ EMĪN-İ ŞEHR

• • – – / • – • – / • • –

1 Şehremīni efendinüñ ʻİzzet
İdemem vaṣfını be-vefḳ-i merām

2 Eylesem virdigi devātı eger
Biñ sene midḥatinde istiḫdām

LXV DER-VAṢF-I ĀMEDEN-İ PERTEV EFENDİ

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Pertev-i pīr gidüp geldi cevānı yerine
Aldı Ḫaḳ köhnesini virdi cihāna nevini

2 Gözi aydın şuʻarānuñ ki bu ẓulmet-gehde
Parlayup şemʻ-i hüner tāzeledi pertevini

LXVI NAḲŞ-I MÜHR-İ EYĀLET-İ MUḪLİŞ YŪSUF PAŞA

LXII E 275a, H 275a, D 274a, M 49, B 217a
1 fīl gibi: ḳıl gibi D; fīl ḳadar M, B
LXIII E 275b, H 275b, D 274b, M 49, B 217a
1 żiyā-pāşī-i: żiyā başını D
LXIV E 275b, H 275b, D 274b, M 49, B 217a
LXV E 275b, H 275b, D 274b, M 49, B 217a

– – • / • – • – / • – –

1 Luṭf eyle baña be-cāh-i Ken'ān
Ey Yūsuf'a çāhı cāh iden Ḥaḳ

2 Hem-rāhumı kār-bān-ı 'adl it
Ḳıl bende-i Muḫliṣ'üñ muvaffaḳ

LXVII DER-ṢIDḲ-İ 'UBŪDİYYET-İ ḤAŻRET-İ ŞĀH-I CİHĀN

Ahreb

Ey mihr-i sipihr-i 'aẓamet Ḫān Maḥmūd
Sensin baña bu devr-i felekden maḳṣūd
Ḥaḳḳumda ne dirse disün erbāb-ı ġaraż
Ḫā'in degülem saña be-ḥaḳḳ-ı Ma'būd

LXVIII DER-MEZEMMET-İ VOYVODA-İ EFLAḲ ḲARACA-İ RŪSİYĀH-I BED-AḪLĀḲ

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Gözini kör ider elbette firārī köpegüñ
Ṣāh-ı 'ālemden anuñ gördigi iḥsān ü ni'am

2 Eceli sā'ati olsun o mücevher mīḳāt
Cānına batsun o ḫancer kim olınmışdı kerem

LXIX DER-TEŞEKKÜR-İ İḤSĀN-I BİGḪĀN SULṬĀN-İ 'ALİYYETÜ'Ş-ŞĀN

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Hemīşe sāye-bān-ı devḥa-i ḥıfẓ-ı İlāhīde
Gül-istān-ı cihānuñ revnaḳı 'Oṣmāniyān olsun

2 Çiçekli ṭāḳadan gül-deste-veş bir boġçe luṭf itdi
Bahār-ı devlet-i Bigḫān Sulṭān bī-ḫazān olsun

LXX DER-TEŞEKKÜR-İ MEDRESE-İ MİṢLİYYE

• • – – / • • – – / • • – –

1 Ṣubḥ-dem ḫānemi müfti'l-āfāḳ

LXVI E 275b, H 275b, D 274b, M 49, B 217a
LXVII E 275b, H 275b, D 274b, M 50, B 217b
LXVIII E 276a, H 276a, D 275a, M 50, B 217b
LXIX E 276a, H 276a, D 275a, M 50, B 217b
LXX E 276a, H 276a, D 275a, M 50, B 217b

Mihr-i elṭāf ile ḳıldı işrāḳ

2 Bir naẓīri yoġ iken medresemüñ
Virdi miṣlin o kerīmü'l-aḫlāḳ

LXXI DER-VAṢF-I ḲAPUDAN-I DERYĀ ḪÜSREV MEḤEMMED PAŞA

– – • / – • – • / • – – – • / – • –

1 Ey āṣaf-ı yegāne-i pür-birr ü merḥamet
Geldükce dehre gāhice ṣayf u gehī şitā

2 Mersā-yı ʿizz ü devlete bend eyle zevraḳuñ
Deryā-yı şān u şöhrete ol bād-bān-güşā

LXXII DER-ḤAḲḲ-I NÜZŪL-İ EMṬĀR BE-VAḲTİ ḤARĪḲ

• • – – / • • – – – / • • – – – / • • –

1 Getürür cūşa yem-i merḥamet-i Mevlā'yı
Ṣarṣar-ı āh-ı şebān-gāh ile ḳalb-i sūzān

2 ʿAlev-i şehr-i Stanbul çıḳup istisḳāya
Der-ʿaḳab raḥmetini eyledi Bārī iḥsān

LXXIII İŞTİKĀ EZ-KÜFRĀN-I NİʿMET-İ DÜNYĀ

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Gicelerde pāsbānlıḳ eylerem feryād idüp
Gündüzin eşkümle şehri ṣularam saḳḳā gibi

2 Yine ʿaşḳumdan iderler ḫalḳ-ı ʿālem iştikā
Görmedüm dünyāda iylik bilmezi dünyā gibi

LXXIV ḲIṬʿA DER-ẒUHŪR-I ḤARĪḲ

– – • / • – • – / • – –

1 Bir şuʿle Ketāncılar başında
Oldı öreke miṣāli ser-keş

LXXI E 276a, H 276a, D 275a, M 50, B 217b
1 yegāne-i pür-birr ü: yegāneye birr ü E, H; yegāne-i yem ü pür-merḥamet D. E nüshasının kenarında M ve B'deki gibi bir sahh kaydı vardır. Ancak H nüshasında bu sahh kaydının bulunmaması, bu tashihin daha sonra yapıldığını gösterir.
LXXII E 276a, H 276a, D 275a, M 50, B 217b
LXXIII E 276b, H 276b, D 275b, M 51, B 218a
1 gicelerde: giceler D
2 ḫalḳ: D – // iylik D –
LXXIV E 276b, H 276b, D 275b, M 51, B 218a

2 Bārān degül felek şu sepdi
Taḥmīşöñü'ni ḳavurdı āteş

LXXV ḲIṬ'A DER-TEZELZÜL-İ ŞEHR-İ 'AYINTĀB U ḤALEB

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Oldı İstanbul ahālīsi ḥarīḳa rāżī
Yere geçdükde bu yıl şehr-i 'Ayıntāb u Ḥaleb

2 Ṭutuşup her birinüñ dāmen-i ṣabrı didiler
Bize yanġın yetişür zelzele virme yā Rab

LXXVI DER-NEFRĪN-İ YEZĪDÜ'L-'ANĪD 'ALEYHİ ŞEDĪDÜ'L-VA'ĪD

– – • / • – – • / • – – • / • – –

1 Ḳanıyla eger ṭolsa Yezīd'üñ yedi deryā
Bir ḳatresine ḫūn-ı Ḥüseyn'üñ bedel olmaz

2 Cūş itse yem-i raḥmeti kāfirlere Ḥaḳḳ'uñ
Dūzaḫdan anuñ 'afvı yine muḥtemel olmaz

LXXVII DER-ṢIFAT-I MÜRĠ-I SAḲḲĀ

Ahreb

Saḳḳā ḳuşı dūlāb-ı felekde nā-çār
Zaḥmetle çeker içdigi āb-ı nābı
Bāzīçe-i ṭıfl itdi āḫir anı ma'rifeti
Yā Rab bizi itme hüner erbābı

LXXVIII DER-İ'TİRĀF-I TAḲṢĪR

Ahreb

Encāmını fikr itmege āġāz itme
Āzādlıġın ḳul şoramaz Mevlā'ya
Ger ādem iseñ cürmüñi kendüñden bil
Şeyṭān gibi düşme saḳın da'vāya

LXXIX DER-İ'TİRĀF-I TAḲṢĪR

LXXV E 276b, H 276b, D 275b, M 51, B 218a
LXXVI E 276b, H 276b, D 275b, M 51, B 218a
1 eger: D –
2 dūzaḫdan: dūzaḫda D
LXXVII E 276b, H 276b, D 275b, M 51, B 218a
LXXVIII E 277a, H 277a, D 276a, M 51, B 218a
LXXIX E 277a, H 277a, D 276a, M 52, B 218b
c mu'terif : maġfiret D

Ahreb

Şeyṭāna daḫi cürmümi ʻazv eyleyemem
Ben kimseye fiʻlümden ḳabāḥat bulamam
Defter mi gerek muʻterif-i taḳṣīre
Ey kātib-i ḳudret günehüm itme raḳam

LXXX DER-ṢIFAT-I MAḤBŪB

Ahreb

Peydā vü nihān rūḥ-ı muṣavver sensin
Āyīnedeki ṣūrete beñzer sensin
Āġūşuma gelseñ de inanmam zīrā
Efsūn ile bir şekl-i müzevver sensin

LXXXI EZ-RŪY-I VAḤDET

Ahreb

Alsañ da yine cānumı sensin cānum
Senden saña şekvā mı olur sulṭānum
Cānum da senüñ ben de senüñken ʻİzzet
Bilmem ne girer ara yire ḫayrānum

LXXXII DER-ḤAḲḲ-I AḤVĀL-İ ʻĀLEM

Ahreb

Bir sūr-geh-i şevḳa olur ẕevḳ u sürūr
Mātem-geh-i dīgerde olan āh u enīn
Bārān iledür feyżi bu bāġ-ı kühenüñ
Çerḫ aġlamaduḳca gülemez rūy-ı zemīn

LXXXIII DER-ḤAḲḲ-I MUḲBİLĀN

Ahreb

İḳbālini hażm itmişi görmiş yoḳdur
Derk eyleyemez ṭoydıġın erbāb-ı şikem
Fehm itmese iḳbālini taʻyīb itme
Muḳbillere dīv aynasıdur ʻālem

LXXXIV DER-ḤAḲḲ-I YASAĠ-I ṢAHBĀ

LXXX E 277a, H 277a, D 276a, M 52, B 218b
d müzevver: münevver D
LXXXI E 277a, H 277a, D 276a, M 52, B 218b
LXXXII E 277a, H 277a, D 276b, M 52, B 218b
LXXXIII E 277b, H 277b, D 276b, M 52, B 218b
LXXXIV E 277b, H 277b, D 276b, M 52, B 218b

Ahreb

Gizlice olup bāde-fürūş ile şerīk
Men'inden ider mi 'acebā şaḥne ferāġ
Çıḳdı yine yāḳūt bahāsına şarāb
'Ālemde yasaġa birisi itse yasaġ

LXXXV NAṢĪḤAT BE-ERBĀB-I HÜNER

Ahreb

Varsa hünerüñ gül gibi iẓhār itme
Ḳızġın şulara ḳoysalar iḳrār itme
'Aṭṭāra virüp būyını gül-ġonçe gibi
Āḫir varaḳuñ mezbelede ḫ'ār itme

LXXXVI DER-ṢIFAT-I MAḤBŪB

Ahreb

Üstād-ı ezel itdi kitāb-ı ḥüsnüñ
Şīrāze-i zülf-i siyehüñle ikmāl
Ḫaṭṭ-ı lebüñi nüsḫa-i ḥikmet ḳılmış
Ebrūlarıñı berā'at-i istihlāl

LXXXVII ḲIṬ'A DER-BĪ-VEFĀYĪ-İ 'ĀLEM

Ahreb

Biñ dönse felek mihr-i maḥabbet toġmaz
Rūşen-dil olandan da ümīd itme vefā
Perverde-i āġūşı iken şāma gidüp
Eyler seheri mihr-i cihān-tāba fedā

LXXXVIII ḲIṬ'A DER-ṬALEB-İ BĀRĀN

Ahreb

Eṭfāl-i cihān renciş-i istisḳādan
Oldı kimi maḥmūm u kimisi de verem
Eksilmez a 'uḳbādaki baḥr-i raḥmet
Dünyāda da bir ḳaṭre olınsaydı kerem

LXXXIX ḲIṬ'A DER-TEZELZÜL-İ 'AYNITĀB

LXXXV E 277b, H 277b, D 276b, M 52, B 218b
LXXXVI E 277b, H 277b, D 276b, M 53, B 219a
LXXXVII E 278a, H 278a, D 277a, M 53, B 219a
LXXXVIII E 278a, H 278a, D 277a, M 53, B 219a
LXXXIX E 278a, H 278a, D 277a, M 53, B 219a

Ahreb

İncüsi telef olmadı gitdiyse ṣadef
ʿAynıyla tesellī buluram bu kedere
Ol şāʿir-i meşhūr ile ḳaldı nāmı
Geçdiyse n'ola şehr-i ʿAynıtāb yere

XC ḲIṬʿA DER-İRĀDE-İ CÜZʿİYYE

Ahreb

İnkār idemez gebr ü müselmān yā Rab
Müslim yaradurduñ dileseñ her gebri
Olsaydı eger bende irādet cüz'ī
Küllī-i irādemle olurdum cebrī

XCI DER-ṢUʿŪBET-İ NÜZŪL-İ ÜÇANBARLI

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Merḥamet eyledi Allāhu teʿālā baḥre
İnmedi birden Üçanbarlı hemān sürʿatle

2 Şerer-i ḍarb-ı felengiyle yanardı deryā
Eger inseydi o keştī-i girān sürʿatle

XCII ḲIṬʿA DER-ḤAḲḲ-I İMĀM-I KEŞĀN

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Menfāda rāḥat eyledi güş u zebānumuz
Virsün sebeb olanlara Ḥaḳ ʿömr-i sermedī

2 ʿİzzet ḳoyıldı bādeye defʿ-i ġumūm içün
Fetvā virüp Keşān'ın İmām Muḥammed'i

XCIII ḲIṬʿA DER-ḤAḲḲ-I NEY-ZEN ḲIBṬĪ

• • – – / • – • – / • • –

1 Oldı şehr-i Keşān'da bir Ḳıbṭī
Zāġ iken ʿandelīb-i gül-şenümüz

2 Çün ki güstāḫ-ı rāh-ı Monlā'yuz
N'ola çingāne olsa ney-zenümüz

XC E 278a, H 278a, D 277a, M 53, B 219a
XCI E 278a, H 278a, D 277a, M 53, B 219a
XCII E 278b, H 278b, D 277b, M 54, B 219b
XCIII E 278b, H 278b, D 277b, M 54, B 219b

XCIV ḲIṬʿA DER-ŞİKĀYET-İ İRTİKĀB-I ZAMĀNE

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Dest-i kūtāhumuzı itmemiş Allāh resā
Menbaʿ-ı luṭfını yoḫsa elümüzle ḳaparuz

2 Bize virsün mi Ḫudā āb-ı ḥayāt-ı tevfīk
Ḫıżr'ı bulsaḳ reh-i żulmetde külāhın ḳaparuz

XCV ḲIṬʿA DER-TAŻMĪN-İ KELĀM-I İMĀM ʿALĪ KERREMA'LLĀHU VECHEHŪ

• • – – / • – • – / • • –

1 Sende yoḳsa daḫı elem çekme
Kenz-i Mevlā'da sīm ü zer bī-ḥad

2 Ki buyurmış ḫalīfe-i bi'l-ḥaḳ
Żammena'llāhu rıżḳa külli aḥad•

XCVI DER-ḤAḲḲ-I NEṢĀYİḤ-İ PĪRĀN

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Cevher-i tecribeyi naḳd-i ḥayāt ile alup
Anı pīrān cevānāna virür bād-ı hevā

2 Degme bir kānda yoḳdur güher-i ʿahd-i kühen
Pīrler nuṣḥını ṭut eyle kelāmum işġā

XCVII ḲIṬʿA DER-TAŻMĪN-İ KELĀM-I İMĀM ʿALĪ KERREMA'LLĀHU VECHEHŪ

• – – – / • – – – / • – –

1 ʿAliyyün ḳad nehā ṭaʿmu'l-ḥarāmi
Fe-kūnū fā'izīne'l-imtiṣāli

2 Bi-ikrāmin ve iclālin kemā-ḳal
Żiyā'u'l-ḳalbi min-ekli'l-ḥalāli

XCVIII DĪGER

XCIV E 278b, H 278b, D 277b, M 54, B 219b
XCV E 278b, H 278b, D 277b, M 54, B 219b
• "Allah her kesin rızkını garantiya aldı."
XCVI E 278b, H 278b, D 277b, M 54, B 219b
XCVII E 279a, H 279a, D 278a, M 54, B 219b
XCVIII E 279a, H 279a, D 278a, M 55, B 220a

• • – – / • – • – / • • –

1 Müslimānāna eyleme ẓālim
Ḳaraṭaġ kāfiri gibi ṭuġyān

2 Ne dimiş baḳ ʿAlī o nūr-ı celī
Ẓulmetü'ẓ-ẓulmi taẓlimu'l-īmān

XCIX ÇĀR-EŻDĀD-RĀ DER-ḲIṬʿA-İ VĀḤİDE CEMʿ KERDEN İMTİḤĀN-İ ŞĀʿİRĀN-I ĪRĀN-EST BİNĀ BER-ĪN SĪM-ĀB U GÜL Ü NİŞTER Ü ʿANḲĀ DER-İN ḲIṬʿA NÜVİŞTE BŪD

Ahreb

Sīm-āb-ı sirişk itdi anı perverde
Ṭurmaz o gül-i bāġ-ı cefā bir yerde
Ḫār-ı sitemi olmasa ger nişter-i cān
ʿAnḳā daḫi bülbüllik ider ol verde

C ḲIṬʿA DER- ŞİKĀYET-İ ḪAṬ-İ CĀNĀN

Ahreb

Müşk-i ḫaṭ ile tāzeledük yāremüzi
Zehr eyledi tiryāḳı bize baḫt-ı siyāh
Bu ḳara günümde beni terk eyledi yār
Lā-ḥavle ve lā-ḳuvvete illā bi'llāh•

CI ÇĀR-EŻDĀD

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

1 Olanca bergümi seng-i sitem ḫarāb itdi
Dıraḫt-ı ḳāmetümi mā'il-i türāb itdi

2 Gezerdi baḥr-i sirişk içre māhi-i cismüm
Şu içre āteş-i ʿaşḳuñ ʿaceb kebāb itdi

CII ḲIṬʿA DER-BAḤR-İ ṬAVĪL

---

1 Ḳaraṭaġ: ḳara D
2 celī: ʿalī M, B
XCIX E 279a, H 279a, D 278a, M 55, B 220a
C E 279a, H 279a, D 278a, M 55, B 220a
b tiryāḳı: tiryāk D
• "Allah'tan başka güç ve kudret sahibi yoktur."
CI E 279b, H 279b, D 278b, M 55, B 220a
CII E 279b, H 279b, D 278b, M 55, B 220a

Mıṣrā‘-ı Evvel

Āşyān-ı ezelīsinde iken mürġ-i dil āvāre düşüp dām-ı cihāna ne belālar çekerek pençe-i eṭfāle giriftār olup āḫir dökülüp bāl ü peri cānını biñ kerre fedā cānına minnet olur ammā ne yapar va‘desi gelmezse çeker çāresüz ol derd ü ġamı miḥnet-i dünyāyı arar lānesini belledigi ḫānesini kendini çarpar oraya buraya pervāne gibi şu‘leyi dermān şanup ‘illetine çāre ḳıyās eyler anı bilmez o āteş daḫı eski vaṭanın terk ile düşmiş bu sitem-ḫāne-i dünyāya yanar gāh söner gāh oturur gāh gezer ḫalḳ anı ma‘şūḳ şanur ol ise ‘āşıḳ geçinür tābiş-i dīdārına bir māh-veşüñ yanmadadur bezm-i nuḫustīn-i belādan beri gündüz gice ārām-ı dil ü cānı bıraḳmış o hevesle oluram bir daḫı ser-bezm-i ḳadem şem‘ine sūzān diyü eyler dil-i güm-geştesine böyle tesellīsin ise anda ṣafā var ṣanaraḳ şevḳine aldanmış idük ey dil-i bī-çāre yazıḳ rüşdiñe ‘irfānuña bu ‘aḳl ile bilmem ki senüñ derdiñe kim bula devā ḫayf

Mıṣrā‘-ı S̱ānī

Yine bir olmayacaḳ derde düşüp oñmayacaḳ yaralar açdum dil-i bī-çāreyi bir kāküle bend itmiş idüm ditrer iken üstine tir tir aña tā esmeye bir bād-ı muḫālif diyü encāmı felek ḫā’ini uġratdı beni ḳorḳdıġuma āḫir-i kār eyledi üftāde-i seng-i sitem-i dehr o güher-pāremi biñ pāre idüp eyledi her pāresini gīsū-yı ḫūbān-ı cefā-kār-ı cihāna yeñiden bend benüm ḫālümi fikr eyle ki bir zülfde ber-dār idi dil böyle cefālar başına geldi ‘aceb şimdi dil-i zār bu keşretde ḳalup ḳanġı mehüñ āteş-i hicrānına yansun kime derdin diyebilsün kime söyler bu felāketleri kim diñler o efsāneleri bir var imiş bir yoġ imiş ‘āşıḳ-ı şūrīde-dilüñ göñli ḳırılmış diyerek her biri bir nāz iderek semt-i ferāmūş-ı fedāya giderek başḳaca ‘āşıḳlar ile hem-dem olup ḫāṭıra geldükce seni yād ideler belki de hīç itmeyeler dil degül Allāh bilür kendini fikr eylemez ādem o zamān ‘ahd-i ḳadīmin düşünüp Ḳays-ı sitem-dīde gibi kākül-i Leylā’yı ‘atīḳın arar ammā eline girmez ise başına ol demde gelür perçem-i cānān gibi püsküllü belā ḫayf

Mıṣrā‘-ı S̱āliṣ

Nev-bahār irdi giyüp tāc-ı zümürrüd şeh-i gül çıḳdı serīr-i çemene lāle silaḥ-dārı olup ḫancerini eyledi yāḳūt ile tezyīn çıḳarup serv-i revān köhne-libāsın yeñi ḫil‘atle olup gül-şene ḳozbekçi başı dāmenini eyledi teşmīr nigeh-bānlıġı icrāya ḳıyām itdi ḳıyāmetde o gün kim çemen iḳlīmine neşr itdiler evrāḳ-ı evāmir ki gelüp bād-ı ṣabā vāṣıṭasıyla ideler şāh-ı bahāra sened-i bī‘ati tecdīd diyü cümle ahālī-i gül-istān bu peyġāmı idüp güş virüp her birisi kendine ber-ṣūret-i zībā gülerek oynayaraḳ bülbüli serheng iderek eylediler ‘azm-i reh-i bāġ ṣalup birbirinüñ düşına el öyle maḫabbetle şeṭāretle güẕer eylediler kim gören ol ṭā’ifeyi ‘āşıḳ u ma‘şūḳ ḳıyās itdi n’olur ey gül-i nev-ḫīz-i gül-istān-ı cefā biz de gidüp görsek o cem‘iyyeti anlar da görüp gül ruḫuñı sünbül-i gīsūñı ḫaṭ-ı sebzüñi nergis göziñi ḫayret ile birbirini itseler olmaz mı ferāmūş senüñ bülbül-i zāruñ daḫı sāyeñde idüp nāleye āġāz oḳuyup baḫr-i ṭavīlin ḫased itse n’ola enhār-ı çemen āb-ı semen cūşiş-i deryā-yı ma‘ānīsine her sū

Mıṣrā‘-ı Rābi‘

Gül-ʿiẕārum işidüp gül-şene teşrīfüñi gül-bister-i nāzından atup kendisini ġonçe hemān serv-i revān yalın ayaḳ reh-güẕer-i bāġa düşüp yāsemenüñ başına sünbülle üşüp birbirine girdi benefşe gül ü şeb-bū vü ḳaranfil ne ḫaber virdi ṣabā ṣubḥ-dem āyā diyerek peyk-i nesīm ile fısıldı uzayup tehyi'e-i bezme şu ṣūretle ḳarār eylediler kim getürüp perçemini aṭlası ferş-i ḳademüñ olmaḳ içün itdiler ārāste zerrīn ḳadeḥlerle idüp meclisi pīrāste ṣahbāyı ḳoyup ġonçeye mānende-i laʿl-i leb-i ḫūbān saña peymāne idüp şevḳ āteşi üzre çevirüp ḫoşca kebāb eylediler muṭrib-i gül-zār düzüp sāzını gül devrine āheng olunup fāḫte serv üzre ṭutup başḳa uṣūl eylediler nāvek-i minḳār ile te'dīb bu ārāyiş ü zībāyiş ile ʿazm idesin gül-şene sen bencileyin ʿāşıḳ-ı bülbül-menişi külbe-i miḥnetde ḳoyup lāle-i dāġ ile gül-i zaḫm ile lāyıḳ mı perīşān-şude-i ṣarṣar-ı cevr eyleyesin bülbül ü gülden de utanmaz mısın ey ġoçe-dehen kim saña ʿuşşāḳ ṣorarlar nerede ʿİzzet-i zāruñ diyü gül-ḫanda bıraḳdum dime şāyān mı senüñ şānuña ben her ne ḳadar aḫḳar isem ʿāşıḳum itme baña böyle cefā ḫayf

METṬĀLİʿ DER-VAṢF-I GERM-ĀBE-İ ŞĀHĀNE VÜ EBVĀB-I MÜLŪKĀNE*

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Ṣoyınsa şāh-ı ʿālem cāmekān-ı ʿıṭr-nākinde
Mükemmeldür yine eṣvāb-ı şevket cism-i pākinde

2 GERM-ĀBE

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

Yüzini ḳızdurup ey mihr-i cihān germ-ābe
Daʿvet eyler seni biñ şerm ile burc-ı āba

3 GERM-ĀBE

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

Vaḳār-ı salṭanatla ḫalḳ olunmış şāhum endāmuñ
Ḥicābından erir sābūn terler cismi ḫammāmuñ

4 GERM-ĀBE

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

Gönline tāb virür ārzū-yı şāh-ı cihān
Olsa germ-ābe ʿaceb mi gice gündüz sūzān

5 GERM-ĀBE

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

---

* E 280b-287a, H 280b-287a, D 280a-286b, M 57-67, B 221a-226a

Olınca ṭās-ı zerrîn-i hümāyūn zîb-i germ-ābe
Şu'ā'-ı pertevi deryāda beñzer nūr-ı meh-tāba

6 GERM-ĀBE

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

Şāh-ı devrāna ṣoġuḳluḳ gelmesün benden diyü
Dā'imā itmekdedür germ-ābe ṣarf-ı āb-ı rū

7 GERM-ĀBE

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

Āb u tāb ile gelüp şāh-ı cihān bu bāba
Şükr ider Ḥaḳḳ'a yanup yaḳılaraḳ germ-ābe

8 GERM-ĀBE

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

Zeyn idüp şāh-ı cihān germ-ābe-i şevḳ-āveri
Ma'den-i billūrda gāhī bulurlar gevheri

9 SĀ'ATLİK

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

Perde-i çerḫe bu sā'atden idüp naġme ḫurūş
Zühre sāzıyla gelür itmege āhengini güş

10 SĀ'ATLİK

Ahreb

Vaḳt ile gelüp oldı şeh-i devrāna
Mīḳāt-ı felek sā'at-i dīvān-ḫāne

11 SĀ'ATLİK

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

Vaḳtüñi dünyāya Mevlā ḳıldı āsāyiş-fezā
Dem bu dem sā'at bu sā'at pādşāhum ḳıl ṣafā

12 SĀ'ATLİK

– – • / – • – • / • – – • / – • –

Biñ sāl ola daḳīḳa-i eyyām-ı şevketüñ

Şāhum ṣafā ile geçe her vaḳt u sā‘atüñ

13 DER-BĀB-I ŞĀHĀN

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

Maṭla‘-ı dīvān-ı Şevket’dür der-i devlet-me’āb
Fāl-i ḫayr-āsā çıḳar andan şeh-i ‘ālī-cenāb

14 DER-BĀB-I MĀ-BEYNCİYĀN-I PĀDŞĀHĪ

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

Cihānda bendeleri ḳābil-i ḥisāb degül
Ḳul olmayan bu şehüñ der-gehinde bāb degül

15 DER-BĀB-I PĀDİŞĀHĪ

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

Degül şarīr gelürken şeh-i felek-der-gāh
Ṭutar sipihri ṣadā-yı *‘aleyke ‘avnu’llāh*•

16 DER-ḲAṢR-I ŞĀHĀNE-İ ŞEMSĪ PAŞA

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

Öpdi pāyın eyledi Maḥmūd Ḫān’a intisāb
Ḳaṣr-ı iclāle ḳapu yoldaşı olmışdur bu bāb

17 DER-ḲAṢR-I MEẒKŪR

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

Rütbe-i şevketini bildi der-i kāşāne
Bende-i ḥalḳa be-güş oldı şeh-i devrāna

18 DER-BĀB-I ŞĀHĀNE

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

Ḳanda ‘azm eyler iseñ şād olasın şevket ile
Yine teşrīf buyur pādşehüm devlet ile

19 DER-BĀB-I ḲAṢR-I ḪAZĪNE-DĀR USTA

– – • / • – – • / • – – • / • – –

• “Allah’ın yardımı üzerine olsun.”
17 bildi: eyledi M, B //ḥalḳa be-güş: ḥalḳa be-düş D

Manẓūrı olan ḥażret-i Ḫāḳān-ı zamānuñ
Eyler mi naẓar zīnetine ḳaṣr-ı cihānuñ

20 DER-BĀB-I MĀ-BEYNCİYĀN-I PĀDŞĀHĪ

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

Çün ki burc-ı şerefüñ encüm-i tābendesiyüz
Pādşāhān ile biz bir ḳapunuñ bendesiyüz

21 DER-CĀME-ḪʿĀB-I ŞEHRYĀRĪ

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

Müsterīḥ olduḳca mihr-i ʿālem-ārā ḫʿābda
Māh-ı burc-ı salṭanat aḫşāmlar bu bābda

22 DER-BĀB-I AĠAYĀN-I TEBDĪL

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

Der-i iḥsānın açup anları dā'im ḳollar
Beklesün bābını sulṭān-ı cihānuñ ḳullar

23 ḲAṢR-I ḤARĪḲ

– – • / • – – • / • – – • / • – –

Ṭoġrı söz ile ḳaṣr-ı ḥarīḳ oldı ser-efrāz
İtdi anı her köşke nigeh-bān şeh-i mümtāz

24 ḤARBECİ ḲIŞLASINA

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

Ḥarbeci Ḳışlasını şāh-ı cihān ḳıldı cedīd
Nīze-i pertevini bābına aṣdı ḫur-şīd

25 MAṬLAʿ

– – • / – • – • / • – – • / – • –

Gelmez hemān sīne-i vaṣla o ḳaşı yā
Ey dil bu çille ile çekersin telāşı yā

26 MAṬLAʿ

• • – – / • • – – / • • –

Der-pey-i girye resed şādī-i mā
Ez-ḫarābī şeved ābādī-i mā

27 MAṬLAʿ

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

Yārıdur ʿāşıḳ-ı zāruñ yüregin yaralayan
Cigerüm pāresi sensin cigerüm pāreleyen

28 DER-ḤAḲḲ-I EŞḲIYĀ-YI YEÑİÇERİYĀN

• – – – / • – – – / • – –

Kül olduḳ āteşinde eşḳıyānuñ
Ocaġı sönsin erbāb-ı şeḳānuñ

29 MAṬLAʿ

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

İlāhī cemʿ-i kütüb kerde ehl-i vaḥdet-rā
Bi-dih be-dest-i yemīneş kitāb-i Ḥālet-rā

30 VE LEHŪ

– – • / • – – – / – – • / • – – –

Īn ḳālıb-ı fersūde bildür ki niyāzumdur
Bī-ʿışḳ-i tu bī-hūde yā Rab neme lāzımdur

31 VE LEHŪ

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

Benüm cünūnuma daḫl eylesün mi ehl-i zekā
Ḫarāba virmiş iken mülk-i ʿālemi ʿuḳalā

32 VE LEHŪ

• • – – / • – • – / • • –

Yüzümüz yoḳ Ḫudā'ya yalvaracaḳ
Bilemem ḥālümüz neye varacaḳ

33 VE LEHŪ

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

---

30 Īn ḳālıb fersūde: bu ḳālıb fersūdeye M, B
33 ciger-i ʿandelībden: çeker ʿandelībden E, H; ciger-i ʿandelīb D

Çemende beslenemez ṭıfl-ı ġonçe-i nesrîn
Virilmese ciger-i ʿandelîbden taʿyîn

34 VE LEHŪ

– – • / • – – • / • – – • / • – –

İç bāde güzel sev de ne dirlerse disünler
Mey-ḫānede yat evde ne dirlerse disünler

35 VE LEHŪ

• – – / • – – / • – – / • – –

Siyāvūş-ı āteş-güẕārest dil
Merā ez-Kiyān yādgārest dil

36 VE LEHŪ

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

Raḳîb-i seg-menişi ḳoyma ʿāşıḳān yerine
O kelbi besleme sulṭānum arslan yerine

37 TAŻMĪN-İ MIṢRAʿ-I NEŞʾET EFENDİ

– • – – / – • – – / – • –

Gül gibi açıldum ammā gülmedüm
Şoldı gül-şen daḫi ḥālā gülmedüm

38 VE LEHŪ

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

Beni ḫākister itmişdi bu āteş-ḫāne-i miḥnet
Henüz olmış degüldi şemʿ ile pervāne germ-ülfet

39 VE LEHŪ

• • – – / • • – – / • • –

Baña ẕüldür disem aġyār itdi
Her ne kim itdi ise yār itdi

40 VE LEHŪ

---

34 mey-ḫānede: mey-ḫāne D

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

Görmedük bu ḳad-i bālāyı ḳarındaşında
Geçdi ol ḳāmet-i şimşādı küçük yaşında

41 VE LEHŪ

– – • / – • – • / • – – – • / – • –

Ḳıldı ḥücūm leşker-i ḫaṭṭı cemāline
Bir ān ḳaldı milketi ḥüsnüñ zevāline

42 VE LEHŪ

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

Zülfini añdum dil-i nā-şād geldi ḫāṭıra
Dil didüm de itdigüm feryād geldi ḫāṭıra

43 VE LEHŪ

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

İderse şaḥne bu gice ġulū-yı mey-ḫāne
Başında patlayacaḳdur kedū-yı mey-ḫāne

44 VE LEHŪ

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

Fedā-yı nefs iden eyler taḳarrüb pādşāhāna
Hümā cān virmedükce zīnet olmaz farḳ-ı büt-ḫāna

45 VE LEHŪ

– • – – / – • – – / – • –

Āşnā ān kes ki ū bīgāne şud
Ḳays ez-farṭ-ı ḫıred dīvāne şud

46 DER-ḤAḲḲ-I ṢADREYN

– – • / – • – – / – – • / – • – –

Ṣadrında ferḳadāndur *bi'l-yümni ve's-sa'āde*
Necl-i necīl-i Mekkī Ṣāliḥ Efendi-zāde

---

42 dil didüm de: dil-i dīdemde E, H; dil virende M, B
45 āşnā ān kes ki: āşnā ne ān kes ki E, H, D
46 ṣadrında: ṣadrına E, H, D

47 DER-ḤAḲḲ-I ṢADREYN

• • – – / • – • – / • • –

Burc-ı dīvānda oldılar bedreyn
İki Aḥmed Reşīd'dür ṣadreyn

48 VE LEHŪ

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

Dem olur eşk-i firāḳuñ daḫi gelmez gözime
Sensüz ey şūḫ özüm merḥamet itmez özime

49 VE LEHŪ

– – • / • – – • / • – – • / • – –

Āh eylemek ister dil-i zār istemez ol māh
Lā-ḥavle ve lā-ḳuvvete illā bi'llāh

50 VE LEHŪ

– • – – / – • – – / – • –

Ebrsüz bārān yaġar bī-irtiyāb
Perde-i deryā-yı raḥmetdür seḥāb

51 VE LEHŪ

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

Bir gün olmaz kim ser-i kūyında biñ ḳan olmaya
ʿĪd-gāh-ı şevḳine ʿuşşāḳı ḳurbān olmaya

52 VE LEHŪ

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

İṭāʿat eylemez fermānuma dirmiş ḥelāl itmem
Faḳaṭ cān virmege virmezse ruḫṣat imtiṣāl itmem

53 VE LEHŪ

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

Ṭutdı yādest o mihr ü didi ʿāşıḳ nesine
Eyledüm çāk-i girībān didüm sīnesine

54 VE LEHŪ

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

Sirişk-i çeşm-i ḫūn-ālūdumı ʻummāna beñzetdüm
Görüp müjgānum anda pençe-i mercāna beñzetdüm

55 VE LEHŪ

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

Bister itmezse ne ġam aṭlasın eflāk baña
Yetişür yār işiginde şu siyeh ḫāk baña

56 DER-ḤAḲḲ-I MUṢAVVİR ʻĀKİF

• • – – / • • – – / • • –

Beytüñi ola İlāhī ṭā'if
Ḫūb resm eyledi anı ʻĀkif

57 VE LEHŪ

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

Olur mı dil viren ol çeşm-i bī-emāna emīn
Ġażabla eyler iken ġamze-i yamana yemīn

58 VE LEHŪ

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

Cevher-i ʻaḳlın alup mihr-i muʻaccel Leylā
Cānını itdi mü'eccel bedeli Ḳays fedā

59 VE LEHŪ

• • – – / • • – – / • • –

Duḫter-i rezle iken ülfetümüz
Yine maḥbūb iledür şöhretümüz

60 VE LEHŪ

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

Göñül o şūḫ iledür ṣanma bir selāmı gelür
Ne bir nişānesin alduḳ ne bir peyāmı gelür

---

58 Ḳays: Ḳays'a M, B

61 VE LEHŪ

– – • / • – – – • / • – – – • / • – –

Feryād nedür sen de ḫamūş ol da görürsin
Kendüñ gibi bir ẓālime düş ol da görürsin

62 VE LEHŪ

– – • / • – – – • / • – – – • / • – –

Mecnūn gibi ser-dāde olan seng-i cefāya
Ferhād-ṣıfat başmaz ayaḳ kūh-ı belāya

63 VE LEHŪ

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

Ṣorınca Kūh-ken'e tīşe 'ilmini Mecnūn
Dimiş o baḫṣi ḳarışdurma *el-cünūnu fünūn*•

64 VE LEHŪ

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

Bülbül aġlar gül ciger-ḫūn lāle pür-dāġ-ı miḥen
Ẕevḳini bilmem bu dār-ı miḥnetüñ kimdür süren

65 VE LEHŪ

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

Ṭaş yaşlanmadadur varsa cihānda rāḥat
Mürġ-ı ḫ'ābı ḳaçırur ḳuş tüyi bālīn elbet

66 DER-VAṢF-I PIÑARBAŞI DER-ŞEHR-İ BURŪSA

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

Sirişk-i 'āşıḳı andurdığı içün cūlar
Pıñarbaşı'nda aḳar dā'imā cefā-cūlar

67 VE LEHŪ

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

Çevirse rūyını bizden o māh müşkildür

• "Delilik sanattır."
65 yaşlanmadadur: yaşlanmadur E, H, D

Verā-yı āyine zīrā ki semm-i ḳātildür

68 VE LEHŪ

– – • / – • – • / • – – • / – • –

Aḫşām irişmeden yetiş ey meh-liḳā yetiş
Māh-ı sipihre itmeyelüm ilticā yetiş

69 MAṬLA‘-I MÜSTEZĀD

– – • / • – – • / • – – • / • – –
– – • / • – –

Ol dīde ki ṭūfān gibi eşk-i teri yoḳdur
al ḳana boyansun
Ol sīnede kim āteş-i ‘aşḳuñ yeri yoḳdur
dūzaḫlara yansun

70 NAḲŞ-I ÇEVRE-İ SİKKE-İ CÜNŪNĪ DEDE

• • – – / • • – – / • • –

Sikke-i Pīr’i bu zībā çevre
Ḳapladı nūr gibi çep çevre

71 DER-VAṢF-I ŞEYḪ ĠĀLİB

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

Cenāb-ı Şeyḫ ki meşhūretü’l-menāḳıbdur
Naẓīri gelmemesi iḥtimāl-i ġālibdür

72 VE LEHŪ

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

Gözüñ üstinde ḳaşuñ var dimemişken yāre
Tīg-i ebrūsı ile çeşmüme açdı yara

73 VE LEHŪ

– – • / – • – • / • – – • / – • –

Vaḳfiyye-i maḥabbete geçdükde ismümüz
Meşrūṭa oldı miḥnete süknā-yı cismümüz

74 VE LEHŪ

---

68 itmeyelüm: itmeye D
72 gözüñ üstinde ḳaşuñ: ḳaşuñ üstinde gözüñ E, H, D

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

Dil mi vardur anda fikr-i zülf-i cānān olmasun
Gördiñüz mi bir ḫarābe cāy-ı mārān olmasun

75 DER-VAṢF-I TÜFENG-İ ḤAŻRET-İ ŞEHRYĀR

• • – – / • • – – / • • –

Ṣanma kim ṣan‘at-ı Mūsā’dur bu
Ejder-i ḥażret-i Mūsā’dur bu

76 DER-MEẔEMMET-İ ŞĀH-I ĪRĀN

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

Bende-i Şāh-ı velāyet geçinüp bir güm-rāh
Didirür kendisine ḳulları içre yine şāh

77 VE LEHŪ

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

Geh ḫurūc eyler sipeh-sālār olur āh-ı derūn
Gāhice iç ḳal‘aya dizdār olur āh-ı derūn

78 DER-ḤAḲḲ-I ḤAŻRET-İ MANṢŪR

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

Olup ṣābit-ḳadem Manṣūr’ı ḥaḳḳāniyyeti aṣdı
Seri tā-pāy olunca Ḥaḳ diyüp ṭurdı ayaḳ başdı

79 DER-ḤAḲḲ-I MÜŞĀRUN-İLEYH

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

Gümānın ḳābe ḳāvseyn ile bir ṭutsun mı hīç Ḥallāc
Olunmaz irtifā‘-ı dāra nisbet pāye-i mi‘rāc

80 DER-ḤAḲḲ-I ḤAŻRET-İ MANṢŪR

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

Merāmı rāz-ı ‘aşḳı ketm idi Manṣūr-ı ber-dāruñ
Diyüp kendi ene’l-Ḥaḳ nāmını ketm itdi dil-dāruñ

81 DER-ḤAḲḲ-I MÜŞĀRUN-İLEYH

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

Muṭavvelāt-ı kütübden çıḳar mı ḥaḳḳ-ı merām
Efendi dārdadur irtifā‘-ı şān-ı kelām

82 DER-ḤAḲḲ-I MÜŞĀRUN-İLEYH

– • – – / – • – – / – • –

Ḥaḳḳ idi Manṣūr'ı iden dāra bend
Ḥaḳ diyen elbette olur ser-bülend

83 VE LEHŪ

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

‘İllet-i miḥnet-i dünyāya devā bāde iken
Şīşe çek çekme ġamı çāresi āmāde iken

84 DER-ḤAḲḲ-I DIMEŞḲU'Ş-ŞĀM

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

Şu memleketde Yezīd olmasaydı taḫt-nişīn
İderdi ġıbṭa serīr-i Dımeşḳ'a ḫuld-i berīn

85 VE LEHŪ

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

Ġam-ı rūz-ı ḳıyāmet her ne ḥāl ise geçer gündür
Ġam-ı ḳadd-i ḳıyāmet-iştihāruñ baña her gündür

86 DER-VAṢF-I ḤAŻRET-İ ŞEHRYĀRĪ

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

Sipihr-i salṭanatuñ āftābı Ḫān Maḥmūd
Baña bu devr-i felekden hem-ān odur maḳṣūd

87 DER-VAṢF-I ḤAŻRET-İ TĀC-DĀRĪ

– – • / – • – • / • – – • / – • –

Maḥmūd Ḫān'uñ oldı nümāyān kerāmeti
Setr eyledükce ẓāhire çıḳdı velāyeti

88 MÜNĀCĀT

– – • – / • – – / – – • – / • – –

Dil-ḫānemi ezelden yā Rabbi sen bilürsin
Vīrānemi temelden yā Rabbi sen bilürsin

89 VE LEHŪ

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

Feyż alup meyler ḳızardı laʿl-i nābuñdan senüñ
Neş'et itdi neş'e-i ʿālem şarābuñdan senüñ

90 VE LEHŪ

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

Gözlerüm çıḳsun eger ḥüsnüñde söylersem yalan
Dīdenüñ bi'llāhi miṣlin görmedi çeşm-i cihān

91 VE LEHŪ

– – • / – • – • / • – – • / – • –

Tennūr-ı sīneden çıḳamaz āh-ı şuʿle-sūz
Rāh-ı gülūda serdī-i hicrüñle ṭoñdı buz

92 VE LEHŪ

– – • / – • – • / • – – • / – • –

Müzdād ola ne ġam felek aldıysa Ḥālet'i
Şevketlü pādşāhumuzuñ ʿömr ü devleti

93 VE LEHŪ

– – • – / • – – / – – • – / • – –

Bu maḫlaş ile ʿāşıḳ ümmīd ider mi rāḥat
Birdür ḥisāb olunsa ʿaşḳ-ı ebedle ʿİzzet

عشق ابد = عزت =477

94 VE LEHŪ

– – • / – • – • / • – – • / – • –

Virdüm o şūḫa cānumı Tañrı emāneti
Teslīm idince ẓāhire çıḳdı ḫıyāneti

95 VE LEHŪ

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

Nāra teşbīh eylemem ruḫsāruñı ey reşk-i nūr
Nār ḳurbinden yaḳar birdür saña nezdīk ü dūr

96 VE LEHŪ

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

Ġamuñla şīr-i maḥabbet şikārum oldı bu gün
Ziyāna uġradum ammā şu kārum oldı bu gün

97 VE LEHŪ

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

Ḳanı ol dem ki ser-i kūyuñı dil bekler idi
Hem-demüm āh u fiġān hem-nefesüm segler idi

98 VE LEHŪ

– – • / – • – • / • – – • / – • –

Unẓur bi-ʿayni ḳalbike fīke'l-ʿacā'ibu
Uʿcūbetü'l-ʿavālimi leyset ġarā'ibu•

99 DER ḤAḲḲ-I KÜŞTEGĀN-I YEÑİÇERİYĀN

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

Ḫayli erbāb-ı şeḳā ḳırdı bu yıl gerçi vebā
Ẓāhir oldı meşel-i *mürde belā zinde belā*

100 VE LEHŪ

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

Māhdur ṣahbā derūn-ı şīşede der-hāledür
Mihr-i enverden muḳaṭṭar āteş-i seyyāledür

101 VE LEHŪ

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

Nuḳūd-ı eşkini çeşmüm ʿaceb mi itse sebīl
ʿAzīz olur o kişi aḳcesin iderse reẕīl

102 VE LEHŪ

• "Kalp gözünle bak, sende nice acayiplikler vardır. Alemlerdeki acayiplikler garip değildir."

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

Ḳāmet-i iḳbāl ġāyet mā'il-i idbār olur
Ser-bülendī vaḳt-i pīrīde iji ḳat bār olur

103 VE LEHŪ

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

Düşmesün mi zāhidā nūş-i şarāba şeyḫ ü şāb
Meyden a'lā şey mi var nūşı ṣafā terki ṣevāb

104 VE LEHŪ

– – • / • – – • / • – – • / • – –

Beñzetse de kendin o leb-i ala piyāle
Bilmem ne cesāretle alur ḳāle piyāle

105 VE LEHŪ

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

Kimseler ḳaḳmadı bu ḫāne-i vīrāna ḳazıḳ
Gitdi kāşānelere māl-i fīrāvān yazıḳ

106 VE LEHŪ

• • – – / • • – – / • • –

Hem çü tātār o vaḥşī ġamzeñ
Ne yaman ḳoydı ne yaḫşi ġamzeñ

107 VE LEHŪ

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

Göñül āh-ı derūnuñ ḳıl ḥikāyet her çi bād ābād
Kim itmez rūzgārından şikāyet her çi bād ābād

108 VE LEHŪ

– – • / • – – • / • – – • / • – –

Allāh'a ṣığındum kerem-i ḫalḳ-ı cihāndan
Az ḳaldı ki çoḳdan beni dūr eyleye cāndan

109 VE LEHŪ

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

Maḥv olup dil virmedi dünyāda derdinden ḫaber
Görmedi Mecnūn daḫi ṣaḥrāda gerdinden eṣer

110 VE LEHŪ

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

Benümle varsa yine yanacaḳ dil ü cānum
Efendi kendine aġlar bu çeşm-i giryānum

111 VE LEHŪ

• – – – / • – – – / • – –

Delerler sīne-i seng-i mezārı
Odur ancaḳ cihānuñ ber-güẕārı

112 VE LEHŪ

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

Zamān olur ki bir içim ṣu virmez ehl-i dile
Felek ider yine bizden ṣarāb içince gile

113 TAŻMĪN-İ MIṢRAʿ-İ ʿĀṢIḲ ʿÖMER

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

Herkesüñ yanında yārı ṣalınur begler gibi
Ardına düşmüş dil-i zārum yeler segler gibi

114 VE LEHŪ

– – • / – • – • / • – – • / – • –

Her dem direm ki ben saña bir iki ṣīşe çek
Zāhid var indi ṣıḳlet-i cismi hemīşe çek

115 VE LEHŪ

– – • / – • – • / • – – • / – • –

Dirlerdi ḳadd-i ʿiffetine azacıḳ ḳaçıḳ
Ol naḫli ben de bāġda gördüm açıḳ ṣaçıḳ

116 VE LEHŪ

---

110 benümle: benüm D

– – • / – • – • / • – – • / – • –

Ḫaṭṭ-ı siyeh degül bize siḥr ü füsūn imiş
Vaḳt-i viṣāl ṣandıġumuz hep cünūn imiş

117 VE LEHŪ

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

Tehī pīr-i muġān mey-ḫānelerde çıngıraḳ aşmaz
Dimekdür şaḥnenüñ tekdīrine rindān ḳulaġ aşmaz

118 VE LEHŪ

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

Öyle medhūş ola yā Rab maḥşer-i aʿmālümüz
Eylesün çāk-i girībān defter-i aʿmālümüz

119 VE LEHŪ

– – • / – • – • / • – – • / – • –

Ebrū-yı yāra maṭlaʿ-ı ġarrā mıdur disem
Bilmem ki yā mı ḳāfiyesi rā mıdur disem

120 VE LEHŪ

– – • / • – – • / • – – • / • – –

Daʿvetliyüz ol ġonçeye bülbül sesüñi kes
Ey tevsen-i iḳbāl eş ey bād-ı ṣabā es

121 VE LEHŪ

• • – – / • – • – / • • –

Bulur encām gerçi cevr-i felek
Ṣabr-ı Eyyūb ʿömr-i Nūḥ gerek

122 VE LEHŪ

– – • / – • – – / – – • / – • – –

Boyrazdur bi-lā-şek būy-ı riyāż-ı cennet
Esdükce baḥri itdi reşk-i ḥıyāż-ı cennet

123 VE LEHŪ

---

122 ḥıyāż: riyāż M, B

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

Bahā biçsün perend-i vaṣlına varsa kimüñ cānı
Ben açdum ibtidā ol nev-ḳumāş-ı teng-i ḫūbānı

124 MAṬLA‘

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

Dil-i şeydāyı şifā-ḫāne-i ‘aşḳa ḳaparuz
Sözi ṣaçmaysa daḫi bir iki cevher ḳaparuz

125 MAṬLA‘

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

Ḫalvet-i fikrete sālūs-i ḫayāli ḳaparuz
Feyż-i tecrīd ile mażmūnı dehenden ḳaparuz

EL-MÜFREDĀT*

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

1 Bu gül-sitānda bilür kendi çekdigin her kes
Cefā-yı gül ne imiş bülbül olmayan bilmez

2 • – – – / • – – – / • – – – / • – – –

Tesellī-yāb olur erbāb-ı miḫnet çekdigi ġamdan
Mehār-ı nāḳa-i Leylī ṣanur Mecnūn zencīrin

3 – – • / – • – • / • – – • / – • –

Dünyā gibi beḳāda daḫi var ise eger
Vaṣl u firāḳ-ı yār cehennem cinān ‘abeṣ

4 • • – – / • • – – / • • – – / • • –

Secde-i sehvümüze secde-i sehv eylemeli
Yer ḳomaz ‘öẕr-i günāha bu müselsel nisyān

5 – – • / – • – • / • – – • / – • –

---

124 cevher ḳaparuz: cevher ḳataruz D
125 dehenden: havādan E, H, M, B
* E 287a-288b, H 287a-288b, D 286b-287b, M 67-69, B 226a-227a
2 Mecnūn zencīrin: zencīrini Mecnūn M, B
3 firāḳ-ı yār: firāḳ nār-ı E, H, M, B

Her kimde neş'e görse bu ʿālem ʿineb gibi
Elbette anı muʿṣıra-i ıżṭırāba ḳor

6 – • – – / – • – – / – • – – / – • –

Gül-bün-i endīşeden daḫi felek devr eyledi
Görmez oldı gözlerüm rü'yāda ġonçemden eşer

7 • – – – / • – – – / • – – – / • – – –

Edā-yı dīn ü cān itmezden evvel fekki ḳābil mi
Saña ey māl-dār-ı ḥüsn ü ān merhūndur göñlüm

8 • – – – / • – – – / • – – – / • – – –

Degül bülbül gibi faṣl-ı bahāra giryemüz maḫṣūṣ
Senüñ ʿāşıḳlaruñ ey bī-vefā gül her zamān aġlar

9 • • – – / • • – – / • • –

Çeşm-i bülbüldür aña gül yaraşur
Hele bu şīşeye zanbaḳ ṣıġmaz

10 – • – – / – • – – / – • – – / – • –

Dil ḳul oġlu ḳuldur ey şāhen-şeh-i iḳlīm-i nāz
Mūy-ı nā-çīz-i ḫaṭuñdan geçmez ol serden geçer

11 • • – – / • • – – / • • – – / • • –

Cerr içün eyledigi ṭayy-ı menāzil şeyḫüñ
Şeb-i ṣoḫbetde meger ḫāne ṣayarken ṣayıla

12 – – • / – • – • / • – – – • / – • –

Eṭfāl-i şehri başına cemʿ itmek isteyen
Dīvānelik yüzin ṭuta ʿaşḳın nihān idüp

13 – • – – / – • – – / – • –

Ān ḳadar bīdār-ı rāh-ı vaḥşetem
Çeşm-i reh-zen bister-i ḫᵛāb-ı menest

14 • – • – / • • – – / • – • – / • • –

Getürme ḫāṭıruma yārumı ḳoyup nāḳış
Leb-i piyāleye sāḳī şarābı eyle mümās

---

9 Bu beyit Ḫazān-ı Āşārda da kaydedilmiştir.
11 eyledigi: eyledi D

15 • • – – / • • – – / • • – – / • • –

Aġladum öyle ki şem‘-i ruḫuñı görmeyeli
Düşdi pervāne-i dil āteş ararken şuya

16 – • – – / – • – – / – • – – / – • –

Cānını alsun felek cānāndan çeksün elin
‘İzzet’üñ bir cānı var ‘ālemde bir cānānı var

17 – • – – / – • – – / – • – – / – • –

Perçemin ruḫsāruna şalduḳda īmān itmeyen
Şübhe itmem şübhe eyler āyet-i tenzīlde

18 – – • / • – – • / • – – • / • – –

Kebş-i dili ḳurbān idelüm tekye-i ‘aşḳa
Arıḳ semüz Allāh ḳabūl eyleye yā hū

19 • • – – / • • – – / • • – – / • • –

O ḳadar itdi ki müste’cir-i ġamzeñ taḫrīb
Virememem bu dil-i vīrānı kirāya artuḳ

20 • – • – / • • – – / • – • – / • • –

Uzun ḳulaḳdan işitdüm ki ṣūfī-i ḫar-gūş
Şu arpa ṣuyunı ṭavşan ḳanı şarāba ḳatar

21 – – • / – • – • / • – – • / – • –

Düşdük efendi körlemeden bir ‘alīline
Bāzār-ı āsmānda idüp intiḫāb-ı baḫt

22 – – • / – • – • / • – – • / – • –

Ey māh-veş sa‘īd ola ‘īd-i şerīfüñüz
Bir būse yoḳ mıdur niçe ṭab‘-ı laṭīfüñüz

MIṢRĀ‘ *

1 – – • / • – – • / • – – • / • – –
Bir gün aranur elde hemān bir hüner olsun

2 – – • / • – – • / • – – • / • – –

---

16 elin: elini D
21 ‘alīline: ‘alīle D, M, B
* E 288b-291a, H 288b-291a, D 287b-289b, M 69-73, B 227a-229a

Bir gün bulur elbet arayan derdine dermān

3 – – • / • – – • / • – – • / • – –
Bir şem‘-i fürūzān uyarur bir niçe şem‘i

4 – – • / • – – • / • – – • / • – –
‘Āşıḳdur iden dil-berini şāhid-i bāzār

5 – – • / • – – • / • – – • / • – –
Mihmān-ı Ḫudā’dur ġurebā ḫ‘ān-ı cihāna

6 Ahreb
Derd ehli bilür ḥālini ehl-i derdüñ

7 • – • – / • • – – / • – • – / • • –
Zamāne ‘aşḳını şeyḫüñ mürīd-i şūḫına şor

8 • – • – / • • – – / • – • – / • • –
Tüketdi şeyḫ kerāmātını ucuz ṣataraḳ

9 • – • – / • • – – / • – • – / • • –
Vefāsı olsa cihānuñ cihān-bāna olur

10 • – • – / • • – – / • – • – / • • –
Sipihre çıḳma ḳolaydur Mesīḥ olmaḳ güç

11 • – • – / • • – – / • – • – / • • –
Sifāl-i köhne-i faḳrı degişme faġfūra

12 • – • – / • • – – / • – • – / • • –

Ṭabīb-i ḥāẕıḳı bul da ‘ilāc ḳābildür

13 – – • / • – – – / – – • / • – – –

Merdūd ise de şeyṭān Allāh ḳapusındandur

14 – – • / – • – – / – – • / – • – –
Keştī-nişīn-i temkīn eyler mi ‘aḳla yelken

15 – – • / – • – – / – – • / – • – –
Beẕl eyleyüp vücūduñ etmek gibi ‘azīz ol

16 – – • – / – – • – / – – • – / – – • –
Üç gün vezīr olsam diyen bilmez vezāret neydügin

17 • • – – / • • – – / • • – – / • • –
Bende ol ḥażret-i Mevlānā’ya k’āzād olasın

18 • • – – / • • – – / • • – – / • • –

Añılur gāh Süleymān ile bir mūr-ı żaʿīf

19 • • – – / • • – – / • • –
Nāḫudā Nūḥ ise bin keştīye

20 • • – – / • • – – / • • – – / • • –
ʿĀḳil oldur ki ide düşmenini rıfḳ ile dost

21 • • – – / • • – – / • • – – / • • –
Ṭāliʿi yār olanuñ yāri baḳar yarasına

22 • • – – / • • – – / • • – – / • • –
Ṣıra ṣayduḳca gelür şeyḫe vuḳūf-ı ʿadedi

23 • • – – / • • – – / • • – – / • • –
Göñül alur alacaḳ şey bulamazsa müflis

24 – • – – / – • – – / – • – – / – • –
Şāh-ı devrāna duʿā kendinedür bi'l-āḫere

25 • • – – / • • – – / • • – – / • • –
Evinüñ ḥāline baḳ devlete taʿrīż itme

26 • • – – / • • – – / • • – – / • • –
Şūḫ-tabʿān gezer elden ele peymāne gibi

27 • • – – / • • – – / • • – – / • • –
Zād-ı rāhın düşünen yolda meşaḳḳat çekmez

28 • • – – / • • – – / • • – – / • • –
Ḥaḳḳa ḥaḳ bāṭıla bāṭıl görinür kāmiller

29 • • – – / • • – – / • • – – / • • –
Devlet ol kimsededür olmaya devlet aña yār

30 • • – – / • • – – / • • – – / • • –
Bellidür zīver-i efser olacaḳ gevher-i ṣāf

31 • • – – / • • – – / • • – – / • • –
Başuñı ṭavlaya bend eyleme mānende-i ḫar

32 • • – – / • • – – / • • – – / • • –
Zülf-i ḥūr olsa daḫi rişte-i ümmīdüñ kes

33 • • – – / • – • – / • • –
Şeyḫ-i kāmil mürīdden bilinür

34 • • – – / • – • – / • • –

---

27 çekmez: geçmez D
33 mürīdden bilinür: mürīdin bilürüz D

Cebr-i ṣarf i‘tizālden yegdür

35 • • – – / • – • – / • • –
Başa çıḳmaz cihān ile ġavġā

36 • • – – / • – • – / • • –
İnanursañ kitābdur her berg

37 • • – – / • – • – / • • –
Gül-sitāndan murād bir güldür

38 • – – – / • – – – / • – –
Düşen bilmez bu çāh-ı ser-nigūnı

39 • – – – / • – – – / • – –
Bütün Şīrāzlı Ḥāfıẓ degüldür

40 • – – – / • – – – / • – –
Müdārādur medār-ı ṣoḥbet-i nās

41 • – – – / • – – – / • – –
Münāfıḳdur muvāfıḳ yār ṭab‘a

42 – – • / – • – • / • – – • / – • –
Teslīmdür mu‘ārażanuñ seyf-i bāṭını

43 – – • / – • – • / • – – • / – • –
Bir ġonçe vardı ḳoḳlanacaḳ ḫārı olmasa

44 – – • / – • – • / • – – • / – • –
Ṣahbā ḥelāl-zādedür ammā ḥarāmdur

45 – – • / – • – • / • – – • / – • –
El açma ḳısmetüñ gelür elbet ayaġuña

46 Ahreb
Yārin seven aġyāra müdārā eyler

47 – – • / • – • – / • – –
İnṣāfı bıraḳmamaḳdur inṣāf

48 • • – – / • • – – / • • –
Yara bol merheme Allāh kerīm

49 – • – – / – • – – / – • –
İḫtiyāṭ it dostuñı düşmen bilüp

50 – • – – / – • – – / – • –

---

43 vardı: var dil M, B
49 iḫtiyāt it: iḫtiyāt D

ʿİlm-i iḫfā ketm-i esrār itmedür

51 – • – – / – • – – / – • –
Terk-i rāḥat eyle rāḥat andadur

52 – • – – / – • – – / – • –
Kendi ʿaybın bilmedür ancaḳ hüner

53 – • – – / – • – – / – • –
İtme mā-lā-yelzemi hīç iltizām

54 • • – – / • • – – / • • –
Söyleme dāderüñe rüʾyāñı

55 • • – – / • • – – / • • –
Şükr-i niʿmet daḫi bir niʿmetdür

56 • • – – / • • – – / • • –
Düşmen-i nefs ile ṣulḥ itme ṣaḳın

57 • – – – / • – – – / • – – – / • – – –
Süleymān daḫi olsañ rūzgāra iʿtimād itme

58 • – – – / • – – – / • – – – / • – – –
Ḳażāya kimseler rāżī degildür rāżīyüz dirler

59 • – – – / • – – – / • – – – / • – – –
Bu luʿbet-gehde ṭaşlarla dögünme oynayup şaṭranc

60 • – – – / • – – – / • – – – / • – – –
Felekler nerd-bānuñ olsa çıḳma evc-i iḳbāle

61 • – – – / • – – – / • – – – / • – – –
Felekden ṭaşra bir yer varsa vardur anda āsāyiş

62 – • – – / – • – – / – • – – / – • –
Var iken ʿālemde māl-i ḫūlyā ġam çekmeyüz

63 • – – – / • – – – / • – – – / • – – –
Ḫased bir maʿnevī taʿrīżdür elṭāf-ı Mevlāʾya

64 • – – – / • – – – / • – – – / • – – –
Züleyḫā-yı cihāndan dāmenin taḫlīṣ erlikdür

65 • – – – / • – – – / • – – – / • – – –
Yorulmaḳdur cihān-ı köhneyi taʿmīre uġraşmaḳ

66 • – – – / • – – – / • – – – / • – – –

---

54 dāderüñe: dārıña D

Cihānuñ var mı cāy-ı rāḥati mey-ḫāneden başḳa

67 • – – – / • – – – / • – – – / • – – –
Baña yār olsa yārüm ʿālem aġyār olsa ḫavf itmem

68 • – – – / • – – – / • – – – / • – – –
Maḥabbet öyle bir sırdur ki biñ setr it nihān olmaz

69 • – – – / • – – – / • – – – / • – – –
Lisānıdur iden taḫmīl-i şıḳlet dūş-ı mīzāna

70 – • – – / – • – – / – • – – / – • –
Bir yaḳar pervāneyi ṭopraḳla zerrīn şemʿ-dān

71 • – – – / • – – – / • – – – / • – – –
Felekden intiḳām-ı maʿnevīdür itmemek şekvā

72 – • – – / – • – – / – • – – / – • –
Kim ḫalāṣ olmış cihāndan olmadan cāndan ḫalāṣ

73 • – – – / • – – – / • – – – / • – – –
Cihāndan serv-i dāmen-çīdelikdür eyleyen āzād

74 – • – – / – • – – / – • – – / – • –
Merd olan girmez Bedīʿ ü Ḳāsım'uñ ġavġāsına

75 • – – – / • – – – / • – – – / • – – –
Żarar virmez imāma ardını miḥrāba döndürmek

76 – • – – / – • – – / – • – – / – • –
Kimse ac ḳalmaz cihānda bilse niʿmet ḳadrini

77 – • – – / – • – – / – • – – / – • –
Kīmyā destindeki sīm ü zeri żabṭ itmedür

78 – • – – / – • – – / – • – – / – • –
Kimseden ḫavf eylemez Allāh'dan ḫavf eyleyen

79 – • – – / – • – – / – • – – / – • –
Ḫırsız āḫir kāle-i cismin aşar dükkānına

80 – • – – / – • – – / – • – – / – • –
Mey içüp maḥbūb sevmekden ʿibāretdür cihān

81 – • – – / – • – – / – • – – / – • –
Mālını iḥrāḳ bi'n-nār itmedür keyf-i duḫān

---

68 biñ setr it: setr itseñ M, B

82 – • – – / – • – – / – • – – / – • –
Kānını terk itmese bulmaz cevāhir ḳıymetin

83 – • – – / – • – – / – • – – / – • –
Kim ki ḫidmet-kār alur ma'nīde ḫidmet-kār olur

84 – • – – / – • – – / – • – – / – • –
Her 'Alī Ḥayder degül her seyfe dinmez Ẕü'l-feḳār

85 – • – – / – • – – / – • – – / – • –
Kimse kām almış degül yā kām-ı 'ālem kimdedür

86 – • – – / – • – – / – • – – / – • –
İstiḳāmetdür menār-ı cāmi'i ḥaḳ-gū iden

87 – • – – / – • – – / – • – – / – • –
Bekle kendüñ ḫāneñi Dārā'yı der-bān eyleme

88 • – – – / • – – – / • – – – / • – – –
Süleymānlar daḫi eyler şikāyet rūzgārından

89 • – – – / • – – – / • – – – / • – – –
Kepāẕe eyledüm dünyāyı ammā ḳalmadı ḳuvvet

90 • – – – / • – – – / • – – – / • – – –
Bu yıl da böyle geçsün nev-bahār-ı gül-şen-i ümmīd

91 – • – – / – • – – / – • – – / – • –
Geçdük ümmīd-i şafā-yı ḫāṭır itmekden daḫi

92 • – – – / • – – – / • – – – / • – – –
Göñülden kim fesādı def' iderse sāde-dil dirler

93 – • – – / – • – – / – • – – / – • –
Ḳurtulur mevc-i kederden 'aḳla yelken eyleyen

94 • – – – / • – – – / • – – – / • – – –
Ṣürāḥīden de ser-keş olma eyler ser-nigūn devrān

95 – – • / – • – • / • – – • / – • –
Degmez ḫumārına felegi sāġar eyleseñ

96 – – • / • – – • / • – – • / • – –
Bir iki piyāleyle yapılmaz dil-i vīrān

97 • – • – / • • – – / • – • – / • • –
Kibār-ı 'aṣra müdārā zekātıdur 'aḳluñ

98 • – – – / • – – – / • – – – / • – – –

Güşāde ġonçe-i ḫāṭır meger yoḳmuş bu gül-şende

99 • • – – / • • – – / • • – – / • • –
Müşterek-ḫāne-i ʿālemde teferrüd olamaz

100 • – – – / • – – – / • – – – / • – – –
Ḫarāb oldı göñül yā Rabbi oñdur anı taʿmīr it

VIII MESNEVÎLER

I ḪİKĀYE-İ YŪSUF ʿALEYHİ'S-SELĀM İN-ṢAḤḤA EV KEMĀ-KĀN

– • • – / – • • – / – • –

1 Şöhre-i āfāḳ idi çün-bedr-i tām
Yūsuf-ı Ṣıddīḳ ʿaleyhi's-selām

2 Ḥüsnine meftūn degül ancaḳ zenān
ʿAşḳına olmışdı Züleyḫā cihān

3 Mıṣr'ı idüp ṭatlı dili Ḳandehār
Şerbetine virmiş idi iştihār

4 Bir gün aña geldi bir ibn-i beled
Didi eyā aḥsen-i ṣunʿ-i Aḥad

5 Ben de Züleyḫā gibi müştāḳuñam
Ḫaste-i cān-dāde-i aḫlāḳuñam

6 Güldi o gül-naḫl-i riyāż-ı peder
Didi beni sevme seversen eger

7 Sevdi muḳaddem peder ü māderüm
Çāha bıraḳdı beni dāderlerüm

8 Sevdi Züleyḫā daḫi biñ cān ile
Oldı cezāsı baña zindān ile

9 Miḥnet olur resm-i maḥabbet baña
Eyleyen ādem de olur mübtelā

10 Her ne ḳadar olsa da şey'-i raḫīṣ
Virdi żarar cismüme çāk-i ḳamīs

11 Böyle buyurmış o resūl-i güzīn
Olma ṣaḳın āteş-i ʿaşḳa ḳarīn

VIII Nüshalarda böyle bir başlık bulunmamaktadır.
I E 291a, H 291a, D 289b, M 73, B 229a
4 Aḥad: Ḫudā D

12 *Ṣalli ʿaleyhi ve ʿale'l-enbiyā*
Mā beriḥa'l-ʿāşıḳu fi'l-ibtidā •

II ḤİKĀYE-İ ŞAḤŞ-I ḤĀŻIR-CEVĀB DER-MECLİS-İ MANṢŪR-I DEVĀNİḲĪ

– – • / • – • – / • – –

1 Manṣūr'a gelüp ahāli-i Şām
Vālīleri ẓulmin itmiş iʿlām

2 Manṣūr dimiş ki luṭf-ı Bārī
Ṭāʿūn yoḳ a beldeñizde bāri

3 İtmiş birisi ḫiṭāba āġāz
Olmış bu cevāb ile süḫan-sāz

4 Bitmekse murāduñuz ahālī
Ṭāʿūn yerine yeter bu vālī

5 Ṭāʿūn ola hem de ẓulm-i cān-sūz
Bir ḳoltuġa şımaz iki ḳarpuz

6 Ol şaḫṣa ḫalīfe eyleyüp kīn
Meclisde egerçi itdi temkīn

7 Baḳ ẓālime kim be-cāy-ı ikrām
İtmiş anı şoñra ẓulmen iʿdām

8 Ger baña diseydi bu kelāmı
Baḫş eyler idüm o şaḫsa Şām'ı

III ḤİKĀYET-İ ẒERĀFET-İ SEMÜZ ʿALĪ PAŞA

• • – – / • – • – / • • –

1 Bir gün olmış Semüz ʿAlī Paşa
Zīver-i dīvān dürr-i semīn-āsā

2 Geldi bir pīr ʿarż-ı ḥāl elde
Yoġ idi şunmaġa mecāl elde

3 Sāl-ḫurdeydi hem de tiryākī
Derdi bir iken olmış idi iki

4 ʿArż iderken vezīre ḥācetini

• "Ona ve nebilere salat olsun. Aşık hâlâ işin başlangıcındadır."
II E 291b, H 291b, D 290a, M 74, B 229a
2 Manşūr: Manşūr da D
III E 291b, H 291b, D 290a, M 74, B 229b

İki ḳat eylemişdi ḳāmetini

5 Gevşeyüp ḥab ḳutusı açılmış
Fülfül-āsā ne varsa şaçılmış

6 Rıfḳ ile pīri eylemiş talṭīf
Dimiş ol ṣadr-ı nükte-dān-ı ẓarīf

7 Sübḥañ oldı efendi işkeste
Devşirüp dest-māle ḳıl beste

8 Luṭf ile defʿ idüp ḫacāletini
Sütre itmiş aña ẓerāfetini

9 Ekdigi toḫmı devşirürken pīr
Bir büyük dāne ekdi ḥükm-i Ḳadīr

10 Yaʿnī afyūn ḳuṭusı da düşmiş
İḫtiyāra ḳażā-yı Ḥaḳ üşmiş

11 Dimiş ol āṣaf-ı kerem-pīrā
Düşdi ḳaldır efendi ḳıble-nümā

12 İtmeyüp ol faḳīri şermende
Kendine eylemiş anı bende

13 Diyeler gūş idüp bunı ẓurefā
Ravveḥa'llāhu rūḥahū ebedā•

IV ḤİKĀYE EZ-LEṬĀYİF-İ ḤAŞMET

• • – – / • • – – / • • –

1 Eylemiş bir gice cemʿ-i ẓurefā
Māh encüm gibi Rāġıb Paşa

2 Her biri necm-i sipihr-i ʿirfān
Kendisi anlara māh-ı tābān

3 Söz açup her biri bir vādīden
Uzamışdı giderek rāh-ı süḫan

4 Naḳl idüp hezl ü mizāḥa ṣoḥbet
Āteş-i meyle ḳızışmış ülfet

5 Dimiş ol ṣadr-ı süḫan-sāz-ı edīb
Ṭoġruyı söyleyen olmaz teʾdīb

---

11 ḳaldır: ḳaldı D

• "Allah, ebediyete kadar onun ruhuna rahatlık versin."

IV E 292a, H 292a, D 290b, M 75, B 229b

6 Ṣordı her birisine mevcūduñ
Didi var mı maraż-ı ma'hūduñ

7 Kimisi itdi yemīn-i bi'llāh
Kimisi 'iffetine buldı güvāh

8 Eylemiş kendini de ṣadr-ı żarīf
Luṭf idüp meclise ḥürmet taḫlīf

9 Ḥaşmet-i şā'ire gelmiş nevbet
Dimiş ey āṣaf-ı ṣāḥib-'işmet

10 Ḳıl beni bir iki sā'at imhāl
Görelüm kim neye varur aḥvāl

11 Çatlamazlarsa bu ḫā'inler eger
Bilinür kim yoġ imiş anda żarar

12 O cesāretle dimem çūn ü çerā
İderem ben de ḳasem bī-pervā

13 Bu ẕerāfet ile ol ẕāt-ı şerīf
Oldı vāreste-i ḳayd-ı taḫlīf

14 Hem uzun hem ḳıṣadur bu ḳıṣṣa
Ḳıṣṣadan almaya gelmez ḥiṣṣe

V ḤİKĀYE-İ SULṬĀN MURĀD ḪĀN 'ALEYHİ'R-RAḤMETİ VE'L-ĠUFRĀN

– • • – / – • • – / – • –

1 Var idi bir 'ārif-i ehl-i 'ulūm
Olmış idi vaḳti ile ṣadr-ı Rūm

2 'İlm ile 'irfān ile mümtāz idi
Ehl-i kemāl içre ser-efrāz idi

3 Ẕātı Ulu 'Ārif ile müştehir
'Aṣrı idi nāmı ile müfteḫir

4 Didiler ol fāżıla kim Ḫān Murād
Eyler imiş Ḫıżr ile seyr-i bilād

5 Ḫıżr'a sü'āl eylemese bir işi

---

8 eylemiş kendini de: eylemişdi kendi de D
11 çatlamazlarsa: çatlamaz ise M, B
V E 292b, H 292b, D 291a, M 75, B 230a
3 ulu: olup M, B // 'aṣrı: 'aṣr D

Olmaz imiş ol şehüñ āsāyişi

6 Didi o ʿallāme-i ṣāḥib-kemāl
ʿAhd-i şerīfinde idüm ḫurde-sāl

7 Devrini az derk iderem ol şehüñ
Vaḳt-i ḫusūfında yetişdüm mehüñ

8 Şol ḳadar idrāk iderem kim anı
Şerbete tercīḥ ider idi ḳanı

9 Ḫāṭıra bir fıḳrası itdi ḫuṭūr
Eyleyem anı didi ʿarż-ı ḥużūr

10 Gökṣu'ya bir gün o şeh-i Cem-veḳār
Ṣalmış idi sāye çü naḫl-i bahār

11 Gitmiş idüm ben de o nüzhet-gehe
Muntaẓıran maḳdem-i şāhen-şehe

12 Geldi ṣalābetle o ṣāḥib-ḳırān
Nerm idi yanında demir pehlevān

13 Ṣan ki boşanmış idi bir şīr-i mest
Girdi biri birine bālā vü pest

14 Atdı o ḫāḳān-ı Ġażanfer-sitīz
Ġamze-i cānān gibi bir ḫişt-i tīz

15 Ḫişt degül ʿāleme bir şūr idi
Ṣan nigeh-i dil-ber-i maġrūr idi

16 Gözine bir pīr görindi o ān
Git şunı al gel didi ol pehlevān

17 Pīr gidüp arar iken ḫiştini
Şāh nişān aldı anuñ üstini

18 Defʿaten ol pīri helāk eyledi
Ḫūnını āġuşte-i ḫāk eyledi

19 Aña bu ẓulm olmaz idi bī-kelām
Olsa maʿan Ḫıżr ʿaleyhi's-selām

20 Virdi nezāketle bu güne cevāb
Bu söze dirsem n'ola faṣlu'l-ḫiṭāb

21 Her birinüñ rūḥını Ḫaḳ şād ide

---

13 girdi: gitdi D

Niçe zamān ḫalḳ-ı cihān yād ide

VI ḤİKĀYE EZ-ELṬĀF-I MECLİS-İ HĀRŪNÜ'R-REŞĪD

– • • – / – • • – / – • –

1 Olmış idi minber-i ʿarş-ı berīn
Maṣʿad-ı aʿlā-yı Resūl-i emīn

2 Ḫażret-i Ṣıddīḳ olınca imām
Bir ḳademe zīrde itdi ḳıyām

3 Pāye-i Bū Bekr'i ṭutup muʿteber
Bir ḳademe indi cenāb-ı ʿÖmer

4 Ḫażret-i ʿOṣmān çıḳup minbere
Başdı ḳadem pāye-i Peyġam-bere

5 Aña sü'āl eyleyüp aṣḥāb-ı dīn
Didiler ey ṣıhr-i Resūl-i güzīn

6 Eyle bu vaż'uñ sebebin āşkār
Tā ki bile anı ṣıġār u kibār

7 Böyle ḫiṭāb itdi o kān-ı edeb
Eyledi şermiyle beyān-ı sebeb

8 Didi ki tesfīh idemem nefsümi
Anlara teşbīh idemem nefsümi

9 Ḳanda Ebū Bekr u ʿÖmer ḳanda ben
Kendümi dūn bilürem ol rütbeden

10 İnsem idi ben daḫi bir pāy-gāh
Anlara temṣīl idi bī-iştibāh

11 Kimse dimez kim baña beyne'l-beşer
Kendini Peyġam-ber ile bir ṭutar

12 Ṣanmayalar pāyemi refʿ eyledüm
Nāsdan ol şübheyi defʿ eyledüm

13 Kim ki tenezzülde ola maḳṣadı
ʿArş-ı berīn olur anuñ maṣʿadı

14 Eyledi bu ḳıṣṣayı Hārūn yād
Didi budur menşe'-i cevr ü fesād

VI E 293a, H 293a, D 291b, M 76, B 230b
12 şanmayalar: şanmaya D

15 Ḥüccet idüp bu ḫaberi ehl-i baġy
Ḫal'ine erbāb-ı fesād itdi sa'y

16 Ḳıṣṣayı Hārūn idince tamām
Var idi meclisde bir ehl-i kelām

17 Ya'nī Ferezdaḳ mı yāḫud āḫeri
Her kim ise ehl-i süḫan söz eri

18 Didi ki 'Oṣmān'a du'ā eyleyüñ
Minber-i medḥinde ṣenā eyleyüñ

19 Olmasa ger müctehid o nīk-rāy
Ḳalmaz idi sā'ire mescidde cāy

20 Şimdiye dek cāy-ı ḫiṭābet hele
Ḳalmış idi cāmi'a bir merḥale

21 Güş idicek gülmiş o şāh-ı Reşīd
Eylemiş ol şā'ire luṭf-ı mezīd

VII ḤİKĀYE-İ RŪSTĀ'Ī DER-MECLİS-İ ḲĀŻĪ-İ ẒĀLİM

• • – – / • – – • – / • • –

1 Anaṭolı'da vardı bir ḳāżī
Ḳısmetine degül idi rāżī

2 Eli degse iderdi devr-i ḳurā
Ẓulmine pāy-māl idi fuḳarā

3 İtdi bir ḳarye-i ḫarāba düḫūl
Būm idi ṣanki ḫāke ḳıldı nüzūl

4 Gördi bir köhne mescid-i vīrān
Anı yıḳmışdı ḫaşyeti Ḳur'ān

5 Mā'il olmışdı secdeye saḳfı
Saḳfdan da ḫarāb idi vaḳfı

6 Çār dīvār çāk çāk ü ḫarāb
Ṣan ki olmışdı her ṭaraf miḥrāb

7 Çün ki ḳāżī arardı ẓulme sebeb
Ḳılmış anı medār-ı aḫẕ-i ẕeheb

8 Cāmi'i ẓulme eyleyüp ālet
Dir imiş böyle mi olur ḫürmet

---

17 söz eri: serveri D
VII E 293b, H 293b, D 292a, M 77, B 231a

9 Bir iki Türk'i itdi ḍarb-ı şedîd
Ḳıldı anuñla sā'irin tehdîd

10 Her çubuḳ kim çalardı ol bî-dâd
Cıbıbıḳ çaġırur idi [efrâd]

11 Ḳaryenüñ iḫtiyârı bir ḳoca pîr
O da eylerdi ber-ṭaraf ta'zîr

12 Dirdi kim ur efendi hîç baḳma
Cevher-i eşk-i çeşme ip ṭaḳma

13 Nuṣḫumı ṭutmadı ahâlî-i şûm
Oldı âḫir ḳażiyyemüz ma'lûm

14 Ben dimişdüm ki câmi'i yıḳalum
Zeyt-veş ṣuyuñ üstine çıḳalum

15 İdelüm anı ḫâk ile yek-sân
Bilmeye tâ ki n'oldıġın insân

16 Kimseler ṭutmadı naṣîḥatümi
G..ine diñledürdi ṣoḥbetümi

17 Ṣanma ẓulmüñ efendi nâ be-maḥal
Ṣ..ırup al biraz cezâ-yı 'amel

18 Ṣoḥbet-i pîrden olup râżî
Saña bağışladum dimiş ḳâżî

VIII TAḲRÎŻ-İ MANẒÛME-İ MOLLACIḲ-ZÂDE RÂ'İF EFENDİ

• • – – / • • – – / • • –

1 Bâreka'llâh zihî naẓm-ı şerîf
Seyyidüñ rûḥını ḳıldı teşrîf

2 Bildiler ḥâkim-i şehr ü ḳaṣaba
Ẕevi'l-erḥâm ile neymiş 'aṣabe

3 Yoġ idi nûr-ı mesâ'ilde bürûz
Rûşenâ oldı sirâciyye henûz

4 İtdi bir vâriṣ-i aṣḥâb-ı kemâl
Hünerin *kem tereke'l evvele*• dâl

---

10 efrâd: Bütün nüshalarda "Etrâk" biçimindedir. Ancak "Etrâk" kelimesi kafiyeye uymamaktadır. Birinci dizedeki "bî-dâd" yerine "bî-bâk" denildiğinde de "Etrâk" ile kafiye sağlanmış olur.
VIII E 294a, H 294a, D 292b, M 78, B 231b
4 Beyit D'de yoktur.

5 Oldı ʿĪsī gibi kilki güyā
Nuṭḳı mevtāları ḳıldı iḥyā

6 Çekdi bir rişteye çoḳ dürr-i yetīm
İtdi eytāma cevāhir taḳsīm

7 Virse aṣḥāb-ı ferā'iż cānın
Ödemez eyledigi iḥsānın

8 ʿUteḳā ḥalini görse ʿulemā
Ḳul olur ümm-i veled-zāde añā

9 Mollacıḳ-zāde'dür ol ʿālī ẕāt
Mollalıḳ n'oldıġın itdi iṯbāt

10 Cedd-i aʿlāsı gibi ẕāt-ı edīb
Dede maḥrūmı degüldür o lebīb

11 Baṭn-ı evvelde geleydi dehre
İctihād ile alurdı behre

12 Ḥākim-i maḥkeme-pīrā-yı ezel
Gördi ḳassāmlıġa anı maḥal

13 Nezd-i devletde olup hem maḳbūl
Ḳıldı ḳassāmī anı ṣadr-ı fuḥūl

14 Eṯerin müftī-i dīn itdi pesend
Ḥāniṯ olmam eger itsem sevgend

15 Gelmedi böyle hünerver ḳassām
N'ola eylerse şehādet ḥükkām

16 Dīn-i mevtāyı be-ḥaḳḳ-ı Mevlā
Kendinüñ borcı gibi eyler edā

17 Ḥacc ile vāriṯ olursa maḥrūm
Bedeninden virür anı maḫdūm

18 İtmez aṣḥāb-ı ḥuḳūḳı merdūd
Redd iderse daḫi eyler ḫoşnūd

19 Yoḳ zamānında fesāda ʿā'id
Olmasa ḥiṣṣe-i ḥadd-i fāsid

20 Vāriṯ-i ʿilm-i Nebī böyle gerek
Her hünerver çelebī böyle gerek

• "Daha önceleri nice kez terk etti..."
12 ḳassāmlıġa: ḳassām ile D

21 Vaḳtinüñ İbni Kemāl'i gibidür
ʿAṣrınuñ Molla Celāl'i gibidür

22 Eylesün anı ḳarīn-i maḳṣūd
Ḫāmī-i şerʿ-i Nebī Ḫān Maḥmūd

23 Sāḥa-i raḫş-ı hünerdür devri
Sāyisi olsa revādur Ġavri

24 Eyleyüp terbiyet-i ehl-i kemāl
ʿİlme saʿy eyledi ekṣer cühhāl

25 Biri ez-cümle bu kem-māye faḳīr
Eyleyüp saʿy-i hünerde taḳṣīr

26 Girü ḳalmış idüm aḳrānumdan
Āh iderdüm dil-i sūzānumdan

27 Eyledi himmetini rāh-nümūn
Luṭfı itdürdi baña aḫẕ-i fünūn

28 Bu ḳadar māyecik itdüm peydā
Eyyeda'llāhu ve ebḳāh ebedā•

IX

BAKÎ MEZARLIĞI HAKKINDA KIT'ALAR

I ḲIT'A BERĀ-YI TEŞEKKÜR-İ NİʿMET-İ ŞĀH-I CİHĀN DER-ME'MŪRİYYET-İ EVṢĀF-I BAḲĪʿ-İ CENNET-NİŞĀN

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Şehen-şāhān-ı dīger eylese bir şāʿire ikrām
İdüp dünyāsın ābādān eyler nā'il-i maḳṣūd

2 Ne iḥsānlar ile me'mūr-ı naʿti ḳıldı aṣḥābuñ
Benüm dünyāmı hem ʿuḳbāmı maʿmūr itdi Ḫān Maḥmūd

II TĀRĪḪ-İ BAḲĪʿ-İ SAʿĀDET

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

1 Yapup ḳıbāb-ı Baḳīʿi ḫalīfe-i maʿbūd

• "Allah kuvvet versin ve onu sonsuza dek baki kılsın"
IX Nüshalarda böyle bir başlık yoktur. İnceleme sırasında kolaylık olması düşünülerek yazıldı.
I E 295a, H 295a, D 293b, M 79, B 232a
1 eylese: itse D
II E 295a, H 295a, D 293b, M 79, B 232a

Resūlüñ eyledi evlād u ʿālini ḫoşnūd

2 O şāhı Ḥaḳ ide dāʿim be-ḥaḳḳ-ı İbrāhīm
K'odur bu mehd-i cihān içre eşref-i mevlūd

3 O şeh ki bendesidür ḫānedān-ı ẕī-şānın
N'ola idersem anı Ehl-i beyt ile maʿdūd

4 Göñüller oldı ḫarābī-i ġamdan āsūde
Cihāna itdi sirāyet bu ḫayr-ı ʿālem-sūd

5 Şefīʿ ola saña ʿİzzet beḳāda bu tārīḫ
Baḳīʿi itdi muʿallā binā-yı Şeh Maḥmūd
بقیعی ایتدی معلی بنای شه محمود (1233)

III DER-VAŞF-I ḲUBBE-İ ḤAŻRET-İ ʿOŞMĀN BİN ʿAFFĀN RADİYA'LLĀHU ʿANHÜ

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Yapıldı ḳubbe-i pür-nūrı Ẕü'n-nūreyn-i ẕī-şānuñ
Cenāb-ı cāmiʿi'l-Ḳur'ān ʿOşmān ibni ʿAffān'uñ

2 Murādı ancaḳ aṣḥāb-ı Resūlu'llāha ḫidmetdür
İlāhī dest-gīri olsun anlara şāh-ı devrānuñ

IV DER-VAŞF-I ḲUBBE-İ MURŻİʿA-İ FAḪR-İ ʿĀLEM ṢALLA'LLĀHU ʿALEYHİ VE SELLEM

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

1 Yapıldı murżiʿa-i Faḫr-i ʿāleme ḳubbe
Ḥalīme ḥażretine ḳıldı pādşeh ḥürmet

2 Ki ẕātıdur şeref-i dūdmān-ı saʿdiyye
Budur Muḥammed'e evvel begendiren ḫidmet

V DER-VAŞF-I ḲUBBE-İ ŞEH-ZĀDE-İ SULṬĀNU'L-ENBİYĀ ṢALEVĀTU'LLĀHİ ʿALEYH

Ahreb

Şeh-zāde-i sulṭān-ı rüsül İbrāhīm
Ḳıldı behīn ḳabri sarāy-ı rāḥat
Ḫāḳān-ı cihāna bu ne devletdür kim
Maḫdūmına Peyġam-ber'üñ itdi ḫidmet

III E 295b, H 295b, D 293b, M 79, B 232a
IV E 295b, H 295b, D 293b, M 80, B 232a
V E 295b, H 295b, D 294a, M 80, B 232b

VI DER-VAṢF-I ḲUBBE-İ ḤAŻRET-İ NĀFİ‘ RAḌIYA’LLĀHU ‘ANHÜ

• • – – / • • – – / • • –

1 Yapdı bu ḳubbeyi sulṭān-ı zamān
Bā‘iṣ-i ḫayr u menāfi‘dür bu

2 Sa‘y iden menfa‘at-i ‘uḳbāya
Ḳubbe-i ḥażret-i Nāfi‘dür bu

VII DER-VAṢF-I ḲUBBE-İ ḤAŻRET-İ ‘UḲAYL RAḌIYA’LLĀHU ‘ANHÜ

• • – – / • – • – / • • –

1 Ḳubbe-i ḥażret-i ‘Uḳayl’i gören
Ṣāḥib-i intibāh u ‘aḳl u dehā

2 İntisābın ta‘aḳḳul itdükde
İder elbette pādşāha du‘ā

VIII DER-VAṢF-I ḲUBBE-İ MUṬAHHARA-İ EZVĀC-I ṬĀHİRĀT RAḌIYA’LLĀHU ‘ANHÜNNE

– – • / – • – • / • – – – • / – • –

1 ‘Arş indi rūy-ı arża girüp ḳubbe şekline
Buldı ḥarem-sarāyını ezvāc-ı ṭāhirāt

2 Maḥmūd Ḫān’uñ eyleye Ḥaḳ ḫidmetin ḳabūl
Olsun şefī‘i ‘Ā’işe ser-tāc-ı muḫṣanāt

IX DER-VAṢF-I ḲUBBE-İ BENĀTÜ’N-NEBĪ ṢALLA’LLĀHU ‘ALEYHİ VE SELLEM VE RAḌIYE ‘ANHÜNNE

• • – – / • – • – / • • –

1 Oldı pervīn gibi benāt-ı Nebī
Zīnet-i ḳubbe-i felek-fersā

2 İde bānīsinüñ be-cāh-i Resūl
‘Ömr ü ‘iḳbālini füzūn Mevlā

X DER-VAṢF-I ḲUBBE-İ ḤAŻRET-İ ‘ABBĀS RAḌIYA’LLĀHU ‘ANHÜ

VI E 295b, H 295b, D 294a, M 80, B 232b
VII E 295b, H 295b, D 294a, M 80, B 232b
VIII E 296a, H 296a, D 294a, M 80, B 232b
1 ‘arş indi rūy-ı arża: ‘arż itdi rūy-ı zemīne D
IX E 296a, H 296a, D 294b, M 80, B 232b
1 felek-fersā: felek-āsā D

• • – – / • – • – / • • –

1 Yapılup ḳabr-i pāk-i ʿamm-i Nebī
Ehl-i beyt ile ḳıldı istīnās

2 Pādşāh-ı cihāna yāver ola
Seyyidü'n-nās ḫażret-i ʿAbbās

XI DER-VAṢF-I MESCİDÜ'L-ḪAZEN

• • – – / • – • – / • • –

1 Dāver-i dehre böyle luṭf-i Ḫudā
Gelmesün ḫāṭıra nedendür bu

2 Aġlayup ḳıl o şāha ḫayr duʿā
Yapdığı Mescidü'l-Ḫazen'dür bu

XII DER-VAṢF-I ḲUBBE-İ ʿAMMĀTÜ'N-NEBĪ

– – • / • – • – / • – –

1 ʿAmmāt-ı Nebiyy-i ekrem oldı
Āsūde-i ḳubbe-i zeberced

2 Ḫoşnūd ola pādşāhumuzdan
Dünyā vü beḳāda āl-i Aḥmed

XIII KIṬʿA DER-VAṢF-I ḲUBBE-İ ÜMMİ ʿALĪ FĀṬIMA BİNTİ ESED RAḌIYA'LLĀHU ʿAN-İBNİHĀ VE ʿANHĀ*

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Yapdı bu ḳubbe-i pür-nūrı şehen-şāh-ı cihān
Dest-i ʿudvān ile olmışdı muḳaddem vīrān

2 Necl-i ẕī-şānını yāver ide ol pādşehe
Fāṭıma binti Esed māder-i Şīr-i Yezdān

XIV DER-VAṢF-I ḲUBBE-İ İMĀM-I MĀLİK RAḌIYA'LLĀHU ʿANHÜ

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

X E 296a, H 296a, D 294b, M 81, B 232b
XI E 296a, H 296a, D 294b, M 81, B 233a
XII E 296a, H 296a, D 295a, M 81, B 233a
2 beḳāda: ʿuḳbāda D
XIII E 296b, H 296b, D 295a, M 81, B 233a
* Ḳıṭʿa der-vaṣf-ı ḳubbe-i māder-i Ḫayder-i Kerrār M, B
XIV E 296b, H 296b, D 295a, M 81, B 233a

1 N'ola olsa imām-ı ehl-i sünnet mālik-i dünyā
Ki itdi ḳubbe-i pāk-i İmām-ı Mālik'i iḥyā

2 İder seyfinden elbet iḫtirāz a'dā-yı bī-dīn kim
Ṣaḥīḥu'l-i'tiḳād bir pādşāhdur o mülk-ārā ?

XV DER-VAṢF-I ḲUBBE-İ ḤAŻRET-İ SA'ĪDÜ'L-ḪUDRĪ RAḌIYA'LLAHU 'ANHÜ

• • – – / • • – – / • • –

1 Ḳubbe-i nūr-ı Sa'īdü'l-Ḫudrī
Oldı reşk-i ḥarem-i çerḫ-i nühüm

2 Her biri yāver ola pādşehe
Raḍıya'llāhu te'ālā 'anhüm

---

1 n'ola olsa imām-ı ehl-i sünnet: ne olsa imām-ı sünnet D
2 bir: E –, H –; İkinci dizede vezin bozuk; D'de beytin ikinci dizesi yerine bir önceki şiirin son dizesi yazılmıştır.
XV E 296b, H 296b, D 295a, M 81, B 233a
1 nūr-ı: MA-

ḤAZĀN-I ĀṮĀR

B'İSMİ'LLĀHİ'R-RAḤMĀNİ'R-RAḤĪM

NA'T-I ŞERĪF*

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

Daḫı dāmān-ı ḥaşre irmeden olduḳ girībān-çāk
Yetiş oldu perīşān ümmetüñ ey maẓhar-ı lev-lāk

KIT'A DER-VAṢF-I ḤAŻRET-İ ṢĀH-I NAḲŞ-BEND**

– – • / – • – • / • – – – • / – • –

Rūḥī fidāke ey gül-i gül-zār-ı Naḳş-bend
Oldum hezār cānum ile zār-ı Naḳş-bend

Evvelki oldı 'Ārif-i Rūm'uñ 'avārifi
Dīvān-ı dīgerüm ola āṣār-ı Naḳş-bend

I

ḲAṢĀ'İD BERĀY-I ŞEHEN-ŞĀH-İ 'ĀLEM

I

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Āferīn ey ḫüsrev-i Ḥayder-meşāf-ı rūzgār
Eylesün ẕātuñla ecdād-ı 'iẓāmuñ iftiḫār

2 Ḥaḳ senüñle 'āḳıbet maḥmūd ḳıldı devleti
Maḥv olurdı şevket-i İslāmiyān encām-ı kār

3 Ḥaḳ senüñle eyledi te'yīd mülk ü milleti
Çāre yoḳdı olsa yüz biñ şāh-ı Dārā-iḳtidār

4 Ḥaḳ senüñle dīni iḥyā itdi ey 'Īsī-nefes
Mehdī-i mev'ūd sensin çekmesün ḫalḳ intiẓār

5 Ba'd-ezīn ey āftāb-ı maşrıḳ-ı dünyā vü dīn
Pertev-i eyyām-ı 'adlüñden bula mihr iştihār

6 Ḳabża-i tesḫīre alduñ 'ālemi 'anber gibi
Ḳıldı dest-enbū yedüñde çerḫ-i ḫükm-i Kird-gār

7 Sürmedi bu devleti biñ yıl sürenler salṭanat
Görmedi bu şevketi bir şehryār-ı baḫt-yār

---

* S: 1b, Ü: 1b, A: 1b; S ve A'da bu matla' kıt'adan öncedir.
** S: 1b, Ü: 1b, A: 1b
I S: 2a, Ü: 1b, A: 1b

8 Sikke ḳazduñ seng-i mühre eyleyüp ibḳā-yı nām
Virmedi bu nāmı güm-nām oldı nice nām-dār

9 Baḳmaz olmışduḳ şeb-i meh-tābda gökden yaña
Ẓann iderdük kim ḳażā aşmış nişānlı bir fenār

10 Ḫüsrevā bilmem degül de bu kerāmet yā nedür
Bir ocaġı nīm sā'at içre ḳılduñ ḫāk-sār

11 Kendini ejder ḳıyās eylerken erbāb-ı fiten
Alınup ṣatıldı biñ altuna bir sūrāḫ-ı mār

12 Görmedük düşmenden anlardan görülmiş raḫneyi
Aṣdıḳā a'dā-yı devletden ider olmışdı 'ār

13 Māh-ı burc-ı salṭanat dinmek saña şāyestedür
Eyledüñ tertīb-i ṣaff-ı 'asker-i encüm-şümār

14 Eylediler gerçi tertīb-i cünūd evvel düvel
Devlet-i İslām'ı te'ḫīr itdi birkaç nā-be-kār

15 Sen hemān yalvar Ḫabību'llāh'a rabṭ-ı kalb ile
Az zamānda 'askerüñ eyler 'adūdan aḫẕ-i şār

16 Māh-ı edyān-ı digerden selb-i envār eyledi
Gerçi oldı ṣoñradan mihr-i risālet tāb-dār

17 İbtidā mülk-i 'Arab'da itdürüp ta'līm-i ceng
Eyledi andan müceddid oldıġuñ Ḫaḳ āşkār

18 Rāḥat eyler diñleyen emr-i hümāyūnuñ senüñ
Iṣṭılāḥ-ı 'askerüñ a'dāya olsuñ güşvār

19 Bir yarım ṣolla bütün saġ olsa da düşmenlerüñ
Çarpılup itmez yemīnin farḳ idüp derk-i yesār

20 Alsa şeh-bāz-ı tüfengin leşkerüñ ḳol üstine
Ṣayd olur güncişk-i cān-ı düşmenān āvāre-vār

21 Kim ṭururbut ṭoġrı dīvānuñda cān u baş ile
Āḫir olmaz ṣaff-ı dīvān-ı Ḫudā'da şerm-sār

22 Ḥāżır olsun düşmen-i dīn vaḳtine şimden girü
Nevbet-i İslām'da çalındı ṭabl-ı aḫẕ-ı şār

23 Ger nişān alsa havāya 'askerüñ ta'līm içün
Nesr-i ṭā'ir şaşırup ḳuş-ḫāneñe eyler firār

24 Ṣaḳlayup düşmen tüfengin ser-fürū itsün saña
Yüz biñi bir āteşiyle olmadan dūzaḫ-ḳarār

25 Bir iki üç kerredür tefhīm olındı rıfḳ ile
Yeñ'çerī ḫā'inleri inkāra ḳıldı ibtidār

26 Ḥamdü li'llāh oldı ḳāṭı' dābir-i ḳavm-i ẓalūm
Ba'ẓı ḳalmış var ise seyr eyleyüp bi'l-iżṭırār

27 Tā-be-maḥşer cānları yansun ocaḳları gibi
Ol şirāruñ āteşinden dūzaḫ olsun pür-şerār

28 Mihr-i ẕātuñ maṭla'-ı dīgerde tavṣīf eyleyem
Çünki vaṣfuñdur baña ancaḳ medār-ı iftiḫār

29 Bāreka'llāh ey ḫudāvend-i Ferīdūn-iḳtidār
Gelmedi ẕātuñ gibi ṣāḥib-ḳırān-ı kār-zār

30 Leşker-i maḫṣūṣuñı gördüm geçen Gül-ḫāne'de
Bāġ-ı dīn içre didüm açmış yeñi bir lāle-zār

31 Mīve-i ṭurfanda-i feṭḥüñ Ḳızıl Elma ola
Ḫūn-ı şemşīrüñle açdı bāġ-ı nuṣret nev-bahār

32 Penbeler giymiş nihāl-i gül gibi ba'żısı al
Serv-i bāġ-ı nuṣret itsün her birin Perverdigār

33 Seyr idüñ kim her biri bir Rüstem-i destān olur
Ḥażret-i ṣāḥib-ḳırān itdükce luṭf u i'tibār

34 Her birin bir mülke sulṭān itmegi va'd eylesün
'Avn-i Ḥaḳ ile o şāh-ı tāc-baḫş-ı kām-kār

35 Oldılar ṣaf-beste-i ta'līm mānend-i sürūş
Bāng-i tekbīr ile ṭoldı sāḥa-i gerdūn-medār

36 Onbaşılar toplanup ḳıldı du'ā-yı devletüñ
'Öşr-i mi'şārın bu şānın görmedi bir şehryār

37 Araya ṭoplar ḳoyup ṭopçu aġalar ḳulları
'Asker oldı burc u bārūsıyla gūyā bir hīṣār

38 Düşmene her bir şerārın Ḥaḳ ide dāġ-ı derūn
İtdiler Gül-ḫāne meydānında āteşler niṣār

39 Dūd-ı bārūt-ı siyāhı seyr iden ol bāġda
Āh-ı 'āşıḳ ẕann ider behr-i ḫayāl-i rūy-i yār

40 Gül gibi aġız otın açduḳca her şāḫ-ı tüfeng
Şeb-nem-i eşki niṣār itdüm görüp bī-iḫtiyār

41 Vālih ü ḥayrān idüm cünd-i kevākib seyrine
Didiler kim mihr-i burc-ı şevket oldı āşkār

42 Leşker içre geçdi insān şūretinde bir melek
Eylemiş tebdīl-i hey'et sāye-i Perverdigār

43 Câme-i zerrīn ile ol ġonçe-i ḫur-şīd-fer
Öyle vaḳtin eyledi reşk-i ṣabāḥ-ı nev-bahār

44 Mihr ü mehden şemseler yapsun felek çepkānına
Eylemek lāyıḳ mı efser böyle ġāzī tāc-dār

45 Raġbetin bilseydi a'dā başına şāl şarmaġa
Dest-gāh-ı Hind'i itmezdi muḳaddem tār-mār

46 Raḫş olup bād-ı ṣabā geldi Süleymān'lar gibi
Rumḥını almış ele ṣāḥib-ḳırān-ı Cem-veḳār

47 Tevsen-i gül-gūn ile Gül-ḫāne'yi teşrīfden
Nükteler ḳıldı beyān bu bendeye ol ḫurde-kār

48 Ḫaddümi bildirdi şā'irlikde ṭab'-ı şevketi
Ma'nevī mażmūn ṭayy itmek degül mi āşkār

49 Pāy-ı müzd itmiş felek gencîne-i bād-āveri
Bir ḳıyās itdük ki sümm-i raḫşı ḳaldırdı ġubār

50 Māha dāġ-ı dīger açdı ġurre-i seyfin çeküp
Nîzesi tīġ-ı şu'ā-ı mihri itdi Ẕü'l-feḳār

51 Ḳandırur a'dāyı ḳana mevc urup ṭūfān-ı ḫūn
Teşne ḳoymaz düşmenin daḫi o seyf-i āb-dār

52 Raḫşına ḳolayı olsun 'aḳlı var ise felek
Devlet-i ẓıll-i Ḫudā'da kesb ider naḳş u nigār

53 Zühre itsün tevsen-i gül-gūnına zülfin kuṭās
Müşterîye 'arż-ı kālā ile ḳılsun iġtirār

54 Ġurreye nisbet ider herkes rikāb-ı Ḫüsrev'i
Ebrū-yı ḥavrāya ben teşbīh idersem vechi var

55 Sāye-i tīġindedür zîrā ki cennet ol şehüñ
İtmede iġrā ġazāya ḳulların leyl ü nehār

56 Müntehā-yı Heft-ḫ'āna başdı evvel raḫşı pāy

---

51 ḳana: ḫāna A

Pehlevānlıḳ neymiş ögrensün gelüp İsfendiyār

57 Ceyşine bi'ẕ-ẕāt ta'līm-i fünūn-ı ḥarb idüp
Şeh-süvārān-ı zamān ögrendi neymiş kār-zār

58 Döndi ṭābūr-ı süvārī şu'le-i cevvāleye
Devr idüp āteş gibi eṭrāfını ol şeh-süvār

59 Şavle-i şīrāne-i Ḥayder gelürdi yādıma
Ḥamle itdükce silaḥ-dār-ı şeh-i düşmen-şikār

60 Baş aġa kim nāmdaş-ı ḥażret-i Ṣıddīḳ'dur
Böyle lāyıḳ öyle şāha bende-i ġayret-şi'ār

61 Seyfi Mirrīḫ'i virürdi ḫāme-i Bercīs ile
Ḳātibü's-sırrın göreydi āsmān tevsen-süvār

62 Girmese mā-beynine Şākir Efendi 'askerüñ
Heybet-i şāhāneden eyler mu'allemler firār

63 Her birisi bir seriyye leşker-i ser-dār olup
Ol şehüñ oldı uġur-ı devletinden cān-sipār

64 Olalar erkān-ı ḳaṣr-ı salṭanat tā ḥaşre dek
Sāye-i şāhānede yā Rab be-cāh-ı çār-yār

65 Piştov atdıḳca atardı beñzi çerḫ-i pencümüñ
Kişver-i Behrām'ı tārāc eylese ol şeh ne vār

66 Dānesinden raḫşı evvel varmasa ger düşmene
Nesl-i Düldül'den küḥeylān olsa itmez i'tibār

67 Ḥüsn-i ḫulḳı itmese ta'līm-i ḥilm ol tevsene
Rub'-ı meskūnı iderdi pāy-māl-i na'l-i çār

68 Ḳorḳudup na'l-i semendinden düşen ednā şerer
Çerḫ-i çārüm miġfer-i mihr ile itdi istitār

69 Ol Süleymān'uñ yanında mūrdan kemter ḳalur
Luṭf-ı Ḥaḳ'la seyr iden gerden-keşān-ı rūzgār

70 Eylerem Şeh-nāme'ler taḥrīr vaṣf-ı cündine
Bitmedi Dāvūd Paşa ṭur yapılsun Üsküdār

71 Aġlamaḳdan görmedi çeşmüm gül-i ruḫsārını
Bülbül-i ḫāmem n'ola bu yüzden itse i'tiẕār

72 Bilmiyor meydāna şordum açmamış bu bāġda
Böyle şāh-ı Ḳahramān-heybet ḫidīv-i gül-'iẕār

73 Görmedüm ben miṣlini Mevlā yine göstermesün
Yaşamam biñ yıl baña ʿahdinde ḳazdırsun mezār

74 Cān fedā itsem uġur-ı pādşāhīde ne ġam
Sāyesinde ʿāleme dīvānlar itdüm yādgār

75 Öyle ḫākān böyle şāʿir mi gelür bu ʿāleme
Gül-şen-i medḥiyyede bu maṭlaʿum olsun hezār

76 Māl u cāhıyla ider ʿālemde herkes iftiḫār
ʿİzzet'üñ Maḥmūd Ḫān nāmında bir ḫünkārı var

77 Var düşün kim rütbesin memdūḥ-ı şevket-şānumuñ
Ben ḥarīm-i ṭabʿuma Dārā'yı itmem perde-dār

78 Heft-ḫᵛān-ı midḥatinde Rüstem-i endīşeme
Pāye-i dūndur iderse çerḫ-i heftümden güẕār

79 ʿĀleme ṣahbā yerine bāde-i naẓmum yeter
Görmedi bu mey-kede böyle şarāb-ı ḫoş-güvār

80 Feyż-i Ḥaḳ mey-ḫāne-i endīşemüñ ṣaḥbāsıdur
ʿĀrif-i Cām olsa lāyıḳ anda rind-i bāde-ḫᵛār

81 Ṭutmasaydı āsmān-ı naẓmı dūd-ı fıṭratum
Şevket itmezdi Buḫārā'yı ḳoyup terk-i diyār

82 Olmasa mihr-i ẓuhūrum lemʿa-baḫş-i çerḫ-i naẓm
Enverī'nün ḫāne-i fikri ḳalurdı teng ü tār

83 Genc iken Pīr-i Ḫucend'e raʿşe virdi himmetüm
Ḳuvvet-i ṭabʿum ile buldum kemāl-i iştihār

84 ʿİzzetā artuḳ yeter faḫriyye kim zīrā sözüñ
Hep şehen-şāh-ı cihānuñdur o itsün iftiḫār

85 İtmeseydi raġbet ol ḫāḳān görürdüñ ḥālüñi
Vaḳtüñ imsākiyye taḥrīriyle eylerdi güẕār

86 Eylesün Bārī teʿālā şevketin efzūn kim
Bendesin ʿilm ü hünerden luṭfı ḳıldı behre-dār

87 ʿAskerin manṣūr mülkin eylesün maʿmūr Ḫaḳ
Tā ki māha aḫterān olduḳca cünd-i bī-şümār

88 Ümmet-i merḥūmeyi tekrār iḥyā eyledi
Bir günin Mevlā ide eyyām-ı ʿömr-i ṣad hezār

---

82 ḫāne-i: ḫāme-i A
85 görürdüñ: görürdi A
88 ṣad hezār: ṣad ṣad hezār A

89 Sinn-i pīrīde baġal-gīr ola naḫl-i ḳaddine
Sevrler-veş yaşayup şeh-zāde-i ʿālī-tebār

90 Ẕātını Ḥaḳ pāy-dār itsün ḳıyām-ı ḥaşre dek
Devlet-i ʿOṯmāniyān ẕātıyla oldı pāy-dār

II

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Görenler leşkeri beyninde şāh-ı kişver-ārāyı
Ḳul olmış ẓann ider İskender'e bir niçe Dārā'yı

2 ʿAceb mi ʿaskerinüñ her biri bir mülke şāh olsa
Gören olmaz mı ḫāḳān iltifāt-ı ẓıll-i Mevlā'yı

3 Ḳulūb-ı ʿasker-i İslām'ı teshīr eyledi ol şāh
Müsaḫḫar eylemek işden mi bundañ soñra dünyāyı

4 Sarāy-ı şevketinden dünki gün ol şāh-ı mülk-ārā
Çıḳup iḳbāl ile tertīb olındı böyle alayı

5 Neşīd-i nuṣrete şeh-beyt idi ẕāt-ı hümāyūnı
Rikābında ṣunūf-ı ʿaskerīden vir bu maʿnāyı

6 Mehābetden beşer mümkin midür ruḫsārını görmek
Melekler görmedi mir'āt-ı ḳudretde o sīmāyı

7 Ser-i mihr-efserinde şāl-ı Keşmīrī-i isfīdi
Sitem-dār-ı şecāʿat eylemiş ol naḫl-i zībāyı

8 Mücevher kīse-i enʿāmın inʿām itse şāhāna
İderlerdi ferāmūş cüst-cūy-ı kān u deryāyı

9 Muraṣṣaʿ seyfini ben görmedüm düşmenleri görsün
Şimāle ṭoġrı idi pertevi kūr itsün aʿdayı

10 Ġubār-ı cebhe-i şāhānı lāyıḳ görmemiş ṭozlıḳ
Görinmezdi ser-i aṣḥāb-ı dīne tāc olan pāyı

11 Binüp zīn-ḫāne-i Mıṣrī'ye mülkin zīr-rān itdi
Eḥabdur şāh-ı dehre taḫt-ı Ġavrī'den o ḳalāyı

12 Ṣadā-yı bāreka'llāh āsmāna oldı peyveste
Cihān gülmiş iken aġlatdı ol şeh pīr ü bernāyı

II S: 4a, Ü: 5a, A: 4a
8 enʿāmın: enʿām Ü

13 Hemîşe böyle aġlatsun cihānı fevz-i nuṣretle
Sirişk-i şükr ile ışlatsun Allāh ṣaḥn-ı ġabrāyı

14 Zemîn-būs-ı süm-i raḫşıyla teşrîf itdi erkānın
Selāmıyla müşerref eyleyüp ednā vü a'lāyı

15 Açıldı sū-be-sū Ḍarb-ḫāne Meydānında ma'denler
Süm-i raḫş-ı güher-baḫşı yarınca ṣaḥn-ı pehnāyı

16 Silāḥ-dār-ı 'Alî-kirdān ile birkaç muḳarrebler
İdüp encüm gibi der-pîş o māh-ı 'ālem-ārāyı

17 Bu ferr ü şevketiyle Ḥazret-i ṣāhib-ḳırān-ı dîn
Müzeyyen eyledi ser-'askere maḫsūṣ olan cāyı

18 Minūçehr'üñ yanında Sām-ı sāmî-ḳadre beñzetdüm
Rikābında görüp ser-'asker-i İslām paşayı

19 'Aceb görmiş midür Zāl oġlı Rüstem böyle bir dîvān
Nerîmānlar ide ḫāk-i derinde çihre-fersāyî

20 Dirildi mürde-diller leşkere dirlik virildükce
Güşāde eyleyüp şāh-ı cihān genc-i 'aṭāyāyı

21 Biçilmiş her birinüñ ḳadr-i istiḥḳāḳına lāyıḳ
Mu'allem 'askere ilbās olındı ṣevb-i iclāyî

22 Vücūd-ı şevketi meh 'askeri encümdür ol şāhuñ
İder ay ile yıldız resmi dünyāya bu îmāyı

23 Göreydi şevket-i İslām neyimiş hem nedür 'asker
Bıraḳmış olsalardı kāşki birḳaç eşirrāyı

24 İdüp der-pîş o ḫāḳān leşker-i maḫṣūṣını şükrān
Bu şevket ile 'avdet itdi gördük rūy-ı dünyāyı

25 Kemāl-i ferr ile şevket-sarāyın eyledi teşrîf
Selāmıyla yine şād eyledi a'lā vü ednāyı

26 Görenlerden işitdüm ben degüldüm kendime mālik
Nigāh-ı merḥametle ḫākden ref' itmiş ednāyı

27 Didüm ey pādşehler pādşāhı ḥażret-i Allāh
Esîr eyle ḳuluñ Maḥmūd Ḫān'a ceyş-i a'dāyı

III

---

21 iclāyî: cilāyî Ü ??
III S: 5a, Ü: 5b, A: 5a

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Oldı ẓāhir mu'cizāt-ı ḥażret-i Peyġam-berī
Gördiler dünyāda kāfirler 'aẕāb-ı maḥşeri

2 Vaṣfumı Ḥaḳ görmedi lāyıḳ gürūh-ı fitneye
Ḥaḳlarında eyledüm inşād naẓm-ı dīgeri

3 Bāġiyāndan ḳıldı istirdād Ḥaḳ tārīḫümi
Lāyıḳ oldı medḥüme sā'ir ṣunūf-ı 'askerī

4 Oldı şāh-ı 'āleme münḳād ceyş-i Müslimīn
Var imiş tārīḫümüñ 'İzzet meger kim erleri

5 Müslimān olsaydılar tārīḫümi redd itmeyüp
Anlar olurlardı ceyş-i Müslimīn'üñ maẓharı

6 Fāl-i devletmiş didüm az ḳaldı kim birden söne
Kül gibi ṣavruldı külliyyen ocaġuñ aḫkeri

7 Eylediler ittifāḳ-ı dīnden meyl-i nifāḳ
'Āḳıbet oldı heder ol bāġiyānuñ demleri

8 Ṭoplanup bir gice Et Meydānı'na ḫınzīrler
Baḳ neler ekl itdi ḳazġandan kilāb-ı serserī

9 Başdılar Aġaḳapusı'n olmayuz 'asker diyü
Ṣūret-i me'lūfe üzre eyleyüp ġāret-gerī

10 Ḳasd idüp aġaların i'dāma bed-peymānlar
Döndiler 'ādetleri üzre yine sözden geri

11 Başdı bāb-ı āṣafīyi bir süri yaġmā-gerān
Gitdi ṣadr-ı a'zamuñ her neyse zīb ü ẓīveri

12 Cevher-i īmān ile ḳaldı o merd-i dīn-dār
N'eylesün mü'min olan dünyādaki sīm ü zeri

13 Vaḳ'ayı teblīg idüp nezd-i veliyyü'n-nī'mete
Ḳoydı ḫāḳān-ı cihānuñ yolına cān u seri

14 Der-'aḳab paşaları bi'ẕ-ẕāt da'vet eyleyüp
İki destūr oldılar ol āṣafuñ fermān-beri

15 Müftī-i dīn-i mübīn atdı sarāya cānını
Yek-vücūd oldı alup bir niçe ḳāḍī-'askeri

16 Ṭoplayup ṭāliblerin a'lām ṣaf ṣaf geldiler

---

10 döndiler: döndi A

Oldı erbāb-ı ġazānuñ her birisi reh-beri

17 Müftī-i maʿzūller kim çār imām-ı dīndür
Naḳş-ı pāyı anlaruñ Müslim'lerüñ tāc-ı seri

18 Anlaruñ cemʿiyyeti resmen muḥāl iken Ḫudā
Rükn-i dīn-veş bir yire cemʿ itdi ol beş cevheri

19 ʿAsker-i sādāt ile geldi naḳīb-i muḥterem
Baḥr-i raḥmetden Ḫudā gösterdi mevc-i aḫḍarı

20 Ṣardı merhem yara-i mülke ṭabīb-i pādşāh
Kesdi dārū-yı dirāyet ile ol derd-i seri

21 Mīr ʿĀrif Mīr Yaḥyā Mīr Raḥmī cemʿ olup
Mir Ḳadrī Mīr Ṭāhir anda buldı Caʿfer'i

22 Geldi Saʿdu'llāh Ḫamdu'llāh Efendiler daḫi
Ol semāda ferkadān gördük o iki dāveri

23 Ṭutdı müftā-bih o gün kavl-i imāmeyni daḫi
Muḳtedā-yı Ḫüsrev-i ʿālem bilenler anları

24 Yüzleri maḥşerde aġ ola ricāl-i devletüñ
Oldılar bu ḳara günde pādşāhuñ yāveri

25 Müẕnib ü bed-kār isem de raḥm idüp Ḫaḳ ẕelleme
Gördi ol cemʿiyete şāyetse ʿabd-i aḥḳarı

26 Geçdi yalı köşkine cennāta ʿazm eyler gibi
Bağladılar şafların deryāda ṭopcı ʿaskeri

27 Ḫumbara ocaġını Allāh ber-ḫur-dār ide
Anları gördikce şāhuñ patladı düşmenleri

28 Cemʿ olup tersāneli keştī-i dīn-i devlete
Her biri şevket-sarāy-ı şāha atdı lengeri

29 Ṣaçdı āteş açılup güller gibi būstāniyān
Her birisi oldı bāġ-ı devletüñ verd-i teri

30 Eyleyüp teşrīf şevketle emīrü'l-mü'minīn
Sīneye gül-gonçe-veş aldı livā-yı aḫḍarı

31 Şerʿine ḳıldı tevessül ol melāẕ-ı Müslimīn
Mültecā itdi livā-yı ḥażret-i Peyġam-beri

32 Ḳıldı taʿlīm-i veṣāyā ol vekīl-i Muṣṭafā
İtdi irsāl-i seriyye ḳahr içün kāfirleri

33 Serv-i bāġ-ı dīn olan sancaġı çekdi mü'minīn
Cāmi'-i Ḫān Aḥmed oldı ḥışn-ı emn-i 'askerī

34 Naḫl-i ṭūbāsı livā-yı ḥażret-i Faḫr-ı rüsül
Ṭāḳ-ı cennetdür ḳıyās itdüm görince minberi

35 İki āṣaf kim Ḥüseyn ile Muḥammed nāmdur
Ṣadr-ı a'ẓam itdi me'mūr ol iki şīr-i neri

36 Üç müşīr-i ekreme tārīḫdür ġāzī vezīr (1241)
Olsa şāyān her birinüñ zīver-i engüşteri

37 Mu'cizāt-ı ḥażret-i Peyġam-berīdür güş idüñ
Eyleyem tavṣīf icmālen ġazā-yı ekberi

38 Aldılar der-ān Yezīdāndan Ḥüseyn'üñ āhını
Yād idince nāmdaş-ı leşker-i ser-'askeri

39 Yandı cānlar sū'-i ta'bīr ise de ma'ẕūr ola
Ḳışlanuñ dār-ı ḫalāya döndi āḫir her yeri

40 Ḫaḳ te'ālā şāh-ı devrānı muvaffaḳ eyledi
Farż idi la'net ocaġa iki yüz yıldan beri

41 Zorba ḳalḳa zorba ḳalḳa ḳalḳdılar āḫir bütün
Ḥamdü li'llāh seyf-i dīn def ' eyledi şūr u şeri

42 Maḫż-ı şerr idi ocaġ-ı fitne-engīz-i Yehūd
Baḳsañ a bī-hūde mi dirdi 'Arab'lar yenşerī

43 Levḥ-i Maḥfūẓ'ından Allāh sildi ocaġ ismini
Eşḳıyānuñ nāmı ṭay oldı dürildi defteri

44 Anlaruñ mümkin degüldi baġy u ṭuġyānın beyān
Ḥamdü li'llāh yüzlerine söylenildi ekşeri

45 Taḫt-ı şevketden niçe şāh-ı cihānı ḫal' idüp
Ḳırdı Mevlā sā'irīne baġy iden ẓālimleri

46 Gitdi cevr ü ġadr ile üç dāne sulṭān Muṣṭafā
Şerbet-i cām-ı şehādet ile ḳandı lebleri

47 Aḥmed İbrāhīm Meḥemmed hem de 'Oşmān u Selīm
Ḫal' olındılar cihān olmış iken fermān-beri

48 Şāh-ı devrāna dimez mi rūḥ-ı 'Oşmān-ı şehīd
Bir ġazā itdüñ ki ḫoşnūd eyledüñ Peyġam-ber'i

---

41 ḳalḳdılar: ḳaldılar A
45 niçe: S –, A –

49 Ḫān Murād ol ḳahramāna böyle itmez mi ḫiṭāb
Āferīn ey rūzgāruñ şeh-süvār-ı ṣaf-deri

50 Ṣīt-i iḳbālin Ḫudā bir rütbe efzūn itdi kim
Āsmānı dūşına ṭabl itmez ednā mehteri

51 Seyr idüñ İstanbul'uñ āsāyişin günden güne
Çün ki anlar idi her çerḫ-i fesāduñ miḥveri

52 Şükrine ol pādşāhuñ Ḫaḳ muvaffaḳ eylesün
Tā ki ṭurduḳca ṭura seccāde-i Peyġam-berī

53 Eyledi tecdīd-i şevket devlet-i İslāmiyān
Şarḳ u ġarbı feṯḥ ide yā Rab mu'allem 'askeri

54 Refte refte ġazveler tebrīkini taḥrīr ide
Yazdı 'İzzet bendesi vaṣf-ı ġazā-yı ekberi

IV [MÜŞĪR İSMĀ'ĪL ḪAḲḲĪ PAŞA HAKKINDA KASİDE]

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Sürerken mihr-veş yüz ḫāk-pāy-i ẓıll-i Yezdān'a
Sürüldi nāṣiyem Sivas ilinde ḫāk-i ḫiẕlāna

2 Ġubār-ı āstānın dīde-i cān sürme eylerken
Sirişk-i al-ı ḥasret cismümi döndürdi mercāna

3 Seyāḥatle çıḳup keçkūl be-dest-i kūy-kend oldum
Mürīd-i ḫānḳāh-ı luṭf iken ol ḳuṭb-ı devrāna

4 O ṭūṭīyem ki ḳand-i iltifāt-ı şāhdan dūram
Helāhil-zār-ı miḫnetdür gidersem şekker-istāna

5 Gül-i ruḫ-sār-ı şāhen-şāhdan mehcūr olan bülbül
Baḳar mı gül-şen-i fānīde artuḳ bāġ u bustāna

6 Olup āyīne-i dīdār-ı ẓıllu'llāhdan maḥrūm
Müşābih görmez oldum şeklümi ben şekl-i insāna

7 Fürūzān şem'ini kendi eliyle söndüren mücrim
Degül kim ḳal'a-bend olmaḳ sezādur ḳonsa zindāna

8 Cenāb-ı Ādem'e bir de baña oldı bu 'ālemde
Na'īm-i cenneti terk eyleyüp çıḳmaḳ beyābāna

---

49 şeh-süvār-ı: şeh-süvārı S, A
IV S: 20b, Ü: 20a, A: 19b
Başlık: Nüshalarda "Ḳaṣā'id Berāy-ı Kibār-ı Zamān"
5 şāhen-şāhdan: şāhdan A

9 Teraḥḥum itmese ḥaḳḳumda Ḥaḳḳī-i kerem-pīrā
'Aceb kimler teselli-baḫş olurdı bu dil ü cāna

10 Müşīr-i Zemzem-i elṭāf İsmā'īl Paşa kim
Türāb-ı pāyını Ḥaḳ menhel itmiş nehr-i iḥsāna

11 O düstūr-ı kerem-mevfūra ḳaṭ'ā nisbetüm yoḳken
Su'āl itdi perīşān ḫāṭır-ı zārı vezīrāne

12 Şehen-şāh-ı cihānuñ bende-i maṭrūdı ḥaḳḳında
Bu rütbe merḥamet ḫürmetdür ol sulṭān-ı ẕī-şāna

13 Yā maḳbūl-i ḫudāvend-i zamān olsam da gelsemdi
Beni mālik iderdi şübhesüz bu kān-ı imkāna

14 Der-i iḥsān-ı şāhı var mı bir 'āḳil ki terk itmiş
Firār eyler ṣalıvirmeñ yazılmış sebk-i fermāna

15 Degül der-gāh-ı luṭfı ḳal'a-i Sivas'dan çıḳmam
Mü'ebbed monlābaşı itseler Īrān u Tūrān'a

16 Ḫuṣūṣa zādumı ol āṣaf-ı ekrem kerem ḳıldı
Yine müstaġraḳ oldum ni'met-i sulṭān-ı devrāna

17 Vezīr-i Bermekī-iḥsānınuñ elṭāfı ṣal'virmez
Ne ḥācet ḳal'ada bu 'abd-i cānīye nigeh-bāna

18 Hüner-perver meḳādīr-āşnā düstūr-ı 'ālī-şān
Faẓīlet ādemiyyet her cihetle fā'iḳ aḳrāna

19 Olur naḳd-i ümīdi sā'il-i iḥsānı ceybinden
Dü desti münḥaşır zīrā ki kilke tīġ-i bürrāna

20 'Adāletde hünerde eyledi şāḥib-'aṭāyı sebḳ
Anuñla faḫr iderdi nesl-i Selçuḳ āl-i 'Oṣmān'a

21 Müşīrā bu perīşānlıḳla yazdum vaṣfuñı lākin
Degül şāyeste ẕātuñ böyle elfāẓ-ı perīşāna

22 Gülerken görmedük olduḳca bir şā'ir idi 'İzzet
Murād eylerse gül taṣvīr iderdi çeşm-i giryāna

23 Merām eylerse aġlatmaḳ yem-i evṣāf-ı dūzaḫda
Tebaḥḥur eyleyüp deryā yazardı nūk-i müjgāna

24 Saña göstermesün Ḥaḳ *ḥavri ba'de'l-kevri* dünyāda
Baña ṣor kim neler oldı olur 'ālemde insāna

---

14 firār eyler: firār eylerse Ü / sebk-i fermāna: seng-i fermāna A
15 degül der-gāh-ı: degüldür kāh-ı S, A

25 Ḫudā Maḥmūd Ḫān'uñ 'ömr ü iḳbālin füzūn itsün
Yine kendi ḫalāṣ eyler girersem daḫi nīrāna

26 Demāġ-ı cānda ḫālā şekker-i nuṭḳ-ı hümāyūnı
O leẕẕetle devā-sāz olmada Mevlā bu hicrāna

27 Müsāfirken ḫayāli ṣadr-i şevket-ḫāne-i dilde
Tenezzüldür ṣafā geldüñ dimek bir ġayr mihmāna

28 O ḫāḳānuñ kemāl-i luṭfına ger olmasam vāḳıf
Yeñi başdan bozardı 'aḳlını bu eski dīvāne

29 Olup manṣūr ḫidmetler begendirdükce devletde
Gelüp vaḳti olur müşmir şefā'at derdmendāna

30 Unutma bende-i nā-çīziñi vaḳtiyle yād eyle
Müsā'iddür o şāhen-şāh dil-ḫᵛāh-ı müşīrāna

31 Seni şāha anı bu ümmete bağışlasun Allāh
Budur ancaḳ niyāzum dā'imā der-gāh-ı Sübḥān'a

II

TEVĀRĪḪ-İ MAḪṢŪṢA*

I TĀRĪḪ-İ MUVAḲḲİT-ḪĀNE VE CĀMİ'-İ CEDĪD-İ NUṢRET

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Bu raṣad-gāh-ı cihāna necm-i baḫt-ı ḫāverān
Fer virelden görmedi Maḥmūd Ḫān'uñ şevketin

2 İstemem Şeh-nāme kiẕbin diñlemem efsāneyi
Kim açar 'Anḳā yanında mākiyānın ṣoḥbetin

3 Ġayretinden dīn uġurında ider cānın fedā
Dīn uġurında görüñ ol şehryāruñ ġayretin

4 İrtifā'-ı menzilet kesb itdi ṣādıḳ ḳulları
Sāye-veş yerlerde ḳaldı bilmeyenler ni'metin

5 Bir ocaġı ḳaldırup yüz biñ ocaġı ḳıldı şen
Dest-i düşmenden ḫalāṣ itdi Muḥammed ümmetin

6 Yolına itmez mi dünyā ṭopdan īṯār-ı cān

---

30 müşīrāna: vezīrāna Ü
* Başlık: S: 7b, A: 7b
I S: 7b, A: 7b
4 Bu beytin ikinci dizesi S'de yok.

Sā'iri gördükce ṭopcı ḳullarına raġbetin

7 Şānına lāyıḳ mıdur ṭop-ḫāne yapdırdı dimek
Eyledi iḥyā o ḫāḳān Āl-i ʿOṣmān devletin

8 Varmadan üç māha manṣūr oldı ʿavn-i Ḥaḳḳ ile
Cāmiʿ-i Ṭop-ḫāne'nüñ ḳoymışdı nām-ı nuṣretin

9 Bilmeyenler varsa ṣāḥib-vaḳti bilsün baʿd ez-īn
Bu muvaḳḳit-ḫāne īmā itdi şān u şöhretin

10 Luṭfınuñ yetdi bütün dünyāya luṭf-ı faẕlası
Ceyb-i iḥsānından almaz mı muvaḳḳit ḳısmetin

11 Kefce-i mīḳātı tevbīḫ itmege başın şalar
Pādşāhān-ı zamān bilsün ʿayār-ı saṭvetin

12 Aşılurdı bu muvaḳḳit-gāha mīḳāt-ı felek
Görse māh-ı rūzede Ṭop-ḫāne'nüñ cemʿiyyetin

13 Yol virürse Ḥaḳ geçer ḥur-şīd bir sūrāḫdan
Anı remz eyler yazanlar irtifāʿuñ ḥikmetin

14 İtse çoḳ mı mihr-i reʾyi Ḳāf'dan Ḳāf'a güẕār
Bir şehen-şāhuñ ki Mevlā basṭ idince ḳudretin

15 Ḫaṭṭı taḥrīk idemez bād-ı muḫālif baʿd-ez-īn
Rubʿ-ı meskūn çekmez artıḳ rūzgāruñ miḥnetin

16 Bilmeyen ṣā'im ṣanur günler ḳıṣaldı rūzeden
Ḫalḳa iftāruñ felek çekdirmez oldı ḥasretin

17 Tevbe itdi devr-i nā-hemvārına gerdūn-ı dūn
Ḳorḳudan terk eyledi herkes muḫālif ʿādetin

18 Başına dönsün dönerse böyle ḫur-şīd efserüñ
ʿAḳlı var ise felek bilsün o şāhuñ ḳıymetin

19 Lāyıḳıyla pādşeh şarṭınca ẓıllu'llāhdur
Gün-be-gün müzdād ide Allāh ẓıll-i reʾfetin

20 İki tārīḫ-i mücevher ʿarż ider her gün melek
Bilse ʿİzzet saña ol mihr-i cihānuñ himmetin

21 Dāver-i devrān yapdırdı [muvaḳḳit-ḫāneyi] 1242
Mülki iḥyā itmenüñ ol şāh buldı sāʿatin 1242
داور دوران یاپدردی موقتخانه یی

---

21 [muvaḳḳit-ḫāneyi]: muvaḳḳit-ḫānemi S, Ü, A

ملکی احیا ایتمه نك اول شاه بولدی ساعتن

II DĪGER

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Nice yıllar yaşaduñ ey çeşme-i ḫur-şīd sen
Söyle bir mānendini eslāf-ı Ḫān Maḥmūd'dan

2 Devlet-i Nūşīrevān-veş teşnegān-ı ma'delet
Oldı irvā menba'-ı elṭāf-ı Ḫān Maḥmūd'dan

3 Ṭīn-i maḫtūm-ı 'ināyet ebr-i baḥr-i mekremet
Ẕerreden kem ḳaṭredür evṣāf-ı Ḫān Maḥmūd'dan

4 Çeşme icrā eyledi ḥavż-ı kebīrüñ yanına
Diñle anuñ medḥini vaṣṣāf-ı Ḫān Maḥmūd'dan

5 Eyledüm işrāb 'İzzet ṣafvet-i endīşemi
İki tārīḫümle āb-ı ṣāf-ı Ḫān Maḥmūd'dan

6 Mā'-i luṭf-ı şāh-ı 'ālem ḳıldı iḥyā meyyiti 1242
İç gel al 'ayn-ı beḳā elṭāf-ı Ḫān Maḥmūd'dan 1242
ماء لطف شاه عالم قیلدی احیا میتی
اچ کل ال عین بقا الطاف خان محموددن

III DĪGER

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Ṭıfl-ı mekteb-veş ḳalur yanında Hārūnü'r-Reşīd
Baḫş açılsa mebḥaş-i iẕ'ān-ı Ḫān Maḥmūd'dan

2 Çıḳmadı bir şey ki andan olmaya dünyāya ḫayr
Çoḳ tefe''ül eyledüm dīvān-ı Ḫān Maḥmūd'dan

3 Dür gibi ez-cümle bu dār-ı hüner Ṭop-ḫāne'de
Oldı peyda ḳulzüm-i iḥsān-ı Ḫān Maḥmūd'dan

4 Cündine ta'līm-i ceng eṭfāline ta'līm-i 'ilm
Olmada elṭāf-ı bī-pāyān-ı Ḫān Maḥmūd'dan

5 'İzzetā üstād-ı her fendür n'ola bu naẓm ile
Āferīn me'mūl idersem şān-ı Ḫān Maḥmūd'dan

II S: 8a, A: 8a
1 sen: şen A
4 vaṣṣāf: evṣāf A
III S: 8a, A: 8a

6 Cevher-i ʿilmüñ açıldı kānı bu tārīḫde
Dersi gel al mekteb-i ʿirfān-ı Ḫān Maḥmūd'dan 1242
درسی کل ال مکتب عرفان خان محموددن

IV DĪGER

– – • / – • – • / • – – – • / – • –

1 Olmaz mı pādşāhda aḫlāḳ gül gibi
Ḫalḳ eylemiş vücūdını Ḫallāḳ gül gibi

2 Ḫulḳ-ı Muḥammedī ile ol verd-i bāġ-ı dīn
Dünyāyı ḳıldı ḥüsnine müştāḳ gül gibi

3 Enhār-ı ʿadli öyle kim ol Ḫüsrev'üñ açar
Bāġ-ı ʿadāletindeki leylāḳ gül gibi

4 Būy-ı ʿināyetiyle muʿaṭṭar meşām-ı mülk
Rūy-ı beşāşeti ile āfāḳ gül gibi

5 Her dem bahār leşkerine mihr-i ṣubḥ olur
Gül-ḫāne ṣaḥnın itmede işrāḳ gül gibi

6 Bir ḳaṣr-ı zer-nigār binā itdi kim felek
Ḫur-şīdi ḳıldı naḳşına ilḥāḳ gül gibi

7 İtmekdedür şenāsı o gül-naḫl-i şevketüñ
Gerçi hezār-ı ḫāmemi inṭāḳ gül gibi

8 Ḫavf eylerem sitāyişi ṣıḳlet çeker diyü
Destümde olsa vaṣfına evrāḳ gül gibi

9 İtsün duʿā-yı devletini bülbül-i ḳalem
Maḥmūd Ḫān'ı ḥıfẓ ide Ḫallāḳ gül gibi

10 Tārīḫini gül-āb ile ʿİzzet ider raḳam
Gül-ḫāne ṭarḥı oldı bihīn ṭāḳ gül gibi 1243
کلخانه طرحی اولدی بهین طاق کل کبی

V DĪGER

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Gül-i gül-zār-ı şevket Ḫān Maḥmūd-ı kerem-kāruñ
Degüldür ḳaṣr-ı gerdūn bāġ-ı iḥsānında ʿālī ṭāḳ

IV S: 8b, Ü: 7b, A: 8b
V S: 9a, Ü: 8a, A: 9a

2 Gül-istān eyledi meştā sarāyın ġonçe-i ṭab‘ı
Mücedded yapdırup Gül-ḫāne’nüñ yanında ‘ālī ṭāḳ

3 Ḥażīzi oldı bālā evc-i bām-ı Kisrā’dan
O da yapdum ḳıyās eyler mi devrānında ‘ālī ṭāḳ

4 Mekān bulmaḳ ḳolay ḫāḳān-ı devrān-veş mekīn ister
Binā itmiş bulunsun bir de aḳrānında ‘ālī ṭāḳ

5 Kenārında bu ḳaṣr-ı dil-nişīnüñ şeh-nişīn olmaz
Ḳurulsa ‘ālemüñ ṣaḥrā-yı vicdānında ‘ālī ṭāḳ

6 Anuñ zīr-i zemīni mürtefi‘dür lafẓ-ı ‘ālīden
Ḥaṭādur böyle dīvānuñ dimek yanında ‘ālī ṭāḳ

7 Bu kāḫuñ bir ‘adīli üstine doġduñ mı ey ḫur-şīd
Zemīnin gördüñ Īrān’ında Tūrān’ında ‘ālī ṭāḳ

8 Naẓīri varsa söyle ey ṣabā-yı gül-sitān bī-cā
Cihānuñ seyr iderseñ bāġ u bostānında ‘ālī ṭāḳ

9 Ḫudā ḳılsun mü’ebbed ṭāḳ-ı ‘ālī-i serīrinde
Yapılduḳca bu kevnüñ ṣaḥn-ı imkānında ‘ālī ṭāḳ

10 Nihāl-i ḫāme-i ‘İzzet güşād itdi bu tārīḫi
Açıldı hem-çü gül Gül-ḫāne meydānında ‘ālī ṭāḳ 1243
اچلدی همچو کل کلخانه میداننده عالی طاق

VI DĪGER

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Gül-şen itdi kişverin Gül-ḫāne meydānı gibi
Naḫl-i bāġ-ı şevketüñ Ḥaḳ sāyesin memdūd ide

2 Dönmeseydi ḫūn-ı seyfiyle eger nüh-āsyāb
Fitneyi gerdūn ümīd itmezdi kim nā-būd ide

3 Ḳıldı tedbīrin o şeh ḥabl-i metīn-i şer‘a bend
Re’yini Ḥaḳ rişte-i taḳdīrine meşdūd ide

4 Eyledi iḥsān hem ānen-fe-ānen itmede
Rabb-i ekremden o ḫaḳān her ne kim maḳṣūd ide

5 Cündine kendi sarāyın eyledi ta‘līm-gāh
İster ol Ḥürev ki ednā ‘askerin ḫoşnūd ide

---

4 mekīn: kemīn A
VI S: 9a, Ü: 8a, A’da yok

6 Şehryār-ı bende-perverdür ki bu kāşānesi
Ḳıldı talṭīf-i cünūdu'llāh maḫż-ı sūd ide

7 Çünki ḫāṭır-ḫᵛāhıdur ancaḳ refāh-ı mü'minīn
Her ne isterse ʿināyet ḫażret-i Maʿbūd ide

8 Milket-i İslām'a çoḳ kişverleri żamm eyleyüp
Az zamānda devletin eslāfına maḥsūd ide

9 Ḥaḳ teʿālā düşmen-i ser-der-kemīnüñ başını
Süllem-i seng-i rikāb-ı ḳaṣrına celmūd ide

10 Açdı ḫāmem ġonçe-veş Gül-ḫāne'nüñ tārīḫini
Ṭāḳını Sulṭān Maḥmūd'uñ Ḥudā mesʿūd ide (1243)
طاقنی سلطان محمودك خدا مسعود ایده

VII DĪGER

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Bāġ-bān-ı himmet-i şāhen-şeh-i gītī-sitān
Sāye-i Gül-ḫāne'ye ṭarḥ itdi bir nev gül-sitān

2 Gül-sitān ammā ki her bir naḳşı reşk-i ṣad-behişt
Gül-sitān ammā ki her bir ṭarḥı bir bāġ-ı cinān

3 Ḳıldı bu ḳaṣruñ öñünde iki ḳulzüm imtizāc
Kim biri deryā birisi leşker-i şāh-ı zamān

4 Ġonçe-i şeb-nem-nişārı yoġ iken Gül-ḫāne'nüñ
Şimdi gül deryāsı itdi ʿasker-i bostāniyān

5 Cündine nezẓāredür ḫāḳān-ı ʿaṣruñ maḳṣadı
Ṭarḥ-ı meydāndan degül maḳṣūdı seyr-i būstān

6 Ẕevḳi ancaḳ ol ḫudāvendüñ ġazā esbābıdur
Gerçi ḳaṣrı ẕevḳ içün eyler bina şāhen-şehān

7 Böyle nuṭḳ itdi o ḫāḳān bende-i nā-çīzine
Didi Mevlā ḥüsn-i encām ile ḳılsun şādmān

8 Ben de göñlümden niyāz ile Ḫudā-yı ekreme
Ḳaldırup destüm didüm ey pādşāh-ı lā-mekān

9 Pādşehler pādşāhısın saña müşkil degül
Bende itsün pādşāhānı ḳuluñ Maḥmūd Ḫān

VII S: 9b, Ü: 9a, A: 9a

10 Ġonçe-veş tārīḫ-i ʿİzzet oldı şeb-nem-dār-ı feyż
Ḳaṣrın iḥyā eyledi Gül-ḫāne'nüñ şāh-ı cihān (1243)
قصرين احيا ايلدى كلخانه نك شاه جهان

VIII DĪGER

Ahreb

1 Ḫur-şīd-i sipihr-iʿaẓamet Ḫān Maḥmūd
Şāyeste o sulṭāna dimek ẓıll-i Ḫudā

2 Farḳ itmez idük mertebe-i rifʿatini
Eyvānına süllem olabilseydi semā

3 Seyr itmek içün ʿasker-i gül-cāmesini
Ṭarḥ eyledi Gül-ḫāne'ye ḳaṣr-ı zībā

4 Bezminde idüp rezmi tefekkür her ān
Esbāb-ı ṣafāya ḳatar esbāb-ı veġā

5 İtmişdür o ḫāḳān-ı ʿaẓīmü'l-ḳadrüñ
Ḥaḳ ẕātını ārāyiş-i dīn ü dünyā

6 Maʿmūre-i dünyā degül eski ʿālem
Güyā yeñiden devletiñi ḳıldı binā

7 Dinse o ḫudāvende sezā cān-ı cihān
Dil-mürde iken ʿālemi itdi iḥyā

8 Her gün başına itse bir iḳlīm güşād
Bi'llāhi o ḫur-şīd-i cihān-bāna sezā

10 Esdükce bu nev-ḳaṣra nesīm-i nuṣret
Üşküfte ide ġonçe-i ṭabʿın Mevlā

11 ʿİzzet ḳulı tārīḫini ḳıldı taḥrīr
Ḳaṣr-ı nev-i Gül-ḫāne yapıldı bālā 1243
قصر نو كلخانه ياپلدى بالا

IX DĪGER

– – • / – • – – / – – • / – • – –

1 Şāhen-şeh-i muẓaffer ẓıll-i ẓalīl-i Maʿbūd
Tertīb ḳıldı ʿasker nuṣretle ola mevʿūd

2 Taʿlīm-i leşker itdi tanẓīm-i kişver itdi

VIII S: 9b, Ü: 9a, A: 9b
IX S: 10a, Ü: 9b, A: 9b

Terḳīm-i defter itdi oldı cünūdı mevcūd

3 Her yerde itdi inşā nev-ḳışla-i muʿallā
Ḳıldı cünūdın iḥyā ḫāḳān-ı kişver-i cūd

4 Ez-cümle ḳışla-i nev eflāke şaldı pertev
Yanında ḳaldı bir ev nüh ḳalʿa-i zer-endūd

5 Ḫaḳḳā ki rūşen oldı bir başḳa gül-şen oldı
ʿİzzet ararken oldı tārīḫi bāġ-i maḳṣūd 1243
باغ مقصود

X DİGER

– – • / – • – – / – – • / – • – –

1 Ṭard itdi ḫā'inānı taṭhīr idüp cihānı
Ḳıldı der-i zamānı Ye'cūc-ı şehre mesdūd

2 Buldı civār-ı Ḫālid ʿaskerle ḥüsn-i zā'id
Aṣḥāba ola ʿā'id ḫayr-ı şeh-i cihān-sūd

3 Olduḳda cünd-i nuṣret ġars-ı yemīn-i şevket
Gül-zāra döndi devlet ḫār-ı ġam oldı nā-būd

4 Virdi cihāna revnaḳ ol pādşeh muḥaḳḳaḳ
ʿAhd-i şerīfini Ḥaḳ şevketle ide memdūd

5 Cevherle kilk-i üstād tārīḫin itdi taʿdād
Rāmī'de ḳıldı īcād nev ḳışla Ḫān-ı Maḥmūd 1243
رامیده قیلدی ایجاد نو قشله خان محمود

XI DİGER

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Ḥaḳ yerin buldı Ḫudā iẓhār-ı ḳudret eyleyüp
Üsküdār oldı yine me'vā-yı meştā-yı ʿaẓīm

2 Muḥteriḳ olmışdı ḳışla dūdmān-ı fitneden
Eyledi sūz-ı dilin iṭfā Ḫudāvend-i Raḥīm

3 Terk olunmışdı beş on yıl āh iderdi mü'minīn
Ṣaḳlamış Maḥmūd Ḫān'uñ ʿahdine Rabb-i Kerīm

4 Āl-i ʿOṣmān pādşāhıyla çıḳılsun mı başa
Ḳıldı taʿlīm-i ʿasākir ḳahr olup ḳavm-i le'īm

X S: 10a, Ü: 10a, A: 10a
XI S: 10b, Ü: 10a, A: 10a

5 İbn-i ʿamm-i ekremiyle intiḳām itdi Ḫudā
Şād-mān olsun beḳāda rūḥ-i pāk-i Ḫān Selīm

6 Şāh-ı devrān ḳıldı evlādından efzūn iḥtirām
İtmemiş ol şāh-ı maġfūrı meger Mevlā ʿaḳīm

7 Böyle şāha cān-fedā olmaz mı cāndan bendegān
Varsa ḫā'ındür duʿāsın itmeyenler ʿan-ṣamīm

8 Ḫaḳ teʿālā *cāhidū*• emriyle tā fermān ide
ʿAsker-i manṣūrın itsün maẓhar-ı feyż-i ʿamīm

9 Eylesün taḫtında Ḫaḳ şāh-ı cihānı ber-ḳarār
Tā kim olduḳca ʿasākir geh sefer-ber geh muḳīm

10 Eski dārın buldı bu tārīḫde ʿİzzet cünūd
Üsküdār'ı eyledi iḥyā bu meştā-yı cesīm (1243)
اسکداری ایلدی احیا بو مشتای جسیم

XII DĪGER

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Cāy-gāh oldı Selīmiyye yine nev-ʿaskere
Eylemiş Ḫān Selīm evvelce me'vā cündine

2 ʿIrż u şān-ı devleti ikmāl ḳıldı pādşāh
Anda inşā itdirüp nev ḳışla ḥālā cündine

3 Oldı evvelkinden iki ḳat metīn ü hem vasīʿ
Eyledi iḥsān o şāhen-şeh dü-bālā cündine

4 Ḫażret-i Ḫaḳ'dan ümīd oldur ki şāh-ı ʿālemüñ
Seyf-i nuṣretle musaḫḫar ola dünyā cündine

5 ʿAsker-i şāhāne dinmek bunlara şāyestedür
Kendisi taʿlīm-i ceng itmekde zīrā cündine

6 ʿAskerinden görmede aʿlā vü ednā iḥtirām
İtmede dā'im duʿā ednā vü aʿlā cündine

7 Pādşāhān ẕerresi olmaz o mihr-i şevketüñ
ʿAsker-i manṣūrınuñ yanında aʿdā cündine

8 ʿÖmri olsun ʿasker-i encüm-şümārından füzūn

---

7 şāha: şāh S
• Kur'ân, 22/78.
XII S: 10b, Ü: 10b, A: 10b

Cünd-i ġaybıyla idüp imdād Mevlā cündine

9 Olmasun teb-lerze-i ḳahrından aʿdāsı maṣūn
Geh maṣīf olduḳca ʿālem gāh meştā cündine

10 Bendesi ʿİzzet didi tārīḫ-i cevher-dārını
Eyledi Maḥmūd Ḫān nev ḳışla iḥyā cündine (1243)
ایلدی محمود خان نو قشله احیا جندینه

XIII DİGER

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 ʿİzzetā dest-i duʿāyı yeñiden feth eyle
Yapdı nev ḳışla yeñi ʿaskere Sulṭān Maḥmūd

2 Ḳıldı taḫṣīṣ bu meştāyı süvārīlerine
Eyleyüp ḳışla binā her yere Sulṭān Maḥmūd

3 Dīn uġurında cihān ṣarf idüp ol şāhen-şāh
Baḳmadı maṣraf-ı sīm ü zere Sulṭān Maḥmūd

4 Ceyşine ḳıldı sarāyında binā-yı meştā
Raġbet itdi o ḳadar leşkere Sulṭān Maḥmūd

5 Kendi bi'ẕ-ẕāt ider ʿaskere taʿlīm-i cihād
Baḳmayup salṭanat u efsere Sulṭān Maḥmūd

6 Az zamān içre kim itdi bu ḳadar ḫidmet-i dīn
Müntesib Ḫażret-i Peyġam-ber'e Sulṭān Maḥmūd

7 Baḥr u berde ḳıla manṣūr Ḫudā mā-dāme
ʿAsker irsāl ide baḥr u bere Sulṭān Maḥmūd

8 İtse tārīḫe n'ola ḳalb-i ʿasākir imdād
Ḳışlayı yapdı süvārīlere Sulṭān Maḥmūd (1243)
قشله یی یاپدی سواریلره سلطان محمود

XIV DİGER

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Ḫudā Maḥmūd Ḫān'ı biñ sene ber-vech-i istiḳlāl
Ḫidīv-i heft kişver eylesün *bi'l-ʿizz ü ve'l-iḳbāl*

2 Cihān-ı köhne-bünyānı yeñiden eyledi maʿmūr

XIII S: 11a, Ü: 11a, A: 11a
7 Ḫudā mā-dām: Ḫudāyā mā-dām S, A
XIV S: 11b, Ü: 11a, A: 11a

ʿİmār-ı mülkine diḳḳatde ol şeh itmeyüp ihmāl

3 Sarāy-ı āṣafī olmışdı sūzān der-ʿaḳab yapdı
Yazup bir yılda itmām itmege fermān-ı istiʿcāl

4 Vezīr-i aʿẓam itdi dāder-i saʿd-aḫterin meʾmūr
Dü-bālā oldı evvelkinden aʿlā geçmeden bir sāl

5 Duʿā-yı devlet ü iḳbāl-i şāhı eyledüm tekrār
İdüp düstūrınuñ tebrīkine bu beyt ile rū-māl

6 O şāhuñ sāyesinde pādşehler eylesün alḳış
Bu der-gehden vekīlin bendegān itdükce istiḳbāl

7 Ḳalem yazduḳda mışrāʿeyn-i bāb-āsā iki tārīḫ
Felekde oldı ʿİzzet her birisi ġayret-i emṣāl

8 Süleymān-ı zamān itdi maḳarr-i āṣafı ābād 1243
Sarāy-ı ṣadr-ı ʿālī oldı bāb-ı devlet ü iclāl 1243
سلیمان زمان ایتدی مقر اصفی اباد
سرای صدر عالی اولدی باب دولت و اجلال

XV DĪGER

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Vażʿ-ı ḳānūn eyledi tecdīd ḳıldı devleti
İbtinā üzre esās-ı şerʿa şāh-ı Cem-ḥaşem

2 Yāveri olmaz mı Hādī dāver-i Dārā-verüñ
İtmede iʿmār-ı mülke ṣarf-ı pārā-yı himem

3 Eyledi fermān sarāy-ı āṣafī taʿmīrini
İrmeden ḫüsn-i ḫitāma daḫı ber-vech-i etem

4 İtdi sūzān ṣūr-ı vaḳte görmeyüp Mevlā sezā
Çünki erbāb-ı şeḳā başmışdı ol bāba ḳadem

5 Emr olındı der-ʿaḳab bu bāb-ı ʿālī ṭarḥına
Maʿdelet esbābıdur zīrā o şāha mültezem

6 Ṣıġmayup menşūr-ı vaṣfı dāʾimā tevsīʿini
Ḫāk-pāyından ricā eylerdi erbāb-ı ḳalem

7 Ḳıldı istibdāl arāżī żamm idüp eṭrāfına
Ḥaḳ aña icrā-yı ḥaḳḳı eylemiş emr-i ehem

XV A: 11a (kenarda)

8 Ḳaṣr-ı alaya yaḳın itdi sarāy-ı āṣafı
Ol müşīre iltifātından şeh-i Dārā-ḫadem

9 Yapdı ḳānūn-ı cedīde ma‘delet-gāh-ı cedīd
Ṣanki tecdīd itdi dünyāyı o şāh-ı muḥterem

10 Köhne ‘ālem girme mümkinmiş esāsı dīgere
Ehl-i ḥikmet itmesünler ġayrı da‘vā-yı ḳıdem

11 Gelmedi dehre naẓīri gelmez ol şāhen-şehüñ
Ḫāniṣ olmam eylesem Allāh’a her demde ḳasem

12 Tā ki dīvān-ı Ḫudā’da yazıla menşūr-ı dād
Bāb-ı devlet intisābından bula rāḥat •••••••• ??

13 Rütbe-i iclālini ol rütbe itsün kim Ḫudā
Çerḫe diksün rāyet-i nuṣret o manṣūru’l-‘alem

14 Her birin şāyeste ‘İzzet yazsa Bircīs-i felek
İki tārīḫ eyledüm ol ṭāḳ-ı vālāya raḳam

15 Bāb-ı ‘Ālī buldı resm-i devlet-āsā ṭarḥ-ı nev
Eyledi inşā mücedded şāh-ı maḥmūdü’ş-şiyem
باب عالی بولدی رسم دولت اسا طرح نو
ایلدی انشا مجدد شاه محمود الشیم

XVI DĪGER

••– – / ••– – / ••– – / ••–

1 Oldı ma‘mūresi sulṭān-ı cihānuñ dünyā
İtdi ṣanmañ yalıñuz eski sarāyı iḥyā

2 Gül gibi tāzelenüp devlet-i Āl-i ‘Oṣmān
Buldı bu gül-şen-i köhne yeñiden neşv ü nemā

3 Vaż‘-ı ḳānūn-ı mücedded ile Sulṭān Maḥmūd
Ya‘ñi bu devleti itdi temelinden inşā

4 Şeh-nişīn eyledi ḳānūnı sarāy-ı mülke
Der ü dīvārın idüp menhec-i şer‘ üzre binā

5 Şevket ü nuṣret ile ‘asker-i manṣūr yazup
Eyledi küngüre-i ‘arşa o şeh naṣb-ı livā

6 Ḳılup iḥsān bu sarāyı didi ḳānūnında
Anda sākin ola ser-‘asker olan her paşa

XVI S: 11b, Ü: 11b, A: 11b

7 İbtidā itdi maḳarr anı Ḥüseyn-i Ġāzī
Ḫüsrev-i ṣaḥn-ı meġāzīye virildi ḥālā

8 Ġayret itdi o iki āṣaf-ı ʿālī-himmet
Döndi ḳat ḳat gül-i raʿnāya sarāy-ı zībā

9 Köhne bābından idüp çāk-i girībān faḳaṭ
ʿArż-ı ḥāl eyler idi şāh-ı cihāna bu serā

10 Ḳapusı ḫalḳı ile ide duʿa ol āṣaf
Żamm olındı olan iḥsāna bu bāb-ı vālā

11 Māh-ı pervīn gibi itsün felek-i şevketde
Şāh-ı ʿaṣrı vüzerāsı ile pāyende Ḫudā

12 ʿİzzetā uydı der-i fetḥa medeng-i tārīḫ
Yed-i nuṣretle güşād ide bu bābı Mevlā (1243)
يد نصرتله كشاد ايده بو بابى مولى

XVII DĪGER

– – • / – • – – / – – • / – • – –

1 Māḥmūd Ḫān-ı ġāzī şāhen-şeh-i mü'eyyed
Oldı ebü'l-meġāzī ol şehr-yār-ı erşed

2 Esbāb-ı fevz u nuṣret āmāde itdi devlet
Ḫaḳḳā ki saʿy u himmet ḳıldı o şeh mücerred

3 Tertīb idüp ʿasākir fenninde ḳıldı māhir
Bi'ẕ-ẕāt kendi nāẓır oldı o şāh-ı emced

4 Ṣanʿatlar itdi īcād hem dürlü dürlü ecnād
Ḳıldı bu dīne imdād ol ḫüsrev-i ser-āmed

5 Ol şehr-yār-ı dīn-dār itdükce ṣarf-ı efkār
Yapıldı bunca āṣār ber-vefḳ-i şerʿ-i Aḥmed

6 Ez-cümle ol yegāne yapdı tüfeng-ḫāne
Ṣītin ṭuyup zamāne itdi duʿā-yı bī-ḥad

7 Yā Rab o ḳādir-endāz bir emre bed' ü āġāz
İtdükce eyle mümtāz hem devletin müşeyyed

8 ʿİzzet ḳulı da her gāh olsun aña naẓar-gāh
Yapduḳca böyle der-gāh evṣāfın ide bī-ʿad

XVII S: 12a, Ü: 12a, A: 11b

9 Tārīḫ-i cevherīnüm tamġā-yı imtiḥāndur
Oldı tüfeng-ḫāne nev-resm ile mücedded (1243)
اولدی تفنکخانه نور سمله مجدد

XVIII DĪGER

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 İdüp Maḥmūd Ḫān ḥabl-i metīn-i şer'a re'yin bend
Begendürdi ḳumāş-ı ḫüsrevān-ı dād-fermāya

2 Nesīm-i fevz ü feṯḥüñ eyledi esbābını i'dād
Bu iplik-ḫaneye yelken içün baḫş itdi ser-māye

3 Niçe çerḫ eyledi īcād o ḫāḳān-ı felek-çāker
N'ola devrinde nāz eylerse anlar çerḫ-i mīnāya

4 Nesīc-i vaḥdesidür dest-gāh-ı şevketüñ ol şāh
Emānet eyledük kālā-yı cismin Ḫaḳ te'ālāya

5 Cevāhir dizdi 'İzzet tār-ı naẓma iki mıṣra'la
Dü tārīḫ eyleyüp taḥrīr bu nev-ṭāḳ-i bālāya

6 Bihīn ṭarz oldı iplik-ḫāne nev-merbūṭ-ı tersāne (1243)
Çekildi rişte-i nuṣret kenār-ı sūy-ı deryāya (1243)
بهین طرز اولدی ایپلك خانه نو مربوط ترسانه
چکلدی رشته نصرت کنار سوی دریایه

XIX DĪGER

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Muvaffaḳ eyledi tecdīdine bu köhne dünyānuñ
Ḫudāvend-i cihān Maḥmūd Ḫān'ı Ḫażret-i Allāh

2 İdüp tertīb-i leşker nuṣret-i dīn-i mübīn itdi
O ḫaḳan ma'nī-i *in-tenṣuru'llāh*a• olup āgāh

3 Yapup bu ḳışlayı ecdādınuñ dārü'l-cihādında
Yine şād eyledi eslāfınuñ ervāḥını ol şāh

4 Ḫudā ecnādını manṣūr ḳılsun kişverin ma'mūr

XVIII S: 12a, Ü: 12b, A: 12a
XIX S: 12b, Ü: 12b, A: 12a
• Kur'ân, 47/7.

Açılduḳca du'ā-yı ḫayr ile mā-dām kim efvāh

5 İki cevher nişān oldı girībānında bu bābuñ
Dü tārīḫ ile 'İzzet eyleyüp itmāmuñ istiknāh

6 Edirne şehrine īcād ḳıldı kışla Şeh Maḥmūd (1243)
Mu'allem cündine her yerde iḥsān itdi şāhen-şāh (1243)
ادرنه شهرینه ایجاد قیلدی قشله شه محمود
معلم جندینه هر یرده احسان ایتدی شاهنشاه

XX DĪGER

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Ḥaḳ bu kim Sulṭān Maḥmūd'uñ sarāy-ı şevkete
Bir naẓīri gelmemişdür olalı dünyā binā

2 Bānī-i endīşesi tecdīd ḳıldı devletin
Köhne bünyān-ı cihānı itmede ḫālā binā

3 Eyleyüp eski sarāyın bāb-ı ser-'asker o şāh
Nev-be-nev yapmaḳda anda bir niçe a'lā binā

4 Emr olup ser-'asker-i sābıḳ Ḥüseyn-i Ġāzī'ye
Buldı bu ḳāf-ı şecā'at ḳulle-i ra'nā binā

5 Eyleyüp ser-'asker-i lāḥık neẓāret ḫüsnine
Anı ma'nen eyledi gūyā iki paşa binā

6 Revzen-i eflākden baḳduḳca zīr-i pāyına
Ḳaldı kendi ḳaddine ḫayretde bu bālā binā

7 Olmasa zerrīn külāhı āsmāna müntehī
'Arż ider mi zer-'alemle kevkeb-i zehrā binā

8 Dār-ı mülki itmesün bu ḳal'aya muḫtāc Ḥaḳ
Zīnetiyçün yapmış olsun şāh-ı mülk-ārā binā

9 Ḳulle-i eflāk ṭurduḳca o şāhuñ eylesün
Ẕirve-i çerḫe esās-ı şevketin Mevlā binā

10 Ṣanki ṭāḳ-ı çerḫe yazdum 'İzzetā tārīḫümi
Ḳıldı Ḥān Maḥmūd-ı 'Adlī ḳulle-i vālā binā 1244
قیلدی خان محمود عدلی قلهٔ والا بنا

XXI DĪGER

XX S: 12b, Ü: 13a, A: 12b
XXI S: 13a, Ü: 13a, A: 13a

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Mehdī-i devr-i zamān Ḫażret-i Ḫān Maḥmūd'uñ
'Ömrini 'askeri miḳdārı ide Ḫaḳ müzdād

2 'Aḳlen ü cebren olınmışdı muḳaddem tertīb
Eyledi şer'an o şeh cünd-i mu'allem i'dād

3 Anlara ḳıldı memālikde binā meştālar
İtdi İzmir'e daḫi ḳışla-i vālā īcād

4 Emr idüp bende-i fermānı Ḫasan Paşa'ya
Sa'y ile bir seneye varmadan itdi ābād

5 Bir gümüş çekmecedür şan ki bu meştā-yı cesīm
Aña cevher gibi ḳoydı şeh-i 'ālem ecnād

6 O şehen-şāh gözinden şaḳınur 'askerini
Nūr-ı çeşmi gibi bilsünler ahālī-i bilād

7 Neye lāzımdı bu 'asker ne biter ḳışlaḳdan
Ġaraż-ı şāh-ı cihān olmasa terfīh-i 'ibād

8 Rāḥat-i 'ālem içün rāḥatını terk itdi
Gice gündüz o şehen-şāh-ı şecā'at-mu'tād

9 Biz de Mevlā'ya teşekkürle du'ā eyleyelüm
İde Ḫaḳ şevketin efzūn ilā-yevmi tünād

10 'İzzetā'asker-i manṣūra yazıldı tārīḫ
Ceyş-i İzmir'e bu nev ḳışla olındı bünyād 1243
جیش ازمیره بو نو قشله اولندی بنیاد

XXII DĪGER

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Muvaffaḳ olmadur āṣār-ı ḫayra yoḳsa bīhūde
Degüldür pādşehlik yaluñuz dīhīm ü efserle

2 Şehen-şāh-ı zamāndur pādşeh kim tā cülūsından
Memālik taḫt-gāha döndi yek-ser zīb ü zīverle

3 Ḫuṣūṣā pāy-ı taḫt-ı āsmān-maḥṣud-ı ḫāḳānī
Felekden oldı bālā luṭf-ı şāh-ı heft-kişverle

4 İdüp tanẓīm-i esbāb-ı cihād ol ḫüsrev-i ġāzī

XXII S: 13b, Ü: 13b, A: 13a

Mü'eyyed eyledi Allāh imdād-ı Peyem-ber'le

5 Mu'allemler idüp taḥrīr o sulṭān-ı felek-kevkeb
Cihān ta'līm meydānı gibi pür oldı leşkerle

6 Yetişmez olsa ger ağız otı 'ālemdeki bārūt
Giderse düşmen üzre yer götürmez böyle 'askerle

7 Olup muḥtāc-ı bārūt-ḫānesin tanẕīme ol ḫāḳān
Şu virdi çerḫine ḳıldı müsāvī çerḫ-i çenberle

8 İdüp küh-sāre fermān bende çekdi tevsen-i ābı
Çevirtdi çerḫ-i bārūt-ḫāneyi bir ṭarz-ı dīgerle

9 Bu baḥr-i bī-kerāna kānlar ṣarf itdi Ḫān Maḥmūd
Füzūnterdür bahāda her ṭaşı ṭarṭılsa cevherle

10 Bunuñ incüsidür her ḳaṭre ābı bendidür cevher
Girānterdür bu deryā vezn olınsa Baḥr-i Aḥmer'le

11 Degül bu ṭāḳ-ı Kisrā ḳaṣr-ı Nu'mān sedd-i İskender
Yapılmaz ḫāṣılı bir ḳaç ġuruş bir iki dülgerle

12 Şehen-şāh-ı zamān hem buldı hem beẕl itdi dünyāya
Sen İskender yüri āb-ı ḥayātı bulmaġa terle

13 Geçüp Sencer'le eyyāmı müşerref olmadı eyvāh
Şebistān-ı Ḫayāl-i Enverī ol Māh-peyker'le

14 Beni min-ġayr-ı istiḥḳāḳ itdi Ḥaḳ aña vaṣṣāf
N'ola faḫriyye itse ṣā'irān bu 'abd-i aḥḳarla

15 Gele mā-dām kim ḫur-şīd-i raḫşān tā-be-ṣubḥ-i ḥaşr
Bu bendine revāḳ-ı āsmāna kāse-i zerle

16 Felekde nāvidān ḫāme-i Bircīs hem-vāre
Tereşşüḥ eyleye evṣāf-ı ḫāḳān-ı muẕafferle

17 Girerse araya 'İzzet girer tārīḫ-i şīrīnüm
Şu şızmaz gibi mā-beyni bu bendüñ āb-ı kevşerle 1243
صو صزمز كيبى ما بينى بو بندك اب كو ثرله

XXIII DĪGER

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Bu bend-i a'ẓamı şāhen-şeh-i kişver-sitān çekdi
Ne gelmiş mekremet-cūyān ne geçmiş ḫüsrevān çekdi

XXIII S: 14a, Ü: 14b, A: 13b

2 Bu meydānda daḫı bir pehlevānlıḳ eyledi ibrāz
Ṭaḳup kühsāra cülle cüları ol ḳahramān çekdi ??

3 Şu dībāsı ṭoḳutdı buz gibi sebzīn ḳumaş üzre ??
O ḫāḳān dest-gāh-ı cūda bir nev-perniyān çekdi

4 Hezārān āferīn üstādına bu ṭāḳ-ı bālānuñ
'Aceb cān-bāz āba sīmden bir rīsmān çekdi

5 Degül āb-ı revān bu bend-i 'āşıḳ-meşreb-i pür-nem
Gümüşden şāfter āġūşa güyā bir cevān çekdi

6 Degül bend eyledükde ṣafḥa-i sebz üzre taşvīrin
Felek maḥbūb-ı āba māh-ı nevden ebrüvān çekdi

7 Degül bād-ı şimāli eyleyen taḥrīk emvācın
Didüm a'dā-yı devlet varsa bir āh-ı nihān çekdi

8 Degül ancaḳ bu sed bend eyledi her sūyını mülküñ
Ayaġın kişverinden fitne-i āḫir-zamān çekdi

9 Mizāc-ı mülke tedbīr itdi şemşīri ḥakīmāne
Felekler şīşe-i ḥaccāma döndi ḫayli ḳan çekdi

10 Egerçi sed binā itmişdi ammā görmedük ābın
Sikender'den tehī bu ḥavż-ı gerdūn imtinān çekdi

11 İkinci bendidür taḳrīr-i evṣāf-ı hümāyūnuñ
Beyāża bundan aḳdemce birin kilk-i beyān çekdi

12 Bu seddi çerḫ-i bārūt-ḫāneyi tedvīr içün yapdı
Dinürdi yaz güninde kendini āb-ı revān çekdi

13 Çevirdi nehr-i cūdı şimdi niçe çerḫ-i devvārı
Gören bu ābı ẓanneyler dolābı āsmān çekdi

14 Görüp bārūt-ḫāne çerḫinüñ aḥkāmını fā'iḳ
Müneccimler felekden destini āḫir inan çekdi

15 Du'ā-yı devleti leb-rīz idince delv-i āfāḳı
Alup çerḫe icābet-gāh-ı Ḫaḳḳ'a ḳudsiyān çekdi

16 Ola her ḳaṭresi bir rūz-ı 'ömri ol ḫudāvendüñ
Dinildükce bu bende āb-ı pāki rāygān çekdi

17 Delīlüm Ḫıżr-ı tevfīḳ oldı 'İzzet sūy-ı tārīḫe
Bu seddi āba İskender gibi Maḥmūd Ḫān çekdi 1243

---

3 bir nev: pertev A
5 pür-nem: pür-am A

بو سدی ابه اسکندر کبی محمود خان چکدی

XXIV DİGER

– • – – / – • – – / – • –

1 Dā'imā Maḥmūd Ḫān'uñ olmada
Cūdı deryā-yı 'ināyetden revān

2 Oldı 'ahdinde yedi deryā sekiz
Bend idüp bünyād o İskender-tevān

3 Yapdı şeh-rāhında dil-cū çeşme-sār
Neşr-i elṭāf eyleyüp bī-imtinān

4 Ḫaḳ te'ālā şevketin efzūn ide
Ḳıl du'āsı ile terṭīb-i lisān

5 Sa'y idüp 'İzzet didi tārīḫini
Oldı Zemzem çeşme-i Maḥmūd Ḫān (1243)

اولدی زمزم چشمهٔ محمود خان

XXV DİGER

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Āsmān ẓıll-i Ḫudā ḥażret-i Ḫān Maḥmūd'uñ
Olamaz dā'ire-i cāhına ḳavs-i pergār

2 Devridür şimdi semāvāta medār-ı gerdiş
Nüh felek kevkeb-i baḫtından ider istiḳrār

3 Yedi çerḫ üstinedür miḫver-i bārūt-ḫāne
Ḳıldı tecdīd o ḫudāvend-i kerāmet-āṣār

4 Virdi bir ṣūret-i nev devr-i hümāyūnında
Ḳuvvet-i 'aḳlına oldı müteḥayyir efkār

5 Yaġdırur düşmene āteş bu yedi çerḫ-i cesīm
Oldı şermende-i bārānı sipihr-i midrār

6 Sāyesinde felegüñ ḥaddini bildürmiş iken
Bunları vaṣfa ḳalem eyledi 'aczin iḳrār

7 Çün ki āṣārını tavṣīf muḥāl ey 'İzzet
İdelüm ed'iye-i devlet-i şāhı tekrār

XXIV S: 14b, Ü: 15a, A: 14a
XXV S: 14b, Ü: 15a, A: 14b
1 ḳavs: ḳuds S, A

8 Tā ki bārūt-ı siyeh vesme-i ebrūsı olur
Ceyşine şāhid-i nuşret ide ʿarż-ı dīdār

9 Ser-i bī-devletine düşmeninüñ gülle ḳadar
Eylesün dāne-i bārūtını Rabb-i Ḳahhār

10 Merkez-i kilk-i beyān noḳṭa-i tārīḫümdür
Döndi gerdūn miṣāli yedi çerḫ-i devvār 1244
دوندی کردون مثالی یدی چرخ دوار

XXVI DĪGER

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Cihānı cünd-i Ḫān Maḥmūd ḳıldı arslan yurdı
Olup her yerde şīrān-ı veġāya bīşeler peydā

2 Yazup bostāniyān dikdi ocaġ-ı düşmene incir
Ḳılınca āb-ı tīġı dūdmān-ı fitneyi imḥā

3 Yarım sāʿatde var mı eylemiş bir kişveri tanẓīm
Niẓām-ı mülkini düşmen o şehden itsün istidʿā

4 Gören bostāniyāna ḳışla bünyād oldı ẓanneyler
Ẓafer gül-zārı ṭarḥ itdi o şāh-ı memleket-pīrā

5 Güli aġız otıdur dūdı sünbül toḫmıdur bārūt
Dem-i düşmenle gūyā ḥarbelerdür lāle-i ḥamrā

6 O ḫāḳān-ı cihān-bān mülki bāġ-ı ʿadne döndürdi
ʿAceb mi olsa pür bostāncı ile gül-şen-i dünyā

7 N'ola faḫr eylesek eslāfa kim taḥdīṣ-i niʿmetdür
Bizi bir böyle şāha bende itdi Ḫażret-i Mevlā

8 Disün aḫlāfumuz da tā-be-maḥşer iftiḫārından
Serīr-ārā-yı şevket ẕāt-ı Ḫān Maḥmūd'dur ḥālā

9 Biri zībā biri raʿnā bu ṭarḥ-ı pāke ey ʿİzzet
İki tārīḫ-i şeb-nem-dār ḳıldum gül gibi imlā

10 Ḳılındı leşker-i manşūra meştā-yı cedīd iḥyā (1243)
Gül-i zībā-veş oldı ḳışla-i bostāniyān bālā (1243)
قلندی لشکر منصوره مشتای جدید احیا
کل زیباوش اولدی قشله بوستانیان بالا

XXVII DĪGER

XXVI S: 15a, Ü: 15b, A: 14b

– – • – / – – • – / – – • – / – – • –

1 Maḥmūd Ḫān-ı ẕü'l-ḥaseb şād oldı eṣnā-yı receb
Şeh-zāde-i ʿālī-neseb geldükde ʿālem itdi ʿīd

2 Ḫur-şīd-i evc-i şāndan nev kevkeb-i raḫşāndan
Āyīne-i devrāndan oldı küdūret nā-be-dīd

3 Ḫalḳ-ı zamān mesrūr idi her bir güni pür-sūr idi
Gerçi cihān pür-nūr idi fer virdi ol necm-i saʿīd

4 Seyf-i şehen-şāh-ı zamān itmişdi taṭhīr-i cihān
Gelmez mi yā şeh-zādegān şevket-sarāy oldı cedīd

5 Ṭuymış cihānuñ rāḥatın ḫāḳān-ı ʿaṣruñ himmetin
Geldi zamān-ı nuṣretin tebrīke ol necl-i reşīd

6 Güş eylese bu şevketi tecdīd-i mülk-i devleti
Alup yanınca cenneti gelmez mi Ḫān ʿAbdü'l-ḥamīd

7 Ṭurduḳca mihr-i āsmān şeh-zādeler ṭoġsun hemān
Neslin göre şāh-ı cihān aʿdād-ı encümden mezīd

8 Aʿdāsına leşker ṣala ʿömrinden ol şeh kām ala
Ceddi Süleymān Ḫān ḳala yanında ṭıfl-i nev-resīd

9 Tā kim ṭura ins ü melek devrine reşk itsün felek
Ḳılsun zamān-ı ḥaşre dek ʿİzzet ḳulı ʿarż-ı neşīd

10 Şāh-ı ciḥān sūr eyledi tārīḫe me'mūr eyledi
ʿİḳlīmi pür-nūr eyledi şeh-zādemüz ʿAbdü'l-ḥamīd (1242)
اقليمى پر نور ايلدى شهزاده مز عبدالحميد

XXVIII DĪGER

– – • – / – – • – / – – • – / – – • –

1 Geçmişdi bir şey ez-ḳażā itdi mükāfātın Ḫudā
Şāhen-şehe ḳıldı ʿaṭā Mevlā yine ʿAbdü'l-Ḥamīd

2 Āvīze olsun mehdine tārīḫ-i ʿİzzet dür gibi
Maḥmūd Ḫān'a itdi Ḥaḳ iʿṭā yine ʿAbdü'l-ḥamīd (1242)
محمود خانه ايتدى حق اعطا ينه عبدالحميد

XXIX DĪGER

– – • / • – – – / – – • / • – – –

XXVII S: 15a, Ü: 16a, A: 15a
7 Şiirin bundan sonraki beyitleri S ve A'da farklı bir tarih manzumesi olarak düzenlenmiştir.
XXVIII S: 15b, Ü: 16b, A: 15b
XXIX S: 15b, A: 15b

1 Destūr-ı ġazā-meşkūr seyr itdi dilīrānı
Ekl eyledi ġāzīler na‘mā-yı Reşīdiyye

2 Tārīḫ-i mücevherdür Ḥaḳ göstere emṣālin
İtdük etine balın ḥelvā-yı Reşīdiyye
ايتدك اتنه بالن حلواى رشيديه

XXX ḤÜSNĪ BEG-ZĀDE EMĪN BEG'ÜÑ VEFĀTINA

• – – – / • – – – / • – –

1 Ḫudā Ḥüsnī Beg'e ṣabr itdi iḥsān
Fenādan irtiḥāl itdi Emīn Beg

2 Civānlıḳda miṣāl-i *irci‘ī*ye•
Serī‘an imtiṣal itdi Emīn Beg

3 Muḥarremde sirişk-i ehl-i beyti
Miṣāl-i ḫūn-i al itdi Emīn Beg

4 Giderken dār-ı firdevse ḥuḳūḳın
Aḥibbāya ḥelāl itdi Emīn Beg

5 Ne bu dünyā-yı fānīye baḳardı
Ne meyl-i cāh u māl itdi Emīn Beg

6 Felek ḫā'indür erbāb-ı kemāle
Niçün kesb-i kemāl itdi Emīn Beg

7 Cihān mergiyle ḳıldı vālidi pīr
İki ḳat pür-melāl itdi Emīn Beg

8 Ṣalāḥ üzre ṭulū‘ itdi o ḫur-şīd
Ṣalāḥ üzre zevāl itdi Emīn Beg

9 Bu zā'il kevni terk ile mekānın
Sarāy-ı bī-zevāl itdi Emīn Beg

10 Yazıldı medd-i mātemle bu tārīḫ
Cihāndan intiḳāl itdi Emīn Beg 1243+1=1244
جهاندن انتقال ايتدى امين بك

XXXI DĪGER

• • – – / • – • – / • • –

XXX S: 16b, A: 15b
• Kur'ân, 89/28.
XXXI S: 16b, A: 15b

1 Ḳıldı iḥyā ḫitān sünnetini
Bula ṣıḥḥat Fu'ād'um ile Reşād

2 Didi ʿİzzet pederleri tārīḫ
Oldı sünnet Fu'ād'um ile Reşād 1242
اولدی سنت فوأدم ایله رشاد

XXXII MEYDĀNA NĀẒIR ḲAPUNUÑ ÜZERİNDE OLAN TĀRĪḪ

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 İdüp tertīb-i leşker intiḳām-ı düşmen-i dīne
Niçe mānend-i ḳalʿa ḳışla bünyād itdi Şeh Maḥmūd

2 Muvaffaḳ olmadı ecdād-ı pāki böyle bir cünde
Muḥaḳḳaḳ rūḥını eslāfınuñ şād itdi Şeh Maḥmūd

3 Gören cündin melā'ik ḳışlayı cennet ḳıyās eyler
Cihān-ı köhneyi ol rütbe ābād itdi Şeh Maḥmūd

4 İdüp tedmīr şemşīriyle ıṣlaḥ olmayan ḳavmi
İtāʿat ideni nuṣḥ ile irşād [itdi] Şeh Maḥmūd

5 Ḫulāṣa devlet-i ʿOṣmāniyānuñ şevket ü şānuñ
Hezārān ṣad hezārān pāye müzdād itdi Şeh Maḥmūd

6 Vezān olsun nesīm-i feṭḥ u nuṣret berren ü baḥren
Disünler düşmen-i bed-ḫʷāhı ber-bād itdi Şeh Maḥmūd

7 Güher āvīzedür tārīḫ-i ʿİzzet ṭāḳ-ı bābında
Mükemmel Ḳulleli'de ḳışla īcād itdi Şeh Maḥmūd
مکمل قله لیده قشله ایجاد ایتدی شه محمود

XXXIII DĀ'İRE-İ HÜMĀYŪN TAḪTINDA DERYĀYA NĀẒIR ḲAPUDA OLAN TĀRĪḪ

– – • / – • – – / – – • / – • – –

1 Maḥmūd Ḫān'uñ itsün Ḥaḳ leşkerin mü'eyyed
ʿĀlem cünūdı oldı dünyā yapıldı ḳışla

2 Sāḥilde oldı meştā ʿaskerle baḥr-i mevvāc
Ṣandı görince herkes deryā yapıldı ḳışla

3 Bābında hem-çü ġonçe ʿİzzet açıldı tārīḫ
Ceyş-i Muḥammedī'ye raʿnā yapıldı ḳışla

XXXII S: 15b
XXXIII S: 16a

جیش محمدی یه رعنا یاپلدی قشله

XXXIV ḲIṬʿA

• – – – / • – – – / • – –

1 Tecemmüʿ eyledi meydān-ı laḥme
İdüp küfrān-ı niʿmet nice bāġī

2 Ḳoyup ḳaldurmadan ikide bir āh
Ḳazan devrildi söndürdi ocaġı (1240+1)
قزان دورلدی سوندردی اوجاغی

III

TEVĀRĪḪ-İ ŞETTĀ BERĀY-I VUḲŪʿĀT*

I

• • – – / • • – – / • • –

1 Mihr-i burc-ı ʿaẕamet Ḫān Maḥmūd
Āsmān-kevkebe ẓıll-i Yezdān

2 Eyledi Pertev'ini şimdi çerāġ
Ẕerre-perverdür o ḫur-şīd-i cihān

3 Yaʿnī beglikci iken itdi reʾīs
Necm idi eyledi mihr-i raḫşān

4 Öyle Pertev ki cebīnin Mevlā
Eylemiş maşrıḳ-i nūr-ı īmān

5 Öyle Pertev ki żiyā-yı hüneri
Lemʿa-efzā-yı sipihr-i ʿirfān

6 Zühd ile cemʿ-i ẕerāfet ḳılmış
Var mı ẕātı gibi kāmil insān

7 İtse mīzāb-ı zer-i ḫāmesini
Menhel-i ʿilm-i meʿānī vü beyān

8 Naẓm u neṯr ile olur bāġ-ı hüner
Bu gül-istānda reşk-i bustān

XXXIV S: 47a, A: 37b. Bu tarih nüshalarda kıt'alar arasında bulunmaktadır.
2 ḳaldurmadan: Nüshalarda "ḳaldurma yaʿnī" biçimindedir. Bayezid 5654 numaralı nüshada "yaʿnī" kelimesi çizilip sürh ile "kaldurmadan" yazılmıştır. (yk. 335a)
* Başlık: S: 21b, Ü: 21a, A: 20b
I S: 21b, Ü: 21a, A: 20b

9 Menhec-i şer‘ine ḳılsun reh-yāb
Ḳāṣıd-ı re’yini Rabb-i Mennān

10 Mu‘ciz-i nuṭḳı ile a‘dāyı
İde iskāt be-ḥaḳḳ-ı Ḳur’ān

11 Gün gibi parladı ‘İzzet tārīḫ
Buldı pertevli re’īsi devrān 1242
بولدی پرتولی رئیسی دوران

II DĪGER

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Ḳıldı beglikciyi dīvān-ı hümāyūnuñ re’īs
Gördi mihr-i şevketüñ erkān-ı devlet pertevin

2 Kevkeb-i iḳbāli ‘İzzet noḳṭadur tārīḫüme
Sāye-i şāhānede aldı riyāset Pertev’in (1242)
سایهٔ شاهانه ده الدی ریاست پرتوین

III DĪGER

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Ṣadr-ı esbaḳ Muṣṭafā Paşa’yı erbāb-ı fiten
Ṭu‘me-i seyf eylemişdi dehre virmişken niẓām

2 İtmedi ḥürmet o ẓālimler ṣadāret cāhına
Nāsa vācibken vekīl-i pādşāha iḥtirām

3 Pāre pāre eyleyüp cismin o bed-ef‘āller
Atdılar bir çāh-ı baṭṭāla bulup birḳaç ‘iẓām

4 Eylemişken vaḳ‘a-i mevti yigirmi yıl mürūr
Olmamışdı ḥayyiz-i imkānda ta‘yīn-i maḳām

5 Şimdi Ḥaḳ manşūr idüp ṣadr-ı selīmü’l-ḫilḳati
Eyledi ol zümreden seyfiyle aḫẕ-i intiḳām

6 Eyleyüp tebyīn o düstūr-ı şehīdüñ ḳabrini
Nāmın ilḳā ile ḳıldı kendisi ibḳā-yı nām

7 Dikdi ṭaş menzil-geh-i merdānegīye şübhesiz
Ḫayr ile meẕkūr-ı efvāh oldı tā-rūz-ı ḳıyām

II S: 21b, Ü: 21b, A: 20b
III S: 22a, Ü: 22a, A: 21a

8 Āṣaf-i devrāna iḥsān eyleyüp ʿömr-i medīd
Eylesün ṣāḥib-mezārı maġfiret Rabb-i enām

9 ʿİzzet ol demde dimişdüm riḥleti tārīḫini
Muṣṭafā Paşa şehīden eyledi ʿadni maḳām (1223)
مصطفی پاشا شهیدا ایلدی عدنی مقام

IV DİGER

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Müstevfī-i hüner-ver idi itdiler şehīd
Aḥmed Efendi-zāde'ye Ḥaḳ iḥtirām ide

2 Geldükce yāda vaḳʿa-i mergi o bī-kesüñ
Dirdük cenāb-ı Ḥażret-i Ḥaḳ intiḳām ide

3 Erbāb-ı fitneye ḫūn-ı nā-ḥaḳın
Ṣadr-ı selīm-sīreti Ḥaḳ müstedām ide

4 Olmışken irtiḥāli yigirmi yıla ḳarīb
Kim dirdi kim gelüp birisi ihtimām ide

5 Seng-i mezārı ḳalmış idi tā bu vaḳte dek
Bāʿiṣ o āṣaf oldı Ḫudā ber-devām ide

6 Erkān-ı devlet itse n'ola ḫidmetiyle faḫr
Bir ẕāt kim ölenlerini iltizām ide

7 ʿİzzet dimişdi fevtine tārīḫ-i cevheri
Taḥsīn Efendi cennet-i ʿadni maḳām ide 1223
تحسین افندی جنت عدنی مقام ایده

V DİGER

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Ṣādıḳ Efendi balṭacılıḳdan ẓuhūr idüp
Olmışdı Bā-yezīd'e imāmetle muʿteber

2 Ṣoñra rü'ūs ile şeh-i ʿālem be-kām idüp
Bostāncılar müfettişi olurdı her sefer

3 Bir neş'e-i dem-ā-dem idi bezm-i ülfete
Fevtiyle virdi āḫir aḥibbāsına keder

4 Fevtinde ʿİzzetā didi tārīḫ aṣdiḳā

IV S: 22a, Ü: 22a, A: 21a
V S: 22b, Ü: 22b, A: 21b

Ṣādıḳ Efendi maḳ'ad-i ṣıdḳı ḳıla maḳar 1243
صادق افندی مقعد صدقی قیله مقر

VI DĪGER

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Belde-i Sivas'da bir āṣaf itdi irtiḥāl
Ġayret-i İslām ile eylerdi her ān āh vāh

2 'Āzim-i şarḳ olmaḳ üzre ṭūġın iḥsān eyledi
Ḳalbini keşf eyleyüp şāh-ı kerāmet-dest-gāh

3 İrci'ī fermānı geldi emr-i 'ālī gelmeden
Emr-i Mevlā'nuñ olup maḥkūmı emr-i pādṣāh

4 Ol vezīrüñ mürdesi mānendi zinde aldı ṭūġ
Baḳ ṣadāḳat n'eyledi aḫlāfa gelsün intibāh

5 Göçmeseydi cān virürdi yine dīn ü devlete
Böyle himmetli müşīr-i ḳahramān bī-iştibāh

6 Fevtinüñ menḳūṭ ile 'İzzet didi tārīḫini
Ḫuldi meşhed eyledi Behrām Paşa'ya İlāh (1244)
خلدی مشهد ایلدی بهرام پاشایه اله

VI S: 22b, Ü: 22b, A: 21b

IV

ĠAZELHĀ BE-TERTĪB-İ ḤURŪF-I TEHECCĪ*

ḤARFÜ'L-ELİF

I

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Şaḫş-ı süḫanla itme lebüñ her dem āşnā
Eyler ʿarūs-ı rāzıñı nā-maḥrem āşnā

2 İki cihān olur kef-i efsūs-ı riḥletüñ
Bu sūr-gehde olmaz iseñ mātem-āşnā

3 Çekmez elem şedāyid-i bīgānegāndan
Vaḳt-i meserretde olanlar ġam- āşnā

4 Olmaz rüfū-pezīr-i tesellī şikest-i dil
Bīhūde itme yaramuzı merhem-āşnā

5 Ol şuʿlenüñ şerāresi āb-ı sirişk imiş
Yā Rab göñül ne āteş olur kim nem-āşnā

6 Ḳānūnı gāḥ uṣūle muḫālif gehī dürüst
Sāz-ı sipihre olmadı zīr ü bem āşnā

7 Bīgāne geldi gitdi o da bezm-i ʿāleme
Bī-hūde oldı keyf-i şarāba Cem āşnā

8 Keştī vücūd baḥr felek bād-bān ʿaḳl
Döndük dolaşduḳ olmaduḳ ammā yem-āşnā

9 Eyle ḫayāl-i ḫāneñi nā-maḥrem-i sivā
ʿİzzet kemāl-i hūş ile ol der-dem-āşnā

II

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Dīvāne göñlüm olmayalı ḫāne-āşnā
Bilmem ki oldı olmadı cānāna āşnā

---

* Başlık: S: 23b, Ü: 23b, A: 22b
I S: 23b, Ü: 23b, A: 22b
6 gehī dürüst: gibi dürüst S
II S: 24a, Ü: 23b, A: 23a

2 Nā-dān dāne-i dile eyler mi fā'ide
Dest olsa daḫi sübḥa-i ṣad-dāne-āşnā

3 Dīvār-ı ḥayretüm nice yıl naḳş almaġa
Yā Rab ne bütdür olmadı büt-ḫāne āşnā

4 Nā-dān leb-ā-leb içmede teh-cür'a ehl-i dil
Bu bezmde ben olalı peymāne-āşnā

5 La'netle yād iderse de aġyārı istemem
Olmaz vefā-yı dil-ber-i bīgāne āşnā

6 Ol şem'a yandıġum gibi yanmış mı hīç kes
'İzzet olaldan āteş ü pervāne āşnā

7 Necm-i siyāh-ı dil ki teveccühdedür aña
Yā Rab olaydı Şāh-ı felek-şāna āşnā

ḪARFÜ'L-BĀ'

III

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Düçār-ı çār-mevc-i ızṭırābam el-meded yā Rab
Meded yā Rab meded yā Rab meded ḳıl bī-'aded yā Rab

2 Bu gülşenden saña şāyānter bir berg-i sebzüm yoḳ
Faḳaṭ bir dāġ-ı sīnem var gül-i rūy-ı seped yā Rab

3 Sarāy-ı şevketüñ vīrāne dillerdür bu vüs'atle
Ezel iḳlīm-i ḫāşuñ mülk-i şırfuñken ebed yā Rab

4 Me'āşī menhel-i iḥsānuñı ḫāşā ki bend itsün
Ḫas u ḫāşākdür ol baḥre cürm-i lā-yü'ad yā Rab

5 Şehādet eyler īmānum peder mīrāşıdur cennet
Bu ḥükme ḥüccet-i şer'-i Nebī'dür müstened yā Rab

6 Bedi bizden nümāyān nīki senden āşkār oldı
Olup mir'āt-ı taḳdīrüñde pinhān nīk ü bed yā Rab

7 Çıḳa Allāh Allāh na'resiyle cünd-i enfāsum
Şarınca her ṭaraf sūz-ı dili ḫaşm-ı eled yā Rab

III S: 24a, Ü: 24a, A: 23a
2 seped: sepīd A
4 ḫāşākdür: ḫāşāke A

8 Ḥabîbüñ ʿaşḳına āzād iderseñ maḥż-ı luṭfuñdur
Sezā-yı gerdenümdür yoḫsa *ḥablün min-mesed*• yā Rab

9 Sü'āl itme ʿamelden vardur îmānumda iḫlāsum
ʿİnāyet ḳıl be-ḥaḳḳ-ı *Ḳul hüva'llāhu aḥad*•• yā Rab

10 Be-ḥaḳḳ-ı ḫᵛācegān ḫatm eyle ʿömrün hūş-der-demle
Ḳapuñdan soñ nefes ʿİzzet faḳîri itme red yā Rab

IV

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Maṭlaʿ-ı mihr-i ümîd olsa girîbān-ı ṭaleb
Eylemem sîne-i faḳrı yine ʿuryān-ı ṭaleb

2 Gerd-i dil ḳonduramam dāmen-i istiġnāya
Maʿden-i tîr ise de rîg-i beyābān-ı ṭaleb

3 Būy-ı minnet çekemez şāmme-i insāniyyet
İder āzürde-demāġ ādemi reyḥān-ı ṭaleb

4 Berg-i neş'küfte-i lebdür bize gül-ġonçe-i kām
Bülbül-i ṭabʿ degül mürġ-ı gül-istān-ı ṭaleb

5 Ṭoñsa serdî-i ḳanāʿat ile pervāne-i dil
Eylemez bāl ü per-i ṣabrını sūzān-ı ṭaleb

6 Çeşmüme penbe ḳoyup sūz u güdāz-ı dil ile
Bezm-i ḫalḳa olamam şemʿ-i şeb-istān-ı ṭaleb

7 Meded-i naḳd-i ḳanāʿat ile ġālib gelemez
Kîse-i faḳruma gencîne-i sāmān-ı ṭaleb

8 Merd-i mübrem çıḳarur ẕevḳini ehl-i baḫalüñ
Gāh ḫandān-ı teşekkür gehî giryān-ı ṭaleb

9 Ṣadr-ı kāşāne-i vuṣlatdan olup dāmen-keş
Yūsuf'a ʿār mıdur gūşe-i zindān-ı ṭaleb

10 Ḫᵛāhiş-i sāḫte zühhādı ḳomaz firdevse
Görinüp keffe-i mîzānda noḳṣān-ı ṭaleb

11 Sūd-ı bāzār-ı keremden geçilür mi ʿİzzet
Āb-rū olmasa ser-māye-i dükkān-ı ṭaleb

• Kur'ân, 111/5.
•• Kur'ân, 112/1.
IV S: 24b, Ü: 24b, A: 23b

12 Kāviş-i nāḫun-ı dil anda cevāhir çıḳarur
Eylemiş ḫāk-i Buḫārā'yı Ḫudā kān-ı ṭaleb

V

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Keçkūl-i ser-nigūn-ı felekden direm ṭaleb
Dest-i gedādan itmege beñzer kerem ṭaleb

2 Ḫāşā niyāza ola yedu'llāh dest-red
Bāb-ı ġanīde ʿāyb degül dem-be-dem ṭaleb

3 Teşhīr-i ʿālem itme diler kendi kendini
Eylerse kim zamānede ṭabl u ʿalem ṭaleb

4 Hem-cinsi lāşesiyle ṭoyar kelb-i gürsine
Eyler mi cāh-ı devleti ṣāḥib-niʿam ṭaleb

5 Şīr-i jeyāndan nigeh-i raḥm ümīdidür
Bu bīşe-zār-ı ġamda ġazāl-i ḥarem ṭaleb

6 Āşār-ı ʿİzzet olmasa esrār-ı kā'ināt
Eyler mi görmege levḥ ü ḳalem ṭaleb

7 İtsün melāẕ-gāhını der-gāh-ı Dihlevī
Her kim iderse kendine ḥüsn-i himem ṭaleb

VI

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Şundı şebāne kāse-i pür-şīr māh-tāb
Eṭfāl-i bāġı eyledi dil-sīr māh-tāb

2 Şūḫ-ı siyāh çerdeye döndi nihāl-i gül
Gül-zārı ḳıldı kişver-i Keşmīr māh-tāb

3 Ṣāḥib-dilāna rīşe-i ednā keder virür
Olmaz mı mevc-i bādeye dil-gīr māh-tāb

4 Üstād-ı mihr itmede leb-rīz-i nūr-ı feyż
İtdükce müddeʿāsını tenvīr māh-tāb

5 Māhiyyet-i ʿaraż ne imiş eyledi beyān
Āşyānuñ itdi rengini taġyīr māh-tāb

V S: 24b, Ü: 25a, A: 23b
VI S: 25a, Ü: 25a, A: 24a

6 Her jāle oldı yek-ḳadeḥ-i selsebīl-i gül
Gül-şende ḳıldı Kevṣer'i tefsīr māh-tāb

7 Nermī-i ḫūy-ı neşr-i tebāşīr-i ʿadl ile
Ḳıldı diyār-ı ẓulmeti teshīr māh-tāb

8 Nüh-ṭāḳ-ı āsmāna bu nüh-beyti ʿİzzetā
İtsün midād-ı tīr ile taḥrīr māh-tāb

9 Keşf oldı añā ḥikmetü'l-işrāḳ-ı Naḳş-bend
Rūyın idince ferş-i der-i Pīr māh-tāb

ḤARFÜ'T-TĀ

VII

– – • / – • – • / • – – – • / – • –

1 Naḳş-ı ṣuverde görmeyeli hey'et-i ṣebāt
Gösterdi rūy-ı ḥayreti mir'āt-ı kā'ināt

2 Bir gün ḫalāṣ olur yıḳılup inḳılābdan
Keştī-i āsmāna odur lenger-i necāt

3 İtdük ḳarār gūşe-i dāmān-ı nāzda
Görmez ġubārumuzdan eṣer çeşm-i iltifāt

4 Bī-çāre cāhiliyye ricāli lisāndadur
İtdük mesānid ehlini biz de Menāt u Lāt

5 Yek-ṣāndur iʿtibār-ı maḥall ile nīk ü bed
Oldı zamānemüzde müreccaḥ ṣıfāta ẕāt

6 Düşnām-ı laʿli telḫī-i mergi unutdurur
Gelmez mi ʿāşıḳānına şīrīnter memāt

7 Aḥrārı ḳıldı Ḫᵛāce ʿUbeyd'üñ ʿabīdi Ḥaḳ
ʿİzzet ider mi bendesi bir ʿabde iltifāt

VIII

– – • / • – – • / • – – • / • – –

1 Çıḳmam ne ḳadar teng ise de cāy-ı ḳanāʿat
Yek-ḫatvede āzürde olur pāy-ı ḳanāʿat

VII S: 25a, Ü: 25b, A: 24a
7 ḫᵛāce: Ü –
VIII S: 25b, Ü: 25b, A: 24b

2 Ṣıġdı sipeh-i pādşeh-i kişver-i lev-lāk
Vüs‘atlidür ol mertebe ṣaḥrā-yı ḳanā‘at

3 Tā kim gele tamġāsına şāhen-şeh-i faḳruñ
Altun gibi zerd olmalı sīmā-yı ḳanā‘at

4 Ḥırşından ide şekve tehī kāse-i faḳra
Ḳāni‘dür o kim itmeye da‘vā-yı ḳanā‘at

5 Ḥākisterine hirre olur mı küberānuñ
Faḳr ehlini ditretse de meştā-yı ḳanā‘at

6 Semmūr-ı siyehdür bilene câme-i mātem
Cān sütresidür sādece kālā-yı ḳanā‘at

7 Bir tārını biñ kāleye erbābı virür mi
Bī-reng ü nuḳūş olsa da dībā-yı ḳanā‘at

8 Biz ḳaṭre-i iḥsānı ile Ḫᵛāce Bahā’nuñ
‘İzzet oluruz mālik-i deryā-yı ḳanā‘at

IX

– – • / • – – • / • – – • / • – –

1 Maḳbūl-i Ḫudā olmasa erbāb-ı ḳanā‘at
Olmazdı der-i Ḥaḳḳ’a yaḳın bāb-ı ḳanā‘at

2 Gencîne-i şāhān gibi mestūr degildür
Naḳdîne-i dāġ-ı dil-i aṣḥāb-i ḳanā‘at

3 Āsūde olur ḳorḳulu düş görme ġamından
Ser-dāde-i bālînçe-i ḫᵛāb-ı ḳanā‘at

4 Ġālib bilürüz ḳuvvet-i erbāb-ı ġınāya
Bir peşşeye maġlūb iken tāb-ı ḳanā‘at

5 Cāmi‘ virürüz mescid-i ḥüsnüñ bedelinde
Ebrūsı yeter ‘āşıḳa miḥrāb-ı ḳanā‘at

6 Pür-cūş iken çeşme-i iḥsānı Ḫudā’nuñ
Eyler yine dil-teşneye işrāb-ı ḳanā‘at

7 Giy tācını ‘İzzet Şeh-i faḳruñ ser-i ṣabra
Terk eyle daḫı var ise eṣvāb-ı ḳanā‘at

IX S: 25b, Ü: 26a, A: 24b
2 şāhān: şāhāne A

ḤARFÜ'S-SĀ'

X

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Açmışdı dāġ-ı sīnem ile lāle-zār baḥş
Gösterdi reng-i ḫaclet idüp şerm-sār baḥş

2 Deryā-yı ḥayretümde olur mevc-i ıżṭırāb
Sīm-āb ile iderse dil-i bī-ḳarār baḥş

3 Bir mūr bār-gāh-ı Süleymān'ı teng ider
Lāyıḳ degül ṣıġār ile itmek kibār baḥş

4 Der-mānde ḳaldı farḳ-ı sefīd ü siyāhda
Kim eylediyse ʿaḳl ile leyl ü nehār baḥş

5 Gördüm kenār-ı nüsḫa-i ḫaṭṭuñda ḫālini
Bir noḳṭasıyla eyleyemez biñ bahār baḥş

6 Başında pārelense n'ola ḫᵛācenüñ kitāb
Virdi ḳarār-ı cengde encām-ı kār baḥş

7 Ben pāy-māli almaġa tāb u tüvān gerek
Her ḫāksār ile idemez rūzgār baḥş

8 Düşmez zebān-ı ʿaczümüze mebḥaṣ-i ḳażā
Bir ṣāʿiḳayla olmayıcaḳ pāy-dār baḥş

9 ʿİzzet bu reʾy-i Ṣāʾib'i gūş eyle bī-cedel
Tā-ṣulḥ mümkinest me-kün iḫtiyār baḥş

10 Şīrān-ı bīşe-zār-ı Ḫudā ḫᵛācegāndur
Anlarla itme ʿālim iseñ zīnhār baḥş

XI

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

1 Ne çāre buldı açup yāre lāle-zār ʿabeş
Bu bāġa dāġ-ı derūn itme āşkār ʿabeş

X S: 26a, Ü: 26b, A: 25a
9 reʾy-i: reʾyi A
XI S: 26a, Ü: 26b, A: 25a

2 Naṣīḥat al varaḳ-ı ḫuşk-i mihr ü māhından
Bu köhne bāġda ümīd-i berg ü bār ʿabeş

3 Hezār derd ile düşürdük āb u dānemüzi
Şu dām-gāh-ı belāya olup şikār ʿabeş

4 Gözüm ki ḥalḳa-i bīrūnıdur verāda ḳalur
Açılsa da der-i devlet-sarāy-ı yār ʿabeş

5 Züḫal degül felegüñ ṭopı naḫs-ı ekberdür
Bunı bilenlere vaḳt itmek iḫtiyār ʿabeş

6 Viṣāl-i zülfe ḫayāl-i muḥāl-i ʿİzzet-veş
Girih girih dolanur mevc-i bī-ḳarār ʿabeş

7 Şikeste-dil düşelüm āstān-ı Çerḫī'ye
Sipihre eylemedür ʿarż-ı inkisār ʿabeş

ḤARFÜ'L-CĪM

XII

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Şöyle ṭursun ola yek-dīgere insān muḥtāc
Gāh olur nemle-i nā-çīze Süleymān muḥtāc

2 Merhemüñ şükrini kim eyler eger olmasa zaḫm
N'ola olsa dehen-i yaraya dermān muḥtāc

3 ʿĀlemüñ ʿālem-i ʿacz oldıġını bildürdi
Ola ḫāşā ki tefāsīrine Ḳur'ān muḥtāc

4 Bu ḥikem-ḫāne-i fānīde olur āḫir-i kār
Bir ṭabībüñ yed-i tedbīrine Loḳmān muḥtāc

5 Āb-ı nīsān dil-i eṣdāfa güher baḫş eyler
Feyż-i ḳudretle olur ḳāṭreye ʿummān muḥtāc

6 Dest-i faḳr eylese de tā-be-şikāf-ı dāmen
Olmasun tügme-i zerrīne girībān muḥtāc

7 Ṣervet-i müflisi hemyān-ı tehī ḥıfż eyler
Der ü dīvāra olur māl-i firāvān muḥtāc

8 Bulınur kāmil olan terbiyet-i nāḳışda
Kürre-i arża degül mihr-i dıraḫşān muḥtāc

XII S: 26b, Ü: 27a, A: 25b
8 olan: olunan Ü

9 ʿİzzetā bendelerinden biridür Ḫān Maḥmūd
Ḥażret-i Şāh'a selāṭīn-i cihān-bān muḥtāc

XIII

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Mün'im odur ki birden ide şüst ü şūy-ı genc
Tā ḳalmaya demāġ-ı ġınāsında būy-ı genc

2 Dendān-ı ejdehā güher-i āb-dārıdur
ʿArż-ı beşāşet itse de aldanma rūy-ı genc

3 Dest-i dirāz ḥırş-ı ciger-gāhını söker
Sūrāḫ-ı mār olmasa rāh-ı gelū-yı genc

4 Sūrāḫ-ı mār ider miyem enf-i ḳanā'ati
Şemm eylemem ḫarābe-i ʿālemde būy-ı genc

5 Şerbet ṣanup bu ḫār-ı ġamuñ zehr-i mārını
Dil-teşnegān-ı şervet ider ārzū-yı genc

6 Ki ol ʿarūsa cān virilür yüz görümligi
Olmaz güşāde sāde füsūn ile rūy-ı genc

7 Bād-āveri ayaġına gönderdi rūzgār
Bir ḫaṭve Ḫüsrev eylemeden cüst-cūy-ı genc

8 Müflis girer mi maṣrafa vaʿd-i kār ile
Açmaz dehān-ı kīsemüzi güft-gūy-ı genc

9 Maḥrūm-ı naḳd-i ʿaḳldur eylerse ʿİzzetā
Der-gāh-ı Şāh'ı terk ile kim cüst-cūy-ı genc

ḪARFÜ'L-ḪĀ

XIV

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

1 Lebüm ki oldı olaldan leb-āşnā-yı ḳadeḥ
Leb-ā-leb olmadı keyfümce imtilā-yı ḳadeḥ

2 Bu neş'e-gāh-ı fenā başdırup mey-i nāba
Hezār maġz-ı seri eyledi fedā-yı ḳadeḥ

3 Behişt ü dūzaḫa īṣāl ider mi ey zāhid

XIII S: 26b, Ü: 27b, A: 25b
XIV S: 27a, Ü: 27b, A: 26a

Seni tilāvet-i Ḳur'ān beni duʿā-yı ḳadeḥ

4 Ṭoḳunma ḫāṭır-ı ṣāḥib-dilāna kim olamaz
Defāyin-i dü-cihān naḳd-i ḫūn-behā-yı ḳadeḥ

5 Fütādegān-ı keder de ayaḳlanur bir dem
Dürüst başsa eger bezm-i ġamda pāy-ı ḳadeḥ

6 Şikeste cām-ı dile eyledük anı tebdīl
Bu bezm-i ġamda idük biz de mübtelā-yı ḳadeḥ

7 Dehān-ı şüsteye ʿİzzet degülse de lāyıḳ
Biraz süḫan var imiş söyledük berāy-ı ḳadeḥ

8 Ḥużūr-ı Şāh'da şāyān degül egerçi bu söz
Füsūs gitmedi dilden daḫi ṣafā-yı ḳadeḥ

XV

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Olmadan kānūn-ı ḫ̆āba bād-zen dāmān-ı ṣubḥ
Mihr-veş āgeh-dilān evvel olur sūzān-ı ṣubḥ

2 Rūz-ı rūşen-dildür ancaḳ müstaʿidd-i aḫẕ-i feyż
Kimseden ḳandīlin itmezken dirīġ eyvān-ı ṣubḥ

3 Bī-ḫaberdür naḳş-ı ṣunʿ-ı Fāliḳu'l-aṣbāḥdan
Kim olursa ʿaynek-i ḫur-şīd ile ḫayrān-ı ṣubḥ

4 Nān-ı mihri āsmān itmiş idi çoḳdan dirīġ
Olmasa mebẕūl-i ʿālem niʿmet-i elvān-ı ṣubḥ

5 Ṭoymadı tā-ḥaşr ṭoymaz çeşm-i çarḫ-ı gürsine
Çoḳ ġazāl-i mihr büryān oldı behr-i ḫ̆ān-ı ṣubḥ

6 Dāġ-ı sūzān-ı seḥer-ḫīzān virür bu bāġa fer
Āteş-i ḫur-şīddür gül-ġonçe-i bustān-ı ṣubḥ

7 Şām iderdi māh ile taḳlīd-i menşūr-ı seḥer
Çekmese ḫur-şīd-diller pençe-i fermān-ı ṣubḥ

8 Rūz u şeb ḳandīl-i ḫāmūşıdur āfetden maṣūn
Şemʿ-i bezm-i ehl-i ṣoḥbetdür olan giryān-ı ṣubḥ

9 Mihrine şeb-nem-rübālıḳ eyler ol pīr-i kühen
Aldadup eṭfāl-i gül-zārı leb-i ḫandān-ı ṣubḥ

XV S: 27a, Ü: 28a, A: 26a

10 Feyż-ḫᵛāhān çeşm-i ḫūn-ālūd ile rūmāldür
Sürḫ olur ʿİzzet anuñ çün perde-i dīvān-ı ṣubḥ

11 Bāb-ı ḳaṣr-ı ʿārifāna mihrini gül-mīḫ ider
Ẕerre deñlü varsa bu eyvānda ʿirfān-ı ṣubḥ

ḪARFÜ'L-ḪA'

XVI

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Bildüm ancaḳ iki başdur rūz u şeb taʿyīn-i çerḫ
Dest-şūy-ı ḫᵛānıyam artuḳ revā mı kīn-i çerḫ

2 Añā itmez mi eşer dil-dāra teʾşīr eyleyen
Āh-ı ʿāşıḳdan hirāsāndur dil-i sengīn-i çerḫ

3 ʿAndelīb-i dil gül-i ḫur-şīdine meyl itmesün
Aldadur her gün hezārın gül-şen-i rengīn-i çerḫ

4 Ṭıfl-ı āteş-pāreden bīzārdur gehvāresi
Dilde temkīn olmaya imkānda mı temkīn-i çerḫ

5 Dest-mālidür kefen çoḳ ġonçeyi bu bāġda
Düşürüp bilmem ne yapdı merdüm-i gül-çīn-i çerḫ

6 *Terbiyet nā-ehl-rā çün girdgān ber-günbedest*
Nā-sezādur ʿāḳile taʿrīż-i ān ü īn-i çerḫ

7 ʿİzzet oldum rīze-i iḥsān-ı Şāh'uñ ḳāniʿi
Dest-şūy-ı ḫᵛānıyam artuḳ revā mı kīn-i çerḫ

XVII

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Nūş idüp bu meclisüñ ṣahbāsını şīrīn ü telḫ
Bezm-i ferdāya ḳoduḳ daʿvāsını şīrīn ü telḫ

2 Telḫini şīrīn bilen şīrīnini telḫ eylemez
Kendi eyler eyleyen dünyāsını şīrīn ü telḫ

3 İki ṭopun yuṭdurur ṣubḥ u mesā pür-zehr idüp
Sürmek ister āsmān ḥelvāsını şīrīn ü telḫ

XVI S: 27b, Ü: 28b, A: 26b
6 ber-günbedest: günbedest Ü
XVII S: 27b, Ü: 28b, A: 26b

4 Levn-i ġam reng-i meserret olsa naḳş-ı pisteri
Şaḫş-ı kūruñ eylemez rü'yāsını şīrīn ü telḫ

5 Zehr-i şehd-i nuṣḥına baġışladum vā'iẓlerüñ
Sāḳiyānuñ aḫzını i'ṭāsını şīrīn ü telḫ

6 Reng-i ḫiffet gösterür a'dāya 'İzzet nāfile
Zehr ü şerbetden ider sīmāsını şīrīn ü telḫ

7 Ḫ'ācegānuñ süfre-i iḥsānın ümmīd itmesün
Bilmeyenler ni'met-i Mevlā'sını şīrīn ü telḫ

ḪARFÜ'D-DĀL

XVIII

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Gitdi şāhān düşüp her biri bir derde meded
Kendi başına daḫi yoġ imiş efserde meded

2 Mevc-i şemşīrdedür āb-ı ḥayāt-ı 'āşıḳ
Bulınur ḫaste-i hicre leb-i ḫancerde meded

3 Olamaz piste gibi şehr-i derūnuñ ma'mūr
Böyle şūriş var iken mülk-i ṣanavberde meded

4 Mürġ-ı gül-zār-ı fenādan nice ümmīd eyler
Zaḫm-ı minḳārı gören berg-i gül-i terde meded

5 Pür-'aḳāḳīr zemīn ḥoḳḳa-i gerdūn leb-rīz
Bulmaduḳ derdümüze gökde devā yerde meded

6 Bizde ber-'aks oluyor kār-ı nigāh-ı ser-tīz
Varsa da ḫastelere renciş-i neşterde meded

7 Ḫaste-i ḫāline bir ḥabb-i müdāvāt olamaz
'İzzetā ṭoplasalar var ise her nerde meded

8 Der-geh-i Ḫażret-i Şeh'den umaram çāresini
Aradum 'illet-i 'işyānuma her derde meded

XIX

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

XVIII S: 28a, Ü: 29a, A: 27a
5 zemīn: zamān A
XIX S: 28a, Ü: 29a, A: 27a

1 Dest-i ḳāṣır ġam virür mi olmasa himmet bülend
Câme-i kūtāh müşekkeldür olup ḳāmet bülend

2 Çeşme-i ḫur-şîde çıḳsa āḫir eyler ser-nigūn
Āb-ı iḳbāli idüp fevvāre-i şöhret bülend

3 Dāmen-i reftārı eylerdi şerārından ḥaẕer
Olmasaydı kāşki āh-ı dem-i fürḳat bülend

4 Evc-i devletden geçüp bālāya dek itmiş ṣu'ūd
Öyle çıḳmış kim dehenden āteş-i ġayret bülend

5 Evc-i ümmîd-i cihāndan tā ola bîrūn diyü
Gösterür nā-kes menār-ı himmetin ġāyet bülend

6 Eylemez kem-māye rāḥat aşlını fikr itmeden
Her ne rütbe itmiş olsa ḳadrini devlet bülend

7 Setr içün mālın ider envā'-ı ẕülli irtikāb
Pāye-i erbāb-ı sūḳı eylemez şervet bülend

8 Arḳama ḳanbūrını yapışdururdı āsmān
Ḳāmetinden olmasaydı ḳamet-i 'İzzet bülend

9 İki ḫāḳān sāyesinde irdi başum göklere
Tāc-ı şāhî ile oldı sikke-i Ḥażret bülend

XX

– • • – / – • – / – • • – / – • –

1 Āḫir olur rūy-ı sürḫ meclis-i maḥşer sefîd
'Āḳıbet olmaz mı baḳ ġonçe-i aḫker sefîd

2 Sen yine ey bü'l-heves cānfes ara reng reng
Biçmede ḫayyāṭ-ı merg cāmeñi yekser sefîd

3 Rūy-ı siyāhuñ ḳapar 'aybını mūy-ı siyāh
Rîş ile ruḫsāruñı eyle ber-ā-ber sefîd

4 Seng olamaz ḫāṣılı bāġı ḳosañ gül-şeker
Māye-i nermî gerek reng ala tā her sefîd

5 Merd-i müsāfir-perest luṭfına şermendedür
Mihr uzaduḳca olur çehre-i ḫāver sefîd

6 Himmet-i rūşen-dilān ḫāki ider terbiye

XX S: 28b, Ü: 29b, A: 27b

Sīlī-i emvāc ile olmada ʿanber sefīd

7 Çoḳ ḳara yüzler gelüp ʿİzzet olur terbiyet
Ḫāk-i der-i Şāh'da rūyını eyler sefīd

XXI

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Bu vaḳt-i nā-ümīdīde gülinden gül-sitān nevmīd
Şitā me'yūs ṣayfından bahārından ḫazān nevmīd

2 Felekler birbirine çeşm-i ḥayret mihr ü meh ʿaynek
Cihān bir renge kim girdi cihānlıḳdan cihān nevmīd

3 Ölürken daḫi fikr-i ḳāmetinden geçmem ol servüñ
Çıḳar mı lānesinden mürġ-ı cān-ı nā-tüvān nevmīd

4 Biraz oldı medār-ı bād-ı āhum yoḫsa olmışdı
Bu ḥayret-zār-ı ġamda gerdişinden āsmān nevmīd

5 Virür her peşşe bir ṣāḥib-ḳırān ḥükmin bu ṣaḥrāda
Olursa bād-ı nuṣretden eger şāhen-şehān nevmīd

6 Mükāfāt eyledi her ḳahrına biñ dürlü luṭfıyla
Beni eyler mi tekdīr-i şehen-şāh-ı zamān nevmīd

7 Olurlar behre-yāb-ı feyż-i iḥsān ʿİzzetā az çoḳ
Gedāyān-ı ṭarīḳın eylemezler ḫʿācegān nevmīd

ḪARFÜ'Z-ZĀL

XXII

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Ḳalmadı ḳālıb-ı devrānda insāna melāz
Cāna minnetdi eger olsa beden cāna melāz

2 Ṣıġınur Ḥażret-i Allāh'a faḳaṭ pür-diller
İstemez maʿrekede zümre-i merdāna melāz

3 ʿĀlem-i dīger arar salṭanatuñ bārından
Olur āyīnesi İskender-i ḥayrāna melāz

4 Teng ider ʿālemi maḥbūbına da cilve-i Ḥaḳ
Lāne-i nemle olur cünd-i Süleymān'a melāz

XXI S: 28b, Ü: 30a, A: 27b
XXII S: 29a, Ü: 30a, A: 28a

5 Ḫān-mānın yaḳıyor her kime virsem ʿİzzet
Dil-berān idi muḳaddem dil-i sūzāna melāẕ

6 ʿAnkebūt-ı der-i maḥbūb-i Ḫudā'dur Nessāc
Ġār-ı ʿālemde dinür bāb-ı ʿazīzāna melāẕ

XXIII

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Ḫaṭṭı geldi āblar faṣl-ı bahār efzūn olur
Cedvel-i eşküm diyār-ı ḫüsnine ceyḥūn olur

2 Leẕẕet-i laʿlin yazarken gelse rengi yāduma
Menhelü'l-ʿaẕb-i şikāf-ı ḫāme nehr-i ḫūn olur

3 Ḫūn-bahāmı seyr-i laʿl-i yāre maḥsūb itdiler
Ḳorḳaram şehr-i maḥabbetde bu da ḳānūn olur

4 Ḫarf-i heycā-yı cünūnı kākülinden meşḳ idüp
Ḫalḳa-i zencīr-i işkeste anuñçün nūn olur

5 ʿAḳl olup evvel-be-evvel zülfünüñ dīvānesi
Görse Leylā'mı Felāṭūn'lar benüm mecnūn olur

6 Nuṭḳ-ı şekker-bār-ı laʿl-i yārdan dīger ʿaceb
Bir bedīhī var mıdur kim mevridi maẕnūn olur

7 Nev-perend-i dest-gāh-ı Naḳş-bendīdür sözüm
Perniyān-ı dīgerān ʿİzzet görüp meftūn olur

ḪARFÜ'Z-ZĀ

XXIV

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Riyāżet ile zāhid tā-hilāl-āsā ḳadīd olmaz
Ḳamer olsa yüzinden lekke-i ġam nā-bedīd olmaz

2 Ṣuver naḳḳāşa taʿrīż itmege ḳādir mi her neyse
Bu ḥikmet-ḫāne-i taṣvīrde güft ü şenīd olmaz

3 Meşeldür şāh-bāz-āsā ṣalanlar pençe-i āzı
Egerçi ḳısmeti çoḳ olsa da ʿömri medīd olmaz

4 Gedāyān-ı ḥaḳīḳatden işitdüm sāʿil-i dānā

XXIII S: 29a, Ü: 30b, A: 28a
XXIV S: 29b, Ü: 30b, A: 28b

Ḫudāvend-i Kerīm'üñ bāb-ı luṭfından ba'īd olmaz

5 O rütbe ser-nigūnam perçemüm ṭūbāya nāz eyler
Sipihr-i ḳad-ḫamīde gül-şenümde naḫl-i bīd olmaz

6 Merāmı ḫalḳı şoymaḳdur açup terk-i sivādan baḥş
Murādınca cenāb-ı şeyḫe kimse bir mürīd olmaz

7 Niçe 'ifrītler mühr-i Süleymān'ı alur mā-dām
O cevher naḳd-i 'irfān ile bey'-i *men yezīd*• olmaz

8 Hilāl-i ebruvān-ı yārdan maḥrem olan şaḫṣa
Bu mātem-ḫānede şevvāl ü ẕi'l-ḥicceyle 'īd olmaz

9 Degüldür 'İzzetā aḫrārdan maḥsūb 'indümde
'Ubeydu'llāh'a bu 'ālemde her kim ki 'abīd olmaz

ḪARFÜ'S-SĪN

XXV

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Şanma şem'-i meclis-i devletden eyler iḳtibās
Re'yini işrāḳ-ı ḥikmetden o eyler iḳtibās

2 Söndirür mişkāt-ı ḳalbi keşret-i āb-ı kelām
Gerçi ḳandīl-i dehen şoḫbetden eyler iḳtibās

3 Noḳṭa-i la'l-i lebüñ vaṣf eyleyen 'āciz ḳalup
Lafẓ-ı Kevṯer yā diger āyetden eyler iḳtibās

4 Bir nice cem'iyyetin gördi perīşān olduġın
Şem'-i meclis āteş-i firḳatden eyler iḳtibās

5 Muḳbilān şem'-i mezārın ḥāżır eyler ba'd-ez-īn
Şu'lesin āvāze-i şöhretden eyler iḳtibās

6 Çekse kim tīġ-ı zebānı maḳṭa'-ı ebḥāṯda
Mihr-i re'yi maṭla'-ı 'İzzet'den eyle iḳtibās

7 Ḳalbini ḫur-şīd iden envār-ı ẕikru'llāh ile
Cebhe-i Pīr-i felek-rif'atden eyler iḳtibās

---

5 perçemüm: percem A
• "Artıran var mı?"
XXV S: 29b, Ü: 31a, A: 28b

ḤARFÜ'Ş-ŞIN

XXVI

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Yāruñ raḳīb bāb-ı vişālinde beklemiş
Tā ṣubḥ olunca gezmeden ammā köpeklemiş

2 Ruḫsār-ı ehl-i derd imiş ancaḳ ṭılā-yı nāb
Ṣarrāf-ı 'aşḳ naḳd-i cihānı miḥeklemiş

3 Geçmiş mi kimsenin emegi Kūh-ken ḳadar
Çoḳdur firāz-ı ġamda egerçi emeklemiş

4 Belkim elinden ola girībānumuz ḫalāṣ
Dāmān-ı çerḫi bu gice āhum eteklemiş

5 Mürġ-ı dil-i nizārumı Allāh ṣaḳlasun
Müjgānı ile tīr-i nigāhı yeleklemiş

6 Evżā'-ı çerḫe eylemeyüp 'āşıḳ i'timād
Pāyende ile ḳaṣr-ı vişāli direklemiş

7 Olmaz mı ser-bülend ki tāc-ı şehen-şehi
'İzzet külāh-ı Ḥażret-i Ḫünkār'a eklemiş

ḤARFÜ'Ṣ-ṢĀD

XXVII

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 İtdirür ṣaḫn-ı velehde kār-ı bī-encām raḳṣ
Ol sebebden ḳat ḳat eyler çerḫ-i heft endām raḳṣ

2 Perr-i mürġ-ı āhumuzdan birbirine girdi çerḫ
Iżṭırāb-ı bālden eyler şikār u dām raḳṣ

3 Sālik-i mecẕūb olur raḳṣān-ı vaṣl-ı kāmilān
Şevḳ-i deryā ile eyler seyl-i bī-ārām raḳṣ

XXVI S: 30a, Ü: 31b, A: 29a
3 emegi: etegi A
XXVII S: 30a, Ü: 31b, A: 29a

4 Ḫalḳa-i tevḥīdde leb-rīzlerdür pāy-kūb
Bādeden olsa tehī meclisde itmez cām raḳṣ

5 Neş'e-dār-ı bezm-i bāḳī itmese sāḳī-i merg
Göz süzüp eyler mi bī-cā bismil-i nā-kām raḳṣ

6 Lafẓ-ı ḳahr itmez keremden eyleyen taḥrīk-i leb
Lezzetinden diḳḳat it eyler fem-i ikrām raḳṣ

7 Merd-i mātem-āşnā bismil ḳadar ḥaẓẓ eylemez
Meclisinde eylese bir şūḫ-ı sīm-endām raḳṣ

8 Mevḳi'i semt-i ṣafādur sa'y ḳıl def'-i ġama
Merve ḥaḳḳı 'aybdur bī-vecd ü bī-hengām raḳṣ

9 İltifāt erbāb-ı isti'dāda şevḳ-efzā olur
Żerre eyler naẓre-i mihr ile bī-ibrām raḳṣ

10 Tengnāy-ı çerḫde şīrīn-ṭab'ān süst olur
Olsa vāsi' ẓarfı eyler dāne-i bādām raḳṣ

11 Şāḥ-ı naḫl-i gülde seyr it ihtizāz-ı ġonçeyi
Dest-i sāḳīde iderken sāġar-i gül-fām raḳṣ

12 İftirāḳ-ı mihr ider gāhīce ḫākister-nişīn
Yoḫsa eyler gice gündüz żerre bī-ārām raḳṣ

13 Żerre-āsā olsa eczā-yı cihān raḳṣān-ı şevḳ
Neş'elenmem bezm-i ġamda eylemezse cām raḳṣ

14 Naẓm-ı Ṣā'ib'dür niẓām-ārā-yı raḳḳāṣān-i nev
Ḫāme-i 'İzzet egerçi şūḫ ammā ḫām raḳṣ

15 Raḳṣ-ı sūrī olmasa memnū'-ı devr-i Naḳş-bend
Böyle mi eylerdi ol demlerde heft ecrām raḳṣ

ḪARFÜ'Ḍ-ḌĀD

XXVIII

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 İstemem āb-ı ḥayāt eylese işrāb-ı ġaraż
İçer icrā-yı ġaraż itmege erbāb-ı ġaraż

2 Kişver-i devlete düşmenlerümi nefy itmem
Yayılup 'ālemi ifsād ider aṣḥāb-ı ġaraż

---

8 merve: merd A
XXVIII S: 30b, Ü: 32a, A: 29b

3 Çoġı ebnā-yı zamānuñ boġılur maḥbesde
Ḳapanursa yed-i ḳudret ile ebvāb-ı ġaraż

4 Nice kerre süfün-i tecribemüz geçmişdür
Baḥr-i tedbīri bozar ḳaṭre-i çirk-āb-ı ġaraż

5 Çeşm-i inṣāfumuzı eyleye Mevlā īḳāẓ
Gösterür ḳorḳulı düş yatdıġumuz ḫ̔āb-ı ġaraż

6 Ḳurtulurduḳ felegüñ zehr-i ġamından bārī
Ḳırılaydı şu kühen kāse-i telḫ-āb-ı ġaraż

7 Biz o tāzāneyi ḳullanmadayuz ālāta
Bem-i āfāḳı şikest eyledi mıżrāb-ı ġaraż

8 ʿİzzetā olmasa mesṭūr ṭarīḳ-ı ḫufye
Yolumuzdan alıḳordı niçe reh-yāb-ı ġaraż

ḤARFÜ'Ṭ-ṬĀ

XXIX

– • • – / – • – / – • • – / – • –

1 Meclis-i aġyārda ṣoḥbet-i cānān ġalaṭ
Ḫāne-i küffārda āyet-i Ḳur'ān ġalaṭ

2 Anuñ içün kimseye virdigi ḫayr itmiyor
Dest-i felek kec-ʿaṭā itdigi iḥsān ġalaṭ

3 Āteş ü āb olsa ger birbirin ifnā ider
Dīde-i giryān tehī sīne-i sūzān ġalaṭ

4 Māşıṭa-i ṣunʿ-ı ḫüsn noḳṭada sehv eylemez
Ṣanma ki ḫaṭṭuñ ʿabeş ḫāl-i perīşān ġalaṭ

5 Yār ḳıyās itdigüñ yaralar açdı saña
Dönsene ey bī-ḫıred oldı nümāyān ġalaṭ

6 Ḫilʿat-i teşrīf-i ʿaşḳ zāhide şāyān degül
Düş-ı gedāyānda cāme-i şāhān ġalaṭ

7 Āh-ı süveydā-yı dil pīş-i ruḫında ḫaṭā
Maṭlaʿ-ı ḫur-şīdde şemʿ-i şeb-isṭān ġalaṭ

8 Olmama lāzım gelür ḫalḳa eger olmasa
Ḥikmet-i Mevlā ile ḥikmet-i Loḳmān ġalaṭ

XXIX S: 31a, Ü: 32b, A: 30a
1 cānān: aġyār A

9 Dest-güşā pīr-i mey muġ-beçe āmīn-ḫʿān
Sāḳī-i eyyām mest gerdiş-i devrān ġalaṭ

10 Zülfini ḳaṣd eylesem ruḫlarını gösterür
Eyledi rü'yāmızı ḫʿāb-ı perīşān ġalaṭ

11 Müy-ı sefīd oldı berf sen yine ḳıl fikr-i ruḫ
Faṣl-ı zem-istānda seyri gül-sitān ġalaṭ

12 Muntaẓır-ı merg olan mürġın olur rāḥati
Dām-geh-i çerḫde olma per-efşān ġalaṭ

13 Çün gene ʿĀşıḳ ʿÖmer anı yazar ʿİzzetā
Böyle perīşān söze defter-i dīvān ġalaṭ

14 Gitmesini bilmeyen rāh-neverde gelür
Pūye-i silk-i ḫaṭā rāh-ı ʿazīzān ġalaṭ

ḪARFÜ'Ẕ-ẔĀ'

XXX

– – • / • – – • / • – – • / • – –

1 Bārīk gerekdür o ḳadar misṭar-ı elfāẓ
Kim müydan āzürde olur cevher-i elfāẓ

2 Olmazdı ʿayān sāde-dilāna bu maʿānī
Göndermese Ḥaḳ ṣafḥaya peyġam-ber-i elfāẓ

3 Ḳālen ḳalemen ḳıl sözi evvelce tefekkür
Ṣıbyāndur iden leblerini senger-i elfāẓ

4 Maẓmūnını emvātuñ alan şāʿir-i sārīḳ
Mecmūʿa-i eşʿārın ider maḥşer-i elfāẓ

5 Almazsa muḳaddemce ḳalem zānū-yı fikre
Bālīnçe-i mısṭara yatmaz ser-i elfāẓ

6 Sevḳ eylemede cünd-i ḫurūfātı hüner-ver
Nā-dān ise kātib bozılur leşker-i elfāẓ

7 Eṭvār-ı dürüst olmasa şāyān-ı sipeh-büd
Ḥarf-i elif olmaz idi ser-ʿasker-i elfāẓ

8 Erbāb-ı meẕāḳa ṭoḳınur şīr-i maʿānī
İtmez ise ıṣlāḥ eger şekker-i elfāẓ

XXX S: 31a, Ü: 33a, A: 30a

9 Ebterdür o söz giyse daḫi tāc-ı cevāhir
Bi'smi'llāh eger olmasa zīb-i ser-i elfāẓ

10 Pīrāna tevessülle tüketdüm sözi 'İzzet
Der-gāh-ı ma'ānīde ḳapandı der-i elfāẓ

ḪARFÜ'L-'AYN

XXXI

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Bir nefesdür 'āḳıbet ifnā iden varum çü şem'
Ṣubḥa dek ol ben ṣabāḥ-ı ḥaşre dek zārum çü şem'

2 Söndi sūz-ı mihr ile germī-i bāzār-ı viṣāl
Oldı hem-cinsüm ziyān-ı ḥāṣıl-ı kārum çü şem'

3 Güllerüm itmekdedürler çīde-i miḳrāż-ı şevḳ
Dīde-i erbāb-ı meclisde yine ḫārum çü şem'

4 Kendi kendin merdüm-i āteş-zebān ifnā ider
Bī-sebeb ṣīlī-ḫor-i miḳrāż-ı āzārum çü şem'

5 Cām-ı ḫālīdür baña 'arż olınan peymāneler
Gerçi her bir bezm-i 'Iş ü 'işrete yārum çü şem'

6 Gāh ister nīm-bīnālar beni gāh istemez
Dīde-i ma'lūle nef'üm olsa da bārum çü şem'

7 Şevḳümüñ pertev gedāsıdur yine ehl-i naẓar
Ḳarşusında çeşm-i kūruñ gerçi kim tārum çü şem'

8 Baña her kim iltifāt itdiyse yandı nāruma
Sūziş-i pervāne-i eṭrāfuma zārum çü şem'

9 Şem'-dan kabr ü kefen ḫākister ü ten-şūy bezm
Rāh-ı ifnā-yı vücūdumda sebük-bārum çü şem'

10 Parlayup sönmek giyāh-āsā ḳolaydur 'āşıḳa
Yanmada maḥv olmada āheste-reftārum çü şem'

11 Tā vücūdı maḫv olunca itmez ārām āteşi
Cism-i zārumdan anuñçün ben de bīzārum çü şem'

12 Şevḳ-i mihr eyler mehi gāhī hilāl ü gāh bedr
Ḫacletinden cān-güdāz-ı āteş-i 'ārum çü şem'

---

9 ebterdür: ebter Ü
XXXI S: 31b, Ü: 33b, A: 30b

13 Şu'lesinden meyl-i dūd-ı āhum itdüm sürme-dān
Kendi çeşm-i kūruma ḥur-şīd-i āşārum çü şem'

14 Girye vü sūz-ı derūnum gice gündüzdür benüm
Rūzlarda şanma ārām ile bī-kārum çü şem'

15 'Ayb-pūş-ı ādemī olmaḳ hünerken 'İzzetā
Yandıġum 'ālemde oldur merdüm-āzārum çü şem'

16 Ḳabr-i Şāh-ı Naḳş-bend'e eyleme 'arż-ı niyāz
Var zebānum gerçi kim bī-ṣavt güftārum çü şem'

ḤARFÜ'L-ĠAYN

XXXII

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Ḥıfẓ ider düşmenden anı ten virürken cān dirīġ
Merd-i 'āşıḳ eylesün mi dostdan īmān dirīġ

2 Ḳorḳaram bir gün ṭutar ṣayyād ḫūn-ı nā-ḥaḳum
Yoḫsa şeh-bāzından itmez kimse mürġ-ı cān dirīġ

3 Ḫaṭṭ-ı püşt-i leble söyleşdük nihānī vuṣlatın
Bizden itsün būse-i la'lin yine cānān dirīġ

4 Āyet-i nūr-ı ruḫın setr eyleyüp ḫaṭṭ-ı siyāh
Kāfir-istān içre ḳaldı levḥa-i Ḳur'ān dirīġ

5 Beẕl-i cevherdür hüner deryā gibi bīgāneye
Merd ü nā-kes āşnādan eylemez iḥsān dirīġ

6 Ḳaḥbe dünyā bilmez insān ḳadri kim çeksek ġamın
Merd olandan eylemezler himmetin merdān dirīġ

7 Eyledi ḳaḥṭ-ı ricāl ehl-i mesānidden bizi
Oldı insān zümresinden bir süri ḥayvān dirīġ

8 Ehven-i mevcūd 'İzzet'dür varuñ fehm eyleyüñ
Ḳaldı nā-dānlar elinde meclis-i 'irfān dirīġ

9 Bendegān-ı Şāh'dan gūş it dirīgā nālesin
El-'ıyāẕ eylerse bizden luṭfın o ḫāḳān dirīġ

ḤARFÜ'L-FĀ

XXXIII

XXXII S: 32a, Ü: 34a, A: 31a
XXXIII S: 32b, Ü: 34b, A: 31b

•– – –/•– – –/•– – –/•– – –

1 Güşāde olsa daḫi ġonçe-veş pīrāhen-i Yūsuf
Görünmez sürḫī-i gül-berg-i ʿIṣmetinden ten-i Yūsuf

2 İrer encāma bir gün hicr-i pīrān ġam cevānuñdur
N'ola Yaʿḳūb'dan olsa füzūnter şīven-i Yūsuf

3 Sirişk-i al-i Yaʿḳūb eyledi perverde ruḫsārın
Baḳar mı ḫūn-ı işkest-i zenāna gül-şen-i Yūsuf

4 O cevher-pārenüñ yāḳūt ile oldı ḫarīdārı
İden ḫūn-ı derūnın zīver-i pīrāmen-i Yūsuf

5 Żarar eyler mi nūra nūr ḫāṣā ide nā-bīnā
Aġartdı dīde-i pīri ḫayāl-i rūşen-i Yūsuf

6 Güvāh-ı ṣıdḳ olup dāmānı ḳurtardı girībānı
Dem-i kāẕibden olmışdı ḫacil pīrāhen-i Yūsuf

7 Mülāḳāt-ı pederden ġayrı bir gün görmedi ol māh
Nice bedr ü hilāl oldı cemāl-i aḥsen-i Yūsuf

8 Neler çekdi neler ebnā-yı ʿaşırdan bu zindānda
ʿAzīzüm reşk-i iḫvān idi derd-i ehven-i Yūsuf

9 Ḫalāṣ itdi ʿazīz-i Mışr elinden dāmen-i cānın
Züleyḫā'dan mı ḳorḳar ʿişmet-i merd-efgen-i Yūsuf

10 Züleyḫā ʿaşḳına ʿİzzet ḳuluñdan itme rū-gerdān
Geçince destine maḫşerde yā Rab dāmen-i Yūsuf

11 Tevessül eyledüm der-gāh-ı pīrān-ı ʿazīzāna
Ola maḳbūl-i nezd-i bāġ-bān bu gül-şen-i Yūsuf

ḪARFÜ'L-ḲĀF

XXXIV

–•– –/–•– –/–•– –/–•–

1 Bir nice ʿanḳāları güncişk ḳıldı Ḳāf-ı ʿaşḳ
Dām-ı Ḳāf'ı görmese herkes ururdı lāf-ı ʿaşḳ

2 Evveli ejder dehānı āḫiri dām-ı ḳażā
Erre resmin gösterür evṣaṭda şekl-i nāf-ı ʿaşḳ

---

4 yāḳūt ile: S – / oldı: A –
XXXIV S: 32b, Ü: 35a, A: 31b

3 Ḳays-ı ʿuryānın deger mi atdıġı pā-pūşuna
Nev-ẓuhūr oldı aġızdan bir nice ḫaffāf-ı ʿaşḳ

4 Her dehen itmez taḥammül ṣafveti aldatmasun
Nār-ı miḥnetden muḳaṭṭardur sülāf-ı ṣāf-ı ʿaşḳ

5 Tīşe-i Ferhād'ı sūzen itdük ol kālāya biz
Buldı naḳş-ı ḥüsn-i dīger kāle-i nev-bāf-ı ʿaşḳ

6 Sīnemi iç ḳalʿadan ḳıldı ḫarāb-ender-ḫarāb
Yıḳdı Sivas-ı dili Timur-ı bī-inṣāf-ı ʿaşḳ

7 ʿAyn-ı *ḥub fi'llāh*dur• ʿİzzet ṭarīḳ-ı ḫʷācegān
Gerçi itmez ṭā'irinden kimse istiṣrāḳ-ı ʿaşḳ

ḪARFÜ'L-KĀF

XXXV

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

1 Ġam-ı cihān ile itmem cihānı başıma teng
Yıḳılsa üstüme ʿālem gelür mi rīze-i seng

2 Ben ol mübāriz-i ḳānūn-şināṣ-ı mevtem kim
Gelür ṣımāḫuma āheng-i ceng naġme-i çeng

3 Gehī ider dil-i bī-raḥmdam kerem lemeʿān
Yaḳar fetīle-i ḳandīl-i faḳrı āhen ü seng

4 Ḥakīm-i muṭlaḳ ide bir ṭabīb-i ḥāẕıḳ ḫalḳ
Sirāyet eylemeden mülk-i cāna renc-i Fireg

5 Bu bīşe-zār-ı fenādan ḫalāṣa ṣūret yoḳ
Miṣāl-i şīr zemīni zamānı naḳş-ı peleng

6 Nice şehen-şehi Timur ḳıldı pā-der-gil
Dürüsti sebḳat ider ḳaṭʿ-ı rāh itmede leng

7 Virüp zenān-ı ḳılāʿ u buḳāʿı aʿdāya
Utanmadan ḳaçaraḳ geldi bir ṭaḳım pezeveng

6 Ḫudā muḥāfaẓa itsün de nerde eylerse
Cenāb-ı Yūnus'uñ oldı sarāyı baṭn-ı neheng

7 Getürmede o da yāda dem-i şehīdānı
Gözümde döndi ḳızıl ḳana bāde-i gül-reng

• Keşfu'l-hafâ, I, 177.
XXXV S: 33a, Ü: 35a, A: 32a

8 Şihāb-ı nūr mı mākū-yı ḫāme-i ʿİzzet
Ḳumāş-ı naẓmına var mı bu rütbe virmiş reng

9 Gönül umar mı ṣafā feyż-i Ṭaşkendī'den
Cilā-yı kāġıd-ı ḫām olmasaydı mühre-i seng

ḤARFÜ'L-LĀM

XXXVI

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Hem-çün ġubār eksik olur mı belā-yı dil
Yek-noḳṭa-i ḳażā-yı Ḫudā'dur feżā-yı dil

2 Her kim iderse sırr-ı merāyāndur görür
Ẕikr-i Ḫudā'yı mışḳale-i ġam-zidā-yı dil

3 Şevket-sarāy-ı Ḫālıḳ-ı ekvān andadur
Vüsʿatlidür o mertebe kim tengnā-yı dil

4 Bāc u ḫarācı ḥaşren vü ḳaşren Ḫudā'yadur
İḳlīm-i kibriyāya düşer rūstā-yı dil

5 Nā-maḥrem-i nuḳūşdur ol ʿālem-i baḫt
Bīgāne-i cihāndur olan āşnā-yı dil

6 Bilmezdüm olmayınca giriftār-ı ḫāmişi
Ḳanġı ḳafesde bülbül-i her-dem nevā-yı dil

7 Dervīşe ẕikr erresidür üstüḫ̆ān-ı faḳr
Meyl itmez olsa cīfe cihāna Hümā-yı dil

8 E'n-nūru fi's-sevādi bunuñ kendi rengidür
Astār-ı beyte gerçi mümāṣil ridā-yı dil

9 ʿİzzet bilince kendini ögrendi ġam nedür
Eyyām-ı ġafleti idi vaḳt-i ṣafā-yı dil

10 Bilmez idüm ṭarīḳ-i ḫafāya sülūke dek
Ne yana açılur der-i devlet-sarāy-ı dil

ḤARFÜ'L-MĪM

XXXVII

XXXVI S: 33a, Ü: 35b, A: 32a
5 baḫt: baḥṣ Ü
XXXVII S: 33b, Ü: 36a, A: 32b

– – • – – / – – • – –

1 Zülfüñle oldı bīgāne göñlüm
Uṣlandı varsa dīvāne göñlüm

2 Artuḳ yapılmaz artuḳ yapılmaz
Vīrāne göñlüm vīrāne göñlüm

3 Allāh n'olsun zünnār-ı zülfüñ
Gördükde geldi īmāna göñlüm

4 Yaḳmazdı cānı nār-ı televvün
Bir şem'e olsa pervāne göñlüm

5 Derd-i ḫumār-ı cām-ı ḫıredden
Āzāde-serdür mestāne göñlüm

6 Hem ḫavf-i Ḥaḳ var hem ol ṣanem var
Hem Ka'be'dür hem büt-ḫāne göñlüm

7 Ḫūn-ı cigerdür ṣahbā-yı nābı
Oldı olaldan mey-ḫāne göñlüm

8 Ḳul itdi 'İzzet şāh-ı ḥaḳīḳat
Meyl eylemez bir ḫāḳāna göñlüm

ḤARFÜ'N-NŪN

XXXVIII

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Ḳāmet-i ḫam-geşte-i 'aczin idenler nerdbān
Āh-ı maẓlūmān gibi itmez mi seyr-i āsmān

2 Eyleyen iẓhār-ı 'acz olmaz maḥall-i ser-zeniş
Peşşeden yād itmez ümmīd-i neberd-i ḳahramān

3 Dāġ-ı dilden bāġ-ı 'adni 'āşıḳ istidlāl ider
'Ārif oldur kim ide bir gülde seyr-i gül-sitān

4 Kenz-i lā-yefnāda cevherler ki vardur olamaz
Ḫātem-i fīrūze-i dest-i ḳanā'at āsmān

5 Şūr-ı maḥşer zülf-i pīç-ā-pīçinüñ dīvānesi
Mest-i medhūşı nigāhı fitne-i āḫir-zamān

---

1 bīgāne: dīvāne A
6 hem Ka'be'dür: her Ka'be'dür S, A
XXXVIII S: 34a, Ü: 36b, A: 33a

6 Öyle pestem kim bülendī-i felekden bī-ḫaber
Āsmāndur sāḥa-i fikrümde ṣaḥn-ı ḫāk-dān

7 Ḥikmet-i Rabbānī Fārūḳī'yi gördüm ʿİzzetā
ʿAḳl-ı kül ṣāgird-i dersümdür be-feyż-i ḫˇācegān

ḤARFÜ'L-VĀV

XXXIX

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

1 Olur mı feyż-i derūn ḳuvvetiyle pest sebū
Sifāl-i faḳr olur olsa eger şikest sebū

2 Ayaġ neş'esini bilse pāy-dār eger
Olur mı bezm-i fenādan keşīde-dest sebū

3 Virür vücūdını seyl-i fenāya ʿāşıḳ-veş
Ḥırāş-ı sīneden āḫir olup şikest sebū

4 Olur mı pīr-i meye dest-beste olmasa ger
Edeb-şinās-ı ser-i meclis-i elest sebū

5 Olur temekkün-i erbāb-ı dil leb-ā-leb iken
Tehī olursa düşer bezme hem-çü-mest sebū

6 Bulur mı sāḳī-i dehrüñ elinden ey ʿİzzet
Şikeste olmayıcaḳ bister-i nişest sebū

7 Mürīd-i bāde-i ʿaşḳam be-feyż-i ʿĀrif-i Cām
Piyāle çeşm ü sirişkem mey ü dilest sebū

ḤARFÜ'L-HĀ

XL

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Mübtelā cānlar cigerler ḫancer-i ebrūsına
Ḳalmadı ḥācet füsūn-ı ġamze-i cādūsına

2 Her biri zencīr-i cūya bend olup başın şalar
Servler dīvāne olmış ḳāmet-i dil-cūsına

3 Çekseler küḥl-i Sıfāhān'ı ġazālān-ı Ḫuten
Beñzemez iḳlīm-i Rūm'uñ sürmeli āhūsına

XXXIX S: 34a, Ü: 36b, A: 33a
XL S: 34b, Ü: 37a, A: 33b

4 Zülf ü ḫaṭṭı farḳ olınmaz bāġ-bān-ı ṣun‘-ı ḥüsn
Öyle ḳatdı bāġ-ı ḥüsnüñ sünbülin şeb-būsına

5 Dil-rübālardan ziyān gelsün mi hīç olmaz ise
Ḳurtılur bīm-i ecelden düş olan bed-ḫūsına

6 Eyler āġūşın der-āġūş-ı mecāzīden tehī
Fikr-i merg ile baḳan āyīne-i zānūsına

7 Āftāb u māhın iderdi kef-i efsūs-ı reşk
‘İzzet’üñ gerdūn baḳsa āfet-i meh-rūsına

8 Pādşehler ser-fürū itdi hem eyler dā’imā
Ḥażret-i Şāh’uñ ḳul olmaz var mıdur ḳapusına

ḤARFÜ’L-YĀ’

XLI

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

1 Kec-nihādān ṣalınur dūşda şemşīr gibi
Gitme yabana ṣaḳın ṭoġrı olup tīr gibi

2 Āsmān itmege eczā-yı zamānı ifnā
Her seḥer pençe-i ḫur-şīdi ṣalar şīr gibi

3 Reh-nümā itse Ḫudā bedraḳa-i tevfīḳın
Bir çıḳar rāh mı var kūçe-i tedbīr gibi

4 ‘Ālem-i ġayb peyāmın virür erbāb-ı cünūn
Dīde vü gūş olamaz ḫalḳa-i zencīr gibi

5 Ḥased-i zīnet-i şemşīr ile bozmaz resmin
İstiḳāmetle iren menziline tīr gibi

6 Seyl-i ekdār-ı vuḳū‘āt bir uçdan ḳapadur
‘Uḳde-i ḫāṭırumı mevc-i girih-gīr gibi

7 Zīnet-i zāhire kec-ṭīneti eyler mi dürüst
İki ḳat olsa daḫi cevher-i şemşīr gibi

8 Ġam-ı ṣayyād nedür beste-i fitrāk olana
N’ola raḳs itse cihān cünbiş-i naḫcīr gibi

9 Bulmadan tīġ-ı zebān tāb fesān-ı dilde
Söze şemşīr olamaz rişte-i taḳdīr gibi

---

6 eyler: eyle S, A
XLI S: 34b, Ü: 37b, A: 33b
6 ḳapadur: ḳapar A

10 Gerden-i ʿāşıḳ u maʿşūḳa olur mı yaraşur
Kākül-i ḫam-be-ḫam u ḥalḳa-i zencīr gibi

11 Nev-cevāndur felek ehl-i dile cevr itmekde
Ṣaḳın aldanma görüp ḳāmetini [pīr] gibi

12 Sāḳiyān vālih ü mey sāḫte muṭrib ḫāmūş
İtdi ġam bezmümüzi meclis-i taşvīr gibi

13 Yüz yıldan beri ḳānūn-ı uṣūl-i ʿuḳalā
Var mı bir sāz-ı ṣafā nāle-i zencīr gibi

14 Farḳ ider ḳalmadı isfīd ü siyāhı ʿİzzet
Bāña hem-rāz mı var ḫāme-i niḥrīr gibi

15 Ḳapudan geçmiş idüm der-geh-i Mevlānā'da
Açılur ol da reh-i Ḥaḳḳ'a der-i Pīr gibi

10 ḫam-be-ḫam u
11 pīr: Bütün nüshalarda "tīr" biçimindedir.

V

MUSAMMATLAR VE DİĞER ŞİİRLER*

I ŞARḲÎ DER-SİTĀYİŞ-İ TA'LĪM-İ ŞĀH-İ %ĀLEM

• – – – / • – – – / • – –

1 Ḫudā 'ahdüñ ide eyyām-ı nuṣret
Yüri ey āftāb-ı burc-ı şevket
Cihānuñ eyledüñ teshīre himmet
Yüri ey āftāb-ı burc-ı şevket

2 Cihān gördi niçe ṣāḥib-ḳırānı
Niçe ṣāḥib-ḳırānlar da cihānı
Görilmiş mi saña 'ālemde ṣānī
Yüri ey āftāb-ı burc-ı şevket

3 Olup ancaḳ merāmuñ dīni iḥyā
Anuñçün eyledi te'yīd Mevlā
Musaḫḫardur saña şekk itme dünyā
Yüri ey āftāb-ı burc-ı şevket

4 Senüñ gītī-sitānluḳ 'ādetüñdür
Ḥicāz evvel-be-evvel himmetüñdür
Felek maḥkūm-ı emr ü devletüñdür
Yüri ey āftāb-ı burc-ı şevket

5 Binüp raḫṣa o ḫāḳān-ı muẓaffer
İdince kendisi ta'līm-i leşker
Didi 'İzzet feleklerde melekler
Yüri ey āftāb-ı burc-ı şevket

II MÜSEDDES

• – • – / • • – – / • – • – / • • –

1 Mübārek ola ṣiyāb-ı sefer be-veḳ-i murād
Ne giyseñ ey yaraşur ey neḳāve-i ecdād
Saña melā'ikelerle Ḫudā ide imdād
Bu beyt ile iderüz bāb-ı Ḥaḳ'dan istimdād
Eyā şehen-şeh-i ġāzī sefer mübārek-bād
Nesīm-i nuṣret ile bār-gāhuñ ola güşād

2 Süm-i semend ile açduñ ṭarīḳ-ı ecdāduñ
Ġubār-ı ġamla ḳapansun dü-çeşm-i ḥussāduñ

---

* Nüshalarda başlık yoktur.
I S: 6b, A: 6b
II S: 35b, Ü: 38a, A: 34a
Başlık: Nüshalarda "Muḫammes Müseddes Ve Sā'ir Eşer" biçimindedir.
1b giyseñ ey: giyseñ Ü, A

Bu gül-sitāna ṣalınduḳca ḳadd-i şimşāduñ
Bu beyt ile dilerüz bāb-ı Ḥaḳ'dan imdāduñ
Eyā şehen-şeh-i ġāzī sefer mübārek-bād
Nesīm-i nuṣret ile bār-gāhuñ ola güşād

3 Güşād ide saña her sūy Ḥażret-i Mevlā
Żamīme-i ʿaded-i kişverüñ ola dünyā
Maḳāmuñ eyleyesin geh sarāy u geh ṣaḥrā
Bu beyt ile sefer itdükce ide ḫalḳ duʿā
Eyā şehen-şeh-i ġāzī sefer mübārek-bād
Nesīm-i nuṣret ile bār-gāhuñ ola güşād

4 Ne bitmez işleri Mevlā senüñle itdi tamām
Zamān-ı salṭanatuñda alındı Beyt-i Ḥarām
Cihāna mālik ider bu gidişle Rabb-i enām
Bu beyt ile iderüz her ġażāda ʿarż-ı merām
Eyā şehen-şeh-i ġāzī sefer mübārek-bād
Nesīm-i nuṣret ile bār-gāhuñ ola güşād

5 Senüñle Ḥażret-i Ḥaḳ dīni eyledi teʾyīd
Yüzüñden itmede āṣār-ı feṭḥ u naṣrı bedīd
ʿAdūya debdebe-i ʿazmüñ ola sedd-i sedīd
Cihān bu beyt ile eyler ʿazīmetüñ tesʿīd
Eyā şehen-şeh-i ġāzī sefer mübārek-bād
Nesīm-i nuṣret ile bār-gāhuñ ola güşād

6 Elinde şāh-ı cihānuñ ṭınāb-ı rāyet-i dīn
Gelürdi sāye-i ṭūbāda ṣanki ḥūruʾl-ʿīn
Gören bu devleti görmez mi feṭḥ ü naṣrı yaḳīn
Bu beytüm ile eyledi cihān bükā vü enīn
Eyā şehen-şeh-i ġāzī sefer mübārek-bād
Nesīm-i nuṣret ile bār-gāhuñ ola güşād

7 Henūz ʿazm-i sefer eyledi ṭalīʿa-i ḫūr
Dizildi her ṭaraf alay-ı ʿAsker-i Manṣūr
Vücūd-ı şāh-ı cihān ḳıldı ʿālemi pür-nūr
Bu beytüm itdi sipihri duʿāsına mecbūr
Eyā şehen-şeh-i ġāzī sefer mübārek-bād
Nesīm-i nuṣret ile bār-gāhuñ ola güşād

8 Fürūġ-ı nūrı livā-yı Nebīʾdür ol şāhuñ
Güneşden aḫẕ-i ḳabes itdigi gibi māhuñ
Ḳamaşdı dīdeleri sākinān-ı şeh-rāhuñ
Bu beyti ʿazmine yazdum ḫalīfetuʾllāhuñ
Eyā şehen-şeh-i ġāzī sefer mübārek-bād
Nesīm-i nuṣret ile bār-gāhuñ ola güşād

9 Ḫulāṣa-i emel-i kāʾinātdur ẕātı

7a ḫūr: nūr Ü

Gören sevinmeye mi bu şükūh u dārātı
Anı muḥāfaẓa itsün Ḫudā'nun āyātı
Bu beyti ḳıldı żamīme seḥerde da'vātı
Eyā şehen-şeh-i ġāzī sefer mübārek-bād
Nesīm-i nuṣret ile bār-gāhuñ ola güşād

10 Bu sūya mevkibini sevḳ iden cenāb-ı Ḫudā
*Ve mā-rameyte*yi Rāmī'den eyledi īmā•
Olur mu'āvin o ṣaḥib-ḳırāna naṣṣ-ı *ramā*•
Bu beytümi oḳusun ḫavf-i cān ile a'dā
Eyā şehen-şeh-i ġāzī sefer mübārek-bād
Nesīm-i nuṣret ile bār-gāhuñ ola güşād

11 O pehlevāna maḳarr oldı sāḥa-i Rāmī
Görince ditredi Behrām-ı çerḫüñ endāmı
Felekler olsa sezā mevkibinde ḫayyāmı
Bu beytüm eyledi is'ād menzil-i Sām'ı
Eyā şehen-şeh-i ġāzī sefer mübārek-bād
Nesīm-i nuṣret ile bār-gāhuñ ola güşād

12 Maḳarr-ı menzilini sa'd ide Cenāb-ı Vedūd
Ne sūya 'azm iderse o sūy ola mes'ūd
Vücūd-ı şevketidür çünki 'İzzet'e maḳṣūd
N'ola olur ise virdüm du'ā-yı Ḫān Maḥmūd
Eyā şehen-şeh-i ġāzī sefer mübārek-bād
Nesīm-i nuṣret ile bār-gāhuñ ola güşād

III TAḪMĪS-İ MUṬARRAF-I ĠAZEL-İ MEVLĀNĀ ḪĀLİD ḲUDDİSE SIRRUHŪ

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Be-mi'mār-ı ġamet nev-sāḫtem vīrāne-i ḫod-rā
Resānīdem be-ṭāḳ-ı 'arş bām-ı ḫāne-i ḫod-rā
Be-der kerdem zi-behr-i maḳdemet bīgāne-i ḫod-rā
Zi-küfr ü dīn birūn üftād īn dīvāne-i ḫod-rā
Be-yādet Ka'be kerdem 'āḳıbet büt-ḫāne-i ḫod-rā

2 *Fürū-māndend eṭibbā-yı cihān ez-çāre-i derdem*
Zi-nā-çārī ġam-ı bī-çāregī-rā çāre'ī kerdem
Bi-geştem şādmān ez-za'ferān-ı çihre-i zerdem
Gül-i zencīr-i men üşküfte bāşed ez-dem-i serdem
Be-derdī yāftem dermān dil-i dīvāne-i ḫod-rā

3 *Zi-sevdāyet çünān bed-nām geştem der-heme 'ālem*

10b rameyte: ra'eyte A
• Kur'an 8/17.
• Kur'an 8/17.
III S: 36b, Ü: 39a, A: 35b
2a fürū-māndend: fürū mānend Ü

Ne-bīned ez-ḫacālet çeşm-i īn āyīne timşālem
Zi-rūy-i merḥamet nefrīn kunend aḳrān u emşālem
Hemīşe rind-i esrārem me-purs ey zāhid aḥvālem
Be-gūş-i ḫod şenīdem her ṭaraf efsāne-i ḫod-rā

4 *Be-gird-i şem'-i rūyeş bes ki kerdem māndem ez-pervāz*
Çi ḫāmūşī ki şud sebz-i mezārem şu'le-i āvāz
Ṭarīḳ-i 'andelībān nīst rāh-ı 'āşıḳ-ı ser-bāz
Ne-mī-bāşed semender der-dil-i āteş merā dem-sāz
Seret kerdem çi zībā sūḫtī pervāne-i ḫod-rā

5 *Edīb-i men celīs-i men şeved der-meclis-i rindān*
Eger pür mī-kuned cām-ı dilem-rā sāḳī-i 'irfān
Ne-dānem tā-kucā bāşem besān āsmān raḳsān
Ümīdem ān ki şūyem dest-i ḫ'āhiş ez-mey-i devrān
Be-kūşiş ger resānem nāle-i mestāne-i ḫod-rā

6 *Der-iḳlīm-i maḥabbet ez-ḫarābīhāst ma'mūrī*
Gehī bādī-i vuṣlat mī-şeved ifrāṭ-ı mehcūrī
Be-taḫt-ı salṭanat Naḳş-bend ez-za'f-ı beden mūrī
Sütūn-ı āh ḫ'āhed būd zīr-i ṭāḳ-ı billūrī
Be-seyl-i eşk bāyed kerd esās-ı ḫāne-i ḫod-rā

7 *Ser-ā-pā ni'metem bā-īn heme der-māndegī Ḫālid*
Ḫudāyā ni'meteş kun ber-heme der-māndegān 'ā'id
Hezārān şad hezārānest 'İzzet hem-çü men şāhid
Ki īşān ni'met-i feyż-i Ḫudāyā mī-kuned zā'id
Ne-mī-dānem çi sān ārem be-cā şükrāne-i ḫod-rā

IV ḲIṬ'A

Ahreb

Aḳdemce biraz gezmiş idük Ḫālet içün
Gezsek bu sefer daḫı n'ola devlet içün
İfā-yı ḥuḳūḳ itmedür insāniyyet
Dünyāyı dolaşsam acımam ni'met içün

V ḲIṬ'A

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Ġazā-pīşe cihād-endīşe Ḫān Maḥmūd-ı Ġāzī'ye
Niçe feth u ẓaferle Ḫażret-i Ḫaḳ eylesün in'ām

3c nefrīn kunend: nefrīn kuned S, A // hemīşe: S –, D –
6 Bu bend Ü'de yoktur.
7 ārem: ārām Ü
IV S: 45b, Ü: 39b, A: 36b
V S: 46a, Ü: 40a, A: 36b

2 Ola āyāt-ı nuṣret ḥırz-ı bāzū ol ḫudāvende
Be-cāh-ı Āyete'l-Kürsī be-ḥaḳḳ-ı Sūre-i En'ām

VI ḲIṬ'A

Ahreb

Sivas'a göre böyle mücellid olamaz
Cevher ile ṭartılsa sezā üç dirhem
Vehbīdür anuñ nāmı gibi san'atı da
Her ḫaṭṭını taḥsīn ider erbāb-ı ḳalem

VII ḲIṬ'A

• – – – / • – – – / • – – – / • – – –

1 Ḳamaşdursaḳ n'ola envārumuzdan dīde-i nāsı
Virür pertev bu der-gāha fürūġ-ı Şems-i Sivasī

2 Çemen-zār içre bu āb-ı revānı cem' iden tekye
Nihānī gösterür 'uşşāḳa cāy-ı Ḫıżr u İlyās'ı

VIII ḲIṬ'A

• • – – / • – • – / • • –

1 Ḫumeḳāya ḫorūs 'aḳıllı diyen
'Uḳalā olsa da ḥamāḳat ider

2 Mülḥidüñ 'aḳlı var mıdur şu bizüm
Ḫaḳ te'ālā diyen ḫorūs ḳadar

IX MERḤŪMUÑ MÜSVEDDESİNDEN

• • – – / • • – – / • • –

1 Baḫş-i temyīzi iki meddāḥuñ
İtdi efsāne-i bezmi mümted

2 Didi nā-geh ẓurefādan birisi
Pīç Emīn'i ṭoġurur ḳız Aḥmed

VI S: 46a, Ü: 40a, A: 36b
VII S: 46a, Ü: 40a, A: 36b
1 Sīvāsī: Tebrīzī Ü
VIII S: 46a, Ü: 40a, A: 36b
2 şu bizüm: bilmem Ü
IX S: 46a, Ü: 40b, A: 37a
1 baḫş-i temyīzi: baḫş ü temyīzi A

X ḲAVM-İ MÜLĠĀNUÑ İNHİZĀMINDA DİDİGİ ḲIṬʿALARDUR Kİ ṢOÑRADAN ŻAFER BULDUĠUMUZ MÜSVEDDEDEN YAZILDI

– – • / – • – • / • – – • / – • –

1 Mānend-i naḫl-i mūm Naḳilci didükleri
Kendin ṣanurdı sūḳ-i ṣecāʿatde ser-firāz

2 Zenbūr-ı fitne idi sönüp ʿāḳıbet ḳovan
Ṣanduḳda bal ṭopı oldı o fitne-sāz

XI SER-GERDE-İ DĪGER SER-ḪOŞ MUṢṬAFĀ ḤAḲḲINDA DİMİŞLERDÜR

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Cā-nişīni idi Bekrī Muṣṭafā'nuñ bir ḫabīṣ
Şīşe-i nāmūsı ḳırdı ḳahr olunca eşḳıyā

2 Süfresinde nuḳl-i emrūd ola aḫker pāreler
Şuʿleden ṣahbā içe dūzaḫda Ser-ḫoş Muṣṭafā

XII ḲIṬʿA

– • – – / – • – – / – • – – / – • –

1 Āl-i ʿOṣmān devleti düşmiş ocaġa yanıyor
Mışraʿını iki yüz yıl evvel itmişler beyān

2 İntiḳāmın aldı sulṭān-ı cihān ecdādınuñ
Anları yaḳmaḳda şimdi dūst-ı ʿOṣmāniyān

XIII ḲIṬʿA

• • – – / • • – – / • • –

1 Bī-ḥisāb itdi sitem yeñ'çerīnüñ
Her birin ṣorma baña ey ʿİzzet

2 Kim ḳaçıncınuñ ise maḥşerde
İde Mevlā ʿadedince laʿnet

XIV ḲIṬʿA

• • – – / • • – – / • • – – / • • –

X S: 46b, A: 37a
XI S: 46b, A: 37a
XII S: 46b, A: 37a
XIII S: 46b, A: 37b
XIV S: 47a, A: 37b

1 Bir zamān ehl-i fiten cāmi‘-i Ḫān Aḥmed’de
Bī-günāh [aşmış] idi ḳullarını Ḫallāḳ’uñ

2 Şimdi erbāb-ı şeḳānuñ dökülüp kelleleri
Mīve vaḳtine yetişdük şecer-i vaḳvāḳuñ

XV ḲIṬ‘A

• • – – / • – • – / • • –

1 Dūdmān-ı Yezīdiyān söndi
Cānları varsa birbirin ḳorusun

2 Aġalar eyleyüp caḥīme sefer
Çaldı Bektaşīler de göç borusun

XVI ḲIṬ‘A

Ahreb

İtmişler idi ni‘mete bir küfrān
Altmış beşe bir la‘net ile batsun mı
‘Oṣmān-ı şehīdüñ ḳanı ṭutdı ocaġı
Ḫalḳ anlara la‘n eylememek olsun mı

XVII ḲIṬ‘A

• • – – / • – • – / • • –

1 Yüki ḥammāllar yıḳup yuḳarı
Mālumuzdan alurdı bāc u ḫarāc

2 La‘net ol Müslimāna kim ḫalḳı
Eyleye Ermenīlere muḥtāc

XVIII MÜSVEDDESİNDEN YAZILDI

– – • / – • – • / • – – – • / – • –

1 Dirmiş vezīr aġası s....ken zübūsını
Ḳıpratma sālaḫana şaḳınup şaġla şolla

2 Şaldum kümeyt-i k..ümi meydān-ı k..ına
Ḳaldur ḳ..ınuñ tā ki y.... menzilin bula

---

1 aşmış idi: Her iki nüshada “açmış idi” biçimindedir.
XV S: 47a, A: 37b
XVI S: 47a, A: 37b
XVII S: 47a, A: 38a
XVIII S: 47b, A: 38a

XIX FERD

– • – – / – • – – / – • –

Ṭoġrınuñ yardımcısı Allāh'dur
Şāhid-i ṣıdḳum derūn-ı şāhdur

XX FERD

• • – – / • • – – / • • –

Çeşm-i bülbüldür aña gül yaraşur
Hele bu şīşeye zanbaḳ ṣıġmaz

MESNEVİ*

XXII RÜ'YĀ

• • – – / • • – – / • • –

1 İnfi'ālüm var idi dünyāya
Münḥaṣır idi feraḥ rü'yāya

2 Bir seḥer varmış idi ḫ̆āba gözüm
Ẕikr bi'l-ḫayr idi ḫāḳāna sözüm

3 Bir de gördüm ki ḫudāvend-i zamān
Oldı bir cāmi'-i rūşende 'ayān

4 Ḳıldı cāmi'de cemā'atle namāz
Ṣaff içindeydi o şāh-ı mümtāz

5 'İzz ü şevket ile virdükde selām
Gitme 'izzet ile feth oldı kelām

6 İltifāt itdi o ẓıll-i ma'būd
Eyledi bendeye fermān-ı ḳu'ūd

7 Meskenüm oldı hem-ān ṣaff-ı ni'āl
'Aynını göstere Rabb-i müte'āl

8 Ḳulına meyl-i 'ināyet ḳıldı
Böyle bir fıḳra ḥikāyet ḳıldı

XIX S: 47b, Ü: 40b, A: 38a
XX S: 47b, Ü: 40b, A: 38a
* Nüshalarda bu başlık yoktur.
XXII S: 17b, Ü: 16b, A: 16b

9 Didi şevketle o şāh-ı ekrem
Yolda görmiş birini bir ādem

10 Yoġ iken şāhid-i mīnā-yı ḥuḳūḳ
İtmiş ol şaḫṣ ile da'vā-yı ḥuḳūḳ

11 Şaḫṣ-ı dīger didi yoḳ ülfetümüz
Bilmezem oldı mı ünsiyyetümüz

12 Yoġ iken bilmedigüm 'ālemde
Görmedüm ben seni bu 'ālemde

13 Müdde'ī dir ki görüp te'līfüñ
Ḥırz-ı cān itmiş idüm taṣnīfüñ

14 Kelimātuñ ile itdüm ṣoḥbet
Böyle sebḳ itdi senüñle ülfet

15 Bu degül mi eṣer-i ḥubb-ı ḥuḳūḳ
Kim sever olmasa insān ḥuḳūḳ

16 Fıḳrayı itdi tamām ol ḫāḳān
Didi ey şā'ir-i pākīze-beyān

17 İtmedüm gerçi senüñle ṣoḥbet
Vardur eş'āruñ ile ünsiyyet

18 Didüm ey şāh-ı cihānum var ol
Biñ sene şevket ile ḫünkār ol

19 Nūr-ı çeşmümle ber-ā-bersüñ sen
Saña manẓūr degülsem daḫı ben

20 Bu kelāmum ile oldum bīdār
Yine görseydüm uyurdum tekrār

21 O veliyyü'n-ni'am ol ḫān-ı himem
Bana rü'yāda daḫi itdi kerem

22 Gelmedi şübhe derūna ḳat'ā
Ḫayr-ı maḫż oldıġına bu rü'yā

23 Pertev-i ẓāhir ü bāṭındur o şāh
Gice gündüz ṭoġa çün mihr ile māh

24 Ol ḳadar kesb ide şöhret-i şānı
Unıda ḫalḳ Süleymān Ḫān'ı

---

19 ber-ā-bersüñ sen: ber-ā-ber sensin A
21 ḫayr-ı maḫż: ṣabr-ı maḫż S, A

25 Ol kadar eyleye kim feṯḥ-i bilād
Reşk ide ʿahdine Sulṭān Murād

26 Şeb ü rūzın ide fīrūz İlāh
Gice rüʾyā gibi ʿömr-i bed-ḫᵛāh

27 Ḳonmadan biñ iki yüz ḳırḳa raḳam
Naẓma almışdı bu maʿnāyı ḳalem

28 Ṭıbḳ-ı naẓmum gibidür bu rüʾyā
ʿAlimʾallāhu teʿālā ve kefā•

ẒUHŪR-I RÜʾYĀ

29 İki yıl geçmiş idi bu rüʾyā
Gör ne gösterdi Cenāb-ı Mevlā

30 Baḳ o āyīneden esrār-ı ḳader
Ṣūret-i ātiyeyi virdi ḫaber

31 Pādşeh ʿarż-ı kerāmet ḳıldı
Ḥaḳ bu kim keşf-i velāyet ḳıldı

32 ʿĀḳıbet fāş olup ol rāz-ı nihān
Ḳuṭb-ı vaḳt oldığın itdi iʿlān

33 Çoḳ mı ol pādşehe ḳuṭbiyyet
Ki ide ḫayr-ı cihāna niyyet

34 Ẓıll-i Mevlāʾlığı ḳo bir yana
Bu degüldür de kerāmet yā ne

ĀMEDEN-İ MĀH-I ṢIYĀM

35 Ḳırḳ iki sāl-i saʿādet-fāli
Fevz-i nuṣret ile oldı mālī

36 Yire geçmişdi ocaġ-ı maḳhūr
İnṭifā buldı çerāġ-ı şer ü şūr

37 Ḫāne-i sūra dönüp mülk-i cihān
Oldı pīrān cevānān raḳṣān

38 Ṣanma kendi gülidür bostānuñ
Seyrine geldi cihān dünyānuñ

• "Allah bilir ki. (Zaten) onun bilmesi yeterlidir."
30 ātiyeyi: āyīneyi S
35 ile: eyā S, A

39 Fülk-i ʿālem ḳalafātdan ʿārī
Yaġlı ḳayıḳ gibi oldı cārī

40 Geldi ol zevraḳ ile māh-ı ṣıyām
Ayaṣofiyye'de itdi aḫşām

41 Çıḳdı ḳol ḳol ẓurefā-yı belde
Sāde tesbīḥ-i ḳalembek elde

42 Ṭoġrayup yaġlı yerinden süḫanı
Yine oynatmama ister deheni

43 Uyḳusuzluḳdan idüp āh u enīn
Kendin eyler ẓurefādan taḫmīn

44 Çıḳarınca sesini ġāyet pest
Ġamzeler itdi ṣanur ʿālemi mest

45 Mevc urup fevc-i ẓarīfān ṣaf ṣaf
Didiler sergiye deryā-yı tuḥaf

46 Bitse tiryākīlerüñ afyūnı
Tükenürdi ramażān mażmūnı

47 Ramażān anlara ṣan kim ṣaʿbān
Oldılar cāmiʿe nāz ile revān

48 Şeyḫler mebḥaṣe itdükce fetīl
Dehşetinden ditirer ṭob-ı ḳandīl

49 Arada olsa daḫı ṣavm u ṣalāt
Çevirür ḳubbesini baḫṣ-i zekāt

50 Arḳada yaġlı pilavlı zenbīl
Ḫırḳası şeyḫ-i zemīnüñ pestil

51 Yemiş elbette ʿimāretde ṭayaḳ
Çıḳa geldi baş açıḳ yalın ayaḳ

52 O ġażab ile urup raḫleye el
Ayaṣofiyye'ye ṣan ḳurdı temel

53 Ben de bir gün çıḳup evden nā-gāh
Ayaṣofiyye'ye ṭutdum hem-rāh

54 Ḫarem-i cāmiʿe oldum dāḫil
ʿAḳlumı eyledi bir meh zā'il

55 Niçe meh mihr-i sipihr-i şevket
Niçe meh pertev-i dīn ü devlet

56 Niçe meh ẕerresi ḫur-şîd-i felek
Niçe meh ʿāşıḳ-ı şeydāsı melek

57 Dūrdan ʿİzzet'i gördükde hem-ān
Güşe-i çeşm ile oldı nigerān

58 Ḳalmadı bende ḳarāra imkān
Der-i maḳṣūrede oldum üftān

59 Anda pā-daşum idi ʿAbdü'l-ḥaḳ
Yaʿnī hem-ṣoḥbetüm ol ḫayr-i edaḳ

60 Bir de gördük ki o ḫāḳān-ı cihān
Cū gibi sūyumuza oldı revān

61 Nāgehān yanumuza geldi nihān
Kātibü's-sırr-i ḫudāvend-i zamān

62 Didi ḫāḳān-ı cihān-bān gelecek
Müjde kim cismümüze cān gelecek

63 Virdi lerziş o ḫaber endāma
Döndi cāmiʿ ışınup ḥammāma

64 Neşr-i envār idüp ol eṭrāfa
Başladı şāh-rehi işrāfa

65 Naḫl-i gül gibi ḳoyup gül-bünden
Oldı bu bendesine sāye-fiken

66 Geldi şevketle o himmet-muʿtād
Eyledi āyet-i raḥmet gibi şād

67 Ṣadr-ı maḳṣūreyi ḳıldı teşrîf
Aşırı bendesin itdi talṭîf

68 İtdi Mevlā beni ḳadd-i ḫamle
O Süleymān-ı zamāna nemle

69 Ḳıldı bi'ẕ-ẕāt teḫāṭub fermān
Ṭayanur mı buña ʿaḳl-ı insān

70 N'ola Mecnūn gibi itsem ṣoḥbet
Şaşırur olsa Felāṭūn elbet

71 Luṭf idüp Fātiḥ'e gitdüñ mi didi
Eşerümdür naẓar itdüñ mi didi

---

68 ḫamle: ḫamle S; cümle A

72 Dökdi ol şāh be-cāy-ı kelimāt
Gāh pırlanṭa gehī āb-ı ḥayāt

73 Nuṭḳı revnaḳ-şiken-i şīr ü şeker
Üstine ḥüsn-i beyānı ʿanber

74 Görmedüm öyle ʿuẕūbetli maḳāl
Gelse ṭūṭīler olur bezmine lāl

75 Görmedüm cevher-i ẕātı gibi ẕāt
Ẕāt-ı pākīze vü pākīze ṣıfāt

76 Nüsḫa-i ẕātına ser-levḥa vaḳār
Ḥilmi dībācesine cedvel-vār

77 Öyle kim cevher-i istiʿdādı
Ḥüsn-i ḫulḳı eridür pūlādı

78 Bendegān olsa n'ola der-zencīr
Düşmeni görse olur aña esīr

79 Bayḳara meclīsine olsa nedīm
Bulamaz şānına lāyıḳ taʿẓīm

80 Virebildümse telaʿşümle cevāb
Şübhesüz ḳudret-i Rabbü'l-erbāb

81 Ṭāḳatüm yoġ idi taḥrīk-i lebe
Neste-besteydi sözüm ebe

82 Vaḳt-i teşrīfi irince nā-gāh
Gizlice çekdüm içümden bir āh

83 Ne olur olmasa aḫşām didüm
İrmese ṣubḥumuza şām didüm

84 Devlet ü salṭanat u re'fet ile
Ḳudret ü merḥamet ü şefḳat ile

85 Oldı ber-pā ʿalem-i nuṣret-veş
Ṣandum aḫşām üzeri ṭoġdı güneş

86 ʿAzm-i şeh-rāh idüp ol şāhen-şāh
Sāyesi ḳaldı bize cāy-ı penāh

87 Servler gibi ḫırāmān oldı
Ḳoca cāmiʿ baña zindān oldı

---

84 şefḳat ile: re'fet ile S, A
86 penāh: tebāh A

88 Olıcaḳ ser be-girîbān-ı ḫafā
Der-ʿaḳāb yāduma geldi rü'yā

89 İki yıl geçmedi sübḥāna'llāh
Eyledi ʿaynını iḥsān Allāh

90 Didüm ey pādşeh-i mülk-i vücūb
Beni ol şāhdan itme maḥcūb

91 ʿÖmrüm olduḳca idüp ḫidmetini
İdeyüm edʿiye-i devletini

92 Nice itdiyse cihānda mesrūr
Eylesün āḫiretüm de maʿmūr

93 Tā ber-ā-ber añıla şāh u gedā
Sāyesin eylemeye dūr Ḫudā

94 Tā añılduḳca Süleymān ile mūr
İtmesün Ḥaḳ ḳapusından mehcūr

95 ʿÖmrine ġıbṭa idüp ʿömr-i beşer
ʿÖmri ʿömrümden ola efzūnter

96 Naḫl-i cismin idüp Allāh esen
Bād-ı tevfīḳ ola mülkinde esen

97 Her şebin ḳadr ide her rūzın ʿīd
Ramażān ḥürmetine Rabb-i Mecīd

98 N'ola evrādum olursa bu dürūd
Yaşasun biñ sene Sulṭān Maḥmūd

99 Görmedi böyle ʿināyet ceddüm
Degül īfā-yı teşekkür ḫaddüm

Şahin, Ebubekir S., Keçeci-zâde İzzet Molla'nın Divanları: Bahâr-ı Efkâr ve Hazân-ı Âsâr, Doktora Tezi, Danışman: Prof. Dr. Cem Dilçin, CCLXXV+794 s.

ÖZET

Keçeci-zade İzzet Molla (1786-1829), 10.000 beyti aşkın iki divan, biri yarım kalmış üç mesnevî ile divan edebiyatının son döneminde yetişen en büyük şairlerinden biridir. Onun yaşadığı dönem (XIX. yüzyıl başları), siyasette ve toplumsal hayatın hemen tüm alanlarında ciddî dönüşümlerin ve buna paralel olarak da ciddi bunalımların yaşandığı bir süreçtir.

İlmiye sınıfına mensup olan şair, bütün bu değişmeleri yakından gözlemleyebilmiştir. Çünkü şair, aslında sarayda yapılan şura meclislerine katılabilen, siyaset ve ekonomi konusunda lâyihalar yazan önemli bir devlet adamıdır. Onun yaşadığı bu deneyimlerin bir şekilde şiirlerine yansıdığı görülür.

Şairin divanları hakkında bugüne değin önemli bir çalışma yapılmamıştır. Onun Bahâr-ı Efkâr ve Hazân-ı Âsâr adlı iki divanı ilk olarak bu çalışmada, birincisinin 16, ikincisinin 12 nüshası tespit edilerek incelenmiş ve tenkitli metinleri hazırlanmıştır.

Ayıca bu doktora tezi sırasında şairin kayıp Nâz u Niyâz mesnevîsinin yaklaşık 300 beyitlik iki nüshası bulunmuş ve tanıtılmıştır.

Bu çalışmada divanlar, biçim ve içerik yönünden de incelenmiş ve şairin edebî kişiliği aydınlatılmaya çalışılmıştır.

Şairin 1825 yılında tertip ettiği ilk divanı Bahâr-ı Efkâr'dır (9.012 beyit). Bundan sonra yazdığı şiirler Hazân-ı Âsâr adıyla bir divançede toplanmıştır (1083 beyit). İki divandaki şiirlerin toplamı 10.095 beyittir. Şairin divanlarında, pek çok nazım biçimi ve türünde şiirler vardır.

O, kasidede Nef'î'den, gazelde ise daha çok Şeyh Galib ve Nâbî'den etkilenmiştir. Şair, Nedim'e de nazireler yazmıştır. Onun, çağdaşı şair Vâsıf'la da müşaare ettiği görülür. Ancak Vâsıf'ın hayal ve söyleyiş bakımından İzzet'le boy ölçüşemediği söylenebilir.

İzzet Molla'nın divanları, şairin yaşadığı dönemin siyasî ve toplumsal olaylarına ilim ve devlet adamı niteliği de bulunan bir şairin perspektifinden bakış imkânı da sunmaktadır.